Gemeente Amsterdam

Jaarverslag 2016

Inhoud

Voorwoord 5

Leeswijzer 6

1 Bestuurlijke hoofdlijnen 9

1.1 Inleiding 10
1.2 Sociaal 11
1.3 Bouwen, wonen en ruimte 13
1.4 Economie, duurzaamheid, verkeer en vervoer, dierenwelzijn en kunst en cultuur 14

2 Financiële hoofdlijnen 17

2.1 Inleiding 18
2.2 Rekening resultaat jaarverslag 2016 18
2.3 Reserves en voorzieningen 23
2.4 Schuld 23
2.5 Weerstandsvermogen 24
2.6 Bezuinigingen en frictiekosten 24
2.7 Balans 26
2.8 Overige onderwerpen 27

3 Programma's 31

Inleiding 32
3.1 Dienstverlening en informatie 36
3.2 Openbare orde en veiligheid 56
3.3 Verkeer en openbare ruimte 88
3.4 Werk, inkomen en participatie 138
3.5 Onderwijs, jeugd en diversiteit 184
3.6 Welzijn, zorg en sport 220
3.7 Economie en cultuur 268
3.8 Duurzaamheid en water 300
3.9 Stedelijke ontwikkeling en wonen 332
3.10 Bestuur en ondersteuning 374
3.A Algemene dekkingsmiddelen 399

4 Verplichte paragrafen 421

4.1 Bedrijfsvoering 422
4.2 Financiering 450
4.3 Grondbeleid 461
4.4 Lokale heffingen 463
4.5 Onderhoud kapitaalgoederen 466
4.6 Verbonden partijen 475
4.7 Weerstandsvermogen en risicobeheersing 481

5 Overige paragrafen 491

5.1 Bezuinigingsmonitor en frictiekosten 492
5.2 Stedelijk Mobiliteitsfonds 498
5.3 Duurzaamheid 504
5.4 Investeringsparagraaf 511
5.5 Vereveningsfonds 519
5.6 Rekening ISV 525
5.7 Subsidies 532
5.8 Fondsen en reserves 534
5.9 Voortgang aanbevelingen rekeningencommissie, ACAM en Rekenkamer 542

6 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling 563

6.1 Inleiding 564
6.2 Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening 564
6.3 Vaste activa 565
6.4 Vlottende activa 566
6.5 Vaste passiva 567
6.6 Vlottende activa 568

7 Overzicht baten en lasten per programma(onderdeel) 569

8 Balans 577

8.1 Balans met toelichting 578
8.2 Verloopstaat reserves 603
8.3 Verloopstaat voorzieningen 641
8.4 Verloopstaat ontvangen doeluitkeringen 657
8.5 Niet uit de balans blijkende verplichtingen 659
8.6 Kasstroomoverzicht 660

9 Verantwoordingsinformatie specifieke uitkeringen (SiSa-bijlage) 663

10 Verantwoordingsinformatie WNT 669

11 Bijlagen 671

11.1 Kengetal structurele exploitatieruimte 672
11.2 Bijlage bezuinigingsmonitor 675
11.3 Investeringen 687
11.4 Europese kengetallen 713

12 Afkortingen 715

13 Controleverklaring accountant 721

De navigatie binnen het document werkt als volgt:

- Rechts op de pagina klikken = pagina vooruit
- Links op de pagina klikken = pagina terug
- Op het paginanummer klikken = terug naar de inhoudsopgave voorin de begroting
- Onder in het midden van de pagina klikken = terug naar de dichtstbijzijnde inhoudsopgave
- Terug naar de hiervoor bezochte pagina: voor MAC = Cmd en pijltje naar links (Cmd ←)
- Terug naar de hiervoor bezochte pagina: voor Windows = Alt en pijltje naar links (Alt ←)
- Links in tekst zijn blauw gekleurd
- De paginanummers in de inhoudsopgaven fungeren als link

De teksten en nummers die als link fungeren zijn blauw gekleurd; de links in de tabellen zijn blauw omkaderd.

16 mei 2017

Dit is een publicatie van de gemeente Amsterdam
Directie Middelen en Control
Postbus 202
1000 AE Amsterdam

Bezoekadres
Stadhuis, Amstel 1

www.amsterdam.nl

Voorwoord

Beste Amsterdammer,

Voor u ligt de financiële verantwoording van het beleid in Amsterdam in 2016.
We wonen in een prachtige, groeiende stad, die steeds aantrekkelijker wordt.

Achterstallig onderhoud in de openbare ruimte wordt aangepakt, eeuwigdurende erfpacht is ingevoerd voor nieuwbouw, 5.700 woningen zijn in aanbouw genomen, 2.057 statushouders zijn gehuisvest en 2.000 leraren hebben een lerarenbeurs gekregen. Honderden vluchtelingen hebben een speciaal voor hen ontwikkeld assessment gedaan, waardoor ze snel passend werk of een opleiding kunnen vinden. Het EK Atletiek was een groot succes, Amsterdam sloot een overeenkomst met Airbnb over illegale woningverhuur en de jeugdwerkloosheid daalde voor het eerst tot onder het landelijk gemiddelde, van 13,3 naar 9,3 procent. Het aantal kinderen met overgewicht en obesitas daalde met 12 procent.

Dit jaarverslag vertelt het verhaal achter die cijfers, het verhaal van de stad. Een verhaal om trots op te zijn.

De financiële afwijkingen tussen begrotingsmomenten zijn inzichtelijk gemaakt en per programmaonderdeel is verantwoord waarom bepaalde doelen wel of niet behaald zijn, en of geplande taken wel of niet zijn uitgevoerd. Ook wordt de koppeling gemaakt met bestaand beleid. Het college heeft deze jaarrekening meer verhalend en inzichtelijker gemaakt. Ik ben dan ook trots op deze vernieuwde jaarrekening.

2016 was natuurlijk ook het jaar waarin de raadsenquête Financiële functie Amsterdam 2002-2014 werd gepresenteerd. Het stadsbestuur zet al drie jaar lang alles op alles om de stadsfinanciën en de financiële organisatie op een goed niveau te krijgen, en heeft ook alle aanbevelingen van de raadsenquête overgenomen. Stap voor stap komen de financiën op orde.
Een aantal behaalde resultaten: Amsterdam heeft een herzien fundament van regels voor haar financiën, een opgeschoonde begroting, geen overbodige reserves, een aantal kredieten beëindigd, betere financiële control, betere balansprojecties, een openbaar online subsidieregister en een methode om de begroting van de stad mee te laten bewegen met groei.

Waar we nog middenin zitten is de realisatie van één concernadministratie, vanuit een wirwar van 44 verschillende financiële administraties die allemaal hun eigen systemen en regels hadden. Het is een omvangrijke operatie die tijd nodig heeft om in te slijpen bij honderden medewerkers verspreid door de hele stad, bij alle afdelingen en stadsdelen. Tegelijkertijd is het een essentiële stap voor Amsterdam. Het is hét sluitstuk van het op orde krijgen van de financiën, en die basis ligt er bijna. Om vanuit daar vanaf volgend jaar verder te bouwen aan een financiële administratie op een nog hoger niveau.

Vriendelijke groet,

Udo Kock
Wethouder Financiën

Leeswijzer

Dit is het jaarverslag van de gemeente Amsterdam. De indeling van het Jaarverslag 2016 is ten opzichte van de indeling van de Jaarrekening 2015 veranderd. De wijziging in de naamgeving en de indeling is het gevolg van de verplichte nieuwe structuur van de controleverklaring van de accountant.
Binnen het jaarverslag is het jaarrekeningdeel opgenomen, dat bestaat uit het geheel van:

- de balans per 31 december 2016 met toelichtingen
- het overzicht van baten en lasten 2016 per programma en programmaonderdeel
- de in de programma's opgenomen paragrafen Financiële realisatie en de Algemene dekkingsmiddelen
- het overzicht van de gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling
- de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen en WNT

Om het onderscheid direct duidelijk te maken geven we de bladzijden van het jaarrekeningdeel aan de bovenzijde een grijze band en de bladzijden van het jaarverslag een rode band.
Het gehele Jaarverslag 2016 bestaat uit de volgende onderdelen:

Hoofdlijnen

In dit onderdeel is een beschrijving van de bestuurlijke en financiële hoofdlijnen opgenomen over het jaar 2016. Hierin staan de belangrijkste ontwikkelingen voor de gemeente Amsterdam in 2016 en wordt het rekeningresultaat besproken.

Programma's

De opbouw van de programma's wijkt in dit jaarverslag af van de opbouw die is gebruikt bij de Begroting 2016. Dit heeft voor een groot deel te maken met motie B (inzake verbeteren verant-woordingsinformatie). Deze motie heeft de raad tijdens de bespreking van de Jaarrekening 2015 aangenomen, ter verbetering van de inhoudelijke kwaliteit en de leesbaarheid van de jaarrekening.
De aanbevelingen uit deze motie zijn als basis gebruikt voor onder andere de indeling van de programma's in dit jaarverslag. Een verdere toelichting op de uitvoering van de motie geven we in de inleiding bij de programma's.

Het Jaarverslag 2016 is opgebouwd uit tien programma's die zijn verdeeld in programmaonderdelen. Alle programma's openen met een infographic, waarin we belangrijke resultaten van het afgelopen jaar in vogelvlucht weergeven, gevolgd door de programma-inleiding. Samen vormen de infographics en de inleidingen een jaarverslag op hoofdlijnen. In de programmaonderdelen bespreken we de resultaten van de specifieke doelstellingen en activiteiten, gaan we in op het staande beleid en de kosten daarvan en ook de financiële realisatie komt aan de orde. Verder is er aandacht voor (belangrijke mutaties in de) reserves en voorzieningen, voor risicobeheersing, de geldende beleidskaders en (belangrijke) subsidies.
We sluiten acht van de tien programma's of met een paragraaf over de stadsdelen.

Verplichte paragrafen

In artikel 9 lid 2 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) staan de paragrafen genoemd die voor gemeenten verplicht zijn om op te nemen in het jaarverslag. Het gaat hier om de paragrafen bedrijfsvoering, financiering, grondbeleid, lokale heffingen, onderhoud kapitaalgoederen, verbonden partijen en weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Overige paragrafen

In dit onderdeel komen specifieke onderwerpen aan bod die niet verplicht zijn om als paragraaf op te nemen in het jaarverslag, maar waarvoor nadere toelichting wel is gewenst. Voor het jaarverslag van de

gemeente Amsterdam gaat het om de volgende onderwerpen: bezuinigingsmonitor en frictiekosten, stedelijk mobiliteitsfonds, duurzaamheid, investeringen, vereveningsfonds, rekening ISV (Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing) en subsidies.

Daarnaast is, op verzoek van de gemeenteraad, een paragraaf opgenomen waarin inzicht wordt gegeven in diverse fondsen en reserves, zoals het Stedelijk Mobiliteitsfonds en het Vereveningsfonds. Met het opnemen van deze paragraaf, genaamd fondsen en reserves, wordt ingegaan op het verzoek van de gemeenteraad dat is ingediend in motie B (aangenomen bij de Jaarrekening 2015) en motie 1125 (inzake het rapport Reserves Economie van de Rekenkamer Amsterdam).

Tot slot is hier ook de paragraaf *Voortgang aanbevelingen rekeningencommissie, ACAM en Rekenkamer* opgenomen. Deze paragraaf geeft de huidige stand van zaken van de aanbevelingen die bij het Jaarverslag 2016 (en voor een deel eerder) zijn gedaan.

Overzicht van baten en lasten

Dit overzicht geeft per programma en programmaonderdeel een overzicht van de baten en lasten in de jaarrekening, afgezet tegen de begroting.

Balans met toelichting

De belangrijkste ontwikkeling in de balansposten gedurende 2016 worden in dit hoofdstuk toegelicht. Er is veel energie gestoken in het verenigen van de geconsolideerde balans en de bijbehorende toelichting met de verslaggevingsrichtlijnen uit het BBV. Dit is gedaan door middel van uitgebreide verloopoverzichten, waarbij de vermeerderingen en verminderingen zijn opgenomen, met daarbij een gedetailleerde toelichting.

Bijlagen

In het laatste deel van het jaarverslag zijn de financiële overzichten op detailniveau opgenomen. Hierin wordt inzicht gegeven in investeringen, lopende kredieten, de specifieke uitkeringen (SiSa) en de nog lopende bezuinigingsmaatregelen.

Afkortingen

In deze lijst wordt een verklaring gegeven voor de afkortingen die in het jaarverslag zijn gebruikt.

Controleverklaring accountant

Het Jaarverslag 2016 wordt afgesloten met de controleverklaring van de accountant.

Internetbijlagen

Als uitwerking van motie 491 (aangenomen bij de Jaarrekening 2015) wordt bij de jaarstukken een overzicht opgenomen met de stand van zaken van alle aangenomen moties die nog niet zijn afgedaan. Gezien de omvang van dit overzicht, is ervoor gekozen om het overzicht voortgang moties als internetbijlage bij het boek te presenteren.

Ook het subsidieoverzicht is, zoals voorgaande jaren ook gebruikelijk was, als internetbijlage gepubliceerd.

1

Bestuurlijke hoofdlijnen

1.1 Inleiding 10

1.2 Sociaal 11

1.3 Bouwen, wonen en ruimte 13

1.4 Economie, duurzaamheid, verkeer en vervoer, dierenwelzijn en kunst en cultuur 14

1.1 Inleiding

In 2014 zijn wij gestart met het uitvoeren van het coalitieakkoord, dat in 2016 vol op stoom lag. In het onderwijs is voor huisvesting € 120 miljoen geïnvesteerd en wordt de lerarenbeurs en de scholenbeurs volop gebruikt. Het vernieuwde stelsel voor de erfpacht is ingevoerd. Er is een forse lastenverlichting doorgevoerd met de afschaffing van de hondenbelasting, de reclamebelasting en de precario[1]. Er zijn 6.000 jongeren terug naar school of naar werk begeleid. Er worden meer mensen bereikt met de armoederegelingen. Met de Amsterdamse aanpak voor statushouders zijn ruim 223 statushouders begeleid naar werk, 717 naar een opleiding en 8.022 naar een voortraject voor opleiding of werk. Met het renteresultaat over 2015 heeft voor het eerst vermindering van de schuld plaatsgevonden. Daarnaast zijn in de Voorjaarsnota 2016, in het verlengde van de hernieuwing van het coalitieakkoord, de ambities versterkt en verbreed met extra aandacht voor thema's de stad in balans en schoon, heel en veilig en een intensieve, versterkte en integrale aanpak bij asielzoekers. De uitvoering hiervan is in 2016 ook direct opgepakt.

In het kader van het programma doorontwikkeling financiële administratie (DFA) van de gemeente Amsterdam, heeft een intensieve voorbereiding plaatsgevonden van de introductie van nieuwe processen en de overgang naar één administratie (van 44) met ingang van 2017. Raad en college hebben de aanbevelingen van de enquêtecommissie Financiële Functie omarmd. Het college is aan de slag met de aanbevelingen en ligt op schema met de uitvoering ervan. De eerste rapportage van Financiën op Orde is in oktober met de commissie Financiën besproken en positief ontvangen.

We hebben 2016 afgesloten met een goedkeurende verklaring van de ACAM voor deze rekening, een rekeningresultaat van € 104,4 miljoen en een schuld van € 3,85 miljard, die daarmee nog steeds lager is dan in 2014.

Amsterdam beleeft momenteel op vele facetten een forse groei. Nu het in Nederland economisch beter gaat, groeit de stad nog sneller. In het straatbeeld is de afgelopen jaren in populaire gebieden vooral de groei van het aantal bezoekers zichtbaar. De schaalsprong waar Amsterdam zich nu in bevindt hangt samen met de toename van het aantal inwoners, bedrijven en bezoekers. De groei biedt kansen voor Amsterdammers, bijvoorbeeld doordat de werkgelegenheid voor alle leeftijden en opleidingsniveaus toeneemt en er een kwalitatief hoogwaardig en divers aanbod aan cultuur, horeca en winkels is. Daarnaast profiteren gebieden aan de rand van de stad van de groei doordat ook hier nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden.

Tegelijkertijd gaat de groei gepaard met overlast voor omwonenden. Het toenemend aantal mensen die in de stad bewegen, verblijven en recreëren, leidt op momenten en in sommige delen van de stad tot hinder, bijvoorbeeld door geluidsoverlast en vervuiling. Ook zijn er bewoners die zich vervreemd voelen van hun eigen buurt of plekken in de stad vermijden, bijvoorbeeld vanwege een verschraling van het aanbod van winkels en horeca.

Met de in 2015 gestarte bestuursopdracht *Stad in Balans* zet het college er op in om grip te krijgen en knelpunten aan te pakken. Daartoe zijn diverse beleidsagenda's opgesteld en maatregelen genomen. We hebben onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het feitelijke gebruik van de stad en de beleving daarvan door bewoners en ondernemers. Ook zijn diverse experimenten uitgevoerd om op kleine schaal nieuwe toepassingen uit te testen en bij succes te herhalen en op te schalen. Een voorbeeld daarvan is het autovrij maken van de Prinsengracht tijdens Gaypride. In 2016 heeft de gemeenteraad € 1 miljoen beschikbaar gesteld voor het uitvoeren van experimenten.

Eind 2016 is capaciteit vrijgemaakt om het *Binnenstad Offensief* te starten om de problemen als gevolg van de toenemende drukte aan te pakken. Sinds 1 december bestrijden 70 agenten en 70 gemeentelijke handhavers samen criminaliteit en overlast in het gebied om de leefbaarheid te verbeteren.

[1] *Met uitzondering van de precario op terassen.*

We zetten in op behoud en verbetering van de diversiteit van het winkel- en voorzieningenaanbod door concentraties van winkels en horeca puur gericht op de snelle consumptie door de toerist tegen te gaan. Voor monitoring en onderzoek is in 2016 € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld. Met de oprichting van 1012 Inc krijgen we meer grip op het beheer van vastgoed op de Wallen. De nieuwe citymarketingstrategie richt zich op de reputatie van Amsterdam, op cultuurparticipatie door bewoners, op het aantrekken van buitenlandse bedrijven en talent, en niet meer actief op het aantrekken van meer bezoekers.

We werken hierbij nauw samen met bewoners, winkeliers, ondernemersverenigingen, vastgoedeigenaren, onderwijsinstellingen en de toeristische sector. Het Bestuurlijk Team 'Drukte' is van start gegaan en heeft de ambitie om de grip op de groei van de stad te verstevigen. Nieuwe maatregelen zijn uitgewerkt en worden de komende tijd aangevuld met verdergaande stappen om de drukte in de stad het hoofd te bieden.

Met nieuwe uitgangspunten voor evenementenbeleid stuurt het college nadrukkelijk op het verhogen van de kwaliteit in de uitvoering en het reduceren van overlast. Vanaf 2017 heeft Amsterdam een zeer limiterend hotelbeleid gebaseerd op het principe 'nee, tenzij'. Er wordt intensiever dan voorheen gehandhaafd op horecaovertredingen en voor een schone stad heeft het college € 11 miljoen extra ter beschikking gesteld. Ook wordt er meer ruimte gecreëerd voor fietser en voetganger. Op het gebied van vakantieverhuur zijn flinke stappen gezet door vergaande afspraken met Airbnb te maken en de handhaving op illegale verhuur te intensiveren.

De instroom van nieuwe vluchtelingen daalde fors. Het beheer van de noodopvang werd per april 2016 overgedragen aan het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en sloot officieel op 1 augustus 2016. Op dezelfde datum opende het asielzoekerscentrum (azc) Wenckebachweg waar 600 vluchtelingen worden opgevangen, waarvan een substantieel deel statushouders gekoppeld aan Amsterdam. De gemeente Amsterdam is gestart met de *Amsterdamse Aanpak Vluchtelingen*, waar versnelde toeleiding naar werk, opleiding en participatie startend vanuit het azc centraal staat. De eerste resultaten van de nieuwe aanpak zijn positief. Het aantal statushouders dat in traject zit is gestegen van 63% naar 73%. Mede door in te zetten op tijdelijke huisvestingsprojecten zijn 2.057 statushouders gehuisvest waarmee de taakstelling van 2016 (nagenoeg) is behaald. In Nieuw West is bijvoorbeeld Startblok Riekerhaven geopend. Een landelijk voorbeeld van tijdelijke huisvesting voor erkende vluchtelingen, mede door menging van jonge statushouders en jongeren en studenten, inclusief 'buddy' project.

1.2 Sociaal

In 2016 heeft de transitie van de drie decentralisaties zorg , jeugdhulp en werk, verder vorm gekregen.

Belangrijk uitgangspunt is dat de cliënt zoveel mogelijk zelf de regie houdt op de inrichting van zijn leven, professionals sluiten daarop aan. Wat kan iemand zelf, alleen of met zijn of haar naasten. Dit heeft bijvoorbeeld vorm gekregen in de inkoop Wmo door aanbieders innovatieruimte toe te kennen voor andere vormen van zorg en een betere aansluiting tussen formele en informele zorg. Tevens is besloten om het wijkzorgstelsel verder te versterken via het invoeren van allianties van zorgaanbieders in de 22 gebieden. De allianties zorgen voor een herkenbare toegang tot zorg waarbij de omslag wordt gemaakt van 'u heeft recht op' naar 'er is ondersteuning als u dat nodig heeft'. Voor de hulp bij de huishouding heeft Amsterdam een nieuwe maatstaf vastgesteld waaraan alle cliënten moeten worden getoetst. De uitspraken van de Centrale Raad van Beroep en de Rechtbank Amsterdam in mei 2016 noodzaken de gemeente haar beleid aan te passen. Cliënten die niet tevreden waren kregen het aanbod tijdelijk terug te keren naar hun oude uren in afwachting van aanpassing van het beleid en een nieuwe beschikking. Om zorgmijden te voorkomen heeft de gemeenteraad in 2016 besloten tot afschaffing van de eigen bijdrage voor ambulante ondersteuning en dagbesteding per 1 januari 2017 en verlaging van de eigen bijdrage voor alle Wmo voorzieningen per medio 2017.
In 2016 heeft Amsterdam tevens ingezet op ondersteuning en waardering van mantelzorgers en vrijwilligers, bijvoorbeeld via de Dag van de Mantelzorg en door de campagne 'Amsterdam bedankt zijn vrijwilligers'. De stadsdelen hebben het voorzieningenaanbod aangepast zodat deze beter aansluit bij de huidige Wmo-doelstellingen.

Met het vaststellen van het *Koersbesluit Thuis in de wijk* is het uitgangspunt van zelfregie ook voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang vastgelegd. Waar mensen voorheen, vaak via 24-uurszorg, van begeleid wonen overgingen naar (begeleid) zelfstandig wonen, krijgen ze nu maximale zelfstandigheid, in verhouding tot het perspectief van de persoon. Voor deze omslag is het nodig om de komende jaren stevig in te zetten op het realiseren van woonruimte voor deze doelgroep.

In 2016 is Amsterdam gestart met de opzet en doorontwikkeling van een aantal gebiedsgerichte programma's gericht op preventie: een brede aanpak om eenzaamheid tegen te gaan, *Age Friendly City,* de *Aanpak personen met Verward Gedra*g en de *Amsterdamse Aanpak Gezond Gewich*t.

In 2016 geeft de gemeenteraad de Sportvisie vastgesteld en is aanzienlijk geïnvesteerd in sportaccommodaties, clubhuizen en de aanleg van sportvelden. Amsterdam kan terugzien op een geweldig EK atletiek, op een Urban Sportsweek en verschillende loopevenementen, veelal gekoppeld aan een uitgebreid programma van breedtesport en side events.

Op het gebied van de jeugdhulp is te zien dat de rol van de lokale Ouder- en Kindteams en de Samen DOEN-teams sterker is geworden. In 2016 zijn meer jongeren en ouders bereikt door deze teams met lichte jeugdhulp, opvoed- en opgroeiondersteuning en waar nodig brede ondersteuning om de zelfredzaamheid te vergroten.

De stad groeit snel en dat betekent dat ook de druk op de ontwikkeling van scholen groot is. Afgelopen jaar zijn 27 scholen opgeleverd en is een aantal kavels voor onderwijshuisvesting gereserveerd. Ruim 2.000 leraren en 215 scholen hebben inmiddels gebruikt gemaakt van de leraren- en scholenbeurzen, die de kwaliteit van het onderwijs en de professionele ontwikkeling van docenten bevorderen.

Er is extra inzet op kansengelijkheid in het onderwijs door het project *Stadscholen020*, waarmee Amsterdam twaalf basisscholen in buurten met gestapelde problematiek extra ondersteunt. Kansengelijkheid is ook het uitgangspunt bij het aanbod dat alle Amsterdamse peuters vanaf 2016 minimaal zes uur per week naar een peutervoorziening met voorschool kunnen gaan. Sommige groepen kinderen kunnen zelfs daar twaalf uur per week gebruik van maken. Dit aanbod wordt in 2018 uitgebreid naar vijftien uur per week.
Het aantal voortijdig schoolverlaters is gedaald en daardoor behalen meer Amsterdamse jongeren tot 23 jaar een startkwalificatie. De goede samenwerking in Amsterdam tussen onderwijs, zorg, leerplicht en jongerenpunten is daarbij cruciaal gebleken.

Meer mensen deden in 2016 actief mee in de stad, door te werken of te participeren. In 2016 hebben we 5.927 Amsterdamse werkzoekenden aan het werk geholpen. In 2016 zijn 6.919 jongeren terug naar school of direct naar werk begeleid, waar het doel 5.250 was. Na de zomer is de werkbrigade van start gegaan. Mensen die niet via de reguliere weg aan het werk konden, zijn via de werkbrigade met veel plezier aan het werk om de stad op te knappen. Zo slaan we twee vliegen in één klap. Ook door actieve inzet op participatie hebben we ervoor gezorgd dat veel meer mensen meedoen in de stad. In 2016 zijn 18.000 Amsterdammers met een afstand tot de arbeidsmarkt waar lange tijd geen contact mee is geweest, weer gesproken. In totaal spraken we 5.000 mensen meer dan vorig jaar. Waar nodig zijn ze naar passende hulp begeleid en waar mogelijk zijn zij via trajecten of vrijwilligerswerk actief gaan participeren. De doelen van het programma *Meedoen Werkt!* zijn daarmee ruimschoots behaald. We hebben bovendien meer mensen bereikt met de armoedemiddelen. Meer Amsterdammers hebben bijvoorbeeld een stadspas, maken gebruik van de scholierenvergoeding of van de tegemoetkoming in de meerkosten voor chronisch zieken. Ook op die manier zorgen we ervoor dat iedereen in Amsterdam mee kan doen, ongeacht de dikte van de portemonnee. Dat is belangrijk, want ondanks de aantrekkende economie blijft de financiële positie van minima kwetsbaar.

In de zomer van 2016 vond de zeer succesvolle en feestelijke Europride plaats. Zo'n 600.000 mensen hebben in Amsterdam de vrijheid gevierd en zich sterk gemaakt voor gelijke rechten en acceptatie van LHBTI'ers in alle Europese landen.

In 2016 heeft de Amsterdamse gemeenteraad op voorstel van het college € 10 miljoen vrijgemaakt als collectieve tegemoetkoming aan de Amsterdamse Joodse gemeenschap. Dit gebaar is bedoeld om recht te zetten wat rechtgezet kan worden na de bureaucratische opstelling van het gemeentebestuur jegens

Joodse Amsterdammers die na de oorlog terugkeerden naar de stad en erfpacht moesten betalen. Dit naar aanleiding van het rapport Openstaande Rekeningen van het NIOD.

In 2016 is 1012 Inc opgericht, samen met Syntrus Achmea Real Estate and Finance en woningcorporatie Stadgenoot. Het doel is duurzaam investeren in maatschappelijke doelstellingen in het gebied, en met als effect om de leefbaarheid, kwaliteit en de functiemenging in het gebied te verbeteren. Rabobank Pensioenfonds en het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw investeren de komende jaren samen € 60 miljoen in het gebied, en Stadgenoot heeft het vastgoed van dochter NV Stadsgoed ingebracht. De gemeente Amsterdam zette een lening van € 21 miljoen aan Stadgenoot om in aandelenkapitaal.

1.3 Bouwen, wonen en ruimte

Het aantal Amsterdammers groeide in 2016 met ruim 15.000 personen. Die groei is al jaren hoog. In 2016 is daarom de ontwikkelstrategie voor de middellange termijn vastgesteld (Koers 2025, Ruimte voor de Stad) en zijn aantal concrete projecten in 2016 verder opgepakt. Er is tot en met 2022 voldoende planvoorraad om jaarlijks minimaal 5.000 woningen te realiseren. Daarmee zorgen we er voor dat er tempo kan blijven in de bouw van woningen. In 2016 zijn in Amsterdam 5.705 woningen in aanbouw genomen en zijn er ruim 1.370 woningen bijgekomen door het transformeren van ongebruikte kantoorpanden. Van het aantal nieuwe woningen in 2016 bestaat bijna een kwart uit sociale huurwoningen van corporaties en nog eens een kwart uit middeldure huurwoningen. De sterk aangetrokken marktvraag naar woningen en ander vastgoed heeft in 2016 wederom voor een hoog gronduitgifteniveau gezorgd. In 2016 zijn geslaagde tenders uitgevoerd voor diverse ontwikkelprojecten; onder andere in de Houthavens, CAN-gebied, Sloterdijk, Kop Weespertrekvaart, Amstelkwartier, Steigereiland en Podium Lelylaan. Naast de gebiedsontwikkelingsprojecten is door specifieke projectteams gewerkt aan de tijdelijke huisvesting van statushouders, transformatie van bestaand vastgoed, zelfbouw, studenten- en jongerenhuisvesting, woningbouwpromotie en vastgoedmarketing.

Medio 2016 is met de invoering van het nieuwe eeuwigdurende erfpachtstelsel voor nieuwe gronduitgiften een belangrijke mijlpaal bereikt. De overstapregeling is eind 2016 vastgesteld in het college waarna het in januari 2017 de inspraak is ingegaan.

In 2016 hebben vele Amsterdammers en organisaties meegedacht en gesproken over de Sprong over het IJ, een nieuwe verbinding over het IJ. Er is een grote betrokkenheid, die ook blijkt uit de inspraak over het principebesluit van begin 2017 om te kiezen voor een fietsersbrug.

De verbreding van huurdersondersteuning naar bewonersondersteuning is gemaakt met !WOON, waar huurders en eigenaar-bewoners terecht kunnen met vragen en klachten over wonen.

In 2016 is de in de Structuurvisie geagendeerde Watervisie Amsterdam 2040 vastgesteld, waarmee een belangrijk onderdeel van de Amsterdamse publieke ruimte een integraal en toekomstgericht ontwikkelingskader heeft gekregen. In 2016 is door Waternet 90,6 miljoen m^3 aan drinkwater geleverd. Dat is 2% meer dan verwacht. De groei van het waterverbruik komt voort uit de groei van de stad en de groei van het aantal toeristen. De kwaliteit van het geleverde water heeft de daarvoor vastgestelde norm overtroffen. In 2016 is de grondslag voor 2017 voor de rioolheffing herzien. Grootverbruikers gaan bij een verbruik boven de 300 m^3 een tarief op basis van dit verbruik betalen. Particulieren betalen € 22,50 minder.

De kwaliteit van handhaving op het water wordt verbeterd. Onder meer omdat via informatiegestuurde acties is samengewerkt met de politie. Ook is de vaarsnelheid op de grachten verlaagd van 7,5 naar 6 kilometer per uur. Verder is bij de Sloterplas een zwemstrandje gecreëerd.

1.4 Economie, duurzaamheid, verkeer en vervoer, dierenwelzijn en kunst en cultuur

In het kader van de *Uitvoeringsagenda Mobiliteit* zijn ook in 2016 de nodige maatregelen genomen om Amsterdam bereikbaar en aantrekkelijk te houden. De Munt is afgesloten voor doorgaand autoverkeer om in dit gebied meer ruimte te creëren voor voetganger en fietser. Het autoverkeer wordt beter door de stad geleid via de ring en er komen meer garages om de ruimte beter te benutten. De voorbereiding voor de bouw van de Singelgrachtgarage en de Wilibrordusgarage is in 2016 gang gezet. We blijven inzetten op bereikbaarheid, het beter reguleren van de verkeersstromen en een slim en efficiënt gebruik van de ruimte, door het gebruik van innovaties. Vanuit het actieprogramma *Smart Mobility* is daar nu ook meer aandacht voor gekomen en wordt uitvoering gegeven aan een digitaal bereikbaarheidsplatform Zuidas en MAAS, het crowdmanagementsysteem en het programma zelfrijdend vervoer. In 2016 is ook gestart met de voorbereiding van de aanbesteding voor het doelgroepenvervoer waarbij innovatie en mobility as a service, voorop staan.

Daarnaast zijn diverse andere maatregelen uit de Uitvoeringsagenda Mobiliteit gerealiseerd (zoals OV fietsstraat Sarphatistraat, de versnelde vernieuwing van het Leidseplein, het uitrollen van de Rode Loper met een nieuwe Entree voor de stad en de aanpak van parkeeroverlast op de Groenburgwal), die meer ruimte creëren, de doorstroming in de stad verbeteren en zorgen voor betere verbindingen in de verschillende delen van de stad.

De ADAM-regeling is verlengd. Met deze regeling kunnen minima één keer per jaar met hun huisdier gratis naar de dierenarts.

In 2016 zijn belangrijke stappen gezet naar een groener en leefbaarder Amsterdam. In 2016 is een start gemaakt met de investeringen van tientallen miljoenen in het opknappen van de openbare ruimte, in de aanleg van buurtparken, de vernieuwing van stadsparken en de reiniging van straten, pleinen en buurten. Zo zijn in 2016 structureel vervuilde plekken aangepakt, de zogenaamde hotspots, en het schoonhouden van evenementen. Ook zijn in onder andere het Amsterdamse Bos en in Zuidoost (Kruitberg en Gravesteijn) projecten uitgevoerd die het achterstallig onderhoud op groen en straten hebben weggewerkt.

In 2016 is een aantal belangrijke besluiten genomen om Amsterdam duurzamer te maken: het eerste stedelijke plan voor de inzameling en verwerking van afval, een strategie om Amsterdam aardgasloos te maken en na jarenlange politieke discussie een besluit over uitbreiding van de milieuzones om de lucht schoner te maken. Uit de monitor *Staat van Duurzaam Amsterdam* blijkt dat de benodigde inhaalslag op duurzaamheid in gang is gezet. Zo is er meer duurzame energie opgewekt en er zijn meer woningen geïsoleerd. Mooie resultaten zijn de afspraken met de corporaties over labelstappen en de afspraken met het GVB, taxibranche en BOVAG, zodat het OV, taxi's en bestelvoertuigen in 2025 uitstootvrij zijn. Op straat en voor de Amsterdammers zijn de veranderingen ook zichtbaar. Zo is er onder andere meer plastic, drankenkartons en textiel gescheiden ingezameld, is het aantal oplaadpunten voor elektrisch vervoer weer gegroeid en zijn zonnepanelen op daken van bijvoorbeeld scholen geplaatst.

De internationale positie van Amsterdam is verstevigd door het aantrekken van meer dan 150 nieuwe buitenlandse bedrijven die na 3 jaar 3.312 banen hebben gecreëerd, het starten met het programma *Amsterdam Trade* en verdere groei (17%) van het aantal internationals dat gebruikt maakt van het Expatcenter Amsterdam. Daarnaast is in 2016 ingezet op een Deltaplan Internationaal Onderwijs, om te zorgen voor meer plekken voor internationale kinderen op internationale scholen en ook in het reguliere onderwijs.
Eind 2016 is het nieuwe *Kunstenplan 2017-2020* vastgesteld. De subsidiëring is meer op afstand gezet. De uitbreiding van subsidiemogelijkheden binnen het Kunstenplan en een toename van het budget moeten leiden tot meer ruimte voor nieuw talent, vernieuwing en experiment. Met een Amsterdamse basisinfrastructuur van 21 instellingen en subsidieregelingen bij het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) maken we de subsidiëring eenvoudiger en flexibeler en stimuleren we innovatie en samenwerking meer. Het is een nieuwe manier van subsidiering, waarbij het Amsterdams Fonds voor de Kunst een deel

van de Kunstenplansubsidies verstrekt en meer innovatie en dynamiek mogelijk maakt. De aanvragen die in dit kader zijn gedaan zijn tijdig door de Amsterdamse Kunstraad en het Amsterdams Fonds voor de Kunst beoordeeld.

In oktober heeft de gemeenteraad de *Visie Zuidas 2016* vastgesteld. Hier is een uitgebreid participatietraject aan vooraf gegaan. Zuidas is in relatief korte tijd uitgegroeid tot een stukje Amsterdam met internationale allure. Tegelijkertijd wordt het ook steeds meer een levendige stadswijk. En Zuidas is nog niet af, integendeel. Zuidas staat aan de vooravond van een omvangrijke bouwoperatie: de aanleg van Zuidasdok.

Voor de gemeentelijke organisatie was 2016 opnieuw een jaar waarin op vele terreinen hard gewerkt is aan de uitvoering van de ambities van het college. Dat geldt net zo hard voor de zichtbare uitvoering op, aan, in of onder de (nieuwe) straat of achter de balie, als de ondersteunende functies die minder direct zichtbaar zijn, maar net zo belangrijk. Het college heeft grote waardering voor het enthousiasme, de inzet en volharding waarmee gewerkt is.

Al met al zijn ook in 2016 belangrijke stappen gezet in het realiseren van onze ambities voor de Amsterdammers en de stad. Zodat Amsterdam er voor iedereen is en van iedereen blijft. Dat kan alleen maar samen met de stad en daarom dank voor eenieders bijdrage, Amsterdammers, ondernemers, organisaties en instellingen.

2

Financiële hoofdlijnen

2.1	Inleiding	18
2.2	Rekening resultaat jaarverslag 2016	18
2.3	Reserves en voorzieningen	23
2.4	Schuld	23
2.5	Weerstandsvermogen	24
2.6	Bezuinigingen en frictiekosten	24
2.7	Balans	26
2.8	Overige onderwerpen	27

2.1 Inleiding

Deze paragraaf bevat de financiële hoofdlijnen voor de gemeente Amsterdam over 2016. In paragraaf 2.2 wordt op hoofdlijnen ingegaan op het rekeningresultaat. Hierbij wordt per programma aangegeven welke mutaties zich hebben voorgedaan ten opzichte van Najaarsnota 2016 en wordt ingegaan op het rekeningresultaat. In de paragrafen 2.3 - 2.8 wordt ingegaan op een aantal specifieke onderwerpen die direct betrekking hebben op het door de gemeente gevoerde financiële beleid.

2.2 Rekeningresultaat Jaarverslag 2016

Het jaarrekeningresultaat over 2016 bedraagt € 159,8 miljoen positief. Na bestemmingsvoorstellen bedraagt het bij de Voorjaarsnota te betrekken rekeningresultaat € 104,4 miljoen. Hieronder is opgenomen hoe het resultaat is opgebouwd.

Bedragen x € 1 miljoen
+ = positief saldo

Programma	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening Begroting
1 Dienstverlening en informatie	-72,6	-64,1	-61,7	-79,5	-17,8
2 Openbare orde en veiligheid	-130,5	-147,4	-147,9	-142,1	5,8
3 Verkeer en openbare ruimte	-317,5	-304,4	-306,8	-307,6	-0,8
4 Werk, inkomen en participatie	-349,9	-354,5	-356,4	-359,4	-3,0
5 Onderwijs, jeugd en diversiteit	-473,8	-493,7	-499,2	-466,5	32,7
6 Welzijn, zorg en sport	-560,5	-583,6	-574,1	-561,2	12,9
7 Economie en cultuur	-210,6	-206,1	-239,7	-227,6	12,1
8 Duurzaamheid en water	-65,9	-66,2	-67,3	-56,6	10,7
9 Stedelijke ontwikkeling en wonen	-109,3	-42,7	-48,7	-31,5	17,1
10 Bestuur en Ondersteuning	-114,6	-90,4	-92,7	-113,4	-20,7
Algemene dekkingsmiddelen	2.557,2	2.353,1	2.443,2	2.505,3	62,1
Rekeningresultaat				**159,8**	
Waarvan bestemd voor:					
- Schuldaflossing				**-/- € 55,7**	
- Overige bestemmingsvoorstellen				**/+ 0,3**	
Resultaat voor Voorjaarsnota				**€ 104,4**	

Een deel van het resultaat wordt conform de nota rentestelsel (raadsbesluit d.d. 5-11-2014) ingezet voor schuldreductie. Dat deel bedraagt € 55,7 miljoen en bestaat uit het hoger dan begrote renteresultaat (€ 35,3[2] miljoen), het resultaat uit de verkoop van deelnemingen (€ 19,2 miljoen[1]) en een deel van het resultaat van verkoop van vastgoed (€ 1,2 miljoen[3]). Daarnaast wordt voor per saldo € 0,3 miljoen positief

1 *Nader toegelicht en onderbouwd in de paragraaf Algemene dekkingsmiddelen, Financiering*

2 *Het totale directe (cash-)effect van de verkopen en de liquidatie is een verlaging van de schuldpositie van de gemeente met € 24,3 miljoen in 2016. Het boekhoudkundige resultaat bedraagt € 21,1 miljoen in 2016. Deze € 21,1 miljoen is tevens de voorgestelde dotatie aan de reserve schuldreductie, waarvan bij Najaarsnota 2016 reeds € 1,9 miljoen gedoteerd is, waardoor € 19,2 miljoen bij de jaarrekening wordt bestemd voor de reserve bijdrage schuldreductie.*

3 *Het totale (cash-)effect uit de verkoop vastgoed bedraagt € 18 miljoen. Het boekhoudkundige resultaat is € 16 miljoen waarvan € 14,8 miljoen worden aangewend voor de zogenaamde vastgoedknoop (pagina 72 van de Voorjaarsnota 2016). De resterende € 1,2 miljoen worden gedoteerd aan de reserve schuldreductie.*

aan overige bestemmingsvoorstellen gedaan. Deze voorstellen zijn het gevolg van raadsbesluiten, voorgeschreven verantwoordingsregels of administratieve techniek.

Dit saldo bestaat uit de volgende posten.

- Conform het raadsbesluit van 21 december 2016 'Instemmen met het bestedingsvoorstel Jeugd vrijval noodfonds Zorg, Werk en Jeugdzorg' stellen wij voor € 10 miljoen te betrekken bij de vrijval van het noodfonds dat bij de VJN 2017 wordt geëffectueerd.
- Voorts stellen wij voor € 2,3 miljoen te doteren aan de reserve nieuwe Kalfjeslaan.
- Wij stellen voor een bedrag van € 0,5 miljoen te doteren aan de reserve raadsonderzoeken griffie.
- Ook stellen wij voor een bedrag van € 1,0 miljoen te doteren aan de in te stellen bestemmingsreserve 'Oogst van de Floriade'.
- Tot slot wordt voorgesteld een extra onttrekking aan de frictiekostenreserve te doen van € 14,1 miljoen voor hogere dan begrote frictiekosten.

Op hoofdlijnen is het rekeningresultaat als volgt opgebouwd. De algemene dekkingsmiddelen laten een positief resultaat zien van € 62,1 miljoen, met name door het renteresultaat en de verkoop van deelnemingen. Op de programma's 5 – 9 is per saldo sprake van een positief resultaat van € 85,5 miljoen. Bij deze programma's is sprake van lagere lasten bij onder meer inkoop jeugdzorg, de Wmo en hulp bij het huishouden, en een langere aanloopfase van projecten bij het programma Economie en cultuur. Daarnaast is sprake van een toename van de inkomsten voor de afvalstoffenheffing en reinigingsrecht, en een positief resultaat voor WABO-vergunningen (bouwleges) door een aantrekkende groei in de bouwsector.

Daar tegenover heeft programma 1 een negatief resultaat van € 17,8 miljoen vanwege tegenvallers voor onder andere Contactcenter Amsterdam (CCA). Ook is sprake van een negatief resultaat op programma 10, mede als gevolg van het opwaarts bijstellen van de voorziening pensioenen DB-leden en wethouders. Het rekeningresultaat wordt hieronder per programma nader toegelicht.

Programma 1 Dienstverlening (negatief € 17,8 miljoen)
Het negatieve resultaat is onder meer het gevolg van:

- Een negatief resultaat van € 5,9 miljoen in verband met het niet kunnen doorbelasten van de gemaakte kosten voor het Contactcenter Amsterdam CCA (€ 4 miljoen) en hogere inhuurlasten voor het Contactcenter Amsterdam (€ 1,9 miljoen).
- Een negatief resultaat van € 5,2 miljoen voor frictiekosten voor het project 1 Stad, 1 Dienstverlening en op basis van raadsbesluit programma postkanaal. Conform het implementatieplan 1 Stad, 1 Dienstverlening worden in de periode 2013-2020 frictiekosten gemaakt waarvan € 4,7 miljoen in 2016. Daarnaast zijn er voor het programma Postkanaal, op basis van een eerder raadsbesluit, in 2016 € 0,5 miljoen aan frictiekosten gemaakt.
- Een negatief resultaat van € 2,8 miljoen vanwege hogere lasten voor klantcontactkanalen veroorzaakt door onder meer hogere inhuurlasten voor de Stadsloketten en het Contactcenter Amsterdam (CCA) en Operations.

Programma 2 Openbare orde en veiligheid (positief € 5,8 miljoen)
Het positieve resultaat is het gevolg van:

- Een positief resultaat van € 2,6 miljoen voor niet afgeronde plannen in 2016 zoals Top 600/1000 en bedreigde instellingen waarvoor incidenteel middelen naar 2017 worden overgeheveld.
- Een positief resultaat van € 1 miljoen voor lagere personeelslasten, doordat in 2016 sprake was van meer (incidentele) vacatureruimte dan gewoonlijk, vanwege vereiste specifieke kwaliteiten van medewerkers.
- Een positief resultaat van € 0,8 miljoen voor lagere lasten voor brandweer en crisisbeheersing.
- Een positief resultaat van € 1,4 miljoen voor een lager vastgesteld subsidiebedrag voor Spirit (circa € 0,3 miljoen), lagere lasten door latere oplevering van het Penitentiair Complex Zaanstad (circa € 0,2 miljoen), een positief resultaat voor gebiedsgericht werken (€ 0,3 miljoen), en overige lagere lasten (in totaal circa € 0,6 miljoen).

Programma 3 Verkeer en openbare ruimte (negatief € 0,8 miljoen)
Het negatieve resultaat is hoofdzakelijk het gevolg van:

- Een positief resultaat van € 5,2 miljoen voor Parkeren veroorzaakt door hogere baten voor garageparkeren (€ 1,5 miljoen) en lagere lasten vanwege projecten die zijn vertraagd, vrijval van parkeergarage P10 en lagere afschrijvingslasten (totaal € 3,7 miljoen).
- Een positief resultaat van € 2,2 miljoen voor Veren. Dit betreft hoofdzakelijk een subsidie (beter benutten) van € 1,8 miljoen van het Rijk voor de aanschaf van het eerste extra IJ-veer die niet als bate maar als lagere last was begroot. Verder is sprake van € 0,4 miljoen niet begrote overige opbrengsten.
- Een negatief resultaat van € 8,8 miljoen voor diverse mutaties in gebiedsgericht werken voor wegen, straten en pleinen.
- De financiële effecten van de Noord/Zuid lijn hebben geen effect op het resultaat vanwege een gelijkblijvend totaal projectbudget. De hogere baten voor de Noord/Zuid lijn van € 121,9 miljoen betreft een verschuiving van de posten risico's en onvoorzien naar de post bouwkosten. Tegenover deze baten staat dan ook een hogere toevoeging aan de reserve Noord/Zuid lijn.
- De financiële effecten van straatparkeren hebben geen effect op het resultaat vanwege een dotatie aan de reserve. De toename van het aantal betalende bezoekers en hogere inkomsten uit opgelegde naheffingsaanslagen (€ 3,2 miljoen) en lagere uitvoeringskosten voor parkeren (€ 2,1 milj0en) zijn gedoteerd aan de reserve Mobiliteitsfonds.

Programma 4 Werk, inkomen en Participatie (negatief € 3,0 miljoen)
Het negatieve resultaat is onder meer het gevolg van:

- Een negatief resultaat van € 5,8 miljoen door lagere opbrengsten voor bijstandsverlening. Door de invoering van de kostendelersnorm zijn meer bijstandsgerechtigden met een uitkeringsschuld niet in staat om deze af te betalen.
- Een negatief resultaat van € 7,7 miljoen door een stijging van het aantal uitkeringsgerechtigden, voornamelijk door een grotere instroom van statushouders en latere uitstroom van uitkeringsgerechtigden naar de AOW (door de verhoogde AOW leeftijd).
- Een hogere onttrekking aan diverse reserves van per saldo € 10,1 miljoen door met name de hogere lasten bij Inkomen.

Programma 5 Onderwijs, Jeugd en diversiteit (positief € 32,7 miljoen)
Het positieve resultaat is onder meer het gevolg van:

- Een positief resultaat van € 33,0 miljoen door lagere lasten bij het programmaonderdeel Jeugd, waarvan € 20,9 miljoen het gevolg is van de afrekening over het jaar 2015 (inclusief vrijval fonds € 10 miljoen) en € 12,1 miljoen betrekking heeft op 2016. De lagere lasten in 2016 zijn het gevolg van lagere uitgaven op contracten specialistische jeugdhulpinstellingen (€ 9,3 miljoen) en een lager dan verwachte vraag naar het persoonsgebonden budget (€ 2,8 miljoen).
- Een negatief resultaat van € 2,1 miljoen door hogere lasten door onderwijshuisvesting vanwege extra kosten voor het beheer van schoolgebouwen, gezonde schoolgebouwen, sloopkosten en hogere kapitaallasten.

Programma 6 Welzijn, sport en zorg (positief € 12,9 miljoen)
Het positieve resultaat is onder meer het gevolg van:

- € 19 miljoen lagere lasten, verdeeld over meer maatschappelijke dienstverlening (€ 9 miljoen), vervoer- en woonvoorzieningen (€ 5 miljoen), opvang en zorg van daklozen (€ 3,6 miljoen), vrouwenopvang en opvang van asielzoekers (€ 2,6 miljoen).
- Een negatief resultaat van € 4 miljoen voor de activiteiten gezondheidszorg doordat ingevulde taakstellingen niet worden gerealiseerd.
- Een negatief resultaat van € 3,2 miljoen voor hogere lasten voor zowel de exploitatie als het dagelijkse onderhoud van sportaccommodaties.
- Een negatief resultaat van € 2 miljoen voor sportactiviteiten bij stadsdelen.

Programma 7 Economie en cultuur (positief € 12,1 miljoen)
Het positieve resultaat is het gevolg van:

- Een positief resultaat van € 4,5 miljoen op het regiobudget Platform Regionaal Economische Structuur (PRES) door een langere aanloopfase naar de uitvoering van diverse projecten, waardoor middelen later tot besteding zullen komen.

- Een positief resultaat van € 5,0 miljoen op economische structuurmiddelen, door een langere aanloopfase naar de uitvoering van diverse projecten, waardoor middelen later tot besteding zullen komen.
- Een positief resultaat van € 1,6 miljoen die met name veroorzaakt wordt door een teruglopende bezetting op de markt en lagere lasten voor Verbeteren ondernemersklimaat.

Programma 8 Duurzaamheid en water (positief € 10,7 miljoen)
Het positieve resultaat is onder meer het gevolg van:
- Een positief resultaat van € 7,4 miljoen door een toename van de inkomsten voor de afvalstoffenheffing en reinigingsrecht als gevolg van areaaluitbreiding, en een daling van de lasten voor afvalstoffenheffing en een positief resultaat van € 1,8 miljoen op kwijtschelding.
- Een positief resultaat van € 2,0 miljoen voor Luchtkwaliteit voor de realisatie van een uitstootvrij openbaar vervoer.

Programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen (positief € 17,1 miljoen)
Het positieve resultaat is onder meer het gevolg van:
- Een positief resultaat van € 17,9 miljoen voor WABO-vergunningen (bouwleges) door een aantrekkende groei in de bouwsector. Dit is vooral zichtbaar in de stadsdelen Oost (€ 8,5 miljoen), Zuidoost (€ 2,8 miljoen) en Noord (€ 2,2 miljoen).
- Een positief resultaat van € 6,0 miljoen door de toename van het aantal opdrachten en een hogere productiviteit bij stedenbouwkundige plannen.
- Een negatief resultaat van € 6,1 miljoen voor Vastgoed als gevolg van de verkoop van panden voor € 1,2 miljoen en het afboeken van de resterende boekwaarden (€ 5,9 miljoen).
- Een negatief resultaat van € 9,5 miljoen voor Grond en Ontwikkeling afwijkingen als gevolg van discrepanties tussen de baten en de lasten.
- De budgettair neutrale opheffing van het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting is zichtbaar in de realisatiecijfers. In verband met de opheffing zijn de grondexploitaties, reserves en voorzieningen uit het Gronddeel van het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting overgeheveld naar het Vereveningsfonds. Daarnaast is een deel vanuit het Gronddeel overgegaan naar de reserve Vastgoeddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting.

Programma 10 Bestuur en organisatie (negatief € 20,7 miljoen)
Het negatieve resultaat is onder meer het gevolg van:
- Een negatief resultaat van € 4,9 miljoen, dat bestaat uit niet begrote lasten voor het programma ‘Innovatie en Slagvaardig Doen’, dat onder andere de Focus Aanpak, de Chief Technology Officer (Innovatie) en een deel van DataLab omvat.
- Een negatief resultaat van circa € 17,5 miljoen als gevolg van het opwaarts bijstellen van de voorziening pensioenen DB-leden en wethouders bij de rve Personeel en Organisatieadvies.

Algemene dekkingsmiddelen en bedrijfsvoering (positief € 62,1 miljoen)
Het positieve resultaat van € 62,1 miljoen is onder meer het gevolg van:
- Een positief renteresultaat van € 35,3 miljoen in 2016 omdat minder is geleend dan begroot, de gemeente goedkoper kon lenen door de gunstige renteniveaus op de geld- en kapitaalmarkt en de vrijval van de renterisicobuffer die ongebruikt blijft omdat zich geen rentestijging heeft voorgedaan. Dit wordt, volgens besluitvorming door de raad bij vaststelling van de nota Rentestelsel, ingezet voor schuldaflossing (en daarvoor gedoteerd aan de reserve inzet schuldaflossing);
- Een positief resultaat van € 17,2 miljoen voor het verkopen van het belang van de gemeente in N.V. Het Havengebouw Amsterdam en Glasvezelnet Amsterdam B.V. Deelnemingen. Het resultaat op deelnemingen bedraagt hierdoor totaal € 119,7 miljoen. Dit wordt, volgens de afspraken in het coalitieakkoord, ingezet voor schuldaflossing (en daarvoor gedoteerd aan de reserve inzet schuldaflossing);
- Een positief resultaat van € 9,4 miljoen voor het gemeentefonds vanwege een positieve ontwikkeling van de aantallen op basis waarvan het gemeentefonds wordt verdeeld (€ 2,1 miljoen), een toename van de decentralisatie- en integratie-uitkeringen (€ 4,6 miljoen) en Overige ontwikkelingen (€ 2,7 miljoen). De toename van de decentralisatie- en integratie-uitkeringen heeft een tegenhanger in de verschillende programma’s en is gemeentebreed neutraal, de aanpassing van de aantallen en de overige ontwikkelingen (€ 4,8 miljoen) leiden tot een gemeentebreed voordeel. Dit zijn de effecten

van de decembercirculaire van het gemeentefonds die in verband met de maand van verschijning van de circulaire niet in de begroting verwerkt worden en leiden tot een afwijking in de jaarrekening.
- Een positief resultaat van € 9 miljoen inkomsten voor Belastingen door hogere opbrengsten voor toeristenbelasting (€ 6,2 miljoen) mede door afwikkelingsverschillen over eerdere jaren en hogere opbrengsten OZB door areaaluitbreiding (€ 2,8 miljoen).
- Een negatief resultaat van € 20 miljoen als gevolg van onder meer de dotatie aan de reserve budgetoverheveling restanten incidentele middelen van € 32,8 miljoen.

Totale baten en lasten naar categorie
In onderstaande figuren zijn de totale gerealiseerde baten en lasten in 2016 van de gemeente Amsterdam onderverdeel naar categorie. Bij de lasten maken we de totale uitgaven per beleidsprogramma inzichtelijk, bij de baten geven we de inkomstenbron weer, verdeeld naar financieringsbron.

Baten (inkomsten) per categorie in 2016

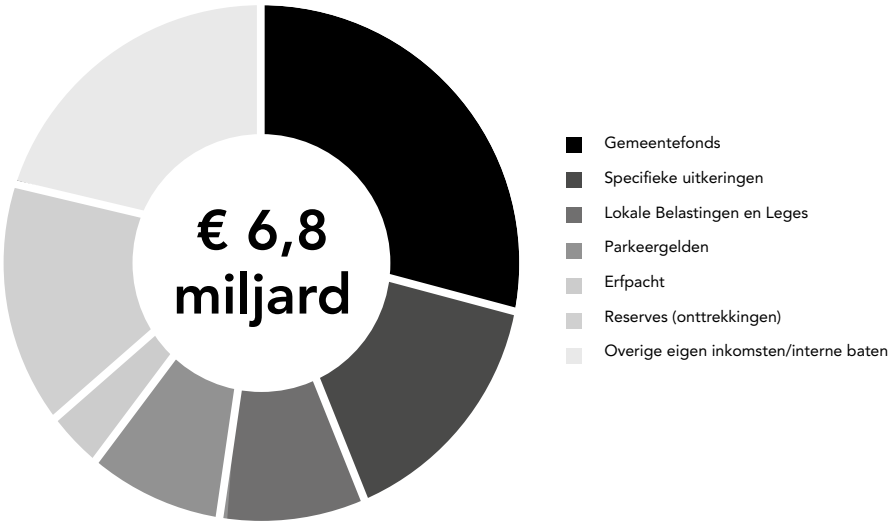

Lasten (uitgaven) beleidsprogramma in 2016

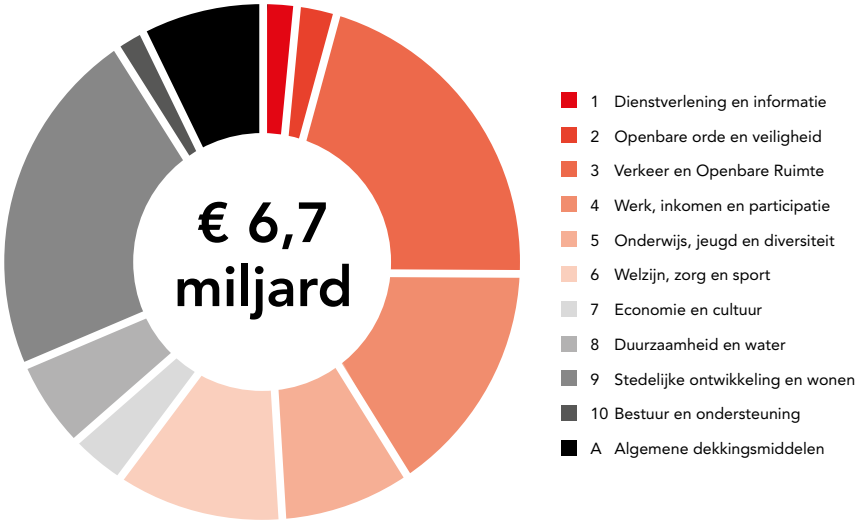

2.3 Reserves en voorzieningen

In de afgelopen jaren heeft de 'Bestuursopdracht opschonen reserves' geleid tot een aanzienlijke daling van het aantal reserves (en voorzieningen). Het college was in 2016 wederom terughoudend bij het doen van voorstellen voor het instellen van nieuwe reserves. In 2016 is de 'beleidsnota reserves en voorzieningen 2017' voorbereid, waarmee het verder terugbrengen van het aantal reserves en voorzieningen wordt gerealiseerd. De bestuursopdracht richt zich vooral op het verbeteren van het inzicht. Hij heeft geen financiële doelstelling, het financiële effect van de opschoning is mede om die reden gering. Onderstaande grafiek laat dit zien.

Ontwikkeling reserves en voorzieningen 2012 - 2016

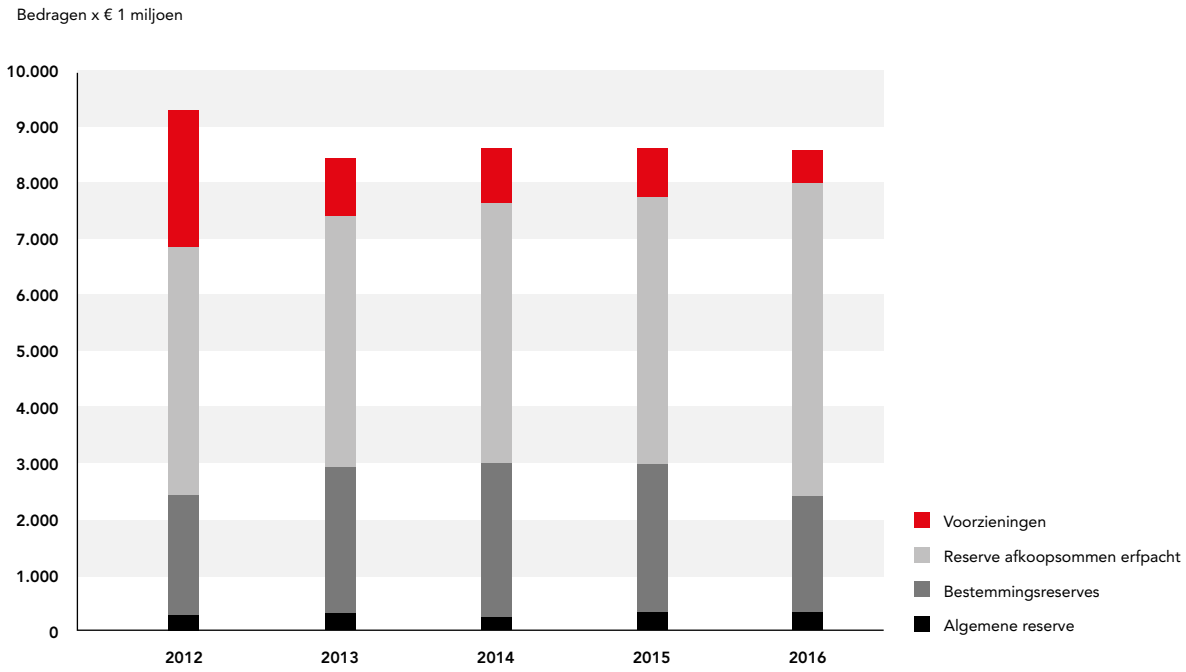

De grafiek toont op hoofdlijnen de ontwikkeling van de reserves en de voorzieningen in de afgelopen vijf jaar. Ten opzichte van 2015 zijn de voorzieningen aanzienlijk afgenomen en de reserves licht toegenomen. De voorzieningen daalden in 2016 met € 262 miljoen (-33%), de reserve afkoopsommen erfpacht nam toe met € 81 miljoen (+2%), de overige bestemmingsreserves stegen met € 124 miljoen (+5%), de Algemene reserve is op dezelfde hoogte als 2015 gebleven.

De daling van de voorzieningen wordt deels veroorzaakt door een aanpassing aan BBV-voorschriften met betrekking tot verliesvoorzieningen op grondexploitaties. Het effect hiervan is € 129 miljoen. Daarnaast heeft een overheveling plaatsgevonden van de risicovoorziening Noord-Zuidlijn naar de bestemmingsreserve Noord-Zuidlijn van € 122 miljoen. De overheveling van de risicovoorziening naar de bestemmingsreserve heeft eenzelfde, maar dan positief, effect op de hoogte van de reserves.

2.4 Schuld

In 2016 is veel geïnvesteerd in de stad. De gemeente heeft vooral geïnvesteerd in onderwijshuisvesting, de infrastructuur voor drinkwater en riolering, de openbare ruimte zoals parkeervoorzieningen, kades, bruggen, tunnels, wegen, verlichting en verkeerssystemen en in de gemeentelijke bedrijfsvoering voor ICT en informatievoorziening.

Doordat de gemeente blijft investeren is meer geld uitgegeven dan is ontvangen. Investeringen worden gefinancierd met externe en interne financieringsmiddelen en het werkkapitaal. De externe financieringsmiddelen zijn leningen van externe partijen waarover rente wordt betaald. De interne

financieringsmiddelen worden gevormd door de reserves en voorzieningen. Het werkkapitaal is het verschil tussen de waarde van de voorraden plus de nog te ontvangen bedragen enerzijds en de nog te betalen bedragen anderzijds.

De externe financieringsmiddelen zijn in 2016 gestegen met € 302 miljoen naar € 3.853 miljoen. Onderstaande grafiek toont het verloop van de externe financieringsmiddelen van de afgelopen vijf jaar.

Ontwikkeling externe schuld 2012 - 2016

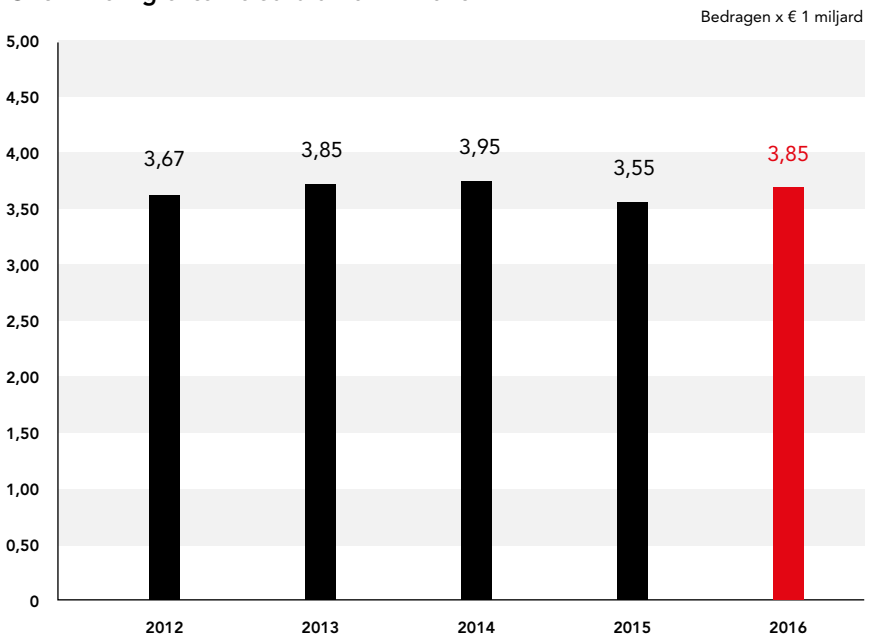

Bij de Najaarsnota 2016 was de verwachte omvang van de externe financieringsmiddelen voor ultimo 2016 begroot op € 4,2 miljard. Deze is uiteindelijk € 0,3 miljard lager uitgekomen op € 3,9 miljard ultimo 2016. De lagere omvang van de externe financieringsmiddelen is het resultaat van een aantal effecten die nader worden toegelicht in de financieringsparagraaf.

De externe schuld is in 2016 gestegen, maar de rentelasten zijn ten opzichte van 2015 met € 10 miljoen gedaald van € 98 miljoen in 2015 naar € 88 miljoen in 2016. Dit is het resultaat van de gedaalde marktrente waardoor de gemeente in 2016 tegen een lager rentepercentage leningen heeft kunnen aantrekken.

In de paragraaf Financiering is de ontwikkeling van de schuld nader toegelicht.

2.5 Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen wordt bepaald door de beschikbare weerstandscapaciteit – met name de Algemene Reserve- en de benodigde weerstandscapaciteit die is onderbouwd door de risico inventarisaties.

Weerstandsvermogen

Bedragen x € 1 miljoen	2012	2013	2014	2015	2016
Beschikbare Weerstandscapaciteit	€ 267	€ 269	€ 371	€ 371	€ 359
Benodigde Weerstandscapaciteit	€ 267	€ 249	€ 273	€ 270	€ 270
Weerstandsvermogen (WSV)	1,00	1,15	1,36	1,37	1,33

Uit de tabel blijkt dat de beschikbare weerstandscapaciteit voldoende is om de benodigde weerstandscapaciteit op te vangen. Met een weerstandsvermogen van 1,33 voldoet de gemeente aan het door de gemeenteraad vastgestelde beleid om te sturen op een weerstandsvermogen aan de bovenkant van de bandbreedte van 1,0 - 1,4. Dit is vastgelegd in in de *Nota Risicomanagement 2014-2018* (raadsbesluit 7 november 2014).

In het risicoprofiel is in 2016 een aantal verschuivingen opgetreden dat leidt tot een lagere benodigde weerstandscapaciteit ten opzichte van 2015. Factoren die nu minder risico veroorzaken zijn de daling in het fiscale risico en dan vooral in de te verwachten Vennootschapsbelasting (VpB).
Het Havenbedrijf (HbA) is VpB-plichtig geworden, het gevolg voor het dividend is daarmee een zekerheid geworden en dit wordt niet meer als risico in het weerstandsvermogen verwerkt. De meest recente financiële prognoses van HbA, waarbij tevens de VpB-plicht is verwerkt, geeft geen aanleiding tot bijstelling van de geraamde dividenden zoals opgenomen in de begroting van de gemeente.
Het resterend risico op tekorten in de onderhoudsbudgeten voor Vastgoed is in 2016 weggenomen. De verbeterde omstandigheden op de vastgoed markt zorgen voor een verminderd risico op boekwaarde verliezen in de vastgoed portefeuille. Risico op mogelijke planschades is in 2016 lager ingeschat dan in 2015, zo ook het risico op hoger uitvallen van gemeentelijke bijdragen aan projecten die door de Stadsregio worden gefinancierd.

Factoren die nu voor nieuw resterend risico zorgen zijn het mogelijk btw-plichtig worden van het straat parkeren. Een andere factor die risico verhogend werkt is de ingebruikname van de Noord/Zuid lijn, die gepaard gaat met een grote aanpassing van het tramvervoersnet. Dit brengt een systeemsprong mee voor het Gemeentelijk Vervoerbedrijf waarop het zich zal aanpassen en waarvan de positieve en eventueel negatieve gevolgen zich over een langere tijd laten aanzien. Het resterende financiële risico voor de gemeente zit dan in lagere dividend afdrachten en mogelijk kapitaal bijstorting.

Conclusie ten aanzien van het niveau van de Algemene Reserve
Met een weerstandsvermogen van 1,33 voldoet de gemeente aan het door de gemeenteraad vastgestelde beleid om te sturen op een weerstandsvermogen aan de bovenkant van de bandbreedte van 1,0 tot 1,4. Een weerstandsvermogen in deze bandbreedte wordt op basis van empirisch onderzoek onder Nederlandse gemeentes als voldoende beschouwd. Er is binnen de bandbreedte voldoende comfort voor de risicodekking. Als bij het huidige risicobeeld de beschikbare weerstandscapaciteit boven de € 378 miljoen uit zou komen dan zou er begrotingsruimte beschikbaar komen ten laste van de Algemene Reserve. Onder de € 270 miljoen zal gestreefd moeten worden naar het op peil brengen van de Algemene Reserve. Wij stellen vast dat dit op dit moment niet aan de orde is en er dus geen aanleiding is voor een toevoeging of een onttrekking aan de Algemene Reserve.

2.6 Bezuinigingen en frictiekosten

Stand van de bezuinigingen
In de Bezuinigingsmonitor gaan wij uitgebreid in op de stand van zaken van de verschillende lopende bezuinigingsoperaties. Onderstaande tabel geeft het totale effect van de operaties aan in 2016.

Bezuinigingsopgave in totaal

Bedragen x € 1 miljoen	**2016**
Inzet op Herstel	192,5
Inzet op Herstel 2	19,5
1 Stad 1 Opgave	122,9
Bestuursopdrachten	81
Totaal	**415,9**

De monitor zelf gaat over maatregelen die in 2016 nog niet afgerond zijn. De taakstelling voor 2016 is € 116,2 miljoen, waarvan € 110,3 miljoen gerealiseerd is (95%). De financiële effecten per operatie in 2016 waren:

Effect op resultaat

Bedragen x € 1 miljoen	2016
Inzet op Herstel	14,4
Inzet op Herstel 2	0,6
1 Stad 1 Opgave	32,7
Bestuursopdrachten	68,5
Totaal	116,2

Frictiekosten

In 2016 is een begroot bedrag van € 22,1 miljoen onttrokken aan de reserve frictiekosten. Bij het opmaken van de rekening is gebleken dat in 2016 in totaal een bedrag van € 36,2 miljoen als frictiekosten wordt aangemerkt. Dat zou een aanvullende onttrekking aan de frictiekostenreserve van € 14,1 miljoen rechtvaardigen. Wij stellen daarom via een bestemmingsvoorstel voor een extra onttrekking aan de reserve frictiekosten van € 14,1 miljoen. De frictiekosten worden in de jaarrekening verantwoord in de bewuste begrotingsprogramma's als geaccordeerde kostenoverschrijdingen.

2.7 Balans

Balans en toelichting

Na de jaarafsluiting van het jaar 2016 is veel energie gestoken om de geconsolideerde balans met de bijbehorende toelichting te verenigen met de verslaggevingsrichtlijnen (Besluit Begroting en Verantwoording). Deze inzet was er ook op gericht om de Amsterdamse bezittingen en schulden transparanter en met hogere informatiewaarde te presenteren in de jaarrekening. Met de acties die we hiermee in gang hebben gezet, is de balans en de toelichting daarop ten opzichte van de Jaarrekening 2015 verbeterd.

Dit is gedaan door middel van de opname van verloopoverzichten, waarbij de vermeerderingen en verminderingen zijn opgenomen, met daarbij een gedetailleerde toelichting van de opbouw van de verschillende balansposten. Zoals de materiële vaste activa (in erfpacht uitgegeven gronden, gebouwen et cetera), de vorderingen (nog te ontvangen bedragen), het eigen vermogen (algemene en bestemmingsreserves) et cetera.

Kasstroomoverzicht

Om inzicht te bieden in de geldstromen van de gemeente Amsterdam, is dit jaar een kasstroomoverzicht opgesteld. Het kasstroomoverzicht verklaart de mutatie van het saldo liquide middelen en de banksaldi op de balans. De gemeente heeft in 2016 € 365 miljoen ontvangen uit haar operationele activiteiten. De geldstroom voor de investeringsactiviteiten bedraagt € 671 miljoen (= per saldo uitgaande kasstroom), bestaande uit investeringen in kapitaalgoederen (€ 766 miljoen) en een per saldo afname van de financiële activa met € 95 miljoen, die met name verklaard kunnen worden door de ontvangen extra aflossingen van verstrekte geldleningen aan deelnemingen (€ 60 miljoen), geldleningen van overige verbonden partijen (€ 36 miljoen). Voor de benodigde geldstroom voor investeringsactiviteiten heeft de gemeente additionele financiering aangetrokken en wel voor een bedrag van € 334 miljoen, waarvan het merendeel kortlopend (€ 282 miljoen) is aangetrokken (=ontvangen geldstroom uit financieringsactiviteiten).

Vergelijkbaarheid in Europa

De *City Economic and Financial Governance Group (CEFG Group)* is in juni 2014 opgericht en is een Europese samenwerking tussen de CFO's en financieel directeuren van de volgende steden: Amsterdam, Barcelona, Bordeaux, Dublin, Hamburg, London, Milaan en Vilnius. De CEFG Group heeft zich onder

meer ten doel gesteld om te pleiten voor goed, transparant en duurzaam financieel beheer in de Europese steden.

Een van de eerste resultaten is de ontwikkeling van een set van financiële kengetallen, welke in lijn zijn met de verslaggevingsregels van de ESA, IPSAS, IMF en de Wereldbank. Om de vergelijkbaarheid met de andere Europese steden te kunnen realiseren zijn de Engelse definities gehanteerd met daarbij een Nederlandse toelichting. Met ingang van 2016 hebben wij deze kengetallen opgenomen in de jaarrekening om een bijdrage te leveren aan de vergelijkbaarheid binnen Europa.

2.8 Overige onderwerpen

Motie B
De opzet van de jaarrekening is vernieuwd. Voorliggende rekening is uitgewerkt conform de raadsmotie B, waarin de gemeenteraad het college oproept de jaarrekening inzichtelijker te maken. De focus heeft gelegen op het verbeteren van de redengevende verklaringen, een betere verantwoording van doelen en activiteiten per programmaonderdeel en een toelichting bij het staande beleid, naast een toelichting op de mutaties ten opzichte van najaarsnota. Op deze manier komt het 'verhaal achter de cijfers' tot leven en is beter inzichtelijk op welke wijze de middelen zijn besteed. Ook zijn aanbevelingen van de rekeningencommissie en de gemeenteaccountant betrokken. Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot een beter leesbare balans, met verbeterde redengevende verklaringen.

Financiën op orde
Financiën op orde is als een van de prioriteiten in zowel het coalitieakkoord 'Amsterdam is van iedereen' als het hernieuwd coalitieakkoord 'Amsterdam blijft van iedereen' benoemd. College en raad zien goed financieel beheer als de basis van een goed bestuur voor Amsterdam en zetten sinds de start van deze collegeperiode zich in op verbetering van de financiële functie. Het college heeft, mede in antwoord op het in het voorjaar verschenen rapport van de raadsenquête naar de financiële functie, hiervoor een eindbeeld voor de financiële functie vastgesteld en vijf speerpunten benoem die de afgelopen periode een uitwerking hebben gekregen. Tot en met 2018 ligt de focus op het op orde brengen van de operationele taken, en daarbij voortdurend aandacht te houden voor (gedrag van) mens en organisatie.

Er zijn sinds de start van het college grote stappen gezet. De eerste periode is gebruikt voor het neerzetten van de controlorganisatie, zoals de juiste mensen op de juiste plaats, het starten van een verbeterprogramma waarbij veel is geïnvesteerd in medewerkers, nieuwe mensen aangenomen en een traineeprogramma is gestart. Er is een control strategie vastgesteld en een control organisatie neergezet die onder één paraplu van DMC valt. Ook is er een trainingsprogramma opgezet voor betrokkenen in de financiële functie. Een ander element dat is opgepakt en gereed is gekomen is de verordening en nota's van 1 Stad, 1 Financieel stelsel. Dit biedt een onmisbaar handvat voor het goed functioneren van de financiële functie.

Het verder op orde brengen van de financiële administratie binnen de gemeente Amsterdam heeft het afgelopen jaar onder meer zijn beslag gekregen via het programma *Doorontwikkeling Financiële Administratie* (DFA). Dit brengt de huidige losse 44 administraties binnen de gemeente samen tot één transparant geheel. De financiële administratie gebeurt geconcentreerd. Eén administratie werkt efficiënter, levert betrouwbare financiële cijfers op, maakt een betere controle mogelijk en levert een bijdrage aan een beter financieel beheer (voorkomen van fraude). In november 2016 is het Go-besluit genomen om per 1 januari 2017 'live' te gaan met AFS 2.0; vanaf die datum wordt gemeentebreed met één financieel systeem gewerkt. Het programma wordt geleid middels vier sporen: organisatieontwikkeling, implementatie, informatievoorziening en systemen. Er is daarbij veel aandacht voor de verandering voor de medewerker.

Naar aanleiding van het anti-fraude offensief en de taskforce AO/IC is er in de gemeente een groter bewustwording ontstaan over risico's en benodigde maatregelen voor de naleving van gemeentelijke afspraken ten aanzien van onder meer het inkoopbeleid en betaalproces. Er wordt op gemeentelijk

niveau gerapporteerd over de beheersing van de risico's. Op deze manier wordt zowel op rve/stadsdeel niveau als op het niveau van het Gemeentelijk Management Team, gestuurd op naleving van afspraken en is bekend bij welke onderdelen dit kwetsbaar is. In alle rve- en stadsdeelplannen zijn beheersmaatregelen geformuleerd om risico's in de processen te beheersen en gemeentelijke afspraken na te leven. Het Actieplan Betalingen is het afgelopen jaar van start gegaan. Het plan telt 23 projecten (met daarbinnen 64 verbetermaatregelen) en heeft een looptijd tot eind 2017. Eind 2016 zijn er van de 64 maatregelen 22 afgerond en geborgd. 26 maatregelen lopen conform planning door in 2017. We hebben bij 16 maatregelen nadere afspraken gemaakt om de voortgang te versterken. In de tweede helft van 2016 zijn we gestart met de gefaseerde concentratie van het tot nu toe versnipperde betalingsverkeer. Deze concentratie versterkt de controle op onjuiste betalingen en verlaagt de fraudegevoeligheid van betalingsprocessen. We hebben een gestandaardiseerd betaalproces ingevoerd, inclusief adequaat werkende controles en technische functiescheiding. In 2016 is daarmee het aantal medewerkers dat betalingen mag autoriseren teruggebracht van 150 naar circa 30. Een selectie van andere activiteiten die in 2016 vorm hebben gekregen zijn: een goed werkende maandafsluiting waarbij de administratie is opgeschoond en het bewustzijn van financiën vergroot, medewerkers van de rve Financiën zijn gehuisvest op een beperkt aantal locaties, er heeft een inventarisatie plaatsgevonden en een plan opgesteld voor het transparanter maken van de boekhouding en gebruik van open data en het project modernisering vpb is afgerond.

Versterken gewenst gedrag en lerende organisatie
Wanneer de instrumenten zoals processen en structuren beter op orde zijn en er afspraken zijn gemaakt over taken, bevoegdheden en elkaars verantwoordelijkheden zijn belangrijke stappen gezet. Het draait echter niet alleen om duidelijke rollen en instrumenten, het zijn tenslotte de mensen die het doen. Het onderwerp gedrag zal een kernpunt blijven voor de komende periode. Dit vraagt ruimte en begrip voor het proces waarin dingen niet (meteen) lukken en échte bereidheid op alle niveaus om te leren en beter te worden.

Bestuursopdracht Reserves en voorzieningen
Het coalitieakkoord 2014-2018 bevat de afspraak dat er een opschoning komt van de gemeentelijke reserves. De daartoe opgestelde bestuursopdracht waarin het college nut en noodzaak van alle bestemmingsreserves heeft laten onderzoeken is later uitgebreid met eenzelfde onderzoek naar de voorzieningen. Op basis van de in het kader van de bestuursopdracht gedane inventarisatie worden voorstellen aan college en raad gedaan voor heroverweging van reserves en voorzieningen. Bij het uitvoeren van de opdracht zijn alle rve's en alle bestuurscommissies betrokken.

De bestuursopdracht kent de volgende actielijnen:
- stadsdeelreserves onderbrengen in het beleid van de centrale stad
- doorlichting systeemreserves en overige bestemmingsreserves (inclusief bestuurscommissies)
- rentedotaties tegen het licht houden

Momenteel wordt de bestuursopdracht langs de hierboven geschetste actielijnen verder uitgewerkt. De doorlichting van de reserves (en voorzieningen) heeft mede geleid tot een nieuwe beleidsnota Reserves en Voorzieningen die in januari 2017 is vastgesteld. De verdere doorlichting aan de hand van de nieuwe beleidsnota wordt in 2017 gerealiseerd. De eerste uitkomsten hiervan worden bij Voorjaarsnota 2017 betrokken.

Bestuursopdracht Investeringen en Kredieten
In februari heeft het college de bestuursopdracht Investeringen en Kredieten vastgesteld, vanuit de behoefte aan betere sturing op de besluitvorming over nieuwe investeringen en de verantwoording over de uitvoering van lopende (investerings)kredieten.

De opdracht kent een viertal actielijnen.
- Verbetering van de verantwoording over lopende kredieten bij de Jaarrekening.
- Bestuurlijk heroverweging ten aanzien van de wenselijkheid van lopende kredieten uit het verleden.
- Opstellen van een nota beoordeling investeringsvraagstukken.
- Doorontwikkeling en uniformering financiële processen ten aanzien van investeringen en kredieten opdat optimaal gebruik wordt gemaakt van het financieel systeem.

in de Jaarrekening 2015 is voor het eerst een Investeringsparagraaf opgenomen. Daarbij is de bestuurlijke besluitvorming op orde gebracht ten aanzien van het verlengen van de looptijd van kredieten en het waar nodig compenseren van voorziene overschrijdingen op kredieten. Deze lijn is het afgelopen jaar voortgezet. Een deel van de resterende kredieten is aan een nader onderzoek onderworpen. Het gaat daarbij om kredieten waarop in 2015 geen uitgaven zijn verantwoord en kredieten die al langer dan vijf jaar worden gebruikt. Deze kredieten worden in de jaarrekening 2016 afgesloten, tenzij er zwaarwegende redenen zijn om deze toch open te houden.

Actielijn 3 heeft geresulteerd in een op 9 februari 2016 door B&W vastgestelde Nota beoordeling investeringsvraagstukken (BIV). Doel van de nota is de weg te bereiden naar qua informatiewaarde goed vergelijkbare en goed onderbouwde voorstellen ter ondersteuning van de politieke besluitvorming. De nota is algemeen geldend. Op deelgebieden kan B&W aanvullende Toepassingsregels vaststellen, als dit bijdraagt aan een betere integrale afweging. Dergelijke toepassingsregels zijn in 2016 opgesteld voor investeringen in duurzaamheid en investeringen in informatievoorziening.

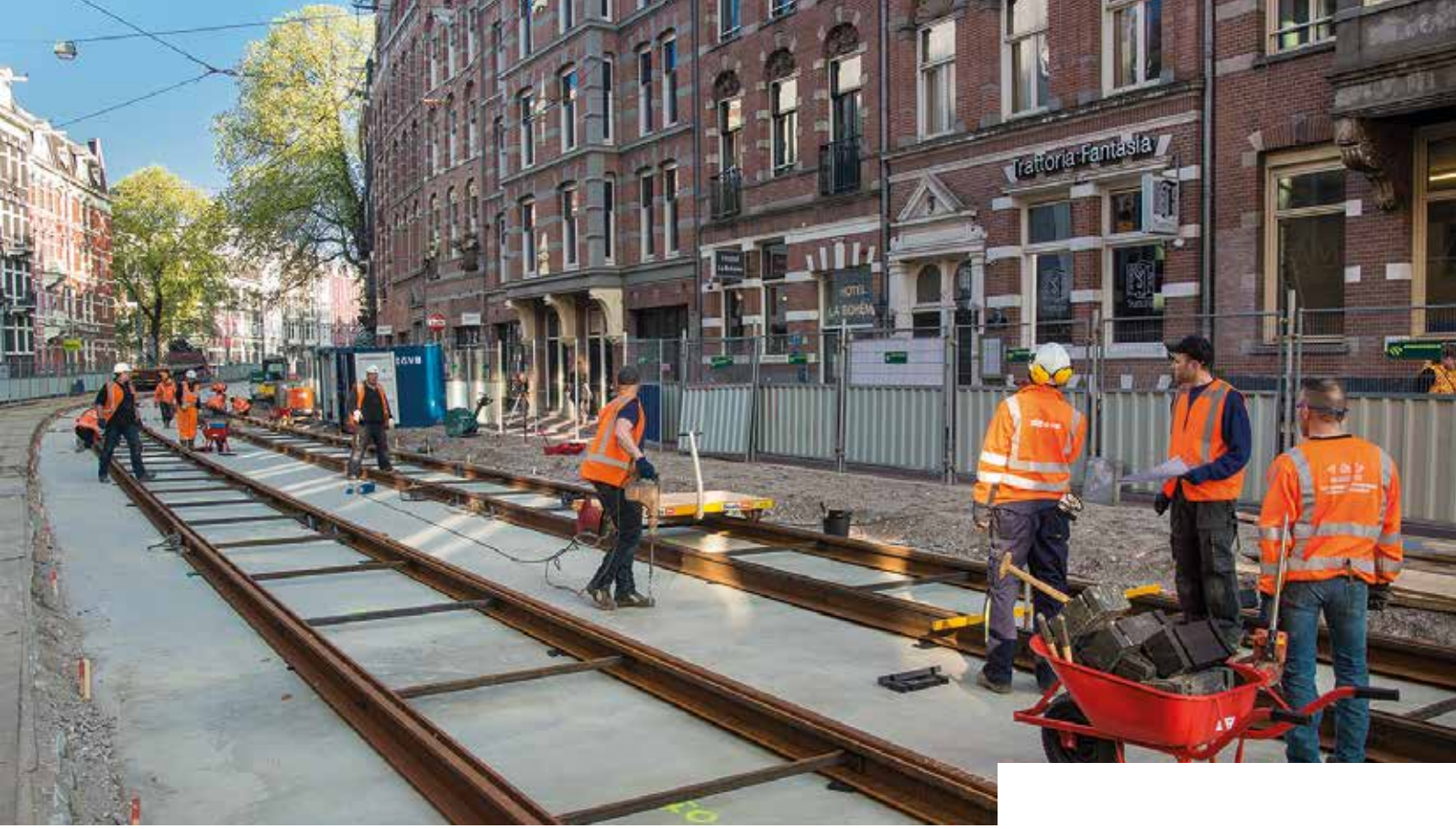

Programma's

3

Inleiding 32

3.1 Dienstverlening en informatie 36

3.2 Openbare orde en veiligheid 56

3.3 Verkeer en openbare ruimte 88

3.4 Werk, inkomen en participatie 138

3.5 Onderwijs, jeugd en diversiteit 184

3.6 Welzijn, zorg en sport 220

3.7 Economie en cultuur 268

3.8 Duurzaamheid en water 300

3.9 Stedelijke ontwikkeling en wonen 332

3.10 Bestuur en ondersteuning 374

3.A Algemene dekkingsmiddelen 399

Inleiding

De programma's in dit jaarverslag wijken naar inhoud en vorm af van de programma's uit de Jaarrekening 2015. Zoals al vermeld in de leeswijzer volgt de gewijzigde naamgeving van deze jaarstukken ('jaarverslag' in plaats van 'jaarrekening') uit de nieuwe structuur van de controleverklaring van de accountant. De wijzigingen in de programma's volgen uit de uitvoering van de door de gemeenteraad aangenomen motie inzake de jaarrekening 2015 (verbeteren verantwoordingsinformatie), verder te noemen: *Motie B*. Ook nieuw is dat we de programma's in dit jaarverslag openen met een infographic.

1 Motie B

Tijdens de bespreking van de Jaarrekening 2015 nam de gemeenteraad Motie B aan. In die motie gaf de raad het college de opdracht bij de Najaarsnota 2016 een plan van aanpak *Inhoudelijke kwaliteit en leesbaarheid van de jaarrekening* op te leveren. Daarnaast verwachtte de raad bij de Najaarsnota 2016 een actieplan met een reactie van het college op elk van de dertien aanbevelingen uit de motie. Wij publiceerden deze reacties conform de opdracht in de najaarsnota en kondigden daarbij aan dat we Motie B direct ten uitvoer zouden brengen in het traject van de Jaarrekening 2016.

Motie B heeft grote invloed op de programma's van de jaarrekening. Wij ontwikkelden daarom, in nauwe samenwerking met de rve's en de stadsdelen, een proefprogramma, als basis voor een nieuw sjabloon voor de programmabladen van de Jaarrekening 2016. We bespraken dit proefprogramma op 6 december 2016 tijdens een technische sessie met raadsleden. Zij betuigden hun instemming met de ingezette lijn. Deze lijn zien we terug in de vorm en inhoud van de programma's van dit Jaarverslag 2016. We kijken niet meer (bijna uitsluitend) naar afwijkingen van de laatst vastgestelde begroting, maar naar het jaar als geheel, naar de beleidsrealisatie en de kosten die daarvoor gemaakt zijn gedurende het gehele jaar.

De volgende vijf aanbevelingen uit de Motie B zijn specifiek van toepassing op de programma's in de jaarrekening en dan vooral op de programmaonderdelen:

- Doelen altijd te voorzien van een indicator, streefwaarde en jaarlijkse meting. Als er geen jaarlijkse meting is, overwegen dit op te zetten, dit tweejaarlijks te doen, of een andere indicator te kiezen.
- Financiële afwijkingen tussen begroting, najaarsnota en jaarrekening toelichten met redengevende verklaringen.
- Per programmaonderdeel een verantwoording op nemen waarom doelen wel of niet gehaald zijn en of geplande activiteiten wel of niet zijn uitgevoerd.
- Per programmaonderdeel aangeven wat staand beleid is en wat daaraan uitgegeven wordt.
- Per programmaonderdeel aangeven wat de veranderingen zijn in het beleid en wat daar aan uitgegeven wordt.

1.1 Uitvoering motie B voor de programma's (en de programmaonderdelen)

Het is onze opzet de beleidsmatige en de financiële verantwoording in de programma's in een logisch verband te presenteren, om zowel het door de raad gewenste 'verhaal achter de cijfers' te kunnen vertellen als de financiële afwijkingen redengevend te kunnen verklaren. In elk programmaonderdeel laten we, ondersteund door een grafische voorstelling, per beleidsveld de realisatiecijfers van baten en lasten zien. Het beleid en de budgettaire consequenties daarvan komen immers samen in de programma's.

2 Opzet programma

De programma's bestaan uit vier onderdelen.

- Infographic
- Programma-inleiding
- Programmaonderdelen
- Paragraaf stadsdelen (met uitzondering van de programma's 1 en 10)

2.1 Infographic

De infographics laten in vogelvlucht (in high-lights) zien waar het in 2016 in de programma's om ging. De inhoud spreekt voor zichzelf. De cijfers van begroting en jaarverslag en de saldi daarvan worden zowel voor het gehele programma als voor ieder programmaonderdeel grafisch weergegeven met behulp van een cirkeldiagram, dat als volgt is opgebouwd.

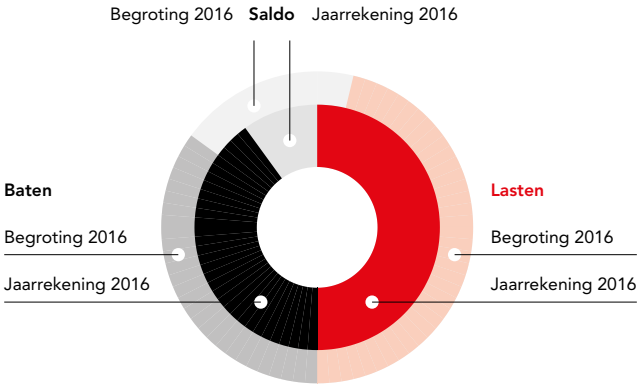

De begrotingscijfers die in de infographics zijn opgenomen zijn niet de cijfers uit de laatste (bij de Najaarsnota 2016) vastgestelde Begroting 2016. Op verzoek van raadsleden hebben we daar de cijfers uit de zogeheten initiële begroting opgenomen. Deze initiële begroting staat als kolom *Begroting 2016 Bijgesteld* in de Begroting 2017 (zie pagina 474: 5.1 Baten en lasten per programmaonderdeel en pagina 489: 5.2 Samenvattend overzicht programmabegroting).

2.2 Programma-inleiding

De programma-inleiding vormt – met de infographic – de aanhef van het programma. We koppelen daar het maatschappelijk effect van het programma aan de beleidsrealisatie op hoofdlijnen van de programmaonderdelen. Zo geven we, in overeenstemming met Motie B, ook hier een jaarbeeld – op hoofdlijnen – van de beleidsuitvoering in het programma en de kosten daarvan.

In de programma-inleiding wijzen we vooruit naar de aparte paragraaf over de stadsdelen, waarmee de programma's 2 tot en met 9 besloten worden[1]. De betrokkenheid van de stadsdelen bij de uitvoering van het stedelijk beleid bespreken we in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. In de aparte paragrafen over de stadsdelen presenteren we de gerealiseerde baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) over 2016 van het gebiedsgericht werken. Zo geven we ook een jaarbeeld van het beleid en de kosten daarvan in de stadsdelen.
We sluiten de programma-inleiding af met de financiële realisatie waarin op hoofdlijnen wordt ingegaan op de afwijkingen van de laatste (bij de Najaarsnota 2016) vastgestelde Begroting 2016. Voor een meer gedetailleerde toelichting wordt verwezen naar de rubriek Financiële realisatie in de programmaonderdelen.

2.3 Programmaonderdeel

In de programmaonderdelen geven we een overzicht van concrete en specifieke doelstellingen en activiteiten, met de bijbehorende indicatoren en streefwaarden. Ook gaan we in op de financiële implicaties van het staande beleid en de kosten daarvan. Daarnaast is er in de programmaonderdelen aandacht voor (belangrijke mutaties in de) reserves en voorzieningen, voor risicobeheersing, de geldende beleidskaders en (belangrijke) subsidies.

1 *De reden dat er in de programma's 1 en 10 geen aparte paragraaf over de stadsdelen is opgenomen, lichten we in de programma-inleiding van die programma's toe.*

Hieronder lichten we de componenten van het programmaonderdeel toe die van belang zijn voor een beter begrip van de veranderingen en vernieuwingen die volgen uit de uitvoering van Motie B. We koppelen deze veranderingen en vernieuwingen direct aan de aanbevelingen uit de motie.

Specifieke beleidsdoelen
Motie B beveelt aan *doelen altijd [te] voorzien van een indicator, streefwaarde en jaarlijkse meting. Als er geen jaarlijkse meting is, overwegen dit op te zetten, dit tweejaarlijks te doen, of een andere indicator te kiezen* (aanbeveling 1).

Voor een aantal programmaonderdelen zijn voor een of meerdere doelen en activiteiten (nog) geen indicatoren en streefwaarden bepaald. Waar mogelijk zijn bij de Najaarsnota 2016 en in de aanloop naar het Jaarverslag 2016 verbeteringen en aanvullingen gedaan. Het was daarbij echter wel zaak de in de Begroting 2016 vastgestelde streefwaarden daarbij niet in het geding te brengen. De jaarrekening is niet het instrument om nieuwe indicatoren en streefwaarden toe te voegen.

We nemen conform aanbeveling 3 wel *per programmaonderdeel een verantwoording op […] waarom doelen wel of niet gehaald zijn en of geplande activiteiten wel of niet zijn uitgevoerd. We geven voor ieder specifiek beleidsdoel een verantwoording onder het kopje Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel x te bereiken.*

Beleidsresultaten
In de rubriek Beleidsresultaten geven we uitvoering aan aanbeveling 4. *Per programmaonderdeel aangeven wat staand beleid is en wat daaraan uitgegeven wordt* en aanbeveling 5. *Per programmaonderdeel aangeven wat de veranderingen zijn in het beleid en wat daar aan uitgegeven wordt.*

Naast het (als activiteiten geformuleerde) beleid dat wordt uitgevoerd voor het bereiken van de specifieke doelen, is er de uitvoering van het routinematige beleid. Dat routinematige of staande beleid is cruciaal voor de verwezenlijking van het maatschappelijk effect dat we met het programmaonderdeel proberen te bereiken (en in het verlengde daarvan met het programma als geheel). Voor de uitvoering van dit beleid zijn geen specifieke indicatoren, activiteiten en streefwaarden geformuleerd. Om dit staande beleid en de kosten daarvan inzichtelijk te maken gebruiken we de in de administratie voor ieder programmaonderdeel vastgelegde beleidsvelden (producten). Per beleidsveld (product) presenteren we de in 2016 gerealiseerde baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) getalsmatig en grafisch:

Baten	0,1
Lasten	0,6

Vervolgens gaan we in op de beleidsrealisatie en op de eventuele veranderingen in het beleid en de kosten daarvan.

De specifieke doelen en de bijbehorende activiteiten maken onderdeel uit van de totale beleidsuitvoering van de gemeente binnen een programmaonderdeel. Vaak beslaan de activiteiten meerdere beleidsvelden. Om inzicht te geven in het beslag van deze activiteiten op de middelen koppelen we ze aan de beleidsvelden. We doen dat op de volgende wijze:

Let wel, het gaat in de rubriek Beleidsresultaten om het zichtbaar maken van de beleidsuitvoering en de belangrijke beleidsontwikkelingen over het hele jaar 2016 en de cijfers daarachter en niet om een financiële verantwoording ten opzichte van de begroting. De significante afwijkingen in de realisatie ten opzichte van de laatst vastgestelde begroting bespreken we onder Financiële realisatie.

Financiële realisatie
In deze rubriek komt aanbeveling 2 aan de orde: *Financiële afwijkingen tussen begroting, najaarsnota en jaarrekening toelichten met redengevende verklaringen.*

We geven redengevende verklaringen voor de afwijkingen van de begroting stand Najaarsnota 2016 in de lasten en de baten en de onttrekkingen en dotaties aan de reserves. We streven er naar afwijkingen in cijfers in samenhang te laten zien en te koppelen aan activiteiten.

Reserves en voorzieningen
Hier worden de reserves en voorzieningen besproken die significante mutaties kennen (> € 0,5 miljoen) ten opzichte van de Begroting 2016 (stand Najaarsnota 2016) of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is.

Programma Portefeuillehouders: burgemeester Van der Laan en wethouder Choho

1 Dienstverlening en informatie

Één gemeentelijke organisatie waarin informatie makkelijk wordt gedeeld om de Amsterdammer beter te ondersteunen en te adviseren. De klant staat centraal in onze fysieke en digitale dienstverlening.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

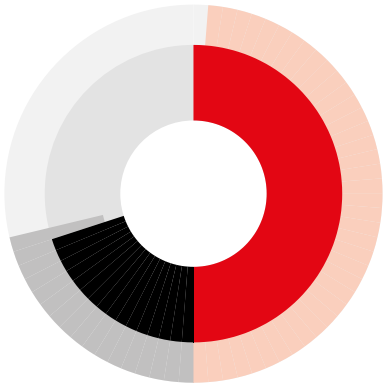

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	60,5	124,6	-64,1
Jaarrekening	58,5	138,0	-79,5

Klanttevredenheid Stadsloket en Stadsbank van Lening **8,2**

1.600.000

400
WhatsApp chats per day

1.1 Dienstverlening

Diensten verlenen aan Amsterdammers via Stadsloketten, telefoon, online en sociale media.

- De gemeente streeft naar dienstverlening waarin de wensen en verwachtingen van de Amsterdammers centraal staan. Dat lukt steeds beter: de klanttevredenheid is toegenomen van 7,0 naar 7,4.
- Sinds 2016 kunnen de Amsterdammers ook via Whatsapp en social media vragen en opmerkingen doorgeven aan de gemeente. Die gaan met name over de openbare ruimte.
- De gemeente doet veel onderzoek naar gedrag en wensen van de Amsterdammer: hoe wil hij of zij contact met de gemeente hebben? Hoe vindt de Amsterdammer ons? Vindt hij of zij het juiste? Op een makkelijke manier?
- Via onderzoek en in samenspraak met de Amsterdammers zijn dertig nieuwe formulieren online gebracht en tien verbeterd.
- In 2016 zijn ruim een half miljoen formulieren online ingevuld. Dat is 40% meer dan het jaar daarvoor. De klanttevredenheid voor het online klantcontactkanaal steeg van 5,6 naar 6,8.
- In 2016 zijn 1,6 miljoen telefoontjes aangenomen in het telefonie Klant-contactcentrum. De klanttevredenheid is met een 7,4 iets hoger dan het jaar daarvoor.

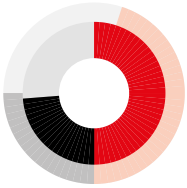

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	54,2	93,2	-39,0
Jaarrekening	51,1	104,0	-52,9

Stadsdelen

Belangrijk in de gebieden

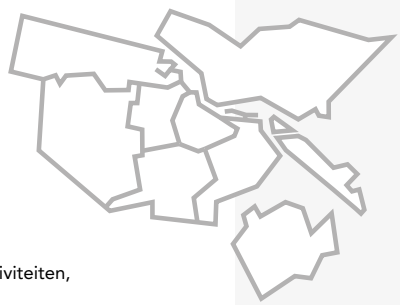

De 7 Stadsloketten in de stadsdelen zijn nu één jaar open en ontvingen 800.000 klanten. Die hebben gemiddeld slechts 6,5 minuut gewacht voor ze aan de beurt kwamen en gaven maar liefst een 8,2 voor de dienstverlening.
In 2016 kan men ook met vragen en aanvragen over parkeren, belastingen en voor producten en diensten van Werk Participatie en Inkomen aan de balies terecht.

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 38 t/m 87

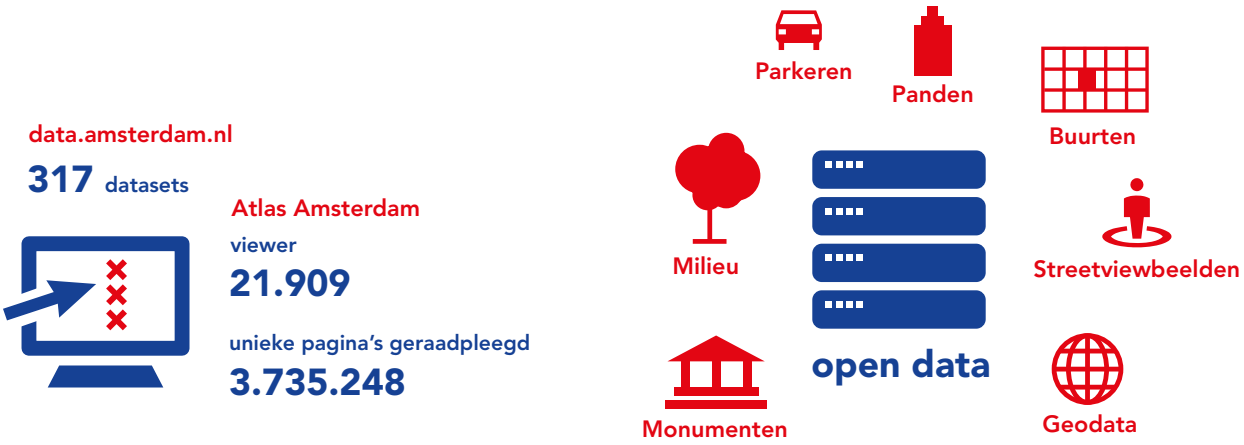

1.2 Informatie

Gemeentelijke en externe informatie beschikbaar stellen aan burgers, ondernemers en overheden.

- In 2016 is het DataPunt waarmee alle gemeentelijk relevante informatie eenvoudig toegankelijk wordt voor intern en extern gebruik verder ontwikkeld. Speerpunt in 2016 was de vernieuwing van de kaartapplicatie Atlas Amsterdam. Hiermee kunnen geografische basisgegevens worden opgezocht, in samenhang met data over parkeren, milieu, externe veiligheid, het Handelsregister, buurtstatistieken, monumenten, enzovoort. In 2016 is de viewer 21.909 keer bezocht waarbij in totaal 3.735.248 unieke pagina's zijn geraadpleegd.
- Met het Amsterdamse dataportaal maakt de gemeente mogelijk dat de open data over de stad, die niet te herleiden zijn tot personen, ook beschikbaar komen voor burgers, ondernemers en onderwijsinstellingen. Het zijn data van de gemeente Amsterdam en van andere overheidsinstellingen, bedrijven en organisaties. Medewerkers van de gemeente Amsterdam kunnen ook een deel van de data (op de kaart) bekijken, doorzoeken en selecteren; data zoals bedrijven, buurten, panden raadplegen, adressen downloaden. Er zijn actuele 'streetview' beelden van straten, de haven en binnenkort van de grachten van Amsterdam.
- In 2016 is een gezamenlijk Informatiebeheerplan opgesteld om te komen tot eenduidig informatiebeheer binnen de gemeente Amsterdam.
- Het aantal unieke bezoekers van de Archief- en Beeldbank was in 2016 1.250.000. Het aantal digitale bezoekers vertoont jaarlijks groei dankzij het toenemende aantal beschikbare documenten.
- In 2016 is het Stadsarchief gestart met het Project Omega om achterstanden in ontsluiting van de archieven aan te pakken. In het eerste jaar is binnen het project 2,2 kilometer archief ontsloten, 200 meter meer dan begroot.

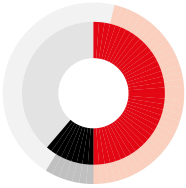

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	6,4	31,5	-25,1
Jaarrekening	7,4	34,0	-26,6

In alle Stadsloketten en op twintig wijklocaties is een Sociaal Loket geopend waar men welkom is met vragen over zorg, welzijn, zelfstandig wonen, urgentieverklaring, kwijtschelding, geldproblemen en minimaregeling.
Voor het omlaagbrengen van de regeldruk zijn twaalf vergunningen vereenvoudigd.
De 2.500 gemeentebrede RVV (Reglement verkeersregels en verkeerstekens)vergunningen gingen van 8 weken naar 5 dagen behandeltijd.

Zoeklicht, waar Amsterdammers onrechtmatige toeristisch verhuur kunnen aanmelden, is een mooi voorbeeld van aangescherpte maatregelen om fraude te voorkomen.
De Stadsbank van Lening heeft een even hoge klantwaardering als het jaar daarvoor: een 8,2.
Op 309 locaties in de stad konden 583.924 kiesgerechtigden hun stem uitbrengen in het Oekraïne-referendum.
De Bazel ontving 108.000 bezoekers bij tentoonstellingen en de opening van de Museumnacht 2016.

Programma Portefeuillehouders: burgemeester van der Laan en wethouder Choho

1 Dienstverlening en informatie

Maatschappelijk effect

De gemeente Amsterdam streeft naar excellente dienstverlening, waarbij de wensen en verwachtingen van de Amsterdammer centraal staan. Steeds meer Amsterdammers regelen hun zaken online en daar spelen we met onze dienstverlening op in. We hebben de Amsterdammers actief benaderd om er achter te komen wat we aan onze online dienstverlening kunnen verbeteren. Door samen met burgers achter de computer te zitten, en mee te kijken hoe ze zaken digitaal aanvragen en informatie opzoeken, hebben we veel waardevolle informatie opgehaald. Met deze informatie over het gedrag en de wensen van de Amsterdammer hebben we onze producten en diensten gemakkelijker vindbaar, completer of eenvoudiger weten te maken.

De klanttevredenheid van online dienstverlening heeft mede hierdoor een sprong gemaakt van een 5,6 naar een 6,8. De klanttevredenheid over alle contactmogelijkheden met de gemeente is toegenomen van 7,0 naar 7,4.

We willen bereiken dat iedereen overal eenduidige informatie krijgt, of dit nu algemene of specifieke informatie is. Dit ondersteunt ons om een efficiënte en effectieve organisatie te zijn waarmee het contact goed en prettig is.

Wat hebben we bereikt

Dienstverlening

In 2016 hebben we de vernieuwingen in de Amsterdamse dienstverlening doorgevoerd: de zeven stadsloketten zijn gelijk aan elkaar, er is gewerkt aan het stabiliseren van de telefonische dienstverlening en de online dienstverlening is uitgebreid. Formulieren, processen zijn vereenvoudigd, de doorlooptijd op een aantal vergunningen is teruggebracht.
Een aantal producten en diensten van Amsterdam is in 2016 naar de gemeentebrede klantcontact-kanalen de Stadsloketten, telefonie en online gegaan.
In 2016 zijn de voorbereidingen getroffen om ook e-mail en post via één kanaal te laten instromen, te behandelen en af te handelen.

De dienstverlening van de Stadsbank van Lening is gelijk gebleven en de klanten hebben die ook in 2016 met een 8,2 gewaardeerd. In 2016 zijn voorbereidingen getroffen om de dienstverlening te moderniseren en is gestart met de voorbereiding van de pilot *Actief adviseren*. Het doel hiervan is klanten meer dan alleen de dienstverlening 'belenen' aan te bieden en meer met de klant na te denken over de financiële ondersteuning die de gemeente kan bieden. Hierbij werken we samen met het sociale domein.

Informatie

We beschikken als gemeente over een schat aan data en informatie. Die willen we beschikbaar stellen, zowel binnen de gemeentelijke organisatie als aan burgers, ondernemers en bezoekers. We zijn verder gegaan met het efficiënt inwinnen van gegevens voor onze basis- en kernregistraties en het verhogen van de kwaliteit en toegankelijkheid van de gegevens.

In 2016 is het DataPunt waarmee alle gemeentelijk relevante informatie eenvoudig toegankelijk wordt voor intern en extern gebruik verder ontwikkeld. Speerpunt in 2016 was Atlas Amsterdam. Hierin vind je geografische basisgegevens samen met data over parkeren, milieu, externe veiligheid, het Handelsregister, buurtstatistieken, monumenten, et cetera.

De kennis-, informatie- en data gerelateerde producten kwamen in 2016 in nauwe samenwerking met de gebruikers tot stand, waardoor het een meer integraal onderdeel van de beleidsontwikkeling is

geworden. Daarbij is aandacht voor basisinformatie, zowel voor de trendmatige domein overstijgende informatie als de meer specifiek beleidsgerichte informatie. Voorbeelden zijn de bijdrage (enquêtes, data-analyses) aan *Balans in de Stad* enerzijds en de bevolkings- en de woningbehoefteprognoses en beleidsevaluaties anderzijds. Via de website van OIS (Onderzoek, Informatie en Statistiek), symposia en talrijke presentaties, waaronder *De Staat van de Stad*, is brede bekendheid gegeven aan de specifieke bevindingen en meer algemeen aan trends en ontwikkelingen in de stad.

Burgers kunnen bij het Stadsarchief de geschiedenis van Amsterdam onderzoeken. Daar is informatie digitaal beschikbaar, maar ook via tentoonstellingen. In 2016 is een Informatiebeheerplan opgesteld om te komen tot eenduidig informatiebeheer binnen de gemeente Amsterdam. In dat kader heeft de gemeente een nieuw depot nodig waarvoor in 2016 de voorbereidingen zijn gestart.

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programma 1 **Baten** 58,5 **Lasten** 138,0 **Saldo** -79,5

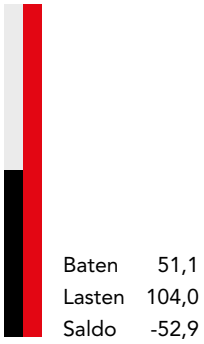

Baten 51,1
Lasten 104,0
Saldo -52,9

1.1 Dienstverlening

Baten 7,4
Lasten 34,0
Saldo -26,6

1.2 Informatie

Stadsdelen
De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt, op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en de gemeentelijke beleidskaders, en in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties, in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn.

De stadsdelen hebben binnen programma 1 een beperkt aantal taken en bevoegdheden en die vallen alle binnen het programmaonderdeel 1.1 Dienstverlening. Het gaat onder andere om vergunningverlening die via het Stadsloket wordt uitgevoerd, de telefonische bereikbaarheid en het behandelen en afdoen van klachten. In de stadsdelen Noord en Oost bevinden zich de gemeentelijke – maar intern verzelfstandigde – begraafplaatsen De Nieuwe Noorder en De Nieuwe Ooster, waarvoor beide stadsdelen beheerstaken verrichten.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	52,8	52,2	50,3	-1,9
Lasten	123,9	113,9	128,1	14,2
- *Saldo van baten en lasten*	*-71,1*	*-61,7*	*-77,8*	*-16,1*
Onttrekking reserves	0,8	0,4	-	-0,4
Toevoeging reserves	0,0	-	0,2	0,2
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,8*	*0,4*	*0,2*	*-0,6*
Subtotaal stedelijk	**-70,3**	**-61,4**	**-78,0**	**-15,5**
Gebiedsgericht werken				
Baten	7,3	7,5	7,6	0,1
Lasten	10,0	7,9	9,7	1,8
- *Saldo van baten en lasten*	*-2,7*	*-0,4*	*-2,2*	*-1,8*
Onttrekking reserves	0,4	0,2	0,7	0,5
Toevoeging reserves	-	0,2	-	-0,2
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,4*	*0,1*	*0,7*	*0,6*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-2,3**	**-0,3**	**-1,5**	**-1,2**
Totalen programma 1	**-72,6**	**-61,7**	**-79,5**	**-17,8**

Toelichting baten en lasten

Het programma Dienstverlening en informatie kent ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 17,8 miljoen. Op stedelijk niveau is een negatieve afwijking opgetreden van € 16,7 miljoen en bij de stadsdelen is de afwijking € 1,2 miljoen negatief.

Het stedelijk resultaat wordt bijna geheel veroorzaakt door de € 14,2 miljoen hogere lasten dan begroot, die voor het overgrote deel binnen het programmaonderdeel Dienstverlening vallen: € 5,9 miljoen aan lasten voor het Contact Center Amsterdam, € 2,8 miljoen voor de klantcontactkanalen en € 5,2 miljoen incidentele frictiekosten voor het project 1Stad 1Dienstverlening en het Postkanaal.
Binnen het programmaonderdeel Informatie waren de lasten voor de basis- en kernregistraties € 1,2 miljoen hoger dan begroot. Voor het gebiedsgericht werken waren de lasten € 1,8 miljoen hoger dan begroot, voornamelijk als gevolg van het centraliseren van het frontoffice van het Stadsloket (uitgifte vergunningen) en Telefonie.

Portefeuillehouder: wethouder Choho

1.1 Dienstverlening

Diensten verlenen aan burgers, ondernemers en bezoekers via de balie en de telefoon, per post en e-mail, online en via sociale media.

Belangrijke ontwikkelingen

De volgende producten en diensten hebben we in 2016 op een nieuwe manier of via een nieuwe ingang doelmatiger en klantgerichter aangeboden.

- Parkeren: alle vragen en aanvragen via Stadsloketten en online.
- Producten en diensten rond werk, inkomen en participatie via de Stadsloketten en (deels) online.
- Het Sociaal Loket – waar ook de aanvraag voor een woonurgentie gedaan kan worden – functioneert bij alle Stadsloketten, aangevuld met twintig wijklocaties.
- Een verhuizing kan online worden doorgeven en wordt (mits binnen Amsterdam) binnen een dag afgehandeld.
- Voor de burgerlijke stand, vergunningen, belastingen en immigratie- en naturalisatiezaken kan men bij alle Stadsloketten op afspraak terecht.
- Een nieuwe vorm van dienstverlening is de thuisbezorging van een nieuw paspoort.

In het kader van *Vermindering Regeldruk* zijn twaalf vergunningen vereenvoudigd. Het nieuwe stedelijk vergunningensysteem is uitgerold waarmee tweeënvijftigduizend vergunningen afgegeven zijn, waarbij de doorlooptijd is afgenomen van 5 naar 3,7 dagen.

De objectvergunning is voor een deel naar een melding gebracht: vijfentwintighonderd keer gebruikt. De vijfentwintighonderd stadsbrede RVV- vergunningen (Reglement verkeersregels en verkeerstekens) zijn van acht weken naar vijf dagen behandeltijd gegaan.

Het programma *Van Buiten Leren* heeft in 2016 verder vorm gekregen. Dit stedelijke programma moet ervoor zorgen dat de organisatie presteert, verbetert en leert door signalen van Amsterdammers, ondernemers en bezoekers. In 2016 lag de nadruk op het signaal 'klachten'. Er is gestart met het uniformeren van bestaande werkprocessen tot een stedelijk werkproces voor klachtenregistratie en klachtenbehandeling. Daarbij is de invalshoek van de Amsterdammers het uitgangspunt.

De Stadsbank van Lening is gereorganiseerd.

- In januari 2016 besliste de rechter in de rechtszaak tegen de Autoriteit Consument en Markt in het voordeel van de gemeente Amsterdam.
- Het percentage van de pandbeleningsvergoeding verhoogden we vanaf 14 maart 2016 van 12,6% naar 15%.
- Op 14 november 2016 sloot het bankfiliaal aan de Albert Cuypstraat.
- In 2016 stopten we met het belenen van gebruiksgoederen (muziekinstrumenten, gereedschap, laptoppen, telefoons, et cetera).
- De Stadsbank van Lening heeft vierendertigduizend actieve klanten met een pandbelening (of herbelening).
- In januari werd 16% van het aantal gevonden voorwerpen terugbezorgd en dat aandeel is gestegen naar ruim 29% in december.
- De klanttevredenheid is gelijk gebleven op 8,2.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1

A B C

De gemeente levert proactief en voor de burger zo gemakkelijk mogelijk de juiste producten en diensten

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel						
1	Aantal van de in totaal vijf kanalen (telefoon, online, balie, post/email, social media) waarvoor de tevredenheid van burgers tussen de 7 en 8 ligt.	2 (2013)	4	4	2017 2018 2019	5 5 5
2	Gemiddelde mate van inspanning die burger en ondernemer ervaren om een product geleverd te krijgen (5 punt schaal, hoe hoger de score hoe lager de ervaren inspanning).	3,76 (2013)	3,9	4	2017 2018 2019	4 4 4

Doel 2

Zie activiteiten hierna

A B

Burgers weten wat de gemeente van hen weet en voor hen doet, en hebben hier invloed op

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Percentage producten, beschikkingen en besluiten dat via de verschillende kanalen voor de burger en ondernemer inzichtelijk en toegankelijk is (effecten op indicatoren die kunnen voortvloeien uit het implementeren van de acties bestuursopdracht *Slagvaardige overheid* zijn nog niet opgenomen).	25%	25%	25%	2017 2018 2019	25% 60% 60%

Doel 3

Zie activiteiten hierna

A B C

De gemeente verlaagt de regeldruk voor burgers en ondernemers

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Aantal producten en regels per jaar dat is geschrapt, vereenvoudigd of versneld (minder, makkelijker, duidelijker).	n.v.t.	10	12	2017 2018 2019	10 10 10

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1, 2 en 3 te bereiken

Vier van de vijf kanalen waarmee we in contact zijn met burger en ondernemer hebben een score boven de 7. In 2016 is de tevredenheid als volgt:

- balie 8,2
- telefonie 7,4
- online dienstverlening 7,2
- social media 7,1

In 2016 zijn op veel vlakken gesprekken gevoerd met Amsterdamse bewoners en ondernemers. Aan de ene kant onderzochten we via zogeheten klantreizen hoe we nieuwe producten en diensten of nieuwe manieren van aanbieden het beste kunnen vormgeven. Aan de andere kant hebben we – bijvoorbeeld

met user experience labs – onderzocht hoe een product of dienst wordt gebruikt of ontvangen om van daar uit verbeteringen te kunnen doorvoeren.
In 2016 is de basis gelegd voor een integraal klantbeeld, waar we de komende jaren veel aan hebben. We hebben gegevens van en informatie over Amsterdamse inwoners en ondernemers, data veelal afkomstig uit verschillende bronnen binnen de gemeentelijke organisatie. Een integraal klantbeeld betekent dat al deze informatie op één centrale plek verzameld wordt en inzichtelijk is gemaakt. We kunnen zo bijvoorbeeld precies zien welke (aan)vragen er lopen van een individuele Amsterdamse inwoner of onderneming en die beter op elkaar afstemmen. Daardoor helpen we de inwoner of ondernemer beter. In 2016 hebben we de eerste stappen naar een DigID-beschermd Mijn Amsterdam gezet.

In maart 2016 stelde de gemeenteraad het programma *Minder Regeldruk* vast. De eerste resultaten van dit programma zijn bereikt en zichtbaar. Er zijn twaalf vergunningen vereenvoudigd. Via het nieuwe systeem voor aanvragen van vergunningen zijn tweeënvijftigduizend vergunningen afgegeven, waarbij de doorlooptijd afnam van 5 naar 3,7 dagen. Een deel van de object-vergunning is omgezet in een melding. Deze vereenvoudiging is vijfentwintighonderd keer gebruikt.

Doel 4

Zie activiteiten hierna D

De gemeente spoort fraude actief op

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatordoel					
Aantal processen naar fraudeherkenning is ingebouwd.	n.v.t.	8	11	2017	10
				2018	12
				2019	12

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 4 te bereiken

In steeds meer werkprocessen passen we fraudevoorkoming toe, vooral in de informatievraag en de documenten die worden opgevraagd. In 2016 zijn rond fraudevoorkoming de volgende maatregelen getroffen.

- Er staan ID-scanners in Stadsloketten en het Team Informatie Fraude ondersteunt op afstand om identiteitsfraude en valse of vervalste identiteitsbewijzen te voorkomen.
- Om te voorkomen dat we onrechtmatig straatparkeervergunningen uitgeven aan huiseigenaren met parkeerruimte in hun woning of wooncomplex, raadplegen we voor uitgifte van de vergunning een lijst met alle garages.
- Zoeklicht geeft Amsterdammers de mogelijkheid om onrechtmatige toeristisch verhuur aan te melden voor opsporing en beboeting. Dit jaar is telefonische melding mogelijk en is hiervoor in reclame-uitingen aandacht gevraagd. Hierdoor hebben we enkele illegale hotels kunnen sluiten.
- Audits hebben geleid tot verscherping van werkinstructie en uitbreiding van functiescheiding waar het gaat om waardepapier en contant geld in Stadsloketten.
- We hebben een audit-coördinator fraude aangesteld voor de Stadsloketten.
- We hebben een vier-ogenprincipe ingevoerd in het crediteringsproces voor vergunningen. Het gaat om vergunningen die tegen betaling zijn afgegeven maar niet leidden tot de gewenste situatie voor de aanvrager, zoals wij die als gemeente hadden toegezegd.

Activiteiten

A Afgestemd met andere programma's processen aanpassen en burger/ondernemer in zijn eerste contact direct het product te leveren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage van het totaal aantal producten dat direct in één keer online of via de andere kanalen kan worden geleverd aan de burger of ondernemer. *Hoort bij doel 1, 2 en 3*	n.v.t.	25%	35%	2017 35% 2018 50% 2019 50%

B Ontwikkeling van een integraal klantbeeld over de kanalen heen

	Peilwaarde (peiljaar))	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal producten/processen dat online ontsloten is voor de burger en ondernemer (effecten op indicatoren die kunnen voortvloeien uit het implementeren van de acties bestuursopdracht slagvaardige overheid zijn nog niet opgenomen). *Hoort bij doel 1, 2 en 3*	5 (2014)	10	5	2017 12 2018 14 2019 14

C De regeldruk gestructureerd aanpakken via diverse methoden (klantprocesmanagers, focusteam, voortgangsrapportage)

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit	n.v.t			
Percentage jaarlijks met alle betrokken partijen uitgewerkte casussen van tegenstrijdige of overbodige regelgeving ten opzichte van het totaal aantal door burgers en ondernemers ingediende casussen. *Hoort bij doel 1 en 3*		80%	80%	2017 90% 2018 100% 2019 100%

D Medewerkers faciliteren om fraude te signaleren door vroegtijdige signalering in de processen te bouwen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit	n.v.t.			
Procentuele toename aantal opgespoorde fraudegevallen *Hoort bij doel 4*		60%	65%	2017 75% 2018 100% 2019 100%

Toelichting

De activiteitenindicator A is ruimschoots gehaald. 35% van het aantal producten kan in één keer worden geleverd. In 2016 zijn dertig nieuwe online formulieren beschikbaar gekomen. Alle parkeerproducten kun je volledig digitaal aanvragen of verwerken via www.amsterdam.nl. Een aantal andere producten kan vanwege bestaande wettelijke eisen nog niet online beschikbaar gesteld worden. Denk bij die eisen bijvoorbeeld aan fysieke aanwezigheid of een geschreven handtekening.

We hebben een volledig beeld van de Amsterdammer nodig om vooraf en in het directe contact in te kunnen spelen op wat hij of zij nodig heeft. We hebben in 2016 een onderzoek afgerond hoe we een dergelijk volledig klantbeeld kunnen krijgen. Dat zal zowel helpen bij de doelmatigheid van onze eigen organisatie als bij het verbeteren van de helderheid voor burgers en ondernemers. Om dit goed op te zetten moeten we nog belangrijke stappen zetten.

Het project *Integraal Klantbeeld* heeft zich gericht op het realiseren van een gemeentebrede basisvoorziening en nog niet op het ontsluiten van extra nieuwe bronnen. Hierdoor is dit doel in 2016 nog niet gehaald. Dat staat gepland voor 2017 en 2018. De bestuursopdracht *Slagvaardige Overheid* had in 2016 geen effect op het meer online ontsluiten van producten.

80% van de aangebrachte casussen waar ondernemers tegen tegensprekende regelgeving aanliepen, de 'paarse krokodillen', is opgelost.
Ook zijn verschillende klantprocessen ontleed en verbeterd bij Werk en inkomen, Vergunningen, Burgerzaken en het Sociaal Loket. De verbeteringen zijn vooral te vinden in het laten vervallen van overbodige indieningsvereisten. Daarnaast halen we informatie uit beschikbare systemen, waardoor de aanvrager niet meermaals dezelfde informatie hoeft te verstrekken.

Beleidsresultaten

Totaal programmonderdeel 1.1	**Baten** 51,1	**Lasten** 104,0

Begraafplaatsen en crematoria

Baten	8,2
Lasten	8,4

In 2016 is binnen stadsdeel Noord de voorbereiding voor de interne verzelfstandiging van De Nieuwe Noorder in volle gang. Dit om de samenwerking rond de lijkbezorging in Amsterdam tussen De Nieuwe Noorder en de begraafplaats en crematorium De Nieuwe Ooster te versterken. In juridische en bestuurlijke zin blijft De Nieuwe Noorder onderdeel van de gemeente Amsterdam. Begraafplaats en crematorium De Nieuwe Ooster is intern al zelfstandig.

Dienstverlening overig

Baten	0,1
Lasten	0,6

Het bureau Beheer Gevonden Voorwerpen voert de wettelijke taak uit van de registratie en het beheer van verloren en gevonden voorwerpen. Het saldo van baten en lasten is € 0,5 miljoen. Vanaf november is landelijke regeling rond het teruggeven van gevonden Nederlandse reisdocumenten veranderd en mogen deze niet meer worden teruggegeven, maar moet de gemeente ze vernietigen.

Klantcontactkanalen

Baten	29,9
Lasten	87,1

Er zijn in 2016 geen beleidsmatige wijzigingen geweest. De aandacht ging uit naar het vasthouden van de ingezette lijn. De reorganisatie van Dienstverlening naar het nieuwe Amsterdamse Dienstverleningsmodel (uniforme dienstverlening via zeven stadsloketten, telefonie en online) heeft meer energie en inzet gekost dan vooraf is ingeschat. Dit komt vooral door meer inhuur van personeel om het hogere ziekteverzuim op te vangen en omdat er meer inzet van beveiligingspersoneel nodig was. Daarnaast hebben wij te maken met een jaarlijks groeiend aantal klantcontacten. Dit komt door maatschappelijke en demografische ontwikkelingen zoals een groeiend aantal inwoners en een aantrekkende economie waardoor bijvoorbeeld meer verhuizingen plaatsvinden en meer vergunningsaanvragen worden gedaan. Een toenemend aantal producten kan direct bij het eerste contact worden geleverd. Directe afhandeling is doelmatig voor de gemeente en gemakkelijk voor de burger, maar kost wel een langere gemiddelde tijd-per-klant aan de telefoon en balie. Toename van het aantal formulieren online en een verhoging van het gebruiksgemak zorgen voor een doelmatige afwikkeling van veel klantcontacten. In 2016 zijn 310.000 online aanvragen verwerkt.
De stadsloketten hebben ongeveer 800.000 klanten ontvangen. De klanten moesten gemiddeld 6,5 minuut wachten voor ze aan de beurt kwamen en gaven een 8,2 voor de dienstverlening. In 2016 zijn

1,6 miljoen telefoongesprekken aangenomen in het telefonie Klantcontactcentrum. De klanttevredenheid is een 7,4. Dit is nagenoeg gelijk aan het jaar daarvoor.
Er zijn ruim een half miljoen formulieren online ingevuld, dat is 40% meer dan het jaar daarvoor. Met gebruik van klantinteractie-onderzoek zijn de eerste ervaringen opgedaan met het verbeteren van bestaande online formulieren. Zo zijn tien formulieren onder handen genomen. Na doorvoering van de aanpassingen is het gebruik met ongeveer 10% is gestegen. De klanttevredenheid voor het online kanaal steeg van 6,3 naar 7,2.

Pandhuis

Baten	12,8
Lasten	6,3

In 2016 is het filiaal aan de Albert Cuypstraat gesloten en is, conform collegebesluit, gestopt met het belenen van gebruikersartikelen.

Verkiezingen, referenda en enquêtes

Baten	-
Lasten	1,5

Op 6 april 2016 vond een landelijk raadgevend referendum plaats over de Associatieovereenkomst EU-Oekraïne. In Amsterdam waren 403 stembureaus beschikbaar op 309 locaties om de 583.924 kiesgerechtigden te ontvangen. Het aantal stembureaus was daarmee nagenoeg gelijk aan het aantal stembureaus dat werd ingericht voor de verkiezingen van de leden van het Europees Parlement in 2014 (402 stembureaus). De opkomst bleef met 26,8% iets onder het landelijk gemiddelde. Het referendum is conform alle bepalingen uit de Kieswet uitgevoerd. De totale kosten waren € 1,5 miljoen.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	44,5	46,5	42,9	-3,6
Lasten	91,1	82,8	94,1	11,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-46,6*	*-36,3*	*-51,2*	*-14,9*
Onttrekking reserves	0,2	0,4	-	-0,4
Toevoeging reserves	-	-	0,2	0,2
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,2*	*0,4*	*0,2*	*-0,6*
Subtotaal stedelijk	**-46,5**	**-35,9**	**-51,4**	**-15,4**
Gebiedsgericht werken				
Baten	7,3	7,5	7,6	0,1
Lasten	10,0	7,9	9,7	1,8
- *Saldo van baten en lasten*	*-2,7*	*-0,4*	*-2,2*	*-1,8*
Onttrekking reserves	0,4	0,2	0,7	0,5
Toevoeging reserves	-	0,2	-	-0,2
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,4*	*0,1*	*0,7*	*0,6*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-2,3**	**-0,3**	**-1,5**	**-1,2**
Totalen programmaonderdeel 1.1	**-48,8**	**-36,3**	**-52,9**	**-16,6**

Het programmaonderdeel *Dienstverlening* heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 16,6 miljoen. Dit is het resultaat van een negatief saldo van € 15,4 miljoen op de stedelijke taken en een negatief saldo van € 1,2 miljoen op het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

In de Najaarsnota 2016 presenteerden we een resultaat van € 10,3 miljoen. In de laatste maanden van het jaar heeft zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan die optellen tot een negatief resultaat van € 15,4 miljoen in 2016. De afwijkingen worden hieronder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 42,9 miljoen zijn € 3,6 miljoen lager dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door:
- Lagere opbrengsten van € 4 miljoen voor klantcontactkanalen, van het Contact Center Amsterdam (CCA), dit is onderdeel van de nieuwe Zero Based Begroting opzet van Dienstverlening.
- Hogere baten van € 0,5 miljoen voor het pandhuis, vooral doordat de reguliere opbrengsten van het zogenoemde sloopgoud hoger uitvallen dan begroot vanwege de hoogte van de goudprijs.

Lasten
De totale lasten van € 94,1 miljoen zijn € 11,3 miljoen hoger dan begroot als gevolg van een herberekening van de benodigde middelen en de effecten van groei in de dienstverlening. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door:
- Hogere lasten van € 10,9 miljoen voor klantcontactkanalen; deze worden veroorzaakt door hogere lasten voor de Stadsloketten, CCA en Operations Support als gevolg van autonome groei, hoger ziekteverzuim dan het Amsterdams gemiddelde bij CCA, incidentele frictiekosten voor de projecten 1Stad1Dienstverlening en Postkanaal en tot slot een hoger beveiligingsniveau in de Stadsloketten.
- Lagere lasten van € 0,7 miljoen wordt vooral veroorzaakt doordat vooruitlopend op de reorganisatie vacatures niet zijn vervuld en door de sluiting van het filiaal aan de Albert Cuypstraat.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Baten
De totale baten van € 7,6 miljoen zijn nagenoeg conform de begroting.

Lasten
De totale lasten van € 9,7 miljoen zijn € 1,8 miljoen hoger.
De begraafplaats De Nieuwe Ooster heeft ten opzichte van de vastgestelde begroting 2016 een afwijking van € 0,5 miljoen. De hogere last wordt verklaard door het vormen van een voorziening btw-suppletie 2013-2015. Deze hogere last wordt gecompenseerd door een hogere onttrekking uit de egalisatiereserve met een gelijk bedrag. De Nieuwe Ooster werkt facilitair en het resultaat wordt aan het einde van het jaar verrekend met de egalisatiereserve.
Daarnaast is een tekort van € 1,2 miljoen ontstaan bij de stadsdelen is als gevolg van de organisatie-ontwikkeling, waarbij de taken Frontoffice van stadsloket (uitgifte vergunningen) en Telefonie zijn gecentraliseerd.

Reserves
De onttrekkingen uit reserves zijn € 0,5 miljoen hoger dan begroot. Dit is vanwege een verrekening van de extra inkomsten en extra uitgaven die verrekenend is met de egalisatiereserve exploitatie De Nieuwe Ooster.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en van de voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in 8.2 Verloopstaat reserves en 8.3 Verloopstaat voorzieningen.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Reserve bedrijfsvoering Stadsbank van Lening	1,9	0,2		2,1		0,4

Toelichting
Deze reserve is bedoeld om bedrijfsvoeringsprojecten van de Stadsbank van Lening te kunnen bekostigen. De bij de Najaarsnota 2016 geraamde onttrekking ter dekking van de (frictie)kosten als gevolg van de reorganisatie is niet nodig gebleken, doordat deze kosten dit jaar lager uitvielen dan verwacht en doordat de kosten opgevangen konden worden binnen de reguliere begroting.

Voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- De Visiebrief digitale overheid
- Besturingsmodel 'Samen dienstverlenen'
- Pandhuiswet 2014: deze wet regelt de maximale hoogte van de beleenvergoeding, de minimale lengte van de beleentermijn en schrijft voor welke informatie we moeten geven aan consumenten.
- Gevonden voorwerpen: hierover staan in het Burgerlijk Wetboek de regels voor de taakuitvoering 'zorgplicht onbeheerde zaken'. Het gaat over de registratie en het beheer van verloren en gevonden voorwerpen.

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Onvoldoende sturingsruimte op effecten van kanaalontwikkeling en hieruit ontstane klantbewegingen en kanaalvoorkeuren.
Maatregel
Hanteren van een integraal sturingsmodel voor alle kanalen gericht op efficiency en operationele kosten (de vijf kanalen betreffen telefoon, online, balie, post/email en social media).

2 Medewerkers maken onvoldoende de omslag naar een meer klantgerichte houding met focus op 'de vraag achter de vraag'.
Maatregel
Verder inzetten van het programma *Leren en ontwikkelen* voor medewerkers dienstverlening.

3 Privacywetgeving en privacy beleving staan de gemeente soms in de weg om relevante informatie te achterhalen.
Maatregel
De gemeente werkt nauw samen met de gemeentelijke commissie die uitspraken doet over gegevensgebruik.

Vervallen risico

4 Juridisch geschil inzake de Pandhuiswet, hetgeen gevolgen kan hebben voor de inkomsten van de Stadsbank van Lening.
Maatregel
Op 28 januari 2016 heeft de rechtbank de gemeente Amsterdam in het gelijk gesteld.

Portefeuillehouder: burgemeester van der Laan

1.2 Informatie

Gemeentelijke en externe informatie beschikbaar stellen aan burgers, ondernemers en overheden

Belangrijke ontwikkelingen

De vraag naar overheidsinformatie stijgt, binnen en buiten de gemeente. We willen dat iedereen deze informatie altijd kan gebruiken, maar dan natuurlijk wel binnen de grenzen van de privacywetgeving. Daarom is het gemeentelijk gegevensloket DataPunt in 2016 verder ontwikkeld.
Met het Amsterdamse dataportaal zorgen we ervoor dat de open data over de stad ook beschikbaar komen voor burgers, ondernemers en onderwijsinstellingen. Het gaat om open data, die niet terug te brengen zijn tot personen. Het zijn data van de gemeente Amsterdam en van andere overheidsinstellingen, bedrijven en organisaties. Gemeentelijke medewerkers kunnen ook een deel van de data zelf (op de kaart) bekijken, doorzoeken en selecteren. Het gaat om data zoals bedrijven, buurten, panden raadplegen, adressen downloaden en zijn er actuele streetview beelden van straten, de haven en binnenkort de grachten van Amsterdam.
Burgers hebben steeds meer vragen over de manier hoe overheden omgaan met bescherming persoonsgegevens en willen ook weten welke gegevens overheden over hen hebben. In 2016 werkten we aan het stedelijk beleidskader verwerking persoonsgegevens, waarin de uitgangspunten van de nieuwe Europese privacy verordening Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) zijn verwerkt.
In 2015 werd de Wet hergebruik van overheidsinformatie (Who) van kracht. Die schrijft overheidsinstanties voor om al ontsloten informatie tegen hooguit kleine kosten beschikbaar te stellen. Daarom startte het Stadsarchief in december 2016 met het kosteloos verstrekken van scans in de Archiefbank en de Beeldbank.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C D E

De gemeente beschikt over betrouwbare, vindbare en op elk moment toegankelijke informatie en maakt op een slimme manier gebruik van deze informatie om haar werk beter te kunnen doen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Aantal unieke bezoekers van de Archief- en Beeldbank op jaarbasis	2016	1.000.000	1.250.000	2017 n.t.b. 2018 n.t.b. 2019

Doel 2 Zie activiteiten hierna A B C D E

De gemeente benut alle beschikbare informatiebronnen en werkt hierdoor effectief en efficiënt

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Het percentage jaarlijkse groei van het aantal informatieraadplegingen uit DataPunt	2016	n.v.t.	n.v.t.	2017 25% 2018 25% 2019 50%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 en doel 2 te bereiken

Doel 1 is gehaald. Dat hebben we gemeten aan de hand van de hieronder beschreven indicator.

Unieke bezoekers
De doelstelling is behaald. Het aantal unieke bezoekers van de Archiefbank en Beeldbank was in 2016 1.250.000. Het aantal 'digitale bezoekers' groeit jaarlijks dankzij het toenemende aantal beschikbare documenten. Conform de Legesverordening 2016 zijn sinds december 2016 de documenten in Archiefbank en Beeldbank gratis beschikbaar. In de periode tussen het aannemen van de legesverordening en de technische mogelijkheid van het gratis beschikbaar stellen nam het bezoek tijdelijk af. De tussentijdse prognose van 1.500.000 is hiermee niet bewaarheid. In 2016 zijn 1,98 miljoen scans geproduceerd. Daarmee staat het totaal nu op 19,3 miljoen scans in de Archiefbank en 382.000 afbeeldingen in de Beeldbank. In 2016 startte het Stadsarchief met het Project Omega om achterstanden in ontsluiting van de archieven aan te pakken. Hiervoor is voor een periode van vijf jaar incidenteel € 1 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. In het eerste jaar is binnen het project 2,2 kilometer archief ontsloten, tweehonderd meter meer dan begroot.

Gegevensloket
Totaal aantal ontsloten gegevensbronnen via het gegevensloket: deze indicator is gemeten met de gegevensbronnen die zijn ontsloten via Atlas Amsterdam. Dit is het eerste onderdeel van het gegevensloket (DataPunt) dat nu is opgeleverd. In Atlas Amsterdam zijn in 2016 zestien gegevensbronnen ontsloten, zoals onder andere de bedrijfsgegevens uit het Handelsregister en panoramabeelden vanaf het water.

Beheer kernregistraties
We hebben in 2016 zeven basisregistraties beschikbaar gesteld. Dat zijn er twee meer dan gepland. De ontsluiting van het Handelsregister en de Basisregistratie Grootschalige Topografie waren voor later in de tijd gepland.

Datasets
Online beschikbaar stellen van datasets met informatie over de stad en regio (Activiteit C): in 2016 begonnen we met de samenvoeging van data.amsterdam.nl en de oude catalogus. Op dit moment zijn er 305 datasets over diverse onderwerpen beschikbaar voor burgers en bedrijven.

Met datasets gebiedsrapportages over sociale en fysieke factoren van elk gebied in de stad maken (Activiteit D): we hebben onder andere dashboards ontwikkeld voor de thema's *Drukte in de stad, Armoedebestrijding en Vluchtelingen.*

Digitale beschikbaarheid
Hiervoor hebben we meerdere workshops en demo-donderdagen georganiseerd. Groepen medewerkers organiseren ook datacorners op verschillende stedelijke locaties. Daar maken zij met hiervoor speciaal ontwikkelde materialen medewerkers van de gemeente meer datawijs en we krijgen zo ook meer informatie beschikbaar voor andere doeleinden

Doel 2 is gehaald. Dat hebben we gemeten aan de hand van de hieronder beschreven indicator.

Informatieraadplegingen Datapunt
'Percentage jaarlijkse groei van het aantal informatieraadplegingen uit Datapunt': dit is een nieuwe indicator. 2016 vormt het peiljaar. In 2017 meten we dus voor het eerst de groei. In 2016 zijn er bij 21.909 bezoeken aan het Datapunt in totaal 3.735.248 unieke pagina's geraadpleegd.

Doel 3

Zie activiteiten hierna B D

De gemeente signaleert en controleert via gemeentelijke informatie oneigenlijk gebruik, misbruik en fraude en onderneemt actie hiertegen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Percentage jaarlijkse vermindering onjuiste gegevens in de Basisregistratie Personen	2014	2%	5,5%	2017	2%
				2018	2%
				2019	2%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

Dit doel is gehaald. Dat hebben we gemeten aan de hand van de hieronder beschreven indicator.

Vermindering onjuiste gegevens
In 2016 hebben wij in 12.409 gevallen feitelijk onjuiste gegevens in de Basisregistratie Personen (BRP) gecorrigeerd vanuit uitgevoerde onderzoeken. Ten opzichte van het peiljaar 2014 steeg het percentage adresonderzoeken dat kon worden afgesloten met het opnemen van nieuwe, juiste gegevens met 5,5%. De bestuurlijke boete BRP werkt als prikkel om de burger aan zijn verplichtingen voor de Wet basisregistratie personen te laten voldoen. De voorlichting over de boete zorgt dat het aantal burgers steeg dat tijdens het adresonderzoek aangifte van verhuizing of vertrek doet.

Activiteiten

A Eén gegevensloket ontwikkelen als onderdeel van een datapunt voor interne en externe afnemers

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Totaal aantal ontsloten gegevensbronnen via het gegevensloket.	n.v.t.	8	16	2017	12
				2018	14
Hoort bij doel 1 en 2				2019	14

B Professioneel beheren van de landelijke basis- en Amsterdamse kernregistraties

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Totaal aantal in beheer genomen basisregistraties.	4	5	7	2017	6
Hoort bij doel 1, 2 en 3	(2014)			2018	7
				2019	7

C Online beschikbaar stellen van datasets met informatie over de stad en regio

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1 en 2

Activiteiten (vervolg)

D **Met datasets gebiedsrapportages over sociale en fysieke factoren van elk gebied in de stad maken**

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1, 2 en 3

E **Adviseren over en digitaal beschikbaar stellen van specifieke informatie**

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1 en 2

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 1.2 **Baten** 7,4 **Lasten** 34,0

Informatiebeheer documenten

Baten	1,8
Lasten	11,2

Het Stadsarchief beheert onder meer de archieven van de gemeente Amsterdam. In 2016 is hieraan € 9,3 miljoen aan uitgegeven. Dit is € 1,2 miljoen meer dan in 2015. Dit komt vooral door de extra inzet van € 1 miljoen voor het wegwerken van achterstanden bij het ontsluiten en beschikbaar stellen van archieven aan burgers, ondernemers en bezoekers van het Stadsarchief.
In 2016 is er een gezamenlijk Informatiebeheerplan opgesteld voor eenduidig informatiebeheer binnen de gemeente Amsterdam. Voor het oprichten van een nieuw depot voor het Stadsarchief is een kavel in Amsterdam Noord gereserveerd.
De Bazel ontving in 2016 108.000 bezoekers bij tentoonstellingen en de opening van de Museumnacht.
Er is gestart met het ontsluiten en digitaal beschikbaar stellen van alle notariële akten uit de periode 1578 – 1915. Ook tekenden het Stadsarchief en het Maria Austria Instituut een nieuwe samenwerkingsovereenkomst. Overeengekomen is dat de fotocollectie van het MAI in beheer van de gemeente komt.

Informatiebeheer gegevens

Activiteit **A** **B** **C** **E**

Baten	4,3
Lasten	16,6

Vanuit het informatiebeheer van de gegevens zorgt Basisinformatie voor een werkend stelsel van basis- en kernregistraties, dat beschikbaar is voor gebruik in gemeentelijke processen. Speerpunten zijn efficiënte en effectieve inwinning, hoge kwaliteit van de gegevens in de registraties, hoog gebruik en rendement van de gegevens en het vergroten van de kennis ter ondersteuning van de gemeentelijke processen. Hieraan is in 2016 € 12,2 miljoen uitgegeven. Dat is € 0,9 miljoen meer dan in 2015 vanwege de verdere ontwikkeling van het DataPunt.

Speerpunt in 2016 was het optimaliseren en het verder ontwikkelen van de viewer van het toekomstige dataportaal: Atlas Amsterdam. Hiermee kunnen geografische basisgegevens worden opgezocht, samen met data over parkeren, milieu, externe veiligheid, het Handelsregister, buurtstatistieken, monumenten, et cetera. We hebben veel energie gestopt in het verbeteren van de gebruikersondersteuning en communicatie rond de vernieuwing van Atlas. In 2016 is de viewer 21.909 keer bezocht waarbij in totaal 3.735.248 unieke pagina's zijn geraadpleegd.

We werkten in 2016 aan het doelmatiger inwinnen van de gegevens in de basis- en kernregistraties, het verhogen van de kwaliteit ervan en ze beter toegankelijk maken. Dit is niet alleen belangrijk voor de dienstverlening, zoals vergunningen, uitkeringen, subsidies of verkiezingen. Het is ook belangrijk voor andere taken zoals actieve fraudebestrijding of het uitrukken van hulpdiensten.

Informatiediensten

Activiteit A C D E

Baten 1,3
Lasten 6,2

Als informatiediensten bieden wij kennis, informatie en data aan om de gemeente én de Amsterdammers zo goed mogelijk te helpen bij het behoud en versterken van de leefbare stad. We maken data op een veilige manier toegankelijk voor de gemeentelijke organisatie en voor ondernemers en burgers. Door onderzoek, analyse, statistiek en visualisatie bieden we inzicht en ontwikkelen we kennis. Tot slot werken we aan vernieuwende oplossingen in de stad. Hieraan hebben we in 2016 € 4,9 miljoen uitgegeven. Er is € 0,4 miljoen meer uitgegeven aan een infrastructuur en een dataportaal voor het beschikbaar stellen van data aan diverse afnemers in de stad.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	8,3	5,7	7,4	1,7
Lasten	32,8	31,2	34,0	2,8
- *Saldo van baten en lasten*	*-24,5*	*-25,5*	*-26,6*	*-1,1*
Onttrekking reserves	0,6	-	-	-
Toevoeging reserves	0,0	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,6*	-	-	-
Subtotaal stedelijk	**-23,9**	**-25,4**	**-26,6**	**-1,2**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	-	-	-	-
- *Saldo van baten en lasten*	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-**	**-**	**-**	**-**
Totalen programmaonderdeel 1.2	**-23,9**	**-25,4**	**-26,6**	**-1,2**

Toelichting Stedelijk

Baten
De totale baten van € 7,4 miljoen zijn € 1,7 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt vooral veroorzaakt door hogere baten voor Informatiebeheer documenten van € 0,7 miljoen en hogere baten voor Informatiediensten van € 0,6 miljoen.

Lasten
De totale lasten van € 34 miljoen zijn € 2,8 miljoen hoger dan begroot, hoofdzakelijk als gevolg van hogere lasten voor Informatiebeheer gegevens van € 1,6 miljoen. Het verzorgen van een functionerend stelsel van basis- en kernregistraties bleek in 2016 niet te realiseren binnen de daarvoor beschikbare middelen. Onder meer voor het inwinnen van nieuwe gegevens, het verwerken van mutaties en het borgen van de kwaliteit, inclusief fraudebestrijding, waren de lasten € 1,2 miljoen hoger dan begroot.

Reserves en voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de reserves en voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Beleidskaders

- Het landelijk stelsel van basisregistraties
- De privacywetgeving
- De IV-Governance
- Archiefwet 1995, Archiefverordening 2008, Besluit Informatiebeheer 2010
- De Wet Hergebruik Overheidsinformatie (2015)

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Verouderde, moeilijk te koppelen ICT-toepassingen bemoeilijken het beschikbaar stellen van gecombineerde informatie.
Maatregel
Ontwikkelen datapunt om informatie uit bestaande systemen beschikbaar te stellen.
Atlas Amsterdam is het eerste onderdeel van DataPunt dat nu wordt opgeleverd.

2 Organisaties en informatiebronnen zijn versnipperd waardoor informatie moeilijk toegankelijk is.
Maatregel
Werken met applicatiefamilies als onderdeel van IV- governance.

3 Fraude en misbruik met gemeentelijke informatie heeft gemeentebreed onvoldoende prioriteit.
Maatregel
Verstevigen van de toezichthoudende rol van Basisinformatie in samenhang met CIO-office (Chief Information Officer).

Programma Portefeuillehouder: burgemeester Van der Laan

2 Openbare orde en veiligheid

Alle Amsterdammers, ondernemers en toeristen verdienen een veilige en leefbare stad. Misstanden worden aangepakt, radicalisering krijgt geen ruimte en handhaven gebeurt op effectievere en slimmere wijze met meer nadruk op gedragsbeïnvloeding.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

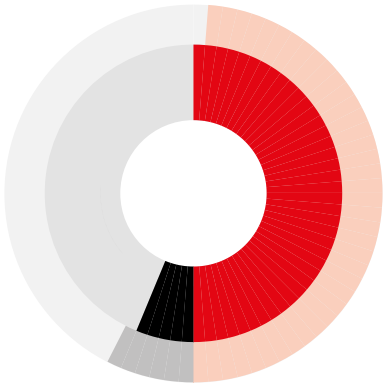

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	22,5	169,9	-147,4
Jaarrekening	24,1	166,1	-142,1

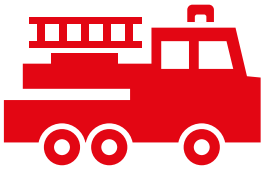

19.125
woninginspecties

2.1 Brandweer en crisisbeheersing

Alarmering, brandweerzorg en multidisciplinaire crisisbeheersing via de Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland.

- Crisisbeheersing: de aandacht is verbreed van voorbereiding op klassieke *flitsrampen* (rampen of crises die zich heel onverwacht en in grote hevigheid voordoen) naar de voorbereiding op een breed palet aan mogelijke crises, van continuïteitsvraagstukken tot terrorismedreiging en de bestrijding van gevolgen van terrorisme.
- Veiligheidsregio: de modernisering en flexibilisering van de brandweerorganisatie is ingezet. Het gaat bijvoorbeeld om het ontwikkelen van leiderschap, brandweercultuur en productieafspraken en het nakomen van de transitieovereenkomst uit 2011.
- Veiligheidsregio: van 1-1-2012 tot 1-1-2025 voeren we (conform de transitieovereenkomst) 400.000 woninginspecties uit. We geven advies en hangen rookmelders op. In 2016 zijn 19.125 inspecties uitgevoerd (de tussenstand tot en met 31-12-2016 is 41.972).
- Veiligheidsregio: de gerealiseerde opkomsttijd van de eerste tankautospuit is met 65% lager dan het berekende percentage uit 2013 (76%). Dit wordt vooral veroorzaakt door een hogere verwerkingstijd van de meldkamer en een toename van de verplichte uitrukken naar automatische brandmeldingen.

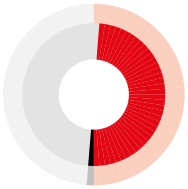

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	0,3	79,3	-79,0
Jaarrekening	0,2	78,4	-78,2

Stadsdelen

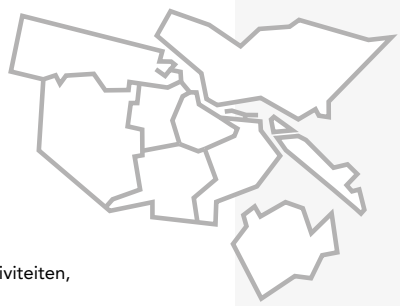

Belangrijk in de gebieden

De stadsdelen pakken via een integrale aanpak overlast door jongeren succesvol aan. Dit doen ze onder andere door een gecombineerde inzet van jeugdpreventieteams, de inzet van straatcoaches, (sport)activiteiten en talentontwikkeling, tienerwerk, gericht cameratoezicht en wijkpraktijkteams. Door preventieve inzet van Stichting Aanpak Overlast Amsterdam en andere partners is de overlast rondom scholen over het algemeen goed beheersbaar gebleven.

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 58 t/m 87

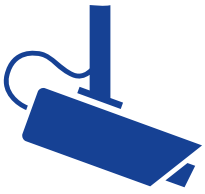

Observaties

15,4% Handhaving

Doel 2016: 4%

Top 600
> 1000

2.2 OOV-vergunningen, toezicht en handhaving

Door toezicht en handhaving zorgen voor een veilige en leefbare openbare ruimte.

- In 2016 is het percentage van het aantal observaties dat leidt tot een constatering die wordt doorgezet naar handhaving 15,4 terwijl de doelstelling 4 was.
- Door de toenemende drukte in de stad was de druk op de handhavingscapaciteit maximaal, de grens is bereikt van wat we met de huidige middelen kunnen doen.
- Uit de Monitor Sociale Veiligheid OV (MSVOV) 2016 blijkt dat het aandeel reizigers dat zich wel eens onveilig voelt is gedaald naar 27%. In 2015 was dat nog 31% en in 2014 33%.
- Het rapportcijfer voor buurtveiligheid is gestegen van 6,3 in 2013 naar 6,9 in 2016 (de doelstelling was 6,6).
- Er is een bewonersapp opgezet voor meldingen van overlast rond het Rembrandtplein.
- In december is het *Binnenstad Offensief* gestart om de negatieve gevolgen van drukte tegen te gaan zoals overlast en criminaliteit. Een team van 70 agenten en 70 gemeentelijke handhavers opereert vanaf de Nieuwmarkt om onder andere (nep)drugsproblematiek, zakkenrollerrij, verkeersoverlast, afvalproblemen en overlast door bezoekers tegen te gaan. De samenwerking tussen handhaving en politie is hiermee verder geïntensiveerd.

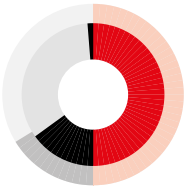

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	12,2	34,4	-22,2
Jaarrekening	11,5	34,4	-22,9

2.3 Veiligheid

Handhaven van openbare orde en de veiligheid van mensen, goederen en gebieden.

- De uitbreiding van het programma Top600 naar de Top1000 heeft in 2016 plaatsgevonden, waarbij de Top400 zich richt op een jeugdige doelgroep.
- Om de overlast in Amsterdam Noord in de Banne tegen te gaan is een stedelijk probleemoplosser en een extra koppel straatcoaches ingezet, zijn er bij dertig overlastgevers huisbezoeken geweest van de straatcoaches en is gebruik gemaakt van de module van de Intensief Preventieve Aanpak (IPA).

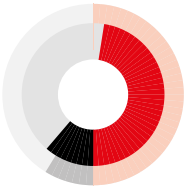

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	9,9	56,1	-46,2
Jaarrekening	12,4	53,3	-40,9

Het aantal high impact delicten, zoals overvallen op ondernemers (-5%), woninginbraak (-17%) en straatroof (-6%) is gedaald. De daling is het resultaat van gerichte inzet en voorlichting over inbraak- en overval- en winkeldiefstalpreventie, van het uitreiken van tijdschakelklokken, het organiseren van veiligheidsmarkten en het aanbieden van veiligheidsscans en brandpreventiescans. Zo nodig wordt deze buurtgerichte aanpak gecombineerd met de inzet van fysieke maatregelen, extra surveillance en handhaving.

Bewoners namen initiatieven om de veiligheid in hun buurt te bevorderen, zoals het organiseren van opvoeddebatten en groepen vaders die de jeugd aanspreken op verkeerd gedrag. Veroordeelde jeugdcriminelen voerden hun werkstraffen uit in het stadsdeel waarin ze wonen. Dit is een effectieve aanpak gebleken.

- *In 2.4 Stadsdelen gaan we verder in op de resultaten in de gebieden.*

Programma Portefeuillehouder: burgemeester Van der Laan

2 Openbare orde en veiligheid

Maatschappelijk effect

Amsterdam maakt onderdeel uit van de Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland (VrAA). Samen met vijf buurgemeenten, politie, openbaar ministerie, brandweer en geneeskundige hulpdiensten werkten we aan effectieve rampenbestrijding. Door veranderende omstandigheden moeten de brandweer en de multidisciplinaire crisisbeheersing de klassieke taak steeds meer aanvullen met preventieve taken en bredere voorbereiding op moderne crisistypen. De brandweer richt de inspanningen niet alleen op de repressieve taak (branden blussen), maar ook steeds meer op het voorkomen van brand. Rond crisisbeheersing is de aandacht verbreed van voorbereiding op klassieke 'flitsrampen' naar de voorbereiding op een breed palet aan mogelijke crises, van continuïteitsvraagstukken (zoals uitval van drinkwater of elektriciteit) tot terrorismedreiging en terrorismegevolgbestrijding.

In 2016 is een traject ingezet dat moet leiden tot modernisering en flexibilisering van de brandweerorganisatie. Het gaat om veel verschillende activiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van leiderschap, brandweercultuur, productieafspraken en het nakomen van eerder gemaakte afspraken in de transitieovereenkomst uit 2011.

We zijn verder gegaan met slimmer en effectiever handhaven, met meer nadruk op gedragsbeïnvloeding. Ook is meer geïnvesteerd in flexibele inzet van handhavers. Handhavers traden zichtbaar op waar de overlast het grootst was of dreigde te worden. Het Flexibel Interventie Team (FIT) hielp hieraan mee. Ook was er specialistische handhaving en toezicht op taxi's en op exploitanten in de prostitutiesector. Dit alles neemt niet weg dat de drukte in de (binnen)stad is gestegen en de druk op de huidige handhavingscapaciteit in 2016 maximaal is waardoor de rek eruit is.

We hebben de aanpak van radicalisering in 2016 versterkt vanwege (internationale) ontwikkelingen en de daardoor ontstane problematiek van uitreizigers en terugkeerders. De succesvolle aanpak van de Top600 is uitgebreid naar een Top1000 en het Actiecentrum Veiligheid en Zorg waar deze aanpakken onder vallen heeft zich verder ontwikkeld.

Het programma *Prostitutie* richt zich op het bestrijden van misstanden in de prostitutiebranche. Daarnaast is in 2016 het project *Eigen Raam* voortgezet.

De juiste balans tussen werken, wonen en recreëren is een voortdurende uitdaging in Amsterdam.

Het Binnenstad Offensief is gestart (140 handhavers en agenten) om overlast en criminaliteit te verminderen en de leefbaarheid te herstellen. Ook is de onrust in de Banne in Amsterdam-Noord aangepakt door de inzet van een probleemoplosser, cameratoezicht, een groepsscan en extra inzet van politie en stedelijke handhavers. Verder is de *Aanpak intimidatie (nep)drugsdealers stadsdeel Centrum* van start gegaan die gericht is op zowel straatdealers als toeristen.

In het horecabeleid is de bonus-/malusregeling leidend geweest. Met de drie jaar durende pilot *Gastvrije en veilig Rembrandtplein* willen we samen met onze partners kwaliteitsverbetering van het uitgaansleven en vermindering van geweldsincidenten op het Rembrandtplein realiseren.

Wat hebben we bereikt

Brandweer en crisisbeheersing

De regionale crisisorganisatie is gemoderniseerd. De crisisorganisatie sluit nu beter aan bij moderne crises en niet meer alleen op klassieke rampenbestrijding. De voorbereiding op een terroristische dreiging of aanslag is verder ontwikkeld. Er zijn afspraken gemaakt over de wijze van optreden, de samenwerking tussen hulpdiensten en de bestuurlijke uitgangspunten die daarbij belangrijk zijn. Ook zijn scenario's uitgewerkt en hebben meerdere oefeningen plaatsgevonden. De lessen uit praktijksituaties, zoals de voorbereiding op Sensation (dance-event in de Amsterdam Arena) en grote evenementen, zijn hiervoor gebruikt.

OOV-vergunningen, toezicht en handhaving

De bewonersapp voor het melden van overlast werkt naar tevredenheid van bewoners en handhavers op en rondom het Rembrandtplein. Het toezicht op illegale prostitutie in woningen, massagesalons, escort en verhuuradministraties is verstevigd. Daarnaast is het doorzetten van observaties van camerabeelden aan handhaving en politie verdubbeld door versterking van de samenwerking en zijn we doorgegaan met de verdere ontwikkeling van een gemeenschappelijke Meldkamer voor Handhaving en Toezicht. Het programma *Gedragsbeïnvloeding* is verder uitgewerkt voor burgers én handhavers en is de handhavingsorganisatie in 2016 uitgebreid en verjongd. Sinds begin december 2016 werken Handhaving en Toezicht en politie samen in het Binnenstad Offensief.

Veiligheid

In 2016 is nog meer aandacht besteed aan het leggen van verbindingen tussen Amsterdammers, het beschermen van kwetsbare groepen en individuen en het aanpakken van diegenen in de stad, die het grootste risico vormen op radicalisering. De succesvolle aanpak van de Top600 is uitgebreid naar een Top1000. Verder is de inzet van het programma *Detentie en Terugkeer* uitgebreid naar andere groepen gedetineerden in de stad (anders dan de Top600). Daarnaast is de *Kleinschalige Voorziening* in Nieuw West gestart voor preventief in hechtenis genomen jongeren.

Het programma *Prostitutie* richt zich op het bestrijden van misstanden in de prostitutiebranche. Daarnaast hebben het project *Eigen Raam* voortgezet. Eigen Raam is een experiment om een eigen plek te maken waar sekswerkers vellig en onafhankelijk hun werk kunnen doen, zonder tussenkomst van exploitanten. We hebben de positie van slachtoffers, onder andere van huiselijk geweld, na geweldsincidenten of mensenhandel verder versterkt. De treiteraanpak is voortgezet. Slachtoffers van intimidatie in de woonomgeving weten zich gehoord door de overheid, omdat we treiteraars aanpakken.

In het horecabeleid is de bonus-/malusregeling leidend geweest. Met de drie jaar durende pilot *Gastvrije en veilige uitgaanspleine*n willen we samen met onze partners kwaliteitsverbetering van het uitgaansleven en vermindering van geweldsincidenten op het Rembrandtplein realiseren. In 2016 zijn de voorbereidingen gedaan om de panden op het plein beter te verlichten, lichtprojecties te realiseren bij belangrijkste toegangswegen en het plein fietsvrij te krijgen. Ook zijn hosts ingezet. De jaarmonitor toont een lichte afname van geweld en overlastincidenten. Of het gaat om een trend moet tijdens de rest van de proef blijken.

In 2016 is de gebiedsgerichte aanpak van georganiseerde criminaliteit verder versterkt. Hierdoor signaleren we opkomende georganiseerde criminaliteit eerder en kunnen we meer proactief optreden met bijvoorbeeld integrale controles en daarop volgende bestuurlijke maatregelen. Hierin werken we actief samen met de stadsdelen.
De aanpak op een aantal thema's is verder verstevigd en nieuwe thema's zijn opgepakt. Dit betreft zowel de noodzakelijk blijvende aandacht voor mensenhandel en de 1% motorclubs (bijvoorbeeld de Hells Angels, Satudarah, No Surrender) evenals de aanpak van sleutelplaatsen (plaatsen of ondernemingen waar criminele activiteiten plaatsvinden of van waaruit criminaliteit wordt gefaciliteerd) en hiermee de bijdrage vanuit de gemeente aan de overkoepelende aanpak van liquidaties.

Jaarrekening 2016

Totaal programma 2 **Baten** 24,1 **Lasten** 166,1 **Saldo** -142,1

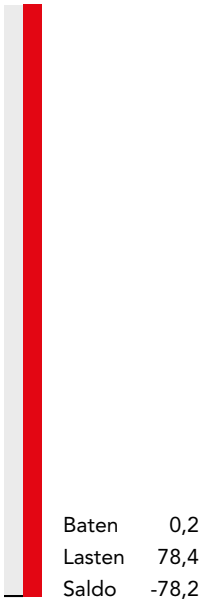

2.1 Brandweer en crisisbeheersing

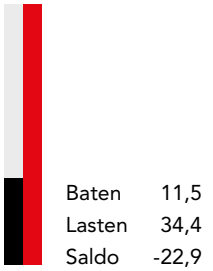

2.2 OOV-vergunningen, toezicht en handhaving

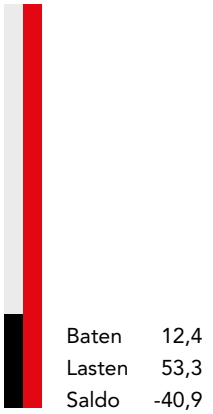

2.3 Veiligheid

Stadsdelen

De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt, op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en de gemeentelijke beleidskaders, en in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties, in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn.

In de Begroting 2016 hebben de stadsdelen per programma prioriteiten benoemd, die in 2016 richting gaven aan het beleid en de uitvoering daarvan binnen de stadsdelen. In de laatste paragraaf van dit programma wordt deze beleidsuitvoering besproken, zij het niet direct gerelateerd aan de prioriteiten, die heel divers zijn, maar aan de beleidsterreinen (programmaonderdelen) van dit programma. Door voor ieder beleidsterrein de totale baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) van het gebiedsgericht werken over 2016 te presenteren, geven we ook van het beleid van de stadsdelen een jaarbeeld.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	14,1	13,6	13,6	-0,1
Lasten	117,5	137,7	132,5	-5,2
- *Saldo van baten en lasten*	*-103,3*	*-124,1*	*-118,9*	*5,3*
Onttrekking reserves	6,5	2,1	2,3	0,2
Toevoeging reserves	9,0	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-2,5*	*2,1*	*2,3*	*0,2*
Subtotaal stedelijk	**-105,8**	**-122,0**	**-116,6**	**5,5**
Gebiedsgericht werken				
Baten	4,9	4,5	6,6	2,1
Lasten	29,9	32,0	33,6	1,7
- *Saldo van baten en lasten*	*-25,0*	*-27,5*	*-27,1*	*0,4*
Onttrekking reserves	0,4	1,6	1,6	-0,0
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,4*	*1,6*	*1,6*	*-0,0*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-24,6**	**-25,8**	**-25,5**	**0,3**
Totalen programma 2	**-130,5**	**-147,9**	**-142,1**	**5,8**

Toelichting baten en lasten
Het programma Openbare orde en veiligheid heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 5,8 miljoen. Dit komt door een positief saldo van € 5,5 miljoen op de stedelijke taken en een positief saldo van € 0,3 miljoen op het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het resultaat op de stedelijke taken is € 5,5 miljoen positief. De totale baten van € 13,6 miljoen waren vrijwel conform begroot. De totale lasten van € 132,5 miljoen zijn € 5,2 miljoen lager dan begroot. Dit komt vooral door de meerjarige incidentele prioriteiten die overlopen in 2017 (€ 2,6 miljoen). De gedetailleerde toelichting hierop is verwerkt in programmaonderdeel Veiligheid. Daarnaast zijn er € 1,5 miljoen minder lasten voorzien in de Najaarsnota 2016, waarvan de belangrijkste de in de Voorjaarnota 2016 toegekende € 1 miljoen aan structurele middelen zijn voor Veiligheid. Die gaan pas in 2017 leiden tot kosten. Tot slot zijn de apparaatslasten € 1 miljoen lager dan begroot doordat de benodigde specifieke expertise (tijdelijk) beperkt beschikbaar was.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Het resultaat op het gebiedsgericht werken is € 0,3 miljoen positief. De totale baten van € 6,6 miljoen zijn € 2,1 miljoen hoger dan begroot. Dit komt vooral doordat er meer horeca-vergunningen zijn aangevraagd dan verwacht, en omdat extra is ingezet op handhaving zodat er meer boetes uitgeschreven zijn om de overlast in parken aan te pakken (vooral in het Vondelpark). Daarnaast zijn de baten hoger door de niet-begrote baten van € 2 miljoen in het kader van de Bestuursopdracht Wijkvernieuwing (Ivensgelden).
De totale lasten van € 33,6 miljoen zijn € 1,7 miljoen hoger dan begroot, vooral vanwege de niet-begrote lasten van € 2 miljoen vanuit de Bestuursopdracht Wijkvernieuwing (Ivensgelden). Daarnaast zijn er lagere lasten dan begroot vanwege minder uitgaven voor het beheer van strand IJburg.

Portefeuillehouder: burgemeester Van der Laan

2.1 Brandweer en crisisbeheersing

Alarmering, brandweerzorg en multidisciplinaire crisisbeheersing via de Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland

Belangrijke ontwikkelingen

Door veranderende omstandigheden vullen de brandweer en de multidisciplinaire crisisbeheersing de klassieke taak steeds meer aan met preventieve taken en bredere voorbereiding op moderne crisistypen. De brandweer richt de inspanningen niet alleen op de repressieve taak (branden blussen en het redden van mens en dier), maar daarnaast ook steeds meer op het voorkomen van brand. Op het gebied van crisisbeheersing is de aandacht verbreed van voorbereiding op klassieke 'flitsrampen' naar de voorbereiding op een breed palet aan mogelijke crises, van continuïteitsvraagstukken (zoals uitval van drinkwater of elektriciteit) tot terrorismegevolgbestrijding en terrorismedreiging.

In 2016 is een traject ingezet dat moet leiden tot modernisering en flexibilisering van de brandweerorganisatie. Het gaat om veel activiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van leiderschap, brandweercultuur, productieafspraken en het nakomen van eerder gemaakte afspraken in de transitieovereenkomst uit 2011.

De (landelijke) ambitie van één Landelijke Meldkamerorganisatie met tien meldkamers is voorlopig teruggebracht tot een programma om de samenwerking van de meldkamers te ondersteunen. Eind 2017 moeten vijf meldkamers, waaronder de Gemeenschappelijke Meldkamer Amsterdam-Amstelland, op het gewenste schaalniveau zijn.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna **A** **B**

De Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland is strategisch, tactisch en operationeel optimaal voorbereid op crises

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel						
1	Percentage gerealiseerde multidisciplinaire opleidingsplannen	n.v.t.	75%	83%	2017	75%
					2018	75%
					2019	75%
2	Percentage calamiteiten- en crisisplannen gebruiksklaar	90% (n.v.t.)	90%	95%	2017	90%
					2018	90%
					2019	90%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

De Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland is ook in 2016 strategisch, tactisch en operationeel goed voorbereid op crises. Het percentage gerealiseerde multidisciplinaire opleidingsplannen (83%) is hoger dan begroot (75%). Dat geldt ook voor het percentage calamiteiten- en crisisplannen die gebruiksklaar zijn (95% gerealiseerd, 90% begroot).

De paraatheid van de kazernes in Amsterdam blijft onverminderd hoog. De gerealiseerde opkomsttijd van de eerste tankautospuit is lager dan het theoretisch berekende percentage uit 2013 (76%). Dit komt vooral door een hogere verwerkingstijd van de meldkamer op basis van de in 2013 aangenomen

berekening en door het verplichte uitrukken, na verificatie, naar automatische brandmeldingen. Het theoretische dekkingspercentage is in 2013 in het dekkingsplan vastgesteld op 76% (regionaal). In 2014 en 2015 was dit in de praktijk respectievelijk 68% en 66%. Uit analyses kwam naar voren dat deze daling veroorzaakt werd door de (te) hoge verwerkingstijd van de meldkamer en de toename van uitrukken-na-wachttijd naar automatische brandmeldingen vanuit OMS centrales (Openbaar Meldsysteem). In de zomer van 2016 speelden ook de acties van het repressieve beroepspersoneel in het kader van de cao-onderhandelingen en de hieruit voortvloeiende buiten dienststellingen een rol. Dit had een licht effect op de paraatheid van het redvoertuig. Waren in 2015 de eerste tankautospuiten nog 97% paraat, in 2016 daalde dit naar 94% en bleef dit dus 1%punt onder de norm (95%).

De brandweer rukte in 2016 bij 10.926 incidenten uit. Het aantal binnenbranden blijft dalen, van 755 binnenbranden in 2011 tot 659 in 2016. Een forse toename is te zien in het aantal reanimaties dat door de brandweer wordt uitgevoerd sinds de brandweer daar vaker voor wordt ingezet (de brandweer is vaak eerder ter plaatse dan een ambulance). In 2011 zijn 533 reanimaties uitgevoerd. In 2016 ging het om 985 reanimaties.

Doel 2

Zie activiteiten hierna A B

Brand voorkomen, beperken en bestrijden en het bewustzijn van brandveiligheid in de Veiligheidsregio vergroten

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel						
1	Percentage gerealiseerde multidisciplinaire opleidingsplannen.	7,0 (2013)	7,0	7,0	2017 2018 2019	7,0 7,0 7,0
2	Percentage calamiteiten- en crisisplannen gebruiksklaar.	50% (2013)	50%	55%	2017 2018 2019	50% 50% 50%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Zowel voor de brandweer als voor de multidisciplinaire crisisbeheersing geldt dat door veranderende omstandigheden de klassieke taak steeds meer aangevuld wordt met preventieve taken en bredere voorbereiding op moderne crisistypen. Voor de brandweer geldt dat inspanningen zich niet alleen richten op de repressieve taak (branden blussen en redden van mens en dier), maar daarnaast ook steeds meer op het voorkomen van brand.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A B

Tijdige en juiste alarmering van hulpdiensten en gemeenten in de Veiligheidsregio

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel						
	Percentage 24/7 operationeel voor gelijktijdige meldingen.	n.v.t.	100%	100%	2017 2018 2019	100% 100% 100%

Doel 4 Zie activiteiten hierna C D E

Op niet-voorziene ordeverstoringen wordt passend gereageerd

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel				
Beleidscentrum 24/7 paraat.	n.v.t.	100%	100%	2017 100% 2018 100% 2019 100%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 en 4 te bereiken

Om het doel *Op niet-voorziene ordeverstoringen wordt passend gereageerd* en het doel *Tijdige en juiste alarmering* van hulpdiensten en gemeenten in de Veiligheidsregio te realiseren is de regionale crisisorganisatie gemoderniseerd. De crisisorganisatie sluit nu beter aan bij moderne crises en niet meer alleen op klassieke rampenbestrijding. De voorbereiding op een terroristische dreiging of aanslag is verder ontwikkeld. Er zijn afspraken gemaakt over de wijze van optreden, de samenwerking tussen hulpdiensten en de bestuurlijke uitgangspunten die daarbij belangrijk zijn. Ook zijn scenario's uitgewerkt en zijn meerdere oefeningen geweest. De lessen uit praktijksituaties, zoals de voorbereiding op Sensation en grote evenementen, hebben we bij deze activiteiten toegepast.

Activiteiten

A De gemeenschappelijke Regeling Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland financieren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage tankautospuiten dat op tijd arriveert. *Hoort bij doel 1, 2 en 3*	76% (2014)	76%	65%	2017 76% 2018 76% 2019 76%

B Toezien op de kwaliteit van uitvoering van de taken van de Veiligheidsregio

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1, 2 en 3

C Het multidisciplinair voorbereiden van demonstraties, manifestaties en evenementen op basis van de bevoegdheden van de burgemeester

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 4

D De burgemeester adviseren over demonstraties, manifestaties en evenementen op basis van zijn bevoegdheden

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 4

Activiteiten (vervolg)

E **Tijdens crises, rampen en grootschalige evenementen functioneert het beleidscentrum als locatie voor multidisciplinaire besluitvorming**

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 4

Beleidsresultaten

Totaal programmonderdeel 2.1 **Baten** 0,2 **Lasten** 78,4

Brandweer en crisisbeheersing

Baten	0,2
Lasten	78,4

Brandweerzorg
In de maanden mei tot en met september van 2016 zijn in het kader van landelijke cao-onderhandelingen in de Brandweerkamer door brandweermedewerkers in de repressieve dienst acties gevoerd. De beroeps-medewerkers draaiden in die maanden zogenaamde zondagsdiensten. Daardoor werd niet meer overgewerkt en geoefend. Eind oktober is een principe akkoord bereikt, waarvan de uitwerking tot een definitief akkoord in 2017 moet leiden.
In juni 2016 is de nieuwe commandant aangetreden. Na de eerste verkennende maanden heeft hij zijn bevindingen gepresenteerd, die vooral betrekking hebben op cultuur en gedrag. Eind 2016 heeft de korpsleiding een manifest opgesteld voor de ontwikkeling van Brandweer Amsterdam-Amstelland tot een moderne organisatie die klaar is voor huidige en toekomstige opgaven.

Crisisbeheersing
In 2016 hebben 9 GRIP (Gecoördineerde Regionale Incidentbestrijdings Procedure) opschalingen plaatsgevonden, waarvan twee maal naar GRIP 2 (stroomstoring Zuidoost, brand Chemtura). Het onderwerp terrorismegevolgbestrijding staat in 2016 hoog op de agenda. Rondom dit thema zijn meerdere oefeningen en themasessies georganiseerd en is nauw samengewerkt bij de voorbereiding op grootschalige evenementen.
Voor meer informatie wordt verwezen naar de jaarrekening van de Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	0,3	0,3	0,2	-0,1
Lasten	68,9	79,3	78,4	-0,9
- *Saldo van baten en lasten*	*-68,5*	*-79,0*	*-78,2*	*0,8*
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal stedelijk	**-68,5**	**-79,0**	**-78,2**	**0,8**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	-	-	-	-
- *Saldo van baten en lasten*	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-**	**-**	**-**	**-**
Totalen programmaonderdeel 2.1	**-68,5**	**-79,0**	**-78,2**	**0,8**

Het resultaat op de stedelijke taken is € 0,8 miljoen positief. De afwijkingen zijn hieronder toegelicht.

Toelichting

Baten
De totale baten van € 0,2 miljoen zijn € 0,1 miljoen lager dan begroot en worden verder niet toegelicht.

Lasten
De totale lasten van € 78,4 miljoen zijn € 0,9 miljoen lager dan begroot. Er komt een nieuw evenementenbeleid met uitgangspunten en de uitwerking daarvan. Daardoor is laat gestart met het inzetten van deze middelen en is in 2016 € 0,7 miljoen minder dan begroot besteed voor de prioriteit *Veiligheidskosten evenementen en manifestaties.*

Reserves en voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de reserves en voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Beleidskaders

- De Wet veiligheidsregio's
- Beleidsplan Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland

Risicobeheersing

Binnen het programmaonderdeel 2.1 Brandweer en crisisbeheersing zijn bij de Begroting 2016 geen risico's beschreven. De risico´s van de brandweer staan in de programmabegroting van de Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland. Hierin staan ook de beheersmaatregelen en de buffer die aanwezig is voor de gekwantificeerde risico´s.

Portefeuillehouder: burgemeester van der Laan

2.2 OOV-vergunningen, toezicht en handhaving

Door toezicht en handhaving zorgen voor een veilige en leefbare openbare ruimte

Belangrijke ontwikkelingen

De centrale afdeling voor handhaving en toezicht helpt flink mee aan het Binnenstad Offensief. Dit is een samenwerkingsverband tussen handhaving en politie dat het bestuur instelde om overlast en criminaliteit in de binnenstad terug te dringen en de leefbaarheid te herstellen. De samenwerking tussen handhaving en politie is hiermee verder versterkt. Ook was er gezamenlijke inzet tussen handhaving en politie tijdens evenementen en zijn er gezamenlijk acties ondernomen om scooter-overlast en woonfraude tegen te gaan. Op tactisch en strategisch niveau wordt samen met de politie opgetrokken in het leveren van reacties en overige input voor onder meer de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, politiedebatten en het programma *Gedragsbeïnvloeding*.

Er is een bewonersapp ontwikkeld. Daarmee moedigen we bewoners op en rondom het Rembrandtplein aan om overlast direct bij de handhavers te melden. Een handhaver gaat op de overlast af en meldt de ondernomen actie om de overlast terug te dringen rechtstreeks aan de bewoner. Onder andere hierdoor handhaaft de afdeling voor handhaving en toezicht nu meer informatiegestuurd. En hierdoor kunnen handhavers flexibel ingezet worden op die plekken en tijden in de stad waar(op) de overlast het grootst is.

In 2016 hebben we het programma *Gedragsbeïnvloeding* verder ontwikkeld. Daarbij ligt de nadruk op naleving van regels in plaats van ingrijpen of bestraffen bij overtreding van die regels. Hierbij maken we gebruik van inzichten uit de gedragswetenschappen. Er zijn experimenten gestart waarbij Amsterdammers zijn betrokken. Voorbeelden van deze experimenten zijn: interventies met licht en geluid in de openbare ruimte en het taalgebruik in brieven van de gemeente aan Amsterdammers. Binnen het programma *Gedragsbeïnvloeding* is in 2016 een pilot handhaving van de toekomst gestart, waarin handhavers in het werk worden getraind en gecoacht op het toepassen van (gedrags-) beïnvloedende vaardigheden.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C E

Amsterdam is veilig en leefbaar door handhaving en toezicht

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel						
1	Rapportcijfer buurtveiligheid.	6,3 (2013)	6,6	6,9	2017 2018 2019	6,7 6,8 6,8
2	Veiligheidsgevoelens Amsterdamse reizigers: percentage dat zich wel eens onveilig voelt.	40% (2014)	36%	27%	2017 2018 2019	34% 32% 32%

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 te bereiken

De veiligheidsindex laat zien dat de veiligheidsbeleving van de burger ten opzichte van 2014 met ongeveer 3% is verbeterd, zowel rationeel, gevoelsmatig als in gedrag. Daarnaast laten de cijfers zien dat de criminaliteit met 4% is gedaald. Beide cijfers versterken elkaar en geven een groter veiligheidsgevoel bij de burger.

De samenwerking met de politie is verder versterkt doordat het Veiligheidsteam Openbaar Vervoer en de politie naar het Centraal Station verhuisden. Uit de monitor Sociale Veiligheid OV (MSVOV) 2016 blijkt dat het aandeel reizigers dat zich wel eens onveilig voelt daalde naar 27%. In 2015 en 2014 lag dit aandeel op respectievelijk 31 en 33%. In de MSVOV staat een verdere toelichting.

Doel 2

Zie activiteiten hierna

A B D

Burgers, ondernemers en bezoekers dragen met hun gedrag bij aan de leefbaarheid en veiligheid in de stad

Indicator doel	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Aandeel Amsterdammers dat zich inzet voor of tegen een onderwerp dat met wonen in de buurt of stad te maken heeft.	19% (2013)	n.v.t.	n.v.t.	2017 22% 2018 2019

Doel 3

Zie activiteiten hierna

A B C E

Een slagvaardige, flexibel inzetbare toezicht- en handhavingsorganisatie, tegen minimale kosten

Indicator doel

Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 en 3 te bereiken

In 2016 zijn er 10.456 hinderlijk en gevaarlijk geparkeerde voertuigen in Amsterdam weggesleept; 544 minder dan voor dat jaar de doelstelling was. Dit komt door de vele wegwerkzaamheden in de stad, en dan vooral de langdurige werkzaamheden aan de Spaklerweg. Dit zorgde voor langere aanrijtijden van de sleepwagens.

Naast de reguliere locatie-controles op legaal vergunde raamexploitanten, zijn er in 2016 ook controles in het kader van 20% flex in het prostitutie-domein uitgevoerd. Dit zijn controles op illegale prostitutie in woningen, massagesalons, escort en verhuuradministraties. Daarom waren er minder controles op de legaal vergunde raamexploitanten, namelijk 331 in plaats van de geplande 390.

De afdeling Centraal Camera Toezicht (CCTR) heeft in 2016 zijn doelstellingen ruimschoots gehaald. Door het versterken van contacten en samenwerking met handhaving en politie op straat zijn 58,2% van de observaties doorgezet naar de politie en 15,4% naar Handhaving.

Activiteiten

A Handhavingsteams flexibel inzetten op basis van gerichte informatie uit meerdere bronnen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal keer dat de inzet van de vliegende brigade wordt aangevraagd en kan worden geleverd *Hoort bij doel 1, 2 en 3*	100%	100%	100%	2017 100% 2018 100% 2019 100%

B Specialistisch toezicht op taxi's, in en rond het openbaar vervoer, op de verkeersveiligheid en doorstroming, fout parkeren en op de prostitutiesector

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren activiteit				
Aantal weggesleepte voertuigen.	8.900 (2013)	11.000	10.456	2017 11.000 2018 11.000 2019 11.000
Aantal gecontroleerde locaties.	390 (2014)	390	331	2017 390 2018 390 2019 400
Aantal acties dat veiligheid en veiligheidsgevoel OV-reizigers verbetert. *Hoort bij doel 1, 2 en 3*	9.000 (2015)	9.000	10.153	2017 9.100 2018 9.100 2019 9.200

C Bestaand cameratoezicht benutten om overlast direct aan te pakken in samenwerking met politie en stadsdelen

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1 en 3

D Verder uitwerken van andere handhavingsinstrumenten in het kader van 'een andere kijk op handhaving'

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 2

E Uitwerking van een strategisch personeelsplan voor een evenwichtige leeftijdsopbouw

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 3

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 2.2 **Baten** 11,5 **Lasten** 34,4

Toezicht en handhaving openbare ruimte

Activiteit A C D E

Baten 7,2
Lasten 15,0

Het betreft hier de activiteiten van de vliegende brigade, bestuurlijk team prostitutie, het verplaatsen en verslepen van voertuigen en het uitkijken van camerabeelden. De lasten bestaan voornamelijk uit personele lasten en een klein deel uit overhead/bedrijfsmiddelen. Ten opzichte van 2015 is de formatie vliegende brigade uitgebreid met acht jonge handhavers (€ 0,45 miljoen). De baten bestaan voornamelijk uit de opbrengsten uit de wegsleepactiviteiten, vergunningen en inningen van de bestuurlijke strafbeschikkingen en boetes.

Verkeerstoezicht en handhaving

Activiteit A B C D E

Baten 1,1
Lasten 10,7

Dit beleidsveld betreft de inzet van medewerkers op handhaving en toezicht in en rondom het openbaar vervoer, en de naleving van de Amsterdamse Taxiverordening (taxihandhaving). De lasten bestaan voornamelijk uit de personeelslasten, inhuur voor taxihosts op de uitgaanspleinen en een bijdrage aan het GVB (€ 1 miljoen) vanuit afspraken met de Stadsregio. De opbrengsten bestaan uit de vergoeding vanuit het programma taxihandhaving en de opbrengsten van de bestuurlijke boete strafbeschikking.

Gebiedsgericht werken

Toezicht en handhaving openbare ruimte

De stadsdelen hebben in 2016 op strategisch-tactisch niveau regelmatig overlegd met veiligheidscoördinatoren en de politie van de regionale eenheid Amsterdam over handhaving en veiligheid op gebied- en op wijkniveau. Stadsdeel Centrum is een offensief begonnen om overlast in de binnenstad aan te pakken.

Het toenemende toerisme noopte ook de betrokken stadsdelen tot spreiding van bezoekers om overlast tegen te gaan. Daarnaast is meer gehandhaafd op illegale hotels en op alcohol- en drugsgerelateerde overlast in uitgaansgebieden als het Rembrandtplein. Ook zijn preventieve maatregelen getroffen tegen criminele activiteiten van ondernemers.

Vergunningen en handhaving horeca en evenementen

Baten 3,2
Lasten 8,7

Activiteit A B C D E

In 2016 groeide het aantal aangevraagde en verstrekte horecavergunningen en vergunningen voor evenementen. Dat vroeg om de inzet van extra handhavers.

De evenementen in onder andere het Arenagebied (Stadion ArenA, Heineken Music Hall en Ziggodome) trekken steeds grotere aantallen bezoekers naar Amsterdam. Dit leidt tot meer parkeeroverlast, geluidsoverlast en verontreiniging. Hiertegen wordt opgetreden. Dit leidt dan ook tot meer vergunnings- en ontheffingscontroles. Ook assisteren de stadsdelen de politie bij crowd-control en de signalering van onveilige situaties.

Voor het tegengaan van geluidsoverlast is een (mobiel) geluidmonitoringsysteem ingezet. Onder andere bij de Westergasfabriek en in het Arenagebied wordt het geluid permanent gemeten op overschrijding van de norm(en). Er was extra aandacht voor geluidsoverlast van vaartuigen op de Prinsengracht. In deze gebieden daalde het aantal klachten over geluidsoverlast.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	9,4	9,1	8,3	-0,8
Lasten	27,5	25,8	25,8	-0,1
Saldo van baten en lasten	-18,1	-16,8	-17,4	-0,7
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	-	-	-	-
Subtotaal stedelijk	**-18,1**	**-16,8**	**-17,4**	**-0,7**
Gebiedsgericht werken				
Baten	3,2	2,5	2,9	0,4
Lasten	8,1	8,5	8,7	0,2
Saldo van baten en lasten	-4,9	-6,0	-5,7	0,2
Onttrekking reserves	0,0	0,3	0,3	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	0,0	0,3	0,3	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-4,9**	**-5,7**	**-5,5**	**0,2**
Totalen programmaonderdeel 2.2	**-23,0**	**-22,5**	**-22,9**	**-0,4**

Het programmaonderdeel OOV-vergunningen, toezicht en handhaving heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 0,4 miljoen. Dat is het totaal van € 0,7 miljoen negatief op stedelijk niveau en € 0,2 miljoen positief bij de stadsdelen.

Toelichting Stedelijk

Het resultaat op de stedelijke taken is € 0,7 miljoen negatief.

Baten
De totale baten van € 8,3 miljoen zijn € 0,8 miljoen lager dan begroot. Voor € 0,6 miljoen komt dit doordat de taakstelling invoering Bestuurlijke Strafbeschikking in het kader van 1 Stad 1 Opgave niet is gerealiseerd. Daarnaast zijn er minder voertuigen weggesleept waardoor de baten € 0,4 miljoen lager zijn uitgevallen. Dit wordt onder andere veroorzaakt door wegwerkzaamheden. Overige ontwikkelingen zorgen voor incidenteel € 0,2 miljoen hogere baten.

Lasten
De totale lasten van € 25,8 miljoen zijn vrijwel gelijk aan het begroot bedrag en worden verder niet toegelicht.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Het resultaat op het gebiedsgericht werken is € 0,2 miljoen positief.

Baten
De totale baten van € 2,9 miljoen zijn € 0,4 miljoen hoger dan begroot. Dit verschil komt vooral doordat er meer horeca-vergunningen zijn aangevraagd dan verwacht en extra is ingezet op handhaving met als gevolg dat er meer boetes uitgeschreven zijn om de overlast in parken (vooral in het Vondelpark) aan te pakken.

Lasten
De totale lasten van € 8,7 miljoen zijn € 0,2 miljoen hoger dan begroot. Dit voordeel komt door meerdere kleine afwijkingen over alle stadsdelen en wordt vooral veroorzaakt door extra inzet van handhavers.

Reserves en voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de reserves ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Wel zijn er een aantal bestuurlijk relevante voorzieningen die we hieronder bespreken. Het verloop van alle reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in 8.2 Verloopstaat reserves en 8.3 Verloopstaat voorzieningen.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
1 Extra kosten van boventalligen en arbeidsongeschikten	0,3	0,2		0,5	0,003	
2 Extra kosten Kledingpakket	0,3		0,3	0		-0,3
3 Bovenformatieve salarislasten cameratoezicht	0,1		0,1	0		-0,1

Toelichting
De eerste voorziening betreft de WW (Werkloosheidswet) en WIA (Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen) kosten van medewerkers die langdurig ziek zijn en niet kunnen terugkeren in hun huidige functie. Om te kunnen voldoen aan alle verplichtingen is een dotatie van € 0,2 miljoen noodzakelijk.

De voorziening Extra kosten Kledingpakket betreft de vervanging van handhaversuniformen. Dit naar aanleiding van de introductie van een landelijk uniform eind 2016 / begin 2017.

De voorziening Bovenformatieve salarislasten cameratoezicht betreft een voorziening voor een boventallige medewerker. De voorziening is in 2016 opgeheven.

Beleidskaders

- Algemeen Plaatselijke Verordening (APV)
- Wet Personenvervoer

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Het ontbreekt aan voldoende gerichte informatie over overlast in de openbare ruimte (personen, gebieden) om te komen tot een gerichte inzet van capaciteit 24/7 op de plekken in de stad waar dit het hardst nodig is.
Maatregel
De gemeente ontwikkelt voorspellende indicatoren uit de beschikbare informatiebronnen.

2 Economische ontwikkelingen – werkloosheid, bezuinigingen – beïnvloeden de leefbaarheid en veiligheid in de stad.
Maatregel
De gemeente beperkt sociale problematiek zoveel mogelijk, bijvoorbeeld via schuldhulpverlening en werkgelegenheid.

3 De gemeente als patriarch: niet loslaten en onvoldoende benutten van initiatieven van burgers en ondernemers.
Maatregel
De gemeente toetst continu de eigen rol en verantwoordelijkheid: als de stad het zelf kan, kan de gemeente een stap terug doen. Daarvoor zoekt de gemeente aansluiting met initiatieven uit de buurt, van winkeliersverenigingen of maatschappelijke organisaties.

4 De gemeente is onvoldoende in staat om handhaving en toezicht gezamenlijk te organiseren.
Maatregel
De samenwerking binnen het werkterrein van toezicht en handhaving blijven verbeteren.

5 Agressie en geweld op straat tegen handhavers
Maatregel
Door afspraken met de politie, training van handhavers en toereikende uitrusting met veiligheidsvesten en bodycams, proberen we de effecten op onze medewerkers in te dammen.

6 Minder productieve uren handhaving. Door vergrijzing onder de handhavers en toegenomen opleidingseisen is een derde van het personeel niet flexibel inzetbaar, terwijl de vraag uit de samenleving groeit.
Maatregel
Strategisch personeelsbeleid moet de mobiliteit onder handhavers vergroten. Daarnaast is belangrijk de instroom van jonge handhavers te stimuleren.

Toelichting
Bovenstaande risico's zijn allen nog actueel. Twee nieuwe risico's zijn toegevoegd. Deze risico's zijn ook in de Begroting 2017 opgenomen. Wat betreft de maatregel bij het eerste risico: met de werving van informatieanalisten, de uitrol van de nieuwe pda´s voor de handhavers halverwege 2017 en het verder ontwikkelen van de meldkamer openbare ruimte, bouwen we informatie gestuurd handhaven (IGH) in 2017 verder uit.

Portefeuillehouder: burgemeester Van der Laan

2.3 Veiligheid

De openbare orde en de veiligheid van mensen, goederen en gebieden handhaven

Belangrijke ontwikkelingen

In 2016 breidden we het programma Top600 uit naar de Top1000. Daarbij richten we ons met de Top400 op een jeugdige doelgroep. De effectmonitor Top1000 2016 hebben we gepresenteerd in het voorjaar 2017 aan de raadscommissie Algemene Zaken.

Het programma *Detentie en Terugkeer* richt zich op een bredere doelgroep dan de Top1000. Vanuit dit programma is in 2016 samen met het ministerie van Veiligheid en Justitie een pilot *Kleinschalige Voorziening* preventief in hechtenis genomen jongeren gestart.

Het is een voortdurende uitdaging in Amsterdam om de juiste balans te vinden tussen wonen, werken en recreëren; een goed evenwicht tussen verschillende economische functies, leefbaarheid en veiligheid. In 2016 hebben we net als in 2015 op het Rembrandtplein gedurende de weekendnachten (vrijdag en zaterdag) hosts ingezet. Er is een meldingsapp ontwikkeld waardoor bewoners overlast tijdens de weekendnachten direct kunnen melden bij handhavers. Er is een experiment uitgevoerd om wildplassen tegen te gaan, de resultaten hiervan worden vertaald naar het gehele Rembrandtplein. Daarnaast zijn er diverse maatregelen ontwikkeld en gestart om het gedrag van bezoekers te beïnvloeden: verlichting, het verwijderen van obstakels en het fietsvrij maken van het plein, inzet van communicatie onder andere via social media.

Ook is er flexibele en meer informatiegestuurde handhaving op straat geweest in 2016, bijvoorbeeld bij de aanpak van de jeugdoverlast in De Banne en de aanpak van overlast van scooters, taxi's, Airbnb en afval op straat.
In 2016 is de gebiedsgerichte aanpak van georganiseerde criminaliteit verder versterkt. Hierdoor worden opkomende georganiseerde criminaliteit eerder gesignaleerd en kan proactiever worden opgetreden met bijvoorbeeld integrale controles en daarop volgende bestuurlijke maatregelen. Hierin wordt actief samengewerkt met de stadsdelen.

De aanpak op een aantal thema's is verder geïntensiveerd en nieuwe thema's zijn opgepakt. Dit betreft zowel de noodzakelijk blijvende aandacht voor mensenhandel en de 1% motorclubs (bijvoorbeeld de Hells Angels, Satudarah, No Surrender) evenals de aanpak van sleutelplaatsen (plaatsen of ondernemingen waar criminele activiteiten plaatsvinden of van waaruit criminaliteit wordt gefaciliteerd) en hiermee de bijdrage vanuit de gemeente aan de overkoepelende aanpak van liquidaties.

De gemeente Amsterdam spant zich maximaal in om de open en vrije samenleving waarin we leven te beschermen tegen een aanslag en weerbaar te maken tegen angst en verdeeldheid. In juni 2016 stelde de burgemeester samen met verschillende partners een versterkingsbrief op. Daarin staat hoe we radicalisering en polarisatie tegengaan én wat we doen om een terroristische aanslag te voorkomen of de schade na een aanslag te beperken.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna **A B C D**

Amsterdam is een veilige stad voor bewoners, bezoekers en voor degenen die er werken

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Veiligheidsindex van de regio Amsterdam-Amstelland.	100		96	2017 2018 2019
2	Het aantal geregistreerde misdrijven in Amsterdam.	92.636		89.808	2017 2018 2019

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Om Amsterdam een veilige stad te maken voor bewoners, bezoekers en voor degenen die er werken, zijn onderstaande activiteiten uitgevoerd. Het aantal geregistreerde misdrijven is gedaald met circa 1.800 ten opzichte van de peilwaarde. De Veiligheidsindex (stand augustus 2016) is gedaald ten opzichte van de peilwaarde. Een lagere Veiligheidsindex houdt in dat het veiliger is geworden. De Veiligheidsindex is een weergave van de gegevens van de hele veiligheidsketen; politie, justitie, Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland en de Amsterdam-Amstelland gemeenten. De cijfers worden jaarlijks in het Regionaal Veiligheidsplan Amsterdam-Amstelland en de regionale veiligheidsrapportage Amsterdam-Amstelland aan de gemeenteraad gepresenteerd.

Vanuit het Actiecentrum Veiligheid en Zorg (AcVZ) wordt regie gevoerd op persoonsgerichte aanpakken om recidive te verminderen en het gedrag van specifieke personen positief en langdurig te veranderen. Voorbeelden hiervan zijn de aanpak Top600, Top1000 en het programma Detentie en Terugkeer. In 2016 zijn de Treiteraanpak en de integrale persoonsgerichte aanpak radicalisering bij het AcVZ ondergebracht. Alle aanpakken in het AcVZ kennen regie op casuïstiek, strategisch en bestuurlijk niveau. Daarnaast worden alle aanpakken gemonitord waardoor resultaten worden bewaakt.

In 2016 kwamen 112 meldingen en vragen binnen bij het Meld- en Adviespunt radicalisering. Sinds oktober 2016 is de *Integrale persoonsgerichte aanpak radicalisering (IPGA-R)* ondergebracht bij het Actiecentrum Veiligheid en Zorg. 47 personen zijn in regie genomen, 10 vrouwen en 37 mannen. Daarnaast zijn vijfhonderd professionals (docenten, jongerenwerkers, hulpverleners etc.) getraind in het herkennen van radicalisering. Er zijn driehonderd professionals bereikt met voorlichtingsbijeenkomsten over het meld- en Adviespunt Radicalisering. Broedersport, een succesvol sport programma voor 60 kwetsbare religieus praktiserende jongens in Noord, is uitgebreid naar de stadsdelen Nieuw-West, West en Oost. Er is een traject gestart (Play Out) met 52 kwetsbare jongens uit de Somalische gemeenschap. De Amsterdamse sleutelfiguren hebben in 2016 meerdere activiteiten georganiseerd. Hierdoor zijn 128 vaders, 25 moeders en 80 jongeren bereikt. Het sleutelfigurennetwerk is daarnaast in 2016 verder uitgebreid met de werving en training van 47 nieuwe sleutelfiguren. Tot slot heeft de gemeente Amsterdam een online aanpak radicalisering en polarisatie ontwikkeld. Hiervoor is een digitaal actieplan opgesteld met elf plannen, dat in 2017 zal worden uitgevoerd.

Om meer signalen van mensenhandel vanuit de gemeente op te kunnen vangen en in te brengen in de casus-overleggen, traint de gemeente Amsterdam in samenwerking met FairWork sinds 2015 ambtenaren die in direct contact staan met burgers in het herkennen van deze signalen. In 2016 zijn 14 trainingen gegeven aan medewerkers van de stadloketten (baliefuncties), toezichthouders van de rve Wonen, medewerkers van de GGD en de Soa-kliniek. De trainingen worden goed ontvangen en er wordt

ook gemeld via de daarvoor ingestelde meldroute. Deze signalen brengt de gemeente vervolgens in de casus overleggen van het Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC). In 2017 zullen de trainingen voor medewerkers van de stadsloketten worden gecontinueerd evenals voor medewerkers van Werk, Participatie en Inkomen.

In 2016 zijn twee conferenties in het kader van Nederlandse EU-voorzitterschap georganiseerd. Het Van Traa Team van de directie OOV zat in de organiserende comités en heeft workshops verzorgd. Op 18 en 19 januari 2016 vond een grote EU-conferentie plaats over mensenhandel. Hier is de *Manual for experts on multidisciplinary cooperation against trafficking in human beings for labour exploitation* gepresenteerd. Op 21 en 22 maart 2016 was de grote EU-conferentie op het gebied van bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit.

Doel 2

Zie activiteiten hierna A B C D

Amsterdam heeft leefbare wijken en buurten

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Leefbaarheidsmonitor Wonen in Amsterdam (WIA) 2-jaarlijks.	7,4		7,5	2017 2018 2019

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Om te zorgen dat Amsterdam leefbare wijken en buurten heeft, zijn de onderstaande activiteiten uitgevoerd. Uit de leefbaarheidsmonitor *Wonen in Amsterdam* blijkt dat het cijfer dat de bewoners hiervoor geven steeg met 0,1 ten opzichte van het peiljaar.

Met het Actiecentrum Veiligheid en Zorg (AcVZ) willen we bereiken dat Amsterdam een veilige stad is voor iedereen: bewoners, bezoekers en mensen die hier werken. Alle aanpakken in het AcVZ helpen hierbij. Zo richt bijvoorbeeld de Top1000 zich op (onder andere) het verminderen van High Impact Crime (HIC) en daardoor minder slachtoffers, Detentie en Terugkeer zorgt voor een goede terugkeer in de maatschappij van personen die uit detentie terugkeren in Amsterdamse buurten en de Treiteraanpak richt zich op het streven dat bij ernstige overlast in de woonomgeving niet het slachtoffer, maar de treiteraar verhuist. Voor de gehele Top600-groep (inclusief uitstromers) is in 2016 een verdere daling van 61% op HIC-recidive te zien (60% in 2015). Voornamelijk het aantal straatroven is verder afgenomen (van -66% naar -71%). Als gekeken wordt naar alle delicten, is een recidivedaling van 49% te zien, evenals vorig jaar.

Vanuit het AcVZ werken we zoveel mogelijk integraal met partnerorganisaties. Integraal werken betekent dat tegelijk wordt ingezet op veiligheid, zorg en het sociaal domein. De opgave gericht werken staat centraal.
In oktober vond het Amsterdam Dance Event (ADE) plaats. Hiervoor is een ontheffing van de openingstijden afgegeven voor deelnemers aan het ADE. Om overlast en incidenten zoveel mogelijk te beperken is ingezet op goede voorlichting en handhaving. Tijdens het ADE zijn extra handhavingscontroles ingezet door de flex horeca en de zogenoemde ´peilstok´. Hierbij is onder andere gecontroleerd op de nadere regels die in 2016 zijn vastgesteld voor dance events. Ook was er een extra (drugs) testservice van de Jellinek beschikbaar. De evaluatie van het ADE 2016 wordt in 2017 afgerond.

Afgelopen jaar is een preventie en handhavingsplan alcoholmatiging ontwikkeld. Daarnaast is afgelopen jaar een nalevingsonderzoek uitgevoerd naar de controle op leeftijdsgrenzen en het doorschenken aan dronken personen. Ook is er een mystery guest onderzoek uitgevoerd naar transparant deurbeleid (om discriminatie in de horeca tegen te gaan).

Verder liep er afgelopen jaar weer een nieuwe 24uursronde waarin twee 24-uurs vergunningen waren te vergeven.

De driehoek (bestaande uit de gemeente, de politie en de officier van justitie) is per december 2016 gestart met het *Binnenstad Offensief*. Dit om de negatieve gevolgen van drukte tegen te gaan. Een team van zeventig agenten en zeventig gemeentelijke handhavers werkt vanuit de politiepost aan de Nieuwmarkt en wordt ingezet in de drukste gebieden in de hele binnenstad. Het doel is criminaliteit en overlast te verminderen en de leefbaarheid te herstellen. Het gaat bijvoorbeeld om het tegengaan van zakkenrollerij, (nep)drugsproblematiek, verkeersoverlast, afvalproblemen en overlast van bezoekers. Het offensief in de huidige vorm zal in ieder geval voor een periode van een half jaar actief zijn.

Specifieke beleidsdoelen

A **De Top 600-aanpak regisseren, partners aansturen en resultaten bewaken**
Hoort bij doel 1 en 2

B **Bestuurlijke handhavingsinstrumenten inzetten bij specifieke gebieden, bedrijven (zoals horeca) en groepen**
Hoort bij doel 1 en 2

C **Persoonsgerichte aanpak regisseren, partners aansturen en resultaten bewaken, als treiteraanpak en radicalisering**
Hoort bij doel 1 en 2

D **Eerlijke transparante bedrijfsvoering bewerkstelligen in risicobranches met Bestuurlijke aanpak criminaliteit**
Hoort bij doel 1 en 2

Indicatoren activiteiten
Voor deze activiteiten zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 2.3 **Baten** 12,4 **Lasten** 53,3

Buurtgerichte veiligheid

Activiteit A B C D

Baten	3,2
Lasten	12,3

Het in 2016 op het beleidsterrein Buurtgerichte veiligheid uitgevoerde stedelijke beleid is hierboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 1 en 2. Het gebiedsgerichte werken voor dit beleidsterrein bespreken we hieronder bij Gebiedsgericht werken en in 2.4 Stadsdelen.

Jeugdveiligheid

Activiteit A B C D

Baten 1,8
Lasten 9,1

Het in 2016 op het beleidsterrein Jeugdveiligheid uitgevoerde beleid is hierboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 1 en 2. Het gebiedsgerichte werken voor dit beleidsterrein bespreken we hieronder bij Gebiedsgericht werken en in 2.4 Stadsdelen.

Veiligheidsprojecten

Activiteit A B C D

Baten 7,4
Lasten 32,0

Het in 2016 op het beleidsterrein Veiligheidsprojecten uitgevoerde beleid is hierboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 1 en 2. Het gebiedsgerichte werken voor dit beleidsterrein bespreken we hieronder bij Gebiedsgericht werken en in 2.4 Stadsdelen.

Gebiedsgericht werken

Buurtgerichte veiligheid
Voor het vergroten van de veiligheid in de gebieden en de buurten is een integrale aanpak gehanteerd. De nadruk lag hierbij op de overlast van (nep)dopedealers, preventie, het minimaliseren van criminele groepen (voornamelijk jeugdcriminaliteit) en het bestrijden van polarisatie en radicalisering. De stadsdelen hebben ingezet op het vergroten van de weerbaarheid van (oudere) bewoners. Ondernemers kregen trainingen ter preventie van overvallen en winkeldiefstal. Bedreigde instellingen werden beveiligd.

Veel is gedaan om de risicofactoren in de openbare ruimte en recreatie gebieden te verkleinen en de leefbaarheid te vergroten. Doel is het in samenwerking met bewoners en ondernemers komen tot een effectieve buurtgerichte aanpak en het stimuleren van eigen initiatief om onveilige situaties in de buurten te voorkomen, dan wel tijdig te signaleren.

In de stadsdelen is voorlichting aan huis gegeven over het voorkomen van inbraken. Meld Misdaad Anoniem werd onder de aandacht gebracht, er werden tijdschakelklokken uitgereikt, er was een DNA-markeringscampagne en er zijn veiligheidsmarkten, voorlichtings- en preventiebijeenkomsten georganiseerd. Daarnaast is persoonlijk advies gegeven op basis van een veiligheidsscan en/of brandpreventiescan, waarbij mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt als preventieadviseurs en buurtvoorlichters zijn ingezet. Veel bewoners hebben gebruik gemaakt van dit aanbod. Deze buurtgerichte aanpak werd, voor het verbeteren van het gevoel van veiligheid, zo nodig gecombineerd met maatregelen als extra surveillance en extra handhaving.

Tot slot is fors ingezet op treiteraanpak. De effectieve aanpak van treiteraars heeft dan ook tot ten minste 150 meldingen geleid bij de stadsdelen. Hiervan bleek echter minder dan de helft daadwerkelijk om treiterzaken te gaan. Alle zaken zijn in behandeling of afgehandeld.

Jeugdveiligheid
Om de voedingsbodem voor radicalisering en polarisatie weg te nemen en te voorkomen zijn allerlei initiatieven ontplooid. Zo is door Stay West twee grote debatten georganiseerd rond maatschappelijk beladen thema's, over de rol van de moslimgemeenschap in de aanpak van extremisme en over de rol van de media (polariserend of verbindend). Ook zijn opvoeddebatten georganiseerd en zijn ongeveer honderd personen (politieagenten, jongerenwerkers en moskeebestuurders) getraind in het herkennen van radicalisering en sarcastische boodschappen (met als inzet de weerbaarheid verhogen tegen radicale boodschappen). Daarnaast zijn voorlichtingsavonden georganiseerd voor ouders vanuit het jongerenwerk en is de signalering en informatie-uitwisseling tussen professionals verbeterd.
In het kader van het vergroten van de weerbaarheid tegen sexting (het via mobiele media verspreiden van seksueel getinte foto's of berichten) en grooming (vertrouwen winnen van een kind met als doel om tot seksueel contact te komen) zijn bijvoorbeeld in Zuid op vijf Voorgezet Onderwijsscholen de lessen *Liefde* gegeven. Daarnaast zijn acht individuele trajecten ingezet.

Op gebied- en wijkniveau zijn verschillende effectieve maatregelen getroffen en initiatieven gestart om jeugdcriminaliteit te voorkomen of aan te pakken. Dit wordt multidisciplinair aangepakt, waarbij samenwerking is geïntensiveerd met partners zoals de Politie, OM, handhaving, OKT en Samen DOEN. Ook wordt samengewerkt (binnen West, Nieuw West en Zuidoost) met jongerennetwerken, straatcoaches en wijkpraktijkteams zoals Buurt Praktijk Teams (BPT's) en PBAZO in Zuidoost. In de Banne in Noord is nadruk gelegd op repressieve zorg. Daarnaast worden door alle stadsdelen (sport)activiteiten georganiseerd om zo de hoge jeugdcriminaliteit en risicofactoren terug te dringen.

Binnen alle stadsdelen worden de bewoners geïnformeerd over middelengebruik en drugspanden. In West wordt dit ook tijdens ouderenavonden op scholen onder de aandacht gebracht. Daarnaast worden activiteiten als de Fair Play Cup georganiseerd om ouders meer te betrekken bij de buurt en kinderen op een positieve manier samen te laten werken met professionals. Op het Lambertuszijlplein (in Nieuw-West) is ingezet op gecombineerde jeugdpreventieteams.

In een aantal stadsdelen hebben huisbezoeken plaatsgevonden bij jongeren die langdurig overlast veroorzaken, waardoor een beter beeld is ontstaan van de harde kern van deze overlastveroorzakers. Op IJburg (in Oost) is een eerste groepsscan van deze harde kern uitgevoerd. Dit is mede te danken aan het mobiliseren van sleutelfiguren (jongeren uit deze groepen). Daarnaast is de gezinscasuïstiek in kaart gebracht door laagdrempelige activiteiten te organiseren voor kinderen, jongeren, moeders en vaders. Verder is gefocust op een jonge, overlastgevende groep van twaalf jongens door wekelijks huiswerkbegeleiding te geven in combinatie met het organiseren van sportactiviteiten *(aanstormend talent)*. In West is een groep vaders actief op een plein, die kinderen en jongeren aanspreekt, en is in samenwerking met de bewoners een plein heringericht.

Om de jeugdcriminaliteit terug te dringen is in samenwerking met handhaving, politie en reclassering in 2016 gestart met het laten uitvoeren van werkstraffen (voorheen taakstraffen) door veroordeelde bewoners in het stadsdeel zelf. De werkstraf bestond uit vuilprikken in buurten en winkelgebieden die minder goed scoorden op het gebied van veiligheid.

Veiligheidsprojecten
Om onveilige situaties aan te pakken in de openbare ruimte is veel ingezet op adequaat en snel afhandelen van ontvangen meldingen openbare ruimte (MORA). Daarnaast zijn in parken en toeristische plekken als het Museumplein (in Zuid) mimespelers ingezet om bezoekers te attenderen op zakkenrollerij en is, middels borden in de openbare ruimte, nadruk gelegd op het belang van WhatsApp-groepen voor zowel ondernemers binnen een winkelgebied (of in KVO verband) als voor bewoners. Verder is het project Waaks gestart waarbij bewoners, ondernemers en bezoekers gevraagd worden extra op te letten bij verdachte situaties en de politie te bellen. Daarnaast zijn ondernemers gestimuleerd om zelf afvalbakken neer te zetten en is ingezet op het plaatsen van een Urilift in de omgeving van het Paleis.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	4,4	4,2	5,1	0,9
Lasten	21,1	32,5	28,3	-4,2
- *Saldo van baten en lasten*	*-16,6*	*-28,4*	*-23,2*	*5,1*
Onttrekking reserves	6,5	2,1	2,3	0,2
Toevoeging reserves	9,0	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-2,5*	*2,1*	*2,3*	*0,2*
Subtotaal stedelijk	**-19,2**	**-26,3**	**-20,9**	**5,4**
Gebiedsgericht werken				
Baten	1,7	2,0	3,6	1,7
Lasten	21,8	23,5	25,0	1,5
- *Saldo van baten en lasten*	*-20,1*	*-21,5*	*-21,3*	*0,1*
Onttrekking reserves	0,3	1,4	1,3	-0,0
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,3*	*1,4*	*1,3*	*-0,0*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-19,8**	**-20,1**	**-20,0**	**0,1**
Totalen programmaonderdeel 2.3	**-38,9**	**-46,4**	**-40,9**	**5,5**

Het programmaonderdeel Veiligheid heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 5,5 miljoen. Dat is het totaal van € 5,4 miljoen positief op stedelijk niveau en € 0,1 miljoen positief bij de stadsdelen.

Toelichting Stedelijk

Het positieve resultaat op stedelijke taken van € 5,4 miljoen komt vooral door de onderbesteding op de incidentele prioriteiten die beschikbaar gesteld zijn gesteld voor Veiligheid. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 5,1 miljoen zijn € 0,9 miljoen hoger dan begroot. Dat verschil volgt uit:
- niet begrote interne verrekeningen (€ 0,5 miljoen meer baten)
- de Rijkssubsidie voor radicalisering die abusievelijk twee keer in de begroting is verwerkt waardoor minder baten en minder lasten zijn gerealiseerd van € 0,9 miljoen (budgettair neutraal)
- niet begrote baten van project 1012 die overigens ook verwerkt zijn in de mutatie van de reserve 1012 (€ 0,8 miljoen)
- een niet begrote bijdrage van het Rijk voor het Donkere dagen Offensief (€ 0,3 miljoen)

Lasten
De totale lasten van € 28,3 miljoen zijn € 4,2 miljoen lager dan begroot. Dat verschil verklaren we hieronder.

- Incidentele prioriteiten
  De middelen voor incidentele prioriteiten die niet zijn uitgegeven in 2016 (€ 2,7 miljoen), zijn bijna allemaal meerjarige incidentele prioriteiten uit de Begroting 2015 die over vier jaar zijn toegedeeld aan het programmaonderdeel Veiligheid. Alleen het door het Rijk toegekende bedrag voor radicalisering vormt hierop een uitzondering. Alle middelen gaan over activiteiten die gestart zijn in 2016 en doorlopen in 2017.

  1 Budget Veiligheid (€ 1,2 miljoen); Een aantal projecten Veiligheid zijn gestart in 2016 en lopen door in 2017. Het gaat hier onder andere om de inzet op het Rembrandtplein waar kosten

gemaakt worden voor bijvoorbeeld fietsoplossingen en de hosts. Ook zijn in de loop van 2016 de knelpunten op het gebied van Toezicht en Handhaving aan de orde geweest die doorlopen in 2017 en waar deze incidentele middelen voor een deel op zullen worden ingezet.

2 Top600 (€ 0,2 miljoen); Een groot deel van de middelen van de Top600 wordt uitgegeven door onze binnengemeentelijke partners. In 2016 lukte het WPI om een deel van de kosten te dekken uit het armoedebudget. In 2017 kan dit niet meer, waardoor deze activiteiten uit het Top600 budget moeten worden betaald. De resterende middelen 2016 zullen daarvoor gebruikt worden om zo de aanpak voort te kunnen zetten.

3 Top1000 (€0,6 miljoen); In 2016 is het programma pas echt goed van start gegaan. De lijst bevatte dan ook niet meteen vierhonderd personen. Daarnaast is in de tweede helft van 2016 gestart met een pilot projectgeld regisseurs en de inzet van straatcoaches ten behoeve van de Top1000. Deze inzet loopt door in 2017. Bovendien wordt de inzet van leerplichtambtenaren voor de Top1000 bekostigd vanuit de gezamenlijke middelen. Het restant van de middelen Top1000 is nodig voor deze bekostiging.

4 Bedreigde instellingen (€ 0,3 miljoen); Omdat er voor de subsidieregeling minder interesse was dan begroot, is er in 2016 een eenmalige investering gedaan voor bewakingscamera´s bij de bedreigde instellingen. Omdat het dreigingsniveau niet is afgenomen en de subsidie tot 2019 verstrekt mag worden, zal de rest van de middelen nodig zijn in 2017.

5 Het incidentele budget van het Rijk is bedoeld voor de versterking van de veiligheidsketen betreffende de lokale integrale aanpak van jihadisme. Ook in 2017 is een aanvraag gedaan bij het ministerie voor deze middelen. Bij deze aanvraag is rekening gehouden met het overschot uit 2016 van € 0,3 miljoen.

- In de Najaarsnota 2016 is gemeld dat er € 1,5 miljoen niet zou worden uitgegeven, doordat:
  1 de subsidie aan Spirit van 2015 lager is vastgesteld waardoor er € 318.000 vrijvalt.
  2 het Penitentiair Complex Zaanstad later is opgeleverd zodat een aantal begrote activiteiten niet doorgingen waardoor er € 175.000 minder is uitgegeven.
  3 in de Voorjaarsnota 2016 structurele middelen toegekend zijn voor Veiligheid maar niet tot besteding leiden in 2016 omdat het uitwerken van de opdrachtuitvoering zeker een halfjaar duurt.

- Apparaatslasten (€ 1 miljoen). Tot 2016 werd een groot deel van de programma's binnen het Veiligheidsbudget (meerjarig) incidenteel bekostigd. Vanaf 2016 is € 4 miljoen van de incidentele middelen omgezet naar structureel budget. Hierdoor kon inhuur van personeel worden vervangen door vast personeel. Dit heeft enige tijd geduurd vanwege de vereiste specifieke kwaliteiten en leidde in 2016 tot veel meer (incidentele) vacature ruimte dan gewoonlijk.

- Interne verrekening met de stadsdelen van de bijdrage aan Stichting Aanpak Overlast hebben geleid tot € 0,5 miljoen meer lasten en meer baten.

- De kosten voor het project IGH zijn € 0,7 miljoen lager dan begroot. Dit komt door vertraging in de voortgang van het programma en een lagere doorbelasting vanuit de organisatie. De vertraging kwam onder andere door de organisatieontwikkeling en het moeilijk beschikbaar krijgen van de vereiste (interne) expertise. De Ambtelijke Stuurgroep Toezicht en handhaving stelde in november 2016 het implementatieplan vast. In 2017 volgt de invoering en in 2018 de afronding.

- In 2016 kochten we het laatste uitruilpand in het project 1012 aan. Eigenlijk zou dit al in 2015 zijn. Bij de verkoop van het pand in 2016 was het saldo van kosten en baten minder negatief dan wat we inschatten bij de vastgestelde begroting (herijking project 1012 vastgesteld in de raad van december 2015).
  Verder waren er minder projectkosten, oprichtingskosten voor 1012Inc en onvoorziene kosten.
  Per saldo wordt er € 2 miljoen onttrokken aan de reserve project 1012 in plaats van de begrote € 1 miljoen en zijn er € 1,8 miljoen meer lasten dan begroot en € 0,8 miljoen meer baten.

- De Rijksubsidie voor Radicalisering is per ongeluk dubbel begroot. Dat geeft een positief resultaat op de lasten en een negatief resultaat op de baten van € 0,9 miljoen.

Mutaties reserves
Daarnaast wordt in totaal € 2,3 miljoen onttrokken aan de reserves Project 1012 (€ 2 miljoen) en decentralisatie uitkeringen OOV (€ 0,3 miljoen).

De onttrekking van de reserve project 1012 is € 1 miljoen hoger dan begroot vanwege de niet begrote baten en lasten van het laatste uitruilpand. Dit valt ruim binnen de vastgestelde begroting van de herijking *project 1012* die de raad in december 2015 vaststelde.
Het begrote bedrag voor Jeugd van € 150.000 voor de dekking van de pilot Kleinschalige Voorziening en de onttrekking hiervan uit de reserve decentralisatie uitkering OOV was niet nodig, doordat deze kosten betaald konden worden bij Detentie en Terugkeer door de latere oplevering van PC Zaanstad.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Het positief resultaat op gebiedsgericht werken van € 0,1 miljoen wordt vooral veroorzaakt doordat middelen, beschikbaar voor de Bestuursopdracht Wijkvernieuwing (Ivensgelden), hierin zijn verantwoord. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 3,6 miljoen zijn € 1,6 miljoen hoger dan begroot. Dit verschil wordt veroorzaakt door de niet-begrote baten van € 2 miljoen vanuit de Bestuursopdracht Wijkvernieuwing (Ivensgelden). Daarnaast zijn de baten € 0,4 miljoen lager dan begroot door langere doorlooptijd van vergunning-verlening.

Lasten
De totale lasten van € 25 miljoen zijn € 1,5 miljoen hoger dan begroot. Dit voordeel komt door de niet-begrote lasten van € 2 miljoen vanuit de Bestuursopdracht Wijkvernieuwing (Ivensgelden). Daarnaast zijn de lasten € 0,5 miljoen lager dan begroot door minder uitgaven voor het beheer strand IJburg en minder toegerekende kosten voor Beter Buren, Oud en Nieuw en projectmanagement beveiliging voor enkele diplomatieke en culturele instellingen in de binnenstad.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en van de voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Project 1012	18,7		2,0	16,7		1,0
Decentralisatie uitkeringen OOV	0,8		0,3	0,5		0,4
OBT en IGH	1,9		0	1,9		0,7

De reserve *project 1012* is bestemd voor planschadekosten in het kader van Project 1012 en voor de proceskosten van het programma. De mutatie van 2016 zijn de proces- en planschadekosten uit 2016.

De reserve decentralisatie uitkeringen OOV is gevormd uit decentralisatie-uitkeringen Veiligheid en Leefbaarheid en Marokkaans-Nederlandse Probleemjongeren; Polarisatie en Radicalisering.
De mutatie in 2016 betreft de kosten die gemaakt zijn voor het programma radicalisering.

De reserve OBT/IGH is ingesteld in 2012 voor de invoeringskosten van Organisatie Bestuurlijk Toezicht. In de Kadernota 2013 is voor het jaar 2014 € 2,5 miljoen toegevoegd aan de reserve voor de invoering van informatiegestuurd handhaven (IGH) via het Amendement Flos (gemeenteraad 20 juni 2012). In 2016 was de begrote mutatie niet nodig. Zie hiervoor ook de toelichting onder de lasten.

Voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Het regionaal Veiligheidsplan voor de politieregio Amsterdam beschrijft de veiligheidsprioriteiten 2015-2018
- De Algemene Plaatselijke Verordening is het lokale handhavingskader voor de gemeente Amsterdam
- De landelijke wet- en regelgeving rondom veiligheid vormt het algemene handhavingskader

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Door reorganisaties bij gemeente en politie is er minder menskracht om criminaliteit tegen te gaan.
Maatregel
De gemeente zet capaciteit flexibel in en handhaaft op basis van gerichte informatie.

2 De spanning tussen wonen, werken en recreëren neemt toe.
Maatregel
Ter voorkoming van spanning stelt de gemeente regels op die vervolgens flexibel en op basis van gerichte informatie worden gehandhaafd.

Toelichting
De overlast in de openbare ruimte is gestegen, voornamelijk in de binnenstad, maar ook in andere delen van de stad. Dit blijkt uit de door de politie geregistreerde overlast meldingen.

Subsidies van betekenis in 2016

Bedragen x € 1.000

1	SAOA	4.869
2	Spirit	2.028
3	Stichting Beter Buren	215
Overige subsidies		516
Overige subsidies stadsdelen		2.216
Totaal		**9.889**

Toelichting
De centrale stad en de stadsdelen (exclusief Zuidoost) subsidiëren gezamenlijk SAOA. Doel is het terugdringen van de jeugdoverlast en het onderhouden van de informatiepositie over jongeren in Amsterdam. Op straat pakken de straatcoaches jongeren aan die overlast veroorzaken. Ouders worden bezocht door gezinsbezoekers die hen aanspreken op het gedrag van hun kind(eren). De stichting werkt waar nodig

samen met en participeert in stedelijke samenwerkingsverbanden, zoals Samen Doen- teams en Ouder- en Kindteams.

Spirit ontvangt subsidie voor een tweetal interventietrajecten:
- De Intensieve Forensische Aanpak (IFA); forensische dwang- en drangaanpak van jongeren en jongvolwassenen (16-24 jaar)met een midden tot hoog risicoprofiel op recidive, inclusief licht verstandelijk beperkten (Top600 personen, ex-gedetineerden, veel- en meerplegers).
- IFA-semi residentieel; een aanpak voor jonge, criminele zorgmijders (12-18 jaar) die voorsorteert op de Top1000 aanpak.

De centrale stad, bestuurscommissies en de federatie van Amsterdamse woningcoöperaties subsidiëren gezamenlijk de Stichting Beter Buren. De stichting werkt met vrijwilligers die woonoverlast door middel van buurtbemiddeling verminderen, ruzies in de buurt voorkomen en proberen te beslechten.

In 2016 zijn 104 jongeren t/m 24 jaar begeleid vanuit IFA. In 2016 is extra aandacht besteed aan het koppelen van IFA aan gedetineerden in de Penitentiaire Inrichtingen, de Justitiële Jeugdinrichtingen en aan de nieuwe Kleinschalige Voorziening in Amsterdam. Dit om een naadloze aansluiting van de detentieperiode en het vervolg te realiseren, zodat de kans op recidive wordt verminderd.

In 2016 zijn veertig jongeren begeleid door Resocialisatie en Begeleiding (R&B). In 2016 is extra aandacht besteed aan het terugdringen van schooluitval, door een samenwerking op te bouwen tussen R&B en Back on Track, een module die jongeren intensieve begeleiding biedt met als doel terug te keren naar school.

Portefeuillehouders: gebiedswethouders

2.4 Stadsdelen

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Stadsdelen programma 2	**Baten** 8,1	**Lasten** 33,6	**Saldo** -25,5

Baten	3,2
Lasten	8,7

2.2 OVV Vergunningen, toezicht en handhaving

Baten	5,0
Lasten	25,0

2.3 Veiligheid

Brandweer en crisisbeheersing

Op dit beleidsterrein zijn de stadsdelen niet actief.

OOV-vergunningen, toezicht en handhaving

In Centrum is in 2016 gehandhaafd op geluidsoverlast van boten op de Prinsengracht. Daarnaast zijn alcohol- en druggerelateerde overlast door acties op onder andere de Wallen, de Zeedijk, rond de Handboogstraat en de Voetboogstraat en in de Leidsebuurt aangepakt door buurtveiligheidsteams. Er is door het interventieteam Schoon extra ingezet op het schoonhouden van probleemlocaties. Daarnaast zijn er veegploegen (van Blaka Watra en de Volksbond) gesubsidieerd, en ondernemers gestimuleerd om zelf afvalbakken neer te zetten. Bij het Paleis op de Dam is in maart een Urilift geplaatst (het eerste gecombineerde mannen- en vrouwenurinoir ter wereld).
Om 'ongein' tegen te gaan en bezoekers te spreiden is het artiestenverbod voor straatartiesten en muzikanten uitgebreid naar de Burgwallen Noord. Om geluidsoverlast en opstoppingen in het Wallengebied te verminderen zijn er afspraken over groepsomvang gemaakt met tourorganisaties.

In de Weteringbuurt en Leidsebuurt is opgetreden tegen illegale hotels, terwijl er in de Zuidelijke grachtengordel en op Prinsengracht en de Nicolaas Witsenkade specifiek gehandhaafd is op het gebruik van woonboten als hotel. Om aan horeca gerelateerde overlast zoals muziekoverlast, terrassenoverlast, openbare dronkenschap en overlast gevend gedrag door uitgaanspubliek te beteugelen, worden er in Centrum alleen als er sprake is van een kwalitatieve impuls nog nieuwe horecavergunningen verstrekt. Rond het Rembrandtplein is in 2016 de pilot gastvrij en veilig uitgaan Rembrandtplein en Thorbeckeplein gehouden. In het kader van preventie van criminele activiteiten van ondernemers in gebied 1012 zijn hercontroles integrale handhaving uitgevoerd op de Nieuwendijk en het Damrak en in de Dam- en Spuistraat. Het naleven van de reclamevoorschriften kreeg extra aandacht op het Rokin en op de Zeedijk.

Veiligheid

Binnen de integrale aanpak veiligheid zijn bij de stadsdelen diverse maatregelen getroffen om overlast door jongeren tegen te gaan, zoals de gecombineerde inzet van jeugdpreventieteams, inzet straatcoaches, (sport)activiteiten en talentontwikkeling, tienerwerk, gericht cameratoezicht en wijkpraktijkteams. Wijkpraktijkteams zijn een nieuwe samenwerkingsvorm van betrokken wijkpartners en professionele partners, waaronder de Politie. In Nieuw-West is de integrale aanpak op een aantal specifieke plekken toegepast in De Aker/Nieuw Sloten en de Eendracht. Wijkpraktijkteams zijn ingezet om het optreden van criminele groepen in de Osdorperban en bij het Staalmanplein te minimaliseren.

In de Banne in Noord is bij de bestrijding van jeugdoverlast gekozen voor een combinatie van repressie en zorg. In Oost is jeugdoverlast bestreden door sport en spel aan te bieden op pleinen waar tieners en oudere jeugd zich misdragen, bijvoorbeeld in de Indische Buurt en de Dapperbuurt. Daarnaast werd op IJburg de eerste groepsscan in Amsterdam gedraaid op basis waarvan het netwerk van jeugdige en hardnekkige overlastgevers kon worden aangepakt. Deze aanpak vergt intensieve samenwerking met de politie en het OM. De overlast veroorzaakt door deze groep is eind 2016 afgenomen. Politie, openbaar ministerie en gemeentelijke partners werkten in Centrum aan de aanpak van handel in nep drugs.

Naar aanleiding van aanslagen in het buitenland heeft in Nieuw-West een serie ontmoetingen plaatsgevonden met buurtbewoners en moskeebesturen, professionele partijen en het stadsdeelbestuur om polarisatie tegen te gaan. Er was bijzondere aandacht voor de rol van de moeder bij het herkennen van signalen van radicalisering bij hun kinderen. Ook in Oost was het sneller herkennen van signalen van radicalisering als opmaat voor gerichte interventie een belangrijk thema. In Noord stond de aanpak van radicalisering en polarisatie centraal. De aanpak van woninginbraken kreeg een vervolg. Door middel van preventieve projecten zoals huis-aan-huis voorlichting door buurtambassadeurs en door nauwe samenwerking met woningcorporaties en politie, is het aantal woninginbraken afgenomen, van 778 in 2015 naar 547 in 2016.

In West is het *Plan van Aanpak Woninginbraken* uitgevoerd in die buurten waar meer dan gemiddeld wordt ingebroken. In 2016 waren dat vooral de Gulden Winckel-, Landlust Zuid-, Erasmuspark- en Tromp-buurt. In deze buurten is bij 15.000 huisadressen aangebeld en voorlichting gegeven over het voorkomen van inbraken. In deze buurten is afgelopen jaar ook geïnvesteerd in Buurt Praktijk Teams (BPT), die staan voor een integrale aanpak van overlastproblematiek.

Programma Portefeuillehouders: wethouders Litjens, Choho, Van der Burg en Ivens

3 Verkeer en openbare ruimte

Amsterdam is een bereikbare stad. Amsterdammers, ondernemers en toeristen kunnen zich veilig en efficiënt verplaatsen, waarbij slim gebruik wordt gemaakt van de beschikbare ruimte.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

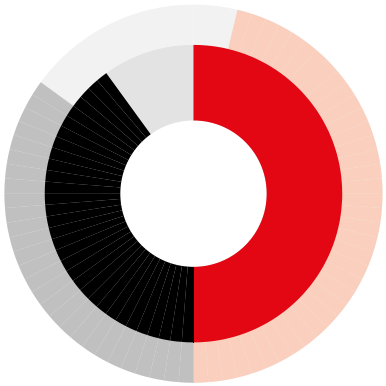

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	966,6	1.271,1	-304,4
Jaarrekening	1.071,4	1.379,0	-307,6

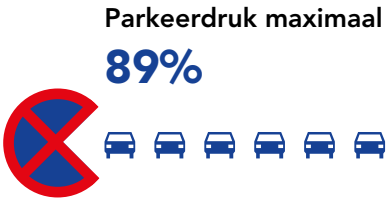

3.1 Openbaar Vervoer

Beleid maken voor, aanleggen van en beheren van het openbaar vervoer en het taxivervoer.

- De eerste ritten over het traject van de Noord/Zuidlijn hebben plaatsgevonden, maar de definitieve ingebruikname is uitgesteld van eind 2017 naar eind juni 2018. De eerste metro's gaan rijden op 22 juli 2018, omdat op die dag ook de zomerdienstregeling ingaat.
- De taxiklant kon niet in alle gevallen op betrouwbaar taxivervoer vanaf standplaatsen rekenen: 94% gaf een rapportcijfer van minimaal 5,5. De doelstelling is dat 95% van de klanten niet lager dan een 5,5 geeft.

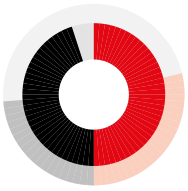

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	185,0	222,4	-37,4
Jaarrekening	342,7	380,8	-38,2

3.2 Parkeren

Parkeren van voertuigen in de openbare ruimte, in garages en in stallingen.

- Met een gemiddelde bezettingsgraad van 82,4% van parkeerplaatsen in het parkeerplangebied is het parkeren voor bewoners en bezoekers verbeterd. De doelstelling was een parkeerdruk van maximaal 89%. In 2013 was de parkeerdruk nog 92%.
- De percentages voor verlaten en verwaarloosde fietsen bedroegen 6,7% respectievelijk 6,1% (bij een doelstelling van 7%).

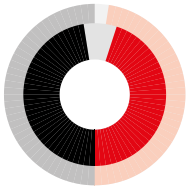

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	596,6	562,1	34,5
Jaarrekening	573,8	544,5	29,3

Stadsdelen

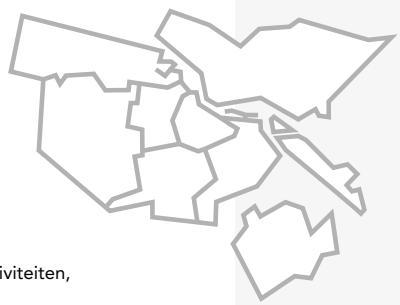

Belangrijk in de gebieden

De toegenomen drukte heeft in de stadsdelen vooral geleid tot maatregelen op het gebied van fietsparkeeroverlast en verkeersveiligheid. Zo hebben diverse stadsdelen fietsparkeerplekken gerealiseerd, maar ook is er intensief gehandhaafd op foutief geparkeerde fietsen en zijn fietswrakken verwijderd. De verkeersveiligheid is vergroot door verkeer remmende maatregelen, het aanleggen van

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 90 t/m 137

Crowd- en mobiliteits-management

3.3 Verkeersmaatregelen

De openbare ruimte en infrastructuur aanpassen en verkeersstromen reguleren.

- Als onderdeel van het aanpakken van achterstallig onderhoud van de openbare ruimte zijn op zestien locaties projecten gestart, van de kademuren van de Nieuwendammerdijk tot het parkeerterrein bij de Geitenboerderij en het groenonderhoud van het Noorderpark.
- Verkeersstromen werden tijdens drukte rond feestdagen en grote evenementen actief gestuurd door middel van crowd- en mobiliteitsmanagement, als opmaat tot het in de komende jaren frequenter inzetten van crowdmanagement.

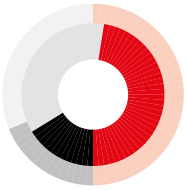

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	30,2	74,9	-44,8
Jaarrekening	25,3	70,0	-44,7

3.4 Wegen, straten, pleinen

Openbare verlichting, infrastructuur, verlichting en verkeersregelinstallaties exploiteren, beheren en onderhouden.

- Het onderhoud aan de openbare verlichting gebeurt op duurzame wijze, door te investeren in energiezuinige ledverlichting, het houden van pilots met slimme led en maatwerk in aan- en uitschakeltijden, de recycling van materialen en duurzame inkoop. Het aandeel in de stadsverlichting van armaturen met ledverlichting is in 2016 gestegen van 12% naar 18%.
- Met een beschikbaarheidspercentage van 98,9% voldoen de tunnels aan het gestelde doel (98%).

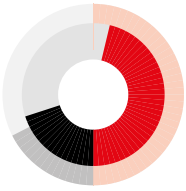

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	139,3	323,8	-184,6
Jaarrekening	115,5	300,6	-185,1

3.5 Groen, dierenwelzijn en recreatie

Kwaliteit van groen realiseren voor een concurrerende, aantrekkelijke en leefbare stad.

- In 2016 zijn zeven buurtparken toegevoegd aan de openbare ruimte (de doelstelling was 10), waarmee meer groen in de buurt wordt gerealiseerd.
- Van de Amsterdamse Dierenhulp aan minima regeling is veel gebruik gemaakt. Er verschenen dieren op spreekuren die leden aan chronische kwalen, maar nooit eerder door een dierenarts gezien waren. Er waren 1.950 consulten/behandelingen van huisdieren van minima voor gereduceerd tarief, en dat is 30% boven de doelstelling van 1.500.

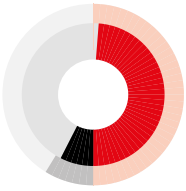

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	15,7	87,8	-72,2
Jaarrekening	14,1	83,1	-69,0

vrij liggende fietspaden, het aanpassen van routes voor werkverkeer en het anders inrichten of verplaatsen van laad- en losplekken. De verkeersveiligheid rond scholen is sterk verbeterd.

Ook bereikbaarheid was in de stadsdelen een belangrijk thema. Dat kon van en naar de stad zijn over het water (veren) of via fietsroutes, maar ook midden in de stad door verkeersmaatregelen te koppelen aan het vernieuwen van de openbare ruimte en het optimaliseren van het gebruik daarvan.

Ook rond evenementen en voor werkverkeer is de bereikbaarheid bevorderd.

- *In 3.6 Stadsdelen gaan we verder in op de resultaten in de gebieden.*

3 Verkeer en openbare ruimte

Maatschappelijk effect

We wilden met het programma Verkeer en openbare ruimte dat ook in 2016 Amsterdammers en bezoekers zich veilig en efficiënt kunnen verplaatsen in een goed bereikbare stad. De openbare ruimte en de parken fungeren daarbij als huiskamer voor de Amsterdammer. Amsterdam maakten we nog aantrekkelijker om te wonen, te werken en te verblijven. We versterkten de economische gezondheid van de stad verder.

Zo sloten we de Munt af voor doorgaand autoverkeer. Daardoor kregen voetgangers en fietsers meer ruimte. Met de *Uitvoeringsagenda Mobiliteit* willen we datzelfde doel halen. We troffen op verschillende plaatsen maatregelen om meer ruimte te scheppen, de doorstroming in de stad te verbeteren en te zorgen voor betere verbindingen in de verschillende delen van de stad. Voorbeelden daarvan zijn:

- OV fietsstraat Sarphatistraat
- De versnelde vernieuwing van het Leidseplein
- Het uitrollen van de Rode Loper met een nieuwe Entree voor de stad
- De aanpak van parkeeroverlast op de Groenburgwal

Ook bleven we inzetten op een slim en efficiënt gebruik van de beperkte ruimte, onder andere door nieuwe technieken binnen het actieprogramma Smart Mobility te gebruiken en de aanpak van doelgroepenvervoer.

Deze verkeersmaatregelen sluiten aan bij de *Visie Openbare Ruimte*. In deze visie maken we duidelijk dat het gebruik van de openbare ruimte in de stad de afgelopen decennia sterk is veranderd. Amsterdammers zijn vaker in de openbare ruimte te vinden en doen daar steeds meer uiteenlopende dingen. Het is voor veel mensen een 'verlengde huiskamer'. De inrichting en het beheer van de openbare ruimte sluit op veel plekken (nog) niet aan bij dit veranderde en sterkere gebruik.

Het meerjarenplan *Verkeersveiligheid* werd vastgesteld. Daarin was onder andere aandacht voor kinderen en jongvolwassenen. Slimme apps en doelgroepgerichte acties moeten ervoor zorgen dat jongeren leren veilig aan het verkeer deel te nemen. Hierin werken we veel met scholen samen.

Het meerjarenplan Fiets zorgde in 2016 voor:

- Meer fietsparkeerruimte rondom stations
- Een parkeerduurbeperking voor fietsen binnen de ring
- Versterking van handhaving met het vastgestelde Handboek Handhaving

De schaarse ruimte werd ook in 2016 steeds intensiever gebruikt. Door via crowdmanagement mensen beter door de stad te leiden, verbeterden we de doorstroming in en door de stad.

Op 16 locaties zijn we al gestart met het aanpakken van achterstallig onderhoud. In totaal is € 40 miljoen euro uitgetrokken om achterstallig onderhoud aan buurten buiten de Ring en in Noord weg te werken. Dit moet bovendien zo duurzaam mogelijk gebeuren. Het onderhoud gaat in nauwe samenhang met de investeringen voor € 14 miljoen in woningen en de woonomgeving van de ontwikkelbuurten. Hiernaast voerden we de dagelijkse taken uit, zoals beheer en onderhoud van wegen, straten, pleinen, bruggen, parken, groen, openbare verlichting en tunnels, het reguleren van verkeersstromen en reiniging.

Wat hebben we bereikt

Openbaar vervoer

In 2016 gingen we door met de Noord/Zuidlijn. We verwachten dat op 22 juli 2018 de eerste metro's gaan rijden.

Vanaf dat moment wijzigt het lijnennet van metro's, trams en bussen flink. De afspraken over het nieuwe lijnennet staan in de vervoersplannen van GVB, Connexxion en EBS. Ook werkten we aan het uitbreiden, verbeteren en onderhouden van het Amsterdamse metro- en tramnetwerk, vooral in opdracht van de Stadsregio. De Stadsregio heet nu Vervoerregio. Voor het project Stationsrenovatie Oostlijn knapten we in november 2016 als eerste station Holendrecht helemaal op. Begin 2016 startte de eerste fase van de aanbesteding van het project Ombouw Amstelveenlijn en gebruiken we de drie Amsterdamse opstelterreinen na vier jaar weer volledig. Verder werkten we onder andere aan de projecten Busstation Noord, Wayfinding, voorbereiding IJtram en Stationrenovatie RAI.
Door de ontwikkelingen in Noord gebruiken meer mensen de veren. In oktober 2016 kwam er daarom een nieuw veer bij. Het schip is groter en milieuvriendelijker door de hybride aandrijving. In 2016 startte ook de bouw van een tweede veer dat in 2017 in de vaart komt.

Rond taxi's handhaven we strenger op de kwaliteit van Toegelaten Taxi Organisaties (TTO's). Uit verschillende kwaliteitsonderzoeken blijkt dat er nog veel mis is. Samen met vertegenwoordigers uit de taxibranche werken we stap voor stap aan verbetering.

Parkeren

Vanuit de Uitvoeringsagenda Mobiliteit voerden we in 2016 het 'haalbaarheidsonderzoek parkeervoorzieningen' uit. We onderzochten mogelijke plekken voor nieuwe garages die helpen om:

- De doorstroming te verbeteren door minder zoekverkeer
- Stilstaande auto's van straat te halen wat meer ruimte geeft voor voetgangers en fietsers en de openbare ruimte verbetert

Daarbij is ingestemd met de voorbereiding van een garage onder het voormalige Archiefterrein/Sint Willibrordus in Zuid. Ook is half 2016 besloten om verder te gaan met het project *Singelgrachtgarage Marnix* en volgde het principebesluit om het uit te voeren. Deze garage moet

- De kwaliteit van openbare ruimte verbeteren
- Zorgen voor minder autoverkeer in het centrum
- De binnenstad bereikbaar houden voor het verkeer

Zo komt er meer ruimte voor groen en speel- en ontmoetingsplekken in de buurten.

De bouw van nieuwe fietsenstallingen in Amsterdam komt op gang. Begin mei 2016 openden we de nieuwe stalling aan de IJ-zijde bij het Centraal Station. Afgelopen zomer opende de stalling met drieduizend plekken op het Mahlerplein bij station Zuid. De afgelopen jaren kwamen er tienduizend extra fietsparkeerplekken op drukke OV-knooppunten bij.

Voor parkeerders maakten we het makkelijker om beschikbare parkeerplekken in de stad te vinden en te gebruiken. In 2016 begonnen we de parkeermanagementsystemen in de gemeentelijke parkeergarages te vervangen. De vervangingen van de parkeermanagementsystemen in de garages P4, P5, P10 en P18 in het ArenA-gebied is klaar. Daarnaast ging het tarief van een naheffingsaanslag (nha) per 1 juli 2016 met ongeveer 20% omlaag.

Volgens het raadsbesluit in 2016 verlenen we in verschillende vergunninggebieden per adres tweede bewonersvergunningen. Zo werken we aan het coalitieakkoord om daar waar de ruimte bestaat tweede bewonersvergunningen af te geven.

Verkeersmaatregelen

Vanwege de toenemende drukte in de stad moeten we vaker kiezen. Daarom is de Munt afgesloten voor auto's, gaat de fiets voor in de Sarphatistraat en is het Leidseplein straks autovrij. Daarnaast doen we vanuit het in 2016 vastgestelde Meerjarenplan Verkeersveiligheid ook veel kleinere aanpassingen om doorstroming te verbeteren of de openbare ruimte veiliger te maken voor de gebruikers. Waar mogelijk

verbreedden we fietspaden, rondom scholen werd het veiliger en touringcars mogen niet meer overal stoppen en passagiers afzetten of ophalen.

Mobiliteitsmanagement en crowd management zetten we vooral in bij grote evenementen als SAIL en Koningsdag. Door de toenemende drukte gebruiken we dit steeds meer. Bijvoorbeeld rond de feestdagen en bij de samenval van werkzaamheden en evenementen. Zo sturen we actief op veiligheid en doorstroming. Ook startten we in 2016 voorbereidingen om de snorscooter van het fietspad naar de rijbaan te verplaatsen.

Wegen, straten en pleinen

Begin 2016 maakten we de grootte van het achterstallig onderhoud in de openbare ruimte duidelijk. Daarvoor kwam bij de Voorjaarsnota 2016 € 40 miljoen beschikbaar. Dat is voor de periode 2016-2018 om achterstallig onderhoud in te lopen. Hiermee voeren we met een objectieve analyse een Maatregelenpakket van 67 projecten boven 't IJ en buiten de ring uit. In de ontwikkelbuurten in de stadsdelen Noord, Zuidoost en Nieuw-West is de uitvoering inmiddels in volle gang.
In 2016 is de Visie Openbare Ruimte 2025 in de inspraak gebracht. In de Visie staan de belangrijkste principes voor ontwikkeling, gebruik, inrichting en beheer van de openbare ruimte. Met de visie werken we stedelijke kaders, concrete projecten en investeringsbesluiten uit. Ook stelden we de Agenda Stadsstraten op. We willen die in het tweede kwartaal van 2017 laten vaststellen.

De druk op de openbare ruimte en infrastructuur bleef ook in 2016 toenemen door de groei van bewoners en bezoekers. Amsterdam als schone en hele stad is dichterbij gekomen met extra geld voor achterstallig onderhoud, het conceptbeleidskader 1Amsterdam Heel en Schoon en het Aanvalsplan Schoon Amsterdam 2017. Waar de stad nu op het niveau 'sober' wordt schoongehouden en onderhouden, is de ambitie om de norm te verhogen tot het niveau 'verzorgd'. In 2016 richtten we ons op structureel vervuilende plekken en het schoonhouden bij evenementen. Met ondernemers werken we samen om vervuiling van de straat tegen te gaan. Na Koningsdag en Europride lagen de straten en pleinen er binnen een dag weer schoon bij.

In 2016 werkten we aan de vernieuwing van het beleidskader en technisch handboek Puccinimethode (Puccini Rood en Puccini Groen). Zo kunnen we de openbare ruimte prettig, duurzaam en gelijksoortig laten zijn. Ook hebben we projecten begeleid bij het toepassen van Puccini.

Groen, dierenwelzijn en recreatie

In april 2016 stelde de gemeenteraad de Agenda Dieren vast. In 2016 begonnen we ook met uitvoeren van acties om het dierenwelzijn te verbeteren.
Voor een groen en leefbaar Amsterdam hebben we in 2016 geïnvesteerd in de kwaliteit van de parken zodat die beter aansluit bij het actuele gebruik. In verschillende stadsparken zijn voorzieningen toegevoegd of verbeterd. Ook zijn we begonnen met het investeren in nieuw buurtgroen door de aanleg van postzegelparken en het vergroenen van schoolpleinen. In het coalitieakkoord is voor een groener Amsterdam voor de huidige bestuursperiode € 20 miljoen door de raad beschikbaar gesteld. De inzet van de Groengelden werkt als een hefboomeffect: om in aanmerking te komen voor een bijdrage is cofinanciering een randvoorwaarde. Dit leidt naar verwacht tot een investering van ruim € 55 miljoen in een groen Amsterdam in de gehele collegeperiode.

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programma 3 **Baten** 1.071,4 **Lasten** 1.379,0 **Saldo** -307,6

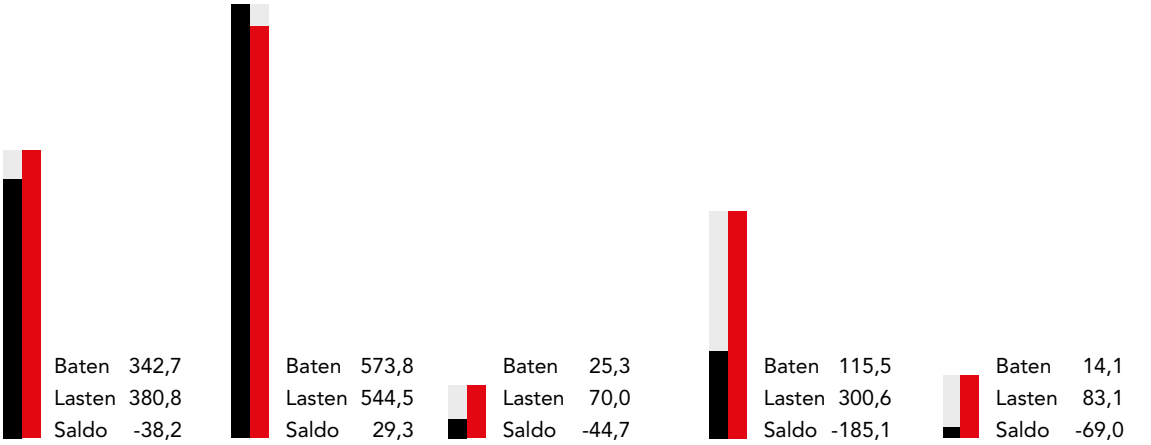

Stadsdelen

De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt, op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en de gemeentelijke beleidskaders, en in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties, in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn.

In de Begroting 2016 hebben de stadsdelen per programma prioriteiten benoemd, die in 2016 richting gaven aan het beleid en de uitvoering daarvan binnen de stadsdelen. In de laatste paragraaf van dit programma wordt deze beleidsuitvoering besproken, zij het niet direct gerelateerd aan de prioriteiten, die heel divers zijn, maar aan de beleidsterreinen (programmaonderdelen) van dit programma. Door voor ieder beleidsterrein de totale baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) van het gebiedsgericht werken over 2016 te presenteren, geven we ook van het beleid van de stadsdelen een jaarbeeld.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	416,6	480,5	635,1	154,6
Lasten	632,4	809,8	765,9	-43,8
- *Saldo van baten en lasten*	*-215,8*	*-329,2*	*-130,8*	*198,4*
Onttrekking reserves	187,6	296,3	266,9	-29,4
Toevoeging reserves	106,5	112,5	274,5	162,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*81,0*	*183,8*	*-7,7*	*-191,5*
Subtotaal stedelijk	**-134,7**	**-145,4**	**-138,5**	**6,9**
Gebiedsgericht werken				
Baten	154,8	132,3	120,7	-11,7
Lasten	331,1	329,7	312,3	-17,4
- *Saldo van baten en lasten*	*-176,3*	*-197,4*	*-191,7*	*5,7*
Onttrekking reserves	112,4	61,6	48,8	-12,8
Toevoeging reserves	118,8	25,5	26,2	0,7
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-6,4*	*36,0*	*22,5*	*-13,5*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-182,7**	**-161,4**	**-169,1**	**-7,8**
Totalen programma 3	**-317,5**	**-306,8**	**-307,6**	**-0,8**

Het programma Verkeer en openbare ruimte heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 0,8 miljoen. Dit is het resultaat van een positief saldo van € 6,9 miljoen op de stedelijke taken en een negatief resultaat van € 7,8 miljoen op het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het positief resultaat op stedelijke taken van € 6,9 miljoen wordt hieronder verder toegelicht.

Baten

De totale baten van € 635,1 miljoen zijn € 154,6 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door:

- Hogere baten voor de Noord/Zuid lijn van € 121,9 miljoen. Binnen een gelijkblijvend totaal projectbudget heeft een verschuiving plaatsgevonden van de posten risico's en onvoorzien naar de post bouwkosten, deze verschuiving is hiermee in de jaarcijfers 2016 verwerkt. Hiermee zijn de baten € 121,9 miljoen hoger. Tegenover deze baten staat een hogere toevoeging aan de reserve Noord/Zuidlijn.
- Hogere opbrengsten van € 15,3 miljoen bij het Stedelijk Mobiliteitsfonds vanwege hogere netto opbrengsten van straatparkeren.
- Hogere baten voor stedelijke bijdrage groenprojecten van totaal € 4,5 miljoen. Deze bestaat uit een bijdrage van Rijkswaterstaat vanwege de verbreding van de A9 aan het herplantfonds van € 2,7 miljoen, bestemd voor het herplanten van bomen, een bijdrage vanuit de ISV-middelen voor groenprojecten (€ 0,8 miljoen) en een bijdrage vanuit het Stedelijk Mobiliteitsfonds voor de huidige groengelden (€ 0,9 miljoen).
- Vrijval van de voorziening Nadeelcompensatie parkeergarage P1 (IJsei) zorgt voor hogere baten van € 2 miljoen.

Lasten
De totale lasten van € 765,9 miljoen zijn € 43,8 miljoen lager dan begroot, voornamelijk als gevolg van:

- Lagere lasten voor het Stedelijk Mobiliteitsfonds van € 71,4 miljoen, hoofdzakelijk door lagere uitgaven dan geraamd bij de projecten die uit het Stedelijk Mobiliteitsfonds worden gedekt. Hierdoor resulteert een lagere onttrekking aan de reserves van het Stedelijk Mobiliteitsfonds.
- Hogere uitgaven aan de metro van € 25,1 miljoen vanwege hogere lasten voor het project Noord/Zuidlijn van € 30,1 miljoen, vanwege het investeringsritme van het project Noord/Zuidlijn. De hogere uitgaven betreffen een kasritmeverschuiving. Tegenover deze lasten zijn ook hogere onttrekking uit reserves opgenomen. Daarnaast zijn de uitgaven voor Beheer en onderhoud railinfrastructuur (BORI) € 5 miljoen lager dan begroot, vooral omdat een aantal projecten niet in 2016, maar in 2017 wordt uitgevoerd. Dit betreft vooral het Meerjaren Vervangingsplan (MVP)- Tramprojecten, waarvan de uitvoering zich over meerdere jaren uitstrekt.

Reserves
Per saldo nemen de reserves met € 7,7 miljoen toe. Er was een afname van € 183,8 miljoen begroot. Het verschil van € 191,5 miljoen bestaat hoofdzakelijk uit het saldo van hogere dotatie en hogere onttrekking bij het project Noord/Zuidlijn (€ 91,4 miljoen) en het saldo van hogere dotatie en lagere onttrekking bij het Stedelijk Mobiliteitsfonds (€ 92,7 miljoen).

Toelichting Gebiedsgericht werken

Het negatief resultaat van € 7,8 miljoen op gebiedsgericht werken wordt hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 120,7 miljoen zijn € 11,7 miljoen lager dan begroot door:

Lagere baten van € 12,3 miljoen voor groot onderhoud en vervanging, gedekt vanuit het Stedelijk Mobiliteitsfonds. De lagere baten zijn vooral voor stadsdelen West (€ 8,6 miljoen) en Centrum (€ 2,0 miljoen) en zijn het gevolg van lagere uitvoeringskosten op projecten voor groot onderhoud.

Lasten
De totale lasten van € 312,3 zijn € 17,4 miljoen lager dan begroot, vooral vanwege:

Lagere lasten van € 16,9 miljoen voor groot onderhoud, doordat bij verschillende stadsdelen, voornamelijk in stadsdeel West (€ 6,7 miljoen) en Centrum (€ 5,4 miljoen), vertraging was opgelopen in het uitvoeren van projecten en er aanbestedingsvoordelen waren. Deze lasten voor groot onderhoud en vervanging worden grotendeels gedekt vanuit het Stedelijk Mobiliteitsfonds. In stadsdeel Centrum ontstond een meevaller voor het project Rode Loper door een gunstig uitgevallen aanbesteding van Rokin/Munt.

Reserves
In totaal is voor € 13,5 miljoen minder onttrokken aan reserves. Naast projecten die worden gedekt uit het SMF voeren stadsdelen projecten voor groot onderhoud uit. Omdat meerdere van deze projecten een onderbesteding kennen (projecten worden in 2017 en later verder opgepakt en gerealiseerd), hoefde er minder aan de verschillende reserves te worden onttrokken. Voor Centrum gaat het om een lagere onttrekking van € 6,4 miljoen aan de reserve Rode Loper. Voor Oost en Zuid gaat het om € 2,4 miljoen, respectievelijk € 4,4 miljoen lagere onttrekkingen uit reserves.

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

3.1 Openbaar vervoer

Beleid maken voor, aanleggen van en beheren van het openbaar vervoer en het taxivervoer.

Belangrijke ontwikkelingen

Sinds begin jaren '90 groeide het fietsgebruik door Amsterdammers sterk en gebruiken de Amsterdammers minder het OV. Bij de Nederlandse bezoekers nam de groei van het OV-gebruik de laatste paar jaar af. Het fietsgebruik in Amsterdam door Nederlandse bezoekers (exclusief toeristen) steeg naar 6% van het totaal aantal verplaatsingen, maar daalde tegenover 2013/2014. Toeristen verplaatsen zich vooral lopend.

Het aantal reizigers dat de bus, tram, metro en veerponten in Amsterdam gebruikt steeg sinds 2011 met 11% van 204 miljoen naar 227 miljoen passagiers per jaar. Ook het aantal reizigerskilometers steeg (met 12%). De aantallen op deze pagina zijn inclusief toeristen die gebruik maken van het GVB.

Amsterdam Noord wordt steeds populairder. Dit is ook te zien in het aantal mensen dat dagelijks met de pont van en naar Noord reist. Tussen 2008 en 2015 steeg dit aantal met 34%. Bijna twee derde van de reizigers neemt de pont tussen het Centraal Station en de Buiksloterweg.

De Vervoerregio zoekt samen met de vervoerders naar oplossingen voor de dalende rijksbijdragen voor de exploitatie van het openbaar vervoer.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C

De OV-infrastructuur is kostenefficiënt en sluit goed aan op het regionale en landelijke OV-netwerk

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Rapportcijfer tevredenheid reizigers over stedelijk openbaar vervoer	7,4 (2014)	7,5	7,4 (2015)	2017 2018 2019	7,5 7,5 7,5

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 te bereiken

Het rapportcijfer van reizigers voor de tevredenheid over het openbaar vervoer ligt met 7,4 onder de streefwaarde van 7,5. Uit het onderzoek over de klantwaardering van 2015 blijkt dat de reizigers het GVB in 2015 weer iets beter waardeerden dan een jaar eerder. Klantwaardering over 2016 is nog niet beschikbaar. De gemiddelde score in de OV-klantenbarometer steeg met 0,1 naar 7,4 (voor bus van 7,4 naar 7,5, voor tram van 7,3 naar 7,4 en voor metro van 7,3 naar 7,4). Deze indicator gaat over de vervoerprestatie door het GVB. De gemeentelijke prestaties rond het bouwen van de OV-infrastructuur en beschikbaar stellen van de OV-netwerken in de stad maken daar indirect onderdeel van uit.

In meerdere gremia worden de belangen van Amsterdam behartigd zoals op gebied van dienstregeling, de bereikbaarheid van Amsterdam tijdens werkzaamheden op en langs het spoor, haalbaarheidsonderzoeken zoals het uitplaatsen van het emplacement Zaanstraat en de OV-visie 2040. Samen met de spoorsector hebben we een Amsterdams ontwikkelplan voor OV-knooppunten gemaakt. Daarmee kunnen we de kleine en middelgrote stations beter benutten. Het gaat om de volgende stations:

- Sloterdijk
- Amstel
- Muiderpoort
- Sciencepark
- Holendrecht
- Lelylaan

Met de spoorsector hebben we afgesproken dat we een of meerdere keren in het jaar een bestuurlijk projectbezoek brengen aan één van deze OV-knooppunten.

De datum van indienststelling van de Noord/Zuidlijn wordt juli 2018 in plaats van eind 2017, zoals in de begroting stond.

Doel 2

Zie activiteiten hierna D

De taxiklant kan rekenen op betrouwbaar taxivervoer vanaf standplaatsen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Percentage klanten dat de genomen taxirit waardeert met minimaal een 5,5	93% (2013)	95%	94%	2017	95%
				2018	95%
				2019	95%

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

In 2016 bleef aandacht voor de taximarkt nodig. Het percentage klanten dat minimaal een cijfer van 5,5 voor de taxirit gaf, bleef met 94% net onder de streefwaarde van 95%.

De Toegelaten Taxi-organisaties (TTO's) zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van de geboden ritten. Uit de verschillende kwaliteitsonderzoeken die OIS heeft gedaan, waaronder een Mystery Guest-onderzoek, blijkt dat er nog veel mis is. Hieruit blijkt onder andere dat:

- één op de zes taxi's rijdt te hard
- één op de tien rijdt door rood
- één op de tien rekende een andere prijs voor de rit dan dat op de meter stond

Afgelopen jaar gaven we 2.500 vernieuwde chauffeursvergunningen uit. Daarnaast zijn de vergunning van alle elf Toegelaten Taxi-organisaties (TTO´s) verlengd, is er één nieuwe TTO-vergunning verleend en één geweigerd. Daarnaast begonnen we met handhavingsmaatregelen tegen de drie slechtst presterende TTO's.

Doel 3

Kostenefficiënte veerverbindingen over het IJ en het Noordzeekanaal sluiten aan bij de vervoersvraag

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Rapportcijfer reizigers over veren	Nader te ontwikkelen	7,0	8,0	2017 7,0 2018 7,0 2019 7,0

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

Het rapportcijfer dat reizigers over veren geven ligt met 8,0 ruim boven de streefwaarde van 7,0. In het jaarlijkse landelijk OV-onderzoek scoren zowel de Noordzeekanaalveren met een 8,0 (NZK-veren) als de IJ-veren met een 8,1 goed tegenover het landelijk gemiddelde van 7,5. Bij de IJ-veren daalde de score voor comfort, tijd en doorstroming de afgelopen jaren iets. Dit komt door de toegenomen drukte. Bij de NZK-veren daalde de score voor prijs (van 8,0 naar 7,8) vanwege een tariefaanpassing.
Als verbeterpunten noemen de reizigers:

- De frequentie en de informatie bij vertragingen bij de NZK-veren
- De frequentie en het gemak bij in- en uitstappen bij de IJ-veren

Activiteiten

A **De Noord/Zuidlijn realiseren en vanaf eind 2017, na ingebruikname, in beheer nemen**
Hoort bij doel 1

B **Infrastructuur voor het OV aanpassen en de investeringsagenda OV uitvoeren**
Hoort bij doel 1

C **Invloed aanwenden bij partijen als het Rijk, Stadsregio, NS en ProRail om stedelijke doelen te realiseren**
Hoort bij doel 1

D **Vergunningen verlenen voor Toegelaten Taxi-organisaties en 'taxxxi'-vergunningen**
Hoort bij doel 2

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 3.1 **Baten** 342,7 **Lasten** 380,8

Metro/tram/bus

Activiteit A B C D

Baten 328,9
Lasten 358,8

Dit product gaat over het in stand houden, beheren en onderhouden van de infrastructuur voor het openbaar vervoer.

In 2016 is € 62,6 miljoen uitgegeven aan Beheer en onderhoud railinfrastructuur (BORI). Dit bedrag is gelijk aan de behaalde baten 2016 van de Vervoerregio.

Ook in 2016 werkten we aan de bouw van de Noord/Zuidlijn. Op 8 juli 2016 maakten we de definitieve datum van de indienststelling van de Noord/Zuidlijn bekend: 22 juli 2018. In 2016 gaven we € 188,1 miljoen aan het project uit en ontvingen we € 43,3 miljoen via Rijkswaterstaat als bijdrage van het Rijk.

Als de Noord/Zuidlijn in gebruik wordt genomen, wijzigt het lijnennet van metro's, trams en bussen flink. De afspraken over het nieuwe lijnennet staan in het vervoersplannen van GVB, Connexxion en EBS. Met de infratoets bekeken we wat de invloed is van de nieuwe lijnen op het totale netwerk. Ook bekeken we of nieuwe frequenties goed verwerkt kunnen worden. Hieruit blijkt dat de meeste kruispunten het nieuwe aanbod voldoende kunnen verwerken.
In de Investeringsagenda Openbaar Vervoer staan tien trajecten waar we snel de knelpunten van het openbaar vervoer moeten aanpakken. Hiermee willen we de gewenste doorstroming en betrouwbaarheid van de tram- en buslijnen op deze trajecten vergroten.

Het uitbreiden, verbeteren en onderhouden van het Amsterdamse metro- en tramnetwerk ging in 2016 verder, vooral in opdracht van de Vervoerregio. Voor het project Stationsrenovatie Oostlijn is in november 2016 het eerste station (Holendrecht) weer helemaal opengesteld voor reizigers. Begin 2016 begon de eerste fase van de aanbesteding van project Ombouw Amstelveenlijn. We gebruiken de drie Amsterdamse opstelterreinen weer volledig en we werkten onder andere aan de projecten Busstation Noord, Wayfinding, voorbereiding IJtram en Stationrenovatie RAI.

Verder werkten we in 2016 aan activiteiten die de gemeente als eigenaar/beheerder van de railinfrastructuur en als Beheerder en Bevoegd Gezag (vergunningverlener en handhaver) vanuit de Wet lokaal spoor uitvoert.

Bij de invoer van het taxibeleid zagen we halverwege 2016 een kleine kwaliteitsverbetering op de opstapmarkt, maar er waren ook nog behoorlijke knelpunten. In het najaar namen we de eerste maatregelen voor de handhaving van de drie slechtst presterende TTO's. Ook werd duidelijk dat we als overheid vanuit de openbare orde moeten blijven handhaven. Eerder werd gedacht dat dit niet meer nodig was.

Veren

Activiteit B C

Baten	13,8
Lasten	22,1

Dit product betreft de instandhouding van de infrastructuur voor de veerverbindingen over het IJ en het Noordzeekanaal. Eind 2015 stemde de raad in met de aanschaf van een extra veer. Dit namen we op 31 oktober 2016 in gebruik. Het kan meer passagiers vervoeren en heeft een milieuvriendelijke hybride aandrijving.
Inmiddels waren er drie metingen vanuit het monitoringsprogramma volgens de nota Veren 2018. Uit de metingen van het gebruik van het Buiksloterwegveer blijkt dat veel meer mensen het veer gebruiken dan we vanuit eerdere berekeningen verwachtten. Ook stijgt het gebruik van het NDSM-veer en het IJpleinveer sterker.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	94,5	79,5	196,6	117,1
Lasten	245,0	232,4	258,9	26,5
- *Saldo van baten en lasten*	*-150,5*	*-152,9*	*-62,3*	*90,6*
Onttrekking reserves	122,6	115,5	146,1	30,5
Toevoeging reserves	6,1	-	121,9	121,9
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*116,5*	*115,5*	*24,2*	*-91,4*
Subtotaal stedelijk	**-34,0**	**-37,4**	**-38,2**	**-0,8**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	-	-	-	-
- *Saldo van baten en lasten*	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-**	**-**	**-**	**-**
Totalen programmaonderdeel 3.1	**-34,0**	**-37,4**	**-38,2**	**-0,8**

Het programmaonderdeel Openbaar vervoer kent een negatief resultaat van € 0,8 miljoen ten opzichte van de begroting.

Toelichting Stedelijk

Baten
De totale baten van € 196,6 miljoen zijn € 117,1 miljoen hoger dan begroot. Dit komt door:

- Hogere baten van € 112,9 miljoen voor de Metro.
  Hogere baten voor de Noord/Zuid lijn van € 121,9 miljoen. Binnen een gelijkblijvend totaal projectbudget was er een verschuiving van de posten risico's en onvoorzien naar de post bouwkosten. Deze verschuiving van de voorziening Noord/Zuidlijn naar de reserve Noord/Zuidlijn is hiermee in de jaarcijfers 2016 verwerkt. Door de vrijval voorziening Noord/Zuidlijn zijn de baten € 121,9 miljoen hoger. Tegenover deze baten staat een hogere toevoeging aan de reserve Noord/Zuidlijn van hetzelfde bedrag.
  Daarnaast zijn er voor € 8,8 miljoen lagere opbrengsten voor Beheer en onderhoud railinfrastructuur (BORI), doordat de bevoorschotting van Vervoerregio is aangepast op de lagere uitgaven voor Beheer en onderhoud railinfrastructuur en doorschuift naar 2017. Hiertegenover staan ook lagere lasten.
- Hogere baten van € 2,2 miljoen voor Veren.
  Dit betreft een subsidie van € 1,8 miljoen van het Rijk voor de aanschaf van het eerste extra IJ-veer die niet als bate maar als lagere last was begroot en € 0,4 miljoen door derden vergoede inzet van extra veercapaciteit op het Noordzeekanaal tijdens de renovatie van de Velsertunnel.
- Vrijval van de voorziening Nadeelcompensatie parkeergarage P1 (IJsei) zorgt voor hogere baten van € 2 miljoen.

Lasten
De totale lasten van € 258,9 miljoen zijn € 26,5 miljoen hoger dan begroot. Dit komt door:

- Hogere uitgaven aan de metro van € 25,1 miljoen.
  Hogere lasten voor het project Noord/Zuidlijn van € 30,1 miljoen vanwege het investeringsritme. De hogere uitgaven gaan over een kasritmeverschuiving. Tegenover deze lasten zijn ook hogere onttrekking uit reserves opgenomen.
  Daarnaast lagere uitgaven voor BORI van € 5 miljoen. Deze zijn € 8,8 miljoen lager dan begroot, omdat een aantal projecten niet in 2016, maar in 2017 wordt gerealiseerd. Het gaat vooral om het Meerjaren Vervangingsplan (MVP)-Tramprojecten, waarvan de uitvoering zich over meerdere jaren uitstrekt. Daarnaast zijn deze uitgaven € 3,8 miljoen hoger door onverwacht achterstallig onderhoud bij de herinrichting van technische ruimtes in bestaande metrostations.
- Tot slot zijn de lasten € 2,1 miljoen hoger dan begroot door het niet geheel realiseren van een taakstelling in 2016.
- Lagere lasten voor Veren van € 0,8 miljoen, opgebouwd uit de volgende elementen.
  Een voordelige aanbesteding en uitvoering van de aanschaf van het eerste nieuwe IJ-veer. De lasten zijn € 1,3 miljoen hoger dan begroot. Samen met de ontvangen Rijkssubsidie is er echter per saldo een voordeel van € 0,4 miljoen. Bij de aanschaf van het tweede IJ-veer wordt € 0,8 miljoen niet in 2016 maar in 2017 betaald. Het veer komt naar verwachting in juni 2017 in gebruik. Het werk voor de aanlandingsplaats Oostveer is in 2016 volgens planning voorbereid. De vergunningen zijn aangevraagd. Het werk wordt in 2017 aanbesteed en uitgevoerd. Voor 2016 geplande kosten van € 1,4 miljoen zijn niet gerealiseerd.

Reserves
Het saldo van de onttrekkingen en dotaties aan reserves is € 91,4 miljoen lager dan begroot. Per saldo wordt minder onttrokken aan de reserve Noord/Zuidlijn door de hiervoor genoemde overheveling van € 121,9 miljoen van de risicovoorziening naar de projectreserve (hogere dotatie) en hogere onttrekking van € 30,5 miljoen vanwege hogere uitgaven in 2016.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen

	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Reserve gemeentelijk aandeel kosten Noord/ Zuidlijn	198,2	121,9	144,3	175,8	113,6	

Toelichting

De reserve gemeentelijk aandeel kosten Noord/Zuidlijn is onderdeel van de gemeentelijke bijdrage van de gemeente Amsterdam aan het projectbudget Noord/Zuidlijn.

- In de rapportage over het derde kwartaal Noord/Zuidlijn staat de financiële verwerking van de nieuwe datum van exploitatie (juli 2018). Binnen een gelijkblijvend totaal projectbudget was er een verschuiving van € 121,9 miljoen van de posten risico's en onvoorzien naar de post bouwkosten. Het is hiermee overgeheveld van de voorziening naar de reserve Noord/Zuidlijn.
- De onttrekking aan de reserve gaat over de uitgaven in 2016 aan het project Noord/Zuidlijn.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Risicofondsen Noord/Zuid-lijn	162,0		121,9	40,1		
Integraal vervoerssysteem veren	243,0	10,8	8,0	245,8	10,6	12,8
Nadeelcompensatie parkeergarage P1 (IJsei)	2,0		2,0	0,0		

Toelichting

Voorziening Risicofondsen Noord/Zuidlijn
Zie de toelichting hierboven bij de reserve gemeentelijk aandeel kosten Noord/Zuidlijn.

Voorziening Integraal vervoerssysteem veren
De onderbesteding (lagere onttrekking) bedraagt circa € 4,8 miljoen. Dit kwam op hoofdlijnen door:

- Vertraging in afwikkeling van overname van de Noordzeekanaalveren. De in 2016 beoogde aankoop/afkoop van pontpleinen van onder andere de gemeente Velsen vertraagde door problemen op juridisch-notarieel vlak (€ 1,8 miljoen) en de formele aankoop van de (oude) schepen van het Rijk ging niet door (€ 1,5 miljoen). Dat wordt 2017.

- Voor de vervanging van de Noordzeekanaal-veren zijn in 2016 nog geen uitgaven gedaan (€ 1,5 miljoen).

De dotatie gaat over de rentetoevoeging. Deze wordt berekend met het gemiddelde van de begin- en eindbalans. Door een lagere onttrekking is de dotatie (rentetoevoeging) hoger.

Tot nu toe is de voorziening opgebouwd en toegelicht conform het raadsbesluit Financiële Strategie Veren uit 2013. De voorziening bestaat uit een rijksdeel, dit zijn de (eeuwigdurend) contant gemaakte kosten van onderhoud van de Noordzeekanaalveren (€ 220 miljoen) en een gemeentelijk deel (ultimo 2016 € 25,8 miljoen). Aan het gemeentelijk deel wordt de rente toegevoegd vanwege het contante waarde karakter van de overdrachtsvergoeding. Aan het gemeentelijk deel zijn ook tot dusver alle lasten die al dan niet samenhangen met het doel van de overdrachtsvergoeding onttrokken. In 2017 zal (in samenhang met de omvang van het rijksdeel) voor het gemeentelijk deel nader beoordeeld en onderbouwd worden wat de noodzakelijke omvang daarvan dient te zijn.

Voorziening Nadeelcompensatie parkeergarage P1 (IJsei):
Door de gunstige kosten- en risico-ontwikkeling bij het project IJsei kunnen we de extra kosten voor de nadeelcompensatie van parkeergarage P1 opvangen in het projectbudget. De in 2015 getroffen voorziening van € 2 miljoen is niet meer nodig en valt vrij.

Beleidskaders

- Mobiliteitsaanpak 2030
- Investeringsagenda OV Stadsregio
- Taxiverordening Amsterdam
- Nota Veren 2018
- Wet Lokaal Spoor
- Uitvoeringsagenda Mobiliteit
- Lijnennetvisie Stadsregio

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Door rijksbezuinigingen op de bijdrage Stadsregio daalt de kwaliteit van het OV.
Maatregel
Meer efficiency door samen met Stadsregio en GVB de OV-investeringsagenda uit te voeren.

2 De toegelaten taxiorganisaties (TTO's) ontwikkelen zich onvoldoende als professionele organisaties.
Maatregel
De gemeente maakt orde- en handhavingsafspraken met TTO's en handhaaft vergunningen.

3 Veren kunnen groeiende passagiersstroom onvoldoende aan.
Maatregel
Actieve monitoring van de reizigersstromen.

Toelichting

Het doel van de Investeringsagenda OV is het OV aantrekkelijker te maken door een doelmatiger Amsterdams OV-systeem. Met deze investeringen brengen we op lange termijn de exploitatiekosten terug. Rond 2020 zijn de eerste grote maatregelen uitgevoerd.

De TTO's zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van de aangeboden taxiritten. De TTO's presteren wisselend. In 2016 zijn de vergunning van alle elf Toegelaten Taxi-organisaties (TTO´s) verlengd. Er is één nieuwe TTO-vergunning verleend en één geweigerd. Daarnaast begonnen we met handhavingsmaatregelen tegen de drie slechtst presterende TTO's.

De capaciteit van de veren is op sommige momenten krap. Door te meten houden we de ontwikkeling van het aanbod van passagiers op het Buiksloterveer bij. Inmiddels hebben we drie metingen uitgevoerd vanuit het monitoringsprogramma volgens de nota Veren 2018. We willen het incidentele monitoringsprogramma (2 weken per jaar) in 2018 omzetten naar een blijvend meetsysteem. Zo vallen toevallige vertekeningen door bijvoorbeeld weersomstandigheden weg en meten we beter. Zo kunnen we de capaciteit van de IJ-veren nog beter op de vervoersvraag afstemmen.

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

3.2 Parkeren

Parkeren van voertuigen in de openbare ruimte, in garages en in stallingen.

Belangrijke ontwikkelingen

De laatste jaren (2014-2016) laten de gegevens zien dat het autobezit in Amsterdam daalt: het gemiddeld aantal auto's per huishouden neemt licht af. Het fietsgebruik neemt toe. De algemene trend van de afgelopen twintig jaar is dat het fietsgebruik in Amsterdam relatief toeneemt tegenover de andere vervoerwijzen. Het aanbod van deelauto's nam in Amsterdam sinds 2013 sterk toe, vooral het aanbod van particuliere auto's via websites van deelinitiatieven.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C D E

Bewoners en bezoekers kunnen voertuigen snel en veilig parkeren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Percentage gemiddelde bezettingsgraad van parkeerplaatsen in parkeerplangebied.	92% (2013)	89%	82,4%	2017 89% 2018 88% 2019 88%

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 te bereiken

De werkelijke bezettingsgraad van parkeerplaatsen in het parkeerplangebied ligt met 82,4% in 2016 binnen de gewenste bezettingsgraad.

In 2016 leverden we 5.536 fietsparkeerplekken op terwijl er 11.000 gepland waren in het Meerjarenplan Fiets. Dit komt omdat in de planning de aantallen per jaar voor het Centraal Station en de Noord/Zuidlijn-stallingen te optimistisch waren en omdat deze aantallen sinds 2013 niet in de begroting zijn aangepast aan nieuwe planningen. De in 2016 opgeleverde fietsparkeerplekken zijn onder andere:

- Mahlerpleingarage (3000 plekken)
- Noordweststalling Centraal Station (1300 plekken)
- Vijzelstraat 20 (140 plekken)
- Marie Heinekenplein (400 plekken)

Doel 2 Zie activiteiten hierna C D E

De wachtlijsten voor autoparkeervergunningen zijn 30% korter dan in 2012

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Procentuele afname van wachtlijsten t.o.v. 2012.	2012	29%	67%	2017 32% 2018 34% 2019 34%

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

Het aantal op te leveren P+R-plekken blijft met 4.428 achter bij de doelstelling van 8.556.
In 2016 begonnen we een evaluatie naar de effectiviteit van het P+R-beleid. Daarbij onderzoeken we de kansen van P+R in de komende jaren. Hierbij bekijken we onder andere de stand van zaken rond de behoefte aan verdubbeling van het aantal plekken.

Het aantal gebouwde garageplekken voor vergunninghouders blijft met 316 achter bij de doelstelling van 778. De ingroei van het aantal gehuurde parkeerplekken voor vergunninghouders verloopt langzamer dan begroot, onder andere door de beschikbare parkeercapaciteit. Dit komt onder andere door de tijdrovende processen rond de inventarisatie van lopende herinrichtingsplannen, met de bijbehorende compensatiebehoefte én betrouwbare parkeerdrukmeting. Ook lag het aantal opgeleverde parkeerplekken voor langparkeerders lager dan begroot. Dat kwam omdat we uitbreiding tijdelijk hadden opgeschort tot de uitkomst van de evaluatie Langparkeren bekend was.

We sloten in 2016 één nieuw contract voor 25 plekken met een garage-exploitant af en we hebben twee contracten voorbereid voor de inhuur van in totaal 85 plekken met ingang van het 2e kwartaal van 2017.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A B C D E

Beter gebruik van de openbare ruimte door minder auto's en ongebruikte fietsen op straat

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Aantal opgeheven straatparkeerplekken in het kader van het parkeerplan.	n.v.t.	517	n.n.b.	2017	127
				2018	73
				2019	73

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

Hoeveel parkeerplaatsen precies zijn opgeheven is lastig vast te stellen. Dat komt omdat voor vergunninghouders en kortparkeerders de beschikbare parkeercapaciteit steeds wijzigt. Bijvoorbeeld door riolerings- of wegwerkzaamheden, bouwcontainers of door verschuivingen van fiscale parkeerplaatsen naar belanghebbendenplaatsen en omgekeerd. Vanuit gegevens van de stadsdelen kunnen we vaststellen dat in de periode 2014-2016 ongeveer 1.200 parkeerplaatsen zijn vervallen.

Het percentage verwaarloosde fietsen nam af naar 6,1%. Het valt daarmee binnen de doelstelling in de begroting (7%). Met het Handboek Handhaving Fietsparkeren en het instellen van de fietsparkeerduur van maximaal zes weken binnen de Ring A10 ten zuiden van het IJ, komt er meer plek in de rekken voor actieve fietsers.
Het percentage verlaten fietsen bedraagt 6,7% bij een doelstelling in de begroting van 7%. Deze categorie konden we pas handhaven nadat nieuw beleid was vastgesteld. Daarom is deze handhaving pas enkele maanden aan de gang met de zes- en twee-weken-regel.

Activiteiten

A Het aanbod van fietsparkeerplekken vergroten en de huidige fietsparkeer plekken vervangen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Per jaar gerealiseerde fietsparkeerplekken op basis van het meerjarenplan Fiets uit 2012.	4.230 (2013)	11.000	5.536	2017 12.500 2018 12.500 2019 12.500
Hoort bij doel 1 en 3				

B Voorkomen en verwijderen van verlaten en/of hinderlijk geparkeerde fietsen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage verlaten fietsen in de rekken en percentage verwaarloosde fietsen in de rekken.	10% (2012)	7%	6,2% 6,1%	2017 6% 2018 5% 2019 5%
Hoort bij doel 1 en 3				

C Parkeergarages voor auto's bouwen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Totaal aantal realiseerbare P+R-plekken.	n.v.t.	8.556	4.428	2017 8.956 2018 8.956 2019 8.956
Hoort bij doel 1, 2 en 3				

D De capaciteit van P+R en lang-parkeren uitbreiden en het gebruik hiervan stimuleren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Totaal aantal realiseerbare P+R-plekken.	n.v.t.	778	316	2017 1.196 2018 186 2019 186
Hoort bij doel 1, 2 en 3				

E Contracten afsluiten met parkeerexploitanten over parkeerplekken voor vergunningshouders

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1, 2 en 3

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 3.2 **Baten** 573,8 **Lasten** 544,5

Fietsparkeren

Activiteit A B

Baten 0,0
Lasten -0,5

We houden proeven met fietschips, fietsdetectie in de rekken en automatische toegang. We ondertekenden met de Stadsregio Amsterdam (SRA), het Ministerie van I&M, ProRail en de NS een bestuursovereenkomst voor financiering van de dringende fiets-parkeerprojecten tot 2020.
Verder stelden we met de SRA, NS en ProRail de voorkeursvariant fietsparkeren op het Stationseiland

vast. De bedoeling is dat ProRail via het Ministerie van I&M 50% van de totale kosten draagt en SRA 25%. Inmiddels ligt er bij het Ministerie van I&M een aanvraag voor de stallingen D en F en weten we dat het ministerie een bijdrage gaat toekennen.

Het Fietsdepot heeft de opslagruimte uitgebreid door de verkoopactiviteiten uit te besteden. Dat is nodig om het extra aanbod door de op zes weken parkeerduur gehandhaafde fietsen aan te kunnen. Met deze handhaving begonnen we in september 2016. Veel van deze fietsen zijn verwaarloosde fietsen. 36% van de fietsen wordt door de eigenaar opgehaald. Dat is een daling tegenover 2015.

Parkeren (auto)

Activiteit C D E

Baten 572,1
Lasten 543,2

Het exploiteren en onderhouden van parkeergarages en P+R-terreinen, het parkeerbeleid, en het fiscaal parkeren vallen onder dit beleidsonderdeel.
Op 14 juli 2016 kreeg de gemeenteraad de uitkomsten van het haalbaarheidsonderzoek zoekgebieden parkeervoorzieningen. Dat is een onderdeel van de Uitvoeringsagenda Mobiliteit (UAM). Hierin keken we naar negen mogelijke plekken voor nieuwe garages. Zo kunnen we auto's uit de openbare ruimte weghalen en meer ruimte op straat maken. Daarbij stemde de raad in met de voorbereiding van de Parkeervoorziening in het zoekgebied Archiefterrein/Sint Willibrordus. De zoekgebieden Nieuwmarkt en Haarlemmerbuurt onderzoeken we voorlopig niet verder. De vervolgonderzoeken komen waarschijnlijk juni 2017 terug in de raad.

In 2016 is ook besloten het project Singelgrachtgarage Marnix te hervatten. Het project heeft een gezamenlijk doel:

- Verbeteren van de kwaliteit van openbare ruimte
- Minder autoverkeer in het stadshart
- Behoud van bereikbaarheid voor het verkeer in de binnenstad

Zo ontstaat meer ruimte voor groen en speel- en ontmoetingsplekken in de buurten.

Specifieke vergunningen parkeren

Activiteit E

Baten 1,7
Lasten 0,8

De bezoekersregeling is op 1 januari 2016 overal ingevoerd, behalve in stadsdeel Centrum. Daarnaast is de Handleiding kortparkeren in 2016 vastgesteld. Bestuurscommissies mogen gebieden inrichten met blauwe zones waar gratis of goedkoop geparkeerd mag worden.
In 2016 ging de gemeenteraad akkoord met het verhoogde tarief voor de tweede bewonersvergunning en het toestaan van die vergunning in een aantal wijken waar dat nog past. Daarnaast ging het college akkoord met het invoeren van een ondernemersjaarkaart voor overdag. Die verlaagt de parkeerlasten voor ondernemers.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	304,3	381,8	414,0	32,3
Lasten	271,0	449,4	383,1	-66,3
- *Saldo van baten en lasten*	*33,3*	*-67,6*	*30,9*	*98,6*
Onttrekking reserves	62,0	172,2	114,0	-58,2
Toevoeging reserves	86,5	99,2	136,6	37,4
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-24,5*	*73,1*	*-22,5*	*-95,6*
Subtotaal stedelijk	**8,8**	**5,4**	**8,4**	**3,0**
Gebiedsgericht werken				
Baten	110,4	45,5	45,5	0,1
Lasten	40,2	23,7	24,9	1,1
- *Saldo van baten en lasten*	*70,3*	*21,7*	*20,7*	*-1,1*
Onttrekking reserves	11,0	-2,3	0,2	2,5
Toevoeging reserves	23,0	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-12,0*	*-2,3*	*0,2*	*2,5*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**58,3**	**19,4**	**20,9**	**1,4**
Totalen programmaonderdeel 3.2	**67,1**	**24,9**	**29,3**	**4,4**

Het programmaonderdeel Parkeren heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 4,4 miljoen. Dit is het resultaat van een positief saldo van € 3,0 miljoen op de stedelijke taken en een positief resultaat van € 1,4 miljoen op het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het positief resultaat op stedelijke taken van € 3 miljoen komt vooral door hogere opbrengsten en lagere kosten bij parkeren en lagere structurele lasten in het exploitatiedeel van het Stedelijk Mobiliteitsfonds. Het straatparkeren is hierbij uitgezonderd, omdat dit via het Stedelijk Mobiliteitsfonds loopt en daarom zowel in de baten als de lasten zit. De afwijkingen lichten we hieronder verder toe.

Baten
De totale baten van € 414 miljoen zijn € 32,3 miljoen hoger dan begroot vanwege:

- Hogere opbrengsten van € 10,3 miljoen bij parkeren.
  1. Hogere opbrengsten van € 3,2 miljoen bij straatparkeren. Dit komt door meer betalende bezoekers en hogere inkomsten uit opgelegde naheffingsaanslagen (nha's). Dit laatste ondanks een lager tarief per 1 juli 2016. Dit is het resultaat van effectievere handhaving (in 2016 659.000 opgelegde nha's). Hier staat een hogere afdracht aan het Stedelijk Mobiliteitsfonds tegenover (hogere kosten bij parkeren).
  2. Daarnaast is € 1,5 miljoen aan hogere opbrengsten behaald door meer betalende bezoekers in de garages.
  3. De opbrengsten van het Parkeerplan zijn € 1,7 miljoen lager dan begroot. Dit komt hoofdzakelijk door de ingroei van het aantal gehuurde parkeerplekken voor vergunninghouders. Dit verloopt, ook afhankelijk van de beschikbare capaciteit, langzamer dan begroot.
  4. De inkomsten en uitgaven van P+ R terreinen namen ten opzichte van de begroting beide met € 0,5 miljoen toe. Dit komt door de verwerking van de GVB-kaarten in zowel de baten als de lasten. Parkeren int het geld uit de kaartverkoop en draagt dit af aan het GVB.
  5. De vrijval vanuit de voorzieningen ontwikkelingen parkeerbeheer (€ 5,3 miljoen) en sociaal plan Cition (€1,4 miljoen) zorgt per saldo voor € 6,7 miljoen aan hogere baten.

- Hogere opbrengsten van € 22 miljoen bij het Stedelijk Mobiliteitsfonds.
  De netto afdracht vanuit straatparkeren naar het Stedelijk Mobiliteitsfonds is € 15,3 miljoen hoger dan begroot. Dit bestaat uit hogere bruto parkeeropbrengsten van € 13,2 miljoen en lagere kosten voor inning en handhaving van € 2,1 miljoen. Daarnaast zorgt de vrijval van voorzieningen bij parkeren voor een hogere dotatie van € 6,7 miljoen.

Lasten
De totale lasten van € 383,1 miljoen zijn € 66,3 miljoen lager dan begroot vanwege de volgende redenen:

- Hogere lasten voor parkeren van € 5,1 miljoen.
  1 De uitvoeringskosten voor openbaar stedelijke garages zijn € 3,8 miljoen lager, doordat de uitvoeringkosten van de aanpak bewonersgarages Zuidoost lager zijn (€ 1,6 miljoen), door vrijval kosten P10 (€ 0,7 miljoen) minder afschrijving en kapitaalslasten Bomen en de Opgang (€ 0,9 miljoen) en overige kosten die lager zijn (€ 0,6 miljoen).
  2 De hogere uitgaven van P+ R terreinen van € 0,5 miljoen hebben we hiervoor toegelicht (zie baten).
  3 De kosten van het Parkeerplan zijn € 1,6 miljoen lager dan begroot, hoofdzakelijk terug te leiden op:
    a De ingroei van het aantal gehuurde parkeerplekken voor vergunninghouders. Dit verloopt, mede afhankelijk van de beschikbare capaciteit, langzamer dan begroot;
    b Het aantal gerealiseerde parkeerplekken voor langparkeerders (275) is lager dan begroot (400). Uitbreiding van deze plekken is tijdelijk opgeschort tot de uitkomst van de evaluatie Langparkeren bekend is.
  4 Hogere lasten van € 3,2 miljoen als gevolg van een hogere dotatie aan het Stedelijk Mobiliteitsfonds als gevolg van de hogere parkeeropbrengsten van straatparkeren. De uitvoeringskosten van fiscaal parkeren waren overigens € 2,1 miljoen lager dan begroot, doordat in 2016 minder is uitgegeven aan (extra) handhaving (€ 1,0 miljoen) en de kosten van de uitvoering van het contract (€ 0,8 miljoen) en de bankkosten (€ 0,3 miljoen) lager waren.
  5 De vrijval vanuit de voorzieningen ontwikkelingen parkeerbeheer (€ 5,3 miljoen) en sociaal plan Cition (€ 1,4 miljoen) zorgt per saldo voor € 6,7 miljoen aan hogere lasten omdat deze vanuit Parkeren worden gedoteerd aan het Stedelijk Mobiliteitsfonds (SMF).
- Lagere lasten voor het Stedelijk Mobiliteitsfonds van € 71,4 miljoen.
  1 De structurele lasten die gedekt worden uit het Stedelijk Mobiliteitsfonds, zijn € 1,9 miljoen lager dan begroot. Dit resulteert in hogere dotaties aan de reserves binnen het Stedelijk Mobiliteitsfonds.
  2 Verder zijn de lasten vooral lager door lagere uitgaven dan geraamd bij de projecten die uit het Stedelijk Mobiliteitsfonds worden gedekt. Samen met enkele kleinere afwijkingen is er per saldo sprake van € 71,1 miljoen lagere lasten. Dit leidt tot lagere onttrekkingen aan de reserves van het Stedelijk Mobiliteitsfonds.

Reserves
Het saldo van de onttrekkingen en dotaties aan reserves is € 95,6 miljoen lager dan begroot, voornamelijk door de reserves Tijdelijk Parkeerfonds (TPF) en Stedelijk Mobiliteitsfonds (SMF). Vooral de lagere uitgaven op projecten, hogere netto opbrengsten van straatparkeren en lagere structurele lasten van het Mobiliteitsfonds zorgen hiervoor. De opbrengsten, lasten, dotaties en onttrekkingen binnen het Stedelijk Mobiliteitsfonds worden nader toegelicht in de aparte paragraaf over het Stedelijk Mobiliteitsfonds.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Het positief resultaat op gebiedsgericht werken van € 1,4 miljoen wordt vooral veroorzaakt door een lagere doorbelasting van overhead, een nadelig verschil wegens een technische wijziging in de begrote kapitaallasten, vele wijzigingen in de onttrekkingen en dotaties van en aan het Stedelijk Mobiliteitsfonds door diverse onder- en overbestedingen bij projecten en hogere opbrengsten bij parkeergarages.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen

	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Stedelijk Mobiliteitsfonds	172,7	85,5	75,8	182,4	52,2	125,1
Tijdelijk Parkeerfonds		50,2	37,3	13,0		

Toelichting

Zie voor een nadere toelichting de paragraaf Stedelijk Mobiliteitsfonds. In die paragraaf wordt ingegaan op de dotaties en onttrekkingen aan het SMF en het TPF (Tijdelijk Parkeerfonds). De bedragen in
die paragraaf en de tabel hierboven wijken licht van elkaar af door een noodzakelijke administratieve correctie van € 11,4 miljoen tussen de twee reserves.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen

	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Groot onderhoud Parkeergebouwen	4,8	3,0	0,2	7,6	1,4	0,3
Sociaal Plan Cition	4,4		1,9	2,5		0,3
Voorziening Ontwikkelingen Parkeerbeheer	6,6		6,6			1,0

Toelichting

Voorziening Groot onderhoud Parkeergebouwen
Deze voorziening wordt gevormd voor het plegen van groot onderhoud. In 2016 is een extra dotatie van € 1,6 miljoen gedaan vanwege achterstallig onderhoud aan de garage P10.

Voorziening Sociaal Plan Cition
Deze voorziening heeft als doel de loonverschillen tussen de gemeente en BV Cition te kunnen betalen conform de gemaakte afspraken bij de overgang van het personeel. Een gedeelte van de voorziening is niet meer nodig en valt vrij in 2016.

Voorziening Ontwikkelingen Parkeerbeheer
De voorziening Ontwikkelingen Parkeerbeheer was bestemd voor frictiekosten bij het aanbestedingstraject van het parkeerbeheer. De voorziening is niet meer nodig en valt vrij in 2016.

Beleidskaders

- Meerjarenplan Fiets 2012-2016
- Parkeerplan 2020
- Plan Vernieuwing P+R
- De gemeentelijke parkeerverordening
- Kader Fietsparkeren
- Uitvoeringsagenda Mobiliteit

Risico's en maatregelen

Actuele risico's

1 De gemeente is voor het fietsparkeren bij stationslocaties afhankelijk van NS, ProRail en de Stadsregio.
Maatregel
De gemeente maakt afspraken met NS, ProRail en de Stadsregio over investeringen, exploitatie, beheer en onderhoud.

2 De hoeveelheid openbare ruimte is op sommige locaties te beperkt voor voldoende fietsparkeerplekken.
Maatregel
De gemeente benut beschikbare openbare ruimte zo goed mogelijk en zoekt inpandige en ondergrondse oplossingen.

3 Geen fysieke ruimte voor nieuwe te bouwen bewonersgarages, onvoldoende dekking voor bouw en exploitatie.
Maatregel
Brede verkenning naar ruimte, in overleg met stadsdelen een deel van de parkeeropbrengsten anders inzetten.

Vervallen risico

4 Nieuwe garages hebben een veranderde businesscase door lagere groei vergunningsinkomsten door het coalitieakkoord.
Maatregel
In overleg met stadsdelen een deel van de parkeeropbrengsten anders inzetten.

Toelichting

De beheersmaatregel bij het eerste risico is geregeld. We ondertekenden met de Stadsregio Amsterdam, het Ministerie van I&M, ProRail en de NS een bestuursovereenkomst voor financiering van de dringende fietsparkeerprojecten tot 2020.

Ook de beheersmaatregel bij het risico 'openbare ruimte te beperkt voor voldoende fietsparkeerplekken' wordt toegepast. Een voorbeeld hiervan is het Stationsgebied.

De beheersmaatregel 'brede verkenning' bij risico 3 'geen fysieke ruimte' voeren we uit met de onderzoeken 'zoekgebieden parkeervoorzieningen', als onderdeel van de Uitvoeringsagenda Mobiliteit.

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

3.3 Verkeersmaatregelen

De openbare ruimte en infrastructuur aanpassen en verkeersstromen reguleren.

Belangrijke ontwikkelingen

De druk op de openbare ruimte en het verkeersnetwerk nam ook in 2016 toe. Dat kwam door zowel de groei van het aantal bewoners en bezoekers als de economische groei van de stad. We werkten aan een transitieplan om het touringcarverkeer op termijn zoveel mogelijk buiten het stadshart te houden. We gaan alternatieve touringcarlocaties langs de IJ-oevers en aan de rand van de stad aanwijzen. In 2016 werkten we ook aan beleid voor het verplaatsen van de snorfiets naar de rijbaan en de handhaving van de regels voor snorfietsgebruik. Door crowdmanagement te gebruiken hebben we bezoekersstromen beter door de stad en het Arena-gebied geleid.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 — Zie activiteiten hierna — A B C

Deelnemers aan het verkeer verplaatsen zich snel, veilig en comfortabel in, naar en door de stad

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Percentage 'plusnet' autoroutes dat voldoet aan streefkwaliteiten uit de MobiliteitsAanpak Amsterdam.	80%	n.t.b	86%	2017 n.t.b. 2018 n.t.b. 2019 n.t.b.
2	Percentage 'plusnet' fietsroutes dat voldoet aan streefkwaliteiten uit de MobiliteitsAanpak Amsterdam.	87%	n.t.b	85%	2017 n.t.b. 2018 n.t.b. 2019 n.t.b.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 te bereiken

De hier gepresenteerde cijfers zijn de realisatiewaarden over 2015, die nog niet bekend waren bij het opstellen van de Jaarrekening 2015. Uit de realisatiewaarden blijkt dat het percentage 'plusnet' autoroutes dat voldoet aan streefkwaliteiten uit de MobiliteitsAanpak Amsterdam steeg tegenover het peiljaar. Voor 'plusnet' fietsroutes daalde het percentage iets. De realisatiecijfers over 2016 worden opgenomen in de Jaarrekening 2017.

In de Uitvoeringagenda Mobiliteit (UAM) zijn ruim 50 maatregelen opgenomen die meer ruimte moeten creëren, de doorstroming in de stad moeten verbeteren en moeten zorgen voor betere verbindingen in de verschillende delen van de stad. Hieronder gaan we in op de grootste ontwikkelingen.

Verkeersmaatregelen Omgeving Munt (VOM)
Begin november 2016 voerden we verschillende verkeersmaatregelen in die de Vijzelstraat afsluiten voor doorlopend autoverkeer en meer ruimte voor fiets en voetganger geven. Zowel vóór als na invoering zijn en worden doorstroming en verkeersveiligheid uitgebreid gemeten. De eerste ervaringen zijn bemoedigend. Op en rondom het Muntplein is het rustig.

Kentekenonderzoeken
De maatregelen rond VOM komen vanuit analyses van de verkeersbewegingen in de stad, de zogeheten kentekenonderzoeken. In de loop van 2016 voerden we vergelijkbare kentekenonderzoeken uit naar verkeer op de Stadhouderskade en in de Nieuwmarktbuurt. De uitkomsten worden op dit moment verwerkt.

OV-Fietsstraat Sarphatistraat
Eind juni 2016 openden we de OV-fietsstraat Sarphatistraat. Tussen het Alexanderplein en het Weesperplein is de weg uitgevoerd in rood asfalt. De maximumsnelheid is verlaagd naar 30 km per uur en auto's zijn te gast. Op de trambaan blijft de maximumsnelheid 50 km per uur.

Ook zijn we verder gegaan met het Meerjarenprogramma Fiets 2012-2016. Naast de resultaten die in 3.2 staan voor fietsparkeren, hebben we onder andere de volgende resultaten bereikt.

- De laatste vijf wachttijdindicatoren zijn aangesloten op de verkeersregelingen.
- Rood asfalt voor de Pampuslaan en Kinkerstraat Oost.
- De snelfietsroute Zaandam/Amsterdam is klaar.
- Er zijn drie kleine infrastructuur maatregelen opgeleverd op de Berlagebrug, het Mr. Visserplein en aan de Noordzijde van de Dageraadsbrug.

Verkeersmanagement
De inzet van mobiliteit- en crowdmanagement speelt een steeds grotere rol bij grootstedelijke evenementen, zoals Koningsdag, het EU-voorzitterschap, Europride, maar ook bij drukke periodes als Pasen, Pinksteren, Hemelvaart en met Kerstmis. In de ArenaPoort (Zuidoost) hebben we dit jaar grote stappen in de publiek-private samenwerking gezet. We ondertekenden een samenwerkingsconvenant om het gebied ook tijdens evenementen gastvrij en bereikbaar te houden. Verder werd in 2016 het Operationeel Mobiliteits Centrum (OMC) actief. Daarin begeleiden alle betrokken partijen tijdens evenementen het verkeer en de bezoekersstromen.

Zelfrijdend vervoer
We hebben een impactstudie laten uitvoeren naar de effecten van de zelfrijdende auto. De conclusie is dat deze veel effect gaat hebben op de mobiliteit in de stad. Er zijn nog wel veel onzekerheden. Daarom starten we een programma over zelfrijdend vervoer. Dat valt onder het actieprogramma Smart Mobility. Met dit programma willen we onderzoeken aanjagen met het bedrijfsleven, onzekerheden verminderen en kennis op doen over het onderwerp en de impact op de stad.

Doel 2

Zie activiteiten hierna A B

Het percentage ernstige verkeersslachtoffers is in 2020 met 25% gedaald ten opzichte van 2010

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Aantal ernstige verkeersslachtoffers per 100.000 inwoners.	120	102	n.n.b.	2017 99
	100%	85%		2018 96 (80%)
	(2010)			2019 96 (80%)

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

De realisatiewaarde voor de indicator bij doel 2 is nog niet bekend. Vanaf 2009 nam de registratiegraad en registratiekwaliteit van ongevallen bij de politie af. Daardoor konden we vanaf 2009 geen betrouwbare uitspraken meer doen over het aantal ernstig verkeersgewonden. De Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) kon voor het eerst sinds 2009 weer een betrouwbare schatting maken van het aantal ernstig verkeersgewonden in Amsterdam tot en met 2014. Het aantal ernstig verkeersgewonden in de Vervoerregio Amsterdam daalde in de periode 2011-2014. De meeste verkeersgewonden vielen onder fietsers en gemotoriseerde tweewielers, zoals snorfietsen. 29% van de gewonden is ouder dan 60 jaar. De ontwikkelingen binnen de Vervoerregio komen voor het grootste deel overeen met de landelijke trend. We kunnen van het aantal ernstig verkeersgewonden in Amsterdam vanaf 2015 nog niet schatten. Dat komt onder andere omdat nieuwe ambulancegegevens ontbreken.

In september 2016 is het Meerjarenplan Verkeersveiligheid 2016-2021 vastgesteld. Met het plan willen we het aantal ernstige verkeersgewonden laten dalen. Het gaat om een daling van 25% in 2020 tegenover het peiljaar 2010. Daarbij werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid van doelgroepen die opvallen door hun grote aantallen in de ongevallenstatistieken of door hun kwetsbaarheid. Met maatregelen richten wij ons op:

- het veiliger maken van de infrastructuur
- het gedrag van de verkeersdeelnemers en de voertuigen

We maakten het afgelopen jaar op ongeveer dertig plekken de infrastructuur veiliger voor alle verkeersdeelnemers. Het ging om verkeersonveilige plekken (blackspots) en plaatsen waar een dodelijk of ernstig ongeval is gebeurd.
We proberen van het gedrag van verkeersdeelnemers te beïnvloeden met educatie en campagnes, want onveilig gedrag speelt bij bijna alle verkeersongevallen een rol. Het Verkeersplein Amsterdam zorgt in opdracht van de gemeente voor verkeerseducatie in het basis- en voortgezet onderwijs van Amsterdam. Dit noemen we de Amsterdamse Verkeerslijn. We deden ook mee met landelijke verkeerscampagnes van het Ministerie van I&M. Daarnaast voerden we ook lokale campagnes uit voor een goede spaakafscherming en veilig fietsen voor toeristen.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A B D

De openbare ruimte is schoon, heel, veilig, toegankelijk en herkenbaar Amsterdams

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Rapportcijfer van burgers voor de openbare ruimte.	6,4 (2013)	n.t.b.	6,4	2017 n.t.b. 2018 7 2019 7

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

In de Begroting 2016 staat geen streefwaarde voor doel 3. Het behaalde rapportcijfer in 2016 is 6,4. In 2016 is de Visie Openbare Ruimte 2025 in de inspraak gebracht. Hiermee beschikken we voor het eerst over een overkoepelend beleidskader voor ontwikkeling, gebruik, inrichting en beheer van álle openbare ruimte in de stad. Het is daarmee een belangrijke stap om voor de hele stad meer regie te voeren op ontwikkeling, toenemend gebruik en een duurzame openbare ruimte. De visie kunnen we gebruiken voor stedelijke kaders, projecten en investeringsbesluiten.

Activiteiten

A De belangrijkste routes voor voetgangers, fietsers, openbaar vervoer en auto's aanpassen
Hoort bij doel 1, 2 en 3

B Aanpakken gevaarlijke kruispunten en (school)routes; inzet verkeerseducatie en onderzoek
Hoort bij doel 1, 2 en 3

C Verkeersmanagement: weggebruikers informeren en verkeersstromen sturen. Regie op wegwerkzaamheden
Hoort bij doel 1

Indicator activiteiten
Voor de activiteiten A, B en Czijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Activiteiten (vervolg)

D Opstellen strategische visies op de Amsterdam openbare ruimte

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Strategische visie op de Amsterdamse openbare ruimte. *Hoort bij doel 3*	n.v.t	vastgesteld	nog niet-vastgesteld	2017 n.v.t. 2018 n.v.t. 2019 n.v.t.

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 3.3 **Baten** 25,3 **Lasten** 70,0

Specifiek verkeersbeleid

Activiteit A B C D

Baten 1,1
Lasten 10,5

Dit is het maken van beleid en het onderzoeken van verkeer naar trends, ontwikkelingen en cijfers. Ook het opstellen en uitvoeren van het beleid voor aparte soorten vervoer valt hieronder, zoals voor touringcars.

Naast de bij de doelen al vermelde activiteiten en resultaten zijn er nog beleidsresultaten rond touringcars. We werken aan een transitieplan om het touringcarverkeer op termijn zoveel mogelijk buiten het stadshart te houden. Dit is een breuk met het oude touringcarbeleid, want dat ging uit van bevriezing van het aantal haltes in het stadshart. We gaan alternatieve touringcarlocaties langs de IJ-oevers en aan de rand van de stad aanwijzen. Waar nodig leggen we ze aan. Daarnaast startten we naar aanleiding van de Watervisie Amsterdam 2040 een onderzoek naar één of meer transferpunten touringcar - rondvaart in het IJ of het Oosterdok. Daar kunnen de betreffende bedrijven naar toe verhuizen. Op verzoek van de gemeenteraad onderzoeken we een duurzaam betaalmodel voor het haltemanagement op drukke haltes in de stad.

In 2016 maakten we een concept Agenda Stadstraten. Dit vanwege een amendement op de Uitvoeringsagenda Mobiliteit. De agenda stuurt op een beter gebruik van de beperkte openbare ruimte in de (binnen)stad door meer ruimte te geven aan voetgangers, fietsers en verblijf. Het toenemende gebruik van de openbare ruimte in deze gebieden vraagt om scherpere keuzes in het voordeel van de voornaamste gebruikers. Daarom richten we ons op toegankelijke en rustig ingerichte openbare ruimte met zo min mogelijk obstakels.
Begin november 2016 voerden we verschillende verkeersmaatregelen in die de Vijzelstraat afsluiten voor doorgaand autoverkeer en voor fiets en voetganger meer ruimte geven. De verkeersmaatregelen rond het Muntplein komen vanuit analyses van de verkeersbewegingen in de stad, de zogeheten kentekenonderzoeken. In de loop van 2016 voerden we vergelijkbare kentekenonderzoeken uit naar verkeer op de Stadhouderskade en in de Nieuwmarktbuurt.

Vergunningen/handhaving verkeer en openbare ruimte

Activiteit A B C D

Baten 4,6
Lasten 9,3

Het in 2016 op het beleidsterrein Vergunning/Handhaving, Verkeer en Openbare Ruimte uitgevoerde beleid is hieboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 1, 2 en 3.

Verkeersvoorzieningen

Activiteit A B C D

Baten 2,5
Lasten 32,8

Hieronder vallen het in stand houden en vervangen van de openbare verlichting en verkeerssystemen en de activiteiten rond verkeersleiding, verkeersmanagement en stadscoördinatie.

De Verkeerscentrale is het hele jaar 24 uur per dag bemand. Naast de dagelijkse werkzaamheden achter de bedieningsdesks treden we op bij hoogtebegrenzingsoverschrijdingen en de begeleiding van de verkeersmaatregelen bij onderhoud en projecten.
Het onderhoud aan de openbare verlichting doen we duurzaam met:

- Gebruik van zo energiezuinig mogelijke lampen
- Gebruik van led verlichting
- Proeven met slimme led en maatwerk in schakeltijden
- Hergebruik van materialen
- Duurzame inkoop

Het aantal armaturen in de stad met led verlichting nam door deze investeringen in 2016 toe van 12% naar 18%.

Beheer openbare ruimte algemeen

Activiteit A B D

Baten 17,2
Lasten 17,3

Begin 2016 brachten we de omvang van het achterstallig onderhoud in de openbare ruimte in kaart. Voor het eerst hebben we op een systematische en objectieve manier een overzicht gemaakt hoe de hele stad er bij ligt. Op basis daarvan is bij de Voorjaarsnota 2016 € 40 miljoen vrijgemaakt voor de periode 2016-2018. Daar waar het achterstallig onderhoud het grootst is, wordt de kwaliteit van de openbare ruimte en de leefbaarheid verbeterd. Naast deze € 40 miljoen wordt er nog eens € 6,8 miljoen uitgetrokken om de openbare ruimte in de stadsdelen Nieuw-West, Zuidoost en Noord op te knappen. We gaan een maatregelenpakket van 67 projecten boven 't IJ en buiten de Ring uitvoeren. In 2016 zijn de eerste zestien projecten gestart.
Het nieuwe Stedelijk kader Buitenreclame vervangt de bestaande beleidskaders voor reclame bij de stadsdelen. Het maakt deze kaders gelijk binnen de hele stad en voegt er een duurzaamheidscomponent aan toe door reclame-uitingen te digitaliseren. De gemeenteraad stelde het Stedelijk kader Buitenreclame op 21 december 2016 vast.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	15,3	14,9	15,8	0,8
Lasten	43,5	45,6	45,7	0,1
- *Saldo van baten en lasten*	*-28,2*	*-30,6*	*-29,9*	*0,7*
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal stedelijk	**-28,2**	**-30,6**	**-29,9**	**0,7**
Gebiedsgericht werken				
Baten	8,7	9,5	9,3	-0,2
Lasten	28,7	24,9	24,3	-0,6
- *Saldo van baten en lasten*	*-20,0*	*-15,4*	*-15,0*	*0,4*
Onttrekking reserves	1,0	0,3	0,3	-0,0
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*1,0*	*0,3*	*0,3*	*-0,0*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-19,0**	**-15,1**	**-14,8**	**0,3**
Totalen programmaonderdeel 3.3	**-47,2**	**-45,7**	**-44,7**	**1,0**

Het programmaonderdeel Verkeersmaatregelen heeft ten opzichte van de begroting een licht positief resultaat van € 1 miljoen. Dit het is resultaat van een positief saldo van € 0,7 miljoen op de stedelijke taken en een positief resultaat van € 0,3 miljoen op gebiedsgericht werken. De significante afwijkingen zijn hieronder toegelicht.

Toelichting Stedelijk

Het positief resultaat op de stedelijke taken van € 0,7 miljoen komt vooral door hogere reclameopbrengsten, lagere lasten bij de verkeersvoorzieningen en hogere lasten bij specifiek verkeersbeleid. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 15,8 miljoen zijn € 0,8 miljoen hoger dan begroot. Met de start van de Noord/Zuidlijn blijven er minder abri's op straat over. Door het uitstel van de opening van de Noord/Zuidlijn daalt het aantal abri`s langzamer waardoor de reclameopbrengsten circa € 0,7 miljoen hoger zijn dan begroot.

Lasten
De totale lasten van € 45,7 miljoen zijn € 0,1 miljoen hoger dan begroot. Deze overschrijding is als volgt opgebouwd:

- Hogere lasten bij specifiek verkeersbeleid van € 3,1 miljoen.
  1 Bij taxi (beleidsmatig verantwoord onder programmaonderdeel 3.1, maar financieel bij dit product) is er een overschrijding van € 0,4 miljoen. Het taxistandplaatsmanagement is nog niet voldoende opgepakt door de Toegelaten Taxi Organisaties (TTO`s) en vergt meer inspanningen van de gemeente dan verwacht. Hetzelfde geldt voor handhaving en toezicht. Daar komt bij dat de legesinkomsten niet voldoende zijn om de kosten te dekken van de bewerkelijke Bibob-toetsing voor TTO-vergunningen.

2 Bij diverse andere beleidsbudgetten was er een overschrijding van in totaal € 0,7 miljoen. De kaderstelling voor openbare ruimte en voetgangersbeleid is een nieuwe taak op stedelijk niveau. De inhaalslag in 2016 voor het opstellen van verschillende kaders vergde meer inzet dan verwacht. Daarnaast was door de groei van de gebiedsontwikkeling meer advisering rond parkeren en parkeernormen nodig. Tot slot zorgde de totstandkoming van het Programma Hoogfrequent Spoor in samenwerking met de regionale partners en het Rijk voor een hogere inzet dan begroot.

3 Voor € 1,7 miljoen worden de hogere lasten gecompenseerd door apparaatslasten in de algemene dekkingsmiddelen.

4 De overschrijding wordt verder veroorzaakt door de extra activiteiten van de Centrale Verkeerscommissie (CVC) (€ 0,2 miljoen) en juridische kosten van de claim betreffende de IJtunnel (€ 0,1 miljoen).

- De lasten voor verkeersvoorzieningen zijn € 2,1 miljoen lager dan begroot.
  Dit werd veroorzaakt door lagere uitgaven voor openbare verlichting door energiebesparing in 2015, die in 2016 duidelijk werd bij de afrekeningen (€ 0,4 miljoen), een voordelige afspraak met Liander over de beprijzing van de aansluitingen van lantaarnpalen tussen 2010 en 2016 (€ 0,3 miljoen) en veranderingen in het vervangingsonderhoud eind 2015. Door marktontwikkelingen deed de kans zich voor om conventionele lampen door led-verlichting te vervangen. Dit zorgt voor een verschuiving in de tijd van de uitgaven (€ 0,3 miljoen).
  Na de beëindiging van het contract met Ziut (verkeerssystemen en openbare verlichting) in 2015 was niet onmiddellijk duidelijk hoe hoog de eindafrekening zou zijn. In 2016 kon € 0,7 miljoen aan oude verplichtingen vrijvallen. Door onderbezetting waren de personeelslasten voor stadscoördinatie lager (€ 0,4 miljoen).
- Voor het algemeen beheer van de openbare ruimte zijn de lasten € 0,3 miljoen lager dan begroot.
  Dit komt door onder andere een onderbesteding van € 1,8 miljoen op de middelen die voor DORA (achterstallig onderhoud) zijn toegekend voor 2016. Er is minder besteed in 2016 vanwege een grondige voorbereiding van de prioritering van projecten achterstallig onderhoud. Daarnaast waren de lasten hoger door een niet behaalde taakstelling Openbare Ruimte (€ 1 miljoen) en door het afboeken van oninbare vorderingen (€ 0,5 miljoen).
- Overige ontwikkelingen waardoor de lasten € 0,5 miljoen lager zijn dan begroot.

Toelichting Gebiedsgericht werken
Het positief resultaat op gebiedsgericht werken van € 0,3 miljoen komt door verschillende kleine onder- en overschrijdingen per stadsdeel. Daarom lichten we die niet nader toe.

Reserves en voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de reserves en voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Beleidskaders

- Mobiliteitsaanpak 2030
- Meerjarenprogramma Fiets 2012-2016
- Meerjarenprogramma Verkeersveiligheid 2012-2016
- Uitvoeringsagenda Mobiliteit
- Puccinimethode

Risico's en maatregelen

Actuele risico's

1 Door uitgebreide werkzaamheden aan weg en spoor (Zuidas) komen leefbaarheid en bereikbaarheid onder druk te staan.
Maatregel
De gemeente voert samen met partners een probleemanalyse uit voor de komende tien jaar en stelt oplossingen voor.

2 Degelijke beleidsvoering wordt bemoeilijkt door onbetrouwbare registratie van verkeersongevallen door het Rijk.
Maatregel
De gemeente lobbyt bij het Rijk voor meer lokale bevoegdheden.

3 De verkeerswetgeving staat het gewenste beleid voor snorfietsen in de weg.
Maatregel
De gemeente lobbyt bij het Rijk voor meer lokale bevoegdheden.

Toelichting

De eerste beheersmaatregel voeren we uit via processen van afstemming van werkzaamheden (programmering en prioritering) met partners in en buiten de stad. Bij Zuidas hebben we aandacht voor luchtkwaliteit via het convenant Slim en Schoon door de stad. Onderdeel hiervan is afname van zakelijke kilometers in Amsterdam, een project dat we samen met grote werkgevers uitvoeren (breikers - www.wijzijnbreikers.nl).

De beheersmaatregel bij het tweede risico voeren we uit door een nieuwe manier van meten. Hierover staat een toelichting onder doel 2.

Het derde risico is sterk gedaald. Het Rijk is bezig de landelijke regelgeving aan te passen, zodat wegbeheerders via een verkeersbesluit snorfietsers naar de rijbaan kunnen verplaatsen. Daarbij kan het dragen van een helm verplicht worden, zodat de snorfietser zelf beter wordt beschermd.

Portefeuillehouders: wethouders Litjens en Choho

3.4 Wegen, straten en pleinen

Openbare ruimte, infrastructuur, verlichting en verkeersregelinstallaties, exploiteren beheren en onderhouden.

Belangrijke ontwikkelingen

Door de groei van het aantal bewoners en bezoekers bleef ook in 2016 de druk op de openbare ruimte en infrastructuur toenemen. Amsterdam als schone en hele stad kwam dichterbij met extra geld voor achterstallig onderhoud (zie ook 3.3), het beleidskader 1Amsterdam Heel en Schoon en het Aanvalsplan Schoon Amsterdam 2017. Waar we de stad nu sober schoonhouden en onderhouden, willen we de norm verhogen tot het niveau verzorgd.

Nieuwe wet- en regelgeving speelde in 2016 vooral op het terrein van tunnels, bruggen en kades. De nieuwe regels worden in het exploiteren, beheren en onderhouden van het areaal verwerkt.

Vernieuwingen en verbeteringen in normenkader, gegevensverzameling, inspectiekaders en kostenmodel bieden kansen voor slimmer beheer en onderhoud van de openbare ruimte en infrastructuur. Deze veranderingen passen we toe via het Programma Assetmanagement.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C E

De openbare ruimte en de infrastructuur zijn verzorgd

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Percentage kilometer van de wegen op gewenst beheerniveau (niveau: Sober).	100% (2013)	100%	100%	2017 100% 2018 100% 2019 100%
2	Rapportcijfer voor de wegkwaliteit volgens weggebruikers.	n.v.t.	6,5	Niet gemeten in 2016	2017 6,5 2018 6,5 2019 6,5

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 te bereiken

We meten de indicator 2 bij doel 1 slechts eenmaal per twee jaar. Daarom hebben we over 2016 geen resultaat.

Programma Assetmanagement
In 2016 zijn de eerste versies van stadsbrede instandhoudingsplannen opgeleverd. Deze hebben bij de Voorjaarsnota 2016 geleid tot een gezamenlijke aanvraag met de stadsdelen vanwege achterstallig onderhoud die geleid heeft tot het project Deltaplan Openbare Ruimte Amsterdam (DORA) 1e fase+. Die aanvraag was ook gebaseerd op het eenduidige kwaliteitskader 1 Amsterdam Heel en Schoon. Goede gegevens over onze kapitaalgoederen, de assets, is doorslaggevend voor goed Assetmanagement. Daarom hebben we niet alleen een eenduidig normenkader nodig, maar ook een goed beeld van de huidige kwaliteit van de assets. In 2016 hebben we de eerste stappen gezet om alle gegevens in één database te krijgen in plaats van verspreid over de stad. Voor verhardingen en groen is de omzetting inmiddels gebeurd. Ook spraken we eenduidige inspectiekaders af volgens welke we in 2017 in de hele stad zullen inspecteren.

In 2016 hebben we voor Groen en Verhardingen zowel een normkostenmodel opgezet als de huidige kosten geïnventariseerd. Ruim honderdvijftig medewerkers zijn naar een tweedaagse oriëntatiemodule Assetmanagement geweest om iedereen een gelijke basiskennis te geven.

De Puccinimethode formuleert inrichtingsprincipes voor de Amsterdamse openbare ruimte. De uitgangspunten voor deze principes zijn overal hetzelfde: veilig, herkenbaar, duurzaam en toegankelijk. De Amsterdamse straat is vooral gediend met een rustig en overzichtelijk ontwerp. In 2016 werkten we samen met verschillende projecten zodat voorstellen voor het Handboek Puccinimethode duurzaam, kwalitatief hoogwaardig, betaalbaar en te beheren zijn. Zo verzekert Puccini een verzorgde en makkelijk te onderhouden openbare ruimte in de stad.
In de eerste helft 2016 verbeterden we de werkprocessen om zo de kwaliteit en de doelmatigheid van het werken in de openbare ruimte te verhogen. We begonnen met een actualisatie van de Puccinimethode en het handboek. Daarbij is onder meer aandacht voor nieuwe profielen en details, duurzaamheid van materialen en ontwerp, standaardisatie van straatmeubilair en de klimaatbestendigheid van het ontwerp.
In 2016 zijn er verschillende projecten gestart volgens de Puccinimethode, bijvoorbeeld:

- Daalwijkdreef
- Kolenkit Middengebied
- Kiekensterrein
- de 'Eilandenboulevard'
- Podium Lelylaan
- Linneauskade

Vanwege beperkt budget en capaciteit in 2016 besloten we om de ontwikkeling van de Puccinimethode Groen te beperken tot voorbereidingen. In 2017 gaan we er mee verder.

Doel 2 Zie activiteiten hierna B C D

De infrastructuur is zo min mogelijk buiten gebruik

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel						
1	Percentage van de tijd dat tunnels in gebruik zijn.	98,5% (2014)	98%	98,9%	2017	98%
					2018	98%
					2019	98%
2	Aantal afwijkingen op het hoofdnet van het kader 'sneller werken'.	n.v.t.	0	0	2017	0
					2018	0
					2019	0

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

De realisatiewaarden van de indicatoren bij doel 2 voldoen aan de streefwaarden in de begroting. In het cijfer van de beschikbaarheid van de tunnels zijn de zomerwerken aan de IJ-tunnel conform definitie niet meegenomen.

De streefwaarde in de begroting van (minimaal) twee beheer- en onderhoudsprojecten waarbij 6*12 uur wordt gewerkt is behaald.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A B C E

De infrastructuur wordt kostenefficiënt beheerd

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Beheer- en onderhoudskosten per vierkante meter weg in euro's.	0	1,82	1,38	2017 1,82 2018 1,82 2019 1,82

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

De realisatie in 2016 van de beheer- en onderhoudskosten per vierkante meter weg is met € 1,38 binnen de streefwaarde van €1,82 gebleven. Doordat de omvang van het werkenpakket en daarmee de kosten van jaar tot jaar kunnen verschillen, kan ook de realisatiewaarde van deze indicator fluctueren in de tijd.

Het aantal onderhouds- en vervangingsprojecten dat we kostenefficiënt programmeerden, is ruimschoots hoger dan de streefwaarde van 2. Vanwege de overlap met de indicator bij Activiteit B is deze indicator in de Begroting 2017 niet meer opgenomen.

Activiteiten

A Invoering Assetmanagement om beter te sturen op prestaties, kosten en risico's

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage van basis-areaalgegevens (per type infrastructuur) dat compleet is. *Hoort bij doel 1 en 3*	n.v.t.	60%	60%	2017 80% 2018 90% 2019 90%

B Risico-gestuurde planning van beheer op basis van totale kosten levensduur bij arealen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Assetmanagement risico gestuurde planning van beheer op basis van totale kosten levens-duur bij de arealen. *Hoort bij doel 1, 2 en 3*	0 (2014)	2	2	2017 3 2018 4 2019 4

C Aantal onderhouds- en vervangingsprojecten kostenefficiënt geprogrammeerd

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal onderhouds- en vervangingsprojecten (kostenefficiënt) geprogrammeerd. *Hoort bij doel 1, 2 en 3*	0 (2014)	2	>2	2017 4 2018 8 2019 8

D **Beheer- en onderhoudsprojecten waarbij 6 x 12 uur wordt gewerkt**

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Beheer- en onderhoudsprojecten waarbij 6 x 12 uur wordt gewerkt.	0 (2014)	2	>2	2017 2018 2019	4 6 6
Hoort bij doel 2					

E **Uitwerken en invoeren van Puccini-methode groen, blauw en paars**

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Uitwerken en implementeren van de Puccini-methode groen, blauw en paars.		Vastgesteld (groen)	Nog niet vastgesteld	2017 2018 2019
Hoort bij doel 1 en 3				

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 3.4 **Baten** 115,5 **Lasten** 300,6

Dagelijks onderhoud en beheer

Activiteit A B C

Baten 15,1
Lasten 46,1

Het stadsbrede beleidskader voor het beheer van de openbare ruimte 1 Amsterdam Heel en Schoon is in 2016 in inspraak gebracht. In het kader staan de uitgangspunten en principes voor hoogwaardig beheer van onze openbare ruimte. Het kader gaat uit van een stadsbrede, eenduidige manier om de stad te onderhouden en te reinigen. Waar we de stad nu sober schoonhouden en onderhouden willen we de norm verhogen tot het niveau 'verzorgd'.

In 2016 zijn blijvend vervuilende plekken aangepakt, de zogenaamde hotspots. Dat geldt ook voor het schoonhouden bij evenementen. Zo hielp het om in het Vondelpark extra afvalbakken te plaatsen die we regelmatig leegden. Samen met de flexibele inzet van extra reinigingsmedewerkers tijdens mooi weer haalden we zo de gewenste schoonheidsgraden. In de tweede helft van het jaar koppelden we hier extra communicatie aan. Na Koningsdag en Europride lagen de straten en pleinen er binnen een dag weer schoon bij.
Ook begonnen we in een aantal gebieden in het Centrum om samen met (fastfood)ondernemers de straatvervuiling tegen te gaan. De gemeentelijke website en communicatiedragers in de openbare ruimte (zoals de afvalbakken) waren de basis van de communicatie over een schone stad. Daarnaast communiceerden we gericht over specifieke acties zoals de landelijke Opschoondag, Keep It Clean Day, Nieuwjaarsvegen en verschillende lokale initiatieven.

Het college stemde in november in met het Aanvalsplan Schoon Amsterdam 2017. Daarin staan tien maatregelen om de stad sneller en beter schoon te houden.

Groot onderhoud en vervanging

Activiteit A B C D E

Baten 85,5
Lasten 132,3

In 2016 leverden we het eerste stedelijk instandhoudingsplan vanuit assetmanagement voor verhardingen op. Ook staan alle beheerdata van verhardingen in het centrale informatiebeheersysteem. Het groot onderhoudsprogramma gaat over vervangen van één of meer van de bovenste lagen van het asfalt of uitvoeren van een oppervlaktebehandeling om grotere onderhoudsmaatregelen uit te stellen.

Het programma voor wegen, voet- en fietspaden voerden we in 2016 voor 95% volgens planning uit. De Visie Openbare Ruimte 2025 (zie programmaonderdeel 3.3) werkt direct door in hoe we de openbare ruimte inrichten. De vergroening van het Orlyplein bij station Sloterdijk is een voorbeeld van een herinrichting zoals de Visie Openbare Ruimte bedoelt. In 2016 wonnen we daarmee De Gouden Zwaluw. Het werd een aangename, stedelijke verblijfsplek die bovendien helpt bij een klimaatbestendige stad. Ook de herinrichting van de IJ-zijde van het Centraal Station sluit goed aan bij de principes van de Visie Openbare Ruimte 2025. Voetgangers, fietsers en verblijvers delen nu de ruimte. De auto is daar uit het straatbeeld verdwenen.

Kades, bruggen en tunnels

Activiteit A B C D E

Baten	8,0
Lasten	49,5

Het beheer en onderhoud van de verkeerstunnels en de bruggen en viaducten van het Hoofdnet Auto vallen onder dit product.

Programma constructieve veiligheid bruggen
Bij wijziging van de Woningwet in 2012 werd het Bouwbesluit wettelijk van kracht op bruggen. Bij toetsing van enkele bruggen (ongeveer 10%) in de Amsterdamse hoofdinfrastructuur bleken veel van die bruggen (ongeveer 60%) rekenkundig buiten de nieuwe normen te vallen. Bij het inventariseren en analyseren van de bruggen blijkt veel benodigde informatie over constructie en draagkracht onvolledig te zijn. Deze informatie wordt aangevuld. Totdat het nieuwe toetsingskader constructieve veiligheid bruggen (2019) komt, houden we de bruggen vanuit assetmanagement in de gaten. Waar nodig treffen we beheersmaatregelen of bereiden we die alvast voor.

Ook kades en oevers vallen onder de wijziging van het Bouwbesluit. Dit wil zeggen dat het bestaande bouwwerken zijn die constructief veilig moeten zijn voor openbaar gebruik. We hebben 100% van de centraal stedelijke oevers en kademuren geïnspecteerd. Als uit inspecties van de kademuren blijkt dat er schade is, bijvoorbeeld scheurvorming, dan houden we die kademuur in de gaten. We kunnen dan besluiten om verder onderzoek naar de constructie te laten uitvoeren.

Amsterdam heeft vier wegtunnels: de Michiel de Ruijtertunnel, IJ-tunnel, Piet Heintunnel en Arenatunnel. In 2017 nemen we een vijfde wegtunnel in gebruik: de Spaarndammertunnel. Daarvan was de ruwbouw in 2016 klaar.
De laatste fase van de renovatie van de IJ-tunnel in de zomer van 2016 hebben we binnen de afgesproken planning gehaald. We hebben onder andere de verouderde tunnel-technische installaties vervangen en de brandwerendheid op orde gebracht.

In 2016 zijn de scope, kosten en planning van de renovatie Piet Heintunnel verder uitgewerkt. Het benodigde investeringsbedrag valt waarschijnlijk substantieel hoger uit dan het in de Begroting 2013 toegekende budget, met name door aangescherpte wetgeving inzake tunnelveiligheid. De meerkosten worden betrokken bij de Voorjaarsnota 2017.

Straatreiniging en gladheidsbestrijding

Activiteit C

Baten	6,9
Lasten	72,7

Dit product gaat over de gladheidsbestrijding tijdens winterse omstandigheden.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	0,4	1,5	1,6	0,1
Lasten	52,1	55,7	54,7	-1,0
- *Saldo van baten en lasten*	*-51,7*	*-54,1*	*-53,1*	*1,1*
Onttrekking reserves	2,1	7,1	5,7	-1,3
Toevoeging reserves	14,0	13,3	13,3	0,0
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-11,8*	*-6,2*	*-7,6*	*-1,3*
Subtotaal stedelijk	**-63,5**	**-60,4**	**-60,6**	**-0,3**
Gebiedsgericht werken				
Baten	33,3	73,9	62,8	-11,2
Lasten	206,8	224,1	206,9	-17,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-173,4*	*-150,2*	*-144,1*	*6,1*
Onttrekking reserves	98,9	59,6	45,4	-14,2
Toevoeging reserves	95,4	25,0	25,7	0,6
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*3,4*	*34,5*	*19,7*	*-14,9*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-170,0**	**-115,7**	**-124,4**	**-8,8**
Totalen programmaonderdeel 3.4	**-233,6**	**-176,1**	**-185,1**	**-9,0**

Het programmaonderdeel Wegen, straten en pleinen heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 9 miljoen. Dit komt door een negatief saldo van € 0,3 miljoen op de stedelijke taken en een negatief saldo van € 8,8 op gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het negatief resultaat op stedelijke taken van € 0,3 miljoen wordt hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 1,6 miljoen zijn vrijwel gelijk aan de begroting.

Lasten
De totale lasten van € 54,7 miljoen zijn € 1 miljoen lager dan begroot.

- Dit komt vooral door lagere lasten van € 1,3 miljoen voor groot onderhoud en vervanging. Onderliggende oorzaken zijn hogere uitgaven bij hoofdnet auto (€ 0,5 miljoen) en lagere lasten als gevolg van later uitvoering (€ 1,8 miljoen) op de projecten Spaklerweg, IJdoornlaan, bruggen 677 en 678 Allendelaan, halteerlocatie touringcars en voorbereiding sluizen en oevers.
- De uitgaven voor kades, bruggen en tunnels en gladheidbestrijding vallen per saldo € 0,3 miljoen hoger uit.

Reserves
Door de lagere lasten voor projecten is ook een lagere onttrekking opgenomen uit de reserve beheer stedelijke infrastructuur van € 1,3 miljoen.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Het negatief resultaat op het gebiedsgericht werken van € 8,8 miljoen wordt hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 62,8 miljoen zijn € 11,2 miljoen lager dan begroot. Dit komt vooral door:

- Lagere baten van € 12,3 miljoen voor groot onderhoud en vervanging, gedekt vanuit het Stedelijk Mobiliteitsfonds. De lagere baten zijn vooral voor stadsdelen West (€ 8,6 miljoen) en Centrum (€ 2,0 miljoen) en zijn het gevolg van lagere uitvoeringskosten op projecten voor groot onderhoud.
- Verder zijn er lagere baten voor kades, bruggen en tunnels van € 1,8 miljoen doordat projecten zijn vertraagd. Daardoor vallen zowel de lasten als de baten lager uit.
- Daarnaast zijn er hogere baten van € 3,0 miljoen voor dagelijks onderhoud en beheer voor vooral het opbreken en herstellen (bijvoorbeeld vanwege het leggen van leidingen door nutsbedrijven). Deze werkzaamheden worden vergoed door derden. Tegenover deze extra opbrengsten staan extra lasten.

Lasten
De totale lasten van € 206,9 miljoen zijn € 17,3 miljoen lager dan begroot vanwege:

- Lagere lasten van € 16,9 miljoen voor groot onderhoud, voornamelijk in stadsdeel West (€ 6,7 miljoen) en Centrum (€ 5,4 miljoen), doordat bij verschillende stadsdelen vertraging is opgelopen in het uitvoeren van projecten en aanbestedingsvoordelen zijn gerealiseerd. Deze lasten voor groot onderhoud en vervanging worden grotendeels gedekt vanuit het Stedelijk Mobiliteitsfonds. In stadsdeel Centrum is een meevaller voor het project Rode Loper ontstaan door een gunstig uitgevallen aanbesteding van Rokin/Munt.
- Lagere lasten van € 0,4 miljoen voor kaders, bruggen en tunnels vanwege vertragingen in projecten in Nieuw West en Oost. Tegenover deze lagere lasten zijn ook lagere opbrengsten opgenomen.

Reserves
In totaal is voor € 14,9 miljoen minder onttrokken aan reserves. Naast projecten die worden gedekt uit het SMF voeren stadsdelen projecten voor groot onderhoud uit met andere dekking. Omdat meerdere van deze projecten een onderbesteding kennen (projecten worden in 2017 en later verder opgepakt en uitgevoerd), hoefde er minder aan de verschillende reserves te worden onttrokken. Voor Centrum gaat het om een lagere onttrekking van € 6,4 miljoen aan de reserve Rode Loper. Voor Oost en Zuid gaat het om € 2,4 miljoen respectievelijk € 4,4 miljoen lagere onttrekkingen uit reserves.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Reserve beheer stedelijke infrastructuur	14,4	11,3	4,4	20,8	11,3	6,2

Toelichting
Het doel van de reserve is dekking van de kosten van het meerjarig onderhoud van de stedelijke infrastructuur. Door het hanteren van een activeringsgrens worden de budgetten voor vervangingsonderhoud lager dan € 5 miljoen incidenteel verstrekt en toegevoegd aan de reserve. Alle projecten die gedekt worden uit deze reserve zijn opnieuw beoordeeld op hun cost-to-complete.
In de Begroting 2016 is voor de investeringsvoorstellen onder de activeringsgrens die vanaf 2015 in de begroting gedekt moeten worden, incidenteel een bedrag van € 11,3 miljoen ter beschikking gesteld. De onttrekkingen voor de projecten zijn ten opzichte van de Najaarsnota 2016 € 1,8 miljoen lager uitgevallen dan begroot. De achterblijvende onttrekking wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere

kosten bij de projecten Spaklerweg (€ 0,4 miljoen), IJdoornlaan (€ 0,4 miljoen), bruggen 677 en 678 Allendelaan (€ 0,6 miljoen), halte-locatie touringcars (€ 0,2 miljoen) en voorbereiding sluizen en oevers (€ 0,3 miljoen).

De oorzaken zijn divers: onder andere gunstige aanbesteding, voorspoedige uitvoering en vertraging door scope-aanpassingen als gevolg van de uitkomsten van onderzoeken leiden tot lagere lasten in 2016 dan begroot.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Voorziening Groot onderhoud openbare ruimte	11,6	7,4	10,8	8,2	7,5	18,7

Toelichting
Doel van deze voorziening is de openbare ruimte op een aanvaardbaar kwalitatief niveau te behouden. De onttrekking is lager dan begroot doordat (grote) projecten zijn doorgeschoven of later zijn gestart en gunstige aanbestedingen hebben plaatsgevonden.

Beleidskaders

- Nota 'Beheren op niveau'
- Nota 'Stedelijke infrastructuur'
- Puccini rood

Risico's en maatregelen

Actuele risico's

1 Het streven naar kostenbesparingen kan conflicteren met goed onderhoud van infrastructuur.
Maatregel
De gemeente voert de sturingsfilosofie Assetmanagement in voor beheer en onderhoud.

2 Verdere professionalisering van de bedrijfsvoering en opdrachtverstrekking vraagt veel van de organisatie.
Maatregel
Gefaseerde invoering over meerdere jaren, integrale aansturing, zo nodig areaal- of locatiegewijs.

3 Toenemend gebruik van de openbare ruimte leidt tot hogere beheerkosten en/of lagere kwaliteit.
Maatregel
Verkeersmanagement, spreiden gebruik, passende materiaalkeuze.

Toelichting
De beheersmaatregel Invoering Assetmanagement passen we toe (zie eerder in het programma-onderdeel). Bij de invoering van Assetmanagement, die meerdere jaren duurt, leggen we steeds de verbinding tussen centrale stad en stadsdelen. Verkeersmanagement, het spreiden van gebruik en passende materiaalkeuze, passen we doorlopend toe om beheerkosten en kwaliteit te bewaken.

Portefeuillehouders: wethouders Choho, Van der Burg en Ivens

3.5 Groen, dierenwelzijn en recreatie

Kwaliteit van groen realiseren voor een concurrerende, aantrekkelijke en leefbare stad.

Belangrijke ontwikkelingen

In april 2016 is de Agenda Dieren door de gemeenteraad vastgesteld. Uit deze agenda vloeien 50 acties voort die gezamenlijk een significante bijdrage leveren aan het bevorderen van dierenwelzijn en het voorkomen van dierenleed. In 2016 is gestart met de Amsterdamse Dierenhulp aan Minima (ADAM) regeling, waarbij dierenartskosten van minima met een stadspas worden vergoed. Bij kinderboerderijen is gestart met fysieke maatregelen om het dierenwelzijn te verbeteren en met opstellen van gezamenlijk dierenwelzijnsbeleid.

Binnen Amsterdam vindt een flinke verdichting plaats door de bouw van 50.000 woningen tot 2025. In de Structuurvisie werd al in 2011 gesteld dat het maken van een goed stedelijk leefmilieu alleen lukt met een kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte, waarin het groen een belangrijke rol speelt. Nu het tempo van verdichting fors omhoog gaat wordt de toepassing van kwalitatief hoogwaardig en goed bruikbaar groen nog belangrijker. Ook de druk op het bestaande groen neemt toe door de verdichting. Dat betekent dat de waarde van het oppervlak aan huidig groen nog hoger wordt dan voorheen, vooral op gebied van een aantrekkelijke leefomgeving, regenbestendigheid, hittebestendigheid, biodiversiteit, gezondheid, sociale cohesie en educatie. Voor bijvoorbeeld de stadsparken, die nu al een belangrijke functie vervullen als gemeenschappelijke tuin voor veel Amsterdammers, betekent dit dat een extra investering nodig is in de kwaliteit om dit intensievere gebruik mogelijk te maken.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B

Investeren in kwaliteit en spreiden van de druk op de stadsparken en het Amsterdamse bos

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Aantal stadsparken dat (gedeeltelijk) is heringericht ten opzichte van 2014, waardoor ze uitnodigen tot intensiever gebruik.	0 (2014)	2	2	2017 2018 2019	2 3 3

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 te bereiken

Door te investeren in parken worden zij geschikter voor intensiever gebruik. Verder laten we de druk op intensief bezochte parken afnemen, waarmee we een betere spreiding bereiken.

In 2016 hebben we het Martin Luther Kingpark, het Amsterdamse Bos, het Oosterpark en het Sloterpark gedeeltelijk opnieuw ingericht. In het Martin Luther Kingpark verbeterden we het Paradeterrein, het zuidelijke deel van het park en de entrees. Ook maakten we de openbare ruimte rondom het park meer regenbestendig, zoals het entreegebied van het De Mirandabad.

In het Amsterdamse Bos begonnen we met de ecologische verbindingszone langs de Ringvaart aan te leggen met verschillende recreatieve voorzieningen. Daarmee lossen we verschillende knelpunten in de ecologische structuur op. In het Oosterpark en Sloterpark zijn nieuwe voorzieningen voor de bezoekers gerealiseerd.
Door de inzet van de € 20 miljoen Groengelden en het toekennen daarvan aan projecten en subsidies verwachten we in deze collegeperiode voor ruim € 55 miljoen te investeren in een groen Amsterdam. De Groengelden zijn namelijk een cofinanciering, waar geld uit andere bronnen (overheid of particulier) bijkomt.

In 2016 losten we 22 knelpunten in de ecologische structuur op, zoals bij de Velserweg bij Sloterdijk en de Beemsterstraat bij de Ringweg A10 in Noord. We willen in de periode 2015-2018 in totaal 80 ecologische knelpunten oplossen.

Doel 2 Zie activiteiten hierna A B C

Meer groen in de buurt, inclusief groene daken voor een prettig leefklimaat, koeling en waterberging

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Aantal buurtparken dat is toegevoegd aan de openbare ruimte ten opzichte van 2014.	0 (2014)	10	7	2017 2018 2019	15 20 25

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

Groen is toegankelijk voor alle vormen van recreatie. In buurten wordt groen toegevoegd door het vergroenen of aanleggen van postzegelparken, het stimuleren van geveltuinen, het vergroenen van schoolpleinen en door natuurlijke speelplaatsen aan te leggen. In 2016 zijn twee postzegelparken aangelegd (op de hoek Ruysschstraat-Wibautstraat en in de Kneppelhoutstraat). Ook zijn al drie schoolpleinen vergroend (van Montessori Boven 't IJ, van De Dongeschool en De Willibrord). En er zijn twee natuurlijke speelplaatsen bijgekomen: de Kindercampus Zuidas en speeltuin Volewijck. In totaal zijn hiermee 7 nieuwe buurtparkjes toegevoegd. Initiatieven voor de realisatie van buurtparken komen van de stadsdelen en van bewoners en ondernemers. In 2016 zijn ruim 20 initiatieven gehonoreerd met Groengelden, maar de projecten zijn nog niet in de uitvoeringsfase. Verwachting is dat de meeste buurtparken opgeleverd worden in de jaren 2017-2018.

Groene daken worden toegevoegd voor een prettig leefklimaat, koeling en waterberging. In 2016 is de subsidieregeling voor groene daken en muren beschikbaar gekomen voor Amsterdammers. Dit heeft in 2016 al geleid tot beschikkingen waarmee 14.574 m2 groen dak wordt toegevoegd en de klimaatbestendigheid van de stad wordt vergroot.

Natuurinclusief bouwen wordt gestimuleerd. Natuurinclusief bouwen maakt inmiddels deel uit van diverse bouwenveloppen, waaronder die van Amstelkwartier (1e fase en 2e fase), IJburg Centrumeiland, Archimedesplantsoen en een deel van de Zuidas. Ook is het als randvoorwaarde opgenomen in diverse bestemmingsplannen, zoals Weespertrekvaart, Hamerstraatgebied, Havenstad en Elzenhagen Zuid.

Doel 3

Zie activiteiten hierna B C D E

Maken van een kwaliteitsslag in dierenwelzijn

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016		Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel						
1	Percentage zwerfhonden en zwerfkatten dat door de asielen met de eigenaar kan worden herenigd.	40% hond 15% kat (2010-2014)	40% hond 15% kat	44% hond 17% kat	2017 2018 2019	45% hond 20% kat 50% hond 20% kat 50% hond 20% kat
2	Aantal zwerfhonden en zwerfkatten dat door de asielen met de eigenaar kan worden herenigd.	150 honden 225 katten (2010-2014)	150 honden 225 katten	97 honden 184 katten	2017 2018 2019	150 honden 225 katten 150 honden 225 katten 150 honden 225 katten
3	Percentage honden en katten uit het asiel herplaatst.	90% (2014)	90%	73% hond 58% kat	2017 2018 2019	90% 90% 90%
4	Aantal honden en katten uit het asiel herplaatst.	250 honden 1200 katten	250 honden 1200 katten	247 honden 996 katten	2017 2018 2019	250 honden 1200 katten 250 honden 1200 katten 250 honden 1200 katten

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

Dieren worden opgevangen en waar mogelijk herenigd met hun eigenaar, dan wel herplaatst. Uit de analyse van cijfers blijkt dat een aanzienlijk deel van de honden en katten al direct via de chip-informatie naar de eigenaar kan worden gebracht. Het aantal zwerfhonden en -katten in de asielen neemt daardoor jaarlijks structureel af. Het aantal dieren dat in 2016 is herenigd met hun eigenaar is afgenomen, maar het percentage herenigde dieren is desondanks licht toegenomen. Dieren die bij een asiel terechtkomen zijn relatief moeilijk herplaatsbaar. Dit geldt in het bijzonder voor terriërachtige honden die vanwege hun karakter moeilijk zijn te plaatsen.

Van de Amsterdamse Dierenhulp aan Minima (ADAM-)regeling hebben 1.950 mensen gebruik gemaakt. Dierenartsen zien nu dieren met chronische kwalen op hun spreekuur die ze niet eerder hebben gezien. De regeling voor het onvruchtbaar maken van honden en katten is vanaf de invoering van de regeling ook meteen een groot succes. Samen met de verlaging van de eigen bijdrage vanaf september 2016 heeft dit tot een forse stijging van het gebruik van de regeling geleid.

Activiteiten

A **Het doelgericht inzetten van de groengelden om groen te ontwikkelen en te verbinden**
Hoort bij doel 1 en 2

B **Oplossen van knelpunten in de ecologische structuur, zoveel mogelijk plant- en diervriendelijk groenbeheer**
Hoort bij doel 1, 2 en 3

C **Subsidie voor groene daken, stimuleren van geveltuinen, stimuleren 'natuur-inclusief' bouwen**
Hoort bij doel 2 en 3

Indicator activiteiten
Voor de activiteiten A, B en C zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

D **Hulp aan huisdieren van minima; verbeteren kwaliteit dierenwelzijn op Amsterdamse kinderboerderijen**

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal consulten/behandelingen van huisdieren van minima voor gereduceerd tarief bij een dierenarts (stadspasjaar van sept t/m aug opvolgende jaar)	0 (2014)	1.500	1.950	2017 3.500 2018 5.000 2019 5.000

Hoort bij doel 3

E **Uitwerken en invoeren van Puccini-methode groen, blauw en paars**

Indicator activiteit
Voor de activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 3

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 3.5 **Baten** 14,1 **Lasten** 83,1

Openbaar groen

Activiteit A B E

Baten 14,0
Lasten 69,2

Stadsparken zijn bij uitstek de gemeenschappelijke tuinen van de stad. De druk op de stadsparken is de laatste periode fors toegenomen. Om een groeiend aantal inwoners recreatieruimte te bieden, zijn investeringen nodig.

In de Agenda Groen 2015-2018 zijn maatregelen geformuleerd om een duurzaam en intensief gebruik mogelijk te maken en te houden. Voor een groen en leefbaar Amsterdam is in 2016 daarom geïnvesteerd in de kwaliteit van de parken en het buurtgroen zodat die beter aansluit bij het actuele gebruik. Daarvoor zijn onder andere de Groengelden uit het coalitieakkoord ingezet. Dit heeft in 2016 al geleid tot vergroening en een kwaliteitsslag van de groene ruimte in de stad. Deze ontwikkeling zet zich de komende periode voort, daar eind 2016 de volledige € 20 miljoen aan Groengelden is belegd in groenprojecten en subsidieregelingen en de komende periode focus ligt op uitvoering. De Groengelden zijn bedoeld als cofinanciering waarbij financiële middelen uit andere bronnen (overheid of particulier) worden ingezet. Door de inzet van Groengelden wordt naar verwachting ruim € 55 miljoen geïnvesteerd in een groen Amsterdam.

De lasten voor Stedelijke groenprojecten bedragen € 4,0 miljoen in 2016. Daarvan betreft € 1,8 miljoen bestedingen ten behoeve van aan parken en groene daken uit eerdere Groen- en ISV-gelden. In 2016 is 2016 € 2,2 miljoen opgeleverd aan investeringen in parken, groen in de buurt en het groene fietsnet. Tussen het toewijzen van budget aan projecten en de werkelijke oplevering zit vaak 2 jaar, vanwege afstemming, inspraak, ontwerp en uitvoering in het juiste groeiseizoen. Dit proces start zodra het geld toegewezen is.
Zo zijn in een aantal parken zoals het Martin Luther Kingpark, Oosterpark en Sloterpark nieuwe voorzieningen voor de bezoekers gerealiseerd.

Het overige budget is in 2016 toegewezen aan parken, ecologische knelpunten, kleiner groen en verscheidene subsidies. Voor de aanleg van groene daken zijn subsidiebedragen toegekend om 14.574 m^2 groen toe te voegen aan het daklandschap. Ook zijn er subsidies voor groene schoolpleinen verstrekt.

In 2016 is de centrale bomenverordening vastgesteld. Daarmee heeft Amsterdam voor het eerst in ruim 20 jaar één verordening voor de hele stad. Onderdeel van deze verordening is het zogenoemde Herplantfonds. Het doel van de bomenverordening is dat gekapte bomen ergens ander in Amsterdam worden herplant. Herplanting is echter niet altijd mogelijk. In die gevallen wordt de geldwaarde van de gekapte boom in het gemeentelijk herplantfonds gestort. De middelen uit dit fonds kunnen uitsluitend worden aangewend voor nieuwe aanplant van bomen. In 2016 is een toevoeging gedaan van € 2,7 miljoen aan de nieuwe systeemreserve ‘Herplantfonds’. Dit betreft een bijdrage van Rijkswaterstaat in verband met de verbreding van de A9.

De uitgaven voor het Amsterdamse Bos zijn € 7,5 miljoen, de inkomsten zijn € 1,2 miljoen. Vanwege de ouderdom van het Bos, de teruglopende vitaliteit van het bomenbestand en boomziekten, is extra geïnvesteerd in maatregelen rond de ‘zorgplicht bomen’.

Het bezoekersaantal van het Amsterdamse Bos is met 6 miljoen stabiel gebleven. De bezoekers waardeerden het Bos met het rapportcijfer 8,3. Bijna 12 duizend personen, vooral kinderen, namen deel aan natuur-educatieve activiteiten. Er zijn 206 evenementen gefaciliteerd waarvan 4 grootschalige evenementen.
Gemiddeld per maand hebben 92 personen gebruik gemaakt van de mogelijkheden om in het Bos vrijwilligerswerk te verrichten of aan een leerwerktraject deel te nemen. De deelnemers waarderen deze mogelijkheden met het cijfer 8.

Overig groen en recreatie

Activiteit **A** B C D E

Baten	0,1
Lasten	12,6

De periodieke subsidie van € 4,6 miljoen voor Artis is ingezet voor de instandhouding en groot onderhoud van het gebouwd cultureel erfgoed, dat grotendeels in eigendom is van de gemeente. Verder worden specifieke doelgroepen, waaronder scholieren en studenten, tegen gereduceerd tarief in aanmerking gebracht van natuur-educatieve (les)programma’s.

Daarnaast is in 2016 gewerkt aan het opstellen van de Agenda Dieren en de uitvoering van de maatregelen die in dit kader zijn vastgesteld. De lasten voor Dierenwelzijn bedragen € 1,5 miljoen in 2016.

De periodieke subsidie van € 0,5 miljoen voor de Hortus is ingezet voor de instandhouding en exploitatie.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	2,1	2,9	7,1	4,2
Lasten	20,8	26,7	23,5	-3,2
- Saldo van baten en lasten	-18,7	-23,8	-16,4	7,4
Onttrekking reserves	0,8	1,4	1,0	-0,4
Toevoeging reserves	-	-	2,7	2,7
- Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	0,8	1,4	-1,7	-3,1
Subtotaal stedelijk	**-17,9**	**-22,4**	**-18,2**	**4,3**
Gebiedsgericht werken				
Baten	2,4	3,4	3,1	-0,4
Lasten	55,5	56,9	56,3	-0,7
- Saldo van baten en lasten	-53,1	-53,5	-53,2	0,3
Onttrekking reserves	1,5	3,9	2,9	-1,0
Toevoeging reserves	0,4	0,5	0,6	0,1
- Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	1,2	3,4	2,4	-1,1
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-52,0**	**-50,1**	**-50,8**	**-0,7**
Totalen programmaonderdeel 3.5	**-69,9**	**-72,5**	**-69,0**	**3,6**

Het programmaonderdeel Groen, dierenwelzijn en recreatie heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 3,6 miljoen. Dit het is resultaat van een positief saldo van € 4,3 miljoen op de stedelijke taken en een negatief resultaat van € 0,7 miljoen op het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het positief resultaat op stedelijke taken van € 4,3 miljoen komt vooral door hogere bijdragen aan groenprojecten. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

Baten

De totale baten van € 7,1 miljoen zijn € 4,2 miljoen hoger dan begroot. Dit komt door:

- Hogere baten voor stedelijke bijdrage groenprojecten van totaal € 4,5 miljoen.
  Deze bestaat uit een bijdrage van Rijkswaterstaat vanwege de verbreding van de A9 aan het herplantfonds van € 2,7 miljoen, een bijdrage vanuit de ISV-middelen voor groenprojecten (€ 0,8 miljoen) en een bijdrage vanuit het mobiliteitsfonds voor de huidige groengelden (€ 0,9 miljoen).
- Lagere opbrengsten voor het Amsterdamse Bos van € 0,2 miljoen.
  Dit komt door de niet behaalde taakstelling invoering betaald parkeren van € 0,6 miljoen. Daarnaast zijn hogere opbrengsten van € 0,4 miljoen gerealiseerd als gevolg van een toename van het aantal kleinschalige evenementen waarvoor een gebruiksvergoeding wordt gevraagd en daarnaast zijn waar mogelijk lopende contracten rond recreatieve voorzieningen geactualiseerd.

Lasten

De totale lasten van € 23,5 miljoen zijn € 3,2 miljoen lager dan begroot als gevolg van:

- Lagere lasten voor openbaar groen van € 1,8 miljoen.
  Dit wordt voornamelijk veroorzaakt doordat het budget voor uitvoering van de prioriteit Sloterplas niet volledig is besteed in 2016. Al in de najaarsnota is gemeld dat van het totale budget van € 2,5 miljoen eind 2016 € 1,9 miljoen niet zou worden besteed. Daarnaast zijn de lasten voor de bijdragen aan recreatieschappen en beleidsontwikkeling openbare ruimte en groen € 0,1 miljoen hoger dan begroot.

- Lagere lasten van € 1 miljoen vanwege onderbesteding op de prioriteit Dierenwelzijn. De meeste acties uit de Agenda Dieren konden pas na vaststelling van deze agenda worden opgepakt. Dit is al gemeld in de Najaarsnota 2016, maar is niet verwerkt als begrotingswijziging.
- Verder is de geraamde bijdrage aan het recreatieschap Vinkeveense plassen van € 0,4 miljoen niet uitbetaald. Dit heeft geen effect op het saldo omdat er ook geen onttrekking aan de bijbehorende reserve is gedaan.

Reserves
Wat betreft de reserves is zoals hierboven aangegeven € 0,4 miljoen minder onttrokken. De dotatie is € 2,7 miljoen hoger dan begroot vanwege de toevoeging aan de reserve Herplantfonds.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Het negatief resultaat op gebiedsgericht werken van € 0,7 miljoen wordt vooral veroorzaakt door een lagere doorbelasting van afdelingskosten, het wegwerken van achterstallig onderhoud, de vervanging van zieke of dode bomen en extra onderhoud aan schoolpleinen.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en van de voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen.*

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Herplantfonds	0,0	2,7	0,0	2,7	0,0	0,0
Reserve incidentele groenmiddelen	2,4	0,0	1,0	1,4	0,0	1,0

Toelichting
Met het vaststellen van de Bomenverordening heeft de raad tevens besloten tot instelling van een herplantfonds. Amsterdam heeft in 2016 een bijdrage ontvangen van € 2,7 miljoen in verband met de benodigde kap van een aantal bomen vanwege de verbreding van de Gaasperdammerweg (A9). Dit bedrag is aan de reserve toegevoegd.

In 2016 is € 1 miljoen aan de reserve incidentele groenmiddelen onttrokken. Het betreft de afrekening van groenprojecten die al in de vorige bestuursperiode zijn geaccordeerd.

Voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- De Structuurvisie
- Agenda Groen
- Het ontwikkelingsbeeld 2040
- Het Bosplan 2012-2016
- De Provinciale Ruimtelijke Verordening

Risico's en maatregelen

Actuele risico's

1 Populaire parken trekken erg veel bezoekers en worden hierdoor minder aantrekkelijk.
Maatregel
Spreiding van bezoekers en het onderhoud afstemmen op het gebruik

2 Intensief gebruik van groen door recreatie kan de ontwikkeling van de biodiversiteit in de weg staan.
Maatregel
De gemeente investeert onder andere in het oplossen van ecologische knelpunten, in ecologisch groenbeheer en in natuurlijke oevers.

Toelichting
Het risico dat populaire parken erg veel bezoekers trekken en daardoor minder aantrekkelijk worden geldt nog steeds. Dit bleek in 2016 door discussie over het gebruik van stadsparken. Hiervoor werkten we in 2016 verder aan het werken aan de kwaliteit van stadsparken zodat ze ingericht zijn op intensief gebruik. Verder startten we verschillende onderzoeken naar het gebruik en het beheer en onderhoud van parken.

Het risico dat intensief gebruik van groen door recreatie de ontwikkeling van de biodiversiteit in de weg staat geldt nog steeds. Dit risico beheersen we door verder te gaan met het oplossen van ecologische knelpunten, de verdere uitrol van ecologisch beheer en natuurvriendelijke oevers. Ook kunnen we de vastgestelde Natuurwaardenkaart en het recente onderzoek naar de ecologische invloed van evenementen in het groen gebruiken om dit risico te beheersen.

Subsidies van betekenis in 2016

Subsidies van betekenis in 2016	*Bedragen € 1 000*
1 Artis	4.660
2 Dierenwelzijnsorganisaties	976
3 Hortus	541
Overige subsidies	1.781
Totaal	**7.958**

Toelichting
De subsidies voor dierenwelzijnsorganisaties dienen als vergoeding voor de opvang en het vervoer van huisdieren, voor hulpbehoevenden, vrijlevende dieren en voor voorlichting over dierenwelzijn.

De subsidies voor Artis en Hortus zijn bestemd voor de exploitatie. Artis en Hortus dragen bij aan een leefbare, aantrekkelijke en groene stad.

Portefeuillehouders: gebiedswethouders

3.6 Stadsdelen

Jaarrekening 2016

Stadsdelen programma 3 **Baten** 169,4 **Lasten** 338,5

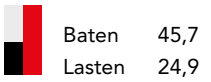

3.2 Parkeren

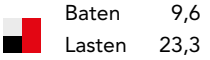

3.3 Verkeersmaatregelen en openbare ruimte

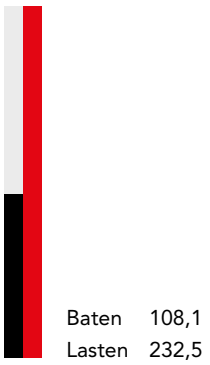

3.4 Wegen, straten en pleinent

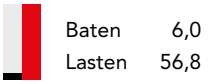

3.5 Groen, recreatie en dierenwelzijn

Openbaar vervoer

Hoewel het openbaar vervoer formeel geen taak is voor de stadsdelen stonden behoud en verbetering van de bereikbaarheid Nieuw-West, Noord, Zuid en Zuidoost in 2016 hoog op de agenda. Voor Nieuw-West waren de randen van het stadsdeel en de bereikbaarheid van Westpoort een prioriteit. In Geuzenveld is Buurtbus wijk 10 ingesteld en kreeg ook de buslus van lijn 21 extra aandacht. In Zuid rijdt gedurende de dag de gratis nieuwe Gelderlandpleinlijn, de eerste publiek-private samenwerking in het openbaar vervoer.

Parkeren

In Nieuw-West is een proef gehouden met 6-uurs blauwe zones om parkeeroverlast in gebieden grenzend aan gereguleerde gebieden tegen te gaan, wat helaas niet het gewenste effect had. In Noord is de parkeerproblematiek geïnventariseerd als voorbereiding op een agenda parkeren. Oost heeft een onderzoek afgerond naar parkeermogelijkheden onder de Torontobrug. Samenwerking met studenten van de HVA heeft ertoe geleid dat er meer gebruik gemaakt is van de ondergrondse fietsgarage onder de nieuwbouw van de Hogeschool. In Zuid startte de bouw van de Boerenweteringgarage (600 plaatsen), waardoor 273 parkeerplaatsen op straat kunnen vervallen, wat de parkeerdruk verlicht.

In Centrum, West en Zuid is extra ingezet op handhaving rond foutief fietsparkeren en werden fietswrakken verwijderd. Daarnaast hebben deze stadsdelen extra fietsparkeerplekken gerealiseerd, in Centrum ook door autoparkeerplaatsen hiervoor op te heffen. Centrum en West hebben op verschillende locaties fietscoaches ingezet. In Zuid droegen bewoners via 'fietsparkeerlabs' oplossingen aan voor fietsparkeeroverlast. In Zuidoost is rondom het station BijlmerArena ter verbetering van de fietsparkeermogelijkheden de parkeerduurbeperking ingevoerd.

Verkeersmaatregelen en openbare ruimte

De stadsdelen hebben in 2016 goede resultaten geboekt op het gebied van Verkeersveiligheid en Verkeersvoorzieningen. In Nieuw-West, Zuid en West is de verkeersveiligheid rond scholen sterk verbeterd. Noord had voldoende bereikbaarheid over het water (IJ) van en naar de stad door het

opvangen van de druk op de veren als prioriteit: eind 2016 is een extra veerpont ingezet tussen Centraal Station en de Buikslotermeerweg. In Centrum zijn verkeersmaatregelen genomen bij de Munt als onderdeel van de Rode Loper. Oost belegde na klachten van IJburgers over de gebrekkige fietsvoorzieningen naar vooral Amsterdam Oost een brainstormsessie, waarin burgers hun ideeën aandroegen voor verbetering van fietsroutes van en naar IJburg. Zuid organiseerde opfriscursussen verkeerskennis voor 65-plussers. Op de Zuidas zijn routes voor vrachtwagens aangepast om overlast en onveilige situaties door het werkverkeer tegen te gaan en in de Rijnstraat, een 50 km-zone, zijn vrijliggende fietspaden aangelegd. Zuidoost heeft in samenwerking met partners voor het evenementenverkeer in de ArenaPoort een meerjarig plan regieorganisatie opgesteld voor bereikbaarheid, verkeersleiding en verkeersmanagement. Oost heeft aan de Weesperzijde het inrichten en versterken van de kwaliteit van de openbare ruimte, van oeverlijn tot gevel, voorbereid. De Eerste Oosterparkstraat is heringericht resulterend in optimaal gebruik van de openbare ruimte (veiliger en meer groen), aanpak (fiets)parkeren en ruimte voor fietsers.
Zuid heeft zijn doelstelling, 6 als gemiddelde score voor de onderhoudsstaat van de openbare ruimte, bereikt. Het verbeteren van de toegankelijkheid voor gehandicapten, een ander speerpunt, is een vast onderdeel van alle onderhoudsprojecten. Centrum werkt samen met bewoners en ondernemers aan de kwaliteit van de openbare ruimte in de Noordelijke Jordaan. In Artis wordt een nieuw olifantenverblijf gebouwd, de renovatie(bouw) van de Universiteitsbibliotheek is gestart en de werkzaamheden aan de Walmuur aan de Oudezijds Achterburgwal zijn hervat. De verhuizing van politiebureau aan de Beursstraat naar de Nieuwezijds Kolk vroeg om aanpassingen aan het plein.

Wegen, straten en pleinen

Oost bereidde in 2016 het integraal groot onderhoud voor van Middenmeer Noord en Linnaeuskade, waar riolering, kabels en leidingen, verhardingen en groen worden vervangen. Het stimuleren door West van zelfbeheer door bewoners heeft geleid tot meer dan honderd projecten waar bewoners het beheer van vooral het openbaar groen zelf uitvoeren. Zuid heeft de herinrichting van de P.C. Hooftstraat en de Rijnstraat in overleg met bewoners en winkeliers aangepast. Een aantal pleinen, onder andere het Marie Heinekenplein is gerenoveerd en van meer groen voorzien. In Noord kwam bij de inrichting van wegen de menselijke maat voor wat betreft dimensionering en toegestane snelheid (stadsstraat) op de eerste plaats.

Groen, recreatie en dierenwelzijn

Nieuw-West herstelde de drainage in het westelijk deel van het Sloterpark; het herstelplan voor de oostzijde is opgesteld en wordt in 2017 uitgevoerd. Binnen het project *Metropolitaan Stadsmeer Sloterplas* is het zwemstrand geüpgraded. Aan de oostoever van de Sloterplas is in juli 2016 het freerunning park iAmsterdam geopend, het grootste outdoor freerunning parcours van Nederland. Oost heeft de haalbaarheid onderzocht voor een kanoverbinding tussen IJburg en Diemen en een fietsverbinding Zeeburgereiland en Oostelijk Havengebied. Het Oosterpark wordt stap voor stap groter, groener en veiliger gemaakt. Het project verdubbeling Oosterpark is geselecteerd als voorbeeldig project in het jaarboek voor Landschapsarchitectuur en Stedenbouw. Bij de uitgang van de Piet Hein tunnel is een groenstrook aangelegd die fijnstof opneemt.

In Zuid leveren steeds meer bewoners een bijdrage aan het beheer en de uitbreiding van het groen in hun omgeving. De verblijfskwaliteit van parken is verhoogd, bijvoorbeeld door paden te verbreden (Martin Luther Kingpark) of nieuwe bomen te planten en nieuwe banken te plaatsen (Vondelpark). In West zijn nieuwe speeltoestellen geplaats (Schimmelstraat, Da Costastraat en Willem de Zwijgerlaan) en in Zuidoost zijn door heel het stadsdeel heen speelplekken opgeknapt en valvloeren en speeltoestellen vervangen.

Programma Portefeuillehouders: wethouders Vliegenthart en Kukenheim

4 Werk, inkomen en participatie

Alle Amsterdammers kunnen volwaardig meedoen. De aanpak van armoede heeft topprioriteit. We bieden de hulp die nodig is en maken het makkelijk voor nieuwkomers om snel mee te draaien in de Amsterdamse samenleving.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

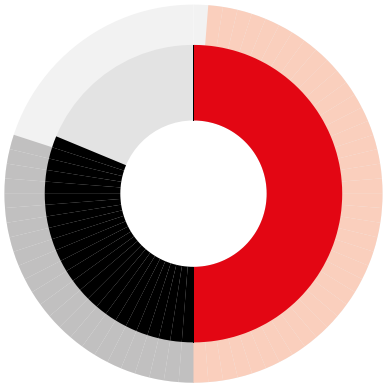

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	657,0	1.011,5	-354,5
Jaarrekening	665,6	1.025,0	-359,4

5.927

+ 27 miljoen

4.1 Werk

Amsterdammers met of zonder (bijstands)uitkering ondersteunen bij het vinden van werk.

- We hebben 5.927 Amsterdamse werkzoekenden aan het werk geholpen (de doelstelling was 4.200).
- In totaal zijn 6.919 jongeren terug naar school of direct naar werk begeleid (de doelstelling was 5.250).
- Werkloze jongeren zonder diploma krijgen in Amsterdam bezoek van een jongerenadviseur om het tij te keren. De jeugdwerkloosheid in Amsterdam (9,3%) ligt nu onder het landelijk gemiddelde (10,4%).

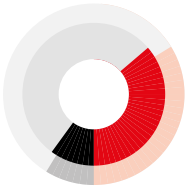

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	35,2	194,4	-159,2
Jaarrekening	36,9	197,1	-160,2

4.2 Inkomen

Amsterdammers en ondernemers die niet kunnen voorzien in een inkomen, een uitkering bieden en ondersteuning naar een baan, zelfstandig ondernemerschap of dagbesteding.

- Amsterdam heeft ruim 27 miljoen meer aan uitkeringen uitgegeven dan van het Rijk daarvoor werd ontvangen.
- Uitkeringen zijn in 99,8% van de gevallen rechtmatig verstrekt. De klanttevredenheid over het aanvraagproces was 7,1.
- In de handhavingsaanpak is het accent verlegd naar proportioneel, informatie-gestuurd handhaven en meer preventief optreden, gericht op gedragsverandering. Bij het terugvorderen wordt meer rekening gehouden met verwijtbaarheid.

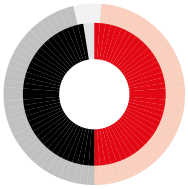

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	605,0	654,0	-49,0
Jaarrekening	611,8	662,5	-50,7

Stadsdelen

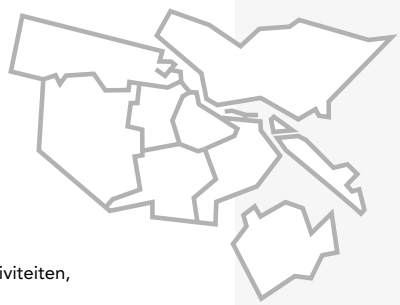

Belangrijk in de gebieden

In stadsdelen is werk gecreëerd via diverse projecten en initiatieven en zijn samen met ondernemers stageplaatsen en werkervaringsplaatsen gecreëerd. Zo worden in alle stadsdeelkantoren stages en leerwerkplekken aangeboden.

In alle stadsdelen worden bewoners via vroege interventie ondersteund bij het voorkomen van schulden. Bewoners en ondernemers die schulden hebben worden geholpen bij

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 140 t/m 183

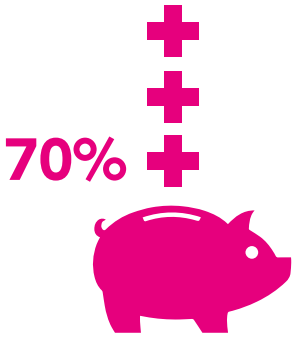

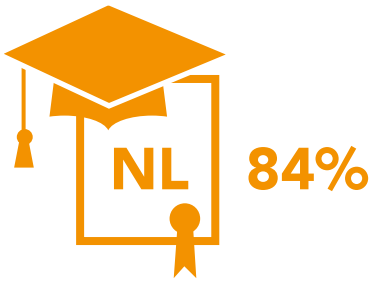

4.3 Armoedebestrijding

Alle Amsterdammers moeten volwaardig mee kunnen doen in de maatschappij, ongeacht de hoeveelheid geld die zij te besteden hebben.

- Het bereik van de armoedevoorzieningen is in 2016 verder vergroot waardoor het budget volledig werd benut (overschrijding €1,5 miljoen).
- Het bereik van de stadspas steeg in 2015 naar 70%. We verwachten dat het bereik, gelet op de extra verstrekte passen in 2016, stijgt naar 72-78%.
- Het slagingspercentage van de schuldenaanpak is verhoogd naar 82%.

4.4 Participatie

Alle Amsterdammers moeten volwaardig aan de samenleving kunnen meedoen. Voor kwetsbare Amsterdammers die -nog- geen betaald werk kunnen verrichten, organiseren we zinvolle dagbesteding

- Er zijn ruim 1.600 extra plekken en trajecten gecreëerd voor participatie. Daarmee is het aantal trede twee klanten met een zinvolle dagbesteding gestegen naar 3.164.
- De doelstelling dat van de mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt (trede 2) 10% doorstroomt naar re-integratie of werk is vrijwel gehaald (9,7%). In aantallen is de doelstelling ruim overschreden: 2.152 (doelstelling: 1.550).

4.5 Educatie en inburgering

Vergroten taalbeheersing en kennis van Nederland onder nieuwkomers in Amsterdam. De gemeente Amsterdam biedt een toegankelijk en betaalbaar educatief aanbod.

- 4.007 Amsterdammers zijn gestart met een traject gericht op het verbeteren van de Nederlandse taalvaardigheid. Van de deelnemers aan een taalcursus hebben er 3.366 (84%) die succesvol afgerond (doelstelling was 70%).
- 2.057 nieuwe vluchtelingen zijn gehuisvest in Amsterdam. Met extra aandacht vanuit de Amsterdamse Aanpak Vluchtelingen was 73% van de vluchtelingen actief met participatie, werk of (taal)scholing.

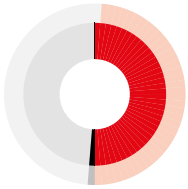

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	2,3	104,1	-101,9
Jaarrekening	2,0	105,1	-103,2

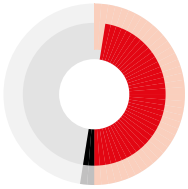

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	1,4	26,5	-25,1
Jaarrekening	1,3	28,1	-26,8

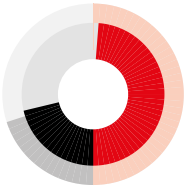

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	13,1	32,4	-19,3
Jaarrekening	13,7	32,2	-18,5

het stabiliseren van en saneren van schulden en met hun thuisadministratie.
De stadsdelen hebben zich daarbij gericht op verschillende doelgroepen, zoals jongeren, mensen met psychosociale gezondheidsklachten, zzp'ers, alleenstaande moeders en werkende minima.
In alle stadsdelen zijn participatietrajecten aangeboden.Via het succesvolle programma *Meedoen Werkt!* werden aan bijstandsgerechtigden uit trede 1 en 2 participatietrajecten aangeboden.

Met voorlichting, informatie en advies, training en begeleiding zijn bewoners ondersteund om een stap te zetten naar zinvolle dagbesteding of re-integratie naar (on)betaald werk.

- *In 4.6 Stadsdelen gaan we verder in op de resultaten in de gebieden.*

4 Werk, inkomen en participatie

Maatschappelijk effect

Mede doordat de economie zich herstelt, hebben we 5.927 Amsterdamse werkzoekenden aan het werk geholpen. In totaal zijn 6.919 jongeren terug naar school of direct naar werk begeleid. Tegelijk nam het aantal bijstandsuitkeringen nog toe. Werkzoekenden met minder kansen, zoals 50-plussers, profiteren minder van de krappe arbeidsmarkt. Om de plaatsing te bevorderen van mensen met een arbeidsbeperking die worden ondersteund door de gemeente, geldt per 1 januari 2017 de landelijke Banenafspraak ook voor hen.

De gemeente Amsterdam heeft in het *Koersbesluit Re-integratie* vastgelegd zich meer te richten op de kansen en mogelijkheden van mensen, en op de motivatie en persoonlijke voorkeuren van mensen. Amsterdam is in 2016 gestart met de Werkbrigade. Hierin kunnen tot 500 werkzoekenden aan het werk komen, voor wie dit - ook met ondersteuning - langs de reguliere weg niet lukt. Zij worden ingezet bij het opknappen van de stad.

Het Rijk heeft de uitkeringen verlaagd van mensen die kosten kunnen delen. Daar waar dit tot schrijnende situaties heeft geleid, heeft Amsterdam met maatwerk gezorgd dat deze maatregel, in ieder geval tijdelijk, niet toegepast werd.

Het programma *Meedoen Werkt!* voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt is in 2016 verder uitgebreid. Daarbij zijn samen met de stadsdelen extra plekken geboden voor participatie zodat meer mensen volwaardig kunnen meedoen in de samenleving.

Het bereik en gebruik van de armoedevoorzieningen zoals de Stadspas, Scholierenvergoeding en Collectieve zorgverzekering is in 2016 verder vergroot, zodat meer Amsterdammers die in armoede leven volwaardig mee kunnen doen in de stad. Het aantal klanten dat met succes een schuldhulptraject afsluit is gestegen naar 82%.

In 2016 zijn 4.007 Amsterdammers gestart met een traject gericht op het verbeteren van de Nederlandse taalvaardigheid. 84% van de deelnemers rondde in 2016 het traject succesvol af. Op deze manier maakten zij een goede start met actieve participatie in de Amsterdamse samenleving. In 2016 zijn 2.057 nieuwe statushouders gehuisvest in Amsterdam. Zij kregen in 2016 extra aandacht vanuit de Amsterdamse Aanpak Vluchtelingen die medio 2016 opgestart is. Het accent lag op snelle integratie door toeleiding naar opleiding en werk. 73% van de statushouders was in 2016 actief met participatie, werk of (taal)scholing.

Wat hebben we bereikt

Werk

We hebben 5.927 Amsterdamse werkzoekenden aan het werk geholpen. Onder hen waren ook 323 werkzoekenden met een arbeidsbeperking, 233 van hen zijn aan het werk gegaan met loonkostensubsidie naar loonwaarde. Voor dertien van hen gaat het hierbij om 'beschut werk'.
In totaal zijn 6.919 jongeren terug naar school of direct naar werk begeleid. Inmiddels is in Amsterdam het percentage werkloze jongeren met een niet-Westerse achtergrond gedaald van 65% naar 52%. Daarmee blijft hun werkloosheidspercentage aanmerkelijk hoger dan het Amsterdamse gemiddelde van 9,4 %. Voor jongeren in het speciaal onderwijs is samen met de scholen gewerkt aan een zo sluitend mogelijke overgang naar werk of een vervolgopleiding.
In 2016 is de Werkbrigade van start gegaan om achterstallig werk binnen de gemeente aan te pakken, met name in de buurten boven het IJ en buiten de ring. De eerste 62 brigadiers met een dienstverband zijn bij de Werkbrigade aan de slag gegaan.

Inkomen

In 2016 is hebben we aanvragers van bijstand in vrijwel elk geval binnen drie weken uitsluitsel kunnen geven. De klanten waardeerden de dienstverlening met een 7,1. De uitkeringen werden in 99,8% van de gevallen rechtmatig verstrekt. Waar het Rijk mensen die kosten kunnen delen een lagere uitkering toekent, hebben we als gemeente zoveel mogelijk maatwerk geleverd. In de handhavingsaanpak is het accent verlegd naar proportioneel, informatie gestuurd handhaven en meer preventief optreden gericht op gedragsverandering.

Armoedebestrijding

Het bereik en gebruik van de armoedevoorzieningen is dit jaar verder vergroot, een stedelijke campagne "Pak je kans" heeft daaraan bijgedragen. Eind 2016 hadden 116.122 minima een Stadspas waardoor zij beter in staat zijn mee te doen in de stad. Dat zijn er 12.935 meer dan eind 2015. Via reclamespotjes, billboards op GVB-haltes maar ook met informatiebijeenkomsten in de wijken is aan ouders en kinderen duidelijk gemaakt wat het aanbod voor kinderen is. In 2016 is aan 13.521 gezinnen een Scholierenvergoeding toegekend. Dit is een stijging van 7,2% . Er zijn verder in totaal 56.580 bonnen verstrekt waarmee kinderkleding kan worden aangeschaft. In 2016 is de real-time armoedeaanpak uitgevoerd. Levensechte ervaringen van klanten werden gecombineerd met zo actueel mogelijke data. Op basis van de uitkomsten is in verschillende stadsdelen doelgroep specifiek aanbod ontwikkeld. De slagingspercentages van de schuldenaanpak zijn verbeterd.

Participatie

We hebben ruim 1.600 extra plekken en trajecten gecreëerd voor participatie. Mensen zijn geplaatst op een plek die voor hen op dat moment het meest waarde toevoegt. Daarnaast zijn samen met verschillende partijen in de stad diverse experimenten gestart om innovatieve werkwijzen te beproeven waarmee we Amsterdammers beter hopen te ondersteunen. Als onderdeel van deze nieuwe aanpak zijn ruim 5.000 mensen meer gesproken dan vorig jaar. We hebben van ruim 18.000 mensen die weinig perspectief op werk hebben, een scherp beeld gekregen van hun situatie en hun behoeften.

Educatie en inburgering

Nederland kent al geruime tijd een verhoogde instroom van vluchtelingen. Deze situatie stelt de gemeente voor een grote uitdaging. In 2016 zijn 2.057 nieuwe statushouders in Amsterdam gehuisvest. In 2015 waren dat er 801. Op 1 juli 2016 is de *Amsterdamse Aanpak Vluchtelingen* gestart met een verhoogde inspanning op participatieactiviteiten en maatschappelijke begeleiding. Het accent lag op snelle integratie door toeleiding naar opleiding en werk.
Het Rijk heeft begin 2016 de Taaleis in de Participatiewet ingevoerd. Deze wet vraagt van bijstandsgerechtigden die niet voldoende taalvaardig zijn, dat zij actief werken aan de verbetering hiervan. De gemeente moet daarop toezien. Wij vragen hen gedurende één jaar een inspanning te leveren om hun taalvaardigheden te verbeteren.

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Programma 4 **Baten** 665,6 **Lasten** 1.025,0 **Saldo** -359,4

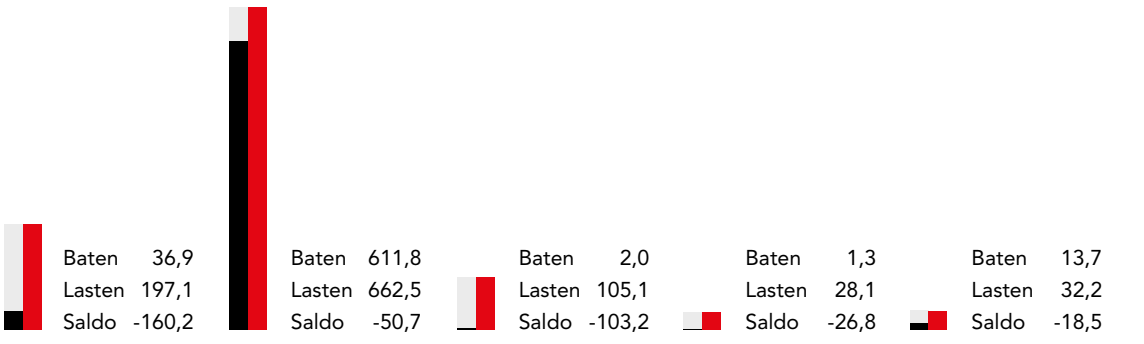

Stadsdelen

De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt, op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en de gemeentelijke beleidskaders, en in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties, in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn.

In de Begroting 2016 hebben de stadsdelen per programma prioriteiten benoemd, die in 2016 richting gaven aan het beleid en de uitvoering daarvan binnen de stadsdelen. In de laatste paragraaf van dit programma wordt deze beleidsuitvoering besproken, zij het niet direct gerelateerd aan de prioriteiten, die heel divers zijn, maar aan de beleidsterreinen (programmaonderdelen) van dit programma. Door voor ieder beleidsterrein de totale baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) van het gebiedsgericht werken over 2016 te presenteren, geven we ook van het beleid van de stadsdelen een jaarbeeld.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	648,6	610,2	603,5	-6,7
Lasten	972,3	986,0	993,7	7,8
- *Saldo van baten en lasten*	*-323,7*	*-375,8*	*-390,3*	*-14,5*
Onttrekking reserves	39,9	50,0	60,1	10,1
Toevoeging reserves	53,9	17,7	17,7	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-14,0*	*32,3*	*42,4*	*10,1*
Subtotaal stedelijk	**-337,7**	**-343,5**	**-347,9**	**-4,4**
Gebiedsgericht werken				
Baten	7,5	0,9	1,9	1,0
Lasten	19,9	14,1	13,6	-0,5
- *Saldo van baten en lasten*	*-12,4*	*-13,3*	*-11,8*	*1,5*
Onttrekking reserves	0,2	0,4	0,2	-0,2
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,2*	*0,4*	*0,2*	*-0,2*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-12,1**	**-12,9**	**-11,5**	**1,3**
Totalen programma 4	**-349,9**	**-356,4**	**-359,4**	**-3,0**

Het totaal van programma 4 Werk, inkomen en participatie heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 3,0 miljoen. Dit is het saldo van het negatieve resultaat van € 4,4 miljoen op stedelijk niveau en het positieve resultaat van € 1,3 miljoen bij de stadsdelen.

Toelichting Stedelijk

Op stedelijk niveau zijn de totale baten van € 603,5 miljoen € 6,7 miljoen lager dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere opbrengsten voor bijstandsverlening (€ 5,8 miljoen). Door de invoering van de kostendelersnorm zijn meer bijstandsgerechtigden met een uitkeringsschuld niet in staat om deze af te betalen.
De totale lasten van € 993,7 miljoen zijn € 7,8 miljoen hoger dan begroot. Dit komt vooral door hogere lasten van € 7,7 miljoen door stijging van het aantal uitkeringsgerechtigden, voornamelijk door een

grotere instroom van statushouders en latere uitstroom van uitkeringsgerechtigden naar de AOW (door de verhoogde AOW leeftijd). Daarnaast is sprake van een overschrijding van het budget voor armoedevoorzieningen.

Per saldo is er voor € 10,1 miljoen meer onttrokken aan reserves dan begroot. Dit betreft vooral de hogere uitgaven en lagere baten van uitkeringen die leiden tot een verhoogde onttrekking aan de egalisatiereserve Inkomen en Conjunctuur. Het negatieve stedelijk resultaat is € 4,4 miljoen hoger dan begroot, afgerond betreft dit een € 2,8 miljoen hoger resultaat op Werk, € 1,1 miljoen hoger op Armoedebestrijding en € 0,5 miljoen hoger op Inkomen.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Bij de stadsdelen zijn de totale baten van € 1,9 miljoen € 1,0 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door extra ontvangen middelen voor het bestrijden van jeugdwerkeloosheid en impulsmiddelen. De totale lasten van € 13,6 miljoen zijn € 0,5 miljoen lager dan begroot vanwege lagere lasten voor naar werk geleiden en lagere lasten voor educatie en inburgering.

Portefeuillehouder: wethouder Vliegenthart

4.1 Werk

Amsterdammers ondersteunen om werk te vinden

Belangrijke ontwikkelingen

Nu de economie zich herstelt, trekt ook de arbeidsmarkt aan en is er in de regio weer sprake van een krappe arbeidsmarkt: in totaal zijn er nu meer vacatures dan werkzoekenden (bron: Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen, UWV). Tegelijk nam het aantal bijstandsuitkeringen en nieuwe WW-uitkeringen nog toe.

Werkzoekenden die minder goed bemiddelbaar zijn, vinden nog altijd moeilijk toegang tot betaald werk van enige omvang en duur. Dit geldt bijvoorbeeld voor 50-pussers met bijstand. Zij profiteren verhoudingsgewijs minder als het gaat om arbeidsmarktkansen. Ook mensen met een arbeidsbeperking hebben een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt. De Banenafspraak gericht op het creëren van 125.000 extra banen voor werkzoekenden met een arbeidsbeperking, heeft strenge criteria. Dat leidde er ook in 2016 toe dat minder mensen dan verwacht een indicatie kregen voor de Banenafspraak.
Na een VNG-lobby in 2016 is per 1 januari 2017 de *Praktijkroute* ingevoerd. Deze is mede gebaseerd op de resultaten van de gezamenlijke proeftuin van UWV en gemeente Amsterdam. Werkzoekenden binnen de gemeentelijke doelgroep met een vastgestelde loonwaarde lager dan het wettelijk minimumloon (WML) gaan nu onverkort meetellen voor de landelijke Banenafspraak. De verwachting is dat dit het bemiddelen en plaatsen van deze kandidaten zal vergemakkelijken. Gelijktijdig krijgen mensen met een UWV-uitkering toegang tot de gemeentelijke voorziening 'beschut werk'.

Jongeren hebben gemiddeld genomen een betere startpositie op de arbeidsmarkt. Maar jongeren met een arbeidsbeperking, zonder diploma en/of zonder een goed netwerk blijven sterk aangewezen op ondersteuning bij het vinden en behouden van werk. Hiertoe heeft de gemeente in 2016 samen met de scholen voor vso en praktijkonderwijs de sluitende aanpak voor schoolverlaters verder uitgebouwd.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C D E

Zoveel mogelijk Amsterdammers zijn economisch zelfstandig

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Aantal Amsterdammers uit de uitkering aan het werk geholpen.	4.000 (2013)	4.200	5.927	2017 4.200 2018 4.200 2019 4.200
2	Aantal jongeren begeleid naar werk en/of terug naar school.	3.000 (2013)	5.250	6.919	2017 5.250 2018 5.250 2019 5.250

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Veilig thuis
In 2016 zijn 5.927 werkzoekenden aan het werk geholpen. Het aantal jongeren dat aan het werk of terug naar school is geholpen bedraagt 6.919. In beide gevallen is dit meer dan de voor 2016 vastgestelde ambitie.

Bij het begeleiden van mensen met een arbeidsbeperking naar werk zijn lagere aantallen gehaald dan begroot. Belangrijkste oorzaak hiervan is dat we in 2016 nog steeds te maken hadden met de strenge criteria voor de indicatie Banenafspraak. Hierdoor kregen veel minder gemeentelijke kandidaten deze indicatie dan bij invoering van de Participatiewet was verwacht. Dat maakt het bemiddelen en vooral het duurzaam plaatsen van deze kandidaten lastig.

Re-integratietrajecten
Het percentage succesvol afgeronde re-integratietrajecten is 53,1%: van de 4.710 positief afgesloten trajecten hebben er 2.503 tot positieve uitstroom geleid. Met positieve uitstroom wordt bedoeld: uitstroom naar fulltime werk (1.204) of parttime werk (390), uitstroom (nieuw geplaatst) naar loonwaarde en/of met een voorziening (323), uitstroom door beëindiging uitkering (opleiding, eigen verzoek, verhuizing, etc.: 586). Voor de overige 2.207 klanten waarvoor het traject is afgesloten, bleek werk op afzienbare termijn (toch) nog niet haalbaar. Zij worden uitgenodigd om vrijwilligerswerk te gaan doen. Daarnaast zijn klanten overgedragen aan bijvoorbeeld de afdeling Ondersteuning Ondernemers en de Jongerenpunten.

Passend werkaanbod
We stimuleerden dat mensen die niet volledig konden uitstromen wel deeltijdwerk aanvaarden. Het aantal deeltijdwerkenden groeide. In percentage van het aantal mensen met een uitkering bleef het resultaat op deeltijdwerk echter achter bij de doelstelling. Belangrijkste verklaring hiervoor was de dynamiek binnen deze groep: een groot deel van de mensen (29,9%) maakte via deeltijd werk de stap naar een baan voor meer uren per week en stroomde uit de bijstand.

Doel 2

Zie activiteiten hierna D E

Mensen zetten hun vermogen om te werken maximaal in

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Aantal mensen aan het werk geholpen met loonkostensubsidie naar loonwaarde (doelgroep Participatiewet).	n.v.t.	310	247	2017 2018 2019	410 420 420

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

In 2016 zijn 247 mensen met een loonkostensubsidie naar loonwaarde aan de slag gegaan, waarvan elf op een beschutte plek (in totaal hebben daarmee nu veertien mensen een beschutte werkplek). Daarnaast zijn 83 mensen uit de nieuwe doelgroep met een arbeidsbeperking aan het werk gegaan zonder loonwaardesubsidie, maar wel met een ander type voorziening zoals jobcoaching. Bij zeven werknemers is weliswaar een verminderde loonwaarde vastgesteld, maar heeft de werkgever afgezien van inzet van loonwaardesubsidie en/of andere instrumenten.

De realisatie voor beschut werk loopt achter op de doelstelling (40 nieuwe plaatsingen). Daarom is de inzet op plaatsing beschut werk in de afgelopen periode geïntensiveerd. Bij het bieden van beschut werk werkt Amsterdam samen met sociale firma's en Pantar. Ook hier leiden de strenge criteria voor dit advies tot een lager aantal potentiële kandidaten dan verwacht. Eind 2016 waren in totaal 394 werknemers werkzaam met een loonkostensubsidie naar loonwaarde, waar de verwachting eerder was dat het om 510 werknemers zou gaan (inclusief beschut werk). Belangrijkste oorzaak hiervan is de achterblijvende instroom door de strenge criteria voor de indicatie Banenafspraak. Wel zien we dat de intensivering van de afgelopen periode zijn vruchten begint af te werpen.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A C

Werkgevers voorzien in hun personeelsbehoefte met goed voorbereide uitkeringsgerechtigden

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel						
1	Percentage werkzoekende Amsterdamse jongeren met een niet-westerse achtergrond ten opzichte van totale aantal werkzoekende jongeren.[1]	65%	n.t.b.	52%	2017 2018 2019	- - -
2	Aandeel uitstroom 50-plussers in de totale uitstroom naar werk.	14% (2014)	15%	13,4%	2017 2018 2019	15% 15% 15%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

De uitstroom naar werk van 50-plussers blijft naar verhouding achter. Met 795 uitstromende 50-plussers zijn er 165 meer 50-plussers uitgestroomd dan we ons als doel hadden gesteld, maar hun aandeel in de totale groep die naar werk uitstroomde was lager dan beoogd. Zij profiteren verhoudingsgewijs minder van de herstellende economie en aantrekkende arbeidsmarkt dan jongere bijstandsgerechtigden. In 2016 is een project gericht op 50-plussers gestart, waarvan de resultaten in de loop van 2017 zichtbaar moeten worden.

Activiteiten

A Bemiddelen om uitkeringsgerechtigden aan het werk te helpen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Percentage re-integratietrajecten succesvol afgerond. *Hoort bij doel 1 en 3*	50% (2013)	50%	53,1%	2017 2018 2019	50% 50% 50%

B Bemiddelen om jongeren terug naar school en/of aan het werk te krijgen

Hoort bij doel 1

C Passend werkaanbod

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aandeel klanten dat naast hun uitkering inkomsten heeft uit arbeid. *Hoort bij doel 1 en 3*	7,4% (2014)	8%	6,7%	2017 2018 2019	8% 8% 8%

[1] *Het college heeft aangegeven dat op dit thema geen streefwaarde kan worden geformuleerd, mede omdat registratie op etniciteit niet is toegestaan. Wel wil het college rapporteren over deze ontwikkeling daarbij wordt geanonimiseerde informatie vanuit OIS benut.*

Activiteiten (vervolg)

D **Loonkostensubsidies voor werkgevers die werknemers met een arbeidsbeperking in dienst hebben of nemen**

Valt samen met indicator voor het doel.

Hoort bij doel 1 en 2

E **Werknemers (nieuwe doelgroep Participatiewet) die werkzaam zijn met loonkostensubsidie begeleiden**

Indicator activiteit	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Aantal begeleide mensen met loonkosten-subsidie naar loonwaarde(cumulatief). *Hoort bij doel 1 en 3*	n.v.t.	510	394	2017 1.340 2018 1.340 2019 1.340

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 4.1 **Baten** 36,9 **Lasten** 197,1

Naar werk geleiden

Activiteit A B C D

Baten 31,4
Lasten 83,8

We hebben *jobhunters* ingezet om vacatures voor de doelgroep met een arbeidsbeperking binnen te halen of te creëren. Aanbodgericht zoeken naar een match tussen werkgever en kandidaat sluit beter aan bij deze doelgroep dan de standaard vraaggerichte benadering. Er is een apart team geformeerd dat zich specifiek richt op verwerving van en matching op banen voor kandidaten uit de Banenafspraak.

In het kader van publiek-private samenwerking zijn op G4-niveau contacten gelegd om naast de huidige contractuele social return-verplichtingen, meer mogelijke samenwerkingsvormen te identificeren om mensen naar werk te begeleiden. Er is een kerngroep werkgeversdienstverlening samengesteld die met verschillende externe partners een aantal pilots uitwerkt voor verschillende doelgroepen.

In het kader van Europees Financieringsfonds Regionale Ontwikkeling (EFRO) is samen met kennisinstellingen gekeken op welke wijze matching op basis van competenties kan bijdragen aan het verbeteren van de koppeling vraag en aanbod van arbeid. Met name het midden- en klein bedrijf (MKB) heeft behoefte aan hulpmiddelen om een betere match op aanbod van werk te realiseren. Daarbij hebben diverse doelgroepen binnen het werkzoekendenbestand (onder andere ouderen) belang bij een andere kijk en beoordeling van werkervaring. Samen met de Vrije Universiteit is een onderzoeksvoorstel geschreven en ingediend bij de Europese Unie.

Ook hebben we ons ingespannen om de kansen voor 50-plussers op de arbeidsmarkt te verbeteren. Voor deze doelgroep worden onder andere het vacature-aanbod van werkgevers geïnventariseerd en worden bijeenkomsten met werkgevers georganiseerd om de match tot stand te brengen. Ook wordt ingezet op sollicitatietrainingen via diverse digitale en sociale mediakanalen om de afstand tot de huidige arbeidsmarkt voor deze doelgroep te verkleinen. Tevens is in deze trainingen aandacht voor de kennis van de arbeidsmarkt. Om de werkzoekenden frequent te voeden met actuele arbeidsmarktkansen, levert de gemeente onder andere maandelijkse overzichten over de ontwikkelingen en kansrijke beroepen.

In alle stadsdelen zijn via diverse projecten en initiatieven stageplaatsen en werkervaringsplaatsen gecreëerd.

Sociale werkvoorziening

Baten	4,0
Lasten	97,1

Voor de aansluiting bij mogelijkheden en kansen van kwetsbare Amsterdammers schakelen we de Stichting Pantar in. Amsterdammers met een indicatie voor de sociale werkvoorziening (SW) kunnen zich via deze stichting zoveel mogelijk ontwikkelen binnen een (beschutte) leer-/werkomgeving of gedetacheerd in groepsverband bij een werkgever. Pantar treedt op als werkgever voor een groot deel van de SW'ers.
Sinds 1 januari 2015 vindt geen nieuwe instroom meer plaats in de SW. Het aantal SW-werknemers zal daarom van jaar tot jaar afnemen. Het aantal werknemers in de SW liep terug van 3.877 eind 2015 naar 3.384 eind 2016 (daling van 12,7%). Na sluiting van de boeken voor de jaarrekening heeft de Raad van Toezicht van Pantar per brief gemeld dat het resultaat in het laatste deel van 2016 substantieel is verbeterd. Een eventueel overschot wordt definitief verrekend in 2017, na vaststelling van de jaarrekening van Pantar.

Vanuit het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) is subsidie (de zogenaamde sectorgelden) beschikbaar gesteld om innovatieve projecten uit te voeren op twee thema's:
1 Ontwikkelen en plaatsen SW-medewerkers en nieuwe doelgroep Participatiewet;
2 Stimuleren expertise stafmedewerkers en begeleiders.
De projecten zijn inmiddels afgerond en geëvalueerd. De resultaten van alle deelprojecten waren positief, van twee projecten zelfs zo positief dat ze in 2017 worden voortgezet worden (groepsbemiddeling SW-medewerkers en doorbemiddeling van Pantar naar ander werk).

Werk bieden

Activiteit D E

Baten	1,3
Lasten	7,7

Perspectiefbanen
In totaal zijn vijftien mensen op een Perspectiefbaan gestart, vijf van hen zijn uitgevallen. In totaal zijn 182 kandidaten benaderd voor een Perpectiefbaan. Er zijn 204 bedrijven benaderd waarvan 134 interesse hadden voor de Perspectiefbanen. Bedrijven hebben 35 aanvragen voor een Perspectiefbaan iwngediend waarvan er negentien zijn ingetrokken door de werkgever en zeven afgewezen. De achterblijvende resultaten waren aanleiding voor een procesevaluatie door Onderzoek Informatie en Statistiek (OIS). De gemeenteraad zal hierover in de eerste helft van 2017 worden geïnformeerd.

Werkbrigade
Het college zet tot en met 2018 € 40 miljoen extra in voor het wegwerken van achterstallig onderhoud in de openbare ruimte. Voor een deel van het werk worden tijdelijke banen gecreëerd voor werkzoekenden met een afstand tot de arbeidsmarkt en met of zonder uitkering: de Werkbrigade. De Werkbrigade is in oktober operationeel geworden. In 2016 zijn er 82 klanten ingestroomd. Om de deelnemers goed voor te bereiden, volgen zij een voorschakeltraject. Het doel is om in 2017 totaal 500 klanten te laten instromen bij de Werkbrigade.

Beschut werk
Met de invoering van de Participatiewet is de sociale werkvoorziening (SW) afgesloten voor nieuwe instroom. Gemeenten hebben de opdracht gekregen om voor een deel van de voormalige SW-doelgroep werk onder beschutte omstandigheden te bieden. De gemeente heeft naast Pantar ook sociale firma's gevraagd om mensen in dienst te nemen die zijn aangewezen op beschut werk. Naast loonwaardesubsidie ter compensatie van de verminderde productiviteit, ontvangt de werkgever een vergoeding voor begeleiding, werkplekaanpassing en dergelijke. Vooraf wordt met een adviesaanvraag bij UWV vastgesteld of iemand tot de doelgroep voor beschut werk behoort. De strenge criteria voor dit advies hebben geleid tot een lager aantal potentiele kandidaten dan verwacht. In 2016 zijn elf nieuwe plaatsingen gerealiseerd (cumulatief veertien mensen aan het werk op een beschutte plek), De realisatie loopt achter op de doelstelling van 40, om die reden is de inzet op beschut in de tweede helft van 2016 geïntensiveerd.

Bestrijding jeugdwerkloosheid

Activiteit A B D

Baten 0,2
Lasten 8,4

In 2015 en 2016 zijn in totaal 12.582 jongeren naar werk of school begeleid. Dit is 60% van de doelstelling voor de vierjarige programmaperiode. Binnen de *Aanpak Jeugdwerkloosheid* is ingezet op het verstevigen van een integrale en proactieve dienstverlening aan alle Amsterdamse jongeren. Binnen de zogenaamde Jongerenpunten hebben we diverse partnerschappen binnen de stad gesloten om meer jongeren te kunnen bereiken en is samen met het onderwijs gekeken op welke wijze onderwijs en de arbeidsmarkt beter op elkaar kunnen worden aangesloten.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	33,7	18,2	15,6	-2,6
Lasten	186,9	185,2	185,0	-0,2
- *Saldo van baten en lasten*	*-153,2*	*-167,0*	*-169,4*	*-2,4*
Onttrekking reserves	14,5	20,5	20,0	-0,5
Toevoeging reserves	27,9	5,4	5,4	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-13,4*	*15,1*	*14,6*	*-0,5*
Subtotaal stedelijk	**-166,6**	**-152,0**	**-154,8**	**-2,8**
Gebiedsgericht werken				
Baten	0,8	0,6	1,3	0,7
Lasten	6,5	7,0	6,7	-0,2
- *Saldo van baten en lasten*	*-5,7*	*-6,3*	*-5,4*	*0,9*
Onttrekking reserves	0,0	0,1	-	-0,1
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,0*	*0,1*	-	*-0,1*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-5,7**	**-6,2**	**-5,4**	**0,8**
Totalen programmaonderdeel 4.1	**-172,3**	**-158,2**	**-160,2**	**-2,0**

Het programmaonderdeel Werk heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 2,0 miljoen. Dat is het totaal van € 2,8 miljoen negatief op stedelijk niveau en € 0,8 miljoen positief voor gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het negatieve resultaat op stedelijke taken van € 2,8 miljoen wordt hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 15,6 miljoen zijn € 2,6 miljoen lager dan begroot; dit wordt veroorzaakt door:

- € 2,4 miljoen betreft projecten groepsaanpak jongeren, aanpak jeugdwerkloosheid en Top 600 waarvoor in de najaarsnota baten zijn opgenomen, terwijl kosten zijn doorbelast. Tegenover deze € 2,4 miljoen lagere baten dan voorzien in de najaarsnota, staan ook lagere lasten. In plaats van een stijging van baten was hier sprake van doorbelasting van kosten.
- € 0,2 miljoen minder bijdrage inleenvergoedingen

Lasten
De totale lasten van € 185 miljoen zijn € 0,2 miljoen lager dan begroot; dit wordt veroorzaakt door:

- hogere lasten voor huisvesting *Amsterdam Werkt!* (circa € 2 miljoen) die ten onrechte niet meer waren begroot.

- extra uitgaven aan de *Amsterdamse Aanpak Statushouders* (circa € 1,1 miljoen) conform prognose najaarsnota
- lagere lasten voor uitvoering van de *Werkbrigade* (circa € 0,5 miljoen)
- lagere lasten van € 2,4 miljoen als gevolg van de doorbelasting van kosten (zie hierboven)

Reserve
Er wordt € 18,4 miljoen onttrokken aan de reserve Re-integratie conform besluitvorming voorjaarsnota en € 1,3 miljoen aan de reserve preventieve onderwijsuitgaven. Beide reserves zijn ultimo 2016 afgewikkeld. In 2016 is besloten tot de vorming van een reserve Koersbesluit waaraan € 5,4 miljoen is gedoteerd voor lasten in 2016 en 2017, aan deze reserve is in 2016 € 0,3 miljoen onttrokken.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 1,3 miljoen zijn € 0,7 miljoen hoger dan begroot. Dit verschil wordt veroorzaakt door de extra middelen van € 0,3 miljoen die in stadsdeel Nieuw-West zijn ontvangen ter bestrijding van jeugdwerkeloosheid en de extra inkomsten van € 0,2 miljoen die in stadsdeel Oost zijn gerealiseerd als gevolg van de derdengelden jeugdwerkloosheid en de impulsmiddelen. Overige kleine baten leiden tot het resterende voordeel van € 0,2 miljoen.

De totale lasten van € 6,7 miljoen zijn € 0,2 miljoen lager dan begroot. Dit voordeel wordt veroorzaakt door meerdere kleine afwijkingen en wordt hier verder niet toegelicht.

In Oost is de onttrekking met betrekking tot Samen DOEN voor € 0,1 miljoen niet gerealiseerd, doordat er minder is besteed.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen.*

Reserves

*Bedragen * € 1 miljoen*	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Preventieve Onderwijsuitgaven	1,3		1,3	0,05		-1,3
Investeringen Koersbesluit	0	+5,4	0,3	5,1	+5,4	-0,8
Reserve Re-integratie	18,4		18,4	0		18,4
Taal en Werk	1,2		-1,2	0		-1,2
Sociale firma's	1,4		-0,05	1,4		-0,2

In de voorjaarsnota is door de raad besloten een reserve koersbesluit in te stellen voor € 5,4 miljoen ten behoeve van investeringen in het koersbesluit in 2016 en 2017. Er werd verwacht in 2016 € 0,8 miljoen en in 2017 € 4,6 miljoen te besteden. In 2016 zijn de plannen voor het koersbesluit en onderdelen hierin zoals de *Leidraad Participatie* uitgekristalliseerd en dit heeft geleid tot een bestedingspatroon van € 0,3 miljoen. Dit bedrag valt lager uit dan het begrote bedrag.

De lagere onttrekking dan begroot bij de reserve Sociale firma's wordt veroorzaakt doordat de belangstelling voor het Investeringsfonds achter bleef bij de verwachtingen en daarmee de uitvoeringskosten lager zijn (weinig leningen aan sociale firma's verstrekt door de gemeentelijke kredietbank in 2016).

Voorzieningen

In dit programmaonderdeel is geen sprake van significante mutaties (ten opzichte van de Begroting 2016) in de voorzieningen, of voorzieningen waarvan het verloop bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Participatiewet
- Het gemeentelijk programma Jeugdwerkloosheid
- Keuzedocument Participatiewet in de Amsterdamse praktijk
- Het meerjarenbeleidsplan Sociaal Domein
- Koersbesluit Re-integratie
- Programma Meedoen Werkt!

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Op de arbeidsmarkt komen onvoldoende passende vacatures beschikbaar voor de Amsterdammers met een uitkering die we naar werk begeleiden.
Maatregel
We stimuleren werkgevers met verschillende instrumenten om geschikte vacatures te bieden die passen bij het profiel van de Amsterdammers die we naar werk begeleiden.
Gestructureerd jobcarving/jobcreation toepassen bij grote werkgevers en ervaring opdoen met het vervullen van deze vacatures door Amsterdammers met een arbeidsbeperking. We laten Amsterdammers met een arbeidsbeperking in (kleine) groepen en onder begeleiding van een permanente jobcoach bij werkgevers werken, om zo de bekendheid met deze doelgroep te vergroten.

2 Amsterdammers met een uitkering blijken niet geschikt voor de beschikbare banen.
Maatregel
De gemeente zet (aanvullende) re-integratievoorzieningen in.

3 Amsterdammers met een uitkering worden niet op tijd voorgesteld als werkgevers vacatures hebben.
Maatregel
We geven werkgevers meer inzicht in de profielen van de kandidaat-werknemers die wij begeleiden. Tegelijk versterken we het proces van vinden en toeleiden van passende kandidaten binnen de groep mensen die we als gemeente begeleiden.

Vervallen risico

4 Werkgevers nemen alleen mensen met een arbeidsbeperking aan die passen binnen de Banenafspraak van sociale partners.
Maatregel
Lobby naar het Rijk voor verruiming van de doelgroep Banenafspraak.

Nieuwe risico's

5 Het risico van een niet-sluitende Pantar-begroting waardoor de continuïteit van de SW-dienstverlening in gevaar komt.
Maatregel
Sturen op hogere gemeentelijke omzet en gerichte inzet op gemeentelijke organisatieonderdelen om opdrachten te gunnen aan Pantar. Al dan niet via invulling van de social return-verplichting. Daarnaast de aanbevelingen uitvoeren uit het BDO-onderzoek (2015) en strategische herpositionering van de sociale werkvoorziening in 2017.

Nieuwe risico's (vervolg)

6 Door strikte afbakening van de doelgroep van beschut werk bestaat het risico dat we, ondanks de mogelijke wettelijke verankering van beschut werk, niet kunnen voldoen aan het aantal gewenste kandidaten en plekken voor beschut werk.
Maatregel
Intensiveren van de acties om kandidaten te vinden en voor te dragen voor een advies bij UWV, en tot zo veel mogelijk beschikbare plaatsen te komen. Daarnaast ook de lobby om de doelgroep criteria te vernieuwen, intensiveren.

7 Wettelijke verplichting voor beschut werk leidt tot een hoger aantal aan te bieden plekken. Daarbij is de financiering via de integratie-uitkering Sociaal Domein ontoereikend.
Maatregel
Lobby voor structureel dekkende financiering voor beschut werk.

8 Het risico dat we niet in staat zijn voldoende gemeentelijke opdrachten te realiseren, die plek bieden voor Werkbrigadiers (Amsterdamse burgers met een afstand tot de arbeidsmarkt werkzaam in de Werkbrigade).
Maatregel
Bij onvoldoende gemeentelijke opdrachten bieden wij minder tijdelijke arbeidsovereenkomsten aan de Werkbrigadiers.

Risico 1
Het risico dat onvoldoende vacatures beschikbaar komen voor bijstandsgerechtigden was ook in 2016 actueel. De gemeente heeft onder andere met inzet van adviseurs van het werkgeversservicepunt en jobhunters geprobeerd voldoende beschikbare vacatures voor bijstandsgerechtigden te verwerven. In 2016 heeft de gemeente meer dan verwacht (5.927 versus 4.200) Amsterdammers uitkeringsonafhankelijk aan het werk geholpen. De beheersmaatregelen zijn dan ook effectief gebleken.

Risico 2
In 2016 heeft de gemeente doorlopend kritisch gekeken naar haar re-integratieaanbod. Aanbod dat succesvol blijkt is uitgebreid en minder succesvol aanbod is verder ontwikkeld dan wel afgebouwd. Aanvullend is in 2016 verder invulling gegeven aan de samenwerking met werkgevers in de regio Groot-Amsterdam om ervoor te zorgen dat werkgevers sneller en beter inzicht krijgen in de beschikbare kandidaten. De gemeente zet daarnaast ook in op jobcoaching om de kandidaten voor te bereiden en te begeleiden bij de nieuwe werkgever.

Risico 3
De beheersmaatregel op het punt van de Banenafspraak is geslaagd. Door de lobby gaat per 1 januari 2017 een wetswijziging in die een gelijk speelveld creëert tussen gemeentelijke kandidaten met beperkte loonwaarde en andere kandidaten voor de Banenafspraak. De genoemde risico's en beheersmaatregelen zijn going concern voor de gemeente.

Risico 4
De lobby heeft geleid tot het opnemen van de praktijkroute in de wet per 1 januari 2017.

Risico's 5 t/m 8
Betreft nieuw geïdentificeerde risico's met ingang van de Begroting 2017. Over het effect van de daartoe ingezette maatregelen kan op dit moment nog niet worden gerapporteerd.

Portefeuillehouder: wethouder Vliegenthart

4.2 Inkomen

Amsterdammers en ondernemers die niet kunnen voorzien in een inkomen, een uitkering bieden en ondersteuning naar een baan, zelfstandig ondernemerschap of dagbesteding.

Belangrijke ontwikkelingen

De landelijke verlaging van de uitkeringsnormen bij mensen die kosten kunnen delen (kostendelersnorm) heeft grote gevolgen gehad voor veel Amsterdammers met een uitkering. De gemeente Amsterdam heeft hiertegen gelobbyd en met maatwerk de effecten van deze maatregel verzacht.

Daarnaast heeft een landelijke gerechtelijke uitspraak over de noodzaak meer maatwerk toe te passen bij boetes geleid tot herziening van het boetebeleid van de gemeente Amsterdam, in lijn met de verschuiving van de koers van de Amsterdamse handhaving.

De gewijzigde verdeling van de Bijstandsgelden over het land heeft in het afgelopen jaar het tekort van de gemeente Amsterdam verkleind, maar nog zeker niet opgelost. Samen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de G4 blijft Amsterdam zich inzetten voor een verdeling die beter aansluit bij de feitelijke uitgaven.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C

Amsterdammers die recht hebben op een uitkering of financiële ondersteuning ontvangen deze

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Minimumpercentage uitkeringen en kredieten dat de gemeente rechtmatig verstrekt.	99,8% (2013)	99%	99,8 %	2017 99% 2018 99% 2019 99%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Rechtmatige verstrekking
De doelstelling voor rechtmatige verstrekking van uitkeringen is in 2016 met het percentage van 99,8% ruimschoots behaald.

Beoordelen uitkeringsaanvraag
Bij de controle bij de aanvraag van een uitkering is het instrument huisbezoek effectiever en doelgerichter ingezet. Het gevolg is dat de doelstelling (ruim 64% afwijzingen) ruimschoots is gehaald.

Openstaande vorderingen
Als gevolg van de kostendelersnorm was een aantal bijstandsgerechtigden niet meer in staat om aan de gemeente verschuldigde bedragen terug te betalen.

Doel 2

Zie activiteiten hierna A D

Amsterdammers met een uitkering zijn tevreden over de dienstverlening en communicatie van de gemeente hierover

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Klanttevredenheid (rapportcijfer).	7,5 (2013)	7,7	7,1	2017 2018 2019	7,8 7,9 7,9

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Klanttevredenheid
De aanvragers van bijstand is gevraagd een oordeel te geven over het proces van bijstandsaanvraag. De klant geeft daarvoor het cijfer 7,1. Dit resultaat kan niet worden vergeleken met de voor 2016 aangegeven streefwaarde, omdat eind 2015 gestart is met een nieuwe methodiek van meting van de klanttevredenheid die meer inzicht geeft in de mogelijke verbeterpunten.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A D

De uitvoeringskosten om uitkeringen, kredieten en ondersteuning te verstrekken, zijn zo laag mogelijk

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel					
1 Percentage klachten afgehandeld binnen de wettelijke termijn.	93% (2013)	99%	74,6%	2017 2018 2019	99% 99% 99%
2 Verhouding uitvoeringskosten/uitkering inkomen.	-	5%	5,15%	2017 2018 2019	-[2] - -

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

De snelheid van de klachtenafhandeling is in de loop van het jaar verbeterd, maar de cumulatieve waarde over 2016 is nog niet op het niveau van de ambitie. In de maand december is bij circa 90% van de klachten de wettelijke termijn gehaald. De verbetermaatregelen zullen naar verwachting in 2017 leiden tot verdere verbetering van het resultaat.

Doordat een groter deel van de apparaatskosten wordt toegerekend aan de uitkeringen dan voorzien was in de begroting 2016, is de ratio uitvoeringskosten versus uitkeringen iets hoger dan begroot.

Optimaliseren dienstverlening
Om het voor burgers zo gemakkelijk mogelijk te maken is in 2016 verder gestimuleerd dat klanten hun bijstandsaanvraag digitaal indienen. In 2016 is 42,8% van de bijstandsaanvragen digitaal ingediend.

[2] *De wijze van berekening van deze indicator is met ingang van 2016 gewijzigd. In de begroting 2017 en verder zijn daarom nieuwe waarden opgenomen.*

Activiteiten

A Aanvragen van uitkeringen, ondernemerskredieten en ondersteuning beoordelen en verstrekken

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage handhavingsonderzoeken bij twijfel over uitkeringsrecht, dat leidt tot een afwijzing van een uitkeringsaanvraag.	30% (begin 2015)	40%	64,3%	2017 50% 2018 60% 2019 60%
Hoort bij doel 1, 2 en 3				

B Sancties opleggen aan mensen die regels hebben overtreden, zoals boetes

Indicator activiteit

Voor deze activiteit is bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 2

C Ten onrechte verstrekte uitkeringen terugvorderen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Verhouding tussen geïncasseerd bedrag en openstaand bedrag aan vorderingen op klanten.	14% (2013)	16%	12,8%	2017 17% 2018 17% 2019 15%
Hoort bij doel 1				

D De dienstverlening aan klanten optimaliseren en waar mogelijk digitaliseren

Indicator activiteit

Voor deze activiteit is bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarde bepaald.

Hoort bij doel 2 en 3

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Programmaonderdeel 4.2 **Baten** 611,8 **Lasten** 662,5

Bijstandsverlening

Activiteit A B C D

Baten 602,8
Lasten 624,0

In 2016 is het aantal bijstandsgerechtigden in de stad gestegen met name door de grotere instroom van statushouders en latere uitstroom van uitkeringsgerechtigden naar de Algemene Ouderdomswet (AOW), door de verhoogde AOW-leeftijd.

Amsterdam heeft ervoor gekozen om, in geval van knelpunten, de nadelige effecten van de landelijke verlaging van de uitkeringsnormen voor kostendelers te verzachten. Bij bepaling van de hoogte van de uitkering is in individuele situaties ook gekeken naar de (on)mogelijkheden van de Amsterdammer. Voorbeelden hiervan zijn situaties waarbij de partner binnen een gezin geen recht heeft op bijstand en niet in staat is een inkomen te verwerven, of situaties waar mensen als gevolg van crisissituaties tijdelijk bij elkaar in één huis wonen.

Als gevolg van de kostendelersnorm was een aantal bijstandsgerechtigden niet meer in staat om aan de gemeente verschuldigde bedragen terug te betalen. De gemeente zal dit geld niet meer terug ontvangen en daarom moeten deze vorderingen worden voorzien als 'dubieus' en later worden afgeschreven. Daarvoor wordt een bedrag van € 6,7 miljoen toegevoegd aan de voorziening debiteuren.

Naar aanleiding van landelijke rechterlijke uitspraken kan in het boetebeleid meer rekening worden gehouden met verwijtbaarheid. In het eerste kwartaal van 2016 is het opleggen van bestuurlijke boetes tijdelijk stopgezet totdat het nieuwe beleid is vorm gegeven. Er is een overstap gemaakt van de repressieve handhaving naar meer preventieve handhaving gericht op gedragsbeïnvloeding. Dit geldt ook bij terugvordering van onterecht verstrekte uitkeringen.

We zijn gestart met een nieuw systeem voor de meting van de klanttevredenheid, te beginnen bij het aanvraagproces van een uitkering. In de loop van 2016 is deze meting van klanttevredenheid ook ingeregeld voor de andere belangrijke klantprocessen. Het doel is om op basis van klantwaardering de processen verder te verbeteren. De klant van wie de bijstandsaanvraag is toegekend waardeerde de dienstverlening gemiddeld met een 7,1. Bij afgewezen aanvragen was de waardering gemiddeld een 5,5. De meting geeft ook 'knoppen' aan die de klanttevredenheid kunnen verhogen. De belangrijkste waren de afhandelingssnelheid en de communicatie. Bij afwijzingen was de bejegening het belangrijkste verbeterelement.

In 2016 is extra aandacht gegeven aan kwetsbare burgers met multiproblematiek. Doel is om tot een effectievere aanpak te komen voor deze Amsterdammers voor wie standaard dienstverlening vaak niet voldoende aansluit.

Bijstandsverlening zelfstandigen

Activiteit A B C

Baten	8,5
Lasten	14,3

In 2016 zijn minder uitkeringen verstrekt aan gevestigde ondernemers en meer aan startende ondernemers.

Inkomensvoorzieningen (IOAW en IOAZ)

Activiteit A B C D

Baten	0,5
Lasten	24,2

Het aantal oudere werklozen dat een beroep kan doen op een uitkering IOAW (Inkomensvoorziening voor Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werknemers) en IOAZ (Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen) stijgt enerzijds door latere uitstroom uit de bijstand door de verhoogde AOW-leeftijd, en anderzijds doordat de oudere werklozen het relatief lastig hebben op de arbeidsmarkt.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	606,5	581,3	577,5	-3,8
Lasten	650,0	651,2	658,5	7,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-43,5*	*-69,9*	*-81,1*	*-11,2*
Onttrekking reserves	10,1	23,7	34,4	10,7
Toevoeging reserves	26,0	4,0	4,0	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-15,9*	*19,7*	*30,4*	*10,7*
Subtotaal stedelijk	**-59,4**	**-50,2**	**-50,7**	**-0,5**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	-	-	-	-
- *Saldo van baten en lasten*	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-**	**-**	**-**	**-**
Totalen programmaonderdeel 4.2	**-59,4**	**-50,2**	**-50,7**	**-0,5**

Het programmaonderdeel Inkomen heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 0,5 miljoen. Dit resultaat is behaald op de stedelijke taken.

Toelichting Stedelijk

Het negatieve resultaat op stedelijke taken is € 0,5 miljoen hoger dan bij de najaarsnota en wordt vooral veroorzaakt door een groter aantal uitkeringen en een lager bedrag aan terugvorderingen. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 577,5 miljoen zijn € 3,8miljoen lager dan begroot, dit wordt voornamelijk veroorzaakt door:

- € 4,3 miljoen lagere baten door onder andere de koopkrachtontwikkeling en de invoering van de kostendelersnorm. Het gaat om verwachte lagere (toekomstige) terugvordering van teveel betaalde uitkeringen op uit (ex)uitkeringsgerechtigden (samen met de € 2,4 miljoen hogere lasten, zie hieronder, wordt de stand dubieuze debiteuren op de balans in totaal verhoogd met € 6,7 miljoen).
- € 0,4 miljoen hogere baten als saldo van hoger rijksbudget en minder terugvorderingen.

Lasten
De totale lasten voor de bijstand, de Bijstandsbesluit zelfstandigen (BBZ) en Inkomensvoorzieningen van € 658,5 miljoen zijn € 7,3 miljoen hoger dan begroot, dit wordt vooral veroorzaakt door:

- € 2,4 miljoen hogere lasten (voor toelichting zie hierboven bij € 4,3 miljoen lagere baten: totale effect betreft € 6,7 miljoen).
- € 7,7 miljoen hogere lasten door stijging van het aantal uitkeringsgerechtigden, voornamelijk door een grotere instroom van statushouders en latere uitstroom van uitkeringsgerechtigden naar de AOW door de verhoogde AOW-leeftijd.
- € 1,2 miljoen lagere lasten voor de BBZ door minder uitkeringen aan gevestigde ondernemers.
- € 0,7 miljoen lagere lasten door minder verstrekte loonkostensubsidies voor mensen met een arbeidsbeperking.
- € 0,9 miljoen lagere uitvoeringskosten dan begroot.

Reserves
Uit de egalisatiereserve Inkomen en Conjunctuur is in 2016 in totaal € 34,4 miljoen onttrokken.
De hierboven beschreven afwijkingen resulteren in een negatief saldo dat € 11,2 miljoen groter is dan begroot. Dit leidt tot een hogere onttrekking aan de Egalisatiereserve.

Reserves en voorzieningen

Reserves

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen.*

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	-/-		+	-/-
Egalisatiereserve Inkomen en Conjunctuur	111,6	4,0	34,4	81,2	4,0	23,7

De onttrekking aan de egalisatiereserve Inkomen en Conjunctuur is per saldo € 30,4 miljoen en is opgebouwd uit de volgende bestanddelen:
- € 13,9 miljoen voor het betalen van de uitkeringen.
- € 0,5 miljoen voor 'mee-ademen' van de formatie met het aantal bijstandsgerechtigden in de stad.
- € 10 miljoen incidenteel ter dekking van het herziene coalitieakkoord. Dit gaat om activiteiten buiten dit programmaonderdeel.
- € 6 miljoen bij de voorjaarsnota ter dekking van gemeentebrede prioriteiten buiten dit programma-onderdeel.

Voorzieningen

In dit programmaonderdeel is geen sprake van significante mutaties (ten opzichte van de Begroting 2016) in de voorzieningen, of van voorzieningen waarvan het verloop bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Participatiewet
- Bijzonder Besluit Bijstandsverstrekking Zelfstandigen
- Meerjarenbeleidsplan Sociaal Domein

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Ingewikkelde wet- en regelgeving vergroot de kans op onrechtmatigheden.
Maatregel
Voortdurende professionalisering van medewerkers. Ook werken we de beleidsvoorschriften voor de uitvoerders bij.

2 Klanten anticiperen op de wijze waarop de gemeente uitkeringen verstrekt en controles uitvoert.
Maatregel
De gemeente intensiveert de controles na de verstrekking van uitkeringen, op basis van specifieke informatie.

3 We betalen uitkeringen soms niet op tijd uit waardoor burgers in financiële problemen komen.
Maatregel
We maken afspraken met banken over betalingen en gebruiken procedures om fouten te herstellen.

4 De digitale ondersteuning, waaronder de vernieuwde online dienstverlening, valt uit of presteert onder de maat, waardoor dienstverleing vertraagt.
Maatregel
We bewaken het kwaliteitsniveau en maken hierover afspraken met betrokkenen, zoals softwareleveranciers.

Nieuwe risico's

5 Maatwerk kan leiden tot ongelijke behandeling.
Maatregel
We trainen professionals in morele oordeelsvorming.

6 Veranderde werkwijze, waaronder de online dienstverlening, stelt nieuwe eisen aan de professionals
Maatregel
Medewerkers steunen de veranderingen door continu te blijven leren en verbeteren.

Risico 1
Alle Inkomensconsulenten hebben in 2016 de training morele oordeelsvorming gevolgd waardoor medewerkers beter in staat zijn een oordeel te vormen over een bijstandsaanvraag. Daarnaast zijn er 'casustafels' geïntroduceerd waarbij individuele casuïstiek van klanten wordt besproken. Dit risico is nog actueel voor 2017, de casustafels worden voortgezet en tevens is er aandacht voor inhoudelijke dossiers zoals het toepassen van de inkomstenverrekening vanuit het project koersbesluit.

Risico 2
Het risico op anticipatie door klanten blijft actueel. Als maatregel worden signalen over mogelijke onrechtmatigheid geanalyseerd. Als blijkt dat intensivering van controles op bepaalde doelgroepen zinvol is, dan wordt die ingezet. Ook is in 2016 een verbeterteam gestart dat via preventie-/gedragsbeïnvloedingstechnieken klanten beweegt eventuele onrechtmatigheid op te geven. Dit kan repressieve controles gaan voorkomen. De acties die in 2016 zijn gestart worden in 2017 voortgezet.

Risico 3
Het risico van vertraagde uitkeringsbetaling heeft zich in 2016 niet voorgedaan. Wel is in 2016 de noodprocedure voor het betalen van de uitkeringen aangescherpt, zodat bij calamiteiten klanten alsnog tijdig een uitkering ontvangen. Dit risico is nog steeds actueel in 2017.

Risico 4
Het risico dat digitale systemen uitvallen of suboptimaal presteren heeft zich in 2016 inderdaad voorgedaan. In het eerste halfjaar van 2016 had het uitkeringsysteem Socrates te maken met uitval. Gedegen onderzoek naar de prestaties van Socrates heeft geleid tot verbetering. Met de implementatie van de vervanger van Socratesdoor het nieuwe systeem Edison en het steeds meer digitaal verwerken van de aanvragen, blijft het risico voor 2017 gehandhaafd.

Risico's 5 en 6
Deze risico's zijn nieuw en pas bij de Begroting 2017 geïdentificeerd. Over het effect van de maatregelen kan nu nog niet worden gerapporteerd.

Portefeuillehouder: wethouder Vliegenthart

4.3 Armoedebestrijding

Alle Amsterdammers moeten volwaardig meedoen in de maatschappij, ongeacht de hoeveelheid geld die zij te besteden hebben.

Belangrijke ontwikkelingen

De economische situatie is in 2016 verbeterd. De landelijke ontwikkeling laat echter nog geen significant (positief) effect zien op de financiële positie van de huishoudens met een inkomen op minimumniveau. Uit de *Armoedemonitor 2015* blijkt dat 24% van de Amsterdamse huishoudens een laag inkomen heeft. De sterke stijging in dat aantal huishoudens zoals we die zagen tussen 2008 en 2013 is afgevlakt, maar het aandeel minima stijgt nog steeds licht. Ruim 60% van de minimahuishoudens moet langdurig (3 jaar of langer) rondkomen van een laag inkomen. Armoede blijft vooralsnog een hardnekkig probleem, werk vormt niet voor iedereen een perspectief om uit de armoede te komen.

Amsterdam zet zich met de Stadspas en Inkomensondersteuning in om te zorgen dat alle Amsterdammers, ongeacht de dikte van hun portemonnee, kunnen meedoen in de samenleving. Het bereik van de armoedevoorzieningen is dit jaar verder vergroot. Bij de laatste meting in 2015 was het bereik van de Stadspas van 65% naar 70% gestegen. Eind 2016 hadden 116.122 minima een Stadspas, daarmee is het aantal minima met een Stadspas met nog 13.000 toegenomen. Daarmee zijn zij beter in staat mee te doen in de stad. Zo is in de eerste vier maanden van 2016 circa 48.500 keer gebruik gemaakt van een stadspasaanbieding. We verwachten dat het bereik over 2016 daarmee tussen de 72% en 78% zal uitkomen. Het gebruik van het gratis openbaar vervoer door ouderen laat een stijging zien met 800.000 ritten tot boven de vier miljoen.

Meer kinderen worden ondersteund met onder andere de Scholierenvergoeding. In het schooljaar 2015-2016 werden 24.880 scholierenvergoedingen toegekend. Dit is een stijging van 3.029 toekenningen in vergelijking met schooljaar 2014-2015 (21.851). Er zijn verder in totaal 56.580 Kindbonnen verstrekt. Ook het beroep op de regeling Tegemoetkoming meerkosten voor chronisch zieken en gehandicapten is gestegen.

Het bereik van armoedevoorzieningen onder werkende minima is nog laag. We werken aan het vergroten van het bereik onder deze groep. In 2016 hebben we onderzoek gedaan naar de behoefte aan ondersteuning bij zzp'ers. Naar aanleiding van dat onderzoek wordt voorgesteld hen administratieve ondersteuning te bieden.

In 2016 zijn verbeteringen doorgevoerd in de Schuldhulpverlening zowel bij de preventie en vroegsignalering als bij de curatieve schuldenaanpak. Het slagingspercentage van de schuldenaanpak is in 2016 gestegen naar 82%. Het succes van de vroegsignalering van huurachterstanden blijft met 62,3% licht achter bij de doelstelling (65%). Gelijktijdig is een nieuwe aanpak ingezet voor vroegsignalering bij bijstandsgerechtigden, waarvan het bereik ongeveer 90% is.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1

Zie activiteiten hierna A B C D

Amsterdammers zijn maximaal financieel zelfredzaam

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Percentage mensen met een laag inkomen (netto < € 1.350) dat zeer veel moeite heeft om rond te komen.	20% (2014)	17%	24% (2015)	2017 16% 2018 15% 2019 15%
2	Verschil tussen Amsterdam en de andere drie grote steden wat betreft het percentage minimahuishoudens.	1,3 (2012)	1,1	1,1 (2015)	2017 1,0% 2018 0,9% 2019 0,9%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Uit de Armoedemonitor 2015 blijkt dat 24% van de Amsterdamse huishoudens (met een laag inkomen) veel moeite heeft om rond te komen. De verwachting is dat cijfers over 2016, die nu nog niet beschikbaar zijn, een wat positiever beeld zullen geven. Maar ook landelijk laat de trend zien dat de economische situatie weliswaar verbetert, maar dat dit nog niet voor alle huishoudens in de stad een verbetering oplevert.
In 2012 was het aandeel huishoudens met een laag inkomen in Amsterdam nog 1,3 procentpunt hoger dan gemiddeld in Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Volgens de laatste cijfers die door OIS worden gepresenteerd, is de toename van het aandeel huishoudens met een laag inkomen in Amsterdam minder sterk is dan in de andere drie grote steden. Daardoor wijkt het aandeel in Amsterdam nog maar 1,1% af van de overige drie grote steden.

Doel 2

Zie activiteiten hierna A B C D

Amsterdammers ervaren geen financiële beperkingen om volwaardig mee te doen in de maatschappij

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Percentage mensen met een laag inkomen (< € 1.350), dat sterk sociaal geïsoleerd is.	22% (2012)	22%	28%[3]	2017 21% 2018 20% 2019 20%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

In de Staat van de Stad rapporteert OIS tweejaarlijks over het aandeel van mensen met een laag inkomen dat sterk geïsoleerd is. Dat percentage was bij de laatste meting in 2014 gestegen naar 28%, in de loop van 2017 zullen nieuwe cijfers beschikbaar komen over de situatie in 2016. We willen graag dat mensen met een laag inkomen kunnen meedoen in de maatschappij. In 2016 is het gebruik van minimaregelingen gestegen. Er hebben meer mensen dan in 2015 gebruik gemaakt van de verschillende voorzieningen. Dat is bijvoorbeeld gebleken bij onderzoek naar het gebruik van gratis openbaar vervoer voor ouderen.

[3] *2014, Staat van de Stad één keer in de twee jaar gemeten*

Vroeg Eropaf
Wanneer een schuldeiser een melding gedaan heeft van een betalingsachterstand gaat de instelling voor maatschappelijke dienstverlening (MADI) op pad om de betreffende Amsterdammer te bereiken. Dit lukt vaak, maar niet altijd. Het bereik van de *Vroeg Eropaf*-meldingen van de woningcorporaties is in 2016 iets gedaald ten opzichte van 2015 en komt uit op 62,3%. Dit is ongeveer 4 procentpunt lager dan het bereikcijfer van 2015. Een paar schuldhulpbureaus merken dat, naarmate *Vroeg Eropaf* langer bestaat, er een 'ijzeren voorraad' ontstaat. Deze Amsterdammers zijn moeilijker te bereiken of staan niet open voor hulp. Dit heeft een drukkend effect op het bereik.

Percentage succesvol afgeronde schuldhulpverleningstrajecten
Het percentage succesvol afgeronde schuldhulpverleningstrajecten ligt met 82% in 2016 hoger dan de doelstelling van 54%. Dit wordt met name veroorzaakt door een hoger slagingspercentage van de Gemeentelijke Kredietbank en het maatwerk door de stabilisatietrajecten in het voortraject. De duurzaamheid van het succes bij stabilisatie is wel een aandachtspunt. Er blijft een risico op terugval. In het programma schuldhulpverlening is nazorg dan ook een speerpunt voor verbetering.

Verkorten doorlooptijden
Het percentage schuldhulpverleningsklanten dat binnen zes maanden in aanmerking komt voor een schuldregeling ligt met 62% hoger dan de doelstelling van 60%. De afspraak is dat snelheid niet ten koste mag gaan van de kwaliteit van dienstverlening.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A

Amsterdamse kinderen, ook die uit de minimahuishoudens, hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen.

Indicatoren doel
Voor dit doel zijn in de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden geformuleerd.

Stadspas
Het bereik van de Stadspas is in 2015 van 65% naar 70% gestegen. Gelet op het feit dat het aantal stadpasbezitters met een minimuminkomen in 2016 toenam met 13.000 is het aannemelijk dat het bereikpercentage over 2016 zal liggen tussen de 72 en 78%. Door bestandskoppelingen was het mogelijk om de Stadspas automatisch toe te kennen aan minima die daar recht op hebben. Daarnaast is het bereik verder gestegen doordat een digitaal aanvraagformulier is ingevoerd en sterk is ingezet op communicatie.

Scholierenvergoeding
Meer kinderen worden ondersteund met onder andere de Scholierenvergoeding. In het schooljaar 2015-2016 werden 24.880 scholierenvergoedingen toegekend. Dit is een stijging van 3.029 toekenningen in vergelijking met schooljaar 2014-2015 (21.851). In het schooljaar 2016-2017 is aan 13.521 gezinnen een Scholierenvergoeding toegekend. In vergelijking met vorig jaar is dit een stijging van 7,2%. De campagne *Pak Je Kans* draagt er aan bij dat het bereik van minimaregelingen is vergroot.

Activiteiten

A Wij bieden inkomensondersteunende voorzieningen voor rechthebbende minima

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Bereik stadspas onder minimahuishoudens.	44% (2013)	65%	70% (2015)	2017 70% 2018 75% 2019 75%
Bereik Scholierenvergoeding onder minima-huishoudens met schoolgaande kinderen. *Hoort bij doel 2 en 3*	61% (2013)	55%	56% (2015)	2017 60% 2018 65% 2019 65%

B Schuldenproblematiek zo vroeg mogelijk aanpakken door te signaleren met onder andere de *Vroeg Eropaf*-aanpak

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aandeel Vroeg Eropaf-meldingen (%) over huurachterstanden dat leidt tot een betalingsafspraak. *Hoort bij doel 2*	64% (2013)	65%	62,3% (2016)	2017 66% 2018 66% 2019 66%

C Schuldhulpverlening uitvoeren bij mensen die door hun schulden vastlopen en geen uitweg meer zien

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage succesvol afgeronde schuldhulp-verleningstrajecten. *Hoort bij doel 2*	50% (2013)	54%	82% (2016)	2017 56% 2018 58% 2019 58%

D Het verkorten van de doorlooptijden in de schuldhulp

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage Schuldhulpverleningsklanten dat binnen 6 maanden in aanmerking komt voor een schuld-regeling (inclusief voortraject, exclusief stabilisatie). *Hoort bij doel 2*	43% (2012)	60%	62% (2016)	2017 70% 2018 80% 2019 80%

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Programmaonderdeel 4.3 **Baten** 2,0 **Lasten** 105,1

Maatregelen Armoedebestrijding

Activiteit A B

Baten 0,6
Lasten 72,4

De Stadspas heeft een centrale rol gekregen binnen de minimaregelingen, zo zijn onder meer de gratis identiteitskaart voor minima en de Kindbonnen direct gekoppeld aan de Stadspas. Naast het bezit is ook het gebruik van de Stadspas sterk gestegen. Zo is in de eerste vier maanden van 2016 circa 48.500 keer gebruik gemaakt van een stadspasaanbieding. In dezelfde periode in 2015 was dat 19.500 keer. De definitieve cijfers over het bereik van de armoedevoorzieningen komen pas na twee jaar beschikbaar omdat het inkomen dan pas definitief wordt vastgesteld.

In februari heeft OIS een evaluatie opgeleverd over de Kindbonnen. Hieruit komt naar voren dat zowel ouders als kinderen zeer positief zijn over de bonnen. In april 2016 heeft het college ingestemd met een voorstel voor uitbreiding van de Kindbonnen met een babybon voor kinderen van 0 t/m 2 jaar en een speelgoed-tegoedbon voor 3-jarige kinderen. In december 2016 zijn meer kledingbonnen verstrekt aan kinderen van 10 tot en met 14 jaar dan eind 2015. In 2016 ging het om 8.794 bonnen en in 2015 om 8.435 kledingbonnen. Daarnaast zijn er circa 3.500 babybonnen opgestuurd aan kinderen van 0 tot en met 3 jaar en 11.935 speelgoedbonnen aan kinderen van 4 tot en met 9 jaar.

Begin september 2016 is gestart met een pilot bij sportaanbieders waarbij kinderen uit minimagezinnen de contributiebetaling kunnen doen met de digitale Stadspas. Daarnaast kunnen kinderen uit minimahuishoudens gebruik maken van het Jeugdsportfonds.

Er is gewerkt aan het verhogen van het bereik onder werkende minima. In 2016 hebben we onderzoek gedaan naar de behoefte van zzp'ers aan ondersteuning door de gemeente als het niet goed gaat. Er wordt gewerkt aan een zzp-pakket met onder andere administratieve ondersteuning.

In november 2016 is het project Energiecoaches en Bespaarpakketten gestart. Dit is een energieproject voor de hele stad waar bewoners op verzoek een gratis energieadvies van een vrijwilliger kunnen krijgen.

De regeling *Passende huur* wordt sinds het najaar van 2016 uitgevoerd door de gemeente Amsterdam in samenwerking met zeven woningbouwcorporaties. Amsterdammers met een hoge huur en een laag inkomen kunnen via deze regeling een tegemoetkoming in de huur ontvangen. 9.172 Amsterdamse huishoudens hebben gebruik gemaakt van deze regeling.

In 2016 zijn 5.459 aanvragen van nieuwe deelnemers aan de collectieve zorgverzekering goedgekeurd. Er zijn tijdens de eindejaarsactie van 2016 (voor 2017) 1.029 aanvragen meer ontvangen dan in dezelfde periode in het voorafgaande jaar.

In de periode januari 2016 tot juli 2016 is de real-time armoedeaanpak uitgevoerd. Ervaringen uit de leefwereld van mensen worden gecombineerd met zo actueel mogelijke data en hier zijn conclusies aan verbonden. Ook wordt de doelgroepgerichte aanpak in een aantal stadsdelen voortgezet.

De stijging van de uitgaven voor bijzondere bijstand hangt vooral samen de grote aantallen statushouders die de stad heeft opgenomen en doordat met name het aantal mensen dat een beroep doet op bewindvoering blijft stijgen.

In 2016 is als onderdeel van het aanvalsplan tegen armoede aan ongeveer 20 maatschappelijke initiatieven een bijdrage geleverd. Er is op ingezet om initiatieven met elkaar in contact te brengen en hen te verbinden aan opdrachtnemers van de gemeente Amsterdam die voor het invullen van hun social return-verplichting deze initiatieven konden ondersteunen. Ook is aan een aantal initiatieven subsidie

verleend om een stevige start mogelijk te maken. Via het *Pact van Amsterdam* (tegen Armoede) kregen veel initiatieven een platform en een netwerk voor verbinding en versterking. Vanuit het Pact wordt ook de Amsterdamse armoedeprijs beschikbaar gesteld aan de meest aansprekende initiatieven op het vlak van armoedebestrijding

Stadsdelen hebben in het kader van het 'Aanvalsplan armoede' ook in 2016 extra middelen ontvangen voor activiteiten in de wijken om armoede te bestrijden, het bereik van minimaregelingen te vergroten en de participatie in de wijken te vergroten. In 2016 zijn 40 projecten in de wijken uitgevoerd in samenwerking met andere organisatieonderdelen van de gemeente, bewoners en organisaties. Andere projecten, zoals de ondersteuning van de Voedselbank regelen de stadsdelen zelf. Daarnaast wordt via gerichte communicatie (folders, huis aan huisbezoeken, voorlichtingsbijeenkomsten, financiële café's) de bekendheid met en het gebruik van armoedevoorzieningen vergroot.

Schuldhulpverlening

Activiteit C D E

Baten	1,3
Lasten	32,7

In 2016 is met het *Programma Schuldhulpverlening* verder gewerkt aan innovatie van schuldhulp op het terrein van preventie, vroegsignalering, effectiviteit, ketensamenwerking en samenwerking met schuldeisers. De aanpak van schulden onder bijstandsgerechtigden met betalingsachterstanden bij de woningcorporaties is uitgebreid. In 2016 zijn 3.283 bijstandsgerechtigden daarvoor opgeroepen. De opkomst was hoog (91%), 25% van hen zijn aangemeld bij schuldhulpverlening. Hierbij wordt vanaf 2016 ook samengewerkt met woningcorporaties om ontruimingen onder bijstandsgerechtigden te minimaliseren. Dit aantal daalt nog elk jaar. De stadsdelen richten zich daarbij vooral op specifieke doelgroepen zoals jongeren, mensen met psychosociale gezondheidsklachten, zzp'ers, alleenstaande moeders en werkende minima.

In het project *Warme frontoffice* werken schuldhulpbureaus, de gemeente en de Belastingdienst intensief met elkaar samen voor klanten die vastlopen bij de RijksBelastingdienst. In 2016 is de Warme frontoffice uitgebreid met samenwerkingsafspraken met het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB).

In het kader van gebiedsgerichte samenwerking zijn eind 2016 ruim 1.000 hulpverleners van samenwerkingspartners wegwijs gemaakt in de schuldhulpverlening. Dit om doorverwijzingen te verbeteren evenals de voorlichting aan klanten met financiële vragen te verbeteren, waaronder kennis over de minimaregelingen.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	2,2	2,0	1,6	-0,4
Lasten	89,7	99,5	100,3	-0,7
Saldo van baten en lasten	*-87,6*	*-97,5*	*-98,6*	*-1,1*
Onttrekking reserves	1,2	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*1,2*	-	-	-
Subtotaal stedelijk	**-86,3**	**-97,5**	**-98,6**	**-1,1**
Gebiedsgericht werken				
Baten	6,4	-	0,2	0,2
Lasten	11,5	4,8	4,9	0,1
- *Saldo van baten en lasten*	*-5,1*	*-4,8*	*-4,7*	*0,1*
Onttrekking reserves	0,1	0,2	0,2	-0,0
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,1*	*0,2*	*0,2*	*-0,0*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-5,0**	**-4,6**	**-4,5**	**0,0**
Totalen programmaonderdeel 4.3	**-91,3**	**-102,1**	**-103,2**	**-1,1**

Het programmaonderdeel Armoedebestrijding heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 1,1 miljoen. Dit is het totaal van € 1,1 miljoen negatief op stedelijk niveau en een positief resultaat bij de stadsdelen.

Toelichting Stedelijk

Het negatieve resultaat op stedelijke taken van € 1,1 miljoen wordt hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 1,6 miljoen zijn € 0,4 miljoen lager dan begroot, dit wordt voornamelijk veroorzaakt door:

- lagere opbrengsten van € 0,2 miljoen bij maatregelen armoedebestrijding, doordat de ontvangsten van terugbetalingen op verstrekte leenbijstand lager zijn.
- lagere opbrengsten van € 0,2 miljoen bij schuldhulpverlening, doordat het gemiddelde bedrag aan rente-inkomsten per krediet bij de gemeentelijke kredietbank (GKA) is afgenomen.

Lasten
De totale lasten van € 100,3 miljoen zijn € 0,7 miljoen hoger dan begroot. Dit verschil wordt, naast enkele kleinere posten, voornamelijk veroorzaakt door twee factoren.

- Hogere lasten van € 0,6 miljoen bij maatregelen armoedebestrijding. De bijsturing vanwege de bij de najaarsnota al dreigende overschrijding heeft beperkt effect gehad. Naast die effecten hadden we in de laatste maanden te maken met hogere kosten voor de regeling tegemoetkoming meerkosten (RTM) ter grootte van € 0,5 miljoen. De verwachting was dat de stijging van het aantal deelnemers van de regeling tegemoetkoming chronisch zieken zou afvlakken na de aanschrijfacties aan het begin van het jaar. Die afvlakking heeft zich niet voorgedaan en de stijging lijkt een structureler karakter te hebben.
- Hogere lasten bij schuldhulpverlening. Die worden veroorzaakt doordat incidenteel € 0,4 miljoen aan kosten voor het gebiedsgericht programma schuldhulpverlening (open einde regeling) door één van de stadsdelen niet kon worden opgevangen binnen het eigen budget en daarom vanuit stedelijk budget zijn gedekt.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De financiële afwijkingen op zowel de baten als de lasten zijn voor het gebiedsgericht werken lager dan € 0,2 miljoen en worden daarom niet verder toegelicht.

Reserves en voorzieningen

Er zijn in dit programmaonderdeel geen significante mutaties ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Wet gemeentelijke schuldhulpverlening
- Participatiewet
- Aanvalsplan Armoede
- Meerjarenbeleidsplan Sociaal Domein

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 De ingewikkelde keten schuldhulpverlening maakt het moeilijk om verbetervoorstellen snel in te kunnen voeren, waardoor doorlooptijden onder druk staan.
Maatregel
We maken afspraken met maatschappelijke organisaties en het Rijk over de uitvoering van de schuldhulpverlening.

2 Door uitbreiding van de doelgroep en door nieuw aanbod is het (volledig) gebruik van de voorzieningen onzeker.
Maatregel
We onderzoeken hoe de doelgroep meer gebruik kan maken van de voorzieningen en we nemen maatregelen.

Nieuw risico

3 De armoederegelingen zijn open-einde-regelingen. Bij toenemend gebruik bestaat daarom het risico op overbesteding.
Maatregel
We volgen de ontwikkelingen in het gebruik nauwlettend en sturen zo nodig bij.

Risico 1
De keten van schuldhulpverlening is complex en de gemeente is afhankelijk van andere partijen zoals instellingen voor maatschappelijke dienstverlening en van schuldeisers. Desondanks is de gemeente in staat geweest om in samenwerking met haar ketenpartners een aantal verbeterprojecten te realiseren in het kader van het programma Schuldhulpverlening, met name op het gebied van vroegsignalering en in samenwerking met andere hulpverlening. De maatregel is dus effectief gebleken, maar het risico blijft actueel.

Risico 2
In 2015 en 2016 zijn succesvolle acties ingezet voor het verhogen van het bereik van een aantal regelingen zoals collectieve zorgverzekering en scholierenvergoeding. De genomen maatregelen zijn effectief gebleken. Daarmee verschuift het risico op onderbesteding naar een risico op overbesteding. Hierop is in de loop van 2016 bijgestuurd.

Risico 3
Dit risico is pas met ingang van de Begroting 2017 geïdentificeerd. Over het effect van de maatregelen kan nu nog niet worden gerapporteerd.

Portefeuillehouder: wethouder Vliegenthart

4.4 Participatie

Alle Amsterdammers moeten volwaardig aan de samenleving kunnen meedoen. Voor kwetsbare Amsterdammers die – nog – geen betaald werk kunnen verrichten, organiseren we zinvolle dagbesteding.

Belangrijke ontwikkelingen

Van de Amsterdamse uitkeringsgerechtigden heeft een toenemend deel geen perspectief op betaald werk. Momenteel gaat het om ruim driekwart van de bijstandspopulatie. Zij zijn er (nog) niet aan toe om een stap te zetten richting re-integratie en een deel van de mensen kampt met diverse problemen.

Het Rijk heeft met de invoering van de Participatiewet en de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) een bezuiniging doorgevoerd waardoor er minder financiële ruimte is om deze Amsterdammers te ondersteunen op het gebied van participatie. Kortom, de gemeente heeft een grotere opgave te realiseren met minder middelen. Door extra inzet is de gemeente erin geslaagd om ondanks de rijksbezuinigingen de mogelijkheden van de nieuwe Wmo en de Participatiewet te benutten en meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt actief bij de samenleving te betrekken.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna C D E

Meer Amsterdammers met een afstand tot de arbeidsmarkt zijn zelfredzaam.

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Percentage Amsterdammers met een bijstands-uitkering en een afstand tot de arbeidsmarkt (trede 2) met een zinvolle dagbesteding.[4]	34% (2013)	42%	58%	2017 - 2018 - 2019 -

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

In 2016 zijn 18.000 Amsterdammers met een afstand tot de arbeidsmarkt waar lange tijd geen contact mee is geweest, weer gesproken. Hun situatie is zorgvuldig in beeld gebracht om meer maatwerkondersteuning te kunnen bieden. Waar mogelijk zijn zij begeleid naar een participatieplek of -traject, of naar passende hulp bijvoorbeeld op het gebied van zorg of schulden. Er zijn in totaal 5.000 mensen meer gesproken dan vorig jaar.

[4] *In de begroting 2017 zijn nieuwe indicatoren zowel voor het doel als voor de activiteiten geïntroduceerd.*

Doel 2

A D E

Meer Amsterdammers met een afstand tot de arbeidsmarkt hebben een zinvolle dagbesteding.

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Percentage trede 1 klanten dat doorstroomt naar een hogere trede of naar werk.[5]	10% (2012)	10%	20,1%	2017 - 2018 - 2019 -

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Meer Amsterdammers hebben in 2016 een zinvolle dagbesteding gekregen. De stadsdelen hebben in 2016 ruim 1.600 extra participatieplekken en -trajecten gecreëerd. Dit zijn er 600 méér dan was beoogd. De maatschappelijke partners in de stad zijn innovatieve activiteiten en werkwijzen gestart om Amsterdammers die niet participeren, weer mee te laten doen. Daardoor zijn veel meer mogelijkheden ontstaan voor mensen om een plek te vinden die bij past bij hun wensen en mogelijkheden.

Dienstverlening
Ook is geëxperimenteerd met nieuwe vormen van samenwerking tussen de gemeente en maatschappelijke instellingen zodat Amsterdammers één aanspreekpunt hebben voor hun ondersteuning, ongeacht wisselingen in hun situatie. Ten slotte is er onderzoek gedaan naar de ervaringen van mensen met de ondersteuning door de gemeente en andere instellingen. Dat heeft veel inzicht gegeven in mogelijkheden voor verbetering van de dienstverlening.

Doel 3

Zie activiteiten hierna

B D

Meer Amsterdammers met een afstand tot de arbeidsmarkt ontwikkelen zich om te gaan werken

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Percentage trede 2 klanten dat doorstroomt naar een hogere trede of naar werk.[6]	8% (2012)	10%	9,7%	2017 - 2018 - 2019 -

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

De doelstelling om te zorgen dat 10% van de Amsterdammers met een afstand tot de arbeidsmarkt (trede 2) zich ontwikkelt richting een hogere trede of naar werk is vrijwel volledig (9,7%) gerealiseerd. De streefaantallen zijn ruimschoots gehaald. In 2016 is van ruim 18.000 uitkeringsgerechtigden met een gering perspectief op werk, een scherp beeld gemaakt van hun situatie. Daardoor konden we meer maatwerkondersteuning bieden om belemmeringen weg te nemen richting participatie en werk.

Re-integratievoorzieningen
Voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt is de stap van participatie naar re-integratie groot. Om die reden is in 2016 gestart met het ontwikkelen van een meer gedifferentieerd re-integratieaanbod om daarmee de stap naar re-integratie soepeler te maken.

Begeleiding naar activiteiten
Daarnaast zijn Amsterdammers voor wie re-integratie te hoog gegrepen bleek, begeleid naar een passende activiteit in de wijk of naar zorg. Ook hierbij geldt dat de doelstelling ruimschoots gehaald is.

[5/6] *In de begroting 2017 zijn nieuwe indicatoren zowel voor het doel als voor de activiteiten geïntroduceerd.*

A **Cursussen, trainingen en begeleiding aanbieden gericht op het vergroten van zelfredzaamheid**

Indicator activiteit	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Aantal uitkeringsgerechtigden (trede 1) dat is doorgestroomd naar een hogere trede of is geactiveerd naar werk.[7] *Hoort bij doel 2*	1.550 (2012)	1.300	2.661	2017 - 2018 - 2019 -

B **Begeleiden naar activiteiten in de buurt, Wmo-voorzieningen, dagbesteding en vrijwilligerswerk**

Indicator activiteit	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Aantal trede 2 klanten dat is doorverwezen naar een re-integratievoorziening of is geactiveerd naar werk.[8] *Hoort bij doel 3*	1.450 (2012)	1.550	2.152	2017 - 2018 - 2019 -

C **Amsterdammers waar nodig doorverwijzen naar passende activiteiten en zorg**

Indicator activiteit	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Aantal trede 2 klanten dat wordt geactiveerd naar zinvolle dagbesteding.[9] *Hoort bij doel 1*	750 (2013)	1.000	3.164	2017 - 2018 - 2019 -

D **Uitkeringsgerechtigden doorverwijzen naar re-integratievoorzieningen, waaronder taaltrajecten**
Hoort bij doel 1, 2 en 3

E **Onderhouden van klantroutes en toegangsprocessen, bijvoorbeeld rond activiteiten in de buurt**
Hoort bij doel 1 en 2

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Programma 4.4 **Baten** 1,3 **Lasten** 28,1

Participatie

Activiteit A B C D E

Baten	1,3
Lasten	28,1

Met extra (financiële) inzet van de gemeente zijn in 2016 concrete resultaten behaald op het gebied van participatie. In het programma *Meedoen Werkt!* is geëxperimenteerd met nieuwe werkwijzen om meer mensen te bereiken en te begeleiden naar een passende plek. De voor 2016 beoogde resultaten op het vlak van bereikte burgers, van aantallen plekken en te realiseren matches van mensen met plekken, zijn ruimschoots gehaald.

[7/8/9] *In de begroting 2017 zijn nieuwe indicatoren zowel voor het doel als voor de activiteiten geïntroduceerd.*

We hebben circa 5.100 mensen méér bereikt dan in 2015 en daarmee het gestelde doel van 4.500 ruim gehaald. Er is daarbij op een nieuwe manier gewerkt die door de mensen wordt gewaardeerd met hoge klantwaarderingscijfers. De verandering zit in de bejegening, een uitnodigende houding, warme aandacht en het zoeken naar de intrinsieke motivatie van de Amsterdammer. Daarnaast werden de gesprekken steeds vaker in de wijk gevoerd. Werk & Re-integratie is aan de slag om mensen direct door te geleiden naar een passende participatieplaats in de wijk.

De stadsdelen hebben in totaal 1.600 extra plekken en trajecten gerealiseerd. Dat zijn er 600 meer dan beoogd en dit biedt meer mogelijkheden voor mensen om een passende plek te vinden. Er zijn nieuwe, extra plekken en trajecten gerealiseerd voor Amsterdammers in een kwetsbare situatie om (weer) op een betekenisvolle manier deel te nemen aan de samenleving. Daarbij is geëxperimenteerd met projecten op het snijvlak van zorg en werk. Zo zijn vanaf december 2015 137 mensen met een ernstige psychiatrische aandoening gestart met een traject *Individuele Plaatsing en Support (IPS)*. 25 van hen hebben inmiddels een betaalde baan, er zijn zeven mensen op proef geplaatst en vijf mensen zijn actief op een leerwerkstage.

In nagenoeg alle stadsdelen zijn participatieservicepunten in opbouw. Daar worden deelnemers gematcht op plekken en trajecten en zijn innovatieve experimenten gestart. De teller voor matching stond eind 2016 op ruim 3.000, bijna het dubbelde van wat was beoogd.

Het onderzoek naar de werkzame bestanddelen van de verschillende interventies is in volle gang. In mei 2016 is het onderzoek van het Centrum voor Cliëntervaringen opgeleverd dat een scherp zicht geeft in de manier waarop Amsterdammers in een kwetsbare situatie het beste kunnen worden ondersteund.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	**Rekening 2015**	**Begroting 2016 (najaarsnota)**	**Rekening 2016**	**Verschil Rekening > Begroting**
Stedelijk				
Baten	-	-	-	-
Lasten	27,1	28,4	28,1	-0,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-27,1*	*-28,4*	*-28,1*	*0,3*
Onttrekking reserves	-	1,4	1,3	-0,1
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	*1,4*	*1,3*	*-0,1*
Subtotaal stedelijk	**-27,1**	**-27,0**	**-26,8**	**0,2**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	-	-	-	-
- *Saldo van baten en lasten*	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-**	**-**	**-**	**-**
Totalen programmaonderdeel 4.4	**-27,1**	**-27,0**	**-26,8**	**0,2**

Het programmaonderdeel Participatie heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 0,2 miljoen. Dit resultaat is behaald op de stedelijke taken.

Toelichting Stedelijk

Het positieve resultaat op stedelijke taken van € 0,2 miljoen komt vooral door lagere uitgaven voor medische trajecten. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

Lasten
De totale lasten van € 28,1 miljoen zijn € 0,3 miljoen lager dan begroot, afgezien van enkele kleinere posten wordt dit vooral veroorzaakt door:

- Hogere lasten van € 0,2 miljoen voor het programma Meedoen Werkt!, doordat bij een aantal aanbieders meer burgers een traject hebben gevolgd dan verwacht.
- Een voordeel van € 0,6 miljoen op de lasten, door lagere uitgaven voor medische keuringen van € 1,1 miljoen waarvan € 0,5 miljoen extra is ingezet voor het programma Meedoen Werkt!.
- Overige ontwikkelingen leiden tot hogere lasten van € 0,2 miljoen. Dit is het saldo van onder andere hogere uitvoeringskosten (€ 0,3 miljoen) en lagere uitgaven voor reiskostenvergoedingen aan Amsterdammers op een re-integratie traject (€ 0,1 miljoen).

Reserves en voorzieningen

Er zijn in dit programmaonderdeel geen significante mutaties ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Meerjarenbeleidsplan Sociaal Domein
- Participatiewet
- Programmaplan Meedoen Werkt!
- Aanvalsplan Armoede
- Educatie werkt
- Wmo-verordening 2015
- Nadere regels Wmo-verordening 2015

Risicobeheersing

Vervallen risico

1 Er is onvoldoende aansluiting tussen de behoefte van klanten en het aanbod, in combinatie met de beschikbare middelen.
Maatregel
Doelen bijstellen door duidelijk aan te geven welke de belangrijkste zijn.

Actuele risico's

2 Werkgevers investeren onvoldoende in mensen met grote afstand tot de arbeidsmarkt of met een arbeidsbeperking.
Maatregel
We prikkelen werkgevers en maken afspraken over de invulling van vacatures en het scheppen van extra banen.

3 De kenmerken waarmee een arbeidsbeperking kan worden gesignaleerd en vastgesteld, zijn onvoldoende onderscheidend.
Maatregel
Deskundigheidsbevordering, afspraken met (keten-) partners en zoeken naar verbeteringen bij doelgroep indicatie.

Nieuwe risico's

4 Amsterdammers met een grote afstand tot de arbeidsmarkt zijn niet verplicht tot maatschappelijke participatie waardoor mogelijk beschikbare instrumenten niet worden benut.
Maatregel
Deskundigheidsbevordering van gemeentemedewerkers om de intrinsieke motivatie van mensen aan te spreken en hen te verleiden tot participatie.

5 Ingewikkeldheid om in te schatten wat de fysieke mogelijkheden en (arbeids-)beperkingen van mensen zijn waardoor zij soms geen passend participatieaanbod krijgen aangeboden, en uit- of terugvallen.
Maatregel
Deskundigheidsbevordering, afspraken met (keten-) partners voor aanvullende screening en diagnose.

6 Omdat veel participatieplekken worden aangeboden door het maatschappelijk middenveld (zoals sportverenigingen) kunnen we maar beperkt sturen op het aantal de aard van het aanbod aan plekken. Daardoor bestaat het risico dat er onvoldoende passende plekken beschikbaar zijn.
Maatregel
Een beroep doen op het maatschappelijk middenveld om voldoende passende participatieplekken te bieden.

7 De werklast van klantmanagers die mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt begeleiden, is hoog waardoor zij niet alle mensen even intensief kunnen begeleiden.
Maatregel
We experimenteren in het programma *Meedoen Werkt!* samen met ketenpartners met nieuwe vormen van dienstverlening om te zorgen dat mensen die dat nodig hebben de benodigde aandacht krijgen.

Risico 1
Het risico dat er onvoldoende aansluiting is tussen de behoefte van de klanten en het aanbod, in combinatie met de beschikbare middelen is niet meer actueel. In 2016 is inzicht opgebouwd in de behoefte van klanten en hun mogelijkheden. Het instrumentarium is hierop aangepast. Daarnaast zijn er nieuwe werkwijzen ontwikkeld die vraag en aanbod beter op elkaar doen aansluiten.

Risico 2
In 2016 is ingezet op het aanbieden van jobcoaching, arbeidsanalyse en quickscans om prikkels voor werkgevers te vergroten. Het risico blijft bestaan.

Risico 3
Het niet signaleren van een arbeidsbeperking door onvoldoende onderscheidende kenmerken blijft een risico. In 2016 is wel geïnvesteerd in het verruimen van de mogelijkheden voor herkenning en signaleren van arbeidsbeperking. Onder meer via de doorlopende leerlijn van klantmanagers met ontwikkeling van competenties op het gebied van motiverende gespreksvoering. Dit aspect is verankerd in de werkprocessen. Bovendien is geïnvesteerd in een beter klantbeeld in de breedte met meer aandacht voor kansen en mogelijkheden van Amsterdammers. Het effect van deze maatregelen moet zich nog bewijzen.

Risico's 4 t/m 7
Deze risico's zijn pas met ingang van de Begroting 2017 geïdentificeerd. Over het effect van de maatregelen kan nu nog niet worden gerapporteerd.

Portefeuillehouder: wethouders Kukenheim en Vliegenthart

4.5 Educatie en inburgering

Vergroten taalbeheersing en kennis van Nederland onder nieuwkomers in Amsterdam. De gemeente Amsterdam biedt een toegankelijk en betaalbaar educatief aanbod.

Belangrijke ontwikkelingen

Nederland kent al geruime tijd een verhoogde instroom van vluchtelingen. Deze situatie stelt de gemeente voor een grote uitdaging. In 2016 zijn 2.057 nieuwe statushouders in Amsterdam gehuisvest. In 2015 waren dat er 801. Op 1 juli 2016 is de Amsterdamse Aanpak Statushouders gestart met een verhoogde inspanning op participatieactiviteiten en maatschappelijke begeleiding. Het accent lag op snelle integratie door toeleiding naar opleiding en werk.

Het Rijk heeft begin 2016 de Taaleis in de Participatiewet ingevoerd. Deze wet vraagt van bijstandsgerechtigden die niet voldoende taalvaardig zijn, dat zij actief werken aan de verbetering hiervan. De gemeente dient daar op toe te zien. In 2016 voldeden 1.397 Amsterdammers die een uitkering aanvroegen niet aan het vereiste taalniveau. Zij leveren gedurende één jaar een inspanning om hun taalvaardigheden te verbeteren.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C

Volwassen Amsterdammers, uit binnen- en buitenland, kunnen zich uitdrukken in het Nederlands

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doelen					
1	Percentage van de beroepsbevolking in Amsterdam, dat taalvaardig is in het Nederlands.	83% (2014)	85%	85%	2017 86% 2018 87% 2019 87%
2	Het aantal cursisten dat succesvol een gemeentelijke taalcursus afrondt (streefwaarde 70% van de starters).	3.500 (2014)	3.200	3.366	2017 3.200 2018 3.200 2019 3.200

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Van de Amsterdammers die in 2016 deelnamen aan een taalcursus heeft 84% deze cursus succesvol afgerond. Dit is 14%-punt boven de streefwaarde van 70%. Het feit dat er meer korte cursussen (6 maanden) worden aangeboden draagt daar aan bij doordat de kans op uitval dan kleiner is.

In 2016 zijn 4.007 Amsterdammers gestart met een taalcursus. Door het opnieuw aanbesteden van het taalaanbod in de zomer van 2016 waren er in het najaar minder starts dan verwacht. We stimuleren actief de ondersteuning door vrijwilligers, omdat de combinatie van les in de klas met oefenen daarbuiten een grote meerwaarde heeft in het leerproces. In 2016 waren 1.024 vrijwilligers actief bij het ondersteunen van de Nederlandse taal in de klas, maar ook daarbuiten. Dat zijn er meer dan verwacht. Door de aandacht voor vluchtelingen zagen we een toename in het aantal vrijwilligers. Naast de vrijwillige inzet bij stedelijke activiteiten zijn ook veel vrijwilligers actief bij activiteiten in de stadsdelen.

8.809 Amsterdammers maakten gebruik van digitale gemeentelijke taalvoorzieningen. Dit zijn er veel meer dan de streefwaarde van 5.000 uit de begroting van 2016. De verhoogde inspanning in 2015, mede mogelijk gemaakt door Europese subsidie, zorgt ook op langere termijn voor toegenomen gebruik van de beschikbare faciliteiten in de Openbare Bibliotheek Amsterdam.

Doel 2 Zie activiteiten hierna B C D E

Vluchtelingen doen zo snel mogelijk volwaardig mee en zijn financieel en sociaal onafhankelijk

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doelen				
Percentage van de vluchtelingen dat binnen 3,5 jaar deelneemt aan het arbeidsproces.	36% (2014)	40%	27%	2017 42% 2018 45% 2019 45%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Bij meting in 2016 bleek dat 27% van de statushouders in 2016 binnen 3,5 jaar deelnam aan het arbeidsmarktproces. De streefwaarde op dit vlak is dus nog niet gehaald. De extra inspanningen vanuit de gemeente die gericht zijn op een snelle toeleiding naar werk, opleiding of participatie kunnen pas op langere termijn zichtbaar worden in de resultaten. Wel zichtbaar is dat in 2016 een groter aandeel dan begroot (73% in plaats van 70%) van de statushouders met een uitkering deelnam aan activiteiten gericht op participatie, scholing en de arbeidsmarkt. Dit waren re-integratietrajecten, beroepsopleidingen, taalscholing, het Taalverwerving en Oriëntatieprogramma Vluchtelingen en parttime werk. Daarnaast maakten statushouders gebruik van taalondersteuning door vrijwilligers en van digitale taalvoorzieningen. 94% van de statushouders voldeed aan de inburgeringsplicht. Dit betreft de groep vluchtelingen die voor 1 januari 2013 zijn ingestroomd en daarom nog onder gemeentelijke regie zijn inburgering volgde.

Doel 3 Zie activiteiten hierna A C E

Nieuwkomers maken in maatschappelijke en economische zin volwaardig deel uit van de maatschappij

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doelen				
Aantal nieuwkomers dat deelneemt aan gerichte programma's en activiteiten.	1.000	1.000	100	2017 0 2018 0 2019 0

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Onder de 4.007 Amsterdammers die in 2016 zijn gestart met een taalcursus en onder de 8.809 gebruikers van digitale taalvoorzieningen zijn ook veel nieuwkomers. Op deze manier vinden zij snel aansluiting in de Amsterdamse samenleving. Vanwege minder beschikbare middelen in 2016 is ervoor gekozen om activiteiten voor nieuwkomers niet meer uit te voeren. Vanuit het project *Local Welcome Policies for EU mobile citizens* is voor 2015 en 2016 een Europese subsidie toegekend, van waaruit aan 100 deelnemers activiteiten aangeboden zijn in 2016.

Activiteiten

A Taalcursussen aanbieden aan Amsterdammers die de Nederlandse taal onvoldoende beheersen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal Amsterdammers, uit binnen- en buitenland, dat een taalcursus start.	5.000 (2014)	4.500	4.007	2017 4.500 2018 4.500 2019 4.500
Hoort bij doel 1 en 3				

B Versterking inzet vrijwilligers die ondersteunen bij het leren en onderhouden van het Nederlands

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal vrijwilligers dat namens de gemeente het leren van de Nederlandse taal ondersteunt.	650 (2014)	750	1.024	2017 750 2018 750 2019 750
Hoort bij doel 1 en 2				

C Gebruik van digitale leermiddelen en de ontwikkeling ervan stimuleren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal gebruikers van digitale gemeentelijke taalvoorzieningen.	3.000 (2014)	5.000	8.809	2017 5.000 2018 5.000 2019 5.000
Hoort bij doel 1, 2 en 3				

D Vluchtelingen begeleiden naar de arbeidsmarkt, het starten en afronden van inburgering

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage vluchtelingen dat deelneemt aan activiteiten gericht op participatie en de arbeidsmarkt.	63% (2014)	70%	73%	2017 72% 2018 73% 2019 73%
Hoort bij doel 2				

E Programma's en werkwijzen aanbieden die snelle aanpassing en aansluiting van nieuwkomers stimuleren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage van de vluchtelingen dat binnen de termijn aan de inburgeringsplicht voldoet.	70% (2014)	80%	94%	2017 85% 2018 90% 2019 90%
Hoort bij doel 2 en 3				

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Programmaonderdeel 4.5 **Baten** 13,7 **Lasten** 32,2

Educatie en inburgering

Activiteit A B C D E

Baten 13,7
Lasten 32,2

In 2016 is de Taaleis in de Participatiewet ingevoerd. Amsterdammers die een bijstandsuitkering aanvragen moeten aantonen dat zij het Nederlands op een basaal niveau beheersen. Bijstandsgerechtigden die niet aan deze eis voldoen, spannen zich gedurende één jaar in om hun taalniveau te verbeteren. Dat kan door het volgen van een taalcursus maar ook door te oefenen in de praktijk.

Stadsdelen ondersteunen in samenwerking met vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties een laagdrempelig taalaanbod om laaggeletterdheid tegen te gaan. Het betreft aanbod buiten de formele taal- en inburgeringstrajecten. Dit aanbod bestaat uit onderwijs op het gebied van taal, conversatie, rekenvaardigheid en omgaan met de computer en internet.

De verhoogde instroom van vluchtelingen in Nederland het oplopen van de wachttijd van de asielprocedure en het grote aantal vacatures was aanleiding voor de start van de A*msterdamse Aanpak Vluchtelingen*. Om deze aanpak in goede banen te leiden is er een speciaal team met 'dedicated' klantmanagers ingezet die alleen voor statushouders werken. Dit team heeft een lagere caseload per klantmanager. Verder is de *Taalboost* ontwikkeld. Een intensief taaltraject dat wordt ingezet om een statushouder sneller naar werk of opleiding te brengen. Hiermee zet de gemeente in op snelle integratie door toeleiding naar werk, opleiding en participatie. De resultaten van deze inspanningen in 2016 zullen in de volgende jaren zichtbaar worden.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	6,2	8,6	8,8	0,2
Lasten	18,5	21,6	21,9	0,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-12,3*	*-13,0*	*-13,1*	*-0,1*
Onttrekking reserves	14,0	4,4	4,4	-
Toevoeging reserves	-	8,3	8,3	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*14,0*	*-3,9*	*-3,9*	-
Subtotaal stedelijk	**1,7**	**-16,8**	**-16,9**	**-0,1**
Gebiedsgericht werken				
Baten	0,3	0,2	0,4	0,2
Lasten	1,8	2,4	2,0	-0,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-1,5*	*-2,1*	*-1,6*	*0,5*
Onttrekking reserves	0,1	0,0	0,0	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,1*	*0,0*	*0,0*	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-1,5**	**-2,1**	**-1,6**	**0,5**
Totalen programmaonderdeel 4.5	**0,2**	**-18,9**	**-18,5**	**0,4**

Het programmaonderdeel Educatie en Inburgering heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 0,4 miljoen. Dit is het totaal van € 0,1 miljoen negatief op stedelijk niveau en € 0,5 miljoen positief resultaat bij de stadsdelen.

Toelichting Stedelijk

Het negatieve resultaat op stedelijke taken van € 0,1 miljoen komt vooral door € 0,2 miljoen hogere baten en € 0,3 miljoen hogere lasten. De afwijkingen worden hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 8,8 miljoen zijn € 0,2 miljoen hoger dan begroot, dit komt door een nabetaling van de rijksuitkering *Wet educatie en beroepsonderwijs* in november 2016.

Lasten
De totale lasten van € 21,9 miljoen zijn € 0,3 miljoen hoger dan begroot. Doordat meer taaltrajecten succesvol werden afgerond, viel de vergoeding per traject gemiddeld hoger uit dan verwacht.
De uitgaven voor de begeleiding van vluchtelingen zijn in tegenstelling tot de verwachting bij de Najaarsnota, binnen de beschikbare budgetten van dit programmaonderdeel gebleven. Na de hoge instroom van vluchtelingen vanaf het najaar 2015 was de instroom van statushouders in Amsterdam in het laatste kwartaal 2016 lager.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 0,4 miljoen zijn € 0,2 miljoen hoger dan begroot. Dit verschil wordt veroorzaakt door een voordeel van € 0,2 miljoen op het product Educatie en inburgering bij stadsdeel West. Dit is het gevolg van een nabetaling als gevolg van de definitieve vaststelling inburgeringsactiviteiten over de periode 2012-2015.

De totale lasten van € 2,0 miljoen zijn € 0,3 miljoen lager dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door een voordeel van € 0,2 miljoen in stadsdeel West, vanwege een nabetaling. Deze nabetaling heeft zich voorgedaan na definitieve vaststelling van de inburgeringsactiviteiten en de subsidieverlening aan een welzijnsinstelling. Daarnaast waren er lagere lasten van € 0,1 miljoen in stadsdeel Zuidoost, door lager dan verwachte bestedingen ten behoeve van statushouders.

Reserves en voorzieningen

Er zijn in dit programmaonderdeel geen significante mutaties ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Participatiewet
- Wet educatie beroepsonderwijs
- Wet Inburgering
- Educatie Werkt! 2013-2015
- Vluchtelingen in Amsterdam (2011 -2014)
- Lokaal Nieuwkomersbeleid Amsterdam
- Wet taaleis (=aanpassing Participatiewet)

Risicobeheersing

Vervallen risico

1 We kunnen te maken krijgen met onvoorziene administratieve en financiële lasten als gevolg van de taaleis.
Maatregel
In G4- en VNG-verband lobbyen bij het Rijk voor een vereenvoudigde uitvoering.

Actueel risico

2 Door externe ontwikkelingen, zoals een hogere instroom van vluchtelingen, verwachten we dat een groter beroep wordt gedaan op het educatief aanbod.
Maatregel
Met de G4 en het Rijk zoeken naar voor Amsterdam passende oplossingen om de vraag te kunnen voorzien.

Niet gemanifesteerd risico

3 Amsterdam heeft tot nu toe minder statushouders gehuisvest dan afgesproken met het Rijk.
Maatregel
Zorgvuldig volgen van de ontwikkelingen en realisatiecijfers.

Risico 1
Het risico dat door externe ontwikkelingen, zoals een hogere instroom van vluchtelingen, een groter beroep verwacht wordt op het educatief aanbod is nog actueel. Dit risico heeft zich in 2016 nog niet op grote schaal gemanifesteerd omdat statushouders pas na de inburgering (gemiddeld een termijn van 3 jaar) een beroep kunnen doen op het educatief aanbod.

Risico 2
Het risico op onvoorziene administratieve en financiële lasten als gevolg van de taaleis is vervallen. Dit risico is benoemd omdat 2016 het eerste uitvoeringsjaar van de taaleis was. In dit jaar zijn geen onvoorziene lasten opgetreden en we verwachten ook niet dat dit de komende jaren wel het geval zal zijn.

Risico 3
Het risico dat Amsterdam tot nu toe minder statushouders gehuisvest heeft dan afgesproken met het Rijk heeft zich in 2016 niet gemanifesteerd. Er zijn 2.057 statushouders gehuisvest. De gemeente kon hierdoor vroegtijdig starten met activiteiten gericht op snelle integratie.

Subsidies van betekenis in 2016

Bedragen € 1 000

1	Stichting Vluchtelingenwerk Amstel tot Zaan ASA	2.450
2	Stelpost TOB/Instap	964
3	Stelpost Taalcoaches	827
Overige subsidies		409
Totaal		**4.650**

Toelichting

1 Stichting Vluchtelingenwerk: maatschappelijke begeleiding van vluchtelingen.
De subsidie Vluchtelingenwerk Amstel tot Zaan ASA is verhoogd als gevolg van de verhoogde instroom vluchtelingen naar € 2,4 miljoen (bevoorschotting).

2 Taal- en Ouderbetrokkenheid: taalcursussen voor ouders, verbonden aan de school.
De subsidie Taal en Ouderbetrokkenheid is opgehoogd met € 323.000 omdat er meer vraag was naar deze cursussen. Hiervoor is een bijdrage gedaan vanuit de portefeuille Onderwijs.

3 Taalcoaches: koppelen en begeleiding van taalvrijwilligers en taalbehoeftigen.
De subsidies Taalcoaches, OBA Leef en Leer, Volksuniversiteit en Stichting Amsterdams Buurvrouwen Contact zijn volledig beschikt.

Portefeuillehouders: gebiedswethouders

4.6 Stadsdelen

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Stadsdelen programma 4	**Baten** 2,1	**Lasten** 13,6	Saldo -11,5

Baten	1,3	
Lasten	6,7	

4.1 Werk

Baten	0,3	
Lasten	4,9	

4.3 Armoedebestrijding

Baten	0,5	
Lasten	2,0	

4.4 Educatie en inburgering

Werk

In alle stadsdelen is werk gecreëerd met projecten en door initiatieven. In Centrum en Nieuw-West zijn bij ondernemers stages, werkervaringsplekken en werk in beeld gebracht en zijn bewoners gekoppeld aan deze plekken. In Nieuw-West zijn door intensieve samenwerking met Schiphol 75 banen gerealiseerd, een aanpak die ook op Westpoort wordt toegepast. In Oost zorgen jongeren met een achterstand tot de arbeidsmarkt of school samen met de brandweer dat woningen in de Indische Buurt brandveiliger worden. En ondernemers uit de Javastraat wordt verzocht jongeren stage- en leerwerkplekmogelijkheden te bieden. In Zuid zijn zes succesvolle stage-straten met meer dan 60 deelnemende ondernemers. In Centrum is de Plantage Middenlaan tot stagestraat gemaakt. In West heeft het Gildelab lokale textielproducenten en -ontwerpers verbonden met talenten, wat leidde tot activering, vrijwilligerswerk en het uitstromen van vier personen naar betaald werk of een vervolgopleiding. In Zuid zijn via ZuidWerkt (een leer-werktraject van maximaal zes maanden) 65 langdurig werkloze jongeren aan een baan geholpen, bijna het dubbele van de doelstelling (35). Via Jeugd Werkt zijn in Zuid tien multiprobleem-jongeren uitgestroomd naar werk, leerwerk of school. Zuidoost heeft in samenwerking met de afdeling Werk en Re-integratie van Werk Participatie en Inkomen 142 niet-uitkeringsgerechtigde jongeren aan een betaalde baan geholpen. Met bedrijven die zich in Zuidoost vestigen worden afspraken gemaakt om een substantieel deel van de nieuwe arbeidsplaatsen in te vullen met werkzoekenden uit Zuidoost.

Inkomen

In dit programmaonderdeel zijn de stadsdelen niet actief.

Armoedebestrijding

Aanpak en preventie van schulden

Dit gaat om schuldhulpverlening aan en schuldpreventie voor een breed scala aan doelgroepen (gezinnen, ouderen en jongeren) met een minimum inkomen (het bestaansminimum), schulden en verborgen armoede. In alle stadsdelen worden bewoners via vroege interventie ondersteund bij het voorkomen van schulden, worden burgers en ondernemers die schulden hebben geholpen bij het stabiliseren van en saneren van schulden en geholpen met hun thuisadministratie. De stadsdelen hebben zich daarbij gericht op verschillende doelgroepen, zoals gezinnen, alleenstaande moeders, ouderen, jongeren, mensen met psychosociale gezondheidsklachten, werkende minima en zzp'ers.

In Nieuw-West zijn 25 jongeren toegeleid naar werk om daarmee hun schulden te verminderen en is de financiële zelfredzaamheid van vrouwen vergroot. In Noord is de financiële zelfredzaamheid van burgers vergroot via het project Werk aan je toekomst, het formulieren-café Van der Pekbuurt en financieel café De Banne. West organiseerde voorlichtingsbijeenkomsten en financiële salons en leidde

200 jongeren, waarvan 141 met schuldenproblematiek, door naar financiële trajecten. 25 bewoners met een psychische en 18 bewoners met een verstandelijke beperking kregen schuldhulpverlening op maat. Zuid geeft budgetlessen in het voorgezet onderwijs om te voorkomen dat jongeren door schulden een valse start maken. Door Vroeg Eropaf kon een aangezegde woningontruiming in ruim driekwart van de gevallen worden voorkomen. Studentenmaatjes coachten 50 'arme' burgers met een beperkt netwerk bij het oplossen van financiële problemen (bijvoorbeeld schulden). Zuidoost heeft door het grote aantal (langdurige) minimahuishoudens binnen de grenzen de meeste aanmeldingen bij schuldhulpverlening. Interventies en trainingen om verdere schulden te voorkomen en burgers financieel zelfredzamer te maken hebben resultaat: van de 236 aanmeldingen voor schuldhulpverlening werd (na 8 maanden) 52,5% succesvol afgerond.

Wijkgerichte armoedeaanpak

Via gerichte communicatie (folders, huis-aan-huisbezoeken, voorlichtingsbijeenkomsten, financiële cafés) is de bekendheid met en het gebruik van armoedevoorzieningen vergroot.

Centrum heeft op Wittenburg een Sociaal Wijkteam ingezet om armoede en eenzaamheid te verminderen, en verwijst bewoners die onvoldoende gebruik maken van bestaande voorzieningen via een laagdrempelig spreekuur actief door. In Noord was het bereik van de armoederegelingen in 2016 vijf keer zo groot als in 2015, door huis-aan- huisverspreiding van de folder Pak je Kans, die duidelijk maakt welke armoedevoorzieningen er zijn. In Oost helpt Makkie, een beloningsprogramma in de Makassarpleinbuurt, bewoners die op of onder de armoedegrens zitten, te blijven deelnemen aan de maatschappij. Bewoners verdienen Makkies wanneer zij in opdracht van organisaties klusjes doen voor de buurt of voor andere bewoners. Buurtbewoners kunnen Makkies sparen, doorgeven aan een ander of inwisselen voor korting of producten bij lokale winkeliers en organisaties. West ondersteunt bewoners met een minimum inkomen door de uitgifte van voedselpakketten voor minima en organiseert in samenwerking met het ZID-theater en de Weekendacademie themabijeenkomsten en activiteiten voor minimagezinnen. Zuid verstrekt niet alleen voedselpakketten aan gezinnen, maar er is ook een chef-kok beschikbaar die laat zien hoe je gezonde, voedzame en goedkope maaltijden kunt bereiden. In Zuid nemen in armoede opgroeiende kinderen via Sponsormaatjes (125) en vouchers (220-300) deel aan buitenschoolse en naschoolse activiteiten. Voor zzp'ers in armoede is intensieve begeleiding beschikbaar door gespecialiseerde adviseurs.
In Zuidoost is in 2016 gestart met de armoedeaanpak GeDIK die gebiedsgericht, doelgroepgericht, integraal en klein is. Veertig deelnemers uit drie doelgroepen (alleenstaande moeders, zzp'ers en werkende minima) worden onder regie van het stadsdeel een jaar lang intensief begeleid en ondersteund om uit de armoede te komen.

Participatie

In alle stadsdelen zijn via het programma Meedoen Werkt! participatietrajecten aangeboden aan bijstandsgerechtigden uit trede 1 en 2. Met voorlichting, informatie en advies, training en begeleiding zijn bewoners door professionele en vrijwillige participatiecoaches ondersteund om een stap te zetten naar zinvolle dagbesteding of via re-integratie naar (on)betaald werk. In Nieuw-West zijn als resultaat hiervan 75 kandidaten geplaatst op participatieplekken en in Zuidoost gingen 39 mensen als vrijwilliger aan de slag. Oost organiseerde voor 25 vrijwilligers een zinvolle dagbesteding en in Zuid zijn via projecten als Beweging naar werk en de Praktijkstage 86 cliënten met een afstand tot de arbeidsmarkt naar een baan (19), opleiding /stage (62) of vrijwilligerswerk (5) doorgestroomd. In West hebben 600 bewoners gebruik gemaakt van de Buurtwerkplaatsen voor een zinvolle dagbesteding, het ontmoeten van lotgenoten, het aanleren van structuur en (werk)regelmaat en het leren van nieuwe vaardigheden, wat kan helpen de afstand tot de arbeidsmarkt te verkleinen Via het project Wijkleerschool volgen mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt een traject om een startkwalificatie te halen (op mbo 1-2 niveau). Noord stimuleert via het participatiecentrum de werving en opleiding van taalvrijwilligers, Zuid laat kwetsbare bewoners participeren in sociale netwerken en in Centrum zijn mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt toegeleid naar vrijwilligerswerk.

Educatie en inburgering

Taal is een onmisbare schakel om goed deel te kunnen nemen aan de samenleving. Diverse stadsdelen ondersteunen in samenwerking met vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties een laagdrempelig taalaanbod om laaggeletterdheid tegen te gaan. Het betreft aanbod buiten de formele taal- en inburgeringstrajecten. Dit aanbod bestaat uit activiteiten in de vorm van onderwijs in taal, conversatie, rekenvaardigheid en het omgaan met de computer en internet In Noord wordt via het project Eva& Adam met partners ingezet op een duurzaam taalnetwerk. Onderdeel daarvan is signalering en goede doorverwijzing naar passend aanbod. West en Zuid ondersteunen een taal- en informatiepunt, waarin vraag- en aanbod op taalonderwijs voor laaggeletterden inzichtelijk wordt gemaakt en waar klanten doorverwezen worden naar passend aanbod.

Programma Portefeuillehouder: wethouder Kukenheim

5 Onderwijs, jeugd en diversiteit

Amsterdamse kinderen verdienen de beste kansen voor hun ontwikkeling en toekomst en de juiste zorg.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

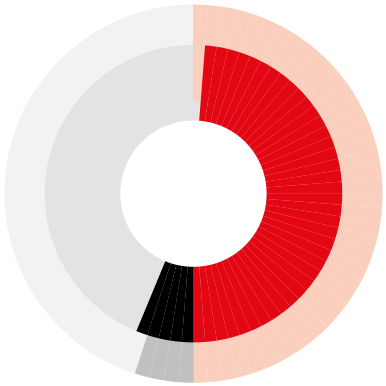

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	78,9	572,6	-493,7
Jaarrekening	83,3	549,7	-466,5

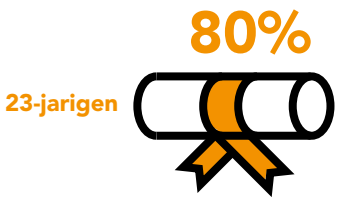

5.1 Onderwijs en voorschoolse educatie

Kwalitatief goed onderwijs mogelijk maken en deels realiseren voor alle Amsterdammers tot 27 jaar.

- Om de kwaliteit van het onderwijs verder te verbeteren heeft 67% van de scholen gebruik gemaakt van de scholenbeurs en 22% van de leraren gebruik gemaakt van de lerarenbeurs, waar de verwachting respectievelijk 50% en 20% was. De Amsterdamse onderwijspartners en de gemeente hebben gezamenlijk een plan van aanpak opgesteld om het urgente probleem van het lerarentekort aan te pakken.
- 80% van de 23-jarigen had een startkwalificatie; daarmee is de doelstelling tot en met 2018 nu al behaald. Van de Amsterdamse leerlingen hebben er in schooljaar 2014-2015 1.329 het onderwijs zonder startkwalificatie verlaten. Dat is een daling van 15% ten opzichte van het schooljaar daarvoor (doelstelling was een daling van 10%. Cruciaal hierbij is de goede samenwerking tussen onderwijs (vo en mbo), zorg (mbo-jeugdteam), leerplicht en jongerenpunten.
- Het programma gezonde schoolgebouwen 2016 is volgens plan uitgevoerd. De CO_2-gegevens van alle (354) schoolgebouwen zijn in beeld gebracht. Voor 29 schoolgebouwen zijn binnenlucht- en fijnstofmaatregelen getroffen met als doel de gezondheid en prestaties van leerlingen en leerkrachten te verbeteren. Het totale aantal gezonde schoolgebouwen bedraagt daarmee 161 (eind 2014: 102).

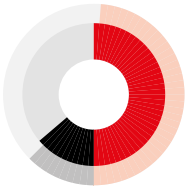

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	76,9	277,7	-200,8
Jaarrekening	81,2	281,3	-200,1

Stadsdelen

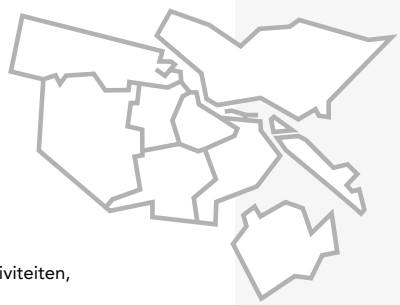

Belangrijk in de gebieden

Stadsdelen hebben via mentoraten bijgedragen aan een succesvolle schoolloopbaan voor de jeugd, door begeleiding en coaching van leerlingen van 10 tot 14 jaar (groep 7 en 8 en klas 1 en 2).
Hierbij worden huiswerkbegeleiding, beroepsoriëntatie, training van studievaardigheden en vrijetijdsbesteding gecombineerd, met als effect dat de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs beter verloopt.

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 186 t/m 219

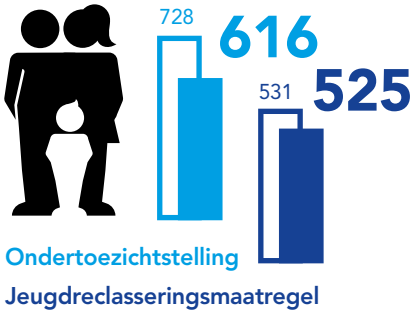

5.2 Kwetsbare huishoudens

Brede, samenhangende ondersteuning organiseren voor de meest kwetsbare huishoudens die niet of beperkt zelf-redzaam zijn.

- De SamenDOEN-teams hebben in totaal 3.410 huishoudens bereikt, waarvan 69% (2.353) huishoudens met kinderen en 31% (1.057) zonder kinderen. Het totale bereik was vrijwel gelijk aan het bereik in 2015 (3.414 huishoudens). Wel zien we dat het bereik onder huishoudens met kinderen licht (met 7%) is toegenomen.

5.3 Jeugd en jeugdhulp

Hulp bieden aan jonge kinderen, jongeren en hun ouders.

- De Ouder- en Kindteams hebben meer jeugdigen en hun ouders bereikt, met lichte jeugdhulp en ondersteuning bij opgroeien en opvoeden (2015: 11.770,; 2016: 17.877). Tegelijkertijd nam het aantal verwijzingen naar specialistische jeugdhulp ten opzichte van 2015 nauwelijks toe en bleef iets achter op de verwachting (2015: 14.574; 2016: 14.972).
- Het aantal gezinnen dat door jeugdbescherming begeleid werd in het kader van een ondertoezichtstelling of jeugdreclasseringsmaatregel is gedaald, van respectievelijk 728 en 531 in 2015 tot 616 en 525 in 2016.

5.4 Diversiteit

Amsterdam is een stad waarin mensenrechten een fundamentele waarde zijn en diversiteit een kracht is. Iedereen kan zijn wie hij is, kan meedoen en krijgt kansen. Amsterdammers kennen elkaars geschiedenis.

- Het percentage personen van niet-westerse afkomst dat zich gediscrimineerd voelt, bedroeg 20%, waar dat in 2013 (peiljaar) nog 28% was en in 2015 26%.
- Europride was twee weken feest voor de hele stad; met Roze Zaterdag en in totaal meer dan 300 evenementen waaronder de Botenparade, het Mensenrechtenconcert en vele andere evenementen. 600.000 bezoekers hebben de vrijheid gevierd en zich sterk gemaakt voor gelijke rechten en acceptatie van LHBTI'ers in alle Europese landen. De Canal Pride op 6 augustus trok veel bezoekers uit binnen- en buitenland.

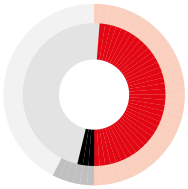

	Baten	Lasten	Saldo
B	0,8	4,5	-3,7
J	0,4	4,3	-4,0

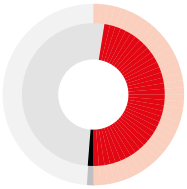

	Baten	Lasten	Saldo
B	1,3	284,7	-283,4
J	1,6	258,5	-256,9

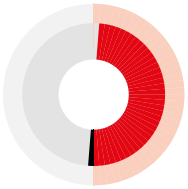

	Baten	Lasten	Saldo
B	-	5,8	-5,8
J	0,1	5,6	-5,5

Op scholen en in buurthuizen wordt een breed pakket aan naschoolse activiteiten aangeboden, gericht op brede talentontwikkeling. Kinderen zijn in de gelegenheid gesteld om te ontdekken waar ze goed in zijn en aan welke buitenschoolse activiteiten zij plezier beleven. Deze activiteiten zijn zeer succesvol: ze zitten vol en kinderen stromen door naar verenigingen.

In alle stadsdelen worden kwetsbare huishoudens ondersteund met laagdrempelige voorzieningen. Die zijn in eerste instantie gericht op het (leren) spelen, op de taal- en motorische ontwikkeling van kinderen en op opvoedvragen van ouders. Door deelname aan bijvoorbeeld *Spelinlopen, Speel-O-Theek en Spel aan Huis* ontwikkelen kinderen zich voorspoediger en maken een betere start op de basisschool.

- *In 5.5 Stadsdelen gaan we verder in op de resultaten in de gebieden.*

Programma Portefeuillehouder: wethouder Kukenheim

5 Onderwijs, jeugd en diversiteit

Maatschappelijk effect

Kinderen in Amsterdam verdienen de beste kansen voor hun ontwikkeling en hun toekomst. Ze kunnen rekenen op zo optimaal mogelijke jeugdhulp en onderwijs. Ze krijgen passend onderwijs in voldoende duurzame schoolgebouwen met ruimte voor zelfontplooiing en talentontwikkeling. De gemeente ondersteunt scholen bij het versterken van de onderwijskwaliteit, stimuleert leraren in hun verdere professionalisering en biedt ruimte voor vernieuwende onderwijsvormen.

Kinderen in Amsterdam krijgen de juiste zorg. De gemeente voert de bestuurlijke transformatieagenda 2015-2018 uit en geeft ruimte aan innovatie en jeugdhulp. Er is stevig ingezet op het plan van aanpak *Borgen van Veiligheid*, het plan van aanpak *Vechtscheidingen* en op de vernieuwing van de specialistische jeugdhulp.

Amsterdam is een inclusieve stad en Amsterdammers voelen dat ze erbij horen en kunnen meedoen. Ze voelen zich betrokken bij elkaar en bij de stad.

Wat hebben we bereikt

Onderwijs en voorschoolse educatie

Lerarenagenda
Om de kwaliteit van het onderwijs verder te verbeteren heeft 67% van de scholen gebruik gemaakt van de scholenbeurs en 22% van de leraren gebruik gemaakt van de lerarenbeurs, waar de verwachting respectievelijk 50% en 20% was. De Amsterdamse onderwijspartners en de gemeente hebben gezamenlijk een plan van aanpak opgesteld om het urgente probleem van het lerarentekort aan te pakken.

Mbo-agenda
In het middelbaar beroepsonderwijs maken nu 185 leraren (10%) gebruik van een lerarenbeurs en maken 50 teams (70%) gebruik van een scholenbeurs. Ook is gewerkt aan 37 projecten uit de mbo-agenda, waarvan negentien projecten nieuwe projecten en achttien na schooljaar 2015-2016 gecontinueerd. In 2016 is het Amsterdamse talentenprogramma Made by 020 gestart, waarin per schooljaar zo'n honderd studenten kunnen werken aan een maatschappelijke opdracht.

Onze Nieuwe School
Uit de 124 ingediende plannen voor vernieuwend onderwijs zijn uiteindelijk vier schoolmakers gekozen die een nieuwe school mogen starten in Amsterdam. De eerste school is in schooljaar 2016-2017 gestart. De overige scholen beginnen in schooljaar 2017-2018 of 2018-2019.

Alles-in-één-school en integrale peutervoorziening
In 2016 is het ontwikkelrecht voor alle peuters van 2,5 tot 4 jaar geïntroduceerd; een hoogwaardig aanbod op een peutervoorziening, met een doorgaande lijn naar de basisschool. Daarmee is een belangrijke stap gezet richting integrale voorzieningen voor alle kinderen van 2,5 tot 12 jaar.

Ouderbetrokkenheid 2016
In 2016 is een maatwerkmodel ingevoerd voor de peutervoorzieningen en het primair onderwijs en zijn pilotprojecten in het voortgezet onderwijs opgezet. In het onderwijsplatform wordt stevig en duurzaam vorm gegeven aan de betrokkenheid van ouders en jongeren bij het onderwijsbeleid en de informatievoorziening daarover.

Internationaal onderwijs en meertalig onderwijs
In 2016 hebben 26 scholen een subsidie ontvangen om internationalisering van hun onderwijs te versterken. Zij kunnen daarmee werken aan meertaligheid (net name vroeg starten met Engels), een internationaal curriculum en uitwisseling tussen scholen van docenten/leerlingen.

Stadsscholen020
Stadsscholen020 is in 2016 bij twaalf scholen van start gegaan, een tweejarig programma waarin de gemeente samen met de basisscholen een optimale schoolloopbaan wil bieden aan kinderen die wonen in gebieden met een opeenstapeling van problemen. In september 2017 zal een tweede groep basisscholen instromen.

Extra investeringen in onderwijsgebouwen
Om een kwalitatief en kwantitatief voldoende onderwijsaanbod te kunnen leveren zijn in 2016 27 scholen opgeleverd, zoals de nieuwbouw voor het 4de gymnasium in de Houthavens (winnaar publieksprijs Nederlandse Bouwprijs 2017), de Achtsprong in Zuidoost, de Zeven Zeeën (energie neutraal) en de Helderingschool in Noord. In totaal zijn er 32 onderwijshuisvestingsprojecten gestart. De Alan Turingschool, één van de winnaars van de *Challenge van Onze Nieuwe School* (Kraamkamer), heeft huisvesting gekregen. Ook zijn er voldoende plaatsen gerealiseerd voor kinderen van statushouders.

Amsterdamse Impuls Schoolpleinen
In 2016 zijn 20 subsidies verleend voor de (her-)inrichting van evenzoveel Amsterdamse schoolpleinen waardoor die weer echte speelpleinen kunnen worden. Hiermee wordt bijna 30.000 m^2 extra speelruimte voor kinderen gemaakt en 8.476 m^2 groen toegevoegd aan de stad.

Duurzame en energiezuinige scholen
Het programma *Gezonde Schoolgebouwen 2016* is volgens plan uitgevoerd. De CO_2-gegevens van alle (354) schoolgebouwen zijn in beeld gebracht. Voor 29 schoolgebouwen zijn in 2016 binnenlucht- en fijnstofmaatregelen getroffen met als doel de gezondheid en leerprestaties van leerlingen en leerkrachten te verbeteren.

Passend onderwijs
In 2016 zijn afspraken gemaakt met samenwerkingsverbanden voor het onderwijs en besturen van het speciaal onderwijs over inzet van onderwijszorgarrangementen en de toeleiding daartoe. Met het voortgezet onderwijs zijn de afspraken over samenwerking tussen scholen en Ouder- en Kindteams (OKT) vernieuwd. Ook in het primair onderwijs zijn acties ingezet om de samenwerking tussen scholen en OKT verder vorm te geven.

Kwetsbare huishoudens
De Samen DOEN-teams hebben zorg en ondersteuning geboden aan kwetsbare Amsterdamse huishoudens. Het gaat hierbij om huishoudens met en zonder kinderen die kampen met zware problemen op verschillende terreinen; inkomen, werk, schulden, gezinsrelaties, wonen enzovoort, en die niet of beperkt zelfredzaam zijn.

Jeugd en jeugdhulp
2016 is het tweede jaar na de decentralisatie waarin de gemeente Amsterdam verantwoordelijk is voor het organiseren van hulp voor kinderen en gezinnen. Het nieuwe jeugdstelsel krijgt steeds meer vorm. Het bereik van de jeugdigen en hun ouders door de lokale teams (Ouder- en Kindteams en Samen DOEN-teams) is gestegen. Het aantal kinderen dat specialistische jeugdhulp ontving is ongeveer gelijk gebleven ten opzichte van 2015. Het aantal gezinnen dat met een kinderbeschermingsmaatregel begeleid werd door de gecertificeerde instellingen is gedaald.

De samenwerking tussen de Ouder- en Kindteams en de huisartsen is in 2016 geïntensiveerd. Alle huisartsen beschikken over een vast contactpersoon bij hun Ouder- en Kindteam in de wijk en hebben informatie over de werkwijze en bereikbaarheid van het OKT ontvangen. Ook is de samenwerking in de wijken tussen Ouder- en Kindteams, Samen DOEN-teams, gecertificeerde instellingen en projectleiders jeugd en veiligheid in de stadsdelen afgelopen jaar verder versterkt.

Veiligheid
Voor wat betreft veiligheid van kinderen, jongeren en gezinnen is er extra geïnvesteerd in de begeleiding vanuit gecertificeerde instellingen, de aanpak van vechtscheidingen, de borging van veiligheid voor kwetsbare gezinnen, de aanpak radicalisering en polarisering in het jeugddomein en de aanpak van jeugdcriminaliteit binnen het wijkgericht werken. Amsterdam is voorloper waar het gaat om de aanpak vechtscheidingen en de aanpak van radicalisering en polarisering in het jeugddomein. Dit komt door de integrale inzet van met name Ouder- en Kindteams, Samen DOEN-teams, gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming en jeugdreclassering, jeugdhulpinstellingen, het Preventief Interventie Team (PIT) en Veilig Thuis die samen met ketenpartners samenwerken aan ondersteuning bij vechtscheidingen, het bestrijden van jeugdcriminaliteit, het signaleren en actief oppakken van zaken waar radicalisering speelt en het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Overgang 18-/18+
Het thema 18-/+ gaat over knelpunten en veranderingen waar jongeren mee te maken hebben als zij meerderjarig worden. Het gaat om jongeren die gebruik maken van hulp en ondersteuning. Een deel hiervan is uitgewerkt in het initiatiefvoorstel *Dak- en thuisloze jongeren, het voorkomen van uitval.* Inzet is dat elke jongere (integraal) de hulp moet krijgen die het best bij hem of haar past. Het gaat om zorgcontinuïteit van 16 tot 27 jaar waarin kwetsbare jongeren of risicojongeren kans maken in de knel te raken op tal van leefdomeinen: zorg, huisvesting, financiën, onderwijs etc.

Jeugdhulp en Onderwijs
Er zijn verschillende, domein overstijgende initiatieven genomen. Onder andere het voortzetten van het mbo-Jeugdteam waardoor er structurele ondersteuning beschikbaar is voor alle 35.000 studenten op de mbo-colleges. Dit integrale team is onderdeel van het OKT, werkt samen met verschillende partijen en wordt vanuit de gemeente en de ROC's gezamenlijk gefinancierd.

In het voorjaar van 2016 heeft de gemeente Amsterdam samen met de onderwijsbesturen van het speciaal basisonderwijs (sbo), het praktijkonderwijs (pro), het (voortgezet) speciaal onderwijs (v)so, alsook de samenwerkingsverbanden en enkele grote zorgaanbieders een traject doorlopen om te bepalen hoe de toeleiding naar onderwijs- zorgarrangementen (oza's) te optimaliseren. Vanuit hun verantwoordelijkheid voor een dekkend aanbod hebben de samenwerkingsverbanden samen met de (v) so-besturen het onderwijsaanbod in kaart gebracht waar volgens hen leemtes zitten.

Diversiteit
Er wordt gewerkt aan de uitvoering van de strategische agenda Diversiteit met de volgende programmalijnen: vrouwenemancipatie, antidiscriminatie/*Amsterdam Inclusief, Roze Agenda,* tegengaan radicalisering en polarisatie, *Gedeelde Geschiedenis* en *Amsterdamse Mensenrechtenagenda.* De beleidsbrief *Gedeelde Geschiedenis* en de brief *Amsterdamse Mensenrechtenagenda* zijn in september 2016 vastgesteld. De Europride 2016 heeft plaatsgevonden.

Jaarrekening 2016

Totaal programma 5 **Baten** 83,3 **Lasten** 549,7 **Saldo** -466,5

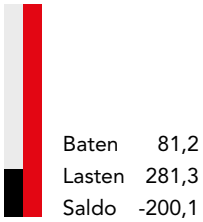

5.1 Onderwijs en voorschoolse educatie

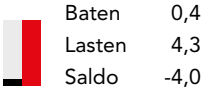

5.2 Kwetsbare huishoudens

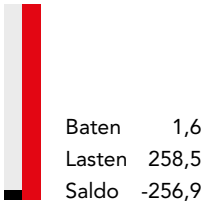

5.3 Jeugd en jeugdzorg

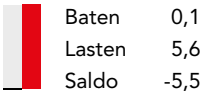

5.4 Diversiteit

Stadsdelen

De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt, op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en de gemeentelijke beleidskaders, en in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties, in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn.

In de Begroting 2016 hebben de stadsdelen per programma prioriteiten benoemd, die in 2016 richting gaven aan het beleid en de uitvoering daarvan binnen de stadsdelen. In de laatste paragraaf van dit programma wordt deze beleidsuitvoering besproken, zij het niet direct gerelateerd aan de prioriteiten, die heel divers zijn, maar aan de beleidsterreinen- (programmaonderdelen) van dit programma. Door voor ieder beleidsterrein de totale baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) van het gebiedsgericht werken over 2016 te presenteren, geven we ook van het beleid van de stadsdelen een jaarbeeld.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	82,8	69,3	71,7	2,4
Lasten	520,0	547,6	514,8	-32,9
- *Saldo van baten en lasten*	*-437,2*	*-478,4*	*-443,1*	*35,3*
Onttrekking reserves	5,9	10,8	10,4	-0,5
Toevoeging reserves	6,2	0,4	0,4	-0,0
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-0,3*	*10,4*	*10,0*	*-0,5*
Subtotaal stedelijk	**-437,5**	**-467,9**	**-433,1**	**34,8**
Gebiedsgericht werken				
Baten	0,4	0,5	0,4	-0,0
Lasten	36,9	32,7	34,6	1,9
- *Saldo van baten en lasten*	*-36,5*	*-32,2*	*-34,1*	*-1,9*
Onttrekking reserves	0,6	1,0	0,7	-0,2
Toevoeging reserves	0,4	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,2*	*1,0*	*0,7*	*-0,2*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-36,3**	**-31,2**	**-33,4**	**-2,1**
Totalen programma 5	**-473,8**	**-499,2**	**-466,5**	**32,7**

Toelichting baten en lasten

Het programma Onderwijs, Jeugd en Diversiteit heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van
€ 32,7 miljoen. Dit is het totaal van € 34,8 miljoen positief op stedelijk niveau en € 2,1 miljoen negatief bij de stadsdelen. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

Baten

De totale baten van € 71,7 miljoen zijn € 2,4 miljoen hoger dan begroot. Dit komt met name door hogere baten van € 2,1 miljoen voor onderwijs en voorschoolse educatie, voor de afwikkeling van de contracten voor de Plusscholen voor 2015-2016. Tegenover deze extra opbrengsten staan ook extra lasten.

Lasten
De totale lasten van het programma Onderwijs, Jeugd en Diversiteit van € 514,8 miljoen zijn per saldo € 32,9 miljoen lager dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door lagere lasten bij het programmaonderdeel Jeugd (€ 34,4 miljoen) waarvan € 20,9 miljoen het gevolg is van de afrekening over het jaar 2015 (inclusief vrijval fonds € 10 miljoen) en € 13,0 miljoen betrekking heeft op 2016. De lagere lasten in 2016 zijn vooral het gevolg van lagere uitgaven op contracten specialistische jeugdhulpinstellingen (€ 9,3 miljoen) en een lager dan verwachte vraag naar het persoonsgebonden budget (€ 4,0 miljoen).

Verder hebben zich hogere lasten van € 3,0 miljoen voorgedaan bij onderwijs en voorschoolse educatie, vanwege hogere lasten voor onderwijshuisvesting (€ 2,1 miljoen) door extra kosten voor het beheer van schoolgebouwen, gezonde schoolgebouwen, sloopkosten en hogere kapitaallasten. Ook waren er hogere lasten van € 2,1 miljoen bij onderwijs en voorschoolse educatie voor de afwikkeling van de contracten voor de Plusscholen voor 2015-2016. Hier tegenover staan lagere lasten € 1,2 miljoen voor onder andere voor- en vroegschoolse educatie (vve), kinderopvang en peuterspeelzalen en organisatie onderwijs.

Portefeuillehouder: wethouder Kukenheim

5.1 Onderwijs en voorschoolse educatie

Kwalitatief goed onderwijs mogelijk maken en deels realiseren voor alle Amsterdammers tot 27 jaar.

Belangrijke ontwikkelingen

Het aantal leerlingen in het basisonderwijs is in 2016 gegroeid met 118 leerlingen. Naar verwachting blijft het aantal groeien met 1.250 leerlingen tot 63.750 in 2020-2021 (+2%) en 65.411 in 2025-2026. In het voortgezet onderwijs is het aantal leerlingen in 2016 gestegen met 400 en zal naar verwachting naar bijna 44.000 leerlingen groeien in 2025-2026 (+6%). Uitgangspunt voor de gemeente is dat het aanbod van scholen aansluit bij de vraag van leerlingen en ouders.

Het aantal leerlingen dat in schooljaar 2014-2015 het onderwijs zonder startkwalificatie heeft verlaten, is gedaald met 15% ten opzichte van het schooljaar daarvoor.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B D

Alle kinderen en jongeren doorlopen de schoolloopbaan die past bij hun keuze en capaciteiten

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Percentage 23-jarigen met een startkwalificatie.	73% (2013)	77%	80%	2017 79% 2018 80% 2019 80%

Doel 2 Zie activiteiten hierna A B

Jongeren vinden een bij hun capaciteiten passende aansluiting op de arbeidsmarkt

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Percentage 23-jarigen met een startkwalificatie.	73% (2013)	77%	80%	2017 79% 2018 80% 2019 80%

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 en 2 te bereiken

In 2016 heeft 80% van de 23-jarigen een startkwalificatie, daarmee is de doelstelling voor de begroting van 2018 nu al behaald. Uit de definitieve cijfers van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW, november 2016) blijkt dat 1.329 Amsterdamse leerlingen (2,9%) in schooljaar 2014-2015 het onderwijs zonder startkwalificatie hebben verlaten. Dat is een daling van 15% ten

opzichte van het schooljaar daarvoor (1.562, oftewel 3,4%). De jaarlijkse opgave om een daling van 10% te realiseren, is daarmee ruimschoots behaald. De cijfers voor schooljaar 2015-2016 zijn in november 2017 beschikbaar.

Voortijdig schoolverlaters
Door de daling van het aantal voortijdig schoolverlaters, behalen meer Amsterdamse jongeren tot 23 jaar een startkwalificatie. Cruciaal daarbij was de goede samenwerking tussen onderwijs (vo en mbo), zorg (mbo jeugdteam), leerplicht en jongerenpunten. Verder is in de afgelopen jaren geïnvesteerd in het begeleiden van jongeren bij de overstap van vo naar mbo en bij tussentijdse wisselingen van opleiding. Ook de inzet vanuit de mbo-agenda en de lerarenagenda op een kwalitatief sterk en uitdagend voortgezet en middelbaar onderwijs, draagt bij aan een daling van het aantal voortijdig schoolverlaters.

Scholenbeurs en lerarenbeurs
67% van de scholen heeft gebruik gemaakt van de scholenbeurs en 22% van de leraren heeft gebruik gemaakt de lerarenbeurs, waar de verwachting respectievelijk 50% en 20% was. De doelstellingen zijn hiermee behaald.

Voorschoolse educatie
Het is belangrijk dat kinderen hun schoolloopbaan niet met een achterstand beginnen. Niet eerder ging in Amsterdam zo'n hoog percentage van de doelgroepkinderen, dat wil zeggen kinderen met een risico op een taalachterstand, naar een voorschool erkende peutervoorziening. Het percentage doelgroep kinderen is door de jaren heen gestegen van 73% begin 2014 naar 77% eind 2014, 86% eind 2015 en 88% eind 2016.

Doel 3 Zie activiteiten hierna C E

Amsterdam beschikt, verspreid over de stad, over voldoende, moderne en gezonde schoolgebouwen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Toename aantal gezonde schoolgebouwen gedurende 2016 - 2019.	102 (2008-2014)	30	29	2017 2018 2019	30 30 30

Het aantal schoolgebouwen in het peiljaar is een cumulatief getal van 102 over de periode 2008-2014. Hiervan zijn 49 gebouwen in de periode 2008-2011 verbeterd volgens het programma Energieke Scholen en 38 gebouwen in de periode 2013-2014 via Energieke Scholen II, Frisse scholen West en Verbeteren Binnenklimaat Zuid. De overige 15 gebouwen hebben een goed binnenklimaat omdat zij in die periode zijn gerenoveerd of vervangende nieuwbouw hebben gekregen.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

Het programma gezonde schoolgebouwen 2016 is volgens de planning uitgevoerd. De CO2-gegevens van alle (354) schoolgebouwen zijn in beeld gebracht. Voor 29 schoolgebouwen zijn in 2016 binnenlucht- en fijnstofmaatregelen getroffen.

Onderwijshuisvesting
In 2016 zijn de onderwijshuisvestingplannen opgesteld en vastgesteld, waarbij rekening is gehouden met de verwachte groei van het aantal leerlingen. In 2016 zijn 27 po, vo en so schoolgebouwen opgeleverd, zoals de nieuwbouw voor het 4de gymnasium in de Houthavens, de Achtsprong in Zuidoost en de Zeven Zeeën en de Heldringschool in Noord. Er zijn 32 onderwijs-huisvestingsprojecten gestart. Het aantal gerealiseerde plekken blijft iets achter bij de prognose doordat het leerlingenaantal iets minder hard groeit dan voorzien.

Activiteiten

A Scholen en leraren ondersteunen bij het versterken van de onderwijskwaliteit door verdere Professionalisering

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren activiteit				
1 Percentage scholen dat heeft gebruikgemaakt van de scholenbeurs gedurende 2016-2019.	0% (2014/2015)	50%	67%	2017 75% 2018 100% 2019 100%
2 Percentage leraren dat heeft gebruik maakt van de lerarenbeurs gedurende 2016-2019. *Hoort bij doel 1 en 2*	0% (2014/2015)	20%	22%	2017 30% 2018 40% 2019 40%

B Schooluitval voorkomen, voldoende passende stageplekken scheppen, excellentie stimuleren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Maximum aantal nieuwe voortijdige schoolverlaters (2013: voorlopige cijfers). *Hoort bij doel 2*	1.542 (2013) j2	1.255	n.n.b.	2017 1.255 2018 1.000 2019 1.000

C Afstemmen huisvestingsprogramma's op toename aantal leerlingen in zowel het primaire als het voortgezet onderwijs

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren activiteit				
1 Aantal plaatsen voor leerlingen in het primair onderwijs.	63.000 (2014)	64.700	63.557	2017 65.300 2018 66.200 2019 66.200
2 Aantal plaatsen voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. *Hoort bij doel 3*	40.300 (2014)	42.100	41.347	2017 42.500 2018 42.800 2019 42.800

D Voorschoolse educatie: een ontwikkelaanbod op maat voor peuters aanbieden

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage doelgroepkinderen met een plek op voor- en vroegschoolse educatie *Hoort bij doel 1*	n.v.t.	90%	88%	2017 90% 2018 90% 2019 90%

E In 2016 wordt een plan voor gezonde schoolgebouwen voor de periode 2016-2018 opgesteld

Het plan gezonde schoolgebouwen is voor de coalitieakkoordperiode opgesteld. Voor 2016 is er een uitvoeringsplan opgesteld waarin de invulling van het programma gezonde schoolgebouwen nader is uitgewerkt.
Hoort bij doel 3

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 5.1 **Baten** 81,2 **Lasten** 281,3

Handhaving leerplicht

Activiteit B

Baten 3,1
Lasten 14,4

In 2016 is gestart met de aanscherping van het verzuimbeleid, die nodig is omdat sprake is van een lichte stijging van verzuim bij de leeftijdsgroep 12+. Handhaving Leerplicht leverde in 2016 een substantieel aandeel in de aanpak van de top 100o en top 400. Ook nam Handhaving Leerplicht deel aan straatacties, waarbij jongeren op straat worden aangesproken. De gemeente en de samenwerkingsverbanden voor het onderwijs stellen gezamenlijk een monitor op voor niet-schoolgaande leerplichtige leerlingen. Ook werken zij nauw samen om thuiszitten te voorkomen. In 2016 zijn afspraken hierover vernieuwd en aangescherpt, mede in het kader van een voorlopersaanpak van de G4 op dit terrein. Al enkele jaren werken gemeente en mbo-instellingen samen aan een specifieke aanpak om verzuim bij leerlingen van 18+ te bestrijden. Met ingang van schooljaar 2016-2017 wordt deze aanpak op een groot aantal mbo-opleidingen structureel ingezet.

Leerlingenvervoer

Baten -
Lasten 5,5

In 2016 zijn we verder doorgegaan met het meer klantgericht uitvoeren van de verordening leerlingen-vervoer, waarmee in 2015 was begonnen. Dit mede n aar aanleiding van het initiatiefvoorstel Leerlingenvervoer speciaal (voortgezet) onderwijs: Het kind centraal. De afname van het aantal bezwaren over de uitvoering leerlingenvervoer per schooljaar heeft zich in 2016 verder doorgezet; van 85 in 2014-2015 naar 67 in 2015-2016. Het aantal leerlingen dat in 2016 gebruik maakt van het leerlingenvervoer was 1.755. Dat is 42% van het aantal leerlingen op een speciaal onderwijs of speciaal basisonderwijs scholen.

Onderwijshuisvesting

Activiteit C

Baten 13,1
Lasten 133,9

In 2016 zijn 27 scholen opgeleverd, zoals de nieuwbouw voor het 4de gymnasium in de Houthavens, de Achtsprong in Zuid -Oost en de Zeven Zeeën en de Heldringschool in Noord. Gestart is met 32 onderwijshuisvestingsprojecten.
Met de snelle groei van de stad is ook de druk op de ontwikkeling van scholen groot. In 2016 is met de reservering van meerdere kavels voor onderwijs nadrukkelijk ingezet op voldoende onderwijsplekken in de nieuwe ontwikkelgebieden.

Organisatie onderwijs

Baten 1,0
Lasten 6,4

Stadsdelen hebben via mentoraten bijgedragen aan een succesvolle schoolloopbaan voor de jeugd. Deze mentoraten verzorgen begeleiding en coaching van leerlingen van groep 7 en 8 uit het basisonderwijs en klas 1 en 2 van het voortgezet onderwijs (in de leeftijd van 10 tot 14 jaar). Het effect is dat de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs beter wordt vormgegeven door een combinatie van hulp met huiswerkbegeleiding, beroepsoriëntatie, studievaardigheden en vrijetijdsbesteding.

Passend Onderwijs

Activiteit A

Baten	-
Lasten	1,1

In het bestedingsplan 2016 voor het (voortgezet) speciaal onderwijs/passend onderwijs heeft het college specifieke aandacht gegeven aan innovatie in het aanbod en de versterking van de onderwijsondersteuning en de onderwijskwaliteit in het (v)so. Tevens is de aansluiting van het regulier en speciaal onderwijs op de jeugdhulp versterkt.

Primair onderwijs

Activiteit A

Baten	1,3
Lasten	26,9

In 2016 heeft de gemeente met een aantal voorzieningen voor het basisonderwijs geïnvesteerd in de verhoging van de kwaliteit van het onderwijs. Voor het basisonderwijs is geïnvesteerd in extra inzet van vakleerkrachten bewegingsonderwijs en cultuureducatie. Ook is geïnvesteerd in conciërges op scholen, zodat groepsleerkrachten meer ruimte hebben om zich te richten op hun kerntaken, en in het versterken van het onderwijs in burgerschap, diversiteit en gedeelde geschiedenis en onderwijs aan hoogbegaafde kinderen.
Alle kinderen in Amsterdam moeten ongeacht herkomst, thuissituatie of buurt waarin ze opgroeien, de meest succesvolle schoolloopbaan kunnen doorlopen. Daarom heeft de gemeenteraad voor de Stadsscholen020 middelen beschikbaar gesteld, zodat in gebieden met een opeenstapeling van problemen, een kopgroep van 12 basisscholen kan starten.

Om Amsterdamse kinderen goed voor te bereiden op het leven en werken in een internationale omgeving is in 2016 gestart met de versterking van internationalisering in het onderwijs, zodat dit een structurele plek krijgt in het Amsterdamse onderwijs.
In schooljaar 2015-2016 zijn voor 1.725 groepen en 40.662 leerlingen van 288 scholen aanvragen gedaan via de digitale NME-Gids. Dit betrof 318 groepen en 7.016 leerlingen voor het schooltuinwerk, de overige aanvragen waren voor educatieve activiteiten en lesmateriaal uit het NME programma Buitenlessen en Boerderijeducatie dat de gemeente in samenwerking met diverse externe NME aanbieders vormgeeft. 191 leerkrachten waardeerden het schooltuinprogramma gemiddeld met een 8.5 en 70 NME-contactpersonen waardeerden de overige NME activiteiten en materialen met gemiddeld een 7.5.

Voortgezet onderwijs / MBO

Activiteit A B

Baten	2,8
Lasten	19,4

127 Leraren (7%) zijn in 2016 met een lerarenbeurs aan de slag gegaan en 30 van de 79 teams (38%) met een scholenbeurs. Voorts is er gewerkt aan in totaal 37 projecten uit de Mbo agenda; 19 projecten zijn nieuw en 18 projecten zijn na schooljaar 2015-2016 gecontinueerd. Met het nieuwe talentenprogramma Made by 020, hét Amsterdamse netwerk van ambitieuze mbo-studenten en bedrijven, zullen jaarlijks ca. 100 honderd studenten een maatschappelijke opdracht uitvoeren en zo bijdragen aan de stad én aan hun persoonlijke ontwikkeling.
In 2016 is het aantal voortijdig schoolverlaters in Amsterdam stevig gedaald (zie doel 1) waardoor meer jongeren tot 23 jaar een startkwalificatie. Bepalend daarvoor was de goede samenwerking tussen onderwijs (vo en mbo), zorg (mbo jeugdteam), leerplicht en jongerenpunten én de aandacht voor leerlingen die niet op school verschijnen. Ook de investeringen in de afgelopen jaren in het begeleiden van jongeren bij de overstap van vo naar mbo en bij tussentijdse wisselingen van opleiding dragen eraan bij dat meer jongeren hun startkwalificatie halen.

Voor- en vroegschoolse educatie (vve), Kinderopvang en peuterspeelzalen

Activiteit D

Baten 60,0
Lasten 73,7

Er is subsidie verleend aan peutervoorzieningen die erkend zijn als voorschool en daarmee voldoen aan de hoge Amsterdamse kwaliteitsstandaard. Amsterdam maakt het mogelijk dat naast doelgroep kinderen ook niet doelgroep kinderen deelnemen.

Voor de uitvoering van de Wet Kinderopvang doet de gemeente de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving op de kinderopvanglocaties in de stad. Elke locatie wordt jaarlijks onaangekondigd bezocht. De kwaliteit van de kinderopvang is de afgelopen jaren verbeterd.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	77,1	68,7	70,5	1,8
Lasten	240,3	274,5	276,5	2,0
- *Saldo van baten en lasten*	*-163,2*	*-205,8*	*-206,0*	*-0,2*
Onttrekking reserves	5,0	10,0	10,1	0,0
Toevoeging reserves	6,2	0,4	0,4	-0,0
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-1,2*	*9,6*	*9,7*	*0,1*
Subtotaal stedelijk	**-164,3**	**-196,2**	**-196,3**	**-0,1**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-0,6	-0,4	0,2	0,6
Lasten	6,4	1,8	4,4	2,6
- *Saldo van baten en lasten*	*-7,0*	*-2,2*	*-4,2*	*-1,9*
Onttrekking reserves	0,5	0,6	0,4	-0,2
Toevoeging reserves	0,4	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,1*	*0,6*	*0,4*	*-0,2*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-6,9**	**-1,6**	**-3,7**	**-2,2**
Totalen programmaonderdeel 5.1	**-171,2**	**-197,8**	**-200,1**	**-2,3**

Het programmaonderdeel Onderwijs en voorschoolse educatie heeft, ten opzichte van de begroting, een negatief resultaat van € 2,3 miljoen. Dit is het totaal van € 0,1 miljoen negatief op stedelijk niveau en € 2,2 miljoen negatief bij de stadsdelen.

Toelichting Stedelijk

Het negatieve resultaat op stedelijke taken van € 0,1 miljoen wordt veroorzaakt door een afwijking op zowel de baten als de lasten. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 70,5 miljoen zijn € 1,8 miljoen hoger dan begroot, dit wordt met name veroorzaakt door:

- Hogere baten van € 2,1 miljoen door de afwikkeling van de contracten voor de Plusscholen voor 2015-2016.
- Hogere baten van € 0,9 miljoen voor onderwijshuisvesting, door een vergoeding voor grond (€ 0,4 miljoen), een bijdrage vanuit de portefeuille duurzaamheid voor de uitvoering van het schoolpleinprogramma 2016 (€ 0,3 miljoen) en hogere overige baten voor € 0,2 miljoen.
- De hogere baten van € 0,2 miljoen bij organisatie onderwijs, veroorzaakt door extra opbrengsten uit detacheringen van personeel.

- Lagere baten van in totaal € 1 miljoen door een lagere bijdrage vanuit de portefeuille werk voor de uitvoering van Bureau Leerplicht Plus.
- Lagere baten van € 0,5 miljoen bij Voor- en vroegschoolse educatie (vve), Kinderopvang en peuterspeelzalen. Aangezien de lasten worden gedekt uit de balanspost Onderwijsachterstandbeleid, vertalen de lagere lasten (vanwege lager vastgestelde subsidies in kalenderjaren 2014 en 2015) zich in lagere baten.

Lasten
De totale lasten van € 276,5 miljoen zijn € 2,0 miljoen hoger dan begroot, dit wordt met name veroorzaakt door:

- Hogere lasten van € 2,1 miljoen voor onderhuisvesting door extra kosten voor het beheer van schoolgebouwen (€ 0,5 miljoen), extra lasten gezonde schoolgebouwen (€ 0,4 miljoen) en hogere kapitaallasten (€ 0,4 miljoen). Daarnaast zijn er extra lasten voor spoedaanvragen en sloop (€ 0,7 miljoen).
- Hogere lasten bij voorgezet onderwijs / mbo van € 1,8 miljoen door afwikkeling van de contracten voor de Plusscholen voor 2015-2016.
- Hogere lasten leerlingenvervoer van € 0,9 miljoen door extra kosten als gevolg van een verruiming van de verordening leerlingenvervoer (€ 0,3 miljoen) en een claim van een vervoerder voor onvolledige facturering over de periode 2011-2016. Hiervoor is een voorziening getroffen.
- Lagere lasten voor handhaving leerplicht van € 0,3 miljoen door lagere kosten voor het beheer en onderhoud voor de specifieke onderwijsapplicaties.
- Lagere lasten door lager verleende subsidies 2016 voor primair en passend onderwijs voor € 0,6 miljoen.
- Lagere lasten van € 0,8 miljoen bij organisatie onderwijs, veroorzaakt doordat de gerealiseerde kraamkamerinitiatieven in beperkte mate tot extra huisvestinglasten hebben geleid.
- Lagere lasten van € 1,1 miljoen bij voor- en vroegschoolse educatie, kinderopvang en peuterspeelzalen door lager vastgestelde subsidies uit kalenderjaren 2014 en 2015.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Baten
De totale baten van € 0,2 miljoen zijn € 0,6 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door een incidenteel voordeel van € 0,5 miljoen op organisatie onderwijs in stadsdeel Zuid, als gevolg van een organisatiebrede ontwikkeling.

Lasten
De totale lasten van € 4,4 miljoen zijn € 2,6 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door een nadeel van € 1,5 miljoen bij stadsdeel West, op organisatie onderwijs (kapitaallasten voor onderwijshuisvesting). De organisatiebrede ontwikkeling heeft hier geleid tot een negatief lastenbudget. Daarnaast zijn er hogere lasten bij stadsdeel Zuidoost (€ 1,1 miljoen), ook als gevolg van de organisatiebrede ontwikkeling.

Reserves
In de begroting is een onttrekking aan de bestemmingsreserve binnengemeentelijke geldstromen verwerkt. Bij stadsdeel Zuid staan hier geen uitgaven tegenover, wat resulteert in een lagere onttrekking van € 0,2 miljoen ten opzichte van de begroting.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de reserves ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Voorziening groot onderhoud Onderwijshuisvesting	0	1,0		1,0	2,0	

Toelichting
De voorziening groot onderhoud Onderwijshuisvesting dient ter dekking van de kosten voor groot onderhoud voor scholen en gymzalen in eigenbeheer. De hoogte van de benodigde middelen in de voorzieningen zijn geschat op basis van het Meerjarig Onderhoudsplan (MJOP). Op basis van dit onderhoudsplan is er in 2016 een dotatie aan de voorziening nodig van € 1,0 miljoen.

Beleidskaders

- De lerarenagenda
- Integrale Huisvestingsplannen
- Convenant Aanval op de Uitval
- Mbo-agenda
- Verordening Lokaal onderwijsbeleid Amsterdam
- Lokaal educatieve agenda
- Beleidsplan voor- en vroegschoolse educatie peutergroepen
- Plan gezonde schoolgebouwen 2016
- Programma Impuls Schoolplein
- Verordening onderwijshuisvesting primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs
- Stadsscholen020
- Beleidsbrieven Ouderbetrokkenheid

Risico's en maatregelen

Actuele risico's

1 Het rijk vermindert de bijdragen aan onderwijsachterstandenbeleid en schooluitval aanzienlijk.
Maatregelen
De gemeente voert in G4-verband een lobby voor het behoud van de bestaande financiële middelen.
2 Voortijdige schooluitval door onvoldoende passende stageplekken. Gevolg hiervan kan zijn dat we de doelstellingen schooluitval niet halen.
Maatregelen
De gemeente moedigt werkgevers aan om meer stageplekken aan te bieden en de gemeente ondersteunt bedrijven.
3 Het ontbreekt aan voldoende, geschikte en/of betaalbare locaties om nieuwe schoolgebouwen te ontwikkelen. Dit is nodig om het aanbod van onderwijsplekken goed aan te laten sluiten bij de vraag.
Maatregelen
We leggen bij gebiedsontwikkeling en herinrichting van gebouwen nadruk op onderwijs.

Portefeuillehouder: wethouder Kukenheim

5.2 Kwetsbare huishoudens

Brede, samenhangende ondersteuning organiseren voor de meest kwetsbare huishoudens die niet of beperkt zelfredzaam zijn.

Belangrijke ontwikkelingen

De Samen DOEN-teams hebben in 2016 in totaal 3410 huishoudens bereikt. 69% (2353) van deze huishoudens betrof huishoudens met kinderen en 31% (1.057) huishoudens zonder kinderen. In 2016 is het totale bereik vrijwel gelijk aan het bereik in 2015 (3.414 huishoudens). Wel zien we dat het bereik onder huishoudens met kinderen licht is toegenomen (+7%).

In 2016 zijn 1.324 huishoudens nieuw ingestroomd in Samen DOEN. 906 hiervan waren huishoudens met kinderen. De totale instroom is in 2016 met 245 afgenomen en het aantal huishoudens met kinderen is met 120 huishoudens afgenomen. Ondanks de lagere instroom in 2016 (-15%) is het bereik vrijwel gelijk in 2015 en 2016. Dit komt doordat de huishoudens met zware problemen kampen en daardoor langer zorg en ondersteuning nodig hebben. Huishoudens blijven langer in beheer en we zien dan ook dat de verhouding actief versus passief in caseload in 2016 op 75% - 25% ligt in plaats van de geldende normverhouding van 50% -50%.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A

Kwetsbare huishoudens worden zelfredzaam

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Aantal kwetsbare huishoudens dat per jaar door Samen DOEN wordt bereikt.	1.900 (2014)	2.750	3.410	2017 n.t.b. 2018 n.t.b. 2019 n.t.b.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 te bereiken

Samen DOEN zet in op het vergroten van de zelfredzaamheid van de huishoudens die worden ondersteund. Ten opzichte van 2015 (38%) is een kleine toename in de mate waarin in 2016 (40%) huishoudens acties in het kader van het ondersteuningsplan zelf en/ of het netwerk uitvoert. Dit is in lijn met de verwachte ontwikkeling.

Doel 2 Zie activiteiten hierna A B C D E

Huishoudens met complexe problemen worden multidisciplinair ondersteund zodat een lagere inzet van zorg kan worden gerealiseerd

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Jaarlijks percentage kwetsbare huishoudens dat door SD wordt ondersteund en bij een nulmeting op vier of meer leefdomeinen van de Zelfredzaamheidsmatrix (ZRM) problemen heeft.	64% (peiljaar?) 2014	70%	67%	2017 75% 2018 75% 2019 75%

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

Het percentage kwetsbare huishoudens dat door Samen DOEN wordt ondersteund en bij een nulmeting op vier of meer leefdomeinen Zelfredzaamheidmatrix (ZRM) problemen heeft, is in 2016 licht gedaald (3%), vergeleken met 2015. Tegelijkertijd is in 53% van deze gevallen sprake van problemen op vijf of meer leefdomeinen. Het percentage huishoudens dat via professionele derden instroomt, bedraagt in 2016 36% en ligt hiermee 14% punt lager dan verwacht. INn 2015 lag dit percentage nog op 50%. De verwachte toename in instroom vanuit professionele derden heeft zich niet voorgedaan en kan worden verklaard door een verschuiving in de instroomkanalen. Huishoudens worden vaker door de Jeugdbescherming Regiuo Amsterdam (JBRA) en Veilig Thuis aangemeld bij Samen DOEN.

Doel 3

Zie activiteiten hierna B C D

Stapeling van problemen en inzet van zorg voorkomen en zo zorg effectiever en goedkoper maken

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Aantal leefdomeinen waarop bij een 1-meting (norm is 26 weken) een verbetering van 6% of hoger te zien is op de Zelfredzaamheidsmatrix (maximaal elf domeinen).	5 (2014)	6	11	2017 7 2018 7 2019 7

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

De interventies in 2016 hebben geleid tot verbeteringen op alle elf domeinen voor de huishoudens die zijn bereikt. Dit betekent dat de huishoudens na verloop van tijd een meetbare verbetering boeken op de elf domeinen die ten minste leidt tot een stijging van een punt op de vijf-puntenschaal (1=acute problematiek tot 5=volledig zelfredzaam). De grootste verbeteringen zijn te zien op de leefdomeinen inkomen/toeleiding naar werk, dagbesteding en gezinsrelaties. De twee grootste probleemgebieden onder de huishoudens van Samen DOEN waren in 2016 inkomen/toeleiding naar werk en dagbesteding. De verbetering doet zich op meer leefdomeinen voor dan gedacht. Dit kan worden verklaard door het feit dat de bereikte huishoudens langer zorg en ondersteuning hebben gehad van Samen DOEN.

Activiteiten

A Eigen kracht versterken door inzet netwerk, professionele ondersteuning en houding medewerker

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
De mate waarin een ondersteuningsplan door het huishouden zelf en/of netwerk wordt uitgevoerd. *Hoort bij doel 1 en 2*	35% (2014)	38%	40%	2017 40% 2018 40% 2019 40%

B Toepassen van 1 plan, 1 huishouden, 1 regisseur en 1 budget

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage huishoudens dat via professionele derden instroomt in Samen DOEN. *Hoort bij doel 2 en 3*	46% (2014)	50%	36	2017 52% 2018 54% 2019 54%

Activiteiten (vervolg)

C **Sturen op tijdige overdracht van huishoudens van en naar wijkzorg en Ouder- en Kindteams**
Hoort bij doel 2 en 3

D **Signaleren knelpunten in uitvoering zorg en in beleid, bevorderen van oplossingen**
Hoort bij doel 2 en 3

E **Inzetten van adequate specialistische (jeugd) zorg via verwijzen en beschikken**
Hoort bij doel 2

Indicator activiteiten

Voor de activiteiten C, D en E zijn bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald.

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 5.2 **Baten** 0,4 **Lasten** 4,3

Kwetsbare huishoudens

Activiteit A B

Baten	0,4
Lasten	4,3

De Samen DOEN-teams hebben zorg en ondersteuning geboden aan ruim 3.410 kwetsbare Amsterdamse huishoudens die problemen hebben op meer dan vier leefgebieden. Het programma Samen DOEN heeft hiervoor in 2016 € 4 miljoen uitgegeven.

In alle stadsdelen worden laagdrempelige voorzieningen aangeboden om kwetsbare huishoudens te ondersteunen. Deze zijn in eerste instantie gericht op het (leren) spelen, de (taal en motorische) ontwikkeling van kinderen en het ondersteunen van ouders bij opvoedvragen. Door deelname aan bijvoorbeeld spelinloop, speelotheek en spel aan huis ontwikkelen kinderen zich beter en maken een betere start op de basisschool.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	0,1	-	0,1	0,1
Lasten	3,5	4,8	4,3	-0,4
- *Saldo van baten en lasten*	*-3,4*	*-4,8*	*-4,3*	*0,5*
Onttrekking reserves	-	0,8	0,3	-0,5
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	*0,8*	*0,3*	*-0,5*
Subtotaal stedelijk	**-3,4**	**-4,0**	**-4,0**	**-0,0**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	-	-	-	-
- *Saldo van baten en lasten*	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-**	**-**	**-**	**-**
Totalen programma 5.2	**-3,4**	**-4,0**	**-4,0**	**-0,0**

Het programmaonderdeel Kwetsbare huishoudens heeft een resultaat van € 4 miljoen, dit is conform begroting.

Toelichting Stedelijk

De totale lasten van € 4,3 miljoen zijn € 0,4 miljoen lager dan begroot, waardoor een lagere onttrekking aan de reserve Samen DOEN is gedaan. De lagere besteding van middelen wordt met name veroorzaakt door de late toekenning uit het Fonds zorg jeugd en werk voor een bedrag van € 0,3 miljoen, dat in 2016 niet is besteed.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Samen DOEN	0,8	0,3		0,5	0,8	

Als gevolg van vertraging rond aanvraag noodfonds 3-decentralisaties, lager geleverde inzet van generalisten door zorginstellingen in Samen DOEN-teams en lagere kosten van klantenregistratiesysteem RIS, heeft de onttrekking aan de reserve zich kunnen beperken tot € 0,3 miljoen. Het restant van de reserve (€ 0,5 miljoen) is in 2017 alsnog benodigd om de kosten van het programma te kunnen dekken.

Voorzieningen
Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Het stedelijk programma Samen DOEN
- Meerjarenbeleidsplan Sociaal domein 2015-2018
- Koersbesluit Om het Kind

Risico's en maatregelen

Vervallen Risico's

1 Door bezuinigingen 3D zijn er minder en kleinere Samen DOEN-teams die minder huishoudens kunnen bereiken.
Maatregel
De gegevens uit de MKBA-monitor bieden de mogelijkheden om tijdig bij te sturen.

2 Burgers die vallen onder de doelgroep van Samen DOEN komen niet of niet op tijd bij Samen DOEN-teams terecht voor zorg.
Maatregel
Investeren in communicatie, deskundigheidsbevordering en samenwerking.

Nieuwe Risico's

3 Door positionering en beperkte omvang van de Samen DOEN-teams wordt een deel van de doelgroep niet of niet tijdig bereikt.
Maatregelen
- Goede externe communicatie over samen doen en overleg met partners in het veld die reeds betrokken zijn bij Samen DOEN (bijv. binnen het Leeroverleg Samen DOEN)
- Leeroverleg Samen DOEN).

4 Er gebeurt een zeer ernstige calamiteit
(in het werkveld van Samen DOEN)
Maatregelen
- Generalisten worden gefaciliteerd met protocollen en screeningsinstrumenten de kennis van (kind) veiligheid wordt versterkt door training
- Duidelijke afspraken en Informatie delen met partners waar dit kan (gezamenlijke verantwoordelijkheid) ruimte zoeken zonder privacyregels te schenden

5 Samen DOEN slaagt er onvoldoende in stabiele teams neer te zetten, dat wil zeggen mensen die voor langere tijd behouden blijven voor Samen DOEN en voldoende kennis hebben om volgens de opdracht van Samen DOEN te kunnen werken.
Maatregel
Afspraken maken met moederorganisaties over langdurige inzet personeel. Investeren in de teams door middel van coaching en training en een eenduidige identiteit voor alle teams.

Oude risico's 1 en 2 komen te vervalen en worden vervangen door de nieuwe risico's 3 tot en met 5.

Portefeuillehouder: wethouder Kukenheim

5.3 Jeugd en jeugdhulp

Hulp bieden aan jonge kinderen, jongeren en hun ouders.

Belangrijke ontwikkelingen

2016 is het tweede jaar na de transitie van de jeugdzorg geweest. Te zien is dat de rol van de lokale teams (Ouder- en Kindteams en Samen DOEN-teams) zich verder heeft versterkt en de inzet van specialistische jeugdhulp redelijk stabiel is.
Uit de meest actuele begrotingscirculaire van het Rijk blijkt dat de rijksmiddelen voor jonge kinderen en jongeren in 2016 met 2% zijn afgenomen. De korting van het Rijk voor 2017 bedraagt 5%.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C D

Meer jonge kinderen en jongeren groeien psychosociaal gezond op

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Percentage jeugdigen met psychosociale problemen.	16% (2013)	15%	14%	2017 2018 2019	14% 14% 14%

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 te bereiken

Uit de meest recente beschikbare cijfers van de jeugdgezondheidszorg van de GGD (schooljaar 2014-2015) blijkt dat bij 14% van de jeugdigen in de basisschoolleeftijd een verhoogde kans gemeten wordt op sociaal emotionele problemen. Dit is een lager percentage dan in de jaren daarvoor.

In 2016 zijn meer jeugdigen en hun ouders door de Ouder- en Kindteams bereikt met lichte jeugdhulp en opvoed- en opgroeiondersteuning. Tegelijk is het aantal verwijzingen naar specialistische jeugdhulp nauwelijks toegenomen ten opzichte van 2015 en iets onder het verwachte aantal gebleven. Het aantal gezinnen dat door jeugdbescherming begeleid werd in het kader van een ondertoezichtstelling of jeugdreclasseringsmaatregel is in 2016 gedaald, van respectievelijk 728 en 531 in 2015 tot 616 en 525 in 2016. Op de effecten van de geboden (specialistische) jeugdhulp (outcome) verwachten we vanaf 2018 meer zicht te krijgen. In het kader van de nieuwe inkoop 2018 wordt een nieuwe systematiek van sturen op resultaat ingericht. De betreffende indicator is in de begroting 2017 aangepast. Een indicator rond wachttijden in de specialistische jeugdhulp is per 2017 in de begroting opgenomen.

Doel 2 Zie activiteiten hierna A B C D

Jonge kinderen en jongeren groeien op in een veilige en positieve gezins- en thuissituatie

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Aantal machtigingen gedwongen uithuisplaatsingen.	630 (2014)	473	325	2017 2018 2019	431 395 363

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

Het aantal jeugdigen dat met een machtiging van de kinderrechter uit huis werd geplaatst, omdat de situatie thuis niet langer veilig werd geacht, is lager dan verwacht. Ook het aantal gezinnen dat onder toezicht werd gesteld en een gezinsvoogd vanuit de jeugdbescherming toegewezen kreeg, is lager dan voorheen. Het lijkt erop dat meer jeugdigen een veilige thuissituatie geboden kan worden zonder dat dwangmaatregelen van de kinderechter nodig zijn.

Activiteiten

A Ouder- en Kindteams bekostigen en toezien op goede uitvoering van zorg door deze teams

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren activiteit				
Aantal jeugdigen/ouders met opgroei- en opvoedondersteuning en jeugdhulp door het Ouder- en kindteam	11.770 (2015)	> 15.000	17.877	2017 n.t.b. 2018 n.t.b. 2019 n.t.b.
Aantal beschikte jeugdhulpvoorzieningen	14.574 (2015)	15.000	14.972	2017 n.t.b. 2018 n.t.b. 2019 n.t.b.

Hoort bij doel 1 en 2

B Inkoopafspraken maken met jeugdhulpverlening en deze monitoren en bijsturen

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1 en 2

C Inkoopafspraken maken met aanbieders over de begeleiding van risicogezinnen en Jeugdbescherming

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
1 Aantal ondertoezichtstellingen.	1.967 (2012)	1.350	616	2017 1.300 2018 1.250 2019 1.250
2 Aantal reclasseringsmaatregelen.	841 (2014)	709	525	2017 687 2018 667 2019 647

Hoort bij doel 1 en 2

D Afspraken maken met aanbieders over de kwaliteit van de hulp en over de inbreng bij ouders en jongeren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage jeugdigen dat na behandeling minder problemen heeft.[1]	45% (2013)	55%	niet beschikbaar	2017 60% 2018 65% 2019 65%
Hoort bij doel 1 en 2				

1 De indicator van activiteit D wordt niet langer gemeten, dit is in de Begroting 2017 aangepast.

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 5.3 **Baten** 1,6 **Lasten** 258,5

Jeugdwelzijn

Activiteit A B C D

Baten 1,6
Lasten 57,5

Onderdeel van dit product zijn de uitgaven voor het apparaatslasten van de afdeling jeugd (onder andere salarislasten en materieelbudget). In 2016 is hieraan € 9,5 miljoen uitgegeven. De overige uitgaven binnen dit product zijn uitgaven voor opvang en begeleiding van dak- en thuisloze jongeren en jonge moeders (€ 8,8 miljoen), kosten voor kinderopvang met een sociaal medische indicatie (€ 3,2 miljoen; kosten van kinderopvang voor kinderen wiens ouder(s) kampen met lichamelijke, medische of sociale problemen) de bijdrage van jeugd aan het Stedelijk Jeugd- en Jongerenwerk, de kosten van de verwijsindex risicojongeren (Matchpoint: € 1,6 miljoen) en de bijdrage van jeugd aan het PIT (€ 0,8 miljoen).

In de stadsdelen zijn in 2016 activiteiten geboden die talentontwikkeling stimuleren, de weerbaarheid van jongeren vergroten en een positief pedagogisch klimaat versterken.
Jongerenwerk vormt de spil in het preventieve veiligheidsnetwerk. De samenwerking tussen zorg, welzijn en veiligheid heeft gezorgd voor een sterker preventief aanbod. In alle stadsdelen kunnen jongeren voor informatie en advies op diverse terreinen bij de Jongerenservicepunten terecht. Dit is een laagdrempelige voorziening waar jongeren geactiveerd en geholpen worden met onder andere scholing, werk, stage en inkomensvraagstukken. Verder is de aanpak van het voorkomen en het oplossen van de problematiek van zogenoemde 'spookjongeren' bij deze punten belegd.

Ouder en kind-teams & inzet jeugd in SAMEN DOEN-teams

Activiteit A

Baten 0,1
Lasten 60,7

In de gemeente Amsterdam zijn 22 Ouder- en Kindteams actief. Het personeel dat in deze teams werkt (300 fte) wordt door de gemeente ingekocht bij 22 zorginstellingen. De gemeente Amsterdam heeft hier in 2016 € 27,3 miljoen aan besteed. De Jeugdgezondheidszorg is onderdeel van de Ouder- en Kindteams en wordt geleverd door personeel dat gedetacheerd is vanuit de GGD. Dit wordt betaald door de afdeling jeugd (€ 22,5 miljoen in 2016). Overige kosten van de Ouder- en Kindteams zijn huisvestingskosten en de lasten van het programmateam Ouder- en Kindteams, in totaal bedroegen deze in 2016 € 4,9 miljoen.
De bijdrage aan de Samen DOEN-teams vanuit jeugd en jeugdzorg bedroeg in 2016 € 5,8 miljoen. Voor dit bedrag is bij zeven zorginstellingen personeel ingekocht, dat werkt in de Samen DOEN-teams.

Stedelijke en regionale voorzieningen jeugdzorg

Activiteit A B C D

Baten -0,1
Lasten 112,2

De uitgaven binnen dit product zijn divers. Het grootste deel van het budget is besteed aan de betaling van door jeugdhulpinstellingen geleverde en gedeclareerde jeugdhulp. Het gaat dan onder meer om specialistische jeugd GGZ, (Groeps)behandeling en verblijf (L)VB, pleegzorg en jeugdzorg met verblijf (gezamenlijk 63,4 miljoen), door gecertificeerde instellingen geleverde jeugdhulp zoals Leger des Heils, William Schrikker Groep en JBRA (€26,3 miljoen), aan facturen voor geleverde jeugdhulp door buiten regionale en landelijke, door de VNG gecontracteerde, instellingen (€ 6,2 miljoen) en overige verleende en gedeclareerde jeugdhulp € 6,9 miljoen). In verband met knelpunten op het gebied van wachttijden zijn in oktober 2016 van een aantal regionaal gecontracteerde instellingen de contracten verhoogd (het Amsterdamse deel van deze verhoging bedraagt € 5,9 miljoen). Dekking werd onder andere gevonden in de toegekende middelen fonds ZWJ 2016. Het aantal wachtende kinderen met een wachtduur boven de Treeknorm is tussen oktober 2016 en 1 maart 2017 gedaald van 340 naar 274. Er zijn in de laatste

helft van 2016 meer kinderen in zorg genomen vanuit de extra wachtlijstmiddelen.
In dit product wordt ook de bijdrage van de afdeling Jeugd aan Veilig Thuis verantwoord (€ 2,5 miljoen).

Flexibel aanbod jeugdzorg

Activiteit A B C D

Baten -
Lasten 28,1

In dit product worden uitgaven voor geleverde jeugdhulp verantwoord. Onder meer voor uitgaven aan specialistische jeugdhulp, opvoed- en opgroeiondersteuning (het betreft hier de kosten van het door de Ouder-en Kindteams aangeboden groepsgerichte en individuele preventieve aanbod- en opgroeiondersteuning) en voor het opstellen van familiegroepsplannen.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	5,5	0,6	1,0	0,4
Lasten	271,3	263,5	229,1	-34,4
- *Saldo van baten en lasten*	*-265,8*	*-262,9*	*-228,1*	*34,8*
Onttrekking reserves	0,8	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,8*	-	-	-
Subtotaal stedelijk	**-265,0**	**-262,9**	**-228,1**	**34,8**
Gebiedsgericht werken				
Baten	1,0	0,9	0,2	-0,6
Lasten	29,7	30,0	29,3	-0,7
- *Saldo van baten en lasten*	*-28,7*	*-29,1*	*-29,1*	*0,0*
Onttrekking reserves	0,1	0,4	0,3	-0,0
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,1*	*0,4*	*0,3*	*-0,0*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-28,6**	**-28,8**	**-28,8**	**0,0**
Totalen programmaonderdeel 5.3	**-293,6**	**-291,7**	**-256,9**	**34,8**

Het resultaat binnen het programmaonderdeel Jeugd is € 34,8 miljoen positief. Hiervan is € 20,9 miljoen het gevolg van de afrekening over het jaar 2015 (inclusief vrijval fondsaanvraag 2015) op een begroting van € 303,3 miljoen. In 2016 betreft dit € 13,0 miljoen vooral als gevolg van lagere uitgaven op contracten specialistische jeugdhulpinstellingen (€ 9,3 miljoen) en de lager dan verwachte vraag naar pgb's (€ 4,0 miljoen) op een begroting van € 291,7 miljoen

Toelichting Stedelijk

Het positieve resultaat op stedelijke taken van € 34,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door een afwijking op zowel de baten als de lasten. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

Baten
De totale baten van € 1 miljoen zijn € 0,4 miljoen hoger dan begroot, dit wordt met name veroorzaakt door de hogere baten op jeugdwelzijn. Detachering van personeel binnen de gemeente heeft € 0,4 miljoen meer dan begrote baten gegenereerd.

Lasten
De totale lasten van € 229,1 miljoen vallen € 34,4 miljoen lager uit dan begroot. Vanaf het jaar 2015 was de gemeente voor het eerst verantwoordelijk voor de jeugdhulp. De nadruk lag in dat jaar op zorgcontinuïteit, veel administratieve processen waren dat jaar nog niet op orde. De jaarrekening 2015 is opgesteld op basis van de waarde van de regionaal afgesloten contracten met jeugdhulpaanbieders. Dit omdat de facturatie door deze aanbieders van de in 2015 geleverde zorg nog niet op gang was gekomen. In 2016 hebben jeugdhulpaanbieders alsnog hun facturen voor in 2015 geleverde zorg verstuurd. Op basis van deze facturen kon worden bepaald in hoeverre de contracten waren benut (de afrekening). In de najaarsnota is gemeld dat de kosten van de in 2015 geleverde zorg, zoals gefactureerd door de aanbieders, € 12,6 miljoen lager waren dan de contractwaarde waarop de jaarrekening 2015 was gebaseerd. Na de najaarsnota vond er nog een afrekening plaats van pgb's en landelijke contracten over 2015. Dit leidde tot een extra vrijval van € 8,3 miljoen. In totaal was er in 2015 sprake van een onderbesteding van € 20,9 miljoen. De fondstoekenning van € 10 miljoen in 2015 was achteraf dus niet noodzakelijk. Zonder deze fondstoekenning zou er sprake zijn geweest van een vrijval over 2015 van € 10,9 miljoen.

In de najaarsnota 2016 meldden wij dat er naar verwachting over 2016 geen sprake zou zijn van een onderbesteding over 2016. In oktober zijn de contracten van regionaal gecontracteerde jeugdhulpaanbieders verhoogd in verband met problematische wachttijden (het Amsterdamse deel van deze contractverhoging was € 5,9 miljoen). Op 1 maart 2017 hebben jeugdhulpaanbieders hun productieoverzichten naar de gemeenten gestuurd. Hieruit bleek dat jeugdhulpaanbieders € 9,3 miljoen minder hebben uitgegeven dan verwacht bij het opstellen van de jaarrekening half januari 2017. Tezamen met de lagere vraag naar pgb's dan vooraf werd ingeschat, levert dat een onderbesteding op in 2016 van € 13,0 miljoen.

Waarom er, na het verhogen van de contracten in oktober, toch sprake is van een onderbesteding, heeft de volgende redenen:
- Gedurende het jaar wordt de prognose uitputting gebaseerd op het door aanbieders aangeleverde Onderhandenwerk. Het OHW van de aanbieders week uiteindelijk meer af dan de realisatie (10% afwijking).
- De contracten met specialistische jeugdhulpaanbieders worden in regionaal verband afgesloten (Amsterdam-Amstelland en Zaanstreek-Waterland). In de begroting nemen wij het (fictieve) Amsterdamse deel van het contact op (89%). Sommige aanbieders bieden echter vooral zorg in de regio, en niet in Amsterdam. Het kan dus zo zijn dat de aanbieder keurig volgens contract zorg heeft verleend, maar dat sommige gemeenten een tekort hebben (want de instelling heeft relatief veel zorg aan kinderen uit die gemeente zorg verleend, en die gemeente heeft ook een fictief aandeel in haar begroting opgenomen) en Amsterdam een onderbesteding.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Baten
De totale baten van € 0,2 miljoen zijn € 0,6 miljoen lager dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door:
- Een nadeel van € 0,8 miljoen in stadsdeel Oost door een dubbeltelling van de projecten (in de vastgestelde Begroting 2016 is voor Oost abusievelijk de projectbegroting uit de sub administratie meegeteld, terwijl die al in de exploitatiebegroting is opgenomen.. Hier staan lagere lasten voor het zelfde bedrag tegenover).
- Een voordeel van € 0,1 miljoen in stadsdeel West als gevolg van de bijdrage in het kader van *Amsterdamse Aanpak jeugdwerkloosheid.*

De totale lasten van € 29,3 miljoen zijn € 0,7 miljoen lager dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door:
- Een voordeel van € 0,8 miljoen in Oost door een dubbeltelling van de projecten (zie toelichting hierboven).
- Een voordeel van € 0,1 miljoen in West als gevolg van de afwikkeling van de subsidievaststellingen uit oude jaren, waarbij de vaststelling als gevolg heeft dat er subsidie is teruggevorderd bij de instelling.

- Een nadeel van € 0,4 miljoen bij Zuid. Bij de Voorjaarsnota 2016 heeft Zuid de taakstelling op de subsidies voor het jaar 2016 incidenteel ingevuld. Per saldo is het geheel budgettair neutraal. Voor dit programma betreft het verschil € 0,4 nadelig.
- Overige kleine financiële afwijkingen die optellen tot € 0,1 miljoen nadeel worden verder niet toegelicht.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de reserves en de overige voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves
Bij de Voorjaarsnota 2017 zullen wij een voorstel doen om een egalisatiereserve jeugd te vormen en hieraan een nog te bepalen deel van het rekeningresultaat jeugd 2016 aan toe te voegen.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	**-/-**		**+**	**-/-**
Veilig Thuis	0,7	0,0	0,07	0,6		0,07

De voorziening Personele frictiekosten Veilig Thuis wordt conform begroting in 10 jaar ingezet.

Beleidskaders

- Koersbesluit Om het kind
- Meerjarenbeleidsplan Sociaal domein 2015-2018
- Transformatieagenda Zorg voor de jeugd 2015- 2018

Risico's en maatregelen

Risico's

1 De jeugdgezondheidszorg kan naast de taken vanuit het basispakket geen andere taken verrichten die vallen binnen het Ouder- en Kindteam, waardoor generalistisch werken in het team in het gedrang komt.
Maatregel
De fondsaanvraag is toegekend en er zijn extra uren toegekend aan jgz-OKT medewerkers.
Deze uren zijn slechts incidenteel, een deel is ook in 2017 in te zetten. Dit blijft een aandachtspunt en moeten reguliere werkzaamheden worden.

2 De Ouder- en Kindteams hebben te weinig kinderen en gezinnen in beeld en bieden te weinig hulp in het preventieve veld.
Maatregelen
- Basispakket is integraal onderdeel Ouder- en Kindteams. Bereik 95%.
- Preventie in het Ouder- en Kindteam blijft een aandachtspunt.
- Inkoop preventie om het Ouder- en Kindteam heen.

3 Zorgcontinuïteit vanaf 18 jaar tot 23 is onvoldoende gewaarborgd.
Maatregelen
- De hulp rond jongvolwassenen wordt integraal en vanuit verschillende invalshoeken georganiseerd. Een voorbeeld hiervan is het Jeugdteam op de mbo instellingen.
- Op 22 december 2016 is er door afdeling jeugd een denktank georganiseerd met 32 stakeholders en gemeentelijke vertegenwoordigers vanuit verschillende gemeentelijke domeinen, om de samenwerking met elkaar te intensiveren. De denktank heeft een eerste aanzet geleverd om continuïteit te bieden in hulp- en ondersteuning op alle levensdomeinen.

4 Visie op eigen kracht wordt niet breed gedragen: door professionals, burgers, instellingen.
- Ouders/jeugdigen: geen vertrouwen dat ze de zorg krijgen die ze nodig hebben.
- Professionals: beschikken niet over de benodigde competenties om eigen kracht en sociale veerkracht van gezinnen aan te spreken.
- Professionals: houden regie over de hulp, want onderschat eigen kracht van gezinnen.
- Instellingen laten eigen belangen zwaarder wegen dan inzet eigen kracht.

Maatregelen
- Communicatie vanuit de lokale teams (Ouder- en Kindteam en Samen DOEN), waarin gemeente de regievraag benoemt en ouder vertrouwen meegeeft.
- In voortgangsgesprekken of via algemene mailing wordt actief opgevraagd in hoeverre medewerkers beschikken over benodigde competenties.
- Instellingen bevragen over hun visie op eigen kracht, gerelateerd aan de doelgroep.
- In 2017 bereiden OKT en Samen DOEN zich voor op de transformatie 2018. Vanaf 2018 zal een door ouder zelf opgesteld plan de grondslag zijn voor specialistische jeugdhulp. OKT en Samen DOEN ondersteunen de ouders en/of jeugdige hierbij voor zover dat nodig is. Dit is een belangrijk ontwikkeling in het belang van aansluiten bij de eigen kracht van het gezin.

5 Doordat professionals juist de problemen klein houden, kan dit leiden tot het onvoldoende oog hebben voor ernstige problematiek waardoor uiteindelijk meer gespecialiseerde zorg wordt ingezet.
Maatregelen
- Extra aandacht binnen de Ouder- en Kindteams en jeugdhulpinstellingen als het gaat om deskundigheidsbevordering bij professionals en het faciliteren van gedragsverandering.
- Gemeente faciliteert de professional om de tijd te nemen voor het uitvoeren van deze transformatie als het gaat om gedragsverandering.
- De transformatie van de jeugdhulp om snelle en effectieve hulp in te zetten heeft tijd nodig. Kleine successen worden benoemd, tegelijkertijd wordt ruimte geboden binnen de contracten aan professionals om lange termijn resultaten te halen.

6 De ingezette hulp wordt niet snel (en dus minder effectief) ingezet door wachttijden en onvoldoende samenwerking tussen organisaties onderling.
Maatregelen
- De gemeente faciliteert samenwerking tussen aanbieders onderling en zet zo veel mogelijk in op verkorten van de wachttijden door middel van samenwerking.
- Door het beschikbaar houden van een stuurbudget kan extra worden ingezet waar de wachttijden te hoog worden. In 2016 is in totaal voor € 10 miljoen gericht extra ingezet hiertoe.
- Daarnaast is een aantal specifieke onderwerpen nader geanalyseerd: lange wachttijden voor Verblijfsvormen, wachttijden bij de Bascule en wachttijden bij MOC/´t Jonge Kind. Steeds zijn alle gecontracteerde instellingen die bij het specifieke punt betrokken zijn uitgenodigd. Gezocht is naar knelpunten in de keten die door betere samenwerking zijn op te lossen is soms is vastgesteld dat een schakel in de keten ontbreekt. Zo startte Spirit eind 2016 met een nieuwe voorziening om jongeren beter en gefaseerd voor te bereiden op zelfstandig wonen.

7 De onveiligheid van jeugdigen wordt te laat gesignaleerd en er wordt te laat ingegrepen.
Maatregelen
- Geïnvesteerd (via *Plan van Aanpak Borging van Veiligheid*) in training en voorlichting voor OKT, Samen DOEN, onderwijs, huisartsen én de volwassen GGZ om eerder signalen te kunnen oppakken en actie te ondernemen.
- Ontwikkeling van een toolkit die professionals van de GGZ en jeugdhulp laat zien hoe informatie kan worden uitgewisseld en er is een handzaam infokaartje ontwikkeld over het nieuwe stelsel inclusief een risicoprofiel en handelingsperspectief.

Portefeuillehouder: wethouder Kukenheim

5.4 Diversiteit

Amsterdam is een stad waarin mensenrechten een fundamentele waarde zijn en diversiteit een kracht is. Iedereen kan zijn wie hij is, kan meedoen en krijgt kansen, Amsterdammers kennen elkaars geschiedenis.

Belangrijke ontwikkelingen

In 2016 is gewerkt aan de uitvoering van de onderdelen van de strategische agenda *Diversiteit*, met de volgende programmalijnen: vrouwenemancipatie, *Roze Agenda*, tegengaan discriminatie/ *Amsterdam Inclusieve arbeidsmarkt*, aanpak radicalisering en tegengaan polarisatie, *aanpak Dialoog*, *Gedeelde Geschiedenis en Mensenrechten in Amsterdam*. Verder heeft in de zomer de Europride 2016 plaatsgevonden.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 — Zie activiteiten hierna — A C E

Meer Amsterdammers voelen zich verbonden met Amsterdam en met elkaar

Indicatoren doelen	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Het percentage personen dat zich verbonden voelt met Amsterdam (bron: ABM)*	83% (2013)	84,5%	85%	2017 85% 2018 85,5% 2019 85,5%

** Bron: Amsterdamse burgermonitor, onderzoek uitgevoerd onder Amsterdammers*

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 te bereiken

Om de verbinding tussen Amsterdammers te versterken en de stad weerbaarder te maken is op 29 september 2015 het *Actieprogramma Amsterdam Dialoog 2015-2016* in werking gesteld. Onderdeel van dit actieprogramma is de 'Subsidieregeling Actieprogramma Amsterdam Dialoog 2015-2016'. In de eerste twee tranches zijn middelen toegekend aan twintig projecten. De doelstellingen van de ondersteunde projecten sluiten aan bij het actieprogramma, omdat deze dialoog tussen Amsterdammers van verschillende achtergronden stimuleren, de weerbaarheid en het veiligheidsgevoel met betrekking tot spanningen versterken en kennis over verschillende groepen in Amsterdam verhogen.

De brief *Mensenrechten in Amsterdam* is in september 2016 vastgesteld. Vervolgens zijn we begonnen met het vinden van geschikte samenwerkingspartners voor de uitvoering hiervan. 2016 was het eerste jaar dat Amsterdam in het kader van het Shelter City-programma mensenrechtenverdedigers uit andere landen opving.

Over de jaarlijkse slavernijherdenking is een akkoord bereikt, waarbij 30 juni 'Nationale dag van Bezinning in het kader van het Slavernijverleden' wordt en 1 juli dag van de 'Nationale Herdenking van het Nederlands Slavernijverleden en Viering' in het Oosterpark. In 2016 vond de allereerste editie van *Black Achievement* plaats, met als doel Nederland kennis te laten maken met de 'zwarte' geschiedenis, focussen op de kracht en rijkdom van diversiteit.

Op 17 november 2016 heeft in het Amsterdam Museum de feestelijke kick off *Gedeelde Geschiedenis* plaatsgevonden. Daarbij was aandacht voor de volgende thema's: Amsterdam migratiestad, kolonialisme en slavernij en Tweede Wereldoorlog.

Doel 2

Zie activiteiten hierna B

Minder Amsterdammers discrimineren en/of voelen zich gediscrimineerd

Indicatoren doelen	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
1 Het percentage personen van niet-westerse afkomst dat zich gediscrimineerd voelt. (Bron: Staat van de Stad (SvdS)	28% (2013)	26%	20%*	2017 26% 2018 24% 2019 24%
2 Het percentage vrouwen met een eigen inkomen van minimaal 1.000 netto per maand. (Bron: Regionale Enquête Beroepsbevolking REB)	52% (2013)	53%	nog niet beschikbaar	2017 55% 2018 56% 2019 56%

* In 2015 heeft 14% van de Amsterdammers zich wel eens gediscrimineerd gevoeld in het afgelopen jaar. Van de niet-westerse Amsterdammers heeft 20% ervaring met discriminatie gehad (voortaan gemeten aan de hand van de Amsterdamse burgermonitor).

** In de monitor vrouwenemancipatie staat dat er nog geen nieuwe cijfers over economische zelfstandigheid beschikbaar zijn ten opzichte van de vorige monitor (REB).

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

Voor de agenda discriminatie heeft een onderzoek met mystery guests plaatsgevonden over discriminatie in het uitgaansleven en zijn met mbo-schoolbesturen afspraken gemaakt over het aanpakken van stage-discriminatie. Daarnaast heeft het Meldpunt Discriminatie Regio Amsterdam (MDRA) een training ontwikkeld voor docenten en studenten aan het mbo.

In het kader van aanpak Jeugdwerkeloosheid/Amsterdam Inclusief zijn verschillende onderzoeken gedaan hoe bedrijven tegen diversiteit aankijken en of uitsluiting tijdens werving en selectie plaatsvind. Aan Turning Point is subsidie verstrekt voor een vernieuwende methode om werkgevers met ‘diverse’ jongeren kennis te laten maken zodat hun kansen op de arbeidsmarkt groter worden. Begin december heeft het MKB-Amsterdam het Charter Diversiteit ondertekend; het MKB-Amsterdam zal als ambassadeur van het thema gaan optreden.

Gedurende het jaar zijn 35 activiteiten financieel ondersteund waarin Amsterdamse vrouwen elkaar helpen stappen te zetten naar financiële zelfstandigheid. Deze activiteiten zijn te verdelen in drie subthema’s: combineren van werk en zorg, goede financiële huishouding, en ontwikkeling en opleiding.

Doel 3

Zie activiteiten hierna C

Meer Amsterdammers kennen de geschiedenis van de stad en de Amsterdammers

De beleidsbrief *Gedeelde Geschiedenis* is in september 2016 vastgesteld. Zie toelichting bij doelstelling 1.

Doel 4

Zie activiteiten hierna E

Meer Amsterdammers voelen zich verbonden met Amsterdam en met elkaar

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Percentage jongeren (2e klas voortgezet onderwijs) met een negatieve houding tegenover homoseksuele schoolgenoten (bron: GGD).	38% (2013)	21%	MDRA 2015 12 2014 28	2017 20% 2018 19% 2019 19%
	Afname van het aantal klachten in relatie tot seksuele gerichtheid (MDRA)[1] .			Politie 2015 207 2014 185[2]	

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

De Europride heeft plaatsgevonden. Naast de traditionele botenparade van de Gay Parade op 6 augustus, die volgens de politiecijfers rond de 580.000 bezoekers aantrok, vonden er over de hele stad verspreid, verschillende evenementen plaats waarbij de LHBTI-mensenrechten centraal stonden. De gemeente Amsterdam heeft de *Verklaring van Dordrecht* ondertekend, waarin de gemeente Amsterdam toezegt zich actief te zullen gaan inzetten voor de positie van transseksuelen en transgenders op de arbeidsmarkt. Bovendien was Amsterdam als voorzitter van het Rainbow Cities Network (het wereldwijde netwerk van steden met een actief LHBTI-beleid) gaststad voor verschillende internationale bestuurders en vertegenwoordigers.

Een eerste voortgangsrapportage Uitvoering Roze Agenda wordt in het eerste kwartaal van 2017 aan de raad voorgelegd.

Activiteiten

A Uitvoering van het actieprogramma Amsterdam Dialoog en de lokale mensenrechtenagenda

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1

B Aanpak discriminatie op de arbeidsmarkt: teamtrainingen voor leerkrachten, schoolbezoeken voortgezet onderwijs, aanpak discriminatie in het uitgaansleven. Programma 'Amsterdam Inclusieve Arbeidsmarkt'

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal ondersteunende activiteiten ter bevordering bewustzijn economische zelfstandigheid vrouwen	25 (2015)	30	35	2017 30 2018 2019
Hoort bij doel 2				

1 De GGD heeft deze vraag niet meer meegenomen dus hierover bestaan geen actuele gegevens.

2 Incidenten op grond van seksuele gerichtheid werden bij de politie in 2015 185 keer geregistreerd (alle locaties) tegenover 207 keer in het voorgaande jaar. Een belangrijke kanttekening bij de incidenten in deze categorie is dat een deel van deze incidenten gaat over het gebruik van het woord 'homo' als algemeen scheldwoord, zonder dat dit gericht was tegen een (verondersteld) homoseksueel persoon.
In 2015 zijn bij MDRA 12 klachten ingediend op grond van seksuele gerichtheid. Er is sprake van een daling, in 2014 kwamen hierover 28 klachten binnen. Het gaat hierbij vooral om incidenten, veelal in de openbare ruimte en in de woonomgeving, gericht tegen homoseksuele mannen. Het grote verschil in aantal registraties tussen politie en MDRA heeft mogelijk te maken met het vaak agressieve en bedreigende karakter van de incidenten, op grond waarvan gedupeerden er sneller voor kiezen om naar de politie te gaan.

C **Uitvoering programma Gedeelde Geschiedenis**

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.[3]
Hoort bij doel 3

D **Aanpak vrouwenemancipatie, faciliteren van emancipatie-activiteiten, maatwerk in gemeentelijk beleid rond participatie, educatie en re-integratie.**

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 4

E **Uitvoering roze agenda, Europride 2016, onderhouden nationaal en internationaal netwerk Rainbow Cities**

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1 en 4

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 5.4 **Baten** 0,1 **Lasten** 5,6

Diversiteit en mensenrechten

Activiteit A B C D E

Baten	0,1
Lasten	5,6

Met betrekking tot de Amsterdamse mensenrechten agenda is € 1,8 miljoen uitgegeven voor onder andere vrouwenemancipatie, LHBTI (uitvoering Europride) en preventie radicalisering.

Op het onderwerp gedeelde geschiedenis is ruim € 0,7 miljoen uitgegeven ten behoeve van MDRA , Ninsee en gedeelde geschiedenis. Ook zijn uitgaven gedaan aan diverse projecten op het gebied van radicalisering (€ 0,5 miljoen voor onder andere project Creatieven en 180 Amsterdammers).

Ook in de stadsdelen worden activiteiten uitgevoerd op het thema diversiteit. Zo werden in Nieuw-West de masterclasses 'Emancipatie door verbinding' gegeven, met als doel kennis over diversiteitsvraagstukken te vergroten en begrip te kweken. In West stimuleerde het programma Vreedzaam een positief pedagogisch klimaat. Jongeren en kinderen uit de wijken van West worden op één en dezelfde manier benaderd, wat de onderlinge omgangsvormen en verdraagzaamheid vergroot. Daarnaast werd in meerdere stadsdelen discriminatie tegengegaan door seksuele diversiteit bespreekbaar te maken, informatie te bieden en dialoogbijeenkomsten te organiseren.

3 Een van de beoogde resultaten is dat het begrip Gedeelde Geschiedenis een bekend begrip wordt onder Amsterdammers. Om in 2025 te kunnen vaststellen dat het programma Gedeelde Geschiedenis heeft bijgedragen aan het bekendmaken van het begrip, zal tot die tijd regelmatig een meting plaatsvinden. De eerste meting (in 2017) is een 0-meting. Hierover vindt overleg met OIS plaats.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	0,0	-	0,1	0,1
Lasten	4,9	4,9	4,8	-0,1
- *Saldo van baten en lasten*	*-4,9*	*-4,9*	*-4,7*	*0,2*
Onttrekking reserves	0,1	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,1*	-	-	-
Subtotaal stedelijk	**-4,7**	**-4,9**	**-4,7**	**0,2**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	0,8	0,9	0,9	-0,0
- *Saldo van baten en lasten*	*-0,8*	*-0,9*	*-0,9*	*0,0*
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-0,8**	**-0,9**	**-0,9**	**0,0**
Totalen programma 5.4	**-5,6**	**-5,8**	**-5,5**	**0,2**

Het programmaonderdeel 5.4 Diversiteit heeft geen significante afwijkingen groter dan € 0,2 miljoen of meer dan 5% van het budget. Daarmee heeft het programmaonderdeel haar beleidsdoelen gerealiseerd binnen het daarvoor beschikbare budget.

Reserves en voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de reserves en voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen.*

Beleidskaders

- Bestuurlijke reactie rapport 'Slavernij, daar willen we meer van weten, 15 april 2014
- Brief Amsterdam Inclusieve Arbeidsmarkt, 16 december 2014
- Nota Vrouwenemancipatie 2015-2018 'Initiatiefrijke vrouwen maken de stad', 17 december 2015
- Actieprogramma Amsterdam Dialoog, mei 2015
- Aanscherping Aanpak Radicalisering, 28 mei 2015
- Roze Agenda, college 28 april 2015
- Uitvoering Roze Agenda, 17 december 2015
- Brief Mensenrechten in Amsterdam, 14 september 2016
- Beleidsbrief Gedeelde Geschiedenis, 14 september 2016
- Beleidsbrief 'Burgerschap in het onderwijs', 17 december 2015

Risico's en maatregelen

Actueel risico

(Inter-)nationale incidenten beïnvloeden de mate van tolerantie en verbondenheid waardoor discriminatie toeneemt.

Maatregel

Actieplan Dialoog: burgerschap, diversiteit en gedeelde geschiedenissen in het onderwijs.

Portefeuillehouder: gebiedswethouders

5.5 Stadsdelen

Jaarekening 2016

Stadsdelen programma 5 **Baten** 1,2 **Lasten** 34,6

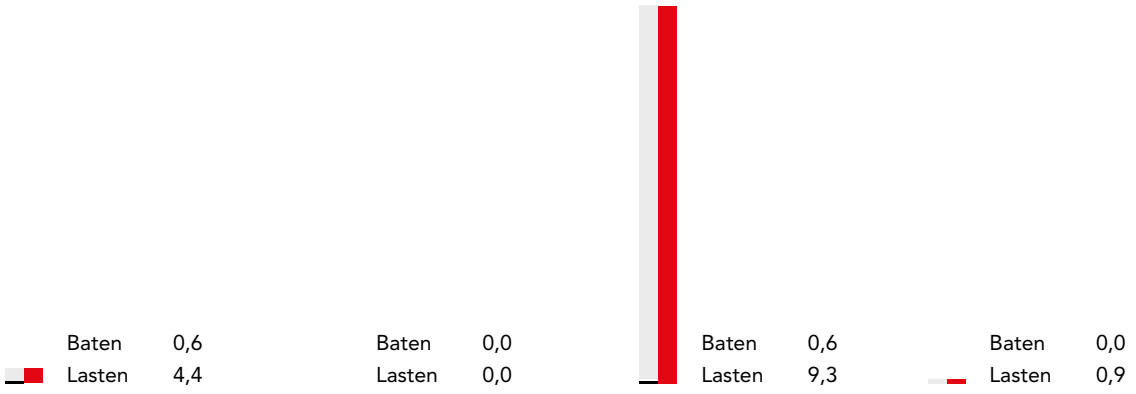

5.1 Onderwijs en voorschoolse educatie **5.2 Kwetsbare huishoudens** **5.3 Jeugd en jeugdzorg** **5.4 Diversiteit**

Onderwijs en voorschoolse educatie

Stadsdelen hebben via mentoraten bijgedragen aan een succesvolle schoolloopbaan voor jongeren. Deze mentoraten verzorgen begeleiding en coaching van leerlingen van groep 7 en 8 uit het basisonderwijs en klas 1 en 2 van het voortgezet onderwijs (in de leeftijd van 10 tot 14 jaar). Het effect is dat de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs beter wordt vormgegeven door een combinatie van hulp met huiswerkbegeleiding, beroepsoriëntatie, studievaardigheden en vrijetijdsbesteding.

Op scholen en in buurthuizen wordt een breed pakket aan naschoolse activiteiten aangeboden. De activiteiten richten zich op brede talentontwikkeling om kinderen te laten ontdekken waar ze goed in zijn en aan welke buitenschoolse activiteiten zij plezier beleven. Deze activiteiten zijn zeer succesvol: ze zitten vol en kinderen stromen door naar verenigingen.
In West maakt 50% van de kinderen die in West wonen en/of naar school gaan gebruik van deze naschoolse activiteiten en volgden 2.000 jongeren een mentortraject. In Zuid maken kinderen (bij Kinderpret) kennis met theater en kunst en zijn schoolpleinen zijn zo (her) ingericht dat deze pleinen ook weer geschikt zijn voor onder andere meer beweging, het leren kennen van de natuur. In Zuidoost namen circa 4.500 kinderen uit het po (60%) en 15% van de vo-leerlingen deel aan het brede schoolaanbod in Zuidoost.
In Noord en Oost is in verschillende wijken gewerkt aan een positief opvoedklimaat. Hierin werken professionals, scholen met kinderen en ouders aan een veilige, positieve, sociale gemeenschap waarin participatie centraal staat.

Kwetsbare huishoudens

In alle stadsdelen worden laagdrempelige voorzieningen aangeboden om kwetsbare huishoudens te ondersteunen. Deze zijn in eerste instantie gericht op het (leren) spelen, de (taal en motorische) ontwikkeling van kinderen en het ondersteunen van ouders bij opvoedvragen. Door deelname aan bijvoorbeeld spelinloop, speelotheek en spel aan huis ontwikkelen kinderen zich beter en maken een betere start op de basisschool.

Jeugd en jeugdzorg

In alle stadsdelen kunnen jongeren terecht bij de Jongerenservicepunten voor informatie en advies op diverse terreinen. Dit is een laagdrempelige voorziening waar jongeren geactiveerd en geholpen worden met onder andere scholing, werk, stage en inkomensvraagstukken. Verder is de aanpak van het voorkomen en het oplossen van de problematiek van spookjongeren bij deze punten belegd.
In 2016 hebben de stadsdelen activiteiten geboden die talentontwikkeling stimuleren, de weerbaarheid van jongeren vergroten, en een positief pedagogisch klimaat in stand houden en versterken. Jongerenwerk vormt de spil in het preventieve veiligheidsnetwerk. De samenwerking tussen zorg, welzijn en veiligheid heeft gezorgd voor een sterker preventief aanbod.
In Centrum worden jongeren begeleid bij het zoeken naar stageplekken. In Nieuw-West is een jongerenadviescommissie actief die dialoogbijeenkomsten organiseert over actuele onderwerpen. Ook zijn er jeugdprojecten gericht op omgaan met geld, geldeducatie en het bewust worden van risico's van schulden. In de Banne in Noord is een breed onderzoek onder en met kinderen uitgevoerd naar hoe zij de wijk beleven en welke wensen zij hebben. De uitkomsten hebben geleid tot de aanleg van nieuwe speelplekken en meer sportactiviteiten voor meiden en betere samenwerking tussen de verschillende jeugdorganisaties. In de Vogelbuurt is een groep ouders actief om activiteiten voor de jeugd te organiseren en startte een jongerenraad. Oost zet in op tienerwerk en jongerenwerk om jeugdigen te mobiliseren en te motiveren hun talenten te ontwikkelen (onder andere sport). In het schooljaar 2015-2016 was de eerste kinderraad actief in de Indische Buurt en heeft voor de zomervakantie ingesproken bij de bestuurscommissie. Het ambulant jongerenwerk in Oost begeleidde laagopgeleide schoolverlaters en werklozen.

In West begeleidde Streetcornerwerk ongeveer 200 jongeren en 50 gezinnen, primair jongeren en langdurig verslaafden, die door een veelvoud aan sociale en individuele problemen de relatie met de samenleving kwijt zijn geraakt of dreigen te verliezen. Zuid activeerde kwetsbare jongeren die ook zelf activiteiten organiseerden zoals de DJ groep. In Track the talent zijn kansen van jongeren (15-25 jaar) op de arbeidsmarkt vergroot, via sollicitatietrainingen en het ontwikkelen van communicatieve vaardigheden. In Zuidoost is sprake van een relatief hoog percentage van criminaliteit verdachten onder jongeren van 12 tot 17 jaar (6,1% in 2015) en jongeren van 18 tot 24 jaar (3,8% in 2015). Er is ingezet op extra (preventieve) aandacht voor kwetsbare kinderen in de leeftijdsgroep 12-17 jaar, om te voorkomen dat zij afglijden in de criminaliteit.

Diversiteit

In Nieuw-West wordt van alle instellingen, vooral in het jeugdveld, die een subsidie krijgen van het stadsdeel verwacht dat het thema 'jezelf zijn' integraal onderdeel is van het programma. In de masterclasses Emancipatie door verbinding worden diversiteitsvraagstukken als LHBTI bespreekbaar gemaakt, met als doel kennis te vergroten en begrip te kweken. Om discriminatie tegen te gaan, organiseerde West zeven onderlinge dialoogbijeenkomsten tussen de LHBTI-gemeenschap en bewoners en instellingen. In Zuid zijn dialoogbijeenkomsten gehouden in de week van antidiscriminatie. Er waren bijeenkomsten met het Interreligieus Netwerk en 120 jongeren deden mee aan een 'speak up'-debat over diversiteit en tolerantie.

In 2016 werkten 25 van de 34 scholen van West volgens de methode Vreedzaam. Vreedzaam stimuleert een positief pedagogisch klimaat en benadert jongeren en kinderen uit de wijken op een uniforme manier wat de onderlinge omgangsvormen verbetert en verdraagzaamheid vergroot.
In het kader van vrouwenemancipatie hebben ten minste 500 vrouwen in West een programma gevolgd om hun afstand tot de arbeidsmarkt te verkleinen.

Programma Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

6 Welzijn, zorg en sport

Wij proberen Amsterdammers te bewegen tot een gezonde levensstijl en bewaken en bevorderen de gezondheid van alle Amsterdammers. Wij bieden goede zorg en ondersteuning aan de Amsterdammers, die dat nodig hebben.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

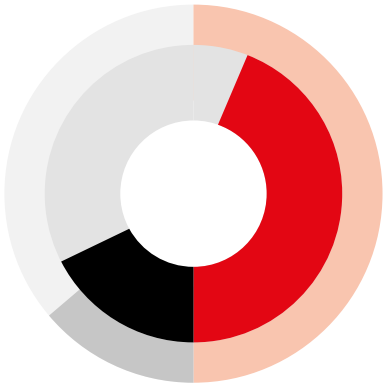

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	167,9	751,5	-583,6
Jaarrekening	176,8	738,1	-561,2

6.1 Gezondheidszorg

De gezondheid van alle Amsterdammers beschermen, bewaken en bevorderen.

- Programma Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht: 12% minder kinderen met overgewicht en obesitas in drie jaar tijd.
- De Jeugdgezondheidszorg had een bereik van 99%.

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	100,7	138,8	-38,1
Jaarrekening	103,0	143,7	-40,7

6.2 Maatschappelijke ondersteuning

Kwetsbare Amsterdammers worden ondersteund om de regie over hun leven te houden en te nemen.

- Amsterdam heeft sterk ingezet op het vergroten van de zelfredzaamheid van de Amsterdammers.
  De cliënttevredenheid over de Wmo-voorzieningen is gestegen naar 7,7 (doelstelling was 7,0), terwijl er sprake was van een kostendaling.

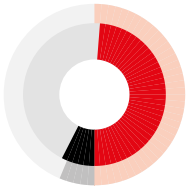

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	21,0	243,1	-222,1
Jaarrekening	20,5	220,3	-199,8

Stadsdelen

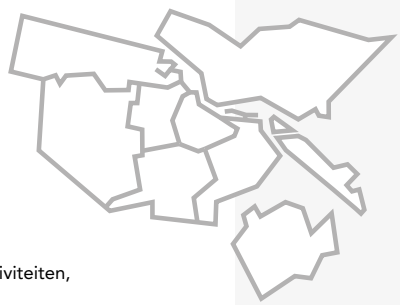

Belangrijk in de gebieden

Stadsdelen hebben zich ingezet om verschillende groepen bewoners met elkaar te verbinden en informele netwerken en organisaties in de zorg met elkaar in contact brengen zodat zij elkaar ontdekken en wat voor elkaar kunnen betekenen. Vrijwilligers en mantelzorgers zijn ondersteund via Vrijwilligers Informatie Punten (VIP), gerichte bijeenkomsten, trainingen, inloopmomenten, lotgenotencontacten en de Dag van de Mantelzorg. In de Huizen van de Wijk of Buurt, buurtkamers

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 222 t/m 267

6.3 Maatschappelijke opvang

Opvang en ondersteuning bieden aan mensen met langdurige psychische aandoeningen en dak- of thuislozen; handelen bij huiselijk geweld en kindermishandeling.

- Op basis van onderzoek naar het gebruik van de winteropvang in 2015-2016 is besloten om de nachtopvang met 100 plaatsen en het passantenpension met 150 plaatsen uit te breiden.
- De afspraak dat er 300 extra woningen komen om de omslag naar zelfstandig wonen mogelijk te makenis niet gerealiseerd. Er waren slechts 33 bruikbare woningen beschikbaar.

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	14,3	206,1	-191,8
Jaarrekening	19,8	213,9	-194,1

6.4 Welzijn

Amsterdammers ondersteunen elkaar en zetten zich actief in voor hun omgeving. Mantelzorgers en vrijwilligers voelen zich gewaardeerd en ondersteund.

- Het percentage overbelaste mantelzorgers is afgenomen van 20% in 2015 tot circa 18%. De middelen voor mantelzorgondersteuning zijn onder andere ingezet om (jonge) mantelzorgers beter te bereiken en de informele respijtzorg uit te breiden.

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	3,4	46,0	-42,5
Jaarrekening	4,8	46,7	-41,9

6.5 Sport

Sport, topsport en (top)sport-evenementen stimuleren en sportaccommodaties realiseren.

- Conform de slogan 'Athletics like never before' is van 6-10 juli de EK Atletiek bijzonder succesvol verlopen. In het Olympisch Stadion én op het Museumplein volgden 125.000 bezoekers de verrichtingen van de 1.611 deelnemende atleten. De bijbehorende campagne JE KAN HET bracht 50.000 Amsterdammers in beweging, met onder andere scholen-kampioenschappen en kennismakingslessen op 200 scholen. Het aantal jeugdleden van atletiekverenigingen steeg met 30% (junioren) tot 50% (pupillen).Tevens zijn vijf nieuwe hardlooproutes aangelegd.

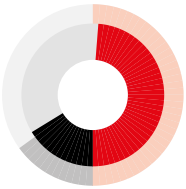

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	28,5	117,6	-89,1
Jaarrekening	28,8	113,4	-84,7

en wijkrestaurants boden de stadsdelen (kwetsbare) bewoners ruimte voor ontmoeting en activiteiten.

In drie jaar tijd is het percentage te zware Amsterdamse kinderen met 12% gedaald. Uniek is dat deze daling zich ook voordoet bij kinderen uit de armste gezinnen. Dit resultaat is onder andere bereikt door het binnenklimaat van schoolgebouwen gezond te maken, sportactiviteiten te organiseren, gezinnen te ondersteunen bij het gezonder leven, de stad gezonder in te richten en te zorgen voor een gezonder voedselaanbod. De stadsdelen hebben hieraan bijgedragen via allerlei lokale initiatieven in het kader van de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht. Daarbij is speciale aandacht uitgegaan naar buurten en scholen waar de problemen het grootst zijn.

- *In 6.6 Stadsdelen gaan we verder in op de resultaten in de gebieden.*

Programma Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

6 Welzijn, zorg en sport

Maatschappelijk effect

Het Amsterdamse bestuur staat voor goede zorg en ondersteuning voor wie dat nodig heeft. Sinds 1 januari 2015 zijn taken uit de Algemene wet bijzondere ziektekosten (Awbz) overgegaan naar gemeenten. Daardoor is de gemeente per 2015 verantwoordelijk voor alle maatschappelijke zorgtaken die in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) staan omschreven. Met minder budget dan oorspronkelijk op rijksniveau voor deze taken beschikbaar was en met een vernieuwde aanpak, ondersteunen we Amsterdammers met zorg en bieden we ondersteuning op maat.

Onze missie is om alle Amsterdammers te bewegen tot een gezonde levensstijl. Dit doen wij onder andere door sport te stimuleren op alle scholen en door meer 65-plussers, mensen uit achterstandswijken en gehandicapten aan sport te laten deelnemen. We zorgen voor kwalitatief goede sportvoorzieningen en een veilig sportklimaat. Ook dragen we bij aan de (inter-)nationale profilering van Amsterdam als sportstad door aansprekende sportevenementen binnen te halen.

Sommige gezondheidsproblemen zijn typerend voor een grote stad. Er wonen veel mensen met een relatief lage sociaaleconomische status en een bijbehorende lage levensverwachting. We willen de gezondheid van alle Amsterdammers bewaken en bevorderen, zowel bij een acute als chronische bedreiging van die gezondheid.

Wat hebben we bereikt

Gezondheidszorg

We hebben huiselijk geweld en kindermishandeling effectiever aangepakt via Veilig Thuis, het advies- en meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling voor iedereen van 0-100 jaar. Er zijn in 2016 allerlei projecten op scholen uitgevoerd die de gezondheid moeten bevorderen. De samenwerking tussen de Wijk-GGD en wijkagenten stond in 2016 lokaal en landelijk in de spotlights door de grote aandacht voor 'verwarde personen'. Door tijdige zorg, goede samenwerking en het inzetten van een wijk-GGD'er hebben we voorkomen dat probleemsituaties bij mensen met geestelijke problemen onnodig escaleren.

Maatschappelijke ondersteuning

In de onderhandelingen met de zorgorganisaties die Wmo-ondersteuning uitvoeren, maakte Amsterdam zich in 2016 sterk voor de 'kanteling'. Deze kanteling houdt in dat gekeken wordt naar wat iemand zelf kan, alleen of met zijn of haar naasten. Uitgangspunt is dat de cliënt zoveel mogelijk zelf de regie houdt bij de inrichting van zijn leven, en dat professionals daarop aansluiten. Dit betekent een verandering van werkzaamheden voor de professionals. Om hen hierbij te helpen bood de gemeente in 2016 gratis trainingen aan voor wijkzorgprofessionals.

Amsterdam zet in op verantwoorde kostenbeheersing om te zorgen dat er in ook in de toekomst ondersteuning en zorg beschikbaar blijft. We doen dit bijvoorbeeld door cliënten om een inkomensafhankelijke eigen bijdrage te vragen. Maar dat mag niet tot zorgmijding leiden. De gemeenteraad besloot in 2016 de eigen bijdrage voor de ambulante ondersteuning en dagbesteding per 1 januari 2017 af te schaffen en de eigen bijdrage voor alle Wmo-voorzieningen per medio 2017 te verlagen.
Met het programma *Age Friendly City* maakte Amsterdam zich in 2016 sterk om een stad te blijven waarin ouderen lang en prettig kunnen wonen. Dementie was in 2o16 een van de lijnen waarlangs Amsterdam binnen dit programma activiteiten ontplooide. Ook is Amsterdam in 2016 begonnen met een aanpak om eenzaamheid in de stad tegen te gaan.

Maatschappelijke opvang

In 2016 besloot de gemeenteraad tot een grote beleidswijzing rond beschermd wonen en maatschappelijke opvang: het Koersbesluit Maatschappelijke Opvang en Beschermd Wonen 2016-2020 'Thuis in de Wijk'. Voorheen ging de overgang van begeleid wonen naar (begeleid) zelfstandig wonen vaak gecombineerd met 24-uurszorg. Nu krijgen mensen direct de maximale zelfstandigheid in verhouding tot de toestand en de situatie waarin ze verkeren. De gedachte is dat kwetsbare mensen vanaf het begin de regie over hun woonsituatie krijgen, met begeleiding die helpt hun deelname aan de samenleving te bevorderen. Gezien de wachtlijst, en de moeilijke woningmarkt in Amsterdam is er voortdurende aandacht nodig en moeten er goede afspraken met corporaties worden gemaakt om meer woningen voor deze doelgroep te realiseren.
Het aantal gezinnen dat door economische en relationele oorzaken dakloos wordt is toegenomen in 2016. De noodopvang voor deze gezinnen is uitgebreid, zodat ze zo min mogelijk in hotels hoeven te verblijven.

Welzijn

Met de basisvoorzieningen die grotendeels uitgevoerd worden door de stadsdelen zorgt de gemeente dat mensen een zelfstandige huishouding kunnen blijven voeren, dat de sociale (zelf)redzaamheid wordt bevorderd en dat de sociale samenhang en actief burgerschap wordt aangemoedigd. Dit gebeurt door activiteiten als de klussenhulp, thuismaaltijden, de voedselbank, wijkrestaurants, wijkservicepunten, bewonersinitiatieven, het buurthuiswerk, het opbouwwerk, maatjesprojecten en het Steunpunt vrijwilligers.

Op de Dag van de Mantelzorg waren er in 2016 in alle stadsdelen activiteiten waarmee we onze waardering voor de mantelzorgers lieten blijken en hebben we via het Sociaal Loket cadeaubonnen uitgedeeld. In 2016 richtten we ons bij de werving van vrijwilligers behalve op de algemene werving speciaal op twee doelgroepen. We trainden organisaties in het werven van vrijwilligers onder senioren en via Amsterdam Helpt zijn vrijwilligers uit het bedrijfsleven geworven en aan de slag gegaan.

Sport

2016 was een indrukwekkend sportjaar. Om de regie op sport in Amsterdam adequater te kunnen voeren heeft de gemeenteraad in november 2016 de Sportvisie 2025 vastgesteld, waarmee we het sportbeleid en de sportaccommodaties in de stad centraal organiseerden. Er is in 2016 aanzienlijk geïnvesteerd in sportaccommodaties, clubhuizen en in de aanleg van sportvelden.
We kunnen terugkijken op een geweldig EK Atletiek, op een Urban Sportsweek en verschillende grote loopevenementen. Veelal waren de evenementen gekoppeld aan een uitgebreid programma van breedtesport en side events en aan de succesvolle sportstimuleringsprogramma's *Jump In* en *Topscore*.

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Programma 6 **Baten** 176,8 **Lasten** 738,1 **Saldo** -561,2

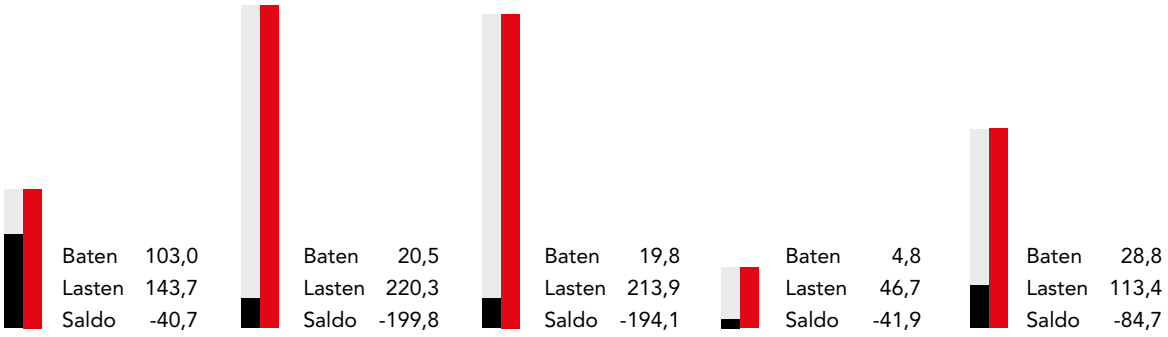

Stadsdelen

De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt, op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en de gemeentelijke beleidskaders, en in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties, in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn.

In de Begroting 2016 hebben de stadsdelen per programma prioriteiten benoemd, die in 2016 richting gaven aan het beleid en de uitvoering daarvan binnen de stadsdelen. In de laatste paragraaf van dit programma wordt deze beleidsuitvoering besproken, zij het niet direct gerelateerd aan de prioriteiten, die heel divers zijn, maar aan de beleidsterreinen (programmaonderdelen) van dit programma. Door voor ieder beleidsterrein de totale baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) van het gebiedsgericht werken over 2016 te presenteren, geven we ook van het beleid van de stadsdelen een jaarbeeld.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	132,1	138,8	145,8	7,0
Lasten	600,1	660,7	649,7	-11,0
- *Saldo van baten en lasten*	*-468,0*	*-521,9*	*-503,9*	*18,0*
Onttrekking reserves	64,5	20,7	16,5	-4,2
Toevoeging reserves	58,3	10,6	8,9	-1,6
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*6,1*	*10,1*	*7,6*	*-2,6*
Subtotaal stedelijk	**-461,9**	**-511,7**	**-496,3**	**15,4**
Gebiedsgericht werken				
Baten	23,8	10,0	10,6	0,6
Lasten	128,0	75,7	78,6	2,9
- *Saldo van baten en lasten*	*-104,2*	*-65,7*	*-68,0*	*-2,3*
Onttrekking reserves	6,8	4,4	4,0	-0,4
Toevoeging reserves	1,2	1,1	0,9	-0,2
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*5,6*	*3,4*	*3,1*	*-0,2*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-98,6**	**-62,3**	**-64,9**	**-2,6**
Totalen programma 6	**-560,5**	**-574,1**	**-561,2**	**12,9**

Toelichting baten en lasten

Het totaal van programma 6 Welzijn, zorg en sport heeft ten opzichte de begroting een positief resultaat van € 12,9 miljoen. Dit is het saldo van het positieve resultaat van € 15,4 miljoen op stedelijk niveau en het negatieve resultaat van € 2,6 miljoen bij het gebiedsgericht werken.

De belangrijkste afwijkingen zijn € 19 miljoen lagere lasten verdeeld over onder meer maatschappelijke dienstverlening (€ 9 miljoen), vervoer- en woonvoorzieningen (€ 5 miljoen), opvang en zorg van daklozen (€ 3,6 miljoen), vrouwenopvang en opvang van asielzoekers (€ 2,6 miljoen). Daar tegenover staan € 4 miljoen hogere lasten gezondheidszorg (hogere externe kosten), € 3,2 miljoen hogere lasten voor sportaccommodaties en sportactiviteiten, vooral door hogere lasten voor uitbestedingen en € 2 miljoen hogere lasten voor sportactiviteiten bij stadsdeel Nieuw-West. In het programma waren de baten stedelijk € 6 miljoen hoger en bij de stadsdelen € 0,6 miljoen.

Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

6.1 Gezondsheidszorg

De gezondheid van alle Amsterdammers beschermen en bevorderen

Amsterdam bewaakt en bevordert actief de gezondheid van de bevolking, wil gezondheidsachterstanden verkleinen en zelfredzaamheid bevorderen om de participatie te verbeteren. De GGD Amsterdam heeft een breed takenpakket, van jeugdgezondheidszorg en geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen (GHOR), tot aan bestrijding van infectieziekten en dierplagen. Het werkterrein strekt zich uit tot de omliggende regio en zelfs tot landelijk en internationaal niveau bijvoorbeeld bij de bestrijding van seksueel overdraagbare aandoeningen en het HIV en Aidsonderzoek.

Belangrijke ontwikkelingen

- Volwassenen en kinderen met een lage sociaaleconomische status hebben relatief vaak een ongezonde leefstijl.
- Technologische ontwikkelingen veranderen de vraag van mensen en de aangeboden dienstverlening.
- Verdere ontwikkeling van *Veilig Thuis*, het in 2015 gestarte advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling
- Voortzetten van de *Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht* op basis van het programmaplan 2015-2018.
- Start aanpak personen met verward gedrag
- Ontwikkeling programma *Age Friendly City*

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna **A B C D**

De gezondheid, groei en ontwikkeling van 0-19 jarigen bevorderen, bewaken en beschermen

Indicatoren doel	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019	
1 Afwijking percentage jeugdigen op gezond gewicht ten opzichte van het nationale gemiddelde	8% (2013)	7%	6%	2017 2018 2019	6% 5% 5%
2 Percentage bereik van jeugdigen door Jeugdgezondheidszorg	95% (2013)	5,95%	99%	2016 2017 2018	95% 95% 95%

Programmaonderdeel

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Veilig thuis
Veilig Thuis is met ingang van 1 januari 2017 een Gemeenschappelijke Regeling Amsterdam-Amstelland van de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Diemen, Ouder- Amstel en Uithoorn. Deze gemeenten hebben op grond van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo) en de Jeugdwet (2014) vanaf 1 januari 2015 een gezamenlijke bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het in stand houden van een Advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling (AMHK) dat opereert onder de naam Veilig Thuis.

Om Veilig Thuis als één ongedeelde organisatie te kunnen laten functioneren besloot het college het personeel van Jeugdbescherming regio Amsterdam, Vita Welzijn in Amstelland, BlijfGroep in Amsterdam en afdeling MGGZ Vangnet van de GGD per 1 juni 2016 voor de uitvoering van Veilig Thuis Amsterdam-Amstelland in gemeentedienst te nemen.
De inspecties Jeugd- en gezondheidszorg hebben eind 2015 onderzoek gedaan bij alle 26 Veilig Thuisorganisaties in Nederland, aan de hand van een toetsingskader dat bestaat uit 24 onderdelen, waarvoor bij een voldoende beoordeling telkens één punt wordt toegekend. Veilig Thuis Amsterdam-Amstelland kreeg 20 punten, waarmee het landelijk tot de best beoordeelde Veilig Thuisorganisaties behoort.

Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht (AAGG)
Binnen het programmaplan AAGG hebben in 2016 in totaal 111 scholen deelgenomen aan de *Jump-in* aanpak. In de loop van 2016 zijn 21 nieuwe scholen gestart met het *Jump-in* verbetertraject. Alle scholen die in een verbetertraject zitten, krijgen ondersteuning van een *Jump-in* adviseur. Deze helpt met:
- het creëren van draagvlak, implementeren en borgen van gezond eten en drinken
- de *PLAYgrounds*-aanpak gericht op actief buitenspelen
- oudervoorlichting en betrokkenheid

Dapper – het Digitale Leef- en Actieplan is in 2016 opgeleverd en de procentuele afwijking van jeugdigen op gezond gewicht ten opzichte van het landelijk gemiddelde is positiever uitgekomen dan verwacht.

Jeugdgezondheidszorg
De Jeugdgezondheidszorg had in 2016 een bereik van 99%. Dit betekent dat zij praktisch alle Amsterdamse kinderen ziet. Ook zijn in 2016 zijn op scholen gezondheid bevorderende projecten uitgevoerd, tegen roken, drinken, drugs en voor bewegen en gezonde voeding. Het Ouderportaal is sinds 1 augustus 2016 beschikbaar voor alle ouders in Amsterdam en Amstelland.

Doel 2

Zie activiteiten hierna C

Mensen met openbare, geestelijke gezondheidszorgproblemen krijgen op tijd passende hulp

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicatoren doel					
1	Mensen met openbare, geestelijke gezondheidszorgproblemen krijgen op tijd passende hulp	90% (2013)	100%	100%	2017 100% 2018 100% 2019 100%
2	Aantal calamiteiten/meldingen bij Veilig Thuis	2015 startjaar	5.000	6.432	2016 5.000 2017 5.000 2018 5.000

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Tijdige zorg voorkomt het onnodig escaleren van aandoeningen en houdt de kosten binnen de perken. In 2016 zijn we verder gegaan met het inzetten van wijk-GGD'ers, die, samen met de politie, de oren en ogen in de buurt zijn. Zo kreeg de al functionerende samenwerking van politie en GGD ook in de wijken gestalte. De belangrijke meerwaarde is dat meteen hulp op locatie gegeven kan worden als de politie en de GGD dat wenselijk achten. Hulp die dan niet door de GGD maar door het zorgnetwerk wordt gegeven. De aanpak richt zich op mensen met een verscheiden problematiek (somatisch, psychisch, licht verstandelijk beperkt, et cetera). Er wordt toegewerkt naar een sluitende aanpak van verwarde personen. Ook daarvoor is de samenwerking van politie en zorg cruciaal.

In 2016 kwamen bij Veilig Thuis 4.717 adviesvragen en 6.432 meldingen binnen. Het grootste deel betrof huishoudens met kinderen. Vanaf januari steeg het aantal meldingen maandelijks.

Doel 3 Zie activiteiten hierna A B D

Op tijd volksgezondheidsproblemen signaleren en - door samenwerking en afstemming - helpen oplossen

Indicatoren doel

Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

De epidemie van zikavirusinfecties in Zuid-Amerika – door de Wereldgezondheidsorganisatie WHO verklaard tot *Public Health Emergency of International Concern* – vroeg vooral in de eerste helft van 2016 extra inzet van de infectieziektebestrijding. In het najaar was er een uitbraak van hepatitis A op de Buikslotermeerschool in Amsterdam Noord. Daar zijn 341 leerlingen en medewerkers gevaccineerd om verdere verspreiding te voorkomen. De verhoogde instroom van asielzoekers sinds het najaar van 2015 vroeg extra aandacht van de afdeling Tuberculosebestrijding.

Activiteiten

A Het basistakenpakket uit de Jeugdgezondheidszorg uitvoeren

	Peilwaarde (peiljaar))	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2016/2019	
Indicator activiteit					
Minimaal percentage kinderen dat wordt gevaccineerd	90% (2012)	90%	92%	2017 2018 2019	90% 90% 90%
Hoort bij doel 1 en 3					

B Gezondheid bevorderende activiteiten uitvoeren, zoals het programma Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht (AAGG)

	Peilwaarde (peiljaar))	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2016/2019	
Indicator activiteit					
Aantal basisscholen waar JUMP-in wordt toegepast	70 (2012)	100	111	2017 2018 2019	115 130 130
Hoort bij doel 1 en 3					

C Crisisdienstverlening bieden voor geestelijke problemen vanuit openbare, geestelijke gezondheidszorg (OGGZ) en vanuit 'Veilig Thuis'

	Peilwaarde (peiljaar))	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2016/2019	
Indicator activiteit					
Percentage kinderopvanglocaties dat jaarlijks wordt geïnspecteerd	100% (2014)	100%	92%	2019 2018 2019	100% 100% 100%
Hoort bij doel 1 en 2					

D Onderzoek en controle, bijvoorbeeld door de luchtkwaliteit te meten

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicator(en) en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1 en 3

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Programmaonderdeel 6.1 **Baten** 103,0 **Lasten** 143,7

Forensische artsen en medische adviezen

Activiteit B

Baten 3,2
Lasten 3,6

De forensisch verpleegkundigen doen vijf dagen per week de zorgcoördinatie voor het Centrum Seksueel Geweld en daarnaast nemen zij sinds september 2016 ook actief deel aan de bezetting van de GGD-meldkamer, die in juni 2016 opgericht is. De sociaal-medisch adviseurs gaven in 2016 6.000 adviezen meer dan gewoonlijk (50%), als gevolg van een sterke stijging in de aanvragen van een bijzondere bijstandsuitkering.

Gemeenschappelijke hulp bij ongevallen en rampen (GHOR)

Activiteit D

Baten 2,9
Lasten 3,2

In 2016 is de GHOR dertien keer ingezet. Het ging hierbij vooral om branden, soms met risico op het vrijkomen van gevaarlijke stoffen, een stroomstoring met gevolgen voor de zorgcontinuïteit en een sportevenement waarbij veel mensen door de weersomstandigheden onwel werden.

Infectieziektebestrijding

Activiteit B D

Baten 38,0
Lasten 40,3

De soa-polikliniek werkt sinds januari 2015 binnen nieuwe subsidiekaders, met onder andere een beperking van de bezetting als gevolg. Dat leidde ook in 2016 tot lange wachttijden op de soa-polikliniek, waar ondanks maatregelen als een postcodebeleid een groot deel van de cliënten niet terecht kon. Vanaf eind mei 2016 werden de wachttijden verkort door tijdelijk personeel in te huren en verminderde het aantal terugverwezen cliënten aanzienlijk. In 2016 kregen meer cliënten passende soa-zorg dan in 2015. Het aantal consulten bedroeg in 2016 circa 43.500, waar 40.000 was begroot.

Jeugdgezondheidszorg

Activiteit A B D

Baten 34,0
Lasten 35,6

De GGD Amsterdam werkt sinds twee jaar in de Ouder- en Kindteams die een samenwerking zijn van drieëntwintig jeugd- en welzijnsorganisaties, de gemeente en de GGD (de Joint Venture genoemd). Tweeëntwintig Ouder- en Kindteams zijn actief in de wijken, vijf teams in het voortgezet onderwijs en het mbo. De teams onderhouden contacten met een breed scala aan netwerkpartners in de wijken. Het aantal kinderen dat bereikt wordt bij Jeugdgezondheidszorg is in het afgelopen jaar stabiel gebleven en (digitale) innovaties – zoals de GroeiApp – zijn ingevoerd.

Milieu en gezondheid

Activiteit A C

Baten	3,3
Lasten	5,0

We hebben een bijdrage geleverd aan stedelijke programma's als de *Bewegende Stad* en de *Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht*. In 2016 werd Dierplaagbeheersing gereorganiseerd. Dit was nodig was door de structurele afname van de inkomsten van particuliere opdrachtgevers en door de toename van door de gemeente gefinancierde zorgtaken, zoals het reageren op meldingen van burgers.

Onderzoek en gezondheidsbevordering

Activiteit B D

Baten	4,6
Lasten	12,6

Met de Jeugdgezondheidsmonitor wordt periodiek de lichamelijke en psychosociale gezondheid van kinderen en jongeren in kaart gebracht. Nemen bepaalde gezondheidsproblemen af of juist toe? Zijn er risicogroepen voor een bepaald gezondheidsprobleem? De Jeugdgezondheidsmonitor is gebaseerd op informatie die we verzamelen via (papieren of digitale) vragenlijsten bij kind, ouder en leerkracht en via registraties in het digitale kinddossier van de Jeugdgezondheidszorg. Eind 2016 is voor de Amsterdamse Gezondheidsmonitor een steekproef gedaan onder 23.600 Amsterdammers van 19 jaar of ouder. De resultaten worden in 2017 gepresenteerd.

Openbare geestelijke gezondheidszorg

Activiteit B D

Baten	14,6
Lasten	24,3

Maatschappelijke en Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ) heeft in 2016 de (door)ontwikkeling van en onderzoek naar de samenwerking tussen de Wijk-GGD en wijkagenten voortgezet. Dit gebeurde onder andere in samenwerking met de Vrije Universiteit. Via de Meldpunten Zorg en Woonoverlast (MZWO) kreeg de Wijk-GGD in 2016 (opnieuw) meer meldingen te verwerken. Bij de crisisdienst van Vangnet steeg het aantal meldingen van personen in acute crisis ten opzichte van 2015 van 3.532 naar 3.760.

Overige activiteiten gezondheidszorg

Activiteit C

Baten	2,4
Lasten	18,3

De lasten en baten die hier zijn opgenomen betreffen onder andere de doorberekening van overhead, de ingeboekte bedragen voor weglekeffecten en de uitname voor voormalig personeel voor in totaal € 11,6 miljoen. Voor de werkzaamheden voor derden wordt bij de GGD overhead in rekening gebracht die vervolgens (op basis van de bedragen 2014) over alle activiteiten verdeeld worden. Deze doorbelasting van overhead met als basis de bedragen die in 2014 doorbelast werden leidt er toe dat de externe financiers geen extra (overhead)lasten doorbelast krijgen. Hierdoor resteert er een bedrag aan overhead dat is opgenomen bij overige activiteiten. Dit bedrag is het verschil tussen de overhead nieuw (bij een gecentraliseerde bedrijfsvoering) en de overhead oud (bij een door de GGD uitgevoerde bedrijfsvoering).

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	94,7	98,7	100,5	1,8
Lasten	134,3	138,2	142,3	4,1
- *Saldo van baten en lasten*	*-39,6*	*-39,5*	*-41,8*	*-2,3*
Onttrekking reserves	2,1	3,5	2,4	-1,1
Toevoeging reserves	2,2	0,6	0,5	0,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-0,1*	*3,0*	*1,9*	*-1,1*
Subtotaal stedelijk	**-39,7**	**-36,5**	**-39,9**	**-3,4**
Gebiedsgericht werken				
Baten	0,0	0,1	0,1	0,0
Lasten	1,7	0,9	0,9	-0,0
- *Saldo van baten en lasten*	*-1,7*	*-0,9*	*-0,8*	*0,1*
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-1,7**	**-0,9**	**-0,8**	**0,1**
Totaal programmaonderdeel 6.1	**-41,3**	**-37,4**	**-40,7**	**-3,4**

Het totaal van programmaonderdeel 6.1 Gezondheidszorg wijkt € 3,4 miljoen af van de begroting. Dit is voornamelijk het gevolg van een negatief resultaat van € 3,4 miljoen op stedelijk niveau bij overige activiteiten. Het begrote saldo is € 37,4 miljoen en het gerealiseerde saldo € 40,7 miljoen.

Toelichting Stedelijk

Het negatieve resultaat op de stedelijke taken van € 3,4 miljoen wordt hieronder toegelicht.

Baten

De totale baten van € 100,5 miljoen zijn € 1,8 miljoen hoger dan begroot en dat verklaren we als volgt:

- Hogere baten van € 3,6 miljoen voor Jeugdgezondheidzorg vanwege niet begrote subsidie-inkomsten die doorbetaald worden aan GGD'en van naburige regio's.
- Hogere baten van € 1,4 miljoen voor Infectieziektebestrijding, vooral doordat de productie van het streeklaboratorium in 2015 sterk is gestegen. Daarom kwam in 2016 nog meer dan € 0,6 miljoen binnen, waar geen verplichting tegenover stond. Dit betreft een eenmalig voordeel.
- Lagere baten van € 1,1 miljoen voor Onderzoek en gezondheidsbevordering, dat voor een deel uit tijdelijke projecten bestaat; ook de lasten kwamen lager uit.
- Lagere baten van € 1,0 miljoen voor Openbare geestelijke gezondheidszorg vanwege lagere vergoedingen van de subsidieverstrekkers en zorgverzekeraars.
- Lagere baten van € 1,1 miljoen door een groot aantal kleinere afwijkingen die verder niet worden toegelicht.

Lasten

De totale lasten van € 142,3 miljoen zijn € 4,1 miljoen hoger dan begroot en dat verklaren we als volgt:

- Hogere lasten van € 3,3 miljoen voor de Jeugdgezondheidszorg vanwege de doorbetaling van subsidie-inkomsten aan GGD'en van naburige regio's.
- Hogere lasten van € 2,8 miljoen voor Overige activiteiten gezondheidszorg vanwege taakstellingen vanuit het concern Amsterdam voor organisatieontwikkeling die niet vervuld kunnen worden op activiteiten voor derden, onder andere de verdeling van de lasten voor het weglekeffect bij bedrijfsvoering (€ 2,5 miljoen), de niet te realiseren baten voor Voormalig Ambulancepersoneel (€ 0,9 miljoen) en de lasten op uitgenomen budgetten (€ 0,4 miljoen).

- Hogere lasten van € 0,7 miljoen voor Openbare geestelijke gezondheidszorg doordat het aantal meldingen van personen in acute crisis is gestegen van 3.532 naar 3.760. Daardoor stegen de kosten van Vangnet met € 0,5 miljoen. Verder is er een verschuiving tussen 2015 en 2016 van 0,2 miljoen nadelig.
- Lagere lasten van € 1,6 miljoen voor Onderzoek en gezondheidsbevordering; ook de baten kwamen lager uit.
- Lagere lasten van € 1,1 miljoen door een groot aantal kleinere afwijkingen die verder niet worden toegelicht.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Voor gebiedsgericht werken waren er in 2016 geen significante afwijkingen van de begroting.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	**-/-**		**+**	**-/-**
Reserve Health Valley	6,7		1,4	5,3		1,7
Reserve Research en Development GGD	1,6	-	0,4	1,3	-	0,9

Toelichting
De reserve Health Valley is gevormd ten behoeve van Sarphati Amsterdam. De lasten zijn lager uitgevallen dan begroot doordat de ontwikkeling van de Informed Consent app vertraging heeft opgelopen. Ouders kunnen met deze app op een laagdrempelige manier hun toestemming geven voor deelname aan onderzoeken (of delen van onderzoeken).
De reserve Research & Developement GGD wordt gevormd uit opbrengsten van B-taken. Vanwege hogere inkomsten van het Streeklaboratorium heeft een lagere onttrekking plaatsgevonden.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	-/-		+	-/-
Groot onderhoud huisvesting (GGD)	3,3	0,8		4,1	0,9	0,6

Toelichting
Er is in 2016 gedoteerd conform begroting maar er is minder besteed dan begroot omdat het groot onderhoud is beperkt tot het hoogst noodzakelijke. Verdere werkzaamheden zijn uitgesteld tot 2017 om dan gecombineerd te worden met de grootschalige verbouwing van de gevels van het pand Nieuwe Achtergracht 100 (hoofdkantoor GGD).
Het doel van de voorziening is het egaliseren van de prijs per vierkante meter van de panden.

Beleidskaders

- Wet publieke gezondheid
- Gemeentelijke nota Volksgezondheid 2012- 2015
- Jeugdwet
- Wet op de Veiligheidsregio's
- Wet Maatschappelijke Ondersteuning

Risicobeheersing

Actuele risico's

- Voor externe auditors is het niet mogelijk bedrijfsvoeringprocessen binnen de GGD te toetsen waardoor de organisatie haar certificaat dreigt te verliezen.
  Maatregel
  Tijdig dienstverleningsovereenkomsten (DVO) opstellen voor de GGD-onderdelen die bepalend zijn voor het behoud van de certificering. In overleg met het cluster Bedrijfsvoering en de clusterstaf stellen we de komende periode DVO's op.

- Onvoldoende rekening houden met de financieringsstructuur van de GGD in geval van taakstellingen en budget-uitnamen.
  Maatregel
  Waar nodig de financiering toelichten en meedenken over oplossingen die Amsterdambreed zijn. DMC zoekt samen met de GGD naar een oplossing.

- Het verliezen van aanbestedingstrajecten, zoals voor AGZ (landelijke) aanbestedingen medische werkzaamheden (niet wettelijke taken). Dit kan tot gevolg hebben dat de inkomsten (sterk) teruglopen en het saldo van de GGD ten laste van de gemeente Amsterdam stijgt.
  Maatregel
  Waar mogelijk optrekken met lokale, regionale en landelijke partners. Op de hoogte blijven van regelgeving, scherp calculeren en inzetten op hoge kwaliteit van kennis en dienstverlening (bijvoorbeeld hoogleraarschap forensische geneeskunde.

Nieuw risico

- Het aantal aanmeldingen *Veilig Thuis* groeit door publiekscampagne waardoor wachtlijsten ontstaan.
  Maatregel
  De gemeente breidt de capaciteit uit.

Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

6.2 Maatschappelijke ondersteuning

Kwetsbare Amsterdammers ondersteunen om de regie over hun leven te houden of te nemen

Belangrijke ontwikkelingen

Het Rijk heeft taken op het gebied van zorg en welzijn naar gemeenten overgedragen. Daaraan is een besparingsopgave verbonden. Als gevolg van een nieuwe verdeling van de financiële middelen over de gemeenten vinden nog steeds correcties plaats in de middelen die Amsterdam ontvangt van het Rijk. Amsterdam heeft de Begroting 2016 vanuit de eigen middelen aangevuld.

Uit onderzoek blijkt dat mensen het liefst in hun eigen woning blijven als ze ouder worden. De gemeente speelt een belangrijke rol bij het langer thuis blijven wonen van ouderen en mensen met een beperking en kan zo nodig ondersteuning (thuis) bieden via de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).
In de inkoopprocedure van ambulante ondersteuning en dagbesteding is voor 2016 experimenteerruimte gecreëerd. Aanbieders realiseerden nieuwe aanpakken die beter aansluiten bij de vraag van de cliënten. Een voorbeeld is Anders kijken, anders doen, een initiatief waarbij professionals uit de gehandicaptenzorg samen met hun cliënten oplossingen bedenken en uitvoeren. Deze oplossingen liggen veelal niet in de instellingen (en hun aanbod) maar in de wijken en de buurten waar cliënten wonen.

In 2016 zijn de mogelijkheden onderzocht voor het realiseren van ouderenhuisvesting, huisvesting voor uitstroom dak-thuislozen en beschermd wonen. Daarnaast hebben we gekeken hoe we vrijkomend vastgoed van voormalige verpleeg-en verzorgingshuizen kunnen gebruiken voor ouderenhuisvesting en de veranderende zorg- en ondersteuningsvraag. Er zijn in de stad een aantal projecten ouderenhuisvesting gerealiseerd en er zijn meer sociale huurwoningen beschikbaar gekomen voor mensen met een zorgvraag.

Domotica of huisautomatisering is het toepassen van ICT om de kwaliteit van wonen en leven te verbeteren, denk bijvoorbeeld aan het automatisch aan- en uitschakelen van het licht. Domotica kunnen ouderen helpen langer zelfstandig te blijven wonen. Een deel van de domotica valt in de categorie woonruimteaanpassingen, zoals een automatische deuropener of een halofoon (om te horen wie er voor de deur staat). De gemeente vergoedt een aantal van die woonruimteaanpassingen en ook de zorgverzekeraars vergoeden een deel.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C

Amsterdammers kunnen volwaardig meedoen aan de maatschappij en krijgen daarbij waar nodig ondersteuning

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019	
Indicator doel					
Cliënttevredenheid in cijfers van 1-10	nvt	7	7,7	2017	7
				2018	7,5
				2019	7,5

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Halverwege 2016 zijn de financiële afspraken met aanbieders ambulante ondersteuning en dagbesteding aangepast. Aanbieders die meer cliënten ondersteunden kregen meer budget, aanbieders met minder cliënten minder. Op deze manier is recht gedaan aan de keuzevrijheid van cliënten en gaf de gemeente invulling aan haar zorgplicht.

Amsterdam heeft afspraken met de organisaties voor maatschappelijke dienstverlening (Madi's) en MEE Amstel en Zaan voor het bieden van cliëntondersteuning. Daarnaast subsidieert de gemeente ook de volgende cliëntenorganisaties voor het bieden van cliëntondersteuning: Cliëntenbelang Amsterdam, Daklozenbond, Bureau Straatjurist en de belangenvereniging voor drugsgebruikers MDHG (Medisch-sociale Dienst Heroïne Gebruikers).
Het cijfer voor de cliënttevredenheid is gebaseerd op de klanttevredenheidsonderzoeken uit 2016 voor het aanvullend openbaar vervoer (AOV) en voor de hulpmiddelen wonen en vervoer. Landelijk is afgesproken dat alle gemeenten in 2o16 starten met het jaarlijkse cliëntervaringsonderzoek (CEO). In het nieuwe onderzoek worden geen (rapport)cijfers gebruikt, maar maakt een vergelijking met landelijke uitkomsten. Najaar 2016 is voor het eerst een CEO uitgevoerd met het onderstaande resultaat.

Cliëntervaringsonderzoek	Amsterdam	Nederland
Samen naar oplossingen gezocht	68%	70%
Ondersteuning past bij mijn hulpvraag	75%	77%
Met ondersteuning kan ik beter de dingen doen die ik wil	72%	74%

Doel 2

Zie activiteiten hierna A B C E

Meer mensen functioneren zo zelfstandig mogelijk, zo nodig met ondersteuning

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019	
Indicator doel					
Percentage professionele ambulante ondersteuning en dagbesteding	100% (2014)	87%	82,8%	2017 2018 2019	81% 81% 81%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

De uitgaven 2015 en 2016 laten (zonder invloed van eigen bijdragen en toerekening apparaatskosten) een kostendaling zien van in totaal 17,2 procentpunt. De realisatie voor 2016 komt daarmee op 82,8%. In 2016 werden dagbesteding, ambulante ondersteuning en hulp bij het huishouden door dezelfde aanbieders geleverd als in 2015. We hebben deze contracten met een jaar verlengd. Partijen die als onderaannemer werkten, kregen de mogelijkheid om zelf een overeenkomst met de gemeente aan de te gaan.

In de onderhandelingen met de zorgorganisaties die Wmo-ondersteuning uitvoeren, maakte Amsterdam zich in 2016 sterk voor de' kanteling'. De kanteling houdt in dat gekeken wordt naar wat iemand zelf kan, alleen of met zijn naasten. Uitgangspunt is dat de cliënt zoveel mogelijk zelf de regie houdt op de inrichting van zijn leven, en dat professionals daarop aansluiten. Dit betekent een verandering van werkzaamheden voor de professionals. Om hen hierbij te helpen bood de gemeente in 2016 gratis trainingen aan voor wijkzorgprofessionals: RIS-training, Basistraining Zelfredzaamheid-Matrix (ZRM) en de Basistraining Wijkzorg.

In 2016 is het aantal Sociaal Loketten uitgebreid. Dit zijn loketten voor Amsterdammers met vragen over zorg, welzijn, zelfstandig wonen, urgentieverklaring, kwijtschelding, geldproblemen en minimaregeling. De Sociaal Loketten in de stadsdelen werken samen met aanbieders en Madi en MEE Amstel en Zaan, en verwijzen zo nodig door.

Doel 3 Zie activiteiten hierna **A** **B** **C** **E**

Meer mensen functioneren zo zelfstandig mogelijk, zo nodig met ondersteuning

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicator doel				
Percentage afname professionele hulp in het huishouden	100% (2014)	85%	79,3%	2017 75% 2018 75% 2019 75%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

In 2016 waren er 16.889 cliënten die hulp bij het huishouden ontvingen, tegenover 17.832 cliënten in 2015. De uitgaven 2015 en 2016 laten (zonder invloed van eigen bijdragen en toerekening apparaatskosten) een kostendaling zien van in totaal 20,7 procentpunt. De indicator voor 2016 komt daarmee op 79,3%. De contracten voor 2015 met aanbieders van hulp bij het huishouden zijn met een jaar verlengd, maar bezuinigingen van het kabinet noodzaakten tot maatregelen. De gemeente gaf opdracht alle cliënten opnieuw te beoordelen, wat er toe leidde dat zij in de eerste helft van 2016 in vergelijk met 2015 gemiddeld 10% minder huishoudelijke hulp kregen.

De uitspraken van de Centrale Raad van Beroep en de Rechtbank Amsterdam in mei 2016, over de hulp bij het huishouden, noodzaken de gemeente haar beleid voor hulp bij het huishouden aan te passen. Dat zal in 2017 gebeuren. Cliënten die niet tevreden waren kregen het aanbod (tijdelijk) terug te gaan naar hun oude uren, als een tijdelijke reparatie in afwachting van een nieuwe beschikking.

In 2016 zagen we een afname van het aantal verstrekte hulpmiddelen voor wonen en vervoer (11.410 in 2016 tegenover 12.600 in 2015). Dit is het gevolg van de verplichte eigen bijdrage, van gewijzigd beleid waardoor bepaalde voorzieningen minder worden verstrekt en van achterstanden bij het indicatieadviesbureau. Ook was er door de invoering van de eigen bijdrage in 2016 een dalende vraag (1.220 in 2016 tegenover 1.621 in 2015) naar woonruimteaanpassingen.

Activiteiten

A **Uitvoeringspartijen contracteren die maatschappelijke ondersteuning en/of dagbesteding bieden**

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1, 2 en 3

B **Partijen contracteren die hulp bieden bij huishouden, woon-, rol-, vervoer- en mobiliteits-voorzieningen**

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1, 2 en 3

C **De eigen bijdragen bepalen en innen voor maatschappelijke ondersteuning en Wmo-voorzieningen**

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1, 2 en 3

Activiteiten (vervolg)

D **Organiseren van het Meldpunt Veilig Thuis**

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 3

E **Onderhouden van klantroutes en toegangsprocessen**

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 2 en 3

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Programmaonderdeel 6.2 **Baten** 20,5 **Lasten** 220,3

Begeleiding

Activiteit A D E

Baten	-
Lasten	0,4

Om er voor te zorgen dat de groeiende groep mensen met dementie de juiste ondersteuning krijgt, en die ook in de toekomst blijft houden, investeerde Amsterdam in het programma de Age Friendly City. Daarnaast investeerden we in informatie en advies, in netwerk- en mantelzorgondersteuning, in dagbesteding en mobiliteit en in vervoer. Amsterdam startte in 2016 de brede verkenning van eenzaamheid, in samenwerking met maatschappelijke partijen, wetenschappers en bedrijven. Eenzaamheid is een serieus probleem dat leidt tot persoonlijk leed en hoge maatschappelijke kosten.

Hulp bij het Huishouden

Activiteit B D E

Baten	8,5
Lasten	45,6

Vanaf juli 2016 neemt het gebruik van diensten thuis af. Dit komt doordat cliënten die een beroep doen op hulp bij het huishouden gebruik kunnen maken van hun eerdere urenindicatie vanwege de tijdelijke reparatie. Eind 2016 is de pilot Ondersteuning bij het huishouden gestart. Partijen die meedoen hebben experimenteerruimte gekregen. Met dit nieuwe aanbod komt te gemeente tegemoet aan cliënten die naast huishoudelijk hulp ook lichte begeleiding en/of praktische hulp nodig hebben.

Indicatiestellingen Wmo

Activiteit A B

Baten	-
Lasten	2,5

Het Indicatieadviesbureau Amsterdam (IAB) startte per 1 april 2016 als opvolger van Wmo Adviesbureau, en doet een deel van de indicatieadvisering en indicatiestelling voor de Wmo-voorzieningen in Amsterdam. In te veel gevallen werd in 2016 de doorlooptijd van drie weken niet gehaald. We zijn een intensief verbetertraject gestart. Met resultaat: in december 2016 werd 65% van de aanvragen binnen de norm van drie weken behandeld.

Maatschappelijke dienstverlening

Activiteit A C D E

Baten	1,6
Lasten	39,0

In 2016 zijn de Sociaal Loketten er op toegerust mensen te informeren en te adviseren over de Wmo. Medewerkers van de Sociaal Loketten zijn getraind om dementie bij mensen te herkennen en te helpen.

Uitvoering nieuwe Wmo verordening

Baten	0,6
Lasten	75,5

In 2016 is hebben de beoogde zeven allianties Wijkzorg zich gevormd en voorbereid op start in 2017. De Allianties hebben een belangrijke taak in de doorontwikkeling van wijkzorg. In 2016 begon de verbinding van klantmanagers activering met Wijkzorg. Klantmanagers activering roepen mensen met een uitkering op voor een gesprek en kunnen dan signaleren of klanten hulp nodig hebben.
De klantmanagers kunnen toegang tot Wmo-dienstverlening regelen voor hun klanten.

Vervoersvoorzieningen

Activiteit B D E

Baten	2,3
Lasten	37,1

Het gebruik van het aanvullend openbaar vervoer (AOV) is in 2016 (23.588 gebruikers) licht afgenomen ten opzichte van 2015 (25.433 gebruikers). Het AOV bestaat uit vier vervoersproducten: Beschermd vervoer, Deur tot deur Samenreizend, Deur tot deur Plus en Kamer tot kamer-vervoer.

Wmo inspraak

Activiteit A B C D E

Baten	7,4
Lasten	13,5

Voor alle besluitvormingstrajecten is advies gevraagd aan de Wmo adviesraad. De gemeenteraad heeft in 2016 een heroverweging laten uitvoeren op welke wijze de gemeente in gesprek gaat en samenwerkt met belangenbehartigers en belanghebbenden en initiatieven van 'onderop' ophalen op het gebied van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). De gemeente blijft voorstander van één stevig, deskundig en met mandaat werkend kenniscentrum- koepelorganisatie.

Woonvoorzieningen

Activiteit B D E

Baten	-
Lasten	6.7

In 2016 is de aanbesteding voor trapliften voorbereid. Naar aanleiding van een motie van de gemeenteraad oriënteren we ons op de aanpassing van het trapliftenbeleid. We gaan na of het mogelijk is trapliften over meerdere verdiepingen te verstrekken (nu is één verdieping de regel). In 2016 heeft de gemeente 1.220 woonruimteaanpassingen, waaronder trapliften, toegekend, voor in totaal € 2,5 miljoen.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	11,0	13,7	10,3	-3,4
Lasten	219,2	227,3	202,6	-24,7
- *Saldo van baten en lasten*	*-208,2*	*-213,6*	*-192,4*	*21,3*
Onttrekking reserves	45,6	1,6	1,2	-0,4
Toevoeging reserves	20,3	1,7	-	-1,7
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*25,2*	*-0,1*	*1,2*	*1,4*
Subtotaal stedelijk	**-183,0**	**-213,7**	**-191,1**	**22,6**
Gebiedsgericht werken				
Baten	8,5	8,3	8,1	-0,2
Lasten	16,8	18,0	17,7	-0,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-8,3*	*-9,7*	*-9,6*	*0,1*
Onttrekking reserves	1,9	0,9	0,9	-0,0
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*1,9*	*0,9*	*0,9*	*-0,0*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-6,3**	**-8,8**	**-8,7**	**0,1**
Totaal programmaonderdeel 6.2	**-189,3**	**-222,5**	**-199,8**	**22,7**

Het programmaonderdeel maatschappelijke ondersteuning heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 22,7 miljoen. Dat is het resultaat van een positief saldo van € 22,6 miljoen op de stedelijke taken en een positief saldo van € 0,1 miljoen op het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het positief resultaat op stedelijke taken van € 22,6 miljoen wordt vooral verklaard door € 24,7 miljoen lagere lasten verdeeld over Maatschappelijke dienstverlening (€ 9,6 miljoen), Hulp bij het Huishouden (€ 3,4miljoen), Vervoersvoorzieningen (€ 3,5 miljoen), Uitvoering nieuwe Wmo verordening (€ 2,2 miljoen), Woonvoorzieningen (€ 2 miljoen), Indicatiestellingen Wmo (€ 0,8 miljoen), Overige uitvoeringskosten Wmo (€ 1,4 miljoen) en een extra vrijval op de Wmo egalisatiereserve (€ 1,4 miljoen). Een toelichting op de afwijkingen staat hieronder.

Baten
De totale baten van € 10,3 miljoen zijn € 3,4 miljoen lager dan begroot. Dit wordt vooral veroorzaakt door lagere opbrengsten van € 1,8 miljoen bij Hulp bij het huishouden (Hbh). Door de invoering van een eigen bijdrage (die geldt voor de gehele Wmo) wordt minder gebruik gemaakt van deze voorziening en ook minder van woon- en vervoersvoorzieningen.
Er waren hogere opbrengsten van € 0,6 miljoen bij de uitvoering nieuwe Wmo door een niet begrootte doorbelasting van de werkzaamheden rond jeugdactiviteiten.

Lasten
De totale lasten van € 202,6 miljoen zijn € 24,7 miljoen lager dan begroot. Dat heeft onder meer de volgende oorzaken:

- Lagere lasten van € 9,6 miljoen voor Maatschappelijke dienstverlening vooral als gevolg van een onderbesteding op het budget Huishoudelijke hulp Toelage/ Diensten Thuis (DT) van € 5,7 miljoen. Vanaf juli 2016 neemt het gebruik van DT af, enerzijds omdat er minder animo, maar ook omdat cliënten (tijdelijk) gebruik kunnen maken van hun eerdere urenindicatie door een uitspraak van de Centrale Raad van Beroep.
- Een onderbesteding van € 0,7 miljoen op subsidies, minder aanvragen voor mantelzorgprojecten en het aanvullend budget voor kortdurend verblijf is niet besteed.

- Een positief afwikkelingsverschil van € 3,3 miljoen op de Brede Doeluitkering 2012-2015 aan de stadsdelen en een overschrijding van € 0,2 miljoen op Doelgroepenvervoer.
- Een onderbesteding voor Hulp bij het huishouden van € 4,5 miljoen. Dit kwam doordat het aantal Amsterdammers dat Hbh aanvraagt afneemt. Deze trend zien we ook landelijk. Maar omdat een extra bedrag van € 1,1 miljoen (zijnde een last) is toegevoegd aan de voorziening dubieuze debiteuren Persoonsgebonden budgetten is de onderschrijding per saldo € 3,4 miljoen.
- In de egalisatiereserve Wmo is een bedrag van € 1,4 miljoen vrijgevallen, wegens de verlaging van het budgettair kader. De maximale omvang van de egalisatiereserve is hieraan gekoppeld.
- Lagere lasten van in totaal € 3,5 miljoen bij Vervoersvoorzieningen, door een onderbesteding van € 2,7 miljoen, worden veroorzaakt door een afname van het aantal toekenningen en uitstaande voorzieningen (ook hier als gevolg van het invoeren van een eigen bijdrage) en een onderbesteding van bij het Aanvullend openbaar vervoer door minder gebruik. En er was een positieve afwikkeling van voorgaande jaren van € 0,3 miljoen.
- De lagere lasten van in totaal € 2,2 miljoen bij de Uitvoering nieuwe Wmo-verordening zijn onder andere te verklaren uit een onderbesteding van € 2,6 miljoen voor Ambulante ondersteuning (AO), Dagbesteding (DB) en Kortdurend verblijf (KVD). Als gevolg van een verminderde vraag naar Persoonsgebonden budgetten was er een onderbesteding van € 9,7 miljoen die deels is gecompenseerd door hogere uitgaven op zorg in natura (€ 7,2 miljoen). Hogere uitvoeringskosten minus de afrekening SVB over 2015 leverde per saldo een overschrijding op van € 0,7 miljoen. De start van het programma Eenzaamheid gaf een overschrijding van € 0,5 miljoen.
- De lagere lasten van in totaal € 2,0 miljoen bij Woonvoorzieningen zijn te verklaren uit een onderbesteding van € 2,5 miljoen door een dalende vraag naar woonruimteaanpassingen (ook hier het gevolg van het invoeren van een eigen bijdrage) en door scherp aanbesteden. Aan de voorziening Verhuiskostenvergoeding is € 0,5 miljoen gedoteerd, zodat het totale resultaat uitkomt op € 2,0 miljoen.

De afwijking op de reserves wordt hieronder, in het onderdeel reserves, verder toegelicht.

Toelichting gebiedsgericht werken

De totale baten van € 8,1 miljoen zijn € 0,2 miljoen lager dan begroot door een nadeel van € 0,2 miljoen op het product Wmo-inspraak bij stadsdeel Oost als gevolg van het naar de balans boeken (als vooruit ontvangen bedrag) van het niet bestede deel van de brede doeluitkering Wmo.
De totale lasten van € 17,7 miljoen zijn € 0,3 miljoen lager dan begroot met als verklaring hogere lasten van € 0,8 miljoen voor Maatschappelijke dienstverlening bij stadsdeel Zuid, voortvloeiend uit de ontvlechting en herschikking van budgetten van het Sociaal Loket. Daar stonden lagere lasten tegenover van in totaal € 1 miljoen op de Wmo-inspraak, omdat een deel van de brede doeluitkering Wmo niet tot besteding is gekomen, door vertraging in de uitvoering van projecten.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	**-/-**		**+**	**-/-**
Egalisatie reserve Wmo	18,2		1,2	16,9	1,6	1,7

Toelichting
Het maximum van de egalisatie reserve WMO is vastgesteld op 10% van het budgettaire kader. In de Voorjaarsnota 2016 is het budgettaire kader aangepast waardoor bij de Jaarrekening 2016 een vrijval is verwerkt van € 1,3 miljoen. De totale vrijval inclusief het saldo van de begrote dotatie en onttrekking (€ 0,1 miljoen) komt uit op € 1, 4 miljoen.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Voorziening verhuiskosten	1,5	0,5		2,0		

Toelichting
In 2016 is de bestaande voorziening herijkt op basis van ervaringscijfers uit het verleden en een prognose van het toekomstige gebruik van openstaande verplichtingen Verhuiskostenvergoedingen. De voorziening is gewaardeerd op € 2,0 miljoen, reden om € 0,5 miljoen te doteren aan de voorziening.

Beleidskaders

- Meerjaren beleidsplan sociaal domein 2015-2018
- De visie en de regioaanpak 'Veilig Thuis' 2014
- Wmo-verordening 2015
- Raadsbesluit: Uitgangspunten voor de inkoopprocedure van Ambulante ondersteuning, Dagbesteding en Hulp bij het huishouden 2016 e.v.

Risicobeheersing

Vervallen risico
- De bezuinigingsopgave wordt niet gehaald.
  Maatregel
  Ontwikkelen extra voorstellen voor kostenbeheersing voor de komende jaren.

Actuele risico's
- De beschikbare middelen zijn niet toereikend om mensen die ondersteuning nodig hebben dit tijdig te bieden Er ontstaan wachtlijsten voor ambulante ondersteuning en/of dagbesteding.
  Maatregel
  Monitoren van uitgave budget. Indien nodig ontwikkelen van extra voorstellen voor kostenbeheersing. Er worden afspraken met het veld gemaakt om zoveel mogelijk mensen ondersteuning te bieden die nodig is; zo nodig in een andere, lichtere vorm.

- Professionals weten elkaar niet op het juiste moment te vinden, waardoor cliënt geen of onvoldoende ondersteuning krijgt.
  Maatregel
  Door de vorming van allianties wijkzorg in 2017 krijgen een aantal partijen expliciet de opdracht om verbinding tussen professionals te faciliteren.

Nieuw risico
- Nieuw beleid Hulp bij het huishouden leidt tot onrust onder cliënten die minder hulp bij het huishouden ontvangen, of tot een hoger volume Hulp bij het huishouden en daarmee tot overschrijding van beschikbaar budget.
  Maatregel
  Ingezet wordt op uitvoering in lijn met jurisprudentie en met zorgvuldige communicatie naar cliënten en medewerkers Hulp bij het huishouden. Monitoren van uitgave budget. Indien nodig ontwikkelen van extra voorstellen voor kostenbeheersing

Subsidies van betekenis in 2016

Bedragen x € 1.000

1	Aanbieders Maatschappelijke Dienstverlening	16.255
2	Stichting MEE	5.776
3	Stichting ATA	632
Overige subsidies		13.947
Totaal		**36.610**

Toelichting
Met de aanbieders van Maatschappelijke Dienstverlening en Stichting MEE worden afspraken gemaakt voor het leveren van advies en informatie, vraagverheldering, kortdurende ondersteuning en onafhankelijke cliëntondersteuning. Deze opdracht komt voort uit een wettelijke taak, uitgewerkt in de Amsterdamse Wmo-verordening. Madi's en MEE maken deel uit van het Wijkzorgnetwerk en werken samen met Sociaal loketten van de stadsdelen.

Stichting ATA ontvangt een subsidie om de sociale alarmering vorm te geven voor Amsterdammers. Dit is aanvullend Amsterdams beleid aansluitend op de medische alarmering die de zorgverzekeraar vergoedt. De aanvraag van ATA voor 2016 was lager, hierdoor is er een onderbesteding van € 0,2 miljoen.

Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

6.3 Maatschappelijke opvang

Niet zelfredzame dak- en thuislozen opvangen en ondersteunen, en (preventief) handelen bij huiselijk geweld en kindermishandeling

Belangrijke ontwikkelingen

Op basis van onderzoek naar het gebruik van de winteropvang in 2015-2016 is besloten om de nachtopvang met 100 plaatsen en het passantenpension met 150 plaatsen uit te breiden.

In 2016 heeft de raad ingestemd met het Koersbesluit 'Thuis in de Wijk': het kader voor Maatschappelijke Opvang (MO) en Beschermd Wonen (BW) 2016-2020. Kernwoorden: omslag naar meer en eerder zelfstandig wonen en aansluiting aansluiten van ketens MO/BW en wijkzorgnetwerken.

Er zijn 298 woningen geleverd ten behoeve van de reguliere uitstroom. In 2016 is binnen Maatschappelijke Opvang en Beschermd Wonen de transitie van subsidie naar inkoop tot stand gebracht. Alle verblijfsvoorzieningen worden nu ingekocht. Eind 2016 zijn met alle instellingen contracten overeengekomen.

Het aantal gezinnen dat dakloos wordt neemt toe door economische en relationele oorzaken. In 2o16 is de noodopvang voor deze gezinnen uitgebreid zodat ze minder in hotels hoeven te verblijven. Een verbeterplan levert verbeteringen in de keten op, maar heeft nog niet tot minder dakloze gezinnen met kinderen geleid.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B

Amsterdammers met langdurig psychische aandoeningen en dak- of thuislozen krijgen passende opvang en/of ondersteuning

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicator doel				
De uitstroom uit naar zelfstandig wonen als percentage van de instroom dat jaar	25% (2013)	27%	29%	2017 28% 2018 30% 2019 30%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Om de omslag naar meer en eerder zelfstandig wonen te realiseren zijn er 1.000 extra woningen in de planning. In 2016 zijn 33 van de 300 woningen opgeleverd.

De centrale toegang tot Beschermd wonen (BW) en Maatschappelijke opvang (MO) is verder vorm gegeven. Er zijn betrouwbare wachtlijsten en er zijn trajecthouders toegewezen aan alle personen op de wachtlijst. De toegang is klantvriendelijker omdat de gemeente procedures samenvoegt waardoor een meer integrale beoordeling plaatsvindt en de procedures korter zijn.
Voor wat betreft de wachtlijsten laat informatie uit 2016 zien dat het aantal aanmeldingen voor MO en BW niet afneemt maar de gemiddelde verblijfsduur wel. Daardoor staan mensen korter op de wachtlijst. Dit zijn voorlopige conclusies; na het eerste kwartaal van 2017 wordt een betrouwbare analyse verwacht.

Doel 2

Zie activiteiten hierna C

Slachtoffers van mensenhandel en prostitutie krijgen passende ondersteuning en/of opvang

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicatoren doel				
1 Percentage van de bereikte slachtoffers van mensenhandel dat hulp krijgt	100% (2015)	100%	100%	2017 100% 2018 100% 2019 100%
2 Percentage organisaties die zorg bieden aan slachtoffers van mensenhandel dat handelt zoals afgesproken met de gemeente	95% (2015)	95%	95%	2017 95% 2018 95% 2019 95%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

In 2016 zijn in totaal 251 slachtoffers mensenhandel opgevangen. De grootste groep hiervan afkomstig uit de Filipijnen (38, allemaal ambulant), Nederland (33), Nigeria (24) en Uganda (21). Het gaat om zowel slachtoffers van arbeids- als seksuele uitbuiting. Mannen krijgen doorgaans ambulantiseringstrajecten, terwijl vrouwen vaker intramurale trajecten krijgen. Binnen de ambulante hulpverlening gaat het voornamelijk om slachtoffers van arbeidsuitbuiting. De Amsterdamse regiocoördinator rapporteert periodiek integraal aan de Nationaal Rapporteur Mensenhandel (NRM) via de organisatie Comensha en aan de gemeente Amsterdam.

In 2016 hebben er 12 trainingen over slachtoffers mensenhandel voor ambtenaren plaatsgevonden waar in totaal 143 gemeenteambtenaren aan hebben deelgenomen.

Doel 3

Zie activiteiten hierna D E

Percentage slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties dat binnen een jaar na start van de bemiddeling zduurzaam veilig woont

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicator doel				
Percentage slachtoffers van geweld in afhankelijkheids-relaties dat binnen een jaar na start van de bemiddeling duurzaam veilig woont	50% (2011)	60%	nog niet beschikbaar	2017 165% 2018 65% 2019 65%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

Voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling is het in 2015 nieuw opgezette advies- en meldpunt Veilig Thuis verder ontwikkeld. De opvangvoorziening is voortgezet, de hulpverlening conform de nieuwe stelselafspraken aangeboden en het gebruik van de Meldcode met diverse activiteiten ondersteund. De preventieve aanpak is verrijkt met een gemeentebrede gebiedsgerichte aanpak.

Activiteiten

A Organisaties contracteren voor beschermd wonen, daklozenopvang en ondersteuning

Indicator activiteit	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2016/2019
Extra woonplekken voor uitstroom uit daklozenopvang *Hoort bij doel 1*	0 (2014)	425	33	2017 750 2018 1.000 2019 1.000

B Verbetering van het proces van toegang, plaatsing, uitstroom van beschermd wonen en daklozenopvang

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1

C Organisaties contracteren voor opvang en ondersteuning van specifieke groepen (mensenhandel, prostitutie, vrouwenopvang)

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 2

D Organiseren van het Meldpunt Veilig Thuis

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 3

E Bij tijdelijke verboden toetst Veilig Thuis de melding en geeft advies over de vervolgstappen

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 3

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Programmaonderdeel 6.3 **Baten** 19,8 **Lasten** 213,9

Begeleiding en Zorg voor Dak- en thuislozen

Activiteit A B

Baten 8,3
Lasten 186,3

De gemeente biedt via inkoop en het subsidiëren van instellingen passende opvang en ondersteuning aan dak- en thuislozen, verslaafden, GGZ-cliënten, zwerfjongeren en gezinnen met kinderen. Doel daarbij is dat de cliënt na herstel weer zelfstandig woont.

Crisishulp

Activiteit D E

Baten	1,8
Lasten	2,3

De gemeente assisteert bij ontruimingen en zorgt voor de opslag van de inboedel. De kosten bedroegen hiervoor in 2016 circa € 0,4 miljoen. Het aantal ontruimingen van huishoudens is in 2016 afgenomen van 595 in 2015 naar 545, doordat de corporaties en particuliere woningeigenaren sneller bereid zijn een regeling te treffen met bewoners die een huurachterstand hebben. Vroeg in het proces worden er trajecten opgestart om huisuitzetting te voorkomen.

In het kader van de Wet op de lijkbezorging draagt de gemeente zorg voor een waardig afscheid van eenzame Amsterdammers. Daarvoor bedroegen de kosten in 2016 € 0,9 miljoen. Wanneer nabestaanden van een overleden Amsterdammer niet (direct) te vinden zijn, betaalt de gemeente Amsterdam de uitvaartkosten. Daarna wordt nagegaan of het bedrag teruggevorderd kan worden, bijvoorbeeld door de verkoop van de inboedel of de waardevolle bezittingen van de overledene.

Opvang Specifieke Doelgroepen

Activiteit C

Baten	9,7
Lasten	25,2

De gemeente biedt via inkoop of subsidiering van instellingen opvang en nazorg aan slachtoffers van mensenhandel. Dit zijn meestal slachtoffers van arbeids- of seksuele uitbuiting.

Instellingen die door de gemeente worden gesubsidieerd hebben slachtoffers van huiselijk geweld opgevangen, zowel mannen als vrouwen, voor wie de veiligheid zonder opvang niet te garanderen was. In samenwerking met de regiogemeenten biedt de gemeente als opdrachtgever van Veilig Thuis preventie en een passend aanbod in situaties van huiselijk geweld en kindermishandeling. Bij huiselijk geweld kan een tijdelijk huisverbod worden opgelegd in combinatie met een hulpaanbod voor achterblijver(s) en uithuisgeplaatste(n).

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	21,5	11,7	18,0	6,3
Lasten	209,6	207,0	213,6	6,6
- *Saldo van baten en lasten*	*-188,1*	*-195,3*	*-195,6*	*-0,3*
Onttrekking reserves	2,4	1,7	1,7	-0,0
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*2,4*	*1,7*	*1,7*	*-0,0*
Subtotaal stedelijk	**-185,7**	**-193,5**	**-193,8**	**-0,3**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	0,3	-	0,3	0,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-0,3*	-	*-0,3*	*-0,3*
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-0,3**	**-**	**-0,3**	**-0,3**
Totaal programmaonderdeel 6.3	**-186,0**	**-193,5**	**-194,1**	**-0,6**

Het programmaonderdeel Maatschappelijke opvang heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 0,6 miljoen. Dit is het resultaat van een negatief saldo van € 0,3 miljoen voor de stedelijke taken en een negatief saldo van € 0,3 miljoen voor het gebiedsgericht werken.

Noodopvang asielzoekers
De gemeente Amsterdam heeft in de periode van 15 september 2015 tot en met 31 maart 2016 de noodopvang verzorgd voor asielzoekers. De totale kosten van de noodopvang bedroegen in 2016 € 9,1 miljoen. Een vergoeding van € 9,1 miljoen en het merendeel van de lasten van € 7,9 miljoen zijn geboekt op programma-onderdeel 6.3 Maatschappelijke opvang. Dit heeft binnen dit programmaonderdeel een positief effect van € 1,2 miljoen. Dit positief effect wordt gemeentebreed gecompenseerd door kostenboekingen van in totaal € 1,2 miljoen, op respectievelijk programma-onderdelen 7.3 Economie (€ 0,9 miljoen), 6.1 Gezondheidszorg (€ 0,1 miljoen), 4.4 Participatie (€ 0,1 miljoen) en de Stadsdelen (€ 0,1 miljoen).

Toelichting Stedelijk

Baten
De totale baten van € 18,0 miljoen zijn € 6,3 miljoen hoger dan begroot. De belangrijkste oorzaken zijn:
- € 9,1 miljoen hogere baten voor Opvang specifieke doelgroepen, meers specifiek Amsterdam heeft in de periode van 15 september 2015 tot en met 31 maart 2016 op verzoek van het COA (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers) de noodopvang verzorgd voor asielzoekers.
- € 3,2 miljoen lagere baten voor de zorg voor dak- en thuislozen vanwege een lagere bijdrage van de Wmo.

Lasten
De totale lasten van € 213,6 miljoen zijn € 6,6 miljoen hoger dan begroot. Dat wordt voornamelijk veroorzaakt door de hieronder opgesomde ontwikkelingen.
- Voor de noodopvang van asielzoekers waren er hogere lasten van € 7,9 miljoen.
- Voor de Opvang, zorg en begeleiding van dak- en thuislozen waren de lasten € 3,6 miljoen hoger dan geraamd, onder andere door een onvermijdelijke overschrijding van € 1,1 miljoen op de Bed Bad en

Brood voorziening.

- Voor de Persoonsgebonden budgetten Beschermd Wonen waren de lasten € 0,2 miljoen hoger dan begroot. Dat komt omdat het in de transitieperiode 2015-2016 nog niet goed mogelijk was de kosten voor Pgb's Beschermd Wonen scherp te ramen. Daarnaast is bij de Voorjaarsnota 2016 de begroting Pgb's Beschermd Wonen neerwaarts bijgesteld op grond van een taakstelling voor ontvlechting.
- Voor de opvang van een groeiend aantal dakloze gezinnen en voor de winteropvang waren de lasten € 2,5 miljoen hoger dan begroot. De overschrijding voor de opvang van dakloze gezinnen is structureel, de kosten van de winteropvang zullen dalen als gevolg van de uitbreiding van de nachtopvang.
- Het Rijk heeft bij de decentralisatie van 2015 geen middelen beschikbaar gesteld voor een groep licht verstandelijke beperkten (LVB) die behoefte hebben aan een beschermde woonomgeving. Dit leidde tot hogere lasten van € 0,5 miljoen voor Tijdelijk Urgent Verblijf LVB. Met ingang van het begrotingsjaar 2017 stelt het Rijk hiervoor wel middelen beschikbaar.
- De Opvang slachtoffers mensenhandel heeft een negatief resultaat van € 0,9 miljoen door een overschrijding op Vreemdelingenbeleid met € 1,1 miljoen. Het uitgavenniveau van € 2,8 miljoen is gebaseerd op het tot en met 2016 gevoerd beleid. Eind vorig jaar is alsnog een bestuursakkoord afgesloten waardoor voor 2017 extra middelen beschikbaar komen. Tegenover deze overschrijding staat een onderbesteding van € 0,2 miljoen op de andere uitgaven binnen de opvang van slachtoffers van mensenhandel.
- Voor bevordering uitstroom dak- en thuislozen waren de lasten € 2,2 miljoen lager, vanwege een vertraging in de uitvoering van het uitstroomprogramma door het maar beperkt beschikbaar komen van geschikte huisvesting.
- Voor Vrouwenopvang en Slachtoffers huiselijk geweld zijn de lasten € 1,7 miljoen lager door het achterblijvende aantal tijdelijke huisverboden. Daardoor hoeven de daarmee samenhangende taken niet uitgevoerd te worden (€ 0,9 miljoen), door een lagere bijdrage van € 0,3 miljoen aan SamenDoen en een onderbesteding van € 0,5 miljoen bij Veilig Thuis wegens het niet tot besteding komen van een reservering voor het wegwerken van wachtlijsten omdat er niet voldoende geschikt personeel beschikbaar is.
- Voor de periodieke subsidies, de subsidie voor uitbreiding van de nachtopvang en overige uitgaven zijn de lasten van € 0,6 miljoen lager dan begroot.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale lasten van € 0,3 miljoen zijn € 0,3 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door een overschrijding van € 0,2 miljoen bij Nieuw-West, door niet begrote lasten voor de noodopvang asielzoekers en voorbereidingskosten voor een Asiel Zoekers Centrum (AZC). Overige kleine financiële afwijkingen die optellen tot € 0,1 miljoen worden verder niet toegelicht.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf worden alleen die reserves besproken waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben, of waarvan het verloop bestuurlijk relevant is. De overige reserves en de voorzieningen komen aan de orde in een integraal overzicht met informatie over het verloop in 2016 van alle reserves en voorzieningen per programma, dat als aparte bijlage in deze jaarrekening is opgenomen.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Reserve voorzieningen begeleid wonen	3,6		0,7	2,9		0,7
Reserve Pilot dagbesteding	1,0		1,0	0,0		1,0

Toelichting
De Reserve voorzieningen begeleid wonen is bestemd voor het realiseren van woonvoorzieningen voor dak- en thuislozen en vormt een onderdeel van de financiering zoals genoemd in het Koersbesluit Thuis in de wijk dat door de raad in oktober 2016 is vastgesteld.
De mutatie is conform de begroting en de onttrekking is in de Najaarsnota verlaagd in verband met een lagere subsidieaanvraag.

De onttrekking aan de reserve *Pilot dagbesteding* is volgens de afspraken ingezet voor de inkoop van dagbesteding. Met deze onttrekking komt de eindstand van deze reserve uit op nihil. Deze reserve komt te vervallen.

Beleidskaders

- Bijzondere subsidieverordening voor opvang en begeleiding van kwetsbare burgers
- De visie en de regioaanpak Veilig Thuis 2014 vormen het kader voor de nadere concretisering van de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling
- Meerjaren beleidsplan sociaal domein 2015-2018
- Wmo-verordening 2015

Risicobeheersing

Actuele risico's

- Doorstroming in keten is een probleem omdat er onvoldoende woningen beschikbaar zijn.
  Maatregel
  Mogelijkheden tot huisvesting kwetsbare groepen vergroten en investeren in preventie voor gezinnen met kinderen. In gesprek gaan met Wonen om criteria rond regiobinding te wijzigen.

- De aangiftebereidheid van prostitutieslachtoffers is laag, waardoor slachtoffers niet in beeld komen.
  Maatregel
  De gemeente verbetert de triage en analyse en werkt aan intensievere samenwerking met partners. Er is een vertrouwensvrouw om slachtoffers prostitutie directe zorg en veiligheid te bieden en ze te begeleiden bij het aangiftetraject. Laagdrempelige medische zorg en begeleiding is beschikbaar. De gemeente faciliteert *Eigen Raam* om misstanden door mensenhandel te voorkomen.

Vervallen risico

- Bemiddeling blijkt onvoldoende effectief, bij onjuiste diagnoses en gebrek aan goede methodieken en samenwerking.
  Maatregel
  De gemeente verbetert de diagnose en de analyse en werkt aan betere samenwerking met partners.

Subsidies van betekenis in 2016

Bedragen x € 1.000

1	Beschermd wonen (GGZ)	97.528
2	Maatschappelijke opvang	38.329
3	Ambulante begeleiding Maatschappelijke opvang	5.085
Overige subsidies		22.078
Totaal		**163.020**

Toelichting
Zowel Beschermd wonen (GGZ) als Maatschappelijke opvang zijn wettelijke Wmo-taken, uitgewerkt in de Amsterdamse Wmo-verordening.

Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

6.4 Welzijn

Ondersteuning bieden aan mantelzorgers, maatschappelijke dienstverlening en vrijwilligers

Het programmaonderdeel Welzijn omvat de uitvoering van een aantal onderdelen van de Wet maatschappelijke ondersteuning. Uitgangspunt is dat actieve, zelfredzame bewoners langer thuis kunnen blijven wonen door ondersteuning op maat in hun eigen omgeving. Die ondersteuning bestaat uit het bieden van mogelijkheden om een zelfstandige huishouding te kunnen blijven voeren, het bevorderen van sociale (zelf)redzaamheid, sociale samenhang en actief burgerschap (de dragende samenleving) en het stimulerend ondersteunen van vrijwilligerswerk en mantelzorg. We dragen daaraan bij door de klussenhulp, thuismaaltijden, de voedselbank, wijkrestaurants, wijkservicepunten, bewonersinitiatieven, het buurthuiswerk, het opbouwwerk, maatjesprojecten en het steunpunt vrijwilligers. De uitvoering wordt verzorgd door de stadsdelen, in samenwerking met diverse instellingen.

Belangrijke ontwikkelingen

In 2016 is de opdracht aan de stadsdelen aangepast aan het voorzieningenaanbod zodat dat aanbod beter aansluit op de huidige Wmo-doelstellingen en uniformer is voor de inwoners in de stad.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A C D E

Meer mensen helpen elkaar

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicator doel				
Percentage overbelaste mantelzorgers neemt af.	0% (2014)	20%	17,9%	2017 19% 2018 18% 2019 18%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

In 2016 is aan 23 organisaties subsidie verleend om vrijwilligers en mantelzorgers te ondersteunen. Vrijwilligers zijn als maatjes en buddy's ingezet om respijtzorg te bieden aan mantelzorgers.

Op de Dag van de Mantelzorg zijn in alle stadsdelen activiteiten uitgevoerd om mantelzorgers onze waardering te laten blijken. Daarnaast hebben we via het sociaal loket cadeaubonnen uitgedeeld. Op meerdere momenten in het jaar, zoals rond de Dag van de Mantelzorg, hebben we aandacht besteed aan het aanbod van mantelzorgerondersteuning.
Door een (online) publiekscampagne gericht op jongeren en door communicatie met professionals hebben we tijdens de Week van de Jonge Mantelzorger aandacht besteed aan de uitdagingen van deze jongeren. Daarnaast waren er speciale lessen op 5 vo en mbo-scholen over dit onderwerp en is er een online training (met coach) ontwikkeld en gestart voor jonge mantelzorgers.

Doel 2

Zie activiteiten hierna A C D

Slachtoffers van mensenhandel en prostitutie krijgen passende ondersteuning en/of opvang

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicator doel				
Percentage van alle Amsterdammers dat zich niet geïsoleerd voelt	43% (2014)	43%	43%	2017 45% 2018 46% 2019 46%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

In 2016 hebben we ons bij de werving van vrijwilligers is naast de algemene werving specifiek gericht op twee doelgroepen. Organisaties zijn getraind in het werven van vrijwilligers onder senioren en via Amsterdam Helpt zijn vrijwilligers uit het bedrijfsleven geworven en aan de slag gegaan. Op AT5 zijn filmpjes uitgezonden waarin we Amsterdammers oproepen om zich als vrijwilliger in te zetten.
We hebben aan 12 organisaties subsidie verleend om vrijwilligers te werven en te koppelen aan kwetsbare Amsterdammers die behoefte hadden aan hulp. Het gaat in totaal om circa 6.000 koppelingen (zowel langdurend als kortdurend).

Op Nationale Vrijwilligersdag zijn Amsterdamse vrijwilligers op allerlei manieren in het zonnetje gezet uit waardering voor hun inzet voor de stad. Stedelijk is de campagne Amsterdam bedankt de vrijwilligers gehouden die duizenden vrijwilligers heeft bereikt.
Vrijwilligers zijn onder andere ondersteund door de Vrijwilligersacademie Amsterdam die gesubsidieerd is om professionele trainingen te geven aan vrijwilligers zodat zij hun taak als bijvoorbeeld maatje van GGZ-cliënten goed kunnen doen. De Vrijwilligers Centrale Amsterdam heeft subsidie ontvangen voor het bij elkaar brengen van vraag en aanbod van vrijwilligers, ook via persoonlijke bemiddeling.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A B E

Minder eenzame mensen

Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

In september 2016 is het college samen met de bestuurscommissies begonnen met de verkenning van een aanpak eenzaamheid. Naar aanleiding van de resultaten van de verkenning zal de aanpak geïmplementeerd worden. In 2016 boden stadsdelen voorzieningen en activiteiten aan om sociale contacten te stimuleren en de sociale cohesie te versterken. Voor doelgroepen met een verhoogd risico op eenzaamheid organiseren stadsdelen gerichte activiteiten.

Activiteiten

A **Het stimuleren, faciliteren, werven en bevorderen deskundigheid van vrijwilligers**
Hoort bij doel 1,2 en 3

B **Gebiedsgerichte afspraken maken met bestuurscommissies over aansluiting welzijn, wijkzorg, dagbesteding en informele zorg**
Hoort bij doel 1 en 3

C **Waarderen en ondersteunen van mantelzorgers en vrijwilligers**
Hoort bij doel 2

D **Uitvoeringspartijen contracteren om mantelzorgers en vrijwilligers te ontlasten**
Hoort bij doel 1 en 2

E **Het stimuleren en bekostigen van basisvoorzieningen en maatschappelijke initiatieven die leiden tot versterking van de informele hulp**
Hoort bij doel 1 en 3

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 6.4	**Baten** 4,8	**Lasten** 46,7

Stadsdelen Portefeuillehouders: gebiedswethouders

Overlast

Baten	-
Lasten	2,2

Stadsdeel Centrum subsidieerde in 2016 instellingen die cliënten van de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) betrekken bij cliëntgestuurde initiatieven en projecten. In Oost loopt een project dat zorgt voor snelle en adequate signalering van en preventie en hulpverlening bij GGZ-problematiek onder jongeren en jongvolwassenen. West organiseerde voor bewoners met een psychische beperking in elke wijk voorlichting en een maandelijks eetmoment. Het team ervaringsdeskundigen (Team ED) hield spreekuur voor bewoners met psychische klachten in de Baarsjes en Westerpark. Voor verschillende doelgroepen (licht) verstandelijk beperkten, ouderen en GGZ-bewoners zijn maatjescontacten georganiseerd. Zo werden 150 bewoners ondersteund. In Zuid zorgde de doelstelling om cliënten van de Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ) en cliënten met een lichte verstandelijke beperking (LVB) zelfstandig in de wijk te laten wonen voor overlast en riep vragen op, vaak van buren. Daarom kunnen buren sinds begin 2016 deelnemen aan het familiespreekuur. De samenwerking met GGZ-coaches en andere betrokken instellingen heeft een positief effect op het oplossen en beheersbaar maken van de overlast.

Meldpunten Zorg en Woonoverlast
Stadsdelen hebben de Meldpunten Zorg en Woonoverlast verder geprofessionaliseerd. De dienstverlening van de meldpunten is verbeterd, door één telefoonnummer, één website en een uniforme werkwijze voor alle zeven meldpunten.

In West hebben in 2016 ongeveer 450 Amsterdammers het Meldpunt Zorg en Woonoverlast benaderd om overlast, intimidatie, bedreiging, treitergedrag of opgevangen signalen van verwaarlozing of vereenzaming van hun buren te melden. Voor de meest complexe zaken is in het laatste kwartaal van 2016 een adviestafel met politie, GGD en Actiecentrum Veiligheid opgezet. Dit leidde ertoe dat in twaalf gevallen (stedelijk) actie is ondernomen en/of advies gegeven om een doorbraak te forceren. Het meldpunt in Zuid kreeg circa 650 meldingen binnen waarvan er 400 zijn gesloten of afgedaan. In

een derde van de gevallen leidde dit tot een succesvolle oplossing. Ongeveer 250 zaken zijn nog in behandeling. In Zuidoost wordt relatief weinig overlast van buren gemeld. De heersende cultuur is dat men meer van elkaar accepteert.

Sociale redzaamheid en zelfstandige huishouding

Activiteit B C E

Baten 0,1
Lasten 2,5

De stadsdelen verstrekken informatie en advies over zorg, welzijnsvoorzieningen en wonen. Centrum streeft naar het versterken van de zelfstandigheid van ouderen en geeft voorlichting over de mogelijkheden van woningaanpassing, verhuizen en hulp bij tuinonderhoud en klussen. Er is een folder gemaakt met een overzicht van alle bestaande wijkrestaurants en de behoefte aan nieuwe wijkrestaurants is onderzocht. De vier wijkrestaurants in West, de boodschappendienst, de belcirkels, de telefoon- en computercursussen, de cursussen valpreventie, de klussenhulp en de administratieve ondersteuning, zorgen ervoor dat (oudere) bewoners zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen. Zuid heeft via *Beter thuis* in Zuid de zelfredzaamheid van ouderen versterkt. Het overgrote deel van de kwetsbare ouderen zetten hun persoonlijke netwerk in voor hulp en ondersteuning. Maar dat lukt niet bij iedereen. Er is vooral behoefte aan ondersteuning voor een langere periode per dag.

Sociale samenhang en actief burgerschap

Activiteit A B E

Baten 3,2
Lasten 33,2

Netwerken, formeel en informeel
De stadsdelen hebben zich ingezet om verschillende groepen bewoners met elkaar te verbinden en informele netwerken en organisaties met elkaar in contact brengen, zodat zij elkaar ontdekken en iets voor elkaar kunnen betekenen. Verder zijn er initiatieven om het welzijnsaanbod te koppelen aan bewoners die dat zelf niet kunnen vinden.

In Centrum is elke twee maanden de wijkzorgtafel, waar alle welzijnsorganisaties aan tafel zitten en er werd een activiteitenwinkel met het welzijnsaanbod geopend. Nieuw-West organiseert Eigen kracht conferenties (Eigen Kracht Centrale) en het Samenspel (Hogeschool Van Amsterdam en Vrijwilligersacademie).

Met een inhoudelijke sessie met externe sprekers is in Noord de Participatieraad van start gegaan. De eerste focus is nieuwe leden te werven en plannen uit te werken. Aan de Wijkzorgtafels in Oost ontmoeten formele organisaties en bewoners en informele zorgverleners elkaar. In het kader van kanteling van de zorg is wijkservicepunt Sporenburg beter zichtbaar gemaakt als schakelpunt tussen (in) formele zorg en buurtinitiatieven en buurtactiviteiten.

West organiseerde een goed bezochte informatiemarkt, met speeddates, pitches en thema's die te maken hebben met de kanteling van de zorg en de verbinding tussen formele en informele zorg. In buurten zijn netwerken geformeerd voor GGZ-problematiek, zelfredzaamheid van senioren en de participatie van 55+'ers. In Zuid zorgt het project GGZ in de wijk, dat het aanbod van voorzieningen en de behoeften van mensen met een GGZ-achtergrond beter op elkaar aansluiten. In het project Welzijn op recept worden welzijnsactiviteiten aangeboden als alternatieve behandeling bij bijvoorbeeld psychosomatische klachten en eenzaamheid.

In Zuidoost zijn regelmatig netwerkbijeenkomsten gehouden en eens per kwartaal is er een grote thematische bijeenkomst op stadsdeelniveau. Er zijn themagesprekken op wijkniveau georganiseerd over onderwerpen als eenzaamheid, vinden en verbinden, leefstijl, dagbesteding, samen redzaam en jonge mantelzorgers. Door samen te werken met krachtige en nieuwe bewoners worden kwetsbare bewoners geactiveerd, zodat zij zich deel voelen van hun buurt en mee (kunnen) doen in de samenleving.

Ontmoetingsplekken
In de Huizen in de Wijk, buurtkamers en wijkrestaurants hebben de stadsdelen ruimte geboden voor ontmoeting en activiteiten voor (kwetsbare) bewoners. In Nieuw-West krijgen bewoners ruimte en ondersteuning om zelf aan de slag te gaan, activiteiten te organiseren voor hun eigen buurt en daarbij gebruik te maken van de regeling voor bewonersinitiatieven. In Noord is voor een groot deel van de basisvoorzieningen een integrale opdracht verstrekt. Het doel van deze opdracht is meer en betere samenwerking tussen de uitvoerende organisaties, het verwezenlijken van een meer integraal aanbod komt, gebaseerd op de vraag en de opgave en het voorkomen van dubbelingen in het huidige aanbod. De organisaties voeren deze opdracht uit onder de noemer Samen Noord' en als eerste resultaat is er een nieuwe werkwijze rond de Huizen van de Wijk die samenwerking in de wijk bevordert. Vrijwilligersorganisaties die maatschappelijke accommodaties beheren en programmeren hebben zich verenigd in een platform Zelfbeheer Buurthuizen Noord. In West zijn de Huizen van de Buurt toegankelijk gemaakt voor alle welzijns- en zorgpartners, daardoor waren ze minimaal dertien dagdelen per week geopend. In Zuid hebben buurtbewoners via BuurtBuik tijdens kookmiddagen van overtollig eten van horeca en supermarkten een heerlijke en gratis maaltijd gemaakt.

Vrijwilligerswerk en mantelzorg

Activiteit A C E

Baten	1,5
Lasten	8,9

De middelen voor mantelzorgondersteuning zijn deels centraal en deels door de stadsdelen gebruikt om de basisvoorzieningen voor mantelzorgondersteuning te versterken. Zo werden (jonge) mantelzorgers beter bereikt en werd de informele respijtzorg in langdurige mantelzorgsituaties en de capaciteit voor (professionele) individuele mantelzorgtrajecten uitgebreid.

De stadsdelen hebben vrijwilligers en mantelzorgers ondersteund via onder andere de Vrijwilligers Informatie Punten (VIP) en met gerichte bijeenkomsten, trainingen, inloopmomenten, lotgenotencontacten en de Dag van de Mantelzorg. Het gaat er om de basisinfrastructuur in stand te houden via organisaties en activiteiten die vrijwillige inzet stimuleren.

Vrijwilligerswerk
In Centrum is het netwerk van vrijwilligers uitgebreid en worden gratis cursussen deskundigheids-bevordering voor actieve vrijwilligers en mantelzorgers aangeboden. Verder is in samenwerking met de Vrijwilligers Centrale Amsterdam een wijksafari georganiseerd waar bewoners langs diverse organisaties in het gebied zijn geleid waar vrijwilligerswerk gedaan kan worden. In Noord is er een platform zelfbeheer buurthuizen Noord opgericht. Hierin hebben vrijwilligersorganisaties die maatschappelijke accommodaties beheren en programmeren zich verenigd. Zij krijgen begeleiding van het Amsterdams Steunpunt Wonen op weg naar meer zelfstandigheid en minder financiële afhankelijkheid van gemeentelijke subsidies.

In West lag de focus op het vinden van nieuwe doelgroepen, zoals jong werkenden zich graag inzetten voor de buurt. In totaal zijn 1.500 bewoners, die zich vrijwillig inzetten in organisaties en informele netwerken ondersteund, erkend en gewaardeerd. Er zijn ongeveer 1.000 matches gerealiseerd tussen goede buren en kwetsbare bewoners met een eenvoudige hulpvraag. Tijdens twee Talentenbeurzen zijn ruim 540 matches zijn gemaakt tussen ruim 400 bewoners op zoek naar vrijwilligerswerk, leerstages of participatieactiviteiten en 70 aanbiedende organisaties. In Zuid zijn 49 subsidies voor vrijwilligersinitiatieven verstrekt, verspreid over het hele stadsdeel, zoals concerten, filmavonden, (kaart) spelletjes, bustochten, (computer)cursussen enzovoort.

Zuidoost kent veel betrokken bewoners, die activiteiten organiseren voor of hun kennis delen met andere bewoners. Verder zijn drie buurtwerkkamers actief. Dit zijn kleinschalige laagdrempelige buurtruimten 'om de hoek' die door kwetsbare bewoners zelf worden opengehouden. De kwetsbare bewoners ondersteunen elkaar, zijn samen actief, halen er hulp en brengen hun talenten in om op hun beurt weer buren te helpen.

Mantelzorg
Er was in Centrum, zoals in alle stadsdelen, extra aandacht voor jonge mantelzorgers. In samenwerking met het ROC zijn de cursussen Zorg de Baas uitgebreid. West investeerde extra in het herkennen en ondersteunen van jonge mantelzorgers en het bereiken van mantelzorgers met een niet-Nederlandse achtergrond. Er is een kamer voor informele respijtzorg beschikbaar gesteld in een verzorgingshuis van Cordaan. Het West Manifest heeft zich ontwikkeld tot een platform van bewoners(initiatieven) op het gebied van informele zorg/hulp. Zuid ondersteunde jonge mantelzorgers op maat, onder andere via het aanbieden van sportactiviteiten en ging via scholen actief naar hen op zoek.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	-	-	-	-
Lasten	-	-	-	-
- *Saldo van baten en lasten*	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal stedelijk	**-**	**-**	**-**	**-**
Gebiedsgericht werken				
Baten	0,7	1,6	2,1	0,5
Lasten	46,8	47,6	46,7	-0,9
- *Saldo van baten en lasten*	*-46,0*	*-46,0*	*-44,6*	*1,4*
Onttrekking reserves	3,2	3,1	2,7	-0,4
Toevoeging reserves	0,4	0,0	-	-0,0
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*2,7*	*3,1*	*2,7*	*-0,4*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-43,3**	**-42,9**	**-41,9**	**1,0**
Totaal programmaonderdeel 6.4	**-43,3**	**-42,9**	**-41,9**	**1,0**

In het programmaonderdeel Welzijn betreffen de financiële verklaringen uitsluitend het gebiedsgericht werken; er zijn hier geen specifiek stedelijke taken. Het programmaonderdeel heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 1 miljoen.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 2,1 miljoen zijn € 0,5 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door de stadsdelen West en Zuid die samen € 0,5 miljoen aan niet begrote middelen ontvingen voor vrijwilligerswerk (mantelzorg). De overige kleine financiële afwijkingen zijn niet significant en worden verder niet toegelicht.

De totale lasten van € 46,7 miljoen zijn € 0,9 miljoen lager dan begroot, onder andere veroorzaakt door:
- Een voordeel op Overlast van € 0,2 miljoen waar West in verband met de stedelijke uniformering en doorontwikkeling van de Meldpunten Zorg- en Woonoverlast in 2016 terughoudend is omgegaan met het budget. Dit had een onderbesteding van € 0,2 miljoen tot gevolg.
- Voordeel op Sociale samenhang en actief burgerschap, waar in Centrum een project voor het aanpassen van een Huis van de Buurt is vertraagd en niet alle geplande projecten in 2016 zijn gerealiseerd met als gevolg een onderbesteding € 0,2 miljoen. Voor Dragende Samenleving is € 0,6 miljoen niet besteed, onder andere doordat niet alle geplande projecten zijn gerealiseerd.

Hiernaast zijn er stadsbreed een groot aantal kleine financiële afwijkingen die niet significant zijn en verder niet worden toegelicht.

Reserves en voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de reserves en voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Beleidskaders

- Meerjaren beleidsplan Sociaal Domein 2015-2018
- Bijzondere subsidieverordening voor ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligerswerk
- De Wmo-verordening 2015
- Nota afspraken basisvoorzieningen in de stadsdelen voor de implementatie van de 3 decentralisaties 2015-2016
- De gemeenteraad heeft in 2016 twee beleidskaders vastgesteld, het Stedelijk kader afspraken basisvoorzieningen in de stadsdelen 2017-2018 en de Subsidieregeling basisvoorzieningen stadsdelen.

Risicobeheersing

Actuele risico's

- Geen toename van vrijwilligers informele hulp waardoor (kwetsbare) Amsterdammers zonder eigen netwerk kans lopen op vereenzaming.
  Maatregel
  Per wijk kansen in kaart brengen en faciliteren. Daarnaast als overheid het goede voorbeeld geven. De gemeente organiseert een vangnet voor als de omgeving onvoldoende kan bijdragen.
- Aanbod informele zorg en basisvoorzieningen is onvoldoende bekend bij professionele hulpverleners waardoor dit aanbod onvoldoende wordt gebruikt.
  Maatregel
  van allianties per stadsdeel. Een belangrijke opdracht voor deze allianties is de samenwerking met de stadsdelen om de verbinding formele-informele zorg te verbeteren.

Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

6.5 Sport

Sport, topsport en (top)sportevenementen stimuleren en sportaccommodaties realiseren

Belangrijke ontwikkelingen

Vanaf 1 juli 2016 vallen de onderdelen sportparken, sporthallen, zwembaden en beleid niet meer onder de verantwoordelijk van de stadsdelen en is er een grote gemeentelijke sportorganisatie gevormd, die benaderbaar, transparant en eenduidig moet zijn. Het eerste resultaat van deze organisatie was de Sportvisie 2025, die in november gepresenteerd werd. De Sportvisie is een breed gedragen beleidsvisie die in samenhang met Koers 2025 uitgevoerd gaat worden.
Belangrijke ontwikkelingen in 2016 zijn het tarievenbesluit buitensport dat zorgt voor een flexibeler gebruik van de beschikbare capaciteit voor trainingen, de aanleg van nieuwe accommodaties en het omzetten van natuurgrasvelden naar kunstgrasvelden.
Sport is steeds minder aan tijd of plaats gebonden. Amsterdammers plannen hun sport- en beweegactiviteiten wanneer het hen het best uitkomt en gebruiken daarvoor steeds vaker de beschikbare ruimte in de eigen woonbuurt, bij of op weg naar het werk of school. Ook het groen in en rond de stad en het water met de bijbehorende kades, dat alom aanwezig is, zijn steeds vaker het speelveld voor sport en sportieve recreatie.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C

Meer kinderen en jongeren (2-18 jaar) bewegen en doen ook voldoende aan sport

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicator doel				
Percentage jongeren (6-18 jaar) dat structureel wekelijks sport	78% (2013)	80%	78%*	2017 80% 2018 80% 2019 80%

*Cijfer Sportmonitor 2013

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Het percentage scholen waar in 2016 sportstimulering plaatsvond is stabiel gebleven. De toenemende sportbeoefening onder jongeren uit lage inkomenshuishoudens blijkt uit het aantal aanvragen bij het Jeugdsportfonds en de digitale stadspas: van 5.435 in 2015 naar 7.200 in 2016.
Hierbij moet aangetekend worden dat het percentage inwoners dat structureel sport tot en met 2016 eens in de vier jaar gemeten werd via de Amsterdamse Sportmonitor. Daardoor is het gemeten percentage in 2016 hetzelfde als in 2013. In 2017 wordt overgeschakeld op metingen via de sportdeelname-index, die participatiecijfers levert vanuit de 22 gebieden in Amsterdam. In die zin is 2016 een overgangsjaar.

We zetten de sportstimuleringsprogramma's vooral in op scholen in gebieden met een lage sportparticipatie: in Noord, Zuidoost en Nieuw-West. In gebieden met een hoge participatie (> 65%) is in 2016 de inzet van gemeentelijke programma's afgenomen.

Met de 1/3e regeling stimuleert de gemeente Amsterdam de bouw van clubhuizen door verenigingen. In 2016 zijn twaalf verenigingsaccommodaties gerealiseerd, waaronder die van OVVO honk- en softbal, kanovereniging Zeeburg, HBOK (voetbal), Xenios (hockey) en Tie-breakers (tennis). De verenigingen

zijn zelf verantwoordelijk. Vanuit de gemeente is er beperkte sturing op het bouwproces. Twee bouwprojecten zijn in 2016 vertraagd. Uit het Sportaccommodatiefonds is ook geïnvesteerd in de aanleg van nieuwe accommodaties en het omzetten van natuurgrasvelden naar kunstgrasvelden.

2016 was een mooi en succesvol Olympisch sportjaar. Veel Olympische deelnemers zijn verbonden aan onze topsport-programma's. Uit onderzoek blijkt dat bonden, coaches én sporters heel tevreden zijn over het Amsterdamse Centrum voor Topsport en Onderwijs (CTO). In 2016 hebben we intensief gewerkt aan het CTO investeringsplan met een positief resultaat. Half december heeft NOC*NSF in het kader van de nieuwe NOC*NSF Sportagenda 2017+ de accreditatie van CTO Amsterdam met vier jaar verlengd.

Doel 2

Zie activiteiten hierna B D

Meer volwassenen sporten en bewegen voldoende

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicator doel				
Percentage van alle Amsterdammers dat zich niet geïsoleerd voelt	19% (2013)	23%	19%	2017 - 2018 25% 2019 -

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

De gemeente organiseert actieve leefstijlinterventies, die ervoor moeten zorgen dat mensen meer bewegen en gezonder leven. Het percentage volwassenen dat beweegt en sport is onveranderd. Hierbij moet aangetekend worden dat het percentage inwoners dat structureel sport tot en met 2016 eens in de vier jaar gemeten werd via de Amsterdamse Sportmonitor. Daardoor is het gemeten percentage in 2016 hetzelfde als in 2013. In 2017 gaan we meten via de sportdeelname-index, die participatiecijfers levert vanuit de 22 gebieden in Amsterdam. In die zin is 2016 een overgangsjaar.

Doel 3

Zie activiteiten hierna B C D

Amsterdam heeft een grotere internationale bekendheid door topsport en sportevenementen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017-2019
Indicator doel				
Aantal programma's voor topsport en onderwijs, zowel standaard als paralympisch	13 (2013)	12	12	2017 17 2018 17 2019 -

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

Amsterdam stijgt gestaag op de internationale ranglijst van sportsteden: in 2016 van de 28e naar de 21de plaats. Dit danken we aan het huidige topsportklimaat, de beschikbare infrastructuur en het faciliteren van talrijke evenementen, zoals de Europese Kampioenschappen Atletiek. Voor Amsterdam is dit de hoogste notering ooit in het klassement van invloedrijke sportsteden. De ambitie van plek 20 was helaas net iets te hoog gegrepen, maar het is evengoed een prestatie waar we trots op zijn en die we de komende jaren verder willen uitbouwen.

Het is niet gelukt om in 2016 1% meer kinderen met een zwemdiploma te hebben. Het diplomabezit in Zuidoost (80,4 %), Nieuw-West (86,2%) en Noord (89,9%) ligt nog steeds onder het gemiddelde

van de rest van de stad. De belangrijkste oorzaak is dat in deze stadsdelen veel kinderen wonen die, door weinig ervaring met water en zwemmen, binnen de tijd die voor schoolzwemmen staat geen zwemdiploma halen. In 2016 is een plan gemaakt voor de intensivering van het schoolzwemmen waarmee de mogelijkheden uitgebreid worden bij het diplomazwemmen inhaalslagen te maken. Dit moet in 2017 in Noord, Nieuw-West en Zuidoost tot een hoger slagingspercentage leiden.

Activiteiten

A Sportstimuleringstrajecten organiseren voor het primair, voortgezet en speciaal onderwijs

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2016/2019	
Indicator activiteit					
Percentage scholen waar sportstimulering plaatsvindt	93% (2013)	83%	87%	2017 2018 2019	99% 100% 100%
Hoort bij doel 1					

B Sportaccommodaties ontwikkelen, onderhouden en beheren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2016/2019	
Indicator activiteit					
Aantal jaarlijks afgeronde sport nieuwbouwprojecten en aanpassingen aan verenigingsaccommodatie	10 (2014)	14	12	2017 2018 2019	5 5 5
Hoort bij doel 1, 2 en 3					

C Talentontwikkeling in de sport stimuleren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2016/2019	
Indicatoren activiteit					
1 Aantal programma's voor topsport en onderwijs, zowel standaard als paralympisch	13 (2013)	12	12	2017 2018 2019	17 17 17
2 Percentage kinderen in groep 8 in het bezit van een zwemdiploma *Hoort bij doel 1 en 3*	92 (2014)	93	92	2017 2018 2019	

D (Top)sportevenementen acquireren, subsidiëren en organiseren

Indicator activiteit

Voor deze activiteiten zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 6.5 **Baten** 28,8 **Lasten** 113,4

Sportbeleid en advies

Baten -
Lasten 0,4

De uitgaven zijn salariskosten, de realisatie vindt plaats bij sportactiviteiten.

Sportaccommodaties

Activiteit B

Baten 23,6
Lasten 81,6

Amsterdam kent een capaciteitstekort voor een aantal populaire sporten. Het gaat met name om hockey, tennis en zaalsporten. Het wegwerken van bestaande wachtlijsten is topprioriteit, want wie wil sporten moet ook kunnen sporten. Sportbonden en verenigingen experimenteren met flexibele tijden en spelvormen om de bestaande capaciteit beter te benutten.

Vanuit het Sportaccommodatie Fonds (SAF) is circa € 8,5 miljoen geïnvesteerd in de nieuwbouw en verbouw van drie accommodaties (Blaashal Zeeburgereiland, kleedkamers en sportfaciliteiten Olympisch stadion, Watersportcentrum Jeugdland). Daarnaast was er de aanleg van zeven kunstgrasvelden (Taba, SDW, Zeeburgia, Xenios, Jeugdland, Schinkeleiland) en de subsidie voor de hockeybond ten behoeve van het nieuwe Wagener Hockeystadion.
In bestaande sportaccommodaties is € 2,8 miljoen geïnvesteerd voor het wegwerken van achterstallig onderhoud en de verbetering van zowel toegankelijkheid als duurzaamheid (onder andere Velodrome, Sporthal De Weeren, Flevoparkbad, Tennispark Zuid, Calandhal).

Voor circa € 7 miljoen aan subsidies is verleend aan de exploitanten van onder andere het Olympisch Stadion en De Jaap Edenbaan, aan de stichting SpACe en Caland, de stichtingen van de sportparken Ookmeer en De Eendracht, aan Optisport en aan Sportfondsen. Voor het beheer en de exploitatie van gemeentelijke zwembaden zijn de uitgaven € 17,8 miljoen en de inkomsten € 5,8 miljoen.
Voor het beheer en de exploitatie van de gemeentelijke sporthallen en sportparken zijn de uitgaven € 35,7 miljoen en de inkomsten € 8,7 miljoen.

Sportactiviteiten topsport en side events en sportstimulering

Activiteit A B C D

Baten 5,2
Lasten 31,4

De meeste Amsterdammers doen aan sport en bewegen voldoende, ieder op zijn eigen manier en niveau. Voor ouderen met een beperkte mobiliteit en een klein netwerk, gezinnen die moeten rondkomen van een laag inkomen en Amsterdammers met een beperking is betaalbaar en passend sporten en bewegen lang niet altijd eenvoudig of haalbaar. Voor deze doelgroep en voor kinderen in Amsterdam verzorgt de gemeente samen met Amsterdamse aanbieders, een stimuleringsaanbod dat is gericht op structureel en zelfstandig sporten en recreatief bewegen. In 2016 zijn de volgende programma's gestart: Veilig Sport Klimaat; sport voor vluchtelingen; Actieve Leefstijl Interventies; Top 1000 sportzorg interventie; Pilot stadspas; de betrokken sportvereniging en het breedtesport programma EK Atletiek.

Evenementen
De belangrijkste sport- en topsportevenementen in 2016 waren:

- Na vijf jaar voorbereiding is het EK Atletiek in het Olympisch Stadion ten overstaan van de gehele (sport)wereld bijzonder succesvol verlopen onder de slogan 'Athletics, like never before'.
- De Urban Sportsweek was een fantastische mix van top- en breedtesport. Toppers uit de hele wereld zorgden voor een internationale exposure en er waren vormen van urban sports op pleintjes in de gehele stad.

- De Amsterdam Marathon en de Dam tot Damloop behoren tot de grootste evenementen in hun soort met vele tienduizenden deelnemers.

In 2016 zijn uitgaven gedaan voor topsport, evenementen, het EK atletiek en sportstimulering. Voor topsport is circa € 1 miljoen verdeeld over onder andere CTO Amsterdam, op basis van cofinanciering vanuit VWS, NOC*NSF en bonden (€ 0,4 miljoen), de bedrijfsvoering van de Stichting Topsport Amsterdam voor de loketfunctie, evenementen, communicatie en betrekken van bedrijfsleven (€ 0,5 miljoen).
Aan evenementen (topsport en breedtesport) is €2,5 miljoen toegekend. Hiervan ging € 0,6 miljoen naar de Marathon, Next Gen en Jumping Amsterdam en € 1,1 miljoen naar vijftien breedtesportevenementen (€ 0,3 miljoen) en twaalf topsportevenementen, inclusief side-events jeugd (€ 0,8 miljoen). Aan sportprofilering en communicatieactiviteiten werd € 0,1 miljoen besteed en er werd € 0,1 miljoen gedoteerd aan de reserve sportevenementen.

Aan het EK atletiek is € 1,6 miljoen aan subsidie verleend. Tijdens de Europese Kampioenschappen Atletiek Amsterdam 2016 (6-10 juli) zijn voor het eerst in de geschiedenis onderdelen voor paralympische atleten in het officiële programma geïntegreerd. Onder de naam IPAC (International Para-Athletics Challenge) kwamen zowel op het Museumplein als in het Olympisch Stadion toppers uit heel Europa in actie.

Sportstimulering
Van de in totaal begrote € 12 miljoen voor sportstimulering zijn in 2016 vijf stedelijke programma's, zeven projecten en het schoolzwemmen gerealiseerd. Drie stedelijke programma's zijn specifiek gericht op de doelgroepen jeugd van 4 t/m 12 jaar, jongeren van 12 t/m 18 jaar en op Amsterdammers met een beperking. Verder zijn er programma's voor stimuleringsactiviteiten, tijdens en rondom breedte- en topsportevenementen en voor de ondersteuning/vitalisering van sportaanbieders, waaronder een groot aantal verenigingen.

De Stichting Sportservice Amsterdam is voor € 5,0 miljoen gesubsidieerd voor haar bijdragen aan sportstimuleringsprogramma's en projecten. De stichting ondersteunt 115 Amsterdamse sportverenigingen bij het ontwikkelen van het vrijwilligers-, technisch en/of bestuursbeleid. Daarnaast zijn er 71 combinatiefunctionarissen en 15 buurtsportcoaches bij meer dan 300 instellingen voor het speciaal, primair en voorgezet onderwijs om sport en bewegen te stimuleren. Voor het schoolzwemmen was een budget van € 2,1 miljoen beschikbaar voor leerlingen van 152 basisscholen.
Aan onder andere Actieve Leefstijl Interventies, vakantieactiviteiten voor kinderen uit minimagezinnen en aan een subsidie voor het JeugdSportFonds is € 2,1 miljoen is besteed. Het jeugdsportfonds heeft met deze subsidie 6.531 kinderen t/m 17 jaar bereikt (2015: 5.400).

Sportstimulering Stadsdelen
Vanaf 1 juli 2016 vallen de onderdelen sportparken, sporthallen, zwembaden en beleid niet meer onder de verantwoordelijk van de stadsdelen. Sportstimulering blijft een verantwoordelijkheid van de stadsdelen. De stadsdelen geven de sportstimulering vorm door:
- projecten, programma's en activiteiten voor een gezonde leefstijl en een gezond gewicht
- de sportieve inrichting van de openbare ruimte
- het aanbieden van sportfaciliteiten
- het bevorderen van het lidmaatschap van sportverenigingen
- het organiseren van sportevenementen.

Alle stadsdelen hebben via verschillende projecten, programma's en activiteiten een gezonde leefstijl en een gezond gewicht bij verschillende groepen bewoners bevorderd. Sportactiviteiten worden daarbij ook ingezet om bewoners met elkaar te verbinden en het lid worden van een sportvereniging te stimuleren. In het voortgezet onderwijs en in het basisonderwijs vinden naschoolse activiteiten plaats, afgestemd met de stedelijke Sportprogramma's Jump-In, Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht en Topscore.
Met ingang van 1 juli 2016 vallen de onderdelen sportparken, sporthallen, zwembaden en beleid niet meer onder de verantwoordelijk van de stadsdelen. Sportstimulering blijft wel een verantwoordelijkheid van de stadsdelen. Zie voor de wijze waarop de stadsdelen vorm geven aan sportstimulering Sport in 6.6 Stadsdelen.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening Begroting
Stedelijk				
Baten	4,8	14,8	17,0	2,2
Lasten	37,0	88,2	91,1	2,9
- *Saldo van baten en lasten*	*-32,1*	*-73,5*	*-74,1*	*-0,6*
Onttrekking reserves	14,3	13,8	11,1	-2,2
Toevoeging reserves	35,8	8,3	8,4	0,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-21,5*	*5,5*	*2,7*	*-2,8*
Subtotaal stedelijk	**-53,6**	**-67,9**	**-71,4**	**-3,5**
Gebiedsgericht werken				
Baten	14,5	0,1	0,3	0,2
Lasten	62,5	9,2	13,0	3,8
- *Saldo van baten en lasten*	*-48,0*	*-9,1*	*-12,7*	*-3,6*
Onttrekking reserves	1,7	0,4	0,4	0,0
Toevoeging reserves	0,8	1,1	0,9	-0,2
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,9*	*-0,7*	*-0,5*	*0,2*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-47,1**	**-9,8**	**-13,2**	**-3,4**
Totaal programmaonderdeel 6.5	**-100,6**	**-77,7**	**-84,7**	**-6,9**

Het programmaonderdeel Sport heeft ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 6,9 miljoen. Dit is het resultaat van een negatief saldo van € 3,5 miljoen op de stedelijke taken en een negatief saldo van € 3,4 miljoen op het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

In 2016 is de sportorganisatie van de gemeente Amsterdam heringericht. Organisatorisch zijn alle sportaccommodaties overgegaan van de stadsdelen en stedelijk gecentraliseerd (meer dan 50% van de begroting). Dit resulteert in een verschuiving ten opzichte van 2015 van baten en lasten van gebiedsgericht werken naar stedelijke taken. Organisatorisch is de herinrichting per 1 juli van kracht gegaan, financieel is dit pas in de tweede helft van 2016 gebeurd, met terugwerkende kracht per 1 januari 2016.

De totale baten van € 17,0 miljoen zijn € 2,2 miljoen hoger dan begroot. Dit is vooral het gevolg van € 2,1 miljoen hogere inkomsten uit sportaccommodaties die voor het grootste deel zijn gerealiseerd bij zwembaden (€ 1 miljoen) en sporthallen (€ 0,8 miljoen).
De totale lasten van € 91,1 miljoen zijn € 2,9 miljoen hoger dan begroot. Dat wordt verklaard door een overschrijding op de lastenvan € 4,9 miljoen bij sportaccommodaties, waarvan € 2,6 miljoen op exploitatie en dagelijkse onderhoud, € 1,8 miljoen op inhuur en € 0,15 miljoen op kapitaallasten. De overschrijding is verdeeld over sportparken (€ 3,1 miljoen), zwembaden (€ 1,5 miljoen) en sporthallen (€ 0,3 miljoen). Daar staat tegenover dat de uitgaven voor het sportaccommodatiefonds € 1,9 miljoen lager zijn dan begroot (dat geldt ook voor de onttrekking aan de reserve, dus budgettair neutraal) en er is € 1,2 miljoen te hoog begroot op de 1/3 regeling en daarom niet uitgegeven.

Er is sprake van een overschrijding van € 1,6 miljoen op de lasten bij sportactiviteiten. Deze overschrijding heeft voor € 0,7 miljoen betrekking op salarissen. Onderdeel van dit bedrag is de taakstelling van 1Stad 1Opgave van € 0,5 miljoen die nog niet is ingevuld en nader verdeeld moet worden.
Verder wordt de € 1,6 miljoen overschrijding veroorzaakt doordat € 0,4 miljoen salariskosten voor sportbeleid op sportactiviteiten zijn geboekt. Overigens is in het besluit over de herinrichting Sport bepaald dat in 2016 en 2017 de post salarissen met maximaal € 1,1 miljoen overschreden mag worden.

De overschrijding van € 0,7 miljoen op salarissen valt daar binnen. De resterende overschrijding betreft gedeeltelijk inhuur, grotendeels veroorzaakt door de herinrichting die het gehele jaar 2016 organisatorisch doorliep en daarnaast was er een kleine overschrijding op sportstimulering. Onder meer door sporttrajecten voor vluchtelingen.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 0,3 miljoen zijn € 0,2 miljoen hoger dan begroot, dit betreft kleine financiële afwijkingen per stadsdeel die op zichzelf niet significant zijn en verder niet worden toegelicht.

De totale lasten van € 13,0 miljoen zijn € 3,8 miljoen hoger dan begroot. Dat wordt in de eerste plaats verklaard door een overschrijding bij sportaccommodaties van € 4,2 miljoen, verdeeld over Nieuw-West (€ 3 miljoen) en Oost (€ 1,2 miljoen), die het gevolg is van de verschillen die zijn ontstaan bij de ontvlechting en herschikking van de budgetten Sport.

Voor sportactiviteiten waren de lasten € 0,5 miljoen lager dan begroot. Dat heeft twee redenen: in Oost waren de salarislasten voor de afdeling maatschappelijke accommodaties € 0,3 miljoen lager dan begroot en in West zijn vanwege de harmonisatie van sportontwikkelingsfuncties, de beschikbare functies pas in 2017 ingevuld, waardoor zijn de personeelskosten € 0,2 miljoen lager zijn dan begroot. De lagere toevoeging aan de reserves betreft kleine financiële afwijkingen per stadsdeel die samen optellen tot € 0,2 miljoen en wordt niet toegelicht

Reserves en voorzieningen

Reserves
In deze paragraaf worden alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Reserve sportaccommodatiefonds	16,1	5,0	8,9	12,2	5,0	10,8
Renovatie/onderhoud sport Nieuw West	0,6	0,4	0,5	0,5		-0,5

Toelichting
Reserve sportaccommodatiefonds: het doel is om nieuwe investeringen en uitbreiding van sportvelden, zwembaden en hallen en de 1/3 regeling incidenteel hieruit te dekken. De middelen zijn in het coalitie-akkoord ter beschikking gesteld. Via raadsbesluiten worden de middelen verdeeld. De onttrekking is lager dan begroot omdat er begroot is op basis van besluitvorming, de start van een project. De uitvoering van projecten loopt altijd iets achter.

De reserve renovatie/onderhoud sport Nieuw-West is eind 2016 overgekomen van stadsdeel Nieuw-West naar de centrale stad. Het is dekking voor renovatie en onderhoud van de sportparken Eendracht, Ookmeer en Sloten. Het stadsdeel had hiervoor geen onttrekking opgenomen. Bij de jaarrekening blijkt dat wel kosten zijn gemaakt, vandaar de onttrekking.

Voorzieningen
In dit programmaonderdeel is geen sprake van significante mutaties (ten opzichte van de Begroting 2016), of voorzieningen waarvan het verloop bestuurlijk relevant is. In totaal is een negental voorzieningen voor onderhoud eind 2016 overgekomen van de stadsdelen naar de centrale stad. Bij de Voorjaarsnota 2017 zal voorgesteld worden deze voorzieningen samen te voegen tot één onderhoudsvoorziening.

Beleidskaders

- Sportplan 2013-2016
- Sportaccommodatieplan 2015-2022
- Rijksregeling Brede Impuls Combinatiefuncties

Risicobeheersing

Vervallen risico
- Verenigingen krijgen minder geld van bonden waardoor zij minder mogelijkheden hebben wachtlijsten te beperken.
  Maatregel
  De gemeente adviseert vereniging hoe zij kunnen omgaan met verminderde inkomsten.

Actueel risico
- Kinderen kunnen door de wachtlijsten niet direct lid worden van een sportvereniging in de buurt.
  Maatregel
  De gemeente breidt, waar nodig, het aantal sportaccommodaties uit. Door accommodaties te moderniseren ontstaat er meer gelegenheid om te sporten.

Subsidies van betekenis in 2016

Bedragen x € 1 miljoen

1	Stichting SportService Amsterdam	5.022
2	Jeugdsportfonds	1.200
3	Stichting Topsport Amsterdam	987
4	Aanpassingen aan verenigingsaccommodaties (1/3 regeling)	1.874
Overige subsidies		13.434
Totaal		**22.517**

Toelichting
Stichting SportService Amsterdam heeft ruim 80 combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches in dienst. Zij zorgen er mede voor dat meer jeugd en volwassenen sporten en bewegen. Deze mensen worden onder meer ingezet voor sportstimuleringsprogramma's, bijvoorbeeld Jump In en Special Heroes, maar ook voor gecombineerde leefstijlinterventies voor volwassenen. Zij maken onder andere de verbinding tussen school en zorgaanbieders en het sportaanbod in de buurt

Het Jeugdsportfonds wordt ingezet om voor kinderen, die opgroeien in een huishouden met een inkomen of onder 120% van het sociaal minimum, structureel sporten mogelijk te maken. Het Jeugdsportfonds heeft met de subsidie in 2016 6531 kinderen bereikt.

Stichting Topsport Amsterdam is verantwoordelijk voor de uitvoering van ons topsportbeleid. De stichting schept onder andere optimale randvoorwaarden voor talentvolle sporters en topverenigingen via het Centrum voor Topsport en Onderwijs (€ 0,4 miljoen op basis van cofinanciering), werft en faciliteert internationale topsportevenementen en brengt het bedrijfsleven en de topsport in Amsterdam samen.

Ook het aanpassen van verenigingsaccommodaties draagt bij aan de doelstelling om jeugd en volwassenen meer te laten sporten. Voorwaarde om subsidie te ontvangen is dat verenigingen zelf minimaal 1/3 van de benodigde middelen beschikbaar stellen; 1/3 kan worden geleend (de 1/3-regeling).

Portefeuillehouders: gebiedswethouders

6.6 Stadsdelen

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Stadsdelen programma 6	Baten 14,6	Lasten 79,5

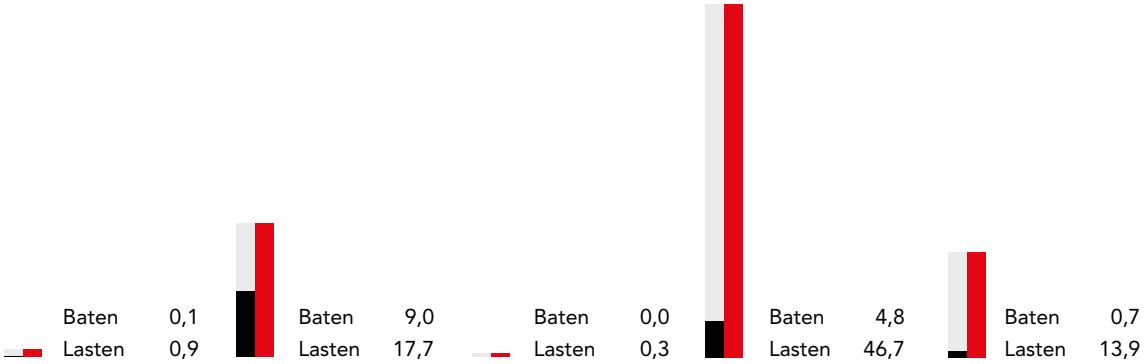

Gezondheidszorg

Nieuw-West heeft bewoners in Geuzenveld-Slotermeer opgeleid als gezondheidsambassadeurs die buurtbewoners voorlichting geven over een gezonde leefstijl. Buurtmanagers gezonde leefstijl hebben allerlei activiteiten die gericht zijn op een gezonde leefstijl makkelijk toegankelijk gemaakt voor bewoners. Water drinken is belangrijk en steeds meer scholen en organisaties stimuleren het. In Centrum is het obesitasprogramma Dikke Pret voortgezet en zijn sportactiviteiten voor kinderen tussen 4 en 8, volwassenen, ouderen en bewoners met een groot gezondheidsrisico georganiseerd. De Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht heeft kinderen en ouders in Oost meer bewust gemaakt van een gezonde leefstijl. De aanpak maakt gebruik van opgeleide sleutelfiguren in de wijk die bewonersorganisaties en/of bewoners bij het programma betrekken.

In West zijn via de health tour 90 volwassenen met overgewicht in aanraking met sport- en beweegaanbod gebracht, waarvan 60% nog structureel beweegt. Bij de Tour 66 en Golden Sport zijn 75 senioren van 66 jaar en ouder structureel met sport en bewegen actief gemaakt. In De Baarsjes worden wekelijks Chi Kung lessen gegeven waaraan ouderen, die anders nauwelijks de deur uit komen, kunnen deelnemen. Leef-up heeft voor deze kwetsbare, oudere doelgroep in De Baarsjes een cursus Samen gezond ouder worden en geheugentraining aangeboden. Voor 175 niet-westerse vrouwen is met behulp van rolmodellen een gezondere leefstijl met sport en bewegen en gezonde voeding ontwikkeld.

Voor jongeren is er het programma Fresh in de Les dat gaat over gezonde voeding, op tijd naar bed en promotie van sport en beweegaanbod. Deelname aan de activiteiten varieert van 150 tot 15 bewoners. Verder zijn laagdrempelige sportactiviteiten georganiseerd. Zo zijn via West Beweegt! 21 jongeren opgeleid tot sportcoach, waarvan er een aantal jongeren zich als rolmodel blijvend in de wijk inzetten.

In het programma Gecombineerde leefstijlinterventies (GLI) benaderde Noord in samenwerking met Doras inactieve ouderen met sport. In Zuid bewegen 1.000 ouderen in één van de 60 groepen Meer Bewegen Voor Ouderen, bij GoldenSports sporten 55+'ers onder begeleiding van fysiotherapeuten in de buitenlucht en van het sportaanbod bij Combiwel maken 500 ouderen gebruik.

In Zuidoost is de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht verder uitgerold naar Bijlmer Oost. Via de community aanpak zijn, samen met informele netwerken of betrokken bewoners, veertien vernieuwende projecten uitgewerkt. Een bijzonder voorbeeld daarvan was de samenwerking met de Pentecostel

Council of Churches waarmee op 2 juli een gezondheidsconferentie is georganiseerd voor ruim 400 bewoners.

Maatschappelijke ondersteuning

Zie voor de bijdrage van de stadsdelen aan Maatschappelijke Dienstverlening de beleidsresultaten bij programmaonderdeel 6.2, met name de producten Maatschappelijke Dienstverlening en Wmo-inspraak.

Maatschappelijke opvang

Stadsdelen hebben bijgedragen aan de maatschappelijke opvang van dak- en thuislozen, slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling en vluchtelingen (zie programmaonderdeel 6.3).

Welzijn

Programmaonderdeel 6.4 Welzijn omvat de uitvoering van een aantal onderdelen van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). De uitvoering wordt verzorgd door de stadsdelen, in samenwerking met diverse instellingen en afdelingen van de centrale stad. De specifieke beleidsdoelen, de beleidsresultaten en de toelichting op de financiële realisatie in 2016 worden in programmaonderdeel 6.4 besproken.

Sport

Sport is steeds minder aan tijd of plaats gebonden. Amsterdammers plannen hun sport en beweegactiviteiten op het moment dat het hen het best uitkomt en gebruiken daarvoor steeds vaker de beschikbare ruimte in de eigen woonbuurt, bij of op weg naar het werk of school.

Sportstimulering is door de stadsdelen vormgegeven door projecten, programma's en activiteiten voor een gezonde leefstijl en een gezond gewicht, de sportieve inrichting van de openbare ruimte, het aanbieden van sportfaciliteiten, het bevorderen van het lidmaatschap van sportverenigingen en door het organiseren van sportevenementen.
In alle stadsdelen is via verschillende projecten, programma's en activiteiten een gezonde leefstijl en een gezond gewicht bij verschillende groepen bewoners bevorderd. Sportactiviteiten worden daarbij ook ingezet om bewoners met elkaar te verbinden en lid worden van een sportvereniging te stimuleren. Bij zowel het voortgezet onderwijs als in het basisonderwijs vinden naschoolse activiteiten plaats, die afgestemd worden op de stedelijke sportprogramma's Jump-In, Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht en Topscore.

Sportfaciliteiten en sportaccommodaties
In Centrum zijn mogelijkheden voor het verbeteren van sportfaciliteiten en het gebruik van sportpark Park Schouwburg onderzocht. In Oost is een mobiel vlot aangeschaft voor watersportactiviteiten op verschillende locaties op IJburg. Ssamenwerking met de Johan Cruyff Foundation en Richard Krajicek Foundation (RKF) hebben in West geleid tot een vernieuwd Cruyffcourt en een RKF playground. Verder is bij de sporthal Laan van Spartaan de toegankelijkheid verbeterd, het dak aangepakt en een net voor de tribune gespannen. De bespelingsgraad is gelijk gebleven. Klanttevredenheid en bezoekersaantallen van het Brediusbad scoorden goed.

Sportstimulering en sportieve openbare ruimte
In Nieuw-West wordt het rondje Sloterplas nog steeds heel intensief door veel vrouwen en mannen uit de buurt gelopen. Gezondheid en ontmoeting gaan dan hand en hand. In het stadspark Osdorp is op initiatief van buurtbewoners het grootste openbare fitnesspark gekomen. In Slotermeer kunnen bewoners via een speciaal ontwikkelde app maatregelen voorstellen in hun woonomgeving zodat zij gezonder kunnen leven.

Oost investeerde in de jongeren uit de buurt. Jongeren zijn na de cursus Leider Sportieve Recreatie (LSR) doorgestroomd naar een scholarship van de Cruijff Foundation. Zij investeren in zichzelf en organiseren activiteiten op de pleinen en investeren zo in de buurt. Op Rietlandpark is een nieuwe, uitdagende en avontuurlijke speelplek geopend, die tot stand is gekomen door een buurtinitiatief en goede samenwerking tussen buurtbewoners en gemeente. Op initiatief van IJburgse skaters is er een tijdelijke skatebaan op het braakliggend terrein langs de Pampuslaan bij het strand IJburg gerealiseerd. Het Rhijnspoorplein heeft een freerunparcours gekregen, een mooie functie voor het braakliggend terrein naast de HvA aan de Wibautstraat.

In Zuid zijn sporttoestellen en kluisjes bij het De Mirandabad geplaatst. Er is een hardlooproute aangelegd bij het Martin Luther King Park en een tweede Kwiek beweegroute voor ouderen in de Rivierenbuurt. De constructie van een voetbalkooi bij de Theophile de Bockstraat is begonnen. Op het Olympiaplein kan een nieuwe sport – Paddeltennis – beoefend worden.

Zuidoost organiseerde een sportmarkt voor senioren die 250 bezoekers trok en waaraan 24 organisaties deelnamen, met een specifiek sportaanbod voor senioren. Aan de specifiek op senioren gerichte cursus *Leider Sportieve Recreatie* is door 15 senioren deelgenomen. Noord heeft in samenwerking met verschillende netwerkpartners zoals SPIN en Dock een wekelijks programma straatsport georganiseerd voor kinderen tot 12 jaar en voor kinderen van 12 jaar en ouder.

Sportactiviteiten en sportevenementen
Het EK atletiek vond in het Olympisch Stadion plaats, maar atletiekbaan Elzenhagen in Noord was in die periode 'the place to be' voor scholieren uit Amsterdam voor hún EK atletiek. Ook de Koningsspelen, het beachvolleybalveld, de ijsbaan, de Waterlandrun hebben bijgedragen aan sportstimulering in de ruimste zin van het woord. Aan de mini Damloop in de Molenwijk hebben 800 deelnemertjes meegedaan, die vervolgens de Damloop deelnemers hebben aangemoedigd.

In West heeft West Beweegt wekelijks minimaal negen sportactiviteiten georganiseerd voor jeugd en jongeren. Ook is tijdens het EK-voetbal een alternatief EK georganiseerd waarbij buurtjongeren een land vertegenwoordigden. Na lokale (plein)voorrondes werd de finale gespeeld op het veld van een lokale voetbalvereniging. Sportactiviteiten zijn ook ingezet als middel om problemen aan te pakken, de leefbaarheid te vergroten en de omgang tussen kinderen, jongeren en oudere bewoners te verbeteren. Verschillende kleine sportevenementen, zoals koningsspelen, gymfestijn, judofestijn, sport en funtour, cultuur en sport in het Erasmuspark hadden als doel jongeren te enthousiasmeren voor sport en bewegen.

In Zuid zijn door het sportbuurtwerk bij het succesvolle EK atletiek verschillende side events georganiseerd. Atletiekvereniging Phanos kreeg er in vier jaar tijd zeshonderd nieuwe leden bijgekregen. Op drie pleintjes met voetbalvelden organiseert Streetmatch wekelijkse activiteiten, mede ter compensatie van het gebrek aan plaatsen bij voetbalclubs. Aan de Koningsspelen bij Sporthallen Zuid en Arsenal hebben 900 leerlingen deelgenomen, 1.000 leerlingen van het voortgezet onderwijs hebben deelgenomen aan de Urban Sport week promo en 1.200 kinderen in de leeftijd van 4-12 jaar namen deel aan de Sport & Funtoer in Sportcentrum de Pijp.

Via de sportbuurtclubs en het sportbuurtwerk worden in Zuidoost op jaarbasis naar schatting 2.000 kinderen bereikt (geen unieke deelnemers). De zogenaamde 'sportbuurtclubs' activiteiten zijn bedoeld als 'opstap' naar een reguliere sportvereniging voor bijvoorbeeld turnen, hockey, tennis en volleybal. De afgelopen jaren zijn er meer dan 100 recreatiesportleiders getraind. In 2016 is een deel van hen gestart met het zelfstandig aanbieden van laagdrempelige sport- en beweegactiviteiten in de buurt. Via het sportbuurtwerk worden per week 10 sportactiviteiten aangeboden die wekelijks door ca. 2.000 kinderen worden bezocht.

Zuid laat kinderen en jongeren bij naschoolse sportactiviteiten en op sportkampen kennis maken met sport. Met blijvend resultaat want het aantal aanmeldingen bij sportverenigingen stijgt (bijvoorbeeld vijftig nieuwe leden bij tennisvereniging Joy Jaagpad en dertig bij basketbalvereniging Apollo). Een nieuwe turnvereniging op de Zuidas heeft na kennismakingsactiviteiten twintig nieuwe leden mogen begroeten.

Programma Portefeuillehouder: wethouder Ollongren

7 Economie en cultuur

Amsterdam is het hart van een van de sterkste economische regio's van Europa, met het grootste en meest diverse aanbod van kunst, cultuur en erfgoed van Nederland.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

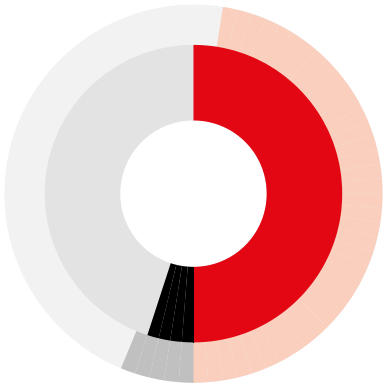

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	39,8	246,0	-206,1
Jaarrekening	30,3	257,9	-227,6

7.1 Kunst en Cultuur

Kunst- en cultuurbeleid opstellen en culturele instellingen, cultuureducatie, bibliotheken en lokale nieuwsvoorziening ondersteunen.

- Op basis van de beleidsuitgangspunten voor kunst en cultuur ontvingen 140 kunst- en cultuurinstellingen een vierjarige subsidie in het Kunstenplan 2013-2016.
- Het Jongerencultuurfonds honoreerde circa 1.600 aanvragen voor culturele activiteiten van kinderen uit gezinnen onder de 120% van het Wettelijk Sociaal Minimum. De realisatie in 2015 was 1056.
- Het percentage leerlingen van 4 tot 12 jaar dat tenminste twee doorlopende leerlijnen kunst- en cultuureducatie krijgt via het Basispakket bedroeg 64% ten opzichte van de doelstelling van 60%.
- De Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA) heeft 23 vestigingen, verdeeld over de hele stad.
  Het aantal leden van de Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA) bedroeg 167.533. Het aantal bezoekers was 3.431.589.

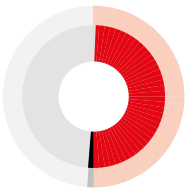

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	2,8	162,5	-159,8
Jaarrekening	2,9	162,1	-159,2

Stadsdelen

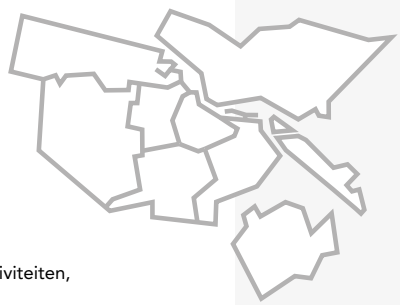

Belangrijk in de gebieden

Stadsdelen hebben bijgedragen aan het kwalitatief hoogwaardige en diverse culturele aanbod in Amsterdam door lokale initiatieven op het gebied van kunst en cultuur te ondersteunen. Onder andere via subsidies voor theaterprojecten, lokale podia, culturele evenementen en het plaatsen van kunstwerken in de openbare ruimte.

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 270 t/m 299.

41.000 bezoekers

157
Internationale ondernemingen

7.2 Erfgoed

Het gebouwde, archeologische en landschappelijke erfgoed duurzaam behouden, versterken en (her)gebruiken.

- Het aantal onderzoeken, adviezen, publicaties, educatieve projecten en evenementen bedroeg 1.924, dit was fors meer dan de doelstelling van 1.530. Oorzaak hiervan lag vooral in de explosieve groei van de bouw in Amsterdam. De kwaliteit en de tijdigheid van de adviezen kon worden gewaarborgd door een aanpassing in het werkproces.
- De behoefte aan kennis over en de waardering voor erfgoed groeit nog steeds; de Open Monumentendag had 41.000 bezoekers en er was in Amsterdam grote belangstelling voor de Nationale Archeologiedagen.

7.3 Economie

De economie van de Metropoolregio Amsterdam structureel versterken.

- Volgens een prognose van TNO op basis van beschikbare CBS-cijfers was de economische groei in Amsterdam 2,6% en daarmee 0,5 procentpunt hoger ten opzichte van de 2,1% voor heel Nederland.
- Amsterdam trok 157 nieuwe internationale ondernemingen aan. Het totaal van tech-bedrijven (startups en scale ups) kwam op 647.
- Het Expatcenter heeft in 2016 meer nieuwkomers geholpen met hun vestiging in Amsterdam dan het voorgaande jaar. Sinds 2014 zijn er ieder jaar ongeveer 2.000 nieuwe klanten bij gekomen. Het Expatcenter wordt met een 8,6 heel goed gewaardeerd.
- Er is verder gewerkt aan het ontwikkelen van de opleidingshuizen, gericht op het beter laten aansluiten van beroepsonderwijs en arbeidsmarkt. Er zijn inmiddels zeven opleidingshuizen waarin bedrijfsleven en beroepsonderwijs samenwerken.

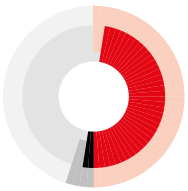

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	0,8	6,3	-5,5
Jaarrekening	0,4	5,9	-5,5

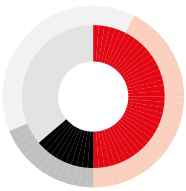

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	36,3	77,1	-40,8
Jaarrekening	27,0	89,8	-62,9

Successen op het gebied van economie zijn door stadsdelen vooral gerealiseerd door de vestiging van nieuwe hotels, de komst van nieuwe detailhandel, het faciliteren van bedrijfsinvesteringszones (BIZ), door actief winkelstraatmanagement zorg dragen voor aantrekkelijke en veilige winkelstraten en winkelgebieden en ondersteunen van het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO). Daarnaast zijn er de revitalisering van markten en de proeven met free zones, waar ondernemers door versoepelde regels meer ruimte krijgen voor kwaliteitsverbetering en vernieuwende initiatieven, zoals mengformules op het vlak van winkels, horeca, vrije tijd en/of wonen.

- *In 7.4 Stadsdelen gaan we verder in op de resultaten in de gebieden.*

Programma Portefeuillehouder: wethouder Ollongren

7 Economie en cultuur

Maatschappelijk effect

Amsterdam is het hart van één van de sterkste economische regio's van Europa. Onze stad heeft het grootste en meest diverse aanbod van kunst, cultuur en erfgoed van Nederland. We versterken onze positie als innovatie- en kenniscentrum. De samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en de overheid is een belangrijke sleutel voor het economische succes van Amsterdam. Net als het ruimte bieden voor talenten, nieuwe ideeën en ondernemerschap. Allemaal factoren die Amsterdam aantrekkelijk maken voor het vestigen en laten groeien van bedrijven. Het Actieplan Innovatief Vakmanschap brengt beroepsonderwijs en bedrijfsleven samen in opleidingshuizen waarin we het human capital van morgen opleiden.
In 2016 is ingezet op verbreding van het aanbod van cultuureducatie en de ontwikkeling en doorstroming van getalenteerde jongeren en professionals. Cultuurparticipatie door Amsterdammers is vergroot dankzij de subsidies aan kunstenplaninstellingen en via het Amsterdams Fonds voor de Kunst. De kunst- en cultuurmissie naar New York City heeft bijgedragen aan de verdere ontwikkeling van het internationale kunst- en cultuurbeleid.
Dit jaar zijn verschillende herontwikkelde monumentale complexen opgeleverd zoals de Josephkerk in Nieuw-West en het A-lab en de Shelltoren in Noord. Met deze complexen, en met het activeren van ontwikkelgebieden zoals het Marineterrein, hebben we de economische en maatschappelijke potentie van erfgoed ook dit jaar weer succesvol ingezet voor het ontwikkelen van de stad.
De internationale positie van Amsterdam is verstevigd doordat in de afgelopen jaren meer dan 150 nieuwe buitenlandse bedrijven zijn aangetrokken, het programma Amsterdam Trade is gestart en de verdere groei (17%) van het aantal internationals dat gebruikt maakt van het Expatcenter Amsterdam. Daarnaast kwam eind 2016 het Deltaplan Internationaal Onderwijs gereed, dat moet zorgen voor meer onderwijsplekken voor kinderen van expats door uitbreiding van het bestaande internationale onderwijs, het aantrekken van nieuwe aanbieders en internationalisering op gewone scholen. In 2016 gaven we in reactie op het voorgenomen vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de EU extra aandacht aan het informeren en faciliteren van bedrijven die het Verenigd Koninkrijk mogelijk gaan verlaten.
We vernieuwen de economie door het programma StartupAmsterdam uit te voeren dat start-ups helpt in hun start en groei. We stimuleren de ontwikkeling van kennis en innovatie met behulp van kennisinstellingen, onder andere op het Amsterdams Science Park en met het groeiende AMS Institute (Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions), Amsterdams derde universiteit.
Met de Amsterdamse aanpak statushouders begeleiden we statushouders versneld naar werk en opleiding. Dit gebeurt aan de hand van een nieuwe innovatieve werkwijze via assessments en intensieve taaltrainingen.

Wat hebben we bereikt

Kunst en cultuur

Amsterdam is dankzij de vele kunst- en cultuurinstellingen, kunstenaars en creatief ondernemers die hier actief zijn dé cultuurstad van Nederland. Het omvangrijke en gevarieerde aanbod van kunst en cultuur maakt de stad aantrekkelijk voor Amsterdammers, bezoekers en internationale professionals. In 2016 zijn subsidies verleend aan 140 grote en kleine kunstenplaninstellingen en aan het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK). Hiermee leveren we belangrijke bijdragen aan de verbreding van het aanbod van cultuureducatie voor kinderen (vooral op scholen), de ontwikkeling en doorstroming van getalenteerde jongeren en professionals, de versterking van de internationale positie van Amsterdam als cultuurstad en de vergroting van cultuurparticipatie door Amsterdammers via buurt- en gebiedsgebonden activiteiten.

In 2016 is de aanpassing van de subsidiesystematiek van het Kunstenplan gerealiseerd waardoor de taak van het AFK substantieel is uitgebreid. Het AFK verleent vanaf 2017 een groot deel van de Kunstenplansubsidies. In 2016 is de eerste kunst- en cultuurmissie naar New York City georganiseerd.

Aan de missie namen 67 kunst- en cultuurinstellingen uit de Metropoolregio Amsterdam deel. De resultaten en uitkomsten van de missie dienen mede als basis voor de verdere ontwikkeling van het internationale kunst- en cultuurbeleid van Amsterdam.

De gemeentelijke afdeling voor kunst en cultuur is intensiever gaan samenwerken met andere sectoren zoals onderwijs, zorg, diversiteit, ruimtelijke ontwikkeling en economie. Hieruit volgden bijdragen aan strategiebesluiten, activiteiten in het kader van het Aanvalsplan Armoede, initiatieven gericht op Stad in Balans en de aansluiting van kunst en cultuur op de gebiedsplannen en gebiedsagenda's van de stadsdelen.

Erfgoed

De erfgoedagenda Erfgoed voor de stad, agenda voor het erfgoed in een groeiend Amsterdam is in 2016 vastgesteld. Hierin worden de hoofdlijnen, aandachtspunten en acties voor de komende jaren uiteengezet. Rode draad in de erfgoedagenda is het optimaal benutten van erfgoed bij de transformatie en groei van de stad. Het afgelopen jaar is sterk ingezet op de vroegtijdige advisering rond erfgoed in de ruimtelijke planvorming. Vooral nu de ontwikkeling van de gebieden uit Koers2025 (het ambitiedocument van de gemeente waarin de bouw van 50.000 woningen tot 2025 gerealiseerd moet worden) concreet wordt. Een ander speerpunt van het gemeentelijk erfgoedbeleid betreft voorlichting en kennisoverdracht voor bewoners en gebruikers van de stad. Het afgelopen jaar zijn in dit kader diverse activiteiten georganiseerd.

Op 10 en 11 september vond de dertigste editie van de Open Monumentendag plaats met een heel bijzonder thema: De Amsterdamse School, die 100 jaar geleden het levenslicht zag. Deze editie trok een record aantal bezoekers (41.000) waarvoor zestig panden waren opengesteld in bijna alle stadsdelen. Er waren op beide dagen in totaal 380 vrijwilligers actief.

Het archeologieteam voltooide in het kader van het Kunstenplan de panelen met vondsten, die bestemd zijn voor de twee vijftien meter lange vitrines die tussen de roltrappen komen van Station Rokin van de Noord/Zuidlijn. Het gaat om 100 panelen met meer dan 10.000 archeologische vondsten die de reizigers straks op originele wijze de geschiedenis van Amsterdam laten ervaren.

Economie

De internationale positie van Amsterdam is in 2016 verder verstevigd. Dit is gedaan door onder andere te investeren in Amsterdam als innovatie- en kenniscentrum van Europa, door ruimte te bieden aan talenten, nieuwe ideeën en ondernemerschap. Factoren die Amsterdam aantrekkelijk maken voor het vestigen en laten groeien van bedrijven.
Met de middelen voor economische structuurversterking zijn verschillende programma's gefinancierd die een positieve economische impact hebben maar waarin ondernemers, bedrijven en kennisinstellingen niet (volledig) investeren. Door het Amsterdams Ondernemers Programma (AOP) en een nieuwe marktverordening wordt meer ruimte gegeven aan ondernemerschap. Amsterdam inbusiness heeft in 2016 een record aantal internationale bedrijven aangetrokken voor de Metropoolregio Amsterdam. De afgelopen jaren zijn meer dan 150 nieuwe buitenlandse bedrijven aangetrokken die na drie jaar 3.312 banen hebben gecreëerd. Het Expatcenter heeft 12.317 internationals ontvangen.
In 2016 is een nieuwe aanpak ontwikkeld om statushouders sneller naar werk, opleiding of participatie te begeleiden. In die aanpak gebruiken we nieuwe instrumenten, zoals assessments, intensieve begeleiding en korte intensieve taaltrainingen. Er wordt samen gewerkt met werkgevers en onderwijsinstellingen in de stad. Voor 2016 en 2017 is er € 6,6 miljoen beschikbaar gesteld, hiervan is in 2016 € 1 miljoen uitgegeven om de nieuwe aanpak te ontwikkelen en op te starten.
Via de bestuursopdracht Stad in Balans wordt de keerzijde van het succes aangepakt. Die keerzijde wordt zichtbaar door onder andere de toegenomen verkeersdrukte, meer afval op straat, hinder van evenementen en overlast door groepen toeristen. Daartoe zijn diverse beleidsagenda's opgesteld en maatregelen genomen, zoals een nieuw streng hotelbeleid. De gemeente heeft een aantal experimenten uitgevoerd om te leren hoe bezoekers beter gespreid kunnen worden over de stad, hoe overlast verminderd kan worden en welke manieren van gedragsbeïnvloeding werken. Ook is de monitor Stand van de Balans met toekomstscenario's uitgebracht, is de bestuursopdracht Diversiteit winkel- en voorzieningenaanbod gestart en is het gesprek met bewoners en ondernemers gecontinueerd.
Het Startup in Residence programma is opgezet. Met dit programma nodigt de gemeente Amsterdam

startups uit om, vooraf gedefinieerde, maatschappelijke problemen op te lossen. In een programma van vijf maanden werken de startups samen met de gemeente, krijgen ze een intensief trainingsprogramma en worden ze begeleid door professionele mentoren. Na vijf maanden heeft de gemeente de kans om de oplossing in te kopen en de startup op deze wijze een snelle start te bezorgen.

Het Actieplan Innovatief Vakmanschap is dit jaar gestart en richt zich vooral op het opzetten van opleidingshuizen. Deze moeten in tien sectoren zorgen voor een betere aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt. Eind 2016 zijn zeven opleidingshuizen opgericht in de Creatieve Industrie, Mobiliteitstechniek, Logistiek, Hospitality, Electro- en Installatietechniek, Zorg en Cyber Security. Voor de opleidingshuizen in de Bouw, IT en Metaal zijn in 2016 de eerste stappen gezet.
Onderzoek laat zien dat verbeterde 'kennisvalorisatie' in Amsterdam een potentieel heeft van een paar honderd miljoen euro per jaar. Zeven Amsterdamse kennisinstellingen koppelen en intensiveren daarom hun onderzoeks- en valorisatie-inspanningen om hun economische en maatschappelijke impact te vergroten. Met een investering van € 7,2 miljoen op een totaal programma van € 38 miljoen draagt de gemeente bij aan een intensievere samenwerking met het bedrijfsleven en uitbreiding van ondersteuning van startups en spin-offs.
Samen met de Openbare Bibliotheek (OBA), de Hogeschool van Amsterdam, Pakhuis de Zwijger en Waag Society/Fablab Amsterdam heeft de gemeente het programma Amsterdam 021, maak je toekomst opgezet. Dit is een uitgebreid buitenschools programma voor Amsterdamse jongeren in zogenoemde 'maakplaatsen' in diverse vestigingen van de OBA. Met dit programma willen we voorkomen dat kinderen achterstanden oplopen in het ontwikkelen van de juiste digitale, technische en creatieve vaardigheden voor banen van de toekomst. De gemeente investeert € 2 miljoen in dit programma dat een totale omvang van € 9,4 miljoen heeft.
Via het Amsterdams Ondernemers Programma (AOP) zijn in 2016 Bedrijveninvesteringszones (BIZ) ondersteund en Freezones ingesteld. Ook is een nieuwe marktverordening vastgesteld. Hierin zijn onder meer bepalingen voor experimentele zones en een ruimere vervangingsregeling op gemeentelijke markten opgenomen, en zijn markten op afstand apart geregeld. Tevens is een gecoördineerd handhavingsbeleid gestart, waardoor op alle gemeentelijke markten beter en op gelijke wijze wordt opgetreden tegen overtreding van de regels van de verordening.

Jaarrekening 2016

Totaal programma 7 **Baten** 30,3 **Lasten** 257,9 **Saldo** -227,6

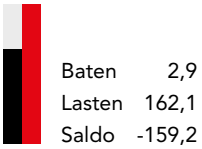

Baten	2,9
Lasten	162,1
Saldo	-159,2

7.1 Kunst en Cultuuur

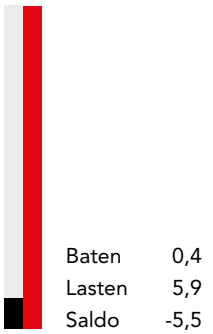

Baten	0,4
Lasten	5,9
Saldo	-5,5

7.2 Erfgoed

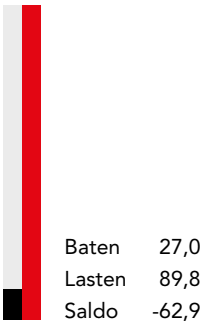

Baten	27,0
Lasten	89,8
Saldo	-62,9

7.3 Economie

Stadsdelen

De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt, op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en de gemeentelijke beleidskaders, en in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties, in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn.

In de Begroting 2016 hebben de stadsdelen per programma prioriteiten benoemd, die in 2016 richting gaven aan het beleid en de uitvoering daarvan binnen de stadsdelen. In de laatste paragraaf van dit programma wordt deze beleidsuitvoering besproken, zij het niet direct gerelateerd aan de prioriteiten, die heel divers zijn, maar aan de beleidsterreinen (programmaonderdelen) van dit programma. Door voor ieder beleidsterrein de totale baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) van het gebiedsgericht werken over 2016 te presenteren, geven we ook van het beleid van de stadsdelen een jaarbeeld.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	9,6	13,0	11,4	-1,6
Lasten	186,4	207,2	188,0	-19,2
- *Saldo van baten en lasten*	*-176,8*	*-194,2*	*-176,6*	*17,6*
Onttrekking reserves	8,9	16,1	9,0	-7,1
Toevoeging reserves	18,5	37,3	37,4	0,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-9,6*	*-21,1*	*-28,3*	*-7,2*
Subtotaal stedelijk	**-186,3**	**-215,3**	**-205,0**	**10,3**
Gebiedsgericht werken				
Baten	8,7	8,4	8,3	-0,1
Lasten	35,5	34,3	32,5	-1,8
- *Saldo van baten en lasten*	*-26,8*	*-25,8*	*-24,2*	*1,7*
Onttrekking reserves	2,5	1,4	1,5	0,1
Toevoeging reserves	0,1	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*2,5*	*1,4*	*1,5*	*0,1*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-24,3**	**-24,4**	**-22,6**	**1,8**
Totalen programma 7	**-210,6**	**-239,7**	**-227,6**	**12,1**

Toelichting baten en lasten

Het resultaat van het programma Economie en cultuur is in vergelijking met de begroting per saldo € 12,1 miljoen positief. Dit is het gevolg van een positief resultaat van € 10,3 miljoen bij de stedelijke taken en een positief resultaat van € 1,8 miljoen bij het onderdeel gebiedsgericht werken.

Het stedelijk resultaat komt voornamelijk voort uit het programmaonderdeel Economie, dat, vóór mutaties in de reserves, per saldo een positief resultaat ten opzichte van de begroting kent van € 17,6 miljoen. Hiervan leidt € 7,2 miljoen tot lagere onttrekkingen aan de reserves, zodat het resultaat – ná mutaties in de reserves – uitkomt op € 10,3 miljoen.
In dit resultaat is een aantal incidentele bedragen opgenomen, waarvoor het voornemen is ze via de reserve Budgetoverheveling restanten incidentele middelen over te hevelen naar 2017. Het gaat om

de prioriteit Internationale School van € 3,9 miljoen, de prioriteit Vluchtelingen van € 2,3 miljoen, de prioriteit Stad in Balans van € 0,7 miljoen en de incidentele bijdrage voor iCapital van € 1,0 miljoen. Deze overhevelingen in acht nemend resteert er een positief van € 2,1 miljoen, dat voornamelijk verklaard wordt door de afwikkeling van afrekeningen van subsidies en hogere baten van het Expatcenter.

Het positieve resultaat van € 1,8 miljoen voor gebiedsgericht werken wordt veroorzaakt door de lagere lasten voor Kunst en cultuur en Economie.

Portefeuillehouder: wethouder Ollongren

7.1 Kunst en cultuur

Kunst- en cultuurbeleid opstellen en culturele instellingen, cultuureducatie, bibliotheken en lokale nieuwsvoorziening ondersteunen

Belangrijke ontwikkelingen

In 2016 is het Kunstenplan 2017-2020 vastgesteld waarin de Hoofdlijnen Kunst en Cultuur 2017-2020 als beleidskader is uitgewerkt. Ook bevat het Kunstenplan 2017-2020 de besluiten van het college over de subsidies aan de 21 instellingen in de Amsterdamse Basisinfrastructuur (A-Bis). In deze besluiten van het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK) over de vierjarige subsidies, is het grootste deel van de kunstenplansubsidies voor de periode 2017-2020 vastgelegd.

Het cultuureducatiebeleid is in 2016 verder ontwikkeld. Die ontwikkeling is vooral gericht op de verbreding van het basispakket kunst- en cultuureducatie naar meer disciplines. In mei heeft in de commissie Jeugd en Cultuur, mede op basis van het rapport Cultuureducatie in Amsterdam, een meningsvormend debat plaatsgevonden. Bij het Kunstenplan 2017-2020 heeft de gemeenteraad de verdeling van de subsidies binnen het cluster cultuureducatie vastgesteld.

In februari stelde de gemeenteraad het Herzien Amsterdams Atelier- en Broedplaatsenbeleid 2015 – 2018 unaniem vast. Op hoofdlijnen gaat het erom de toegankelijkheid voor nieuwe ruimtezoekende creatieven in stand te houden en te verbeteren en daarmee Amsterdams positie van aantrekkelijke pleisterplaats voor talent en ondernemerschap te versterken. We bevorderen de doorstroming, maken nieuwe (tijdelijke) broedplaatsen mogelijk en we bouwen nieuwe atelierwoningen. We streven ernaar om, in samenwerking met de corporaties, de bestaande voorraad te behouden.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A D

Amsterdam heeft een kwalitatief hoogwaardig en divers cultureel aanbod voor alle Amsterdammers en bezoekers

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Totaal aantal bezoeken in Amsterdam aan culturele instellingen opgenomen in het Kunstenplan 2013- 2016	7.432.014 (2013)	7.708.928	Cijfers najaar 2017*	2017 n.v.t. 2018 n.v.t. 2019 n.v.t.
2	Aantal internationale activiteiten van culturele instellingen opgenomen in het Kunstenplan 2013- 2016	15.250 (2013)	15.006	Cijfers najaar 2017*	2017 n.v.t. 2018 n.v.t. 2019 n.v.t.

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Op basis van de beleidsuitgangspunten voor kunst en cultuur van het Kunstenplan 2013-2016 ontvingen 140 kunst- en cultuurinstellingen een vierjarige subsidie. Dat zijn minder instellingen dan begroot; vier instellingen hielden in 2014 om verschillende redenen op te bestaan. Met alle instellingen zijn prestatieafspraken gemaakt.

Najaar 2017 wordt de op basis van de verantwoordingen van de kunstenplaninstellingen opgestelde rapportage Kunst en Cultuur in Cijfers 2016 aan de gemeenteraad aangeboden. Deze rapportage informeert de raad over de prestaties van de instellingen in 2016.

De kunstenplaninstellingen zijn actief in alle kunstdisciplines en richten zich op relevante doelgroepen. In 2015 organiseerden de meeste kunstenplaninstellingen meer activiteiten dan begroot en waren ook de bezoekersaantallen hoger (begroot: 8.196.469; gerealiseerd: 8.896.717).

Tussen 2013 en 2015 nam het aantal activiteiten van kunstenplaninstellingen in het buitenland toe en waren er meer internationale coproducties.

Doel 2

Zie activiteiten hierna A B

Alle Amsterdamse kinderen maken via het onderwijs kennis met kunst en cultuur

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Percentage leerlingen van 4-12 jaar dat tenminste twee doorlopende leerlijnen kunst- en cultuureducatie krijgt via het Basispakket.	50% (2013)	60%	64%	2017 n.v.t. 2018 n.v.t. 2019 n.v.t.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

Met het Basispakket kunst- en cultuureducatie gaven we een flinke impuls aan de binnenschoolse cultuureducatie en bereikten in 2015 met deze binnenschoolse cultuureducatie meer leerlingen dan in 2013 en 2014. Het aantal scholen dat beschikt over twee doorgaande leerlijnen is met 160 hoger dan de prognose. De meeste scholen kiezen voor een combinatie van muziekonderwijs en beeldend onderwijs.

Doel 3

Zie activiteiten hierna C

Amsterdam heeft een netwerk van bibliotheekvestigingen, toegankelijk voor alle Amsterdammers

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Aantal bezoekers bibliotheken.	164.616 (2012)	190.000	167.533 leden en 3.431.589 bezoekers	2017 190.000 2018 190.000 2019 190.000

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

De Openbare Bibliotheek Amsterdam (OBA) heeft 23 vestigingen, verdeeld over de hele stad. In 2016 had de OBA 167.533 leden. In het streefcijfer voor 2016 zijn ten onrechte ook de aantallen leden opgenomen van Ouder-Amstel en Diemen. Daarom is het streefcijfer gecorrigeerd naar 179.400.
Het aantal bezoekers aan de OBA bedroeg in 2016 3.431.589.

De OBA werkt continue aan het verbeteren van de kwaliteit van de vestigingen en past het serviceniveau voortdurend aan de veranderende behoeften van leden en bezoekers aan. Dit gebeurt onder meer door vestigingen naar geschiktere locaties te verplaatsen en het aanbod en de inrichting van de vestigingen te verbeteren.

Doel 4

Zie activiteiten hierna E

Lokale publieke media hebben een groot bereik en een aanbod dat een afspiegeling van de stad is

Indicator doel

Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicator(en) en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 4 te bereiken

De kijkcijfers (televisie) zijn redelijk stabiel gebleven, het aantal bezoeken aan de online platforms groeide. De televisiezender AT5 had in 2016 maandelijks 350.000 unieke kijkers. Online had AT5 met 1,8 miljoen unieke bezoekers per maand een groot bereik.
Via de open access kanalen van Salto werden in 2016 door meer dan 150 Amsterdamse organisaties circa 4.000 televisieprogramma's en 12.000 radioprogramma's uitgezonden. Het aantal luisteraars van de Concertzender is in 2016 gegroeid naar in totaal bijna 3,5 miljoen, waarvan ongeveer de helft via de kabel luisterde en de helft via internet. FunX werd in 2016 online door ruim 12 miljoen unieke bezoekers bezocht.

Activiteiten

A Subsidie verstrekken aan culturele instellingen en toezien op gemaakte prestatieafspraken

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal gesubsidieerde culturele instellingen.	145	145	140	2017 n.t.b.
Hoort bij doel 1 en 2	(2013)			2018 n.t.b.
				2019 n.t.b.

B Prestatieafspraken maken met expertisecentrum Cultuureducatie Mocca over uitvoering van binnenschoolse cultuureducatie

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal scholen dat met tenminste 2 doorlopende	45	145	160	2017	170
leerlijnen deelneemt aan Basispakket kunst- en	(2013)			2018	190
cultuureducatie.				2019	190
Hoort bij doel 2					

C Subsidie verstrekken aan alle vestigingen van Openbare Bibliotheek Amsterdam en toezien op prestatieafspraken

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal gesubsidieerde bibliotheekvestigingen.	23	23	23	2017	23
Hoort bij doel 3	(2013)			2018	23
				2019	23

Activiteiten (vervolg)

D Culturele instellingen ondersteunen bij het vergroten van hun ondernemerschap

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Verwacht eigen inkomstenpercentage van culturele instellingen in het Kunstenplan 2013-2016.	n.v.t.	25%	Cijfers najaar 2017*	2017 n.v.t. 2018 n.v.t. 2019 n.v.t.
Hoort bij doel 1				

E Subsidie verstrekken aan Publieke Omroep Amsterdam en toezien op de gemaakte prestatieafspraken

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicator(en) en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 4

Beleidskaders

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 7.1 **Baten** 2,9 **Lasten** 162,1

Bibliotheek

Baten 0,0
Lasten 26,9

De subsidie van Kunst en Cultuur bedroeg in 2016 € 26,6 miljoen. Daarnaast is een aanvullende subsidie verleend aan de OBA voor het project *Amsterdam 021, maak je toekomst.* Hierin werkt de OBA samen met de Hogeschool van Amsterdam, Waag Society en Pakhuis de Zwijger. Het is een van de projecten die de maatschappelijke functie van de bibliotheek versterken. In 'maakplaatsen' in verschillende OBA-vestigingen hebben Amsterdamse jongeren via een uitgebreid buitenschools programma digitale, technische en creatieve vaardigheden kunnen opdoen om hun mogelijkheden op de arbeidsmarkt te vergroten.

Kunstenplan

Baten 1,4
Lasten 105,7

Basispakket kunst- en cultuureducatie
Kunst- en cultuureducatie
Aan het Basispakket kunst- en cultuureducatie is in 2016 € 3,5 miljoen uitgegeven. Het doel van het basispakket is alle kinderen via school op jonge leeftijd kennis te laten maken met kunst en cultuur. In 2016 hadden 222 scholen een doorgaande leerlijn muziek, 139 scholen een leerlijn beeldend onderwijs, 17 theater, 12 dans, 8 erfgoed, 3 letteren en 1 een leerlijn beeldend-techniek. Het aantal scholen dat naast muziek ook een doorgaande leerlijn in een andere kunstdiscipline ontwikkelde, is in 2016 gestegen naar ruim 64%. De invoering van het Basispakket kunst- en cultuureducatie ligt op koers.

Aanvalsplan Armoede
In 2016 is de subsidieregeling *Stimulering buitenschoolse cultuureducatie* in het kader van het Aanvalsplan Armoede opgesteld. Het doel van deze regeling is de deelname aan buitenschoolse cultuureducatie te stimuleren van leerlingen in het primair onderwijs, speciaal onderwijs, voortgezet speciaal onderwijs en de brugjaren van het voortgezet onderwijs, die afkomstig zijn uit huishoudens met inkomens tot 120% van het wettelijk sociaal minimum. Voor de pilot van deze regeling zijn zes subsidies

verstrekt (in de eerste fase van de regeling waren dat er elf). De totale uitgaven in het kader van het Aanvalsplan Armoede bedroegen € 1,4 miljoen, waarvan € 0,6 miljoen voor het Jongerencultuurfonds en € 0,8 miljoen voor buitenschoolse cultuureducatie. Het jongerencultuurfonds honoreerde in 2016 circa 1.600 aanvragen voor een culturele activiteit van kinderen uit gezinnen met een inkomen onder de 120% van het wettelijk sociaal minimum. In 2015 waren dat er 1.056. De uitgaven voor het Aanvalsplan Armoede waren in 2016 € 0,7 miljoen hoger dan in 2015.

Uitvoering Kunstenplan
In 2016 is de subsidiesystematiek van het Kunstenplan aangepast. Met een Amsterdamse Basisinfrastructuur en subsidieregelingen binnen het AFK is de subsidiëring eenvoudiger en flexibeler gemaakt en wordt innovatie en samenwerking meer gestimuleerd. Bovendien is de subsidiering op deze manier meer op afstand gezet van de gemeente. De 21 instellingen in de Amsterdamse Basisinfrastructuur, waarover de Amsterdamse Kunstraad adviseert, krijgen een brede verantwoordelijkheid binnen de kunst- en cultuursector, vooral op het gebied van talentontwikkeling en ketenverantwoordelijkheid. Uitbreiding van subsidiemogelijkheden binnen het Kunstenplan en een toename van het budget moeten leiden tot meer ruimte voor nieuw talent, vernieuwing en experiment.

In overleg met de stadsdelen is de stedelijke regeling *Gebiedsgebonden kunst- en cultuuractiviteiten* opgesteld. De regeling wordt uitgevoerd door de stadsdelen die elk op hun eigen manier voor een specifieke uitwerking kiezen, gerelateerd aan de gebiedsagenda's en de gebiedsplannen.

Lokale media

Baten	0,0
Lasten	3,8

De gemeente Amsterdam is in 2012 een overeenkomst van tien jaar aangegaan met Publieke Omroep Amsterdam, waarin is vastgelegd dat na vijf jaar een tussentijdse evaluatie wordt uitgevoerd. Deze evaluatie is vanwege landelijke beleidsontwikkelingen rond de regionale omroepen (RPO) iets naar voren gehaald en in 2016 uitgevoerd. Daarnaast bracht de Amsterdamse Kunstraad advies uit over de toekomst van AT5. De uitkomsten van de evaluatie worden in 2017 vertaald naar uitgangspunten voor de herziening van het lokale mediabeleid.

Overige cultuur

Baten	1,4
Lasten	25,6

Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK)
Het AFK had in 2016 drie regelingen voor het ondersteunen van projecten en programma's: de regeling Professionele Kunst voor het maken en presenteren van kunst, de regeling Cultuurparticipatie voor het betrekken van Amsterdammers bij kunst en cultuur en de regeling Waarderingssubsidies Amateurkunst voor het ontwikkelen en uitvoeren van amateurkunst in gezelschapsverband. Aan deze regelingen, overige activiteiten en bijbehorende beheerslasten is € 8,6 miljoen uitgegeven.

Overige kunst
Er zijn subsidies verstrekt aan onder meer Koninklijk Theater Carré (€ 0,5 miljoen).

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	0,8	0,6	0,6	0,0
Lasten	143,8	145,4	145,4	0,0
- *Saldo van baten en lasten*	*-143,0*	*-144,8*	*-144,8*	*0,0*
Onttrekking reserves	1,4	0,8	0,8	-
Toevoeging reserves	0,8	0,7	0,7	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,6*	*0,2*	*0,2*	-
Subtotaal stedelijk	**-142,5**	**-144,6**	**-144,6**	**0,0**
Gebiedsgericht werken				
Baten	1,1	0,7	1,1	0,4
Lasten	17,6	16,3	16,0	-0,4
- *Saldo van baten en lasten*	*-16,5*	*-15,6*	*-14,9*	*0,7*
Onttrekking reserves	1,1	0,4	0,3	-0,1
Toevoeging reserves	0,1	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*1,1*	*0,4*	*0,3*	*-0,1*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-15,4**	**-15,2**	**-14,6**	**0,6**
Totalen programmaonderdeel 7.1	**-157,9**	**-159,8**	**-159,2**	**0,6**

De realisatie van het programmaonderdeel wijkt op stedelijk niveau niet af van de begroting. Binnen het resultaat is een voorziening gevormd van € 0,3 miljoen. Dit veroorzaakt geen afwijkingen in het resultaat doordat de uitgaven op de stelposten van het Kunstenplan € 0,3 miljoen lager zijn dan begroot.

Toelichting Stedelijk

Er zijn in programmaonderdeel *7.1 Kunst en cultuur* bij de financiële realisatie van de stedelijke taken geen significante afwijkingen van de begroting.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Er zijn in programmaonderdeel *7.1 Kunst en cultuur* bij de financiële realisatie van gebiedsgericht werken geen significante afwijkingen van de begroting.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Egalisatiereserve Kunstenplan	0,1	0,5	-0,4	0,2	0,5	-0,4

Toelichting
In overeenstemming met de motie van raadslid De Goede (nr. 897 van 2008) hebben we de middelen die gedurende de Kunstenplanperiode zijn vrijgevallen opnieuw ingezet. De dotatie bedraagt conform begroting € 0,5 miljoen. De onttrekking dient om de uitgaven voor de financiële ondersteuning van de cultuurhuizen te dekken.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	**-/-**		**+**	**-/-**
Danscentrum Dansmakers Amsterdam		0,3		0,3		

Toelichting
De gemeente Amsterdam heeft ten behoeve van een danspodium € 0,6 miljoen geïnvesteerd in het pand De Overkant in Amsterdam Noord. Het gebouw is eigendom van de woningcorporatie Eigen Haard. Dansmakers ontvangt conform het Kunstenplan 2013-2016 € 0,4 miljoen subsidie per jaar. In augustus 2016 heeft het AFK de nieuwe subsidiebesluiten bekend gemaakt. Dansmakers ontvangt voor 2017-2020 € 0,2 miljoen per jaar, waardoor deze organisatie vanaf 2017 de huur niet meer kan voldoen. Daarom is voor de boekwaarde van het danspodium in het gebouw van Eigen Haard een voorziening gevormd. Eigen Haard en de gemeente zijn in overleg om het danspodium te behouden voor de gemeente Amsterdam, reden het activum niet af te boeken, maar een voorziening in te stellen. Als het podium behouden kan worden, valt deze voorziening vrij.

Beleidskaders

- Kunstenplan 2013-2016
- Convenant Basispakket Kunst- en Cultuureducatie

Risicobeheersing

Actueel risico

- Voor de realisatie van de doelen en de activiteiten van het Kunstenplan is de gemeente afhankelijk van de uitvoering door Kunst- en cultuurinstellingen. Als de plannen van kunst- en cultuurinstellingen onvoldoende worden gerealiseerd door bijvoorbeeld grote financiële tegenvallers of juridische geschillen, komen de doelstellingen van de gemeente onder druk te staan.
  Maatregel
  De gemeente voert minimaal eens per jaar monitorgesprekken met instellingen in de A-Bis over hun inhoudelijke en financiële prestaties. Het AFK voert deze gesprekken met de overige instellingen in het Kunstenplan.

Nieuw risico

- De uitvoering van het Kunstenplan valt vanaf 2017 gedeeltelijk onder verantwoordelijkheid van het AFK. Als de uitvoering bij het AFK (gedeeltelijk) niet wordt gerealiseerd door bijvoorbeeld financiële tegenvallers of problemen in de organisatie, komen de doelstellingen van de gemeente onder druk te staan.
  Maatregel
  De gemeente is een samenwerkingsovereenkomst met het AFK aangegaan waarin de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het Kunstenplan en de wederzijdse verplichtingen zijn vastgelegd. Door een intensieve overlegstructuur op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau en de jaarlijkse verantwoording van het AFK wordt de uitvoering gemonitord.

Subsidies van betekenis

Bedragen x € 1.000

1	Kunstenplan 2013-2016	96.812
2	Openbare Bibliotheek Amsterdam	26.635
3	Publieke Omroep Amsterdam	3.695
Overige subsidies		22.845
Totaal		**149.562**

Toelichting
In 2016 ontvingen 141 instellingen subsidies op basis van het Kunstenplan 2013-2016 voor een totaal bedrag van € 96,8 miljoen waarvan € 16,6 vaste subsidies voor huur en kunstaankopen.

Aan de Openbare Bibliotheek Amsterdam is een subsidie van € 26,6 miljoen verstrekt voor de hoofdvestiging en de 22 overige vestigingen. Vanaf 2017 wordt € 0,5 miljoen bezuinigd op de Openbare Bibliotheek Amsterdam en vanaf 2018 in totaal € 1 miljoen.

Publieke Omroep Amsterdam (POA) ontvangt jaarlijks € 3,6 miljoen subsidie. Van dit bedrag is € 2,8 miljoen bestemd voor nieuwsvoorziening (opdracht aan AT5) en € 0,8 miljoen voor de open acces activiteiten van Salto, FunX en de Concertzender en het beheren van de zendmachtiging. Voor FunX ontvangt POA extra financiële ondersteuning voor de ontwikkeling en productie van inhoudelijke programma's.

Onder de overige subsidies vallen onder andere de subsidie aan het Amsterdams Fonds voor de Kunst (€ 8,6 miljoen), het Jongerencultuurfonds (0,6 miljoen) en Carré (€ 0,5 miljoen).

Portefeuillehouder: wethouder Ollongren

7.2 Erfgoed

Het gebouwde, archeologische en landschappelijke erfgoed duurzaam behouden, versterken en (her)gebruiken

Belangrijke ontwikkelingen

Met de vaststelling van de Erfgoedagenda is het betrekken van cultuurhistorie in de ruimtelijke planvorming door het college bekrachtigd. Vanwege de actuele bouwopgave is dit voor de instandhouding van erfgoed actueler dan ooit. De scope van het erfgoed is verbreed zodat ook aandacht wordt gegeven aan monumentale wandkunst en mobiel erfgoed, waaronder het varende. Vanwege de explosief gegroeide bouwproductie in Amsterdam zijn ook de adviezen voor verschillende ruimtelijke planproducten over boven- en ondergronds erfgoed significant toegenomen.

De monumentenloods heeft in het kader van gebiedsontwikkeling in Centrum en Noord een belangrijke bijdrage geleverd aan de herbestemming en transformatie van grote monumentale panden, waaronder een reeks scholen.

Het verduurzamen van erfgoed waaronder bijvoorbeeld cultureel vastgoed, zoals de Stadsschouwburg heeft met maatwerk goede resultaten opgeleverd. Bij transformaties van erfgoed wordt standaard rekening gehouden met duurzaamheid en het levensloop bestendig maken van het erfgoed.
De behoefte aan kennis over en de waardering voor erfgoed groeit nog steeds. De digitale kaartlagen met erfgoedinformatie worden frequent geraadpleegd en de Open Monumentendag trok dit jaar een ongekend hoog aantal bezoekers.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 — Zie activiteiten hierna — A B C D

Amsterdams erfgoed heeft en behoudt een hoge cultuur-historische waarde

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Aantal onderzoeken, adviezen, publicaties educatieve projecten en evenementen.	1.530 (2014)	1.530	1.924	2017 1.530 2018 1.530 2019 1.530

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

De bouwproductie in Amsterdam groeit explosief, waardoor we aanzienlijk meer adviezen hebben gegeven voor verschillende ruimtelijke planproducten over boven- en ondergronds erfgoed. In samenhang hiermee is ook de behoefte aan publieksvoorlichting gestegen. Om hierin te voorzien zijn verschillende digitale kaartlagen met erfgoedinformatie opgesteld en online geplaatst.
compost (circa 18 kilogram per inwoner).

Doel 2

Zie activiteiten hierna A B C D

Organisaties in de ruimtelijke sector kennen en benutten Amsterdams erfgoed

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel				
1 Aantal adviezen en vooroverleggen voor de vergunningverlening monumenten.	1.200 (2014)	1.200	1.571	2017 1.200 2018 1.200 2019 1.200
2 Aantal adviezen en vooroverleggen voor de vergunningverlening archeologie.	140 (2014)	140	239	2017 140 2018 140 2019 140

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Door de toegenomen bouwproductie in de stad hebben we veel meer adviezen voor vergunningverlening gegeven dan begroot. De eerder ingezette efficiencyslag is het afgelopen jaar voltooid met de invoering van een nieuwe werkwijze. Hierbij vindt architectuurhistorisch en bouwhistorisch onderzoek voorafgaand aan de bouwplantoets plaats. Dit verklaart de stijging van de onderzoeken naar de cultuur-historische waarde van gebouwen en gebieden.
Met het vaststellen van het Beleidskader Toetsing ingrepen monumenten zijn de beoordelingscriteria en technische aanwijzingen voor de omgang met erfgoed voor de hele stad bekend en eenduidig. Dit en ook de introductie van de monumentenloods heeft bijgedragen aan een soepel planproces zodat tot nu toe toch voldaan kon worden aan de stijging van de adviesaanvragen.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A B C D E

Burgers kennen en beleven het Amsterdamse erfgoed en het erfgoed wordt veelzijdig benut

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel				
1 Aantal bezoekers Open Monumentendag.	35.000 (2012)	35.000	41.000	2017 35.000 2018 35.000 2019 35.000
2 Aantal publicaties, educatieve projecten, stages en evenementen.	80 (2014)	80	80	2017 80 2018 80 2019 80

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

Door de vele bezoekers van de Open Monumentendag, de Nationale Archeologiedagen maar ook de rol in educatieve programma's als Gedeelde Geschiedenis en de participatiecursus voor nieuwkomers in de stad, heeft erfgoed een blijvende plek in de ontwikkeling van de identiteit van en de sociale cohesie in de stad. Vanwege het wegvallen van het voorlichtingsbudget door bezuinigingen konden we geen nieuwe activiteiten op dit vlak oppakken.
We zijn begonnen met het faciliteren van meervoudig gebruik van digitale erfgoedinformatie; dit breiden we in de komende jaren verder uit.

Activiteiten

A Informatie over archeologische vindplaatsen, monumenten en waardestellingen ervan online beschikbaar stellen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal digitale kaartlagen met cultuur-historische informatie.	2 (2014)	5	9	2017	7
				2018	9
Hoort bij doel 1, 2 en 3				2019	9

B Onderzoek doen naar de cultuur-historische waarde van gebouwen en gebieden

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal onderzoeken naar de cultuur-historische waarde van gebouwen en gebieden.	100 (2014)	100	431	2017	100
				2018	100
Hoort bij doel 1, 2 en 3				2019	100

C Archeologisch onderzoek verrichten, de collectie beheren, toegankelijk maken en presenteren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal archeologische onderzoeken.	10 (2014)	10	24	2017	10
				2018	10
Hoort bij doel 1, 2 en 3				2019	10

D Advies geven bij vergunningverlening en bestemmingsplannen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal adviezen voor wettelijke procedures.	1.340 (2013)	1.340	1811	2017	1.340
				2018	1.340
Hoort bij doel 1, 2 en 3				2019	1.340

E Organiseren van voorlichting en educatie zoals de Open Monumentendag en het Werelderfgoedpodium

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal evenementen, lezingen, publicaties, stages.	80 (2014)	80	80	2017	80
				2018	80
Hoort bij doel 3				2019	80

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 7.2 **Baten** 0,4 **Lasten** 5,9

Instandhouding monumenten

Baten 0,4
Lasten 5,3

Bijdragen monumenten (BMA)
Ten behoeve van het in stand houden van het Amsterdams erfgoed voert de gemeente onderzoeken uit en geeft het adviezen aan bedrijven en particulieren. Het aantal onderzoeken en adviezen is gestegen. Deze toename kon binnen de organisatie worden opgevangen door een efficiëntere werkwijze waarbij we nu tegen grenzen aanlopen.

Voorlichting, kennisoverdracht Erfgoed

Baten 0,0
Lasten 0,6

Voorlichting, kennisoverdracht Monumenten (Stadsdelen)
Meerdere stadsdelen zijn rijk bedeeld met monumentaal erfgoed. Er vindt op project- en gebouwniveau goed overleg plaats met de centrale stad en de eigenaren.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	0,4	0,3	0,4	0,1
Lasten	4,9	5,3	5,3	0,0
Saldo van baten en lasten	-4,5	-5,1	-4,9	0,1
Onttrekking reserves	0,2	0,0	0,0	0,0
Toevoeging reserves	1,2	-	-	-
Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	-1,0	0,0	0,0	0,0
Subtotaal stedelijk	**-5,5**	**-5,0**	**-4,9**	**0,1**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	0,0	0,0
Lasten	0,6	0,6	0,6	-0,0
Saldo van baten en lasten	-0,6	-0,6	-0,6	0,0
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-0,6**	**-0,6**	**-0,6**	**0,0**
Totalen programmaonderdeel 7.2	**-6,1**	**-5,7**	**-5,5**	**0,1**

Toelichting Stedelijk

Er zijn in programmaonderdeel *7.2 Erfgoed* bij de financiële realisatie van de stedelijke taken geen significante afwijkingen van de begroting.

***Toelichting** Gebiedsgericht werken*

Er zijn in programmaonderdeel *7.2 Erfgoed* bij de financiële realisatie van gebiedsgericht werken geen significante afwijkingen van de begroting.

Beleidskaders

- De Monumentenwet
- De Wet op de ruimtelijke ordening
- De Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
- De gemeentelijke erfgoedverordening

Reserves en voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de reserves en voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Gebrek aan kennis weerhoudt de burgers ervan het erfgoed te waarderen en maakt dat de leefbaarheid in de stad afneemt.
Maatregel
De gemeente zorgt voor onderzoek, advies en voorlichting over erfgoed.

2 Cultuurhistorie is niet voldoende gekoppeld aan ruimtelijke processen.
Maatregel
De gemeente start in een vroeg stadium vooroverleg over het belang van erfgoed (bijvoorbeeld monumentenloods).

3 Het erfgoed wordt onvoldoende benut.
Maatregel
De gemeente overtuigt organisaties van de – economische – waarde van het erfgoed en helpt dit duurzaam te benutten.

Toelichting
Bovengenoemde risico's zijn nog actueel. Ondanks de waardering voor het erfgoed en de ruimtelijke processen waarin de omgang met het erfgoed wettelijk is verankerd, is onderzoek, advies en voorlichting onverminderd belangrijk.

Cultuurhistorie en het benutten van erfgoed is een waardevolle inspiratiebron voor ruimtelijke planvorming. Om deze effectief en efficiënt in te zetten zonder het planproces te frustreren, is vooroverleg in een vroeg stadium noodzakelijk. Vooral omdat voor de bouwopgaven voor de komende jaren wordt ingezet op binnenstedelijke transformatie, blijft dit punt om aandacht vragen. Met het vaststellen van de erfgoedagenda is echter een groot deel van dit risico weggenomen.
De toegenomen bouwproductie zorgt voor een stijging in de wettelijke adviestaken. Het risico bestaat dat er met de huidige formatie niet aan deze gegroeide opgave tegemoet gekomen kan worden, waardoor behoud van erfgoedwaarden voor de stad in gevaar komen.

Portefeuillehouder: wethouder Ollongren

7.3 Economie

De economie van de Metropoolregio Amsterdam structureel versterken.

Belangrijke ontwikkelingen

Het wordt steeds duidelijker dat de economische activiteit en werk zich binnen Nederland clustert in stedelijke regio's, waaronder de Metropoolregio Amsterdam (MRA). Binnen de MRA is er vooral groei in banen en toegevoegde waarde in Amsterdam en het gebied rond Schiphol.

De economie heeft zich in 2016 beter ontwikkeld dan in de tweede helft van 2015 werd voorzien. Hierdoor is de werkloosheid sneller gedaald, ook onder lager- en middelbaar opgeleiden. De binnenlandse en Amsterdamse economische ontwikkeling is robuust. Maar de onvoorspelbaarheid van internationale economische ontwikkelingen heeft risico's voor open economieën als de Nederlandse, die afhankelijk zijn van internationale handel en contacten.

De groei van Amsterdam zorgt ook voor nieuwe uitdagingen: sterke clustering in combinatie met lage rente creëert op sommige plekken tekenen van verhitting en vergroot de noodzaak van een nieuwe kijk op samenwerking in de MRA op het gebied van de ruimtelijke facilitering van economische functies. De druk op de ruimte in centrale delen van de stad neemt toe. Dat zorgt ervoor dat de prijzen stijgen, maar het betekent ook dat de belangstelling voor woningen, werken en voorzieningen in de omliggende delen van de stad en regio toeneemt, waardoor de economische basis voor herontwikkeling en transformatie versterkt wordt.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A C D E

De Metropoolregio Amsterdam behoort tot de top 5 van economische regio's in Europa

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Hogere economische groei in de Metropoolregio ten opzichte van economische groei Nederland	0,5% (2014)	0,5%	0,5%	2017 0,5% 2018 0,5% 2019 0,5%
2	Percentage benchmarks waarop Amsterdam gelijk blijft of stijgt t.o.v. andere Europese steden. Hiervoor worden door de Amsterdam Economic Board 5 indicatoren voor generieke concurrentiekracht en 10 voor specifieke gebieden gemonitord	n.v.t.	67%	85%	2017 67% 2018 67% 2019 67%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Volgens een prognose van TNO op basis van beschikbare CBS-cijfers is de economische groei in Amsterdam in 2016 2,6% ten opzichte van 2,1% voor Nederland. Het vestigingsklimaat in Amsterdam is nog steeds goed. Dat is onder andere te zien aan de score van Amsterdam in internationale rankings. De realisatie 2016 is op basis van dertien geactualiseerde benchmarks (https://www.amsterdameconomicboard.com/feiten-en-cijfers#benchmarks) op het gebied van groei, investeringsklimaat, innovatie en leefbaarheid. Uit de analyse van dertien indicatoren komt naar voren

dat Amsterdam in 2016 acht keer is gestegen, drie keer gelijk is gebleven en twee keer is gedaald ten opzichte van 2015, met als resultaat een percentage van 85%. Momenteel wordt in samenwerking met de Amsterdam Economic Board (Board) een lijst met 25 benchmarks bijgehouden. In 2014 waren dit nog 15 benchmarks. Door de uitbreiding naar 25 zijn er nu per indicator minimaal twee benchmarks beschikbaar. Daarnaast is ook de indicator Startup ecosysteem toegevoegd.

Het *Actieplan Innovatief Vakmanschap* is dit jaar gestart en richt zich vooral op het opzetten van opleidingshuizen. Deze moeten in tien sectoren zorgen voor een betere aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt. De kern van de opleidingshuizen is dat er afspraken tussen onderwijs en werkgevers worden gemaakt, onder andere over curricula en stage mogelijkheden. Eind 2016 zijn zeven opleidingshuizen opgericht waarin bedrijfsleven en beroepsonderwijs samenwerken: in de Creatieve Industrie, Mobiliteitstechniek, Logistiek, Hospitality, Electro- en Installatietechniek, Zorg en Cyber Security. Voor de opleidingshuizen in de Bouw, IT en Metaal zijn in 2016 de eerste stappen gezet.

Amsterdam inbusiness heeft in 2016 een record aantal internationale bedrijven aangetrokken naar de MRA. Halverwege het jaar is er vanwege de Brexit extra capaciteit ingezet. Eventuele Brexit- effecten komen pas in 2017 en later.

Doel 2 Zie activiteiten hierna **A C D**

Amsterdam versterkt zijn positie als centrum voor kennis en vernieuwing

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Totaal aantal techbedrijven (startups en scale ups) in Amsterdam per jaar	498 (2015)	650	647	2017 2018 2019	725 800 800

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Via StartupAmsterdam werkt de gemeente sinds 2015 aan een ecosysteem voor het ontstaan en de groei van techbedrijven. Eind 2016 waren er 647 techbedrijven in Amsterdam. Voor StartupAmsterdam is in 2016 € 2,1 miljoen uitgegeven. De uitgaven zijn voor projecten langs de vijf pijlers die een startup nodig heeft voor groei: 1) talent, 2) klanten, 3) ontwikkelingsmogelijkheden (content), 4) kapitaal en 5) een faciliterende omgeving.

Doel 3

Zie activiteiten hierna B C D

Amsterdam blijft een aantrekkelijke vestigingsstad voor ZZP'ers, MKB en (internationale) bedrijven

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Instroom kennismigranten via het expatcenter per jaar	8.336 (2014)	10.100	12.317	2017 11.100 2018 12.200 2019 13.400

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

Ook in 2016 heeft het Expatcenter meer nieuwe Amsterdammers geholpen om zich in Amsterdam te vestigen. Sinds 2014 zijn er ieder jaar ongeveer 2.000 nieuwe klanten bij gekomen. De naamsbekendheid van het Expatcenter groeit en het wordt met een 8,6 goed gewaardeerd. Het faciliteren van deze groei door het uitbreiden van de (personele) capaciteit is en blijft de grootste uitdaging voor de *one-stop-shop.*

Activiteiten

A De Kennis- en Innovatieagenda uitvoeren, in samenwerking met de Amsterdam Economic Board

Indicator activiteit

Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1 en 2

B Het Amsterdams Ondernemers Programma uitvoeren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Tevredenheid over het ondernemersklimaat en de gemeentelijke dienstverlening (op basis van tweejaarlijkse Ondernemerspeiling KING / 'Waar staat je gemeente.nl') *Hoort bij doel 3*	6,0 (2015)	Geen peiling	Geen peiling	2017 6,2 2018 6,3 2019

C Actief regionaal arbeidsmarktbeleid uitvoeren, met een geïntegreerde aanpak van onderwijs en scholing

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Totaal aantal opleidingshuizen in Amsterdam *Hoort bij doel 1, 2 en 3*	1 (2014)	7	7	2017 10 2018 10 2019 10

Activiteiten (vervolg)

D Actief aantrekken van internationale bedrijven en (kennis)instellingen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal nieuwe internationale bedrijven per jaar in de Metropoolregio	115 (2013)	100	157	2017 100 2018 100 2019 100
Hoort bij doel 1, 2 en 3				

E Actief invulling geven aan de verschillende rollen van de gemeente ten opzichte van Schiphol en van de N.V. Haven Amsterdam

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 7.3 **Baten** 27,0 **Lasten** 89,8

Acquisitie en Citymarketing

Activiteit A D

Baten 4,9
Lasten 16,4

Acquisitie
Amsterdam inbusiness heeft in 2016 een record aantal internationale bedrijven aangetrokken voor de Metropoolregio Amsterdam (MRA). De MRA Behoort tot de sterkste regio's in Europa voor internationale investeringen; vooral voor hoofdkantoren en marketing & sales. Aan acquisitie wordt jaarlijks € 1,2 miljoen uitgegeven. In 2016 is iets meer hiervan besteed aan acquisitie in het Verenigd Koninkrijk naar aanleiding van de Brexit. Daarnaast is extra ingezet op het aantrekken van kennisintensieve bedrijven.

Citymarketing
Voor Citymarketing is in 2016 € 5,3 miljoen uitgegeven, waarvan een subsidie van € 4,6 miljoen aan Amsterdam Marketing. Citymarketing staat in het teken van versterking van de reputatie van Amsterdam. Er wordt daarbij veel nadrukkelijker gekeken naar het gidsen en spreiden van bezoekers, er wordt nog sterker ingezet op het positioneren van de stad als culturele metropool. In 2016 zijn er activiteiten specifiek voor bewoners ontwikkeld, zoals de buurtencampagne, om delen van de stad beter te leren kennen. De overige uitgaven van €0,7 miljoen zijn besteed aan congressen, de hotelloods en activiteiten ten behoeve spreiding toeristen en onderzoek.

Stad in Balans
In de begroting van 2016 is een prioriteit van € 1 miljoen incidenteel opgenomen voor de uitvoering van experimenten voor Stad in Balans. Vanwege het besluitvormingstraject in de gemeenteraad van 21 december voor de tweede tranche, zijn de opdrachten voor de tweede tranche van € 0,7 miljoen nog niet definitief verstrekt. De experimenten leert de gemeente hoe bezoekers gespreid kunnen worden, hoe overlast verminderd kan worden, welke manieren van gedragsbeïnvloeding werken (bijvoorbeeld met betrekking tot grote groepen en fietsparkeren). Op verschillende beleidsterreinen zijn besluiten genomen die bijdragen aan Stad in Balans, zoals een strikter overnachtingenbeleid, het evenementenbeleid en diverse verkeersmaatregelen.

Internationaal onderwijs
Het college heeft zich in 2016 via de MRA ingespannen voor een Deltaplan Internationaal Onderwijs, om te zorgen voor meer plekken voor internationale kinderen op internationale scholen en in het reguliere onderwijs.

Evenementenbeleid
Het college vindt het belangrijk dat Amsterdam aantrekkelijke evenementen mogelijk maakt. Door vernieuwing en reeds bewezen evenementen hand in hand te laten gaan. De kenmerkende, beeldbepalende evenementen zoals de Uitmarkt, Amsterdam Gay Pride en het Grachtenfestival vonden plaats met financiële steun van de gemeente. In 2016 hebben zestien evenementen subsidie ontvangen uit het evenementenfonds. Daarnaast is er bijgedragen aan activiteiten in het kader van het EU-voorzitterschap in 2016 en aan gemeentelijk kosten voor het feestelijke en ordentelijk verloop van de EuroPride. Ook zijn er experimenten gedaan, zoals het (nog) beter in kaart brengen van bezoekersaantallen en het voorkomen van geluidoverlast als gevolg van evenementen. In 2016 is hieraan € 2,2 miljoen uitgegeven.

Markten en straathandel

Activiteit B

Baten	5,2
Lasten	7,6

Amsterdam is met ongeveer dertig verschillende markten met afstand dé marktstad van Nederland. In maart 2016 is een nieuwe marktverordening van kracht geworden. In de verordening zijn diverse moderniseringen opgenomen, zoals de mogelijkheid van experimentele zones op gemeentelijke markten en de instelling van en vergunningverlening voor particuliere markten. Tegelijkertijd heeft de gemeenteraad een nieuwe heffingsverordening vastgesteld voor markt- en staanplaatsgelden. Voor de markten is een geheel nieuwe stedelijke tarievenstructuur vastgesteld. Mede naar aanleiding van de nieuwe marktverordening is een plan van aanpak voor de handhaving op warenmarkten opgesteld. Op basis hiervan is gestart met een pilot voor systematische handhaving op ernstige overtredingen, eerst op vier en later op zeven markten.

Strategie en Ontwikkeling Economie

Activiteit A B C D E

Baten	12,0
Lasten	50,3

StartupAmsterdam
In 2016 zijn via StartupAmsterdam en de opleidingen van de B.Startupschool ongeveer 240 jeugdwerklozen aan werk geholpen bij startups. Meer dan 2.500 kinderen op 108 Amsterdamse scholen hebben kennis gemaakt met de basisprincipes van programmeren via het programma Coding4Amsterdam.

Innovatief Vakmanschap
Eind 2016 zijn zeven Opleidingshuizen gerealiseerd in de Creatieve Industrie, Mobiliteitstechniek, Logistiek, Hospitality, Electro- en Installatietechniek, Zorg en Cyber Security. Voor de opleidingshuizen in de Bouw, IT en Metaal zijn in 2016 de eerste stappen gezet. Tot nu toe nemen 370 bedrijven als partner deel aan de Opleidingshuizen. Hierdoor zijn veertig uitkeringsgerechtigden opgeleid via de Horeca Crew Class in een leerwerkbaan. Tachtig jongeren uit het praktijkonderwijs hebben een beroepscertificaat in een technische sector behaald, waardoor zij kansrijker zijn voor een baan. Tweehonderd mbo-studenten hebben via de New Creative Starters ondernemersvaardigheden geleerd. En honderdacht docenten in het mbo hebben praktijkstages gelopen.
Via het Masterplan Techniek werken het bedrijfsleven, het beroepsonderwijs en de gemeente Amsterdam nauw samen om de instroom en gekwalificeerde uitstroom in het technisch vmbo-, mbo- en hbo-onderwijs te verhogen. meer dan 1000 vmbo-t leerlingen deelgenomen aan Technologieroute. 600 leerlingen van tien Amsterdamse vmbo's hebben deelgenomen aan 14 verschillende techniekprojecten. 60 leerlingen van drie Amsterdamse havo's hebben deelgenomen aan drie verschillende techniekprojecten.

iCapital
In april 2016 is Amsterdam door de Europese Commissie uitgeroepen tot innovatie hoofdstad van

Europa. Hieraan is een bedrag van bijna € 1 miljoen verbonden. Besloten is hiermee de challenge Amsterdammers, maak je stad! te ontwikkelen.

Economisch onderzoek
In februari 2016 zijn de Economische Verkenningen Metropoolregio Amsterdam 2016 gepresenteerd. Het onderzoek wordt gedaan in opdracht van het Bestuurlijk Overleg PRES (bestaande uit de portefeuillehouders Economie van de grootste gemeenten en de twee provincies van de MRA). Deze economische verkenningen analyseren en duiden de economische ontwikkeling van de MRA als geheel en van de deelregio's.

Luchthaven
Het grote aantal bestemmingen dat via Schiphol bereikt kan worden is een van de cruciale succes factoren van het Amsterdamse en Nederlandse vestigingsklimaat. De gemeente vindt het belangrijk dat er een evenwicht is tussen de wens om het bestemmingennetwerk vanaf Schiphol te behouden of zelfs uit te bereiden en de wens om een gezonde en prettige leefomgeving te realiseren voor mensen die in de nabijheid van Schiphol wonen. De gemeente neemt daarom actief deel aan de Omgevingsraad Schiphol (ORS). De ORS is hét advies – en overlegorgaan voor de ontwikkeling van de luchtvaart voor de regio en de gevolgen daarvan. In 2016 was er bijzondere aandacht voor de balans tussen enerzijds de ontwikkeling van de luchtvaart en het bestemmingennetwerk, en anderzijds de stedelijke ontwikkeling en woningbouwopgave.

Regio projecten
Amsterdam is beheerder van het regionale budget van het Platform Regionaal Economische Structuur (PRES) van de Metropoolregio Amsterdam. De bijdrage is gerelateerd aan het aantal inwoners van de tweeëndertig gemeenten en de provincies Noord Holland en Flevoland, waarna gezamenlijk wordt besloten tot uitgaven uit dit budget voor activiteiten en projecten die de economie van de Metropoolregio versterken. De totale omvang van het Regionale Budget is € 4,5 miljoen, Amsterdam heeft in 2016 € 1,8 miljoen bijgedragen. Belangrijke projecten waren Amsterdam Economic Board, Prijsvraag Digitale Economie, Economische verkenningen MRA, Startup MRA, Amsterdam Green Campus en Platform bedrijven en kantoren.

Sociaal Ondernemen
In 2016 is ingezet op het versterken van de connectie tussen impact-investeerders en sociaal ondernemers. Op het Capital Impact Event in de Amsterdam Capital Week hebben we twee matchingsbijeenkomsten tussen Corporates/MKB/organisaties en sociale ondernemingen georganiseerd. Het doel was om een verbinding te leggen tussen de inkoopwens van de bedrijven en de producten en diensten van de sociale ondernemingen. Daarnaast zijn er met het oog op het versterken van verbindingen in het ecosysteem en onderlinge kennisdeling twee bijeenkomsten georganiseerd met het volledige ecosysteem sociaal ondernemen, met 135 deelnemers en vier Labs.

Vluchtelingen
In 2016 is een nieuwe, innovatieve Amsterdamse aanpak ontwikkeld – en op 1 juli van start gegaan – waarmee statushouders sneller naar werk, opleiding of participatie begeleid worden. Al tijdens hun periode in het AZC in Amsterdam krijgen aan Amsterdam gekoppelde statushouders een korte intensieve taaltraining, een assessment en intensieve begeleiding naar werk en opleiding aangeboden. Er wordt samengewerkt met partners in de stad, zoals werkgevers, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties. Er zijn in 2016 in totaal 649 statushouders volgens deze nieuwe aanpak begeleid. Hiervan hebben er 602 een mondelinge intake gehad en 147 een assessment. Van deze statushouders zijn er 80 aan het werk, volgen er 230 een opleiding en zitten er 301 in een voortraject naar werk of opleiding.

Verbeteren ondernemersklimaat

Activiteit A B

Baten 4,9
Lasten 15,6

In 2016 heeft de gemeente het Amsterdams Ondernemers Programma (AOP) verder uitgevoerd. In de pilot freezones is de regelgeving versoepeld in drie winkelgebieden met een relatief hoge winkelleegstand. In deze gebieden is tevens de VNG-proef van meng-formules van horeca en retail gestart. Ook is een experimenteerbepaling opgenomen in de APV die het eenvoudiger maakt om experimenten in de openbare ruimte te doen. Het Paarse Krokodillenteam heeft tien knelpunten aangepakt waar ondernemers (structureel) tegenaan liepen. Het aantal bedrijven-investeringszones (BIZ) is uitgebreid met zeven tot 46. Met een BIZ hebben ondernemers een structuur en geld om te investeren in het gebied, om een winkelstraatmanager in te huren met een subsidie van de gemeente en zijn ze een goede gesprekspartner voor de gemeente. De totale geïnde BIZ-bijdrage van de ondernemers en vastgoedeigenaren voor de 46 BIZ-en bedroeg in 2016 € 2,4 miljoen, een bedrag dat bijna volledig terugvloeit naar de ondernemers. De baten worden verantwoord in 3.A Algemene dekkingsmiddelen.

Op initiatief van de BIZ is de pilot Compaan gestart. Hierin hebben ondernemers, politie en gemeente laagdrempelig online contact met elkaar over onder andere een schone, hele en veilige omgeving en de promotie van het gebied. Er zijn subsidieregelingen opgesteld, die ondernemerscollectieven in staat stellen een bijdrage aan te vragen voor onder meer het opstarten van een ondernemersvereniging of een BIZ, en voor gebiedsbranding, straatmanagement en gezamenlijke activiteiten.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	8,4	12,1	10,3	-1,8
Lasten	37,7	56,4	37,2	-19,2
- *Saldo van baten en lasten*	*-29,2*	*-44,4*	*-26,9*	*17,5*
Onttrekking reserves	7,3	15,3	8,2	-7,1
Toevoeging reserves	16,5	36,6	36,7	0,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-9,2*	*-21,3*	*-28,5*	*-7,2*
Subtotaal stedelijk	**-38,4**	**-65,7**	**-55,4**	**10,2**
Gebiedsgericht werken				
Baten	7,6	7,7	7,3	-0,5
Lasten	17,3	17,4	15,9	-1,4
- *Saldo van baten en lasten*	*-9,7*	*-9,6*	*-8,6*	*1,0*
Onttrekking reserves	1,4	1,0	1,2	0,2
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*1,4*	*1,0*	*1,2*	*0,2*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-8,3**	**-8,6**	**-7,5**	**1,2**
Totalen programmaonderdeel 7.3	**-46,7**	**-74,3**	**-62,9**	**11,4**

Het programmaonderdeel Economie heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 11,4 miljoen. Dit het is resultaat van een positief saldo van € 10,2 miljoen voor de stedelijke taken en een positief saldo van € 1,2 miljoen voor het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het positief resultaat op stedelijke taken van € 10,2 miljoen wordt vooral veroorzaakt door lagere baten én lagere lasten. Dit komt door verminderde inzet van het regiobudget PRES. Daarnaast door lagere lasten van nog niet gerealiseerde incidentele middelen en ook als gevolg van het niet helemaal uitputten

van de aan de lasten toegevoegde onttrekking van de reserve economische structuurmiddelen. De afwijkingen zijn hieronder verder toegelicht.

De totale baten van € 10,3 miljoen zijn € 1,8 miljoen lager dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere baten op het regiobudget PRES. Deze lagere baten komen overeen met lagere lasten op hetzelfde budget. De hogere baten slaan onder meer neer bij het Expatcenter (€ 0,4 miljoen) en het Amsterdams Ondernemers Programma (€ 0,8 miljoen).

Het Expatcenter blijkt onder kennismigranten een groot succes. Het Expatcenter heeft in 2016 ruim 12.000 klanten bediend, een toename van 20% ten opzichte van 2015. Over het *Amsterdams Ondernemers Programma* is op te merken dat de investeringsregeling kansenzones medio 2015 is beëindigd en in 2016 de laatste financiële afwikkelingen plaatsvonden. Enerzijds hebben niet alle aanvragers (ondernemers) het gehele toegekende subsidiebedrag benut en anderzijds bleek de ERFO-bijdrage hoger uit te vallen dan waarop was gerekend. Dit wordt veroorzaakt doordat de investeringen die met behulp van de subsidie tot stand kwamen hoger waren.

De totale lasten van € 37,2 miljoen zijn € 19,2 miljoen lager dan begroot. Dit is het gevolg van vooral de lagere lasten van nog niet gerealiseerde incidentele middelen, waarvoor het voornemen is ze over te hevelen naar 2017. Daarnaast blijven de economische structuurmiddelen beschikbaar in de reserve. Zoals hierboven vermeld corresponderen de lagere lasten bij het Regiobudget PRES tevens met de lagere baten. De lagere lasten van de incidentele middelen worden hieronder op hoofdlijnen toegelicht.

- Lagere lasten van € 3,9 miljoen voor Internationaal Onderwijs. In de laatste maanden van 2016 heeft een regionaal team gewerkt aan het Deltaplan internationaal Onderwijs. Het Deltaplan richt zich op inzicht verkrijgen in vraag een aanbod van internationaal onderwijs, aanjagen oplossingen voor het tekort op korte en lange termijn en aanjagen, versnellen en verbinden van initiatieven in de regio.
- In 2016 is de iCapital Award aan Amsterdam toegekend. De toegekende prijs is eind 2016 ontvangen. De hieraan verbonden middelen worden ingezet voor sociale innovatie. Hierdoor is er sprake van een voordeel van € 1,0 miljoen.
- Lagere lasten van € 2,3 miljoen voor de nieuwe aanpak voor sneller naar werk en opleiding begeleiden van statushouders. In 2016 is € 3,3 miljoen beschikbaar gesteld voor de nieuwe aanpak en hiervan is in 2016 € 1 miljoen besteed. Dit kwam door een langere en noodzakelijke pilot- en ontwikkelfase en doordat er in AZC Amsterdam aanvankelijk een beperkte instroom was van aan Amsterdam gekoppelde statushouders.
- Het college ingestemd met de experimenten in het kader van Stad in Balans, die in 2016 zijn uitgevoerd, met als doel spreiding van bezoekers en het beperken van overlast. In de raad van 21 december jl. is een besluit genomen over de tweede tranche experimenten, waarvan de opdrachten nog niet definitief zijn verstrekt. Hierdoor is er sprake van een voordeel van € 0,7 miljoen.

Reserves
Per saldo is er € 7,1 miljoen minder onttrokken aan de reserve economische structuurmiddelen en de reserve Fonds Ontwikkelings Maatschappij (FOM). Dit komt deels doordat subsidies nog niet zijn verleend en doordat voor diverse meerjarenprogramma's lagere onttrekkingen hebben plaatsgevonden dan begroot.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 7,3 miljoen zijn € 0,5 miljoen lager dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een groot aantal kleinere afwijkingen die niet verder besproken worden.

De totale lasten van € 15,9 miljoen zijn € 1,4 miljoen lager dan begroot. Hieronder worden de oorzaken besproken.

- De marktinkomsten (geheel opgenomen bij stadsdeel Centrum) vallen al enige jaren lager uit dan geraamd door een teruglopende bezetting van de markten. Bij de voorjaarsnota is abusievelijk een dubbeling van € 1,3 miljoen opgetreden in de prioriteit voor de markten. Het Marktbureau heeft deze € 1,3 miljoen incidenteel beschikbaar gekregen om een verbeterplan op te stellen voor het realiseren van een bezettingsgraad boven de 80%. Hiervan is € 0,5 miljoen besteed aan ontwikkeling van een marktapplicatie, de invoering van de nieuwe marktverordening en versterking van de formatie. Er resteert € 0,8 miljoen (waarvoor Centrum een bestemmingsvoorstel zal indienen). Verder

heeft Centrum € 0,2 miljoen meer besteed aan ontwikkeling van een marktapplicatie en de nieuwe marktverordening.
- In Nieuw-West ontstaat een voordelig verschil van € 0,4 miljoen doordat salarislasten zijn begroot die verrekend hadden moeten worden met een stelpost binnen de overhead.
- Nieuw-West heeft binnen het product Ondernemersklimaat een voordeel van € 0,35 miljoen, omdat een deel van begrote *Overige uitbestedingen* niet gerealiseerd is ter compensatie/dekking van inhuur-/personeelslasten voor het Startpunt. Oost zijn € 0,3 miljoen minder overhead toegerekend.
- In West ontstaat een nadeel van € 0,1 miljoen door hogere reinigingskosten voor de markten. Voor Zuidoost ontstaat om de zelfde reden een nadeel van € 0,15 miljoen, veroorzaakt doordat de afspraken met marktkooplieden om zelf de markten schoon te houden door de kooplieden niet zijn nageleefd.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Reserve Amsterdam Metropolitan Solutions	11,0	35,9	3,7	43,2	36,0	3,7
Reserve Economische Structuurversterking	14,9	0,0	3,1	11,8	0	9,7

Toelichting

Reserve Amsterdam Metropolitan Solutions (AMS)
De reserve is bestemd voor de dekking van de afspraken tussen de gemeente Amsterdam en AMS en is bij de Begroting 2014 is gevormd. De besteding vindt plaats in de jaren 2014 t/m 2023 conform de gemaakte afspraken. In 2016 is € 34 miljoen vanuit de reserve Amsterdam Investeringsfond (AIF) toegevoegd aan de reserve AMS.

Reserve Economische Structuurversterking
Deze reserve is ten behoeve van de middelen economische structuurversterking die in het Coalitieakkoord 2014-2018 beschikbaar zijn gesteld. In de begrotingen 2015 en 2017 is hiervoor € 16 miljoen per jaar opgenomen. De in 2015 en 2017 niet bestede middelen worden toegevoegd aan de reserve en zijn bestemd voor besteding in latere jaren.

De onttrekking aan de reserve is circa € 6,6 miljoen lager dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de nog niet verleende subsidies voor High Tech Instrumentation Facilility (HighTIF) van € 4 miljoen en IXANext van € 1 miljoen. Daarnaast zijn de kosten lager dan begroot uitgevallen voor Stad in Balans: € 0,6 miljoen; Startup Amsterdam: € 0,3 miljoen en Actieprogramma Sociaal ondernemen: € 0,2 miljoen.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Microkredieten fonds	0,3	0,0	-0,3	0,0	0,0	0,0

Toelichting
Om kleine ondernemers te helpen die in het 'normale' financiële circuit moeilijk aan financiering kunnen komen is een microkredietenfonds ingesteld. Ultimo 2015 was een voorziening opgenomen van € 0,3 miljoen. Er was ook een vordering op de rve Werk voor hetzelfde bedrag. In het kader van één Amsterdam is besloten om de voorziening vrij te laten vallen.

Beleidskaders

- Kennis en innovatieagenda van de Amsterdam Economic Board
- Startdocument Stad in Balans
- Amsterdams Ondernemers Programma 'Ruimte voor ondernemers!' 2015-2018
- StartupAmsterdam actieprogramma
- Kennis & innovatie actieprogramma
- Actieplan innovatief vakmanschap

Risicobeheersing

Actueel risico

1 Het Rijk verkoopt mogelijk Holland Casino, waardoor de gemeente inkomsten misloopt.
Maatregel
De gemeente volgt de ontwikkelingen zodat op tijd ingespeeld kan worden op de consequenties.

De gemeente Amsterdam heeft zich garant gesteld voor het regioplan *Werk maken van Talent* voor € 5,5 miljoen (B&W 1 december 2015). Een beroep op de garantie ontstaat wanneer een uitvoerende partij niet in staat is de ontvangen subsidie terug te betalen in het geval deze subsidie wordt teruggevorderd.
Dit risico wordt periodiek per kwartaal door de stuurgroep gemonitord over de voortgang van de maatregelen van het regioplan met de projectleiders.
Verder hebben de deelnemende gemeenten in het PRES een contra-garantstelling afgegeven voor de maatregel Technisch Profiel van het regioplan, voor € 1,3 miljoen.

Subsidies van betekenis

Bedragen x € 1 .000

1	Amsterdam Economic Board	1.400
2	AMS	4.624
3	Subsidie Amsterdam Marketing	5.065
Overige subsidies		7.035
Totaal		**18.124**

Toelichting
De Amsterdam Economic Board stimuleert innovatie en samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid in de MRA en de subsidie bedraagt jaarlijks € 1,4 miljoen.

In 2016 wordt stichting AMS conform de gemaakte afspraken voor € 4,6 miljoen gesubsidieerd voor realisering van het Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions.

De subsidie aan Amsterdam Marketing van in totaal € 5,1 miljoen is voor € 0,5 miljoen bestemd voor Pro Congress en een eenmalige subsidie voor cultuurimpuls van € 0,1 miljoen.

De overige subsidies bedragen € 7,0 miljoen. Hieronder vallen onder andere het Evenementenfonds, de Bedrijven Investerings Zones en MRA.

Portefeuillehouders: gebiedswethouders

7.4 Stadsdelen

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Stadsdelen programma 7 **Baten** 9,9 **Lasten** 32,5

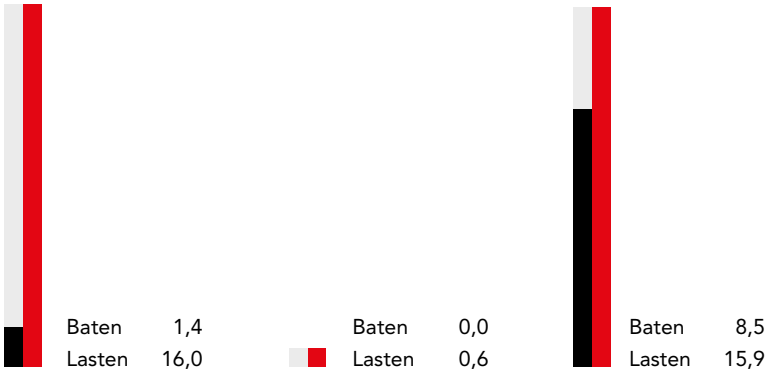

7.1 Kunst en Cultuur **7.2 Erfgoed** **7.3 Economie**

Kunst en Cultuur

In Nieuw-West is het Inspiratiediner Cultuurkade Centrum Nieuw-West georganiseerd om met kopstukken uit de Amsterdamse culturele sector en van het stadsdeel te onderzoeken waar de Amsterdamse culturele sector zelf behoefte aan heeft als het gaat om verbreding van het culturele veld in de wijk en welke culturele invulling kansrijk is op deze plek. Noord heeft belangrijke instellingen als het Over het IJ Festival en Nieuw Dakota. In de Waterlandpleinbuurt is een groot fotografieproject uitgevoerd door FOAM. De Toneelmakerij assisteerde bij het grote jeugdtheaterproject Enkeltje Amsterdam, speciaal gericht op kinderen uit Noord. Ter ondersteuning en stimulering van de Noordse kunst en cultuur zijn stimuleringssubsidies verstrekt voor de professionele bespeling van het Zonnehuis in Tuindorp Oostzaan dat opnieuw in gebruik is genomen als theater.
West heeft vijf lokale podia financieel ondersteund en daarmee het behoud van fijnmazige culturele infrastructuur. Er is een culturele programmering in Cultuurpark Westergasfabriek, Erasmuspark, het Mercatorplein en het Stenen Hoofd. In totaal zijn vijfentwintig culturele evenementen met steun van het stadsdeel georganiseerd. De samenwerkingsverbanden van culturele instellingen in West en de Nationale Opera en AVRO/TROS zijn versterkt.

In de stadsdelen zijn de openbare ruimte tal van kunstwerken gerealiseerd. Nieuw-West heeft een kunstwerk van het Amsterdam Light Festival aangekocht. West heeft het kunstwerk Juicy Lights in de Ten Katestraat en een lichtkunstwerk in de Vespuccistraat geplaatst en in samenwerking met bewoners en het Street Art Museum Amsterdam een kunstwerk in de Kolenkitbuurt. Er is overeenstemming bereikt over de herplaatsing van de cultureel-historisch waardevolle sgrafitto's van Lex Horn. In Zuid gaat het om vier objecten: Alles wat er op de markt te koop is (Albert Cuypmarkt), De Wachter (Kindercampus in Zuidas), Pontus (rotonde op het Hoofddorpplein) en Ontwakend Afrika (Emmaplein).
In 2016 is in Zuidoost het kunstwerk City Cell van Karin van Dam (Hoekenrodeplein) toegevoegd aan de beheerportefeuille en is aan in totaal vijfentwintig buitenkunstwerken onderhoud gepleegd, aan zes daarvan groot onderhoud.

Erfgoed

Om de authenticiteit van het Dorp Sloten te behouden is Nieuw-West een procedure gestart om het dorp aan te wijzen als gemeentelijk beschermd dorpsgezicht. Bovendien zijn acht objecten binnen het Dorp Sloten in procedure gebracht om te worden aangewezen als gemeentelijk monument.

Economie

De vestiging van nieuwe hotels in Sloterdijk Centrum en de komst van nieuwe detailhandel creëerde in Nieuw-West enkele honderden nieuwe banen. In West functioneren de bedrijventerreinen Landlust, Westerkwartier, FCA en Sloterdijk 1 goed.

In Centrum is nauw samengewerkt met ondernemers en bewoners om activiteiten in de verschillende centra te versterken en een kwalitatieve impuls te geven, met bijzondere aandacht voor behoud en goede invulling van winkelpanden. Hierbij speelden, zoals ook in Nieuw-West, Zuid en Zuidoost, winkelstraatmanagers een belangrijke rol. In West is na een uitgebreid participatietraject met bewoners, marktkooplieden, winkeliers en ondernemers de herinrichting van de Ten Katemarkt opgeleverd. Door te investeren in ondernemersinitiatieven en dankzij de luifelaanpak is de leefbaarheid en de diversiteit van de Jan Evertsenstraat vergroot. In Zuid zijn in 2016 zeven winkelgebieden begonnen aan het traject naar een eerste ster voor het *Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO)*. Stadsbreed zijn achttien winkelgebieden op weg naar een volgende KVO-ster in trajecten voor schone, hele en veilige winkelgebieden. In Zuidoost is gewerkt aan economische versterking van de winkelcentra en individuele ondernemersondersteuning. De revitalisatie van de markten is volop in uitvoering en ook Noord gaf ruimte aan innovatie van de buurteconomie en het versterken van het economisch klimaat.
In de wijken van Oost stond de actieve ondersteuning van ondernemers op de agenda. Het leidde tot de oprichting van nieuwe of de activering van bestaande winkeliersverenigingen. Er zijn draagvlakmetingen verricht voor het oprichten van Bedrijfsinvesteringzones (BIZ). Oostpoort is in 2016 uitgeroepen tot een van de schoonste winkelgebieden van Nederland.

Halverwege 2016 startte de twee jaar durende pilot *Freezone Centrum Nieuw-West* waar ondernemers door versoepelde regels meer ruimte krijgen voor kwaliteitsverbetering en vernieuwende initiatieven, zoals mengformules (horeca in winkels). Sinds de start van de freezone waren er al achttien initiatieven en voorstellen, van zowel gevestigde als nieuwe ondernemers, die zich uitstrekken van foodtruckinitiatieven en nieuwe terrassen of zitjes, tot reclame-uitingen en versoepelde regels voor evenementen. In West kon dankzij de *pilot Freezone* iets aan de leegstand in de Jan Evertsenstraat gedaan worden. In Zuid is de Rijnstraat tot freezone gemaakt in een pilot die loopt tot in 2018 en ook hier gericht is op het terugdringen van leegstand.

Diverse internationale delegaties bezochten Nieuw-West om zich te oriënteren op vestigings-mogelijkheden. Ondernemers uit en van buiten Nieuw-West konden elkaar ontmoeten, bijvoorbeeld tijdens de stadswandeling MKB. In Zuid zijn drie nieuwe ondernemersverenigingen opgericht in de (A.J. Ernststraat, in het winkelgebied Roelof Hartstraat-Van Baerlestraat en op het Stadionplein.
Oost heeft verbetering van de kwaliteit en uitstraling van de Eerste van Swindenstraat en de Eerste Oosterparkstraat integraal aangepakt en verwacht zo ondernemers te trekken. Ook is gewerkt aan de versterking van het economisch klimaat op IJburg.

8 Duurzaamheid en water

Amsterdam is een leefbare stad (circulaire metropool), waarin we duurzaam energie opwekken, afval scheiden en als grondstof gebruiken, drinkwater van hoge kwaliteit leveren en zorg dragen voor de riolering, het grondwater en de grachten.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

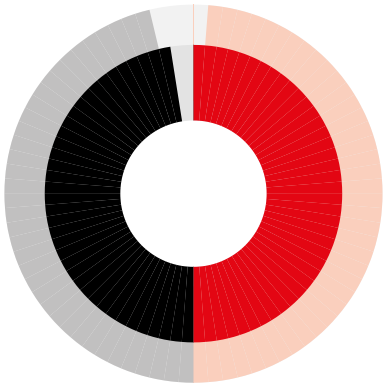

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	326,1	392,3	-66,2
Jaarrekening	338,5	395,1	-56,6

8.1 Duurzaamheid

Verantwoord gebruik van grondstoffen en energie in een leefbare, gezonde stad met een economie die geheel op hergebruik is gericht.

- In de strategie *Naar een stad zonder Aardgas* uit november zijn afspraken opgenomen met partijen in de stad, waaronder de woningcorporaties, om Amsterdam uiterlijk in 2050 aardgasvrij te krijgen.
- In de Samenwerkingsafspraken is afgesproken dat de corporatiesector jaarlijks 10.000 labelstappen zal maken voor energiebesparing en er 80 MW aan zonnepanelen op corporatiedaken wordt geïnstalleerd.
- Ruim 5.200 woningequivalenten (woningen en bedrijven) zijn aangesloten op stadswarmte. Het totaal in Amsterdam kwam daarmee op 77.700 (doelstelling voor 2016: 70.500)
- De Zoncoalitie is van start gegaan met aanbieders van zonnesystemen en energiecoöperaties om grote daken te benutten voor zonne-energie en bewoners de mogelijkheid te geven hierin te investeren.
- Bijna 400 VvE's, bedrijven, sportverenigingen en scholen zijn geadviseerd en ondersteund bij verduurzaming.

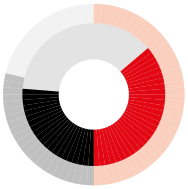

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	26,3	44,0	-17,8
Jaarrekening	10,2	29,8	-19,6

Stadsdelen

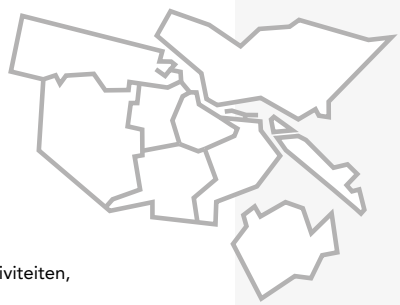

Belangrijk in de gebieden

In 2016 is voor de hele stad afvalbeleid vastgesteld, voor het eerst in decennia. Dat vergt intensieve samenwerking en harmoniseren van werkprocessen en administratieve processen van de zeven stadsdelen. Na vaststelling van het uitvoeringsplan afval in juni 2016 door de gemeenteraad is gewerkt aan efficiënter inrichten van de afval keten en het verduurzamen ervan. Beide aspecten gaan hand in hand.

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 302 t/m 331

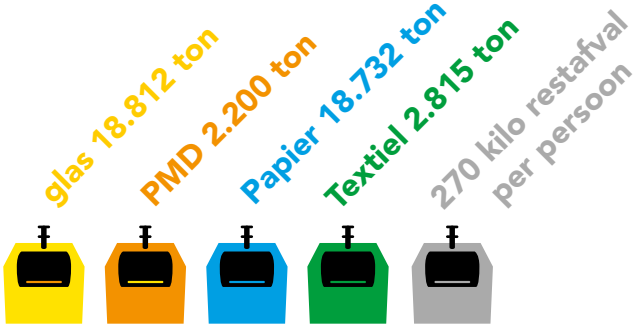

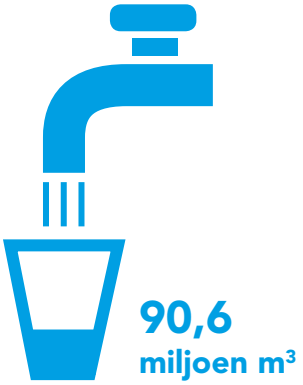

8.2 Afval

Afval inzamelen, sorteren en verwerken en afvalscheiding stimuleren.

- De Amsterdammers produceerden circa 300 kiloton huishoudelijk afval dat is circa 373 kg per persoon. Daarvan is 28% gescheiden naar verschillende grondstofstromen voor verdere verwerking en werd 72% verbrand voor energieopwekking. In 2012 werd in Amsterdam 19% van het afval gescheiden en in 2014 27%. Per persoon is er 270 kg restafval.
- Er is 2.200 ton plastic en drankenkartons ingezameld; in 2014 was dit 1.342 ton. De hoeveelheid ingezameld textiel nam toe van 549 ton in 2014 naar 2.815 ton in 2016. Het tonnage bron gescheiden ingezameld glas en oud papier en karton daalde. Voor papier was het tonnage 18.732 ton in 2016 tegen 19.477 ton in 2014. In 2016 zamelden we 14.812 ton glas in, een daling ten opzichte van 2014 van 924.
- We experimenteerden op het Java-eiland met de inzameling van 'groente, fruit en etensresten'. Na de eerste maand had al bijna 50% van de huishoudens op het eiland ten minste eenmaal gebruik gemaakt van de gft-container. Er is groente- fruit en tuinafval van goede kwaliteit ingezameld, geschikt voor verwerking tot compost.

8.3 Water

Drinkwater leveren en zorgdragen voor de riolering, het grondwater en de grachten.

- Er is ongeveer 90,6 miljoen m³ drinkwater geleverd, wat vanwege onder andere warmer weer en de toename van het toerisme, 2% hoger was dan begroot.
- Er is 595 ton drijvend grofvuil uit de grachten verwijderd. Hiermee zetten we de dalende lijn van de afgelopen jaren voort, die erop duidt dat de grachten steeds schoner lijken te worden. Wat ook wordt bevestigd door het cijfer 7,6 op een schaal van 10 voor de indicator *Schoonheidsgraad (0-10)*. De norm is > 7.

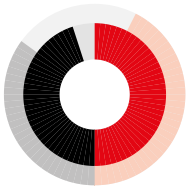

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	106,6	131,9	-25,3
Jaarrekening	136,8	153,1	-16,3

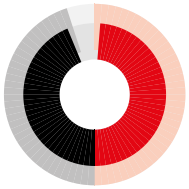

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	193,2	216,3	-23,1
Jaarrekening	191,4	212,2	-20,7

De samenwerking binnen de afvalketen is opgestart door de rijroutes van de afvalinzameling met het oog op veilig rijden en minder autokilometers te optimaliseren, werkwijzen te harmoniseren en materieel te standaardiseren. Dit maakt uitwisseling gemakkelijker. De containers voor plastic inzameling zijn in de hele stad van volmelders voorzien. Personeel werkt vaker over stadsdeelgrenzen heen om bij te springen waar dat nodig is, zoals bij de straatreiniging na evenementen of bij het inzamelen van plastic in de stad.

- *In 8.4 Stadsdelen gaan we verder in op de resultaten in de gebieden.*

8 Duurzaamheid en water

Maatschappelijk effect

Amsterdam heeft gewerkt aan de uitvoering van de Agenda Duurzaam Amsterdam (Raad, 2015) om zo de doelen voor duurzame energie, schone lucht, circulaire economie, klimaatbestendige stad en eigen duurzame organisatie te realiseren.

Omdat het uiteindelijk vaak gaat om duurzame projecten die door bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties worden uitgevoerd, zijn met een breed scala aan instrumenten initiatieven in de stad gestimuleerd en gefaciliteerd. Voorbeelden hiervan zijn financiering vanuit het *Duurzaamheidsfonds* (inclusief versnellingsmiddelen), het wegnemen van belemmeringen in regelgeving en het adviseren en ondersteunen van bewoners(groepen), VvE's, bedrijven en maatschappelijke instellingen bij verduurzaming. De markt is uitgedaagd en er zijn in 2016 samenwerkingsafspraken met partijen in de stad gemaakt op het gebied van duurzame energie, schone lucht en circulaire economie.

Aanvullend op het stimuleren van initiatieven en samenwerking hebben we handhaving ingezet om de doelstellingen te bereiken. Ook heeft Amsterdam stappen gezet in de verduurzaming van de eigen organisatie om zo het goede voorbeeld te geven.

In nauwe samenwerking met partijen in de stad is de strategie *Naar een stad zonder aardgas* opgesteld die er op gericht is dat Amsterdam in 2050 een aardgasloze stad is waarbij andere, duurzamere energiebronnen worden gebruikt om te voorzien in de warmtebehoefte van de stad.

De gemeente Amsterdam heeft met het maatregelpakket *Schone lucht voor Amsterdam* besloten tot extra maatregelen om de luchtkwaliteit te verbeteren met als doel zoveel mogelijk uitstootvrij verkeer in 2025 en het voldoen aan de wettelijke normen.

De doelstelling voor een circulaire economie geeft mede richting aan de wijze van afval inzameling en verwerking. De gemeenteraad heeft voor de keten huishoudelijk afval inzameling en verwerking daartoe in 2016 het *Uitvoeringsplan Afval* vastgesteld, om deze keten versneld te verduurzamen, efficiënter te maken en de dienstverlening te verbeteren. Over 2016 is 28% van het Amsterdamse huishoudelijke afval gescheiden naar grondstofstromen die verder verwerkt konden worden. Het overige huishoudelijke afval is bij het AEB Amsterdam verbrand, dat proces leverde elektriciteit en warmte.

In 2016 is 90,6 miljoen m³ aan drinkwater geleverd (circa 2% meer dan verwacht), waarbij de kwaliteit de daarvoor vastgestelde norm overtrof.
Het project *Alle Amsterdammers Klant* was een succes: ruim 100.000 klanten betalen hun voor drinkwaterverbruik niet langer bij woningbouwcorporaties, maar rechtstreeks aan Waternet.

De renovatie van het rioolstelsel is voortvarend vervolg. Het aantal storingen bij het rioolstelstel en rioolgemalen is relatief laag.

Het openstellen van de markt voor passagiersvaartuigen onder de 14 meter zou in eerste instantie in fases worden uitgevoerd (met vrijgave van het aantal exploitatievergunningen in 2020).
Naar aanleiding van een arrest is de fasering gewijzigd en de ingangsdatum vervroegd van 2020 naar 1 februari 2017.

Wat hebben we bereikt

Duurzaamheid

De acties uit het *Uitvoeringsprogramma Schaalsprong Zon* hebben geresulteerd in een aanzienlijk toename van zonne-energie in 2016. Hiervoor heeft de gemeente verschillende instrumenten ingezet, zoals slimmere regels, financieringsmogelijkheden bieden, zonne-energieadviezen geven en afspraken maken met partijen in de stad. Ook is de Zoncoalitie, een samenwerkingsverband van onder andere installatiebedrijven en energiecoöperaties, van start gegaan om grote daken in de stad te benutten voor zonnesystemen en bewoners de mogelijkheid te geven om te investeren in zonnepanelen.

De realisatie van aardgasloze woningen en bedrijven ligt ruim voor op schema. Om de overgang naar aardgasloos te versnellen zijn, in nauwe afstemming met betrokken partijen in de stad, afspraken gemaakt waarbij behalve op stadswarmte ook wordt ingezet op andere oplossingen en technieken. Deze aanpak is vastgelegd in de strategie *Naar een stad zonder aardgas*. Er zijn samenwerkingsafspraken gemaakt met Amsterdamse woningcorporaties en de Huurdersvereniging Amsterdam over de verduurzaming van de corporatiewoningen. Het gaat hierbij om isolatie, het aardgasloos maken van bestaande woningen en het aanbrengen van zonnepanelen op de daken.

In 2016 zijn twee aanvragen voor tien nieuwe windturbines in het Westelijk Havengebied door de provincie in behandeling genomen. Dit is minder dan waar de gemeente op had ingezet en daarom zijn er uiteindelijk juridische stappen in gang gezet.

Om te zorgen voor een schonere lucht met minder stikstofdioxide, fijnstof en roet, is besloten tot het maatregelpakket Schone lucht voor Amsterdam, waaronder de invoering van milieuzones voor bestelvoertuigen, touringcars, taxi's en brom- en snorfietsen en maatregelen voor schoner parkeren. Met belangengroepen zijn daarnaast afspraken gemaakt over flankerende maatregelen voor deze verkeersgroepen. Ook is een nieuwe subsidieregeling voor elektrisch vervoer van start gegaan en is het Amsterdamse oplaadnetwerk voor elektrische voertuigen verder uitgebreid.

Voor de realisatie van de doelstelling van het programma *Circulaire Economie* is een aantal projecten en onderzoeken gestart om bewijskracht te leveren, versneld kennis en inzicht in de circulaire economie te krijgen, om waar mogelijk al te starten met implementatie en om ervoor te zorgen dat de groep koplopers wordt vergroot. Deze aanpak is vastgelegd in *Amsterdam Circulair voor de gemeentelijke aanpak*. In het stedelijke innovatieprogramma circulaire economie staan projecten van partners. *Amsterdam Circulair* omvat 23 projecten waaronder drie circulaire tenders, de borging van circulariteit in de ontwikkelstrategie *Haven-Stad* en circulair inkopen door de eigen organisatie. Het innovatieprogramma laat zien dat bijvoorbeeld Waternet in *Circulair Buiksloterham* aan de slag gaat met een lokale biovergister en het AEB onderzoekt met partners hoe uit afval aromaten voor de chemische industrie te maken zijn.
Om duurzame initiatieven te faciliteren en te stimuleren zijn verschillende instrumenten ingezet. Zo is begin 2016 het nieuwe Duurzaamheidsfonds van start gegaan met leningen met een lage rente voor energie- en circulaire economie projecten, is gestart met een subsidieregeling voor duurzame initiatieven en zijn VvE's, bedrijven en maatschappelijke instellingen ondersteund met adviezen over duurzame maatregelen.

Afval

In 2016 produceerden de Amsterdammers circa 300 kiloton huishoudelijk afval, dat is ongeveer 370 kilogram per persoon. Van het Amsterdamse huishoudelijke afval is 28% gescheiden naar verschillende grondstofstromen voor verdere verwerking. Er is meer plastic/drankenkartons en textiel gescheiden ingezameld. Hiervoor werden in 2016 in de stad extra containers geplaatst. Glas en papier werd minder ingezameld. Mede hierdoor is het doel van 30% in 2016 niet gehaald. De verwerking van de grondstofstromen is verder verduurzaamd doordat nieuwe contracten zijn afgesloten die inzetten op recycling, reduceren transport en duurzame verwerking. Verder is in 2016 begonnen met bouw van een nascheidingsinstallatie voor het huishoudelijk afval. Ook is in 2016 de introductie van de Ja-Ja sticker voorbereid.
De Amsterdamse afvalketen heeft in 2016 diverse inzamelroutes in samenwerking geoptimaliseerd: dat scheelde inzet van materieel en bespaarde autokilometers en brandstof. Acties en samenwerking volgden

uit het vaststellen door de gemeenteraad van het *Uitvoeringsplan Afval*, waarmee Amsterdam voor het eerst in decennia stedelijk beleid maakte om de afvalketen te verbeteren en te verduurzamen. Dit vergt intensieve samenwerking en harmonisatie van werkprocessen tussen de zeven stadsdelen, diverse gemeentelijke diensten en bedrijven en het AEB Amsterdam

Water

Het programma *Amsterdam Rainproof* is opgericht om het principe van regenbestendig inrichten van de stad te verankeren. Er is gewerkt aan het verfijnen van de koppeling van regenwaterknelpunten in Amsterdam (3Di) aan de geplande werkzaamheden in de openbare ruimte en oplossingsrichtingen. Ook de ontwikkeling van de Rainproof oplossingenkaart vordert gestaag. Er is verder gewerkt aan een voorstel om het Rainproof platform ook voor anderen beschikbaar te maken, rekening houdend met een aantal randvoorwaarden, zoals gedeeld eigenaarschap en het behoud van kennis in Amsterdam.
In het tweede kwartaal van 2016 is een krediet van €1,85 miljoen toegewezen voor koudelevering aan de bloedbank Sanquin, waarmee een CO_2-emissie reductie van 1.100 ton per jaar wordt gerealiseerd. In de Heineken Music Hall is de installatie voor fosfaatverwijdering uit urine officieel in gebruik genomen.

Tien Nederlandse drinkwaterbedrijven, waaronder Waternet/Wereld Waternet gaan een publiek-private samenwerking aan met het ministerie van Buitenlandse Zaken. Dit consortium gaat een bijdrage leveren aan de Nederlandse internationale ambitie voor *Sustainable Development Goal nr. 6 (schoon water en sanitatie)* in 2030.
Tussen Waternet/Wereld Waternet, Acacia en Wageningen University & Research is een consortium gevormd om ondersteuning te bieden bij de ontwikkeling van watermanagement in combinatie met landbouw in de Bekaa vallei, in Libanon.

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programma 8 **Baten** 338,5 **Lasten** 395,0 **Saldo** -56,6

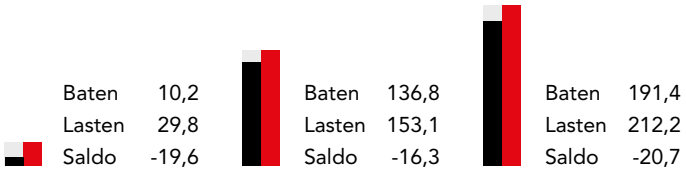

8.1 Duurzaamheid **8.2 Afval** **8.3 Water**

Stadsdelen

De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt, op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en de gemeentelijke beleidskaders, en in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties, in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn.

In de Begroting 2016 hebben de stadsdelen per programma prioriteiten benoemd, die in 2016 richting gaven aan het beleid en de uitvoering daarvan binnen de stadsdelen. In de laatste paragraaf van dit programma wordt deze beleidsuitvoering besproken, zij het niet direct gerelateerd aan de prioriteiten, die heel divers zijn, maar aan de beleidsterreinen (programmaonderdelen) van dit programma. Door voor ieder beleidsterrein de totale baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) van het gebiedsgericht werken over 2016 te presenteren, geven we ook van het beleid van de stadsdelen een jaarbeeld.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	327,3	323,4	319,3	-4,1
Lasten	230,1	270,5	253,2	-17,3
- *Saldo van baten en lasten*	*97,2*	*52,9*	*66,1*	*13,2*
Onttrekking reserves	5,0	5,6	3,2	-2,4
Toevoeging reserves	52,5	11,7	13,1	1,4
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-47,5*	*-6,0*	*-9,9*	*-3,9*
Subtotaal stedelijk	**49,7**	**46,8**	**56,2**	**9,3**
Gebiedsgericht werken				
Baten	16,6	17,1	15,5	-1,6
Lasten	138,2	131,8	128,5	-3,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-121,6*	*-114,8*	*-113,0*	*1,7*
Onttrekking reserves	6,3	0,9	0,6	-0,3
Toevoeging reserves	0,3	0,3	0,3	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*6,0*	*0,6*	*0,3*	*-0,3*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-115,5**	**-114,1**	**-112,8**	**1,4**
Totalen programma 8	**-65,9**	**-67,3**	**-56,6**	**10,7**

Toelichting baten en lasten

Ten opzichte van de begroting kent het programma Duurzaamheid, Afval en Water een positief resultaat van € 10,7 miljoen. Op stedelijk niveau is een positief resultaat opgetreden van €9,3 miljoen en bij de stadsdelen is het resultaat € 1,4 miljoen positief.

Alle onderdelen binnen dit programma hebben een positief resultaat. Het resultaat op programmaonderdeel Afval is het hoogst en bedraagt € 7,7 miljoen. Het resultaat op het programmaonderdeel Duurzaamheid bedraagt € 2 miljoen en het resultaat op het onderdeel Water € 1 miljoen. De verklaring voor deze afwijkingen ten opzichte van de Begroting 2016 zijn opgenomen in de financiële verklaringen bij de programmaonderdelen.

Het resultaat in het programmaonderdeel Duurzaamheid is het gevolg van een onderbesteding op het budget dat op grond van de Najaarsnota 2016 is toegekend voor de realisatie van een uitstootvrij openbaar vervoer. Het gaat om middelen die het Rijk in de septembercirculaire 2016 aan Amsterdam beschikbaar heeft gesteld. In het programmaonderdeel 8.2 Afval is sprake van hogere baten van € 2,1 miljoen als gevolg van de toename van het areaal voor Afvalinzameling en van lagere lasten van € 5,3 miljoen. Het programmaonderdeel 8.3 Water heeft een beperkt positief resultaat als gevolg van onderbestedingen op de uitgaven voor oppervlaktewater- en vaarwegbeheer (baggeren en drijfvuilvissen).

Portefeuillehouder: wethouder Choho

8.1 Duurzaamheid

Verantwoord gebruik van grondstoffen en energie in een leefbare, gezonde stad met een economie die geheel op hergebruik is gericht

Belangrijke ontwikkelingen

De internationale aandacht voor duurzaamheid is toegenomen, mede door het klimaatakkoord van Parijs en de Nationale Klimaattop (oktober 2016) waar de internationaal gemaakte afspraken werden vertaald naar concrete acties voor Nederland. Lokaal vertaalt zich dit in een toenemende aandacht voor duurzaamheid bij bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De gemeente speelt hierop in door op verschillende manieren initiatieven te ondersteunen.

In het Hernieuwde Coalitieakkoord Amsterdam blijft van iedereen is in 2016 afgesproken om € 10 miljoen vrij te maken om duurzaamheid in Amsterdam te versnellen. Bestedingen hiervan dragen bij aan het realiseren van de doelen van de Agenda Duurzaam Amsterdam, met een focus op Duurzame energie. Het gaat om het stimuleren van maatschappelijke ontwikkelingen en initiatieven. In november 2016 heeft de raad het bestedingskader voor deze Versnellingsmiddelen vastgesteld. De besteding van de middelen vindt grotendeels in 2017-2018 plaats.

In 2016 konden aanvragen voor nieuwe windturbines bij de provincie Noord-Holland ingediend worden. Voor Amsterdam zijn twee aanvragen voor tien nieuwe turbines door de provincie in behandeling genomen. Vijf vergunningaanvragen zijn afgewezen en hiertegen is een beroepsschrift ingediend. Amsterdam spant zich in om meer windenergie op te wekken om zo de doelstellingen uit de Agenda Duurzaam te halen, maar stuit daarbij op belemmeringen vanuit de provincie.

Met het in 2016 vastgesteld *Uitvoeringsprogramma Schaalsprong Zon* zet de gemeente in op een grootschalige, actieve en gerichte benadering van meerdere doelgroepen om zo meer zonnesystemen te realiseren in 2016-2018. Ons doel is onder meer 80.000 woningen aan zonnepanelen te helpen. Door een wijziging van de Provinciale Ruimtelijke Verordening heeft de gemeente Amsterdam zelf de beleidsvrijheid om te bepalen waar in Amsterdam zonneweides worden aangelegd. Het besluit is genomen om in 2017-2018 vergunningaanvragen voor zonnepanelen vrij te stellen van leges en de welstands- en monumentenregels voor zonnepanelen zijn versoepeld.

De raad heeft de strategie *Naar een stad zonder aardgas* vastgesteld met daarin onder meer de doelstelling dat Amsterdam in 2050 een aardgasloze stad is. Het gemeentebestuur wil dat de stad overstapt naar andere, duurzamere energiebronnen. Nieuwbouwgebieden zullen voortaan niet meer op aardgas worden aangesloten. Maar de grote uitdaging wat omvang en complexiteit betreft, ligt echter in de bestaande stad. Daar zal per gebied worden bekeken wat de beste aanpak is en welke alternatieven voor aardgas het meest geschikt zijn.

In 2016 is het maatregelpakket *Schone lucht voor Amsterdam*: op weg naar een uitstootvrij 2025 vastgesteld, dat onder meer de uitbreiding van de milieuzones behelst. Dat gebeurt in twee stappen: per 1 januari 2017 de bestelauto's en per 1 januari 2018 de taxi's, touringcars en brom- en snorfietsen. Als onderdeel van dit pakket is tevens de beleidsmaatregel Schoner parkeren vastgesteld door leeftijdseisen aan het verlenen van nieuwe parkeervergunningen te verbinden. Daarnaast zijn flankerende afspraken gemaakt met onder andere BOVAG RAI en GVB over het schoner maken van hun mobiliteit. Met de taxibranche is het *Convenant schone taxi's* afgesloten dat moet zorgen voor een uitstootvrije taxibranche in 2025. Met het GVB is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om het openbaar vervoer in 2025 volledig uitstootvrij te maken. Dit moet in 2017 leiden tot een techniekkeuze en een uitvoeringsplan.

De filosofie van een circulaire economie begint steeds meer vorm te krijgen als pijler van het vernieuwingsbeleid. Zo heeft het kabinet in 2016 het rijksbrede *Programma Circulaire Economie* gepresenteerd. Op het gebied van circulaire economie vervult Amsterdam een voortrekkersrol. We zetten dit thema nationaal en internationaal op de agenda.
In 2016 is de bestuurlijke reactie op het rapport *Amsterdam Circulair* en het innovatieprogramma *Circulaire Economie* vastgesteld.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C D

In 2020 per inwoner 20% minder energieverbruik en 20% hogere duurzame energieproductie dan in 2013.

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2020	
Indicatoren doel						
1	Jaarlijkse duurzame energieproductie per bewoner.	100 (circa 3,3 GJ/inwoner) (2014)	106	*	2017 2018 2019 2020	- 113 - 120
2	Jaarlijks energieverbruik per inwoner.	100 (68 GJ/inwoner) (2014)	91	*	2017 2018 2019 2020	- 85 - 80

* *De gegevens over 2016 worden bekend in de monitor Uitvoeringsprogramma Duurzaam Amsterdam 2016, die medio 2017 verschijnt.*

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Voor zover de resultaten over 2016 van de activiteiten bekend zijn, lichten we die hieronder toe.
De activiteiten die verder zijn uitgevoerd om de doelen voor duurzame energie te behalen lichten we verderop toe, onder de kop *Duurzaamheidsactiviteiten* in de rubriek *Beleidsresultaten.*

Capaciteit windenergie
Capaciteit aan opgestelde windenergie in 2016 is 67 MW (megawatt). Sinds 2010 is er geen toename in het aantal MW windenergie. In 2016 is door de Provincie voor circa 10 MW aan vergunningaanvragen voor extra windenergie in Amsterdam in behandeling genomen. Dit is veel minder dan was aangevraagd en Amsterdam blijft zich inzetten voor meer windenergie in het Westpoort Havengebied om zo de doelstelling uit de Agenda Duurzaam te kunnen halen.

Stadswarmte
In 2016 is het aantal woningen en bedrijven dat is aangesloten op de stadswarmte toegenomen tot in het totaal 77.683 woningequivalenten, ruim meer dan begroot was.

Nul op de meter
Aan een woningbouwcorporatie is eind 2016 een subsidie – onder voorwaarden – toegewezen voor renovatie van 157 sociale huurwoningen naar het Nul-op-de-meter-niveau. Als aan de voorwaarden voldaan wordt dan volgt realisatie in 2017. Eind 2016 is besloten de subsidieregeling Nul op de meter per 2017 te verbreden naar een nieuwe regeling.

Doel 2 Zie activiteiten hierna **E**

De lucht in Amsterdam wordt gezond, met zo min mogelijk stikstofdioxide, fijnstof en roet

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2025
Indicatoren doel					
1	Concentratie stikstofdioxide op zwaarst belaste locatie.	100% (46,2 mg)			2025 65% (30 mg)
2	Hoogst gemeten concentratie roet.	(2014) 100% (2014)			2025 70%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Er zijn geen streefwaarden voor specifieke jaartallen. De streefwaarden gaan over 2025. In de *Monitoring uitvoeringsprogramma duurzaam Amsterdam* wordt jaarlijks gerapporteerd over de resultaten uit het Amsterdamse meetnet en de relatie met langjarige trends.

De oplaadinfrastructuur voor elektrische voertuigen in de openbare ruimte is uitgebreid tot in totaal 2.050 oplaadpunten. De plaatsing van laadpalen is vraag gestuurd en op basis van de data van de bestaande laadinfrastructuur. Op het netwerk is in 2016 in ongeveer 640.00 sessies, door 29.000 unieke gebruikers (10% meer dan in 2015) in totaal 4,9 miljoen kWh (26% meer dan in 2015) geladen. In het totaal is dit goed voor ruim 25 miljoen schone kilometers (26% meer dan in 2015).

Er zijn zes extra snelladers geplaatst waardoor er in totaal 11 snelladers onder concessie van Amsterdam zijn gerealiseerd. Aanvragen voor subsidies blijven in gestaag tempo binnenkomen, hoewel langzamer dan verwacht. De verwachting is dat deze in 2017 en 2018 weer aantrekken, als er een flink aantal nieuwe, betaalbare, elektrische automodellen op de markt komen.
In 2016 is er één cargohub bijgekomen en hiermee komt het totaal aantal duurzame cargohubs uit op vier. Dit zijn overslagpunten van waaruit goederen zonder uitstoot de stad in worden gereden.

Activiteiten

A **Duurzaamheidsfonds, Plan van Aanpak stadswarmte, programma zon & wind**

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2020
Indicator activiteit				
Capaciteit MW aan opgestelde zonne-energie.	9 MW (2013)	25 MW	140	2017 2018 75 MW 2019 2020 160 MW
Hoort bij doel 3				

B **Aanleggen van oplaadinfrastructuur, slimme logistiek, locatie-specifieke en regulerende maatregelen, subsidieverlening, monitoren van luchtkwaliteit, voeren van lobby**

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2020
Indicator activiteit				
Capaciteit MW aan opgestelde windenergie.	67 MW (2013)	67 MW	67 MW	2017 2018 67 MW 2019 2020 85 MW
Hoort bij doel 1 en 3				

Activiteiten (vervolg)

C Klimaatneutrale woningbouw Circulair Buiksloterham, Westas, Cirkelstad

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2020
Indicator activiteit				
Aantal woningequivalenten aangesloten op stadswarmte.	62.000 (2013)	70.500	77.700	2017 2018 81.000 2019 2020 102.000
Hoort bij doel 3				

D Bevordering Duurzaamheid Sportlocaties, scholen en andere maatschappelijke voorzieningen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal 'Nul-op-de-meter-woningen' geregeld.	0 (2013)		0	2017 2018 1.000 2019
Hoort bij doel 3				

E Uitvoeren samenwerkingsafspraken veelrijders richting uitstootvrij 2015, zwaarste vervuilers reguleren, koploper blijven Elektrisch Vervoer, uitvoeren locatie-specifieke maatregelen en monitoren luchtkwaliteit

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doelen				
1 Oplaadpunten elektrisch vervoer.	1.000 (2014)	2.500	2050	2017 2018 4.000 2019
2 Aantal cargohubs	3 (2014)	3	4	2017 4 2018 5 2019
Hoort bij doel 2				

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 8.1 **Baten** 10,2 **Lasten** 29,8

Handhaving milieu

Activiteit B

Baten 3,0
Lasten 15,8

Op deze activiteit zijn de lasten en baten met betrekking tot de milieutaken van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied begroot en verantwoord. Het betreft de bijdrage van Amsterdam aan de omgevingsdienst en de bijdrage van de stadsdelen.
In 2016 zijn door de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied met grootgebruikers energieafspraken gemaakt of maatregelen in het kader van de Wet milieubeheer gerealiseerd. De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied heeft met circa 25o bedrijven contact gehad over de uitvoering van de *Energie Efficiency Directive (EED).*

Luchtkwaliteit

Activiteit E

Baten	5,9
Lasten	5,8

De oplaadinfrastructuur voor elektrische voertuigen in de openbare ruimte is uitgebreid tot in totaal 2.050 oplaadpunten. Er zijn ook zes extra openbare snelladers geplaatst en in 2016 is een snellaadstrategie vastgesteld om veelrijders in Amsterdam te faciliteren (taxi en bestelverkeer).

Samen met de Hogeschool van Amsterdam is gewerkt aan het optimaliseren van de data-analyse uit het laadnetwerk om zo effectief en efficiënt mogelijk in te spelen op de gebruikers en toekomstige ontwikkelingen.
Voor het Leidseplein is in samenspraak met de Toegelaten Taxi Organisaties bepaald dat de nieuwe inrichting een 'schone' taxistandplaats krijgt. Voor de bestaande schone taxistandplaats voor het Centraal Station zijn de afspraken over verdere voorrang voor schone voertuigen aangescherpt op basis van data over het aandeel schone taxi's op het totaal.

Om uitstootvrij verkeer te stimuleren is in 2016 een nieuwe subsidieregeling elektrische voertuigen in werking getreden en er werden al 257 subsidies verleend en uitgekeerd voor elektrische bedrijfsvoertuigen die zijn gaan rijden: 115 taxi's, 63 bestelauto's, 64 personenauto's en 15 vrachtwagens. Daarnaast is voor 67 voertuigen die nog niet rijden een subsidie toegewezen maar nog niet uitbetaald.
We hebben maatregelen getroffen voor verbetering van de doorstroming op de zwaarst belaste locaties.

Duurzaamheidsactiviteiten

Activiteit A B C D

Baten	1,3
Lasten	8,1

Duurzame energie

- We ondersteunden de Zoncoalitie bij het opzetten van een professionele organisatie en het starten van de uitvoering.
- We adviseerden en ondersteunden honderdnegentig VvE's en circa tweehonderd bedrijven, sportverenigingen, en andere maatschappelijke instellingen bij verduurzaming, inclusief zonne-energie.
- Bij minimaal veertien scholen zijn zonnepanelen geplaatst.
- Een zoncoöperatie plaatste zonnepanelen op metrostation Reigersbos.
- We ondersteunden diverse bedrijven en maatschappelijke organisaties bij een SDE+ rijkssubsidieaanvraag voor grote zonne-energieprojecten.
- We begonnen de voorbereiding van verschillende stimuleringsregelingen voor het versnellen van zonne-energie in de stad.
- Bij 95% van de tenders voor grote projecten (meer dan € 5 miljoen) is de nieuwbouw energieneutraal.
- We vereenvoudigden gemeentelijke regels voor de plaatsing van zonnepanelen, waaronder het vestigen van een recht van opstal, aanpassing van het monumenten- en welstandsbeleid en het vrijstellen van leges.
- Bij de versnellingsopgave woningbouw is duurzaamheid in de planvorming meegenomen.
- We hebben een openbaar aanbestedingstraject opgestart voor een energiesysteem dat van Centrumeiland een energieneutraal eiland moet maken.
- We hebben een subsidie van € 1,26 miljoen toegekend voor een Nul-op-de-Meter project van een woningcorporatie. Samen met drie andere grote steden voeren we een lobby richting het Rijk om te zorgen dat de evaluatie van de salderingsregeling voor zonne-energie meer prioriteit krijgt en wordt versneld.

Stimuleren circulaire economie

In de *Green Deal Cirkelstad Amsterdam* hebben enkele private bouwpartijen een eerste opslag voor restbeton, bouw- en slooppuin gerealiseerd in het havengebied. Dit wordt verwerkt tot hoogwaardige betongranulaten en granulaten voor verkoop aan onder andere de wegenbouw. Naast deze verkoop worden ook primaire bouwstoffen (zoals zand en grind) aangeboden en getransporteerd.

In Buiksloterham is voor het eerst in Amsterdam een kavel voor *Collectief Particulier Opdrachtgeverschap* uitgegeven waarbij selectie plaatsvindt op basis circulariteit. Papier voor de eigen organisatie is circulair ingekocht door te kiezen voor de leverancier met de meest circulaire productiewijze.

Duurzaamheidsfonds
In 2016 zijn de middelen van het Duurzaamheidsfonds breed ingezet.

- Er is € 10 miljoen vrijgemaakt om duurzaamheid te versnellen door het versterken van initiatieven, activiteiten en projecten van bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties in Amsterdam. Deze versnellingsmiddelen zijn vrijgesteld van het revolverende karakter van het duurzaamheidsfonds. Het eerste pakket met maatregelen voor de stad is vastgesteld en gestart.
- Achttien leningen zijn uitbetaald voor een bedrag van € 1,4 miljoen. De totale projectinvesteringen bedroegen circa € 2,7 miljoen waardoor er sprake was van een multiplierеffect waarbij naast het Duurzaamheidsfonds ook andere financieringsvormen voor de projecten werden ingezet.
  De financiering is verstrekt aan vooral VvE's, bedrijven en maatschappelijke instellingen voor energie- en circulaire economieprojecten, met een belangrijk aandeel voor zonne-energieprojecten. Naast de uitbetaalde leningen is in 2016 ook voor € 0,9 miljoen aan leningen toegekend voor projecten die in 2017 worden uitgevoerd.
- Om een risico in verband met de investering in een installatie voor afvalscheiding van het AEB af te dekken hebben we een risicoreserve van € 7,2 miljoen gevormd.
- Voorbereidingen zijn gestart voor enkele bijzondere financieringen waaronder openbare led-verlichting, verduurzaming eigen vastgoed en 1,6 miljoen voor het duurzame City-zen project.

Er is via verschillende media intensief met de diverse doelgroepen gecommuniceerd. En om het aantal projecten in de stad te vergroten zijn op grote schaal energieadviezen met bijbehorende ondersteuning aangeboden aan bedrijven, VvE's en maatschappelijke instellingen.

Eind december 2016 is voor een aantal grote zonne-energieprojecten een landelijke SDE+ subsidie toegekend. Diverse partijen hebben al aangegeven voor deze projecten gebruik te willen maken van het Duurzaamheidsfonds.
Wat er per eind 2016 nog aan middelen voor het verstrekken van nieuwe financieringen beschikbaar is lichten we verderop toe bij Reserves en voorzieningen.

Overig
Medio 2016 is de nieuw opgezette *Duurzame Initiatievenregeling* gestart wat heeft geleid tot negen duurzame projecten van initiatiefnemers in de stad. We streven naar een opschaling van deze regeling in 2017. Er is bijvoorbeeld een samenwerkingsproject gestart rond de linnenketen in de hotelbranche.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	12,2	17,5	8,9	-8,6
Lasten	4,9	36,8	24,5	-12,3
- *Saldo van baten en lasten*	*7,3*	*-19,3*	*-15,5*	*3,8*
Onttrekking reserves	1,1	2,5	0,6	-1,9
Toevoeging reserves	52,5	0,1	0,0	-0,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-51,3*	*2,4*	*0,6*	*-1,8*
Subtotaal stedelijk	**-44,0**	**-16,9**	**-15,0**	**1,9**
Gebiedsgericht werken				
Baten	0,3	0,5	0,2	-0,3
Lasten	7,2	5,4	5,0	-0,4
- *Saldo van baten en lasten*	*-6,9*	*-5,0*	*-4,8*	*0,1*
Onttrekking reserves	5,0	0,6	0,5	-0,1
Toevoeging reserves	0,3	0,3	0,3	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*4,8*	*0,3*	*0,2*	*-0,1*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-2,1**	**-4,7**	**-4,6**	**0,1**
Totalen programmaonderdeel 8.1	**-46,2**	**-21,6**	**-19,6**	**2,0**

In het programmaonderdeel Duurzaamheid is ten opzichte van de Begroting 2016 een positief resultaat gerealiseerd van € 2 miljoen. Dit is hoofdzakelijk te verklaren op basis van financiële afwijkingen op de stedelijke taken binnen dit programmaonderdeel.

Toelichting Stedelijk

Baten
De baten voor de uitvoering van het programma Luchtkwaliteit zijn € 8,6 miljoen lager, maar dit heeft per saldo geen effect op het resultaat omdat de lasten ook lager zijn (zie toelichting bij de lasten).

Lasten
De lasten van € 24,5 miljoen vallen € 12,3 miljoen lager uit dan begroot. Op grond van de *September-circulaire 2016* is in de Najaarsnota 2016 € 2 miljoen toegevoegd aan de begroting van Luchtkwaliteit voor de realisatie van een uitstootvrij openbaarvervoer. Vanwege de late toekenning door het Rijk is dit budget in 2016 niet besteed. Dit budget is toegekend voor de verbetering van de luchtkwaliteit in Amsterdam, vooral voor de reductie van NO_2-uitstoot in de periode 2016 t/m 2019. In 2015 hebben GVB en gemeente Amsterdam een duurzaamheidsconvenant gesloten. Onderdeel van het convenant is de afspraak om per eind 2025 uitstootvrij openbaar busvervoer in Amsterdam te hebben, Zero Emissie Bus (ZEB). In 2016 is de verdere uitwerking van de afspraken voorbereid.

Daarnaast zijn de lasten en baten met betrekking tot het programma Luchtkwaliteit € 9,0 miljoen lager dan begroot. Hiervan is € 6,5 al gemeld in de najaarsnota. Dit is grotendeels het gevolg van een gewijzigd bestedingsritme over de jaren 2016 - 2018, het totaal van de geplande baten en lasten blijft binnen het vastgestelde financiële kader. Ten opzichte van de prognose in de Najaarsnota 2016 zijn de lasten in 2016 € 2 miljoen lager. Dit heeft de volgende redenen.

- Onzekerheid over de regeling waarbij chauffeurs van lichtere elektrische vrachtvoertuigen geen groot rijbewijs nodig hebben – daardoor is er € 1 miljoen minder aan subsidies is verstrekt.
- Lagere kosten (€ 0,6 miljoen) doordat er minder oplaadpalen zijn geplaatst en door lagere plaatsingskosten voor de palen die wel geplaatst zijn. De afname van het aantal oplaadpalen heeft te maken een afnemende groei van het aantal elektrische auto's, onder andere als gevolg van strengere fiscale regels en vooral ook door het feit dat er in 2017 en 2018 een flink aantal nieuwe modellen op stapel staan.
- Lagere proceskosten en overige kosten € 0,9 miljoen.

Per saldo heeft dit geen effect op het resultaat omdat deze lasten voor € 3,5 miljoen worden gedekt uit de bijdrage van het Rijk die is toegekend in het kader van het *Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL)* en voor € 2,5 miljoen uit het Stedelijk Mobiliteitsfonds. De bijdrage van het Rijk in het kader van het NSL diende eind 2016 volledig te zijn besteed. In combinatie met het gewijzigde bestedingsritme heeft dit er toe geleid dat er minder ten laste van het mobiliteitsfonds is gebracht dan oorspronkelijk was begroot *(zie 5.2 Stedelijk Mobiliteitsfonds)*.De financiële afwijkingen zeggen niets over de uitvoering van het programma Luchtkwaliteit, want zoals al gemeld in de Najaarsnota 2016 ligt de uitvoering op schema.

Op het onderdeel *Handhaving milieu* is per saldo € 0,6 miljoen meer uitgegeven aan de bijdrage voor de Omgevingsdienst. Dit is het gevolg van de nieuwe dienstverleningsovereenkomst en de bijgestelde begroting van de omgevingsdienst die door het bestuur van de gemeenschappelijke regeling is vastgesteld.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De afwijking op het onderdeel Gebiedsgericht werken is een beperkt, per saldo voordeling, resultaat van € 0,1 miljoen. Dit komt hoofdzakelijk doordat in West naar aanleiding van amendementen voor Schone straten en Flexstraten € 0,2 miljoen uit de reserve begrotingsuitgaven beschikbaar is gesteld. Na bekrachtiging van deze intensivering werd ook de aanvraag voor financiering uit het stedelijk budget voor de hotspotaanpak toegekend. Dat betekende dat het bij amendement toegekende budget niet aangewend.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en van de voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	**-/-**		**+**	**-/-**
Reserve Duurzaamheidsfonds	52.5	0,0	0,5	52,0	0,1	1,2
Reserve energie verduurzaming van woningen	7.9	0,0	0,0	7,9	0,0	1,3

Toelichting

De reserve Duurzaamheidsfonds is ingesteld voor het verstrekken van revolverende (zichzelf terugverdienende) financiering aan projecten op het gebied van circulaire economie en duurzame energie. Dit is verantwoord onder de Reserve Duurzaamheidsfonds. Van deze reserve is € 10 miljoen bestemd voor niet-revolverende initiatieven. Dit wordt verantwoord onder *Beleid Duurzaamheid*. In 2016 is er € 0,7 miljoen minder onttrokken aan deze reserve dan begroot. Er waren lagere beheerkosten voor het Duurzaamheidsfonds (€ 0,2 miljoen) en er was een lagere onttrekking voor de versnellingsmiddelen (€ 0,5 miljoen), doordat het besluit over het bestedingskader en het eerste bestedingsvoorstel in november is genomen en de bestedingen nog op gang moeten komen en vrijwel geheel in 2017 en 2018 zullen plaatsvinden.

Ultimo 2016 bedraagt het totaal aan zowel uitbetaalde leningen als toegekende maar nog niet uitbetaalde leningen ca. € 3 miljoen. Uitbetaalde leningen leiden niet tot een onttrekking aan de reserve, maar staan als vordering op de balans. Financiering is verstrekt aan VvE's, bedrijven en maatschappelijke instellingen voor energie- en circulaire economieprojecten. Om het aantal projecten te vergroten heeft intensieve communicatie plaatsgevonden en zijn aan doelgroepen energie- en financieringsadviezen gegeven.

Per eind 2016 bedraagt het totaal aan risicoreserveringen € 7,9 miljoen waarvan € 7,2 miljoen om het risico in verband met de investering in een installatie van het AEB voor afvalscheiding af te dekken. Samenvattend is per eind 2016 van de ca. € 52 miljoen Reserve duurzaamheidsfonds nog een bedrag van ca. € 31 miljoen beschikbaar voor het verstrekken van nieuwe leningen en is reeds ca. € 21 miljoen bestemd.

Voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Agenda Duurzaam Amsterdam
- Plan Schone lucht voor Amsterdam
- Uitvoeringsprogramma Schaalsprong Zon
- Strategie Naar een stad zonder aardgas
- Bestuurlijke reactie op het rapport Amsterdam Circulair en Innovatieprogramma circulaire economie
- Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
- Landelijke regelgeving/ SER energieakkoord

Risicobeheersing

Actueel risico

- Bedrijven en inwoners van Amsterdam hebben te weinig kennis van en middelen voor energieoplossingen.
  Maatregel
  Belemmerende regels bijstellen; afspraken maken met bedrijven en woningcorporatie; lobby; informeren; financieren energieprojecten.

Gemanifesteerd risico

- EU-norm luchtkwaliteit wordt niet overal gehaald en de fiscale prikkels om schoon rijden te stimuleren, verdwijnen.
  Maatregel
  Amsterdam doet wat het kan en lobbyt in Den Haag en Brussel voor rijksmaatregelen en onder andere bronmaatregelen.

Subsidies van betekenis

1	Stelpost Elektrisch Vervoer	2.866
2	Anmec	558
3	Stelpost subsidies Duurzaamheid	114
Overige subsidies		569
Totaal		**4.107**

Toelichting

Stelpost elektrisch vervoer

Ter stimulering van het elektrische vervoer is in 2016 € 2,9 miljoen aan subsidies toegekend.

Anmec

Dit betreft de structurele bijdrage aan de exploitatie van het. Amsterdams Natuur en Milieu Educatie Centrum (Anmec).

Stelpost subsidies Duurzaamheid

Dit betreft de stelpost voor subsidies die bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen van de Agenda Duurzaamheid. Er zijn negen subsidies voor Duurzame Initiatieven toegekend. Er was oorspronkelijk € 0,4 miljoen begroot voor een subsidieregeling voor woningeigenaren en uiteindelijk is dit anders, in de vorm van adviezen aan VVE's, ingevuld.

Overige subsidies

Hieronder zijn de subsidies in het kader van De Gezonde Stad (DGS) zijn toegekend opgenomen.

Portefeuillehouder: wethouder Choho

8.2 Afval

Afval inzamelen, sorteren en verwerken en afvalscheiding stimuleren

Belangrijke ontwikkelingen

In de Begroting 2016 is vastgesteld dat er meer huishoudelijk afval gescheiden moet worden, 65% in 2020 en 30% in 2016. In 2016 is 28% van het huishoudelijk afval gescheiden. Dat was een stijging ten opzichte van 2014 (27%), maar het doel van 30% is net niet gehaald. Dit kwam door tegenvallende resultaten op zware fracties als papier en glas. Textiel, plastic en grofvuil droegen positief bij aan het resultaat. Voor textiel en plastic werden in de tweede helft van 2016 extra boven- en ondergrondse containers geplaatst.

Ook in 2016 zijn er nieuwe Amsterdamse initiatiefnemers en bedrijven opgestaan rondom de afval- en grondstofketen. De gemeente Amsterdam werkt met verschillende van hen samen, ondersteunt deze en brengt partijen bij elkaar. Zo is met steun van de gemeente in Amsterdam Oost een *Zero Wastelab* geopend op de Dappermarkt, is in Noord het initiatief *Wasted* gesteund (beloningsysteem rond afval inzamelen) en werden in diverse stadsdelen initiatieven voor lokaal composteren (zoals wormenhotels) ondersteund.

In 2016 is afvalbeleid voor de gehele stad vastgesteld, voor het eerst in decennia. Dat vergt intensieve samenwerking en het harmoniseren van de werkprocessen en de administratieve processen van de zeven stadsdelen. Voor de stad is de regie op de keten centraal belegd (programma *Optimaliseren Afvalketen*) en worden afspraken gemaakt met stadsdelen, diverse gemeentelijke onderdelen en AEB Amsterdam, onder andere via dienstverleningsovereenkomsten.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna B D

Amsterdammers scheiden een groot deel van huishoudelijk afval

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2020	
Indicator doel					
Percentage scheiding afval	19% (2012)	30%	28%	2017 2018 2019 2020	n.v.t.* 40% n.v.t. 65%

** Over het scheidingspercentage wordt tweejaarlijks gerapporteerd*

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

In 2016 is een scheidingspercentage van het huishoudelijk fijn en grof afval gerealiseerd van 28%. Dat is een stijging van 19% ten opzichte van 2012 maar loopt 2% achter op de doelstelling (30% in 2016). Het scheidingspercentage is opgebouwd uit de hoeveelheid bron- en nagescheiden grof en fijn huishoudelijk afval. We zien een toename van het grofvuil én een toename van het scheidingspercentage grofvuil. Ten opzichte van 2014 is 858 ton meer aan plastic/drankenkartons ingezameld, een stijging van 39%. Deze fractie is licht qua gewicht, maar groot in volume. De impact op het scheidingspercentage is gering (berekend in gewicht), maar het terugwinnen van deze fractie draagt positief bij aan het vermijden van COÐ-uitstoot. Textiel nam met 549 ton toe, een stijging van bijna 20%. Voor deze fracties is een direct verband te leggen met het bijplaatsen van extra boven- en ondergrondse containers in de stad. De

hoeveelheid brongescheiden glas en oud papier/karton ging omlaag met respectievelijk 924 en 745 ton. Dit zijn zware fracties qua gewicht en heeft een impact op het scheidingsresultaat. De hoeveelheid restafval bedroeg 270 kilogram per inwoner over 2016, waarvan 21,8 kilogram ongesorteerd grofvuil.

Scheiding huishoudelijk afval
In 2016 zijn circa 200 nieuwe containers voor in het bijzonder plastic en textiel geplaatst of oude containers zijn vervangen. Ook zijn oude containers voor restafval vervangen. We gebruiken een standaardmodel, zodat er in het straatbeeld één model overblijft. Planvorming voor nieuw te plaatsen containers in de hele stad is opgestart.

Om het percentage bronscheiding te verhogen (activiteit B) zijn diverse pilots gestart op brongescheiden inzameling van groente- fruit en tuinafval. Zo is het project 'groente en fruit afval scheiden op het Java eiland' als onderdeel van het landelijke project afval scheiden in de hoogbouw gestart. Na de eerste maand had al 48% van de huishoudens op het eiland tenminste eenmaal gebruik gemaakt van de gft-container en is een goede kwaliteit groente-, fruit- en tuinafval ingezameld, geschikt voor verwerking tot compost (circa 18 kilogram per inwoner).

De gemeenteraad heeft op 13 juli 2016 goedkeuring verleend aan AEB Amsterdam om een nascheidingsinstallatie te bouwen voor het huishoudelijk restafval (activiteit B). Hiermee worden plastic en drankenkartons uit het restafval nagescheiden, evenals de organische natte fractie. De bouw is in 2016 gestart en oplevering wordt eind 2017 verwacht. Het is een belangrijke stap in het verhogen van scheidingspercentage door nascheiding en belangrijk voor het realiseren van de doelstelling van 65% scheiding in 2020.

Doel 2 Zie activiteiten hierna A C

Een efficiënte en duurzame inzameling en verwerking van afval

Indicator doel
Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald*.

* De uitwerking van 'efficiënt' is geoperationaliseerd in doel 3, lagere afvalstoffenheffing. Het begrip 'duurzaam' is gevat in de indicator bij doel 1, het scheidingspercentage. De activiteiten onder dit doel slaan terug op aanpassingen in de organisatie en bedrijfsvoering die nodig zijn om doel 1 en 3 te behalen.

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Na vaststelling door de gemeenteraad van het Uitvoeringsplan afval in juli 2016 hebben we gewerkt aan het efficiënter inrichten van de afvalketen en de verduurzaming ervan. Deze aspecten gaan hand in hand.

De samenwerking (activiteit A) is begonnen door rijroutes van de afvalinzameling te optimaliseren (veilig rijden en minder autokilometers maken), werkwijzen te harmoniseren en materieel te standaardiseren. Hierdoor wordt uitwisseling van mensen en materieel tussen stadsdelen ook gemakkelijker. Voor plastic zijn in de hele stad containers van volmelders voorzien en worden routes geoptimaliseerd. Dit voorkomt volle containers. Personeel werkt vaker over de stadsdeelgrenzen heen om in te springen waar dat nodig is, zoals bij de reiniging na evenementen of bij het inzamelen van plastic in de stad.

AEB Amsterdam en de gemeente hebben nieuwe contracten afgesloten om zo duurzaam (circulair) mogelijk de ingezamelde grondstoffen te verwerken (activiteit C). Er wordt actief gestuurd op korte transportafstanden, recyclingspercentages en re- en upcycling. Ook is planvorming opgestart om afvalpunten om te vormen tot recyclepunten, waarbij de Toetsenbordenweg in Noord als eerste punt daadwerkelijk gerealiseerd kan worden (activiteit C).

Doel 3

Een lagere afvalstoffenheffing voor alle Amsterdammers

Indicator doel
Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

De afvalstoffenheffing is in 2015 verlaagd en gelijkgetrokken voor alle stadsdelen. De gemeenteraad heeft met de vaststelling van het uitvoeringsplan afval besloten de afvalstoffenheffing de komende jaren niet te laten stijgen of dalen om hiermee ruimte te genereren voor de nodige investeringen in de afvalketen. De gemeenteraad heeft bij vaststelling van het uitvoeringsplan afval besloten een eventueel positief saldo vanuit de afvalstoffenheffing toe te voegen aan de egaliserings- en investeringsreserves van de afvalketen om deze verder te verbeteren. In 2016 en 2017 is de afvalstoffenheffing niet gestegen.

Activiteiten

A **De samenwerking binnen de afvalketen faciliteren, organiseren en verder verbeteren**
Hoort bij doel 2

B **Uitwerken hoe het Amsterdamse huishoudelijke afval beter gescheiden kan worden**
Hoort bij doel 1

C **Sturen op recycling van het gescheiden afval, dan wel nuttig hergebruik**
Hoort bij doel 2

D **Draagvlak en bewustwording onder de bewoners vergroten voor het bijdragen aan het scheiden van**
Hoort bij doel 1

Indicator activiteiten
Voor deze activiteiten ijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 8.2 **Baten** 136,8 **Lasten** 153,1

Afvalverwerking

Baten	0,0
Lasten	-0,2

In 2016 hebben 145.745 bezoekers grofvuil gebracht bij één van de zes afvalpunten. In totaal brachten zij 19.246 ton grofvuil. Naast particulieren bezoeken ook bedrijven en de eigen inzamelorganisatie de afvalpunten. 17.671 bedrijven hebben 4.056 ton grofvuil gebracht en onze eigen inzamelorganisatie is goed voor 52.958 ton grofvuil. Grofvuil wordt op het afvalpunt brongescheiden, of bij de verwerker nagescheiden. In 2016 is planvorming opgestart om de afvalpunten om te vormen naar recyclepunten.

Contractanten-afvalinzameling

Baten	5,9
Lasten	10,1

In 2016 hebben de stadsdelen Centrum en Zuid het ophalen van bedrijfsafval als commerciële activiteit uitgevoerd. Eind 2016 is begonnen met de planvorming voor de verdere ontwikkeling van het inzamelen van bedrijfsafval. Alle glascontracten van Zuid zijn wegens synergievoordelen overgezet naar Centrum en worden nu in één route meegenomen. Dit heeft mensuren en voertuiguren, kilometers, brandstof en

CO_2-uitstoot bespaard. Afstemming van contracten en uitwisseling van mensen waar nodig heeft geleid tot minder inhuur.
In 2016 is gewerkt aan het uniformeren van de afvaladministratie. Op productniveau is dat proces nog niet afgerond. Wel is duidelijk dat in de verantwoording 2017 lasten van het product contractanten-afvalinzameling zullen verschuiven naar het product vuilinzameling reinigingsrecht omdat ze nog niet op het juiste product geadministreerd zijn.

Huisvuilinzameling en reinigingsrecht

Baten 130,9
Lasten 142,8

In september 2016 is in Zuid een project gestart waarbij handhavers en afvalinzamelaars gezamenlijk langs gaan bij ruim veertig plekken waar veel afval wordt bijgeplaatst en optreden bij meldingen over afvaloverlast. Ze reinigen de locaties niet alleen, maar sporen ook overtreders op. Ook in de overige stadsdelen is als onderdeel van de aanpak van de bijplaatsingen (top 250 hotspots) samengewerkt tussen reiniging, handhaving en inzameling (zie programma 3). In 2016 zijn afvaladoptanten (bewoners die de ruimte rondom afvalcontainers schoonhouden) geworven in Zuid, West en Nieuw-West. Het programma liep al in Oost.

De harmonisatie van het grofvuilbeleid, zoals door de gemeenteraad vastgesteld, is in 2016 voorbereid. In Centrum wordt al met inzamelen op afspraak gewerkt. De werkwijze van Centrum is geëvalueerd en verbeterd. Voor Oost is een proef met deze wijze van inzameling voorbereid die start in 2017. In 2016 is gewerkt aan het uniformeren van de afvaladministratie. Op productniveau is dat proces nog niet afgerond. Wel is duidelijk dat in de verantwoording 2017 lasten van het product contractanten-afvalinzameling zullen verschuiven naar het product vuilinzameling reinigingsrecht omdat ze nog niet op het juiste product geadministreerd zijn.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	125,4	115,8	119,0	3,2
Lasten	18,7	25,6	22,5	-3,1
- *Saldo van baten en lasten*	*106,7*	*90,2*	*96,5*	*6,3*
Onttrekking reserves	3,1	0,7	2,6	1,9
Toevoeging reserves	-	9,1	10,7	1,6
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*3,1*	*-8,4*	*-8,1*	*0,3*
Subtotaal stedelijk	**109,8**	**81,8**	**88,4**	**6,6**
Gebiedsgericht werken				
Baten	16,2	16,3	15,1	-1,1
Lasten	127,4	122,3	119,9	-2,4
- *Saldo van baten en lasten*	*-111,2*	*-106,0*	*-104,7*	*1,3*
Onttrekking reserves	1,3	0,3	0,0	-0,2
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*1,3*	*0,3*	*0,0*	*-0,2*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-109,9**	**-105,7**	**-104,7**	**1,0**
Totalen programmaonderdeel 8.2	**-0,2**	**-23,9**	**-16,3**	**7,7**

Het totaal van programmaonderdeel Afval wijkt € 7,7 miljoen af van de begroting. Dit is voornamelijk het gevolg van een positief resultaat van € 6,6 miljoen op stedelijk niveau.

Toelichting Stedelijk

Baten
De inkomsten uit de afvalstoffenheffing en reinigingsrecht bedroegen in 2016 € 119 miljoen. De toename ten opzichte van de najaarsnota van ruim € 3 miljoen komt geheel voor rekening van de afvalstoffenheffing en is het gevolg van een groter aantal betalende gebruikers.

Lasten
De gerealiseerde lasten van € 22,5 miljoen zijn € 3,1 miljoen lager dan begroot. Er is € 1,3 miljoen minder kwijtschelding verleend. Daarnaast is, zoals al aangegeven in de Najaarsnota 2016, een aantal projecten pas na vaststelling van het uitvoeringsplan in juli 2016 opgestart. Daardoor wordt een deel van de uitvoeringskosten (€ 1,3 miljoen) pas in 2017 gerealiseerd.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Baten
De baten zijn per saldo € 1,1 miljoen lager dan begroot. Belangrijkste reden hiervoor is een nadeel bij Centrum van € 3,7 miljoen bij de opbrengsten reinigingsrecht. Deze opbrengsten worden centraal stedelijk gerealiseerd, maar staan ook nog begroot bij het stadsdeel. Daarnaast zijn er hogere opbrengsten uit restfracties (papier, karton, textiel) en glas- en textielinzameling gerealiseerd. In Zuid zijn er € 0,4 miljoen hogere baten als gevolg van een toename van het aantal contractanten en € 0,4 miljoen aan niet begrote bijdragen van andere stadsdelen voor de dekking van samenwerkingskosten. Afdracht van het rekeningresultaat 2015 van de Stichting Afvalservice West leidde voor West tot € 0,9 miljoen hogere baten.

Lasten
De gerealiseerde lasten zijn € 2,4 miljoen lager dan begroot. Belangrijkste redenen hiervoor zijn een onderbesteding van € 1,1 miljoen in Noord vanwege vertraging bij de aanschaf van nieuwe containers en lagere lasten voor bedrijfsvoering (waaronder inhuur) in Nieuw-West, West en Oost.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en van de voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	**-/-**		**+**	**-/-**
ER reserve tarieven afval	1,3	5,1	0,7	5,7	3,3	0,0
ER verduurzaming en optimalisatie afvalketen	10,6	5,6	1,4	14,49	5,8	10,7

Toelichting
Het doel van de Egalisatiereserve tarieven afval is het reguleren van over- en onderschrijding op de kwijtschelding en de solidariteitsbijdrage van de afvalstoffenheffing. In 2016 is € 3,3 miljoen toegevoegd uit het rekeningresultaat 20154 en samenvoeging van reserves en per saldo € 0,6 miljoen toegevoegd uit het resultaat kwijtschelding 2016 (saldo van € 1,8 miljoen dotatie en € 1,2 miljoen onttrekking).

De egalisatiereserve verduurzaming en optimalisatie afvalketen is bedoeld voor incidentele kosten die gemaakt worden ten behoeve van investeringen en innovaties in de afvalketen, het opvangen van incidentele over- en onderschrijdingen aan de lastenkant en het voorfinancieren van areaaluitbreidingen. De reserve wordt gevoed met het saldo in het product afval van de kosten en inkomsten in de afvalstoffenheffing, afgezien van de kwijtschelding. In 2016 is € 3,5 miljoen toegevoegd uit het rekeningresultaat 2015 en samenvoeging van reserves en € 2,1 miljoen als positief saldo van afvalstoffenheffing en reinigingsrecht. De onttrekking van € 1,4 miljoen betreft de kosten van het programmateam *Optimalisatie Afvalketen Amsterdam*(€ 0,2 miljoen) en de maatregelen uit het Uitvoeringsprogramma Afval (€ 1,2 miljoen).

Voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Het Landelijk Afvalstoffenplan (LAP) 2009-2015
- Het nationaal plan Van afval naar grondstof (een uitwerking/aanvulling van het LAP)
- Agenda Duurzaamheid 2014-2018
- Uitvoeringsplan Afval (vastgesteld Gemeenteraad 13 juli 2016)
- Strategisch Plan AEB 2014-2018

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Amsterdammers zijn onvoldoende bereid zich in te spannen hun hoeveelheid afval te verminderen en afval te scheiden.
Maatregel
De gemeente biedt faciliteiten om afvalscheiding gemakkelijk te maken, deelname te stimuleren en bewustzijn te activeren.

2 De kosten gaan voor de baat uit; opbrengsten van besparingen tegenvallen, waardoor er minder ruimte is voor investeringen.
Maatregel
De gemeente kan investeringen in verduurzaming temporiseren of kan de ingestelde en goedgevulde reserves inzetten voor extra investeringen.

3 De samenwerking tussen afvalketenpartners verloopt niet zoals verwacht.
Maatregel
De gemeente versterkt en legt de samenwerking vast tussen de afvalketenpartners in dienstverleningsovereenkomsten met het AEB Amsterdam.

4 Investeringen van AEB in nascheiden van afvalstromen resp. opwerken van afvalstromen gaan niet door of later dan gepland.
Maatregel
Het college en de directie AEB bespreken de voortgang van het investeringsprogramma periodiek om vertraging te voorkomen.

Portefeuillehouder: wethouder Kock

8.3 Water

Drinkwater leveren en zorgdragen voor de riolering, het grondwater en de grachten.

Belangrijke ontwikkelingen

De overschakeling naar diensten via internet en apps heeft geleid tot verdere verbetering van de dienstverlening op de watertaken.

In 2016 is door Waternet 90,6 miljoen m³ aan drinkwater geleverd (circa 2% meer dan verwacht), waarbij de kwaliteit de daarvoor vastgestelde norm heeft overtroffen. Onderzoek op kleine schaal naar minder gebruik van chemicaliën in de drinkwaterproductie heeft geleid tot eerste resultaten.

De renovatie van het rioolstelsel is voortvarend voortgezet. Het aantal storingen van de werking van het rioolstelstel en rioolgemalen is relatief laag. In 2016 is de grondslag voor 2017 voor de rioolheffing herzien. Grootverbruikers gaan bij een verbruik boven de 300 m³ een tarief op basis van dit verbruik betalen.

Voor de vloot van Waternet zijn er schone boten nodig om per 2020 te voldoen aan de Amsterdamse doelstelling om emissievrij te varen op de Amsterdamse binnenwateren. Het aanpassen van de vloot van Waternet is vertraagd. Dit vanwege te late leveringen en problemen met de beveiliging van het elektronisch systeem.

Het stimuleren van het delen van boten is onderdeel van de uitvoering Nota Varen om de druk op de grachten te verminderen. Dit wordt in een later stadium opgepakt. De handhaving op het water gebeurde met informatie gestuurde acties. Daarbij is nauw samengewerkt met de politie. Voor passagiersvaartuigen langer dan 14 meter is een inschrijvingsronde geweest voor nieuwe vergunningen voor bepaalde tijd.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A

Alle Amsterdammers hebben continu toegang tot schoon drinkwater

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doelen				
Score voor wettelijke kwaliteitsnorm (WKI; 0 is de hoogste score, 1 de laagste).	0,0174 (2014)	0,015	0,012	2017 0,015 2018 0,015 2019 0,015

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

In 2016 is de waterkwaliteitsindex onder de eigen strenge norm van 0,015 uitgekomen. Het jaar 2016 gaat als warm en zeer zonnig de klimaatboeken in. Het aantal inwoners in het distributiegebied groeide met 9.000. Ook bleef het aantal hotelovernachtingen en boekingen via Airbnb toenemen. In 2016 leverde Amsterdam daardoor in totaal 90,6 miljoen m³ drinkwater, waarvan 18,2 miljoen m³ aan collega-drinkwaterbedrijven PWN en Dunea en 72,4 miljoen m³ drinkwater aan inwoners en bedrijven in Amsterdam, Amstelveen, Ouder-Amstel, Heemstede, Diemen en Muiden. Het totaal is 2 miljoen m³ hoger dan begroot.

Doel 2

Zie activiteiten hierna B

Amsterdam heeft een goed werkende riolering

Indicator doel	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Jaarlijks aantal meldingen van wateroverlast.	5.050 (2014)	4.500	5.064	2017 4.400 2018 4.400 2019 4.400

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

Door de verbeterde website is het eenvoudiger geworden om een melding bij Waternet te doen. Hierdoor zijn er meer meldingen van overlast. Dit hogere aantal wordt mede veroorzaakt door de weersomstandigheden (extreme buien).

We hebben 45 kilometer rioolstelsel gerenoveerd. Dat is aanzienlijk meer dan verwacht. Hiervoor zijn twee hoofdoorzaken.

- Meer investeringen in bestratingsprogramma's van de gemeente, waarin de renovatie van riolering wordt meegenomen. Dit was vooral het geval in de stadsdelen Zuid, Noord en Nieuw-West.
- De gelijktijdige vervanging van het hemelwaterriool bij renovatie van het vuilwaterriool in een gescheiden stelsel. Hierdoor is in 2016 relatief veel hemelwaterriool vervangen (circa 25 kilometer).

De renovatieprojecten worden aangemeld bij de 'Eigenarentafel'. Het doel hiervan is om gezamenlijk met de wegbeheerders en de nutsbedrijven te komen tot een uitvoeringsprogramma. Door de planningen zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen wordt de overlast zoveel mogelijk beperkt en zijn de kosten lager.

Doel 3

Zie activiteiten hierna C D E

Het openbare water is begaanbaar, aantrekkelijk, schoon en veilig

Indicator doel	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Schoonheidsgraad (0-10).	7,9 (2014)	>7	7,6	2017 >7 2018 >7 2019 >7

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

In 2016 is de schoonheidsgraad van de grachten beter dan de norm, 7,6 ten opzichte van 7. Er is 24.000 m² gebaggerd en bijna 600 ton drijf- en grofvuil uit de grachten gehaald. Het aantal ton verwijderde drijf- en grofvuil van de afgelopen jaren laat een dalende lijn zien. De grachten lijken steeds schoner te worden.

In 2016 is 98% van de beroepsvaarders Amsterdam binnen de tijdsnorm gepasseerd. Dit ondanks de overlast bij IJburg. In het eerste halfjaar heeft het wegverkeer hinder ondervonden door klemmende bruggen vanwege hitte. De scheepvaart is in de warme periode vooraf gewaarschuwd door middel van een Bericht aan de Scheepvaart. Dit is door de scheepvaart als zeer prettig ervaren. In de loop van de tweede helft van 2016 zijn nagenoeg alle storingen opgelost.

Vanuit de Nota Varen wordt er ingezet op de verbetering van de handhaving. In 2016 is er een forse stijging van het aantal processen verbaal voor geluidsoverlast en snelheidsovertredingen op het water. Er is nog steeds een toename van het aantal meldingen. Deze toename is deels te verklaren door een betere zichtbaarheid en bereikbaarheid via internet, waardoor het voor burgers makkelijker is een melding te maken.

A Opdracht geven aan Waternet voor de productie en distributie van drinkwater

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Geleverde m³ drinkwater.	88,2	88,6	90,6	2017	88,6
Hoort bij doel 1	(2014)			2018	88,6
				2019	88,6

B Opdracht geven aan Waternet voor de aanleg, het beheer en het onderhoud van riolering

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal kilometers gerenoveerde riolering.	23	32	45	2017	34
Hoort bij doel 2	(2014)			2018	34
				2019	34

C Opdracht geven aan Waternet voor het verwijderen van drijfvuil, grofvuil en fietswrakken uit het openbare water

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Minimaal aantal ton verwijderd drijf- en grofvuil.	842 (2014)	650	595	2017	650
Hoort bij doel 3				2018	650
				2019	650

D Opdracht geven aan Waternet voor bediening van bruggen en sluizen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Percentage passages door beroepsvaarders, dat plaatsvindt binnen de gestelde termijn.	97% (2014)	95%	98%	2017	95%
Hoort bij doel 3				2018	95%
				2019	95%

E Opdracht geven aan Waternet voor kaderstelling, vergunningverlening, handhavingsactiviteiten en aanwezigheid op het water

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal handhaafacties op snelheid voor de Centrale stad (nieuwe definitie)	104 (2014)	93	245	2017	
Hoort bij doel 3				2018	
				2019	

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 8.3 **Baten** 191,4 **Lasten** 212,2

Drinkwater

Activiteit A

Baten 114,0
Lasten 115,9

Bij de drie productielocaties is de automatisering van het drinkwaterproductieproces voltooid waarmee de locaties onbemand kunnen worden aangestuurd.
Het project *Alle Amsterdammers Klant* is succesvol afgerond: 100.000 drinkwaterklanten betalen niet langer via de woningcorporaties maar rechtstreeks aan Waternet. De uitgaven 2016 voor de drinkwatervoorziening zijn € 111,2 miljoen.

Oppervlaktewater- en vaarwegbeheer

Activiteit C D E

Baten 3,0
Lasten 27,8

Oppervlaktewater- en vaarwegbeheer betreffen het nautisch vaarwegbeheer. De taken op het gebied van brug- en sluisbediening, toezicht en handhaving en het heffen en innen van binnenhavengeld. Daarnaast is er de uitvoering van de *Nota Varen.* Onderdeel van de *Nota Varen* is in september gestarte uitgifte van nieuwe vergunningen passagiersvaart met een gewogen toetreding. In het kader van *Balans in de Stad* is in 2016 het besloten de snelheid op het water te verlagen en startte het welstandsbeleid voor boten. De uitgaven bedroegen in 2016 € 13,5 miljoen.

In 2016 is 24.000 m² gebaggerd om de vaarwegen op diepte te houden en de afvoerfunctie van overtollig water te borgen. De kosten van baggeren worden, conform afspraken, verdeeld tussen de gemeente Amsterdam en het waterschap AGV (Amstel Gooi en Vecht).

In 2016 is het convenant *Amsterdam schone stad* opgesteld en ondertekend. Met andere partijen is afgesproken om extra inspanningen te plegen, de bewustwording over zwerfafval te vergroten en nieuwe methoden van vuil verzamelen te ontwikkelen. Hieronder valt ook het project stortstenen (IJ)oevers. In 2016 is voor baggeren/drijfvuilvissen € 4,2 miljoen uitgegeven.

Rioleringstaken

Activiteit B

Baten 72,1
Lasten 66,9

Uitvoering rioleringstaken betreft het beheer, onderhoud, renovatie en aanleg van het rioolstelsel. Dit stelsel bestaat uit riolering met een totale lengte van circa 4.000 km en 1.400 kleine en grote rioolgemalen, gericht op een optimale inzameling en ongehinderde afvoer van afvalwater en hemelwater uit de woonomgeving naar de rioolwaterzuiveringen.

Bij huisaansluitingen gaat het om het aanleggen van nieuwe huisaansluitingsleidingen in uitbreidingsgebieden en bij nieuwbouw. Het aantal huisaansluitingen neemt sinds 2015 toe door het aantrekken van de woningbouw in Amsterdam. De omzet wordt bepaald door opdrachten van derden. In 2016 bedroegen de uitgaven € 3,5 miljoen.

In 2016 is circa 45 km riool gerenoveerd (gefinancierd uit de begroting en investeringen). Er zijn meer bestratingsprogramma's in de gemeente, vooral in de stadsdelen Zuid, Noord en Nieuw-West.
Ten opzichte van de planning is er meer hemelwaterriool vervangen omdat dit gelijktijdig heeft plaatsgevonden met de vervanging van het vuilwaterriool.
Er zijn 81 walaansluitingen gemaakt. Dit is minder dan gepland omdat veel aansluitpunten complex zijn en lastig te realiseren. Op de locaties Zwarte Pad en Dijksgracht wordt de walaansluiting na 2016 gerealiseerd. In 2016 zijn circa 5.000 ontstoppingen uitgevoerd en is circa 600 kilometer riool gereinigd of geïnspecteerd.

Vergunningen en handhaving binnenwater

Baten 2,2
Lasten 1,5

Voor afmeren in Amsterdam heft de gemeente binnenhavengeld via het verstrekken van vignetten. Het binnenhavengeld brengt al een aantal jaren minder op dan begroot. Dit komt omdat de gemeente een succesvol beleid voert dat gericht is op minder drukte op de grachten en op vergroening. Daardoor daalt het aantal bezitters van pleziervaartuigen gestaag en daarmee dalen ook de inkomsten uit het binnenhavengeld.

Ten opzichte van 2015 is het aantal vignetten met 6% gedaald naar 8.300. Het aandeel van vignetten voor een goedkoper milieutarief voor vaartuigen met schone motor is in 2016 met 8% gedaald (1.344 vaartuigen). Dat komt vooral door de aankondigingen dat we verscherpt gaan controleren op de juiste toepassing van het milieutarief. In 2016 zijn 1.326 milieucontroles uitgevoerd. In 2016 is het belastingsysteem voor binnenhavengeld vervangen. Hiermee geven we gehoor aan de wens van de gemeenteraad om gespreid betalen van binnenhavengeld per 1 januari 2017mogelijk te maken. De inkomsten in 2016 zijn € 2,2 miljoen.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	189,7	190,0	191,3	1,3
Lasten	206,5	208,1	206,2	-1,9
- *Saldo van baten en lasten*	*-16,8*	*-18,1*	*-14,9*	*3,1*
Onttrekking reserves	0,7	2,5	-	-2,5
Toevoeging reserves	-	2,5	2,3	-0,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,7*	*0,0*	*-2,3*	*-2,4*
Subtotaal stedelijk	**-16,1**	**-18,0**	**-17,3**	**0,8**
Gebiedsgericht werken				
Baten	0,1	0,3	0,2	-0,2
Lasten	3,5	4,1	3,6	-0,5
- *Saldo van baten en lasten*	*-3,5*	*-3,8*	*-3,5*	*0,3*
Onttrekking reserves	-	0,0	-	-0,0
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	*0,0*	-	*-0,0*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-3,5**	**-3,8**	**-3,5**	**0,3**
Totalen programmaonderdeel 8.3	**-19,5**	**-21,8**	**-20,7**	**1,0**

Het programmaonderdeel Water heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 1 miljoen. Dit het is gevolg van een positief saldo van € 0,8 miljoen op de stedelijke taken en een positief resultaat van € 0,3 miljoen op het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het positief resultaat op stedelijke taken van € 0,8 miljoen wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de onttrekking uit de reserve fusie Waterbeheer niet op dit programma heeft plaatsgevonden (nadeel € 2,5 miljoen), de baten hoger zijn en de lasten lager (per saldo een voordeel van € 3,1 miljoen).
De totale baten van € 191,3 miljoen zijn € 1,3 miljoen hoger dan begroot. De totale lasten van € 206,2 miljoen zijn € 1,9 miljoen lager dan begroot als gevolg van lagere lasten drinkwater (€ 0,4 miljoen), lagere lasten riolering (€ 0,4 miljoen) en lagere lasten oppervlakte en vaarwegbeheer (€ 1,1 miljoen).

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 0,2 miljoen zijn € 0,2 miljoen lager dan begroot. Dit wordt vooral veroorzaakt door lagere opbrengsten voor Oppervlaktewater en vaarwegbeheer. De totale lasten van € 3,6 miljoen zijn € 0,5 miljoen lager dan begroot als gevolg van lagere lasten voor Oppervlaktewater en vaarwegbeheer.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen.*

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	**-/-**		**+**	**-/-**
Egalisatiereserve drinkwater	8,3	2,3		10,6		2,5
Reserve fusie Waterbeheer		0				2,5

Toelichting
Het doel van de egalisatiereserve drinkwater is het afvlakken van tariefschommelingen en beperken van tariefstijgingen. Mutatie betreft het saldo van de kosten voor de drinkwatervoorziening en de inkomsten via de drinkwatertarieven, inclusief de niet-wettelijke drinkwatertaken.

De begrote onttrekking van € 2,5 miljoen betreft de Nota Varen. De realisatie is € 2,3 miljoen en is ondergebracht bij het onderdeel van de Algemene dekkingsmiddelen.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	**-/-**		**+**	**-/-**
Renovatievoorziening Riolering	2,0		2,0	0		2,0
Egalisatievoorziening Rioolheffing	15,7		1,1	14,5		2,0

Toelichting

Renovatievoorziening Riolering
De renovatievoorziening was bedoeld om de benodigde investeringspiek vanaf 2016 op te vangen. In het Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2021 is afgesproken de structureel hogere investeringsuitgaven op te vangen met structurele tariefverhoging. Daarmee vervalt de renovatievoorziening.

Egalisatievoorziening Riolering
Het doel van de egalisatievoorziening Riolering is het afvlakken van tariefschommelingen en beperken van tariefstijgingen. De mutatie betreft het saldo van de kosten voor de rioleringstaken en de inkomsten via het rioolrecht.

Beleidskaders

- Europese Kaderrichtlijn Water
- Het Deltaprogramma Nederland
- Het Nationaal bestuursakkoord Water

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Calamiteiten van technische aard in de productie en leidingen van drinkwater.
Maatregel
Voldoen aan wettelijke normen mede door een toereikende calamiteitenorganisatie.

2 Verstoorde afvoer van afval- en regenwater door achterstallig onderhoud en renovatie van het rioolstelsel.
Maatregel
Uitvoering van het plan Breed Water (in ontwikkeling).

3 Imagoschade en financiële claims door waterschade na hevige regenval.
Maatregel
Uitvoering programma Rainproof.

Nieuw risico

4 Voor het programma Varen - Passagiersvaart is een grote kans aanwezig dat er additionele juridische kosten optreden als gevolg van diverse lopende (en te verwachten) procedures.
Maatregel
Opzetten/opstellen juridisch team.

Portefeuillehouders: gebiedswethouders

8.4 Stadsdelen

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Stadsdelen programma 8	Baten 16,0	Lasten 128,8	Saldo -112,8

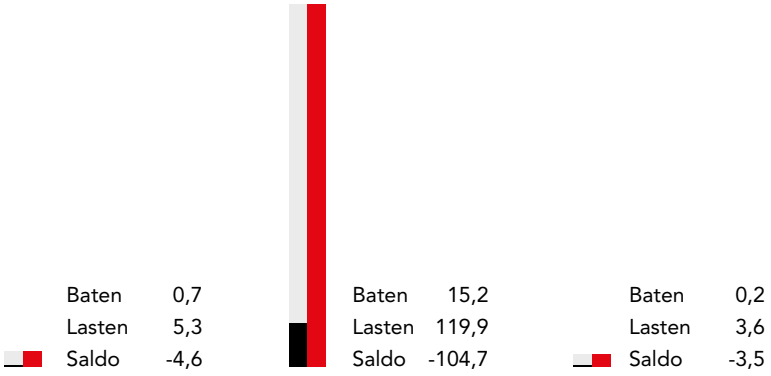

Duurzaamheid

In de Kolenkitbuurt in West is een voormalige voorbeeldwoning uit het programma *Duurzaam Wonen* getransformeerd tot *Nul-Op-de-Meter-woning* (NOM-woning). In samenwerking met de centrale afdeling Duurzaam en Huur de Zon is in een proef uit zonne-energie opgewekte elektriciteit opgeslagen in accu´s die zijn gekoppeld aan smarthome meters, die inzicht geven in hoeveel energie wordt opwekt. In de tender voor het bouwplan voor de Jan van Schaffelaarplantsoen (238 appartementen) zijn hoge kwaliteitseisen gesteld aan duurzaamheid. De bouw van 238 appartementen is in december gestart. Bij de aanbesteding van de huizenbouw op de locatie van de Spaarndammerschool was kwaliteit en duurzaamheid doorslaggevend. Het geselecteerde plan (73 woningen) is één van de eerste grotere nieuwbouwprojecten in Amsterdam met NOM-woningen.
In Nieuw-West zijn de lopende innovaties voortgezet met onder meer een slim energienetwerk in Nieuw Sloten en is de innovatieve ontwikkeling van gasloze wijken gestart. Centrum heeft vervoer over water opgenomen in de Uitvoeringsagenda stedelijke distributie.

De transformatie van de Buiksloterham in Noord van een werkgebied naar een duurzaam gemengd woon-werkgebied is in volle gang. Klimaatneutraliteit is een uitgangspunt dat wordt aangevuld met circulaire bouwprincipes. Er zijn diverse duurzame initiatieven gefaciliteerd variërend van een buurtwormenbak voor organisch afval tot collectieve zonprojecten. De uitrol van het stedelijke warmtenet is goed op gang gekomen en resulteerde in circa 4.000 aansluitingen.

De uitvoering van de *Agenda Duurzaamheid in Zuidoost* biedt bewoners en bedrijven hulp bij verduurzamen. De seniorenwoongroep Anand Joti kreeg via de regeling Projectvoorbereiding van collectieve duurzame initiatieven een subsidie (€ 1.500) om te onderzoeken of de ruimte van het complex verwarmd kan worden door zonnecollectoren en of het complex uiteindelijk helemaal kan worden losgekoppeld van het aardgasnet. Via dezelfde regeling kreeg AmsterdamEnergie een bijdrage (€ 5.000) voor de aanleg van (315) zonnepanelen op metrostation Reigersbos (Zonstation Reigersbos). Deze zonnepanelen werden aan bewoners in de buurt te koop aangeboden en zijn allemaal verkocht.

De Knowledge Mile is een gebied in Amsterdam, dat loopt van het Amstelplein in Oost tot de Nieuwmarkt in Centrum. Het kenniscentrum van de faculteit Digitale Media & Creatieve Industrie is gevestigd op de Amstelcampus, dat in het hart van dit gebied ligt. Bedrijven, organisaties en hogescholen op de Knowledge Mile werken samen om (internationale) expertise en talent te koppelen aan lokale initiatieven. De Knowledge Mile moet niet alleen de slimste straat van Amsterdam worden,

maar ook de Groenste kennisboulevard. Hiertoe verbindt Oost partijen en taken. Door het verstrekken van studenten-onderzoeksopdrachten en door groene en duurzame activiteiten wordt meer leefbaarheid en (sociaal- economische) samenhang tussen mensen, organisaties en ruimtelijke ontwikkeld.

In Zuid zijn faunapassages aangelegd langs de Amsteldijk en is in het Gijsbrecht van Aemstelpark bloemrijk gras gezaaid voor het project Bijenlint Zuid. Het gierzwaluwonderzoek is afgerond en de resultaten zijn gepubliceerd op maps.amsterdam.nl. In enkele buurten zijn wormenbakken geplaatst voor de compostering van gft-afval.

Noord maakt waar mogelijk een koppeling tussen natuur en recreatie (zoals opgenomen inde gebiedsagenda's van Oud Noord, Noord West en Noord Oost). De natuurexcursies Op zoek naar de Big five waren opnieuw een groot succes en de ijsvogelwerkgroep, waarin natuur in samenwerking met bewoners gestalte krijgt in de stad, won de prestigieuze landelijke prijs *De Gouden Zwaluw.*

Afval

Ter bestrijding van zwerf- en huisvuil gaf Centrum in 2016 extra aandacht aan afvalhotspots en startte in de Leidsedwarsstraten een proef met gekleurde afvalzakken. Het huis-aan-huis ophalen van papier en karton (wat nu al gebeurt op de grachten) wordt uitgebreid naar de straten en de frequentie van inzameling op de grachten is verhoogd naar om de week. Zuid heeft bij de verduurzaming van de afvalinzameling zijn doel van 30 procent gescheiden inzameling in 2016 bereikt. Het aantal grondstoffencontainers is uitgebreid met acht plastic-containers en vier textielcontainers. Zuid heeft de glasinzameling overgedragen aan Centrum.

Samen met studenten van de Hogeschool van Amsterdam heeft Zuid pilots opgezet om te onderzoeken of bewoners en ondernemers via gedragsinterventie zover te krijgen zijn dat ze hun afval op de juiste wijze aanbieden. Zo is er een experiment gedaan met het stickeren van vuilniszakken. Voor definitieve conclusies is het nog te vroeg, het onderzoek loopt nog. Nieuw-West heeft het voorkomen van zwerfvuil door gedragsverandering bij bewoners en ondernemers onderdeel gemaakt van het takenpakket van de wijkpraktijkteams. Er worden gezamenlijke activiteiten georganiseerd als de *Landelijke Opschoondag* en de *Keep it clean-dag* en extra voorlichting gegeven op scholen. Verder worden er extra prullenbakkengeplaatst die frequenter geleegd worden.

In West zijn 35 containerlocaties aangemerkt als hotspot, waarvan er eind 2016 vijf structureel zijn opgelost, dat wil zeggen dat ze over een langere periode schoon bleven. Door de (met ingang van september) vrijwel dagelijkse handhaving op de hotspotlocaties is er sinds oktober een afname van verkeerd aangeboden afval op deze locaties zichtbaar. In Zuid is loopt sinds september het *Project Gezamenlijke Aanpak Afval Problematiek (GAAP)* en ook daar gaan handhavers en afvalinzamelaars gezamenlijk langs bij ruim veertig hotspots en treden op bij meldingen over afvaloverlast. Ze reinigen de locaties niet alleen, maar sporen ook overtreders op. In Zuidoost is zijn voor afvalscheiding de eerste bovengrondse afvalbakken geplaatst voor glas, plastic en papier.

In alle gebieden van Oost lag de focus op het faciliteren van meer groene initiatieven en duurzaamheid, waarbij de nadruk op het bevorderen afvalscheiding lag en het Ecologische klimaat, waarvoor pilots zijn gestart rond energie en milieu en grondstoffen. In Oud Oost is door *Gezonde Stad* een *Wastelab* ingericht waarbij afvalscheiding voor de bewoners van de buurt 'waarde' moet krijgen.
Op het Java-eiland startte eind november het apart inzamelen van groente- fruit- en tuinafval (gft). Na twee weken doet 30% van alle bewoners al mee. Het gft-afval wordt vergist, met als resultaat: biogas, warmte en compost.
In Zuidoost zijn in 2016 in het kader van de Wet milieubeheer en het Activiteitenbesluit bij tweeënvijftig horecagelegenheden controles uitgevoerd. Hieruit kwamen eenentwintig concrete handhavingszaken voort met in twee gevallen het sluiten van de betreffende horecagelegenheid als gevolg.

Water

Centrum stimuleert stadsdistributie en vervoer over water, waarbij wordt aangetekend dat dit vraagt om aanpassingen in de openbare ruimte. Initiatieven voor de inzameling van bedrijfsafval over water worden begeleid. Nieuw-West heeft het in het kader van het vergroten van het recreatief gebruik van water stappen genomen voor het verbeteren van de vaarroutes in en waterkwaliteit van de Sloterplas. In 2016 is het realiseren van extra aanmeervoorzieningen voorbereid. En binnen het project *Metropolitaan Stadsmeer Sloterplas* is in samenwerking met het Waterschap AGV/Waternet gestart met een tweejarig (2016-2017) onderzoekstraject naar de verbetering van de waterkwaliteit. Als onderdeel hiervan is het mosselfilterscherm bij het zwemstrand opgeleverd. In Oost is een ruimtelijk programma waterrecreatie ontwikkeld met bewoners en (potentiële) aanbieders van waterrecreatie over het gebruik en inrichting van het water. Verkenning van mogelijkheden tot fiets- en vaarverbindingen tussen Zeeburgereiland en Oostelijk Havengebied gaande. Er is onderzoek uitgevoerd op welke wijze de randen van het eiland aangepakt kunnen worden voor meer groen en sport en spel aanleiding tot bewegen.

In Zuid zijn verschillende locaties zijn regenbestendig gemaakt. Een van die locaties is het voorplein van het De Mirandabad, dat is verdiept en voorzien van grind, zodat bij extreme regenval het water kan worden opgevangen. Langs de Zuidelijke Wandelweg is een waterbergende groenstrook aangelegd en het Museumplein is voorzien van twee extra afvoerputten.

Programma Portefeuillehouders: wethouders Litjens, van der Burg en Ivens

9 Stedelijke ontwikkeling en wonen

De gemeente wil de stad aantrekkelijk en leefbaar houden. Cruciaal daarvoor zijn de beschikbaarheid van betaalbare woningen, de toegankelijkheid van de woningmarkt voor alle typen huishoudens en een gebiedsontwikkeling die leidt tot een solide infrastructuur en een adequate inrichting van de openbare ruimte.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

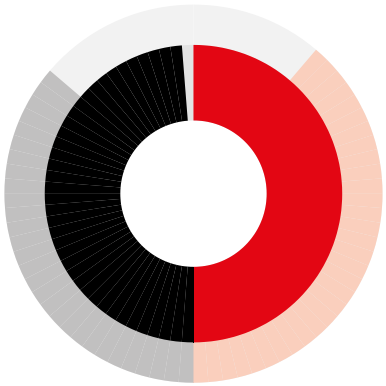

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	867,5	910,2	-42,7
Jaarrekening	1.409,5	1.441,1	-31,5

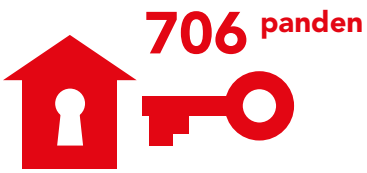

9.1 Gemeentelijk vastgoed

Beheren, (ver)huren, (ver)kopen en ontwikkelen van vastgoed voor de gemeente Amsterdam.

- Het uitgangspunt dat de gemeente Amsterdam het bezit en beheer van vastgoed niet ziet als een doel op zich, maar als een middel om haar beleidsdoelen te ondersteunen, heeft geleid tot het vaststellen van een verkoopprogramma van 150 panden voor de komende jaren.

Gemeentelijke panden	**706**
Betrokken bij realisatie beleids-doelstellingen	473
Niet betrokken bij realisatie beleidsdoelstellingen	
- waarvan nader te bepalen	47
- waarvan verkocht	15
- en nog te verkopen	171

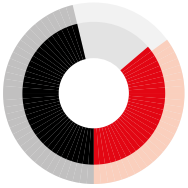

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	105,2	75,3	29,9
Jaarrekening	97,1	77,3	19,7

Stadsdelen

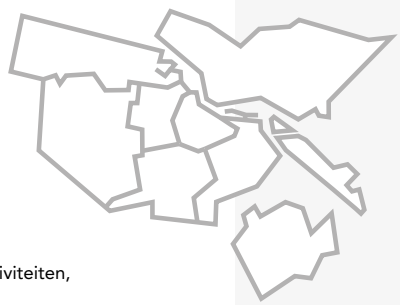

Belangrijk in de gebieden

De stadsdelen streven met de ontwikkeling en het woningaanbod binnen de wijken naar balans en naar variatie. Er moet balans zijn tussen de sociale en de marktsector bij huurwoningen en een goede mix van lage huur, middeldure huur en dure huur enerzijds en koop anderzijds. Het gaat om een juiste match tussen vraag en aanbod van woningen. Er wordt daarom gekeken naar de recente bevolkingsontwikkeling om samen met ontwikkelende partijen en corporaties

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 334 t/m 373.

9.2 Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht

Ruimtelijke visievorming en plan-ontwikkeling, ruimtelijke kaderstelling, ruimtegebruik en bouwplantoetsing.

- Met *Koers 2025-Ruimte voor de Stad* is de voorbereiding van gebiedsontwikkeling opnieuw opgestart. Dit draagt bij aan de ambitie om ook op de middellange termijn de woningproductie op peil te houden en ruimte te bieden aan nieuwe en huidige Amsterdammers.
- De Principebesluiten die het afgelopen jaar zijn genomen en in voorbereiding zijn, vullen de planvoorraad de komende jaren verder aan met circa 16.000 woningen en zullen vanaf 2018 gefaseerd tot start bouw leiden.

9.3 Wonen en stedelijke vernieuwing

De omvang, samenstelling, verdeling, beschikbaarheid en kwaliteit van de woningvoorraad bewaken, met aandacht voor huurdersondersteuning en bewonersbetrokkenheid.

- In 2016 zijn in Amsterdam 2.057 statushouders gehuisvest in 1.244 woningen, waarmee de gemeente haar aandeel in de landelijke taakstelling nagenoeg heeft gerealiseerd.
- Bij het meldpunt Zoeklicht zijn 2.606 meldingen gedaan over woonfraude, waarvan 1.332 over toeristische verhuur in woningen; door de aanpak Woonfraude zijn in 2016 in totaal 1.319 woningen vrijgemaakt.

9.4 Grond en ontwikkeling

Gebieden ontwikkelen en grond uitgeven voor vastgoed en transformatie van gebouwen.

- In 2016 is gestart met de bouw van 5.705 woningen, waarvan 1.251 sociale woningen. Daarnaast is 156.000 m² leegstaande kantoorruimte getransformeerd.
- Voor de gemeentelijke projecten zijn vaak afzonderlijke grondexploitatiebegrotingen opgesteld. Om de grond geschikt te maken voor bebouwing worden kosten gemaakt en worden opbrengsten gerealiseerd door de uitgifte in erfpacht van de bouwrijpe gronden. In 2016 bedroeg de grondwaarde van de nieuwe gronduitgiften voor bouwlocaties € 355 miljoen.

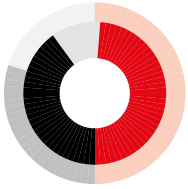

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	62,9	105,4	-42,5
Jaarrekening	86,2	100,6	-14,5

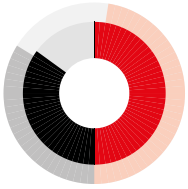

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	77,5	107,1	-29,6
Jaarrekening	91,4	114,5	-23,3

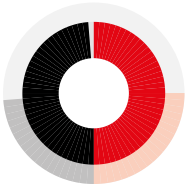

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	621,9	622,4	-0,5
Jaarrekening	1.135,1	1.148,6	-13,5

te kunnen sturen op een passend aanbod en adequaat woonbeleid in nieuwe en bestaande wijken. Het heeft de voorkeur dat dit gemengde wijken en buurten zijn, waar zowel jongeren, als gezinnen en senioren hun plaats kunnen vinden, en blijven vinden, onder andere door het bevorderen van levensloopbestendige woningen.

De stadsdelen spelen elk hun rol in het verwezenlijken van de stedelijke vernieuwing. Het gaat onder andere om het opvangen van de vraag naar bouwlocaties en de ambitie woningen toe te voegen door 'verdichting', ofte wel het beter benutten of intensiveren van bestaand stedelijk gebied. Het doel is een inclusieve stad die plaats biedt aan oude en nieuwe bewoners, en aan ondernemers, en de verbreding van een van de belangrijkste kwaliteiten van Amsterdam, de menging van wonen, werken en ontspanning.

- *In 9.5 Stadsdelen gaan we verder in op de resultaten in de gebieden.*

9 Stedelijke ontwikkeling en wonen

Maatschappelijk effect

Het beleid en beheer van het gemeentelijk vastgoedbezit wordt gecentraliseerd. Dit is in 2015 gestart en zal in 2017 worden afgerond. Gezien de omvang van het vastgoedbezit is het wenselijk om tot een dynamisch en professioneel beheer hiervan te komen, waarbij het gemeentelijk vastgoedbezit wordt beoordeeld op de bijdrage die het levert aan de gemeentelijk doelstellingen. Waar mogelijk wordt vastgoed afgestoten om daarmee schulden van de gemeente Amsterdam af te lossen. Aan het gebruik van het vastgoed worden de daadwerkelijke kosten toegerekend, waarbij subsidiestromen (uit andere beleidsprogramma's) en exploitatiekosten van het vastgoed worden ontvlochten.

Het college heeft naast een kwantitatieve woningbouwambitie ook een kwalitatieve stedelijke ambitie. Om Amsterdam in de toekomst aantrekkelijk en leefbaar te houden, is nu behoefte aan ruimtelijke visievorming en planontwikkeling en ruimtelijke kaderstelling. In 2016 zijn gebiedsstudies en strategiebesluiten opgeleverd, in het kader van *Koers 2025*. Daarnaast streeft het college, zoals afgesproken in het coalitieakkoord, naar harmonisatie en stroomlijnen van bestemmingsplanprocedures. Een inhoudelijk speerpunt is *De Bewegende Stad.* We zetten ruimtelijk beleid en ontwerp in om bewegen in de stad te stimuleren.

Dit college heeft een brede ambitie op het terrein van wonen, zeker als het gaat om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen. Maar ook de kwaliteit van de woningvoorraad en de verdeling van schaarste zijn vraagstukken die hoog op de agenda staan. De toegankelijkheid van de woningmarkt voor alle typen huishoudens in verschillende delen van de stad is cruciaal voor een gezonde stedelijke samenleving. Hiertoe wordt beleid geformuleerd, de handhaving van woonregels toegepast en gerichte woonondersteuning geleverd voor kwetsbare groepen. Initiatief en betrokkenheid van 'onderop' worden gestimuleerd en gewaardeerd. Goede samenwerking en afspraken met corporaties, particuliere verhuurders, huurdersorganisaties en andere betrokkenen staan hierbij voorop.

Grond en ontwikkeling gaan over de activiteiten binnen de gebiedsontwikkeling. Hiervoor wordt gewerkt aan het bouwrijp maken van gronden zodat deze kunnen worden uitgegeven om woningen, voorzieningen, kantoren, bedrijven en andere functies te realiseren. Daarnaast wordt bij gebiedsontwikkeling de openbare ruimte ingericht en gewerkt aan de infrastructuur. Belangrijke doelen in dit programmaonderdeel zijn voldoende woningbouw realiseren en de functie van gebieden en gebouwen veranderen.

Wat hebben we bereikt

Gemeentelijk vastgoed

In 2016 is de basis gelegd voor verdere centralisatie van de gemeentelijke vastgoedportefeuille. Met de vastgestelde spelregels vastgoed en de uitwerkingen daarvan als fundament voor verkoop en leegstand, is de geprofessionaliseerde aansturing van de vastgoedportefeuille in 2016 gestart. De beoordeling van panden en beleidsdoelen heeft geleid tot het vaststellen van een verkoopprogramma van 150 panden voor de komende jaren. In 2016 is hiermee in een pilot gestart.

Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht

De ruimtelijke visievorming en planontwikkeling stonden in het teken van de snelle demografische en economische ontwikkelingen in (metropool) Amsterdam, en van de toenemende drukte in de stad. De gemeentelijke bevolking groeide in 2016 met ruim 15.000 personen. Het is ook dit jaar gelukt in de stad ten minste 5.000 woningen aan de voorraad toe te voegen. Naast deze kwantitatieve woningbouwambitie heeft het college ook een kwalitatieve stedelijke ambitie. Om Amsterdam in

de toekomst aantrekkelijk en leefbaar te houden, is nu behoefte aan ruimtelijke visievorming en planontwikkeling en ruimtelijke kaderstelling.
Dit heeft in 2016 geleid tot *Koers 2025*, de structuurbrief, de *Watervisie Amsterdam 2040*, het principebesluit *Sprong over het IJ* en een geactualiseerde welstandsnota *De Schoonheid van Amsterdam.* Voor de uitwerking van *Ruimte voor de Stad/Koers 2025* is een aantal verkenningen, gebiedsstudies en strategiebesluiten gemaakt. Daarnaast wil het college, zoals afgesproken in het coalitieakkoord, de bestemmingsplanprocedures harmoniseren en stroomlijnen. Een inhoudelijk speerpunt is *De Bewegende Stad.* Verder zijn we gestart met de voorbereidende werkzaamheden voor de nieuwe omgevingswet. In 2016 is in het kader van *De Bewegende Stad* de *Beweeglogica* vastgesteld. Deze kaders moeten bijdragen aan de groei van Amsterdam en de schaalsprong en verstedelijkingsopgave waar stad en regio voor staan.

Wonen en stedelijke vernieuwing

Op 17 december 2015 heeft de gemeenteraad ingestemd met het programma *Huisvesting Kwetsbare Groepen* met als doel dat alle urgente kwetsbare groepen binnen drie maanden een passende woonruimte krijgen aangeboden. In 2016 was hiervoor € 1,5 miljoen beschikbaar gesteld. Daarnaast is in december 2015 het programma *Ouderenhuisvesting* vastgesteld met het doel aandacht te richten op huisvesting van ouderen in te stad. Dit gebeurt door onder andere nieuwbouw aanpasbare woningen en ouderenwoningen, intensivering van project wooncoaches, stedelijke zorghuisvesting en verbetering van regelingen.
Verder is er op 22 juni 2016 is het programma *Woningkwaliteit* vastgesteld, dat een positieve bijdrage gaat leveren aan de woningkwaliteit in Amsterdam voor de komende twee jaar. Door onder andere handhaving op woonsituaties die niet aan de minimaal wettelijke eisen voldoen en door woningeigenaren bewust te maken van woningkwaliteit en hun betrokkenheid daarbij. Voor dit programma is in 2016 € 2,3 miljoen beschikbaar gesteld.
En op 1 december 2016 is de Leegstandverordening Amsterdam 2016 in werking getreden. Op grond van deze verordening kan de gemeente niet alleen leegstaande kantoren aanpakken maar ook leegstaande woningen: woningeigenaren moeten woningen die langer leegstaan dan zes maanden melden bij de gemeente. Voor de handhaving hiervan is € 1 miljoen toegekend.

Grond en ontwikkeling

In 2016 zijn wederom meer dan 5.000 woningen gerealiseerd (5.705 woningen start bouw). In de afgelopen drie jaar zijn er bijna 20.000 woningen bijgekomen in Amsterdam. Van de 5.705 in 2016 in aanbouw genomen woningen bestaat bijna een kwart uit sociale huurwoningen van corporaties (inclusief studentenwoningen) en een kwart uit middeldure huurwoningen. Daarnaast is in 2016 gewerkt aan de tijdelijke huisvesting van statushouders, vele transformatieprojecten en bodemsaneringsprojecten.

Jaarrekening 2016

Totaal programma 9 **Baten** 1.409,5 **Lasten 1.441,5** Saldo -31,5

9.1 Gemeentelijk vastgoed **9.2 Ruimtelijke Ordening en Bouwtoezicht** **9.3 Wonen en Stedelijke Vernieuwing** **9.4 Grond en ntwikkeling**

Stadsdelen

De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt, op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en de gemeentelijke beleidskaders, en in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties, in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn.

In de Begroting 2016 hebben de stadsdelen per programma prioriteiten benoemd, die in 2016 richting gaven aan het beleid en de uitvoering daarvan binnen de stadsdelen. In de laatste paragraaf van dit programma wordt deze beleidsuitvoering besproken, zij het niet direct gerelateerd aan de prioriteiten, die heel divers zijn, maar aan de beleidsterreinen (programmaonderdelen) van dit programma.
Door voor ieder beleidsterrein de totale baten en lasten (inclusief de mutaties in de reserves) van het gebiedsgericht werken over 2016 te presenteren, geven we ook van het beleid van de stadsdelen een jaarbeeld.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	791,0	739,1	930,0	191,0
Lasten	719,1	731,9	813,3	81,4
- Saldo van baten en lasten	71,9	7,2	116,7	109,5
Onttrekking reserves	121,5	236,8	381,2	144,4
Toevoeging reserves	282,6	255,3	509,3	254,0
- Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	-161,2	-18,6	-128,2	-109,6
Subtotaal stedelijk	**-89,3**	**-11,4**	**-11,5**	**-0,1**
Gebiedsgericht werken				
Baten	104,4	54,3	85,5	31,3
Lasten	144,0	106,3	116,7	10,5
- Saldo van baten en lasten	-39,5	-52,0	-31,2	20,8
Onttrekking reserves	21,8	16,3	12,8	-3,6
Toevoeging reserves	2,2	1,6	1,6	0,1
- Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	19,5	14,8	11,1	-3,6
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-20,0**	**-37,3**	**-20,1**	**17,2**
Totalen programma 9	**-109,3**	**-48,7**	**-31,5**	**17,1**

Toelichting baten en lasten

Het resultaat van het programma Stedelijke Ontwikkeling en wonen is in vergelijking met de begroting per saldo € 17,1 miljoen positief. Dit is het gevolg van een negatief resultaat op de stedelijke taken van € 0,1 miljoen en een positief resultaat voor het onderdeel gebiedsgericht werken van € 17,2 miljoen.

Het resultaat in 9.1 kent ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 6,6 miljoen.
Dit het is resultaat van een negatief saldo van € 6,3 miljoen op de stedelijke taken en een negatief saldo van € 0,4 miljoen voor gebiedsgericht werken.

Het resultaat op de stedelijke taken wordt vooral veroorzaakt door € 4,4 miljoen hogere lasten en een extra storting in de reserves van € 2,2 miljoen. De hogere lasten kunnen verklaard worden door enerzijds incidentele extra lasten zoals: kosten voor de verkoop van panden (€ 1,2 miljoen), afboeking van de balans voor interne verrekeningen (€ 2,8 miljoen aan kosten 2015 voor bewonersgarages uit stadsdeel

West, die in het Stedelijk Mobiliteitsfonds afgerekend hadden moeten worden en € 2,1 miljoen aan intern uitstaande facturen die niet zijn verwerkt voor afsluiting jaarrekening) en anderzijds door een lagere dotatie aan de voorziening (€ 2,7 miljoen) als gevolg van een verschuiving in de verdeling van het vastgoed tussen Gemeentelijke Huisvesting en Maatschappelijk Vastgoed, het actualiseren van de meerjarige onderhoudsplannen en het afstoten van panden.

Het resultaat van 9.2 Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht wordt, net als in het onderdeel gebiedsgericht werken, veroorzaakt door hogere Wabo-opbrengsten voor grootstedelijke projecten (€ 1,5 miljoen). Daarnaast heeft een toename van het aantal opdrachten van (binnengemeentelijke) opdrachtgevers en een hoge productiviteit geleid tot meer opbrengsten op het onderdeel Stedenbouwkundige plannen (€ 3,1 miljoen). Een aantal budgetten voor prioriteiten binnen dit programmaonderdeel is niet besteed (€ 1,9 miljoen).

Het resultaat op het programmaonderdeel 9.3 Wonen bestaat per saldo uit een voordeel op stedelijke vernieuwing (€ 0,7 miljoen), een nadeel op de uitvoering van de huisvestingswet (1,8 miljoen) en een voordeel op wonen (€ 0,7 miljoen).

Het programmaonderdeel 9.4 Grond en Ontwikkeling heeft een negatief saldo van € 13,5 miljoen, het resultaat van € 9,4 miljoen negatief voor de stedelijke taken en een positief saldo van € 0,3 miljoen voor gebiedsgericht werken. De baten in het programmaonderdeel *9.4 Grond en ontwikkeling* bestaan vooral uit de opbrengsten uit de gebiedsontwikkelingsprojecten. De uitvoerings- en proceskosten worden verantwoord onder de lasten. Ook de kosten voor bodemsanering, de stimuleringsbijdragen en inzet op het gebied van specifieke doelgroepen is hier terug te vinden. Het gaat daarbij om huisvesting statushouders, transformatie, zelfbouw, jongeren- en studentenhuisvesting en broedplaatsen. De afwijkingen ten opzichte van de begroting in dit programmaonderdeel worden vooral veroorzaakt door de opheffing van het Stimuleringsfonds. Daarnaast zijn hogere baten in de gebiedsontwikkeling gerealiseerd die via de activering naar de balans ook leiden tot hogere lasten. Deze afwijkingen hebben geen effect op het saldo voor de algemene middelen.

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

9.1 Gemeentelijk vastgoed

Beheren, (ver)huren, (ver)kopen en ontwikkelen van vastgoed voor de gemeente Amsterdam

Belangrijke ontwikkelingen

Het uitgangspunt dat de gemeente Amsterdam het bezit en beheer van vastgoed niet ziet als een doel op zich, maar als een middel om haar beleidsdoelen te ondersteunen, heeft vorm gekregen. Dankzij de vastgestelde spelregels voor vastgoed en het principe dat huurbaten de kostprijs dekken, zijn de geldstromen transparant geworden, zowel in de financiering als in de exploitatie. Huurders die een bijdrage leveren aan het verwezenlijken van de beleidsdoelen, hebben passende huisvesting gekregen. Vastgoedobjecten die niet meer nodig zijn om de vastgestelde beleidsdoelen te realiseren, zijn en worden verkocht. De opbrengsten van de verkoop dragen bij aan het aflossen van de stadsschuld.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna **A** **B**

Gemeentelijk vastgoed ondersteunt het behalen van (gebiedsgerichte) beleidsdoelen van de gemeente

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Percentage vastgoed dat beleidsdoelen ondersteunt.	n.v.t.	70%	67%	2017 80% 2018 90% 2019 90%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

In 2016 startte een proef met de verkoop van gemeentelijk vastgoed. Hiervoor is specifiek beleid gevormd en een verkooporganisatie opgericht. Voor we overgaan tot verkoop, vindt er een nauwkeurige selectie plaats om te bepalen welke panden, die nu niet voor beleidsdoeleinden worden ingezet, daarvoor wel gebruikt kunnen worden. Vervolgens vindt een zorgvuldig, transparant, openbaar en marktconform proces plaats – inclusief BIBOB toetsing – om de juiste partij te vinden. We hebben hiermee veel ervaring opgedaan die in de komende jaren zullen gebruiken om het proces van afstoten te bespoedigen zodat de streefcijfers worden behaald.

Voorbeelden van beleidsondersteuning in 2016 zijn:
- 278 nieuwe, veelal beleidsmatige verhuringen
- De verhuizing van 9,7 kilometer archief naar Bornhout in het Westelijk Havengebied
- De grote renovatie van de Zuiderkerk inclusief alle luidklokken
- Het aanwijzen van zeven panden voor transformatie naar huisvesting voor statushouders

Doel 2

Zie activiteiten hierna D E

De huurbaten van gemeentelijk vastgoed zijn minimaal kostprijs dekkend

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel						
1	Percentage leegstand van gemeentelijk vastgoed, maximaal.	5% (2014)	5%	2,3%	2017 2018 2019	5% 5% 5%
2	Percentage vastgoed dat kostprijs dekkend wordt geëxploiteerd.	n.v.t.	50%	57%	2017 2018 2019	60% 70% 80%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

In de spelregels is vastgelegd dat voor beleidsdoelen minimaal kostprijs dekkende huur moet worden betaald. Bij huurverlengingen met bestaande huurders is dit nog niet geëffectueerd. Eerst moesten de consequenties hiervan in kaart gebracht worden voor de gemeenteraad. Toch is het bereikte resultaat hoger dan geraamd omdat niet- beleidsmatige verhuringen bij verlenging wel zijn verhoogd naar een marktconform niveau. Daardoor komen deze meestal boven het kostprijsniveau uit.

Doel 3

Zie activiteiten hierna C

Gemeentelijk vastgoed voldoet aan duurzaamheids- en kwaliteitseisen van het Rijk

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator doel					
Percentage gemeentelijk vastgoed dat voldoet aan NEN 2767 onderhoudsniveau 3 (redelijk).	n.v.t.	80%	80%	2017 2018 2019	90% 95% 95%

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

We bepalen per pand het meerjarenonderhoud en realiseren op basis hiervan het kaderstellende onderhoudsniveau. Dat maakt onderdeel uit van het optimaal en professioneel beheren van vastgoed. In 2016 is het gelukt om voor beide activiteiten de gestelde doelen te behalen. Maatregelen voor duurzaamheid sluiten aan bij de gemeentelijke Agenda Duurzaamheid, Agenda Groen en Routekaart CO2 Neutraal die invulling geven aan het rijksbeleid.

Doel 4

Zie activiteiten hierna A

Verkoop van vastgoed voor het aflossen van de stadsschuld

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren doel						
1	Aantal verkochte panden aan de hand van de vastgestelde lijst van te verkopen panden.	n.v.t.	75	15	2017 2018 2019	60 60
2	Bruto verkoopwaarde in € miljoen van verkochte panden.	n.v.t.	40	30	2017 2018 2019	33 33

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 4 te bereiken

In 2016 heeft het college besloten om de verkoop van vastgoed te starten met een pilot om te bezien wat de financiële, procedurele en maatschappelijke effecten zijn. Hierdoor wijkt het aantal verkochte panden en de opbrengst af van de prognose.
De bruto verkoopwaarde is de prijs van grond en opstal die de koper aan de gemeente betaalt. Voor de netto-opbrengst worden hiervan de boekwaarde en de verkoopkosten afgetrokken. Om de bijdrage aan de schuldreductie te bepalen moet, in het geval van canon, betaling aan erfpacht van de grondprijs worden afgetrokken. In de Najaarsnota 2016 is de prognose van het aantal te verkopen panden van 75 bijgesteld naar 24 met een geprognosticeerde bruto verkoopwaarde van € 52,5 miljoen. Uiteindelijk zijn er in 2016 15 panden verkocht met een bruto verkoopwaarde van € 30 miljoen.

Activiteiten

A Afstoten vastgoed zonder beleidsdoel. Vierjaarlijks vastgoedstrategie herijken voor kroonjuwelen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal malen per jaar de vastgoedscan uitgevoerd. *Hoort bij doel 1 en 4*	n.v.t.	1	1	2017 2018 2019	1 1 1

B Jaarlijks het gemeentelijk vastgoed toetsen aan de beleidsdoelen en daaruit volgend de verkoopstrategie bepalen (vastgoedscan)

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Percentage vastgoed dat beleidsdoelen ondersteunt. *Hoort bij doel 1*	n.v.t	70%	67%	2017 2018 2019	80% 90% 90%

C Per object een meerjaren onderhoudsplan opstellen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Percentage objecten waarvoor een meer jaren onderhoudsplan is opgesteld. *Hoort bij doel 3*	n.v.t.	90%	90%	2017 2018 2019	100% 100% 100%

D **Uniforme methodiek kostprijs dekkende huur bepalen en in kaart brengen van werkelijk betaalde huren**

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage kostprijs dekkende huur in portefeuille.	n.v.t.	50%	57%	2017 60%
Hoort bij doel 2				2018 70%
				2019 80%

E **Zodra het contractueel mogelijk is de huurprijs herzien**

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Percentage kostprijs dekkende huur in portefeuille.	n.v.t.	50%	57%	2017 60%
Hoort bij doel 2				2018 70%
				2019 80%

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 9.1 **Baten** 97,1 **Lasten** 77,3

Vastgoed

Activiteit A B C D E

Baten 97,1
Lasten 77,3

Beheer en exploitatie gemeentelijk vastgoed
Voor beheer en exploitatie vangemeentelijk vastgoed is € 77,3 miljoen aan lasten en € 97,1 miljoen aan baten verantwoord. Bij het beheer van het gemeentelijk vastgoed zijn de lasten gedaald en de baten gestegen. Dit is het resultaat van het op orde brengen van de gemeentelijke vastgoedportefeuille. Professioneler beheer maakt het mogelijk scherper te bepalen welke kosten voor verhuurder zijn en welke voor huurder. In de Jaarrekening 2016 is € 16 miljoen aan netto verkoopopbrengsten (resultaat van bruto verkoopopbrengsten minus afboeking boekwaarden en incidentele verkooplasten) verantwoord. In 2016 startte de pilot verkoop gemeentelijk vastgoed. Hiervoor is specifiek beleid is gevormd en een verkooporganisatie opgericht. Het leidde tot de eerste substantiële verkoopopbrengsten ten behoeve van de schuldreductie. Schuldreductie is gedefinieerd als daadwerkelijke inkomsten op de bankrekening. Door deze verkopen is een schuldreductie verwezenlijkt van € 17,8 miljoen.

Schuldreductie

Bedragen x € 1 miljoen

Verkoopopbrengst panden Gemeentelijk Vastgoed	**30,0**
minus grondwaarde bij canonbetaling	8,0
minus incidentele lasten	2,0
Bruto bijdrage schuldreductie	**20,0**
minus VJN bijdrage 'vastgoedknoop'	14,8
plus schuldreductie vanuit voorjaarsnota bijdrage *)	10,4
plus afboeken boekwaarden panden voor Noord/Zuidlijn	2,1
Netto schuldreductie	**17,8**

*) De voorjaarsnotabijdrage van € 14,8 miljoen is voor € 10,4 miljoen ingezet voor afwaardering van de boekenwaarden van parkeergarages Opgang en De Bomen en dragen voor dit bedrag bij aan de schuldreductie.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	84,5	92,2	93,0	0,9
Lasten	76,4	68,6	73,0	4,4
- *Saldo van baten en lasten*	*8,1*	*23,6*	*20,0*	*-3,6*
Onttrekking reserves	2,9	3,8	3,4	-0,4
Toevoeging reserves	0,2	0,3	2,5	2,2
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*2,8*	*3,5*	*0,9*	*-2,7*
Subtotaal stedelijk	**10,8**	**27,2**	**20,9**	**-6,3**
Gebiedsgericht werken				
Baten	6,6	0,3	0,6	0,3
Lasten	8,3	1,0	1,8	0,8
- *Saldo van baten en lasten*	*-1,6*	*-0,8*	*-1,2*	*-0,4*
Onttrekking reserves	-	-	0,1	0,1
Toevoeging reserves	0,6	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-0,6*	-	*0,1*	*0,1*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-2,2**	**-0,8**	**-1,2**	**-0,4**
Totalen programmaonderdeel 9.1	**8,6**	**26,4**	**19,7**	**-6,6**

Het programmaonderdeel Gemeentelijk Vastgoed kent ten opzichte van de begroting een negatief resultaat van € 6,6 miljoen. Dit is het resultaat van een negatief saldo van € 6,3 miljoen voor de stedelijke taken en een negatief saldo van € 0,4 miljoen voor het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het negatief resultaat op stedelijke taken van € 6,6 miljoen wordt hieronder verder toegelicht.
De totale baten van € 93 miljoen zijn € 0,9 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt in het bijzonder veroorzaakt door hogere opbrengsten van € 4,6 miljoen uit verkopen van panden. In 2016 is een proef met de verkoop van panden gestart om te na te gaan wat de financiële, procedurele en maatschappelijke effecten zijn. In de najaarsnota is een prognose opgenomen van de meeropbrengsten door uitvoering van deze pilot. De overdracht van panden binnen deze pilot hebben niet allemaal in 2016 plaatsgehad en de verkopen gaan door in 2017. De gerealiseerde verkoopopbrengsten voor 2016 zijn daarom lager dan voorzien bij de najaarsnota. Lagere opbrengsten van € 4,8 miljoen voor reguliere huuropbrengsten. Bij de najaarsnota is gemeld dat de structurele baten € 10 miljoen lager zouden

uitvallen en konden de inkomsten met € 2,2 miljoen neutraal worden verlaagd. Dat de opbrengsten ten opzichte van de najaarsnota hoger uitvallen, is onder meer het gevolg van het op orde brengen van de verhuuradministratie. Hierdoor werd voor ruim € 2,5 miljoen aan extra baten gerealiseerd. Ook konden met terugwerkende kracht nog huurinkomsten over 2015 worden gerealiseerd. Dit leidt incidenteel tot ruim € 5 miljoen aan extra baten. Tenslotte konden als gevolg van het afstoten van panden begrote huurbaten ter hoogte van € 1 miljoen niet worden gerealiseerd.

De totale lasten van € 72,0 miljoen zijn € 3,4 miljoen hoger dan begroot door incidentele extra lasten van € 3,4 miljoen bestaande uit kosten voor de verkoop van panden (€ 1,2 miljoen), afboeking van een balanspost (€ 5,9 miljoen) en een lagere dotatie aan de voorziening (€ 2,7 miljoen). De afboeking van de balans van € 5,9 miljoen bestaat voor € 2,8 miljoen uit kosten voor bewonersgarages in stadsdeel West. Deze kosten hadden ten laste van het Stedelijk Mobiliteitsfonds geboekt moeten worden, maar hier is geen besluitvorming over. De totale dotatie aan de voorziening groot onderhoud is € 3,7 miljoen lager dan begroot, als gevolg van het afstoten van panden. Een verdere oorzaak is de verschuiving in de verdeling tussen Gemeentelijke Huisvesting en Maatschappelijk Vastgoed.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 0,6 miljoen zijn € 0,3 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door: extra bijdragen ontvangen als gevolg van afrekeningen met de Multi Functionele Centra (MFC), waaronder servicekosten. Budgettair neutraal.
De totale lasten van € 1,8 miljoen zijn € 0,8 miljoen hoger dan begroot omdat er meer is uitgegeven aan service- en schoonmaakkosten voor de MFC's, waarmeer opbrengsten tegenover staan. De overige hogere lasten zijn per saldo € 0,5 miljoen en bestaan uit diverse kleinere afwijkingen.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen.*

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Reserve Kapitaallasten Maatschappelijk Vastgoed	49,0	1,7	1,6	49,1		4,2

Toelichting
In de Reserve kapitaallasten maatschappelijk vastgoed is een storting opgenomen van € 17 miljoen. Deze storting ten behoeve van het verlagen van de kapitaallasten van de Houthavenschool is opgenomen in overeenstemming met het besluit dat de bestuurscommissie stadsdeel West heeft genomen, voorafgaande aan de inwerkingtreding van de Wet afschaffing deelgemeenten, bekrachtigd door raadsbesluit nummer 192/572 van 19 september 2014.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Groot Onderhoud Maatschappelijk Vastgoed	13,6	11,9	5,3	20,1	17,1	

Toelichting
De dotatie is conform het Meerjarig Onderhoud Plan gerealiseerd. Voor het Maatschappelijk Vastgoed is daarbij een termijn gehanteerd van 25 jaar. De totale dotatie is lager dan begroot. Dit heeft drie oorzaken:

- Het verder ontwikkelen van de kwaliteit van de MOP (meerjarenonderhoudsprogramma)
- Het afstoten van panden
- Een verschuiving in de verdeling tussen Gemeentelijke Huisvesting en het Maatschappelijk Vastgoed.

Het nadeel van deze verschuiving is bij het onderdeel *3A.9 Apparaat (incl. bedrijfsvoering)* verantwoord.

Beleidskaders

- De stedelijke vastgoedstrategie
- Wet Markt en Overheid
- Nota Activeren, Waarderen en Afschrijven

Risico's en maatregelen

Actuele risico's

1 Achterstallig onderhoud en onveilige situaties (brand, asbest) in de vastgoedportefeuille.
Maatregel
Meerjarenonderhoudsprogramma's op orde en jaarlijkse inspecties uitvoeren.
2 Het ontbreekt aan financiële middelen voor investeringen in duurzaamheid.
Maatregel
De gemeente gaat op zoek naar alternatieve financieringsconstructies, bijvoorbeeld bij het Rijk of huurders. Het is onzeker of dit lukt.
3 De marktwaarde van het gemeentelijk vastgoed is lager dan de boekwaarde.
Maatregel
Bij noodzakelijke verkoop dient ruimte te worden gevonden in de begroting om versneld af te schrijven.

Toelichting

Risico 1 Heeft zich in 2016 niet voorgedaan, maar is nog wel actueel. In 2016 is de portefeuille technisch en bouwkundig in beeld gebracht. Desondanks kunnen zich onverwachte onveilige gebeurtenissen voordoen.

Risico 2 Heeft zich in 2016 gemanifesteerd. Op basis van duurzame meerjaren onderhoudsprogramma's is in beeld welke duurzame maatregelen aan de orde zijn per pand. De hiervoor benodigde middelen zijn beschikbaar vanaf 2019.

Risico 3 Heeft zich in 2016 niet voorgedaan – mede door de positieve ontwikkelingen op de vastgoedmarkt in Amsterdam – maar blijft actueel.

Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

9.2 Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht

Ruimtelijk visievorming en planontwikkeling, ruimtelijke kaderstelling, ruimtegebruik en bouwplantoetsing.

Belangrijke ontwikkelingen

De ontwikkelingen zoals die in de Begroting 2016 zijn beschreven zijn nog steeds actueel. In 2016 werd de groei van de stad Amsterdam is volle omvang zichtbaar. De gemeentelijke bevolking groeide in 2016 met ruim 15.000 personen. De ruimtelijke visievorming en planontwikkeling stonden in het teken van de snelle demografische en economische ontwikkelingen in (metropool) Amsterdam, en van de toenemende drukte in de stad.
Niet alleen het aantal inwoners groeit, maar ook het bezoek aan de stad. De economische dynamiek is groot waardoor de druk op de openbare ruimte, vastgoed en voorzieningen toeneemt.

De bevolking is de afgelopen jaren sneller gegroeid dan de woningvoorraad in Amsterdam. Dus behalve aan de actuele vraag, moesten we ook voorzien in een inhaalvraag op de woningmarkt. Groei van de stad leidt tot de noodzaak om de publieke en private ruimte intensiever en meer divers te benutten. Sociale dynamiek en specifieke problemen bij Amsterdammers, zoals obesitas en extramuralisering (zorg bieden buiten de muren van maatschappelijke opvangvoorzieningen) hebben ruimtelijke gevolgen.

De Nationale omgevingswet zal leiden tot nieuwe planologische documenten en een andere werkwijze in de stedelijke ontwikkeling

Uitputting van en maatschappelijke discussies rondom fossiele brandstoffen vragen om een transitie in de energiehuishouding van de stad.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C D

Goede ruimtelijke condities voor het accommoderen van demografische en economische groei

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Ruimte voor de stad: gebiedsstudie gereed.	0	3	7	2017 89% 2018 88% 2019 88%
2	Ruimte voor de stad: strategiebesluiten voorbereid t.b.v. besluitvorming B&W.	0	5	11	2017 2018 2019

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Ruimte voor de Stad
We zijn gestart met het opstellen van zeven aanvullende gebiedsuitwerkingen om de mogelijkheden voor woningbouw te verkennen. Op grond van deze uitwerkingen is er in potentie ruimte voor 18.000 extra woningen. Ook geven de gebiedsuitwerkingen inzicht in aan gebiedsontwikkeling gerelateerde investeringen in bereikbaarheid, groen en openbare ruimte. In de twaalf thematische studies in *Binnen Ruimte voor de Stad* zijn de condities voor stedelijke kwaliteit nader verkend.

In het kader van Ruimte voor de stad zijn in 2016 elf strategiebesluiten in voorbereiding genomen. Deze besluiten voorzien potentieel in 16.000 nieuwe woningen. Daarnaast zijn er in het kader van *Ruimte voor de stad* twaalf thematische studies verricht zoals aangekondigd in het *Werkprogramma 2016* opgenomen in *Koers 2025.*

Doel 2

Zie activiteiten hierna A B C D E

Goede ruimtelijke condities voor nieuwe woon-, werk- en leefmilieus

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel					
1	Harmonisatie bestemmingsplannen + motie 1077 'leesbaarheid', eenduidige flap format stad + 7 stadsdelen in gebruik.	1	1	1	2017 2018 2019
2	Harmonisatie bestemmingsplannen: 1 besluitvormingsproces voor stadsdeelbestemmingsplannen	1	1		2017 2018 2019
3	Harmonisatie bestemmingsplannen + motie 1077 'leesbaarheid' Evaluatie moment 'helder formuleren':	1	1		2017 2018 2019
4	Bewegende stad: ontwerp gezond ingerichte wijk (Centrumeiland IJburg)	1	1		2017 2018 2019

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

Bestemmingsplannen
In 2016 is het voorstel voor versnelling van het proces van bestemmingsplannen in de raadscommissie behandeld.
Mede op basis van extern juridisch advies is besloten om het proces niet te wijzigen. Tevens werd geconcludeerd dat het huidige proces naar tevredenheid verloopt.

Stadsloods
De Stadsloods heeft in 2016 384 aanvragen afgehandeld en partijen geholpen bij het vinden van huisvesting. Zo kon in totaal 50.000 m² leegstand in gebruik genomen worden. De focus lag daarbij op het accommoderen van duurzame en innovatieve bedrijven, sociale ondernemingen en sociale firma's.

Doel 3

Zie activiteiten hierna A D

Samenwerking met de regio vergroten

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Metropoolregio: Ruimtelijke en economische agenda MRA voor middellange termijn vastgesteld in het PRO.	0	1	1	2017 2018 2019

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

Metropool
In 2016 is de ruimtelijk-economische actieagenda voor de metropoolregio bestuurlijk vastgesteld. In deze agenda staan acties voor de verstedelijkingsafspraken, programmering van kantoren en bedrijven, economische impulsen, duurzaamheid, landschap, klimaatbestendigheid en bereikbaarheid. Voor de verschillende acties zijn bestuurlijke duo's in de regio aangewezen om ze vorm te geven. Amsterdam trekt daarbij samen met anderen aan de belangrijkste verstedelijkingsacties, een aantal economische acties (werkgelegenheid en acties op het gebied van duurzaamheid en bereikbaarheid. Met verschillende partijen in de metropoolregio zijn afspraken in de maak over de woningbouwproductie en gebiedstransformatie. Dit betreft onder meer de versnelling van de woningbouwopgave tot 2020 in de regio van 60.000 woningen. Er zijn concrete afspraken gemaakt met Ouder Amstel (De Nieuwe Kern) en Zaanstad (Noordelijke IJ-oevers). Afspraken over woningbouw en gebiedstransformatie worden ook verankerd in de acties van de actie agenda van de metropoolregio.

Activiteiten

A **Planologisch-stedenbouwkundige verkenningen uitvoeren naar strategische locaties voor nieuwe woon- en werkmilieus**
Hoort bij doel 1, 2 en 3

B **Activeren grote en kleine ontwikkelaars en investeerders zodat zij op strategische locaties nieuwe woon- en werkmilieus creëren**
Hoort bij doel 1 en 2

C **De gemeente neemt zelf transformatieopgave naar stedelijke milieus Haven-stad en andere potentiële locaties als het Marineterrein ter hand**
Hoort bij doel 1 en 2

D **Woningbouwproductie en gebiedstransformatie gezamenlijk oppakken met de regio**
Hoort bij doel 1, 2 en 3

Indicatoren activiteiten
Voor de activiteiten A, B, C en D zijn bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald.

E **Grote en kleine partijen faciliteren en adviseren in locatiekeuze via de Stadsloods**

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicator activiteit					
Aantal behandelde aanvragen stadsloods.	338	400	384	2017	400
Hoort bij doel 2	(2013)			2018	400
				2019	400

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 9.2 **Baten** 86,2 **Lasten** 100,6

Ruimtelijke kwaliteit en erfgoed

Activiteit C D E

Baten 1,4
Lasten 1,4

In 2016 is de welstandsnota *De Schoonheid van Amsterdam* geactualiseerd. Een belangrijke verandering is dat we de processen van advisering in het belang van de burger/initiatiefnemer hebben vereenvoudigd en versneld. Verder zijn aanvullende beoordelingscriteria opgenomen voor enkele specifieke bouwwerken, zoals zonnepanelen en –collectoren, winkelpuien, zonwering, installaties, gevelreclame en kiosken.

In 2016 is het project *Modernisering Regie Ruimtelijke Kwaliteit* afgerond. Het doel van dit project was om vroeg in het proces een toekomstbestendige en heldere sturing te hebben op de integrale ruimtelijke kwaliteit waar architectuur, stedenbouw, erfgoed en openbare ruimte samenkomen. Onderdeel van dit project was onder andere de omvorming van de Commissie voor Welstand en Monumenten in de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit. Kernpunt hierin is de inrichting van een nieuwe subcommissie die in een vroeg stadium van de planvorming het bestuur adviseert over de integrale ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Andere onderdelen van het project waren de uniformering van rol, taak en werkwijze van supervisors en kwaliteitsteams en de borging van kwaliteitseisen in tenders en selecties.

De toegenomen bouwproductie in Amsterdam leidde ertoe dat er circa 6% meer omgevingsvergunningen werden aangevraagd en er dus ook meer adviezen van de Commissie Welstand en Monumenten werden uitgebracht. In 2016 zijn in totaal 8.154 adviezen gegeven over (concept-) aanvragen omgevingsvergunningen. In 2016 bedragen de kosten voor Welstand € 1,3 miljoen.

Stedenbouwkundige plannen

Activiteit A B C D E

Baten 32,2
Lasten 29,8

Het gaat om stedenbouwkundige plannen, gebiedsuitwerkingen en strategiebesluiten. De lasten bedragen € 27,4 miljoen in 2016 en worden uit andere gemeentelijke dekkingsbronnen gedekt.

Structuurvisie en stedelijke beleidskaders (ruimtelijke ordening)

Activiteit A B C D E

Baten 1,5
Lasten 16,7

Koers 2025
Het belangrijkste onderdeel van de ruimtelijke plan- en visievorming in 2016 is *Koers 2025*. Met *Koers 2025 - Ruimte voor de Stad* – is de ontwikkelstrategie voor de middellange termijn bestuurlijk vastgesteld. De hierin vastgelegde ambities zijn in een aantal concrete projecten in 2016 verder opgepakt. Ten eerste zijn binnen *Ruimte voor de Stad* een aantal strategie/principebesluiten voorbereid om de snel slinkende planvoorraad op peil te brengen. In de voortgangsrapportage *Ruimte voor de Stad 2016* concluderen we dat de gemeentelijke planvoorraad tot en met 2022 voldoende is om jaarlijks minimaal 5.000 woningen te realiseren. Ten tweede zijn er in 2016 visies ontwikkeld binnen het kader van de *Structuurvisie* over gebieden die kansrijk zijn om in de periode na 2022 tot ontwikkeling te brengen. Ten derde is er in een aantal verkenningen gewerkt aan vraagstukken over de kwaliteit van stedelijke ontwikkeling, onder andere op het gebied van groen, bereikbaarheid, duurzaamheid, economie en maatschappelijk programma.

Structuurvisie
In het afgelopen jaar is ook de *Structuurvisiebrief* verschenen: een evaluatie van de werkzaamheid van *Structuurvisie Amsterdam 2040*, vijf jaar na de vaststelling in 2011. Belangrijkste conclusie in deze brief is dat de hoofdlijnen van de Structuurvisie nog steeds actueel zijn, hoewel de stad veel sneller groeit dan we oorspronkelijk dachten.
In 2016 is de in de *Structuurvisie geagendeerde Watervisie Amsterdam 2040* vastgesteld. Hiermee heeft een belangrijk onderdeel van de Amsterdamse publieke ruimte een integraal en toekomstgericht ontwikkelingskader gekregen. Het programma behelst onder meer investeringen in zwemplekken, jachthavens en het 'vaarrondje Sloterplas'.

Sprong over het IJ
Afgelopen jaar is (als onderdeel van het PBI) het *Principebesluit over verbindingen over het IJ* door het college genomen. In januari 2017 is vervolgens een Voorkeursbesluit genomen waarin een pakket aan maatregelen is vastgesteld dat nu de inspraak doorloopt. *De Sprong over het IJ* is een onderwerp dat vele Amsterdammers en partijen raakt. De betrokkenheid vanuit de stad bij dit dossier is buitengewoon groot omdat we voor een historische beslissing staan.

Omgevingswet
Er is gewerkt aan de invoering van de Omgevingswet. We hebben verkend wat de eerste Amsterdamse Omgevingsvisie en het eerste Omgevingsplan moeten behelzen. De gemeente Amsterdam is onder meer betrokken bij de vervaardiging van de Omgevingsvisie van de Provincie Noord-Holland. Er is onder meer meegeschreven aan verkenningen over de toekomstige verstedelijking in de provincie.

Bewegende stad
In 2016 is de Beweeglogica vastgesteld en zijn verschillende ontwerpopgaven volgens deze logica opgepakt. We merken dat gezondheid en beweging enorm leeft in Amsterdam. Het verbinden van ruimtelijke ordening aan dit belangrijke sociaal-maatschappelijke thema leidt tot een hele serie projecten in proefwijken in Amsterdam Zuidoost, Nieuw-West en Noord.

Plaberum
Om de groei van de stad onder goede ruimtelijke voorwaarden te kunnen accommoderen hebben we en soepel bestuurlijk besluitvormingsproces nodig. In 2016 is voor het eerst sinds 2006 het Plaberum geactualiseerd. De belangrijkste verbetering is dat verschillende vormen van advies naar voren zijn gehaald, waardoor we vroeg in de planvorming kunnen bijsturen. Bovendien sluiten de procedures nu weer aan bij de actuele wet- en regelgeving, het bestuurlijk stelsel en de ambtelijke organisatie.

Bestemmingsplannen
Het aantal vastgestelde bestemmingsplannen in 2016 is 35. Bestemmingsplannen vormen de juridisch-planologische basis voor ruimtelijke ontwikkelingen. Met de vaststelling wordt verzekerd dat deze basis aansluit bij de hedendaagse ontwikkelingen binnen Amsterdam.

De totale kosten voor de activiteit Structuurvisie en stedelijke beleidskader bedragen € 13,6 miljoen in 2016.

Wabo-vergunningen en bouwtoezicht

Baten	51,0
Lasten	52,7

Omgevingsdienst
In 2016 zijn de Vergunning-, Toezicht- en Handhavingstaken (VTH-taken) van Amsterdam in mandaat overgedragen aan de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG). De toename van initiatieven voor nieuwe bedrijfsactiviteiten, diverse gebiedsontwikkelingen in Amsterdam en toenemende bouwactiviteiten zorgden er in 2016 voor dat de werkzaamheden (bouw- en milieuvergunningen) die de OD NZKG voor de gemeente uitvoert, toenamen.

De omgevingsdienst verricht de volgende werkzaamheden:
- Vergunningverlening van omgevingsvergunningen
- Taken in het kader van de Woning- en Huisvestingswet (woningonttrekking)
- Milieuvergunningen
- Uitvoeringsbeleid bouw
- Adviezen over constructieve veiligheid
- Advies en opschaling bij asbest incidenten
- Advisering van bouwvergunningverleners en –toezichthouders

De bijdrage aan de omgevingsdienst is € 9,6 miljoen. De lasten voor het opdrachtgeverschap bedragen € 0,4 miljoen.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	36,2	36,2	43,3	7,2
Lasten	49,9	52,0	52,4	0,5
- *Saldo van baten en lasten*	*-13,7*	*-15,8*	*-9,1*	*6,7*
Onttrekking reserves	1,0	2,4	1,5	-0,9
Toevoeging reserves	-	3,1	3,1	-
- Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	1,0	-0,7	-1,6	-0,9
Subtotaal stedelijk	**-12,7**	**-16,6**	**-10,8**	**5,8**
Gebiedsgericht werken				
Baten	38,5	23,2	39,9	16,7
Lasten	52,9	48,3	45,1	-3,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-14,4*	*-25,1*	*-5,2*	*20,0*
Onttrekking reserves	2,4	2,5	1,4	-1,1
Toevoeging reserves	0,0	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*2,3*	*2,5*	*1,4*	*-1,1*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-12,1**	**-22,6**	**-3,7**	**18,9**
Totalen programmaonderdeel 9.2	**-24,8**	**-39,2**	**-14,5**	**24,7**

Het programmaonderdeel Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 24,7 miljoen. Dit het is resultaat van een positief saldo van € 5,8 miljoen voor de stedelijke taken en een positief saldo van € 18,9 miljoen voor het gebiedsgericht werken.

Het resultaat van Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht wordt zowel in het stedelijk onderdeel als bij gebiedsgericht werken veroorzaakt door hogere Wabo-opbrengsten voor grootstedelijke projecten (€ 1,5 miljoen). Daarnaast heeft een toename van het aantal opdrachten van (binnengemeentelijke) opdrachtgevers en een hoge productiviteit geleid tot meer opbrengsten op het onderdeel Stedenbouwkundige plannen (€ 3,1 miljoen). Verder is een aantal budgetten voor prioriteiten binnen dit programmaonderdeel niet besteed (€ 1,9 miljoen).

Toelichting Stedelijk

Het positief resultaat op stedelijke taken van € 5,8 miljoen wordt hieronder verder toegelicht.
De totale baten van € 43,3 miljoen zijn € 7,2 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt primair veroorzaakt door hogere baten van € 6 miljoen voor stedenbouwkundige plannen door de toename van het aantal opdrachten en doordat productiviteit van de bestaande beschikbare capaciteit boven de norm ligt. Verder zijn er door de groei in de bouwsector € 1,6 miljoen hogere inkomsten uit Wabo-vergunningen voor grootstedelijke projecten. Er waren lagere opbrengsten van € 0,5 miljoen voor ruimtelijke kwaliteit en erfgoed.

De totale lasten van € 52,4 miljoen zijn € 0,5 miljoen hoger dan begroot als gevolg van lagere lasten van € 2,4 miljoen voor structuurvisie en stedelijke beleidskaders vanwege lagere bestedingen ten laste van de budgetten voor de prioriteit Waterrecreatie (€ 1 miljoen) en de prioriteit Implementatie Omgevingswet (€ 0,9 miljoen).De kosten voor het maken van strategiebesluiten konden deels gedekt worden binnen het reguliere beleidsbudget. Hierdoor zijn de lasten € 0,9 miljoen lager. Dit heeft per saldo geen effect omdat er ook € 0,9 miljoen minder is onttrokken aan de reserve Bouwstimulering die voor dekking van deze kosten is ingesteld.
Hogere lasten van € 2,9 miljoen voor extra inzet op stedenbouwkundige plannen. Tegenover deze lasten staan extra opbrengsten van € 6 miljoen.

Er was een lagere onttrekking van € 0,9 miljoen aan de reserve Verevening Onroerend Goed. Het gaat om uitgestelde subsidie aan de Tabakspanden voor het compenseren van lagere huurinkomsten. Een screeningsprocedure over verkoop aan een derde partij (kandidaat belegger) wordt in 2017 afgerond.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 39,9 miljoen zijn € 16,7 miljoen hoger dan begroot. Deze overschrijding bestaat geheel uit opbrengsten voor Wabo-vergunningen (bouwleges) die volgen uit de aantrekkende groei in de bouwsector. De hogere baten zijn als volgt verdeeld over de stadsdelen: Oost € 8,5 miljoen, Zuidoost € 2,8 miljoen, Noord € 2,2 miljoen, Zuid € 1,5 miljoen, West € 1 miljoen en Nieuw-West € 0,6 miljoen.

De totale lasten van € 45,1 miljoen zijn € 3,3 miljoen lager op het onderdeel Stedenbouwkundige plannen als gevolg van onderbesteding op deze budgetten en door het corrigeren van de voorziening Oogst van de Floriade.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen*.

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
Reserve Actieplan bouwstimulering, deel R&D	0	3,1	1,5	1,6	3,1	2,4

Toelichting
In het kader van de bestuursopdracht Ruimte voor de Stad is € 3 miljoen beschikbaar gesteld voor de dekking van proceskosten en strategiebesluiten. Begin 2016 was nog € 2,5 miljoen beschikbaar. Aanvullend is besloten om in 2016 € 0,6 miljoen beschikbaar te stellen, zodat in 2016 in totaal € 3,1 miljoen beschikbaar was. In 2016 is € 1,5 miljoen onttrokken voor de dekking van de gemaakte proceskosten strategiebesluiten in het kader van Ruimte voor de Stad.

Voorzieningen

Er zijn voor dit programmaonderdeel geen significante mutaties in de voorzieningen ten opzichte van de Begroting 2016 en geen voorzieningen waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Nationale wetgeving voor ruimtelijke ordening en bouwen
- De Structuurvisie en het Strategisch Plan
- Ontwikkelingsbeeld Noordvleugel 2040

Risico's en maatregelen

Actuele risico's

1 De discrepantie tussen vraag naar en aanbod van woningen blijft groot doordat deze niet goed op elkaar zijn afgestemd.
Maatregel
Amsterdam spant zich in voor het vinden van nieuwe partijen, nieuwe locaties, toepasbare financieringsbronnen, flexibilisering van bestemmingsplannen en wegnemen van belemmeringen.

2 Nationale wetgeving levert juridisch-planologische belemmeringen op.
Maatregel
De gemeente zoekt met omliggende gemeenten en het Rijk naar adequate en nieuwe juridische planologische instrumenten.

3 De nadruk op aantallen en tempo van bouwen van woningen kan ten koste gaan van de kwaliteit van de stad waarin we wonen
Maatregel
Er wordt binnen de gemeentelijke middelen voor stedelijke ontwikkeling gezocht naar ruimte voor investeringen in groen, openbare ruimte en maatschappelijke voorzieningen.

4 De toename aan bouwactiviteiten kan leiden tot wachttijden in afhandeling van aanvragen tot wijziging van het bestemmingsplan.
Maatregel
Voor leges gedekte Werkzaamheden stemmen we de capaciteit af op de vraag.

Toelichting
Amsterdam heeft nog altijd een krappe woningmarkt. Het opstellen van Principebesluiten heeft bijgedragen aan een nieuw aanbod van ontwikkellocaties. Met Koers 2025 heeft Amsterdam een strategie om ook op de middellange termijn in nieuw ontwikkellocaties te voorzien. De MRA agenda zet in op het afstemmen van regionale verstedelijking om kwantitatief en kwalitatief aanbod in de regio op elkaar aan te laten sluiten. Het risico is nog steeds aanwezig.

In 2016 zijn we met het Rijk in gesprek gegaan over onder andere de relatie tussen luchtvaart en woningbouw. Dat heeft geleid tot openingen in het restrictieve beleid. Hieraan moet komend jaar verdere invulling worden gegeven. Het risico is daarmee nog steeds actueel.

Portefeuillehouder: wethouder Ivens

9.3 Wonen en stedelijke vernieuwing

De omvang, samenstelling, verdeling, beschikbaarheid en kwaliteit van de woningvoorraad bewaken, met aandacht voor huurdersondersteuning en bewonersbetrokkenheid.

Belangrijke ontwikkelingen

Door de toenemende populariteit van Amsterdam is de vraag naar woningen toegenomen. Dit leidt tot schaarste met prijsopdrijvende effecten voor huur- en koopwoningen en een toename van illegaal wonen.
Huurders en bewoners nemen en krijgen meer zeggenschap bij de inrichting van hun eigen woon- en leefomgeving.
Er is een toename van het aantal kwetsbare groepen op de Amsterdamse woningmarkt, onder andere asielzoekers met een verblijfstatus en burgers die maatschappelijke opvangvoorzieningen verlaten.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A

In Amsterdam kan iedereen wonen en worden woningen ook daadwerkelijk gebruikt om te wonen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel				
1 Absolute ondergrens aan sociale woningvoorraad.	230.000 (2013)	>187.000	223.383	2017 >187.000 2018 >187.000 2019 >187.000
2 Aantal handhavingsprojecten per jaar op het gebied van woonfraude.	20 (2013)	30	34	2017 30 2018 30 2019 30
3 Aantal afgehandelde signalen illegale vakantieverhuur (van internet) per jaar.	n.b.	1.000	804	2017 1.000 2018 1.000 2019 1.000

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

Het totaal aantal sociale huurwoningen van corporaties en particulieren samen was 223.383 op 1 januari 2016. Daarmee zaten we boven de ondergrens van 187.000 sociale huurwoningen. De cijfers over 2016 zijn medio juli 2017 bekend. De ondergrens is afgesproken in de Samenwerkingsafspraken tussen de Huurdersvereniging Amsterdam (HA), de Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties (AFWC) en de gemeente Amsterdam. Deze afspraken vormen het kader waarbinnen de drie partijen in de periode 2015-2019 samenwerken aan de volkshuisvesting in Amsterdam.

In 2016 hebben er meer handhavingsprojecten plaatsgevonden dan begroot. Dit komt doordat we efficiënter werken. Het resulteerde in een toename van het aantal handhavingsbesluiten. De doelstelling om 1.000 signalen van illegale vakantieverhuur per jaar af te handelen is niet gehaald, omdat het project digitaal toezicht pas in de tweede helft van 2016 operationeel werd. In totaal zijn 804 signalen afgehandeld in 2016.

Er zijn opnieuw meer adressen waarover gemeld is bij Meldpunt Zoeklicht. In 2016 is over 2.606 adressen woonfraude gemeld. Ruim de helft van deze meldingen (1.332) waren klachten over toeristische verhuur. In 2016 zijn er door corporaties 961 woningen vrijgemaakt en door de afdeling Handhaving 358 woningen. Dit zijn in totaal 1.319 woningen die weer beschikbaar zijn gekomen.

In 2016 zijn 486 handhavingsbesluiten uitgegaan en dat is meer dan het verwachte aantal van 300. Dit komt voornamelijk door de handhaving op de illegale hotels.

Er zijn meer buitendienstonderzoeken uitgevoerd dan geraamd en dat is ook hier het gevolg van een efficiëntere werkwijze.

Doel 2

Zie activiteiten hierna C

Betaalbaarheid en beschikbaarheid van sociale huurwoningen voor kwetsbare groepen en lage inkomens

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016		Resultaat 2017/2019
Indicatoren doel						
1	Percentage aanpasbaar gebouwde nieuwe sociale huurwoningen, exclusief jongeren- en studenten-huisvesting.	80% (2015)	90% per 1/7	80%	2017 2018 2019	90% 90% 90%
2	Aanbod sociale huurwoningen onder lage en hoge aftoppingsgrens (€ 576 resp. € 618).	>50% (2015)	>75%	85%	2017 2018 2019	>75% >75% >75%
3	Aantal woningtoewijzingen aan bewoners met urgentie bij woningcorporaties.	n.b.	≥1.500	1566	2017 2018 2019	≥1.500 ≥1.500 ≥1.500

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

Aantal aanpasbaar gebouwde nieuwe sociale huurwoningen, exclusief jongeren- en studentenhuisvesting. De oude afspraak was dat 80% van de éénlaagse woningen op de begane grond of woningen die bereikbaar zijn met een lift, aanpasbaar zouden worden gebouwd. Deze afspraak is met de Samenwerkingsafspraken (juli 2015) aangescherpt en geldt nu voor 90% van alle woningen (uitgezonderd de jongeren- en studentenwoningen en collectief opdrachtgeverschap). Een aanpasbare woning is zo ontworpen dat kleine en relatief goedkope ingrepen volstaan om een woning levenslang bruikbaar te houden.

Aanbod sociale huurwoningen onder lage en hoge aftoppingsgrens. In de Samenwerkingsafspraken is verder afgesproken dat van de vrijkomende sociale huurwoningen van corporaties tenminste 75% wordt aangeboden onder de lage aftoppingsgrens (€ 586,68 prijspeil 2016) en hoge aftoppingsgrens (€ 628,76 prijspeil 2016). Dat percentage geldt voor de gehele stad. Het in 2016 behaald resultaat betreft het voorlopig cijfer van de Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties (AFWC). In juni 2017 maakt AFCW het definitieve resultaat bekend.
'Aftoppingsgrens' is een begrip uit de huurtoeslag. Wanneer de huurprijs hoger is dan deze grens, dan wordt de huurtoeslag 'afgetopt' ofwel verlaagd.

Er zijn 1.566 woningen vanuit de bestaande voorraad van de corporaties toegewezen aan kwetsbare groepen.

In 2016 zijn in totaal 1.965 woningen toegewezen aan kwetsbare groepen, waarvan 1.566 woningen vanuit de bestaande voorraad van de corporaties en 399 woningen voor statushouders in particuliere- en studentenhuisvesting, tijdelijke nieuwbouw of transformatiepanden.

Doel 3

Zie activiteiten hierna B

Meer ruimte voor zeggenschap voor bewoners, zowel huurders als eigenaren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel Aantal contacten Wijk Steunpunt Wonen (per 1-1-2017 !WOON).	44.108 (2014)	44.000	45.728	2017 50.000 2018 53.000 2019 53.000

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

In 2016 heeft de transitie plaatsgevonden in de bewonersondersteuning in Amsterdam. Dit resulteerde in de start van !WOON op 1 januari 2017. In 2016 hebben de Wijksteunpunten Wonen in totaal ruim 45.728 contacten gehad met bewoners van 11.121 unieke woningen. Daarmee is de doelstelling gehaald en is het gelukt om in het jaar van de transitie de dienstverlening op peil te houden.

Het meest recente tevredenheidsonderzoek is gedaan in het eerste kwartaal van 2016. Daarin geeft 94% van de respondenten een voldoende, en 76% geeft een 8 of hoger. Dit is de laatste keer dat de tevredenheid op deze manier is gemeten. Met de vernieuwde organisatie !WOON wordt ook de tevredenheidsmeting vernieuwd.

Doel 4

Zie activiteiten hierna D

Bijna alle buurtcombinaties in Amsterdam scoren voor buurttevredenheid minimaal een 6,5

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel Aantal buurtcombinaties (van de 97) waar de buurttevredenheid lager is dan 6,5.	6 (2013)	>3	Niet bekend	2017 2 2018 - 2019 1

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 4 te bereiken

We meten de buurttevredenheid van buurtcombinaties door middel van het tweejaarlijkse onderzoek Wonen in Amsterdam (WiA). Een nieuwe meting vindt in zomer van 2017 plaats en de resultaten daarvan zijn eind 2017 bekend.

In het kader van de Bestuursopdracht Wijkvernieuwing en -ontwikkeling zijn in 2016 (en 2015) in drie buurtcombinaties in stadsdeel Nieuw-West, waar buurttevredenheid lager is dan 6,5, maatregelen uitgevoerd op het gebied van schoon, heel en veilig (de basis op orde).

Doel 5

Amsterdam heeft gemengde wijken waar mensen met lage, midden en hogere inkomens wonen

Indicator doel
Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 5 te bereiken

Dit doel is opgenomen in de Begroting 2016 naar aanleiding van amendement nr. 982.15, dat bij de raadsbespreking van deze begroting werd aangenomen, zonder dat daar een indicator of activiteit aan gekoppeld werd.

Activiteiten

A Aanpakken van woonfraude gericht op illegale hotels en pensions, huisjesmelkers en onderhuur

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoeren activiteit				
1 Aantal beëindigingen onrechtmatig woning-gebruik met handhavingsmaatregelen.	300 (2013)	450	358	2017 450 2018 450 2019 450
2 Aantal meldingen woonfraude bij Zoeklicht.	1.700 (2014)	2.000	2.606	2017 2.000 2018 2.000 2019 2.000
3 Handhavingsbesluiten woonfraude (inclusief leegstand en woningkwaliteit).	m.i.v. Begroting 2016	300	486	2017 2018 2019
4 Buitendienst onderzoeken.	m.i.v. Begroting 2016	2.500	3.044	2017 2018 2019
Hoort bij doel 1				

B Uitwerking verbreding takenpakket Wijksteunpunten Wonen plus nieuwe vormen van medezeggenschap

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal vragen en klachten die naar tevredenheid zijn afgehandeld.	(2016) -	94%	94%	2017 >95% 2018 >95% 2019 >95%
Hoort bij doel 3				

C Programma's Ouderenhuisvesting en Kwetsbare groepen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal bemiddelingen (i.s.m. partners) voor bewoners met urgentie voor een zelfstandige woning.		≥1.500 n.b.	1965	2017 ≥1.500 2018 ≥1.500 2019 ≥1.500
Hoort bij doel 2				

D Uitvoering plan wijkvernieuwing en ontwikkeling

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal buurtcombinaties (van de 97) met extra maatregelen om leefbaarheidscijfer te verhogen		≥3	3	2017 ≥3 2018 ≥3 2019 ≥3
Hoort bij doel 4				

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 9.3 **Baten** 91,1 **Lasten** 114,5

Stedelijke Vernieuwing

Activiteit C D

Baten 68,0
Lasten 73,9

Huisvesting Kwetsbare Groepen en Ouderenhuisvesting
In het coalitieakkoord is voor de programma's Huisvesting Kwetsbare Groepen (HKG) en Ouderenhuisvesting in totaal € 16 miljoen beschikbaar gesteld. In 2016 is voor deze programma's in totaal € 1,3 miljoen uitgegeven. De doelstelling van het programma Huisvesting Kwetsbare Groepen is om in 2018 alle urgente kwetsbare groepen binnen drie maanden aan een woning te helpen.

In 2016 zijn in totaal 1.965 woningen toegewezen aan kwetsbare groepen. Hiervan komen 1.566 woningen uit de bestaande voorraad van de corporaties en 399 woningen zijn geleverd vanuit de particuliere sector, studentenhuisvesting, tijdelijke nieuwbouw of transformatiepanden voor statushouders. Van de 1.566 corporatiewoningen zijn 845 woningen toegewezen aan statushouders en 721 woningen zijn toegewezen aan kwetsbare groepen zoals uitstromers uit de Maatschappelijke Opvang/Beschermd Wonen, mensen met een sociaal-medische urgentie, slachtoffers huiselijk geweld en gezinnen uit de crisisopvang. Een groot aantal mensen heeft zo een kans gekregen om in een woning hun leven weer op te bouwen.

Woningkwaliteit
Op 22 juni 2016 is het programma Woningkwaliteit vastgesteld. Dit programma levert een positieve bijdrage aan de woningkwaliteit in Amsterdam voor de komende twee jaar. Dit gebeurt onder andere door handhaving op woonsituaties die niet aan de minimaal wettelijke eisen voldoen en door woningeigenaren bewust te maken van woningkwaliteit en hun betrokkenheid daarbij. Voor dit programma is in 2016 € 2,3 miljoen beschikbaar gesteld.

Stimuleringsfonds
Op 23 november 2016 is de Eindbalans Stimuleringsfonds vastgesteld en uitgevoerd. Conform dit besluit blijven alle middelen ultimo 2016 in de reserve Stimuleringsfonds vastgoeddeel (naam wordt gewijzigd in reserve Corporatiebudget) de komende vier jaar beschikbaar voor de corporaties, om subsidies op projectbasis aan te vragen. In 2016 is in totaal voor € 22,2 miljoen aan subsidies verleend.

Energiecoaches en bespaarpakketten
In 2016 zijn twee subsidies van in totaal € 0,69 miljoen voor energiecoaches en bespaarpakketten verleend. Deze subsidies worden gebruikt voor de opleiding en begeleiding van energiecoaches, die aan huis een energieadvies op maat en materialen voor energiebesparing aanbieden.

Uitvoering Huisvestingswet

Activiteit A C

Baten 15,3
Lasten 11,8

Statushouders
Het huisvesten van statushouders maakt onderdeel uit van het programma Huisvesting Kwetsbare Groepen. In 2016 zijn in de gemeente Amsterdam in totaal 2.057 statushouders gehuisvest in 1.244 woningen. De landelijke taakstelling is nagenoeg gerealiseerd. De kosten voor het huisvesten van statushouders bedraagt € 3,1 miljoen in 2016.

Huisvestingsverordening
In december 2016 is de huisvestingsverordening gewijzigd. Hiermee heeft de gemeenteraad het nieuwe stedelijk beleid woningdelen en het verhogen van de bestuurlijke boetes bij woonfraude vastgesteld.

Woonfraude
In 2016 is de handhavingscapaciteit uitgebreid door het inzetten van de prioriteitsmiddelen voor handhaving op woonfraude en leegstand. Hierdoor was het mogelijk om meer te handhaven op woonfraude. Door de aanpak Woonfraude zijn in 2016 in totaal 1.319 woningen vrijgemaakt. Daarnaast zijn er ook meer bestuurlijke boetes opgelegd in 2016, namelijk voor een totaalbedrag van € 1,9 miljoen. Bij het meldpunt Zoeklicht zijn 2.606 meldingen binnengekomen over woonfraude. Ruim de helft van deze meldingen (1.332) hadden betrekking op klachten over toeristische verhuur

Nieuwe overeenkomst Airbnb
Op basis van de evaluatie vakantieverhuur (vastgesteld in de Raad op juni 2016) is er met ingang van 1 januari 2017 een nieuwe overeenkomst met Airbnb afgesloten. Deze nieuwe overeenkomst heeft tot doel om het aanbod terug te dringen van illegale vakantieverhuur op het allergrootste platform voor verhuur van vakantiewoningen.

Vergunningen
In 2016 zijn er 978 huisvestingsvergunningen voor particuliere woningen en 1.986 vergunningen voor tijdelijke verhuur van woningen afgegeven. Hiervoor is er in 2016 circa € 0,9 miljoen aan leges ontvangen.

Wonen

Activiteit B C D

Baten	7,8
Lasten	28,7

Samenwerkingsafspraken
In het kader van de Samenwerkingsafspraken met de Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties (AFWC) en de Huurdersvereniging Amsterdam (HA) is het Woonlastenakkoord gesloten en zijn afspraken gemaakt over verduurzaming van het corporatiebezit.

!WOON en Huurdersvereniging Amsterdam
De zeven Wijksteunpunten Wonen en het ASW zijn in 2016 samengevoegd tot één vernieuwde organisatie voor bewonersondersteuning in Amsterdam: !WOON. Per 1 januari 2017 is ook de ontvlechting van belangenbehartiging en bewonersondersteuning gerealiseerd, door de verzelfstandiging en vernieuwing van de Huurdersvereniging Amsterdam (HA). Hiermee geeft het college vorm aan de afspraak in het coalitieakkoord dat huurdersondersteuning wordt verbreed naar bewonersondersteuning. Jaarlijks wordt in totaal € 6,1 miljoen aan subsidies verstrekt aan de Wijksteunpunten Wonen, Huurdersvereniging Amsterdam en Emil Blaauw Proceskostenfonds.

Wijkvernieuwing & Ontwikkeling
In het coalitieakkoord 2015-2018 is voor verbetering van de leefbaarheid in kwetsbare wijken in totaal € 16 miljoen voor de bestuursperiode beschikbaar gesteld vanuit het Mobiliteitsfonds. In 2016 is € 4 miljoen ingezet voor drie buurtcombinaties in Nieuw-West om programma's en maatregelen in de openbare ruimte uit te voeren, waarmee de leefbaarheid van wijken en buurten verbetert. Het resterend budget van € 12 miljoen voor Wijkvernieuwing & Ontwikkeling voor de periode 2016-2018 is toegevoegd aan het DELTA plan Openbare Ruimte Amsterdam (DORA). Dit budget wordt onder andere gebruikt voor het verbeteren van de openbare ruimte (€6,8 miljoen) en voor de Werkbrigade (€ 2,2 miljoen). In 2016 zijn we gestart met de voorbereidingen van de projecten in het kader van DORA

Woonwagens
In 2016 zijn er twee nieuwe woonwagenlocaties in beheer genomen. Daarnaast is de huurinning van woonwagens verbeterd en zijn de huurprijzen geïndexeerd.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	24,4	26,6	53,0	26,4
Lasten	46,4	54,4	50,0	4,4
- *Saldo van baten en lasten*	*-22,1*	*-27,8*	*3,0*	*30,9*
Onttrekking reserves	27,8	22,4	21,4	1,0
Toevoeging reserves	78,8	12,9	32,9	20,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-51,0*	*9,5*	*-11,6*	*-21,1*
Subtotaal stedelijk	**-73,0**	**-18,3**	**-8,5**	**9,8**
Gebiedsgericht werken				
Baten	11,5	8,9	6,5	-2,4
Lasten	34,0	34,2	30,5	-3,7
- *Saldo van baten en lasten*	*-22,5*	*-25,4*	*-24,0*	*1,4*
Onttrekking reserves	17,1	13,3	10,3	-3,1
Toevoeging reserves	1,3	1,1	1,1	-0,0
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*15,8*	*12,2*	*9,2*	*3,0*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-6,7**	**-13,2**	**-14,8**	**-1,7**
Totalen programmaonderdeel 9.3	**-79,7**	**-31,5**	**-23,3**	**8,1**

Het programmaonderdeel Wonen en stedelijke vernieuwing heeft ten opzichte van de begroting een positief resultaat van € 8,1 miljoen. Dit is het resultaat van een positief saldo van € 9,8 miljoen voor de stedelijke taken en een negatief saldo van € 1,7 miljoen voor het gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

Het positieve resultaat ten opzichte van de begroting van € 9,8 miljoen op de stedelijke taken wordt hieronder verder toegelicht.
De totale baten van € 53,0 miljoen zijn € 26,4 miljoen hoger dan begroot. Dat wordt verklaard door € 19,4 miljoen hogere (niet begrote) baten voor stedelijke vernieuwing omdat er incidenteel € 24,7 miljoen ontvangen is vanuit het Vereveningsfonds en toegevoegd aan de reserve Stimuleringsfonds vastgoeddeel (Corporatiebudget). Hier tegenover staat dat de opbrengsten voor meerwaarde uit erfpacht en rente baten lager zijn dan begroot omdat, conform de besluitvorming over het opheffen van het Stimuleringsfonds, alleen over het eerste half jaar opbrengsten zijn toegekend. De voorzieningen AMH en startersleningen (2013) komen te vervallen. De vrijval bedraagt € 11,4 miljoen. In 2016 zijn er meer bestuurlijke boetes opgelegd in verband met de uitvoering van de handhaving op woonfraude en leegstand, waardoor hogere baten van € 1,6 miljoen is gerealiseerd. Ook is er sprake van € 0,33 miljoen hoger dan begrote rentebaten.
Er zijn lagere baten van € 3,9 miljoen ontvangen uit het Mobiliteitsfonds in verband met lagere uitgaven voor Wijkvernieuwing en Ontwikkeling en er is € 1,8 miljoen minder gedeclareerd bij het ISV.

De totale lasten van € 50,0 miljoen zijn € 4,4 miljoen lager dan begroot, wat verklaard wordt uit € 3,9 miljoen lagere uitgaven voor Wijkvernieuwing en Ontwikkeling door een latere start van de projecten vanwege extra benodigde voorbereidingstijd. Daarbij komt € 2,2 miljoen aan lagere lasten voor het programma Woningkwaliteit, waarvan de uitvoering na besluitvorming in juni, pas in de tweede helft van het jaar op gang is gekomen en het zwaartepunt van de uitgaven is verschoven in de tijd. Daarnaast is er voor € 0,5 miljoen lagere lasten in verband met lagere subsidieverlening. Er is sprake van € 1,23 miljoen hogere lasten dan begroot in verband met een verschuiving van de lasten betreffende het ISV van de stadsdelen naar de centrale stad. Bovendien is er sprake van hogere lasten van € 0,8 miljoen vanwege de huisvesting van een groter aantal statushouders. In de Najaarsnota 2016 is een overschrijding van € 1,6 miljoen gemeld als prognose voor het huisvesten van 2.200 statushouders. Ultimo 2016 zijn er minder statushouders gehuisvest dan verwacht, namelijk 2.057 statushouders. Dit komt door een verminderd aantal beschikbare woningen en een lagere bezettingsgraad per woning.

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 6,5 miljoen zijn € 2,4 miljoen lager dan begroot, vooral door € 1,7 miljoen lagere inkomsten uit de ISV-gelden voor stedelijke vernieuwing door vertraging in uitvoering en verrekening van projecten. Tegenover deze lagere opbrengsten staan lagere lasten. Verder waren er € 0,6 miljoen minder baten voor de uitvoering van de huisvestingswet door de verschuiving van de dekking van projectkosten van HSV-middelen naar ISV-middelen.

De totale lasten van € 30,5 miljoen zijn € 3,7 miljoen lager dan begroot omdat de uitgaven voor stedelijke vernieuwing en wonen € 2,3 miljoen lager waren als gevolg van vertraging en verrekening in uitvoering van projecten. Daarnaast was er voor € 1,4 miljoen aan lagere lasten het vanaf 2016 voor stedelijke vernieuwing beleid is dat alle proces- en uitvoeringskosten ten laste van grondexploitaties gebracht worden.

De lagere onttrekking aan de reserves van € 1,6 miljoen wordt in de eerste plaats veroorzaakt door een lagere onttrekking uit het Stedelijk Mobiliteitsfonds.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen.*

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	**Stand ultimo 2015**	**Gerealiseerde mutaties 2016**		**Stand ultimo 2016**	**Begrote mutaties 2016**	
		+	**-/-**		**+**	**-/-**
Reserve KTA-deel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	1,9		-1,4	0,5		0,7
Reserve vastgoeddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	67,9	32,2	18,3	81,8	10,7	20,0
Stedelijke reserve Wonen boven winkels	0	0,8	0	0,8		

Toelichting

KTA-deel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting
In de Begroting 2016 is rekening gehouden met € 0,7 miljoen aan subsidies. In 2016 is er ruim € 0,9 miljoen aan subsidies verleend. Daarnaast is in het kader van de Eindbalans Stimuleringsfonds € 0,4 miljoen overgeheveld naar de reserve Vastgoeddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting.

Vastgoeddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (naamswijziging: Corporatiebudget)
Er is in totaal € 21,5 miljoen meer toegevoegd aan deze reserve. In de Begroting 2016 is alleen rekening gehouden met de meerwaarde uit erfpacht en de rentebaten van de reserve Stimuleringsfonds Vastgoeddeel. Door het vaststellen van de Eindbalans Stimuleringsfonds zijn deze baten alleen in de eerste helft van het jaar ontvangen. Daarnaast is incidenteel € 24,7 miljoen ontvangen uit het Vereveningsfonds en toegevoegd aan de reserve Corporatiebudget. De onttrekking is € 1,7 miljoen lager (incl. vrijval) ten opzichte van de Begroting 2016. Er zijn minder subsidies verleend.

Stedelijke reserve Wonen boven winkels en bedrijven
In 2016 heeft er een hogere dotatie van € 0,8 miljoen plaats gevonden dan begroot aan deze reserve. Deze reserve is met de Najaarsnota 2016 ingesteld, om uitvoering te geven aan de vernieuwde regeling Wonen boven winkels gemeente Amsterdam. In de Najaarsnota 2016 is tevens besloten om incidenteel € 0,5 miljoen vanuit de Leegstandsmiddelen te doteren aan deze reserve. Daarnaast is € 0,3 miljoen overgeheveld vanuit de (oude) reserves Woningonttrekking van de Bestuurscommissies, omdat deze zijn gecentraliseerd in het kader van de vernieuwde regeling.

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
		+	-/-		+	-/-
AMH-fonds	5,1	0,5	5,6	0	0,6	0,7
Starterslening	3,3	0,5	3,8	0	0,6	0,8
Voorziening Starterslening 2013	3,7	0	3,7	0	0	0,5

De bovengenoemde voorzieningen AMH-fonds, Starterslening en Voorziening Starterlening 2013 vallen vrij in de jaarrekenin, omdat deze niet voldoen aan de richtlijnen.

Risicobeheersing

Manifest risico

1 Onvoldoende woningen voor middeninkomens.
Maatregel
Gemeente maakt met huurders en corporaties aanbiedingsafspraken voor woningen onder de € 971 (prijspeil 2015).

Actuele risico's

1 Het aantal sociale huurwoningen daalt onder de 187.000.
Maatregel
De gemeente maakt afspraken met huurders en corporaties over de hoeveelheid sociale huurwoningen.

2 De Huisvestingswet biedt onvoldoende instrumenten om effectief te kunnen handhaven.
Maatregel
Actieve lobby bij het Rijk en gemeentelijke inzet op digitale recherchering, aanpak recidive en gerichte acties.

Toelichting

Manifest risico
Dit risico heeft zich al gemanifesteerd. Er is een stevige afspraak met de corporaties over het middensegment gemaakt, maar corporaties hebben maar een klein deel van de vrije sector huurwoningen in hun bezit. De invloed van de gemeente op de particuliere vrije sector is zeer beperkt (behalve via grondprijs). Wel is het zo dat particulieren steeds meer kleine middensegmentwoningen bouwen.

Actueel risico 1
Gezien de genomen maatregelen (afspraak bodem sociale huurwoningen van corporaties) en gezien de huidige voorraad aan sociale huurwoningen (circa 223.000 van corporaties en particulieren) is er momenteel geen reden om aan te nemen dat de voorraad sociale huurwoningen de komende jaren onder de 187.000 zakt.

Actueel risico 2
De lobby bij het Rijk heeft bijgedragen aan het tot stand komen van extra wettelijke mogelijkheden voor handhaving. Het vergroten van de handhavingscapaciteit en de inzet van nieuwe methoden zoals digitale recherchering hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het tegengaan van illegale toeristische verhuur. De bestaande wetgeving blijft echter onvoldoende om effectief te kunnen handhaven, zodat de lobby bij het Rijk wordt voortgezet.

Subsidies van betekenis in 2016

Bedragen x € 1000

1	Stimuleringsfonds vastgoeddeel en KTA deel	23.655
2	Wijksteunpunten Wonen en ASW	5.466
3	Energie coaches en bespaarpakketten	688
4	Huurdersvereniging Amsterdam	487
5	Emil Blaauw Proceskostenfonds (EBF)	135
Totaal		**30.431**

Toelichting

1 Conform subsidieverordening stedelijke vernieuwing Amsterdam worden subsidies verleend aan de corporaties om woningen te verbeteren en nieuwbouwwoningen te realiseren. In 2016 is in totaal € 22,7 miljoen aan subsidies verleend uit het Stimuleringsfonds vastgoeddeel en € 0,9 miljoen uit het Stimuleringsfonds KTA deel.

2 ASW en Wijksteunpunten Wonen: Dit zijn de middelen die worden besteed aan bewonersondersteuning. Hieronder vallen de 7 WSWonen in de stadsdelen, de stedelijke taken van WSWonen (Stedelijk Bureau, Meldpunt Ongewenst Verhuurgedrag, vliegende keep en flexibele inzet) en de stedelijke programma's van ASW, zoals inzet op zelfbeheer, energie en duurzaamheid, wooncoaches en wooncoöperaties.

3 De subsidie voor Energiecoaches en bespaarpakketten wordt ingezet voor de opleiding en begeleiding van Energiecoaches die aan huis een op het betreffende huishouden toegespitst energieadvies en materialen voor energiebesparing aanbieden. In de Begroting 2016 waren deze subsidie aanvragen nog niet bekend.

4 De Huurdersvereniging Amsterdam (HA) heeft als hoofddoel het behartigen van en opkomen voor de belangen van alle huurders in Amsterdam op stedelijk niveau.

5 Het Emil Blaauw Proceskostenfonds verzorgt juridische ondersteuning aan huurders.

De subsidies aan ASW, Wijksteunpunten Wonen, Huurdersvereniging Amsterdam en Emil Blaauw: Proceskostenfonds zijn verleend conform het bedrag in de begroting 2016. De definitieve beschikking vindt plaats in het voorjaar van 2017, op basis van de eindverantwoording.

Portefeuillehouders: wethouders Van der Burg en Ivens

9.4 Grond en Ontwikkeling

Gebieden ontwikkelen en grond uitgeven voor het realiseren van vastgoed en transformatie van gebouwen.

Belangrijke ontwikkelingen

De aantrekkelijkheid van Amsterdam als stad om te wonen, te werken en te verblijven zorgt voor een grote druk op de vastgoedmarkten. Dit heeft zich onverminderd doorgezet in 2016. Door de grote vraag naar woningen in Amsterdam komt de betaalbaarheid onder druk te staan.
In 2016 zijn nieuwe wettelijke kaders voor het begroten en verantwoorden van de grondexploitaties van kracht geworden. Daarnaast zijn de grondexploitaties aangemerkt als ondernemersactiviteit waarvoor de gemeente Amsterdam vennootschapsbelastingplichtig is.
De hoge instroom van vluchtelingen heeft gezorgd voor een grotere opgave op het gebied van de huisvesting van kwetsbare groepen.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B C D

Hoogwaardige gebieds- en vastgoedontwikkeling

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator doel				
Totaal aantal nieuwe woningen (start bouw)	5.203 (2014)	5.000	5.705	2017 5.000 2018 5.000 2019

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

In 2016 zijn5.705 woningen in aanbouw genomen, waarmee voor het derde jaar op rij boven de doelstelling van 5.000 uitkomen. De nieuwbouwproductie wordt gerealiseerd in alle segmenten (sociale huur, middel dure huur, studenten- en jongerenwoningen en vrije sector).
Alleen het aantal studentenwoningen is achtergebleven bij de doelstelling. In 2015 was er echter sprake van een piek in het aantal studenten- en jongerenwoningen (circa 3.000 studentenwoningen en 1.000 jongerenwoningen). Als we kijken naar de realisatie over 2015 en 2016 samen, dan ligt het programma halverwege goed op koers om de totale doelstelling voor de periode 2015-2018 te halen.

Doel 2 Zie activiteiten hierna A B C D

Amsterdam heeft voldoende bouwgrond voor (de toenemende vraag naar) woningen en andere functies

Indicator doel
Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 2 te bereiken

Door de druk op de woningmarkt loopt het aantal beschikbare kavels terug. Met het vaststellen van Koers 2025 zijn nieuwe locaties bepaald waar in de toekomst gebiedsontwikkeling kan plaatsvinden.

Doel 3

Zie activiteiten hierna C D E

Een goed gebruik van het beschikbare vastgoed

Indicator doel
Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

In Amsterdam is het afgelopen jaar 156.000 m² onttrokken aan de kantorenmarkt. Deze lege kantoren worden momenteel getransformeerd naar woningen of een andere functie. In 2016 is begonnen met de bouw van 1.370 woningen in getransformeerde gebouwen. De transformatie levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de woningbouwproductie en het verminderen van de kantorenleegstand in de stad.

Activiteiten

A Opdrachtgever bij plan- en besluitvorming bij gebiedsontwikkelingsprojecten

Indicator activiteit
Voor dze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1 en 2

B Saneren vervuilde grond en coördineren van grondstromen

Indicator activiteit
Voor dze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1 en 2

C Programmeren bouwproductie en transformatie voor specifieke doelgroepen

		Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019	
Indicatoren activiteit						
1	Start bouw nieuwe sociale woningen (inclusief studentenwoningen en particuliere sociale huur)	1.787 (2014)	1.200	1.251	2017 2018 2019	1.200 1.200
2	Aantal toegevoegde woningen voor studenten (nieuw en transformatie/zelfstandig en onzelfstandig)	600 (2014)	2.000	1.084	2017 2018 2019	2.000 2.000
3	Aantal nieuwe woningen voor jongeren (nieuw en transformatie)	476 (2014)	625	734	2017 2018 2019	625 625
4	Nieuw gerealiseerde midden huurwoningen		800	1.319	2017 2018 2019	900 1.000

Hoort bij doel 1, 2 en 3

D Selecteren en contracteren van investeerders in gebieds- en vastgoedontwikkeling

Indicator activiteit
Voor deze activiteit is bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 1, 2 en 3

E **Stimuleren van transformaties van leegstaand vastgoed naar woningen en andere functies**

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicatoren activiteit				
1 Totaal aantal woningen door transformatie	1.229 (2014)	>1.250	1.370	2017 >1.250 2018 >1.250 2019
2 Aantal m² getransformeerde kantoren	60.000	>60.000	156.000	2017 >60.000 2018 >60.000 2019
Hoort bij doel 3				

Toelichting

Bijna alle doelstellingen zijn behaald in 2016. De nieuwbouwproductie wordt gerealiseerd in alle segmenten (sociale huur, middel dure huur, studenten- en jongerenwoningen en vrije sector). Alleen het aantal studentenwoningen is achter gebleven bij de vastgestelde indicator. In 2015 was er echter sprake van een piek in het aantal studenten- en jongerenwoningen (circa 3.000 studentenwoningen en 1000 jongerenwoningen). Als wordt gekeken naar de realisatie over 2015 en 2016 samen, dan ligt het programma halverwege goed op koers om de totale doelstelling voor de periode 2015-2018 te halen.

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 9.4 **Baten** 1.135,1 **Lasten** 1.148,6

Bodemsanering en nazorg

Activiteit **B**

Baten 68,5
Lasten 94,9

In 2016 is bijna € 8 miljoen uitgegeven aan stedelijke bodemsaneringsprojecten en de exploitatie van nazorglocaties en gronddepots. Bij de gronddepots is een opbrengst van bijna € 4 miljoen gerealiseerd, samenhangend met het verwerken van grondstromen. In 2016 is een bedrag van bijna € 12 miljoen van het Rijk ontvangen die specifiek bestemd is voor bodemsaneringsopgaven in Amsterdam. De kosten en opbrengsten worden bijna geheel verrekend met reserves en hebben slechts een beperkte relatie met de algemene middelen. Naast de genoemde financiële stromen zijn in de baten en lasten ook de samenvoeging van een aantal reserves en voorzieningen tot de nieuwe reserve stedelijke bodemsanering en nazorg en de bij de voorjaarsnota vastgestelde intertemporele compensatie bodemsanering meegenomen. Daardoor is het niveau van baten en lasten in bovenstaande tabel veel hoger dan de daadwerkelijke kosten en opbrengsten.

Grondexploitatie

Activiteit **A** **D**

Baten 1.052,9
Lasten 1.038,3

In 2016 zijn € 1.052,9 miljoen aan baten en € 1.038,3 miljoen aan lasten gerealiseerd. De financiële stromen in de gebiedsontwikkeling hebben geen relatie met de algemene middelen. Uitzondering hierop is de door de raad vastgestelde uitname uit het Vereveningsfonds van € 50 miljoen (waarvan € 15 miljoen in 2016) voor achterstallig onderhoud in buurten buiten de ring en sportaccommodaties.

De grondwaarde van de nieuwe gronduitgiften voor bouwlocaties bedroeg € 355 miljoen in 2016. Daarnaast zijn in 2016 veel substantiële optievergoedingen ontvangen waardoor ook in financieel opzicht de prestaties in de gebiedsontwikkeling uitstekend zijn.

In 2016 zijn vele mooie resultaten behaald in de gebiedsontwikkelingsprojecten. Voorbeelden zijn de vrijgave van het stedenbouwkundig plan Sluisbuurt, het vaststellen van het investeringsbesluit Centrumeiland en het herziene investeringsbesluit Sloterdijk Centrum. Verder waren er de geslaagde tenders in onder andere de Houthavens, het CAN-gebied, Sloterdijk, Kop Weespertrekvaart, Amstelkwartier, Steigereiland en Podium Lelylaan, waarmee ook de gronduitgifte in 2017 grotendeels verzekerd is.

Op 5 oktober 2016 heeft de gemeenteraad unaniem ingestemd met de *Visie Zuidas 2016* en met drie moties en twee amendementen belangrijke focuspunten en prioriteiten benoemd over woningbouwdifferentiatie, kunst en cultuur en groen en water. Met de Visie Zuidas als kader moet het succes van Zuidas als zakencentrum in stand blijven, terwijl Amsterdam zich opmaakt voor een van de grootste infrastructurele projecten uit de geschiedenis: het Zuidasdok. Daarnaast worden er in totaal ruim 7.000 woningen gerealiseerd en wordt het gebied steeds levendiger.

De samenwerkingsafspraken met de woningcorporaties zijn in 2016 verder uitgewerkt. Dit heeft geleid tot de opheffing van het Stimuleringsfonds per 1 juli 2016. De grondexploitaties uit het Stimuleringsfonds zijn opgegaan in het Vereveningsfonds, waardoor vanuit één fonds gewerkt wordt aan gebiedsontwikkeling in Amsterdam. Dit verhoogt de transparantie en beheersbaarheid van de projectenportefeuille.

Tijdelijke en permanente transformaties

Activiteit C E

Baten	1,1
Lasten	2,0

In 2016 is een bedrag van € 2 miljoen uitgegeven aan het begeleiden van broedplaatsinitiatieven. Er zijn subsidies verstrekt voor verschillende nieuwe broedplaatsen in de stad en voor 48 atelierwoningen.

Woningbouw

Activiteit C D

Baten	12,6
Lasten	13,5

De in de begroting vastgelegde doelen voor het stimuleren van jongeren- en studentenhuisvesting, zelfbouw, transformatie, woningbouwregie, vastgoedmarketing en beleid zijn, op één na, allemaal behaald in 2016 . Daarnaast is in 2016 verder gewerkt aan de (tijdelijke) huisvesting van statushouders. Medio 2016 is het go-besluit voor de eerste tranche met vijf locaties en het AZC Willinklaan door de raad genomen. Daarnaast is het AZC Wenkebachweg geopend met plek voor 1.000 asielzoekers.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	646,0	584,2	740,7	156,5
Lasten	546,4	557,0	637,9	81,0
- *Saldo van baten en lasten*	*99,6*	*27,2*	*102,7*	*75,5*
Onttrekking reserves	89,7	208,2	354,9	146,8
Toevoeging reserves	203,7	239,1	470,8	231,7
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-114,0*	*-30,9*	*-115,8*	*-84,9*
Subtotaal stedelijk	**-14,4**	**-3,7**	**-13,1**	**-9,4**
Gebiedsgericht werken				
Baten	47,8	21,9	38,5	16,6
Lasten	48,7	22,7	39,4	16,7
- *Saldo van baten en lasten*	*-0,9*	*-0,7*	*-0,8*	*-0,1*
Onttrekking reserves	2,2	0,5	1,0	0,5
Toevoeging reserves	0,3	0,5	0,6	0,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*1,9*	-	*0,4*	*0,4*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**1,0**	**-0,7**	**-0,4**	**0,3**
Totalen programmaonderdeel 9.4	**-13,4**	**-4,4**	**-13,5**	**-9,1**

Het programmaonderdeel heeft een negatief saldo van € 13,5 miljoen in de realisatie, € 9,1 miljoen lager dan begroot. Dit is het resultaat van een negatief saldo van € 9,4 miljoen voor de stedelijke taken en een positief saldo van € 0,3 miljoen voor gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

De negatieve afwijking ten opzichte van de begroting van € 9,5 miljoen op de stedelijke taken wordt veroorzaakt doordat de lasten van het programma Huisvesting kwetsbare groepen (opgenomen onder programmaonderdeel 9.3) lager uit zijn gekomen. Hierdoor is de onttrekking van de reserve Bouwstimulering die dient ter dekking van deze lasten en die in dit programmaonderdeel is verantwoord, lager uitgevallen dan begroot. Daarnaast zijn er afwijkingen ontstaan als gevolg van discrepanties tussen de baten en de lasten in de begroting. De mutaties ten opzichte van de begroting zijn hieronder verder toegelicht (zie ook *5.5 Vereveningsfonds*).

De totale baten van € 740,7 miljoen zijn € 156,5 miljoen hoger dan begroot. De belangrijkste oorzaak voor de afwijkingen ten opzichte van de begroting is de opheffing van het Stimuleringsfonds (zie *5.5 Vereveningsfonds*). De reserves en voorzieningen in dat fonds zijn vrijgevallen en vervolgens toegevoegd aan het Vereveningsfonds. Deze boekhoudkundige verschuivingen, waarmee vele tientallen miljoenen gemoeid zijn, verklaren het grootste deel van de afwijkingen in de baten, lasten, onttrekkingen en dotaties, maar zij hebben geen effect op het rekeningresultaat. Door de vele gronduitgiften in 2016 vallen ook de baten hoger uit dan begroot.

De totale lasten van € 637,9 miljoen zijn € 81 miljoen hoger dan begroot. Ook dat wordt in de eerste plaats veroorzaakt door de opheffing van het Stimuleringsfonds. Daarnaast zijn de kosten in de grondexploitaties lager dan begroot door lagere proceskosten en doordat werkzaamheden zijn doorgeschoven naar 2017. De financiële stromen in de grondexploitaties hebben geen effect op het rekeningresultaat omdat zij per saldo worden geactiveerd in de ´voorraden onderhanden werk´. Hierdoor zijn de lasten uiteindelijk hoger dan begroot. Er waren € 2 miljoen lagere lasten voor bodemsanering en nazorg doordat een aantal stedelijke bodemsaneringsprojecten zijn vertraagd. De baten en lasten worden grotendeels verrekend met reserves zodat het jaarrekeningresultaat niet wordt beïnvloed door deze mutaties. Alleen de lagere lasten voor het ruimen van explosieven zorgen voor een positief effect op het rekeningresultaat van € 0,7 miljoen.

Mutaties reserves
De totale toevoeging aan de reserves van € 470,8 miljoen is € 231,7 miljoen hoger dan begroot. De totale onttrekking aan de reserves is € 354,9 miljoen en is € 146,8 miljoen hoger dan begroot. Ook hier is de al eerder genoemde opheffing van het Stimuleringsfonds (zie 5.5 Vereveningsfonds).

Toelichting Gebiedsgericht werken

De totale baten van € 38,5 miljoen voor grondexploitaties zijn € 16,6 miljoen hoger dan begroot door wijzigingen in het onderhanden werk. Hierdoor zijn ook hogere lasten gerealiseerd.

Reserves en voorzieningen

In deze paragraaf zijn alleen die reserves en voorzieningen opgenomen waarin ten opzichte van de Begroting 2016 significante mutaties (> € 0,5 miljoen) plaatsgevonden hebben of waarvan het verloop in 2016 bestuurlijk relevant is. Het verloop van de overige reserves en voorzieningen van dit programmaonderdeel komt aan de orde in *8.2 Verloopstaat reserves* en *8.3 Verloopstaat voorzieningen.*

Reserves

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016		Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016	
Grond en Ontwikkeling		+	-/-		+	-/-
Reserves Vereveningfonds	304,5	276,2	184,3	396,4	141,8	73,8
Reserves Stimuleringsfonds	96,4	13,7	110,1	0	24,0	23,5
Reserves Bodemsanering	22,6	86,1	46,4	62,3	105,8	68,1
Reserve Bouwstimulering	58,3		8,0	50,3		13,9
Reserve Zuidas	81,3	126,5	-	207,8	1,5	-15,3

Toelichting

De afwijkende dotaties en onttrekkingen in de reserves van het Vereveningsfonds (VEF) zijn veroorzaakt door de opheffing van het Stimuleringsfonds per 1 juli 2016, zoals eerder vermeld. Daarnaast is de reserve herstructurering Foodcenter opgeheven en de vrijval is toegevoegd aan het VEF. Er heeft een winstneming van € 136 miljoen plaatsgevonden vanuit de grondexploitaties. Er heeft een onttrekking plaatsgevonden van € 130 miljoen in verband met een actualisatie van de voorziening plantekorten. In paragraaf 7.5 Vereveningfonds is een uitgebreide toelichting op de mutaties opgenomen.

- De reserves Stimuleringsfonds zijn overgeheveld naar het Vereveningfonds in verband met het opheffen van het Stimuleringsfonds
- De hoogte van de dotatie bestaat uit het saldo van de ontvangen Rijksbijdragen en de gerealiseerde kosten. De realisatie van de kosten is lager dan begroot door vertraging in de uitvoering. Het effect hiervan is een hogere dotatie van circa € 3 miljoen. Daartegenover staat een lagere dotatie dan begroot van € 22,5 miljoen als gevolg van een samenvoeging van twee reserves (Diemerzeedijk en Stedelijke bodemsanering, alsmede de decentralisatieuitkering bodemsanering). Deze financieel-technische mutatie was begroot via de exploitatie te lopen, maar is in de realisatie als balansmutatie verwerkt, ter voorkoming van een opblaaseffect in de exploitatie. Daarmee is de dotatie (maar ook de onttrekking) 22,5 miljoen lager dan begroot. Per saldo is sprake van een lagere dotatie van € 19 miljoen. Tenslotte is bij de Voorjaarsnota 2016 is € 44 miljoen 'geleend' uit de reserve door het bestuur onder de voorwaarde dat de komende vier jaar € 11 miljoen per jaar wordt teruggestort.
- De afwijking bij de Reserve Bouwstimulering is het gevolg van het doorschuiven van activiteiten naar 2017.
- Reserve Zuidas: In 2016 is een winstneming van in totaal €125 miljoen verwerkt. Conform de BBV-voorschriften zijn de proceskosten niet onttrokken aan de reserve, maar geactiveerd in het saldo Voorraad onderhanden werk Zuidas.

Nota bene. De in de tabel genoemde bedragen zijn optellingen van meerdere reserves om op hoofdlijnen te kunnen rapporteren. Dat betekent dat de bedragen kunnen afwijken van de verloopstaat reserves (zie *8.2 Verloopstaat reserves*).

Voorzieningen

Bedragen x € 1 miljoen	Stand ultimo 2015	Gerealiseerde mutaties 2016 +	Gerealiseerde mutaties 2016 -/-	Stand ultimo 2016	Begrote mutaties 2016 +	Begrote mutaties 2016 -/-
Voorziening gronddeel Stimuleringsfonds	110,6	7,1	-95,0	22,7	4,5	

Deze voorziening was ingesteld om bijdragen aan derden te kunnen dekken die het gevolg zijn van gemaakte afspraken. Door de opheffing van het Stimuleringsfonds en de gewijzigde BBV-regelgeving is deze voorziening grotendeels opgegaan in de voorziening plantekorten GREXen voor gemaakte afspraken. Deze externe bijdragen zijn gerelateerd aan de gebiedsontwikkeling in Amsterdam. Het gaat dan om toegezegde bijdragen aan woningcorporaties vanuit het gronddeel van het voormalige Stimuleringsfonds en bijdragen aan infrastructurele projecten, die niet door de gemeente worden uitgevoerd.

Beleidskaders

- De Structuurvisie
- Samenwerkingsafspraken met corporaties en huurders
- Nota Grondprijsbeleid
- Actieplan Woningbouw

Risicobeheersing

Actuele risico's

1 Stagnatie in de woningbouwproductie door onvoldoende bouwrijpe grond.
Maatregel
Ontwikkeling nieuwe locaties (onder andere Koers 2025).

2 Lagere opbrengsten door het wegvallen van de marktvraag (investeerders).
Maatregel
Productie aanpassen aan de marktvraag, voorinvesteringen vooraf dekken en marketingactiviteiten (onder meer vastgoedbeurzen).

3 Gewenste programmering (doelgroepen) wordt niet gerealiseerd
Maatregel
Aandacht voor programmering bij tenders en uitvoeren specifieke programma's (zelfbouw, jongeren en studentenhuisvesting, statushouders en broedplaatsen)

Toelichting

Het risico op een tekort onvoldoende bouwrijpe grond wordt verkleind door te werken aan nieuwe gebiedsontwikkelingen. Dit gebeurt vanuit het programma Koers 2025 en door nieuwe strategie- en investeringsbesluiten vast te stellen. Maar er zijn grenzen aan de groei van de stad en daarom zoeken we ook de regionale samenwerking. Bovendien bouwen we woningen door bestaand vastgoed te transformeren.
Op dit moment is de marktvraag in alle segmenten hoger dan het aanbod. Het risico van het wegvallen van de marktvraag en het risico dat de programmering niet aansluit bij de markt hebben zich daarom niet voorgedaan in 2016. Dit blijven wel de belangrijkste risico's voor de gebiedsontwikkelingsprojecten van de gemeente.

Subsidies van betekenis in 2016

Bedragen x € 1000

1	Bureau Broedplaatsen	1.300
2	Jongeren- en studentenhuisvesting	1.200
Totaal		**2.500**

Toelichting

In 2016 is voor een bedrag van € 1,3 miljoen aan subsidies toegewezen voor nieuwe initiatieven op het gebied van broedplaatsen en atelierwoningen. Het gaat om zeven nieuwe broedplaatsen waaraan subsidies zijn verstrekt en 48 atelierwoningen.

Daarnaast is € 1,2 miljoen aan subsidies verstrekt aan vijf projecten met jongeren- en studentenwoningen. In totaal zijn in 2016 circa 1.800 jongeren- en studentenwoningen gerealiseerd. De verstrekte subsidies zijn vooral verstrekt om de betaalbaarheid van deze woningen voor de studenten en jongeren te vergroten.

Portefeuillehouders: gebiedswethouders

9.5 Stadsdelen

Jaarrekening 2016

Stadsdelen programma 9 **Baten** 98,3 **Lasten** 118,4

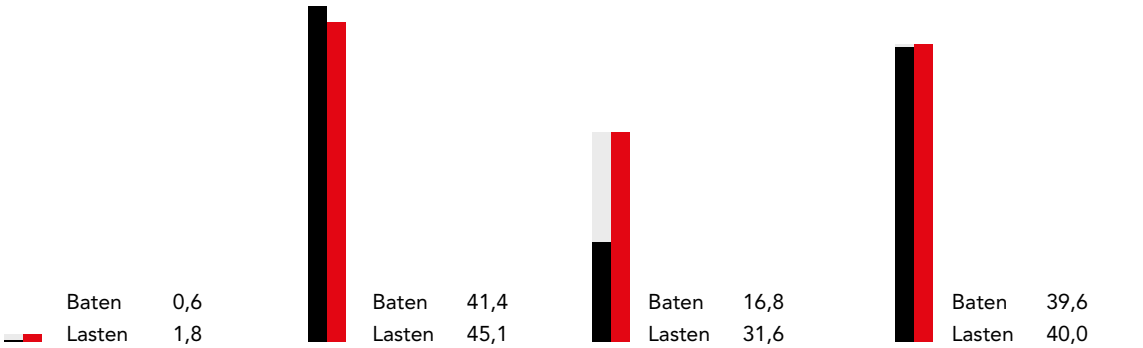

	Baten	Lasten
9.1 Gemeentelijk vastgoed	0,6	1,8
9.2 Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht	41,4	45,1
9.3 Wonen en stedelijke vernieuwing	16,8	31,6
9.4 Grond en ontwikkeling	39,6	40,0

Gemeentelijk vastgoed

De stadsdelen hebben het gemeentelijke vastgoed dat zij beheerden met ingang van 2016 overgedragen aan de centrale afdeling. Na deze centralisering voeren de stadsdelen in samenhang met gemeentelijk vastgoed geen zelfstandige taken meer uit.

Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht

De stadsdelen zijn op zoek naar balans op de woningmarkt, naar het behouden en bevorderen van gemengde buurten en naar het voorkomen van een tweedeling tussen oud en nieuw. Dat vraagt om een evenwichtige woningbouwontwikkeling met bijpassend voorzieningenniveau, aansluitend op de wensen van diverse groepen woningzoekenden waaronder jongeren, starters, ouderen, en mensen met lage- en middeninkomens, waarbij ook nog de grote vraag naar zelfbouwkavels komt. En bij al die groei van nieuwbouw zijn er in bestaande woonwijken, die vaak direct grenzen aan vernieuwingsgebieden, achterstanden in onderhoud die aangepakt moeten worden.

Nieuw-West zoekt de balans tussen sociale- en vrije sector huurwoningen. In West verloopt de afronding van de stedelijke vernieuwing in de Kolenkitbuurt en Robert Scottbuurt voorspoedig. Met de resultaten in de stedelijke vernieuwing wordt bijgedragen aan zowel de balans in de woningvoorraad als aan de gemengde buurten. Oost streeft naar een betere match tussen vraag en aanbod, in bijvoorbeeld De Watergraafsmeer en het behouden van het aantal betaalbare woningen in Oud-Oost. Ook voor het in stand houden van het evenwicht in het Oostelijk Havengebied is de aanwezigheid van betaalbare huurwoningen een belangrijk thema, waarbij er zorg is over stijging van de huren. Oost organiseerde het symposium Langer zelfstandig wonen, waarop bewoners en partners, waaronder de corporaties, ideeën uitwisselden en architecten en ontwikkelaars kennis konden nemen van de woonwensen van oudere stadsbewoners.

Centrum was gericht op het bewaken en verbeteren van de functiebalans (wonen, werken, recreëren), omdat deze functies in de binnenstad een precair evenwicht hebben bereikt, dat door de inventiviteit van de markt iedere keer weer onder druk komt te staan. Op een aantal locaties in het centrum kent het straatbeeld steeds meer winkels die gericht zijn op toeristen en verschraalt het aanbod voor de bewoners.

Binnen het huidige bestuurlijke stelsel heeft de bestuurscommissie adviesbevoegdheid op door wethouders of het college voorgenomen beleid of stedelijke ontwikkeling. In 2016 is door West advies uitgebracht op *Koers 2025* en de strategienota's *Sloterdijk 1 en Multatulisportpar*k. Zuid heeft met het oog op een betere balans tussen leefbaarheid en levendigheid en op het behoud van kleinschaligheid aanpassingen gedaan in het bestemmingsplan Noord/Zuidlijn-De Pijp, waarvan de geactualiseerde versie is vastgesteld. Het voorontwerp bestemmingsplan De Pijp 2018 vastgesteld en een jaar ter inzage gelegd. Zuidoost heeft nu en in de komende jaren een flinke opgave aan de wettelijk verplichte actualisatie van bestemmingsplannen. Door planologische capaciteitsuitbreiding konden in 2016 nieuwe bestemmingsplannen opgepakt worden en is daarnaast is doorgewerkt aan de bestemmingsplannen die al in 2015 zijn opgestart: een bestemmingsplanprocedure duurt in het huidige bestuurlijke stelsel anderhalf à 2 jaar.

In Noord is het planaanbod blijven groeien met 1.095 opgeleverde woningen en start bouw voor 979 woningen in 2016. De betekenis van de recente bevolkingsontwikkeling voor de ontwikkeling van, en het woningaanbod in de wijken, is onderzocht. Op basis daarvan kan in samenspraak met ontwikkelende partijen en corporaties gestuurd worden op een passend aanbod en adequaat woonbeleid in nieuwe en bestaande wijken, vooral aan het IJ, dat steeds meer deel uit gaat maken van het centrum van de stad. In Nieuw-West is in 2016 is gestart met de uitwerking voor het Schinkelkwartier van *Koers 2025* dat fungeert als kader voor de transformatie van sport-, bedrijven- en kantoorgebied naar woongebied gemengd met creatieve en innovatieve economie. Oost bevorderde in het Cruquius-gebied een gemengd bouwprogramma, waarin aandacht is voor levensloopbestendige woningen. Het moet een mix van betaalbare huurwoningen en koopwoningen in het middensegment opleveren, bestemd voor zowel jongeren als senioren. Centrum bevorderde, beschermde en versterkte de woonfunctie en de ouderenhuisvesting.

In Oost worden panden met achterstallig onderhoud op projectmatige wijze actief opgespoord om tot een oplossingsgerichte samenwerking te komen. Pas als minnelijk overleg niet tot resultaat leidt, volgt een aanschrijvingstraject. In 2016 zijn zevenentwintig panden opgeknapt. In Zuid zijn in 2016 twintig pandeigenaren aangeschreven wegens achterstallig onderhoud en is waar nodig is een handhavingsprocedure gestart. Ook in West leidden aanschrijvingen bij achterstallig onderhoud tot de verbetering van panden.

West startte in het flex-project woonfraude vierenvijftig trajecten tegen het onrechtmatige gebruiken van woningen als hotel. In Centrum ligt in project 1012 de focus op het opwaarderen van het functieaanbod (wonen, werken, recreëren) en terugdringen van de criminele infrastructuur.

Wonen en stedelijke vernieuwing

De stadsdelen spelen elk hun rol in het verwezenlijken van de stedelijke vernieuwing, die aansluit op de *Structuurvisie 2040* en de operationalisering daarvan in *Koers 2025*. Het gaat onder andere om het opvangen van de vraag naar bouwlocaties en de ambitie woningen toe te voegen door 'verdichting', ofte wel het beter benutten of intensiveren van bestaand stedelijk gebied. Het doel is een inclusieve stad die plaats biedt aan oude en nieuwe bewoners, en aan ondernemers, en de verbreding van een van de belangrijkste kwaliteiten van Amsterdam, de menging van wonen, werken en ontspanning.

In 2016 is in Nieuw-West gestart met de uitwerking van *Koers 2025* voor de Ringzone West als kader voor de verdere 'uitrol van het centrummilieu' en de daarbij behorende voorzieningen en infrastructuur. Eén van de ruimtelijke trends is dat het hoog stedelijke centrumgebied van Amsterdam steeds intensiever gebruikt wordt en dat het zich meer en meer uitbreidt. Op basis van Koers 2025 is een doorstart voor de stedelijke vernieuwing in Geuzenveld/Slotermeer en Osdorp uitgewerkt om de noodzakelijke investeringen te kunnen genereren.

Voor het Hamerkwartier in Noord is naar een vorm gezocht om ontwikkelopgaven te koppelen aan investeringen in voorzieningen voor en kwaliteit van de aangrenzende gebieden (Vogelbuurt en IJplein). Het nieuwe wijkwinkelcentrum op het Mosveld en de Van der Pekstraat zijn plekken waar oude en nieuwe bewoners elkaar ontmoeten. De stedelijke vernieuwing in de Banne en Waterlandpleinbuurt verloopt goed. Onderzoek geeft aan dat vooral deze wijken bijdragen aan een wooncarrière van in

Noord gevestigde bewoners. In West is veel geïnvesteerd in de verbetering van de sociale cohesie, de economie en de herinrichting van de openbare ruimte. Een voorbeeld daarvan is het luifelproject in de Jan Evertsenstraat, waar van in totaal 69 van de 90 panden de luifels zijn gerenoveerd.

In Zuid worden meer huurwoningen voor middeninkomens en woningen voor stadsgezinnen gebouwd. Op de Zuidas is het project Square opgeleverd met 83 woningen in het middensegment en in Buitenveldert zijn na transformatie 112 ouderenwoningen en 13 studentenwoningen aan de woningvoorraad toegevoegd.

Grond en ontwikkeling

In de stadsdelen is in 2016 aan een breed scala aan transformatieprojecten gewerkt. Naast 'verdichting' is transformatie, het omvormen van bestaande gebouwen (bijvoorbeeld leegstaande kantoren) tot wooncomplexen, de tweede manier om de woningvoorraad uit te breiden. Ook kan leegkomend of leegstaand vastgoed (na transformatie) beschikbaar komen voor bedrijven en voorzieningen. In Centrum zijn dat gebieden als het Marineterrein, stadswerf Oostenburg, het Roetereiland (UVA campus) en het Oosterdoks-eiland. In West en Nieuw-West is leegstaand en maatschappelijk vastgoed getransformeerd naar een andere bestemming, terwijl ook de transformatie van de werkgebieden Foodcenter en Sloterdijk 1 voortging. Van de circa vijftig transformatieprojecten in Zuid zijn er vier voltooid, is een groot aantal projecten in voorbereiding of in uitvoering en ondergaat ook het Stadionplein een ingrijpende transformatie. Braakliggende terreinen worden bestemd voor de bouw van woningen zowel voor jongeren als ouderen.

In Zuidoost worden oude parkeergarages gesloopt, wordt de Dolingadeef volledig vernieuwd, de Flierbosdreef getransformeerd naar een gebied met nieuwe en gevarieerde woningbouw en zijn de tien deelprojecten van de Oogst van de Floriade volop in ontwikkeling. In West dragen projecten op meerdere locaties bij aan een balans tussen koop enerzijds en huur in de sociale en vrije sector anderzijds. Voorbeelden zijn ABC Nieuwpoortstraat (transformatie naar 150 woningen), planvorming Westerpark West (voormalig ING-complex Haarlemmerweg (600-900 woningen), de start van de derde Fase GAK-gebouw (120 jongerenwoningen) en de sloop van de 48 Piggelmeewoningen waarvoor 65 woningen (40 koop en 25 sociale huur) in de plaats komen. Project De Hallen nadert zijn voltooiing.

Nieuwe ontwikkellocaties in West zijn Jan Evertsenstraat West (Mercatorpark), Multatulisportpark en Sloterdijk 1, waarmee de basis is gelegd voor de realisatie van circa 5.000 woningen. Daarnaast zijn er kleine gronduitgiften gedaan.

In Nieuw-West zijn in 2016, in een gebalanceerde verdeling over de verschillende doelgroepen, 1.054 woningen in aanbouw genomen, waarvan 184 sociale huur, 187 markthuur, 415 marktkoop (waarvan 207 in zelfbouw) en 268 woningen voor studenten en jongeren. Van deze productie is ongeveer 80% toevoeging van nieuwe en 20% vervanging van bestaande woningen. Van de 1.054 in productie genomen woningen er 568 ontstaan door transformatie van leegstaand maatschappelijke of commercieel vastgoed. De totale leegstand in het stadsdeel is gedaald van 23% naar circa 15%.

Zuid heeft vergunning verleend voor de volgende transformatieprojecten: voormalige Valeriuskliniek, Rivierstaete, Karel du Jardinstraat 61-65 en de voormalige Citroëngebouwen. In Zuidoost wordt gewerkt aan de realisatie van de woningen op de al uitgegeven 40 vrije kavels in het gebied Venserpolder. In het laatste kwartaal van 2016 startte het bouwrijp maken van het terrein – hoek Dolingadreef en Bijlmerdreef – voor de realisatie van ongeveer 600 jongerenwoningen. Aan de Hoogoorddreef is terrein bouwrijp gemaakt voor een rouwcentrum. In de K-buurt startte de bouw van ruim 150 woningen en in Gaasperdam-Driemond is gewerkt aan de realisatie van 18 sociale huurwoningen en 7 markthuur woningen.

Programma Portefeuillehouders: burgemeester Van der Laan en wethouders Kock, Choho en Ollongren

10 Bestuur en ondersteuning

De gemeenteraad is volksvertegenwoordiger en stelt de kaders voor het beleid, het college van burgemeester en wethouders voert het beleid uit en de ambtelijke organisatie ondersteunt de beleidsuitvoering door het bestuur te adviseren.

Financiën 2016

Bedragen x € 1 miljoen

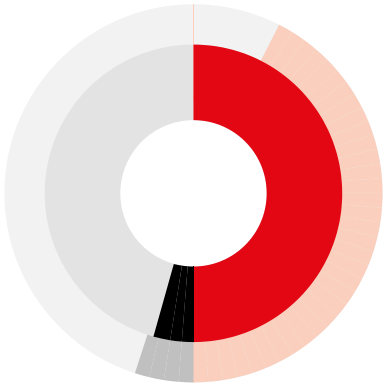

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	13,5	103,8	-90,4
Jaarrekening	12,5	126,0	-113,4

10.1 Bestuur

De dagelijkse besturing van de stad door de gemeenteraad, het college van B en W en de bestuurscommissies

26
hoofdsteden

- In maart hebben de collegepartijen het coalitieakkoord voor de periode 2014-2018 hernieuwd met het motto Amsterdam blijft van iedereen. Het bevat voor ruim € 100 miljoen aan extra investeringen in de stad en er zijn drie thema's toegevoegd: (1) een schone, hele en veilige stad, (2) de groei van de stad in goede banen leiden en (3) extra inzet op integratie.
- De burgemeesters van 26 hoofdsteden spraken op 21 april met de Europese Commissie over ontwikkelingen in steden, zoals luchtkwaliteit, betaalbare woningen en de opvang van vluchtelingen.
- Amsterdam is het centrum van de Metropoolregio Amsterdam (MRA), waar inwoners uit de regio werken, studeren, winkelen en zich vermaken. Amsterdam werkt samen tweeëndertig gemeenten, de provincies Noord-Holland en Flevoland en de Vervoerregio aan economische samenwerking, afstemming over ruimtelijke opgaven en bereikbaarheid en gaan de MRA agenda realiseren die op 18 februari 2016 is gepresenteerd op het MRA congres. Onder andere is besloten één woningmarktregio op de schaal van de MRA te vormen.
- Naar aanleiding van het rapport van de commissie Brenninkmeijer heeft het college een nieuw bestuurlijk stelsel voorgesteld, waarin betrokkenheid vanuit alle buurten voorop staat. De gemeenteraad heeft met het voorstel ingestemd.

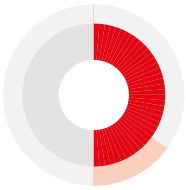

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	-0,0	7,4	-7,4
Jaarrekening	0,0	29,7	-29,7

Stadsdelen

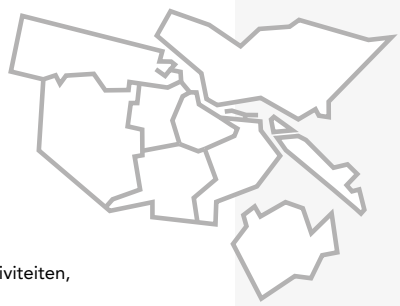

Belangrijk in de gebieden

De stadsdelen versterken de samenwerking met en bevorderen de participatie van bewoners en ondernemers. Zij maken samen met hen voor alle 22 gebieden in de stad gebiedsplannen en stimuleren actief maatschappelijk initiatief. Bewoners voelen zich steeds meer uitgenodigd om mee te doen en een bijdrage te leveren aan het verbeteren van hun leefomgeving en dienen vaker initiatieven in. Bewoners organiseerden zich in stadsdorpen, adopteerden afvalbakken, introduceerden

Gedetailleerde informatie over financiën, doelen en activiteiten, op pagina 376 t/m 398.

- Om maatschappelijke initiatieven te stimuleren heeft het college in 2016 de ambitie Ruimte voor maatschappelijk initiatief vastgesteld waarin hij bewoners en ondernemers van Amsterdam oproept om met eigen voorstellen, ideeën en oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken te komen. In 2017 zal met maatschappelijk partners een traject worden ingezet ter versterking van de participatieve democratie.

10.2 Bestuursondersteuning

Advisering en ondersteuning van het college van B en W en de bestuurscommissies bij het besturen van de stad.

- De gemeente anticipeert met programma's als *Smart Mobility, het Actieplan Deeleconomie en het Circulaire Innovatieprogramma*, op technologische innovaties die de levenskwaliteit, de aantrekkelijkheid en de internationale concurrentiepositie van de stad kunnen verbeteren.
- Amsterdam is op 8 april door de Europese Commissie verkozen tot innovatiehoofdstad van Europa en kreeg de titel iCapital voor de stad die het beste 'innovatie ecosysteem' heeft gebouwd door het verbinden van burgers, publieke organisaties, scholen en bedrijven. Amsterdam heeft gewonnen door de gecombineerde inzet op slimme groei, verbetering van het startupklimaat, leefbaarheid en digitale sociale innovatie in de stad.

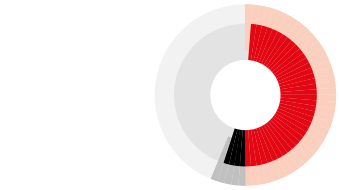

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	10,8	84,2	-73,4
Jaarrekening	9,4	83,8	-74,4

10.3 Rekenkamer, ACAM, Ombudsman, Griffie

De gemeenteraad ambtelijk ondersteunen (griffie) en onderzoeken en audits uitvoeren voor raad, college en afdelingen (Rekenkamer, ACAM).

- De griffie heeft de gemeenteraad ondersteund, zodat zij haar taken en verantwoordelijkheden goed kan uitvoeren. De gemeenteraad vergaderde in 2016 12 keer en nam daarin 443 raadsbesluiten. Er werden 809 moties en 192 amendementen ingediend. Er waren 118 commissievergaderingen waarvoor zich in totaal 914 insprekers meldden.
- De rekenkamer heeft 13 onderzoeken uitgevoerd om te toetsen of het lokaal bestuur volgens de regels handelt, de afgesproken doelen realiseert en of er daaraan niet meer geld wordt uitgegeven dan nodig.

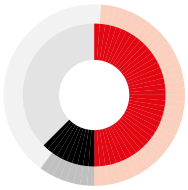

	Baten	Lasten	Saldo
Begroting	2,7	12,3	-9,6
Jaarrekening	3,1	12,5	-9,4

Ombudsman Top 5 klachten

469

153	Parkeren
99	OJZ
96	Inkomen
71	Belastingen
50	Stadsdeel Zuid

Eén van onderzoeken betrof een verzoekonderzoek van de raad, er waren twee publieksonderzoeken en de overige tien heeft de rekenkamer zelf geprogrammeerd.

- De Ombudsman heeft circa 2.200 klachtdossiers behandeld over instanties en personen waarvoor de gemeente verantwoordelijk is. Per kwartaal is gerapporteerd over de organisatieonderdelen met de meeste burgercontacten. De rapportages zijn openbaar en worden besproken met de raadscommissies
- ACAM heeft de controle van de gemeenterekening 2015 in mei 2016 afgesloten met een controleverklaring en een verslag van de controle en daaruit voortvloeiende aanbevelingen. Het jaarplan concernaudits is grotendeels gerealiseerd. Daarnaast heeft ACAM de rekeningencommissie ondersteund bij haar onderzoek naar de jaarrekening en het financiële beheer van de gemeente.

buurtcomposteren als vervanging voor het inzamelen van groenafval. Ze onderhielden moestuinen in het perkje voor de deur, beheerden zelf ontmoetingsruimten of organiseren activiteiten voor buurtbewoners zoals concerten, filmavonden, bustochten en (computer)cursussen. Ondernemers verenigden zich in bedrijfsinvesteringszones en organiseerden zelf de afvalinzameling en het schoonhouden van het winkelgebied. Stadsdeel West presenteerde het pilotproject *OpenStadsdeel* waarin wordt onderzocht hoe bewoners kunnen participeren om hun stad beter en mooier te maken met hulp van digitale online tools, soms in combinatie met traditionele participatie. Er is een discussietool gemaakt voor de herprofilering van het Bellamyplein en een online ontwerpwedstrijd georganiseerd voor de Fietstunnel Zaanstraat. De tool voor de Spaarndammerfietstunnel werd samen met projecten in Gijon en Leeds genomineerd voor de Eurocitues Award 2016, in de categorie participatie. *OpenStadsdeel* eindigde op de tweede plaats. De ervaringen in West worden gebruikt voor het opstellen van een programma van eisen voor online participatietools voor de gehele stad.

10 Bestuur en ondersteuning

Maatschappelijk effect

De gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders zaten in 2016 op de helft van hun bestuursperiode. De coalitiepartijen hebben hun ambities voor de gehele periode vastgelegd in het coalitieakkoord 2014-2018 Amsterdam is van iedereen. In maart 2016 hebben de coalitiepartijen het coalitieakkoord hernieuwd voor de periode 2016-2018 onder het motto *Amsterdam blijft van iedereen.*

De bestuursperiode is begonnen in een nieuw bestuurlijk stelsel waarin de bestuurscommissies van start gingen. Dit nieuwe stelsel van verlengd lokaal bestuur betekent een nieuwe verdeling van taken en bevoegdheden en een andere manier van werken, zowel voor bestuurders als ambtenaren. In 2016 is de werking het nieuwe stelsel geëvalueerd door de commissie Brenninkmeijer. Het college heeft naar aanleiding van het rapport van de commissie in november een voorstel voor een nieuw stelsel aan de gemeenteraad voorgelegd.

De activiteiten in dit programma zijn ondersteunend aan het goed functioneren van de stad en het bestuur en dragen bij aan de maatschappelijke doelen en effecten waarover in de andere beleidsprogramma´s wordt gerapporteerd.

Wat hebben we bereikt

Bestuur

Het college heeft zich in 2016 ingezet voor de versterking van samenwerking op lokaal, regionaal, landelijk en Europees niveau.

Het (hernieuwde) coalitieakkoord is de basis voor de bestuurlijke beleidskeuzen die gemaakt worden in samenspraak met de bestuurscommissies, Amsterdammers, ondernemers en andere private en publieke partners.
Het Amsterdamse bestuur wil haar ambities zoveel mogelijk met hen realiseren en daarbij breed ruimte bieden aan initiatieven en ideeën uit de stad.

De bestuurscommissies voeren (delen van) het gemeentelijk beleid uit en oefenen taken en bevoegdheden uit die door de gemeenteraad, het college en de burgemeester aan hen zijn overgedragen. De bestuurscommissies bieden de bewoners diverse mogelijkheden voor inspraak en om te participeren in het politieke besluitvormingsproces. De belangrijkste taak van de bestuurscommissies is om de ogen en oren van de stad te zijn.

Amsterdammers hebben grote verwachtingen van het gemeentebestuur, maar daarnaast willen ze zelf veel meer kunnen meebepalen. Het stelsel van verlengd lokaal bestuur, dat sinds de verkiezingen van maart 2014 van kracht is, vraagt daarom om een andere (integrale) manier van werken van zowel bestuurders als ambtenaren. Naar aanleiding van het rapport van de commissie Brenninkmeijer heeft het college de gemeenteraad een nieuw bestuurlijk stelsel voorgesteld met betrokkenheid vanuit alle buurten. Met een door het college benoemd dagelijks bestuur wordt het verlengd bestuur versterkt en de bestuurlijke samenwerking verbeterd. Het nieuwe stelsel biedt meer ruimte voor participatieve democratie, is beter uit te leggen aan burgers, draagt bij aan een betere samenwerkingscultuur en een bestuursstijl die meer naar buiten gericht zal zijn. Om de belangen van burgers op lokaal niveau goed te behartigen worden adviescommissies ingesteld die door de bewoners per gebied worden gekozen. De gemeenteraad heeft op 15 februari 2017 met het voorstel ingestemd.

Om maatschappelijke initiatieven te stimuleren en mogelijk te maken, heeft het college in 2016 de ambitie *Ruimte voor maatschappelijk initiatief* vastgesteld. Hierin roept het bewoners en ondernemers van Amsterdam op om met eigen voorstellen, ideeën en oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken te komen. In 2017 zal met maatschappelijke partners een traject worden ingezet om de participatieve democratie te versterken.

Ook op regionaal, nationaal en Europees niveau hecht het college groot belang aan een goede samenwerking. Vanuit de gedachte van Amsterdam Verantwoordelijke Hoofdstad, heeft Amsterdam in de Metropoolregio Amsterdam met tweeëndertig gemeenten, de provincies Noord-Holland en Flevoland en de Vervoerregio nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt. Met regionale partners werken we onder andere samen op het gebied van bereikbaarheid en ruimtelijke opgaven.

Op nationaal niveau heeft Amsterdam geïnvesteerd in een duurzame relatie met de regering, het parlement en de rijksoverheid door een actieve bijdrage te leveren aan de totstandkoming van nieuw beleid en door het uitwisselen van kennis, capaciteit en ervaringen. Hierbij wordt regelmatig opgetrokken met de Vereniging Nederlandse Gemeenten, de stedelijke regio's, maatschappelijke stakeholders en brancheverenigingen. In de behartiging van de belangen van onze inwoners bouwt Amsterdam aan brede coalities.

Op Europees niveau is verder gebouwd aan goede bestuurlijke relaties en samenwerking. Amsterdam Verantwoordelijke Hoofdstad is ook hierbij het uitgangspunt. Een verantwoordelijke Europese stad versterkt niet alleen de eigen regio, maar biedt ook kansen aan andere steden en regio´s, in Nederland en daarbuiten.

Het Amsterdamse gastheerschap van het (Nederlandse) EU-voorzitterschap versterkte de positie van Amsterdam in Europa als innovatieve stad met een open samenleving. De burgermeesters van de achtentwintig EU-hoofdsteden hebben in een conferentie met de Europese Commissie gesproken over het verbeteren van de luchtkwaliteit in steden en de gezondheid van inwoners, de betaalbaarheid van woningen voor alle inkomensgroepen, de aanpak van radicalisering en de opvang van vluchtelingen en een declaratie aangenomen waarin de hoofdsteden hun steun uitspreken voor de Urban Agenda. Mede doordat op grote schaal culturele en publieksactiviteiten zijn georganiseerd is de EU dichter bij de Amsterdammer gebracht.

Bestuursondersteuning

De ambtelijke organisatie ondersteunt het bestuur in de ontwikkeling van beleid en uitvoering van zijn taken en geeft vanuit verschillende disciplines (gevraagd en ongevraagd) integrale adviezen. Een belangrijke taak van de ambtelijke organisatie is om als verbinder op te treden tussen de bestuurslagen en tussen bestuur en de Amsterdammer.

Amsterdam heeft de ambitie om een *smart global hub* te worden. Deze ambitie rust op vier pijlers: de positie als business hub, kennisontwikkeling en innovatie, duurzame stedelijke ontwikkeling, actief burgerschap en participatie

Griffie, Rekenkamer, Ombudsman en ACAM

De griffie ondersteunt de gemeenteraad, zodat zij haar taken en verantwoordelijkheden goed kan uitvoeren. Daarnaast zorgt de griffie voor de informatievoorziening voor de Amsterdammer. Iedereen heeft eenvoudig toegang tot alle openbare informatie van de gemeenteraad en heeft de mogelijkheid om in te spreken.

ACAM voert audits uit voor de raad en controleert het Amsterdamse jaarverslag. ACAM heeft de Amsterdamse Jaarrekening 2015 gecontroleerd en gerapporteerd over de bevindingen.
ACAM heeft de rekeningencommissie ondersteund bij haar onderzoek naar de jaarrekening en het financiële beheer van de gemeente en heeft diverse audits uitgevoerd voor het college (concern-auditprogramma) en voor afdelingen (op verzoek).

De ombudsman onderzoekt klachten van burgers, waarbij een oordeel wordt gegeven over de vraag of het optreden van de gemeente behoorlijk is. Rode draad hierin is het belichten van het perspectief

van de burger wanneer de logica van de ambtelijke systeemwereld overheerst. De ombudsman is onafhankelijk en stelt zijn eigen jaarverslag op.

De Rekenkamer Metropool Amsterdam doet onderzoek of het lokaal bestuur volgens de regels handelt, de afgesproken doelen realiseert en of daaraan niet meer geld wordt uitgegeven dan nodig. De rekenkamer is onafhankelijk en werkt niet in opdracht van het college of de gemeenteraad. Haar activiteiten worden daarom niet in de P&C-documenten van de gemeente verantwoord, maar in een eigen jaarverslag.

Jaarrekening 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programma 10 **Baten** 12,5 **Lasten** 126,0 **Saldo** -113,4

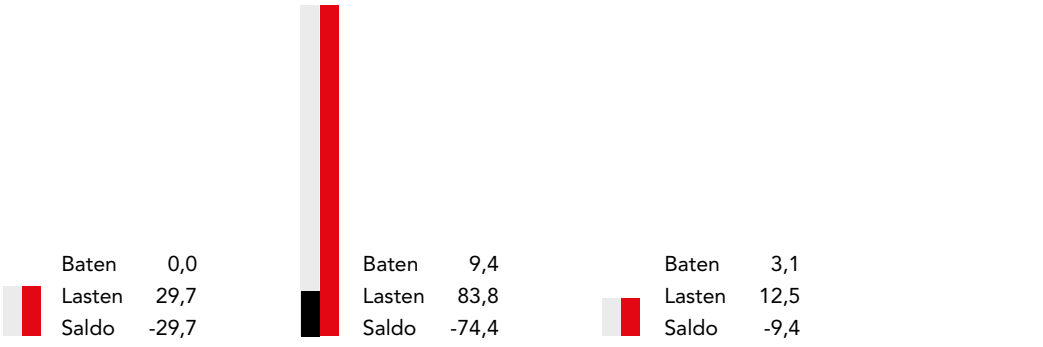

Stadsdelen
De stadsdelen zijn betrokken bij de uitvoering van het stedelijk beleid in de programma's. Deze betrokkenheid wordt besproken in de programmaonderdelen waarin stadsdelen actief zijn en daar vindt ook de financiële verantwoording plaats. Daarnaast is er het gebiedsgericht werken waarvoor de gemeente is opgedeeld in tweeëntwintig gebieden, verspreid over de zeven stadsdelen. Binnen de gebieden wordt op basis van een jaarlijkse gebiedsanalyse en gemeentelijke beleidskaders, in overleg met bewoners, ondernemers, en maatschappelijke organisaties in kaart gebracht wat er speelt en wat voor een gebied de doelen en de prioriteiten zijn. In de Begroting 2016 hebben de stadsdelen voor programma 10 geen prioriteiten opgenomen. Ze maken als bestuurscommissies integraal onderdeel uit van het bestuur.

Financiële realisatie programma

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	10,7	2,9	3,8	0,9
Lasten	100,4	78,0	97,4	19,4
- *Saldo van baten en lasten*	*-89,8*	*-75,0*	*-93,6*	*-18,6*
Onttrekking reserves	1,1	-	-	-
Toevoeging reserves	0,1	0,1	0,1	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*1,0*	*-0,1*	*-0,1*	-
Subtotaal stedelijk	**-88,8**	**-75,1**	**-93,7**	**-18,6**
Gebiedsgericht werken				
Baten	0,9	0,6	0,7	0,2
Lasten	33,3	27,6	28,3	0,7
- *Saldo van baten en lasten*	*-32,4*	*-27,0*	*-27,5*	*-0,5*
Onttrekking reserves	6,8	10,0	8,0	-2,1
Toevoeging reserves	0,2	0,6	0,2	-0,4
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*6,6*	*9,4*	*7,8*	*-1,6*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-25,8**	**-17,6**	**-19,8**	**-2,2**
Totalen programma 10	**-114,6**	**-92,7**	**-113,4**	**-20,7**

Toelichting baten en lasten

Het totaal van programma 10 Bestuur en ondersteuning heeft ten opzichte de begroting een negatief resultaat van € 20,7 miljoen. Dit is het saldo van het negatieve resultaat van € 18,6 miljoen op stedelijk niveau en het negatieve resultaat van € 2,2 miljoen bij de stadsdelen.

Portefeuillehouder: burgemeester Van der Laan

10.1 Bestuur

De dagelijkse besturing van de stad door de gemeenteraad, het college van B en W en de bestuurscommissies

Belangrijke ontwikkelingen

In maart hebben de coalitiepartijen het coalitieakkoord voor de periode 2014-2018 hernieuwd, onder het motto *Amsterdam blijft van iedereen*. Er wordt ruim € 100 miljoen extra in de stad geïnvesteerd. Aan het coalitieakkoord 2014-2018 zijn drie thema's toegevoegd:

- een *Schone, hele en veilige stad*;
- de groei van de stad in goede banen leiden;
- extra inzet op integratie.

Op 20 februari 2016 is het rapport van de Enquêtecommissie Financiële functie Amsterdam 2002 – 2014 verschenen. Volgens de gemeenteraad zijn er de afgelopen jaren problemen ontstaan door een niet goed functionerende financiële functie in de gemeente. Een enquêtecommissie, bestaande uit zes raadsleden, deed daarom onderzoek naar de oorzaken en heeft aanbevelingen gegeven voor verbeteringen. Op 30 maart besprak de raad in zijn vergadering de conclusies en aanbevelingen.

De commissie Brenninkmeijer heeft het bestuurlijk stelsel geëvalueerd en op 30 juni hierover rapport uitgebracht. Het college heeft naar aanleiding hiervan in november aan de gemeenteraad een voorstel aangeboden voor een nieuw stelsel dat voor de bestuurscommissies uitgaat van benoemde leden van het Dagelijks Bestuur en adviescommissies per stadsdeel. De gemeenteraad stemde hiermee op 15 februari 2017 in.

De stadsregio Amsterdam beperkt zich vanaf 2017 tot taken op gebied van verkeer en vervoer en er wordt één woningmarktregio op de schaal van de Metropoolregio Amsterdam (MRA) gevormd, waaraan tweeëndertig gemeenten, de provincies Noord-Holland en Flevoland deelnemen.

Amsterdam was in 2016 gastheer van het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie (EU) met als hoogtepunt een conferentie op 21 april van burgermeesters van de 28 EU hoofdsteden waarin burgemeesters in gesprek gingen met de Europese Commissie over de ontwikkelingen in de steden.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 - 2 Zie activiteiten hierna A B C D E F G

1 **De doelen uit het coalitieakkoord realiseren**
2 **De wettelijke taken uitvoeren**

Indicatoren doelen

Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 1 en doel 2 te bereiken

(Hernieuwd) coalitieakkoord
Het college van B en W doet op basis van het (hernieuwde) coalitieakkoord beleidsvoorstellen aan de raad en zorgt ervoor dat de gemeente haar wettelijke taken uitvoert. In 2016 hebben de coalitiepartijen hun ambities voor deze collegeperiode in een nieuw coalitieakkoord gepresenteerd, getiteld 'Amsterdam blijft van iedereen'. Aan het coalitieakkoord 2014-2018 zijn de volgende drie thema's toegevoegd:

- Een 'schone, hele en veilige stad': een grote opknapbeurt voor heel Amsterdam.
- Stad in balans: Amsterdam is ongekend populair bij toeristen. Het stadsbestuur wil de aantrekkingskracht en groei van de stad in goede banen leiden om overlast te voorkomen.
- Extra aandacht voor integratie: 'nieuwe Amsterdammers doen meteen mee'.

In totaal investeren we ruim € 100 miljoen extra in de stad.

Ogen en orenfunctie en participatie
Bestuurscommissies oefenen taken en bevoegdheden uit die aan hen zijn overgedragen door de gemeenteraad, het college en de burgemeester. De bestuurscommissies zijn de ogen en oren in het stadsdeel en de schakel naar het centraal bestuur. Amsterdammers en ondernemers worden door bestuurscommissies actief benaderd en betrokken bij gebiedsplannen en diverse thema's. Dit gebeurt onder andere door in de vergadering van het Algemeen Bestuur ruimte te bieden voor inspraak door inwoners of door de vergadering op locatie te houden. Ook is een digitaal platform voor het Algemeen Bestuur ontwikkeld zodat de bewoners rechtstreeks op de agenda kunnen stemmen en er worden speciale wijkbijeenkomsten georganiseerd, waarbij nieuwe plannen en initiatieven worden besproken. Er zijn diverse participatie-instrumenten ingezet zoals bewonersfora, buurtenquêtes en streetlabs om bewoners en ondernemers meer inspraak te geven in de (politieke)besluitvorming. Het college en de gemeenteraad hebben de signalen van de bestuurscommissies als input gebruikt bij het opstellen van (beleids)plannen en regels voor de stad.
Om maatschappelijke initiatieven te stimuleren en te ondersteunen heeft het college in 2016 de ambitie Ruimte voor maatschappelijk initiatief vastgesteld waarin zij bewoners en ondernemers van Amsterdam oproept om te komen met eigen voorstellen, ideeën en oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken.

Raadsenquête
De enquêtecommissie Financiële functie Amsterdam 2002-2014 presenteerde haar rapport op maandag 22 februari 2016. Het college is in 2016 gestart met de uitvoering van de aanbevelingen van Enquêtecommissie voor de financiële functie. Een bestuurlijk team (BT) Financiën op orde, bestaande uit de burgemeester en de wethouders financiën, P&O en ICT, houdt zicht op het geheel van de aanpak van de verbetering van de financiële functie en zorgt ervoor dat het opvolgen van de aanbevelingen in samenhang plaatsvindt. Voor een uitgebreidere toelichting verwijzen wij naar het hoofdstuk bedrijfsvoering.

De gemeenteraad heeft besloten om met ingang van het Jaarverslag 2016, bij de begroting en de (beleidsverantwoording in het) jaarverslag de Methode Duisenberg te hanteren (zie ook *10.3 Griffie, Rekenkamer, Ombudsman en ACAM*). Met deze methode kan zij de begroting en het jaarverslag meer gestructureerd beoordelen. Het college zal hiermee rekening houden door de stukken eerder aan te leveren.

Lokale belangenbehartiging
Het afgelopen jaar is effectief draagvlak en steun van de Kamer gevraagd voor:

- de invoering van een lokaal meldsysteem voor toeristische verhuur van woningen
- de versnelde integratie en participatie van vluchtelingen
- de stimulering van duurzame energieproductie

Voor de belangenbehartiging van Amsterdam bij regering, parlement en rijksoverheid is regelmatig opgetrokken met de vier grootste gemeenten (G4), de brainport Eindhoven, en steeds vaker in regionaal verband (de MRA), met maatschappelijk stakeholders en brancheverenigingen. Ook is een aantal wethouders als commissie- of bestuurslid actief binnen de Vereniging Nederlandse Gemeenten.

Europastrategie
Van de veertien prioriteiten van het college voor Europa, zijn er in 2016 drie afgerond te weten het EU-voorzitterschap, Europees level playing field grote congressen en de EU-cofinanciering project Zuidasdok. Op de overige Europese prioriteiten zijn goede resultaten geboekt. Zo is Amsterdam door de Europese Commissie uitgeroepen tot Innovatiehoofdstad van Europa, heeft Amsterdam een bestuurlijke rol in het EUROCITIES Environment Forum, zijn er samenwerkingsverbanden aangegaan met toonaangevende start-up ecosystemen in Europa en is brede steun en partnerschap gerealiseerd in de coördinatie van de Urban Agenda voor migranten en vluchtelingen.

Het Nederlandse EU-voorzitterschap heeft de positie van Amsterdam als innovatieve stad met een open samenleving in Europa versterkt.
Via diverse culturele en publieksactiviteiten is de EU tijdens het voorzitterschap dichter bij de Amsterdammer gebracht. De burgermeesters van de 28 EU hoofdsteden hebben in een conferentie met de Europese Commissie gesproken over het verbeteren van de luchtkwaliteit in steden en de gezondheid van inwoners, de betaalbaarheid van woningen voor alle inkomensgroepen, de aanpak van radicalisering en de opvang van vluchtelingen. Aan het einde van de conferentie is een declaratie aangenomen waarin de hoofdsteden hun steun uitspreken voor de Urban Agenda. Het Amsterdamse gastheerschap heeft in Europa (ook voor de bestuurlijke inzet) waardering geoogst.

De aandacht voor Europa heeft er ook voor gezorgd dat startende Amsterdamse bedrijven zich makkelijker elders kunnen vestigen door samenwerkingsverbanden met andere start-up clusters in Europa. En er vinden weer medische congressen in Amsterdam plaats. Verder zorgt de lobby om Europese afspraken op gelijke wijze na te leven voor nieuwe werkgelegenheid. Een aantal Amsterdamse projecten heeft een subsidie gekregen, waaronder het Amsterdam Health and Technology Institute (AHTI) voor onderzoek naar de relatie tussen stedelijk groen en gezondheid en mobiliteit voor ouderen. Mede door de inzet in Europa heeft Amsterdam in 2016 een geldbedrag van € 950.000 gewonnen als Innovatiehoofdstad van Europa. Dit bedrag wordt gebruikt voor kleinschalige sociale innovatieprojecten in verschillende buurten in Amsterdam.

Samenwerking in Metropoolregio Amsterdam
Amsterdam fungeert als centrum van de Metropoolregio. Amsterdammers en inwoners vanuit de regio werken, studeren, winkelen en recreëren hier. Amsterdam werkt samen met partners in de regio aan economische samenwerking, afstemming over ruimtelijke opgaven en bereikbaarheid.
Vanuit de gedachte van Amsterdam verantwoordelijke hoofdstad, is een nieuwe en verstevigde samenwerking uitgewerkt in de Metropoolregio Amsterdam (MRA). Tweeëndertig gemeenten, de provincies Noord-Holland en Flevoland en de Vervoerregio gaan in de MRA een agenda realiseren die op 18 februari 2016 is gepresenteerd op het MRA-congres. De samenwerking is vastgelegd in een convenant dat in 2017 door alle partners wordt ondertekend. Het gevolg van de intensievere samenwerking is dat de positie van de gemeenteraden en provinciale staten wordt versterkt. En er wordt één woningmarktregio op de schaal van de MRA gevormd. De nieuwe regionale organisatie zal voor Amsterdam leiden tot lagere kosten per inwoner. De stadsregio Amsterdam zal zich vanaf 2017 beperken tot de uitvoering van taken op gebied van verkeer en vervoer.
De samenwerking zal ondersteund worden door een Bureau-MRA dat onder de vlag van de rechtspersoon van de gemeente Amsterdam opereert.

Doel 3 Zie activiteiten hierna D

Het bestuurlijk stelsel evalueren.

Indicatoren doel

Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 hebben gedaan om doel 3 te bereiken

Op 30 juni heeft de commissie Brenninkmeijer het evaluatierapport bestuurlijk stelsel gepresenteerd.

Hierin staan twee aanbevelingen:

- Herstel een structuurfout in het stelsel, het zogenaamde dubbelmandaat. Deze fout wordt veroorzaakt doordat zowel de gemeenteraad als de bestuurscommissies direct worden gekozen, terwijl die laatsten het beleid van de centrale stad uit moeten voeren.
- Verbeter de cultuur (houding en gedrag).
  Naar aanleiding van het rapport van de commissie heeft het college aan de raad een voorstel voorgelegd om het bestuurlijk stelsel van Amsterdam vanaf 2018 anders in te richten. De huidige gekozen bestuurscommissies worden vervangen door een door het college benoemd dagelijks bestuur. Om de belangen van burgers op lokaal niveau goed te behartigen worden in het collegevoorstel direct gekozen adviescommissies ingesteld.

Activiteiten

A **De gemeenteraad controleert het college van B&W en doet beleidsvoorstellen aan het college**
Hoort bij doel 1 en 2

B **Het college van B&W voert het coalitieakkoord en wettelijke taken uit en doet beleids-voorstellen**
Hoort bij doel 1 en 2

C **Bestuurscommissies voeren (delen van) gemeentetaken uit en werken aan beleidsrealisatie voor specifieke gebieden**
Hoort bij doel 1 en 2

D **Uit (laten) voeren van een evaluatie van het bestuurlijk stelsel.**
Hoort bij doel 3

E **Uit (laten) voeren van een midterm review op het coalitieakkoord**
Hoort bij doel 1 en 2

F **Samenwerkingsbanden onderhouden, zoals met de G4, de Metropoolregio en de VNG**
Hoort bij doel 1 en 2

G **Versterken kennis- en onderzoekpositie en innovatiekracht**
Hoort bij doel 1 en 2

Indicatoren activiteiten

Voor deze activiteiten zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Beleidsresultaten

Totaal programmonderdeel 10.1 **Baten** 0,0 **Lasten** 29,7

Raad

Activiteit A

Baten 0,0
Lasten 4,2

Het in 2016 op het beleidsterrein Raad uitgevoerde beleid is hierboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 1 en 2.

College

Activiteit B D E F G

Baten 0,0
Lasten 11,3

Het in 2016 op het beleidsterrein College uitgevoerde beleid is hierboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 1, 2 en 3.

Bestuurscommissies

Activiteit C D

Baten 0,0
Lasten 14,2

Het in 2016 op het beleidsterrein Bestuurscommissies uitgevoerde beleid is hierboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 1, 2 en 3.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	**Rekening 2015**	**Begroting 2016 (najaarsnota)**	**Rekening 2016**	**Verschil Rekening > Begroting**
Stedelijk				
Baten	1,5	-	-0,0	-0,0
Lasten	21,8	8,3	24,3	16,1
- *Saldo van baten en lasten*	*-20,2*	*-8,3*	*-24,3*	*-16,1*
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	0,1	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	*-0,1*	-	*0,1*
Subtotaal stedelijk	**-20,2**	**-8,4**	**-24,3**	**-16,0**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-0,0	0,0	0,0
Lasten	4,9	2,2	5,4	3,2
- *Saldo van baten en lasten*	*-4,9*	*-2,2*	*-5,3*	*-3,2*
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	0,1	-	-0,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	*-0,1*	-	*0,1*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-4,9**	**-2,3**	**-5,3**	**-3,1**
Totalen programmaonderdeel 10.1	**-25,2**	**-10,6**	**-29,7**	**-19,1**

Het programmaonderdeel 10.1 Bestuur kent bij het Jaarverslag 2016 een negatief resultaat van in totaal € 19,1 miljoen ten opzichte van de Begroting 2016. Dit is het resultaat van het positieve stedelijk saldo van € 16 miljoen en het negatieve saldo van € 3,1 miljoen voor gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

De lasten worden voor in totaal € 16,1 miljoen overschreden door met name het op niveau brengen van de voorziening in het kader van de pensioenregeling voor politieke ambtsdragers (€ 17,5 miljoen). De bestuursorganen zijn hiervoor eigen risicodrager. Dit houdt in dat de gemeente zelf verantwoordelijk is voor de bekostiging en uitbetaling van pensioenen aan ex bestuurders en hun nabestaanden. De uitvoering van de APPA (Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers) is na de reorganisatie in 2015 gecentraliseerd bij de rve Personeel en Organisatieadvies en zoveel mogelijk geüniformeerd. Mede als gevolg van de recente wijziging van de rente die wettelijk gehanteerd moet worden bij de actuariële berekening is de voorziening niet toereikend en moet op niveau gebracht worden om in alle (toekomstige) pensioenaanspraken van (ex-)politieke ambtsdragers te kunnen voorzien. De gemeente is gelet op de regelgeving BBV verplicht om de voorziening pensioenverplichtingen politieke ambtsdragers volledig dekkend te maken.
Daarnaast is sprake van lagere materiële lasten voor de raad van € 0,6 miljoen. Hier stond een overschrijding van € 0,2 miljoen voor de salarislasten van het college tegenover, omdat de begrote salarislasten niet zijn aangepast aan de uitbreiding van het college met één wethouder.

Toelichting Gebiedsgericht werken

Bij twee stadsdelen is in dit programmaonderdeel sprake van een overschrijding op de lasten, voor een totaal van € 3,2 miljoen. Centrum kent een structureel tekort van € 2,6 miljoen. Dit tekort in de begroting van Centrum komt voort uit financieel-technische afwikkelingsverschillen uit voorgaande jaren. De achtergrond van de verschillen is divers en gaat over het hele werkveld van het stadsdeel, maar er is voor gekozen het tekort te bundelen en zolang onder het meer algemene programma 10 onder te brengen. In Zuid is een tekort van € 0,7 miljoen door de weggevallen dekking voor vergoedingen voor verzekeringen algemeen bestuur.

Reserves en voorzieningen

Er zijn in dit programmaonderdeel geen significante mutaties ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Gemeentewet
- Coalitieakkoord
- Verordening op de bestuurscommissies
- Bevoegdhedenregister
- Takenlijst

Risicobeheersing

Risico
Het gemeentelijk beleid heeft onvoldoende maatschappelijk draagvlak.
Maatregel
De gemeente vergroot het draagvlak door Amsterdammers te betrekken bij de gebiedsplannen en gebiedsagenda's

Toelichting
Het risico en de beheersmaatregelen blijven actueel. In het kader van gebiedsgericht werken hebben de bestuurscommissies de Amsterdammers bij het opstellen van onder andere de gebiedsplannen betrokken

en over de voortgang gecommuniceerd. Ook zijn bij bestuurscommissies participatie-instrumenten beproefd, zoals bewonersfora, om meer inspraak te geven in de (politieke) besluitvorming. De gemeenteraad heeft op 14 september kennis genomen van het voorstel van het college over 'Ruimte voor maatschappelijk initiatief'. In het kader van de vernieuwing van het bestuurlijk stelsel heeft het college de gemeenteraad in december over zijn voornemen geïnformeerd om een traject voor het versterken van de participatieve democratie te beginnen.

Subsidies van betekenis in 2016

Bedragen x € 1.000

1	Tegemoetkoming aan de raadsfracties	1.643
2	Tegemoetkoming fractieondersteuning bestuurscommissies	145
Totaal		**1.788**

Toelichting
Het betreft hier een jaarlijkse tegemoetkoming aan de fracties van de gemeenteraad en de bestuurscommissies voor de kosten die zij maken.

Portefeuillehouders: burgemeester Van der Laan en wethouder Choho

10.2 Bestuursondersteuning

Advisering en ondersteuning van het college van B en W en de bestuurscommissies bij het besturen van de stad

Belangrijke ontwikkelingen

Op 1 januari 2015 is de nieuwe ambtelijke organisatie formeel van start gegaan. De ambitie van de reorganisatie is 'één organisatie, in dienst van de Amsterdammer'. Een organisatie die in staat is om beter en sneller in te spelen op de veranderende omgeving en dienstbaar, voorspelbaar en betrouwbaar handelt.
In het najaar van 2016 startte de evaluatie van organisatieontwikkeling 2014-2016 van de gemeente Amsterdam. De conclusies van dit onderzoek, dat is uitgevoerd door medewerkers van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) en de Universiteit van Utrecht, zijn in februari 2017 openbaar gemaakt.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 - 2 Zie activiteiten hierna A B C D E

1 **Het college van B en W en bestuurscommissies krijgen optimale ondersteuning bij het besturen van de stad**
2 **Bij bestuursadvisering is de brede organisatie betrokken maar we opereren als één organisatie**

Indicatoren doelen
Voor deze doelen zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 en doel 2 te bereiken

Integrale advisering
De ambitie van het college om (beleids)doelstellingen samen met de stad te realiseren en de ruimte te geven aan maatschappelijk initiatieven vraagt van de gemeentelijke organisatie dat ze op een integrale manier werkt en samen optrekt met maatschappelijk initiatieven. Deze werkwijze maakt onderdeel uit van het gebiedsgericht werken en sluit aan bij het gedachtegoed van de organisatieontwikkeling, 1 Amsterdam en het bestuurlijk kompas: We werken als één Amsterdam, met één gezicht naar buiten. De resultaten in de stad staan in alles wat we doen voorop.
Het bestuur is integraal geadviseerd vanuit verschillende disciplines en organisatieonderdelen. Daarnaast is er centrale coördinatie van gemeentebrede projecten, zoals de opvang van asielzoekers en vluchtelingen. Ook hebben we ingezet op het versterken van de kennis- en innovatiefunctie en slagvaardig doen. Daarnaast hebben we het bestuur ondersteund bij het creëren en onderhouden van samenwerkingsverbanden zoals de metropoolregio Amsterdam (MRA), bij de belangenbehartiging en inzet richting het Rijk en Europa en bij de invulling van het Amsterdamse gastheerschap van het Nederlandse EU- voorzitterschap.

Voor de bestuurlijke besluitvorming is een nieuw uniform (digitaal) besluitvormingsproces ingevoerd. In 2016 is een basis gelegd voor de herijking en de verbetering van de kwaliteit van de processen. De eerste fase van de vervanging van het digitale systeem (applicatie Andreas) is voor een deel afgerond en geëvalueerd. De volledige vervanging van het systeem wordt in de komende jaren afgerond. Er is een vernieuwde gemeentebrede opleiding bestuurlijke besluitvorming van start gegaan. Tevens zijn er

voorbereidingen getroffen ten behoeve van snellere publicatie van stukken. De verbeteropgave loopt door in 2017.

Eén organisatie
Met het programma organisatieontwikkeling is een beweging ingezet naar een toekomstbestendige organisatie. Vanaf 2014 zijn vele programma's en projecten uitgevoerd met als doel: 'Eén organisatie, in dienst van Amsterdam'. Een organisatie die beter en sneller kan inspelen op de veranderende omgeving en dienstbaar, voorspelbaar en betrouwbaar is.

In maart 2016 heeft het college de laatste update van de monitor ´organisatieontwikkeling 2014/2016: afronding masterplanning` aan de gemeenteraad voorgelegd. De programma-activiteiten zijn daarmee afgerond en de verantwoordelijkheid is overgedragen aan de betreffende rve´s en stadsdelen.
Eind 2016 is opdracht gegeven aan een onafhankelijk extern bureau voor de evaluatie van het programma.
In februari 2017 hebben onderzoekers van de Nederlandse School voor het Openbaar Bestuur en de Universiteit Utrecht hun rapport openbaar gemaakt.

De doelen van de organisatieontwikkeling van de gemeente Amsterdam zijn volgens het rapport grotendeels gehaald. De onderzoekers geven aan dat de organisatieverandering plaatsvindt in een periode van grote ontwikkelingen: de gemeente heeft moeten bezuinigen en het Amsterdamse bestuurlijk stelsel is per maart 2014 gewijzigd. Daarbovenop kreeg de gemeente in deze periode ook de verantwoordelijkheid voor veel zorgtaken overgedragen van het Rijk. Dit plaatst de gemeente volgens de onderzoekers voor een complexe veranderopgave. Verder blijkt uit het rapport dat er bij de medewerkers twee verschillende beelden zijn over de reorganisatie en de gevolgen daarvan. Aan de ene kant ziet men vooruitgang, aan de andere kant verlies.

Het evaluatieonderzoek is de basis voor de volgende fase van de organisatieontwikkeling. De 'harde' doelen zijn bereikt en de structuur van de organisatie is veranderd. Om de twee verschillende beelden van de medewerkers over de reorganisatie bij elkaar te brengen gaan het college en de ambtelijke top aan de slag met de (vier) aanbevelingen uit het rapport.

Versterken kennis en onderzoeksfunctie
Het is van belang om het beleid en de uitvoering in de gemeente te baseren op feiten en om ervoor te zorgen dat er meer kennis komt van en gebruik wordt gemaakt van wetenschappelijke informatie zoals trendstudies die de Amsterdamse samenleving op langere termijn kunnen beïnvloeden. Amsterdam is een kennishub met Europese uitstraling maar wil de positie van kennisstad verder uitbouwen en versterken. Door samenwerking tussen bedrijfsleven, overheid en onderwijs wil Amsterdam behoren tot de top 5 van kennisregio's in Europa.
Om deze samenleving te stimuleren heeft de gemeente Amsterdam sinds 2014 een Chief Science Officer (CSO). De CSO heeft zich ten doel gesteld om het inzicht in lopende en voorgenomen onderzoeken binnen de gemeente te vergroten, om een strategische kennisagenda te ontwikkelen en allianties met gemeentelijke, landelijke en Europese kennisinstellingen te versterken. Voor een nauwere samenwerking is verbinding gelegd met de Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen (KNAW), Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Met de Amsterdamse kennisinstellingen (UvA, VU en HvA) is op diverse terreinen samengewerkt.

Programma Innoveren en Doen!
De gemeente anticipeert op technologische innovaties die de levenskwaliteit, aantrekkelijkheid en internationale concurrentiepositie van de stad kunnen verbeteren. Het afgelopen jaar zijn tachtig projecten aangejaagd of ondersteund, waaronder het Smart Mobility programma, het Actieplan Deeleconomie, het Datalab en de 23 projecten die vallen onder het Circulaire Innovatieprogramma. Verder heeft Amsterdam in 2016 de iCapital award gewonnen en mag zich twee jaar de innovatiehoofdstad van Europa noemen. Amsterdam kreeg de prijs voor haar benadering van slimme groei, start-upbedrijven, leefbaarheid en digitale sociale innovatie. Daarnaast is volop samengewerkt met Amsterdamse kennispartners zoals Amsterdam Smart City en het Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions (AMS).

Ontwikkelingen in de markt gaan steeds sneller: innovatiecycli worden door de komst van technologie steeds korter. Dat heeft ook consequenties voor de werkwijze van de gemeentelijke organisatie. Innovatie staat voor ontwikkelen, leren, experimenteren, groeien. Innovatie is toepassingsgericht en heeft als doelstelling slagkracht te vergroten. Een effectievere overheid, die samenwerkt met burgers, bedrijven en wetenschappers. Innovatie vraagt om een overheid die een maatschappelijke vraag neerlegt, maar niet direct het antwoord formuleert. Een overheid die ruimte laat voor zoeken, proberen en bijstellen, zodat het uiteindelijke product de burger het beste helpt. Om de organisatie te helpen bij deze beweging is in 2014 een Chief Technology Officer (CTO) aangesteld. De CTO helpt om complexe vraagstukken te doorgronden, focus aan te brengen, partijen te verbinden, aanpak en strategieën te formuleren. Dit wordt gedaan aan de hand van bottom-up ideeën, met top-down support en prioritering.

Doel van het programma Innoveren en doen is om niet alleen innovatiever maar ook resultaatgerichter te werken. De multidisciplinaire Focusaanpak is een voorbeeld van de brede betrokkenheid van de organisatie bij het boeken van resultaten voor de burger. De Focusaanpak is een werkwijze om een prioriteit, benoemd door het college, in een korte tijd om te zetten in resultaat. Het focusteam dient als vliegwiel voor de lijnorganisatie. Een focusteam ontwerpt, begeleidt en faciliteert het proces, samen met de betrokken programma- en lijnorganisaties en ondersteunt de organisatie met extra denk- en organisatiekracht. Het college heeft in 2015 besloten om nieuwe bestuurlijke prioriteiten met de focusaanpak op te pakken en daarbij maximaal drie tot vijf trajecten tegelijk te laten lopen. Doel van de focusaanpak is als organisatie resultaatgerichter te werken en voor complexe maatschappelijke vraagstukken in een korte tijd van 8 tot 12 maanden een tastbaar resultaat te behalen in samenwerking met burgers, ondernemers en experts.
In 2016 is gewerkt aan vier focusprojecten: *Participatie & dagbesteding, Waterrecreatie, Woningkwaliteit en Doelgroepenvervoer.*

Het project Participatie & dagbesteding heeft twaalf pilots opgeleverd, die momenteel worden uitgevoerd door multidisciplinaire teams van Amsterdammers, maatschappelijke dienstverleners en Amsterdamse ambtenaren. In december hebben alle pilots bestuurlijke goedkeuring gekregen om in 2017 door te gaan. Inmiddels zijn driehonderd Amsterdammers actief betrokken.

Het project *Waterrecreatie* heeft voor versnelling gezorgd in het realiseren van niet-officiële (wildzwemplekken) en officiële zwemplekken binnen de ring. Er zijn diverse stappen gezet in het veiliger maken van de zwemplekken door fysieke aanpassingen en metingen van de waterkwaliteit. Twee pilots binnen dit project zijn niet gecontinueerd omdat een externe partij zich terugtrok (Sport & Spelwal aan de Amstel) en omdat de benodigde financiële dekking er niet was (de Amsteltrappen).

Het project *Woningkwaliteit* richt zich op schimmel- en vochtproblemen bij gereguleerde huurwoningen en inactieve kleine VvE's. Voor de schimmel- en vochtproblemen zijn in 2016 'labs' georganiseerd en uit deze 'labs' zijn vier experimenten gekozen om in 2017 mee door te gaan.

Het project *Doelgroepenvervoer* gaat om het klantgerichter organiseren van het doelgroepenvervoer. In 2016 heeft het project - op basis van uitgebreide kwalitatieve en kwantitatieve analyses – onder andere bijgedragen aan een scherpere en meer innovatieve aanbesteding voor het aanvullend openbaar vervoer en het vormgeven van experimenten om doelgroepenvervoer te verbeteren. Deze experimenten worden in de 2017 uitgevoerd.

De projecten *Participatie & dagbesteding en Waterrecreatie* zijn overgedragen aan de lijnorganisaties. De verwachting is dat de projecten Doelgroepenvervoer en Woningkwaliteit in respectievelijk april en augustus 2017 aan de lijnorganisaties kunnen worden overgedragen.

Activiteiten

A **Het bestuur integraal adviseren vanuit verschillende disciplines en organisatieonderdelen.**
Hoort bij doel 1 en 2

B **Toezien op naleving van kaders door de gemeentelijke organisatie, vanuit verschillende disciplines**
Hoort bij doel 1 en 2

C **Verbetering voorbereiding, vastlegging, publicatie en archivering van college- en raadsvergaderingen**
Hoort bij doel 1 en 2

D **Zie activiteit F onder 10.1 (Bestuur)**
Hoort bij doel 1 en 2

E **Inzet focusaanpak om op 4 tot 6 bestuurlijke prioriteiten sneller tot zichtbare resultaten te komen**
Hoort bij doel 1 en 2

Beleidsresultaten

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal programmaonderdeel 10.2 **Baten** 9,4 **Lasten** 83,8

Bestuursondersteuning college

Activiteit A B C D E

Baten	0,7
Lasten	60,7

Het in 2016 op het beleidsterrein Bestuursondersteuning college uitgevoerde beleid is hierboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 1 en 2.

Bestuursondersteuning bestuurscommissies

Activiteit A B C E

Baten	0,7
Lasten	10,1

Het in 2016 op het beleidsterrein Bestuursondersteuning bestuurscommissies uitgevoerde beleid is hierboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 1 en 2.

Buurtgerichte aanpak

Baten	8,0
Lasten	13,0

In het kader van buurtgerichte aanpak worden jaarlijks gebiedsplannen opgesteld. Hierin worden concrete opgaven en activiteiten van de 22 gebieden opgenomen. Om ze uit te kunnen voeren hebben we veel geïnvesteerd in de samenwerking met partners en in de participatie door bewoners en ondernemers.
In een aantal stadsdelen is gebruik gemaakt van social media, een facebook-campagne ingezet, zijn de gebiedsplannen via facebook bekend gemaakt en zijn online buurtenquêtes gehouden onder bewoners, ondernemers en professionals om meningen en wensen voor de buurt op te halen. Hierbij komen thema´s aan de orde die spelen in alle buurten, zoals afval, fietsparkeren of verbetering van de openbare ruimte. Deze laagdrempeligheid heeft er bijvoorbeeld in Zuid toe geleid dat samen met de bedrijven-

investeringszone BIZ MuseumQuarter concrete voorstellen worden uitgewerkt om het gebied aantrekkelijker te maken en bezoekers te spreiden. De bewoners voelen zich steeds meer uitgenodigd om mee te doen en een bijdrage te leveren aan het verbeteren van hun leefomgeving door initiatieven in te dienen. Zo adopteren bewoners bijvoorbeeld afvalbakken, zij organiseren zich in Stadsdorpen, zij hebben initiatieven ingediend voor buurt-composteren als vervanging voor het inzamelen van groenafval, zij leggen moestuinen aan in het perkje voor de deur, ze beheren zelf een ontmoetingsruimte of ze organiseren activiteiten voor buurtbewoners zoals concerten, filmavonden, bustochten, (computer)cursussen.

Om bewonersparticipatie verder te stimuleren is in stadsdeel West de pilot online participatietool OpenStadsdeel geïntroduceerd onder de vlag van het Chief Technology Office (CTO). Ervaringen in West worden gebruikt bij het opstellen van een programma van eisen voor online participatietools voor de gehele stad. In deze pilot is een discussietool gemaakt voor bijvoorbeeld de herprofilering van het Bellamyplein en voor een ontwerpwedstrijd voor de Fietstunnel Zaanstraat. De site trok al meer dan 12.000 unieke bezoekers.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	**Rekening 2015**	**Begroting 2016 (najaarsnota)**	**Rekening 2016**	**Verschil Rekening > Begroting**
Stedelijk				
Baten	9,1	0,3	0,7	0,4
Lasten	70,9	57,6	60,7	3,1
- *Saldo van baten en lasten*	*-61,7*	*-57,3*	*-60,0*	*-2,7*
Onttrekking reserves	0,2	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,2*	-	-	-
Subtotaal stedelijk	**-61,5**	**-57,3**	**-60,0**	**-2,7**
Gebiedsgericht werken				
Baten	0,9	0,6	0,7	0,1
Lasten	28,2	25,4	22,9	-2,5
- *Saldo van baten en lasten*	*-27,2*	*-24,8*	*-22,2*	*2,6*
Onttrekking reserves	6,8	10,0	8,0	-2,1
Toevoeging reserves	0,2	0,5	0,2	-0,3
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*6,6*	*9,5*	*7,8*	*-1,7*
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-20,7**	**-15,3**	**-14,4**	**0,9**
Totalen programmaonderdeel 10.2	**-82,2**	**-72,6**	**-74,4**	**-1,8**

Het programmaonderdeel *10.2 Bestuursondersteuning* kent ten opzichte van de Begroting 2016 een negatief resultaat van in totaal € 1,8 miljoen. Dit is het resultaat van het negatieve stedelijke saldo van € 2,7 miljoen en het positieve saldo van € 0,9 miljoen voor gebiedsgericht werken.

Toelichting Stedelijk

In programmaonderdeel 10.2 Bestuursondersteuning is sprake van een overschrijding op de lasten van € 3 miljoen die hieronder verklaard wordt.

- Er is de voorgenomen (maar nog niet vastgestelde) dekking van € 4 miljoen voor de lasten van het programma Innovatie en Slagvaardig Doen, dat onder andere de Focus Aanpak, de Chief Technology Officer (Innovatie) en een deel van DataLab omvat. Omdat het programma ondersteunend is aan de gehele gemeentelijke organisatie was ter dekking het uitnemen van 0,45% uit de personeelsbudgetten van alle organisatieonderdelen voorzien.
- Hogere lasten van € 0,5 miljoen voor de afronding van resterende doelen in het programma Organisatieontwikkeling. In mei 2016 is – mede naar aanleiding van de uitkomsten van de

enquêtecommissie Financiële functie Amsterdam 2002-2014 – de afdeling P&O ontvlochten uit de directie Middelen en Control en als directie P&O verder gegaan.
- Hogere lasten van € 0,5 miljoen voor het programma vluchtelingen.
- Lagere lasten van € 1,7 miljoen voor de uitvoering van het transitieplan 2015 – 2017 en investeringen in de opleidingen van financials en voor het versterken van de financiële functie van de gemeente Amsterdam.
- Lagere lasten van € 0,3 miljoen door een vertraging in de uitvoering van de ontwikkeling van het Amsterdams management informatiesysteem (AMI).

Toelichting Gebiedsgericht werken

Lasten
De stadsdelen hadden in totaal € 2,5 miljoen lagere lasten. Voor € 1,6 miljoen wordt dit verklaard uit een onderbesteding bij verschillende stadsdelen voor de buurtgerichte aanpak die het gevolg was van de latere start in het jaar van de activiteiten. Verder kan € 0,4 miljoen toegeschreven worden aan een slimmere en efficiëntere inzet van de communicatiemiddelen in het bijzonder bij Centrum. Voorts hadden bijna alle stadsdelen een onderschrijding op Algemene bestuursondersteuning van gezamenlijk € 0,6 miljoen.

Mutaties reserves

Door de vertraagde start van de activiteiten voor de buurtgerichte aanpak is er € 1,2 miljoen minder aan de reserve Buurtgerichte aanpak onttrokken dan begroot. Verder is er circa € 0,8 miljoen aan de reserves onttrokken door lagere lasten, die verantwoord worden in andere programma's.
Een begrote dotatie van € 0,3 miljoen aan de reserve wachtgelden gewezen bestuurders bij Nieuw-West is niet geëffectueerd vanwege de centralisatie van dit budget.

Beleidskaders

- Gemeentewet
- Verordening bestuurscommissies
- Coalitieakkoord

Risicobeheersing

Actuele risico's
1 Stapeling van doorontwikkeling van de organisatie waardoor functioneren (van onderdelen) achterblijft.
Maatregel
Het monitoren van het geheel aan ontwikkelingen (Masterplanning) waardoor regie en sturing blijft behouden.

2 Onvoldoende op gang komen van de benodigde samenwerkingscultuur.
Maatregel
Blijven inzetten op leiderschaps- en cultuurtraject vanuit organisatieontwikkeling.

Toelichting
Om zicht te krijgen op de effecten en gevolgen van de reorganisatie is de organisatieontwikkeling 2014-2016 geëvalueerd. De conclusies uit dit onderzoek, dat is uitgevoerd door medewerkers van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) en de Universiteit van Utrecht, zijn in februari 2017 openbaar gemaakt. Uit het rapport blijkt dat er bij de medewerkers twee verschillende beelden zijn over de reorganisatie en de gevolgen daarvan. Aan de ene kant is er een beeld van vooruitgang, aan de andere kant een beeld van verlies. Het evaluatieonderzoek is de basis voor de volgende fase van de organisatieontwikkeling. De 'harde' doelen zijn bereikt en de structuur van de organisatie is veranderd. Om de twee verschillende beelden van de medewerkers over de reorganisatie bij elkaar te brengen gaan het college en de ambtelijke top aan de slag met de (vier) aanbevelingen uit het rapport.

Portefeuillehouders: Gemeenteraad en wethouder Kock (ACAM)

10.3 Griffie, Rekenkamer, Ombudsman en ACAM

De gemeenteraad ambtelijk ondersteunen (griffie) en onderzoeken en audits uitvoeren voor raad, college en afdelingen (Rekenkamer, ACAM)

Belangrijke ontwikkelingen

Op 11 februari 2015 heeft de gemeenteraad besloten om een onderzoek in te stellen naar de financiële functie van de gemeente Amsterdam 2002-2014. De raadsgriffie verzorgde de ambtelijke ondersteuning van de enquêtecommissie bij het onderzoek. De enquêtecommissie heeft op 22 februari 2016 haar conclusies en aanbevelingen gepresenteerd. Op 30 maart 2016 heeft de gemeenteraad kennis genomen van het rapport van de enquêtecommissie. De raad stemde in met conclusies en heeft de aanbevelingen overgenomen.
Eén van de aanbevelingen uit het rapport is de invoering van de Methode Duisenberg. De griffie heeft een bureau ingericht om de gemeenteraad hierbij te ondersteunen.
De gemeenteaccountant heeft in 2016 voor het eerst alleen bij de gemeenterekening een controle-verklaring afgegeven en geen verklaringen meer afgegeven bij de jaarrekeningen van afzonderlijke organisatieonderdelen. De verklaring is afgegeven op 17 mei 2016.

Specifieke beleidsdoelen

Doel 1 Zie activiteiten hierna A B

De gemeenteraad, het college van B&W en de organisatieonderdelen hebben goed inzicht in de resultaten, de processen en de financiën van de gemeentelijke organisatie

Indicatoren doelen

Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 1 te bereiken

ACAM
De controle van de gemeenterekening 2015 is in mei 2016 afgesloten met een controleverklaring en een verslag van de controle en daaruit voortvloeiende aanbevelingen. Het jaarplan concernaudits is grotendeels gerealiseerd. Er was sprake van onderbezetting en er heeft in beperkte mate een verschuiving van capaciteit naar de controle van de gemeenterekening plaatsgevonden. Van de ACAM-audits ten behoeve van college en afdelingen wordt in dit programmaonderdeel alleen het saldo verantwoord.

Doel 2 Zie activiteiten hierna C D

De gemeenteraad is in staat zijn taken en verantwoordelijkheden uit te voeren

Indicatoren doelen

Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 2 te bereiken

De griffie ondersteunt de gemeenteraad door onder andere het organiseren van raads- en commissievergaderingen.
Op 11 februari 2015 heeft de gemeenteraad besloten om een raadsonderzoek in te stellen naar de financiële functie van de gemeente Amsterdam 2002-2014. De raadsgriffie verzorgde de ambtelijke ondersteuning van de enquêtecommissie bij het onderzoek.

Eén van de aanbevelingen is de invoering van de methode Duisenberg in Amsterdam. De methode beoogt de inhoudelijke kwaliteit van de controlerende taak van de gemeenteraad te versterken en te verdiepen door ondersteuning van de gemeenteraad bij de voorbereiding van de behandeling van de begroting en het jaarverslag. Per raadscommissie wordt door twee raadsleden vertrouwelijk gerapporteerd over de begroting en het jaarverslag aan de overige leden van de raadscommissie.
Bij de raadsgriffie wordt het Bureau Ondersteuning Onderzoek Raad ingericht. Dit bureau ondersteunt de rapporteurs bij de voorbereiding van de behandeling van de begroting en het jaarverslag. Eind 2017 zal een evaluatie plaatsvinden over de Methode Duisenberg in Amsterdam, waarbij naast (effect op) de beoogde doelen tevens de benodigde capaciteit, budget en doorlooptijd wordt bezien.

Doel 3

Zie activiteiten hierna E

Amsterdammers hebben gemakkelijk toegang tot informatie over de gemeenteraad

Indicator doel
Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Wat wij in 2016 gedaan hebben om doel 3 te bereiken

Door informatie via internet beschikbaar te stellen en raads- en commissievergaderingen via internet uit te zenden is de informatie gemakkelijk toegankelijk voor de Amsterdammers.

Activiteiten

A De gemeenterekening controleren en aanbevelingen doen ter beheersing van middelen en processen

Indicator activiteit
Voor deze activiteit zijn bij de Begroting 2016 geen indicator en streefwaarden bepaald.
Hoort bij doel 1

B Onderzoeken en concernaudits ten behoeve van het college uitvoeren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Gerealiseerd concernaudit jaarplan	100%	100%		2017 100%
Hoort bij doel 1				2018 100%
				2019 100%

Activiteiten (vervolg)

C Raads- en commissievergaderingen organiseren

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Aantal raads- en commissievergaderingen per jaar	104 (2013)	120	130	2017 120 2018 120 2019 120
Hoort bij doel 2				

D De gemeenteraad adviseren over bestuurlijke processen benodigd voor het functioneren van de raad

Indicator activiteit

Voor dit doel zijn bij de Begroting 2016 geen indicatoren en streefwaarden bepaald.

Hoort bij doel 2

E Digitaal beschikbaar maken van informatie over de gemeenteraad, zoals agenda en live videoverbindingen

	Peilwaarde (peiljaar)	Begroting 2016	Rekening 2016	Resultaat 2017/2019
Indicator activiteit				
Raads- en commissievergaderingen zijn live via internet te volgen. Vergaderstukken zijn digitaal beschikbaar.	100% (2013)	100%	100%	2017 100% 2018 100% 2019 100%
Hoort bij doel 3				

Beleidsresultaten

Totaal programmaonderdeel 10.3 **Baten** 3,1 **Lasten** 12,5

ACAM

Activiteit A B

Baten 0,0
Lasten 4,0

Controle gemeenterekening

Voor de controle van de gemeenterekening en de ondersteuning aan de rekeningencommissie is circa € 3,8 miljoen uitgegeven (inclusief kosten boventalligen € 0,12 miljoen) voor 34.000 uur bestede uren. De capaciteitsinzet is daarmee 6% hoger dan gepland.

Interne audits concern

De interne audits concern zijn opgenomen in een concern-auditprogramma. Hieraan is € 1,5 miljoen besteed en € 1,4 miljoen doorberekend aan de concerncontroller. De capaciteitsinzet voor deze activiteit (12.500 uur) is 17% lager dan gepland, door capaciteitstekort en extra inzet ten behoeve van de controle van de gemeenterekening.

Overige audits

Aan incidentele binnengemeentelijke audits en aan externe audits is € 1 miljoen besteed en doorberekend, waarbij capaciteitsinzet heeft plaatsgevonden zoals ingepland.

Griffie

Activiteit C D E

Baten	0,0
Lasten	1,6

Het in 2016 op het beleidsterrein Griffie uitgevoerde beleid is hierboven beschreven onder de specifieke beleidsdoelen 2 en 3.

Ombudsman Metropool Amsterdam

Baten	1,7
Lasten	3,7

De ombudsman onderzoekt klachten van burgers en geeft een oordeel over de vraag of het optreden van de gemeente behoorlijk is. In de praktijk betekent dit luisteren, het zoeken van oplossingen voor problemen en de gemeente helpen te leren van klachten. Rode draad in onderzoeken van de ombudsman is het belichten van het perspectief van de burger wanneer de logica van de (ambtelijke) systeemwereld overheerst. De ombudsman is onafhankelijk en stelt zijn eigen begroting en jaarverslag op.

Belangrijkste activiteiten 2016
De ombudsman heeft in 2016 circa 2200 klachtdossiers behandeld. Per kwartaal is gerapporteerd over de organisatieonderdelen met de meeste burgercontacten. De rapportages zijn openbaar en worden besproken met de raadscommissies. Daarnaast heeft de ombudsman in 2016 een rol gespeeld bij onder andere de werkgroep ketenfouten basisregistraties en bij de aanpassing van de registratie van doodgeboren kinderen. De ombudsman onderzocht op eigen initiatief de drukte en handhaving in de stad. De kinderombudsman heeft onderzoek gedaan naar regelgeving in het mbo.
De onderzoeksresultaten zijn aan het college en de gemeenteraad aangeboden. Samenvattingen van de onderzoeken zijn te vinden op de website van de (Kinder) Ombudsman Amsterdam.
In 2016 kreeg de gemeentelijke ombudsman een nieuwe naam: Ombudsman Metropool Amsterdam.
Het jaarverslag 2016 van de (kinder)ombudsman verschijnt in het eerste kwartaal van 2017.

Rekenkamer Metropool Amsterdam

Baten	1,4
Lasten	3,1

De Rekenkamer levert bijdragen aan het verbeteren van het bestuur door Rekenkamerrapporten over het beleid, de beleidsuitvoering en informatievoorziening. De rekenkamer is onafhankelijk en werkt niet in opdracht van het college of de gemeenteraad. Haar activiteiten worden daarom niet in de P&C-documenten van de gemeente verantwoord, maar in haar eigen begroting en jaarverslag. Het jaarverslag wordt ter verantwoording aan de gemeenteraad gezonden.

In 2016 publiceerde de Rekenkamer voor Amsterdam dertien onderzoeken. Eén van onderzoeken betrof een verzoek van de raad, te weten het onderzoek naar energiebesparende maatregelen in corporatiewoningen. Ook heeft de rekenkamer twee publieksonderzoeken uitgevoerd. Deze hadden betrekking op 'Drukte en leefbaarheid in de stad' en 'Privacy van burgers met een hulpvraag, geeft Amsterdam voldoende aandacht?'. Deze onderzoeken zijn aangedragen door het burgerpanel van de Rekenkamer. De overige tien onderzoeken betroffen onderzoeken die de rekenkamer zelf heeft geprogrammeerd. Alle rapporten zijn openbaar en te downloaden op de website van de Rekenkamer Metropool Amsterdam. Voor de beleidsperiode 2016-2022 is een nieuwe beleidsvisie opgesteld. Voorheen lag bij de uitvoering van de wettelijke taak het accent op grip van de gemeenteraad, waarbij er veel aandacht was voor de informatievoorziening aan de raad, nu zal er meer aandacht zijn voor de verantwoording van de besteding van publieke middelen. De nieuwe beleidsvisie is besproken in het Overlegorgaan RMA, waarin raadsleden van de gemeenteraden van Amsterdam en Zaanstad zitting hebben, en gepubliceerd op de website.
De directeur/het lid van de rekenkamer, is in 2016 voor 6 jaar herbenoemd door de gemeenteraden van Amsterdam en Zaanstad.

De gemeente Amsterdam betaalt voor de rekenkamerfunctie (gemeenschappelijke regeling griffie) ieder jaar een vaste bijdrage die jaarlijks wordt geïndexeerd. Voor 2016 bedroeg de bijdrage aan de RMA € 1.791.150. Hierop is volgens afspraken een bedrag van €17.913 in mindering gebracht.
Per saldo is € € 1.773.227 betaald.

Financiële realisatie

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening > Begroting
Stedelijk				
Baten	-	2,7	3,1	0,5
Lasten	7,8	12,1	12,4	0,3
- *Saldo van baten en lasten*	*-7,8*	*-9,5*	*-9,3*	*0,2*
Onttrekking reserves	0,9	-	-	-
Toevoeging reserves	0,1	-0,1	0,1	0,1
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,8*	*0,1*	*-0,1*	*-0,1*
Subtotaal stedelijk	**-7,0**	**-9,4**	**-9,4**	**0,1**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-0,0	-	-	-
Lasten	0,2	0,1	0,0	-0,1
- *Saldo van baten en lasten*	*-0,2*	*-0,1*	*-0,0*	*0,1*
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-	-	-	-
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-0,2**	**-0,1**	**-0,0**	**0,1**
Totalen programmaonderdeel 10.3	**-7,2**	**-9,5**	**-9,4**	**0,1**

Het programmaonderdeel 10.3 Griffie, Rekenkamer, Ombudsman en ACAM kent ten opzichte van de Begroting 2016 een positief resultaat van € 0,1 miljoen. Er geen sprake van significante afwijkingen van de begroting.

Reserves en voorzieningen

Er zijn in dit programmaonderdeel geen significante mutaties ten opzichte van de Begroting 2016 en geen reserves of voorzieningen waarvan het verloop bestuurlijk relevant is.

Beleidskaders

- Gemeentewet
- Nota Auditketen, 2014
- Controleverordening (art. 213 gemeentewet)

Risicobeheersing

Vervallen risico

Financiële processen worden op verschillende manieren uitgevoerd en sluiten niet op elkaar aan.
Maatregel
De gemeente voert het programma AFS in om financiële processen op elkaar te laten aansluiten.

Risicobeheersing (vervolg)

Actuele risico's

1 Het niveau van de interne beheersing bij de gemeenteonderdelen en op projecten is onvoldoende.
Maatregel
De gemeente voert verdere control-instrumenten in.

2 Niet openbare informatie lekt uit.
Maatregel
De gemeente organiseert integriteitsbijeenkomsten voor raadsleden en een dilemmatraining voor de Griffie. Medewerkers van de Metropool Regio Amsterdam leven de gedragscode na.

Nieuw risico

3 Op 1 januari 2017 is het nieuwe Amsterdamse Financieel Systeem (AFS 2.0) live gegaan. Dit heeft impact op de hele organisatie, van financiële medewerker tot leidinggevende en budgetbeheerder. De vernieuwing heeft niet alleen betrekking op het systeem, maar ook op de manier van werken: met eenduidige processen, één rekeningschema en eenduidige informatievoorziening. het werken volgens eenduidige processen en één administratie (AFS 2.0) vraagt voor een aantal onderdelen om een nieuwe manier van werken. Op het gebied van proces, systeem en rollen, taken en bevoegdheden.
Maatregel
Veel aandacht te hebben voor de gewenste implementatie door middel van inzet van middelen en mensen ter ondersteuning bij het aansluiten van financiële processen en werken in één administratie.

Portefeuillehouder: wethouders Kock, Van der Burg, Ollongren en Litjens

A Algemene dekkingsmiddelen

Maatschappelijk effect

Algemene dekkingsmiddelen is geen programma, maar een verplicht onderdeel van de begroting en het jaarverslag, conform het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), dat de regelgeving bevat voor het opstellen van de jaarlijkse begrotings- en verantwoordingsstukken. We spreken dan ook niet van 'programma', maar van 'onderdeel' of 'paragraaf', waarin de belangrijkste algemene inkomstenbronnen van de gemeente worden toegelicht en verantwoord.

In Algemene dekkingsmiddelen zijn de algemene inkomstenbronnen van de gemeente opgenomen. Feitelijk worden de Algemene dekkingsmiddelen gebruikt als dekking voor uitgaven en doelstellingen in de programma's, voor zover daar in het programma zelf geen dekking tegenover staat. De voornaamste (algemene) inkomsten zijn de uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk, inkomsten uit belastingen (bijvoorbeeld toeristenbelasting en OZB), inkomsten uit erfpacht (jaarlijkse canonbetalingen en afkoopsommen) en inkomsten in de vorm van dividenden uit deelnemingen van de gemeente Amsterdam.

Financiële ontwikkelingen

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Stedelijk				
Baten	3.022,3	2.862,8	2.834,5	-28,3
Lasten	408,3	257,2	166,8	-90,3
- Saldo van baten en lasten	2.614,0	2.605,7	2.667,7	62,0
Onttrekking reserves	369,0	170,5	164,5	-6,0
Toevoeging reserves	386,4	286,5	291,1	4,6
- Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	-17,5	-116,0	-126,6	-10,6
Subtotaal stedelijk	**2.596,5**	**2.489,7**	**2.541,1**	**51,4**
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	50,2	45,9	35,0	-10,9
- Saldo van baten en lasten	-50,2	-45,9	-35,0	10,9
Onttrekking reserves	12,5	3,2	3,1	-0,2
Toevoeging reserves	1,6	3,9	3,9	-
- Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	10,9	-0,6	-0,8	-0,2
Subtotaal gebiedsgericht werken	**-39,3**	**-46,5**	**-35,8**	**10,7**
Totalen	**2.557,2**	**2.443,2**	**2.505,3**	**62,1**

Het totale positieve resultaat van het onderdeel Algemene dekkingsmiddelen ten opzichte van de begroting bedraagt € 62,1 miljoen. Dit is veroorzaakt door een aantal grote ontwikkelingen in alle onderdelen:

- een voordelig erfpachtresultaat (€ 2,5 miljoen)
- een voordeel op de ontvangen uitkering uit het gemeentefonds (€ 9,4 miljoen)
- een voordeel op de financieringsfunctie (€ 35,2 miljoen)
- een voordeel op het resultaat uit deelnemingen (€ 17,2 miljoen)
- een beter resultaat op het onderdeel Lokale Heffingen (€ 9,4 miljoen)
- een nadelig resultaat op de overige dekkingsmiddelen (€ 20,0 miljoen)
- een nadelig resultaat op het onderdeel Bedrijfsvoering (€ 2,4 miljoen)
- een voordeel op het onderdeel gebiedsgericht werken (€ 10,7 miljoen)

In de verschillende subonderdelen wordt hierop uitgebreid ingegaan.

A1 Erfpacht

Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

Beleidsmatig

Vernieuwing erfpachtstelsel

De gemeente Amsterdam heeft op 1 juli 2016 eeuwigdurende erfpacht ingevoerd voor nieuwe gronduitgiften. Een belangrijke mijlpaal na meer dan 100 jaar voortdurende erfpacht. Met eeuwigdurende erfpacht hebben erfpachters voor altijd zekerheid over de kosten van erfpacht. Om de huidige erfpachters de mogelijkheid te geven om over te stappen naar het nieuwe stelsel is het afgelopen jaar gewerkt aan een overstapregeling. Deze is begin 2017 de inspraak ingegaan.

Financieel

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Stedelijk				
Baten	324,4	276,4	251,8	-24,6
Lasten	88,8	104,7	106,6	1,8
- *Saldo van baten en lasten*	*235,7*	*171,6*	*145,2*	*-26,4*
Onttrekking reserves	7,0	7,0	7,0	-
Toevoeging reserves	141,3	144,2	115,3	-28,9
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-134,3*	*-137,2*	*-108,3*	*28,9*
Totaal stedelijk	**101,4**	**34,5**	**36,9**	**2,5**

Baten en lasten

De baten bestaan uit de ontvangen erfpachtcanon en incidentele afkoopsommen. Ten opzichte van de Begroting 2016 is in totaal € 24,6 miljoen minder aan baten gerealiseerd, omdat steeds minder uitgiften direct worden afgekocht. De verhouding afkoop ten opzichte van canon in 2016 bedraagt 12% om 88%. De afkoopsommen zijn lastig te ramen, omdat ze afhankelijk zijn van individuele beslissingen van erfpachters waar de gemeente geen invloed op heeft. Bij commercieel vastgoed kan het gaan om afkoopsommen van tientallen miljoenen per kavel. De ontvangen afkoopsommen hebben echter geen effect op het resultaat in 2016, omdat de ontvangen afkoopsommen worden gedoteerd aan de reserve afkoopsommen. Daarom is ook de toevoeging aan de reserves in 2016 lager uitgevallen dan begroot.

De lasten bestaan vooral uit de rente over de canon betalende erfpachtrechten en wijken niet veel af van de begroting. Naast de toevoeging aan de reserves voor de ontvangen afkoopsommen, wordt ook een deel van het saldo toegevoegd aan de reserve Vereveningsfonds op grond van afspraken met woningcorporaties. De hoogte van deze afdrachten is conform de begroting.

Per saldo is het erfpachtresultaat in 2016 voor de algemene middelen € 36,9 miljoen. Dit is € 2,5 miljoen hoger dan begroot. Het erfpachtresultaat in 2016 lijkt aanzienlijk lager dan in 2015. Dit wordt echter vooral veroorzaakt door een technische wijziging van de begrotingsstructuur. Dit is gedaan om de transparantie van de begroting te vergroten. Tot en met 2015 werd het brutoresultaat gepresenteerd vóór afdrachten ten behoeve van de reserves in het programma stedelijke ontwikkeling (Vereveningsfonds en Simuleringsfonds Volkshuisvesting). Vanaf 2016 wordt het nettoresultaat gepresenteerd: het resultaat voor de algemene middelen. Het netto resultaat over 2015 bedroeg € 58 miljoen.

A2 Gemeentefonds

Portefeuillehouder: wethouder Kock

Algemene toelichting

De grootste inkomstenbron binnen de algemene dekkingsmiddelen is de uitkering uit het gemeentefonds. Dit is de algemene uitkering die gemeenten van het Rijk ontvangen ter dekking van de kosten voor de taken die ze uitvoeren. Gemeenten mogen in principe zelf bepalen waar ze dit geld aan besteden, maar hebben wel taken die ze moeten uitvoeren.
De jaarlijkse ontwikkeling (groei of krimp) van het gemeentefonds wordt bepaald door de normeringsystematiek. De jaarlijkse verandering van het gemeentefonds is gekoppeld aan die van de rijksuitgaven. Extra uitgaven, bezuinigingen, mee- en tegenvallers op de rijksbegroting hebben in deze systematiek direct invloed op de omvang van het gemeentefonds. Deze groei van het gemeentefonds heet het accres. Het Rijk informeert de gemeenten jaarlijks in de mei- en septembercirculaires over dit accres. In deze circulaires worden gemeenten ook geïnformeerd over nieuwe gemeentelijke taken en taken die vervallen.
Hoeveel geld individuele gemeenten uit het gemeentefonds krijgen, is afhankelijk van de kenmerken en de belastingcapaciteit van de gemeenten. Onder andere de volgende maatstaven worden gebruikt voor de verdeling van het gemeentefonds over de gemeenten: het aantal inwoners, het aantal jongeren, het aantal uitkeringsgerechtigden, de oppervlakte van het land en de grootte van de watergebieden. In onderstaande tabel zijn de begrote en gerealiseerde bedragen van de uitkering uit het gemeentefonds opgenomen.

Financiële ontwikkelingen uitkering gemeentefonds

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Baten	1.978,4	1.990,9	2.000,3	9,4
Lasten	0,0	0,0	0,0	0,0
- Saldo van baten en lasten	*1.978,4*	*1.990,9*	*2.000,3*	*9,4*
Onttrekkingen aan reserves	0,0	0,0	0,0	0,0
Dotaties aan reserves	0,0	0,0	0,0	0,0
- Mutaties reserves	*0,0*	*0,0*	*0,0*	*9,4*
Resultaat Gemeentefonds	**1.978,4**	**1.990,9**	**2.000,3**	**9,4**

Samenvatting ontwikkelingen

In 2016 is er € 2.000,3 miljoen aan gemeentefondsuitkering verantwoord. Dit is € 9,4 miljoen hoger dan begroot. De belangrijkste oorzaken zijn hieronder opgesomd.

- De ontwikkeling van de aantallen op basis waarvan het gemeentefonds wordt verdeeld is positief voor Amsterdam: € 2,1 miljoen.
- Een toename van de decentralisatie- en integratie-uitkeringen, waaronder middelen voor Verhoogd asielinstroom: € 4,6 miljoen.
- Overige ontwikkelingen: € 2,7 miljoen.

In onderstaande tabel is een specificatie opgenomen van de gemeentefondsuitkering, verbijzonderd naar drie categorieën.

- De algemene uitkering
- De integratie-uitkering voor de decentralisaties in het sociaal domein (3D's)
- De verzamelpost voor overige integratie- en decentralisatie-uitkeringen

Vervolgens wordt gedetailleerd ingegaan op verschillen tussen de Jaarrekening 2016 en de laatst vastgestelde Begroting 2016 (stand Najaarsnota 2016).

Specificatie baten gemeentefonds

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Algemene uitkering	1.321,4	1.318,7	1.323,5	4,8
Integratie-uitkering decentralisaties sociaal domein (3D's)	506,5	515,8	515,8	0,0
Overige integratie- en decentralisatie-uitkeringen	150,5	156,4	161,0	4,6
Totaal baten	**1.978,4**	**1.990,9**	**2.000,3**	**9,4**

Samenvatting ontwikkelingen

Algemene uitkering

Binnen het gemeentefonds is de algemene uitkering de grootste component. De algemene uitkering is vrij besteedbaar. Het bedrag aan algemene uitkering wordt verdeeld over gemeenten via maatstaven, zoals in de algemene toelichting vermeld, een aan de maatstaven gekoppeld gewicht en de uitkeringsfactor. De drie zijn aan wijzigingen onderhevig. Naar aanleiding van de Decembercirculaire 2016 is de algemene uitkering gestegen met € 4,8 miljoen:

- een stijging van € 2,1 miljoen is ontstaan door de ontwikkeling van de aantallen op basis waarvan het gemeentefonds wordt verdeeld.
- verrekeningen met voorgaande jaren en overige ontwikkelingen van € 2,7 miljoen.

Integratie- en decentralisatie-uitkeringen
De integratie- en decentralisatieuitkeringen zijn onderdeel van het gemeentefonds, maar hebben een eigen verdeling. De uitkeringen zijn vrij besteedbaar, maar veel uitkeringen zijn verbonden aan een zeker doel, waardoor de bestedingsvrijheid materieel wel begrensd kan zijn. De integratie- en decentralisatieuitkeringen (exclusief de 3D's) binnen het gemeentefonds zijn met € 4,6 miljoen toegenomen. Deze toename houdt verband met de volgende ontwikkelingen uit de decembercirculaire van het gemeentefonds:

- een bedrag van € 3,4 miljoen in het kader van verhoogd asielstroom
- een incidentele uitkering van € 0,4 miljoen voor de implementatie richtlijn EED
- eeen incidentele bijdrage van € 0,6 miljoen voor Green Deal
- overige kleine wijzigingen van in totaal € 0,2 miljoen

Integratie-uitkering decentralisaties sociaal domein (3D's)
Naar aanleiding van de Decembercirculaire 2016 is de hoogte van de integratie-uitkering voor decentralisaties in het sociaal domein (3D's) niet gewijzigd.

A3 Financiering

Algemene toelichting

In dit onderdeel worden de baten en lasten van de gemeentelijke financiering verantwoord.

De gemeente betaalt rente over de opgenomen externe financieringsmiddelen, de gemeenteschuld. Naast deze externe financiering beschikt de gemeente over interne financieringsbronnen, de reserves en voorzieningen. Deze middelen kunnen voor financiering worden gebruikt tot het moment waarop de middelen worden ingezet voor het doel waarvoor ze zijn bestemd. Dit vermindert de behoefte aan externe financiering.

Binnen de gemeente wordt de systematiek van totaalfinanciering toegepast. De gemeente trekt niet voor elke investering een aparte lening aan, maar financiert het geheel van investeringen. De financieringslasten en -baten worden vervolgens doorberekend (omgeslagen) over de gemeentelijke organisatieonderdelen naar rato van de balansstanden van de activa. Dit systeem van omslaan van de rente wordt het 'rente-omslagstelsel' genoemd.

Financiering omvat binnen de algemene dekkingsmiddelen het rente-omslagstelsel en de overige financieringsposten. De tabel hieronder laat de baten, lasten en mutaties in reserves zien van deze twee onderdelen. In de hoofdtabel *3.A Algemene dekkingsmiddelen* en in het overzicht van baten en lasten per programma zijn de baten en lasten gesaldeerd (baten € -4,5 miljoen en lasten € -154,3 miljoen). Ten behoeve van het inzicht in het financieringsresultaat zijn de baten en lasten in het overzicht gepresenteerd conform de presentatie van het renteomslagstelsel.

Ontwikkeling resultaat financiering

Bedragen x € 1 miljoen

	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Baten	280,4	272,4	269,5	-2,9
Lasten	134,9	157,9	119,8	38,1
- *Saldo van baten en lasten*	*145,5*	*114,6*	*149,8*	*35,2*
Onttrekkingen aan reserves	60,0	-	-	-
Dotaties aan reserves	-	67,9	67,9	-
- *Mutaties reserves*	*60,0*	*-67,9*	*-67,9*	-
Totalen A3 Financiering	**205,5**	**46,6**	**81,8**	**35,2**

Mutatie reserves
De dotatie aan de reserve schuldreductie is conform begroting gerealiseerd. Deze bestaat uit de in 2015 gerealiseerde meevaller van het renteresultaat ter hoogte van € 66 miljoen en € 1,9 miljoen uit de verkoopopbrengst van deelnemingen.

De stijging van het renteresultaat 2016 met € 35,2 miljoen wordt conform de nota Herziening rentestelsel ingezet voor schuldreductie. Deze wordt toegevoegd aan de reserve bijdrage schuldreductie.

In de volgende paragrafen lichten we het omslagstelsel, het renteomslagresultaat en de overige posten die binnen Financiering vallen toe.

Omslagstelsel

Algemene toelichting
De gemeente Amsterdam beschikt zowel over interne- als externe financieringsmiddelen. De externe financieringsmiddelen zijn leningen van externe partijen. Omdat de financieringswijze in beginsel geen rol mag spelen bij de uiteindelijke kostprijsberekening van een gemeentelijke taak, wordt ook rente over interne financieringsmiddelen berekend.
Het renteomslagstelsel van de gemeente Amsterdam is een systeem waarmee de financieringslasten en -baten worden doorberekend (omgeslagen) over de gemeentelijke organisatieonderdelen naar rato van de balansstanden van de activa aan het begin van het jaar.

Met de herziening van het rentestelsel wordt vanaf 2015 het verwachte renteresultaat opgenomen als begrotingsruimte. Meevallers ten opzichte van het begrote renteresultaat in het lopende jaar wenden we aan voor schuldreductie.

Financiële ontwikkeling rente-omslagstelsel

Bedragen x € 1 miljoen

Rentetoerekening	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Rentelasten van externe schuld	-97,9	-92,0	-88,0	4,0
Renterisicobuffer	-11,5	-4,6	-	4,6
Rentebaten van verstrekte leningen aan derden	24,6	24,6	22,7	-1,9
- *Saldo door te rekenen externe rente*	*-84,8*	*-71,9*	*-65,3*	*6,7*
Rente die aan grondexploitatie wordt toegerekend	-	-5,6	-5,6	-
Bespaarde rente, toegevoegd aan reserves en voorzieningen	-33,7	-31,8	-30,5	1,3
Bestemd voor schuldreductie	-15,4	-28,3	-	28,3
Saldo door te rekenen interne rente	-50,1	-66,4	-36,2	30,2
- *De aan taakvelden toe te rekenen rente*	-134,9	-138,3	-101,4	36,9
De aan taakvelden toegerekende rente	240,3	250,0	248,4	-1,5
Renteresultaat	**105,4**	**111,7**	**147,0**	**35,3**

In tabel 2 zijn lasten vaneen negatiefvoorteken voorzien.

Renteresultaat

Het rentepercentage dat aan de gemeentelijke organisatieonderdelen intern wordt doorberekend heet de omslagrente. De gehanteerde omslagrente in 2016 was 3,5%.

Het resultaat van het omslagstelsel is in 2016 met € 35,2 miljoen gestegen van € 111,7 miljoen (in de laatst vastgestelde begroting) naar € 147,0 miljoen. De stijging is veroorzaakt door per saldo lagere gerealiseerde rentelasten. De lagere rentelasten waren het gevolg van volgende effecten:

- in 2016 is minder geleend dan geraamd
- door de gunstige renteniveaus op de geld- en kapitaalmarkt kon de gemeente goedkoper lenen
- de renterisicobuffer bleef ongebruikt omdat een rentestijging zich niet voor had gedaan

Lagere rentebaten werden veroorzaakt doordat de omvang van de verstrekte leningen sterker was gedaald dan verwacht door extra aflossingen. Dit wordt in de financieringsparagraaf nader toegelicht.

De stijging van het renteresultaat 2016 met € 35,2 miljoen wordt conform de nota Herziening rentestelsel ingezet voor schuldreductie. Deze wordt toegevoegd aan de reserve bijdrage schuldreductie.

Hieronder wordt een toelichting gegeven op de verschillende onderdelen van de rentetoerekening.

Rentelasten van externe schuld
Dit betreft de betaalde rente aan financiers (banken) over de externe schuld. Ultimo 2016 had de gemeente € 3,9 miljard extern geleend. De gemeente betaalde hiervoor € 88 miljoen (2,4%) rente. De externe rentelasten zijn € 4 miljoen lager ten opzichte van de begroting. Dit is veroorzaakt doordat de betaalde rente lager is dan de begrote rente.

Renterisicobuffer
De renterisicobuffer is ingesteld om een rentestijging te kunnen opvangen. Door de rentedaling in de afgelopen periode is bij de Voorjaarsnota 2016 de renterisicobuffer geactualiseerd en voor 2016 verlaagd van 3% naar 1,5%. De renterisicobuffer was op € 4,6 miljoen begroot en is in 2016 als gevolg van niet stijgende rentes volledig vrij gevallen.

Rentebaten van verstrekte leningen aan derden
Gedurende 2016 is € 22,7 miljoen rente ontvangen over aan derden verstrekte leningen. De rentebaten zijn met € 1,9 miljoen lager gerealiseerd dan begroot. Deze daling is veroorzaakt door de vervroegde aflossing van verstrekte leningen (zie Financieringsparagraaf voor nadere toelichting).

Rente die aan grondexploitaties wordt toegerekend
De commissie BBV heeft medio 2016 de notitie Grondexploitaties gepubliceerd die met terugwerkende kracht ingaat per 1 januari 2016. Onderdeel van de notitie is een verplichte andere toerekening van rente aan grondexploitaties, waardoor niet langer de omslagrente (3,5%) mag worden toegerekend, maar een percentage gerelateerd aan de werkelijke rente. De voor 2016 toe te rekenen rente aan grondexploitaties is vastgesteld op 1%. Omdat de grondexploitaties een negatieve boekwaarde hebben betreft het hier een rentelast. De toegerekende rente op grondexploitaties is begroot en gerealiseerd op € -5,6 miljoen.

Bespaarde rente, toegevoegd aan reserves en voorzieningen
Dit betreft de rentevergoeding die wordt toegevoegd aan bepaalde bestaande reserves en voorzieningen. In 2016 is € 30,5 miljoen rente toegevoegd aan de reserves en voorzieningen.
Dit is € 1,3 miljoen lager dan begroot.

Bestemd voor schuldreductie
Bij de Najaarsnota 2016 was reeds een tussentijdse meevaller van het renteresultaat ter hoogte van € 28,3 miljoen gerapporteerd. Conform de nota Herziening rentestelsel is deze meevaller ingezet voor schuldreductie. Deze was in de begroting verwerkt door middel van een last. Voor de schuldreductie wordt nu een bestemmingsvoorstel gedaan, waardoor ten opzichte van de begroting op dit onderdeel een voordeel van € 28,3 miljoen ontstaat.

Overige kosten
Dit betreft de kosten in verband met het uitvoeren van de Treasurytaak en aantrekken en verstrekken van een lening. Deze kosten waren in 2016 beperkt tot € 44.000 en daarmee € 0,7 miljoen lager dan begroot.

De aan taakvelden toe te rekenen externe en interne rente
Dit betreft het saldo van de aan taakvelden toegerekende externe en interne rente en de aan taakvelden doorbelaste omslagrente.

De aan taakvelden doorbelaste omslagrente (3,5%)
Dit betreft de ontvangen omslagrente van 3,5% die is doorbelast aan rve's en stadsdelen ter financiering van de activa. Deze rente wordt als last in de programma's verantwoord. De ontvangen omslagrente is met € 248,4 miljoen € 1,5 miljoen lager gerealiseerd dan begroot.

Renteresultaat
Dit betreft het saldo van de aan taakvelden toegerekende externe en interne rente en de aan taakvelden doorbelaste omslagrente.

Overige posten Financiering

Algemene toelichting
Het onderdeel Financiering bevat naast het resultaat van de renteomslag een aantal resterende posten die in deze paragraaf worden toegelicht.

Financiële ontwikkeling overige posten

Bedragen x € 1 miljoen

	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016)
Baten	4,2	3,4	3,3	-0,2
- *Saldo rente omslag (vóór uitkering)*	*3,7*	*2,9*	*2,8*	*-0,2*
Dotaties aan reserves	-	-	-	-
Onttrekking aan reserves	-	-	-	-
- *Mutaties reserves*	-	-	-	-
Resultaat ten gunste van de algemene middelen	**3,7**	**2,9**	**2,8**	**-0,2**

Samenvatting ontwikkeling

De kapitaallasten voor de financiële bijdrage van de gemeente aan de Hemspoorlijn (tussen Zaandam en Amsterdam) vallen onder overige posten Financiering. Deze bedragen € 0,5 miljoen (conform de begroting).

De baten betreffen buiten de omslag doorbelaste renteopslag aan Waternet.
Deze bedragen € 3,3 miljoen en zijn daarmee € 0,2 miljoen lager uitgekomen dan begroot.

A4 Algemene reserve

Portefeuillehouder: wethouder Kock

In dit onderdeel worden de toevoegingen en onttrekkingen aan de Algemene reserve gepresenteerd.

Financiële ontwikkelingen

Bedragen x € 1 miljoen

	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Stedelijk					
Baten	-	-	-	-	-
Lasten	-	-	-	-	-
- *Saldo van baten en lasten*	-	-	-	-	-
Onttrekking reserves	-	-	-	-	-
Toevoeging reserves	45,0	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*-45,0*	-	-	-	-
Totaal stedelijk	**-45,0**	**-**	**-**	**-**	**-**

Toelichting

In 2016 hebben er geen mutaties plaatsgevonden in de Algemene reserve. In 2015 was sprake van een mutatie van € 45 miljoen. Dit was het gevolg van het besluit uit de nota Herziening rentestelsel om de reserve Egalisatie kapitaallasten van € 60 miljoen op te heffen en van het vrijvallende bedrag € 45 miljoen toe te voegen aan de Algemene reserve.

A5 Dividenden deelnemingen

Algemene toelichting
De gemeente Amsterdam heeft een belang in 24 deelnemingen. Van zes deelnemingen is de gemeente 100% aandeelhouder. Van de overige deelnemingen heeft de gemeente in drie deelnemingen een meerderheidsbelang en in vijftien deelnemingen een minderheidsbelang. Voorbeelden van deelnemingen zijn: GVB holding N.V., Havenbedrijf Amsterdam N.V., Luchthaven Schiphol N.V., N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) en N.V. Zeedijk. Zie de paragraaf 'Verbonden partijen' voor een volledig overzicht van de deelnemingen van de gemeente .

Door het houden van aandelen in een N.V. of B.V. participeert de gemeente Amsterdam in het risicodragend vermogen van een vennootschap. Deelnemingen zijn (en worden) door de gemeente aangegaan als het publieke belang daarmee het beste gediend is. De uit te voeren taken ter behartiging van een publiek belang zijn de uitkomst van een politieke afweging.

Voor de deelnemingen zijn er financieringslasten. Dat zijn de (rente)lasten voor leningen om de deelneming te verkrijgen. Hiertegenover staan inkomsten in de vorm van dividenden. In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de lasten en baten met betrekking tot de deelnemingen.

Baten en lasten deelnemingen

Bedragen x € 1 miljoen

	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Lasten	32,0	23,7	29,5	5,9
Baten	136,8	126,2	149,2	23,0
- *Saldo lasten en baten*	*104,8*	*102,5*	*119,7*	*17,2*
Dotaties aan reserves	0,0	0,0	0,0	0,0
Onttrekkingen aan reserves	6,5	0,0	0,0	0,0
- *Mutaties reserves*	*6,5*	*0,0*	*0,0*	*0,0*
Resultaat na bestemming	**111,3**	**102,5**	**119,7**	**17,2**

Samenvatting ontwikkelingen
Het resultaat van deelnemingen bedraagt € 119,7 miljoen, € 17,2 miljoen hoger dan begroot (Najaarsnota 2016). Dit wordt voornamelijk verklaard door de verkoop van het belang van de gemeente in N.V. Het Havengebouw Amsterdam en Glasvezelnet Amsterdam B.V. (zie ook 4.6 Verbonden partijen). Voor een klein deel (€ 0,4 miljoen) betreft het de uitbetaling van dividend. In de najaarsnota is al aangekondigd dat er als gevolg van verwachte verkooptransacties bij de Jaarrekening 2016 waarschijnlijk zowel buitengewone baten als buitengewone lasten zouden zijn. Daarbij is aangegeven dat de buitengewone baten naar verwachting hoger zouden zijn dan de buitengewone lasten.

Specificatie baten deelnemingen
De baten van deelnemingen bestaan uit (buitengewone) baten als gevolg van de verkoop en liquidatie van deelnemingen en dividend dat door de deelnemingen is uitgekeerd.

Specificatie baten als gevolg van verkoop/liquidatie
Tot de (buitengewone) baten behoren de uitkeringen aan de gemeente die samenhangen met de liquidatie van Cition B.V. in juni 2016 en de verkoop van het aandeel van de gemeente in N.V. Het Havengebouw Amsterdam in september 2016. Dit bedraagt in totaal € 19,1 miljoen.

Het belang dat de gemeente via de vennootschap Gemeenschappelijk Glas Amsterdam B.V. (GGA) in Glasvezelnet Amsterdam B.V. (GNA) had, is in september 2016 verkocht. Vooruitlopend op het besluit dat in 2017 volgt om GGA te liquideren, hebben de aandeelhouders besloten om de verkoopopbrengst van de verkoop van het belang van GGA in GNA in de vorm van dividenduitkering aan de aandeelhouders terug te laten vloeien in 2016. Voor de gemeente Amsterdam betekent dit dat

€ 5,4 miljoen is uitgekeerd in de vorm van dividend. Naast deze bate is er ook sprake van een vrijval van een getroffen voorziening: de vrijval van de voorziening bedraagt € 3,2 miljoen. Deze vrijval valt buiten de voorgaande tabel. Zie verder 3.A.7 Overige eigen middelen en onvoorzien.

In het algemeen geldt dat tegenover de baten die voortvloeien uit de verkoop en liquidatie van deelnemingen kosten staan. Dit betreft de afboeking van de boekwaarde (totaal € 6,4 miljoen) en de aan de verkoop en liquidatie gerelateerde kosten (€ 0,2 miljoen). Zoals vastgelegd in het coalitieakkoord, worden de verkoopopbrengsten minus de daaraan verbonden kosten gebruikt voor schuldreductie.

Het totale directe (cash-)effect van de twee verkopen en de liquidatie is een verlaging van de schuldpositie van de gemeente met € 24,3 miljoen in 2016. Het totale resultaat van de twee verkopen en liquidatie (ook rekening houdend met de afboeking van de boekwaarden en de vrijval van een voorziening) bedraagt € 21,1 miljoen in 2016. Deze € 21,1 miljoen is tevens de voorgestelde dotatie aan de reserve schuldreductie, waarvan bij Najaarsnota 2016 al € 1,9 miljoen begroot was.

Specificatie dividend
In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van het dividend per deelneming.

Het vastgestelde dividend van deelnemingen over het jaar 2015 wordt – volgens bestendig beleid – verantwoord in de Jaarrekening 2016. Er is echter sprake van een uitzondering op deze toegepaste systematiek . Dit betreft Havenbedrijf Amsterdam N.V. Voor deze deelneming geldt dat het geprognosticeerde (nog niet vastgestelde) dividend wordt verantwoord in de rekening van het boekjaar waarop het betrekking heeft. Door een uitzondering te maken op het bestendig beleid is vermeden dat in het jaar van de verzelfstandiging van deze van oorsprong gemeentelijke dienst, een tekort ontstond ten opzichte van het in de begroting opgenomen resultaat.

Overzicht dividend per deelneming

Bedragen x € 1 miljoen

	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
AEB Holding	0,0	5,0	5,0	5,0	0,0
Alliander	11,4	6,0	7,8	7,8	0,0
Bank Nederlandse Gemeenten	0,4	0,0	0,6	0,6	0,0
GVB Holding	5,5	5,5	5,5	5,5	0,0
Havenbedrijf Amsterdam	50,0	50,0	50,0	50,0	0,0
Het Havengebouw Amsterdam	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0
RAI Holding	0,6	0,5	0,6	1,0	0,4
NV Luchthaven Schiphol	27,7	20,0	37,5	37,5	0,0
NV Stadsherstel Amsterdam	0,4	0,4	0,4	0,4	0,0
NV Verzekeringsbedrijf Groot Amsterdam	9,9	3,9	8,3	8,3	0,0
Overige (waaronder Cition, Zeedijk)	1,0	0,1	8,4	13,8	5,4
Totaal dividenden deelnemingen	**111,8**	**91,5**	**124,2**	**130,0**	**5,8**

In 2016 heeft de gemeente additioneel interim dividend ontvangen van RAI. Dit interim dividend is gebaseerd op het dividendbeleid van de RAI. Het dividendbeleid van de RAI geeft de aandeelhouders de mogelijkheid om, wanneer de RAI structureel beter presteert dan verwacht, een verzoek te doen om interim dividend. Dit verzoek is begin 2016 bij de vaststelling van de jaarrekening 2015 gedaan.

De € 5,4 miljoen aan baten onder 'overige' is toegelicht onder het onderdeel 'Specificatie baten als gevolg van verkoop/liquidatie'.

Het totaal aan ontvangen dividend van deelnemingen is niet gelijk aan het totaal aan baten in de eerste tabel. Dit komt doordat ook de € 19,1 miljoen aan buitengewone baten zoals hierboven verantwoord, deel uit maken van de baten.

A6 Belastingen (lokale heffingen)

Portefeuillehouder: wethouder Kock

Algemene toelichting

Inwoners en ondernemers leveren een financiële bijdrage aan de gemeentelijke financiën via de lokale belastingen. Uit deze opbrengsten worden bijvoorbeeld (een deel van de) kosten van verkeer en vervoer, onderwijs, cultuur, sport, openbaar groen en openbare verlichting betaald.
De rijksoverheid bepaalt of belasting geheven mag worden; de manier waarop dat gebeurt, bepaalt een gemeente zelf. De gemeenteraad stelt de hoogte van tarieven van gemeentelijke belastingen vast. Een deel van de belastinginkomsten, zoals de riool- en afvalstoffenheffing, heeft een directe bestemming. Deze inkomsten worden in de betreffende programma's verantwoord. Verder zijn er belastingen die worden gebruikt als algemene dekking voor uitgaven in de verschillende programma's Het zijn deze belastingen die bij Algemene dekkingsmiddelen worden verantwoord.

Baten en lasten belastingen totaal

Bedragen x € 1 miljoen

	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Stedelijk				
Baten	270,5	259,4	269,2	9,8
Lasten	37,2	37,4	38,3	0,9
- *Saldo van baten en lasten*	*233,3*	*222,0*	*230,9*	*8,9*
Onttrekking reserves	0,5	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*0,5*	-	-	-
Totaal stedelijk	**233,8**	**222,0**	**230,9**	**8,9**

Samenvatting ontwikkelingen

De uitvoeringslasten zijn € 0,9 miljoen hoger uitgevallen dan begroot. De baten zijn € 9,8 miljoen hoger dan begroot, als gevolg van hogere belastinginkomsten. De belangrijkste daarvan zijn de toeristen-belasting (€ 6,0 miljoen) en de opbrengsten van de Onroerend Zaakbelasting (OZB) (€ 2,0 miljoen).

Opbrengsten per belastingmiddel

Bedragen x € 1 miljoen

	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
OZB gebruikers	44,6	43,6	44,7	1,1
OZB eigenaren	125,0	122,4	123,3	0,9
RRB gebruikers	< 0,1	< 0,1	< 0,1	0,0
RRB eigenaren	0,4	0,4	0,4	0,0
Hondenbelasting	1,8	0,0	-0,1	-0,1
Toeristenbelasting	60,8	59,1	65,1	6,0
Vermakelijkheidsbelasting	3,3	2,8	3,3	0,6
Reclamebelasting	3,4	< 0,1	< 0,1	0,0
Precariobelasting	7,6	4,2	4,5	0,3
Totaal	**247,0**	**232,4**	**241,3**	**8,9**

Nota bene. Het verschil van € 28,3 miljoen (€ 269,6 miljoen ten opzichte van € 241,3 miljoen) van de opbrengsten per belastingmiddel met de verantwoorde baten wordt grotendeels verklaard door de ontvangen doorbelaste uitvoeringskosten, waaronder Waternet, Landsmeer, Parkeren.

Onroerendezaakbelasting (OZB)
De opbrengsten OZB vallen in totaal € 5,8 miljoen hoger uit dan oorspronkelijk begroot en € 2,0 miljoen hoger ten opzichte van de laatst vastgestelde begroting. € 1,0 miljoen heeft betrekking op belastingjaar 2016 en € 1,0 miljoen heeft betrekking op afwikkelingsverschillen voorgaande jaren. Het verschil voor belastingjaar 2016 wordt verklaard door areaaleffecten bij de OZB-gebruikers.

Roerende-ruimtebelasting (RRB)
Voor de RRB zijn in 2016 dezelfde tarieven gehanteerd als voor de OZB. De inkomsten uit de RRB in 2016 zijn vrijwel conform begroting.

Hondenbelasting
De hondenbelasting is met ingang van 2016 afgeschaft. De negatieve inkomst hondenbelasting in 2016 heeft betrekking op afwikkelingsverschillen uit voorgaande jaren.

Toeristenbelasting
Voor 2016 zijn de opbrengsten toeristenbelasting circa € 6,0 miljoen hoger dan begroot. Dit verschil komt voornamelijk door afwikkelingsverschillen over voorgaande jaren.
Het resultaat 2016 is afhankelijk van een aantal onzekerheden. De toeristische sector is een markt die volop in ontwikkeling is, waar de gemeente in haar raming van de toeristenbelasting zo goed mogelijk op probeert in te spelen. De markt is echter erg volatiel en cijfers van het jaar 2016 als geheel zijn nog niet beschikbaar. Met deze onzekerheden is rekening gehouden in de raming.

De afwikkelingsverschillen voorgaande jaren worden voor het grootste deel verklaard door een verschil dat is opgetreden over 2014 en 2015. Met betrekking tot 2014 is het nettoresultaat gekomen op € 51,1 miljoen. Dit is € 2,1 miljoen hoger dan het nettoresultaat waar eerder rekening mee is gehouden. Met betrekking tot 2015 is het nettoresultaat gekomen op € 58,2 miljoen. Dit is € 2,7 miljoen hoger dan het nettoresultaat waar eerder rekening mee is gehouden. De overige € 0,4 miljoen heeft betrekking op de afwikkeling van de oudere jaren 2013 en 2012. Deze meeropbrengst kon bij de Najaarsnota 2016 nog niet worden gemeld, aangezien op dat moment de definitieve afwikkeling van oude belastingjaren nog niet was afgerond. De meeropbrengst heeft ook consequenties voor de opbrengsten van 2016 en is zodoende bijgesteld met € 0,7 miljoen.

Vermakelijkheidsretributie
Voor 2016 zijn de opbrengsten uit vermakelijkhedenretributie € 0,6 miljoen hoger dan begroot. Hierbij heeft ongeveer € 0,4 miljoen de grondslag in 2016, en ongeveer € 0,2 miljoen een grondslag in 2014 en oudere jaren. De afwijking voor 2016 is te verklaren doordat de branche momenteel in beweging is en het concept sightseeing succesvol op een ander/hoger niveau weet te brengen en hierdoor in toenemende mate passagiers en daarmee een hoger omzet genereert.

Reclamebelasting
Per 1 januari 2016 is de reclamebelasting volledig afgeschaft. Als gevolg van de afwikkeling van oude jaren zijn wel enkele baten gerealiseerd. De inkomsten in 2016 zijn vrijwel conform begroting.

Precariobelasting
Het resultaat op de precariobelasting wordt in zijn geheel veroorzaakt door afwikkelingverschillen voorgaande jaren.

A7 Overige eigen middelen en onvoorzien

Portefeuillehouder: wethouder Kock

Algemene toelichting

In het onderdeel Overige eigen middelen zijn posten opgenomen die niet onder een van de hiervoor behandelde onderdelen vallen. Ook zijn hier de gemeentelijke stelposten, zoals die voor toekomstige kapitaallasten en nominale ontwikkelingen, opgenomen. Het deel van de eigen middelen met betrekking tot het AIF fonds wordt apart in 5.A.8 verantwoord.

Financiële ontwikkelingen

Bedragen x € 1 miljoen

	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Stedelijk				
Baten	98,4	213,8	168,2	-45,6
Lasten	10,9	70,3	16,8	- 53,5
- *Saldo van baten en lasten*	*87,6*	*143,5*	*151,4*	*7,9*
Onttrekking reserves	176,8	109,4	107,3	2,1
Toevoeging reserves	166,6	108,2	134,0	25,8
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*10,2*	*1,2*	*-26,7*	*-27,9*
Totaal stedelijk	**97,7**	**144,7**	**124,7**	**20,0**

Samenvatting ontwikkelingen

Het positief resultaat na mutaties in de reserves is € 124,7 miljoen en daarmee € 20,0 miljoen lager dan de laatst vastgestelde begroting. De stedelijke stelposten zijn begrotingsposten waarop niet wordt verantwoord in de rekening. Daarom worden de stelposten en de overige eigen middelen exclusief de stelposten hierna afzonderlijk toegelicht.

Stelposten

Er zijn twee soorten stelposten: structurele stelposten en overige stelposten. Structurele stelposten zijn lasten waarvan het bestedingsdoel bekend is, maar die jaarlijks op basis van de verwachte kosten worden verdeeld, bijvoorbeeld de reservering voor kapitaallasten van toekomstige investeringen of de reservering voor nominale ontwikkelingen. Overige stelposten zijn een tijdelijke bate of een tijdelijke last in de begroting voor verdeelvraagstukken die tijdelijk nog niet verdeeld zijn, zoals toegekende prioriteiten bij de voorjaarsnota of algemene taakstellingen. Deze overige stelposten worden gedurende het jaar (binnen zes maanden na het instellen, doch uiterlijk bij de najaarsnota van het gegeven jaar) verdeeld naar de verschillende programma's. Aan het eind van een boekjaar staan er in principe alleen nog structurele stelposten in het onderdeel Overige eigen middelen. Er vindt in principe geen realisatie plaats op deze stelposten.

Financiële ontwikkelingen

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Stedelijk				
Baten	-	61,8	-	-61,8
Lasten	-	68,2	1,1	-66,4
- *Saldo van baten en lasten*	-	*-6,4*	*-1,1*	*5,3*
Onttrekking reserves	-	-	-	-
Toevoeging reserves	-	-	-	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	-			
Totaal stedelijk	**-**	**- 6,4**	**-1,1**	**5,3**

In de vastgestelde begroting bij de najaarsnota is zowel bij de lasten als de baten een structurele stelpost voor € 61,8 miljoen opgenomen voor kapitaallasten van voorgenomen (toekomstige) onrendabele investeringen. Er vindt geen realisatie op deze stelpost plaats, waardoor zowel de baten als lasten € 61,8 miljoen lager zijn dan begroot.

Verder is er een stelpost van € 4,4 miljoen begrote kapitaallasten voor investeringen die niet in 2016 zijn ingezet en is er € 3,3 miljoen voor de ingroei van de inkooptaakstelling die niet is ingezet.

Er is € 1,4 miljoen begroot voor vennootschapsbelasting over het jaar 2016 op basis van de activiteiten die door de gemeente als ondernemersactiviteiten zijn aangemerkt en de behaalde winst daarop. Deze werkelijk geboekte last hiervoor is € 1,8 miljoen (dit is de verwachte vennootschapsbelasting over 2016).

Ten slotte maakt een bedrag van -/- € 2,7 miljoen deel uit van de lasten.

Overige eigen middelen en onvoorzien

In de tabel zijn de overige eigen middelen weergegeven, waarbij de stelposten in mindering zijn gebracht op de begrote lasten en baten.

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Stedelijk				
Baten	98,4	152,0	168,2	16,2
Lasten	10,9	2,1	15,0	12,9
- *Saldo van baten en lasten*	*87,6*	*149,9*	*153,2*	*3,3*
Onttrekking reserves	176,8	109,4	107,3	-2,1
Toevoeging reserves	166,6	108,2	134,0	-25,8
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*10,2*	*1,2*	*-26,7*	*-27,9*
Totaal stedelijk	**97,7**	**151,1**	**126,5**	**-24,6**

Exclusief de stelposten bedraagt het positieve resultaat € 126,5 miljoen en is daarmee € 24,6 miljoen lager dan begroot. Het overgrote deel van de baten betreft het rekeningresultaat over 2015 van € 152,0 miljoen.

De € 16,2 miljoen hogere baten worden vooral verklaard door:

- Baten als gevolg van vrijval in de voorziening juridische risico's voor een bedrag van € 7,6 miljoen, omdat de juridische risico's zich in 2016 niet ten volle hebben gematerialiseerd. Tegenover een deel van deze vrijval zijn ook hogere lasten gerealiseerd welke hieronder worden toegelicht.

- Vrijval van verplichtingen van circa € 6 miljoen die niet benodigd zijn.
- Extra baten voor het ontvangen van bouwleges over eerdere jaren van € 1,9 miljoen. Deze worden als afwikkelingsverschil is dit onderdeel verantwoord.

De belangrijkste verklaringen voor de € 12,9 miljoen hogere dan begrote lasten zijn:
- € 9,2 miljoen hogere lasten voor juridische risico´s waarbij tevens een onttrekking uit de voorziening juridische risico's is opgenomen (€ 4,5 miljoen). Deze lasten en onttrekking zijn niet begroot.
- De overdracht van een reserve naar een ander programma leidt door de wijze van verwerking tot € 7,0 miljoen hogere lasten in het programma algemene dekkingsmiddelen. Het effect op de totale gemeentelijke lasten is neutraal.

Mutaties centrale reserves
De dotaties aan de reserves zijn € 25,8 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt voor € 32,8 miljoen verklaard door de dotatie aan de reserve voor incidentele overhevelingen van. De overdracht van de hiervoor genoemde reserve leidt door de wijze van verwerking tot een lagere dotatie van € 7,0 miljoen.

A8 Amsterdams Investeringsfonds

Eind 2015 bedroeg de stand van het AIF € 107,3 miljoen. Conform de besluitvorming van de gemeenteraad is in 2016 in totaal aan het fonds € 34 miljoen onttrokken wegens de overdacht van de gereserveerde gelden voor Amsterdam Metropolitan Solutions (AMS) aan de reserve AMS.
Het uitgavenniveau lag in 2016 op € 2 miljoen. De eindstand 2016 van het fonds kwam daarmee op € 71 miljoen.

Op basis van de voorstellen die tot en met 2014 door de gemeenteraad zijn goedgekeurd is eind 2016 nog € 37 miljoen gereserveerd voor uit te voeren projecten. Deze reservering heeft grotendeels betrekking op de pijlers Economie en Innovatie (€ 16,5 miljoen) en de Klimaat, duurzaamheid en luchtkwaliteit (€ 15,3 miljoen).

Algemene toelichting

Bedragen x € 1 miljoen

	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening2016 Begroting 2016
Stedelijk				
Baten	-23,0			
Lasten	4,0	5,0	2,0	3,0
- *Saldo van baten en lasten*	*-27,0*	*-5,0*	*-2,0*	*3,0*
Onttrekking reserves	97,0	39,0	36,4	-3,0
Toevoeging reserves	-	0,0	0,0	
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*97,0*	*39,0*	*36,4*	*-3,0*
Totaal stedelijk	**70,0**	**34,0**	**34,4**	**-**

Verschil rekening/begroting

Tracer Center Amsterdam	Maatschappelijk	1.500.000
Proof of concept fund	Maatschappelijk	150.000
AMS	Maatschappelijk	0
ASML	Maatschappelijk	900.000
Heath Valley algemeen	Maatschappelijk	0
Amsterdam Health Technology Institute	Maatschappelijk	2.296.000
SOB	Maatschappelijk	
Tolhuistuin	Maatschappelijk	0

In de begroting is rekening gehouden met een tweetal subsidies waarvan verwacht werd dat deze laat in het jaar zouden worden toegekend, maar waar dat uiteindelijk niet is gebeurd Tracer center (-/- € 1,5 miljoen) en ASML (-/- 0,9 miljoen) of voor een lager bedrag (AHTI, -/- 0,4 miljoen).

Toelichting per pijler

Het Amsterdams Investeringsfonds (AIF) bestaat sinds begin 2014 uit twee reserves, de reserve AIF maatschappelijk en de reserve AIF Financieel. Iedere reserve kent drie pijlers, namelijk de pijlers Klimaat, duurzaamheid en luchtkwaliteit, Economie en Innovatie en Stedelijke ontwikkeling en bereikbaarheid. Eind 2014 is door de raad het besluit genomen om:

- de nog vrij te besteden delen van de reserve AIF Maatschappelijk en de reserve AIF Financieel in 2015 vrij te laten vallen. Dit gaat om een bedrag van circa € 69,9 miljoen
- de besteding van al gecommitteerde middelen voort te zetten, maar deze te laten vrijvallen als deze niet (meer) mogelijk of noodzakelijk zijn voor het doel waarvoor deze gecommitteerd zijn. Hieronder vallen ook de aflossingen van al eerder uitgezette leningen. Deze vrijval betreft in 2015 € 0,2 miljoen
- geen toevoegingen van welke aard dan ook meer aan de fondsen te doen

Pijleroverzicht AIF

Bedragen x € 1 miljoen

Amsterdams Investeringsfonds Pijlers	Maatschappelijk Klimaat, Duurzaamheid, Luchtkwaliteit	Economie en Innovatie	Financieel Klimaat, Duurzaamheid, Luchtkwaliteit	Economie en Innovatie	Stedelijke Ontwikkeling en Bereikbaarheid	Totalen
Stand begin 2016	4.251.799	51.083.129	44.750.000	1.400.000	5.800.000	107.284.928
Bij	-	-	-	-	-	-
Af	-	-	-	-	-	-
Uitgaven 2016	-	-2.001.530	-	-	-	-2.001.530
Raadsbesluit 1210/2014 vrijval aflossing	-379.151	-	-	-	-	-379.151
Overdracht committering AMS (najaarsnota 2016)	-	-34.000.000	-	-	-	-34.000.000
Stand eind 2016	3.872.648	15.081.599	44.750.000	1.400.000	5.800.000	70.904.247
Waarvan gecommitteerd budget	0	15.081.599	15.201.255	1.400.000	5.300.000	36.982.854
Waarvan uitgezet aan leningen en participaties t/m 2016	3.872.648	0	29.548.745	0	500.000	33.921.393
Totaal	**3.872.648**	**15.081.599**	**44.750.000**	**1.400.000**	**5.800.000**	**70.904.247**
Nog te besteden eind 2016	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Pijler Klimaat, Duurzaamheid en Luchtkwaliteit

In deze pijler zijn nog twee elementen opgenomen. In het maatschappelijk deel de tot en met 2015 uitgezette energieleningen. Daar komen geen leningen meer bij omdat de ultimo 2015 nog beschikbare middelen zijn overgedragen aan het duurzaamheidsfonds waaruit nu de leningen worden verstrekt. Deze activiteit loopt voor het AIF af als de leningen geheel zijn afgelost. Verder is nog actief het Amsterdamse Klimaat & Energiefonds (AKEF). Dit fonds is in oktober 2013 geopend. Het fonds wordt beheerd door een professionele fondsbeheerder die € 45,0 miljoen investeert in financieel én duurzaam renderende projecten in Amsterdam. In 2016 zijn investeringen goedgekeurd tot een bedrag van € 7,9 miljoen. Momenteel financiert AKEF twaalf projecten. Op AKEF.nl staat een meer uitgebreid overzicht van de projecten. Het totaal geïnvesteerde bedrag in AKEF is gestegen tot € 29,5 miljoen. Er resteert nog een bedrag van€ 15,3 miljoen aan gecommitteerde middelen.

Pijler Economie en Innovatie

Tracer Center Amsterdam
Dit project voorziet in een bijdrage aan het ontwikkelen van 'medical imaging'. Dit is het visualiseren van het uitwendige en inwendige menselijk lichaam ten behoeve van klinische diagnoses, behandeling en monitoring van ziektebeelden. Door de gemeenteraad is een bestedingsvoorstel van in totaal € 2,2 miljoen voor het project Tracer Center Amsterdam goedgekeurd. Hierop is in 2015 een eerste voorschot van € 0,2 miljoen uitgekeerd. Voor Tracer Center resteert dan nog een gecommitteerd bedrag van € 2,0 miljoen.

Proof of concept fund
Dit project betreft een door de raad goedgekeurde bijdrage aan een Proof of concept fonds dat op zijn beurt de financiering van het valideren van op het oog kansrijke projecten mogelijk maakt. In 2016 is daadwerkelijk € 0,2 miljoen toegekend. Voor Proof of concept fonds resteert nog een gecommitteerd bedrag van € 1,8 miljoen.

ASML
Dit project gaat om een bijdrage aan het wetenschappelijk instituut AMOLF (gevestigd op Science Park Amsterdam, SPA) voor een bid om SPA een hoogwaardig Instituut voor Nanolithografie (INL) te kunnen gaan vormen. De gemeenteraad heeft een budget van € 5.000.000 goedgekeurd. Hiervan is € 3,6 miljoen uitbetaald. Voor ASML resteert nog een gecommitteerd bedrag van € 1,4 miljoen.

AMS
Door de raad is in 2014 een zeer substantiële bijdrage aan Amsterdam Metropolitan Solutions goedgekeurd. Het doel van de vorming van een AMS Instituut, bijdragen aan economische structuurversterking (meer werkgelegenheid, economische groei, het aantrekken van studenten en talent en gerichte investeringen). Het totaal toegekende bedrag is € 50 miljoen, waarvan via het AIF € 34.000.000 werd gefinancierd. Conform de besluitvorming bij de Najaarsnota 2016 is dit bedrag uit het AIF genomen en samengevoegd met de reserve AMS bij Economie waar het resterende bedrag van € 16 miljoen was opgenomen. Voor AMS resteert daarmee in het AIF geen gecommitteerd bedrag meer.

Health Valley
In 2014 is door de raad € 15,2 miljoen toegevoegd voor projecten in het kader van Health Valley. Eind 2014 heeft de raad ingestemd hiervan € 7 miljoen concreet te bestemmen als bijdrage in de oprichting van het Amsterdam Health Technology Institute (AHTI). Het instituut is met name bedoeld voor het doen van langlopend onderzoek naar het verbeteren van de gezondheid van Amsterdammers. In het kader van dit project is in 2016 een voorschot uitgekeerd van € 1,8 miljoen. In 2017 wordt een voorstel gedaan voor de concrete invulling met projecten voor in totaal € 8,2 miljoen waarmee Health Valley dan geheel ingevuld is met projecten. Voor Health Valley als geheel resteert nu nog een gecommitteerd bedrag van € 11,3 miljoen.

Pijler Stedelijke Ontwikkeling en Bereikbaarheid
Binnen deze pijler bestaan nog twee lopende projecten Dat zijn Tolhuistuin en de NDSM loods. Tolhuistuin heeft betrekking op een lening voor de (verliesgevende) exploitatie voor het Tolhuistuincomplex die zou worden verstrekt aan het voormalig stadsdeel Noord. Inmiddels is het betreffende pand overgedragen aan Vastgoed. In 2017 zal nader moeten worden bezien wat met deze committering moet gebeuren. NDSM loods is een combinatie van een lening en een subsidie voor de renovatie en verdere ontwikkeling van de NDSM loods. In 2015 is voor de NDSM loods de tweede en laatste tranche van de subsidie (€ 0,8 miljoen) verstrekt. In 2016 is ook in de lening € 0,5 geeffectueerd. Voor de SOB-projecten resteert nog een gecommitteerd bedrag van € 5,3 miljoen.

A9 Apparaat (inclusief Bedrijfsvoering)

Portefeuillehouder: meerdere wethouders

Inleiding
Vanaf 2015 zijn als gevolg van de organisatieverandering de lasten en baten voor bedrijfsvoeringsactiviteiten gecentraliseerd in het cluster Bedrijfsvoering. De bedrijfsvoeringslasten en –baten worden echter decentraal (per programmaonderdeel) op de begroting begroot én verantwoord.

Het BBV schrijft voor dat alle kosten kunnen worden toegerekend aan de producten en diensten van de gemeente. Voor de toerekening van de indirecte (centrale) bedrijfsvoeringskosten is gebruik gemaakt van een kostenverdeelstaat, waardoor de lasten worden toegerekend aan de programma's en daardoor decentraal zijn verantwoord.

In de kostenverdeelstaat worden indirecte kosten verdeeld op basis van een verdeelsleutel. Omwille van de eenvoud wordt hierbij gebruik gemaakt van de de verdeelsleutel 'aantal fte' (op basis van de begroting). Dat betekent dat het totaal van de gemeentelijke bedrijfsvoeringskosten is toegerekend aan alle primaire rve's en stadsdeelorganisaties op basis van het aantal fte 's in hun formatie ten opzichte van de totale formatie. Dee verdeling wordt ook aangeduid als de 'kostenverdeelstaat – laag 1'.

Naast eenvoud heeft het gebruik van fte als verdeelsleutel het voordeel van de controleerbaarheid; alle rve's en stadsdeelorganisaties kennen hun formatie en kunnen de aan hen toegerekende bedrijfsvoeringskosten zelf nagaan. Een nadeel is dat het gebruik van één verdeelsleutel kan leiden tot een grofmazige toerekening. Voor sommige bedrijfsvoeringskosten zijn er mogelijk verdeelsleutels die nauwkeuriger zijn, zoals bijvoorbeeld het aantal m2 voor de verdeling van de kosten van elektra en verwarming. Om aan te sluiten bij eerdere jaren en gegeven genoemde BBV-wijziging, is in 2015 gekozen voor een eenvoudige kostenverdeelstaat. Het aantal fte is daarbij goed te onderbouwen als maatstaf voor de toerekening van de indirecte kosten naar de organisatieonderdelen.
De directe kosten van producten en diensten van de gemeente zijn vastgelegd in de administraties van de rve's en stadsdeelorganisaties. Voor de bepaling van kostprijzen is een toerekening van indirecte kosten op 'laag 1' echter onvoldoende. Het is nodig om deze verder toe te rekenen aan beleidsactiviteiten. Daarbij heeft elk organisatieonderdeel weer gebruikt gemaakt van een kostenverdeelstaat met dezelfde verdeelsleutel (aantal fte), tenzij hierdoor een aantoonbaar onjuiste toerekening van kosten zou optreden. In dat geval hebben rve's en stadsdeelorganisaties gebruik gemaakt van één of meerdere andere, geschiktere verdeelsleutel(s).
De organisatieonderdelen hebben de keuze gemaakt, op basis van ervaringen uit het verleden en rekening houdend met mogelijke dekking vanuit fondsen of reserves. Deze verdeling die door de organisatieonderdelen is toegepast om de kosten toe te rekenen aan de activiteiten en producten wordt aangeduid als de 'kostenverdeelstaat – laag 2'.

In 2016 zijn, net als in 2015, nog niet alle indirecte kosten toegerekend . Dat geldt bijvoorbeeld voor de kosten van de clusterstaven en uitgaven voor informatievoorziening (IV). Zij worden verantwoord in het subonderdeel 'Apparaat' binnen Algemene dekkingsmiddelen. Het saldo van dit onderdeel bedraagt -/- € 88,2 miljoen, wat een nadeel is ten opzichte van de begroting van € 2,4 miljoen.

Financiële ontwikkelingen

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Stedelijk				
Baten	0,0	0,0	0,0	0,0
Lasten	100,6	134,6	128,1	-6,5
- Saldo van baten en lasten	-100,6	-134,6	-128,1	6,5
Onttrekking reserves	16,3	49,0	47,9	-1,1
Toevoeging reserves	33,6	0,2	7,9	7,7
- Saldo van onttrekkingen en toevoegingen	-17,3	48,8	39,9	-8,9
Totaal stedelijk	**-117,9**	**-85,8**	**-88,2**	**-2,4**

Samenvatting ontwikkelingen
Hierboven zijn de gemeentelijke bedrijfsvoeringslasten en (intern gemeentelijke) baten opgenomen. Conform de Begroting 2015 is in de tabel het saldo van de baten en lasten gepresenteerd om dubbeltelling en daarmee het 'opblazen' van de begroting te voorkomen. Om aansluiting op de verloopstaat van de reserves te behouden zijn de dotaties en onttrekkingen aan de reserves wel afzonderlijk opgenomen.

De onderliggende lasten en baten kunnen verdeeld worden in:
- gecentraliseerde bedrijfsvoeringslasten die begroot zijn bij de rve's uit de cluster bedrijfsvoering en bij het onderdeel Vastgoed en de hiervoor via de gemeentelijke kostenverdeelstaat ontvangen bijdragen van de organisatieonderdelen (zoals voor huisvesting, ICT en de salariskosten)
- niet gecentraliseerde en/ of niet via de kostenverdeelstaat verdeelde bedrijfsvoeringslasten, zoals de budgetten voor energie en de Informatievoorziening (IV) deze staan begroot bij de rve's binnen de overige clusters en bij de stadsdelen
- kosten en opbrengsten van in opdracht werkende organisatieonderdelen, zoals PMB en IBA
- overige organisatie onderdelen waarvan het budget niet volledig is toegerekend aan een specifiek programmaonderdeel. Dit gaat per saldo om een beperkt bedrag (€ 3,9 miljoen) op het totaal van ruim € 1,2 miljard aan apparaats- en bedrijfsvoeringslasten die wel zijn toegerekend aan de programma's.

Per saldo is op dit onderdeel een nadelig verschil ontstaan van € 2,4 miljoen. Voor een verklaring van dit verschil moet gekeken worden naar elk van de vier categorieën. Per categorie is in onderstaande tabel het saldo opgenomen.

Bedragen x € 1 miljoen

Resultaat per onderdeel	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Bedrijfsvoering	26,9	-4,4	8,2	-12,6
Clusterstaven en IV budget	92,9	89,0	83,7	5,3
Facilitair werkende rve's	-9,8	4,5	-0,2	4,7
Overige organisaties	3,9	-3,3	-3,4	0,2
Totaal Apparaat	**113,8**	**85,8**	**88,2**	**-2,4**

1 Resultaat gecentraliseerde bedrijfsvoering lasten (€ 12,6 miljoen negatief)
Dit wordt grotendeels veroorzaakt door:
- Een negatief resultaat van € 5,8 miljoen bij Facilitair Bureau, waarvan € 0,6 miljoen ten opzichte van het geprognosticeerde saldo bij de Najaarsnota 2016 van € 5,2 miljoen. Deze overschrijding op de lasten en baten ontstaat, omdat een aantal taakstellingen (slagvaardige overheid en inkoop) die zijn verwerkt in de begroting niet zijn gerealiseerd.
- In 2015 zijn alle boventallig verklaarde collega's centraal onder de rve Personeel en organisatieadvies geplaatst. Deze lasten zijn niet begroot en leiden tot een negatief resultaat van € 5,3 miljoen. Voor deze kosten wordt een beroep gedaan op de reserve frictiekosten.

2 Resultaat clusterstaven en IV budget (€ 5,3 miljoen positief)
De lasten voor Informatievoorziening en de clusterstaven zijn voor alle clusters gelijk of lager dan begroot uitgevallen doordat er meer IV-lasten voor projecten (binnengemeentelijk) zijn gedeclareerden daarnaast zijn er incidentele meevallers in 2016.

3 Resultaat van in opdracht werkende organisatie onderdelen (€ 4,7 miljoen positief)
Door een aantrekkende economie en de ontwikkeling op de woningmarkt is de vraag naar capaciteit vanuit in opdracht werkende organisatie onderdelen hoger. Hierdoor zijn zowel de baten als de lasten hoger, maar door een hogere productiviteit en daarmee meer declarabele uren is het resultaat € 2,1 miljoen hoger dan begroot. Ook is sprake van een beter resultaat bij het Ingenieursbureau van € 1,9 miljoen.

4 Resultaat overige organisatieonderdelen (€ 0,2 miljoen positief)
De afwijkingen op overige bedrijfsonderdelen van € 0,2 miljoen zijn niet verder toegelicht

Reservemutaties
Onttrekkingen (€ 1,1 miljoen)
- In de begroting is een onttrekking van € 10,1 miljoen opgenomen voor ICT centraal; in de jaarrekening is een bedrag van € 8,6 miljoen daadwerkelijk onttrokken. De programma uitgaven worden geheel uit de daarvoor beschikbare bestemmingsreserve gedekt. Het restant saldo van € 1,5 miljoen wordt besteed in 2017 bij de afhechting van het programma.
- De onttrekking aan de reserve DFA is € 1,1 miljoen lager door een ander kasritme.
- Aan de systeemreserve bedrijfsvoering materiaaldienst is, conform systematiek van het opvangen van schommelingen, € 1,2 miljoen onttrokken.

Dotaties (€ 7,7 miljoen)
- De overdracht van een reserve van de concerncontroller naar rve gemeentelijk Vastgoed leidt door de wijze van verwerking tot een hogere dotatie van € 7 miljoen. Het betreft een gemeentebrede neutrale mutatie.
- Aan de systeemreserve van het communicatiebureau is € 0,5 miljoen toegevoegd.
- De rve belastingen voegde € 0,2 miljoen toe aan haar systeemreserve.

A10 Gebiedsgericht werken

Inleiding
In de Algemene dekkingsmiddelen zijn de niet doorbelaste apparaatslasten van de stadsdelen en de overige eigen middelen van de stadsdelen, die niet zijn toegerekend naar specifieke programmaonderdelen.

Bedragen x € 1 miljoen	Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Gebiedsgericht werken				
Baten	-	-	-	-
Lasten	50,2	45,9	35,0	-10,9
- *Saldo van baten en lasten*	*-50,2*	*-45,9*	*-35,0*	*10,9*
Onttrekking reserves	12,5	3,2	3,1	-0,2
Toevoeging reserves	1,6	3,9	3,9	-
- *Saldo van onttrekkingen en toevoegingen*	*10,9*	*-0,6*	*-0,8*	*-0,2*
Totaal gebiedsgericht werken	**-39,3**	**-46,5**	**-35,8**	**10,7**

Toelichting financiële ontwikkelingen
Het resultaat van het onderdeel Gebiedsgericht werken binnen de dekkingsmiddelen bedraagt € 35,8 miljoen en is daarmee € 10,7 positiever dan begroot. De lasten in dit programma bestaan uit de opdrachtgeversbudgetten, die niet doorbelast naar de programma's en de overige algemene middelen van de stadsdelen. Zie ook onderstaande tabel het resultaat per onderdeel.

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil Rekening 2016 Begroting 2016
Opdrachtgeversbudgetten en bedrijfsvoering	-32,4	-31,4	1,0
Overige algemene middelen stadsdelen	-14,1	-4,4	9,7
Saldo van baten en lasten	**-46,5**	**-35,8**	**10,7**

Opdrachtgeversbudgetten en bedrijfsvoering

De opdrachtgeversbudgetten en een deel van de bedrijfsvoeringslasten zijn niet doorbelast naar de programma's. De lasten van € 31,4 miljoen vallen € 1,0 miljoen lager uit dan begroot. Dit wordt veroorzaakt doordat het budget voor opdrachtgeversbudgetten en bedrijfsvoering niet geheel is aangesproken, omdat een deel van de projectkosten is gedekt uit andere dekkingsbronnen, zoals grondexploitaties, stedelijk Mobiliteitsfonds, kredieten en reserves en onder uitputting vanwege voorzichtige programmering van beschikbare capaciteit en door laat zicht op de resterende bestedingsruimte

Algemene middelen stadsdelen

De algemene middelen van de stadsdelen hebben een resultaat van € 4,4 miljoen, dat daarmee € 9,7 miljoen positiever uitvalt ten opzichte van de begroting. De afwijking is te verklaren door:

- een voordeel van € 4,4 miljoen vanwege het actief te sturen op openstaande vorderingen, de voorziening debiteuren is hierdoor naar beneden bijgesteld.
- een voordeel van € 3,0 miljoen vanwege vrijvallen van incidentele middelen waar een verplichting voor was aangemaakt.
- de overige verschillen van € 2,0 miljoen zijn niet verder verklaard.

4

Verplichte paragrafen

4.1	Bedrijfsvoering	422
4.2	Financiering	450
4.3	Grondbeleid	461
4.4	Lokale heffingen	463
4.5	Onderhoud kapitaalgoederen	466
4.6	Verbonden partijen	475
4.7	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	481

4.1 Bedrijfsvoering

4.1.1 We werken in 2016 beter samen als 1 Amsterdam

In 2016 werken we op meerdere terreinen effectiever en meer als 1Amsterdam. Zo is er een integraal introductieprogramma voor alle nieuwe collega's en verbeteren we de digitale dienstverlening aan de burger stap voor stap. In 2016 is voorbereid dat de burgers in 2017 digitaal hun bezwaar kunnen indienen. De internetpagina van de gemeente over subsidies wordt al druk geraadpleegd. Door het doorvoeren van ICT Centraal is flexwerken op alle vestigingen en vanuit huis werkelijkheid geworden. En door de gecentraliseerde informatievoorziening hebben we gemeentebreed de eerste fase van de Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG) uitgevoerd.
In 2016 hebben we stappen gezet in het uniformeren van gemeentebrede werkprocessen zoals:

- Het uniformeren van AO/IC plannen
- Het uitvoeren van het gemeentebrede anti fraude offensief
- Het samenvoegen van alle controllers in één organisatie
- De maandelijkse financiële afsluiting van de administratie
- Strikter voldoen aan de wettelijke betaaltermijnen
- De gemeentebrede aanpak van verzuim.

Allemaal beleid dat iets makkelijker is in te voeren dan voorheen nu we als één Amsterdam zijn georganiseerd. Zowel in 2015 als in 2016 lag het accent op continuïteit en het op orde brengen van de bedrijfsvoeringsprocessen. Ook dit jaar bleek dat het centraliseren van bedrijfsvoering en het uniformeren van gemeentebrede werkprocessen een grote klus is.

In deze paragraaf lichten we per onderdeel van bedrijfsvoering toe wat er in 2016 is gebeurd.

4.1.2 Versterken van de financiële functie in samenhang

Portefeuillehouder: wethouder Kock

Inzicht geven en samenhang creëren
Financiën op orde is als één van de prioriteiten benoemd in zowel het coalitieakkoord Amsterdam is van iedereen als het hernieuwd coalitieakkoord Amsterdam blijft van iedereen. College en raad zien goed financieel beheer als de basis van een goed bestuur voor Amsterdam. Ze leggen sinds de start van deze collegeperiode de nadruk op het verbeteren van de financiële functie. Het college nam hierin verschillende initiatieven.

Koppelen aanbevelingen aan elementen van de financiële functie van de gemeente Amsterdam
In maart 2016 zijn de uitkomsten van de raadsenquête gepresenteerd. Het leverde vijftien aanbevelingen op en was de aanleiding voor het starten van het traject Financiën Op Orde (FOO), verantwoord versterken. Twee keer per jaar informeert het college de raad over hoe invulling wordt gegeven aan de afspraken die rondom de aanbevelingen zijn gemaakt. De eerste keer was eind september 2016, de tweede keer begin april 2017.

Een belangrijke stap in 2016 was het vaststellen van het eindbeeld van de financiële functie waar wij als gemeente Amsterdam naar toe willen groeien. Het eindbeeld is een in al haar facetten goed werkende financiële functie, ingebed in de gemeentelijke organisatie, waar organisatorische onderdelen integraal verantwoordelijk zijn en blijven voor hun (financiële) bedrijfsvoering.

Op weg naar dat eindbeeld wil het college in 2018 de basis op orde hebben.
Om het eindbeeld te realiseren leggen we qua processen en systemen de komende periode allereerst de nadruk op het versterken van de operationele financiële taken, dat wil zeggen:

- het op orde brengen van de financiële administratie
- het verduidelijken van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden
- het versterken van de administratieve organisatie en interne control (AO/IC)
- het op orde brengen van de financiële basisinformatie

Daarnaast worden de producten binnen de P&C-cyclus continu verbeterd. Het eindbeeld dat wij voor ogen hebben biedt de leidraad – de agenda voor de komende periode is het op orde brengen van de basis.

Lopende trajecten

Programma Doorontwikkeling Financiële Administratie (DFA)
De Doorontwikkeling van de Financiële Administratie (DFA) biedt de basis om de financiële administratie op orde te brengen. Het brengt de 44 separate administraties binnen de gemeente samen tot één concernadministratie. Het programma wordt geleid over vier sporen:

- Organisatieontwikkeling
- Implementatie
- Systemen
- Informatievoorziening

Via het vierde spoor willen de financiële informatievoorziening verder op orde te brengen. Dat is ook een speerpunt uit het eindbeeld.
Volgens planning zijn eind 2016 de uniforme financieel-administratieve processen opgeleverd en is er sprake van één systeem met één inrichting: Amsterdams Financieel Systeem (AFS) 2.0. Verder is het rekeningschema aangepast aan deze nieuwe inrichting en geüniformeerd. De financieel-administratieve backoffice voor het ontvangen en betalen van facturen is centraal gehuisvest. Voor een goede borging van de overgang naar de nieuwe werkwijze volgden de gebruikers een opleidingsprogramma en zijn de nieuwe rollen en verantwoordelijkheden binnen de financiële functie benoemd en vastgelegd zodat deze in 2017 kunnen worden uitgevoerd.
De inrichting van één centrale controlorganisatie per oktober 2016 en de doorontwikkeling van Financiën in 2017 levert de organisatorische structuur voor het op orde brengen van de basis.

Taskforce Administratieve Organisatie en Interne controle (AO/IC)
We hebben eind 2015 de taskforce AO/IC ingesteld om met extra inspanning de inrichting en uitvoering van AO/IC binnen de gemeente Amsterdam aan te pakken. Hoofddoel was het doen van aanbevelingen voor de versterking en de borging van de AO/IC in onze organisatie. De nadruk ligt hierbij op het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik in onze werkprocessen.
Daarvoor hebben we in 2016 het volgende gedaan:

- We voerden audits uit op het proces 'van bestellen tot en met betalen' en op de vijf meest risicovolle bedrijfsprocessen en rondden die af met een rapportage over onze bevindingen.
- We hebben een integraal audit jaarplan opgesteld, gericht op getrouwheid en rechtmatigheid. Hierin komen de plannen van onder andere de Vakgroep AO/IC, de stadsdelen en de Taskforce AO/ICsamen. De uitvoering van dit jaarplan liep volgens planning.
- We hebben stedelijke criteria voor AO/IC opgesteld. Hierin staan de minimale vereisten waaraan de AO/IC voor alle onderdelen binnen de gemeente moet voldoen. Het GMT heeft deze stedelijke criteria vastgesteld en verspreid onder alle directeuren, stadsdeelvoorzitters en controllers, omdat zij verantwoordelijk zijn voor de naleving binnen hun organisatie onderdeel.
- De rve's en de stadsdelen hebben een AO/IC plan opgeleverd. De taskforce heeft deze plannen getoetst en uiteraard de uitkomsten teruggekoppeld voor verdere aanscherping.
- Het GMT heeft het advies Versterking en borging AO/IC overgenomen en de opdracht gegeven het advies verder uit te werken in een inrichtingsplan.
- We hebben ons ook gericht op zogenoemde soft controls, zoals bijvoorbeeld het aanspreken van elkaar, voorbeeldgedrag tonen, het organiseren van uitvoerbare processen, betrokkenheid en het verhogen van zichtbaarheid en transparantie. We hebben verbetervoorstellen gedaan voor de borging van de afname van de ambtseed, de gedragscode en geheimhoudingsverklaring.

Doelmatigheid
Er is een programma van beleidsdoorlichtingen opgezet waarbij per begrotingsprogramma (of onderdelen daarvan) de doelmatigheid, doeltreffendheid en mogelijke beleidsalternatieven worden onderzocht om zo te komen tot voorstellen hoe het effectiever of beter kan. We zijn gestart met een doorlichting van de keten 'Toeleiding naar werk' en met een doorlichting op het gebied van bedrijfsvoering. Het programma krijgt in 2017 werkende wijze verder vorm. In het jaarverslag van 2017 wordt voor de eerste keer over de uitkomsten van de beleidsdoorlichtingen gerapporteerd.

Instrumenten en gedrag in balans
Het op orde brengen van de basis is niet mogelijk zonder het stimuleren van gewenst gedrag en ontwikkelen van een lerende organisatie. Dit is de reden dat we dit als zeer belangrijk speerpunt hebben benoemd. Goede instrumenten zijn belangrijk, maar het zijn de mensen die het samen doen. We willen inzicht krijgen in de huidige gedragspatronen. Waarom handelen we zoals we handelen en hoe kunnen wij dit inzicht gebruiken voor verbeteringen en veranderingen. Het gaat daarbij niet om een communicatie offensief of een planmatig blauwdruktraject. We willen erachter komen welke interventies wel en niet werken zodat we dit inzicht en deze kennis kunnen inzetten om beter samen te werken voor betere resultaten.

Prioriteren
Een team van deskundigen op het gebied van projectbeheersing, project- en programmamanagement, ervaren in reviewen en aangevuld met een controller, voerde zogenoemde health checks uit op lopende projecten. Uit de health checks komen een aantal verbeterpunten naar voren rondom de opzet van de trajecten. Er is ruimte voor verbetering in opzet van zowel de individuele trajecten als de trajecten in samenhang. Dit wil niet zeggen dat trajecten niet gezond zijn. Maar er is een risico dat de gewenste resultaten niet tijdig gehaald worden. Daarom is ordenen van de lopende trajecten een belangrijk verbeterpunt. Dit verschaft meer helderheid in verantwoordelijkheden en versterkt sturing op resultaten. Eén van de verbeterstappen is het met elkaar verbinden van aanvullende initiatieven zoals de trajecten Versterkt control en Financiën op orde (FOO). Daarbij is het uitgangspunt Versterkt control in 2017 op te laten gaan in het traject FOO.

Beoogd resultaat
We brengen ordening aan in de verschillende initiatieven en prioriteren, niet alles kan tegelijk. We zijn ambitieus en realistisch tegelijkertijd. Daarom blijft het ook belangrijk om regelmatig te kijken waar we staan en wat nodig is. Daarbij moeten we rekening houden met de externe en interne ontwikkelingen. Onverlet ons doel voor 2018 moeten we flexibel kunnen zijn, soms door extra inzet, en rekening houden met tijdelijke effecten als gevolg van de invoering van nieuwe systemen en processen. Bij dit alles verliezen we de gevraagde inspanningen van de medewerkers en hun ontwikkeling niet uit het oog. Ons doel blijft de financiële basis in 2018 gemeentebreed op orde te hebben.

4.1.3 Antifraude offensief

Portefeuillehouder: burgemeester van der Laan

Elk fraudegeval en elke integriteitsschending is er één te veel. We begonnen in 2016 een antifraude-offensief om onze organisatie minder kwetsbaar te maken voor fraude en integriteitsschendingen. Hierbij vragen we extra en verscherpte aandacht voor het tegengaan, eerder op het spoor komen en sneller ingrijpen in gevallen van fraude en integriteitsschendingen binnen onze organisatie. Met dit offensief willen we goedwillende medewerkers beschermen tegen ongewenste situaties en hen een helder handelingsperspectief geven in kwetsbare processen en bij problemen. Voor kwaadwillende medewerkers willen we misbruik zo moeilijk mogelijk maken.
In 2016 hebben alle directeuren en stadsdeelsecretarissen een overeenkomst ondertekend waarin zij aangeven al het mogelijke te (blijven) doen om fraude in onze organisatie tegen te gaan en onze organisatie professioneel en integer te maken en te houden. Hiervoor hebben ze een risicoscan gemaakt en beheersmaatregelen opgesteld in een plan van aanpak. De gemaakte afspraken zijn vastgelegd in het prestatiecontract van de directeur/stadsdeelsecretaris en zijn onderdeel van de periodieke prestatiedialogen met de stedelijk directeur.

Uiteraard vragen deze risico's doorlopend aandacht. Voorbeelden van maatregelen die getroffen zijn:
- Het rouleren van medewerkers
- Het consequent toepassen van functiescheiding en het vier-ogenprincipe
- Het afschaffen van contant geld
- Het afschaffen van de onderhandelingsmarge bij projecten en grondprijzen

- Het opschonen van digitale accounts
- Het geven van aandacht aan de toegang tot digitale mappen
- Het koppelen van het ICT-systeem aan personeelssystemen om toegangsrechten te kunnen toekennen en verwijderen.

Een deel van de verbeteracties zijn gemeentebreed en moeten de professionaliteit en de zorgvuldigheid in processen en werkwijzen verbeteren. De volgende verbeteracties vragen doorlopend onze aandacht.

- De basis op orde: In onze bedrijfsvoering moeten de werkprocessen en ondersteunende systemen op orde zijn en de verantwoordelijkheden moeten helder belegd zijn. Het in kaart brengen van de Administratieve Organisatie/Interne Controle (AO/IC) en het op orde brengen van de personeels-dossiers helpen hierbij. Denk bij dat laatste aan het afleggen van de ambtseed en de Verklaring omtrent gedrag.
- Toerusten van management en handelingsperspectief bieden aan medewerkers. In opleidingen en trainingen voor management en medewerkers komt meer aandacht voor hoe te handelen bij vermoedens van integriteitsschendingen en fraude.
- Bewust worden, kennisdelen en leren: er zijn trainingen gegeven om medewerkers meer alert te maken en te leren kijken vanuit het perspectief van kwaadwillende collega's. We hebben bezoeken afgelegd bij buren of partners die voor vergelijkbare opgaven staan om kennis te delen en kritisch te kijken. Voorbeeldzaken en uit fraudezaken geleerde lessen delen we.

4.1.4 Financiën

Portefeuillehouder: wethouder Kock

Op het gebied van financiën hebben we in 2016 weer stappen gezet in de organisatieontwikkeling. Veel collega's hebben een vakgerichte opleiding gevolgd. Ook hebben we de huisvesting eind 2016 gecentraliseerd, van 44 naar 3 locaties. De centralisatie van huisvesting kent directe voordelen voor wat betreft de centrale aansturing, integrale teamontwikkeling, meer procesgericht werken, verhoogde efficiency in de werkprocessen en continuïteit van het werk.

Binnen het grootboek is de standaard werkwijze voor een concernbrede, maandelijkse periode-afsluiting geïntroduceerd, wat direct ten goede komt aan de financieel-administratieve discipline van onze organisatie en het up-to-date zijn van budgetten en de uitputting daarvan. Ook hebben we het aantal tussenrekeningen, het aantal bankrekeningen en het aantal collega's met een autorisatie om te betalen (sterk) teruggebracht. Dit vermindert het beheer en verhoogt de integriteit van onze financiële werkprocessen. Gedurende het hele jaar hebben we met ruim vijftig collega's aan inzet en expertise een flinke bijdrage geleverd aan het programma Doorontwikkeling Financiële Administratie (DFA). Naast inbrengen van kennis betrof het ook het praktische omzetten van alle bestaande rekeningschema's naar het nieuwe rekeningschema.

4.1.5 Actieplan betalingen

Portefeuillehouder: wethouder Kock

In 2016 zijn door de gemeente Amsterdam 252.651 facturen betaald voor een totaalbedrag van € 2,4 miljard. Van deze facturen voldeed 81% aan de wettelijke betaalnorm van dertig dagen. In 2015 werden vanuit het Amsterdamse Financieel Systeem (AFS) 180.313 facturen betaald, waarvan op jaarbasis 67% voldeed aan de betaalnorm[1].

Het betaalproces kent drie stappen: registreren, goedkeuren en betalen. Voor het registreren van facturen is de norm vier werkdagen; in 2016 voldeed 80% van de facturen aan deze norm. Voor het goedkeuren door budgethouders (rve's en stadsdelen) van facturen geldt een norm van acht werkdagen; dit is in 65% van de gevallen gelukt. Voor de laatste stap 'betalen' geldt als norm vier werkdagen; dit is bij 74% van de facturen gerealiseerd.

[1] *Het aantal facturen in 2015 was lager dan in 2016. In 2015 zijn een aantal diensten, waaronder de GGD en Dienst Werk en Inkomen, in de tweede helft van 2015 pas gebruik gaan maken van AFS.*

Het aantal betalingen vertoont over het jaar een gevarieerd beeld. Het laagste aantal doet zich voor tijdens het zomerreces, wekelijks circa 2.000 betalingen. Daarbuiten ligt het wekelijkse gemiddelde op ongeveer 4.000, met een duidelijke piek in de laatste twee werkweken van het jaar. Tijdens deze laatste werkweken waren er gemiddeld 10.000 betalingen. De verklaring voor deze enorme productie is de afsluiting van het boekjaar. In 2016 was er een extra bijzonderheid: de overstap per 1 januari 2017 op het nieuwe financiële systeem AFS 2.0. Het verzoek aan de organisatie in verband met deze overstap was het jaar zoveel mogelijk 'schoon' af te sluiten. Per 1 januari 2017 stonden er nog 8.900 facturen open uit 2016. Op 4 april waren nog 1.189 facturen in omloop die betrekking hebben op 2016 met een totale waarde van € 5,4 miljoen. In de periode van 1 januari 2017 tot 4 april 2017 zijn circa 26.000 facturen die betrekking hebben op 2016 betaald.

Het college gaf in januari 2016 opdracht tot een ambtelijk Actieplan betalingen. Dit plan is in maart 2016 besproken in de commissie Financiën. In dit plan zijn de lopende acties vanaf 2013 en de nieuwe acties samengebracht, met als doel het betaalproces te verbeteren en onjuiste betalingen te voorkomen. Het plan telt 23 projecten (met 64 verbetermaatregelen) en heeft een looptijd tot eind 2017. Over de voortgang van het plan is in 2016 tweemaal – in juni en november – gerapporteerd aan de verantwoordelijke portefeuillehouder.

Ultimo 2016 was de stand van zaken:
- Alle projecten zijn uiterlijk eind 2016 gestart
- Van de 64 maatregelen zijn er 22 afgerond en geborgd
- De uitvoering van 26 maatregelen verloopt volgens planning
- Bij 14 maatregelen is extra aandacht nodig van de actiehouder
- Bij 2 maatregelen zijn aanvullende afspraken gemaakt om de voortgang te versterken

Aanvullende afspraken waren najaar 2016 nodig als gevolg van het feit dat zestien rve's nog niet of niet volledig de juiste namen van medewerkers hadden aangeleverd. Daardoor was het niet mogelijk hun rollen (autorisaties) voor 2017 in AFS 2.0 in te regelen.
Een ander knelpunt was het tijdig volgen van de opleidingen. Niet alle medewerkers waren zich ervan bewust dat het succesvol afronden van de opleiding een voorwaarde was voor het krijgen van een autorisatie in AFS.
Aangezien de fase van inregelen te lang duurde dreigde eind 2016 de ongewenste situatie dat de noodzakelijke toets of medewerkers de juiste autorisatie hebben gekregen in AFS 2.0 niet in AFS zou kunnen plaatsvinden. Om dit te voorkomen zijn vanaf eind oktober 2016 de aanmelding van medewerkers en hun rollen en de deelname aan de opleidingen wekelijks gaan monitoren. Deze stevige vinger aan de pols heeft – in combinatie met directe aansturing en afspraken door verantwoordelijke managers bij rve's en stadsdelen – tot een inhaalslag geleid in de laatste twee maanden van 2016 en de eerste weken van 2017.

Nu AFS 2.0 in gebruik is genomen en er één administratie is, kunnen we bepaalde controles en reguliere toetsen – zoals vermeld in het Actieplan betalingen – in 2017daadwerkelijk uitvoeren. Het gaat dan om controles op het crediteurenbestand, het signaleren van conflicterende rollen en het beheren van autorisaties. De ontwikkeling van maandelijkse managementrapportages uit het nieuwe financiële systeem wordt met voorrang opgepakt, opdat managers snel inzicht hebben in de stand van hun budgetten.

In 2016 is 42 keer melding gemaakt van een dubbele betaling aan leveranciers voor een totaalbedrag van € 425.226. Onjuiste uitbetalingen aan burgers (van bijdragen via zogenoemde betaalbatches) hebben zich in 2016 niet voorgedaan. Van het totaal aan onjuiste betalingen is eind 2016 99% teruggehaald. Het is zeker dat ook de laatste € 4.000 wordt teruggehaald of verrekend met lopende facturen.
Analyse van de achterliggende factoren toont aan dat onjuistheden zich voordoen door menselijk handelen, zoals het negeren van meldingen dat een dubbele factuur in omloop is of het opheffen door medewerkers van de blokkade in het financiële systeem bij een dubbele factuur in omloop.

In navolging van een onderzoek in 2015 met betrekking tot inkoop door een extern bureau, zijn in 2016 de in AFS geregistreerde subsidies onderzocht op mogelijke foutieve betalingen of openstaande

vorderingen. Scope van het onderzoek zijn alle subsidiebetalingen die in AFS hebben plaatsgehad vanaf begin 2012 (start gebruik AFS) tot en met maart 2015. Er zijn ongeveer honderd facturen aangewezen voor onderzoek. In acht gevallen was er reden voor verder onderzoek en hebben we daadwerkelijk € 35.000 teruggevorderd.

Bijzonder onderdeel binnen het Actieplan betalingen is de vorming van een Centraal Betaalteam in de tweede helft van 2016. Het gaat hierbij om een gefaseerde centralisatie van het betalingsverkeer. Deze centralisatie versterkt de controle op onjuiste betalingen en verlaagt de fraudegevoeligheid van het betalingsproces. De stand van zaken eind 2016:

- We hebben een gestandaardiseerd betaalproces ingevoerd, inclusief een goed werkende controle-technische functiescheiding.
- We brachten het aantal medewerkers dat betalingen autoriseert terug van honderdvijftig naar circa dertig. In 2017 brengen we dit aantal nog verder terug.
- In AFS 2.0 wordt het mogelijk om vanaf één bankrekening te betalen. Het proces is zo ingericht dat ruim vijftig betaalrekeningen gaan vervallen.
- We brachten het aantal bankpakketten van waaruit we betalen eind november terug van zestien naar vijf en uiteindelijk zijn dat er in april 2017 nog drie.
- We brachten het aantal sub-administraties van waaruit we betalen in november 2016 terug van veertien naar negen. We verwachten dat het Centraal Betaalteam eind april 2017 alle sub-administraties afwikkelt.
- We brachten het aantal medewerkers met bevoegdheden om betaalbestanden aan te maken terug van zesenzestig naar eenendertig, geconcentreerd binnen de Financiën.

In 2016 versterkten we de sturing op het aanmaken van verplichtingen binnen de ambtelijke organisatie. Het grensbedrag voor het aanmaken van een verplichting is sinds 1 oktober 2016 vastgesteld op € 1.000 – dit was € 10.000. Verdere aanscherping van deze norm verkleint de kans op onjuiste betalingen. Het gaat in 2016 om ruim 31.000 facturen boven de € 10.000. Voor 62% van deze facturen was in 2016 een verplichting aangemaakt. In 2015 lag dit percentage op gemiddeld 53%.

4.1.6 Voortgang inning te veel uitgekeerde woonkostenbijdrage 2013

Portefeuillehouder: wethouder Kock

In 2013 is door een fout bij de uitbetaling van de jaarlijkse woonkostenbijdrage € 188,4 miljoen uitgekeerd in plaats van € 1,88 miljoen. De raadscommissie Financiën kreeg in de periode daarna ieder kwartaal een overzicht van de voortgang van de terugvordering hiervan. Het college informeerde de raadscommissie in september 2015 dat over de verdere afwikkeling van de openstaande vorderingen voortaan in de jaarrekening wordt gerapporteerd.
Bij aanvang van de incassofase van de te veel uitbetaalde woonkostenbijdrage in 2013, heeft Belastingen een voorziening getroffen van € 1,2 miljoen, 50% van het toen nog uitstaande bedrag van € 2,4 miljoen, in de verwachting dat circa 50% inbaar zou blijken. Het proces van inning van het nu nog openstaande saldo loopt door, en heeft een beheersmatig karakter. Op de peildatum 31 december 2016 is van de € 2,4 miljoen, € 0,7 miljoen geïnd en € 0,4 miljoen als oninbaar afgeboekt. De redenen voor oninbaarheid zijn onder andere emigratie, overlijden, het niet inzetten van rechtsmiddelen vanwege een te laag schuldbedrag en het ontbreken van verhaalsmogelijkheden. Het momenteel openstaande saldo bedraagt circa € 1.350.000 en het saldo van de voorziening circa € 0,8 miljoen. Deze voorziening is toereikend als we ervan uitgaan dat de voorziening 50% van het nu nog openstaande saldo moet kunnen dekken.

4.1.7 Fiscaliteit

Portefeuillehouder: wethouder Kock

Inrichting van de fiscale control
De inrichting van de fiscale controlfunctie sluit aan bij de verwachtingen van de Rijksbelastingdienst. We stelden vast dat de meeste onderdelen van de fiscale controlfunctie werken, maar dat de samenwerking met de lijnorganisaties nog niet op het gewenste niveau is. In 2016 kregen we meer inzicht in het effect van de maatregelen die we de afgelopen jaren namen. Vooral de steekproefsgewijze controles waar we in 2015 mee zijn begonnen, dragen hier aan bij.

Omzetbelasting
In de in 2016 gehouden steekproefsgewijze controles hebben we een beperkt aantal fouten met financiële gevolgen gevonden. Op circa negenhonderd in 2016 gecontroleerde inkoopfacturen zijn dat maximaal negen facturen (1%). Het gaat om fouten waarbij teveel of ten onrechte omzetbelasting is teruggevraagd. Ook hebben we ruim 320 verkoopfacturen gecontroleerd. Bij vier facturen (1%) is het onzeker of we terecht geen omzetbelasting in rekening hebben gebracht. De uitkomst van de steekproeven geeft geen aanleiding een voorziening te treffen. De uitkomst geeft wel aanleiding om het fiscale risico ten aanzien van omzetbelasting in 2016 naar beneden bij te stellen.

Vennootschapsbelasting
We zijn als organisatie goed voorbereid op de eerste aangifte vennootschapsbelasting die naar verwachting in de loop van 2017 wordt samengesteld. De administratie is ingericht, de taken en rollen zijn belegd. De volgende activiteiten zijn vanaf 1 januari 2016 waarschijnlijk belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting: werkzaamheden voor derden door ACAM, Ingenieursbureau en Projectmanagementbureau, de inzameling van bedrijfsafval, belenen door de Stadsbank van Lening en een aantal activiteiten van de GGD.

In het Jaarverslag 2016 is de te betalen vennootschapsbelasting geschat op circa € 1,8 miljoen, ongeveer € 0,4 miljoen meer dan begroot. Nadat ACAM de Jaarrekening 2016 heeft gecontroleerd, stellen we in 2017 definitief vast welke activiteiten belastingplichtig zijn. We nemen vooralsnog het standpunt in dat de grondexploitaties, erfpacht en vastgoed niet belastingplichtig zijn voor de vennootschapsbelasting. Of de Rijksbelastingdienst dit standpunt deelt is onzeker. Het overleg daarover loopt en ronden we waarschijnlijk in de loop van 2017 af.

Loonheffingen
Portefeuillehouder: wethouder Litjens

Voor de loonheffingen hebben we vastgesteld dat de beheersing van de salarisadministratie op een voldoende niveau zit. Ten aanzien van de werkkostenregeling, constateren we dat de beheersing weliswaar is verbeterd, maar nog niet op voldoende niveau is. In 2016 is ongeveer € 9,2 miljoen aan werkkosten geboekt. De inschatting is dat een bedrag van circa € 0,3 miljoen (3%) ten onrechte niet als werkkosten is geboekt.

4.1.8 Wagenparkbeheer

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

Het wagenpark van de gemeente kreeg in 2016 de nodige aandacht. Dit heeft geresulteerd in een Plan van aanpak stedelijk wagenparkbeheer. In dit plan van aanpak zijn de adviezen van Bureau Integriteit en de Taskforce AO/IC verwerkt. Het plan bevat een set aan acties en maatregelen waarmee de administratieve organisatie en interne controle op orde is gebracht. We hebben ook vastgesteld dat in het plan van aanpak voldoende acties en beheersingsmaatregelen zijn opgenomen om de fiscale beheersing op voldoende niveau te brengen. In het komende jaar volgen we deze lijn verder. Eén van de acties betreft de update van het Handboek Stedelijk Wagenparkbeheer. De fiscale beheersing van het wagenpark steunt op het beleid van de gemeente dat dienstauto's niet privé mogen worden gebruikt. De registratie daarvan hoort naar een hoger plan getild te worden dan nu is geconstateerd.

Daarnaast begonnen we in 2016 een onderzoek naar de wijze waarop de gemeente het wagenparkbeheer weer in eigen beheer kan nemen. We verwachten hierover aan het einde van het tweede kwartaal van 2017 te kunnen rapporteren.

4.1.9 De verdere professionalisering van de inkoopfunctie

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

Het centrale thema voor inkoop in 2016 was verdere professionalisering. Hierin hebben we veel bereikt. Op 1 juli 2016 werd een nieuwe aanbestedingswet van kracht. De wijzigingen die deze wet met zich meebracht hebben we verwerkt in het Amsterdamse Inkoopbeleid en in de bijbehorende werkinstructie voor inkopers. Alle ruim honderdvijftig inkopers en contractmanagers bij de Leadbuyerorganisaties zijn hierin getraind. De training gebruikten we ook om de aanwezige kennis te vergroten over het voorkomen van fraude en het belang van integer handelen door de gemeente en haar leveranciers.

Budgethouders schakelen de vijf Leadbuyerorganisaties steeds vaker in. Dit heeft geleid tot 744 inkooptrajecten. We hebben de volgende aanbestedingen uitgevoerd:
- 525 Openbare Europese aanbestedingen
- 24 Europese niet-openbare aanbestedingen
- 149 meervoudig onderhandse aanbestedingen
- 34 Nederlandse openbare aanbestedingen
- 7 Nederlandse niet openbare aanbestedingen.

Twee keer gebruikten we een concurrentie gerichte dialoog en twee keer onderhandelingen binnen Europees recht.

De geplande te realiseren inkooptaakstelling van €45 miljoen is in 2016 daadwerkelijk ingeboekt. Er is zelfs €2,2 miljoen extra incidenteel ingeboekt als compensatie voor het niet volledig realiseren van de taakstelling inkoop die onderdeel uitmaakt van Bestuursopdracht Slagvaardige Overheid Groen, Ruimte en Openbare Ruimte (GROR).
In het ruimtelijke domein is prestatiemeten inmiddels een standaard uitgangspunt geworden bij de grootste contracten. Prestatiemeten is samen met de opdrachtgever tijdens het project systematisch aandacht geven aan de samenwerking. Het instellen van een Tenderboard inclusief juridische toets is een andere kwaliteit verhogende maatregel die de kwaliteit verhoogt. De Tenderboard toetst de aanbestedingen met een contractwaarde van meer dan € 5 miljoen op kwaliteit en consistentie met inkoopbeleid en met wet- en regelgeving. We voeren de Tenderboard bij de grootste aanbestedingen in zowel in het ruimtelijke domein als in het sociale domein uit.
Het aanbesteden verloopt goed als onderdeel van het hele inkoopproces, dat zich uitstrekt van goed opdrachtgeverschap tot evaluatie van contracten. De processen zijn beschreven en getoetst, er zijn voor alle belangrijke stappen geüniformeerde en eenduidige formats en beschrijvingen beschikbaar. We hebben nu gemeentebreed inzicht in de belangrijkste gegevens van meer dan 3.000 contracten, waarvan er 1.000 actief zijn. Lijn- en projectorganisaties en de lead buyers sturen actief op de voor de stad belangrijke contracten. Op basis van beleid dat we in 2016 vaststelden, hebben we gewerkt aan het verder uniformeren en standaardiseren van contractmanagement. Daardoor krijgen alle contracten de aandacht die nodig is om leveranciers optimaal te laten bijdragen aan de doelen van de stad.

Amsterdam blijft een MKB-vriendelijk inkoopbeleid voeren. Er worden geen drempels opgeworpen voor kleine organisaties die mee willen dingen naar opdrachten. We zien dat ook dit jaar weer ruim 95% van onze leveranciers uit het MKB-segment komt en dat zij ruim 63% van de omzet realiseren. Van de inkoopuitgaven doen we 60% binnen de Metropool Regio Amsterdam.
Het toepassen van het protocol externe inhuur heeft gezorgd voor transparantie in hoeveelheid inhuur, uitgaven en gehanteerde tarieven. Hierover rapporteren we in de paragraaf personeel en organisatie.

4.1.10 Subsidieproces

Portefeuillehouder: wethouder Kock

Sinds 2015 werken we in Amsterdam met het online subsidiebeheersysteem. Hierbij kan de hele subsidieaanvraag online worden ingediend en de status tijdens het proces worden bekeken. De toewijzing gebeurt ook digitaal. In 2016 maakte 90% van de aanvragers daar gebruik van, in 2015 was dat percentage nog 70.

We hebben de nodige stappen gezet om als gemeente doeltreffender en doelmatiger met subsidiegelden om te kunnen gaan. Per 1 oktober 2016 geldt de aangepaste subsidieverordening. We brachten die in overeenstemming met de in 2015 vastgestelde Visie op Subsidies en de aanbevelingen van de Rekenkamer in het rapport Grip op Subsidies. We hebben een aanvullend toetsingskader voor alle subsidies opgesteld, waarbij we ook de financiële positie van de aanvragende instelling in ogenschouw nemen. We hebben een adviesgroep Inkoop of subsidie ingesteld, die bestaat uit specialisten op gebied van inkoop, privaatrecht, publiekrecht en subsidies. Deze adviesgroep ondersteunt de verantwoordelijke collega's bij de rve's en stadsdelen bij het maken van een weloverwogen keuze tussen inkopen of subsidie verlenen.

In oktober 2016 zijn we gestart met het openbaar maken van subsidies die de gemeente verstrekt. Op de internetpagina van de gemeente over subsidies, kan iedereen het openbaar subsidieregister inzien. Het register bevat de € 427 miljoen aan subsidies die de gemeente in 2016 verleende (op een totaal van circa € 720 miljoen). Het openbare subsidieregister wordt wekelijks bijgewerkt. Gedurende de periode oktober-december 2016 is het register ruim 1.500 keer geraadpleegd.

4.1.11 Vensters voor Bedrijfsvoering

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

De benchmark Vensters voor Bedrijfsvoering wordt ingevuld door honderd gemeenten en diverse provincies en waterschappen. Het biedt managers handvatten om met elkaar in gesprek te gaan over de ambities, keuzes en verbeterpunten van de organisatie. Ter illustratie zijn hieronder de gegevens van Amsterdam voor achttien indicatoren afgezet tegen het gemiddelde van de G4 (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht). De gegevens van de G4 zijn nog niet definitief.

Omvang formatie per gemeente

Amsterdam	14.018 fte
Rotterdam	10.412 fte
Den Haag	7.204 fte
Utrecht	3.669 fte

Formatie per 1.000 inwoners

Amsterdam		16,2 fte
t.o.v. 2015	▼	0,2 fte
G4		14,43 fte
t.o.v. 2015	▼	0,1 fte

Omvang overhead (formatief)

Amsterdam		28,4%
t.o.v. 2015	▼	3,4%
G4		29,9%
t.o.v. 2015	▼	1,1%

Omvang bedrijfsvoering (formatief)

Amsterdam		18,5%
t.o.v. 2015	▼	4,2%
G4		19,8%
t.o.v. 2015	▼	2,1%

Ziekteverzuim

Amsterdam		5,9 %
t.o.v. 2015	▲	0,3 %
G4		6,1 %
t.o.v. 2015		0,1%

Uitgave persoonlijke ontwikkeling

Amsterdam		€ 1.251
t.o.v. 2015	▲	€ 243
G4		€ 1.086
t.o.v. 2015	▲	€ 11

Vrouwen in leidinggevende positie

Amsterdam		42%
t.o.v. 2015	▲	2%
G4		40%
t.o.v. 2015	▲	2%

Medewerkers onder 35 jaar

Amsterdam		14%
t.o.v. 2015	▲	1%
G4		14%
t.o.v. 2015	▲	2%

Medewerkers 55 jaar of ouder

Amsterdam		30%
t.o.v. 2015		gelijk
G4		31%
t.o.v. 2015		gelijk

Apparaatkosten per fte *

Amsterdam		niet bekend
t.o.v. 2015		niet bekend
G4		€ 87.955
t.o.v. 2015		€ 9.129

Gemiddelde loonsom per fte

Amsterdam		€ 69.607
t.o.v. 2015	▲	€ 1.038
G4		€ 68.566
t.o.v. 2015	▲	€ 1.411

ICT kosten per fte

Amsterdam		€ 4.669
t.o.v. 2015	▼	€ 294
G4		€ 10.575
t.o.v. 2015	▲	€ 2.2334

Kosten externe inhuur

Amsterdam		19,6%
t.o.v. 2015	▲	0,6%
G4		14,6%
t.o.v. 2015	▼	1,4%

Betaal discipline

Amsterdam		81%
t.o.v. 2015	▲	14%
G4		90%
t.o.v. 2015	▲	4%

Ruimtebeslag per fte **

Amsterdam		16 m^2
t.o.v. 2015		gelijk
G4		15 m^2
t.o.v. 20152	▼	2 m^2

Huisvestingskosten per m^2 **

Amsterdam		niet bekend
t.o.v. 2015		niet bekend
G4		€ 455
t.o.v. 2015	▲	€ 80

Aantal werkplekken per fte ***

Amsterdam		0,8
t.o.v. 2015		gelijk
G4		0,7
t.o.v. 2015	▼	0,1

Social Return Inkoop ****

Amsterdam		100%
t.o.v. 2015		niet bekend
G4		niet bekend
t.o.v. 2015		niet bekend

* *Apparaatkosten voor Amsterdam nog niet bekend conform de gestelde definitie.*

** *Voor Amsterdam zijn (nog) niet alle kantoorgebouwen meegenomen.*

*** *Aantal werkplekken per fte voor Amsterdam betreft een indicatie voor de organisaties met gedeconcentreerde werknemers.*

**** *Beleid Social Return van Amsterdam is vanaf € 200.000.*

4.1.12 ICT en informatievoorziening

Portefeuillehouder: wethouder Choho

Inrichting van een moderne ICT-infrastructuur
In 2016 hebben we volgens planning het programma ICT Centraal vrijwel afgerond. Begin 2017 worden de laatste activiteiten gedaan, de eindrapportage opgesteld en de programmaorganisatie gefaseerd afgebouwd.
Daarmee is gemeentebreed een eenduidige en gestandaardiseerde ICT-infrastructuur opgeleverd, bestaande uit meer dan 15.000 werkplekken, één netwerk en centrale datacenters. In 2016 zijn 24 migraties afgerond, waarmee het totaal komt op 57 gemigreerde organisatieonderdelen. Hiermee kunnen alle collega's van de gemeente in iedere gemeentelijke vestiging werken. Ook het werken vanaf de privé-locatie of met mobiele apparatuur ondersteunen we. Hiermee hebben we een grote stap gezet in de flexibiliteit van de gemeentelijke organisatie. Het programma ICT Centraal levert bovenop de structurele besparing van € 7,0 miljoen in de periode 2013-2015, in 2016 een besparing op van € 3,5 miljoen en in 2017 een besparing van € 2,2 miljoen. Deze laatste twee besparingen behoren tot de taakstelling Slagvaardige overheid.

Het beheer van de ICT-infrastructuur en de centrale helpdesk zijn gecentraliseerd. We zijn begonnen met de transformatie van de organisatie naar een regie-organisatie. We bekijken of uitvoerende ICT-taken in de markt gezet kunnen worden. De eerste stappen in deze transformatie betreffen de consolidatie van het beheer en onderhoud van de ICT-infrastructuur en verder invoeren van de aansturing van externe partijen.

Informatie voorziening
De informatievoorziening (IV) maakt door applicaties en document- en gegevensverzamelingen alle gemeentelijke processen mogelijk. Ook ondersteunen we met IV de privacybescherming, informatiebeveiliging en de duurzame toegankelijkheid van overheidsinformatie. In 2016 hebben we gewerkt aan de verdere professionalisering en aan het op orde brengen van de IV. Veel moet van de grond af worden opgebouwd, zoals werkprocessen, de plan-do-check-act-cycli, instrumenten voor kwaliteitszorg, nieuwe functiebeschrijvingen, opzetten van ketenrelaties, beheer-tooling, leveringsnormen en producten- en dienstencatalogi.

Naast de reguliere werkzaamheden hebben we een aantal grote projecten uitgevoerd:
- De vernieuwing van AFS en AMI voor DFA
- Systeemaanpassingen voor de vernieuwing van het erfpachtstelsel
- De stedelijke bundeling van alle gegevens op het gebied van asset management, de vernieuwing van het dienstverleningssysteem KIM
- De invoering van een nieuw systeem voor de WOZ
- Beschikbaar stellen van gegevens voor gebiedsplannen op kaart
- Uitbouwen van de set gegevens voor Amsterdam in beeld
- Procesoptimalisatie bij de stadsloketten voor levering van 28 vergunningsproducten
- Digitaliseren van 1,3 kilometer aan papieren bouwdossiers

De applicatierationalisatie zorgde ervoor dat het aantal applicaties in 2016 is gereduceerd van 4.950 tot 2.237 (de doelstelling was 2.350). Hiermee hebben de clusters en stadsdelen ook de bijbehorende structurele taakstelling van totaal € 14,4 miljoen gerealiseerd.
We hebben de eerste fase van de Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG) uitgevoerd. Daarbij verwerkten we de maatregelen voor de vijf belangrijkste processen in het uitvoeringsplan BIG. Ook hebben we generieke maatregelen getroffen die voor alle processen gelden, zoals in het project Toegangsbeheer en in het project Wijzigingsbeheer. Ook noemen we hier het op orde brengen van het contractmanagement en de licentieadministratie, in samenwerking met de leadbuyer-organisatie. Tot slot zien we door samenwerking rond databeheer, data-analyse en innovatie met ICT steeds meer initiatieven ontstaan. Zo kunnen we betere keuzes maken en hebben we meer mogelijkheden om beleid rond databeheer te formuleren.

Regulier niveau van toezicht op rve ICT
Deze collegeperiode heeft de ICT-afdeling zich ingespannen de organisatie in control te krijgen. Op grond van de afronding van de acties en de slotrapportage van het verbeterplan en van vier opeenvolgende goedkeurende controleverklaringen van ACAM bij de jaarrekening, besloot de concerncontroller in 2015 het niveau van toezicht op ICT terug te brengen naar het reguliere niveau 1. Daar hoort standaardinzet vanuit concerncontrol bij en deelname aan de reguliere P&C-cyclus. Op het programma ICT Centraal blijft de regeling risicovolle projecten van toepassing.

4.1.13 Juridische zaken

Portefeuillehouder: Burgemeester van der Laan

Juridisch advies
In 2016 hebben we de juridische functie versterkt en de maatregelen uit de bestuursopdracht Slagvaardige Overheid voor het juridisch domein ingevoerd. Denk daarbij aan verdere bundeling van bezwaar en beroep en verder werken aan een daling van de instroom van bezwaarschriften, het flexibeler inspelen op de vraag vanuit de organisatie naar juridische advisering en minder externe inhuur van advocaten en juridisch adviseurs maar wel tegen betere inkoopcondities.

In 2016 hebben we de advocaatdiensten aanbesteed en dat leidt tot een verdere kwalitatieve en kwantitatieve beheersing van de inhuur van advocaten en juridische dienstverleners. Per 1 januari 2017 is hebben we de werkwijze van het Juridisch Inhuurpunt (JIP) gewijzigd. Alle juridische advies- en advocatendiensten worden uitgezet bij acht na de aanbesteding geselecteerde advocatenkantoren en bij de gemeenteadvocaat. Door te werken met vaste kantoren en de inkoop te laten verlopen via het JIP zorgen we ervoor dat we efficiënter en kostenbesparend inkopen en dat we één gemeentebrede, vaste werkwijze hebben.

In 2016 zijn we begonnen met het opstellen van een nieuwe beleidskader privacy en de werkinstructie fraude en integriteit (oplevering 2017). Het protocol bij strafrechtelijke vervolging is in 2016 herzien door het college en ook zijn in 2016 de verordeningen APV en Algemene Subsidieverordening (ASA) gewijzigd.

In 2016 zijn er bij de gemeente 626 Wob-verzoeken ingediend. We hebben de afhandeling van Wob-verzoeken de laatste jaren verbeterd. Er is een Wob-protocol, er zijn overal Wob-coördinatoren aangewezen en we passen waar mogelijk de informele aanpak toe.

Het juridisch opleidingsprogramma vinden we een belangrijk instrument om juridische kwaliteit te garanderen. Het programma biedt juridische basiscursussen aan alle medewerkers, met docenten die vakspecialist zijn en werken bij de gemeente Amsterdam. In 2016 waren dat zes cursussen met 360 deelnemers. Het programma organiseerde daarnaast in 2016 negen cursussen voor juristen van de gemeente met 238 deelnemers. Ook heeft het opleidingsprogramma een rol bij de Bellen met de Burger-trainingen (informele aanpak).

Belangrijke juridische adviesdossiers in 2016
Juridische advisering is een belangrijke component van de (strategische) adviezen aan het bestuur. Juridische risico's en haalbaarheid moeten we op een goede manier betrekken bij het maken van een afweging. We hadden in 2016 te maken met verschillende complexe en bestuurlijke dossiers.

De complexe dossiers in het OOV-domein in 2016:
- De voorstellen tot wijzigingen van de APV (bierfiets, straatintimidatie, experimenteerbepaling)
- Het afstandscriterium bij de coffeeshops
- De civielrechtelijke procedures rondom sluiting van coffeeshops
- Het prostitutiebeleid en het 1012-beleid
- De wijziging van de Verordening op het burgerinitiatief, het volksinitiatief en het referendum
- De voorstellen inzake het Bestuurlijk Stelsel

- De tegemoetkoming van Joodse erfpachters
- Het algemeen belangbesluit (Markt en overheidwetgeving)
- De afschaffing van de Verklaring Arbeidsrelaties (VAR)

Complexe dossiers in het ruimtelijk domein in 2016:
- Het Programma Varen
- Airbnb
- Herziening erfpacht
- Toepassing van de Beleidsregel Integriteit en Overeenkomsten (BIO) bij gebiedsontwikkeling
- De oplossingsrichting huurprijsverhogingen voor kleine ondernemers Noord/Zuidlijn
- Herinrichting van het Kunstenplan en het Amsterdams Fonds voor de Kunst.

Complexe dossiers het handhavingsdomein in 2016:
- De scanauto's (het inzetten omgevingsfoto's bij parkeren en opsporen van gestolen voertuigen)
- De voorbereiding van de invoering van de milieuzone voor bestelwagens per 1 januari 2017
- De evaluatie van de pilot bodycams.

Complexe dossiers het sociale domein in 2016:
- Advisering rond hulp bij het huishouden/schoon en leefbaar huis
- De Governance Ouder Kind Teams (OKT)
- De aanbesteding van de Jeugdzorg.

Tot slot gaven we adviezen op verschillende rechtsterreinen zoals het projectteam Dijkversterking Zeeburgereiland en de stedelijke expertisegroep Woonboten. Verder begonnen we de voorbereiding van de aansluiting van de gemeente op de digitalisering van de rechtspraak.

Bezwaar en Beroep

Onderstaande tabel toont het aantal bezwaar- en beroepsprocedures waar Amsterdam in 2016 mee te maken kreeg.

	Bezwaren-instroom 2015	Bezwaren-instroom 2016	Bezwaren-binnen termijn 2016	Gegronde bezwaren 2016	Beroep instroom 2016
Algemeen	782	485	272	8	146
Toezicht en handhaving, belastingen en basisinformatie					
Basisinformatie (10.152 besluiten in 2016, naast onbekend aantal besluiten door stadsloketten)	310	427	190	4	34
Belastingen (niet-ambtshalve bezwaren) (Aantal aanslagen in 2016: Rioolrecht 452.677; OZB 488.069; Afval & Reiniging 422.748; Overig 21.654)	20.528	20.010	17.994	10.007	409
Handhaving & Toezicht (10.091 wegsleepbesluiten in 2016)	1.342	1.430	1.398	311	41
Ruimte & Economie					
Economie	2	0	nvt	nvt	nvt
Grond & Ontwikkeling	13	23	18	nvt	0
Kunst & Cultuur	1	0	nvt	nvt	nvt
Metro & Tram	0	1	nvt	nvt	0
Parkeren-naheffing (Egis) (Aantal aanslagen parkeernaheffing in 2016: 646.386)	53.814	66.135	63.870	33.811	1.582
Parkeren-vergunning	780	720	onbekend	onbekend	63
Ruimte & Duurzaamheid (35 bestemmingsplannen in 2016)	bezwaarprocedure niet van toepassing				8
Verkeer, Openbare Ruimte	12	0	nvt	nvt	16
Wonen	438	483	319	onbekend	176
Sociaal					
Werk, Participatie en Inkomen, OJZ	8002	6.464	5.859	1.606	2.170
Stadsdelen (voorlopige cijfers)	3.755	3.700	1.887	296	445
Totaal	**89.779**	**99.878**	**91.807**	**46.043**	**5.082**

Van de ingediende bezwaren waren er 66.000 gericht tegen 10% van de opgelegde parkeernaheffingen. Het percentage gegronde bezwaren tegen parkeernaheffingen bleef de laatste jaren vrijwel gelijk, rond de 50% (in 2016 33.811 gegronde bezwaren). Dit percentage past in de landelijke trend. Verder zijn er 20.000 bezwaren ingediend (waarvan 10.000 gegrond bleken) tegen 1,4% van het aantal opgelegde belastingheffingen. Tot slot zijn er circa 6.400 bezwaren ingediend rond werk, participatie en inkomen (daling van 20% ten opzichte van 2015).
Voor de afdeling Belastingen is in het overzicht het aantal ambtshalve bezwaarschriften weergegeven. Deze bezwaarschriften omvatten 44.348 bezwaarregels, waarvan 29.561 bezwaarregels betrekking hebben op de WOZ.

In 2015 is de nieuwe bezwaarregeling vastgesteld, waarin een informele aanpak vast onderdeel werd van de bezwaarprocedure. In 2016 volgden 178 juristen van de gemeente, die werkzaam zijn in het bezwaartraject, het leertraject mediation vaardigheden en ambtelijk horen. In 2016 werkten we verder aan de invoering van één uniform digitale bezwaarapplicatie, die tevens kan aansluiten op de digitale rechtspraak. Oplevering hiervan verwachten we in 2017.

4.1.14 Communicatie

Portefeuillehouder: Burgemeester van der Laan

De ontwikkeling van communicatie stond in 2016 in het teken van de bezuinigingsopgave uit het programma Slagvaardige Overheid. We gaan doelmatiger en eenduidiger werken. Collega's maken steeds meer gebruik van de in 2016 ontwikkelde Amsterdamse Communicatiemethodiek. Daarin worden ze ook getraind. De media-adviseurs werkten aan de standaardisering van onze uitingen en het bundelen van alle informatie. Dat verbeterde de herkenbaarheid van de gemeente. In 2016 hebben we de zeven aparte digitale nieuwsbrieven van de stadsdelen samengevoegd tot één nieuwsbrief Amsterdam.nl die verschijnt in zeven stadsdeeledities. Ook voegden we vier ondernemersnieuwsbrieven samen.

4.1.15 Ambtelijke huisvesting

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

Ongeveer de helft van de vastgoedportefeuille (in oppervlakte en geld) bestaat uit kantoren en werven die de gemeente zelf gebruikt. De ambtelijke huisvesting was ook in 2016 in ontwikkeling. Het flexibel werkenconcept voerden we in steeds meer gebouwen verder in. De Amsterdamse digitale werkplek ondersteunt dit concept. We passen kantoren hierop aan waardoor we ze beter gebruiken. Groei van de organisatie heeft directe gevolgen voor het aantal benodigde werkplekken en daarmee voor de verbouwings- en verhuiswerkzaamheden. De raad stelde in november 2016 het huisvestingsplan 2017-2019 voor de gemeentelijke organisatie vast. In 2016 zijn we met de verbouwing van het stadhuis gestart. Vanaf 2016 worden de kosten voor bijzondere voorzieningen, een parkeergarage, een opslagruimte of een projectbureaukantoor (incidenteel) gedekt uit budgetten in de programma's van de programmabegroting.

4.1.16 Standaardiseren, uniformeren en harmoniseren facilitaire dienstverlening

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

Door de centralisatie hebben we bij de facilitaire dienstverlening, net als bij de overige onderdelen van de bedrijfsvoering, een steeds beter inzicht in onze facilitaire dienstverlening en de kosten daarvan. Eind 2016 hebben we een producten- en dienstencatalogus samengesteld, inclusief de financiële doorberekening per faciliteit. Met die catalogus in de hand voeren we de discussie over de gewenste kwaliteit van de faciliteiten voor alle ambtelijke collega's en de raad. Het gaat om faciliteiten als catering door sociale ondernemers, de loopafstand tot printers (en dus het aantal benodigde printers), de gewenste audio visuele faciliteiten op de vergaderlocaties, maar ook openingstijden van gebouwen en de daarbij behorende beveiliging.

Voor de mobiele telefoons en iPads hebben we in 2016 eenduidige kaders voor toewijzing, uitgifte en beheer vastgesteld. Bovendien maken we maandelijks de kosten van aanschaf en verbruik integraal inzichtelijk voor de leidinggevenden.
Het eindejaarsgeschenk werd eind 2015 goed ontvangen door de collega's, onder andere door het zeer diverse aanbod. Het eindejaarsgeschenk 2016 is volgens een zelfde methode ingekocht en aangeboden. Het verschil met 2015 was dat externe medewerkers (met uitzondering van uitzendkrachten) geen kerstgeschenk ontvingen.

4.1.17 Personeel

Portefeuillehouder: wethouder Litjens

A Personeel en organisatie: beleid en acties

A1 Eén Amsterdam

In het plan Organisatieontwikkeling 2014-2016: Naar een sterker 1Amsterdam met één gezicht naar buiten zijn de doelen voor de inrichting, werkwijzen en cultuur van de gemeentelijke organisatie bekrachtigd. De doelen van het traject zijn:

- een uniforme bedrijfsvoering (waaronder de financiële functie)
- focus op de uitvoering in plaats van op het beleid
- vergroting van de flexibiliteit van de organisatie
- verbetering van de dienstverlening aan de Amsterdammers

Nadat de nieuwe organisatie op 1 januari 2015 formeel van start ging, hebben we hard gewerkt aan de verdere ontwikkeling. Leidraad voor de organisatieontwikkeling is het Bestuurlijk Kompas.

Na een traject van deze omvang is evaluatie vanzelfsprekend. Zo kunnen we nagaan in hoeverre doelen zijn gehaald, wat we kunnen leren voor de toekomst en aan welke opgaven nog gewerkt moet worden.
Op 18 februari 2014 heeft het college de voorlopige fijn-structuur voor de organisatieontwikkeling vastgesteld en de toetsingscriteria voor de doelen. Met de Centrale Ondernemingsraad is afgesproken dat deze criteria de basis vormen voor een in 2016 uit te voeren evaluatie. Het besluit is bekrachtigd op 2 september 2014.

Het rapport Eindevaluatie organisatieontwikkeling 2014 – 2016: met vereende kracht vooruit geeft invulling aan de evaluatieafspraak. De Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) en de Universiteit van Utrecht, voerden de evaluatie uit, met een vertegenwoordiging in de stuurgroep van zowel de ambtelijke leiding van de gemeente als de ondernemingsraad.

De onderzoekers concluderen na een uitgebreid feitenonderzoek dat de doelen van de organisatieontwikkeling grotendeels zijn behaald en dat daarnaast de effectiviteit van de organisatieontwikkeling binnen het ambtelijk apparaat op verschillende wijzen wordt ervaren. De aanbevelingen uit het rapport zijn gericht op:

- meer inzet op concernsturing
- stevigere positionering gebiedssturing
- investeren in een gezamenlijke cultuur
- waardering van de medewerkers

In de eerste helft van 2017 besluit het college over de aanbevelingen die voortkomen uit de evaluatie van de organisatieontwikkeling 2014-2016.

A2 Organisatieontwikkeling

Amsterdam is altijd in beweging. Naast kleine aanpassingen in de werkwijze en in de organisatiestructuur zijn er ook in 2016 grote organisatiewijzigingen doorgevoerd of opgestart. Een aantal daarvan vindt zijn oorsprong in een taakstelling die binnen het programma Slagvaardige overheid moet worden gerealiseerd.
We willen de komende jaren grote organisatiewijzigingen voorkomen door veel sneller en slimmer in te spelen op veranderende omstandigheden. De snelheid van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen leiden ertoe dat een traditionele reorganisatieaanpak veelal achter de feiten aanloopt. Door middel van proeftuinen en pilots zoeken we actief en samen met het management en de medewerkers naar betere en andere manieren om het werk te organiseren. Een andere manier om reorganisaties te voorkomen is het aanmoedigen van de flexibele inzet van onze medewerkers. Het werkaanbod en de maatschappelijke opgave wijzigt vaak. Het is slimmer daar

op in te spelen door de inzet van onze medewerkers te variëren, dan door het aanpassen van de organisatie. De medewerkers krijgen zo ook goede mogelijkheden voor ontplooiing en ontdekking en exploitatie van de eigen kracht en motivatie.

Nieuwe werktijdenregeling
In de Cao gemeenten 2011-2012 zijn afspraken gemaakt over moderniseren en flexibiliseren van de werktijdenregeling in de gemeentelijke arbeidsvoorwaarden. Deze afspraken sluiten aan op de behoefte van zowel werkgevers als medewerkers. De nieuwe gemeentelijke werktijdenregeling trad per 1 januari 2014 in werking. In overleg met de VNG, besloten wij samen met de drie andere grote gemeenten de regeling later in te voeren.

De kern van de nieuwe regeling is, dat we tussen 07.00 tot 22.00 uur met een ruimer dagvenster werken. Kernbegrippen in de nieuwe werktijdenregeling zijn de standaard werktijdenregeling en bijzondere werktijdenregeling.

In 2015 werkten we aan het invoeren van de nieuwe werktijdenregeling. Doel van de nieuwe werktijdenregeling is modernisering en flexibilisering. Voor werkgevers is dit belangrijk voor de bedrijfsvoering en ook voor de kwaliteit van de dienstverlening aan de burger. Daarnaast willen we medewerkers meer kunnen inzetten als er meer werk is en andersom. Tegelijkertijd voldoen we aan de wens van medewerkers om tijd- en plaats onafhankelijk te werken (het nieuwe werken) en hun werktijden beter af te stemmen op hun privé-situatie. Hierdoor ontstaat een win-winsituatie.

De invoering van de nieuwe werktijdenregeling had een grote impact op de bestaande lokale regelingen en op de organisatie. Zonder goede voorbereiding van de organisatie had de invoering van deze nieuwe regeling kunnen leiden tot organisatorische en beleidsmatige problemen bij de organisatieonderdelen. Om dit te voorkomen richtte Personeel en Organisatie een projectgroep op, waarin functionarissen van verschillende organisatieonderdelen zitting namen. De nieuwe werktijdenregeling is per 1 juni 2016 ingevoerd.

Nieuw beloningshoofdstuk in de Nieuwe Rechtspositieregeling van de gemeente Amsterdam
In de Cao gemeenten 2013-2015 maakten gemeenten en vakbonden afspraken over een nieuw beloningshoofdstuk in de Nieuwe Rechtspositieregeling van de Gemeente Amsterdam (NRGA). De invoering van het nieuwe beloningshoofdstuk moet leiden tot harmonisatie, vereenvoudiging en modernisering.

- Harmonisatie: gemeenten gaan steeds meer samenwerken. Met het nieuwe beloningshoofdstuk kunnen medewerkers makkelijker overstappen naar een andere gemeente, zonder zorgen over negatieve gevolgen voor de arbeidsvoorwaarden.
- Vereenvoudiging: rond belonen ontstond langzamerhand een doolhof aan begrippen en definities. In het nieuwe beloningshoofdstuk worden zo eenvoudig mogelijke teksten en een duidelijk begrippenkader gebruikt.
- Modernisering: zowel de werkgevers als de bonden willen dat de cao een modern HRM-beleid ondersteunt, met meer nadruk op gedeelde verantwoordelijkheid van werkgever en medewerker voor het werk en de loopbaan.

Op 1 juni 2016 is het oude beloningshoofdstuk vervangen door het nieuwe beloningshoofdstuk Salaris, vergoedingen, toelagen en uitkeringen. Sommige NRGA-regelingen zijn helemaal vervallen, andere regelingen zijn gewijzigd. Dit betekent dat naast het vervallen van de Amsterdamse eindejaarsuitkering (0,35%) er verschillende toelagen en toeslagen wijzigen of vervallen.

Invoeren van het nieuwe beloningshoofdstuk was géén bezuinigingsoperatie. Om het inkomen van medewerkers te compenseren is er een overgangsregeling waarin een toelage overgangsrecht (TOR) staat. De TOR is een vaste maandelijkse toelage. Voor iedereen die op 31 december 2015 in dienst was van de gemeente Amsterdam werd deze compensatie individueel berekend.

Voor de toekomst denken we na over een systematiek van bewuste beloning. Die geeft leidinggevenden meer invloed om prestaties, resultaten en ontwikkeling van medewerkers te beoordelen en te belonen. Een modern beloningssysteem is een instrument dat de dialoog tussen

medewerker en leidinggevende bevordert, sturing geeft op resultaten en de ontwikkeling van medewerkers aanmoedigt. In de komende cao worden voorstellen hierover opgenomen.

Individueel keuzebudget
In de Cao 2013-2015 zijn de sociale partners overeengekomen per 1 januari 2017 een individueel keuzebudget (hierna: IKB) in te voeren. Dit IKB sluit aan bij de wens van meer keuzevrijheid voor de medewerker. Het is een verdere stap in de modernisering van de arbeidsvoorwaarden voor de gemeentelijke sector. Het IKB maakt maatwerk op individuele basis mogelijk en is voor alle gemeenten gelijk. In dit budget worden diverse in geld te waarderen arbeidsvoorwaarden, waaronder bovenwettelijke verlofuren omgezet in een budget.

De medewerker kan dit budget binnen vastgestelde afspraken naar eigen keuze en op het door hem gewenste moment besteden aan arbeidsvoorwaarden (bijvoorbeeld vrije tijd of geld) zoals hij dat voor zijn situatie passend acht. Dit biedt mogelijkheden voor een betere balans tussen het werk en de privésituatie.

Het IKB betekent concreet dat:
- de nieuwe arbeidsverhoudingen, waarin nadrukkelijk de eigen verantwoordelijkheid en de eigen zeggenschap van de medewerkers centraal wordt gesteld
- de vereenvoudiging van de rechtspositieregeling

A3 Management Development en leiderschap
We hebben in 2016 een nieuw leiderschapsprofiel voor de gemeente opgesteld dat moet zorgen voor de juiste leidinggevende op de juiste plek op het juiste moment. Dit leiderschapsprofiel vormt de leidraad bij de ontwikkeling van onze managers en bij de werving en selectie van nieuwe topfunctionarissen van de gemeente.

Werving en selectie
In 2016 was er relatief veel mobiliteit in de groep van 54 topfunctionarissen die bestaat uit de algemeen directeur, de stedelijk directeuren, de stadsdeelsecretarissen en de directeuren van de rve's en van de directies bij Bestuur en Organisatie. Er zijn acht nieuwe topfunctionarissen benoemd, 15% van het totaal. Bij de selectie van nieuwe topfunctionarissen hadden we steeds oog voor jong, veelbelovend managementtalent, wat resulteerde in twee benoemingen.

De afdeling Management Development (van de directie P&O) werkt steeds nauwer samen met de gemeenten Rotterdam, Den Haag en Utrecht en met de Algemene Bestuursdienst (ABD) van het Rijk. Naast kennisoverdracht is er hierdoor ook steeds meer mobiliteit tussen de grote steden onderling en tussen de grote steden en de ABD.

Leiderschapstrajecten
In 2016 is gestart met de uitwerking van drie leiderschapsprogramma's voor strategisch, tactisch en operationeel management. Leidraad voor deze programma's is collectief leren van en met collega's in jaargroepen en leren in en uit de dagelijkse praktijk. Belangrijke thema's in de programma's zijn Innovatie, Amsterdam: 1 stad en het van buiten naar binnen kijken en halen.

A4 Leren en ontwikkelen
De Amsterdamse School is de gemeentebrede afdeling voor leren en ontwikkelen. Zij helpt medewerkers – van uitvoering tot topmanagement – het beste uit hun werk, hun team en zichzelf te halen en zo de prestaties van de gemeente Amsterdam te verbeteren.

In een wereld waarin informatie altijd beschikbaar is en vernieuwing steeds sneller gaat, is leren bewezen effectiever als het deel is van de praktijk. Naast opleidingen en trainingen, bestaat het aanbod van de Amsterdamse School daarom ook uit allerlei vormen van leren in het werk en leren van elkaar.

Vraaggericht aanbod
In 2016 heeft de Amsterdamse School voor het eerst gewerkt vanuit een stedelijk leer- en

ontwikkelplan. Dit plan is gebaseerd op de gemeentelijke (ontwikkel)doelen, afgestemd op de behoeften in de organisatie en besproken met de toenmalige centrale ondernemingsraad. Hieruit volgde een ordening in zeven thema's, zoals gepresenteerd in de grafiek. Binnen die zeven thema's is bleef relevante bestaande aanbod van kracht, terwijl daarnaast nieuwe leer- en ontwikkelactiviteiten geconcipieerd zijn. De grafiek laat het aantal deelnemers per thema zien.

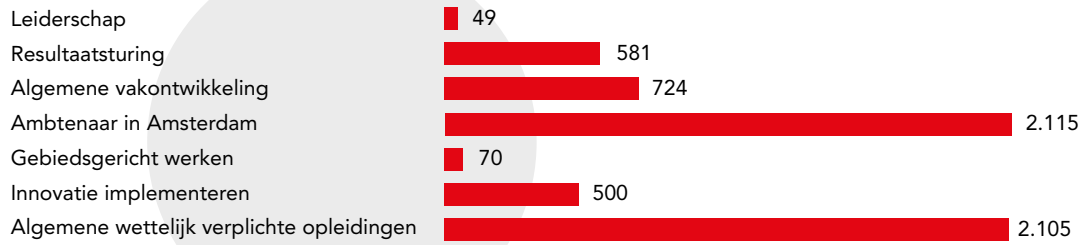

Op hoofdlijnen lagen de prioriteiten vast, maar er was voldoende ruimte om flexibel in te kunnen spelen op actuele opgaven in de stad en in de organisatie. Er is dan ook een toename te zien in leer- en ontwikkeltrajecten die in een samenwerking van de Amsterdamse School en opdrachtgevers tot stand kwamen. Dit maatwerk verving deels het bestaande reguliere aanbod.

Resultaat leer- en ontwikkelactiviteiten
Het bereik van het leer- en ontwikkelaanbod is vergeleken met voorgaande jaren in 2016 flink gegroeid. We hebben de doelstelling van 10.000 unieke deelnemers vrijwel gehaald. Medewerkers weten de Amsterdamse School dus steeds beter te vinden.

De Amsterdamse School houdt voortdurend de waardering van leer- en ontwikkelprogramma's in de gaten en verbetert op basis hiervan haar aanbod. Een van de methodes hiervoor is de basisevaluatie, een standaard vragenlijst, waaruit bijvoorbeeld blijkt dat 76% van de deelnemers de door hen gevolgde leeractiviteit zou aanbevelen bij collega's.

Verspreid over de thema's uit het leer- en ontwikkelplan was er een zeer gevarieerd aanbod van leer- en ontwikkelactiviteiten. De grafiek toont aansprekende voorbeelden met daarachter het aantal deelnemers.

Ambtenaar in Amsterdam
De grootste activiteit binnen dit thema was Ervaar Amsterdam, het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers waar ook de ambtseed deel van uitmaakt. De aandacht voor integriteit en de actieve kennismaking met de stad, bewoners en ondernemers kreeg van de deelnemers een hoge waardering.
Nieuw was in 2016 de training bestuurlijke besluitvorming, waarin deelnemers inzicht krijgen in de politieke processen.

Goed werkgeverschap
Onder dit thema zijn onder meer de training Nieuwe energie 49+ en het portaal Vitaal aan het werk ontwikkeld. Populair was de nieuwe training verzuimmanagement, waarin ook de invloed van werkdruk, werksfeer en privéomstandigheden wordt meegenomen. Grote evenementen zoals de Summerschool werden in 2016 weer druk bezocht en goed gewaardeerd.

Gebiedsgericht werken
Tweehonderd medewerkers deden mee aan de leerlijnen voor de gebiedsfuncties. De serious game Gebiedsgericht werken is verschillende keren ingezet. Daarnaast begon het fieldlaboratorium Amsterdam, waarbinnen medewerkers samen met kennisinstellingen, organisaties, bedrijven en burgers bestaande opgaven onderzoeken.

Vernieuwing invoeren
Informatievoorziening is een vakgebied waar de ontwikkelingen elkaar snel opvolgen. Om hier zo goed mogelijk op in te spelen, hebben we voor de medewerkers van Informatievoorziening een omvangrijk leerprogramma rond innovatie opgezet, met onderdelen, modules, op maat. Deze maatwerkmodules varieerden van scrum tot gesprekstechnieken en van intervisie tot een pilot Leermeester-gezel.

Resultaatsturing
Ruim vijfhonderd managers en hun teams zijn in 2016 begeleid in Continu leren, presteren en verbeteren met behulp van weekstarts en andere LEAN-methodieken. Hierdoor zijn zij in staat om structureel te leren en hun prestaties te blijven verbeteren.

Traineepool
Jonge, talentvolle ambtenaren kunnen bij ons hun carrière beginnen in verschillende traineepools Ze werken direct aan projecten voor de stad en zorgen met hun uiteenlopende achtergronden, kennis en expertise voor een frisse blik in de organisatie.
In september startte de Traineepool 2016, waarvoor we de wervingscampagne voor het eerst volledig online uitvoerden. Het leverde 880 sollicitanten op voor 24 vacatures. In 2016 startte de eerste Auditpool en een Young Professionals Programma voor statushouders.

A4 Strategische Personeelsplanning

De gemeente Amsterdam wil een toekomstbestendig personeelsbestand hebben en houden. Dat bestand moet zo goed mogelijk voldoen aan de eisen die de stad aan de organisatie stelt. We gaan na welke kennis en competenties nodig zijn om de strategische doelstellingen binnen de gestelde planningshorizon te kunnen behalen.
Strategische personeelsplanning (SPP) is het cyclische proces waarbij we toetsen in hoeverre de juiste medewerker op het juiste moment op de juiste plek zit, zowel nu als in de toekomst.

Met het oog op verschillende afdelings-strategische vraagstukken die voortkomen uit 1Amsterdam, zijn in 2016 in verschillende SPP projecten ruim 2.300 medewerkers geschouwd. In het licht van de kwantitatieve en kwalitatieve samenstelling van het personeelsbestand zijn interventies en actieplannen opgesteld ter overbrugging, verbetering of behoud van het medewerkersbestand. Het leverde op feiten gebaseerde personele inzichten en interventies op, die we in een aantal kernthema's kunnen samenvatten:

Kwantitatief*	**Kwalitatief***
Leeftijdopbouw	Vakkennis competenties
Verdeling m/v (naar leeftijd	Potentieel
Uitstroom AOW (1-5 jaar) naar:	Continuiteit
Functiecatagorie	Organisatieonderdeel
Salarissen	Sleutelposities
Type aanstelling (naar leeftijd)	Mobiliteit/flexibiliteit
	Belastbaarheid/Inzetbaarheid
	Opleidings-/ontwikkelbehoefte

* Niet limitatief, tijdsprojectie 'nu' en 'toekomstig'

Over de gehele organisatie heen is sprake van een vergrijzend personeelsbestand. Vooral bij fysiek belastend werk is het moeilijk om tot aan het pensioen in staat te blijven alle taken goed uit te voeren. Visievorming voor preventieve en curatieve interventies is gewenst, gezien de aard van het werk en de beschreven knelpunten.

A5 Arbo en Verzuim

De gemeente Amsterdam voert een proactief verzuimbeleid, gericht op het voorkomen van verzuim, op doelmatige re-integratie na verzuim en op duurzame inzetbaarheid van medewerkers. In de periode 2011-2013 daalde het verzuim, maar sinds 2013 stijgt het ziekteverzuim. In 2016 steeg het totale ziekteverzuim ten opzichte van 2015 licht, van 5,6% naar 5,9%.

Verbaannorm
We haalden ook in 2015 de Verbaannorm niet. De Verbaannorm geeft een indicatie van wat een haalbaar en realistisch verzuimpercentage is, waarbij rekening wordt gehouden met het werkniveau en de leeftijd van de medewerkers. De Verbaannorm 2016 (3,5%) daalde ten opzichte van 2015 (3,8%), maar het ziekteverzuimpercentage steeg in 2016 met 0,3%.

Aanpak Arbeidsverzuim
Om het arbeidsverzuim terug te dringen heeft het GMT in november 2016 een aanpak arbeidsverzuim vastgesteld. Het hoofddoel van de aanpak is het verzuimpercentage in de komende twee jaar met minimaal 1%, maar mogelijk 2% te laten dalen. De maatregelen zijn divers:

- inzet van verzuimspecialisten op complex verzuim langer dan 8 weken, waarbij dossieronderzoek wordt verricht en gericht advies wordt gegeven op de vervolgstappen
- inrichting van een Arbocentrum per 2018 met een aanbod van meerdere gezondheidsdiensten om het re-integratieproces bij langdurige arbeidsongeschiktheid te verbeteren
- verzuimtrainingen aanbieden aan leidinggevenden

Met het aanbieden van verzuimtrainingen zijn we al in 2016 begonnen. In totaal 243 deelnemers, verdeeld over 26 groepen, volgden een dergelijke training.

Inzet op preventie
De gemeente moet de gezondheidsrisico's van het werk van de werknemers kennen en tegen die risico's effectieve maatregelen nemen. Uit een in 2016 gehouden inventarisatie bleek dat we dit gemeentebreed nog onvoldoende ontwikkeld hebben. Eind 2016 stelden we een plan van aanpak op. Volgens dat plan moeten we in 2017 en 2018 alle wettelijk verplichte risico-inventarisaties opstellen en daarin aangeven welke risico's er zijn en hoe, wanneer en met welke acties we die risico's gaan aanpakken.

B Personeel en organisatie: cijfers en feiten

B1 Salarissen

Formatie en bezetting
De formatie steeg in 2016 met circa 2%. Deze stijging komt door de verdere vertaling van decentralisaties naar de formatie en de door het college en de gemeenteraad genomen besluiten over nieuw beleid.
De bezetting steeg met circa 4%, volgend op de stijging van de formatie. We hielden hierbij rekening met de flexibele schil, om in te kunnen spelen op de veranderingen in het takenpakket en piekbelastingen te kunnen ondervangen.

Formatie en bezetting (in Fte)[1]

Bedragen x € 1 miljoen

	31-12-2015	31-12-2016	Verschil
Formatie	13.689	14.018	+329
Bezetting	12.909	13.471	+562

Personele Salarislasten
De salarisbegroting 2016 als afgeleide van de vastgestelde formatie in fte bedraagt (afgerond) € 955,02 miljoen. De uiteindelijke realisatie laat een gesaldeerd resultaat zien van circa € 35 miljoen.

Realisatie en salarisbudget 2016[1]

Bedragen x € 1 miljoen

	Begroting	Realisatie	Verschil
Totaal	**955,02**	**920,06**	**+35**
Waarvan vaste salarislasten	933,94	898,50	+35,5
Waarvan variabele salarislasten (incl. WKR)	21,08	21,56	-0,5

Bron: P-net exclusief politieke ambtsdragers, Griffie, Ombudsman en Rekenkamer.

Wet normering topinkomens
Over de WNT rapporteren wij in hoofdstuk 10 *Verantwoordingsinformatie Wet normering topinkomens (WNT)*. Daarnaast rapporteert de gemeente Amsterdam jaarlijks over ambtenaren van de gemeente Amsterdam die meer verdienen dan € 154.000, de zogenaamde 'Wethoudersnorm'. In 2016 waren er 21 ambtenaren van wie de bezoldiging hoger was dan het normbedrag van € 154.000.

[1] *De getoonde cijfers zijn gemeentebreed en exclusief politieke ambtsdragers, Griffie, Rekenkamer en Ombudsman.*

B2 Externe inhuur

In de Begroting 2016 is een bedrag voor externe inhuur opgenomen van € 121 miljoen. De realisatie 2016 bedraagt € 224 miljoen.
Het verschil van circa € 103 miljoen ten opzichte van de totale realisatie 2016 wordt volgens opgave van de organisatie-eenheden gedekt uit de salarisbudgetten (inhuur op vacatureruimte), projectgelden, programmagelden en/of externe financiering. Er is geen sprake van een tekort op de gemeentelijke begroting. Er is financiële dekking beschikbaar vanuit diverse programma- en projectgelden. Als onderdeel van de Bestuursopdracht flexibele inzet medewerkers en externe inhuur wordt dit opgepakt.

Op 12 juli 2016 stemde het college in met de Bestuursopdracht flexibele inzet medewerkers en externe inhuur. Hiermee gaf het college aan zoveel mogelijk met de flexibele inzet van de eigen medewerkers in te willen spelen op de ontwikkelingen in de stad, voor een goede dienstverlening aan inwoners, bedrijven en bezoekers. Het inhuren van externe expertise kan in bepaalde situaties echter verstandig of zelfs nodig zijn, bijvoorbeeld voor het opvangen van tijdelijke piekbelastingen, vervanging bij ziekte of wanneer er behoefte is aan specifieke deskundigheid. Belangrijk uitgangspunt is dat de gemeente Amsterdam een goede werkgever wil zijn, niet alleen voor de eigen medewerkers, maar ook voor ingehuurde medewerkers. Met goed werkgeverschap bedoelt het college:

- zoveel mogelijk gelijke arbeidsvoorwaarden bieden voor gelijk werk
- investeren in gemotiveerde werknemers
- kansen bieden om in vaste dienst te komen
- vasthouden van kennis
- koesteren van talent

De aansluiting tussen de begroting en de realisatie wordt meegenomen in de uitwerking van de bestuursopdracht flexwerken.

Om de externe inhuur beter te kunnen duiden is de externe inhuur onderverdeeld in de categorieën die zijn opgenomen in de Gedragscode externe inhuur. Een belangrijk onderdeel van de externe inhuur is de inhuur van uitzendkrachten. Deze inhuur is vooral bedoeld voor opvangen van piekbelastingen (bijvoorbeeld bij het CCA) en voor vervanging bij ziekte.
Uit analyse blijkt dat 88% van de begrote externe inhuur (dat geen inhuur is op vacatureruimte) de inhuur van uitzendkrachten (72%) en ICT-medewerkers (17%) betreft.

Inhuurcategorie

Bedragen x € 1 miljoen

	Begroting	% begroting t.o.v. de totale begroting	Rekening 2016	% begroting t.o.v. de totale begroting	Saldo Begroting Rekening 2016
Uitzendkrachten	87	72%	174	78%	-87
Interim(project-) management	1	1%	2	1%	-1
Organisatie- en formatieadvies	0	0%	0	0%	0
Specifieke Beleidsexpertise	9	7%	10	5%	-1
Communicatieadvies	2	1%	1	0%	1
Juridisch Personeel	2	2%	1	1%	0
Advisering accountancy, financiën en adm. organisatie	0	0%	4	2%	-3
Advisering automatiserings-vraagstukken	20	17%	24	11%	-4
Inhuur op vacatureruimte	0	0%	7	3%	-7
Totaal	**121**	**100%**	**224**	**100%**	**-103**

In de Najaarsnota 2016 hebben de organisatieonderdelen voor externe inhuur (inclusief de inhuur op vacatureruimte), de definities in de gedragscode volgend, als verwachte uitgave € 204 miljoen opgegeven. Ten opzichte van het resultaat in de jaarrekening is dit een afwijking van € 20 miljoen. Dit verschil heeft verschillende oorzaken. De voornaamste zijn een toename van projecten in het fysieke en sociale domein én het tijdelijk extern invullen van de vacatureruimte die het gevolg was van besluitvorming bij de Voorjaarsnota 2016. Die besluitvorming is voor een deel vertaald in een verhoging van de formatie. Om de werkzaamheden waarvoor de formatie was verhoogd alvast uit te kunnen voeren, zijn gedurende het wervings- en selectieproces externen ingehuurd. Deze toename is in de administratie niet zichtbaar op de correcte inhuurcategorie (inhuur op vacatureruimte). Na uitvraag gaven de organisatieonderdelen op een bedrag van in totaal€ 18,6 miljoen aan inhuur op vacatureruimte te hebben besteed.
Twee verdere oorzaken zijn dat voor de inhuur voor de inrichting van de informatievoorziening bij de stadsdelen en de inhuur voor de herinrichting van Sport en Bos geen prognoses in de najaarsnota zijn opgenomen.

Inhuurcategorie

Bedragen x € 1 miljoen	**Najaarsnota 2016**	**Rekening 2016**	**Saldo NJN - Rekening**
Uitzendkrachten	138	174	-36
Interim(project-) management	3	2	1
Organisatie- en formatieadvies	2	0	1
Specifieke Beleidsexpertise	7	10	-3
Communicatieadvies	3	1	2
Juridisch Personeel	1	1	-1
Advisering accountancy, financiën en adm. organisatie	3	4	0
Advisering automatiseringsvraagstukken	26	24	2
Inhuur op vacatureruimte	21	7	13
Totaal	**204**	**224**	**-20**

Volgens het Protocol Externe Inhuur is een inhuurtermijn langer dan twaalf maanden alleen toegestaan na bestuurlijke goedkeuring. Het zelfde geldt voor inhuur boven een uurtarief van € 125 of een jaarbedrag van € 178.000. In 2016 was 10,8 % van de extern ingehuurde medewerkers langer dan twaalf maanden werkzaam, overschreed 0,5% het uurtarief van € 125 / het jaarbedrag van € 178.000 en viel 0,06% in beide categorieën.

B3 Vacatures

In 2016 was het Vacatureloket het eerste volledige jaar in bedrijf. In november 2015 startte het loket, waarmee we gevolg gaven aan de 1-loket gedachte voor alle capaciteitsvragen. De wervingsadviseurs van het Vacatureloket voeren alle aanvragen voor nieuw personeel, zowel voor vaste medewerkers als externe inhuur. De opdrachtgever bepaalt de inhoud van de vraag en welke kandidaat wordt geselecteerd. Het Vacatureloket is er verantwoordelijk voor dat het proces op afgesproken wijze wordt doorlopen. Een groot voordeel is dat alle aanvragen langs het Mobiliteitscentrum komen voor een mogelijke match met een daar ingeschreven interne kandidaat. Dat hoeft de opdrachtgever niet meer zelf te doen.
Het Vacatureloket bracht in 2016 maandelijks verslag uit over alle aanvragen op organisatieniveau. Hiermee kwam informatie vrij die het mogelijk maakte te sturen op capaciteitsvervulling. Daarnaast komen steeds meer verzoeken voor externe inhuur binnen via de Site Externe inhuur en gaan de uitvragen binnen de raamovereenkomst uitzendkrachten ook via het Vacatureloket. Zo krijgen we ook meer inzicht in de aantallen en de functies waarvoor externen worden ingezet.

Cijfers Vacatureloket
De cijfers van het Vacatureloket verwijzen naar het aantal aanvragen. Het aantal aanvragen van externe inhuur hoger dan schaal 9 nam in 2016 fors toe.

Aanvragen Vacatureloket

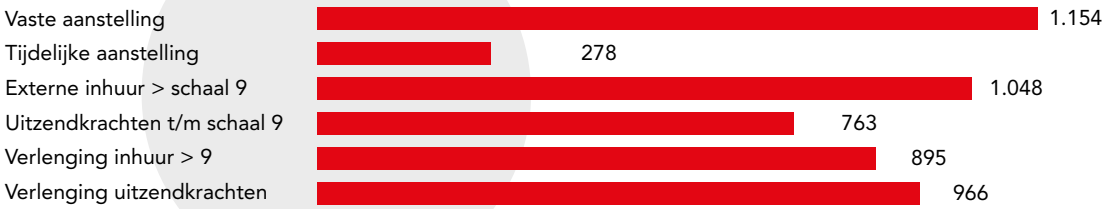

De opdracht gevende organisaties weten het Vacatureloket beter te vinden, mede door het Protocol Externe Inhuur dat sinds de zomer van 2015 van kracht is.

Aanvragen site externe inhuur

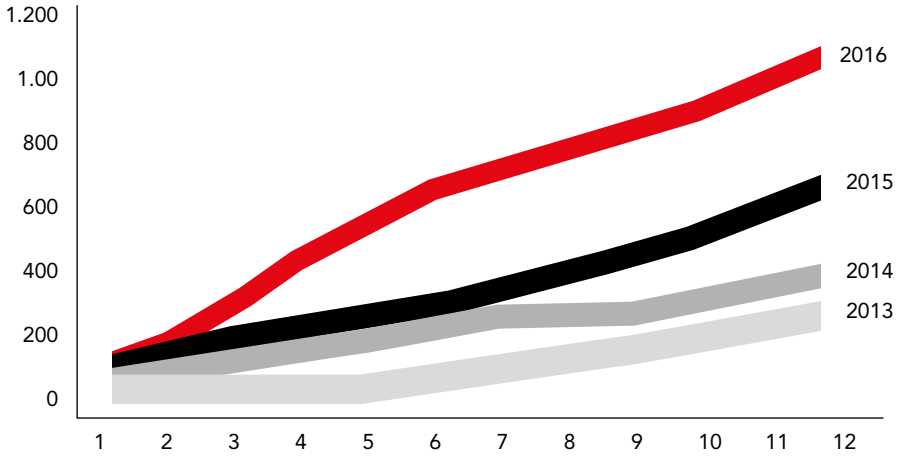

Cijfers in en uit dienst
Op Mijn Personeelsnet worden alle in- en uitdienst mutaties uitgevoerd. Hierbij registreren we waar de betreffende medewerker vandaan komt: van buiten de gemeente of van binnen de gemeente en in het laatste geval of het binnen of buiten de eigen afdeling of het eigen stadsdeel was.

Mutaties aanstellingen

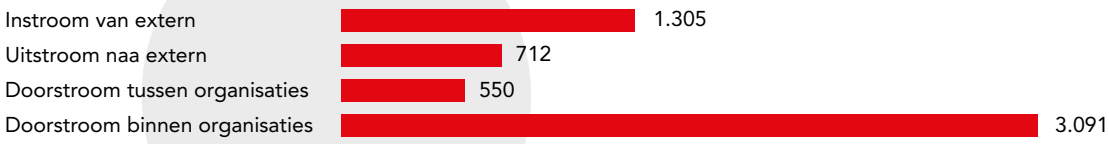

B4 Vertrekarrangementen

In samenhang met de Organisatieontwikkeling 2013-2016 zijn in december 2013 vertrekarrangementen aangekondigd voor het bevorderen van de uitstroom van medewerkers voor wie uitstromen de meest passende oplossing is. Vertrekregeling zijn alleen dan van toepassing als ze boventalligheid verminderen. De arrangementen en procedures zijn begin 2014 uitgewerkt. Personeel en Organisatie berekent op verzoek van de betrokken organisatieonderdelen de hoogte van een eventuele vertrekpremie.

	2014	2015	2016
Opgestelde berekeningen	172	242	289
Ingediende verzoeken	44	78	88
Gefiatteerde verzoeken	31	68	73
Niet gefiatteerd of ingetrokken	6	9	15

Het overzicht hieronder laat zien dat als de betreffende medewerkers tussen de overeengekomen ontslagdatum en de AOW-datum in dienst waren gebleven, de loonkosten € 14,3 miljoen zouden zijn geweest. Als we daar het totale bedrag van € 4,0 miljoen aan afkoopsommen van aftrekken, levert dit een voordeel op van € 10,3 miljoen.

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal afkoopsom	4,0
Totaal loonkosten zonder vertrek	14,3
Saldo	**10,3**

De arrangementen zijn alleen van toepassing op medewerkers die vanwege de reorganisatie in 2015 boventallig werden. Ultimo 2016 waren er geen aanvragen meer in behandeling en er worden ook geen aanvragen meer verwacht.

B5 Mobiliteit

Het Mobiliteitscentrum ondersteunt managers en medewerkers bij (strategische) loopbaanvraagstukken. Het centrum legde het afgelopen jaar de nadruk op advisering en begeleiding bij de verdere ontwikkeling van de gemeentelijke organisatieonderdelen. Het uitgangspunt was hierbij boventalligheid zoveel mogelijk te voorkomen en mensen voortijdig in beweging te krijgen om met hun loopbaan aan de slag te gaan. Veel aandacht ging hierbij uit naar het vergroten van de kennis van zowel de interne als de externe markt, onder andere door de invoering van RegioFlex en de samenwerking met de IG groep.

Herplaatsen kandidaten

De herplaatsing van voorrangskandidaten (boventalligen en re-integratie kandidaten) heeft hoge prioriteit bij het Mobiliteitscentrum en AWA (Algemeen Werkgeverschap Amsterdam). Hierdoor zien we een afname van het aantal boventalligen.

Verloop boventalligheid

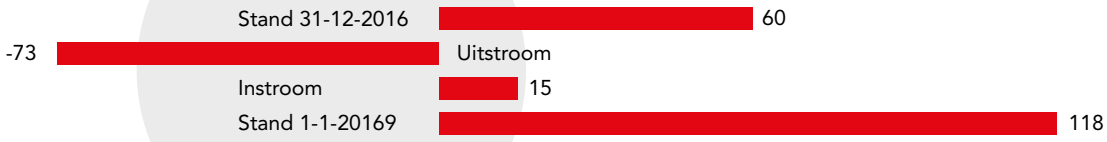

Uitstroomwijze bij boventalligheid

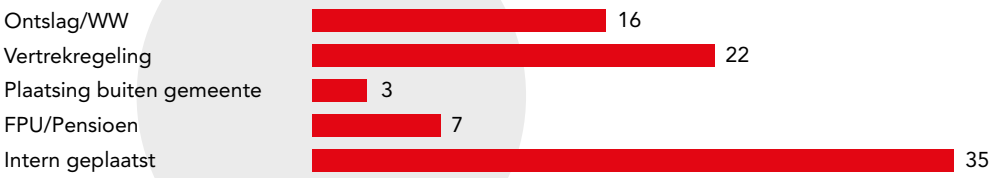

Loopbaangesprekken
623 medewerkers zochten het Mobiliteitscentrum op voor informatie en advies voor een volgende stap in hun loopbaan. Dat is een groei van 33% ten opzichte van 2015. De loopbaanadviseurs voerden in totaal ongeveer 1.800 loopbaangesprekken. Honderd medewerkers kwamen op een andere, soms tijdelijke, interne werkplek terecht. Zestien medewerkers vonden een nieuwe baan buiten de gemeente. Een verder resultaat is dat medewerkers inzicht gekregen hebben in hun talent en ontwikkelmogelijkheden. En ook leerden zij om te gaan met veranderingen en kregen zicht op zowel de interne als de externe arbeidsmarkt.

Test Point Analyse (TPA) en Talent Motivatietest (TMA)
Er zijn in 2016 totaal 336 TMA's afgenomen en de 360° analyse is toegevoegd. In 2016 is de TPA ontwikkeld voor medewerkers van de buitendiensten.

Strategisch mobiliteitsadvies
Managers zochten het Mobiliteitscentrum op voor strategisch advies en ondersteuning bij mobiliteitsvraagstukken. De strategische mobiliteitsadviseurs zetten hun kennis en ervaring in bij een doorontwikkeling of reorganisatie en bij het duurzaam inzetbaar houden van medewerkers. Dit kan ook spelen bij verdwijnende functies.

Op dit moment is het Mobiliteitscentrum betrokken bij zestig verschillende trajecten binnen de organisatie.

- Tweeëndertig trajecten zijn nog in de onderzoeksfase, waarbij de strategische mobiliteitsadviseurs betrokken zijn. Het gaat om organisatieonderdelen die een of meerdere opgaven hebben en daarvoor mobiliteit willen gaan inzetten. De wijze waarop die inzet gestalte moet krijgen wordt onderzocht.
- Veertien organisatieonderdelen zijn nu in de fase dat de strategische mobiliteitsadviseurs voor de mobiliteitsopgave daadwerkelijk een plan van aanpak op organisatieniveau maken.

- Vijf organisatieonderdelen voeren nu de facto een plan van aanpak uit, in samenwerking met het Mobiliteitscentrum, waarbij de inzet van loopbaanadviseurs de boventoon voert.
- Negen organisatieonderdelen hebben een mobiliteitstraject afgerond. Dat betekent dat de trajecten conform plan van aanpak zijn uitgevoerd en afgerond en dat medewerkers bijvoorbeeld klaar zijn voor de arbeidsmarkt.

Er is een breed scala van aanleidingen voor het organiseren van een traject. Het kan zijn dat bij een afdeling actief op doorstroom wordt gestuurd, maar bijvoorbeeld ook dat de medewerkers van een organisatieonderdeel in beweging moeten komen als gevolg van een bezuinigingsopgave.

Trainingen en workshops
De vraag naar trainingen en workshops nam toe. 694 cursisten maakten in 2016 gebruik van het aanbod, een groei van 54% ten opzichte van 2015. In antwoord daarop is een groepsgerichte aanpak ontwikkeld waarmee we grote groepen kunnen trainen en begeleiden. Workshops en trainingen hebben daardoor een iets andere opzet gekregen. Een aantal is samengevoegd in de nieuwe Sollicitatietraining, die tweeënhalve dag duurt. Baas in eigen loopbaan is een tweedaagse training inclusief twee coaching gesprekken. Voor beide trainingen is veel belangstelling. Andere trainingen zijn: *LinkedIn basiskennis, LinkedIn Premium, Zichtbaarheid, Presenteer je krachtig, Vuur werkt en Visionboard.*

WW jobclub
In 2016 gingen we door met de einde 2015 ingevoerde groepsgewijze WW-aanpak. Alle ex-medewerkers die in de WW geraken, komen hiervoor in aanmerking. In zogenaamde Jobclubs leert men met elkaar kansen zien voor een nieuwe baan, te netwerken en natuurlijk een goede brief en cv te schrijven.

Stagiairs
In 2016 hebben meer dan 3.000 leerlingen een stage bij de gemeente Amsterdam gelopen, waarvan 966 stagiairs een stagevergoeding hebben ontvangen. De stagiairs zijn voor 40% afkomstig uit het mbo, 50% uit het hbo en 10% uit het wo. Het populairst waren stages bij Datalab, Werk, Participatie, Inkomen, Bestuur en Organisatie, Zorg, GGD en Zuidas.

In samenwerking met 52 interne en externe onderwijs- en personeel & organisatie experts is een route uitgezet voor het Stagebureau met verschillende toekomstscenario's voor ná 2018. De reden is dat we de structurele opdracht van de gemeenteraad projectmatig organiseerden en dat een deel van de financiering uit Aanpak Jeugdwerkloosheid na 2018 vervalt.

Banenafspraak en garantiebanen
Ook in 2016 werkten we hard aan het scheppen van banen voor mensen met een arbeids-beperking. En met succes: op 1 januari 2017 zijn er 165 extra banen bij gekomen. De doelstelling voor 2016, 126 banen, is dus ruimschoots gehaald. Dat maakt ons tot een van de koplopers in het land met het invullen van de Banenafspraak en het is een goede bijdrage aan de doelstellingen van Amsterdam inclusieve organisatie. Zo hebben we sinds de start 84 jongeren (tot 35 jaar) aangenomen en is de samenstelling van de doelgroep naar achtergrond en cultuur zeer divers.

4.2 Financiering

4.2.1 Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de uitvoering van de financieringsfunctie door de gemeente. Het doel is ervoor te zorgen dat voldoende geld beschikbaar is om aan alle financiële verplichtingen te kunnen voldoen. Hiervoor worden kortlopende en langlopende geldleningen aangetrokken. Onder de financieringsfunctie valt naast het opnemen van leningen, ook het verstrekken van leningen en garanties en het beheersen van financiële risico's.
Het wettelijk kader ligt voor een deel besloten in de nationale en voor een deel in de Europese regelgeving. Binnen de nationale regelgeving wordt het kader vooral gegeven door de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido), de Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), de Gemeentewet en het Besluit begroting en verantwoording (BBV). Deze wettelijke kaders zijn door de gemeente verder uitgewerkt en vastgelegd in het gemeentelijke Treasury statuut. Het beleid met betrekking tot het verstrekken en het beheer van leningen en garanties door de gemeente aan derden is vastgelegd in het *Lening- en garantiebeleid gemeente Amsterdam*.

4.2.2 Externe financiering

In 2016 heeft de gemeente ruim € 600 miljoen geïnvesteerd in de stad. Ruim € 350 miljoen is geïnvesteerd in in erfpacht uitgegeven grond. Daarnaast heeft de gemeente circa € 120 miljoen geïnvesteerd in onderwijshuisvesting. Ruim € 60 miljoen is geïnvesteerd in Ruimte en Duurzaamheid, waarvan € 50 miljoen in de infrastructuur voor drinkwater en riolering. In de openbare ruimte van de gemeente is ruim € 50 miljoen geïnvesteerd. Dit betreft parkeervoorzieningen, kades, bruggen, tunnels, wegen, verlichting en verkeerssystemen. In de gemeentelijke bedrijfsvoering is ruim € 30 miljoen geïnvesteerd, dit betreft voornamelijk investeringen in ICT en informatievoorziening. Voor een nadere onderbouwing van de investeringen wordt verwezen naar *5.4 Investeringsparagraaf.*

Doordat de gemeente blijft investeren is meer geld uitgegeven dan is ontvangen. Investeringen worden gefinancierd met externe en interne financieringsmiddelen en het werkkapitaal. De externe financieringsmiddelen zijn leningen van externe partijen waarover rente wordt betaald. De interne financieringsmiddelen worden gevormd door de reserves en voorzieningen. Het werkkapitaal is het verschil tussen de waarde van de voorraden plus de nog te ontvangen bedragen enerzijds en de nog te betalen bedragen anderzijds.

De externe financieringsmiddelen zijn in 2016 gestegen met € 302 miljoen naar € 3.853 miljoen.
De tabel hieronder geeft inzicht in de ontwikkeling van de externe schuld in 2016.

Overzicht externe schuld

Bedragen x € 1 miljoen

Externe financieringsmiddelen	Ultimo 2015	Ultimo 2016	Mutatie
Liquide middelen	18	(10)	(28)
Kasgeldleningen	324	606	282
Langlopende leningen	3.209	3.257	48
Totaal	**3.551**	**3.853**	**302**

Onderstaande grafiek toont het verloop van de externe financieringsmiddelen van de afgelopen vijf jaar.

Ontwikkeling externe schuld 2012 - 2016

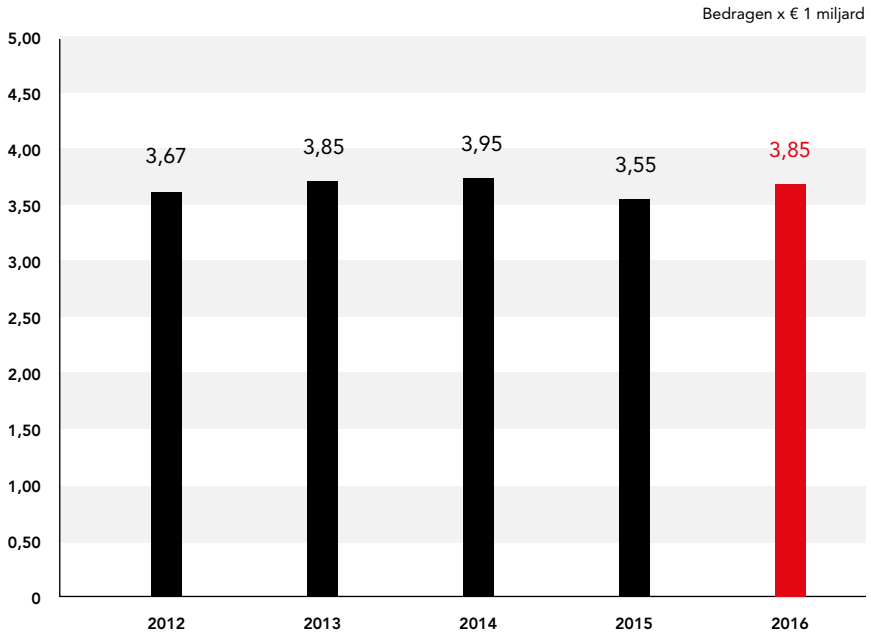

Bij de Najaarsnota 2016 was de verwachte omvang van de externe financieringsmiddelen voor ultimo 2016 begroot op € 4,2 miljard. Deze is uiteindelijk € 0,3 miljard lager uitgekomen op € 3,9 miljard. De lagere omvang van de externe financieringsmiddelen is het resultaat van een aantal effecten:

- De omvang van de immateriële en materiele vaste activa is circa € 170 miljoen lager uitgekomen dan begroot. Dit is voornamelijk veroorzaakt door lager dan geraamde investeringsuitgaven op het gebied van groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte, gemeentelijke huisvesting en stadsloketten, de realisatie van parkeergebouwen en onderwijshuisvesting, de aanleg van riolering en de plaatsing van afvalcontainers. Daarnaast is er gemeentelijk vastgoed verkocht.
- De omvang van de financiële vaste activa is circa € 60 miljoen lager uitgekomen dan begroot. Dit is voornamelijk veroorzaakt door vervroegde aflossingen van verstrekte leningen en de verkoop van deelnemingen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de paragrafen Verstrekte leningen en Verbonden partijen. Daarnaast hebben wijzigingen in de BBV geleid tot verschuivingen in de balans.
- De omvang van interne financieringsmiddelen (reserves, het resultaat en de voorzieningen) is circa € 170 miljoen hoger uitgekomen dan begroot. Dit is voornamelijk het resultaat van een hogere omvang van de reserve Zuidas en het jaarresultaat. De omvang van het resultaat is duidelijk hoger dan begroot. Dit is voornamelijk het resultaat van verkoopopbrengsten van deelnemingen, hogere inkomsten uit het gemeentefonds, belastingen en vergunningen en lagere inkoopkosten. De hogere omvang van reserves en het jaarresultaat is deels gecompenseerd door de daling van de verliesvoorziening grondexploitaties als gevolg van wijzigingen in de BBV.
- Bovenstaande wordt deels gecompenseerd doordat het werkkapitaalbehoefte circa € 80 miljoen hoger is uitgekomen dan begroot. Dit is voornamelijk het resultaat van een daling van de grondvoorraad.

De externe schuld is in 2016 gestegen maar de rentelasten zijn ten opzichte van 2015 met € 10 miljoen gedaald van € 98 miljoen in 2015 naar € 88 miljoen in 2016. Dit is het resultaat van de gedaalde marktrente waardoor de gemeente in 2016 tegen een lager rentepercentage leningen heeft kunnen aantrekken. Het rente-percentage voor het aantrekken van kortlopende leningen was gedurende 2016 negatief. Het gemiddeld rentepercentage van de totale externe financieringsmiddelen in 2016 was 2,4%.

Externe financiering, omvang en rentelast

Bedragen x € 1 miljoen

Externe financieringsbehoefte	Ultimo 2015	Ultimo 2016
Omvang	3.551	3.853
Rentelast	98	88
Gemiddeld gewogen rentepercentage	2,5%	2,4%

4.2.3 Schuldreductie

Het college wil de schuld houdbaar houden. Daarom is in het coalitieakkoord opgenomen bezit te verkopen en meevallers in het renteresultaat in te zetten voor schuldreductie om daarmee ook ruimte te creëren voor toekomstige investeringen. Binnen de gemeente is een aantal trajecten ingezet om de schuld te reduceren. Deze hebben gedurende 2016 geleid tot een gezamenlijke bijdrage aan schuldreductie ter hoogte van circa € 55,7 miljoen. Daarnaast zijn de door de gemeente verstrekte leningen in 2016 met € 102 miljoen gedaald (€ 29 miljoen meer dan waarmee in de schuldprognose uitgegaan is).

Herijking deelnemingen
Er is het afgelopen jaar gewerkt aan de opvolging herijking deelnemingen en er zijn eerste verkoopresultaten gerealiseerd die niet begroot waren. Het gemeentelijk belang in zowel het Havengebouw als in Glasvezel zijn verkocht, Cition is geliquideerd. Het totale directe (cash-)effect van de twee verkopen en de liquidatie is een verlaging van de schuldpositie van de gemeente met € 24,3 miljoen. Het boekhoudkundige resultaat bedraagt € 21,1 miljoen. Deze € 21,1 miljoen is tevens de voorgestelde dotatie aan de reserve schuldreductie, waarvan bij Najaarsnota 2016 reeds € 1,9 miljoen gedoteerd is.

Verkoop vastgoed
Een gedeelte van het gemeentelijk vastgoed is verkocht. Deze verkopen waren niet begroot.
Het totale (cash-) effect bedraagt € 18 miljoen. Het boekhoudkundige resultaat is € 16 miljoen waarvan € 14,8 miljoen worden aangewend voor de zogenaamde vastgoedknoop. De resterende € 1,2 miljoen worden gedoteerd aan de reserve schuldreductie.

Nota Herziening rentestelsel
Met het aannemen van de nota Herziening rentestelsel is besloten om vanaf 2015 eventuele meevallers ten opzichte van het begrote renteresultaat in te zetten voor schuldreductie. De meevaller van het renteresultaat 2016 bedraagt € 35,3 miljoen. Het renteresultaat wordt onder de paragraaf Algemene dekkingsmiddelen, Financiering, nader toegelicht en onderbouwt.

Verstrekte leningen reduceren
De portefeuille aan verstrekte leningen is per ultimo 2016 met € 102 miljoen gereduceerd tot € 494 miljoen. De gerealiseerde reductie van de verstrekte leningen is € 29 miljoen hoger dan begroot. De verlaging van de verstrekte leningen is voornamelijk bewerkstelligd door deels vervroegde aflossingen van onder andere de Regionale Brandweer Amsterdam-Amstelland (€ 36 miljoen), GVB Activa en de gedeeltelijke vervroegde aflossing van AEB (ruim € 30 miljoen in 2016, waarvan € 15 miljoen op achtergestelde lening) en Stadsgoed (€ 21 miljoen).

4.2.4 Kengetallen

Er zijn verschillende invalshoeken om de schuld en de houdbaarheid ervan te beoordelen. Kentgetallen hebben het doel om de interpretatie van de schuld te ondersteunen en de schuld en ontwikkeling van deze in perspectief te plaatsen. De netto schuldquote en de solvabiliteitsratio zijn verplichte kengetallen vanuit de BBV. Vanuit de Wet fido zijn de kengetallen ´renterisiconorm´ en ´kasgeldlimiet´ verplicht. Deze vier kengetallen worden in deze paragraaf nader toegelicht.

Netto schuldquote (zonder en met correctie voor verstrekte leningen)
De netto schuldquote wordt berekend door de netto schuld conform BBV te delen door het begrotingstotaal. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van ´doorlenen´ wordt de netto schuldquote weergegeven zonder en met correctie voor door de gemeente verstrekte leningen. In de VNG-uitgave Houdbare Gemeentefinanciën is aangegeven dat wanneer een schuld lager is dan het begrotingstotaal (de quote is <100%) dit als voldoende kan worden bestempeld en boven de 130% als onvoldoende.
De netto schuldquote van de gemeente Amsterdam bedraagt voor 2016 63%, de netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen bedraagt 55%. Deze percentages liggen ruim binnen de normen van de VNG. De ratio geeft aan dat per jaareinde 2016 de netto schuld 63% van het begrotingstotaal bedraagt. Ten opzichte van 2015 is de netto schuldquote met 12 procentpunt gestegen. Deze toename wordt veroorzaakt door een gestegen netto schuld en een tegelijker tijd gedaald (bruto) begrotingstotaal door de toegepa ste gedeeltelijke correctie van binnengemeentelijke verrekeningen.

Netto schuldquote

Bedragen x € 1 miljoen	Ultimo 2015	Ulltimo 2016
Netto schuld conform BBV	3.457	3.732
Verstrekte leningen	544	488
Begrotingstotaal per ultimo	6.722	5.877
Netto schuldquote	51%	63%
Netto schuldquote (inclusief correctie verstrekte leningen derden)	43%	55%
VNG norm < 100% (voldoende)	<100%	<100%
VNG norm > 130% (onvoldoende)	>130%	>130%

Solvabiliteitsratio
De solvabiliteitsratio wordt berekend door het eigen vermogen te delen door het balanstotaal. De ratio geeft de mate aan waarmee het bezit gefinancierd is met eigen vermogen. In voornoemde VNG-uitgave is aangegeven dat wanneer een solvabiliteitsratio hoger is dan 30% dit als voldoende kan worden bestempeld en lager dan 20% als onvoldoende. De solvabiliteit van de gemeente Amsterdam is in 2016 constant gebleven op 61% en ligt daarmee ruim binnen de norm van de VNG.

Solvabiliteit

Bedragen x € 1 miljoen	Ultimo 2015	Ultimo 2016
Eigen vermogen	7.856	8.054
Balanstotaal	12.982	13.180
Solvabiliteit	61%	61%
VNG norm > 30% (voldoende)	30%	30%
VNG norm < 20% (onvoldoende)	20%	20%

Renterisiconorm
De Wet Fido begrenst via de renterisiconorm het deel van de totale langlopende schuld dat in een gegeven jaar een renterisico mag hebben. De renterisiconorm bepaalt dat het bedrag van de langlopende schuld dat binnen een gegeven jaar verplicht moet worden afgelost, of waarvan de rente moet worden herzien, maximaal 20% van het begrotingstotaal mag bedragen. Het doel van deze norm is dat de portefeuille van langlopende leningen zodanig over de jaren verdeeld is, dat het renterisico dat voortkomt uit herfinanciering en renteherzieningen gelijkmatig wordt gespreid. De renterisiconorm voor Amsterdam bedraagt in 2016 € 1.275 miljoen. De gemeente heeft dan ook ruim binnen de renterisiconorm geopereerd.

Renterisiconorm

Bedragen x € 1 miljoen	2015	2016
Begrotingstotaal	6.722	6.377
Renterisiconorm (20% van omvang Begroting)	1.344	1.275
Aflossingen bestaande langlopende schuld	487	248
Ruimte (+) / overschrijding (-)	857	1.028

Kasgeldlimiet
De Wet Fido begrenst middels de kasgeldlimiet de maximale kortlopende schuld (leningen met een looptijd tot 1 jaar). Deze limiet bepaalt dat de kortlopende schuld maximaal 8,5% van het begrotingstotaal mag zijn. De kasgeldlimiet is gebaseerd op de gemiddelde netto-vlottende schuld per kwartaal. Als de gemiddelde liquiditeitspositie van drie achtereenvolgende kwartalen de kasgeldlimiet overschrijdt, dient de betrokken toezichthouder geïnformeerd te worden, met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet. Zonder deze beperking zouden gemeenten volledig met (op dit moment goedkope) kortlopende leningen gefinancierd kunnen worden, wat een hoog renterisico inhoudt.

De kasgeldlimiet van de gemeente Amsterdam bedroeg in 2016 € 542 miljoen. Gedurende het tweede en derde kwartaal is de kasgeldlimiet beperkt overschreden waarna in het vierde kwartaal weer aan de kasgeldlimiet werd voldaan. Dit past binnen de geldende regelgeving. Daarmee is optimaal gebruik gemaakt van de kasgeldlimiet. Op basis van de berekening van het 90-daags gemiddelde van de kortlopende schuld heeft de gemeente het kasgeldlimiet in geen kwartaal overschreden. Reden hiervoor is dat de gemeente aan het maandeinde verhoudingsgewijs meer kortlopende schulden aanhoudt omdat dan uitkeringen, salarissen en de loonbelasting betaald moeten worden. De gemeente Amsterdam heeft daarmee gedurende 2016 dicht aan de kasgeldlimiet geopereerd.

Kasgeldlimiet 2016

Bedragen x € 1 miljoen	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Begrotingstotaal	6.377	6.377	6.377	6.377
Kasgeldlimiet (8,5% van omvang Begroting)	542	542	542	542
Kortlopende schuld (gem.)	523	562	558	532
Ruimte (+) / overschrijding (-)	19	(19)	(16)	10

Schatkistbankieren
De Wet Fido bepaalt sinds 2014 dat decentrale overheden een rekening courantverhouding dienen aan te houden met de Staat der Nederlanden. Hierop dienen overtollige liquide middelen boven het drempelbedrag uitgeleend te worden aan de Staat der Nederlanden. Incidentele overschrijdingen van het drempelbedrag zijn toegestaan. Toetsing gebeurt achteraf op basis van het gemiddelde saldo van overtollige liquide middelen per kwartaal. Voor de gemeente Amsterdam bedroeg het drempelbedrag in 2016 € 15,5 miljoen. De gemeente Amsterdam heeft het drempelbedrag niet overschreden. In 2016 verzorgde gemeente Amsterdam ook het schatkistbankieren voor de Veiligheidsregio Amsterdam en tot halverwege het jaar voor de Stadsregio Amsterdam die het inmiddels zelfstandig verzorgt.

Wet Hof
In de Wet Hof staat dat jaarlijks in een bestuurlijk overleg een macroplafond voor het zogenoemde EMU-tekort wordt vastgesteld voor alle gemeenten samen. Dit plafond bedroeg in 2016 0,3% van het Bruto Binnenlands Product. Het tekort, het zogenaamde netto-financieringssaldo van alle gemeenten bij elkaar, mag in een jaar niet boven dit plafond uitkomen.

Indien uit de ramingen van het CPB of uit realisaties van het CBS blijkt dat het collectief aandeel in het EMU-saldo van de decentrale overheden gezamenlijk, meerjarig wordt overschreden, kunnen na bestuurlijk overleg, bij Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) maatregelen worden gesteld ter naleving van het vastgestelde resultaat van het collectief aandeel in het EMU-saldo. Indien een meerjarige overschrijding blijkt uit realisaties van het CBS, kan het opleggen van sancties onderdeel zijn van de maatregelen.

Derivaten
Ultimo 2016 had de Gemeente Amsterdam geen derivaten. In 2016 zijn ook geen derivaten afgesloten. Conform het Treasury-statuut mogen derivaten slechts worden afgesloten om opwaartse renterisico's af te dekken en voor elke transactie dient vooraf toestemming verkregen te worden van het college van B&W.

4.2.5 Verstrekte leningen en garanties ultimo 2016

Leningen en garantiebeleid
Leningen worden verstrekt indien het publiek belang hiermee is gediend en er geen andere financiers zijn om de financiering te verstrekken. Uitgangspunt is dat het vooraf duidelijk moet zijn dat aan alle aflossings- en renteverplichtingen voldaan kan worden. Dit is echter niet zonder risico's. Juist de combinatie van publiek belang en de gebleken afwezigheid van de mogelijkheid tot externe financiering maakt het risico bovengemiddeld hoog. Garanties worden verstrekt indien dit een toegevoegde waarde oplevert ten opzichte van een lening. Bij specifieke risico's wordt een reserve, of een voorziening getroffen. De resterende risico's die de gemeente loopt bij het verstrekken van leningen en garanties zijn meegenomen in de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit. Hiervoor wordt de Algemene Reserve aangehouden conform de regels Weerstandsvermogen.

4.2.6 Verstrekte leningen

De verstrekte leningen aan derden bedragen per jaareinde 2016 € 494 miljoen. Ten opzichte van 2015 is dit een vermindering van € 102 miljoen. Dit is vooral veroorzaakt door deels vervroegde aflossingen van verstrekte leningen aan AEB, GVB Activa, de Regionale Brandweer Amsterdam-Amstelland, Stadsgoed (betreft omzetting lening in aandelenkapitaal) en de Startersleningen.

Overzicht verstrekte leningen

Bedragen x € 1 miljoen	2015	2016	Mutatie	Risico indicatie	Verantwoordelijke Organisatie	Soort
AEB Amsterdam (incl. WPW)	415,9	389,8	-26,1	Hoog	B&O	Deelneming
AIF	4,2	5,2	1,0	Hoog	B&O	Overig
Afvalservice West	2,5	2,3	-0,2	Middel	B&O	Overig
Beurs van Berlage Vastgoed	1,7	0,0	-1,7	Middel	B&O	Deelneming
Carré	6,9	6,6	-0,3	Middel	B&O	Deelneming
GVB Activa	21,8	0,0	-21,8	Laag	B&O	Deelneming
Matrix (Amsterdam Science Park)	0,0	0,0	0,0	Hoog	B&O	Deelneming
Nemo	11,3	11,3	0,0	Hoog	B&O	Overig
Regionale Brandweer Amsterdam-Amstelland	35,6	0,0	-35,6	Laag	B&O	GR
Stadsgoed	21,2	0,0	-21,2	Laag	B&O	Overig
Marktkwartier	0,0	5,9	5,9	Laag	G&O	Overig
Schuldsaneringsleningen	12,2	13,9	1,7	Hoog	Inkomen	Overig
Stadsschouwburg Amsterdam	8,6	7,4	-1,2	Laag	K&C	Overig
Duurzaamheidsfonds	0,2	0,9	0,7	Middel	R&D	Overig
Amsterdamse Middensegment Hypotheekleningen	21,3	18,3	-3,0	Laag	Wonen	Overig
Energieleningen	3,1	3,2	0,1	Laag	Wonen	Overig
Startersleningen	24,3	20,5	-3,8	Laag	Wonen	Overig
SVn stortingen voor energie- en startersleningen	2,6	6,3	3,7	Laag	Wonen	Overig
Overig leningen < € 1 miljoen	3,0	2,4	-0,6			
Totaal	**596,4**	**494,0**	**-102,4**			
Correctie voorziening Marktkwartier	0,0	-5,9	-5,9			
Boekwaarde verstrekte leningen	596,4	488,1	-108,3			

Per lening wordt een indicatie van het financieringsrisico gegeven. Een risico-indicatie 'laag', 'middel' of 'hoog' betekent dat er een lage, gemiddelde of hoge kans bestaat dat rentebetalingen en/ of aflossingen niet volledig worden ontvangen. Indien een reserve, of voorziening is gevormd ter dekking van het risico is dit bij de toelichting op de betreffende lening opgenomen.

Hierna volgt een toelichting op de belangrijkste mutaties en op die waar de risicocategorie ‘middel’ of ‘hoog’ is.

AEB Amsterdam
De gemeente heeft aan AEB Amsterdam (AEB) een lening en een achtergestelde lening verstrekt. AEB heeft in 2016, vanwege een overschot aan liquide middelen, € 15 miljoen extra afgelost op de achtergestelde lening. Daarnaast heeft AEB € 17,7 miljoen (extra) afgelost op de reguliere lening. Deze aflossing is grotendeels in mindering gebracht op de verplichte aflossingen in 2017 en 2018. Het uitstaande bedrag op de lening is ultimo 2016 € 236 miljoen en € 108 miljoen op de achtergestelde lening.

AEB heeft de ambitie om te transformeren naar een duurzaam energie- en grondstoffenbedrijf. Het afgelopen jaar is besloten om te investeren in een nascheidingslijn voor huishoudelijk restafval, welke in 2017 operationeel zal zijn. Hiervoor is geen aanvullende lening aangetrokken.
AEB opereert op een risicovolle markt en heeft te maken met marktontwikkelingen, met name de prijzen op de internationale energiemarkt. De gemeente als aandeelhouder en financier volgt deze ontwikkelingen nauwgezet.

Het financieringsrisico van AEB wordt gecontinueerd op ´hoog´. Er bestaat een reserve van € 14 miljoen ter dekking van het risico van de achtergestelde lening. Beoogd wordt dat AEB uiterlijk in 2018 zijn leningen (met uitzondering van de achtergestelde lening) extern herfinanciert.

De gemeente verstrekt ook leningen aan AEB ten behoeve van WestPoort Warmte (WPW). AEB verstrekt de financiering aan WPW op 50/50-basis met de andere aandeelhouders Nuon Warmte. Het uitstaande saldo voor de verstrekte lening in het kader van WPW is € 46 miljoen. In totaal heeft de gemeente maximaal € 53 miljoen aan financiering toegezegd aan AEB Amsterdam voor WPW. In de leningovereenkomst is afgesproken dat WPW uiterlijk in 2024 extern zal herfinancieren.

AIF leningen
Het Amsterdamse Investeringsfonds (AIF) heeft meerdere leningen op het vlak van economie, stedelijke ontwikkeling en duurzaamheid verstrekt. Het uitstaand bedrag onder het fonds is € 5,2 miljoen. Inmiddels is het fonds gesloten en enkel de reeds gecommitteerde leningen zullen nog worden verstrekt. Dit loopt naar verwachting door tot eind 2017. Het financieringsrisico wordt geschat op ‘hoog’ omdat de leningen verstrekt zijn ter stimulering van nieuwe ideeën. Er is een reserve getroffen die de omvang van alle verstrekte leningen dekt.

Afvalservice West
Aan Stichting Afvalservice West is een achtergestelde lening ter financiering van een gebouw voor afvalinzameling verstrekt. De lening heeft een resterende hoofdsom van € 2,3 miljoen ultimo 2016. Ondanks het achtergestelde karakter van de lening wordt gegeven de stabiele bedrijfsvoering en resultaten op basis van onderliggende contracten met de gemeente het financieringsrisico gecontinueerd op ‘middel’.

Beurs van Berlage
Op 5 december 2016 is de achtergestelde lening door de Beurs van Berlage vervroegd afgelost. De resterende hoofdsom van € 1,6 miljoen is extern geherfinancierd door ABN Amro. Als zekerheid voor deze lening heeft zich de Beurs van Berlage C.V. hoofdelijk aansprakelijk gesteld en zal deze bij tekorten in de vrije kasstroom voor aanzuivering zorgen, zodat rente- en aflossingsverplichtingen aan de bank kunnen worden betaald. De gemeente Amsterdam is indirect aandeelhouder voor Beurs Van Berlage C.V. De gemeente is daarmee samen met de andere vennoten gehouden om eventueel bij te storten zodat de Beurs van Berlage kan voldoen aan haar rente- en aflosverplichtingen van de lening. Dit is op basis van de meerjarige financiële prognose niet de verwachting.

Koninklijk Theater Carré
Aan Koninklijk Theater Carré zijn twee leningen verstrekt met een resterende omvang van in totaal € 6,6 miljoen ultimo 2016. De gemeente verstrekt een kapitaallastensubsidie voor de rente- en aflossingsverplichting van één van deze leningen die eind 2016 met een hoofdsom ter hoogte van € 3,6 miljoen resteerde. Daarnaast is een rekening courantfaciliteit van maximaal € 2 miljoen verstrekt.

Daarvan is in 2016 geen gebruik gemaakt. Het exploitatieresultaat en de kasstroom is voldoende om aan de aflossings- en renteverplichtingen te kunnen voldoen. Het financieringsrisico wordt gecontinueerd op 'middel'.

GVB Activa
Aan GVB Activa is een faciliteit van € 600 miljoen verstrekt ter financiering van het gesubsidieerde rollend materiaal, ICT en vastgoed. Begin 2016 is deze financiering volledig afgelost. In 2015 was deze faciliteit al sterk gedaald vanwege een wijziging in het subsidiesysteem waardoor GVB Activa de subsidie direct bij aanschaf krijgt. Het is de verwachting dat deze faciliteit in de toekomst mogelijk weer gebruikt gaat worden waardoor deze vooralsnog blijft bestaan.

Marktkwartier (Food Center)
In 2013 heeft de gemeente besloten tot definitieve gunning van het project Herstructurering Food Center Amsterdam (FCA) aan het consortium Ballast Nedam Bouw & Ontwikkeling B.V. / VolkerWessels Vastgoed B.V (BN/VW). Onderdeel van de overeenkomst behorende bij de gunning was om een financiële bijdrage in de vorm van een lening te verstrekken aan het consortium. De lening bedraagt € 6 miljoen en is rente- en aflossingsvrij. Als zekerheid wordt een hypotheekrecht ten gunste van de gemeente gevestigd. De lening wordt in delen volledig kwijtgescholden zodra de ontwikkelaar bepaalde prestaties in de ontwikkeling heeft behaald. In 2016 is de lening daadwerkelijk verstrekt. Er is gekozen voor de vorm van een lening in plaats van een subsidie omdat met het hypotheekrecht de gemeente zeker stelt dat de inzet van publieke middelen bij eventueel niet presteren van het consortium niet verdwenen is. Het publiek belang van de herstructurering is het aan de stad terug geven van een tot nu toe afgesloten terrein, door de toevoeging van woningbouw, een brede school, een duurzamer Foodcenter en het ontlasten van de Jan van Galenstraat. Voor deze lening is een voorziening getroffen. Het risicoprofiel van deze lening is 'laag'.

Matrix VII (Amsterdam Science Park)
In 2016 heeft het gemeentebestuur ingestemd met het verstrekken van een achtergestelde lening aan Matrix Innovation Center. De lening, groot € 4 miljoen, wordt naar verwachting vanaf 2017 getrokken en aangewend ter financiering van de ontwikkeling van een nieuw laboratorium-gebouw op het Amsterdam Science Park. Het risicoprofiel van deze te verstrekkende lening wordt geschat op 'hoog'.

Nemo
Aan Nemo is een eeuwigdurende, aflossings- en rentevrije lening van € 11,3 miljoen verstrekt. Op het pand rust een recht van tweede hypotheek nadat de gemeente in 2001 het recht van eerste hypotheek voor € 2 miljoen heeft gegeven aan een bank. Het financieringsrisico wordt geschat op 'hoog'. Door de aard van de lening is reeds een reserve gevormd voor de gehele hoofdsom.

Schuldsaneringsleningen
In het kader van schuldsanering – dat onderdeel is van het gemeentelijk beleid voor armoedebestrijding – zijn leningen verstrekt, stand ultimo 2016 € 14,2 miljoen. Het financieringsrisico wordt gezien het karakter van schuldsanering geschat op 'hoog'. Als maatregel van risicobeheersing worden deze leningen intensief gemonitord vanuit de gemeentelijke kredietbank die deze leningen ook verstrekt.

Overige Leningen < € 1 miljoen
Door de gemeente is een aantal kleinere leningen aan onder andere Artis, VGA, het Duurzaamheidsfonds, het Startersfonds en voor maatregelen voor woningverbeteringen verstrekt. Het financieringsrisico van deze leningen is 'laag' of 'middel'.

Vervroegde volledige aflossingen 2016
Een aantal leningen dat de gemeente had verstrekt is in 2016 volledig vervroegd afgelost. De verstrekte lening aan Stadsgoed is volledig vervroegd afgelost, gelijktijdig met de kapitaalstorting die de gemeente heeft gedaan ten behoeve van de toetreding tot de deelneming '1012Inc'.

Daarnaast zijn de verstrekte leningen aan de regionale Brandweer (onderdeel van de Veiligheidsregio Amsterdam Amstelland) en de Beurs van Berlage volledig vervroegd afgelost. Beide partijen hebben hun lening extern geherfinancierd. AEB heeft liquiditeiten aangewend om ruim € 30 miljoen vervroegd af te lossen, dit betreft een gedeeltelijke aflossing.

4.2.7 Verstrekte garanties

Per jaareinde 2016 zijn voor € 10.850 miljoen aan garanties aan derden verstrekt. Het totaalbedrag is in 2016 gedaald met € 324 miljoen. De afname wordt voornamelijk veroorzaakt door de verlaging van de achtervangposities in het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) en het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW).

Ovezicht verstrekte garanties

Bedragen x € 1 miljoen	2015	2016	Mutatie	Risico indicatie	Verantwoordelijke organisatie
Amsterdamse Compagnie	p.m.	p.m.	0,0	Hoog	B&O
Stichting Waternet	50,1	50,1	0,0	Laag	B&O
Het Waterlaboratorium	-	p.m.	0,0	Middel	B&O
Broedplaatsen	1,0	1,0	0,0	Laag	G&O
Regioplan 'Werk maken van talent'	5,5	5,5	0,0	Laag	Economie
Gemeente garanties zorg	4,9	0,0	-4,9	Laag	Wonen
Gemeente garanties wonen	9,6	3,2	-6,4	Laag	Wonen
Achtervangpositie WEW	2.645,0	2.377,0	-268,0	Laag	Wonen
Achtervangpositie WSW	8.418,9	8.378,3	-40,6	Laag	Wonen
Nationaal Restauratiefonds	3,9	2,2	-1,7	Laag	Wonen
Sportfondsenbad West	8,5	8,1	-0,4	Middel	Sport & Bos
Stichting Financiering Bouw Sportaccommodaties	0,6	1,9	1,3	Laag	Sport & Bos
De Meervaart	1,7	1,5	-0,2	Middel	Nieuw-West
Impuls Westelijke Tuinsteden	1,1	1,1	0,0	Laag	Nieuw-West
Hoogeschool van Amsterdam	13,2	12,7	-0,5	Laag	Nieuw-West
Keersluis	5,0	4,8	-0,2	Middel	Noord
Overige garanties < € 1 miljoen	4,5	2,0	-2,5		
Totaal	**11.173,5**	**10.849,5**	**-324,0**		

Per garantie wordt een indicatie van het financiële risico gegeven. De risico-indicaties ´laag´, ´middel´ of ´hoog´ betekenen dat er respectievelijk een lage, gemiddelde of hoge kans bestaat dat de garantie wordt ingeroepen, met als gevolg dat de gemeente de omvang van de garantie gedeeltelijk of in zijn geheel moet verstrekken aan de begunstigde. Indien er een reserve of voorziening is gevormd ter dekking van het risico is dit bij de toelichting op de betreffende garantie opgenomen. Nieuwe garanties, garanties met een risico-indicatie middel of hoog en de garanties met een risico-indicatie laag die groot van omvang zijn worden hieronder nader toegelicht.

Verantwoording achtervang WEW en WSW

In lijn met de voorgaande jaren wordt de garantieomvang voor de achtervangpositie met betrekking tot de waarborgfondsen weergegeven als het totaal van de borgstellingen die de waarborgfondsen hebben afgegeven gerelateerd aan de gemeente Amsterdam. Dit is niet de werkelijke garantieomvang voor de gemeente Amsterdam. De gemeente kan als achtervang aangesproken worden om gezamenlijk met het Rijk renteloze leningen te verstrekken aan de waarborgfondsen indien hun fondsvermogen ontoereikend is. Indien de gemeente renteloze leningen dient te verstrekken heeft dit invloed op de netto schuldquote en de rentelast van de gemeente.

Achtervangpositie met het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW)

Het WEW borgt de leningen die burgers hebben afgesloten voor het kopen van een huis onder de Nationale Hypotheek Garantie (NHG). In het geval de leningnemer niet aan zijn financiële verplichtingen kan voldoen kunnen financiers het WEW aanspreken voor de restschuld bij gedwongen verkoop. Het Rijk en gemeenten vormden tot eind 2010 een gezamenlijke achtervang indien het garantievermogen van het WEW ontoereikend bleek. Het Rijk heeft deze taak voor leningen die vanaf 2011 zijn afgesloten volledig overgenomen. Het garantievermogen van het WEW bedroeg eind 2016 € 980 miljoen. Per ultimo 2016 bedraagt het volume aan NHG-hypotheken die tot en met 2010 voor Amsterdammers verstrekt zijn € 2,4 miljard (op basis van de originele hoofdsom van de geborgde leningen, exclusief aflossingen).

Het totale volume aan NHG-hypotheken bedraagt eind 2016 € 214 miljard. Aangezien er geen nieuwe leningen meer onder de gemeentelijke achtervang bijkomen en op bestaande leningen wordt afgelost is de verwachting dat de Amsterdamse garantstelling verder zal afnemen. Gelet op het aanwezige vermogen bij het WEW, de lage hypotheekrente, een dalende werkeloosheid en de duidelijk verbeterde situatie op de huizenmarkt wordt het risico op aanspraak uit de gemeentelijke achtervang als 'laag' geschat.

Achtervangpositie Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)
Het WSW staat borg voor de rente en aflossingen van leningen van woningcorporaties, waardoor de corporaties tegen gunstige voorwaarden kunnen lenen. De achtervang van de deelnemende Nederlandse gemeenten en het rijk is onderdeel van een bredere zekerheidsstructuur die uit drie lagen bestaat:

- De primaire zekerheid ligt in de onderlinge waarborg tussen de corporaties binnen het WSW (solidariteit). Indien een corporatie niet meer kredietwaardig is kan deze saneringssteun ontvangen die opgebracht wordt door de andere corporaties middels de saneringsheffing.
- Indien de saneringssteun onvoldoende is of besloten wordt om niet te saneren kunnen financiers aanspraak doen op het WSW (secundaire zekerheid). Het WSW zal proberen haar zekerheden – het onderpand van de noodlijdende corporatie(s) – uit te ponden om met de opbrengsten de schade zo veel mogelijk te beperken. Resterende schade wordt bekostigd uit het eigen vermogen van het WSW. Indien het vermogen van het WSW onder een bepaald niveau dreigt te komen (0,25% van garantievolume) is het WSW verplicht bijstortingen op te vragen bij de deelnemende corporaties. Pas als ook deze zekerheden niet toereikend zijn wordt aanspraak gedaan op de achtervangpositie.
- De tertiaire zekerheid wordt verstrekt door de Nederlandse gemeenten en het Rijk. Deze vullen het garantievermogen van het WSW met renteloze leningen aan, zodanig dat het WSW de borgstellingen aan geldverstrekkers kan nakomen.

Per ultimo 2016 was de stand van het Amsterdamse geborgde aandeel € 8,4 miljard (op een totaal voor Nederland van € 81,5 miljard). De kans dat aanspraak gemaakt wordt op de gemeentelijke achtervang lijkt gering. De financiële positie van de corporatiesector is de afgelopen periode verbeterd. De verwachting is dat het gemeentelijke achtervangvolume de komende jaren verder zal afnemen. Het financiële risico wordt op 'laag' geschat.

Amsterdamse Compagnie
De gemeente Amsterdam heeft als medeaandeelhouder van de Amsterdamse Compagnie aan de financier van de Amsterdamse Compagnie een garantie afgegeven om het eigen vermogen bij te storten indien de solvabiliteit minder dan 20% bedraagt. Gezien de solvabiliteit en exploitatie wordt het financieringsrisico geschat op 'hoog'.

De Meervaart
De gemeente Amsterdam heeft een garantie verstrekt ter financiering van een verbouwing van theater De Meervaart. Het resterende saldo is € 1,5 miljoen ultimo 2016. Het garantierisico wordt op basis van de ontwikkeling van het resultaat van de Meervaart gecontinueerd op 'middel'.

Keersluis
De gemeente Amsterdam heeft een garantie ter financiering van een bedrijfsverzamelgebouw op de Asterweg in Amsterdam Noord, bestemd voor startende bedrijven, verstrekt. Het resterende saldo van deze is € 4,8 miljoen in 2016. Het risico wordt op basis van de verhuur van het gebouw gecontinueerd op 'middel'.

Sportfondsenbad
De gemeente Amsterdam heeft een garantie ter financiering van het Sportfondsenbad Amsterdam West verstrekt. Het uitstaande saldo is € 8,1 miljoen per ultimo 2016. De bedrijfsvoering van het Sportfondsenbad is stabiel. Het risico wordt geschat op 'middel'.

Stichting Waternet
De gemeente heeft samen met hoogheemraadschap Amstel Gooi en Vecht (AGV) een garantie verstrekt ter financiering van de investeringen van stichting Waternet. Het uitstaande saldo van alle gegarandeerde leningen is € 61,1 miljoen ultimo 2016. Mocht aanspraak worden gemaakt op de garantie, dan zullen de kosten tussen de gemeente en AGV worden verdeeld op basis van de uitvoeringskosten van de taken voor AGV en de gemeente over een periode, zoals getoond in de jaarrekening van Waternet.

In samenwerking met stichting Waternet en AGV is een garantieraamwerkovereenkomst opgesteld om de garantie in lijn te brengen met het huidige lening- en garantiebeleid. Onder andere zijn afspraken gemaakt over maximaal bedrag, beheer en verdeling van de kosten tussen AGV en de gemeente Amsterdam in het geval de garantie wordt aangesproken.

Waterlaboratorium
De gemeente heeft een garantie aan het Waterlaboratorium verstrekt voor een in principe onbeperkt bedrag. Op dit moment maakt het Waterlaboratorium geen gebruik van deze garantie, vandaar dat deze in het overzicht met p.m. genoemd is. De garantie wordt gedeeld met Dunea en PWN, aandeelhouders van het Waterlaboratorium. De gemeente is in overleg met het Waterlaboratorium over het aanpassen van deze garantie, zodat in ieder geval een maximumbedrag wordt vastgesteld.

Overige garanties < € 1 miljoen
Door de gemeente zijn een aantal kleinere garanties verstrekt. Het risico van deze garanties is ‘laag’ of ‘middel’.

Portefeuillehouder: wethouder Van der Burg

4.3 Grondbeleid

Algemeen

Het jaar 2016 was voor het Vereveningsfonds een bijzonder jaar. De reikwijdte nam fors toe de omdat de plannen van het opgeheven Stimuleringsfonds in het Vereveningsfonds zijn opgenomen, tezamen met alle stadsdeelplannen kleiner dan €5 miljoen. Daarnaast vond er een opschoning plaats, met als gevolg dat de Eindejaarsrapportage 2016 nu nog betrekking heeft op 178 actieve plannen. Deze plannen, die op uniforme wijze worden beheerd en beheerst, laten in hun totaliteit een zeer positief beeld zien. Verder is er een afzonderlijke bestemmingsreserve waarbinnen veertien grondexploitaties in het plangebied aan de flanken en het Dok van de Zuidas beheerd worden. Een van de doelen van de Zuidas is het om eerst de contractuele bijdrage aan het Dok inclusief risico-opslagen te verdienen. Daarvoor worden de extra inkomsten van de grondexploitaties binnen dit plangebied gebruikt. Het restant komt te zijner tijd, na het sparen voor het Dok, ten goede aan het Vereveningsfonds.
Amsterdam faciliteert en stuurt op de verdere (her-)ontwikkeling van de stad. Omdat bouwgrond in de regel in erfpacht wordt uitgegeven, heeft de gemeente hierbij bijna altijd een actieve rol. In toenemende mate laat Amsterdam, hoewel ze eigenaar is van de grond, initiatieven om ouder vastgoed te transformeren tot andere soorten vastgoed, zoals gerenoveerde woningen, over aan derden.
De gemeente maakt de initiatieven mogelijk door onder andere bestemmingsplannen aan te passen.
De gemeente is binnen de huidige lopende grondexploitatieportefeuille doorgaans wel verantwoordelijk voor het bouw- en woonrijp maken van de locatie, dat aan het in erfpacht uitgeven van de kavels vooraf gaat. Ook draagt de gemeente zorg voor het proces van planontwikkeling. De kosten en opbrengsten van de gebieden die de gemeente actief moet ontwikkelen, worden opgenomen in zogenoemde grondexploitatiebegrotingen. De bouw van het vastgoed gebeurt vervolgens door de projectontwikkelaar, die de grond in erfpacht afneemt.

Grondbeleid

De gemeente opereert bij haar actieve grondbeleid in financieel opzicht prudent. Dit doet de gemeente op basis van het per medio 2016 vastgestelde beleid voor de (financiële) sturing in de gebiedsontwikkeling. Het is in Amsterdam gebruikelijk de actieve, lopende portefeuille grondexploitaties uit te ponden, zodat kavels met een gunstig afzetperspectief snel uitgegeven kunnen worden. Maar onder de huidige marktomstandigheden, waarin nagenoeg alle kavels een gunstig afzetperspectief hebben, raakt de voorraad actieve plannen versneld op. Er zijn nieuwe ontwikkellocaties (Koers2025) nodig om de woningproductie op de middellange termijn op peil te houden. Nieuwe ontwikkelingslocaties vragen veelal een hoge voorinvestering, die pas op een relatief lange termijn (soms pas in de verre toekomst) terugverdiend kunnen worden uit kavelinkomsten. Omvangrijke voorinvesteringen die vooruit lopen op een investeringsbesluit, of gelijktijdig plaatsvinden met een investeringsbesluit over nieuwe ontwikkellocaties, worden vooraf gedekt uit de gerealiseerde vereveningsruimte. Deze vereveningruimte is ontstaan door de groei van de Bestemmingsreserve algemeen deel van het Vereveningsfonds. De ruimte bestaat uit de in erfpacht gegeven gunstige kavelinkomsten en de daaruit voortkomende tussentijdse winstnemingen van de huidige actieve grondexploitatieportefeuille.
Bovengenoemde beleidsmaatregelen gaan verder en zijn meer prudent dan de dwingende bepalingen van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) voor grondexploitaties. In november 2016 heeft de gemeenteraad de relevante bepalingen van het BBV in werking gesteld voor de Amsterdamse praktijk. Deze bepalingen benadrukken de versterkte controletaak van de gemeenteraad, die onder andere inhoudt dat de raad de jaarlijks te actualiseren plansaldi en alle nieuwe plannen vaststelt. Het initiëren van nieuwe planvoorstellen is voorbehouden aan het college en de bestuurscommissies.
Bij het grondprijsbeleid hanteert de gemeente de genormeerde residuele benadering voor de bepaling van de grondwaarde. In het grondprijsbeleid wordt de waarde van de grond marktconform bepaald aan de hand van de daarop te realiseren bestemming (de functie). De genormeerde residuele grondprijsbenadering houdt in dat de grondprijs het verschil is (het residu) van de gemiddelde marktwaarde van een bestemming en de genormeerde kosten die moeten worden gemaakt om het vastgoed te realiseren (stichtingskosten). Voor deze genormeerde residuele grondprijsbepaling

onderzoeken we elk jaar – en zo nodig twee keer per jaar – de marktontwikkelingen in de verschillende vastgoedsegmenten. Daarnaast onderzoeken we elk jaar de stichtingskosten van de verschillende typen vastgoed.
De ramingen van de gronduitgiften in de grondexploitaties zijn gebaseerd op het systeem van eeuwigdurende erfpacht waarbij alleen voor woningen geen verplichte afkoop geldt. In 2017 en 2018 vinden nog vooral uitgiften plaats volgens het voortdurende erfpachtstelsel, dit betreft eerder afgesloten contractuele afspraken.
Voor de uitgifte van grond aan marktpartijen gebruiken we bij voorkeur het instrument van de tender (aanbesteding) en de optievergoeding, volgens het door de gemeenteraad vastgestelde selectiebeleid. Hierbij tenderen we het ontwikkelrecht voor een kavel (optie), waarbij op basis van vooraf beschreven kwalitatieve en financiële criteria de optie wordt gegund aan een ontwikkelende partij. In 2016 zijn meerdere tenders gegund, die in 2016 binnen het vereveningsfonds tot hoge inkomsten hebben geleid. Ook voor 2017 is een tenderkalender opgesteld. We verwijzen voor meer informatie hierover naar paragraaf *5.5 Vereveningsfonds.*

4.4 Lokale heffingen

Inwoners en ondernemers in Amsterdam dragen via lokale heffingen bij aan het welzijn, de leefbaarheid en voorzieningen in onze stad. De gemeente heeft in 2016 een belangrijk deel van haar inkomsten uit lokale heffingen ontvangen.

Bij lokale heffingen onderscheiden we belastingen, retributies en leges.
- Belastingen zijn verplichte bijdragen aan de gemeente zonder dat hier een directe tegenprestatie tegenover staat
- Retributies worden geheven als de gemeente een van haar bezittingen ter beschikking stelt, of als de gemeente een dienst verleent aan een individu of onderneming
- Leges zijn vergoedingen voor kosten die de gemeente maakt voor administratieve handelingen, zoals het geven van informatie en het verstrekken van vergunningen

Het eerste deel van deze paragraaf (4.4.1) licht de inning van de verschillende soorten lokale heffingen toe. Waar nodig gaan we in op het gevoerde beleid en de wijzigingen die daarin zijn doorgevoerd. In paragraaf 4.4.2 schenken we aandacht aan de lokale lastendruk, waarbij we de Amsterdamse situatie vergelijken met die van de overige steden van de G4 (Rotterdam, Den Haag en Utrecht).

4.4.1 Belastingen, retributies en leges

Overzicht totale opbrengsten belastingen, retributies en leges

Bedragen x € 1000		Rekening 2015	Begroting 2016 (najaarsnota)	Rekening 2016	Verschil
A	OZB gebruik	44.633	43.578	44.654	1.076
A	OZB eigenaren	124.988	122.387	123.281	894
B	RRB gebruik	17	11	16	5
B	RRB eigenaren	414	392	404	12
C	Rioolheffing	66.443	67.606	67.636	30
D	Toeristenbelasting	60.844	59.100	65.065	5.965
E	Binnenhavengeld	2.328	2.233	2.172	-61
F	Afvalwater	3.050	2.855	3.360	505
G	Vermakelijkheidsretributie te water	3.275	2.773	3.340	567
H	Precariobelasting (w.o. liggeld)	7.511	4.164	4.537	373
I	Afvalstoffenheffing	90.966	88.696	93.699	5.003
J	Reinigingsrecht	8.145	8.260	8.267	7
K	Parkeerbelasting	190.325	196.000	199.145	3.145
L	Marktgelden	5.073	5.228	4.583	-645
M	Lijkbezorgingsrechten	6.543	6.550	7.145	595
N	Leges	61.238	58.061	79.353	21.292

A Onroerendezaakbelasting (OZB)

De onroerendezaakbelasting is een belasting voor de eigenaar van een woning of bedrijfspand(object) en een belasting voor de huurder/gebruiker van het bedrijfspand. De opbrengsten OZB vallen in 2016 bijna € 2 miljoen hoger uit dan begroot. Hiervan heeft € 1 miljoen betrekking op afwikkelingsverschillen uit voorgaande jaren; de resterende hogere opbrengsten hebben betrekking op belastingjaar 2016. Het verschil voor belastingjaar 2016 is het gevolg van areaaluitbreiding.

B Roerende ruimtenbelasting (RRB)

Eigenaren van roerende woonruimten (zoals woonboten) en roerende bedrijfsruimten betalen roerende ruimenbelasting (RRB). Voor de RRB zijn in 2016 dezelfde tarieven gehanteerd als voor de OZB. De heffing is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De inkomsten uit de RRB in 2016 zijn iets hoger dan begroot.

C Rioolheffing

De gemeente heft rioolheffing van burgers en bedrijven die een aansluiting hebben op de gemeentelijke riolering (het aansluitrecht). Het tarief was in 2016 € 150,90 per aansluiting. In 2016 zijn de opbrengsten van de rioolheffing in lijn met hoeveel er is begroot (€ 67,6 miljoen).

D Toeristenbelasting

Toeristenbelasting wordt door de gemeente Amsterdam geheven voor overnachtingen van personen die niet als ingezetene staan ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie. Het tarief is een vast percentage van de overnachtingsvergoeding in hotels en andere belastingplichtige objecten. Het tarief in 2016 was gelijk aan dat in 2015: 5%. Het is in Amsterdam mogelijk onder voorwaarden af en toe de eigen woning te verhuren aan toeristen. Ook over de inkomsten die hieruit voortvloeien, moet toeristenbelasting worden betaald.

De inkomsten uit de toeristenbelasting zijn in 2016 bijna € 6 miljoen hoger uitgevallen dan begroot. Dit verschil komt voor een groot deel door afwikkelingsverschillen met voorgaande jaren (€ 5,2 miljoen). Afwikkelingsverschillen zijn een gevolg van de systematiek dat een voorlopige aanslag in het lopende belastingjaar wordt opgelegd, waarna in het volgende jaar de aangifte definitief wordt gemaakt en verrekend met de voorlopige aanslag. Alleen hotels met een omzet van meer dan € 100.000 krijgen een voorlopige aanslag. Tot drie jaar terug kunnen aangiftes worden verstuurd en worden opgelegd. In 2016 zijn dus aangiftes voor 2015, 2014 en 2013 afgehandeld.

De afwikkelingsverschillen van voorgaande jaren worden voor het grootste deel verklaard door een verschil dat is opgetreden over 2014 en 2015. Het nettoresultaat over het belastingjaar 2014 is uitgekomen op € 51,1 miljoen, wat € 2,1 miljoen hoger is dan het resultaat waar we eerder rekening mee hielden. Het nettoresultaat over het belastingjaar 2015 is met € 58,2 miljoen € 2,7 miljoen hoger dan het resultaat waar we eerder rekening mee hielden. De overige € 0,4 miljoen gaat om de afwikkeling van de periode voor 2014.
De meeropbrengsten konden we bij de Najaarsnota 2016 nog niet melden, omdat op dat moment de definitieve afwikkeling van de oude belastingjaren nog niet was afgerond. De afwikkeling heeft ook gevolgen voor de opbrengsten van 2016 en is daarom bijgesteld met € 0,7 miljoen.

E Binnenhavengeld

Binnenhavengeld is een gemeentelijke belasting voor boten die aanmeren in Amsterdam. Via deze retributie betaalt de gebruiker onder andere mee aan het onderhoud en het beheer van de Amsterdamse vaarwegen en het handhaven van de orde en veiligheid op het water.
In 2016 is het beleid om de pleziervaart op omvang, spreiding en duurzaamheid te ordenen succesvol ingevoerd. Als gevolg daarvan is er € 0,1 miljoen minder opbrengst aan binnenhavengeld gerealiseerd dan de begroting.
Naast bovengenoemd beleid zet de gemeente in op een ontwikkeling die is gericht op het gebruik van boten in plaats van het bezit. Met dit beleid streeft de gemeente ook naar ‘groenere’ en kleinere boten.

F Afvalwater

De gemeente vraagt voor de kosten voor de aanleg (en eventuele verwijdering) van aansluitingen op het gemeentelijk riool een vergoeding. De bedragen zijn vastgelegd in de verordening Huisaansluitingen Afvalwater. De vergoeding geldt voor de aansluiting tussen een woning of bedrijfsruimte en het gemeentelijk riool. Ook worden vergoedingen gevraagd voor het ontstoppen, onderzoeken en inspecteren van huisaansluitingen voor afvalwater. Door het aantrekken van de woningbouw in Amsterdam is het aantal huisaansluitingen toegenomen. Als gevolg hiervan zijn de opbrengsten voor deze heffing in 2016 € 0,5 miljoen hoger uitgevallen dan begroot.

G Vermakelijkheidsretributie te water

De vermakelijkheidsretributie wordt geheven van aanbieders van vermaak op het water. De tarieven waren in 2016 gelijk aan het jaar ervoor: € 0,66 per persoon voor rondvaartboten en van € 0,33 per persoon voor waterfietsen en stationerende vaartuigen. De realisatie van deze lokale heffing is in 2016 € 0,6 miljoen hoger dan begroot. € 0,2 miljoen hiervan heeft een grondslag in 2014 en oudere jaren, € 0,4 miljoen is puur hogere opbrengst dan begroot. Deze hogere opbrengst wordt verklaard doordat de branche momenteel in beweging is en het concept 'sightseeing' succesvol is waardoor het aantal passagiers toeneemt.

H Precariobelasting (waaronder liggeld)

Precariobelasting kan worden geheven als vergoeding voor het plaatsen van voorwerpen onder, op, of boven gemeentegrond met een openbare bestemming. In Amsterdam is in 2016 precario afgeschaft met uitzondering van terrassen, woonboten, bedrijfsvoertuigen en objecten op het water. Wanneer het om een schip, woonboot, of vlot in het gemeentewater gaat, wordt precario 'liggeld' genoemd. De in 2016 gerealiseerde opbrengst voor precario is € 0,4 miljoen hoger dan begroot. Dit hogere resultaat wordt volledig veroorzaakt door afwikkelingsverschillen over voorgaande jaren. De realisatie in belastingjaar 2016 is in lijn met wat begroot is (€ 4,2 miljoen).

I Afvalstoffenheffing

De gemeente heft afvalstoffenheffing van burgers voor het inzamelen van afval van huishoudens. Met ingang van 2015 zijn de tarieven voor de gehele stad gelijk getrokken. Wel is de differentiatie naar één- of meerpersoonshuishoudens in stand gebleven. Het tarief voor een éénpersoonshuishouden bedroeg in 2016 € 235, voor een meerpersoonshuishouden € 313.

De inkomsten van de afvalstoffenheffing zoals hier gepresenteerd zijn gecorrigeerd voor kwijtscheldingen en de dekking daarvan middels de solidariteitsbijdrage. Bij het verlenen van kwijtschelding is de gemeente gebonden aan de door de Rijksoverheid vastgestelde regels. In 2016 is in totaal voor € 17 miljoen aan afvalstoffenheffing kwijtgescholden. De kwijtscheldingen worden bekostigd vanuit de solidariteitsbijdrage door de betalende huishoudens, welke is verwerkt in het afvalstoffenheffingstarief. De gerealiseerde kwijtschelding is € 1,8 miljoen lager dan waarmee rekening werd gehouden in de begroting. Dit heeft een dubbel effect: niet alleen is er daardoor sprake van minder kwijtschelding, maar levert dit tegelijk meer inkomsten op doordat meer mensen dan begroot de afvalstoffenheffing voldoen. De meeropbrensten afvalstoffenheffing in 2016 bedraagt € 3,2 miljoen, waarvan € 0,9 miljoen betrekking heeft op het belastingjaar 2016 en € 2,3 miljoen op de afwikkeling van voorgaande jaren.

J Reinigingsrecht

Reinigingsrecht heeft betrekking op het inzamelen en verwerken van bedrijfsvuil. Het reinigingsrecht beoogt (kleine) ondernemers te belasten voor de afvalverzameling en –verwerking. Voor een aanbod tot vijf zakken wekelijks geldt een laag tarief (in 2016 € 312 excl. btw), voor een aanbod tussen vijf en negen zakken geldt een hoog tarief (€ 662 excl. btw in 2016). De opbrengsten van het reinigingsrecht komen in 2016 overeen met wat in de begroting is opgenomen.

K Parkeerbelasting

Parkeerbelasting heffen we om de parkeerdruk in de openbare ruimte te reguleren. De parkeerbelasting is in te delen in drie onderdelen:

- Parkeertarieven per uur voor bezoekers
- Tarieven voor parkeervergunningen per half jaar voor bewoners en bedrijven
- Tarieven voor naheffingsaanslagen die worden opgelegd bij het niet betalen van de verschuldigde parkeerbelasting (en eventueel wegslepen)

Bij de Najaarsnota 2016 is reeds gemeld dat de parkeeropbrengsten hoger uitvallen dan begroot. Ten opzichte van de ten tijde van de najaarsnota geraamde opbrengsten is de realisatie nog € 3,2 miljoen hoger uitgevallen. De belangrijkste redenen voor deze stijging is de toename van het aantal betalende bezoekers en hogere inkomsten uit opgelegde naheffingsaanslagen. Er wordt hiervoor weliswaar per 1 juli 2016 een lager tarief gehanteerd, maar door effectievere handhaving is toch sprake van meer inkomsten (in 2016 zijn 659.000 naheffingsaanslagen opgelegd tegenover 495.000 in 2015).

L Marktgelden

Marktgelden worden bij de marktkoopman (of –vrouw) in rekening gebracht als onkostenvergoeding voor het gebruik van gemeentegrond en voor het leveren van diensten zoals elektriciteit en reiniging. De realisatie van de marktgelden is € 0,6 miljoen lager dan begroot. Dit komt door een teruglopende bezetting op de markten, met name van sollicitanten (losse plaatshouders).

M Lijkbezorgingsrechten

Om de kosten voor het gebruik van de gemeentelijke begraafplaatsen en crematoria (De Nieuwe Noorder en De Nieuwe Ooster) en de diensten die daarbij worden verleend te kunnen dekken, heft de gemeente lijkbezorgingsrechten. Het gaat dan onder meer om begraafrechten, grafrechten, crematierechten, as-bestemmingen, rechten voor accommodatiegebruik, administratieve verrichtingen en algemeen onderhoud aan begraafplaatsen. De opbrengsten liggen in 2016 hoger dan was begroot.

N Leges

Leges zijn rechten die worden geheven voor gemeentelijke dienstverlening. Uitgangspunt daarbij is dat op basis van kostprijsonderbouwingen legestarieven worden gehanteerd die kostendekkend zijn, met uitzondering van legesproducten waarvoor gemaximeerde rijkstarieven gelden (veelal burgerzaken). Wettelijk uitgangspunt is daarnaast dat de begrote legesbaten op niveau van de gehele legesverordening niet hoger zijn dan de begrote legeskosten[1]. De gemeente mag dus geen winst maken op de leges.

In 2016 is voor meer dan € 79 miljoen aan legesopbrengsten gerealiseerd, ruim € 21 miljoen hoger dan begroot. Deze fors hogere legesopbrengsten zijn grotendeels het gevolg van hogere ontvangen bouwleges. De bouwleges omgevingsdienst zijn € 1,5 miljoen hoger uitgevallen dan begroot, terwijl de stadsdelen in totaal een kleine € 17 miljoen meer hebben ontvangen dan begroot (€ 39,1 miljoen tegenover € 22,5 miljoen begroot). Met name in de stadsdelen Oost (€ 11,1 miljoen versus € 2,6 miljoen begroot), Zuidoost (€ 3,5 miljoen versus € 0,8 miljoen begroot) en Noord (€ 5,4 miljoen versus € 3,2 miljoen begroot) zijn fors meer bouwleges binnengekomen dan waarmee in de begroting rekening werd gehouden. Voor al deze stadsdelen geldt dat aanzienlijk meer bouwvergunningen zijn afgegeven dan waar rekening mee werd gehouden. Dit komt door de aantrekkende woningbouw. Niet alleen zijn er enkele grote nieuwbouwaanvragen geweest, maar ook neemt het aantal transformatieplannen toe zoals het omzetten van kantoren naar woningen en studentenwoningen. Naast hogere bouwleges zijn meer legesopbrengsten gerealiseerd voor burgerzaken, gehandicaptenparkeerkaarten en vergunningen/ontheffingen voor verkeer en openbare ruimte.

4.4.2 Lokale lastendruk

Jaarlijks wordt door diverse organisaties over de lokale lastendruk gepubliceerd. In de publicaties wordt bij het bepalen van de lastendruk veelal uitgegaan van verschillende gegevensverzamelingen en verschillende berekeningsmethoden. Hier volstaan we met de vergelijking van de verschillende tarieven met die in de drie andere grote steden van de G4: Rotterdam, Den Haag, Utrecht. Overigens geldt gemiddeld genomen dat de woonlasten in de G-vier steden lager liggen dan in overige grote gemeenten.

De tabel geeft de standaardwoonlasten weer voor een meerpersoonshuishouden met een woning van gemiddelde waarde, zoals opgenomen in Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2016 van COELO (Rijksuniversiteit Groningen). Onder de woonlasten wordt het gemiddelde bedrag verstaan dat een huishouden betaalt aan OZB, rioolheffing en reinigingsheffing (waaronder ook de afvalstoffenheffing en het reinigingsrecht vallen). Bij rioolheffing wordt uitgegaan van de gemiddelde omvang van de huishoudens in de betreffende gemeente. Met erfpacht wordt geen rekening gehouden voor de lokale lastendruk.

[1] *Voor bijvoorbeeld evenementen, horeca en prostitutie geldt dat deze niet meer dan 100% kostendekkend mogen zijn, dus kruissubsidiëring is voor deze legessoorten niet toegestaan.*

Het gemiddelde bedrag dat een meerpersoonshuishouden betaalt in Amsterdam was in 2016 6% lager ten opzichte van het gemiddelde van de andere drie G-4 steden. Gemiddelde bedragen de woonlasten in de grote gemeenten (tenminste 90.000 inwoners) € 679. Dat is 0,6% meer dan in 2015. De woonlasten in Amsterdam zijn in 2016 met 0,9% gedaald naar € 608; daarmee behoort de daling van de woonlasten in Amsterdam relatief gezien tot de grootste van alle gemeenten in Nederland.

Woonlasten 2012-2016

Bedragen in euro's

	Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht	Gemiddeld	Amsterdam t.o.v. gemiddelde
Woonlasten in 2012	631	685	543	720	645	-2%
Woonlasten in 2013	628	720	547	731	657	-4%
Woonlasten in 2014	624	738	546	707	654	-5%
Woonlasten in 2015	615	729	547	706	649	-5%
Woonlasten in 2016	608	722	549	708	647	-6%

Indien we de verschillende soorten woonlasten afzetten tegen de overige drie grote steden en tegen het landelijk gemiddelde, is zichtbaar dat Amsterdam in 2016 voor de OZB en rioolheffing lage tarieven heeft gehanteerd. Voor de afvalstoffenheffing geldt dat het tarief in Amsterdam hoger ligt dan het gemiddelde in de grote steden in Nederland. Wel blijkt dat het verschil met het landelijk gemiddelde kleiner wordt.

Belastingtarieven 2012-2016 meerpersoonshuishoudens

Bedragen in euro's

		Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht	Landelijk gemiddeld	Amsterdam t.o.v. landelijk gemiddelde
OZB eigenaar woning*	2012	0,06	0,12	0,06	0,09	0,08	-30%
	2013	0,06	0,12	0,06	0,09	0,11	-48%
	2014	0,06	0,13	0,07	0,10	0,12	-46%
	2015	0,06	0,13	0,07	0,11	0,12	-49%
	2016	0,06	0,13	0,07	0,11	0,12	-47%
Rioolheffing							
	2012	149,41	187,70	126,47	220,22	170,95	-13%
	2013	150,90	195,80	130,34	223,29	155,00	-3%
	2014	149,41	177,10	132,30	227,37	155,00	-4%
	2015	149,41	178,90	133,31	231,08	158,50	-6%
	2016	150,90	183,60	135,37	233,51	160,00	-6%
Afvalstoffenheffing/ reinigingsheffing							
	2012	349,80	315,40	290,64	269,88	306,43	14%
	2013	343,48	339,90	290,64	281,04	291,00	18%
	2014	339,30	372,50	287,64	252,96	287,00	18%
	2015	320,00	359,70	287,64	240,31	286,00	12%
	2016	313,00	346,90	287,64	242,84	283,00	11%

* Tarief als waarde van de WOZ-waarde

4.5 Onderhoud kapitaalgoederen

Het onderhoud van kapitaalgoederen behoort tot de belangrijke kerntaken van de gemeente. Kapitaalgoederen vormen het gezicht van de gemeente en zijn goederen die regelmatig onderhoud vergen. In deze paragraaf staat de staat van het onderhoud van de reeds bestaande kapitaalgoederen om daarmee tevens inzicht te geven in de effecten van het gevoerde beheerniveau.
In de tabel hieronder geven we het resultaat van de lasten van het onderhoud in 2016 weer en vergelijken we dat met de begrote bedragen. Onderhoud is het uitvoeren van preventieve of correctieve maatregelen om een actief binnen de levensduur in goede staat te houden of alsnog te brengen op een vooraf vastgesteld kwaliteitsniveau.

Bedragen x € 1 miljoen	**Begroting 2016**	**Jaarrekening**	**Verschil tussen laatst vastgestelde begroting en jaarrekening**
Civiele kunstwerken	21,9	22,0	0,1
Gebouwen	32,7	24,0	-8,7
Groen	34,7	34,5	-0,2
Infrastructuur metro/tram	68,5	61,3	-7,2
Openbare verlichting	10,2	10,5	0,3
Riolering	41,9	39,8	-2,1
Sportaccommodaties en sportparken	5,4	6,3	0,9
Tunnels	4,6	4,9	0,3
Verkeerssystemen	7,2	7,0	-0,2
Water	20,9	25,7	4,8
Wegen/verhardingen	59,6	53,0	-6,6
Totaal	**307,6**	**289,0**	**-18,6**

In 2016 is er € 289 miljoen uitgegeven aan onderhoud. Dit is € 18,6 miljoen minder dan begroot. Bij gebouw, infrastructuur metro/tram en wegen/verhardingen is minder uitgegeven aan onderhoud dan geraamd. Voor water zijn de onderhoudskosten hoger dan geraamd.
Een aantal kapitaalgoederen is anders ingedeeld dan u gewend bent. Zo zijn bruggen en sluizen bij elkaar gevoegd en worden sportaccommodaties apart van gebouwen behandeld. Er is in 2016 minder uitgegeven dan vooraf begroot was.

Beleidskader stedelijke infrastructuur

Het gevoerde beheerniveau is voor de kapitaalgoederen, verkeerssystemen, wegen/verharding, groenvoorziening, civiele kunstwerken, tunnels en openbare verlichting vastgelegd in de nota BON (beheren op niveau). Het doel van deze nota is dat meer openheid wordt gegeven over het uitgavenpatroon voor het beheer van de stedelijke infrastructuur. Het antwoord op de vraag hoe de infrastructuur kan bijdragen aan de bereikbaarheid, de veiligheid en de leefbaarheid van Amsterdam, bepaalt de eisen die worden gesteld aan de infrastructuur en die bepalen weer de keuzes in het beheer. Er zijn vier niveaus opgesteld voor het effect van het beheer op bereikbaarheid, veiligheid, schoonheid en leefbaarheid voor het gehele netwerk van de infrastructuur. Deze vier niveaus zijn ‘minimum’, ‘sober’, ‘verzorgd’ en ‘top’.

In de Hernieuwing Coalitieakkoord 2014-2018 staat dat waar de stad nu ‘sober’ wordt schoongehouden, we de hele stad ‘verzorgd’ maken en houden.

Effecten beheerniveaus

Bereikbaarheid	Minimum	■ Omrijden door incidenten ■ Veel stremmingen door storingen ■ Geen afstemming ■ Doorstroming neemt af
	Sober	■ Soms omrijden ■ Beperkte afstemming ■ Doorstroming wordt op peil gehouden
	Verzorgd	■ Nauwelijks omrijden ■ Goede afstemming ■ Doorstroming verbetert, met name op de belangrijkste verkeersaders ■ Zelden omrijden
	Top	■ Zelden stremmingen door storingen ■ Doorstroming verbetert op gehele hoofdnetten
Veiligheid	Minimum	■ Veiligheid gewaarborgd ■ Verkeersveiligheid neemt af ■ Reële kans op aansprakelijk- heidsstelling
	Sober	■ Verkeersveiligheid blijft constant ■ Enige kans op aansprakelijk- heidsstelling
	Verzorgd	■ Verkeersveiligheid neemt toe ■ Nauwelijks kans op aansprakelijk-heidsstelling
	Top	■ Verkeersveiligheid neemt fors toe ■ Minimale kans op aansprakelijk-heidsstelling
Leefbaarheid	Minimum	■ Overlast geluid en lucht ■ Slecht beheer is zichtbaar ■ Veel 'klad en plak' ■ Geen stadsilluminatie
	Sober	■ Soms overlast geluid/lucht ■ Aanzien op sober niveau ■ Veel klad en plak, alleen worden aanstootgevende teksten snel verwijderd ■ Veel standaard-materiaal ■ Monumentale bruggen en sluizen zien er niet mooi uit
	Verzorgd	■ Overlast geluid/lucht neemt af ■ Toegankelijkheid OV verbetert ■ Monumentale bruggen en sluizen zien er mooi uit waarbij klad en plak snel wordt verwijderd
	Top	■ Materiaal passend in de omgeving ■ Geen overlast geluid/lucht door slechte staat/ doorstroming ■ Toegankelijkheid OV verbetert fors ■ Snelle aanpak klad en plak overal ■ Stadsilluminatie breidt uit, ook naar grootstedelijke evenementen

Vanaf 2017 wordt gewerkt met een nieuw beleidskader namelijk 1Amsterdam Heel & Schoon. Via een dashboard wordt gerapporteerd over de stand van zaken van het kwaliteitsniveau van de openbare ruimte. Hierin is in een oogopslag te zien op de kaart van Amsterdam wat het kwaliteitsniveau van de openbare ruimte is.

Civiele kunstwerken

Binnen civiele kunstwerken vallen vaste en beweegbare bruggen, kades en sluizen. In totaal hebben we 709 km oevers en kademuren, 35 sluizen en 1.568 bruggen in beheer. In 2016 heeft zich één calamiteit voorgedaan waarbij de Willemsbrug langere tijd was gestremd. Verder zijn in 2016 18 kademuren in de gaten gehouden omdat deze risicovol zijn en is nader onderzoek verricht aan negen kademuren.
In 2016 dreigden twee kademuren (Marnixkade en Jacob Catskade) te bezwijken en moesten er met spoed beheersmaatregelen worden getroffen. Op basis van de evaluatie van deze gebeurtenissen en om inzicht te krijgen in de maatregelen die in de nabije toekomst noodzakelijk zijn is een "walmurenteam" geformeerd. Dit team heeft als taak om nader onderzoek uit te voeren naar de levensduur en de constructieve veiligheid van kades, beheersmaatregelen te managen, te adviseren op de programmering en projecten uit te voeren in het kader van groot onderhoud en vervanging.
In stadsdeel Centrum zijn de onderhoudswerkzaamheden vaak in combinatie met projecten of het gebiedsgericht onderhoud uitgevoerd. Het gewenste en het huidige onderhoudsniveau is 'verzorgd'. Er is geen achterstallig onderhoud.

In stadsdeel Noord is geen meerjarenonderhoudsplan aanwezig. Dit verandert in 2017 omdat wordt gewerkt aan een stedelijk beheerprogramma waarin een schatting zal worden gemaakt van het achterstallig onderhoud aan bruggen, sluizen en oevers. Het geplande onderhoud aan oevers is gebaseerd op de keur van het Hoogheemraadschap en heeft het niveau van 'verzorgd'.

Het gewenste en huidige onderhoudsniveau in stadsdeel Oost is verzorgd. In 2015 is groot onderhoud aan vier bruggen ingepland waarvan de afronding in 2016 plaatsvond. Door een tekort aan capaciteit is in 2016 minder groot onderhoud uitgevoerd dan begroot.
In stadsdeel West is in 2016 uitvoering gegeven aan de uit de inspecties voortvloeiende onderhoudsmaatregelen zoals schoonmaken, voegenherstel, herstel van metselwerk en het opnieuw stellen van dekstenen. De geadviseerde maatregelen worden in het volgende jaar uitgevoerd zodat achterstallig onderhoud wordt voorkomen. Het gewenste onderhoudsniveau is verzorgd en het huidige niveau is sober. Door langlopende procedures voor inkoop is onderhoudswerk van bruggen blijven liggen.
In stadsdeel Zuid is het gewenste en het huidige onderhoudsniveau verzorgd van toepassing op de civiele kunstwerken. Er is sprake van een gunstigere aanbesteding voor een aantal bruggen is het onderhoud doorgeschoven naar 2017.

In stadsdeel Zuidoost heeft 75% van de bruggen een goede staat. Op enkele onderdelen is hier soms onderhoud nodig, echter zijn deze schades klein in omvang. In 2016 waren de onderhoudstaken gericht op het regulier onderhoud, schoonmaken en repareren van kademuren en viaducten.

In 2016 zijn in stadsdeel Nieuw-West alleen de hoogste noodzakelijke werkzaamheden uitgevoerd. Daarnaast is er bij het project kademuren Slotervaart vertraging opgetreden omdat door het gemeentelijk inhuurbeleid wisseling van personeel heeft plaats gevonden.

Gebouwen

Uniformering van het beheer en onderhoud van het grootste deel van gemeentelijk vastgoed in 2015 is één van de redenen voor de samenvoeging. De samengevoegde objecten variëren in hun staat van onderhoud. Het beoogde onderhoudsniveau is voor alle objecten kwaliteitsniveau 3 (redelijk) van de NEN 2767.
De lager dan begrote onttrekking wordt enerzijds verklaard door een ten tijde van de begroting onzekere schatting. Anderzijds is in eerste instantie veel tijd gestoken in het opstellen en actualiseren van de meerjaren onderhoudsplannen. De uitvoering van het in de plannen opgenomen groot onderhoud heeft dus vertraging opgelopen. Hierdoor is de werkelijke onttrekking aan de voorziening ook lager dan begroot. Van vrijwel alle objecten (circa 90%) is ultimo 2016 een actueel meerjaren onderhoudsplan aanwezig. Groot onderhoud is bewust uitgesteld omdat tegelijkertijd een verduurzaming toegepast wordt en daar nog geen budget voor is. Het gaat hierbij dan bijvoorbeeld over dakisolatie, waar onderhoud van het dak een keer in de 20 jaar wordt uitgevoerd.

Onderwijshuisvesting
Het areaal bestaat uit gymnastieklokalen en schoolgebouwen. Het betreft 285 gymnastieklokalen vo/so en po. Voor ongeveer 70 gymnastieklokalen is de gemeente verantwoordelijk voor het onderhoud. Het gewenste en huidig onderhoudsniveau is sober. In 2016 zijn voor 15 schoolgebouwen en 21 gymnastieklokalen meerjarige onderhoudsplannen opgesteld. Daarvoor is het onderhoud gestart. Een deel van het onderhoud is niet gestart omdat voor die gebouwen de meerjaren onderhoudsplannen nog niet beschikbaar zijn. De plannen voor die gebouwen worden in 2017 opgesteld.

Parkeergarages
Het geldende beleidskader voor de gemeentelijke parkeergarages is sober en doelmatig. Het beheer en onderhoud wordt door de gemeente Amsterdam aangestuurd. Er is sprake van achterstallig onderhoud en bouwkundige gebreken bij een aantal garages (Piet Hein, De Opgang en bewonersgarages (met name in stadsdeel Zuidoost). Voor de bewonersgarages in Zuidoost is inmiddels een plan opgesteld en in werking getreden: Aanpak bewonersgarages Zuidoost.

Food Center Amsterdam
Door de herontwikkeling van het Food Center Amsterdam zijn de onderhoudswerkzaamheden beperkt tot een minimum. Half december 2013 is de herontwikkeling van het Food Center vergund aan Ballast Nedam / Volker Wessels (Marktkwartier). Er is een achterstand in het groot onderhoud maar de meeste gebouwen worden gesloopt voor nieuwbouw door Marktkwartier.

Woonwagens
Het beheer van woonwagenlocaties is een overheidstaak. De kapitaalgoederen zijn elf huurwoonwagens en 167 standplaatsen verdeeld over 16 locaties. Het gewenste onderhoudsniveau is 3 op de schaal van 1 (nieuw) tot 5 (sloop). In 2016 zijn er door de opheffing van het Vredenhof terrein twee nieuwe locaties ontstaan van gezamenlijk 23 standplaatsen. In 2016 is in totaal € 60.694 aan dagelijks onderhoud besteed.

Groen

Het huidig onderhoudsniveau in het Amsterdamse Bos is op niveau ‘minimum’, terwijl ‘verzorgd’ gewenst is. Veel bomen hebben dezelfde leeftijd, wat veiligheidsrisico’s met zich meebrengt. De populieren moeten binnen afzienbare tijd vervangen worden omdat zij op latere leeftijd spontaan dikke takken kunnen laten vallen. De grasvelden/ ligweiden zijn in de loop der tijd verzakt/ ingeklonken. De natter wordende seizoenen en de verouderde of afwezige drainage geven op de intensief gebruikte speelweiden de nodige problemen. Een deel van de achterstalligheid komt daarnaast voort uit de toegenomen gebruiksdruk op openbaar groen.

In 2016 is in stadsdeel Oost bij De Nieuwe Ooster aan de hand van het nieuwe renovatieplan Meerjaren onderhoudsplanning Groen 2015-2019 gewerkt. De meeste uitgaven gingen naar regulier park onderhoud.

In stadsdeel Noord is het huidige onderhoudsniveau ‘sober’. In 2016 is gewerkt aan het opstellen van een stedelijk meerjaren investeringsprogramma. Er is sprake van achterstallig onderhoud. Op veel plaatsen in het groen zijn herstelwerkzaamheden noodzakelijk.

Voor de centrumgebieden in stadsdeel Zuidoost is het kwaliteitsniveau standaard vastgesteld en in de woonwijken het kwaliteitsniveau sober. In de beeldkwaliteitsinspectie scoort 85% van het groenareaal een voldoende. Uit de jaarlijkse technische inspectie van bomen blijkt dat 93% in redelijke tot goede conditie verkeert. Circa 5% van de bomen verkeert in matige onderhoudstoestand en 2% van de bomen heeft achterstallig onderhoud of is dood. In 2016 heeft het programma achterstallig onderhoud een extra impuls gekregen die gericht was op het vernieuwen van het bomen areaal en de plantvakken in heel Zuidoost.

Tot 2016 heeft stadsdeel Zuid voor het beheer een zelf ontwikkelde maatstaf qua onderhoudsniveau gehanteerd. In 2016 werd bekend dat de gemeente stuurt op onderhoudsniveau 'verzorgd'. Daarom is in 2016 met name bijgestuurd om later een volledige transitie naar 'verzorgd' soepel te kunnen laten verlopen. Voor de veiligheid zijn in 2016 oude en dode bomen vervangen. Qua cyclisch beheer (maaien, schoffelen, bladruimen) was het geplande onderhoud op basis van gewenste onderhoud.

In stadsdeel Centrum is door het aanplanten van bomen als gevolg van de zomerstorm 2015 in 2016 meer uitgegeven dan begroot. Op basis van de huidige prestatie-indicatoren wordt de openbare ruimte onderhouden op basis van beeldkwaliteit B. Voor bomen geldt een veilig en functioneel areaal. Volgens de huidige methodiek is de realisatie ultimo 2016 van het gepland onderhoud volledig gerealiseerd volgens het gewenste onderhoudsniveau.

In stadsdeel West is een substantieel deel van het budget voor het Westerpark in 2016 niet gebruikt en wordt doorgeschoven naar 2017. Er is geen sprake van achterstallig onderhoud.

Infrastructuur metro, tram en bus

Het onderhoudsniveau van het metro- en tramareaal is sinds 2012 vastgesteld op 'sober'. Het onderhoudsniveau is afgestemd op de beschikbare financiële middelen zoals die zijn vastgesteld in het financieel kader van het Convenant Beheer en Onderhoud Railinfrastructuur 2014-2024 dat Amsterdam in 2013 met de Stadsregio heeft afgesloten. Er is geen sprake van achterstallig onderhoud.

In afwijking op het algemene onderhoudsniveau 'sober' van de tram worden de kapitaalgoederen die primair bedoeld zijn voor het laten functioneren van de infrastructuur (rails en energievoorziening) op het niveau verzorgd onderhouden. De kapitaalgoederen die vooral bijdragen aan de uitstraling en beleving van het areaal bevinden zich op het vastgestelde onderhoudsniveau 'sober'. In 2016 is voor de tram een inspanning geleverd om ook de onderdelen die vooral bijdragen aan de uitstraling en beleving van het areaal op het niveau 'verzorgd' te krijgen. Daarnaast vonden diverse grote vernieuwings- en renovatieprojecten op het metronet plaats. Deze inspanning wordt de komende jaren voortgezet. Het vervangingsonderhoud railinfrastructuur Tram strekt zich over meerdere jaren uit. De onderschrijding van de begrote kosten is grotendeels te verklaren doordat enkele projecten in latere jaren worden afgerond.

Het huidige en gewenste onderhoudsniveau van de busstations is 'sober' op basis van de nota BON 2008. Busstation IJsei is gloednieuw opgeleverd en dus op niveau 'verzorgd'. Het dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd conform het gewenste onderhoudsniveau.

Openbare verlichting

Het team openbare verlichting beheert ongeveer 155.000 straatlantaarns. Onderdelen hiervan zijn de masten, de armatuur, bekabeling en besturing. Ook de verlichting die monumenten en historische gebouwen uitlicht, de brugverlichting en 130 stadsklokken vallen onder dit kapitaalgoed. In 2016 is een nieuw onderhoudscontract van kracht en is de aansturing hiervan nu binnen de Gemeente Amsterdam belegd in plaats van bij Ziut. Dit bleek een ingrijpende operatie waarbij de eerste zorg was dat de verlichting zou blijven branden. Dat is gelukt. In 2016 is het nieuw beleidskader in concept gereed en zal in 2017 het Beleidsplan Openbare Verlichting 2005-2015 vervangen. De overschrijding ten opzichte van de begroting 2016 wordt veroorzaakt doordat er dit jaar veel schades zijn opgetreden. Het gemiddelde onderhoudsniveau van de openbare verlichting is 'sober'. Er is geen sprake van achterstallig onderhoud.

Riolering

Het rioolstelsel van de gemeente Amsterdam heeft een totale lengte van circa 4.000 kilometer en verkeert in verzorgde staat. Door toename van geplande investeringen in bestratingsprogramma's van de gemeente in voornamelijk de stadsdelen Zuid, Noord en Nieuw West is in 2016 ongeveer 45 kilometer riool gerenoveerd. Dit is meer dan de 33 kilometer die in het Gemeentelijk Rioleringsplan 2016 – 2021 is opgenomen. Bij de vervanging van vuilwaterriool in een gescheiden stelsel is gelijktijdig het ernaast liggende hemelwaterriool vervangen. Dat is efficiënt en effectief als het gaat om kostenoverwegingen en maatschappelijke overlast. Het aantal gerealiseerde walaansluitingen, rioolaansluitingen voor woonboten, in 2016 bedraagt ongeveer 80 stuks. Dit zijn 30 aansluitpunten minder dan opgenomen was in de begroting, omdat de aansluitpunten complexer en lastiger te realiseren waren dan voorzien. Met het Gemeentelijk Rioleringsplan Amsterdam 2016-2021 zijn alle activiteiten voor 6 jaar ingepland om het verzorgde niveau te handhaven.

Sportaccommodaties en sportparken

Het kapitaalgoed sportaccommodaties en sportparken betreft onder andere 26 sporthallen, 36 sportparken en 11 zwembaden. Zoals ook in de Voorjaarsnota 2016 stond, is de staat van onderhoud van sportaccommodaties matig tot slecht. Het huidige onderhoudsniveau is 'minimum', terwijl het gewenste onderhoudsniveau 'verzorgd' is. Voor het onderhoud in de komende jaren zijn daarom extra middelen beschikbaar gesteld. In 2016 is naast het bedrag van € 3 miljoen voor regulier onderhoud incidenteel een bedrag van € 2,8 miljoen beschikbaar gesteld voor extra onderhoud aan de sportaccommodaties. Het afgelopen jaar is gestart met het aanpakken van het achterstallig onderhoud van de sportaccommodaties. Er zijn meerjaren onderhoudsplannen opgesteld voor de sporthallen en de zwembaden. Bij de zwembaden Brediusbad, Flevoparkbad en Mirandabad is na het buitenseizoen schilderwerk uitgevoerd, er is terreinonderhoud gedaan en de hekwerken zijn vervangen of gerenoveerd. Bij de Calandhal en sporthal Zeeburg hebben dakwerkzaamheden plaatsgevonden. Bij het Velodrome heeft groot onderhoud plaatsgevonden en is de toegankelijkheid verbeterd.

Tunnels

Amsterdam heeft sinds 2016 vier wegtunnels: de Michiel de Ruijtertunnel, IJ-tunnel, Piet Heintunnel en Arenatunnel. In 2017 wordt een vijfde wegtunnel in gebruik genomen: de Spaarndammertunnel.
De tunnels worden onderhouden op het niveau 'sober', volgens de nota BON (2008). Het algemene onderhoudsniveau van de tunnels is 'sober'. Alleen in de Piet Heintunnel en de Arenatunnel is sprake van achterstallig onderhoud. Daarom zijn daar voorbereidingen voor groot onderhoud voor gestart.
In 2016 zijn onverwachte kosten gemaakt voor spoedeisend onderhoud aan een aantal asfaltvoegen in de Arenatunnel en de IJ-tunnel. Daarnaast zijn aanraakpanelen op de verkeerscentrale vervangen en zijn kosten gemaakt voor inpassing van de Spaarndammertunnel in de verkeerscentrale. De bouw van de Spaarndammertunnel vordert gestaag. Deze wordt naar verwachting medio 2017 geopend.
Door de mogelijkheden van tegenverkeer bij onderhoud niet meer te bieden in de tunnels zijn er meer verkeersmaatregelen bij tunnelsluitingen nodig geweest dan begroot.

Verkeerssystemen

Het kapitaalgoed verkeerssystemen bestaat uit de verkeersinformatiesystemen, waaronder dynamische bewegwijzeringssystemen en cameratoezicht vallen en de verkeersregelinstallaties. Hieronder vallen de verkeerslichten en de centrale systemen waarmee de verkeerslichten worden beheerd en aangestuurd.
In 2016 is een nieuw onderhoudscontract van kracht en is de aansturing hiervan nu binnen de Gemeente Amsterdam belegd. Voor de verkeersregelinstallaties is de realisatie in 2016 lager dan begroot. Dat komt doordat we voorheen contracten voor storingen hadden op abonnementsbasis en de nieuwe storingscontracten zijn afgesloten op basis van een vaste prijs per storing. Dit lijkt een stuk gunstiger uit te vallen, of dit ook structureel is zal de komende jaren moeten blijken.

Water

Waternet beheert namens de gemeente Amsterdam alle installaties en leidingen om voor voldoende en gezond drinkwater te zorgen. De drinkwaterassets verkeren in 'verzorgde' staat zoals ook is opgenomen in het Drinkwaterplan 2016 - 2021. Er is in 2016 meer uitgegeven dan begroot omdat meer bouwkundig onderhoud is uitgevoerd dan in de Begroting 2016 was voorzien. Bouwkundig onderhoud van de productiegebouwen is noodzakelijk om de waterkwaliteit en bedrijfszekerheid te kunnen garanderen en zo te zorgen voor leveringszekerheid van drinkwater volgens de Drinkwaterwet. Bij de productiegebouwen zijn dakbedekkingen vervangen en grootschalige renovaties van betondaken gedaan. Ook zijn er extra kosten gemaakt voor het onderhoudsproject waarbij een onderdeel van de wateraansluiting moest worden vervangen in het distributienetwerk.

Wegen/verhardingen

Elke vierkante meter in de openbare ruimte die bedekt is met asfalt, stenen of tegels valt onder asset verhardingen. Het gaat om wegen, pleinen, trottoirs, fietspaden en busbanen. In 2016 is het eerste stedelijk instandhoudingsplan (IHP) in concept opgeleverd. Dit plan beschrijft voor de hele stad de huidige kwaliteit en de meerjaren prognose van het onderhoud aan verhardingen voor de komende 4 jaar. Ook zijn alle beheerdata van verhardingen opgenomen in één centraal informatiebeheersysteem.

Op basis van twee jaarlijkse weginspecties is in 2015 een lijst met uit te voeren projecten opgesteld die op één na in 2016 zijn uitgevoerd. Een deelproject wordt doorgeschoven naar 2017 en 2018. Voor de voet- en fietspaden is begin 2016 een detailplanning opgesteld.

In stadsdeel Centrum wordt gewerkt aan een nieuw onderhoudsplan voor de periode 2017 – 2021. Centrum wil een openbare ruimte die schoon, heel, veilig en visueel aantrekkelijk is, conform het Handboek Inrichting Openbare Ruimte (HIOR), onderdeel van Puccini en vastgesteld in 2016. In stadsdeel Centrum geldt beleidskader onderhoudsniveau Beeldkwaliteit A+ = exclusief/zeer goed, voor de bijzondere gebieden zoals uitgaansgebieden, winkelstraten en pleinen. Op basis van twee jaarlijkse inspecties en schouwen die elk kwartaal worden gehouden zijn werkzaamheden in 2016 uitgevoerd. Onderhoudswerkzaamheden zijn gedeeltelijk doorgeschoven naar 2017 omdat werkzaamheden die vooraf uitgevoerd hadden moeten worden nog niet zijn gedaan.

In stadsdeel Zuid is in 2014 het MJP Verhardingen 2015-2018 vastgesteld met de opgave (en financiële middelen) om binnen deze termijn het onderhoudsniveau van sober naar verzorgd te brengen. De grootste slagen zijn in 2015 en 2016 gemaakt. Om het laatste deel van de achterstalligheid in te halen, is € 2,9 miljoen beschikbaar gesteld, die eind 2017 gerealiseerd ingezet zal zijn.

In het Instandhouding- en gebruiksplan van stadsdeel Zuidoost is voor de centrumgebieden het kwaliteitsniveau B (standaard) vastgesteld en in de woonwijken kwaliteitsniveau C (sober). Uit de inspectieresultaten van de verhardingen scoort 82% een voldoende en 18% scoort een onvoldoende. In 2016 waren de onderhoudstaken gericht op het wegwerken van achterstallig onderhoud. Vanaf het derde kwartaal in 2016 zijn extra middelen toegekend vanuit het Deltaplan Openbare Ruimte en is de achterstalligheid in een aantal wijken aangepakt. In dit plan zijn ook projecten opgenomen voor een bedrag van € 5,2 miljoen om de onderhoudsachterstanden verhardingen in het stadsdeel Zuidoost verder weg te werken.

De wegen in Nieuw-West worden onderhouden conform de beleidsdoelen van Amsterdam. Over de afgelopen jaren is er in de wegen geïnvesteerd om het achterstallig onderhoud weg te werken waardoor we vanaf 2018 van een normale situatie kunnen spreken.

In stadsdeel Noord zijn door een kostenbesparende uitvoering projecten positiever afgesloten dan begroot. Daarnaast zijn de uitgaven voor de voorbereidingskosten en vorstschade jaaroverschrijdend omdat uitvoering van deze lopende projecten afhankelijk is van weersinvloeden. Door deze weersinvloeden zijn projecten vertraagd waardoor minder is uitgegeven dan begroot.

4.6 Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf geven we – volgens het nieuwe Besluit begroten en verantwoorden (BBV) – een overzicht van alle verbonden partijen van de gemeente en van de financiële aspecten ervan.

Een verbonden partij is een rechtspersoon waarin de gemeente een financieel belang én een bestuurlijk belang heeft. Het gaat hierbij om privaatrechtelijke rechtspersonen (vennootschappen, stichtingen en verenigingen) en publiekrechtelijke rechtspersonen (gemeenschappelijke regelingen).

Voor de betekenis van de begrippen 'bestuurlijk belang' en 'financieel belang' sluiten we aan bij de definities zoals opgenomen in het BBV en bijbehorende circulaires en toelichtingen daarop.

Er is sprake van een financieel belang als een bedrag dat beschikbaar is gesteld aan een verbonden partij bij faillissement niet verhaald kan worden, of als de gemeente aansprakelijk is wanneer de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Dit kan het geval zijn wanneer de gemeente aandeelhouder is, een garantie heeft afgegeven, of een lening of subsidie heeft verstrekt.

Een bestuurlijk belang houdt in dat de gemeente zeggenschap heeft in de rechtspersoon via het aandeelhouderschap en/of via het recht tot voordracht of benoeming van personen in de bestuursorganen van de rechtspersoon.

Beleid verbonden partijen

Het beleid voor verbonden partijen is vastgelegd in het deelnemingenbeleid 'Doelgericht op Afstand II' (dat in maart 2013 is aangenomen door de gemeenteraad) en in het addendum 'Doelgericht op Afstand II, Kaderstelling Verbonden Partijen' (dat de gemeenteraad in maart 2014 heeft aangenomen[1]).

In 2016 is de uitvoering van het deelnemingenbeleid vastgelegd in de uitvoeringsnotitie 'Deelnemingenbeleid Doelgericht op Afstand II' (DOA II). Hierin zijn ook de aanbevelingen verwerkt uit de onderzoeken die de Rekenkamer Metropool Amsterdam in 2015 heeft uitgevoerd. Deze onderzoeken gingen over het Afval Energie Bedrijf (AEB), over de verzelfstandiging van het parkeerbeheer en over Glasvezelnet. Ook de aanbevelingen uit de Raadsenquête Financiële Functie Amsterdam 2002-2014 zijn erin meegenomen; deze gingen over het verduidelijken van de rollen en verantwoordelijkheden bij het beheer van deelnemingen. Daarnaast is een analyse uitgevoerd van de governance bij alle deelnemingen van de gemeente. Het doel van deze analyse was om na te gaan in hoeverre de governance bij de deelnemingen overeenkomt met de uitgangspunten van het deelnemingenbeleid, DOA II. Uit de analyse is gebleken dat bij de meeste deelnemingen de governance overeenkomt met de uitgangspunten van DOA II, maar dat sommige governance normen beter vastgelegd kunnen worden in statuten of reglementen. De aanbevelingen ter verbetering van de governance worden per deelneming opgepakt (of zijn deels al).

Beloningsbeleid Deelnemingen
In 2016 heeft de gemeente het Beloningsbeleid Deelnemingen (uit 2012) geëvalueerd en aangescherpt (vastgesteld door het college van burgemeester en wethouders op 16 februari 2016 en besproken in de gemeenteraad op 30 maart 2016). Uitgangspunt van het Beloningsbeleid 2016 is dat de gemeente deelnemingen in staat moet stellen om gekwalificeerde en deskundige bestuurders aan te trekken. Daarnaast zet de gemeente als aandeelhouder in op sobere beloning van bestuurders en commissarissen om invulling te geven aan het publieke belang en maatschappelijke kapitaal van een deelneming. Uitgangspunt is een passende beloning binnen de WNTII-norm.

[1] *De besluiten zijn te vinden op www.amsterdam.nl/gemeente/organisatie/overige/deelnemingen/deelnemingenbeleid/*

Ontwikkelingen en (financiële) kerngegevens deelnemingen

In deze subparagraaf geven we aan of en welke voornemens er zijn om nieuwe deelnemingen (vennootschappen) aan te gaan, wat de (financiële) kerngegevens zijn van deelnemingen die op dit moment in gemeentelijk beheer zijn, en of en welke voornemens er zijn om deelnemingen te beëindigen.

Voornemens tot en aangaan van nieuwe deelnemingen
In juli 2016 is de deelneming 1012Inc opgericht. 1012Inc heeft als maatschappelijke doelen om i) haar panden intensief, verantwoord en duurzaam kleinschalig te beheren, ii) bestaande monoculturen terug te dringen door de functiebalans te verbeteren en iii) dubieus eigendom van vastgoed terug te dringen en te voorkomen. Daarmee draagt 1012Inc bij aan betere leefbaarheid en bevordering van (bonafide) economische activiteiten in het postcodegebied 1012.

Er zijn op dit moment geen andere voornemens om nieuwe deelnemingen aan te gaan.

Kerngegevens bestaande deelnemingen (reeds in beheer)
Verschillende deelnemingen keren winst uit aan de aandeelhouders (in de vorm van dividend). De dividendinkomsten zijn verantwoord in *3.a.5 Dividenden deelnemingen.*

In de tabel opde voglende pagina staan de (financiële) kerngegevens per deelneming.
De afkortingen staan voor:
- BW: boekwaarde balans gemeente (in miljoenen euro's)
- EV: eigen vermogen (in miljoenen euro's)
- VV: vreemd vermogen (in miljoenen euro's)
- NW: resultaat (in miljoenen euro's).

Tenzij anders aangegeven zijn de cijfers gebaseerd op de jaarrekening 2015 van de deelnemingen. De weergegeven boekwaarde (d.i. de verkrijgingsprijs van de deelneming; de investering, gestort aandelenkapitaal) gaat over de waarde eind 2016.

Kerngegevens per deelneming

	Deelneming	Vestigingsplaats	Aandeel	BW	EV	VV	NW
1	1012Inc N.V.	Amsterdam	20%	21,2	0	0	0
2	Amsterdam Clipper Beheer BV	Amsterdam	100%	0	3	0	0
3	AEB Holding NV	Amsterdam	100%	145,3	93	416	11
4	Alliander NV	Arnhem	9,2%	72,6	3.687	4.039	235
5	Beurs van Berlage (CV, Vastgoed BV, Exploitatie BV, Palazzo Pubblico Amsterdam BV)	Amsterdam	24,5%				
			25%				
			25%				
			100%	0,1	2	11	0
6	Exploitatiemaatschappij Carré BV	Amsterdam	100%	0,2	7	15	0
7	De Amsterdamse Compagnie NV	Amsterdam	33%	1,5	4	17	0
8	GEM Lutkemeer (CV, GEM Lutkemeer Beheer BV, Gemeente Amsterdam Participatie Lutkemeer BV (GAP)	Amsterdam	20%				
			50%				
			100%	7,1 (GAP)	5	0	0
9	Gemeenschappelijk Glas Amsterdam BV (GGA)*, Amsterdam Participatie Glasvezelnet Holding BV (APG)	Amsterdam	50%				
			100%	0 (APG)	8 (GGA)	0 (GGA)	0 (GGA)
10	GVB Holding NV	Amsterdam	100%	78,8	109	162	9
11	Havenbedrijf Amsterdam NV	Amsterdam	100%	304,9	377	204	53
12	N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	Den Haag	1,1%	1,4	4.163	145.348	226
13	N.V. Maatschappij tot exploitatie van het Hotel en Café Hollandais*	Amsterdam	100%	1,2	2	0	0
14	ODE Energie BV	Amsterdam	17%	0,6	1	4	0
15	RAI Holding BV	Amsterdam	25%	22,7	87	112	4
16	Life Sciences Fund Amsterdam BV	Amsterdam	29%	1,6	11	0	0
17	Luchthaven Schiphol NV	Amsterdam	20%	16,9	3.716	2.689	374
18	Matrix Innovation Center	Amsterdam	25%	2,2	9	24	0
19	Scheepsexploitatiemaatschappij BAVO NV	Amsterdam	99,7%	0,6	0	0	0
20	Schiphol Area Development Company NV (SADC)	Amsterdam	25%	25,8	109	14	2
21	Stadion Amsterdam NV	Amsterdam	48%				
			certificaten	6,6	102	32	1
22	NV Stadsherstel Amsterdam	Amsterdam	13%	8,3	270	94	97
23	NV Verzekeringsbedrijf Groot Amsterdam (VGA)	Amsterdam	100%	9,4	24	26	8
24	NV Zeedijk	Amsterdam	79%	6,5	10	18	1

* Jaarrekening 2015 nog niet vastgesteld.

De kapitaalverstrekkingen en leningen aan deelnemingen zijn afzonderlijk op de balans opgenomen onder de financiële vaste activa (zie *4.2 Financiering* en *8.1 Balans met toelichting*).

In de paragraaf *4.7 Weerstandsvermogen en risicobeheersing* zijn de resterende risico's voor de deelnemingen opgenomen. In een opzicht gaat het over het risico op mogelijke afwaardering op de boekwaarde (de 'verkrijgingsprijs'). Daarom is er per deelneming geanalyseerd of er een duurzame waardevermindering is. In een ander opzicht is er voor een aantal deelnemingen een dividendrisico opgenomen in de resterende risico's.

Voornemens tot het (mogelijk) beëindigen van bestaande deelnemingen
Zoals vastgelegd in het deelnemingenbeleid 'Doelgericht op Afstand II' (DOA II) wordt voor alle deelnemingen iedere collegeperiode door het college opnieuw bekeken of we de deelname van de gemeente in de deelnemingen voortzetten (de zogenaamde 'herijking'). Tijdens de herijking 2015 zijn de deelnemingen weer geëvalueerd.

Bij twee deelnemingen bleek dat het publiek belang niet meer actueel is en bij vijftien dat het publiek belang – op voorhand – niet noodzakelijk door een gemeentelijke deelneming verzorgd hoeft te worden. Voor deze deelnemingen wordt onderzocht of de we deelneming kunnen afstoten (door verkoop, opheffing – zogenaamde 'liquidatie' – of wijziging van rechtsvorm). Onderstaand overzicht presenteert de deelnemingen waarvan het college besloten heeft te onderzoeken of we deze kunnen afstoten. De gemeenteraad heeft in april 2015 kennisgenomen van de uitkomsten van de herijking deelnemingen 2015.

Deelnemingen waarvan de afstootmogelijkheden zijn/worden onderzocht

AEB Holding N.V.
Alliander N.V.
Scheepsexploitatie Maatschappij Bavo N.V.
Beurs van Berlage C.V./B.V.
Exploitatiemaatschappij Carré B.V.
Cition B.V.
Clipper VOF/B.V.
De Amsterdamse Compagnie N.V. (DAC)
Glasvezelnet Amsterdam B.V.
N.V. Het Havengebouw Amsterdam
N.V. Maatschappij Exploitatie Hotel en Café 'Hollandais'
Life Sciences Fund Amsterdam B.V. (LSFA)
ODE Energie B.V.
RAI Holding B.V.
N.V. Stadion Amsterdam (Arena)
N.V. Verzekeringsbedrijf Groot Amsterdam (VGA)
N.V. Zeedijk

Na het uitvoeren van de herijking deelnemingen 2015 is een plan van aanpak opgesteld. In dit plan van aanpak staan prioriteiten, aan de hand waarvan per deelneming een onderzoek wordt uitgevoerd. Op basis daarvan kan besloten worden over eventuele verkoop, liquidatie of wijziging rechtsvorm per afzonderlijke deelneming. Zodra dat gebeurt, wordt de zogenaamde uitvoeringsfase gestart.

In 2016 is voor 8 deelnemingen de onderzoeksfase gestart, de onderzoeksfase afgerond of de uitvoeringsfase begonnen. Dit kan in 2017 ook leiden tot de beëindiging van een of meerdere bestaande deelnemingen. We informeren de gemeenteraad apart over de voortgang en resultaten van de herijking.

Voor de deelnemingen Cition B.V., N.V. Het Havengebouw Amsterdam en Glasvezelnet Amsterdam B.V. geldt dat de deelneming in 2016 geliquideerd is of het belang van de gemeente in de deelneming verkocht is.

- Naar aanleiding van het verliezen van de aanbesteding parkeerhandhaving in 2015 zijn de activiteiten van Cition B.V. met ingang van 2016 overgegaan op de nieuwe leverancier, Egis. Daarmee is het belang van het voortbestaan de deelneming Cition B.V. komen te vervallen. In 2016 heeft de gemeente als aandeelhouder van Cition B.V. besloten tot liquidatie van Cition. De liquidatie is in juni 2016 afgerond.
- Ter uitvoering van de herijking is in september 2016 het belang dat de gemeente in N.V. Het Havengebouw had, verkocht.
- Ter uitvoering van de herijking van Glasvezelnet is in september 2016 het belang dat Gemeenschappelijk Glas Amsterdam B.V. had in Glasvezelnet Amsterdam B.V. verkocht. Uit de verkoop van het belang in Glasvezelnet Amsterdam B.V. volgt de liquidatie van de vennootschappen Gemeenschappelijk Glas Amsterdam B.V. en Amsterdam Participatie Glasvezelnet Holding B.V. Deze liquidaties worden naar verwachting in de eerste helft van 2017 afgewikkeld.

Los van de herijking is voor Havenbedrijf Amsterdam N.V. besloten dat verkoop van een deel van het belang van gemeente Amsterdam onderzocht dient te worden (TA2012-001225). Hiertoe is in 2016 ook de onderzoeksfase gestart.

Overzicht overige verbonden partijen en financiële gegevens

Slechts een deel van de Amsterdamse verbonden partijen zijn deelnemingen. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de overige verbonden partijen. Daartoe behoren:

- Publiekrechtelijk: gemeenschappelijke regelingen;
- Privaatrechtelijk: stichtingen, (coöperatieve) verenigingen.

Gemeenschappelijke regelingen

In de tabel hieronder staan de (financiële) kerngegevens van de gemeenschappelijke regelingen. De cijfers zijn gebaseerd op de jaarrekening 2015 van de gemeenschappelijke regelingen, zoals vastgesteld door het Algemeen Bestuur (AB).

Kerngegevens per gemeenschappelijke regeling

Bedragen x € 1 miljoen

Verbonden partij	Vestigingsplaats	Bestuurlijk belang	EV	VV	NW
Gemeenschappelijke Regeling Centraal Nautisch Beheer Noordzeekanaalgebied (CNB)	Amsterdam	Vertegenwoordiging in AB en DB Tevens voorzitter	*		
Gemeenschappelijke Regeling GGD Amsterdam-Amstelland	Amsterdam	Vertegenwoordiging in AB en DB Tevens voorzitter	**		
Gemeenschappelijke Regeling Gezamenlijke Ombudsman	Amsterdam	Lid AB. Benoeming ombudsman	0	0	0
Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied	Zaandam	Vertegenwoordiging in AB en DB	3	14	2
Recreatieschap Groengebied Amstelland	Velsen	Vertegenwoordiging in AB en DB	3	3	0
Recreatieschap Twiske-Waterland	Haarlem	Vertegenwoordiging in AB en DB Stemrecht 18% in Twiske, 15% in Waterland	4	0	(0,1)
Recreatieschap Spaarnwoude	Velsen	Vertegenwoordiging in AB en DB	17	2	0
Recreatieschap Vinkeveense plassen	Utrecht	Vertegenwoordiging in AB en DB. Stemrecht 50%	2	1	0
Rekenkamer Metropool Amsterdam	Amsterdam	Benoeming van lid (door raad) & bureau (door college) van de Rekenkamer	1	1	0
Stadsregio Amsterdam	Amsterdam	Vertegenwoordiging in regioraad en DB Tevens voorzitter	14	236	(15)
Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland	Amsterdam	Vertegenwoordiging in AB en DB Tevens voorzitter	22	50	1

* De Divisie Havenmeester van Havenbedrijf Amsterdam N.V. voert de taken van het CNB uit. Havenbedrijf Amsterdam N.V. stelt in haar begroting de middelen ter beschikking aan de Divisie Havenmeester om deze taken uit te voeren.

** De GGD Amsterdam voert taken uit voor andere deelnemers binnen de GR als opdrachtnemer (op basis van een dienstverleningsovereenkomst) voor de andere deelnemers (opdrachtgever).

Stichtingen
In de tabel hieronder staan de (financiële) kerngegevens van de stichtingen. De cijfers zijn gebaseerd op de jaarrekening 2015 van de stichtingen.

Kerngegevens per gemeenschappelijke regeling

Bedragen x € 1 miljoen

Verbonden partij	Vestigingsplaats	Bestuurlijk belang	EV	VV	NW
Amsterdam Economic Board	Amsterdam	Lid Board (2x). Tevens voorzitter	0	6	0
Amsterdam Marketing	Amsterdam	Benoemingsrecht Raad van Toezicht.	3	5	0
Pantar Amsterdam	Diemen	Statutaire bevoegdheden	9	22	(2)
Stichting Afvalservice West	Amsterdam	Statutaire bevoegdheden, w.o. benoeming toezichthouders	1	14	0
St. Goois Natuurreservaat	Hilversum	Lid Raad van Toezicht. Statutaire bevoegdheden	1	1	0
St. Waternet	Amsterdam	Lid Algemeen Bestuur (2 zetels) Statutaire bevoegdheden, lid bestuur	0	127	0

(Coöperatieve) verenigingen
In de tabel hieronder staan de (financiële) kerngegevens van de (coöperatieve) verenigingen. Tenzij anders aangegeven zijn de cijfers gebaseerd op de jaarrekening 2015 van de (coöperatieve) verenigingen.

Kerngegevens per stichting

Bedragen x € 1 miljoen

Verbonden partij	Vestigingsplaats	Bestuurlijk belang	EV	VV	NW
Servicehuis Parkeer	Lathum	Lid bestuur.	(1)	19	0
en Verblijfsrechten U.A.		Belang bedraagt 11 van de 14 stemmen	0	0	0
VvE Parkeergarage Markenhoven*	Amsterdam	Benoeming bestuur. Belang bedraagt 50%	0	0	0
VvE de Opgang in Winkelcentrum	Amsterdam	Benoeming bestuur. Belang bedraagt 62%	0	0	0
Boven 't IJ Amsterdam			-	-	-
VvE P1 Arena	Amsterdam	Benoeming bestuur. Belang bedraagt 27%	-	-	-
VvE P18 HES/ROC*	Amsterdam	Benoeming bestuur. Belang bedraagt 16%	-	0	0
VvE Piet Hein (Pass. Terminal)*	Amsterdam	Benoeming bestuur. Belang bedraagt 26%	4	8	3
VvE Willemspoort*	Amsterdam	Benoeming bestuur. Belang bedraagt 83%			
Wigo4it U.A.	Den Haag	Lid bestuur en deelnemersvergadering. Zeggenschap bedraagt 25%			

* Vastgestelde jaarrekeningen ontbreken. Actie wordt hierop ondernomen door RvE Parkeren.

4.7 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

4.7.1 Uitgangspunten van het risicomanagement beleid

Risico nemen hoort bij het publiek bestuur. Bij besturen worden bestuurlijke en ambtelijke keuzes gemaakt waarbij er altijd onzekerheden zijn die risico's met zich mee brengen. Wat daarbij mag worden verwacht, is dat de gemeente risico's tijdig onderkent en zo goed mogelijk beheerst. Risicobeheersing is niet hetzelfde als risicovermijding, soms is het verstandig om een risico te accepteren.
Belangrijke uitgangspunten van het gemeentelijk risicobeleid zijn vastgelegd in de Nota Risicomanagement 2014-2018. De gemeente Amsterdam streeft naar risicomanagement conform ISO 31000-standaard, een standaard voor de organisatie van het risicomanagement en het proces waarmee risico's en de beheersing daarvan op een gedegen en een gestructureerde wijze plaatsvinden en worden vastgelegd.

4.7.2 Organisatie van het risicomanagement

Het risicomanagement binnen de gemeente Amsterdam is zo georganiseerd dat het management van de gemeentelijke afdelingen (rve's) en de stadsdeelorganisaties verantwoordelijk is voor de beheersing van risico's bij hun bedrijfsprocessen. Het management wordt daarbij ondersteund door business- en stadsdeelcontrollers. Op deze manier is risicomanagement geïntegreerd in de bedrijfsvoering. Op concernniveau geven we vanuit specifieke expertise invulling aan risicobeheersing van concernbrede risico's. De onderlinge samenwerking is vastgelegd in een organisatiemodel dat weergeeft hoe de verantwoordelijkheid voor risicomanagement is verdeeld.

Daarnaast zijn er de projecten en de programma's. De gemeente Amsterdam initieert en geeft uitvoering aan projecten om programmadoelstellingen te halen en om de bedrijfsvoering en de dienstverlening op het gewenste niveau te houden. Projecten met een hoge mate van complexiteit en invloed op de gemeente, kunnen onder de Regeling Risicovolle Projecten gebracht worden (hierna: de regeling). De regeling stelt eisen aan het project- en risicomanagement, de bestuurlijke informatievoorziening en het omgevingsmanagement. De regeling verplicht het organiseren van een Programma van Tegenspraak binnen de projecten.

In het verlengde van de regeling ligt het programma LetOp (Leren en Tegenspraak Organiseren bij Projecten). Het programma is gericht op betere besluitvorming en aandacht voor het risico van tunnelvisie en blinde vlekken als we in de trechter van een project of programma stappen. De middelen die dit programma beschikbaar maakt, zijn verschillende vormen van tegenspraak, met inzet van zowel interne als externe experts.

4.7.3 Weerstandsvermogen

Wettelijk kader en gemeentelijk beleid

Artikel 11 van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) verplicht overheden tot een risicomanagementbeleid waarin de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit een rol spelen.

De beschikbare weerstandscapaciteit is het geheel van middelen en mogelijkheden om onvoorziene gebeurtenissen op te vangen. De belangrijkste bron voor beschikbare weerstandscapaciteit is de Algemene Reserve. De benodigde weerstandscapaciteit wordt bepaald door het resterend risico. Dat is het risico waaraan de gemeente na het treffen van beheersmaatregelen nog is blootgesteld en dat redelijkerwijs niet in de programmabegrotingen kan worden opgevangen.

Voor het resterend risico moet binnen de gemeentebegroting dekking aanwezig zijn. Voor de hoogte van de dekking heeft de gemeenteraad normen gesteld in de Nota Risicomanagement 2014-2018. De hoogte van de dekking komt tot uiting in het weerstandsvermogen. Weerstandvermogen is de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit waarmee de financiële gevolgen van resterende risico's op het jaarrekeningresultaat gedekt kunnen worden
- de benodigde weerstandscapaciteit voor resterende risico's waarvoor dekking niet meer redelijkerwijs binnen de programmabegroting is op te nemen

Op grond van het risicomanagementbeleid moet de Algemene Reserve voldoende zijn om negatieve jaarrekeningresultaten als gevolg van resterende risico's te dekken. De gemeenteraad heeft in 2014 bepaald te sturen op een Algemene Reserve die voldoende is om het weerstandsvermogen in de raadsperiode 2014-2018 aan de bovenkant van de bandbreedte 1,0 – 1,4 te houden.

Actualisatie van de benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit wordt berekend met het risicomodel. Met dit model worden schattingen gemaakt van de negatieve financiële gevolgen van risico's. Met deze schattingen wordt bepaald welke weerstandscapaciteit nodig is om het resterend risico op te kunnen vangen, zonder daarbij 100% garantie na te streven.

De benodigde weerstandscapaciteit is € 270 miljoen. Dit bedrag is met een waarschijnlijkheid van 90% voldoende om voor een periode van twee jaar de financiële gevolgen van het resterend risico te dragen. Daarbij is er een kans van 10% dat dit bedrag toch tekortschiet.

De benodigde weerstandscapaciteit is uitgesplitst naar de beleidsprogramma's. Het taartdiagram geeft inzicht in de relatieve bijdrage van resterende risico's aan de benodigde weerstandscapaciteit per beleidsprogramma.

Bijdrage in de Benodigde Weerstandscapaciteit naar beleidsprogramma

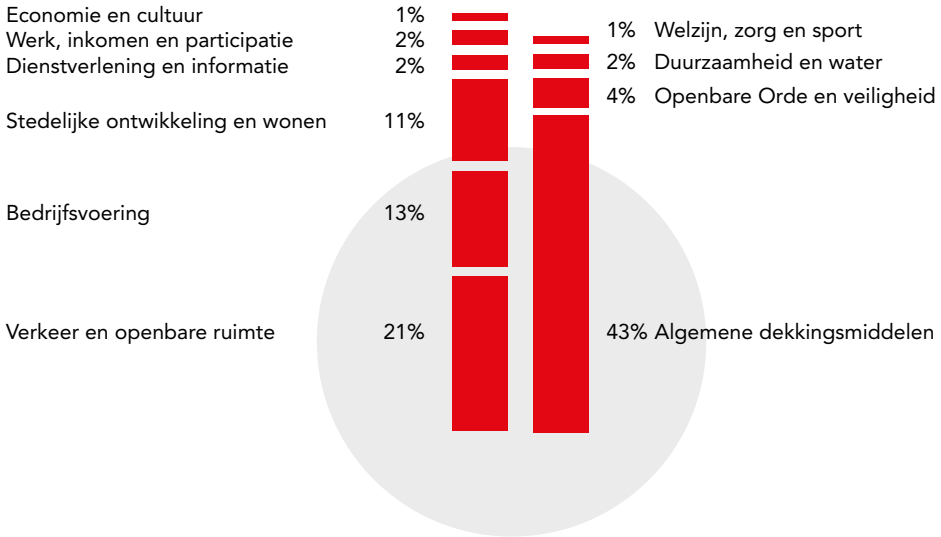

[1] *Het risicomodel werkt met een zogeheten Monte Carlo-methode, is onafhankelijk gewaardeerd en is geschikt voor het bepalen van benodigde weerstandscapaciteit.*

Uit de grafiek blijkt dat de risico's in het onderdeel Algemene dekkingsmiddelen het grootste aandeel hebben in de benodigde weerstandscapaciteit. In dit onderdeel zijn de concernbrede resterende risico's opgenomen. De risico's in het programma Onderwijs, jeugd en diversiteit zijn niet resterend en kunnen binnen het programma worden opgevangen, deze hebben daarom geen aandeel in de benodigde weerstandscapaciteit. Per beleidsprogramma volgt een korte toelichting over zijn aandeel in de benodigde weerstandscapaciteit van de gemeente.

Actualisatie van de beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit is gesteld op € 359 miljoen, met als opbouw:
- de Algemene Reserve (€ 357 miljoen)
- de niet-benutte belastingcapaciteit (€ 12 miljoen)
- aftrek voorgenomen onttrekking Algemene Reserve voor dekking Erfpachtkwestie slachtoffers Tweede Wereldoorlog (- € 10 miljoen)

De Algemene Reserve is de enige directe en vrij beschikbare bron van weerstandscapaciteit. De Algemene Reserve is geen spaarpot, het is deel van het eigen vermogen en wordt niet in kasgeld aangehouden. Gebruik ervan betekent onherroepelijk het aantrekken van middelen door verkoop van gemeentelijk bezit, het aangaan van een banklening of andere vormen van externe financiering. Het aanhouden van een voldoende hoge Algemene Reserve zorgt ervoor dat de gemeente deze mogelijkheden heeft en dat tegenvallers bij de uitvoering van de begroting kunnen worden opgevangen.

Weerstandsvermogen

Voor de berekening van het weerstandsvermogen wordt de benodigde weerstandscapaciteit afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit.

Weerstandsvermogen

Bedrag x € 1 miljoen	2012	2013	2014	2015	2016
Beschikbare weerstandscapaciteit	€ 267	€ 269	€ 371	€ 371	€ 359
Benodigde weerstandscapaciteit	€ 267	€ 249	€ 273	€ 270	€ 270
Weerstandsvermogen (WSV)	1,00	1,15	1,36	1,37	1,33

Uit de tabel blijkt dat de beschikbare weerstandscapaciteit voldoende is om de benodigde weerstandscapaciteit te leveren. Met een weerstandsvermogen van 1,33 voldoet de gemeente aan het door de gemeenteraad vastgestelde beleid om te sturen op een weerstandsvermogen aan de bovenkant van de bandbreedte van 1.0 tot 1.4. Een weerstandsvermogen in deze bandbreedte wordt op basis van empirisch onderzoek onder Nederlandse gemeenten als voldoende beschouwd. Er is binnen de bandbreedte voldoende comfort voor de risicodekking. Als bij het huidige risicobeeld de beschikbare weerstandscapaciteit boven € 378 miljoen uit zou komen dan zou er begrotingsruimte beschikbaar komen ten laste van de Algemene Reserve. Onder € 270 miljoen zal gestreefd moeten worden naar het op peil brengen van de Algemene Reserve.

In het risicoprofiel is in 2016 een aantal verschuivingen opgetreden. Factoren die nu minder risico veroorzaken zijn de daling in het fiscale risico en dan vooral in de te verwachten vennootschapsbelasting (Vpb).
Het Havenbedrijf is Vpb-plichtig geworden, het gevolg voor het dividend is daarmee een zekerheid geworden en dit wordt niet meer als risico in het weerstandsvermogen verwerkt. De meest recente financiële prognoses van het Havenbedrijf, waarbij tevens de Vpb-plicht is verwerkt, geeft geen aanleiding tot bijstelling van de geraamde dividenden zoals opgenomen in de begroting van de gemeente.
Het resterend risico op tekorten in de onderhoudsbudgetten voor Vastgoed is in 2016 weggenomen.

[2] *De niet-benutte belastingcapaciteit is gesteld op 5% van de som aan belastinginkomsten, zoals begroot voor 2017*

De verbeterde omstandigheden op de vastgoedmarkt zorgen voor een verminderd risico op boekwaardeverliezen in de vastgoed portefeuille. Het risico op mogelijke planschades is in 2016 lager ingeschat dan in 2015, zo ook het risico op hoger uitvallen van gemeentelijke bijdragen aan projecten die door de Stadsregio worden gefinancierd.

Factoren die nu voor nieuw resterend risico zorgen zijn het mogelijk btw-plichtig worden van het straatparkeren. Een andere factor die risico verhogend werkt is de ingebruikname van de Noord/Zuidlijn die gepaard gaat met een grote aanpassing van het tramvervoersnet. Dit brengt een systeemsprong mee voor het Gemeentelijk Vervoerbedrijf waaraan het zich zal moeten aanpassen en waarvan we de positieve en eventueel negatieve gevolgen pas over een langere tijd zien. Het resterende financiële risico voor de gemeente zit dan in lagere dividend-afdrachten en in mogelijke kapitaalbijstorting.

4.7.4 Ontwikkeling van de risico's per beleidsprogramma

In deze sub-paragraaf beschouwen we per beleidsprogramma de belangrijkste risico's op gemeentelijk niveau. Risico's die zich in de beleidsprogramma's voor kunnen doen, lichten we bij de betreffende programma's toe in hoofdstuk 3 en de risico's voor de bedrijfsvoering in de verplichte paragraaf *4.1 Bedrijfsvoering.*

Programma 1 Dienstverlening en informatie
De bijdrage van de risico's binnen dit programma aan de benodigde weerstandscapaciteit is 1%.
De risico's gaan om inkomsten uit leges en ondersteunende processen en systemen.

Programma 2 Openbare orde en veiligheid
De bijdrage van de risico's binnen dit programma aan de benodigde weerstandscapaciteit is 4%.
De risico's gaan om calamiteiten, claim- en planschades.

Programma 3 Verkeer en openbare ruimte
De bijdrage van de risico's binnen dit programma aan de benodigde weerstandscapaciteit is 21%.
De risico's gaan om tegenvallende baten uit parkeren, claimschade bij projecten, onvoorziene uitgaven als gevolg van ontwikkeling in wetgeving van de rijksoverheid en projecten. Van de vijftien projecten die op dit moment onder de *Regeling Risicovolle Projecten* vallen, zijn er zeven onder het programma Verkeer en openbare ruimte. Het betreft: ZuidasDok, Noord/Zuidlijn, Renovatie Metro Oostlijn: Station renovaties, Renovatie Amsterdamse Wegtunnels , De Entree, Leidseplein en de Singelgrachtgarage.

Programma 4 Werk, inkomen en participatie
De bijdrage van de risico's binnen dit programma aan de benodigde weerstandscapaciteit is 2%.
De risico's betreffen de onzekerheid over de hoogte van het macrobudget in het Inkomen-deel van de Wet werk en bijstand en begeleiding van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Programma 5 Onderwijs, jeugd en diversiteit
De risico's binnen dit programma dragen niet bij aan de benodigde weerstandscapaciteit. In 2016 waren de mogelijkheden binnen dit programma redelijkerwijs voldoende om zijn risico's op te vangen. De kans op een claim op de algemene middelen als gevolg van een optredend risico vanuit dit programma is zeer klein.

Programma 6 Welzijn, zorg en sport
De bijdrage van de risico's binnen dit programma aan de benodigde weerstandscapaciteit is 1%.
In dit programma speelt de transitie door de drie decentralisaties van het Rijk richting gemeenten.
Het invoeren van deze decentralisaties ging gepaard met forse bezuinigingen. De transitieprojecten zijn afgerond en de verantwoordelijkheden zijn overgedragen aan de lijnorganisaties.
De risico's bij de decentralisaties betreffen vooral de integrale aanpak van het zorgdomein en de contractbeheersing met de oude en nieuwe zorgaanbieders.
Voor het opvangen van financiële gevolgen van de risico's in 2016 was dekking beschikbaar in de vorm van het fonds Zorg, Werk en Jeugdzorg en de egalisatiereserve Wmo.

Programma 7 Economie en cultuur
De bijdrage van de risico's binnen dit programma aan de benodigde weerstandscapaciteit is iets boven 0%. De risico's betreffen garanties en bezwaren tegen subsidiebeschikkingen.

Programma 8 Duurzaamheid en water
De bijdrage van de risico's binnen dit programma aan de benodigde weerstandscapaciteit is 2%. De risico's betreffen versnelde vervanging van afval containers en het *Programma Varen - Passagiersvaart.*

Programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen
De bijdrage van de risico's binnen dit programma aan de benodigde weerstandscapaciteit is 15%. De risico's betreffen de garanties Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) en het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW), Erfpacht, Gemeentelijk Vastgoed en plan -en claimschade. Daarnaast is het grondbedrijf actief binnen programma 9. Voor deze activiteiten– met uitzondering van de Zuidas – is een eigen risico reserve aanwezig in het Vereveningsfonds.

Garanties
Het grootste deel van het garantievolume (99%) is gerelateerd aan de achtervangpositie voor het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) en het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) en heeft een laag risicoprofiel. De gemeente kan als achtervang aangesproken worden om gezamenlijk met het Rijk renteloze leningen te verstrekken aan de waarborgfondsen indien hun fondsvermogen ontoereikend is.

Grondexploitaties
In programma *9. Stedelijke ontwikkeling en wonen* en de paragrafen *4.3 Grondbeleid en 5.5 Vereveningsfonds* wordt ingegaan op de actuele prognoses van de grondexploitaties. De resultaten ervan hebben gevolgen voor het Vereveningsfonds) en voor de reserve Zuidas.

Vereveningsfonds
In 2016 heeft de gemeenteraad ingestemd met de regeling Financieel stelsel gebiedsontwikkeling. Hierbij zijn de spelregels voor kasstroomsturing op kavelniveau ingetrokken. Als gevolg van het nieuwe financiële stelsel voor de gebiedsontwikkeling zullen voor grote investeringen (en voor tekorten) voorzieningen worden getroffen die ten laste komen van de reserve van het Vereveningsfonds. In de wet- en regelgeving over de verantwoording van grondexploitaties, zoals opgenomen in het BBV, is een aantal aanpassingen doorgevoerd. De introductie van de vennootschapsbelasting voor ondernemingsactiviteiten van overheden heeft geleid tot een uitgebreide inventarisatie en doorlichting van de grondexploitaties van de gemeente Amsterdam. In 2016 is het onderhanden werk gedaald en is de reserve gegroeid. Hiermee is het risicoprofiel van de gemeentelijke grondexploitaties gedaald.

Stimuleringsfonds Volkshuisvesting
Zoals overeengekomen in de Uitwerking Samenwerkingsafspraken tussen de Huurdersvereniging Amsterdam, de Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties en de gemeente Amsterdam, is de voeding van het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting per 1 juli 2016 stopgezet. Het fonds is ontvlecht en deels overgegaan naar het Vereveningsfonds. Met de grondexploitaties van het voormalige Stimuleringsfonds Volkshuisvesting is ook de risicoreserve meegekomen naar het Vereveningsfonds.

Zuidas
De resultaten van de grondexploitaties van de Zuidas dienen als dekking voor de gemeentelijke bijdrage aan het ondergronds brengen van de ring A10-Zuid: het ZuidasDok. Daarnaast gaat het om het vergroten en moderniseren van Station Zuid en het herinrichten van het openbaar gebied. De gemeentelijke bijdrage aan het ZuidasDok bedraagt inclusief risicoreservering € 272 miljoen (prijspeil 2016). De huidige financiële vooruitzichten voor de Zuidas zijn dat er nog voldoende marge is voor de dekking van deze bijdrage met de gerealiseerde en de verwachte resultaten van de grondexploitaties. Behalve door deze bijdrage deelt de gemeente Amsterdam mee in nog twee risico's van ZuidasDok:

- in het financiële risico van maximaal € 58 miljoen (prijspeil 2016). Dit risico is op een maximum gesteld en is afhankelijk van het resultaat van de grondexploitaties Zuidas.
- In het indexeringsrisico. Dit is het verschil tussen het budget voor ZuidasDok dat wordt aangepast

aan de IBOI[3] en de realisatiekosten die stijgen met de GWW-index[4]. De gemeente Amsterdam draagt 25% van dit indexeringsrisico, het Rijk 75%. Het risico is afhankelijk van de mate waarin IBOI en GWW-indices uit elkaar lopen.

Vernieuwing erfpachtstelsel
Conform de afspraken in het coalitieakkoord hebben wij in 2016 het erfpachtstelsel vernieuwd door de invoering van eeuwigdurende erfpacht. Sinds 1 juli 2016 heeft Amsterdam een nieuw eeuwigdurend erfpachtstelsel. Het nieuwe stelsel geldt voor nieuwe gronduitgiften. Voor bestaande erfpachters wordt een overstapregeling gemaakt en heeft begin 2017 inspraak plaatsgevonden. De definitieve besluitvorming over de overstapregeling volgt in de loop van 2017.

Bedrijfsvoering
De bijdrage van de risico's binnen de bedrijfsvoering aan de benodigde weerstandscapaciteit is 13%. De risico's zijn vooral fiscale risico's. De inrichting van de fiscale control-functie sluit aan bij de verwachtingen van de rijksbelastingdienst en de wijze waarop de Amsterdamse control-functie is ingericht. In 2016 lag de nadruk op het beter werkend krijgen van de control-functie en inzicht krijgen in het effect van de maatregelen die de afgelopen jaren zijn genomen.

Loonheffingen
De beheersing van de salarisadministratie is op een goed niveau. In 2016 is vastgesteld dat de beheersing van het wagenpark en de werkkostenregeling is verbeterd, maar nog niet van voldoende niveau is. Het risico ten aanzien van de werkkostenregeling is in 2016 naar beneden bijgesteld.

Omzetbelasting
In de in 2016 gehouden steekproefsgewijze controles is een beperkt aantal fouten met financiële gevolgen aangetroffen. De exacte financiële gevolgen van de fouten worden begin 2017 vastgesteld. De uitkomst van de steekproeven is aanleiding om het fiscale risico in 2016 naar beneden bij te stellen.

Vennootschapsbelasting
Met ingang van 1 januari 2016 is de Wet op de vennootschapsbelasting ook van toepassing op ondernemingsactiviteiten binnen de overheid. Hieronder schetsen we kort de eventuele effecten van de vennootschapsbelasting (Vpb) op (de risico's van) een aantal onderdelen van de bedrijfsvoering.

- Effect, risico's grondexploitatie (Grex)
  Amsterdam handhaaft het standpunt dat de grondexploitatie voor 2016 niet tot een Vpb-last gaat leiden. De onderbouwing hiervoor blijkt uit de negatieve uitkomst van de zogenoemde winsttoetsberekening die richtinggevend is voor de vraag of gemeenten Vpb-plichtig zijn voor hun grondexploitatie- activiteiten.

- Erfpacht
  Amsterdam beschouwt het Erfpachtbedrijf als normaal vermogensbeheer. Er is een risico dat de inspecteur dit standpunt niet overneemt, in dat geval zal mogelijk het totaalresultaat van erfpacht en grondexploitaties Vpb-plichtig zijn.
  We zijn in gesprek met de fiscus over erfpacht en grondexploitaties. De afbakening tussen deze activiteiten is van belang en dat kan gevolgen hebben voor de winsttoets bij de grondexploitaties. De uitspraak van de inspecteur over deze winsttoets, kan nog enige tijd duren, rekening houdend met de complexiteit, interpretatie van de berekening en de afbakening.

- Effect deelnemingen
  Met ingang van 2017 geldt de Vpb-plicht voor Zeehavens. Dit heeft een effect op de winsten van het Havenbedrijf Amsterdam N.V. en daarmee een potentieel effect op de dividenden.

[3] *Index Bruto Overheidsinvesteringen, dit is de index van de gemiddelde prijsontwikkeling van de bruto investeringen van de collectieve sector, wordt gebruikt voor het indexeren van prijzen in overeenkomsten en gepubliceerd in de Nationale rekeningen.*

[4] *GWW staat voor Grond, Weg en Waterbouw Index. Deze indices worden op verschillende basis berekend en zullen daarom niet gelijk oplopen, het verschil levert een winst of verlies op. Het CBS publiceert de GWW prijsindexcijfers.*

- Effect overig, generieke risico's
  Naast de genoemde specifieke risico's onderscheiden we nog generieke risico's. Voorbeelden zijn:
  - nog optredende waarderings-en fiscale berekeningsverschillen
  - effect op de overhead-kosten door toepassing van de kostenverdeelsystematiek 2017

Algemene Middelen
De bijdrage van de risico's voor de Algemene middelen aan de benodigde weerstandscapaciteit is 41%. De risico's gaan vooral om de inkomstenbronnen zoals gemeentefonds en gemeentebelastingen en de balans via *Boekwaarde deelnemingen, verstrekte leningen en de financiering.*

Rijksbeleid gemeentefonds
De ontwikkeling van het gemeentefonds is gekoppeld aan de ontwikkeling van de rijksuitgaven. In maart 2017 waren er Tweede Kamerverkiezingen. Een nieuwe regering kan leiden tot verschuivingen in de rijksuitgaven van invloed kunnen zijn op de omvang van het gemeentefonds. Ook de financiële verhoudingen tussen Rijk en gemeenten staan bij de coalitieonderhandelingen op de agenda. Die verhoudingen zijn uitgewerkt in de Financiële-verhoudingswet. De raming van het gemeentefonds is daarmee onzeker en er blijft een risico op een bijstelling naar beneden bestaan.

Gemeentebelastingen en tarieven
Jaarlijks ontvangt de gemeente Amsterdam inkomsten uit belastingen, tarieven en leges. Deze lokale heffingen vormen een belangrijk onderdeel van de gemeentelijke inkomsten. De OZB (onroerende zaakbelastingen) levert daarbinnen veruit de grootste bijdrage aan de algemene middelen. Voor deze belasting is het beleid dat een daling of stijging van de heffingsgrondslag gecompenseerd wordt met een aanpassing van het tarief. Correcte vastlegging van de heffingsgrondslagen in basisregistraties is daarom cruciaal. Een verslechtering van de economische situatie kan leiden tot het risico dat het maatschappelijk draagvlak onder het beleid van heffingsgrondslagcompensatie in het tarief onder druk komt te staan. Naast de OZB leveren de opbrengsten uit toeristenbelasting een steeds groter wordende bijdrage aan de algemene middelen. Hiervoor bestaat een risico dat door een verslechtering van de economische situatie en/of een plotseling teruglopende populariteit van Amsterdam als vakantiebestemming, het aantal overnachtingen vermindert en dus ook de opbrengsten uit toeristenbelasting dalen. Andere risico's zijn de toename van wanbetaling van belastingen en een groeiend beroep op de kwijtscheldingsregelingen. Tot op heden hebben deze risico's zich in beperkte mate voorgedaan. In 2016 is er een minder groot beroep gedaan op kwijtschelding dan begroot.

Deelnemingen
Het gemeentelijk aandelenbezit moet op de balans op basis van historische verkrijgingprijs worden gewaardeerd, tenzij de marktwaarde langdurig onder die prijs ligt. In het laatste geval moet worden afgewaardeerd. Jaarlijks beoordelen we de boekwaarde van de deelnemingen voor het opmaken van de jaarrekening en indien nodig waarderen we een deelneming af. Als er aanleiding voor is, wijzigen we ook tussentijds de boekwaarde. Bij de meeste deelnemingen beschouwen we het effect van (verplichte) afwaardering als gering. Toch bevat de deelnemingenportefeuille een aantal deelnemingen waarbij het risico van afwaardering aanwezig is. Het algemene risico op afwaardering van de boekwaarde van de deelnemingen is meegenomen in de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit.
Een ander risico is dat dividenden lager uitvallen dan begroot. De gemeente heeft als bestendige gedragslijn om behoedzaam te begroten. Het risico dat het totaal van de dividendsom lager uitvalt dan begroot is dus gering. Toch is er een kans dat de dividenden voor een aantal deelnemingen lager uitvallen. Met deze risico's hebben we in de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit rekening gehouden.

Overige partijen waar de gemeente belanghebbende bij is
Behalve via deelnemingen, werkt de gemeente met een groot aantal private organisaties in diverse andere vormen samen om haar doelstellingen te realiseren. Denk aan samenwerkingsverbanden met publieke instellingen (gemeenschappelijke regelingen), woningcorporaties, scholen en zorginstellingen. Ervaringen in de laatste jaren leren dat, als deze organisaties in de problemen komen, zij soms een beroep doen op gemeentelijke financiële steun. Ook al is dat naar de letter niet altijd afdwingbaar, toch ziet de gemeente zich dan soms gedwongen bij te springen om een ongestoorde voortgang van de dienstverlening te waarborgen.

Financiering
De gemeente financiert een deel van haar bezit met schuld. Dit doen we met lang- en kortlopende leningen. De externe financieringsmiddelen, ook wel de externe schuld genoemd, zijn in 2016 gestegen met € 302 miljoen naar € 3.853 miljoen. Hiervan was per ultimo 2016 de kortlopende schuld € 596 miljoen en de langlopende schuld € 3.257 miljoen. Er zijn verschillende invalshoeken om schuld en de beheersbaarheid ervan te beoordelen waarbij financiële kengetallen een rol spelen. Van deze kengetallen worden de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio in de paragraaf 4.2 Financiering nader toegelicht. Vanuit Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) zijn de kengetallen kasgeldlimiet en renterisiconorm verplicht. Voor 2016 liggen de financiën van de gemeente Amsterdam binnen de normering die op basis van deze kengetallen van toepassing is. (Zie voor de kengetallen hieronder sub-paragraaf *4.7.5 Definitie en toelichting kengetallen*.)

Belangrijke risico's die de financieringsfunctie van de gemeente (kunnen) beïnvloeden zijn het renterisico en het beschikbaarheidsrisico van financiering.

Het renterisico treedt op over de omvang van de nog aan te trekken schuld. Dit is het verschil tussen de externe financieringsbehoefte en de al aangegane schulden. Het risico is dat de uiteindelijk te betalen rente hoger is dan begroot. Sinds het opstellen van de nota Herziening rentestelsel in 2015 worden mogelijk negatieve gevolgen van een rentestijging opgevangen middels een renterisicobuffer. De rente is de afgelopen jaren gedaald. De renterisicobuffer is in 2016 verlaagd van 3 naar 1,5 %. De gemeente leende per saldo daarom de afgelopen jaren goedkoper.

Het beschikbaarheidsrisico van financiering treedt op wanneer een krapte aan beschikbare middelen op de kapitaalmarkt bestaat, of wanneer partijen niet meer bereid zijn de gemeente geld te lenen. Er zijn twee sectorbanken die specifiek zijn opgericht voor het financieren van lokale overheden. Daarnaast is Amsterdam aangesloten bij het Medium Term Notes (MTN) Programma Nederlandse Gemeenten van de BNG Bank. Dit geeft Nederlandse gemeenten rechtstreeks toegang tot de Europese kapitaalmarkt middels het uitgeven van Medium Term Notes. Een MTN is een obligatielening met gestandaardiseerde voorwaarden. Ook provincies kunnen hiervan gebruik maken. Het beschikbaarheidsrisico wordt op dit moment als beperkt geschat.

Leningen en Garanties
Eind 2016 heeft de gemeente € 494 miljoen aan leningen en € 10.850 miljoen aan garanties uitstaan. 85% van de totale hoofdsom aan leningen die de gemeente in 2016 heeft uitstaan, heeft een verhoogd risicoprofiel. Deze leningen betreffen AEB, Nemo, AIF en Schuldsaneringsleningen waarbij er een sterke concentratie is door het aandeel van 79% van AEB in de totale hoofdsom van de leningenportefeuille van de gemeente. De omvang van de leningenportefeuille is gedurende 2016 gedaald met € 102 miljoen. Dit komt door deels vervroegde aflossingen van verstrekte leningen aan AEB, GVB Activa, de Regionale Brandweer Amsterdam-Amstelland, Stadsgoed (betreft omzetting lening in aandelenkapitaal) en de Startersleningen. De in 2016 uitstaande garanties hebben een laag tot gemiddeld risicoprofiel. Toelichting op leningen en garanties met een gemiddeld en verhoogd risicoprofiel is opgenomen in de Financieringsparagraaf.

4.7.5 Definitie en toelichting kengetallen

Financiële getallen **Kengetallen**	**Jaarrekening** **2015**	**Begroting** **2016**	**Jaarrekening** **2016**
Weerstandsvermogen	1,37	1,35	1,33
Netto schuldquote	51%	79%	63%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	43%	66%	55%
Solvabiliteit	61%	51%	61%
Structurele exploitatieruimte	4%	3,9%	2,6%
Grondexploitatie	-2%	-5%	-5%
Belastingcapaciteit	0,92	0,88	0,84

Kengetallen kunnen vooral in onderlinge samenhang informatie geven. Van belang is te kijken naar ontwikkelingen en trends over een langere periode, evenals naar het onderliggende risicoprofiel. Op basis van de cijfers bij de Jaarrekening 2016 kunnen we concluderen dat de gemeente in 2016 aan de gestelde normen voldoet.

Netto Schuldquote
De netto schuldquote wordt berekend door de netto schuld te delen door het begrotingstotaal. Het BBV-begrip netto schuld is uit de balans te herleiden door het nemen van een aantal stappen. We
geven deze stappen en de corresponderende balansposten in de tabel hieronder weer.[5]
Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote weergegeven zonder en met correctie voor verstrekte leningen. In de VNG-uitgave Houdbare gemeentefinanciën wordt een schuld lager dan 100% van het begrotingstotaal als voldoende bestempeld en een schuld hoger dan 130% van het begrotingstotaal als onvoldoende (zie voor de actuele netto schuldquote met en zonder correctie voor verstrekte leningen *4.2 Financiering*).

BBV begrip netto schuld

Bedragen x € 1 miljoen		**Jaarrekening 2015**	**Jaarrekening 2016**
A	Vaste schulden	3.209	3.257
B	Netto vlottende schulden	465	776
C	Overlopende passiva	671	575
D	Uitzettingen met een looptijd > 1 jaar: i) in schatkist, ii) Nederlands schuldpapier, iii) overig, iv) bijdragen aan activa van derden	-102	-46
E	Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar	-531	-532
F	Liquide middelen	0	-10
G	Overlopende activa	-254	-288
Netto schuld conform BBV		**3.457**	**3.732**
H	(Saldo van baten exclusief mutaties reserves)	6.722	5.877
	Leningen aan deelnemingen, verbonden partijen en overige langlopende leningen	544	488
Netto schuld conform BBV gecorrigeerd voor alle leningen		**2.913**	**3.244**

Solvabiliteitsratio
De solvabiliteitsratio wordt berekend door het eigen vermogen te delen door het balanstotaal. De solvabiliteitsratio is een maatstaf voor kredietwaardigheid De VNG-uitgave Houdbare gemeentefinanciën geeft aan dat wanneer een solvabiliteitsratio hoger is dan 30% dit als voldoende kan worden bestempeld en lager dan 20% als onvoldoende.

In de VNG-uitgave *Houdbare gemeentefinanciën* wordt solvabiliteitsratio hoger dan 30% als voldoende bestempeld en een solvabiliteitsratio lager dan 20% als onvoldoende. De solvabiliteitratio van de gemeente Amsterdam voor 2016 is met 61% volgens de VNG-norm voldoende.

Structurele exploitatieruimte
De structurele exploitatieruimte is een maatstaf voor het verschil tussen structurele baten en lasten waarbij rekening gehouden moet worden met beperkingen en verruimingen van de exploitatie door toevoeging en onttrekking aan reserves[6]. De maatstaf geeft aan welke ruimte de gemeente heeft om

[5] *Het kengetal netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen in wordt als volgt berekend: (A+B+C-D-E-F-G)/H x 100% (zie tabel voor de in de berekening betrokken balansposten).*

[6] *Het saldo van de geraamde structurele baten en lasten minus het saldo van structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves. De structurele exploitatieruimte is de som van deze saldi gedeeld door de totale geraamde baten.*

haar lasten te dragen. Het percentage geeft aan hoeveel de lasten nog kunnen stijgen dan wel de baten kunnen dalen voordat de gemeente de lasten niet meer volledig kan dragen. Er is geen VNG-norm voor het niveau van dit kengetal, maar een negatief percentage geeft aan dat de begroting of jaarrekening niet sluit. Voor Amsterdam is de structurele exploitatieruimte in 2016 positief.

Grondexploitatie
Dit percentage geeft informatie over de boekwaarde van Niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG) en *Bouwgronden in exploitatie (BIE)*[7] in verhouding tot de totale gemeentelijke baten. Er is geen VNG-norm voor de hoogte van deze ratio. Hoe lager de ratio hoe minder relevant een negatieve waardeontwikkeling is voor de begroting en daarmee hoe lager het risico is voor de gemeente.

Belastingcapaciteit
De belastingcapaciteit wordt bepaald aan de hand van de hoogte van de gemiddelde lasten per meerpersoonshuishouden voor OZB, rioolheffing en reinigingsheffing ten opzichte van het landelijk gemiddelde. De gemiddelde woonlasten in Nederland waren in 2016 € 723, terwijl deze in Amsterdam op gemiddeld € 608 lagen (bron: Atlas van de lokale lasten 2016, Coelo). De belastingcapaciteit van 0,84 geeft aan dat de lastendruk in Amsterdam onder het landelijk gemiddelde ligt en ten opzichte van het landelijke gemiddelde verder daalt. Amsterdam heeft dus een gunstige belastingdruk.

[7] *Niet In Exploitatie Genomen Gronden (NIEGG) betreft gronden die door de gemeente veelal anticiperend of strategisch aangekocht zijn op basis van de verwachting dat de grond (op termijn) volgens de aanwezige visies zal worden ontwikkeld. Een vastgesteld plan inclusief grondexploitatie is dan nog niet aanwezig. Binnen de Amsterdamse systematiek wordt geen gebruik gemaakt van het begrip NIEGG. 'Bouwgrond in exploitatie (BIE)' betreft een (door de raad vastgestelde) grondexploitatie in uitvoering.*

5

Overige paragrafen

5.1	Bezuinigingsmonitor en frictiekosten	492
5.2	Stedelijk Mobiliteitsfonds	498
5.3	Duurzaamheid	504
5.4	Investeringsparagraaf	511
5.5	Vereveningsfonds	519
5.6	Rekening ISV	525
5.7	Subsidies	532
5.8	Fondsen en reserves	534
5.9	Voortgang aanbevelingen rekeningencommissie, ACAM en Rekenkamer	542

5.1 Bezuinigingsmonitor en frictiekosten

Het realiseren van de besparingsopgaven is essentieel voor het sluitend houden van onze meerjarenbegroting. Deze bezuinigingsmonitor gaat over de nog openstaande bezuinigingsmaatregelen na de Najaarsnota 2016. Er wordt een onderscheid gemaakt in de volgende bezuinigingsoperaties:

- Inzet op Herstel
- Inzet op Herstel 2
- 1 Stad 1 Opgave
- Bestuursopdrachten

In paragraaf 1 staat de voortgang per besparingsopgave voor 2016 beschreven. In paragraaf 2 wordt vervolgens uitgebreider ingegaan op de voortgang van de besparingsopgaven Inzet op Herstel en Inzet op Herstel 2. Paragraaf 3 laat ons zien hoe het ervoor staat met de bezuinigingsoperatie 1 Stad 1 Opgave en paragraaf 4 gaat over de bestuursopdrachten. Ten slotte wordt in paragraaf 5 inzicht gegeven in de gerealiseerde frictiekosten in 2016.

5.1.1 Bezuinigingsmonitor

In onderstaande tabel ziet u de financiële opgave per bezuinigingsoperatie. De huidige monitor gaat alleen over maatregelen die in 2016 nog niet afgerond zijn. De taakstelling voor 2016 is € 116,2 miljoen. De taakstelling en status per maatregel is te zien in het totaaloverzicht in de bijlage.

Bezuinigingsopgave 2016

Bedragen x € 1 miljoen

Effect op resultaat	2016
Inzet op Herstel	192,5
Inzet op Herstel 2	19,5
1 Stad 1 Opgave	122,9
Bestuursopdrachten	81
Totaal	**415,9**

5.1.2 Inzet op Herstel en Inzet op Herstel 2

De besparingsopgave Inzet op Herstel komt voort uit het coalitieakkoord 2010-2014. Van de twee opgaven stonden deze maatregelen nog open in 2016:

Inzet op Herstel – ICT Centraal en applicatierationalisatie (gerealiseerd € 3,5 miljoen + € 14,4 miljoen)
Bij deze maatregelen gaat het om besparingen op de ICT infrastructuur en op de applicatierationalisatie.

Het programma ICT Centraal zorgt voor de verandering waarbij de gemeentelijke ICT infrastructuur van decentrale omgevingen, naar één gemeentelijke ICT-infrastructuur met één beheerorganisatie gaat. De eerdere taakstelling van € 7 miljoen is gerealiseerd. Daar bovenop is in 2015 op basis van de herijkte businesscase ICT Centraal een aanvullende taakstelling in het kader van Slagvaardige Overheid opgelegd, die oploopt tot € 5,7 miljoen in 2017. De taakstelling van € 3,5 miljoen voor 2016 is volledig gerealiseerd.

De vier clusters en de stadsdelen dienen, bovenop de structurele besparing van € 5,4 miljoen in 2015, in 2016 een besparing van structureel € 9 miljoen te realiseren op het applicatielandschap en het

bijbehorend personeel (totaal € 14,4 miljoen structureel). De applicatierationalisatie heeft er toe geleid dat het aantal applicaties is gereduceerd van 4.950 tot 2.237. Verdere uitvoering van de plannen zal dit aantal nog iets meer reduceren. De doelstelling was het aantal applicaties terug te brengen tot 2.350 applicaties. Hiermee is de structurele taakstelling van € 9 miljoen voor 2016 gerealiseerd.

Inzet op Herstel 2 – Betaald parkeren in het Amsterdamse Bos (niet gerealiseerd € 0,6 miljoen)
Deze maatregel had in 2016 een taakstelling van € 0,6 miljoen en is in zijn geheel niet gerealiseerd. In de motie 560 (Shahsavari-Jansen / Toonk / Vroege), die bij de raadsvergadering van 10 juni 2015 is aangenomen, werd het college verzocht het mogelijk te maken de eerste drie uur gratis te parkeren bij de entree van het Amsterdamse Bos. In de Voorjaarsnota 2017 wordt voorgesteld om de gederfde inkomsten door de aangenomen motie (€ 100.000) ten laste van het Stedelijk Mobiliteitsfonds te brengen. Inmiddels is de planning dat het betaald parkeren in het Amsterdamse Bos medio 2017 van start zal gaan. De opbrengst in 2017 is begroot op € 45.000 en in de jaren daarna geprognosticeerd op € 90.000. Het voorstel is om het niet-gerealiseerde bedrag van de taakstelling (€ 555.000) binnen de bestaande begroting van de gemeente Amsterdam op te vangen. Omdat dit binnen programmaonderdeel 3.5 Groen, dierenwelzijn en recreatie niet mogelijk is, is het voorstel om daarbij te zoeken naar een oplossing binnen andere programma´s.

5.1.3 1 Stad 1 Opgave

De financiële besparing bij 1 Stad 1 Opgave is het resultaat van verschillende efficiencymaatregelen die ingezet zijn vanuit de 1 Stad gedachte. Dat leidt tot het ontdubbelen van beleid en taken, en het efficiënter inzetten van personeel en middelen. In 2016 stonden nog vier maatregelen open voor in totaal € 32,7 miljoen.

Maatregel 1+4 – Sociaal Domein (gerealiseerd € 0,8 miljoen, niet gerealiseerd € 1,2 miljoen)
Bij Sport diende € 2 miljoen te worden bezuinigd in 2016, waarvan € 0,3 miljoen in 2014 en 2015 al was verwerkt in de begroting. Het resterend bedrag van € 1,7 miljoen maakt deel uit van de herinrichting sport, waarbij een bedrag van € 0,5 miljoen bij de overdracht in de budgetten is verwerkt. De resterende taakstelling van € 1,2 miljoen in 2016 is niet gerealiseerd.
Daarnaast heeft in 2016 een totale overschrijding van € 3,2 miljoen plaatsgevonden op de overgedragen budgetten, waarvan € 0,7 miljoen op het personeelsbudget die conform besluit binnen de toegestane overschrijding van € 1,1 miljoen valt. Bij de Voorjaarsnota 2017 zullen voorstellen gedaan worden hoe met deze situatie om te gaan.

Maatregel 5+6 – Ruimtelijke ordening (gerealiseerd € 13,6 miljoen, niet gerealiseerd € 2,7 miljoen)
Het doel van deze maatregel is dat werkprocessen in de ruimtelijke sector slimmer ingericht worden en verantwoordelijkheden duidelijker worden benoemd. De organisatie gaat vraaggericht werken voor de burger en het bestuur tegen minder kosten. Van de € 16,3 miljoen totale taakstelling, is voor de centrale stad € 13,6 miljoen in 2014 structureel gerealiseerd. De resterende taakstelling van € 2,7 miljoen is ingeboekt bij de stadsdelen en wordt vanaf 2017 (deels) gerealiseerd. Om de volledige besparing te realiseren zal de komende drie jaar sprake zijn van natuurlijk verloop. Bij de Jaarrekening 2014 is besloten de vertraging in de realisatie van de taakstelling te betrekken bij de aanspraken op de reserve frictiekosten. Voor 2016 kan € 0,3 miljoen gedekt worden binnen de bestaande budgetten door een onderschrijding op de clusterstaf. Voor € 2,4 miljoen wordt conform afspraak een beroep gedaan op de reserve frictiekosten.

Maatregel 12 – Dienstverlening (gerealiseerd € 9,9 miljoen)
De maatregel Dienstverlening, en daarmee de taakstelling van € 9,9 miljoen structureel, is uitgevoerd en gerealiseerd. Bij de vernieuwde dienstverlening is het uitgangspunt dat tegelijk met de vernieuwing van het dienstverleningsconcept, de kosten van dienstverlening kunnen worden verlaagd. Voor de transitie van 1 Stad 1 Dienstverlening naar het vernieuwde dienstverleningsconcept (stadsloketten) worden conform het implementatieplan frictiekosten gemaakt. Voor 2016 was hier € 4,9 miljoen beschikbaar. Uiteindelijk is dit budget met € 0,2 miljoen overschreden en is € 5,1 miljoen aan frictiekosten gerealiseerd in 2016. Deze frictiekosten worden jaarlijks bij de jaarrekening ten laste van de frictiekostenreserve 1 Stad 1 Opgave verantwoord.

Maatregel 16 – Toezicht (gerealiseerd € 3,1 miljoen, niet gerealiseerd € 1,4 miljoen)
Deze maatregel heeft als doel dat de handhavingscapaciteit flexibeler en efficiënter wordt ingezet. De keten van de 'wegsleep' wordt verbeterd en meer kostendekkend gemaakt. De taakstelling van in totaal € 4,5 miljoen wordt gerealiseerd door onder andere: betere samenwerking, informatie gestuurd handhaven (IGH), bestuurlijke strafbeschikking (BSB), slimmer roosteren en productiviteitsverhoging. In 2015 is € 3,1 miljoen structureel gerealiseerd. In 2016 wordt € 1,4 miljoen niet gerealiseerd, doordat de proces-verbaalvergoeding (landelijke regeling) per 1 januari 2015 is afgeschaft.

5.1.4 Bestuursopdrachten

De bestuursopdrachten vinden hun oorsprong in ons huidige coalitieakkoord en moeten een besparing realiseren van € 81 miljoen in 2016.

Bedragen x € 1 miljoen		**2016**
1	Inkoop	45
2	Slagvaardige overheid	20
3	Parkeervergunningtarieven harmoniseren	6
4	Subsidies besparen	10
Totaal		**81**

1 Inkoop
Door inkoop geconcentreerd en efficiënter te organiseren, bijvoorbeeld door meer raamcontracten te sluiten en de juiste processen in te zetten, is het doel om te besparen. De taakstelling vanaf 2015 van € 25 miljoen structureel is via een generieke taakstelling verdeeld. De taakstelling vanaf 2016 van € 45 miljoen structureel is voor €18,6 miljoen met specifieke maatregelen ingevuld en voor € 28,6 miljoen met een generieke taakstelling verdeeld. Uiteindelijk is van de inkooptaakstelling in 2015 € 17,9 miljoen gerealiseerd en in 2016 € 45 miljoen.

2 Slagvaardige overheid
Voor slagvaardige overheid zijn de besparingen voor 2016 taakstellend in de Begroting 2016 verwerkt. Alle generieke maatregelen leiden in 2016 tot de gewenste besparing van € 20 miljoen.

3 Parkeervergunning tarieven harmoniseren
De bestuursopdracht parkeerinkomsten is gerealiseerd.

4 Subsidies besparen
Met de vaststelling van de Voorjaarsnota 2015 is ingestemd met de bezuinigingen op subsidies voor in totaal € 25 miljoen in 2018. Door deze vaststelling is de opdracht afgerond en geeft de organisatie uitvoering aan de vastgestelde uitwerking.

5.1.5 Frictiekosten

Frictiekosten zijn eenmalige kosten die gemaakt worden om structurele besparingen te realiseren. Het college streeft ernaar de frictiekosten zo laag mogelijk te houden. De spelregels voor de reserve frictiekosten stellen dat Gemeentelijke organisatieonderdelen zo veel mogelijk zelf dekking vinden voor frictiekosten. Daar waar dat niet mogelijk is, kan een beroep gedaan worden op de daarvoor bestemde reserve. Frictiekosten worden bij de jaarrekening vastgesteld op basis van de werkelijk gemaakte en op dat moment nog ongedekte kosten. Een bestemmingsvoorstel voor onttrekking aan de frictiereserve wordt dan aan de raad voorgelegd.

Frictiekosten worden in de volgende drie categorieën ingedeeld
1 Kosten die samengaan met personeelsreductie: boventalligheid en daarmee samenhangende talent- en mobiliteitsontwikkeling en (om)scholingskosten.

2 Kosten als gevolg van innovaties op bedrijfsvoering met een rendabele grondslag
3 Randvoorwaardelijke algemene proceskosten

In de Voor- en Najaarsnota 2016 is reeds besloten tot een onttrekking in 2016 van in totaal € 23,3 miljoen. Ook is toen de onttrekking uit de Jaarrekening 2015 van € 6,1 miljoen geeffectueerd. Voor de maatregel herijking deelnemingen zijn de begrote frictiekosten van € 1,2 miljoen niet gerealiseerd. Dat betekent dat in 2016 in totaal conform de begroting € 22,1 miljoen onttrokken is aan de frictiekostenreserve. De stand van de frictiekostenreserve ultimo 2016 is € 37,4 miljoen (ultimo 2015 is € 53,6 miljoen).

Frictiekosten bij Jaarrekening

Bedragen x € 1 miljoen	**2016**
Categorie 1 Kosten personeelsreductie	
Totaal categorie 1	0,0
Categorie 2 Innovatiekosten	
Flierbosdreef	4,0
Herijking deelnemingen	0,0
Totaal categorie 2	4,0
Categorie 3 Proceskosten	
Totaal categorie 3	0,0
Overige frictiekosten	
Bestemd uit Jaarrekening 2015	6,1
Vrijval Voorjaarsnota 2016	12,0
Totaal overige frictiekosten	18,1
Onttrekking frictiekostenreserve	**22,1**

Toelichting op de frictiekosten in 2016

Flierbosdreef (€ 4,0 miljoen)
Op basis van eerdere raadsbesluiten wordt in 2016 € 4,0 miljoen onttrokken voor de dekking van de huurlasten voor het pand aan de Flierbosdreef. De lasten van Flierbosdreef lopen nog door tot april 2017.

Herijking deelnemingen
In de Voorjaarsnota 2016 is gemeld dat de gemeenteraad in de raadsvergadering van 25 november 2015 kennis heeft genomen van de werkwijze om kosten (maximaal € 1,2 miljoen in 2016) die betrekking hebben op de verkoop van de deelnemingen en welke niet kunnen worden gedekt uit de verkoopopbrengsten te betrekken bij de reserve frictiekosten. Na verrekening van de kosten en opbrengsten voor deze maatregel blijkt dat geen aanspraak gedaan hoeft te worden op de reserve frictiekosten.

Vrijval Voorjaarsnota 2016
Bij de Voorjaarsnota 2016 is besloten om € 12 miljoen te laten vrij vallen ten gunste van de algemene middelen.

Bestemmingsvoorstel Jaarrekening 2015
Bij de Jaarrekening 2015 heeft het college, voor de overige frictiekosten (niet begroot), voorgesteld om een extra onttrekking te doen aan de reserve frictiekosten van € 6,1 miljoen

Overige frictiekosten
In 2016 zijn meer frictiekosten gemaakt dan in de vorige tabel te zien is. Deze overige frictiekosten waren

bij de begroting en voorjaarsnota niet begroot, waardoor deze niet meegenomen zijn bij de begrote onttrekking aan de frictiekostenreserve. Om deze reden wordt er nu door deze organisatieonderdelen een bestemmingsvoorstel gedaan om een extra beslag op de reserve voor frictiekosten dat kan worden betrokken bij de financiële ruimte van de Voorjaarsnota 2017.

Gerealiseerde overige frictiekosten

Bedragen x € 1 miljoen	**2016**
Categorie 1 kosten personeelsreductie	
a Boventalligen AWA cf. NJN 2016 (rve Personeel en Organisatieadvies)	5,2
b 1 Stad 1 Opgave Maatregel 5+6 Ruimtelijke ordening (Ruimte en Economie)	2,4
Totaal categorie 1	7,6
Categorie 2 Innovatiekosten	
c Slagvaardige Overheid, domein Financiën (rve Financiën)	1,0
d Dekking extra capaciteit (rve Financiën)	0,2
e 1 Stad 1 Dienstverlening en Postkanaal (rve Dienstverlening)	5,2
f Slagvaardige overheid, GROR (Groen, Reiniging en Openbare ruimte)	0,1
Totaal categorie 2	6,5
Categorie 3 Proceskosten	
Totaal categorie 3	0,0
Totaal frictiekosten	**14,1**

Toelichting op de overige frictiekosten in 2016

Inzet op Herstel 1 ICT (€ 1,9 miljoen) en Afschaffen hondenreclame en precariobelasting (€ 0,31 miljoen)
De realisatie van de besparingen in het kader van ICT Centraal gaat gepaard met boventalligheid van personeel en kosten in verband met sociaal beleid. Voor 2016 bedragen deze kosten € 1,9 miljoen. Rve ICT heeft deze kosten echter zelf binnen de eigen begroting kunnen opvangen en om die reden hoeft hiervoor geen beroep gedaan te worden op de reserve frictiekosten. Daarnaast heeft rve Belastingen kosten € 0,31 miljoen kosten gemaakt in verband met personeelsreductie voor de maatregel afschaffen hondenreclame en precariobelasting. Het gehele bedrag van € 0,31 miljoen kan gedekt worden binnen het budget van Belastingen. Er hoeft dus geen aanspraak gemaakt worden op het frictiebudget.

Boventalligen AWA conform Najaarsnota 2016 (€ 5,2 miljoen)
In 2015 zijn alle boventalligen onder de rve Personeel en Organisatieadvies (POA). De lasten voor boventalligen zijn niet begroot, wat leidt tot frictiekosten van € 5,2 miljoen. In de Najaarsnota 2016 werd verwacht dat dit circa € 5,3 miljoen zou zijn.

1 Stad 1 Opgave Maatregel 5+6 Ruimtelijke ordening (€ 2,4 miljoen)
Voor 1 Stad 1 Opgave maatregel 5 + 6 Ruimtelijke Ordening heeft de vertraging geleid tot een latere uitstroom van personeel. Bij de Najaarsnota 2016 werd hiervoor maximaal € 2,7 miljoen verwacht nodig te hebben. In 2016 zijn de frictiekosten € 0,3 miljoen lager uitgevallen.

Slagvaardige Overheid, domein Financiën rve Financiën (€0,95 miljoen)
Rve Financiën heeft in 2016 € 0,95 miljoen kosten gemaakt voor het stroomlijnen administratieprocessen en verbetering, standaardisering en uniformering van advieswerkzaamheden. Voor deze frictiekosten wordt aanspraak gedaan op de reserve frictiekosten.

Dekking extra capaciteit rve Financiën (€ 0,22 miljoen)
In het kader van de continuïteit van de financiële functie in samenhang met de reorganisatie van de gemeentelijke organisatie per 1 januari 2015 zijn er bij de rveFinanciën kosten gemaakt voor de tijdelijke inzet van extra capaciteit. In totaal gaat het om een bedrag van € 0,2 miljoen. Deze kosten vloeien

direct voort uit de reorganisatie van de gemeentelijke organisatie en hiervoor is in 2015 ook een beroep gedaan op de frictiereserve.

1 Stad 1 Dienstverlening en Postkanaal rve Dienstverlening (€ 5,2 miljoen)
Het vernieuwde dienstverleningsconcept omvat functies die door stadsdelen en resultaatverantwoordelijk eenheden worden uitgevoerd en geldt voor alle klantcontactkanalen: stadsloketten, telefonie en online. Conform het implementatieplan worden in de periode 2013-2020 frictiekosten gemaakt waarvan € 4,7 miljoen in 2016. Daarnaast is voor het programma Postkanaal zijn, op basis van eerder raadsbesluit, in 2016 € 0,5 miljoen kosten gemaakt die in aanmerking komen voor dekking uit de reserve frictiekosten.

Slagvaardige overheid, domein Groen, Reiniging en Openbare ruimte (€ 0,14 miljoen)
In 2016 is € 0,14 miljoen aan frictiekosten gemaakt voor het uniformeren en centraliseren van de regie- en assetmanagement-taken, het zelf beter presteren op de domeinen reiniging, gladheids-bestrijding en civiele constructies. Voor deze kosten wordt een beroep gedaan uit de reserve frictiekosten.

Bestemmingsvoorstel
Van de € 36,2 miljoen aangemelde en onderbouwde frictiekosten in 2016 is € 22,1 miljoen al van dekking voorzien. Het college stelt voor de resterende € 14,1 miljoen te dekken door een aanvullende onttrekking aan de reserve frictiekosten. In de financiële hoofdlijnen is dit als bestemmingsvoorstel opgenomen. Deze ruimte kan betrokken worden bij de financiële ruimte van de Voorjaarsnota 2017.

Dekking frictiekosten

Bedragen x € 1 miljoen	**2016**
Onttrekking reserve frictiekosten	22,1
Bestemmingsvoorstel onttrekking reserve frictiekosten	14,1
Totaal	**36,2**

5.2 Stedelijk Mobiliteitsfonds

5.2.1 Samenvoegen fondsen

Op 14 juli 2016 besloot de gemeenteraad de zeven stadsdeelparkeerfondsen en het Centraal Mobiliteitsfonds samen te voegen tot één nieuw stedelijk fonds, dat wordt ingezet voor de verbetering van het verkeer- en vervoerssysteem en de openbare ruimte heeft. Dit Stedelijk Mobiliteitsfonds (SMF) maakt een betere afweging van investeringen in mobiliteit en de openbare ruimte mogelijk. We willen op die plaatsen investeren waar dit het meest oplevert en waar de nood het hoogst is. Niet langer is de plaats van inning van de parkeergelden bepalend, maar de inhoud en het effect van de investeringen. Het fonds valt onder een stedelijk regime dat is vastgelegd in een verordening. Het eerste meerjarenvoorstel is opgenomen in de Voorjaarsnota 2016.

5.2.2 Structuur van het Stedelijk Mobiliteitsfonds (SMF)

De samenvoeging van de fondsen is een ingrijpende gebeurtenis binnen het financiële stelsel. Op dit moment is het stelsel nog niet geheel uitgekristalliseerd. Daarom kunnen we nog niet alle parkeeropbrengsten volgens de nieuwe spelregels inzetten. De meerjarige verplichtingen van de stadsdelen die niet passen binnen de nieuwe kaders van het samengevoegde fonds, zoals reguliere onderhoudsactiviteiten, respecteren we. Voor deze uitgaven hebben we de reserve Tijdelijk Parkeerfonds gevormd. Zodra er meer zicht is op het volledige financiële stelsel, kunnen we deze tijdelijke reserve afbouwen, bijvoorbeeld als een ramingsfunctie. De raad heeft hiertoe via een motie ook opgeroepen.

Een verandering is dat van de netto opbrengsten eerst de structurele lasten afgaan, om daarna het vrij besteedbare deel van de parkeeropbrengsten te doteren aan de reserve van het fonds. Uit oogpunt van financiële hygiëne is het niet wenselijk dat structurele uitgaven uit een reserve worden gedekt. Het fonds bestaat daarom uit een reserve (plus de tijdelijke reserve) en een afgeschermd deel in de exploitatie.

5.2.3 Exploitatiedeel Stedelijk Mobiliteitsfonds

In onderstaande tabel wordt het afgeschermde deel binnen de exploitatie voor het SMF gepresenteerd.

Bedragen x € 1 miljoen

Stedelijk Mobiliteitsfonds Exploitatie	Begroting 2016	Rekening 2016
Bruto Parkeeropbrengsten	186,0	199,2
Kosten inning en handhaving	34,4	32,3
Netto parkeeropbrengsten	151,6	166,9
Structurele lasten	53,3	51,4
Vrij besteedbaar deel parkeeropbrengsten	98,3	115,5
Dotatie aan reserve Stedelijk Mobiliteitsfonds	47,5	65,3
Dotatie aan reserve Tijdelijk Parkeerfonds	50,8	50,3
Resultaat	**0,0**	**0,0**

Inkomsten en uitvoeringskosten
De omvang van het SMF wordt bepaald door de inkomsten van het straatparkeren, de kosten om deze te innen en de afdracht aan de algemene middelen. De inkomsten van het straatparkeren zijn in 2016 gestegen tot € 199,2 miljoen, bijna € 9 miljoen meer dan in 2015. De belangrijkste redenen voor deze stijging zijn de toename van het aantal betalende bezoekers, een hogere betalingsgraad en hogere inkomsten uit opgelegde naheffingsaanslagen (NHA).

Door een effectievere handhaving groeide het aantal opgelegde aanslagen van 495.000 in 2015 naar 659.000 in 2016 en steeg de totale opbrengst, ondanks de tariefsverlaging van juli 2016. De uitvoeringskosten bedroegen € 32,3 miljoen. Dat is € 2,1 miljoen lager dan begroot doordat € 1 miljoen minder aan (extra) handhaving is uitgegeven dan was begroot. Daarnaast waren de kosten van de uitvoering van het contract € 0,8 miljoen en de bankkosten € 0,3 miljoen lager.
Per saldo was de voeding voor het Stedelijk Mobiliteitsfonds (de netto parkeerinkomsten) ruim € 15 miljoen hoger dan in de begroting was verwacht.

Structurele lasten
De structurele lasten bestaan uit kosten voor exploitatie, beheer en onderhoud van parkeervoorzieningen voor fiets en auto en voor activiteiten zoals de veren die geen einddatum hebben. De tabel hieronder geeft hiervan een overzicht.

Bedragen x € 1 miljoen

Structurele lasten	Begroting 2016	Rekening 2016
Afdrachten algemene dienst stadsdelen	24,6	24,7
Afdrachten algemene dienst stedelijk	18,7	17,9
Diverse komende afdrachten	0,8	0,1
Kosten fondsbeheer	0,3	0,1
Parkeergarages stadsdelen	3,9	3,5
Parkeergarages stedelijk	1,3	1,2
Veren	0,9	0,9
Milieuzone	0,3	0,3
Fietsenstallingen en Fietsdepot	2,4	2,7
Totaal	**53,3**	**51,4**

De structurele lasten zijn over het algemeen volgens begroting gerealiseerd. De afdracht aan de algemene middelen viel lager uit omdat de aanpassing van de inkooptaakstelling voor 2015 bij de Voorjaarsnota 2016, voor het Stedelijk Mobiliteitsfonds een verlaging van de taakstelling betekende. Voorzichtigheidshalve was er ook een post voor aanvullende afdrachten en taakstellingen opgenomen. Deze post Diverse komende afdrachten laat een lagere realisatie zien, enerzijds door de lagere taakstelling, anderzijds doordat een aantal afdrachten pas in de Begroting 2017 zichtbaar werd. Een deel van deze post kan dus vrijvallen. De kosten voor het fondsbeheer waren lager omdat we de werkzaamheden rond de samenvoeging binnen de bestaande formatie konden uitvoeren en aanvullende inhuur niet nodig was. De exploitatie van de Fietspunten en het Fietsdepot kende een overschrijding van circa 12%. Dat heeft als voornaamste reden dat de afgewaardeerde fietsen een hoger aandeel dan verwacht hadden in het totaal van de door het Fietsdepot verkochte fietsen. De verkoopopbrengst was daardoor lager dan begroot.

5.2.4 Reserve Stedelijk Mobiliteitsfonds (SMF)

De tabel hieronder laat het verloop zien van de reserve SMF.

Bedragen x € 1 miljoen

Reserve Stedelijk Mobiliteitsfonds	Begroting 2016	Rekening 2016
Beginstand	172,7	172,7
Vrijval	-2,8	2,0
Dotatie parkeerinkomsten	52,2	65,3
Wijziging Najaarsnota 2016 stadsdelen	-4,7	
Dotatie vrijval voorzieningen Parkeerbeheer	0	6,7
Onttrekking bestedingen:	119,6	64,3
Gebiedsgericht	44,6	22,9
Stedelijke programma's	75,0	41,4
Eindstand	**102,5**	**182,4**

In plaats van een forse afname zoals begroot valt op dat de reserve juist licht gegroeid is. We bespreken hieronder puntsgewijs de oorzaken.

- De hogere netto parkeerinkomsten zijn gedoteerd aan de reserve.
  Er was een vrijval van transitoire posten uit het voormalige Centrale Mobiliteitsfonds 2015 van ongeveer € 2 miljoen. Veiligheidshalve was rekening gehouden met een negatieve vrijval want we hadden nog niet alle gegevens uit de jaarrekeningen van de stadsdelen kunnen analyseren.
  Daar staat een lagere dotatie tegenover door budgetwijzigingen voor de stadsdelen bij de Najaarsnota 2016, toen de oude reserveringen verder zijn uitgewerkt. Een aantal reserveringen is verplaatst naar het de reserve Tijdelijk Parkeerfonds (met als gevolg een hogere dotatie aldaar).
  Bij het opstellenvan de jaarrekening 2016 is ook kritisch gekeken naar de voorzieninge in het parkeerdomein. De vrijval wordt in de Voorjaarsnota 2017 ingezet voor activiteiten die binnen de verordening passen.
- Lagere uitgaven dan geraamd.
  Dit laatste effect heeft veruit de grootste impact. Slechts 54% van de geraamde posten is ook daadwerkelijk gerealiseerd. Onderstaande tabel geeft de uitputting per organisatieonderdeel weer.

Bedragen x € 1 miljoen

Reserve Stedelijk Mobiliteitsfonds	Begroting 2016	Rekening 2016	Uitputting
Stedelijke programma's			
Duurzaamheid	17,7	3,6	20%
Parkeren	7,3	2,9	40%
Verkeer en openbare ruimte	40,8	28,3	69%
Metro en tram	9,2	6,6	72%
Gebiedsgericht werken			
Centrum	6,1	3,9	65%
Nieuw-West	0,6	0,6	100%
Noord	2,0	1,7	85%
Oost	16,4	3,0	18%
West	11,8	7,1	60%
Zuid	7,3	6,3	86%
Zuidoost	0,3	0,2	67%

De belangrijkste reden voor de lage uitputting is dat de systematiek van het nieuwe fonds – begroten op basis van kasritmes in plaats op basis van van budgetten – voor een aantal organisaties nieuw is. Deze omslag zal nog wel enige tijd merkbaar blijven.

Stedelijke programma's
Bij de stedelijke programma's valt de lage uitputting van de middelen voor Duurzaamheid op, de groengelden en de middelen voor luchtkwaliteit. Bij de groengelden is ongeveer 60% van het budget uitgegeven. Voor het restant zijn verplichtingen aangegaan die de komende jaren tot uitgaven leiden, want de projecten worden nadat ze zijn uitgevoerd met het fonds afgerekend. We lichten het programma Luchtkwaliteit uitgebreid toe in programmaonderdeel 8.1 Duurzaamheid en geven daar onder andere aan dat de uitgaven allereerst ten laste van de beschikte rijksubsidies zijn gebracht, omdat daarvan de subsidietermijn afliep. Binnen het Stedelijk Mobiliteitsfonds is de begroting echter niet aan deze keuze aangepast, zodat de onderuitputting een vertekend beeld geeft. Verdere belangrijke redenen voor de onderuitputting lichten we hieronder toe.

- De aanbesteding van een nieuw camerasysteem voor de milieuzones is verschoven naar 2017 (€ 2,3 miljoen).
- Er zijn subsidies onder voorwaarden toegewezen, die nog niet konden worden uitbetaald (€ 1,9 miljoen); uitbetaling volgt in 2017.
- De kosten voor uitbreiding van het oplaadnetwerk zijn lager, want het gebruik van elektrische auto's stijgt minder snel dan voorzien (€ 0,4 miljoen).

Voor Parkeren worden de lagere uitgaven veroorzaakt door vertraging bij enkele P+R-projecten, waaronder de alternatieve centrumcheck en parkeerapparatuur P+R-Noord. Daar komt bij dat er uitgebreid onderzoek wordt gedaan naar de actualiteit van de uitbreidingsbehoefte P+R. Ook zijn er lagere uitgaven aan het Parkeerplan. De ingroei van het aantal gehuurde parkeerplekken voor vergunninghouders verloopt langzamer dan begroot. Daarbij komt dat de inventarisatie van concrete herinrichtingsplannen, de hieraan gepaarde compensatiebehoefte én een betrouwbare parkeerdrukmeting tijdrovend is.
In afwachting van de uitkomst van de Evaluatie lang parkeren is de uitbreiding van het aantal parkeerplekken voor langparkeerders tijdelijk opgeschort, waardoor de realisatie lager was dan begroot.

De onderuitputting bij Verkeer en openbare ruimte kunnen we herleiden uit een groot aantal positieve en negatieve afwijkingen van de begroting. De belangrijkste daarvan lichten we hieronder toe.
Uitvoeringsagenda Mobiliteit (UAM)
Lagere uitgaven van € 2,6 miljoen omdat:
- Activiteiten die in de beginfase in UAM waren opgenomen nu als zelfstandig project worden verantwoord
- Er verschuivingen in het kasritme zijn bij onder andere Weesperzijde, verplaatsen keerlus Tolhuistuin, vier intelligente kruispunten, uitvoering maatregelen Stadhouderskade, kentekenonderzoeken, proef met buurtparkeren, groene golven
- Het programmamanagement goedkoper is uitgevallen
- Stadsdeel Centrum in overleg met de buurt heeft besloten op een andere wijze invulling te geven aan de pilot 9-straatjes

Programma Fiets
Lagere uitgaven van € 2,3 miljoen omdat:
- 1,6 miljoen aan activiteiten wordt doorgeschoven naar 2017: uitvoering van het Nassauplein, uitvoering van Sarphatistraat, uitvoering van het Weteringscircuit, enginering vier stations
- € 0,5 miljoen is vrijgevallen omdat de begrote huur voor een stalling nog niet nodig was en exploitatielasten niet doorgeschoven mogen worden volgens de verordening
- Er lagere lagere proces- en BLVC-kosten waren voor het project Herinrichting Weesperplein en een deel van de werkzaamheden later plaatsvindt binnen het project Stationsrenovatie Weesperplein of in 2018 door het stadsdeel wordt uitgevoerd in combinatie met de groenplannen op het Weesperplein. Een en ander leidde in 2016 tot € 1,0 miljoen lagere kosten
- De jaarschijf 2016 voor Park & Bike, € 1 miljoen, vrijvalt; in de Begroting 2017 is al gemeld is dat de middelen deels worden ingezet voor Smart Mobility
- Er vertraging is in de uitgaven bij een aantal projecten (bijvoorbeeld Leidseplein, Voorbereiding Willibrordusgarage, Binnenring, Verkeersmaatregelen omgeving De Munt, Overdiemerweg en een aantal stallingen en projecten uit de Investeringsagenda OV), waardoor het geraamde kasritme niet wordt gehaald. Het gaat in totaal om circa 5 miljoen minder uitgaven.

Metro en Tram
Bij Metro en Tram zijn een aantal projecten is doorgeschoven naar 2017, waardoor er in 2016 minder kosten gemaakt zijn. De belangrijkste zijn Busstation Strawinskylaan en aanpassingen aan de Zuidas: € 1,6 miljoen, het ophogen van tramhaltes: € 0,6 miljoen en generieke maatregelen: €0,5 miljoen

Gebiedsgericht werken
Bij het gebiedsgericht werken valt de lage uitputting voor het stadsdeel Oost op. De overgang naar de nieuwe systematiek heeft op dit stadsdeel de grootste impact, ook al omdat bij de Voorjaarsnota 2016 de opgave van het stadsdeel nog niet helemaal aan de nieuwe systematiek was aangepast. Het gevolg was dat alle budgetten van projecten die in 2015 of eerder waren gestart in de Begroting 2016 als uitgaven zijn opgenomen. Gecorrigeerd voor dit effect bedraagt de uitputting 64% in plaats van 18%. Ook stadsdeel West scoort laag, voornamelijk doordat een aantal herinrichtingsplannen zijn doorgeschoven naar 2017.

5.2.5 Reserve Tijdelijk Parkeerfonds (TPF)

De tabel hieronder laat het verloop zien van de reserve TPF.

Bedragen x € 1 miljoen

Reserve Tijdelijk Parkeerfonds	Begroting 2016	Rekening 2016
Beginstand	0,0	0,0
Vrijval	0	0
Dotatie parkeerinkomsten begroting	46,1	50,2
Wijziging Najaarsnota stadsdelen	4,7	
Onttrekking bestedingen:	50,8	37,3
Gebiedsgericht	41,4	31,8
Stedelijke programma's	9,5	5,5
Eindstand	**0,0**	**13,0**

Het uitputtingspercentage bij het TPF is met 73% beduidend hoger dan bij het SMF maar ook hier wijkt de eindstand van de reserve aanmerkelijk af van de begroting.

Bedragen x € 1 miljoen

Reserve Tijdelijk Parkeerfonds	Begroting 2016	Rekening 2016	Uitputting
Stedelijke programma's			
Verkeer & Openbare Ruimte	0,3	0,3	88%
Ruimte en Duurzaamheid	1,1	1,1	100%
Wonen (Wijkaanpak)	8,0	4,1	51%
Gebiedsgericht werken			
Centrum	7,6	6,8	89%
Nieuw-West	0,8	0,8	100%
Oost	9,6	5,0	52%
West	10,7	6,5	61%
Zuid	12,8	12,8	100%

Stedelijke programma's
Wijkaanpak geeft een forse onderuitputting te zien. Bij de Voorjaarsnota 2016 is het budget voor ontwikkelbuurten gekoppeld aan budgetten die ook ingezet worden voor het verbeteren van de openbare ruimte. Deze omschakeling betekent dat het budget nu wordt ingezet voor andere projecten en werkzaamheden dan was gepland. De uitwerking van die gewijzigde inzet is nog niet helemaal voltooid. De besteding van het budget aan projecten uit het Deltaplan Openbare Ruimte Amsterdam (DORA) en aan de Werkbrigade vraagt extra voorbereiding. De besteding van die gelden is begin 2017 te verwachten met een doorloop in 2018, reden € 3,9 miljoen door te schuiven naar 2017.

Gebiedsgericht werken
Uit de tabel blijkt dat bij de organisatieonderdelen die bij het SMF de grootste omslag moeten maken naar de nieuwe systematiek, ook bij het TPF de grootste afwijkingen kennen. De stadsdelen Oost en West hebben onderhoudsbudgetten die zijn opgedeeld in meer dan dertig kleinschalige projecten. Deze projecten zijn al wel in voorbereiding, maar nog niet in uitvoering, of ze zijn nog niet helemaal afgerond. Bij de overige organisaties liggen de bestedingspercentages van de middelen aanzienlijk hoger, wat vaak ook aan de aard ligt van de budgetten binnen hun deel van het TPF. Het gaat dikwijls om reguliere, jaarlijks terugkerende budgetten voor beheer en onderhoud, met een minder specifieke toedeling dan het geval is bij Oost en West.

Portefeuillehouder: wethouder Choho

5.3 Duurzaamheid

De Agenda Duurzaamheid van 11 maart 2015 geeft doelen, ambitie en richting op de thema's duurzame energie, schone lucht, circulaire economie, klimaatbestendige stad én het Transitiepad Gemeente Duurzaam. De doelen voor het transitiepad zijn als volgt omschreven:

- In 2025 is de eigen CO_2-uitstoot van de gemeente 45% minder dan in 2012. Voor het volgen en realiseren van dit doel is in 2012 de Routekaart CO_2 opgesteld.
- Gemeentelijke inkoop voldoet aan de kwantitatieve en kwalitatieve doelen op het gebied van energiebesparing, duurzame energielevering, scheiden van afval én slim en schoon vervoer.
- De gemeente biedt een investeringskader om duurzame investeringen te vereenvoudigen.

5.3.1 Routekaart CO_2

Beschrijving voortgang op hoofdlijnen
De Routekaart CO_2 is gericht op het terugdringen van de energievraag, het tegengaan van energie-verspilling en het voorzien in duurzame alternatieven (zelfopwekking). De routekaart omvat dertien energiemaatregelen die samen de beoogde CO_2-reductie van 45% (31.192 ton CO_2/jaar) in 2025 leveren ten opzichte van de totale CO_2-uitstoot in het referentiejaar 2011.

Met de realisering en uitvoering van de huidige maatregelen wordt 86,2% van de doelstelling gehaald[1]. Niet alle maatregelen blijken uitvoerbaar. Voor bijvoorbeeld de led-transitie van de openbare verlichting is in 2012 het uitstooteffect te hoog geschat (zie voor toelichting onder focusgebied 3). De verwachting is bijgesteld naar 5.995 ton CO_2/jaar in 2025 (9.352 ton CO_2/jaar in 2034).

Met de uitvoering van het oorspronkelijke maatregelenpakket is daarmee de verwachting dat in 2025 de CO_2-uitstoot niet met 31.192 maar met 26.874 ton CO_2/jaar is teruggedrongen. Een verschil van 4.318 ton CO_2/jaar.

De laatste '13,8%' vraagt dus extra aandacht. Een verkenning leert dat met de inzet van additionele maatregelen de CO_2-uitstoot met minimaal 7.000 ton CO_2/jaar extra wordt beperkt (zie voor toelichting maatregelen voor intensivering). Dit is voldoende om de CO_2-doelstelling voor 2025 te realiseren (108,6%).

Eind 2016 is 35,5% van de doelstelling de CO_2-uitstoot terug te dringen gerealiseerd. Ten opzichte van 2015 is daarmee een vooruitgang geboekt van 680 ton CO_2/jaar. Tot 2025 volgt met de afronding van de lopende maatregelen nog een aanvullende uitstootbeperking van 50,7%. Het afstoten van vastgoed, de renovatie van het stadhuis, de overgang naar twee centrale datacenters en de led-transitie bij openbare verlichting leveren hiervoor het grootste deel (46,6%). De komende jaren worden – met de tussentijdse realisering van deze maatregelen – de werkelijke resultaten zichtbaar in de energiemonitor.

Resultaat huidige maatregelen Routekaart CO_2

Plan	31.192	ton CO_2/jaar	(100%)
In uitvoering	15.813	ton CO_2/jaar	(50,7%)
Resultaat t/m 2015	10.381	ton CO_2/jaar	(33,3%)
Resultaat t/m 2016	11.061	ton CO_2/jaar	(35,5%)
Verwacht 2025	26.874	ton CO_2/jaar	(86,2%)

[1] *De in deze paragraaf opgenomen percentages verwijzen – tenzij uit de tekst anders blijkt – naar het relatieve aandeel van de beoogde CO_2-reductie in 2025. Dit betekent dat 86,2% van de doelstelling van 45% wordt gehaald. Absoluut betekent dit – indien geen additionele maatregelen worden toegevoegd - een reductie van de CO_2-uitstoot van 38,8% in 2025.*

5.3.2 Stand van zaken per focusgebied

Er zijn vier focusgebieden:
1 Kantoren, werkplekken en ICT
2 Wagenpark
3 Openbare verlichting
4 Duurzaam opwekken

We bespreken per focusgebied inhoudelijk de voortgang en lichten vervolgens potentiële maatregelen voor intensivering toe. Waar mogelijk geven we een indicatie van het effect op de beperking van de CO_2-uitstoot.

Focusgebied 1: Kantoren, werkplek en ICT

Focusgebied 1 ligt op koers.

Alle panden van de gemeentelijke huisvesting met een kantoorfunctie zijn voorzien van zichtbare energielabels. De resultaten voor energiemanagement, verduurzamingsmaatregelen voor gebouwen en aanschaf van energiezuinige ICT-middelen komen continu terug in de meetcijfers van de energiemonitor. Inmiddels hebben we – mede door de toename van het energiebewustzijn en een beter inzicht in de gebouwbeheersystemen – een behoorlijke energiebesparing gerealiseerd. Daarnaast wordt het volledige energieverbruik op basis van de werkelijke verbruiksgegevens 'vergroend' door aanschaf van groencertificaten.

Gemeentelijk Vastgoed stoot panden af conform vastgestelde planning. Op de Wibaut-as resteren nog twee panden. Het is gebleken dat het aansluiten van deze panden op restwarmte voor marktpartijen niet rendabel is. Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan de wettelijke eisen met betrekking tot duurzaamheid. Begin 2016 is gestart met de renovatie van het Stadhuis. De vervanging van onder andere werktuigbouwkundige installaties zal een substantiële energiebesparing van 27% opleveren.

Het tweede centrale datacenter is in 2016 volledig in gebruik genomen. De migratie van de decentrale datacenters ligt op schema. In 2016 zijn zes decentrale datacenters ontmanteld. Hiermee komt het totaal op achtendertig. In 2017 ontmantelen we de resterende zeven decentrale datacenters. In de aankomende rapportageperiode wordt de eindrapportage (decharge ICT-centraal) opgeleverd. De 'definitieve' CO_2-besparingen komt in dit rapport aan de orde.

Het aantal werkplekken is fors teruggedrongen (flexnorm 70%). Alle werkplekken zijn of zullen worden voorzien van de Amsterdamse Digitale Werkplek (ADW). Dit project loopt door tot en met 2019. De werkstations worden sinds 2016 na 18:00 automatisch volledig uitgezet.

De groei van het resultaat in 2016 is vooral het gevolg van het afstoten van vastgoed en het vasthouden van het verlaagde energieverbruik. De volledige besparingseffecten binnen dit focusgebied worden nauwkeuriger zichtbaar als alle decentrale datacenters zijn opgeruimd en het gerenoveerde stadhuis weer volledig in gebruik is genomen.

Resultaat focusgebied 1: Kantoren, werkplekken en ICT

Plan	16.567	ton CO_2/jaar
In uitvoering	10.447	ton CO_2/jaar
Resultaat t/m 2015	6.694	ton CO_2/jaar
Resultaat t/m 2016	6.846	ton CO_2/jaar
Verwacht 2025	17.293	ton CO_2/jaar

Focusgebied 2: Wagenpark

Focusgebied 2 ruimschoots te halen.

Het gemeentelijk wagenpark is omvangrijk en bestaat uit circa 1.500 dienstvoertuigen (fietsen, scooters en auto's). Voor voertuigen onder de 3.500 kg - zoals personen auto's en kleine bestelwagens - zijn elektrische alternatieven beschikbaar. Voor zwaardere voertuigen zijn vooralsnog nauwelijks elektrische varianten beschikbaar en kiezen we voor de schoonste variant: Euro 6.

Het aantal dienstvoertuigen met fossiele brandstof is sinds 2012 afgenomen met 20% naar 1.010. Hierdoor daalde de CO_2-uitstoot met 23% naar 2.450 ton per jaar. Het inzetten van elektrische of hybride auto's betekent niet automatisch dat de mobiliteitsbehoefte (het aantal gereden kilometers) afneemt. Meer gebruik van voertuigen leidt tot meer CO_2-uitstoot. Om deze reden is in 2016 de reductie in uitstoot van CO_2 in dit focusgebied niet gedaald ten opzichte van 2015.

In 2016 is – na een succesvol verlopen pilot voor instelling van een autopool in 2015 – ook op stedelijk niveau gestart met het delen van dienstvoertuigen. Verwacht wordt dat daardoor het totale aantal gemeentelijke dienstvoertuigen zal dalen. De stedelijke autopool is in 2016 gegroeid van 22 naar 43 auto's. Bijna de helft van de huidige autopool bestaat uit elektrische en hybride voertuigen. Verwacht wordt dat de autopool in 2018 volledig operationeel zal zijn (circa 250 voertuigen).

Resultaat focusgebied 2: Wagenpark

Plan	1.375	ton CO_2/jaar
In uitvoering	439	ton CO_2/jaar
Resultaat t/m 2015	2.500	ton CO_2/jaar
Resultaat t/m 2016	2.450	ton CO_2/jaar[2]
Verwacht 2025	2.889	ton CO_2/jaar

Focusgebied 3: Openbare verlichting

Bij Focusgebied 3 blijkt de oorspronkelijke doelstelling (13.000 ton CO_2/jaar) niet haalbaar. Nader onderzoek wijst uit dat niet alle armaturen vervangen kunnen worden en dat niet alle lampen dimbaar zijn. Dit voortschrijdend inzicht heeft geleid tot nieuwe berekeningen, resulterend in een reductie van 5.995 ton CO_2/jaar in 2025. Bij een vastgesteld vervangingsritme van conventionele armaturen voor led-verlichting van 5% per jaar telt dit uiteindelijk op tot een maximale uitstootbeperking van 9.352 ton CO_2/jaar in 2034. Het verhogen van het vervangingsritme kan een gedeelte van de doelstelling voor 2025 naar voren halen, maar niet volledig compenseren. Op 9 november 2016 is door de gemeenteraad een motie aangenomen (nummer 1492) inzake het bestedingskader voor de inzet van middelen die zijn vrijgemaakt om duurzaamheid in Amsterdam te versnellen. Met deze motie wordt het college opgedragen te onderzoeken of het mogelijk is om 1 miljoen euro uit het duurzaamheidsfonds te investeren in een versnelde transitie naar led-verlichting.

Vanaf 1 januari 2015 tot en met 2016 zijn 20.350 lampen van 40 Watt vervangen door led. Dat is 19% van het (naar schatting) totaal van 110.000 te vervangen lampen. De feitelijke reductie loopt achter bij de berekende reductie. Niet vanwege het aantal vervangen lampen door led (dat hoger lag dan gemiddeld), maar doordat er tot nu toe alleen lampen met lage wattages zijn vervangen. Later in het vervangingsprogramma komen de hogere wattages aan de beurt en dat zal leiden tot een hogere reductie.

De voorbereiding van een inkoopstrategie voor openbare verlichting in de Piet Heingarage is gestart. Het investeren in energiezuinige verlichting wordt voor deze garage binnen 7 jaar terugverdiend. De maatregel zelf levert een bijdrage van 180 ton CO_2/jaar.

Voor het focusgebied 3 is de verwachting dat met de led-transitie van de openbare verlichting en de verlichting in de Piet Heingarage in 2025 6.175 ton CO_2/jaar minder wordt uitgestoten.

[2] *Zie voetnoot nummer 2: het brandstofverbruik fluctueert over de jaren.*

Resultaat focusgebied 3: Openbare verlichting

Plan	13.000	ton CO_2/jaar
In uitvoering	4.927	ton CO_2/jaar
Resultaat t/m 2015	500	ton CO_2/jaar
Resultaat t/m 2016	1.248	ton CO_2/jaar
Verwacht 2025	6.175	ton CO_2/jaar

Focusgebied 4: Duurzaam opwekken

Focusgebied 4 ruimschoots te halen.

Voor het realiseren van het Uitvoeringsprogramma Schaalsprong Zon 2016-2018 is in het voorjaar van 2016 besloten de daken van de Stopera en de Triade ter beschikking te stellen voor de opwekking van zonne-energie. Voor de Triade loopt een subsidieaanvraag en in 2017 zullen waarschijnlijk zonnepanelen worden geplaatst. Voor de Stopera is nu nog niet te bepalen hoeveel dakoppervlak na de verbouwing nog voor het plaatsen van zonnepanelen beschikbaar is. Zodra dat bekend is, zullen we ook voor dit dak de voorbereidingen treffen voor het plaatsen van zonnepanelen.

In 2016 zijn geen extra zonnepanelen geplaatst t.b.v. de gemeentelijke huisvesting. Wel zijn voorbereidingen getroffen voor nieuwe projecten, zoals het plaatsen van zonnepanelen op daken van metrostations, die in 2017 ten uitvoer worden gebracht. Het onderzoek naar de gebruiksmogelijkheden van de daken waaraan tot en met 2019 groot onderhoud wordt gepleegd en die mogelijk geschikt zijn voor de plaatsing van zonnepanelen, is bijna afgerond. Of er extra zonnepanelen kunnen worden toegevoegd is nog niet bekend.

Resultaat focusgebied 4, duurzaam opwekken[3]

Plan	250	ton CO_2/jaar
In uitvoering	0	ton CO_2/jaar
Resultaat t/m 2015	687	ton CO_2/jaar
Resultaat t/m 2016	517	ton CO_2/jaar
Verwacht 2025	517	ton CO_2/jaar

Maatregelen voor intensivering

Nieuwe inzichten kunnen leiden tot nieuwe maatregelen. Conform de afspraak met de gemeenteraad worden voorstellen voor intensivering van CO_2-reductie gerapporteerd in de jaarrekening en vervolgens opgenomen binnen de reguliere monitor Routekaart CO_2. Dit betekent dat maatregelen in 2017 verder worden uitgewerkt en voorwaarden worden vastgesteld om ten uitvoer te brengen. Op dat moment wordt ook duidelijk op welk moment resultaten van deze maatregelen verwacht mogen worden. In het Jaarverslag 2017 rapporteren we voor het eerst over de voortgang van deze maatregelen.

In 2016 zijn de volgende additionele maatregelen geïnventariseerd en als kansrijk bestempeld:

- Parkeergebouwen die door de gemeente worden geëxploiteerd zijn voor een groot deel voorzien van conventionele verlichting. Hier is een besparing mogelijk. Een eerste oriëntatie bij veertien door de gemeente geëxploiteerde parkeergebouwen (circa 10.000 parkeerplaatsen) leert dat er een reductie mogelijk is van 3.000 ton CO_2/jaar.
- De gemeente werkt aan zonnepanelen op metrostations, verduurzaming van de koeling van technische ruimten, verbetering van de energie-efficiëntie van het tractiesysteem metro, meting van energiestromen bij de metro en tram infrastructuur, vervanging van conventionele verlichting op metrostations door led en energiezuinige liften en roltrappen. Specifiek wordt gekeken naar de verbetering van de energie-efficiëntie op de tractiesystemen van de metro. Het besluit is genomen om in 2017 op minstens zestien bovengrondse metrostations bijna 10.000 m² aan zonnepanelen te

[3] *In 2015 is bij focusgebied 4 een verkeerd resultaat gerapporteerd. Dit had 517 moeten zijn. Bij vaststelling van de Routekaart CO_2 in 2012 was al 170 ton CO_2/jaar gerealiseerd. Het plan is daar minimaal 250 ton CO_2/jaar aan toe te voegen (totaal 420 ton CO_2/jaar). Met 517 ton CO_2/jaar is dat doel al gehaald.*

leggen (700 ton CO_2/jaar). Van de bovengenoemde maatregelen verwachten we een reductie van tussen de 3.500 en 6.500 ton CO_2/jaar.

- De verlichting in de Piet Heintunnel wordt in 2018 vervangen door energiezuinige verlichting. Op basis van het geïnstalleerd vermogen van de bestaande conventionele verlichting is de verwachting dat door het aanbrengen van led-verlichting 500 ton CO_2/jaar aan uitstoot kan worden beperkt.
- Het college zal in 2017 uitvoering geven aan het initiatiefvoorstel *Meer energie besparen binnen gemeentelijk vastgoed* uit 2016. Het gaat vooral om de mogelijkheden om de vastgoedportefeuille door middel van nieuwe onderhouds- en energieprestatiecontracten te verduurzamen.
- Binnen de afvalketen wordt onderzoek gedaan naar verduurzaming van het wagenpark. Diverse partners in deze keten bundelen hun krachten. Gedacht wordt aan het beter gezamenlijk benutten van voertuigen, minder brandstofverbruik van de voertuigen door betere (hybride) technieken en het optimaliseren van routes en processen. Deze mogelijkheden bevinden zich in een verkennend stadium.
- Tot slot is in 2016 besloten om de inkoop van elektriciteit te vergroenen. Het bestaande contract met de huidige leverancier dienen we uit en het optiejaar 2018 gebruiken we om de inkoop van groene stroom zorgvuldig voor te bereiden. Hierbij zetten we in op het realiseren van duurzame opwekcapaciteit.

De onderstaande tabel geeft de potentiele bijdrage van de intensiveringsvoorstellen aan de reductie van de totale CO_2-uitstoot weer. Met de bijdrage van energiezuinige verlichting in parkeergarages, verduurzaming van het beheer van het metronet en vervanging van de verlichting in de Piet Heintunnel kan een reductie worden gerealiseerd van minimaal 7.000 ton CO_2/jaar. Daarmee wordt het doel van 45% reductie ten opzichte van 2011 in 2025 gerealiseerd.

Resultaat Routekaart COÐ inclusief additionele maatregelen

Plan	31.192	ton CO_2/jaar	(100%)
In uitvoering	15.813	ton CO_2/jaar	(50,7%)
Resultaat t/m 2016	11.061	ton CO_2/jaar	(35,5%)
Additioneel	7.000	ton CO_2/jaar	(22,4%)
Verwacht 2025	33.874	ton CO_2/jaar	(108,6%)

5.3.3 Duurzaam inkopen en social return

Duurzame inkopen

Bij inkoop voldoen we aan landelijke duurzaamheidscriteria en de door de gemeente gestelde hogere normen die volgen uit de Agenda Duurzaamheid. Bij de inrichting en beheer van de openbare ruimte werken we bijvoorbeeld standaard met hout met een FSC-keurmerk. Daarnaast wordt recycling van steen of steenachtige materialen voorgeschreven en worden extra milieueisen aan mobiele machines en vrachtauto's gesteld. Eveneens zijn de landelijke milieueisen voor het werken in de openbare ruimte genormeerd. Deze worden door de gemeente voorgeschreven. In een aantal gevallen worden de doelen van de agenda vertaald in hogere eisen, die de gemeente vervolgens stelt aan leveranciers. Dit heeft in 2016 de volgende inkoopresultaten opgeleverd:

- De gescheiden inzameling van kantoorafval wordt inbesteed bij stadsdeel Centrum, de huidige inzamelaar voor bedrijfsafval. De inzamelaar investeert daarvoor in de noodzakelijke inzamelstructuur. De specificaties voor het inzamelsysteem zijn in 2016 deels uitgewerkt. De renovatie van het stadhuis is gestart. Voor de verbetering van de klimaatinstallatie is de hoogste CO_2-reductie een belangrijk gunningscriterium geweest.
- Er is een raamcontract voor de levering van duurzaam papier afgesloten. Voor de bepaling van de duurzaamheid is de Levens Cyclus Analyse (LCA) toegepast.
- De aanbesteding van aanvullend openbaar vervoer is voorbereid. Leveranciers die 'schone kilometers' aanbieden door inzet van voertuigen met weinig of geen uitstoot, vergroten hun kans op gunning.
- De overeenkomst voor de levering van kantoorartikelen is gunningsgereed. Voorgeschreven is dat de aflevering van buitenstandaard kantoorartikelen plaatsvindt met elektrisch vervoer.

- De overeenkomst voor de levering van warme dranken is in 2016 voorbereid en in procedure gebracht. De gunning wordt eind maart 2017 verwacht. De drankautomaten worden circulair ingekocht en de logistieke services zijn emissieloos. Het leveren van ingrediënten voor koffie, thee en cacao volgens de uitgangspunten voor eerlijke handel is een gunningsvoorwaarde.
- Er is een raamcontract gesloten voor bezorging van geadresseerde post. In de overeenkomst is een doelstelling opgenomen voor gebruik van elektrisch vervoer door de bezorger.
- Voor het project Houthavens is onderzocht of bamboe beter scoort op milieueffecten dan het gebruikelijke tropisch hardhout uit de duurzame FSC- bossen. De LCA toont aan dat het gebruik van tropisch hout minder nadelige milieueffecten heeft dan bamboe.
- Het ontwerp- en uitvoeringscontract voor brug, waterkeringen en watergang Wim Noordhoekkade (tweede fase IJburg) is voorbereid en aanbestedingsgereed. De markt wordt gevraagd om een duurzame en onderhoudsvriendelijke brug te realiseren.
- Voor de ontwikkeling en realisatie van het Centrum Eiland IJburg is als doel gesteld dat het gebouwgebonden energieverbruik neutraal zal zijn. Daarnaast streeft Amsterdam naar het lokaal duurzaam opwekken van het consumentgebonden energieverbruik. De aanbesteding van de 'concessieopdracht voor werken' met een marktpartij voor de aanleg en de exploitatie van de infrastructuur en het leveren van energie gedurende 30 jaar is in 2016 voorbereid.
- Het aanbieden van CO_2-compensatie is een onderdeel van de raamovereenkomst internationale dienstreizen. De door internationale dienstreizen vrijkomende broeikasgassen moeten voor 100% worden gecompenseerd door de contractant. Met de contractant van deze dienstreizen is overeengekomen de vermeden CO_2-uitstoot toe te kennen aan het KLM-biofuelprogramma.
- In december 2016 heeft de gemeente Amsterdam het landelijke Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) mede ondertekend. MVI betekent dat bij de inkoop van producten, diensten en werken de effecten op people (mensen), planet (milieu) en profit/prosperity (winst/welvaart) worden meegewogen.
- De ingenieursbureaus van Amsterdam, Rotterdam en Rijkswaterstaat (AmRoR) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland werken samen in het project innovatief inkopen en aanbesteden.

Social return

Sinds 2008 neemt de gemeente Amsterdam in haar inkoopcontracten van diensten en werken een zogenaamde 'social returnvoorwaarde' op. Zo vraagt zij haar opdrachtnemers naast de reguliere opdracht iets terug te doen voor de stad. De afgelopen jaren hebben bedrijven die een Europese aanbesteding gegund kregen, een bijdrage geleverd aan de arbeidsparticipatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Die bijdrage bedroeg 2% tot 5% van de opdrachtwaarde.

Op 25 oktober 2016 heeft het college van b en w het nieuwe social return beleid vastgesteld. De belangrijkste wijzigingen in het beleid zijn dat de gemeente social return niet meer alleen inzet voor het creëren van werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, maar ook om opdrachtnemers te verbinden aan andere sociale doelen in de stad, zoals onderwijs, armoedebestrijding en gezond opgroeien. Ook is een experiment gestart voor het toepassen van sociale voorwaarden bij subsidies, tenders bij gronduitgifte, evenementen- en hotelbeleid, deelnemingen en vestigingsbeleid voor buitenlandse bedrijven. Tot slot is de gemeente deelnemer geworden van Electronic Watch. Deze organisatie ziet toe op internationale sociale voorwaarden zoals het tegengaan van economische uitbuiting en kinderarbeid bij de inkoop van ICT-hardware.

In 2016 hebben 317 opdrachtnemers van de gemeente Amsterdam een sociale bijdrage geleverd aan de stad. Samen hebben zij dit jaar tot nu toe 1.142 werk(ervarings)plekken geleverd door inzet van social return. De resultaten van het vierde kwartaal van 2016 zijn nog niet verrekend in dit aantal. In 2016 is het aandeel Amsterdammers dat is bereikt met social return gestegen ten opzichte van de voorgaande jaren. In 2016 was 44% van de bereikte doelgroep Amsterdammer. In 2015 was dit 35%.

Social return: gerealiseerde werkplekken 2014 – 2016[4]

Jaar	Reguliere arbeidsplaatsen	BBL	BOL	Opleiding	Stage plaatsen	Participatie plaatsen	Overige	Totaal
2016	904	77	5	22	66	7	61	1142
2015	790	145	16	12	133	12	70	1178
2014	594	228	8	2	105	16	93	1046

Het resultaat voor 2015 wijkt af van het aantal van 761 gerealiseerde werk (ervarings-)plekken, zoals genoemd in de Jaarrekening 2015, want had alleen betrekking op de eerste drie kwartalen. Het resultaat is bijgesteld op basis van de rapportages over het vierde kwartaal van 2015.

Tweeëntwintig opdrachtnemers van de gemeente Amsterdam hebben zich in 2016 in het kader van het nieuwe social returnbeleid behalve voor werk ingezet voor andere sociale doelen in de stad. De totale social return-waarde die hier tot nu toe voor is ingezet is circa € 0,2 miljoen.

De waarde van alle social returnverplichtingen die zijn verbonden aan de lopende en de afgeronde contracten in 2016 is circa € 28,1 miljoen. Aan het einde van 2016 is hiervan ongeveer € 18,6 miljoen (66%) ingevuld door de opdrachtnemers van de gemeente. Het openstaande bedrag (€ 9,5 miljoen) wordt ingevuld in 2017 en de jaren erna, afhankelijk van de looptijd van de betreffende contracten.

5.3.4 Rekenregels voor duurzame investeringen

In de Agenda Duurzaamheid is vastgelegd dat de gemeente werkt met een toetsingskader en duidelijke regels voor duurzame investeringen. Dit toetsingskader is uitgewerkt in de toepassingsregel voor duurzame investeringen. Deze rekenregels worden gebruikt om een afweging te kunnen maken tussen duurzaamheid en financiën. De toepassingsregel is ter kennisname aangeboden aan de raadscommissie Infrastructuur en Duurzaamheid en op verzoek van de commissie op 21 september 2016 nader toegelicht en besproken.

In 2017 zal elk investeringsvoorstel waarbij duurzaamheid een rol speelt of kan spelen, getoetst worden op de inzet van de toepassingsregel. Daarnaast zal in het derde kwartaal een eerste evaluatie van de toepassingsregel volgen.

In 2016 is de toepassingsregel ingezet bij de vervanging van vijf oude grote pontveren met dieselaandrijving die over het Noordzeekanaal varen. In de overwegingen zijn de mogelijkheden van elektrische aandrijving meegenomen. Ook is de CO_2-uitstoot beprijsd en in de economische beschouwingen meegenomen. Gebruik van de toepassingsregel maakt duidelijk dat uitstootvrij varen economisch niet voordeliger is. De belangen dienen te worden afgewogen, waarna besluitvorming zal plaats vinden in 2017. De aanbestedingsprocedure start in 2017.

[4] *BOL staat voor Beroeps Opleidende Leerweg waarbij de werknemer het overgrote deel van de opleiding op school te vinden is. BBL staat voor Beroepsbegeleidende Leerweg. Een BBL studie betekent een combinatie van werken en leren, waarbij de werknemer in dienst is van een erkend leerbedrijf.*

5.4 Investeringsparagraaf

Naar aanleiding van de Bestuursopdracht Investeringen en kredieten presenteren we dit jaar in de jaarrekening opnieuw een paragraaf over het investeringsprogramma van de gemeente Amsterdam. In deze investeringsparagraaf bepreken we de resultaten over 2016 van de door de raad goedgekeurde investeringsvoorstellen. Het gaat om investeringsvoorstellen waarvoor al een krediet beschikbaar is gesteld én om investeringen waarvoor nog een kredietbesluit genomen moet worden. Grondexploitatiekredieten staan niet in deze paragraaf. Voor informatie over grondexploitaties verwijzen wij naar de paragrafen *4.3 Grondbeleid* en *5.5 Vereveningsfonds.*

5.4.1 Afbakening

Investeringen volgen een aantal processtappen voordat zij tot realisatie komen. Deze stappen worden aangeduid met de term 'kredietstatus'. Investeringsvoorstellen die bij de begroting ter goedkeuring aan de raad worden voorgelegd, hebben op dat moment kredietstatus D.
Investeringsvoorstellen waar de gemeenteraad[1] mee heeft ingestemd hebben kredietstatus C. De bijbehorende kapitaallasten zijn gedekt, alleen is de kredietverlening is nog niet door het college vastgesteld voor de ambtelijke organisatie. Nadat een kredietbesluit genomen is heeft een investering kredietstatus B. Het bestuur heeft geld voor het project beschikbaar gesteld en een ambtelijk kredietbeheerder is bevoegd verplichtingen aan te gaan ten laste van het krediet.

Als een investering technisch en financieel is afgerond krijgt deze status A.

Deze paragraaf is gericht op de investeringen met kredietstatus C en B. Op het moment dat een investering technisch en financieel is afgerond wordt hij niet meer opgenomen in deze paragraaf.

Het college vroeg met de bestuursopdracht extra aandacht voor de verbetering van de sturing op lopende investeringen met status C of B en voor het tijdig beëindigen van lopende kredieten (status B). Elf investeringsvoorstellen zijn geannuleerd en zullen niet leiden tot een kredietbesluit leiden. Deze voorstellen opgenomen in bijlage *11.3a Investeringsvoorstellen die niet leiden tot een kredietaanvraag.*

Bij de Jaarrekening 2016 beëindigen we 442 (47%) van de 935 openstaande kredieten, omdat het werk technisch en financieel gereed is, of omdat we de investeringen via een andere weg bekostigen, zoals in het geval van de tweede zeesluis. De te beëindigen investeringskredieten zijn opgenomen in de bijlagen in *11.3b Bij Jaarrekening 2016 te beëindigen kredieten per programma.*

Het annuleren van investeringsvoorstellen en het beëindigen van kredieten heeft tot gevolg dat € 238 miljoen van de geprognosticeerde investeringsruimte niet gebruikt wordt. In een aantal gevallen verzoeken we de raad de vrijvallende investeringsruimte te mogen gebruiken om (voorziene) overschrijdingen op te vangen of de ruimte toe te mogen voegen aan de kredietruimte in 2017. Het financiële effect van de vrijval van de corresponderende kapitaallasten op de algemene middelen zal worden betrokken bij de Voorjaarsnota 2017. Er is niet altijd sprake van een effect op het begrotingssaldo, omdat vrijvallende kapitaallasten een directe relatie kunnen hebben met tarieven of bijdragen van derden.

Bijlage *11.3c Investeringen zonder kredietbesluit per programma* geeft een overzicht van de 23 investeringsvoorstellen waarvoor eind 2016 nog een kredietbesluit genomen moest worden.

Bijlage *11.3d Lopende kredieten per programma ten* slotte, geeft een overzicht van de 493 lopende investeringskredieten die we ook in 2017 nog zullen gebruiken.

Deze opschoning van de kredieten is een verdere stap in het op orde brengen van de gemeentelijke financiën.

[1] *Of voorheen de stadsdeelraad.*

Tenslotte zij hier vermeld dat de investeringen die bij de Begroting 2017 door de raad zijn geaccordeerd, niet in de bijlagen 11.3a t/m 11.3d zijn opgenomen.

5.4.2 Realisatie van de investeringen per programma

In onderstaande tabel geven we per programma de totalen weer van de investeringskredieten (status C en B), de realisatie van de investeringen in 2016 en de investeringsruimte die eind 2016 resteert.

Bedragen x € 1 miljoen Programma	Bruto investeringssom t/m 2016[2]	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgaven 2016	Bijboeking Boekwaarde MVA 2016	Restant Investerings-ruimte[3]
1 Dienstverlening en informatie	29,3	3,4	2,3	2,3	22,7
2 Openbare orde en veiligheid	3,1	0,0	0,3	0,3	2,8
3 Verkeer en openbare ruimte	5.324,5	785,9	419,3	52,7	1.024,4
5 Onderwijs, jeugd en diversiteit	539,7	155,3	122,7	119,5	230,2
6 Welzijn, zorg en sport	50,7	27,7	4,8	4,8	17,2
8 Duurzaamheid en water	124,6	10,4	65,1	64,4	44,1
9 Stedelijke ontwikkeling en wonen	88,4	48,1	6,2	4,9	27,6
10 Bestuur en ondersteuning	9,1	6,9	0,5	0,5	1,7
Bedrijfsvoering	179,1	65,9	33,1	33,1	78,6
Overzicht algemene dekkingsmiddelen	116,8	0,9	2,9	2,9	113,3
Totaal	**6.465,4**	**1.104,6**	**657,2**	**285,5**	**1.562,5**

In 2016 heeft de gemeente Amsterdam voor € 657,2 miljoen geïnvesteerd in materiële vaste activa (MVA). Dit investeringsvolume vertaalt zich voor € 285,5 miljoen in een stijging van de boekwaarde van het bezit van de gemeente. Het verschil tussen deze twee bedragen wordt veroorzaakt door bijdragen van derden (€ 217,6 miljoen) en onttrekkingen aan reserves die een direct verband hebben met de investeringen (€ 154,1 miljoen). Deze worden in mindering gebracht op de boekwaarde.

De grootste investeringen vonden plaats in programma's 3 Verkeer en openbare ruimte, 5 Onderwijs, jeugd en diversiteit en 8 Duurzaamheid en water.

In het programma Verkeer en openbare ruimte investeringen we substantieel in de aanleg van de Noord/Zuidlijn, in het Amsterdamse Metro Systeem (AMSYS) en in wegen, straten en pleinen. Binnen het programma Onderwijs, jeugd en diversiteit gaat het om investeringen in schoolgebouwen. En in het programma Duurzaamheid en water investeren we vooral in de eerste aanleg en de renovatie van rioleringen, in de drinkwatervoorziening en in het plaatsen van containers voor de inzameling van huisvuil.

[2] *De bruto investeringssom is de investeringssom inclusief bijdragen derden en onttrekkingen aan reserves. Het verschil tussen de kolommen 'Uitgaven 2016' en 'Bijboeking Boekwaarde 2016' wordt veroorzaakt door bijdragen van derden en onttrekkingen aan reserves in 2016.*

[3] *Restant investeringsruimte is de binnen de programma's aanwezige kredietruimte, die beschikbaar is voor het afronden van de lopende investeringsprojecten en waarvan de kapitaallasten zijn gedekt binnen de meerjarenbegroting.*

5.4.3 Ontwikkeling balanswaarde vaste activa vanwege investeringsuitgaven 2016

De stijging van de boekwaarde van de materieel vaste activa van de gemeente is € 132,7 miljoen minder dan begroot. De investeringsuitgaven in 2016 zijn achtergebleven bij de geprognosticeerde uitgaven. De verklaring op hoofdlijnen en per programma geven we hieronder.

Dienstverlening en informatie
De uitgaven voor de investeringen in informatievoorziening en in de gemeentelijke basisadministratie bleven € 9,4 miljoen achter op de planning.

Openbare orde en veiligheid
De investeringen in toezicht en handhaving van de openbare ruimte waren € 1,8 miljoen lager dan begroot en in het horeca(informatie)systeem is € 1,0 miljoen minder geïnvesteerd.

Verkeer en openbare ruimte
De stadsdelen Zuid en West investeerden € 17,1 miljoen minder dan begroot in parkeergarages. Verder is € 11,4 miljoen minder dan geraamd geïnvesteerd in openbare verlichting en verkeerssystemen, € 14,1 miljoen minder in groot onderhoud en vervanging wegen, € 6,7 miljoen minder in bruggen en tunnels en € 5,0 miljoen minder in het project IJsei.

Onderwijs, jeugd en diversiteit
Er is € 8,3 miljoen minder geïnvesteerd in onderwijshuisvesting dan begroot.

Welzijn, zorg en sport
Er is € 3,2 miljoen minder dan begroot geïnvesteerd in sportaccommodaties en de GGD investeerde € 2,0 miljoen minder dan begroot.

Duurzaamheid en water
De investeringen in ondergrondse containers zijn € 4,8 miljoen achtergebleven bij de raming. Aan drinkwaterdistributie is € 6,8 miljoen minder besteed en aan renovatie van riolering € 2,4 miljoen minder.

Stedelijke ontwikkeling en wonen
In gemeentelijk vastgoed is over 2016 € 28,6 miljoen minder geïnvesteerd dan werd geraamd. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om de verbouwing van de Stopera en de werf aan de Luchtvaartstraat.

Algemene dekkingsmiddelen
De uitgaven voor de vervanging van de belastingapplicatie bleven € 1,7 miljoen achter bij de raming.

5.4.4 Realisatie investeringen 2016 per programma

Investeringen hebben veelal een looptijd van meerdere jaren. Bij de financiële sturing op kredieten ligt het accent daarom op het totaal nog benodigde bedrag, ook wel genoemd: cost to complete. Bij de jaarrekening ligt de nadruk op de vraag of het investeringsproject binnen het beschikbaar gestelde krediet en binnen de gestelde termijn wordt gerealiseerd. De termijn waarbinnen een krediet tot besteding moet komen is in de regel niet langer dan vijf jaar. Aan langere looptijden ligt altijd een expliciet bestuurlijk besluit ten grondslag.

In het vervolg van deze paragraaf geven we per programma en programmaonderdeel aan:
- Wat de investeringsuitgaven zijn geweest in 2016
- Hoeveel kredieten kunnen worden beëindigd
- Wat het financieel effect daarvan is
- Voor hoeveel kredieten een verlenging van de looptijd wenselijk is

Programma 1 Dienstverlening en informatie

Bedragen x € 1.000 Programmaonderdeel	Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investerings-ruimte
1.1 Dienstverlening				
Begraafplaatsen en crematoria	450	227	100	123
Stadsloketten	10.425	2.239	1.466	5.813
Telefonie	1.150	0	0	1.150
1.2 Informatie				
Beheer analoge en digitale archieven/collecties	4.808	617	605	3.585
Beheer en onderhoud stelsel Basisinformatie	12.478	316	150	12.028
Totaal	**29.311**	**3.399**	**2.321**	**22.699**

Van de 32 lopende kredieten in programma Dienstverlening en informatie kunnen 18 kredieten worden beëindigd. Dat levert tot € 2,4 miljoen aan onbenut gebleven kredietruimte op. Het gaat hier vooral om een opschoning van oude kredieten van Stadsarchief. Het investeringsvoorstel van € 1,2 miljoen voor gegevensdistributie basisadministraties uit 2014 zal niet tot een kredietbesluit leiden. Dit werk maakt deel uit van het aanvullend budget voor de modernisering van het GBA, waar de gemeenteraad bij de vaststelling van de Begroting 2017 mee heeft ingestemd.

Programma 2 Openbare orde en veiligheid

Bedragen x € 1.000 Programmaonderdeel	Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investerings-ruimte
2.2 OVV-vergunning,toezicht en handhaving				
Toezicht en handhaving openbare ruimte	1.815	0	0	1.815
2.3 Veiligheid				
Toezicht en handhaving openbare ruimte	300	0	300	0
Veiligheidsprojecten	1.015	38	0	977
Totaal	**3.130**	**38**	**300**	**2.792**

Eén van zeven lopende kredieten in dit programma wordt beëindigd. Op de overige kredieten zijn in 2016 geen uitgaven verantwoord.

Programma 3 Verkeer en openbare ruimte

Bedragen x € 1.000		Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investerings-ruimte
Programmaonderdeel					
3.1	Openbaar vervoer				
	Amsterdam Metro System (Amsys)	830.900	0	81.503	294.983
	Noord-Zuidlijn	3.142.167	719.006	188.486	191.453
	Openbaar vervoer	154.723	0	46.470	58.019
	Renovatie Oostlijn	347.998	0	19.612	50.253
3.2	Parkeren				
	Parkeren	144.012	6.125	18.334	115.804
3.3	Verkeersmaatregelen en openbare ruimte				
	Openbare verlichting en stadsilluminatie	73.740	16.852	6.508	41.580
	Verkeerssystemen	29.782	7.624	5.127	15.510
3.4	Wegen, straten en pleinen				
	Groot onderhoud en vervanging	366.420	19.074	29.459	211.810
	IJsei	168.895	1.249	6.163	13.778
	Kades, bruggen en tunnels	94.687	15.590	17.171	31.006
3.5	Groen en recreatie				
	Openbaar groen	1.180	413	512	210
Totaal		**5.324.504**	**785.933**	**419.346**	**1.024.406**

Van de 163 lopende kredieten in het programma Verkeer en openbare ruimte kunnen er 50 worden beëindigd met in totaal € 61 miljoen aan onbenut gebleven kredietruimte. Daarvan is ruim € 53,0 miljoen het gevolg van het beëindigen van het krediet voor de Singelgrachtgarage. Door afspraken in het coalitieakkoord 2014-2018 viel de dekking voor de door de stadsdelen Centrum en West in 2013 genomen kredietbesluiten voor deze garage weg. Het project is eind 2014 tijdelijk stopgezet en is vervolgens een stedelijk project geworden. In de tweede helft van 2017 zal de raad gevraagd worden een kredietbesluit vast te stellen.

Na het beëindigen van kredieten voor openbare verlichting blijft een onbestede kredietruimte van € 6,2 miljoen over. We stellen voor een deel van deze vrijval in te zetten voor de dekking van de verwachte tekorten op de na 2016 doorlopende of aan te vragen kredieten voor de brug Bullebak (€ 1,98 miljoen), de IJtunnel (€ 1,5 miljoen) en de Latjesbrug, de Kattenslootbrug en de Overtoomsesluis (€ 60.000).

Naast de af te sluiten kredieten zijn er ook zes investeringsvoorstellen voor (de voorbereiding van) infrastructurele werken die bij de jaarrekening worden beëindigd. Het betreft onder meer de reservering van kredietruimte voor het Stationseiland/De Entree. Begin 2016 is besloten dat deze ruimte wordt toegevoegd aan het totale uitvoeringskrediet voor de Entree.
Voor de Zuidas is het verwijderen van de keerlus van tramlijn 16 en 24 het moment om de rijweg van De Boelelaan tussen Van der Boechorststraat en Buitenveldertselaan op te pakken. Dan kunnen we het definitieve profiel van de straat aanleggen. De reconstructie van dit deel van de Boelelaan staat vooralsnog gepland voor 2023 of 2024. In totaal zal een investeringsbedrag van € 1,0 miljoen niet besteed worden.

Van de lopende kredieten in programma Verkeer en openbare ruimte vragen we voor vijftien kredieten verlenging van de looptijd. Het gaat daarbij onder andere om de kredieten voor de parkeergarages Archiefterrein en Stadionplein, het uitvoeringskrediet Damrak en de reconstructie Ghandilaan in Nieuw-West.
De werkzaamheden op het Damrak zijn eind 2016 afgerond, maar het uitvoeringskrediet kunnen we nog niet beëindigen. In het uitvoeringskrediet Damrak zijn ook financiële middelen opgenomen voor de aanschaf van natuursteen voor het Rokin (inclusief Oude Turfmarkt) en het Beursplein. Het

aanbrengen van natuursteen op alle deelprojecten en de financiële afhandeling daarvan zullen doorlopen tot en met 2019.
In bijlage *11.3d Lopende kredieten per programma* staat per krediet aangegeven of verlenging van de looptijd nodig is.

Programma 5 Onderwijs, jeugd en diversiteit

Bedragen x € 1.000 Programmaonderdeel	Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investeringsruimte
5.1 Onderwijs en voorschoolse educatie				
Apparaat OJZ	350	89	0	13
Energieke Scholen	28.000	2.520	5.023	20.457
JEUGD	4.090	2.892	173	1.024
Primair Onderwijs	192.315	44.147	37.392	98.069
Voortgezet Onderwijs	314.902	105.680	80.067	110.598
Totaal	**539.657**	**155.328**	**122.656**	**230.161**

Van de 463 lopende kredieten in dit programma kunnen 200 kredieten worden beëindigd met een totale onbenut gebleven kredietruimte van € 11,3 miljoen. De raad zette de vrijval al eind november 2016 in bij de vaststelling van het Huisvestingsprogramma 2017.

Van de lopende kredieten in het programma Onderwijs, jeugd en diversiteit is voor negen kredieten een verlenging van de looptijd aangevraagd. Het betreft hier investeringen in de schoolgebouwen A.G. Bellschool en De Wetering. In bijlage *11.3d Lopende kredieten per programma* staat voor welke kredieten een verlenging van de looptijd wordt gevraagd.

Programma 6 Welzijn, zorg en sport

Bedragen x € 1.000 Programmaonderdeel	Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investeringsruimte
6.1 Gezondheidszorg				
Gemeentelijke gezondheidsdienst	2.879	90	784	2.004
6.5 Sport				
Sportaccommodaties	47.800	27.575	4.033	15.162
Totaal	**50.679**	**27.666**	**4.818**	**17.166**

Van de 96 lopende kredieten in het programma Welzijn, zorg en sport kunnen er 57 worden beëindigd. Het geeft een onderschrijding op de beschikbaar gestelde kredietruimte van in totaal € 5,0 miljoen.

Programma 8 Duurzaamheid en water

Bedragen x € 1.000 Programmaonderdeel	Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investerings-ruimte
8.1 Duurzaamheid				
Duurzaamheidsactiviteiten	88	-182	114	0
8.2 Afval				
Afval	39.862	5.452	12.035	22.376
8.3 Water				
Drinkwater	28.670	0	25.653	3.017
Oppervlaktewater- en vaarwegbeheer	30.430	3.976	6.129	15.467
Rioleringstaken	25.570	1.163	21.124	3.283
Totaal	**124.620**	**10.409**	**65.055**	**44.143**

Van de 32 lopende kredieten in het programma Duurzaamheid en water kunnen er 22 worden beëindigd met een totale onderschrijding van € 22,0 miljoen. Er worden zeven kredieten voor ondergrondse afvalcontainers beëindigd waarbij € 17,0 miljoen overblijft. We stellen voor dit resterende bedrag toe te voegen aan de kredietruimte voor vervanging van ondergrondse containers in 2017.

Programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen

Bedragen x € 1.000 Programmaonderdeel	Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investerings-ruimte
9.1 Gemeentelijk Vastgoed				
Gemeentelijk Vastgoed	75.205	39.725	5.207	25.678
Parkeren	8.230	7.346	960	0
9.4 Grond en ontwikkeling				
Fondsbeheer	5.000	1.036	49	1.933
Totaal	**88.435**	**48.106**	**6.217**	**27.611**

Van de 37 lopende kredieten in het programma Stedelijke ontwikkeling en wonen, kunnen er 22 binnen het programmaonderdeel Gemeentelijk vastgoed worden beëindigd met een onbenutte kredietruimte van in totaal € 9,4 miljoen.

Programma 10 Bestuur en ondersteuning

Bedragen x € 1.000 Programmaonderdeel	Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investerings-ruimte
Inrichting Amsterdams Financieel Systeem	7.500	5.684	154	1.662
Vervanging Andreas	1.600	1.231	307	0
Totaal	**9.100**	**6.915**	**462**	**1.662**

De twee lopende kredieten in dit programma kunnen beide worden beëindigd.

Bedrijfsvoering

Bedragen x € 1.000 Programmaonderdeel		Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investerings-ruimte
11.1	Bedrijfsvoering				
	Huisvesting	124.538	55.777	7.775	60.986
	ICT en informatievoorziening	44.698	10.127	16.800	16.531
	Materiaaldienst	654	0	349	0
	Wagenpark	9.200	0	8.153	1.047
Totaal		**179.090**	**65.904**	**33.076**	**78.563**

Van de 89 lopende kredieten van bedrijfsvoering kunnen er 49 worden beëindigd met een onbenutte kredietruimte van in totaal € 15,7 miljoen. Hiervan is € 7,7 miljoen afkomstig van kredieten voor gemeentelijke huisvesting (vooral afronding eerste deel verbouwing van de Stopera en de renovatie van het Tuinstadhuis Nieuw-West). Beëindigen van ICT-kredieten levert een onbenutte kredietruimte op van € 5,3 miljoen. Voorgesteld wordt om hiervan € 3,2 miljoen over te hevelen naar 2017 aangezien niet alle geplande vervangingsinvesteringen, bijvoorbeeld die in werkstations, wifi en vaste telefonie, in 2016 zijn gebruikt. Van het vervangingskrediet Wagenpark bleef eind 2016 nog € 1,0 miljoen over. We stellen voor ook dit bedrag over te hevelen naar het vervangingskrediet voor 2017, ten einde de geplande vervanging van voertuigen alsnog te kunnen uitvoeren.

Onderdeel algemene dekkingsmiddelen

Bedragen x € 1.000 Programmaonderdeel		Totale bruto investeringssom t/m 2016	Boekwaarde per 31-12-2015	Uitgave 2016	Restant investerings-ruimte
12.1	Erfpacht				
	Uitvoering erfpachtbeleid	2.250	881	120	1.497
12.8	Overige eigen middelen				
	Bijdrage tweede zeesluis	107.596	0	0	107.596
	ICT en informatievoorziening	7.000	0	2.826	4.174
Totaal		**116.846**	**881**	**2.946**	**113.267**

Voor het onderdeel Algemene dekkingsmiddelen is er een lopend krediet voor informatievoorziening rond het erfpachtbeleid, voor de vervanging van de belastingapplicatie en voor een bijdrage van de gemeente aan de investering in de tweede zeesluis. Dit laatste krediet kan worden beëindigd omdat het Havenbedrijf Amsterdam de bijdrage van de gemeente aan de financiering van de zeesluis zal voldoen.

5.5 Vereveningsfonds

In het Vereveningsfonds worden de resultaten van de Amsterdamse grondexploitaties met elkaar verrekend. Het Vereveningsfonds bestaat uit de verzameling van reserves en voorzieningen die gerelateerd zijn aan de gebiedsontwikkeling. De resultaten van het geheel van gebiedsontwikkelingsprojecten in Amsterdam is opgenomen binnen het Vereveningsfonds met uitzondering van de Zuidas, waarvoor een afzonderlijke reserve geldt. Het Vereveningsfonds omvat een portefeuille van 178 afzonderlijke grondexploitaties. Deze grondexploitaties worden periodiek geactualiseerd. Onderstaande cijfers zijn gebaseerd op de Eindejaarsrapportage 2016 van alle plannen. De plannen laten in het licht van de huidige economische omstandigheden in totaliteit een zeer positief beeld zien.

Deze paragraaf gaat voornamelijk in op de in 2016 behaalde resultaten.

5.5.1 Programma 2016

Alvorens in te gaan op de financiële resultaten van de plannen in 2016 bespreken wij eerst de uitkomsten van het in de grondexploitaties te realiseren programma.
Het doel van de plannen is bouwrijpe kavels te realiseren en in erfpacht uit te geven, waarmee we andere partijen in de gelegenheid stellen om afgesproken vastgoedprogramma's te realiseren. De tabel hieronder geeft een overzicht van gronduitgiften onderverdeeld naar programmacategorie. Over het algemeen start de bouw van dit programma over een half tot twee jaar, afhankelijk van de planning van hen die de programma's gaan realiseren.

Realisatie programma 2016

Vastgoedsegment realisatie 2016

Bedragen x € 1 miljoen **Vastgoedsegment**	**Realisatie 2016 aantal woningen**	**Realisatie 2016 aantal m2 bvo**	**Realisatie 2016**
Woningen	4.376		170,0
Kantoren		2.180,0	1,0
Bedrijfsruimte		56.712,0	15,0
Hotel		76.367,0	39,0
Winkelruimte		4.060,0	4,0
Overige bestemmingen			10,0
Totaal	**4.376**	**139.319,0**	**239,0**

5.5.2 Kasstromen 2016

Halverwege 2016 is het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (Stifo) opgeheven. Per 1 juli 2016 is een eindbalans opgesteld waarbij het gronddeel van het Stifo vanaf dat moment is opgenomen in het Vereveningsfonds. In onderstaande tabel zijn daarom ook de kasstromen van 2016 van het Stifo weergegeven die deel zijn gaan uitmaken van het Vereveningsfonds.

In 2016 zijn de volgende kasstromen in het Vereveningsfonds gerealiseerd (zie tabel op de volgende pagina).

Kasstromen binnen het Vereveningsfonds 2016

Bedragen x € 1 miljoen	Inkomsten	Uitgaven	Saldo
Actieve plannen			
GenO gronduitgiften	198,0		198,0
Overige inkomsten GenO	143,4		143,4
Stadsdelen gronduitgiften	40,6		40,6
Overige inkomsten Stadsdelen	4,4		4,4
Proceskosten GenO		-29,0	-29,0
Uitvoeringskosten GenO		-137,1	-137,1
Uitgaven Stadsdelen		-38,6	-38,6
Subtotaal actieve plannen	**386,4**	**-204,7**	**181,7**
Planinitiatieven	0,5	-5,2	-4,7
Subtotaal planinitiatieven	**0,5**	**-5,2**	**-4,7**
Eerste helft 2016 binnen Gronddeel Stimuleringsfonds			
Rentevergoeding 3,5% voor half jaar over €207 miljoen	3,6		3,6
Meerwaarde erfpacht eerste helft 2016	6,0		6,0
ACE	0,1		0,1
Uitbetalingen in eerste helft 2016 (voornamelijk ROK-plannen)		-3,1	-3,1
Overheveling corporatiebudget		-22,0	-22,0
Correctie op eindbalans		-2,8	-2,8
Subtotaal Gronddeel Stimuleringsfonds	9,7	-27,9	-18,2
Reserve algemeen deel			
Rente vergoeding	8,4		8,4
Rente vergoeding reserve Foodcenter	0,4		0,4
Bijdrage uit verkoop corporatie woningen eerste helft 2016	6,0		6,0
Bijdrage uit verkoop corporatie woningen tweede helft 2016	4,9		4,9
Meerwaarde erfpacht tweede helft 2016	8,8		8,8
Opgetreden risico		-7,5	-7,5
Overhead		-7,3	-7,3
Niet doorberekende proceskosten		-2,9	-2,9
Vergoeding proceskosten fase 1 Stadsdelen		-0,5	-0,5
Overige kosten		-2,7	-2,7
Afdracht andere programma's hernieuwd coalitieakkoord		-15,0	-15,0
Subtotaal reserve algemeen deel	**28,5**	**-35,9**	**-7,4**
Marineterrein	1,2	-2,3	-1,1
POR Zuidelijke IJoevers		-4,0	-4,0
Subtotaal Marineterrein en POR Zuidelijke IJoevers	**1,2**	**-6,3**	**-5,1**

Het Vereveningsfonds omvat een groot aantal actieve plannen. Daarnaast worden ook zaken rechtstreeks verrekend met de Reserve algemeen deel van het Vereveningsfonds. Sinds 2014 kennen de plannen van het Vereveningsfonds positieve kasstromen Dit komt door de toenemende vraag naar grond en vastgoed en de gestegen grondprijzen waardoor de inkomsten fors zijn gestegen. De omvangrijke investeringen zoals verwervingen, sloop en bovenwijkse voorzieningen hebben in de meeste plannen voor 2014 plaatsgevonden waardoor het niveau van de investeringen relatief laag is. Ook in 2016 zijn hoge positieve kasstromen behaald. In 2016 zijn meer inkomsten gerealiseerd.

5.5.3 Balansmutaties 2016

Door de invoering van het Besluit begroting en verantwoording voor grondexploitaties per 2016 is een groot aantal veranderingen doorgevoerd. Hierover heeft in november 2016 besluitvorming plaatsgevonden in de gemeenteraad. In de presentatie van de Jaarrekening 2016 is nieuw dat vanaf 2016 kosten van planinitiatieven, vooruitlopend op een toekomstige grondexploitatie mogen worden geactiveerd onder Immateriële vaste activa. De voorziening voor plantekorten is met ingang van 2016 in mindering gebracht op het Onderhanden werk (het zogenaamde 'Grondproductiekapitaal').

Immaterieel vast actief

Mutaties immaterieel vast actief Vereveningsfonds

Bedragen x € 1 miljoen	**2016**	**2015**	**Verschil**
Immaterieel vast actief planinitiatieven	4,7		4,7
Totaal	**4,7**	**0,0**	**4,7**

De kosten zijn onder meer voorbereidingskosten Jan Evertsenstraat en Amstelkwartier 3.

Onderhanden werk – Bouwgrond in Exploitatie

Mutaties onderhanden werk Bouwgrond in exploitatie

Bedragen x € 1 miljoen	**2016**	**2015**	**Verschil**
Onderhanden werk	-117,0	-67,6	-49,4
Voorziening Plantekorten	-240,4		-240,4
Totaal	**-357,4**	**-67,6**	**-289,8**

Als gevolg van het mindering brengen van de voorziening plantekorten op het Onderhanden werk is de negatieve stand fors toegenomen. Zie hiervoor verder de toelichting bij balanspost Voorraden.

Mutaties reserves Vereveningsfonds

Mutaties reserves Vereveningsfonds

Bedragen x € 1 miljoen	**2016**	**2015**	**Verschil**
Reserve Vereveningsfonds algemeen deel	380,8	269,0	111,8
Reserves Stimuleringsfonds		96,4	-96,4
Reserve Transformatie		2,5	-2,5
Reserve Foodcenter		11,6	-11,6
Reserves kleine plannen Stadsdelen		6,1	-6,1
Reserve POR Zuidelijke IJoevers	12,1	16,1	-4,0
Reserve Marineterrein	4,3	5,4	-1,1
Totaal	**397,2**	**407,1**	**-9,9**

Door het opheffen van de reserves 'Transformatie', 'Foodcenter' en 'Stifo' en het onderbrengen van deze reserves in het Vereveningsfonds heeft een verschuiving plaatsgevonden. Deze toevoeging heeft ook effecten op het weerstandsvermogen en de vereveningsruimte. De opheffing van de reserve 'Stifo' heeft tot een toename van de vereveningsruimte geleid. Per saldo zijn de reserves gedaald als gevolg van de afdrachten aan andere programma's. Dit is gebaseerd op de besluitvorming van de Voorjaarsnota 2016 en het gevolg van het opheffen van het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting. Van de algemene reserve valt een deel aan te merken als vereveningsruimte. Deze vereveningsruimte bedraagt ultimo 2016 € 213,6 miljoen.

Mutaties voorzieningen Vereveningsfonds

Mutaties voorzieningen Vereveningsfonds

Bedragen x € 1 miljoen	**2016**	**2015**	**Verschil**
Voorziening Plantekorten (inclusief Stadsdelen)		41,0	-41,0
Voorzieningen Stimuleringsfonds		110,6	-110,6
Voorziening grondgerelateerde investeringen buiten plan	22,7		22,7
Totaal	**22,7**	**151,6**	**-128,9**

Eind 2016 is door de regelgeving van het Besluit begroting en verantwoording gemeenten en provincies voor grondexploitaties de voorziening plantekorten opgenomen onder het onderhanden werk. Tot en met 2015 werd deze voorziening verantwoord aan de creditzijde van de balans in samenhang met andere voorzieningen. De reden om deze voorziening in mindering te brengen op het onderhanden werk heeft te maken met het afwaarderen van het onderhanden werk (zie hierboven: *Onderhanden werk – Bouwgrond in Exploitatie*).

5.5.4 Kassaldo

De balansposities worden ook uitgedrukt in het gerealiseerd kassaldo dat binnen het Vereveningsfonds aanwezig is. Door de gunstige stand van het Onderhanden werk zijn er meer cumulatieve inkomsten dan uitgaven en is het kassaldo hoog.

Mutaties kassaldo

Bedragen x € 1 miljoen	**2016**	**2015**	**Verschil**
Reserves	397,2	407,1	-9,9
Voorzieningen	22,7	151,6	-128,9
Immaterieel vast actief	-4,7	0,0	-4,7
Onderhanden werk	357,4	67,6	289,8
Totaal	**772,6**	**626,3**	**146,3**

Door de overname van het Stifo, de Transformatiereserve en de reserve Foodcenter verschilt het kassaldo eind 2015 met het kassaldo zoals opgenomen in de Jaarrekening 2015. Om beide jaren toch goed te kunnen vergelijken zijn de beginposities ook toegerekend aan het Vereveningsfonds.

Binnen het kassaldo en specifiek binnen de bestemmingsreserve algemeen deel het Vereveningsfonds is onder meer onderscheid gemaakt in het deel dat eind 2016 is aangemerkt als weerstandsvermogen en de verdiende vereveningsruimte. De verdiende vereveningsruimte bedraagt eind 2016 € 213,6 miljoen.

5.5.5 Overzicht mutaties 2016 van de reserve algemeen deel Vereveningsfonds

In onderstaande tabel is de realisatie van 2016 weergeven naast de Begroting 2016 (die najaar 2016 is opgesteld) en de eerdere raming van de Eindejaarsrapportage 2015.

Raming versus realisatie Vereveningsfonds algemeen deel

Bedragen x € 1 miljoen	Realisatie 2016	Begroting Najaarsnota 2016	Raming ERF 2015	Realisatie 2015
Reserve Vereveningsfonds algemeen deel begin 2016	268,9	269,0	268,9	169,9
Rentevergoeding	8,4	5,0	4,0	3,0
Tussentijdse winstnemingen	136,0	99,0	61,0	95,0
Planafsluitingen	3,6			4,0
Overheveling reserves Stadsdelen	6,6	4,0		
Opheffing Transformatiereserve	2,6	3,0		
Vrijval reserve				2,0
Omzetting Foodcenter		-4,0		
Bijdragen in verkoop van corporatiewoningen en ACE tweede helft 2016	4,9			
Bouwen aan de Stad, bijdrage verkoopwoningen en afdracht Stimuleringsfonds	20,1	16,0	21,0	23,0
Opheffing Stimuleringsfonds overdracht reserves	79,0			
Verrekening samenwerkingsafspraken corporaties	-24,7			
Opneming reserve Foodcenter in Vereveningsfonds	12,1			
Meerwaarde erfpacht corporaties	8,8			
Schadeloosstelling	-7,5	-12,0		
Onvoorzien		-4,0	-7,0	
Verhoging voorzieningen tekortplannen (en voorfinanciering)	-80,7	-4,0		1,0
Voorfinanciering		-69,0		
Toename voorziening ten behoeve van bijdragen	-27,9			
Niet doorberekende proceskosten	-2,9		-28,0	-21,0
Overhead (apparaat)	-7,3	-5,0	-4,0	-4,0
Stelpost Bodem			-9,0	
Intensivering			-5,0	
Afdracht aan AD hernieuwd coalitieakkoord	-15,0	-15,0		
Vergoeding proceskosten Stadsdelen voor Strategiebesluit	-0,5			
Verrekeningen Nieuw-West	-1,7			
Verrekeningen Sciencepark	0,7			
Overige kosten	-2,7	-6,0	-6,0	-4,0
Toename reserve	**111,9**	**8,0**	**27,0**	**99,0**
Reserve Vereveningsfonds algemeen deel eind 2016	**380,8**	**277,0**	**295,9**	**268,9**

De belangrijkste verklaring voor het verschil van € 104 miljoen tussen de Jaarrekening 2016 en de Begroting 2016 (als vastgesteld bij de Najaarsnota 2016) bestaat uit de hogere gerealiseerde tussentijdse winstnemingen en het eenmalig voordelig saldo van circa € 65 miljoen uit de opheffing van het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting.

5.5.6 Prognose netto contante waarde actieve portefeuille ná risicoafslagen

Bij het jaarverslag wordt ook een korte beschouwing gegeven over de verwachtingen van de ontwikkeling van de actieve portefeuille.

Bij de prognose wordt rekening gehouden met twee risico-afslagen, generiek en een plan-specifiek. Generieke risico's betreffen conjuncturele aanpassingen van onder meer hogere of lagere grondprijzen, vraaguitval enzovoort, die een gelijktijdig effect hebben op de gehele portefeuille. Bij dit type risico's zijn meerdere scenario's opgesteld, variërend van een nog verder stijgende markt en een simulatie van een crisisscenario vergelijkbaar met de crisis van de jaren 2008-2013. Verder zijn specifiek per plan de vastgestelde risico's geanalyseerd en geactualiseerd en vastgelegd in het gemeente brede risicosysteem Naris. De resultaten van de netto contante waarden zijn weergegeven in onderstaande tabel. Hierbij hebben we rekening gehouden met de scenario's en plan-specifieke risico's.

In de tabel is per scenario (generiek) de netto contante waarde van de toekomstige inkomsten minus de toekomstige investeringen van alle actieve plannen in het Vereveningsfonds weergegeven. De inkomsten en uitgaven zijn netto contant gemaakt met 2 procent. Deze discontovoet is sinds 2016 voorgeschreven. Het basisscenario is de optelsom van de plannen en het realistische scenario is gebaseerd op een minder optimistische planning waarbij de realisatie van uitgiften en bouwrijp maken minder snel wordt gerealiseerd. In alle scenario's is rekening gehouden met planspecifieke risico's. Deze zijn geïdentificeerd per plan.

Scenario's -Toekomstige Netto Contant Waarden

Bedragen x € 1 miljoen	**Generiek**	**Specifiek**	**Saldo**
Basis	786,0	104,0	682,0
Ambitieus	901,0	104,0	797,0
Realistisch	767,0	104,0	663,0
Crisis	281,0	104,0	177,0

5.5.7 Duiding

De tabel laat zien dat de toekomstige waarde van de actieve plannen positief is, ook in een crisisscenario en rekening houdend met de in mindering gebrachte plan specifieke risico's.

Portefeuillehouder: wethouder Ivens

5.6 Rekening ISV

Beschrijving van de verwerkte gegevens

De rekening Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) is een bundeling van bestedingengegevens van zes bestuurscommissies en vijf resultaatverantwoordelijke eenheden (rve's).
De voorliggende rekening heeft betrekking op de afwikkeling van ISV-posten waarop gezamenlijk, gemeten op 1 januari 2016, circa € 51 miljoen open stond. Het grootste deel van dit bedrag is toegekend aan projecten bij de begrotingen 2014 en eerder. Circa € 6 miljoen is later ingevuld bij de besluitvorming over de Voorjaarsnota in 2015 en 2016. Het betreft het programma woningkwaliteit (€ 2,5 miljoen), de projectorganisatie bestuursopdracht ontwikkelbuurten (€ 2 miljoen), atelierwoningen (€ 1,1 miljoen) en haalbaarheidsonderzoeken en kleine subsidies monumentenzorg (€ 0,3 miljoen).

Tot 2010 werden de verzamelde rekeninggegevens gebruikt voor zowel de binnengemeentelijk als buitengemeentelijke financiële verantwoording. De wettelijk verplichte verantwoording aan het rijk is in 2010 met de overgang van het ISV van een specifieke doeluitkering naar een decentralisatie-uitkering (als onderdeel van het gemeentefonds) komen te vervallen. Binnengemeentelijk blijft de rekening van het ISV deel uitmaken van de reguliere planning & controlcyclus.

De belangrijkste rekeninguitkomsten in 2016

Totale uitgavenbedrag
Het totaal van de bestedingen in 2016 bedraagt € 14,8 miljoen. In tabel 1 zijn de cijfers over de voeding en besteding van het fonds zowel over het rekeningjaar 2016 als over de hele ISV-periode 2000 t/m 2016 weergegeven. Per saldo was (over de hele periode 2010-2016) een bedrag van circa € 809,4 miljoen beschikbaar voor de stedelijke vernieuwing. Ultimo 2016 is van dat bedrag circa € 789,6 miljoen besteed en verantwoord. Er resteert nog circa € 19,8 miljoen.

Kerngegevens ISV 2016 en 2000-2016

Bedragen x € 1.000	**2016**	**2000-2016**
Rijksstorting	0,0	793,1
Overige bijdragen Rijk en (Stads-) provincie	0,0	7,1
Bijdragen gemeente	0,0	83,1
Bijgeschreven rente	0,9	51,8
Af: Uitnamen	17,3	125,8
Voeding	-16,4	809,4
Af: Bestedingen	14,8	789,6
Voeding minus bestedingen	-31,1	19,8

Rekeningresultaat

Het eindsaldo van het fonds ultimo 2016 bedraagt € 19,8 mjiljoen. Deze uitkomst is de resultante van:
a de beginstand van het fonds op 1 januari 2016: € 50.9 miljoen;
b de door het rijk gestorte bedragen in het fonds: € 0;
c de stortingen door stadsdelen van eigen middelen in het eigen fonds sleutelbedragen: € 0;
d de uitgaven in 2016: € 14,8 miljoen;
e de gekweekte rente: € 0,9 miljoen;
f een uitname van de restant-budgetten voor de sanering van voormalige gasfabriekterreinen: € 17.3 miljoen.

Het eindsaldo wordt afgezet tegen het totaal van de gevraagde reserveringen door stadsdelen en rve's van € 16.5 miljoen. Het verschil van € 3.3 miljoen vormt het rekeningresultaat van het ISV over 2016.

Verklaring van het rekeningresultaat
De rekeninguitkomst wordt voor een belangrijk deel verklaard door het inboeken van de reeds eerder geraamde gekweekte rente van € 0,9 miljoen.
Een tweede factor die van invloed is op het rekeningresultaat is het raadsbesluit over de 8-Maandsrapportage waarmee de raad op 18 december 2014 de stadsdelen nog tot eind 2016 in de gelegenheid heeft gesteld om lopende ISV-projecten/activiteiten die ten laste komen van de restant-sleutelbedragen financieel af te wikkelen. Dat is vier stadsdelen niet (helemaal) gelukt: in totaal resteert een bedrag van € 2,4 miljoen dat als volgt is verdeeld over de vier stadsdelen:

Bedragen in euro

Stadsdeel Centrum	333.586
Stadsdeel West	1.781.946
Stadsdeel Oost	2.535
Stadsdeel Nieuw West	290.568
Totaal	**2.408.635**

Vanaf 2000 zijn elk jaar sleutelbedragen ISV toegekend die de stadsdelen hebben ingezet voor de stedelijke vernieuwing. In totaal gaat het om een bedrag van zo'n € 299 miljoen. Daar is de gekweekte rente van € 17,3 miljoen en enkele eigen bijdragen van de stadsdelen aan toegevoegd. Over de hele periode 2000-2014 hebben de stadsdelen circa € 320 miljoen aan sleutelbedragen tot hun beschikking gekregen. Daarvan is ultimo 2016 circa € 2,4 miljoen, dat wil zeggen 0,75% niet tot besteding gebracht.

Een derde factor is de gemelde onderbesteding op enkele budgetten monumentenzorg. De onderbestedingen komen voort uit een projectbezuiniging cq. een strakke financiële planning.

Vrijval op ISV-budgetten rve Monumenten

Bedragen in euro

Jaar	Nr	Project		Begroting	Vrijval
2013	3019	Diamantstraat 134 (voormalig badhuis)	mz	19.730	9.155
2014	3016	Rietwijkerstraat 55-77, Tobiasschool	mz	98.145	8.723
Totaal				**117.875**	**17.878**

Naast de rente en de vrijval wordt het rekeningresultaat bepaald door een klein bedrag dat vorig jaar bij de afronding van het rekeningresultaat te veel is herbelegd. Het gaat om een relatief klein bedrag dat het rekeningresultaat verlaagt met € 32.510.

Per saldo komt het rekeningresultaat van het ISV over 2016 uit op een bedrag van € 3,3 miljoen.

Reservering van restanten op (oude) ISV-posten

Algemeen
Het totale bedrag aan restanten op ISV-posten dat op grond van de opgaven van de verschillende budgethouders ultimo 2016 gereserveerd moet blijven, beloopt € 16,4 miljoen. Ten opzichte van een jaar eerder is het te reserveren bedrag afgenomen met € 31,2 miljoen. De verklaring voor deze substantiële afname ligt besloten in het feit dat het ISV na 2014 niet meer wordt gevoed met rijksbijdragen, een uitname van circa €17,3 miljoen aan budgetten *Bodemsanering gasfabrieken* en de vrijval op de niet bestede sleutelbedragen van stadsdelen. Het te reserveren bedrag ad. € 16,4 miljoen is als volgt verdeeld over de rve's en stadsdelen:

Te reserveren restant-budgetten ultimo 2015 en ultimo 2016

Bedragen x € 1 miljoen	31-12-2015	31-12-2016
Rve's	38,6	16,2
Stadsdelen, sleutelbedragen	8,8	0
Stadsdelen, knelpunten	0,2	0,2
Totaal	**47,6**	**16,4**

Restanten op ISV-posten naar begrotingsjaar

Om een beeld te krijgen van de tijd dat de restantposten gereserveerd staan is in de tabel een onderverdeling gemaakt naar het jaar waarin de te reserveren bedragen (exclusief de sleutelbedragen van de stadsdelen) zijn toegekend:

Te reserveren bedragen ultimo 2015 en 2016 naar begrotingsjaar

Bedragen x € 1 miljoen	31-12-2015	31-12-2016
2008	0,6	0
2009	1,5	1,2
2010	1,2	1,2
2011	0	0
2012	4,4	1,7
2013	10,3	1,9
2014	18,1	4,6
2015	0	0
2016	2,6	5,9
Totaal	**38,8**	**16,4**

De posten uit de begrotingen 2009 t/m 2014 staan inmiddels 3 jaar of langer gereserveerd. Het te reserveren bedrag op deze oude posten telt op tot bijna € 16,4 miljoen. De budgethouders hebben aangegeven dat zij ook in 2017 uitgaven ten laste van deze oude posten willen brengen.

Restanten Centraalstedelijke- en Grootstedelijke posten, toelichting per kostensoort
Per kostensoort volgt hierna een toelichting bij de restantbudgetten op de centraalstedelijke- en grootstedelijke posten uit de begrotingsjaren 2008 en later.

Bodemsanering gasfabrieken (€ 17,3 miljoen).
Vanaf 2010 zijn er jaarlijks in het kader van de verdeelbesluiten ISV bedragen toegekend voor de sanering van de terreinen waar gasfabrieken hebben gestaan. Het betreft de Ooster-, Wester-, en Zuidergasfabriek, aangevuld met de locatie Marnixstraat, waarvoor in totaal binnen de begroting van het ISV € 46,3 miljoen is vrijgemaakt. Van het budget resteert op 1-1-2016 nog € 17,3 miljoen.
In 2016 heeft de raad bij de najaarsnota besloten om de resterende middelen ad. € 17,3 miljoen. uit te nemen ten gunste van de nieuwe reserve *Stedelijke bodemsanering en nazorg*. Als gevolg van dit besluit resteert op 1-1-2017 voor dit doel geen budget meer in het ISV.

Bedragen x € 1 miljoen				Begroting[1]	Restant	Financiële
Jaar	**Nr**	**Project**			**1-1-2017**	**afwikkeling**
2012	7090	Bodemsanering Gasfabrieken	g&o	9,2	0	-
2013	7090	Bodemsanering Gasfabrieken	g&o	10,3	0	-
2014	7090	Bodemsanering gasfabrieken	g&o	10.,4	0	-
Totaal				**29,8**	**0**	

Broedplaatsenbudget (€ 3,3 miljoen)
Vanaf 2004 zijn vanuit ISV middelen beschikbaar gesteld voor broedplaatsen. De laatste reguliere bijdrage is toegekend in het begrotingsjaar 2010. Totaal is € 13,8 miljoen ten laste gebracht van het ISV. Bij de voorjaarsnota 2015 is binnen het budget voor broedplaatsen een bedrag van €1,1 miljoen. beschikbaar gesteld voor atelierwoningen. Er resteert op 1 januari 2017 nog zo'n € 3,3 miljoen.

Bedragen x € 1 miljoen				Begroting	Restant	Financiële
Jaar	**Nr**	**Project**			**1-1-2017**	**afwikkeling**
2009	2050	Broedplaatsen	g&o	1,5	1,2	2018
2010	2050	Broedplaatsen	g&o	1,0	1,0	2018
2016	2050	Broedplaatsen, Atelierwoningen (cf. Voorjaarsnota 2015)	g&o		1,1	2018
Totaal				**2,5**	**3,3**	

Bij de middelen voor broedplaatsen loopt de besteding niet parallel met de beschikbaar gestelde middelen, aangezien het opstarten en ontwikkelen van broedplaatsen een langdurig en ingewikkeld proces is. Voor een deel van de reservering zijn beschikkingen uitgeschreven. Voor een ander deel is de ruimte belegd voor broedplaatsen waar op ambtelijk en/of bestuurlijk niveau toezeggingen zijn gedaan die nog niet in subsidiebeschikkingen zijn vastgelegd, maar waar de gemeente zich wel aan heeft verplicht. De verwachting is dat de laatste broedplaatsgelden in 2018 financieel afgewikkeld worden.

Sanering verkeerslawaai (€ 4,9 miljoen)
Vanaf 2003 zijn substantiële bedragen uit het ISV toegekend voor gevelsaneringen. In totaal is in de periode 2003-2014 € 42,5 miljoen uit het ISV beschikbaar gesteld voor de aanpak van verkeerslawaai. Het saneren van geluidhinder maakt onderdeel uit van het programma woningkwaliteit. Op 1-1-2017 resteert nog bijna € 4,9 miljoen Met dit budget kunnen de projecten die in 2016 zijn gestart, maar qua uitvoering nog doorlopen in 2017 en 2018 worden afgerond. Daarmee zou de A-lijst gevelsanering geheel zijn afgewerkt.

Bedragen x € 1 miljoen				Begroting	Restant	Financiële
Jaar	**Nr**	**Project**			**1-1-2017**	**afwikkeling**
2013	7050	Geluidsanering verkeerslawaai	wonen	3,0	1,9	2018
2014	7050	Geluidsanering verkeerslawaai	wonen	3,0	3,0	2018
Totaal				**6,0**	**4,9**	

[1] *Het totaal van de begrote bedragen hoeft niet overeen te komen met het totaal van het toegekende budget, omdat alleen de begrotingsbedragen zijn vermeld op de in 2016 nog actieve posten. De begrotingsbedragen van posten die voor 2016 financieel zijn afgewikkeld tellen niet door in de overzichten van §3.3.*

Projecten Monumentenzorg (€ 1,3 miljoen)
De kosten voor de restauratie van monumenten zijn altijd voor een belangrijk deel betaald vanuit het voormalige Stadsvernieuwingsfonds en vanaf 2004 uit het ISV. Ten laste van het ISV is totaal € 27,5 miljoen bestemd voor monumentenzorg. De toekenning van monumentensubsidies aan projecten werd elk jaar geregeld met een verdeelbesluit van het college. Voor de volgende projecten dient het restant op 1 januari 2017 van € 1,3 miljoen gereserveerd te blijven. De financiële afwikkeling is voorzien in 2017.

Bedragen in euro

Jaar	Nr	Project		Begroting	Restant 1-1-2017	Financiële afwikkeling
2012	3027	Spuistraat 199 e.d. (Tabakspanden)	mz	200.000	200.000	2017
2013	3011	Haalbaarheidsonderzoeken naar herbestemming	mz	110.669	43.433	2017
2013	3012	Reservering budget voor “kleine subsidie”	mz	30.000	7.002	2017
2014	3013	Speerstraat 6, schoolgebouw (stadsdeel Zuid)	mz	51.047	51.047	2017
2014	3015	Diamantstraat 134, badhuis (stadsdeel Zuid)	mz	14.382	14.382	2017
2014	3017	Victorieplein 45-47 e.v., De Wolkenkrabber Hilwis	mz	200.000	111.139	2017
2014	3019	Pijnackerstraat 9, Vredeskerk (stadsdeel Zuid)	mz	11.110	11.110	2017
2014	3020	Cornelis Krusemanstraat 10, schoolgebouw (stadsdeel Zuid)	mz	22.267	22.267	2017
2014	3021	Cabralstraat 1, school ‘De Wissel’ (stadsdeel West)	mz	27.138	27.138	2017
2014	3022	Wijk Jeruzalem, blok 1 (stadsdeel Oost)	mz	200.000	200.000	2017
2014	3023	De Ruijterkade 84, Naco-huisje IJ-oever (stadsherstel)	mz	99.365	99.365	2017
2014	3026	Oostzaanstraat 1, museum ‘t Schip (stadsdeel West)	mz	168.195	168.195	2017
2014	3028	Reijnier Vinkeleskade 62, schoolgebouw (stadsdeel Zuid)	mz	32.461	15.770	2017
2014	3029	De Wittekade 111, Nassaukerk (stadsdeel West)	mz	26.089	26.089	2017
2014	3030	Geulstraat 9, schoolgebouw (stadsdeel Zuid)	mz	11.354	11.354	2017
2016	3020	Haalbaarheidsonderzoeken en kleine subsidies (cf raadsbesluit Voorjaarsnota d.d.14 juli 2016)	mz		300.000	
Totaal				**1.204.077**	**1.308.290**	

Openbare ruimte project Zuidelijke IJ-oevers, inclusief gebiedsregie Stationseiland (€ 0,7 miljoen)
Ter dekking van het plan openbare ruimte Zuidelijke IJoevers (POR) en de gebiedsregie Stationseiland zijn substantiële bedragen toegekend vanuit het ISV. De budgetten uit de tweede ISV-periode (totaal € 28,5 miljoen) zijn geheel besteed en financieel afgewikkeld. Van het toegekende bedrag uit de derde periode ISV (€ 20,1 miljoen) resteert op 1 januari 2017 nog € 742.147. Het restant wordt in 2017 financieel afgewikkeld.

Bedragen x € 1 miljoen

Jaar	Nr	Project		Begroting	Restant 1-1-2017	Financiële afwikkeling
2014	32999	Reservering openbare ruimte Zuidelijke IJ-oevers	v&or	3,7	0,7	2017
Totaal				**3,7**	**0,7**	

GIOS, Groen in en om de Stad (€ 1,0 miljoen)
Vanaf 2000 is ieder jaar in het verdeelvoorstel van het ISV een bedrag opgenomen voor Groen in en om de Stad (GIOS), totaal voor een bedrag van circa € 14,5 miljoen. De ISV-middelen zijn gebruikt voor onder andere het Sloterpark (Rondje Sloterplas), Amstelscheg (Stad aan de Amstel en Toekomst Amstelland), Tuinen van West en Noorderpark. Het bedrag dat nu nog resteert wordt gebruikt voor het Noorderpark (brug). De financiële afwikkeling van de resterende gelden is voorzien in 2017.

Bedragen x € 1 miljoen

Jaar	Nr	Project		Begroting	Restant 1-1-2017	Financiële afwikkeling
2012	11010	Groen in en om de stad, Noorderpark	r&d	1,3	1,0	2017
Totaal				**1,3**	**1,0**	

Bijdragen Programma Woningkwaliteit (€ 1,5 miljoen).
Bij de voorjaarsnota 2015 is € 1,5 miljoen van de vrijval ISV over 2014 bestemd voor het programma woningkwaliteit. De financiële afwikkeling is voorzien in 2018.

Bedragen x € 1 miljoen

Jaar	Nr	Project		Begroting	Restant 1-1-2017	Financiële afwikkeling
2016	2060	Programma Woningkwaliteit (cf. Voorjaarsnota 2015)	wonen		1.5	2018
Totaal					**1,5**	

Woningverbetering en regeling Van Groot naar Beter (€ 0,5 miljoen)
Woningcorporaties en particuliere eigenaren worden onder anderemet de regeling *Beter Verbeteren* gestimuleerd om tijdens onderhouds- en verbeteringswerkzaamheden te investeren in behoud en herstel van het oorspronkelijke aanzicht van de gevel. Het project *Beter Verbeteren* wordt in de komende jaren afgerond, waarbij lopende projecten binnen twee jaar worden afgehandeld.
De regeling *Van Groot naar Beter* beoogt het vrijmaken van grote woningen voor krap wonende grote gezinnen door een verhuiskostenbijdrage. Sinds medio 2016 loopt een verbeterde regeling *Van Groot naar Beter* en hebben zich nieuwe aanvragen aangediend. Met het resterende budget van € 0,5 miljoen kunnen de gemaakte afspraken met corporaties en aanvragers worden nagekomen.
Er wordt naar gestreefd om nog 100 geslaagde verhuizingen te realiseren. De financiële afwikkeling is voorzien voor 2018.

Bedragen in euro

Jaar	Nr	Project		Begroting	Restant 1-1-2017	Financiële afwikkeling
2011	2021	Regeling Van Groot Naar Beter	wonen	250.000	32.443	2017
2012	2010	Woningverbetering	wonen	366.000	216.051	2018
2012	2021	Regeling Van Groot Naar Beter	wonen	250.000	250.000	2018
Totaal				**866.000**	**498.494**	

Bijdrage achterstallig onderhoud woonwagens (€ 53.000)
De gemeente is verhuurder van 17 huurwoonwagens en van 167 standplaatsen voor woonwagens. Ten behoeve van het wegwerken van het achterstallig onderhoud aan de 17 woonwagens en de woonwagenstandplaatsen is in de begroting 2014 eenmalig een bedrag van € 1,2 miljoen ten laste van het ISV gebracht. Van het toegekende bedrag resteert circa € 53.000.

Bedragen in euro

Jaar	Nr	Project		Begroting	Restant 1-1-2017	Financiële afwikkeling
2014	2030	Bijdrage achterstallig onderhoud woonwagens (prioriteit)	wonen	1.200.000	52.693	-
Totaal				**1.200.000**	**52.693**	

Restant Knelpunt stadsdeel Nieuw-West (€ 0,2 miljoen)
Aan bijdragen voor knelpunten resteert ultimo 2016 alleen nog een bedrag van € 234.500 voor de verbouwing van de plint onder de Postjeswegflat aan het August Allebéplein uit 2010. De financiële afwikkeling van dit knelpunt is voorzien in 2017.

Bedragen x € 1 miljoen

Jaar	Nr	Project		Begroting	Restant 1-1-2017	Financiële afwikkeling
2010	63020	August Allebéplein, aanpassen plint onder Postjeswegflat (cf. collegebesluit 19 april 2011)	Nieuw-West	0	234.500	2017
Totaal				**1.200.000**	**52.693**	

5.7 Subsidies

5.7.1 Inleiding

Een van de ingezette middelen waarmee de gemeente Amsterdam haar doelstellingen realiseert is het verstrekken van subsidies. Om het geheel van de verleende subsidies te verantwoorden stellen we jaarlijks een gemeentelijk subsidieoverzicht op en leggen dat aan de gemeenteraad voor als bijlage bij de voordracht van de jaarrekening.

Het subsidieoverzicht verschaft inzicht in:
- het totaal van de door de gemeente verleende subsidies
- aan welke organisaties subsidies zijn verstrekt
- voor welke activiteiten subsidies zijn verstrekt
- aan welke programma's, programmaonderdelen en producten uit de begroting deze subsidieverleningen hebben bijgedragen

Deze paragraaf geeft een overzicht op hoofdlijnen van de subsidieverlening, per programma en per organisatieonderdeel.

5.7.2 Verleende subsidies per programma

De gemeente Amsterdam heeft in 2016 voor in totaal circa € 724 miljoen aan subsidies verleend, € 639 miljoen door de rve's (resultaatverantwoordelijke eenheden) en € 85 miljoen door de stadsdelen. De tabel hieronder laat zien hoe de subsidieverlening over de programma's verdeeld is.

Verleende subsidies in 2016 per programma

		Totaal in €	%
1	Dienstverlening en informatie	-	-
2	Openbare orde en Veiligheid	10.363.347	1,43
3	Verkeer en openbare ruimte	8.299.775	1,15
4	Werk, inkomen en participatie	29.084.435	4,02
5	Onderwijs, jeugd en diversiteit	200.267.799	27,68
6	Welzijn, zorg en sport	263.484.660	36,41
7	Economie en cultuur	167.685.854	23,17
8	Duurzaamheid en water	5.363.268	0,74
9	Stedelijke ontwikkeling en wonen	33.512.871	4,63
10	Bestuur en ondersteuning	3.501.229	0,48
A	Algemene dekkingsmiddelen	2.001.530	0,28
Totaal		**723.564.768**	**100,00**

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de meeste subsidies zijn verleend in het programma Welzijn, zorg en sport, gevolgd door Onderwijs, jeugd en diversiteit en Economie en cultuur. De subsidies op het gebied van Welzijn, zorg en sport en Onderwijs, jeugd en diversiteit zijn vooral verstrekt door de rve Onderwijs, Jeugd en Diversiteit, de subsidies voor het programma Economie en cultuur zijn voornamelijk door de rve Kunst en Cultuur verstrekt. In het programma Dienstverlening en informatie is geen subsidie verleend.

De belangrijkste subsidieverstrekkingen in de programma's zijn:
- Begeleiding en zorg voor dak- en thuislozen € 164 miljoen
- Het Kunstenplan € 102 miljoen
- Onderwijshuisvesting (primair en voortgezet) € 79 miljoen
- VVE, kinderopvang en peuterspeelzalen € 66 miljoen

In 2016 is in totaal is € 4 miljoen meer aan subsidies verstrekt dan begroot (circa € 720 miljoen) en € 25,5 miljoen meer aan subsidies verleend dan in 2015. Deze stijgingen betroffen vooral het programma Stedelijke ontwikkeling en wonen waar in het kader van de Bijzondere Subsidieverordening Stedelijke Ontwikkeling € 23,6 miljoen meer verstrekt is en het programma Werk, inkomen en participatie waar € 9 miljoen subsidie meer verleend is voor Schuldhulpverlening. Voor een aantal andere programma's, zoals Onderwijs, Jjeugd en diversiteit is juist minder subsidie verstrekt (€ 10,4 miljoen) dan in 2015, met name op het gebied van jeugdwelzijn.

5.7.3 Verleende subsidies per organisatieonderdeel

De meeste subsidies zijn verleend door de rve Onderwijs, Jeugd en Zorg (€ 381 miljoen/52,6%), op ruime afstand gevolgd door de rve Kunst en Cultuur (€ 141,5 miljoen/19,6%). De overige organisaties verleenden in 2016 samen 27,8% van het totaal aan verleende subsidies.

Verleende subsidies in 2016 (per organisatieonderdeel)

		Totaal in €	%
1	Bestuur en Organisatie	9.474.799	1,31
2	Economie	15.549.012	2,15
3	Grond en Ontwikkeling	1.613.296	0,22
4	Kunst en Cultuur	141.501.124	19,56
5	Onderwijs Jeugd en Zorg	381.009.996	52,66
6	Raadsgriffie	1.642.196	0,23
7	Ruimte en Duurzaamheid	6.052.064	0,84
8	SD Centrum	7.339.868	1,01
9	SD Nieuw-West	11.629.870	1,61
10	SD Noord	10.728.622	1,48
11	SD Oost	12.070.734	1,67
12	SD West	17.152.981	2,37
13	SD Zuid	13.987.614	1,93
14	SD Zuidoost	11.620.531	1,61
15	Sport en Bos	25.413.122	3,51
16	Parkeren	220.972	0,03
17	Werk	24.125.823	3,33
18	Wonen	30.430.615	4,21
19	Concerncontroller	2.001.530	0,28
Totaal		**723.564.768**	**100,00**

5.8 Fondsen en reserves

5.8.1 Werkwijze

De motie 'B' van het raadslid mevrouw Poot c.s. gaat in op de wensen van de raad aangaande de verbetering van de leesbaarheid en de inhoudelijke kwaliteit van de jaarrekening. In de motie wordt onder meer gevraagd om het '[inzichtelijker maken van] de hoogte van dotaties en onttrekkingen aan de verschillende reserves, voorzieningen en fondsen' en om 'inzicht te geven in bestemde middelen en vrije ruimte in bestemmingsreserves'.

Daarnaast vraagt de raad in de motie van het raadslid Guldemond (nr. 1125; 14 september 2016) het college voor ten minste vijf bestemmingsreserves de vrije ruimte te identificeren.

De uitwerking van deze twee moties hebben wij in deze paragraaf gecombineerd. Wij kiezen er allereerst voor te rapporteren over de vrije ruimte in 'de fondsen'. In de praktijk zijn fondsen specifieke bestemmingsreserves. Omdat zij doorgaans een relatief grote financiële omvang hebben die we inzetten voor grootschalige beleidsvoornemens, hebben wij ervoor gekozen van een aantal van die fondsen de vrije ruimte aan te geven. Meer specifiek gaan we in op de ruimte in het:

- Stedelijk Mobiliteitsfonds (programma 3)[1]
- Tijdelijk Parkeerfonds (programma 3)[2]
- Duurzaamheidsfonds (programma 8)
- Vereveningsfonds (programma 9)[3]
- Amsterdams Investeringsfonds (onderdeel Algemene dekkingsmiddelen)

Daarnaast onderzochten wij de vrije ruimte in vijf bestemmingsreserves.Om te kunnen bepalen welke reserves daarvoor in aanmerking komen, hanteerden we de volgende criteria:

- De reserves vallen in andere programma's dan de bovengenoemde fondsen.
- We sluiten egalisatiereserves uit.
- We hanteren een ondergrens van € 10 miljoen.

Als de verloopstaat van de reserves wordt beoordeeld aan de hand van deze criteria, voldoen de volgende vijf reserves aan deze criteria.

- Reserve project 1012 (programma 2)
- Reserve onderwijshuisvesting PO, algemeen (programma 5)
- Reserve sport-accommodatiefonds (programma 6)
- Reserve Amsterdam Metropolitan Solutions (programma 7)
- Reserve Economische structuurversterking (programma 7)

Reserve afkoopsommen
In dit kader is bewust afgezien van het in de beschouwingen betrekken van de reserve afkoopsommen (met een stand van € 4,8 miljard). Omdat deze reserve volledig wordt aangewend voor de financiering van de grondwaarden van de in erfpacht uitgegeven gronden waarvan de canon is afgekocht, is de vrije ruimte per definitie nihil.

1 *Zie ook paragraaf 5.2 Stedelijk Mobiliteitsfonds.*
2 *Zie ook paragraaf 5.2 Stedelijk Mobiliteitsfonds.*
3 *Zie ook paragraaf 5.5 Vereveningsfonds.*

5.8.2 Ruimte in vijf fondsen en vijf bestemmingsreserves

Definitie vrije ruimte

De gemeenteraad beslist op enig moment een reserve in te stellen voor een bepaald beleidsdoel. Bij het instellen van een reserve wordt een bestedingsplan, of een bestedingsritme aangegeven en de reserve is dan in principe volledig belegd voor het doel waarvoor deze is ingesteld.
Strikt genomen is de vrije ruimte van een reserve dat deel wat nog niet belegd is met financiële verplichtingen. Dit principe houdt echter geen rekening met het feit dat de reserve bedoeld is bestuurlijk vastgestelde beleidsvoornemens te realiseren in een uitvoeringsproces dat zich soms over meerdere jaren uitstrekt. Bij de huidige beoordeling van de vrije ruimte is dan ook ingeschat in hoeverre een uitname uit de reserve de realisatie van de voorgenomen doelen in gevaar brengt.
Het al of niet aanwezig zijn van financiële verplichtingen speelt vooral een rol bij het bepalen van de vrijval op het moment dat overwogen wordt een reserve op te heffen. Die beoordeling is niet gedaan in het kader van deze rekening.

De Fondsen

In onderstaande tabel de fondsen en de standen ultimo 2016.

Bedragen € 1 miljoen

Fonds		Stand ultimo 2016
A	Stedelijk Mobiliteitsfonds	182,39
B	Tijdelijk Parkeerfonds	12,97
C	Duurzaamheidsfonds	51,95
D	Vereveningsfonds (reserve Algemeen deel)	397,20
E	Amsterdams Investeringsfonds	70,90
Totaal		**715,41**

Analyse van de vrije ruimte in de fondsen

A Stedelijk Mobiliteitsfonds (wethouder Litjens)
De reserve Stedelijk Mobiliteitsfonds kent ultimo 2016 een stand van € 175,7 miljoen. De samenvoeging van alle fondsen van de stadsdelen en de stedelijke reserve hebben geleid tot één Stedelijk Mobiliteitsfonds (SMF). Daarin zijn ook alle meerjarige bestedingsplannen opgenomen van de stadsdelen en het stedelijke deel. Onder het fonds ligt een bestedingsplan dat doorloopt tot en met 2021. Als rekening wordt gehouden met dit bestedingsplan en de verwachte voeding van het fonds vanuit de parkeerinkomsten ontstaat het volgende beeld (bedragen in miljoenen euro's).

Reserve Stedelijk Mobiliteitsfonds

Bedragen x € 1 miljoen

	2017	2018	2019	2020	2021
Beginstand	182,39	139,92	61,70	23,72	0,1
Dotatie vrijval voorzieningen	2,50				
Dotatie parkeerinkomsten	76,87	63,62	64,70	68,75	76,47
Subtotaal	**261,76**	**203,54**	**126,4**	**92,47**	**76,57**
Onttrekking bestedingen	121,83	141,83	102,68	92,39	76,50
Meerjarenplannen stadsdelen	38,99	48,26	32,25	18,31	9,56
Bestedingsvoorstel stedelijk	82,84	93,57	70,43	74,08	66,94
Eindstand	**139,92**	**61,70**	**23,72**	**0,1**	**0,0**

Bij de Voorjaarsnota 2017 wordt de nieuwe meerjarige programmering van het SMF voorgelegd. Op basis van die programmering is de conclusie dat per ultimo 2016 geen vrije ruimte in het SMF aanwezig is tenzij de programmering wordt aangepast door projecten te schrappen. Hierbij wordt opgemerkt dat bij de beoordeling bij voorjaarsnota van de geplande bestedingen ten laste van het fonds, de gemeenteraad altijd kan besluiten nog niet gestarte projecten geen doorgang te laten vinden. De meerjarenplannen stadsdelen betreffen gegarandeerde uitgaven ten laste van de voormalige stadsdeelparkeerfondsen. Hieraan liggen afspraken met de stadsdelen ter grondslag. Ook hier geldt dat de eventuele vrije ruimte wordt bepaald door het wel of niet nakomen van de afspraken. Het stedelijk bestedingsvoorstel bevat vanaf 2017 deels nieuwe projecten, maar deels ook projecten die doorlopen vanuit 2016 en eerder.

B Tijdelijk Parkeerfonds (wethouder Litjens)

Bij het centraliseren van de parkeerfondsen is gekozen voor het instellen van een Tijdelijk Parkeerfonds (TPF). Deze reserve is ingericht ten behoeve van het respecteren van alle geplande uitgaven van de stadsdelen die niet direct passen binnen de uitgangspunten van het Stedelijk Mobiliteitsfonds. Het is de bedoeling dat deze tijdelijke reserve de komende jaren wordt afgebouwd middels het dekken van het bestedingsplan dat voor deze reserve is opgesteld.

Reserve Tijdelijk Parkeerfonds

Bedragen x € 1 miljoen

	2017	2018	2019	2020	2021
Beginstand	12.971.420	-	-	-	-
Dotatie parkeerinkomsten	27.637.129	41.503.657	39.840.831	32.362.505	24.331.179
Onttrekking bestedingen	40.608.549	41.503.657	39.840.831	32.362.505	24.331.179
Eindstand	-	-	-	-	-

C Duurzaamheidsfonds (wethouder Choho)

Op 25 november 2015 besloot de gemeenteraad het duurzaamheidsfonds in te stellen voor de dekking en financiering van projecten op het gebied van circulaire economie en duurzame energie. De middelen worden breed ingezet voor de volgende activiteiten.

- Het verstrekken van leningen aan bewonersgroepen, bedrijven en maatschappelijke instellingen voor duurzame projecten. Per eind 2016 bedraagt het totaal aan leningen (zowel uitbetaalde, als toegekende maar nog niet uitbetaalde leningen) circa € 3 miljoen. De verstrekte leningen leiden niet tot een onttrekking aan deze reserve, maar staan als vordering op de balans. De reserve staat als het ware garant voor de verstrekte lening, analoog aan de werking van het voormalige AIF
- In het Hernieuwde Coalitieakkoord Amsterdam blijft van iedereen is in 2016 afgesproken om € 10 miljoen vrij te maken om duurzaamheid in Amsterdam te versnellen. Bestedingen hiervan dragen bij aan het realiseren van de doelen van de Agenda Duurzaam Amsterdam, met een focus op duurzame energie.
- In juni 2016 heeft de raad besloten een risicoreservering van € 7,2 miljoen binnen het duurzaamheidsfonds te vormen om het risico van afwaardering als gevolg van de investering in de na-scheidingslijn van het Afval Energiebedrijf (AEB) af te dekken. Daarnaast is er een risicoreservering van € 0,7 miljoen voor het afdekken van het risico op niet-terugbetaling van aan energieleningen die verstrekt zijn aan woningeigenaren via het programma Wonen.
- In 2016 zijn moties aangenomen voor de dekking door het duurzaamheidsfonds voor de versnelde transitie naar openbare led-verlichting en versnelde verduurzaming van gemeentelijk vastgoed.

Er is een toenemende interesse in de financiering van duurzaamheidsinvesteringen merkbaar. Het bedrag van de te verstrekken leningen zal daardoor naar verwachting in 2017 en de daaropvolgende jaren aanzienlijk toenemen.
Over de ontwikkelingen en de voortgang van het Duurzaamheidsfonds rapporteren we jaarlijks via de monitor van de Staat van Duurzaam Amsterdam. Het volgende overzicht is gebaseerd op de huidige inzichten.

Duurzaamheidsfonds

Bedragen x € 1 miljoen	2017	2018	2019	2020
Beginstand	52,0	44,2	36,9	36,4
Verwachte onttrekkingen	-7,8	-7,5	-0,7	-0,1
Verwachte rente inkomsten	0,0	0,1	0,2	0,4
Eindstand	44,2	36,9	36,4	36,7
Risicoreserveringen	7,9	7,9	7,9	7,9
Verwachte uitgekeerde en toegekende leningen	8,0	15,0	22,0	28,8
Verwachte vrije ruimte	28,3	14,0	6,5	-

Onder 'Verwachte toegekende leningen' staan de bedragen opgenomen aan leningen die naar verwachting verstrekt zullen worden de komende jaren. De ruimte die thans nog niet is belegd kan op andere wijze worden aangewend, waarvoor dan een specifiek raadsbesluit genomen moet worden.

D Vereveningsfonds (wethouder Van der Burg)

Bij de beoordeling van de vrije ruimte in het Vereveningsfonds is het startpunt de stand van de reserve Algemeen deel van € 397,2 miljoen. Deze reserve bestaat uit drie delen, te weten

- het algemene deel van de reserve (€ 380,8 miljoen)
- het Programma Openbare Ruimte van de IJ-oevers (€ 12,1 miljoen)
- een deel voor de ontwikkeling van het Marineterrein (€ 4,3 miljoen)

Wij gaan ervan uit dat de vrije ruimte voor de laatste twee deelonderwerpen gegeven de daarvoor ontwikkelde en bestuurlijk goedgekeurde plannen nihil is. Dat betekent dat het in de beoordeling van de vrije ruimte te betrekken deel van de reserve € 380,8 miljoen bedraagt.

Nieuw te ontwikkelen gebieden

De nieuw te ontwikkelen gebieden - zoals geschetst in Koers 2025 - vergen in totaal een - grotendeels terug te verdienen - investering van € 1 miljard. Daar bovenop komen nog de investeringen in zaken als infrastructuur, grootschaliger groen en openbare ruimte voor een bedrag van grofweg € 1,5 miljard. Dat wordt uit meerdere dekkingsbronnen betaald, waaronder het Vereveningsfonds, dat ongeveer € 0,5 miljard inbrengt, bijvoorbeeld in de vorm van een bijdrage aan de bruggen over het IJ.

Voor het merendeel van deze investeringen geldt dat nut en noodzaak nog moeten worden onderzocht. Voor een aantal investeringen is dat onderzoek in een wat verder stadium, en is de verwachte belasting van de vereveningsruimte als gevolg daarvan concreter. Die belasting van de – verdiende – vereveningsruimte vindt plaats conform het Financiële stelsel voor de Gebiedsontwikkeling (door de raad vastgesteld op 23 juni 2016) ten behoeve van de dekking van tekorten of van de voorfinanciering van grote voorinvesteringen die voorafgaan aan te realiseren grondopbrengsten.

Op basis van de gemaakte prognoses voor de ontwikkeling van het algemene deel van de reserve kan het volgende overzicht oworden gemaakt.

Vereveningsfonds Algemeen deel

Bedragen x € 1 miljoen	2017	2018	2019	2020	2021
Stand reserve 1-1	380,8	234,2	86,8	106	106
Jaarmutatie	73,4	77,6	77,8	90,3	105,9
Subtotaal	**454,2**	**311,8**	**164,6**	**196,3**	**211,9**
Voorgenomen plannen	220,0	225,0	33,8	90,3	105,9
Stand reserve 31-12	**234,2**	**86,8**	**106**	**106**	**106**
Benodigd voor weerstandsvermogen	106,0	106,0	106,0	106,0	106,0
Vereveningsruimte[4]	**103,4**	**44,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

In dit overzicht is rekening gehouden met het in het Vereveningsfonds aan te houden weerstandvermogen (bepaald op € 106,0 miljoen, inclusief een reservering van € 17 miljoen voor Grondbedrijfvreemde activiteiten). Dat is de minimaal aan te houden hoogte van de reserve Algemeen deel voor het opvangen van risico's. Daarnaast is het overzicht gebaseerd op het verloop van in de toekomst te ontvangen grondopbrengsten. Deze moeten voor een belangrijk deel nog worden gerealiseerd en zijn daarmee onzeker. De reserve van € 380,8miljoen is wel daadwerkelijk op 1-1-2017 aanwezig.
Aan de hand van het geraamde verloop is vervolgens, op grond van het vastgestelde financiële stelsel van het Vereveningsfonds (zie hierna), de daaruit voortvloeiende maximale investeringsruimte afgeleid. Deze ruimte is opgenomen op de regel voorgenomen plannen.

2017-2018
De bedragen voor de jaren 2017 en 2018 zijn daarbij met specifieke planvoornemens gevuld. Het gaat daarbij om plannen met een hoge mate van zekerheid, onder meer de aanleg van bruggen (zoals de Javabrug (€ 100 miljoen) en de brug naar de Sluisbuurt (€ 90 miljoen), verwervingen (van terreinen en gebouwen) die voor verdere gebiedsontwikkeling noodzakelijk zijn, dekking van grote voorinvesteringen, zoals aanleg Middeneiland IJburg (€ 103 miljoen), de onrendabele top bij huisvesting van statushouders en tekorten bij stedelijke vernieuwingsprojecten.

2019-2021
De bedragen voor de jaren 2019, 2020 en 2021 representeren de berekende maximale ruimte voor nieuwe investeringen, rekening houdend met het benodigde weerstandsvermogen. In de jaren na 2018 zullen aan de uitvoering van de plannen uit Koers 2025 aanzienlijke verwervingen en (voor) investeringen verbonden zijn. Die zullen een groot beslag op de Vereveningsruimte leggen. Jaarlijks geven we bij de Eindejaarsrapportage inzicht in de verwachte investeringen in de eerstvolgende jaren.

Uit dit overzicht kunnen we concluderen dat aan het eind van de beschouwde periode (per ultimo 2021) het deel van de reserve Vereveningsfonds Algemeen deel dat voor de vrije ruimte kan worden ingezet (in het Vereveningsfonds aangeduid met ´vereveningsruimte´) nihil zal zijn. Hierbij is rekening gehouden met het feit dat in de jaren 2017 tot en met 2021 voor een bedrag van in totaal € 700 miljoen aan voorinvesteringen in voorgenomen plannen zullen worden uitgevoerd. Dat betekent dat ook per ultimo 2016 de vrije ruimte in de reserve Algemeen deel nihil is.

Hoe hard is de bewering dat de ruimte in relatie tot de (on)zekerheden van Koers 2025 nihil is?
De voetnoot bij de tabel Vereveningsfonds Algemeen deel geeft aan wat de vrije ruimte van het fonds zou zijn als de voorgenomen investeringen uit Koers 2025 geen doorgang zouden vinden. Dat laat zien welke ruimte er geraamd wordt zonder de uitvoering van de nieuwe planvoorstellen. Zoals eerder gesteld moet de toekomstige groei van de vereveningsruimte nog worden verdiend en is deze daarmee met onzekerheden omgeven. Slechts de aanwezige reserve op 1-1-2017 is daadwerkelijk gerealiseerd.

[4] Raming vereveningsruimte exclusief nieuwe planvoorstellen *(Koers 2025)* x € 1 miljoen:
2017: 323,4 2018: 181,0 2019: 33,8 2020: 124,1 2021: 220,0

Conform de doelstellingen van de reserve van het Vereveningsfonds is de reserve bestemd voor investeringen in de gebiedsontwikkeling. Deze worden ingegeven door de bestuurlijke opgave voor de woningproductie en het uitvoeren van Koers 2025, waarvoor forse (voor)investeringen noodzakelijk zijn.

De € 445 miljoen aan uitgaven die in 2017-2018 met een 'hoge mate van zekerheid de verwachte belasting van de vereveningsruimte van het fonds vormen' is echter nog niet geheel besloten en niet verplicht in termen van kredieten en contractuele verplichtingen jegens derden. Het eerste grote besluit lag voor in de gemeenteraad van 5 april 2017 (investeringsbesluit *Landmaken Middeneiland IJburg* voor een bedrag van € 103 miljoen). De overige voornemens zijn minder vergevorderd in de bestuurlijke besluitvorming. De Javabrug (*Sprong over 't IJ*, waarover op 10 januari 2017 door het college een voorkeursbesluit is genomen) en de brug naar de Sluisbuurt zijn daar voorbeelden van. Deze projecten kunnen nog ter discussie gesteld worden, wat kan leiden tot andere bestuurlijke keuzes. Wat we kunnen zeggen is dat als vastgehouden wordt aan het voornemen *Koers 2025* in volle omvang uit te voeren en het Vereveningsfonds daarvoor in te zetten, de ruimte in het fonds nihil zal zijn. Maar bij schaarste aan middelen kunnen we nog altijd de afweging maken de ruimte in het Vereveningsfonds niet aan de nu voorgenomen projecten te besteden. Wanneer dat er toe leidt dat we de projecten niet of slechts voor een deel kunnen uitvoeren dan moeten de consequenties voor Koers 2025 zichtbaar gemaakt worden en er bestuurlijk een (koers)wijziging vastgesteld worden.

Financieel stelsel gebiedsontwikkeling
De reserve wordt gevoed door de afsluiting van positieve plannen in de komende jaren, door rentebijschrijving en door erfpachtmeerwaarden.
De gerealiseerde reserve dient voor een deel als buffer voor risico's in de actieve plannen (het aan te houden weerstandsvermogen). Het bedrag dat resteert wordt ingezet ter dekking van tekorten van nieuwe plannen en vanuit overwegingen van prudentie voor de voorfinanciering van grote investeringen. Tot die prudentie heeft de raad in juni 2016 besloten met het vaststellen van het financiële stelsel voor de gebiedsontwikkeling. Met het vaststellen daarvan heeft de gemeenteraad ook het gesloten karakter van het Vereveningsfonds (als financieel instrument voor de gebiedsontwikkeling) herbevestigd. De gebiedsontwikkeling – die moet worden gezien als een risicovolle en conjunctuurgevoelige activiteit – heeft daarmee een robuust financieel fundament gekregen.
De conjunctuurgevoeligheid moet echter wel in ogenschouw worden genomen bij de gepresenteerde verwachte verdere ontwikkeling van de reserve: als de huidige positieve conjunctuur omslaat kan dat het nu gepresenteerde beeld sterk doen veranderen.

E Het Amsterdams Investeringsfonds (wethouder Kock)

Over het Amsterdams Investeringsfonds (AIF) is eind 2014 besloten:
- de nog vrij te besteden delen van de reserve AIF Maatschappelijk en de reserve AIF Financieel in 2015 vrij te laten vallen.
- de besteding van al gecommitteerde middelen voort te zetten, maar deze te laten vrijvallen als deze niet (meer) mogelijk, of noodzakelijk zijn voor het doel waarvoor ze toegekend zijn.
- geen toevoegingen van welke aard dan ook meer te doen aan het AIF

Deze lijn is ook in 2016 gevolgd. Het nu gereserveerde bedrag van € 70,9 miljoen is volledig toegekend en op een bedrag van € 11 miljoen na ook al omgezet naar financiële (contractuele) verplichtingen. Dit bedrag van € 11 miljoen kan opgevat worden als de vrije ruimte. Nadere besluitvorming over de specifieke invulling naar projecten ter grootte van € 8,2 miljoen betreffende Health Valley is echter al in vergaande staat van voorbereiding. Een committering van € 2,8 miljoen voor de verlieslatende exploitatie van het Tolhuis is nog niet besteed. In 2017 zal dit bedrag volgens de bovenstaande principes naar verwachting wel kunnen vrijvallen.

De vijf bestemmingsreserves

Voor wat betreft de bestemmingsreserves wijzen wij allereerst op de inventarisatie die is gedaan in het kader van de Bestuursopdracht Reserves en voorzieningen. Op basis van deze inventarisatie van de reserves en voorzieningen zijn eind 2016 alle reserves beoordeeld en gecategoriseerd[5]. Daaruit bleek dat bij de Voorjaarsnota 2017 61 reserves kunnen worden opgeheven, wat tot een vrijval leidt van € 4,9 miljoen. Deze vrijval kan worden opgevat als 'gebruik maken van aanwezige vrije ruimte'.

Zoals we in de eerste paragraaf aangaven, hebben we op basis van de daar genoemde criteria de volgende vijf reserves geselecteerd[6].

Bestemmingsreserve

	Bedragen x € 1 miljoen	ID-nummer	Stand ultimo 2016
1	Project 1012	10003	16,73
2	Onderwijs huisvesting PO (algemeen)	38023	13,90
3	Sport-accommodatiefonds	38025	12,19
4	Amsterdam Metropolitan Solutions	56031	43,18
5	Economische structuurversterking	56035	11,74
Totaal			**97,74**

1 *Project 1012 (burgemeester Van der Laan)*
De reserve *Project 1012* is ingesteld ter dekking van de door de gemeente te dragen planschade-kosten in het kader van *Project 1012* en voor de proceskosten van het programma. Op basis van de huidige inzichten zal daartoe de hele reserve worden ingezet. De vrije ruimte is einde 2016 dan ook nihil.

2 *Onderwijs huisvesting po (algemeen) (wethouder Kukenheim)*
De reserve Onderwijshuisvesting Primair Onderwijs is ontstaan na samenvoegen van de verschillende reserves die bij de stadsdelen waren gevormd voor (kapitaallasten verbonden aan) schoolgebouwen voor primair onderwijs en het afboeken van restant boekwaarden na sloop. Op basis van de huidige onderhoudsplannen en de daarbij benodigde dekking van sloop- en kapitaallasten is aan het eind van 2016 in deze reserve geen vrije ruimte aanwezig.

3 *Sport-accommodatiefonds (wethouder Van der Burg)*
De reserve *Sport-accommodatiefonds* is ingesteld ter dekking van de kosten van de uitbreiding en het aanpassen van sportvelden, zwembaden en andere sportfaciliteiten. De reserve is volledig belegd met uitvoeringsplannen en wordt aangewend middels specifieke raadsbesluiten. Kort nadat middelen beschikbaar zijn gesteld, wordt een besluit genomen met een bestedingsvoorstel. Als de projecten zijn gerealiseerd vindt direct de afrekening plaats. De vrije ruimte is einde 2016 nihil.

4 *Amsterdam Metropolitan Solutions (wethouder Ollongren)*
In de raadsvergadering van 12/13 maart 2014 heeft de raad besloten over het aangaan van het *Final Contract met Amsterdam Metropolitan Solutions (AMS)* voor een periode van tien jaar. Het initiatief AMS moet leiden tot een topinstituut voor toegepaste technologie, waarin bedrijfsleven en wetenschap gezamenlijk werken aan oplossingen voor grootstedelijke vraagstukken op het gebied van bijvoorbeeld water, energie, gezondheid, mobiliteit en afval. De directe bijdrage van de gemeente Amsterdam aan AMS bedraagt € 50 miljoen voor een periode van tien jaar (2014-2023). Voor de dekking van het final contract tussen gemeente en AMS is bij de Begroting 2014 een reserve gevormd. In het kader van de Bestuursopdracht opschonen reserves zijn ook de proceskosten aan deze reserve toegevoegd. Tot en met 2016 zijn de uitgaven circa € 7 miljoen.

5 De reserves zijn daarbij ingedeeld naar drie categorieën: A te handhaven, B op te heffen en C nadere besluitvorming nodig.
6 Die alle vijf zijn gecategoriseerd als 'te handhaven reserves'.

In de periode 2017-2023, vinden, conform het final contract, de overige bestedingen plaats. Er is dan ook geen sprake van vrije ruimte.

5 *Economische structuurversterking (wethouder Ollongren)*
Voor de economische structuurversterking is vanuit het coalitieakkoord 2 x € 16 miljoen beschikbaar gesteld (in de Begroting 2015 en in de Begroting 2017).
De gemeenteraad heeft op 11 februari 2015 het kader vastgesteld voor de inzet van deze middelen. Inmiddels is er over de inzet van circa € 22 miljoen besloten (onder andere voor *Startup Amsterdam, High Tech Instrumentatie-faciliteit, Sociaal Ondernemen, Innovatief Vakmanschap*) en zijn hiervoor verplichtingen aangegaan. Voor de resterende € 10 miljoen zijn nog geen besluiten genomen, maar wel voorstellen in voorbereiding. Niet gerealiseerde uitgaven blijven beschikbaar voor besteding in latere jaren.

5.9 Voortgang aanbevelingen rekeningencommissie, ACAM en Rekenkamer

1 Inleiding en leeswijzer

1.1 Inleiding

Het college heeft in zijn reactie op aanbeveling 7 – Verbeter de aansluiting tussen enerzijds de raad en anderzijds de rekeningencommissie, de gemeentelijke accountant ACAM en de rekenkamer – van het eindrapport van de Enquêtecommissie naar de financiële functie van de gemeente Amsterdam, het volgende voorstel gedaan.

Met ingang van de Najaarsnota 2015 zijn wij, conform eerdere toezegging aan de raad en in het bijzonder de rekeningencommissie, gestart met het aangeven van de voortgang op de aanbevelingen van de rekeningencommissie. Wij stellen voor het rapporteren over de voortgang op de aanbevelingen van de rekeningencommissie, ACAM en de rekenkamer ten aanzien van de financiële functie in de najaarsnota en de jaarrekening op te nemen teneinde een balans te vinden tussen voortgang en rapportagelast. Wij stellen voor deze bij de Najaarsnota 2016 in te voeren met als vertrekpunt 2015. Voor aanbevelingen die ten aanzien van andere portefeuilles worden gedaan wordt via de betrokken vakwethouder gerapporteerd. Het betreft hier bijvoorbeeld aanbevelingen met betrekking tot inkoop, personeel en juridische zaken.

In de Najaarsnota 2016 is een eerste, integraal overzicht opgesteld van de aanbevelingen en is per aanbeveling een collegereactie gegeven (Hoofdstuk 7 *Voortgang aanbevelingen rekeningencommissie, ACAM en Rekenkamer*). In voorliggende jaarrekening wordt per aanbeveling een update gegeven. Wanneer een andere portefeuillehouder dan de wethouder Financiën verantwoordelijk of medeverantwoordelijk is voor de voortgang van een aanbeveling, wordt dat vermeld.

1.2 Leeswijzer

In de Najaarsnota 2016 is per aanbeveling de collegereactie vermeld, inclusief de reactie op de aanbeveling uit eerdere begrotingsstukken. In dit hoofdstuk zullen we per aanbeveling aangeven wat de huidige stand van zaken is.

Aanbevelingen rekenkamer en ACAM bij de Jaarrekening 2015
De rekeningencommissie en ACAM deden in hun verslagen bij de Jaarrekening 2015 aanbevelingen aan de gemeenteraad om het financiële beheer te verbeteren. Het college heeft in de raadsvoordrachten bij de jaarrekening op deze aanbevelingen gereageerd. Conform de afspraak met de raad nemen we in de Jaarrekening 2016, volgend op de rapportage bij de Najaarsnota 2016, een tweede voortgangsrapportage op.

Aanbevelingen van de rekeningencommissie bij de Jaarrekening 2014
De rekeningencommissie heeft in haar bespreking d.d. 16 november 2016 aangegeven dat openstaande ‘oude’ aanbevelingen konden worden afgedaan, met uitzondering van de aanbeveling *Versterk en borg de invulling van de controlrol* en ‘Verbeter de kwaliteit van financiële verantwoordingen door tussentijdse afsluitingen van de administratie’. In paragraaf vier geven wij een update van de uitwerking van deze aanbevelingen.

2 Voortgang van de aanbevelingen uit Verslag rekeningencommissie bij de Jaarrekening 2015

1 Advies betreffende de onzekerheden in het sociale domein

wethouders Van der Burg en Vliegenthart

Gezien de verklaring van de accountant (een verklaring met beperking op getrouwheid en rechtmatigheid als gevolg van de onzekerheden in het sociale domein) en op grond van de verkregen schriftelijke en mondelingen informatie, beveelt de rekeningencommissie de raad aan:

- Maatregelen te nemen om onzekerheden in het sociale domein bij de Jaarrekening 2016 te voorkomen, uiteraard voor zover de gemeente Amsterdam daar invloed op kan hebben In september de raad over de voortgang hierin te informeren.

Reactie college bij de Jaarrekening 2015

In haar advies gaat de rekeningencommissie uitgebreid in op de ontstane situatie in het sociale domein, die de oorzaak is van de beperking in de controleverklaring. De rekeningencommissie wijst ook op de maatregelen die genomen zijn om deze landelijk spelende problemen het hoofd te bieden. De rekeningencommissie heeft hierbij oog gehad voor het ingrijpende van de transitie en zij geeft aan dat de zorgcontinuïteit hierbij voorop heeft gestaan. Wij ervaren dit als een steun voor het gevoerde beleid en gaan door op de ingeslagen weg om de administratieve problemen in het kader van de decentralisaties op te lossen. In onze reactie op het Generaal Verslag zijn we ingegaan op maatregelen die zijn genomen en het verwachte effect op de administratieve afhandeling in 2016. Wij nemen de aanbevelingen van de rekeningencommissie over en zullen in september de raad over de voortgang informeren.

Stand van zaken bij de Najaarsnota 2016

In november wordt de commissie geïnformeerd over het collegebesluit waarin de beheersmaatregelen en controlewerkzaamheden voor de afrekening van de Wmo en Jeugdhulp 2016 zijn benoemd.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016

Ten behoeve van de commissievergadering Zorg en Sport d.d. 15 december 2016 is de commissie geïnformeerd over het collegebesluit waarin de beheersmaatregelen en controlewerkzaamheden voor de afrekening van de Wmo en Jeugdhulp 2016 zijn benoemd. Deze maatregelen en werkzaamheden bestaan onder andere uit de volgende elementen:

- Voor de controle over 2016 is voor Jeugd het landelijke accountantsprotocol financiële productieverantwoording toegepast. Voor de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) is een lichter protocol gevolgd, vanuit het oogpunt dat het Accountsprotocol voor de Wmo de verantwoordingslast bij aanbieders onnodig zou verhogen.
- Het accountantsprotocol richt zicht op vier te onderscheiden elementen in de controle, te weten: het recht op het verstrekken van zorg; de bepaling van de omvang van de zorg; de vereisten aan de declaratie; en het aantonen van de levering van zorg.
- Een belangrijk element in de controle is de verantwoording over de prestatielevering. Voor wat betreft dit onderdeel constateerde ACAM een onzekerheid bij de verantwoording 2015. Vertrouwen krijgen over de prestatielevering is dan ook een centraal element in de aanvullende beheersmaatregelen (volgende bullet).
- Aanvullende beheersmaatregelen voor de Wmo bestaan uit: een gedegen eindverantwoording over de gefactureerde productie 2016 op basis van een rapport van bevindingen van een door de aanbieders geselecteerde accountant, het uitvoeren van een materiële controle bij 24 gecontracteerde aanbieders, het voeren van minimaal twee accountgesprekken per jaar tussen accounthouders en gecontracteerde Wmo-aanbieders, een toets op de maatwerkvoorzienin¬gen door vergelijking met CAK-gegevens over inning van de eigen bijdrage, het opstellen van een ondersteuningsplan door aanbieders, het uitvoeren van een cliëntwaarderingsonderzoek, en het werken met het Klachtenprotocol Wmo-keten.

- Aanvullende beheersmaatregelen voor Jeugd bestaan uit: een gedegen eindverantwoording conform het 'Algemeen accountantsprotocol financiële verantwoording Wmo en Jeugdwet', het voeren van twee accountgesprekken per jaar met de accounthouders van de (boven)regionaal gecontracteerde jeugdhulpaanbieders en het uitvoeren van materiële controles op basis van een pilot.
- Aanvullende beheersmaatregelen voor het pgb bestaan uit: een audit op de rechtmatigheid van de pgb's verstrekt in het kader van de Jeugdwet, een steekproef bij pgb-houders, acties om oneigenlijk gebruik/misbruik en fraude tegen te gaan, en aanvullende werkafspraken tussen IAB/OKT en de gemeente.

Het college verwacht met de voorgestelde aanpak en beheersmaatregelen de maximale inspanning te doen om tot een deugdelijke en rechtmatige verantwoording van de uitgaven in het kader van de Jeugdwet en Wmo te komen. Gedeeltelijk ligt de uitkomst hiervan echter buiten de invloedsfeer van de gemeente en is het alsnog mogelijk dat de ACAM bij de jaarrekening 2016 een onzekerheid constateert. Belangrijk is dat de aanbieders tijdig hun verantwoording (inclusief het oordeel van hun accountant) bij de gemeente aanleveren. Hierover zijn afspraken gemaakt met de aanbieders, zodat deze verantwoordingsinformatie betrokken kan worden bij de jaarrekeningcontrole door de ACAM. Op het oordeel van de accountants van de aanbieders en de tijdige indiening daarvan heeft de gemeente echter beperkte invloed.

2 Aanbeveling ter verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer

De rekeningencommissie heeft zes punten geformuleerd ter verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer. Deze zijn hieronder genoemd. Bij elk punt wordt een korte samenvatting gegeven.

A Afspraak is (niet altijd) afspraak

De rekeningencommissie komt tot de conclusie dat in de financiële bedrijfsvoering op een aantal punten kaders en afspraken niet worden nagekomen. Zij geeft als voorbeelden het inkopen buiten de lead buyers om en het niet voeren van een verplichtingenadministratie. Zij ziet als mogelijke oplossingen meer bestuurlijke aandacht, signaleren en controleren, controles door de tweede lijn en zo nodig sancties. De wijze van aanpak van de fraudeproblematiek mag hierbij in haar ogen als voorbeeld dienen.
De rekeningencommissie beveelt aan om:

- Te identificeren waar de naleving van afspraken in het geding is, naast leadbuyers en verplichtingenadministratie;
- Concrete maatregelen te benoemen om naleving te bewerkstelligen en voor de najaarsnota dit te realiseren.

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Wij delen de mening van de rekeningencommissie dat het naleven van de kaders en afspraken in het financiële proces (maar overigens ook daarbuiten) van essentieel belang is voor het op orde krijgen van de bedrijfsvoeringprocessen en de financiële processen. Wij zien ten aanzien van deze bevinding een duidelijke relatie met de door de rekeningencommissie geformuleerde bevinding inzake de interne verbijzonderde controle (en de daarbij gedane aanbevelingen). Voor het identificeren de niet-nagekomen afspraken (of anders geformuleerd: waar de voorschriften in de processen niet worden opgevolgd) zijn een goed controleplan en een regelmatige voortgangsrapportage naar onze mening onontbeerlijk. Hieraan zullen wij uitwerking geven en wij nemen de aanbeveling van de rekeningencommissie dan ook over.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
We verwijzen voor een reactie op dit punt naar onze reacties op de aanbevelingen d. De lijn moet haar verantwoordelijkheid voor de financiële functie actief invullen en e. Ga door met de ontwikkeling van de verbijzonderde interne controle, verderop in deze paragraaf.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
Wij hebben de rekeningencommissie per brief d.d. 20 december 2016 een update gegeven van de aanbeveling 'Afspraak is afspraak', die in het kader van de verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer van de gemeente Amsterdam zijn gedaan. In de brief is een aantal concrete maatregelen benoemd die in 2016 zijn uitgevoerd:

Inkoop en aanbesteden (lead buyers)
In 2016 is stevig gestuurd op de inzet van lead buyers voor het proces van inkopen en aanbesteden. De vijf lead buyers kopen ieder diensten, producten of werken in de categorieën
fysiek, sociaal en bedrijfsvoering (welke is onderverdeeld in 3 lead buyers; facilitair, ICT en personeel). Onder meer de volgende concrete acties zijn uitgevoerd:

- Zowel door lead buyers-organisaties als door DMC Inkoop wordt bij geconstateerde overtredingen van het inkoop- en aanbestedingsbeleid contact gezocht en uitleg gevraagd;
- Het protocol externe inhuur dat expliciete toestemming afdwingt voor langdurige of dure inhuur, wordt inmiddels goed nageleefd en heeft het inzicht in de inhuur flink vergroot;
- In de periode maart-april 2016 hebben alle organisatieonderdelen tekst en uitleg aan ACAM moeten geven over overeenkomsten die bij DMC Inkoop niet bekend waren en zijn er acties ondernomen om tot inkooptrajecten te komen voor zaken die nog niet goed werden ingekocht;
- Voor het overeenkomstenregister, dat toeziet op centrale administratie van de lopende overeenkomsten binnen de gemeente, is tweemaal via het gemeentelijk managementteam (GMT) een uitvraag gedaan. Dit heeft geresulteerd in het opnemen van honderden contracten, die centraal eerder niet bekend waren, in het overeenkomstenregister;
- In AFS 2.0 (Amsterdams Financieel Systeem 2.0, dat per 1 januari 2017 in werking is getreden) zal een stringenter beleid worden gevoerd ten aanzien van het aanmaken van verplichtingen. Concreet betekent dit dat het grensbedrag voor een factuur waarvoor een verplichting moet worden aangemaakt naar € 1.000,- wordt verlaagd, waardoor betere sturingsmogelijkheden op compliance mogelijk gemaakt worden.

Verplichtingenadministratie
Voor verplichtingenadministratie zijn in 2016 de volgende maatregelen genomen:

- Rapportage aangemaakte verplichtingen. De rve Financiën stelt maandelijks een rapportage op over de voortgang van het aanmaken van verplichtingen. Deze rapportage stuurt de rve Financiën vervolgens aan de rve-directeuren (incl. stadsdeelsecretarissen) en het GMT;
- Bespreken in budgetgesprekken directeursniveau. De rve directeur / stadsdeelsecretaris en business controller bespreken deze rapportage in het betreffende MT en sporen zo nodig budgethouders aan tot actie;
- Bespreken in budgetgesprekken budgethoudersniveau: In de budgetgesprekken tussen financieel adviseurs en budgethouders wordt het aanmaken van verplichtingen besproken.
- Periodeafsluitingen: In de checklist periodeafsluiting is opgenomen in welke mate er verplichtingen zijn aangemaakt. Het verslag ervan komt in de rapportage maandafsluiting aan de orde.

Naar aanleiding van het anti-fraude offensief en de taskforce AO/IC is er in de gemeente een groter bewustwording ontstaan over risico's en benodigde maatregelen voor de naleving van gemeentelijke afspraken ten aanzien van onder meer het inkoopbeleid en betaalproces. Er wordt op gemeentelijk niveau gerapporteerd over de beheersing van de risico's. Op deze manier wordt zowel op rve/stadsdeel niveau als op GMT-niveau gestuurd op naleving van afspraken en is bekend bij welke onderdelen dit kwetsbaar is. In alle rve- en stadsdeelplannen zijn beheersmaatregelen geformuleerd om risico's in de processen te beheersen en gemeentelijke afspraken na te leven.

Concrete activiteiten ter versterking van de administratieve organisatie en interne controle in 2016 zijn de volgende. Er zijn stedelijke criteria voor AO/IC vastgesteld, alle rve´s en stadsdelen hebben een AO/IC plan ter versterking en het op orde krijgen van de AO/IC opgesteld, en er heeft een analyse van en advies over de AO/IC plannen plaatsgevonden, er is één integraal auditjaarplan opgesteld en uitgevoerd waaronder audits op risicovolle bedrijfsprocessen en verbijzonderde interne controle op processen ter voorbereiding op de jaarrekeningcontrole, en er is een besluit genomen over de voorgestelde versterkingen voor de AO/IC en interne audit gericht op de vorming van de AO/IC en interne audit organisatie. Voorts hebben audits en advisering plaatsgevonden in het kader van de Doorontwikkeling Financiële Administratie om de AO/IC van de financiële processen op orde te krijgen.
Tot slot is ook aandacht voor zogenoemde 'soft controls': zo is de procedure ambsteedaflegging herijkt en zijn verscherpingen aangebracht. De verantwoordelijkheid voor de aflegging is eenduidig belegd, er heeft een 'veegactie' plaatsgevonden om medewerkers alsnog de eed te laten afleggen, en de ambtseed wordt systematisch vastgelegd in het personeelsdossier. Ook het proces in- en uitdiensttreding wordt aangepakt. Taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden worden eenduidig beschreven en risicomaatregelen worden in het proces belegd. Het gaat dan om bijvoorbeeld integriteitswaarborgen bij indiensttreding, middelenverstrekking en autorisaties.

Voor aanvullende maatregelen en acties verwijzen wij u naar onze reacties op de aanbevelingen d. De lijn moet haar verantwoordelijkheid voor de financiële functie actief invullen en e. Ga door met de ontwikkeling van de verbijzonderde interne controle, verderop in deze paragraaf.

B Verbeter de inhoudelijke kwaliteit en leesbaarheid van de jaarrekening

De rekeningencommissie ervaart de structuur van de rekening weliswaar als helder met een mooie presentatie van doelen en indicatoren, alleen mist zij toegankelijke analyses en verklaringen. De focus ligt teveel op de afwijkingen en de rekeningencommissie vindt het beeld dat door de rekening wordt geschetst te gefragmenteerd. Ook had de rekeningencommissie een beschouwing over het ontvlechtingstekort verwacht. De constatering van de gemeenteaccountant dat de balans het stiefkind van de jaarrekening is wordt door de rekeningencommissie gedeeld.

De rekeningencommissie beveelt aan:
- Volgend jaar de inhoudelijke kwaliteit van de financiële toelichtingen in de financiële hoofdlijnen, bij de programmaonderdelen en bij de balans te vergroten door aandacht te schenken aan het totaalverhaal, de samenhang met activiteiten en de redengevende verklaringen;
- De financiële hoofdlijnen te schrijven vanuit het perspectief van de raad, zodat belangrijke onderwerpen en thema's van het afgelopen jaar daarin terugkomen;
- Ter voorbereiding op deze wijzigingen bij de najaarsnota een actieplan voor te leggen aan de raad.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
In voorliggende Jaarrekening 2016 wordt invulling gegeven aan de door de gemeenteaccountant en rekeningencommissie voorgestelde wijzigingen om de kwaliteit van de jaarrekening te verbeteren. Naast deze aanbevelingen zijn ook de voorstellen van de gemeenteraad uit 'motie B' overgenomen en is feedback betrokken van de technische werksessie met raadsleden die op 6 december jl. heeft plaatsgevonden. In de inleidende paragraaf bij de programma's van voorliggende jaarrekening wordt ingegaan op de wijze waarop we in deze jaarrekening concreet invulling hebben gegeven aan de genoemde aanbevelingen en voorstellen.

Balans en toelichting

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Ook vindt de rekeningencommissie meer aandacht voor de balanstoelichting nodig. Ook dat wordt door ons gedeeld. Hierbij merken wij wel op dat er wel degelijk heel veel aandacht is geweest voor het opstellen van een correcte balans. De grote turbulentie die het financiële proces in 2015 heeft gekenmerkt heeft zijn uitwerking op de balans namelijk niet gemist. De invloed daarvan heeft zich het hele jaar doen gelden, van het moeten opstellen van een goede beginbalans per 1 januari (dat zelfs een apart project in het voorbereidingsproces is geweest), tot het opleveren van een zoveel mogelijk geschoonde eindbalans per 31 december. De vele taakverschuivingen met de daarbij gepaard gaande balansmutaties en de wijziging van de gemeentelijke organisatiestructuur (die vooral gevolgen had voor de binnengemeentelijke financiële verhoudingen) maakten dat het opstellen van een juiste begin- en eindbalans een langdurig proces is geweest. Vooral de balanscijfers zijn tot op het laatste moment van het rekeningproces in beweging geweest, wat vooral te maken had met het moeten corrigeren van onjuiste rubriceringen óp de balans. Wij moeten met de rekeningencommissie constateren dat dat uiteindelijk een negatieve invloed heeft gehad op de kwaliteit van de balanstoelichting. Wij kunnen – nu het financiële proces naar onze verwachting op dat punt in 2016 rustiger gaat verlopen – in de Jaarrekening 2016 meer aandacht aan de balanstoelichting geven.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
De verbetering van de kwaliteit van de balans en van de balanstoelichting zal zichtbaar worden bij de Jaarrekening 2016.

Stand van zaken bij de Jaarrekening 2016
Hoofdstuk 8 Balans van voorliggende jaarrekening bevat de balans en de toelichtingen daarop.

C Ga door met het harmoniseren van financiële processen en beheerprocessen

De rekeningencommissie ziet vooruitgang in de vorming van ´1Amsterdam´. Tegelijkertijd constateert zij ook op een aantal terreinen nog dossiers waarin de harmonisatie nog vorm met krijgen, zoals de verantwoordingsafspraken naar de leveranciers in het kader van Jeugdhulp en Wmo, het wagenparkbeheer en het omgaan met voorzieningen voor onderhoud.

De rekeningencommissie beveelt aan:
- De verantwoordingsafspraken binnen Jeugd en Wmo te harmoniseren, zodat de verschillende leveranciers uiterlijk over verantwoordingsjaar 2017 op gelijke wijze verantwoording afleggen;
- Voor die harmonisatie van de afspraken ook gebruik te maken/te leren van de gekozen landelijke/G4 oplossingen.

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Portefeuillehouders: wethouders Van der Burg en Vliegenthart
In het licht van de financieel administratieve problemen op het gebied van de decentralisaties onderschrijven wij de aanbeveling aangaande de harmonisatie van de verantwoordingsafspraken in het sociale domein. Wij kunnen aangeven dat daar momenteel al gericht aandacht aan wordt besteed. Over de voortgang daarvan wordt de raad zo spoedig mogelijk geïnformeerd.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
Conform de aanbevelingen van de rekeningencommissie wordt er toegewerkt naar het harmoniseren van verantwoordingsafspraken Wmo en Jeugdhulp in 2017. Bij de verantwoording van 2016 zullen Wmo en Jeugdhulp dezelfde uitgangspunten hanteren en zal het Algemeen Accountantsprotocol Financiële Productieverantwoording Wmo en Jeugdwet als basis dienen. Voor het volledig uniformeren van verantwoordingsafspraken is nog meer tijd nodig mede door de verschillen tussen de inkoop van Jeugdhulp en Wmo. De jeugdhulp wordt ingekocht in regioverband en Amsterdam maakt ook samen met de regiogemeenten afspraken over de verantwoording. De Wmo wordt voor een groot deel ingekocht bij (kleinere) Amsterdamse leveranciers. De verwachting is dat harmonisatie in 2017 haalbaar is.
De gemeente Amsterdam is in overleg met andere gemeenten om kennis te delen en ervaringen uit te wisselen. Landelijke oplossingen ontbreken echter vooralsnog. Dit heeft mede te maken met de inrichting van het zorgstelsel dat per gemeente verschilt. Het Algemeen Accountantsprotocol Financiële Productieverantwoording Wmo en Jeugdwet zal als basis gebruikt worden voor de verantwoording van de Jeugdhulp en Wmo 2016. Daarnaast kunnen echter aanvullende controle werkzaamheden wenselijk of zelfs noodzakelijk zijn.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
Wij verwijzen u naar de reactie gegeven onder 1) Advies betreffende de onzekerheden in het sociale domein.

De rekeningencommissie beveelt aan:
- Het wagenparkbeheer te vereenvoudigen en verder te centraliseren.

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Portefeuillehouder: wethouder Litjens
De problematiek van beheer van het wagenpark heeft in 2015 een belangrijke plaats ingenomen in de gesprekken met en de controle van ACAM, niet in de laatste plaats vanwege de opgetreden fraudegevallen. In het rekeningproces is een volledigheidscontrole op de activa van het wagenpark uitgevoerd die naar tevredenheid is afgerond. In 2016 worden verdere stappen gezet naar centralisatie van het wagenparkbeheer.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
De werkstructuur en bezetting van het wagenparkbeheer (centraal en decentraal) is met de reorganisatie (2014) grotendeels ongewijzigd gebleven, terwijl de bevoegdheden en verantwoordelijkheden wel anders zijn komen te liggen (centraal in de rol van kredietbeheerder en lead buyer). Dit maakt het complex om de geconstateerde problematiek centraal op te lossen. Wel is het van belang dat er een centrale coördinatie komt op de processen en kaders die gesteld dienen te worden rondom

het wagenpark. Deze verantwoordelijkheid is na de reorganisatie en de oprichting van een centraal wagenpark centraal belegd. Om meer samenhang te creëren sturen we op een doordacht en gedragen stedelijk beheerconcept.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
De oplossing van de problematiek van beheer van het wagenpark heeft ook in 2016 de nodige aandacht gekregen. Deze problematiek kent twee belangrijke invalshoeken:
- het gebrek aan (volledige) administratieve organisatie en interne controle (AO en IC), en
- het gebrek aan regie en samenhang binnen het stedelijk beheer.

AO en IC
Eind oktober 2016 is het Plan van aanpak stedelijk wagenparkbeheer ambtelijk vastgesteld, waarin onder andere ook de adviezen van Bureau Integriteit en de Taskforce AO/IC zijn verwerkt. Het plan bevat een set van acties en maatregelen die er voor moeten zorgen dat de administratieve organisatie en interne controle op orde komt. Een van de acties betreft een update van het Handboek Stedelijk Wagenparkbeheer. Dit handboek geeft duidelijkheid over:
- de beschrijving (actualisering) van de hoofdprocessen en deelprocessen
- de vastlegging van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden
- de vastlegging van risico's en maatregelen van interne controle (IC)
- kwaliteitstoetsing, kwaliteitsverbetering en voortgangsbewaking
- managementrapportages rondom processen, risico's en interne beheersing

Begin december is ambtelijk met een eerste voortgangsrapportage geconstateerd dat de uitvoering van het plan van aanpak goed op schema ligt. Ook is in december door de raad het kredietbesluit genomen voor het wagenparkbeheer.

Regie en samenhang binnen het stedelijk beheer
De beheeradministratie van het wagenpark wordt momenteel door Leaseplan uitgevoerd. De behoefte aan centralisatie is rechtstreeks vertaald naar een dringende oproep voor een duidelijke en vooral zichtbare, centrale regierol en een optimale samenhang en afstemming met en tussen de verschillende wagenparkbeheerders. De werkstructuur en bezetting van het stedelijk wagenparkbeheer (centraal en decentraal) is met de reorganisatie van 2014 grotendeels ongewijzigd gebleven, terwijl de bevoegdheden en verantwoordelijkheden wel anders zijn komen te liggen (centraal in de rol van kredietbeheerder, lead buyer en eigenaar van het wagenpark). Dit heeft er toe geleid dat er in 2016 een bestuursopdracht is gegeven om te onderzoeken op welke wijze deze beheeradministratie weer door de gemeente kan worden gevoerd. Dit onderzoek is gestart in 2016, maar gewijzigd in een onderzoek het wagenparkbeheer volledig in te besteden (bestuursopdracht in januari 2017). Om meer samenhang te creëren is het Facilitair Bureau in gesprek met de decentrale beheerders om een doordacht en gedragen stedelijk beheerconcept neer te zetten dat goed aansluit op het samenwerkingsmodel. Dit vanuit het principe dat het wagenparkbeheer de primaire processen dient en daarmee de bewoners. Bovendien wordt aangesloten op het programma 'Slagvaardig werken in de openbare ruimte'.
Binnen het beheerconcept dat de gemeente voor ogen staat, zijn de decentrale wagenparkbeheerders de gebruikers van de voertuigen, het eigendom ligt centraal. Feitelijk is daarmee sprake van een interne leasemaatschappij. Door het met elkaar vaststellen van controleprotocollen (AO en IC) en het afleggen van verantwoording daarvan, is de toezicht op het gebruik geborgd. Concreet betekent dit dat binnen de huidige bevoegdheidsverdeling decentraal een eigen verantwoordelijkheid heeft voor de ritregistraties, het voorgeschreven gebruik (inclusief brandstofgebruik) en de exploitatielasten van het wagenpark.

De rekeningencommissie beveelt aan:
- In 2016 te komen tot nadere uitwerking van de kaders voor (onderhouds-)voorzieningen

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Vooral tijdens het controletraject van ACAM is naar voren gekomen dat tussen de verschillende administraties verschil van inzicht bestond over hoe om te gaan met bijvoorbeeld voorzieningen voor groot onderhoud van vastgoed. Ook de vraag of middelen in een voorziening, of toch in een reserve moeten worden opgenomen werd niet in alle gevallen op dezelfde wijze beantwoord. De aanbeveling van de rekeningencommissie over het aangeven van kaders voor (onderhouds-)voorzieningen past dan ook geheel in ons beleid aangaande de reserves en voorzieningen en wij nemen deze dan ook graag over.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
Eind december 2016 zal een herziene Nota reserves en voorzieningen aan de gemeenteraad ter vaststelling worden voorgelegd (zie ook verderop in dit hoofdstuk paragraaf 7.6 Aanbevelingen Rekenkamer). De beleidskaders voor (onderhoud)voorzieningen zullen onderdeel uitmaken van deze nota.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
In 2016 is een nieuwe beleidsnota reserves en voorzieningen voorbereid. Onderdeel van het nieuwe beleid is nadere kaderstelling rondom onderhoudsvoorzieningen. Vooruitlopend op de vaststelling van het nieuwe beleid in januari 2017, hebben de voorzieningen die in de Jaarrekening 2016 zijn opgenomen extra aandacht gekregen van de organisatie. Hierbij is aandacht besteed aan de volgende relevante voorwaarden:

- voeding en aanwending gebeurt alleen op basis van een vier-jaren beheerplan met de daarbij behorende financiële vertaling naar de jaarlasten voor het betreffende kapitaalgoed in de beschouwde periode. De financiële vertaling van het beheerplan wordt jaarlijks geactualiseerd;
- in de voorziening kunnen geen lasten worden voorzien die betrekking hebben op regulier jaarlijks onderhoud of investeringen.

D De lijn moet haar verantwoordelijkheid voor de financiële functie actief invullen

De rekeningencommissie ziet de rol van 'de lijn' in het financiële proces als net zo belangrijk als die van de directe betrokkenen van de financiële kolom. De lijn is verantwoordelijk voor het budgetbeheer en dus voor het goedkeuren van facturen, de inrichting van de AO/ IC, de kwaliteit van de rekeningendossiers en die van de redengevende verklaringen in de rekening. Het is van belang – volgens de rekeningencommissie – dat de lijn haar verantwoordelijkheid voor de financiële functie actief invult en daarin taakvolwassenheid laat zien.

De rekeningencommissie beveelt aan:

- De taakvolwassenheid van het management in de eerste lijn op het gebied van de financiële processen en de AO/IC, zowel qua kennis als qua uitvoering te verhogen en dit voor de najaarsnota mee te nemen in het opleidingsplan en de prestatiedialoog.

De rekeningencommissie heeft daarbij specifiek gevraagd aan te geven of lijnmanagers een aangepast opleidingsplan hebben om de verantwoordelijkheid op financiële processen beter te borgen.

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Zoals wij al hebben aangegeven in onze reactie op de tweede bevinding van de rekeningencommissie delen wij de bevinding van haar op het punt van de verantwoordelijkheid en taakvolwassenheid van 'de lijn'. Het opstellen van P&C-producten dient een gezamenlijke verantwoordelijkheid te zijn van de gehele Amsterdamse organisatie. De kwaliteit van die producten hangt dus sterk samen met de mate waarin alle organisatieonderdelen– de financiële en dus ook alle overige – zich daarvoor verantwoordelijk voelen en die verantwoordelijkheid niet alleen willen, maar ook kunnen nemen. De aanbeveling van de rekeningencommissie dit als onderdeel te zien van het opleidingsplan en de prestatiedialoog nemen wij dan ook graag over. In aanloop naar de Najaarsnota 2016 en de Jaarrekening 2016 zal aan dit aspect gericht aandacht worden gegeven.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
Portefeuillehouders: wethouders Kock en Litjens
In vervolg op de aanbeveling en in het kader van organisatieontwikkeling heeft het GMT de kernopgave Doorontwikkeling van het stelsel van prestatiecontracten en prestatiedialogen geformuleerd en belegd. Voor deze kernopgave is een plan van aanpak geformuleerd dat is gericht op een centrale regie op de professionalisering van de prestatiestatie-sturing. Het professionaliseren van de prestatiedialoog en het leren en ontwikkelen zijn elementen daarin. De uitwerking van dit traject zal naar verwachting eind oktober op de agenda staan van het GMT, waarna een projectteam verder uitvoering aan het plan van aanpak zal geven.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
Financiële kennis is een noodzaak voor alle leidinggevenden van de gemeente Amsterdam. Om verantwoordelijkheid te kunnen dragen en resultaten inzichtelijk te maken, is inzicht nodig in financiële processen en beleid.

De kernopgave Doorontwikkeling van het stelsel van prestatiecontracten en prestatiedialogen is op 9 november 2016 vastgesteld in het GMT. Gelijktijdig is afgesproken dat de stedelijk directeuren met de directeuren van de rve's voor 1 februari 2017 tot prestatiecontracten komen. In de contracten is nadrukkelijk aandacht voor financiën en de bedrijfsvoering. Een kernelement in de prestatiesturing door middel van de prestatiedialogen betreft de aansluiting van de managementcyclus op de P&C-cyclus. Op deze manier is de aansluiting tussen de uitvoering van beleid, het management en sturing op de financiën geborgd.

Borging van de financiële processen vindt plaats via 'Administratie op orde'. Tevens is 'Administratie op orde' één van de bedrijfsvoeringsnormen waarover in het prestatiecontract van de managers resultaatafspraken worden opgenomen en waarover gesproken wordt in de prestatiedialoog. De resultaatafspraken in de prestatiecontracten van de leidinggevenden worden zoveel mogelijk vertaald naar objectief meetbare kritieke prestatie-indicatoren (kpi's).

Het programma Doorontwikkeling Financiële Administratie (DFA) brengt de huidige losse 44 administraties binnen de gemeente samen tot één transparant geheel. De financiële administratie gebeurt centraal, onder de vlag van Financiën. Eén administratie werkt efficiënter, levert betrouwbare financiële cijfers op en maakt een betere controle mogelijk. Het Amsterdams Managementinformatiesysteem (AMI) faciliteert de leidinggevenden hierbij. AMI genereert onder meer sturingsrapportages voor het management. De vakdirectie P&O / P-control monitort hierop en rapporteert afwijkingen periodiek aan het Gemeentelijk Managementteam (GMT), het college en de gemeenteraad. Op 1 januari 2017 is het nieuwe, verbeterde Amsterdamse Financieel Systeem (AFS 2.0) live gegaan. Dat merkt de hele organisatie, van financiële medewerkers en budgetbeheerders tot leidinggevenden. Vanaf november 2016 is gestart met de verplichte opleidingen voor iedereen die een rol heeft in de vernieuwde financiële werkprocessen en in het nieuwe Amsterdamse Financieel Systeem (AFS).
Verder wordt in het leiderschapstraject op de verschillende niveaus aandacht besteed aan het op orde hebben van de financiële processen. De komende drie jaar zullen alle 900 managers van de gemeente hierin worden geschoold.

E Ga door met de ontwikkeling van de verbijzonderde interne controle

De rekeningencommissie ziet de verbijzonderde interne controle als een belangrijk instrument in het toezien op naleving van afspraken.
Zij constateert wel dat de uitvoering van het controleplan in het kader van de rekening op meerdere punten tekort is geschoten. Zij vindt de huidige ophanging binnen het cluster Bedrijfsvoering onvoldoende recht doen aan het belang van de functie en onvoldoende samenhangt met de verantwoordelijkheden in de lijn.

De rekeningencommissie beveelt aan:
- Zorg te dragen voor de uitvoering van het interne controleplan 2016;
- Met ingang van 2017 zorg dragen voor een goede positionering en bezetting van de verbijzonderde interne controle.

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Uit onze reactie op de eerste bevinding blijkt al dat ook wij het controleplan van de verbijzonderde interne controle als belangrijk instrument zien in het toezien op de naleving van de kaders en voorschriften die aan de organisatie worden gesteld in de bedrijfsvoeringprocessen (inclusief de financiële processen). De uitvoering van het interne controleplan 2016 wordt door ons uiteraard ter hand genomen.
Iets algemener gesteld zal de komende periode verder worden gewerkt aan versterking van de controlfunctie van de gemeente Amsterdam. Daarbij wordt het document 'Financiën op orde: verantwoord versterken' een belangrijk verbindend document, met daarin een masterplanning ten

aanzien van de realisatie van een groot deel van de uitkomsten van de enquêtecommissie. Er wordt nadrukkelijk de samenwerking gezocht tussen dit traject en 'versterkt control'. De verdere ontwikkeling van de AO/ IC en de samenhang in de activiteiten die op dit terrein worden ondernomen, evenals de anti-fraude aanpak, blijft onverminderd een belangrijk traject. Daarnaast zal de komende periode de definitieve besluitvorming ten aanzien van de inrichting van de controlorganisatie plaatsvinden, waarna verdere stappen kunnen worden gezet in de ontwikkeling van de controlorganisatie. In dat kader zal ook de vraag van de ophanging van de unit voor de verbijzonderde interne control (die nu onderdeel uitmaakt van de rve-Financiën) worden meegenomen.
Het Uitvoeringsplan Versterkt Control wordt aangescherpt met concrete doelstellingen en actiepunten voor 2016 en 2017, inclusief bijbehorende planning. Dit is in lijn met de toezegging van de wethouder Financiën in de rekeningencommissie van 10 december 2015. Daarbij zal ook de verbinding worden gemaakt met de uitkomsten van de enquêtecommissie.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
De uitvoering van het interne controleplan 2016 is ter hand genomen. De sturing op de daarin opgenomen verbijzonderde interne controles vindt plaats onder regie van de taskforce AO/IC. De sturing richt zich daarbij ook op kwaliteit en eenduidigheid van de uitvoering van de controles. In samenhang met het uitvoeringsplan versterkt control en de besluitvorming over de controlorganisatie zijn door de taskforce AO/IC adviezen ter versterking van de AO/IC functie uitgewerkt. Na besluitvorming worden deze versterkingen nader verkend waarna op basis waarvan eind 2016 een besluit genomen kan worden over de inrichting van de verbijzonderde interne controle. Op basis van dit besluit kan in de loop van 2017 worden besloten over de positionering en bezetting.

Het rapport Inzicht creëren en prioriteiten. Financiën op orde, verantwoord versterken is geagendeerd voor de commissie Financiën van 3 november 2016. Voor versterkt control wordt een afrondende rapportage voorbereid die naar alle waarschijnlijkheid in december geagendeerd zal worden voor de commissie Financiën. Over de inrichting van de controlorganisatie is de commissie inmiddels geïnformeerd.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
Jaarlijks wordt een intern controleplan vastgesteld voor de uitvoering van de (verbijzonderde) interne controle. De interne controle is een onderdeel van het risicomanagement van de gemeente Amsterdam en is gericht op processen. Het doel ervan is om vast te stellen of:
1 Interne beheersmaatregelen (in relatie tot gesignaleerde risico's binnen de werkprocessen) werken, ook aangeduid als interne beheersing.
2 Informatie correct (accuraat) is en transacties tot stand komen in overeenstemming met geldende wet- en regelgeving: getrouwheid en rechtmatigheid.

De gemeente Amsterdam heeft de interne controle zoveel mogelijk in de lijn ondergebracht: dat wil zeggen bij de rve's en stadsdelen die procesverantwoordelijk zijn. Deze controle wordt de 1e lijnscontrole genoemd.

Op concernniveau wordt vervolgens op grond van een risicogerichte benadering een selectie gemaakt van processen die aan een 2e lijnscontrole ofwel de verbijzonderde interne controle worden onderworpen. De voor 2016 geselecteerde processen (in totaal 14 processen) zijn opgenomen in het interne controleplan 2016.
De controlewerkzaamheden en de daarmee samenhangende rapportages volgens het interne controleplan 2016 zijn conform planning uitgevoerd. Uitgangspunt is dat de betreffende rve's en stadsdelen de in de rapportage opgenomen adviezen in 2017 opvolgen. Ook de ACAM kan voor de jaarrekeningcontrole 2016 gebruik maken van de uitkomsten van de verbijzonderde interne controlewerkzaamheden 2016.

In samenhang met het uitvoeringsplan versterkt control en de besluitvorming over de controlorganisatie zijn door de taskforce AO/IC adviezen ter versterking van de AO/IC functie uitgewerkt. Het gemeentelijk managementteam (GMT) heeft kennis genomen van deze adviezen. Deze adviezen zijn richtinggevend voor het in 2017 op te zetten en uit te voeren inrichtingsplan. Een goede positionering en bezetting van de verbijzonderde interne controle maakt hiervan deel uit.

F Wees zorgvuldig in de doorontwikkeling van de financiële administratie

De rekeningencommissie ziet graag dat de Doorontwikkeling van de Financiële Administratie (DFA) wordt ingezet om de kwaliteit van de inrichting van de financiële processen te verbeteren en af te dwingen. De haalbaarheid van de invoeringsdatum van 1 januari 2017 moet wel zorgvuldig worden bekeken, gezien het feit dat DFA haast a single point of failure wordt (als het daar mis gaat, heeft dat zijn weerslag op het hele verbeteringsproces).

De rekeningencommissie beveelt aan:
- Verstevig het beheer van AFS en AMI;
- Bereid het komend halfjaar zorgvuldig de implementatie van DFA voor

AFS

Reactie college bij de Jaarrekening 2015

Ten behoeve van het toekomstige beheer van AFS is het beheermodel AFS-DFA in ontwikkeling. Dit model (het eerste concept daarvan is opgeleverd) regelt het dagelijks beheer voor AFS. Ook bepaalt het model wie en wanneer rollen spelen bij wijzigingsverzoeken en dergelijke die de functionaliteit raken.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016

We borgen de veranderingen op het gebied van de organisatie, de processen en de mensen in de financiële functie met vernieuwde procesafspraken in het functioneel beheer.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016

De gezamenlijke inspanningen van zowel het programma DFA als de lijn hebben er in geresulteerd dat, mede op basis van advies van de 'Quality board' en een second opinion, in november 2016 het Go besluit genomen is om per 1-1-2017 gemeentebreed met AFS 2.0 te gaan werken. De gemeenteraad is hierover in december 2016 geïnformeerd. Het beheer van AFS is verstevigd door de invoering van een beheermodel met bijbehorende beheerprocessen voor het aanvragen van autorisaties en overige wijzigingsverzoeken. De uitvoering hiervan is belegd bij de F-desk welke per 19-12-2016 operationeel is.

AMI

De ACAM-aanbevelingen van 2015 geven aan dat aandacht nodig is voor o.a. documentatiebeheer en wijzigingsbeheer om AMI als project af te ronden. Dat is nu nog niet het geval. Er is echter aanvullende inzet gevraagd waarmee het AMI project in het eerste kwartaal van 2017 kan worden afgerond. De aansturing van (de ontwikkeling van) AMI wordt dan door de lijn overgenomen. In de voorjaarsnota zijn ook middelen opgenomen voor de versterking van AMI.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016

Doelstelling is het project AMI zo spoedig mogelijk af te ronden en in beheer te nemen. Een programmamanager is gestart om de benodigde stappen daartoe te zetten. Deze stappen (mede naar aanleiding van het advies van het CAT) zijn onder meer documentatiebeheer, inregelen van de governance structuur en wijzigingenbeheer. De afgelopen maanden is de nieuwe technische infrastructuur in gebruik genomen. Dit was nodig om het wijzigingenbeheer goed in te kunnen regelen. De vakgroep AMI is uitgebreid en verstevigd met leden uit de business. De vakgroep adviseert conform het besluit bij de Voorjaarsnota 2016 de stuurgroep over wijzigingen in AMI en vormt een eerste stap naar de nieuwe governancestructuur. Ook wordt er een stedelijk vakoverleg Business Intelligence opgestart. In 2016 wordt € 0,7 miljoen en in 2017 € 0,3 miljoen uitgetrokken, onder andere voor de infrastructuur. Daarnaast wordt, teneinde de kwaliteit van de bestaande structuur te kunnen waarborgen – en voortzetten – € 0,3 miljoen structureel beschikbaar gesteld.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016

In oktober 2016 is extra capaciteit ingehuurd voor het op orde brengen van de beheerdocumentatie, wijzigingsproces en autorisatiematrix, deze zijn in het eerste kwartaal van 2017 afgerond. Verder is door de IVE bedrijfsvoering begonnen met het vastleggen van de beheerafspraken van de bronsystemen in de vorm van service level agreements (SLA's). Op 14 februari 2017 is de Change Advisory Board (CAB) voor het eerst bij elkaar gekomen, waarmee de governance (de sturing van de business eigenaar op de ontwikkeling van AMI) structureel is ingeregeld.

Implementatie DFA
De afgelopen periode is, naast de geplande activiteiten voor het lopende programma DFA, het programma DFA herijkt, zoals is toegezegd in het programmaplan DFA (dat op 30 september 2015 is geaccordeerd door de raad). Daarnaast zijn volgend op de herijking de detaillering van de planning, de mijlpalenplanning en het kritieke pad opgeleverd, alsmede een toelichting op de sporen en de governance. Uit de herijking, die de raad binnenkort ontvangt, komt naar voren dat een aantal wijzigingen in de scope van het programma gewenst zijn. De activiteiten waarvan wordt voorgesteld om aan het programma toe te voegen betreffen vooral onderdelen die bij aanvang van het programma waren belegd bij de staande organisatie, maar die gezien het benodigde tempo en de onderlinge afhankelijkheden beter programmatisch aangepakt kunnen worden.

DFA is een cruciaal programma voor de verbetering van de financiële functie. DFA is ook veelomvattend en complex en heeft (grote) impact op zowel de financiële organisatie in termen van processen, systemen en mensen, als de lijnorganisatie (rve's en stadsdelen). Daarmee zijn er ook risico's. Deze risico's hebben een plek gekregen in de nieuwe aanpak en de scope van de herijking. Daarmee zijn deze risico's niet weg maar wel in beeld en voor zover mogelijk van beheersmaatregelen voorzien. Uitgangspunt van de transitie naar het nieuwe systeem is (nog steeds) een gezamenlijke overgang van alle organisatieonderdelen op 1 januari 2017. In de tussenliggende periode wordt op twee momenten, namelijk 1 juli 2016 en 1 november 2016, de gereedheid van de organisatie(s) bepaald door middel van gereedheidsaudits. In deze audits wordt onder andere gekeken naar de voortgang en gereedheid op het gebied van organisatieverandering, processen, opleidingen, koppelingen en systemen. Op basis van de laatste audit wordt besloten of een gezamenlijke overgang per 01 januari 2017 haalbaar is, of dat voor een gefaseerde aanpak moet worden gekozen. Verder zal ook DFA onderdeel uitmaken van de health check en de masterplanning in het kader van 'Financiën op Orde; verantwoord versterken', die de raad voor 1 oktober 2016 ontvangt.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
Voor de commissie Financiën van 3 november is een brief met een uitgebreide stand van zaken Doorontwikkeling Financiële Administratie geagendeerd. Medio juli 2016 heeft de gemeenteraad kennis genomen van de in de Herijking Doorontwikkeling Financiële Administratie voorgestelde wijzigingen op de scope van het programma. Deze wijzigingen hebben vooral betrekking op onderdelen die bij aanvang van het programma waren belegd bij de staande organisatie, maar die gezien het benodigde tempo en de onderlinge afhankelijkheden beter programmatisch aangepakt kunnen worden.

Bij de Herijking is het uitgangspunt van de transitie naar het nieuwe systeem een gezamenlijke overgang van alle organisatieonderdelen op 1 januari 2017 gehandhaafd. In de Herijking is tevens toegezegd dat in de tussenliggende op twee momenten, 1 juli 2017 en 21 november 2016, de gereedheid van de organisatie(s) zal worden bepaald door middel van gereedheidsaudits. Hierbij wordt gekeken naar de voortgang en gereedheid op het gebied van management, informatie, processen, ICT, mensen en cultuur.

De eerste gereedheidsaudit per 1 juli 2016 heeft uitgewezen dat er op dat moment geen belemmeringen waren om per 1 januari 2017 over te gaan op het nieuwe AFS. Niettemin blijft een aantal risico's voor het programma DFA reëel, waaronder de grote afhankelijkheid van de inzet en beschikbaarheid van medewerkers benodigd voor de implementatie. Ter beheersing van de risico's is een transitiescenario uitgewerkt.

Belangrijke uitgangspunten hierbij waren én zijn dat:
- DFA op een verantwoorde wijze geïmplementeerd kan worden.
- De continuïteit van de belangrijkste primaire processen van de gemeente Amsterdam geborgd is. Het betreft hier onder andere de salarisbetalingen, de uitkeringen, de betalingen aan leveranciers, erfpacht en subsidies.

Op basis van deze analyse is vooralsnog gekozen om door te gaan volgens het scenario dat alle organisatieonderdelen per 01 januari 2017 overgaan.
Op 21 november 2016 vindt een laatste gereedheidsaudit plaats op basis waarvan zal worden besloten of een gezamenlijke overgang per 01 januari 2017 op basis van het scenario haalbaar is. De raad wordt zo snel mogelijk na deze datum geïnformeerd over de resultaten.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
Op 21 november 2016 heeft de laatste gereedheidsaudit plaats gevonden en heeft het go besluit voor de implementatie plaats gevonden op basis van een zorgvuldige afweging van de gereedheidstest, second opinion en advies van de 'Quality Board'. Mede naar aanleiding hiervan zijn aanvullende maatregelen genomen om de risico's zo goed mogelijk te beheersen. Met de start van de feitelijke implementatie wordt een belangrijke stap gezet in het op orde brengen van de financiële administratie door het invoeren van één administratie, het sterk vereenvoudigen van de inrichting van de boekhouding en een uniforme centrale informatievoorziening.

3 Voortgang van de aanbevelingen uit het Generaal Verslag van ACAM bij de Jaarrekening 2015

Inleiding
Het college reageerde bij de Jaarrekening 2015 op het door ACAM uitgebrachte Generaal Verslag Jaarrekening 2015 van de gemeente Amsterdam. ACAM vermeldt in het Generaal Verslag bevindingen betreffende de gemeentelijke Jaarrekening 2015, verdeeld over een aantal onderwerpen. In de reactie werd een aantal onderwerpen samengevat weergegeven gevolgd door een reactie van het college. Over de voortgang op deze onderwerpen rapporteert het college in deze paragraaf. Waar aanbevelingen uit het Generaal Verslag samenvallen met aanbevelingen die de rekeningencommissie deed in haar verslag bij de Jaarrekening 2015 verwijzen naar onze reactie op de betreffende aanbeveling van de rekeningencommissie.

1 Uitkomst jaarrekeningcontrole

De controleverklaring geeft een beperking ten aanzien van de onzekerheden ACAM heeft in de jaarrekening fouten en onzekerheden aangetroffen op getrouwheid en rechtmatigheid. De omvang daarvan was dusdanig dat ACAM een beperking heeft afgegeven, omdat de onzekerheden de tolerantiegrens van 3% te boven gaan. Deze onzekerheden bevinden zich vooral in het sociale domein als gevolg van de knelpunten in de financiële afwikkelingen met zorginstellingen en de Sociale Verzekeringsbank (SVB).

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Uit het verslag van ACAM blijkt dat de gemeente op alle gebieden zich tot het uiterste heeft ingespannen om naast de continuering van de zorg, ook het financiële aspect daarvan goed te regelen. Dit heeft niet kunnen voorkomen dat onvoldoende zekerheid kon worden geboden over de financiële afwikkeling van de met de drie decentralisaties gemoeide kosten in relatie tot de geleverde prestaties. Dit betekent dat wij in 2016 de reeds in 2015 getroffen beheersmaatregelen zullen verstevigen en de door ACAM geformuleerde aanbevelingen daarbij zullen betrekken.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
We verwijzen naar de reactie op de aanbevelingen van de rekeningencommissie op dit punt (zie hierboven onder 7.4.2 Aanbevelingen ter verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer de aanbeveling c. Ga door met het harmoniseren van financiële processen en beheerprocessen).

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
We verwijzen naar de reactie op de aanbevelingen van de rekeningencommissie op dit punt (zie hierboven onder 2) Aanbevelingen ter verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer de aanbeveling c. Ga door met het harmoniseren van financiële processen en beheerprocessen).

2 Toerekening van apparaatskosten (GV 3.6)
Portefeuillehouder: wethouder Litjens

ACAM stelt dat de toerekening van apparaatskosten te grofmazig is omdat deze gestoeld is op de toerekening van de apparaatskosten aan de rve´s en stadsdelen naar rato van hun aandeel in de gemeentelijke formatie (de zogenaamde toerekening 1e laag). Bij de toerekening door de organisatieonderdelen naar de programmaonderdelen (de toerekening 2e laag) is naar het oordeel van ACAM ook gekozen voor eenvoud en zijn niet alle kosten doorbelast. Daarop baseert ACAM haar oordeel over de grofmazige toedeling.

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Dat bij de toerekening van de kosten aan de programmaonderdelen in 2015 sprake is van een zekere grofmazigheid is juist. In 2015 is sprake geweest van een complex ontvlechtings- en centralisatieproces en was de gemeentelijke kostenverdeelstaat nog in ontwikkeling. Dit is een proces dat zeker tot en met 2016 doorgaat. In 2015 is met het hele vraagstuk van hoe om te gaan met de toedeling van apparaatskosten een eerste stap gezet. Een volgende stap in dit gehele hierin is bijvoorbeeld het zogenaamde ´netteren´ van de begroting (het per saldo corrigeren van de baten en lasten voor de interne doorbelastingen. Het verder doorontwikkelen van de toedelingssystematiek zal de grofmazigheid doen afnemen. Wij merken hierbij wel op dat de gemeentelijke tarieven hierdoor niet zijn beïnvloed. Deze worden namelijk extra-comptabel opgesteld en hebben in 2015 nog geen directe relatie gehad met de kostentoedeling.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
Sinds het opstellen van de Jaarrekening 2015 is verder gewerkt aan de doorontwikkeling van de kostenverdeling. Met ingang van de Begroting 2017 wordt rekening gehouden met de per begrotingsjaar 2017 gewijzigde regels rondom kostenverdeling en overhead opgenomen in het vernieuwde besluit Begroting en verantwoording provincies en gemeenten. Overhead moet voortaan apart gepresenteerd worden in een overzicht en kostenverdeling van overhead naar de programma's is vanaf 2017 nog maar beperkt toegestaan. Een niet onbelangrijk punt daarbij te vermelden is dat de grofmazige methodiek van kostenverdeling op basis van personeelskosten of naar rato van de omvang van de nieuw geïntroduceerde taakvelden (die de productenraming vervangt) expliciet genoemd wordt als toepassingsmogelijkheid voor kostenverdeling. Met dat laatste als uitgangspunt is besloten de kostenverdeling voor 2016 niet meer te veranderen. Bijkomend voordeel is dat hiermee in ieder geval vergelijkbaarheid met 2015 blijft bestaan. Vanaf 2017 wordt daar waar dat nog is toegestaan wel gebruikt gemaakt van een fijnmaziger kostenverdeling.

De begroting van Amsterdam is een bruto begroting. Dat wil zeggen een begroting waarvan het totale baten- en lastenniveau ook binnengemeentelijke baten en lasten bevat. Bij de Begroting 2017 heeft een exercitie plaatsgevonden om deze binnengemeentelijke baten en lasten te elimineren. Een overzicht daarvan is als bijlage opgenomen in de Begroting 2017. In dat overzicht wordt per programma eerst de bruto begroting weergegeven, vervolgens de binnengemeentelijke lasten en baten en daarna het verschil tussen beide. Ook worden per programma de grootste binnengemeentelijke lasten en baten beschreven. Voor de gemeente Amsterdam is dit de eerste keer dat op deze wijze inzicht wordt gegeven in de begroting. Het is de bedoeling dit de komende jaren verder te verfijnen in samenhang met het op orde brengen van de financiën.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
Op dit onderdeel is momenteel geen voortgang te melden. Om die reden beschouwen wij de aanbeveling hierbij als afgedaan.

De leesbaarheid en kwaliteit van de toelichtingen (GV 4.2 en 4.4)
ACAM stelt dat door de vele herschikkingen de begroting 'veel onvolkomenheden bevat'. Daardoor zijn toelichtingen lastig zelfstandig leesbaar. Uiteindelijk zijn de begrotingsafwijkingen vanuit de begrotingsrechtmatigheid voldoende herleidbaar. Op een aantal onderdelen vindt ACAM de jaarverslaggeving kwalitatief onder de maat.

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Juist vanwege de meerdere door het jaar heen vastgestelde begrotingsaanpassingen was een verantwoording van de afwijkingen ten opzichte van de begroting een ingewikkeld vraagstuk. In de rekening is gericht aandacht geweest voor het onderscheid tussen de afwijkingen ten opzichte van de begroting in de budgetten in het primaire proces en die op het gebeid van de organisatieontwikkeling. Op die manier is getracht de processen zo inzichtelijk mogelijk te houden. Desondanks zijn ook wij ons bewust van het feit dat daarmee zeker niet alle transparantie kon worden geboden die wenselijk is en dat de redengevende verklaringen mede daardoor te technisch van aard zijn geworden. Dat ACAM desondanks aangeeft dat de begrotingsafwijkingen uiteindelijk vanuit de rechtmatigheid voldoende herleidbaar zijn ervaren wij als positief. Wij erkennen echter ook dat op onderdelen de kwaliteit van de rekening omhoog kan. ACAM noemt in dit kader onder meer de algemene financiële analyse, de analyses in de programmaonderdelen en de balanstoelichting. Ten aanzien van dat laatste zijn een aantal

ontwikkelingen herkenbaar aanwezig. Ook Amsterdam heeft bijvoorbeeld de per 2015 voorgeschreven balansratio's opgesteld. Deze zijn volgens voorschrift opgenomen in de weerstandsparagraaf en worden niet als onderdeel van de balanstoelichting gepresenteerd. Dat laat onverlet dat zeker in 2015 het financiële proces geen ruimte heeft gelaten voor een grondige balansanalyse, niet in de laatste plaats door de vele mutaties die door de reorganisatie per 1 januari 2015 ontstonden tussen de eindbalans 2014 en de beginbalans 2015. Dat die overgang voor een aanzienlijke belasting van het rekeningproces zou zorgen hebben wij bij de rekening 2014 al onderkend. Desalniettemin is dermate veel energie gaan zitten in het opschonen, aansluiten en opstellen van de verschillende balansposten dat we in 2015 een verbetering van de balanstoelichting ten opzichte van 2014 nog niet hebben kunnen realiseren.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
We verwijzen naar de reactie op de aanbevelingen van de rekeningencommissie op dit punt.
(zie hierboven onder 7.4.2 Aanbevelingen ter verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer de aanbeveling b. Verbeter de inhoudelijke kwaliteit en de leesbaarheid van de jaarrekening).

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
We verwijzen naar de reactie op de aanbevelingen van de rekeningencommissie op dit punt.
(zie hierboven onder 2) Aanbevelingen ter verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer de aanbeveling b. Verbeter de inhoudelijke kwaliteit en de leesbaarheid van de jaarrekening).

Formalisering en verscherping van beheer van AFS en AMI is noodzakelijk (GV 5.6)

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
ACAM adviseert het actualiseren en uitvoeren van het jaarplan interne beheersing. Terecht merkt de ACAM op dat het nog niet geheel is uitgevoerd en ook dat de werkdruk door de diverse projecten en programma´s die inzet vragen van AFS beheer tot gevolg hebben dat de werkdruk hoog ligt. Dit heeft er toe geleid dat prioritering van werkzaamheden heeft plaatsgevonden en dat op basis van het jaarplan en de actualiteit keuzes zijn gemaakt. Daarmee kunnen wij ons vinden in dit advies, want ook in 2016 zullen onderdelen van het IB jaarplan worden opgepakt en uitgevoerd. Hiermee wordt ook aansluiting gevonden op de versterking van de AOIC binnen de Gemeente. Daarbij heeft ACAM nog enkele specifieke aanbevelingen ten aanzien van het beheer van crediteurengegevens en autorisaties.
Het verbeteren van de controle op de juistheid van crediteurengegevens en de uitvoerende en signalerende rol bij autorisaties zijn beide concreet opgenomen in het actieplan betalingen. In dat kader zijn ook afspraken gemaakt met alle betrokken partijen in de keten, om samen efficiënte procesafspraken te maken en in te voeren. Het aantal uitzonderingen, waarbij rechtstreekse database aanpassing nodig is, zal naar verwachting dalen. De meest voorkomende oorzaak hiervoor ligt in het moeten overbruggen van het verschil tussen de oude 'bedrijven' naar de huidige RVE's en dat zal met de nieuwe inrichting van DFA verdwijnen.

Ten aanzien van de prioritering bij het Functioneel Beheer van AFS merken we nog op, dat het hier gaat om prioriteiten van de gehele gemeentelijke organisatie. Niet de risico's en het niveau van de interne beheersing van AFS bepalen de prioriteiten, maar de risico's voor de processen van de gehele organisatie van Amsterdam en de financiële functie van de gemeente Amsterdam als geheel. Dit kan ook in 2016 tot gevolg hebben, dat niet wordt voldaan aan alle aanbevelingen van ACAM. Gegeven de aanbevelingen uit de Raadsenquête, de Doorontwikkeling Financiële Administratie (DFA), met de bijbehorende veranderingen in het financieel domein en prioriteiten als het Actieplan Betalingen ligt er nog steeds een grote werklast op het terrein van Financiën en van Functioneel Beheer. Daarnaast zal uit het geheel van de adviezen een prioritering bij de uitvoering worden bepaald, waarbij wordt opgemerkt dat onderdelen ook worden meegenomen in het programma Doorontwikkeling Financiële Administratie.
Tot slot kan met betrekking tot AMI en Crystal Reports wordt opgemerkt dat inderdaad veel aanvullende maatregelen nodig zijn geweest om AMI en Crystal Reports te gebruiken als instrumenten die voldeden aan de eisen die nodig zijn bij het opstellen van de Jaarrekening. Aan een managementtool (het eigenlijke doel van AMI) worden andere eisen gesteld dan aan een tool die als hulpmiddel wordt gebruikt voor de formele jaarrekening. Het betreft hier een tijdelijke maatregel die nodig is tot het moment dat AFS opnieuw is ingericht als onderdeel van DFA. Ook voor de Jaarrekening 2016 zullen AMI en Crystal Reports nog worden gebruikt. Omdat dat een tijdelijke situatie betreft zullen de maatregelen die hiervoor nodig zijn ook in 2016 incidenteel worden uitgevoerd. De AMI database en het beheer van AMI zullen in 2016 van de projectfase overgaan naar een structurele situatie en in beheer worden

genomen waarbij veel van de benodigde maatregelen al worden getroffen om AMI als betrouwbare tool te kunnen gebruiken. Met ingang van 2017 zal AFS zelf ook ten behoeve van de jaarrekening de benodigde informatie kunnen genereren doordat zij dan de daarvoor benodigde inrichting heeft.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
We verwijzen naar onze reactie op de aanbevelingen van de rekeningencommissie op dit punt (zie hierboven onder 7.4.2 Aanbevelingen ter verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer en de aanbeveling f. Wees zorgvuldig in de doorontwikkeling van de financiële organisatie).

Stand van zaken bij de Jaarrekening 2016
We verwijzen naar de reactie op de aanbevelingen van de rekeningencommissie op dit punt.
(zie hierboven onder 2) Aanbevelingen ter verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer en de aanbeveling f. Wees zorgvuldig in de doorontwikkeling van de financiële organisatie).

Leadbuyership nog in ontwikkeling (GV 6.2)
Portefeuillehouder: wethouder Litjens

Om het voldoen aan de Europese aanbestedingsregels procesmatig te gaan borgen is ACAM van mening dat gemeentebreed nog een aantal stappen moeten worden gezet. ACAM noemt:
- Maak de taken en verantwoordelijkheden van de betrokken actoren (concerninkoop, leadbuyer en opdrachtgever) in het inkoopproces duidelijk
- Maak AFS geschikt voor spendanalyses door aan de kostensoorten de zogenaamde PIAcodes (inkooppakketten) te koppelen
- Stel een helder kader op over de wijze waarop met het vraagstuk van vraagaggregatie moet worden omgegaan
- Kom tot één centraal contractbeheerssysteem waarin alle contracten worden geregistreerd en beheerd
- Kom tot richtlijnen voor het vormen van een aanbestedingsdossier

Reactie college bij de Jaarrekening 2015
Het college herkent dat dit nog aandacht vraagt. Oude gewoontes zijn soms hardnekkig en Lead Buyership is pas een jaar in werking. In februari 2016 is met het vaststellen van de implementatie van de '10 wegen' nogmaals stil gestaan bij de taken- en verantwoordelijkhedenverdeling tussen lijnmanagers, budgethouders en lead buyers. Aanspreken wordt makkelijker als financiële informatie sneller beschikbaar is lopende een boekjaar. Medio 2016 zal AFS zo zijn ingericht dat de spendanalyses kunnen worden gemaakt op de wijze als door ACAM aangegeven. Vraagaggregatie is een doelmatigheidsissue en geen rechtmatigheidsissue zolang vigerende wetgeving wordt gevolgd. Nadat alle uitvragen aan de markt daadwerkelijk door of met kennis van lead buyers in de markt worden gezet is onze organisatie toe aan de vervolgstap. Hoe kunnen we per categorie, of per set aan behoeften op een hoger aggregatieniveau tot een optimale manier van inkopen komen? Dit vergt meer informatie bij de Lead Buyer-organisaties, maar vraagt ook veel van opdrachtgevers en budgethouders. Meer samen inkopen, functioneler en gebaseerd op een perspectief voor de langere termijn. De keten moet hierin samen volwassener worden. De inkooporganisatie bepaalt dit niet alleen. Voor de vorming van aanbestedingsdossiers reeds worden beschikt over een checklist, een inhoudsopgave en een AO voor het uitvoeren van aanbestedingen. Hier is naar onze mening geen sprake van ontbrekend beleid, maar moeten keuzes beter gedocumenteerd worden en eenduidiger worden vastgelegd. Vooral het proces van Interne Controle op het ook aantoonbaar toepassen van de AO-procedures vergt aandacht. Aan al deze aspecten van het aanbestedingsbeleid zal de komende tijd gericht aandacht worden besteed.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
Op 1 juli 2016 is een aangepaste versie van de Aanbestedingswet 2012 van kracht geworden. Dit is aangegrepen om de Nota Inkoop en Aanbesteden en de bijbehorende werkinstructie aan te passen aan wet- en regelgeving. Daarnaast is in de werkinstructie nog meer ruimte en aandacht gegeven aan de taken en rollen van inkopers en de wijze waarop zaken procesmatig opgepakt worden en vastgelegd.

Bij de verdere implementatie van het 10 wegenplan, onder meer het onderdeel contractmanagement – waarvoor een eerste beleidsnotitie is opgeleverd – krijgt taak verantwoordelijkheid en de rol in de periode dat er een lopend contract is specifiek aandacht. Lead buyers hebben doorlopend contact met

de opdrachtgevers over de goede inrichting en verdeling van taken tussen opdrachtgever, inkoper en contractmanager per fase en over wie welke verantwoordelijkheid heeft. Soms speelt dit op individueel contractniveau, maar het Ingenieursbureau bijvoorbeeld, werkt aan een geïntegreerde werkwijze voor contracten waar voor een ieder helder is hoe de samenwerking er uit ziet.

AFS is uitgebreid met een veld voor registratie van contractnummers en het adresboek leveranciers is verrijkt met een inkoopcode. Op dit moment wordt proefgedraaid om na te gaan of de informatie die op deze wijze beschikbaar komt voldoet. Als dat inderdaad het geval is en de discipline bij het aanmaken van verplichtingen en het vermelden van contractnummers op facturen stijgt, dan kan er realtime inzicht worden gecreëerd.

Op vraagaggregatie zijn naast het zoeken naar synergie tijdens de gesprekken met opdrachtgevers geen specifieke stappen ondernomen. Pas op het moment dat alle uitvragen daadwerkelijk door of met kennis van lead buyers in de markt worden gezet is de gemeentelijke organisatie toe aan het beantwoorden van de vraag hoe we per categorie, of per set aan behoeften, op een hoger aggregatieniveau tot een optimale manier van inkopen kunnen komen. Dit vergt meer informatie bij de lead buyer-organisaties, maar vraagt ook veel van opdrachtgevers en budgethouders. Meer samen inkopen, functioneler en gebaseerd op een perspectief voor de langere termijn. De hele keten moet hier volwassener in worden. De inkooporganisatie bepaalt dit niet alleen.

Het GMT heeft in 2016 twee keer een uitvraag geïnitieerd om de ontbrekende contracten, in bezit van budgethouders of projectleiders, aan te leveren bij de lead buyers, opdat er gemeentebreed inzicht ontstaat. Op leveranciersniveau, en bij de uitgaven per organisatieonderdeel, is bekend waar het aan inzicht ontbreekt. Nog niet alle contracten zijn daadwerkelijk door de lijnorganisaties in beheer gegeven. Het ontbreken van inzicht in contracten zal voor inkoop het rechtmatigheidsonderzoek voor de Jaarrekening 2016 bemoeilijken.

Voor de vorming van aanbestedingsdossiers is een checklist, een inhoudsopgave en een AO voor het uitvoeren van aanbestedingen beschikbaar. Ook is bij de lead buyers extra aandacht gegeven aan procesbeschrijvingen op AO niveau. Inhoudelijk gemaakte keuzes moeten beter gedocumenteerd worden en eenduidiger worden vastgelegd. Tegelijkertijd is het van belang dat de inkoopprofessional de ruimte behoudt om te opereren in het belang van de stad, aangezien elke opdracht anders is. Een uitvraag binnen een mantelcontract voor twee uitzendkrachten kent een dunner dossier dan een EU-aanbesteding in de zorg, niettemin dienen beide volledig op orde zijn.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
Op dit onderdeel is momenteel geen voortgang te melden. Om die reden beschouwen wij de aanbeveling hierbij als afgedaan.

4 Aanbevelingen van de rekeningencommissie bij de Jaarrekening 2014

De rekeningencommissie heeft in haar bijeenkomst op 16 november 2016 aangegeven dat zij de aanbevelingen bij de Jaarrekening 2014 als afgedaan beschouwt, behoudens:

- Versterk en borg de invulling van de controlrol, zowel ten aanzien van het financiële, als ook ten aanzien van het juridische en fiscale domein;
- Verbeter de kwaliteit van financiële verantwoordingen door tussentijdse afsluitingen van de administratie.

In onderstaande paragrafen geven wij aan hoe deze aanbevelingen zijn uitgewerkt. Wij vertrouwen erop dat de aanbevelingen hiermee zijn afgedaan.

Versterk en borg de invulling van de controlrol, zowel ten aanzien van het financiële, als ook ten aanzien van het juridische en fiscale domein
De rekeningencommissie heeft aangegeven dat de aanbeveling niet kan worden afgesloten voor wat betreft het onderdeel juridische control, omdat zij daar te weinig inzicht in heeft gekregen.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016
In het kader van de versterking control zijn de afgelopen periode stappen gezet, waaronder het besluit de business-, cluster- en stadsdeelcontrollers onder concerncontroller te brengen en het mandaatsbesluit voor de concerncontroller. En inmiddels zijn er de aanbevelingen van de raadsenquête.

Het versterken van de controlrol gaat verder als follow up van raadsenquête. Het rapport Inzicht creëren en prioriteiten. Financiën op orde, verantwoord versterken is geagendeerd voor de commissie Financiën van 3 november 2016. Het rapport gaat onder ander in op het 'structureel versterken van de financiële functie' als een prioriteit van het college en de ambtelijke organisatie. Er zijn verschillende trajecten ingezet om vorm te geven aan deze versterking, waarbij een van de gebieden 'control' is. Het rapport laat zien dat de versterking van de control invloed heeft op een groot aantal onderwerpen en een relatie heeft met twaalf van de vijftien aanbevelingen van de enquêtecommissie.
De rekeningencommissie deed in haar verslag bij de Jaarrekening 2015 aanbevelingen (en observaties) ter verbetering van de jaarrekening en het financiële beheer. Een van die observaties luidt Afspraak is (niet altijd) afspraak en kent een aantal sub-aanbevelingen. Verder deed de rekeningencommissie de generieke aanbeveling Ga door met de ontwikkeling van de verbijzonderde interne controle die een tweetal specifieke aanbevelingen kent. Wij zien deze aanbeveling als een actualisering c.q. uitbreiding van de aanbeveling Versterk en borg de invulling van de controlrol, zowel ten aanzien van het financiële als ook ten aanzien van het juridische en fiscale domein die de rekeningencommissie bij de Jaarrekening 2014 deed. Dat geldt ook voor de observatie Afspraak is (niet altijd) afspraak.

Voorstel is dat het college niet langer over dit onderwerp rapporteert in het kader van de aanbeveling bij Jaarrekening 2014. Ter ondersteuning van ons voorstel verwijzen wij naar de hierboven aangehaalde aanbevelingen van de rekeningencommissie en ACAM bij de Jaarrekening 2015 en naar onze reacties daarop. Zie voor de nieuwe aanbevelingen van de rekeningencommissie en ACAM paragraaf 7.2 Voortgang van de aanbevelingen uit Verslag rekeningencommissie bij de Jaarrekening 2015 respectievelijk paragraaf 7.3 Voortgang van de aanbevelingen uit het Generaal Verslag van ACAM bij de Jaarrekening 2015.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016
Sinds 2002 kent de gemeente specifiek beleid voor juridische kwaliteitszorg en juridisch control.
De Directie Juridische Zaken (DJZ) is sinds die tijd de juridisch concerncontroller van de gemeente en sinds 2014 als vakdirectie verantwoordelijk voor juridische kaderstelling voor de hele gemeente.

Het systeem werd in 2002 ingericht volgens het toen geldende principe van integraal management: juridische kwaliteit van producten en diensten behoorde tot de eigen verantwoordelijkheid van het management van diensten, bedrijven en stadsdelen, die daarvoor een eigen juridische controlfunctie dienden in te richten. In de periode tussen 2002-2015 was DJZ verantwoordelijk voor het stellen van juridische concernnormen en het faciliteren diensten en bedrijven bij de uitoefening van hun eigen juridische controltaak.

DJZ zette kwaliteitszorginstrumenten in die achteraf risico's en knelpunten signaleerde, zoals de Bedrijfsvoeringsverklaring (BVV), de Integrale Meting Bedrijfsvoering (IMB) en de resultaatafspraken directeuren. In deze periode waren de inspanningen van DJZ er sterk op gericht om de afzonderlijke juridische functies van diensten en stadsdelen te versterken, geheel in lijn met de integraal managementgedachte. Onder het oude bestuurlijk stelsel vielen de stadsdelen overigens buiten de kaderstelling door DJZ: de vaststelling van de normen en de verantwoordingscyclus liep via het eigen Dagelijks Bestuur. Vijf stadsdelen beschikten daartoe over eigen juridisch controllers.

Vanaf 2010 waren er verschillende concernontwikkelingen met gevolgen voor de organisatie van control, die ook van invloed waren op de juridische control en kwaliteitszorg. Bij de uitwerking van concerncontrol richtte men zich tussen 2010 en 2015 in eerste instantie op financiën, inkoop, personeel en organisatie. De bedrijfsvoeringsaudit IMB werd in 2010 afgeschaft en er werd een nieuwe auditketen ingericht met een Concern Audit Commmitee, een jaarlijkse ConcernAuditPlan (CAP) en ACAM als concernauditor. DJZ heeft geen zitting in de Concern Audit Commmitee, maar levert input voor de longlist van te onderzoeken onderwerpen.

De invoering in 2015 van de nieuwe organisatiestructuur (Eén Amsterdam), met een andere concernindeling en ambtelijk sturingsmodel, leidde tot centralisering van de juridische kolom:

- De juridische advisering ten behoeve van de dagelijkse uitvoering van de gemeentelijke taken vindt plaats door juristen van de rve Juridisch Bureau (JB) bij het cluster Bedrijfsvoering en door juristen bij de clusters Sociaal (rve SIS), Ruimte & Economie (rve's R&D, G&O, Wonen VO&R) en Dienstverlening & Informatie (rve's Handhaving en Toezicht, Belastingen, en Basisinformatie). Hun werk bestaat naast advisering binnen de gestelde kaders over o.a. aanbestedingen, contracten, bevoegdheden, subsidies, handhaving en vergunningverlening, uit het (mede) opstellen van verordeningen, beleid en nadere regels, het voeren van bestemmingsplanprocedures en de behandeling van bezwaar-en beroepschriften
- DJZ is de centrale, kaderstellende en regisserende vakdirectie en stuurt op naleving van de kaders (control). DJZ is de leadbuyer voor juridische inhuur en adviseert in strategische en politiek gevoelige dossiers op de terreinen openbare orde en veiligheid, complexe aanbestedingen, subsidies, vastgoed, wetgeving integriteit, privacy, rechtspositie en deelnemingen). DJZ is de eerste adviseur bij markt en overheid-dossiers (governance, staatssteun) en Europees recht, en procedeert en regisseert in civiele procedures (Huisadvocaat) en in bestuursrechtelijke procedures.
- In iedere clusterstaf is een strategisch juridisch adviseur aangesteld.
- De juridisch controllers van de stadsdelen zijn in 2015 geplaatst bij de rve Juridisch Bureau.
- De afgelopen jaren is er met dit nieuwe juridische sturingsmodel en door meer samenwerking binnen het juridische domein winst behaald :
- Kwaliteitsverbetering, door het hanteren van dezelfde juridische kaders.
- Kwetsbaarheidsvermindering, door elkaar – rve's en de juridische functie – 'aan de voorkant' scherp te houden als het gaat om juridische risico's voor de gemeente;
- Kostenreductie, door minder inhuur van externe juristen en het aanbieden van specialismen vanaf één plek (Huisadvocaat).
- Meer kansen voor de eigen juristen en een gezamenlijk juridisch opleidingenbeleid

In het kader van Slagvaardige Overheid in 2016 besloot het college tot verschillende maatregelen voor een slagvaardiger juridische functie, o.a. het bundelen bezwaar en beroep en inzet op een daling van de instroom van bezwaarschriften , het flexibeler inspelen op de vraag vanuit de organisatie naar juridische advisering en minder inhuur tegen betere inkoopcondities. Het college besloot toen ook dat de juridische controlorganisatie, naar aanleiding van de recente hervormingen van de juridisch kolom, conform het drielijns model voor interne sturing en beheersing, wordt ingericht.

Naar verwachting zal het college in het tweede kwartaal van 2017 de hernieuwde visie op juridische control vaststellen. Het geeft de hernieuwde uitgangspunten voor juridisch control en beschrijft het besturingsmodel van de gehele juridische kolom, inclusief de bijbehorende taken en verantwoordelijkheden en de aansluiting van juridische control op het systeem van brede control. De herziene visie op juridisch control zal aanpassing vragen van de rollen en functies in de tweede lijn. De uitrol van de nieuwe juridisch controlorganisatie zal plaatsvinden in 2017 en een deel van 2018.

Reactie college bij de Najaarsnota 2016

Het tussentijds afsluiten van de administratie is inmiddels ingevoerd en wordt verder ontwikkeld. In deze Najaarsnota 2016 zal in de Financiële Hoofdlijnen ingegaan worden op de huidige stand van zaken met betrekking tot de tussentijdse afsluitingen en de invloed daarvan op de kwaliteit van de financiële verantwoordingen.

Stand van zaken bij het Jaarverslag 2016

Het werken met periodeafsluitingen is een maatregel die volgt uit het traject van de (voorbereiding op) de Jaarrekening 2015. De periodeafsluiting – de praktijk van het afsluiten is in 2016 gecontinueerd conform de opzet zoals vastgelegd in een financieel werkproces vanuit de Doorontwikkeling Financiële Administratie (DFA) – is een instrument om te sturen op het up-to-date hebben van de administratie, de financieel-administratieve werkzaamheden te spreiden over het jaar en om doorlopend knelpunten te signaleren binnen de financiële administratie en hier maatregelen op te nemen

De periodeafsluitingen hebben er in het jaarrekeningtraject 2016 toe bijgedragen dat er vanaf de start al veel meer inzicht is in de administratieve stand van zaken van de rve's en stadsdelen dan in voorgaand boekjaar. Dit inzicht heeft er toe bijgedragen dat in de loop van 2016 aanvullende maatregelen zijn getroffen waar knelpunten en risico's werden gesignaleerd.

De gemeente Amsterdam kent in 2016 34 (bedrijfs-)administraties. Deze administraties bevatten de 44 rve-/stadsdeeladministraties; bijvoorbeeld bedrijf 012 bestaat uit de rve-administraties Personeel en Organisatie, Financiën en Juridisch Bureau.
In 2016 zijn op hoofdlijnen de volgende resultaten geboekt:

- Alle 34 administraties hebben volledig geparticipeerd;
- De periodes zijn maandelijks dichtgezet in AFS;
- De door rve Financiën bijgeleverde checklist, met daarin een overzicht van de werkzaamheden die door de verschillende rollen moeten worden uitgevoerd, is door een ieder ingevuld;
- Het aantal tussenrekeningen dat binnen de gemeentelijke administratie wordt gehanteerd is met 70% teruggebracht ten opzichte van eind 2015. De transitorische posten (afwikkeling van nog te betalen en nog te ontvangen bedragen uit 2015) zijn op orde: ruim 90% van de transitorische posten uit 2015 is teruggeboekt naar de exploitatie (afgewikkeld), de overige 10% kent een verklaring waarom dat (nog) niet heeft plaatsgevonden.
- De 'BTW in omloop' is voor alle administraties op de juiste plek binnen de financiële administratie verwerkt.
- Bij alle investeringsprojecten zijn de afsluitende boekingen gedaan. Dit is een extra onderdeel geweest binnen de periodeafsluiting augustus.
- Begin 2016 stond er nog een flink saldo uit 2015 om intern tussen rve's en stadsdelen te verrekenen. Dit saldo 'interne verrekeningen' is in augustus geheel afgehandeld.
- Voor 2016 geldt dat er door het jaar heen inzicht is in de posten die nog middels interne verrekeningen moeten worden afgewikkeld. In 2015 was dit niet het geval.
- Een groot deel van de interne verrekeningen heeft in 2016, conform de vastgestelde werkwijze voor 2016, plaatsgevonden via een centrale boeking waardoor er geen sprake is van onevenwichtigheid.

Maandelijks sluit de rve Financiën conform een gepubliceerde planning de financiële administratie af, waarbij de periodes worden dichtgezet en mutaties achteraf alleen plaatsvinden na goedkeuring. Bij een periodeafsluiting wordt aan het einde van de maand gestuurd op het goedkeuren van de facturen, worden de debiteuren en crediteurenadministraties dichtgezet. Een aantal dagen later wordt na de afsluitende boekingen, de periode helemaal afgesloten. Na afsluiting wordt een aantal checks gedaan op juistheid, volledigheid en integriteit van de cijfers en worden verklaringen toegevoegd aan de cijfermatige opstellingen.

Over de maand augustus 2016 is een harde afsluiting zoveel mogelijk conform de jaarafsluiting (jaarrekening) uitgevoerd. In deze afsluiting zijn ook de afsluitende boekingen van de projecten en de (al bekende) mutaties op voorzieningen/reserves verwerkt. In de loop van 2017 is een harde afsluiting van de boeken per kwartaal voorzien.

In de periodeafsluiting augustus zijn de afsluitende boekingen van alle projecten, de mutaties van reserves en voorzieningen (voor zover bekend) extra meegenomen ten opzichte van de reguliere (maandelijkse) periodeafsluiting.

6

Grondslagen voor waardering en resultaat-bepaling

6.1 Inleiding 564

6.2 Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening 564

6.3 Vaste activa 565

6.4 Vlottende activa 566

6.5 Vaste passiva 567

6.6 Vlottende activa 568

Portefeuillehouder: wethouder Kock

6.1 Inleiding

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording (BBV) daarvoor geeft.

6.2 Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden. Vorderingen en schulden in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de op balansdatum geldende wisselkoersen.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Jaarlijks wordt tussentijds het positieve resultaat van de actieve grondexploitaties afgeroomd en ten gunste van de reserve Algemeen deel van het vereveningsfonds gebracht. Definitieve afrekening van winsten of tekorten vindt plaats bij planafsluiting. Tekorten worden ten laste van de daarvoor getroffen voorziening gebracht, winsten komen ten gunste van de reserve Algemeen deel van het Vereveningsfonds.

Dividenduitkeringen van deelnemingen worden als bate genomen in het jaar waarin het dividend betaalbaar is gesteld, wat gewoonlijk het voorgaande jaar is.Uitzondering hierop is de NV Haven waarvan het dividend wordt geboekt ten gunste van het boekjaar waarop het dividend betrekking heeft[1].

De algemene uitkering uit het gemeentefonds is als bate opgenomen conform de gepubliceerde september circulaire 2016.

Personeelslasten worden in principe opgenomen in het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter opgenomen op het momen waarop uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden en overlopende vakantiegeld- en verlofaanspraken.

De programmarekening is opgesteld inclusief de onderlinge leveringen tussen gemeentelijke onderdelen. Dit betekent dat per beleidsmatige inspanning de baten en lasten vóór en na reservemutaties zijn gepresenteerd inclusief de onderlinge leveringen.

[2] *Geldt alleen voor de NV Haven Amsterdam.*

6.3 Vaste activa

6.3.1 Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen en waardeverminderingen die naar verwachting duurzaam zijn. Vanaf 1 januari 2016 kunnen de voorbereidende proceskosten grondexploitatie geactiveerd worden onder de kosten van onderzoek en ontwikkeling. Deze voorbereidingskosten grondexploitaties blijven maximaal 5 jaar geactiveerd en zullen of ingebracht worden in een actieve grondexploitatie dan wel ten laste worden gebracht van het jaarresultaat. De overige kosten van onderzoek en ontwikkeling worden in 5 jaar afgeschreven. De afschrijving van deze geactiveerde kosten van onderzoek en ontwikkeling vangt aan bij ingebruikneming van het gerelateerde materiële vaste actief.

Bijdragen aan activa in eigendom van derden zijn geactiveerd voor het verstrekte bedrag. Op deze bijdragen is afschreven met een termijn die maximaal gelijk is aan de termijnen die de gemeente zelf hanteert voor overeenkomende activa.

6.3.2 Materiële vaste activa

In erfpacht uitgegeven gronden
De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs (i.c. de waarde die bij eerste uitgifte als basis voor de canonberekening in aanmerking is genomen).

Investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven
Wanneer investeringen grotendeels of meer worden gedaan voor riolering, het inzamelen van huishoudelijk afval of andere voor rechten die op grond van art. 229 lid 1 a en b Gemeentewet worden geheven, dan worden deze investeringen op de balans opgenomen in een aparte categorie: de investeringen met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven.

Overige investeringen met economisch nut
Deze materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden zijn op een investering in mindering gebracht. De afschrijving vindt volgens de gemeentelijke voorschriften plaats op basis van de verwachte (technische) gebruiksduur en op lineaire basis, tenzij anders is besloten door de gemeenteraad. Afschrijvingen starten in het jaar na ingebruikneming van het actief. Bij de waardering is in voorkomende gevallen rekening gehouden met een bijzondere waardevermindering als deze naar verwachting duurzaam is. Bij het afschrijven is slechts in uitzonderingsgevallen rekening gehouden met een restwaarde. Op grond is en wordt niet afgeschreven. De navolgende tabel bevat de richtlijn voor de afschrijvingstermijnen van enkele belangrijke categorieën van vaste activa.
Met betrekking tot de objecten binnen een activumsoort kan nog sprake zijn van verschillende afschrijvingstermijnen. Deze vloeien voort uit het hanteren van afwijkende termijnen door de per 19 maart 2014 opgeheven stadsdelen.

De richtlijn voor de afschrijftermijnen voor (belangrijke categorieën) van vaste activa zijn:

Afschrijvingstermijnen activa

	Afschrijvingstermijn 2014 (en eerder)	Afschrijvingstermijn 2015 (en later)
ICT-hardware	5 jaar	5 jaar
ICT-software	5 jaar	5 jaar
Meubilair	10 jaar	10 jaar
Openbare verlichting armaturen	20 jaar	15 jaar
Verkeersregelinstallaties	20 jaar	15 jaar
Brugdek	20 jaar	15 jaar
Bewegwijzering	25 jaar	15 jaar
Aanleg wegen, reconstructie	30 jaar	25 jaar
Tunnels: werktuigbouwkundige installaties	35 jaar	25 jaar
Gebouwen	40 jaar	40 jaar
Constructie bruggen	40 jaar	25 jaar
Sluizen	80 jaar	50 jaar
Beweegbare bruggen	80 jaar	25 jaar
Vaste bruggen	100 jaar	50 jaar
Walmuren	100 jaar	50 jaar
Tunnels	100 jaar	50 jaar

Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut
Materiële vaste activa met een maatschappelijk nut zijn ongeacht het karakter daarvan geactiveerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs voor zover deze per investering een bedrag van € 5.000.000 te boven gaan. Specifieke investeringsbijdragen van derden en – voor zover aanwezig – door de gemeente gevormde reserves zijn op de investering in mindering gebracht. Op deze activa is volgens de gemeentelijke voorschriften afgeschreven. Rentekosten voor deze activa zijn niet opgenomen in de vervaardigingsprijs. Voor investeringen in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut geldt dat de afschrijvingstermijn maximaal gelijk is aan de technische levensduur en dat extra afschrijvingen zijn toegestaan na voorafgaande goedkeuring door het college.

Financiële vaste activa
Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en leningen u/g zijn- tenzij hierna anders is vermeld- opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is de nominale waarde door middel van een voorziening gecorrigeerd voor een verwachte structurele waardedaling.
Deelnemingen zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingprijs, of lagere marktwaarde als deze redelijkerwijs vast te stellen is en een duurzaam karakter heeft.

6.4 Vlottende activa

6.4.1 Voorraden

Overige grond- en hulpstoffen (magazijnvoorraden) worden gewaardeerd tegen standaard verrekenprijzen die zijn gebaseerd op de gemiddeld betaalde inkoopprijs. Verschillen tussen de standaard verrekenprijs en betaalde inkoopprijs worden als resultaat verantwoord. Incourante voorraden worden afgewaardeerd naar marktwaarde.

De als onderhanden werken opgenomen bouwgronden in zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks met de de vervaardiging samenhangen (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijp maken) evenals toegerekende rentekosten en toegerekende administratie- en beheerskosten. De waarde van de bouwgronden in exploitatie is gecorrigeerd met de voorziening, die is ingericht ter bestrijding van de

(verwachte) tekorten in grondexploitaties. Winsten uit de grondexploitatie worden slechts genomen indien en voor zover die met voldoende mate van betrouwbaarheid als gerealiseerd aangemerkt kunnen worden. Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht.

Gerede producten worden gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs. Dat laatste doet zich voor als voorraden incourant worden.

6.4.2 Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar en overlopende activa

De uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar en overlopende activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht.

6.4.3 Liquide middelen

Liquide middelen zijn opgenomen tegen nominale waarde.

6.4.4 Verliescompensatie vennootschapsbelasting

Aan de actiefzijde van de balans wordt buiten de balanstelling het bedrag opgenomen waarvan het recht bestaat op verliescompensatie krachtens de Wet op de vennootschapsbelasting 1969.

6.5 Vaste passiva

6.5.1 Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve, bestemmingsreserves en het resultaat volgend uit het overzicht van baten en lasten.
Bestemmingsreserves hebben een maximale bestaansduur van twee jaar, tenzij door de gemeenteraad besloten wordt:

- tot eerdere opheffing of tot een langere instellingsduur;
- een bestemmingsreserve aan te merken als systeemreserve waar volgens een door de gemeenteraad vastgestelde gedragslijn aan mag worden onttrokken en/ of toegevoegd.

6.5.2 Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De pensioenverplichting ten behoeve van de wethouders is echter tegen de contante waarde van de (reeds opgebouwde) toekomstige uitkeringsverplichtingen gewaardeerd. De onderhoudsegalisatievoorzieningen worden afgeleid uit een meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan (een deel van) de gemeentelijke kapitaalgoederen, waarin rekening is gehouden met de kwaliteitseisen die ter zake geformuleerd zijn. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen die is opgenomen in het jaarverslag is het beleid ter zake nader uiteengezet.

6.5.3 Vaste schulden

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

6.6 Vlottende passiva

6.6.1 Netto-vlottende schulden, overlopende passiva en overige vlottende passiva

De netto-vlottende schulden, de overlopende passiva en de overige vlottende passiva zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Onder de overlopende passiva zijn de zogenaamde nog te betalen kosten opgenomen. Criteria voor opname zijn de vraag of en in welke mate de verlangde prestatie door de leverancier is geleverd en een waarde van ten minste € 10.000.

6.6.2 Borg- en Garantstellingen

Voor leningen waarvoor de de gemeente borg- of garant staat is aan de passiefzijde van de balans buiten de balanstelling het totaalbedrag per einde boekjaar opgenomen. In de toelichting op de balans, paragraaf 8.1, is hierover nadere informatie opgenomen.

6.6.3 Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Alle niet uit de balans blijkende verplichtingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.
De toelichting is opgenomen in paragraaf 8.5

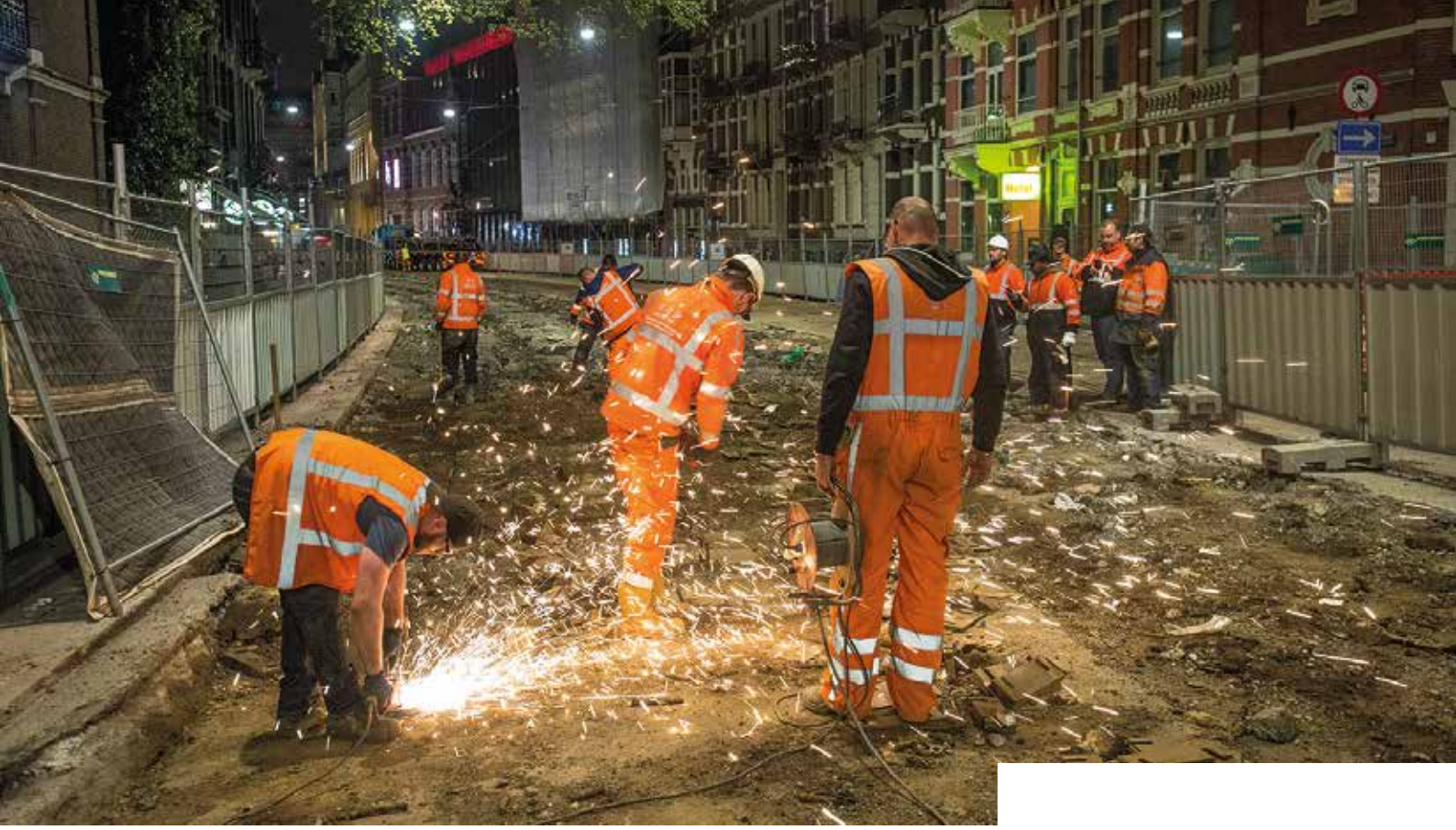

Overzicht baten en lasten

per programma(onderdeel)

7

Portefeuillehouders: wethouders Litjens, Choho, Van der Burg en Ivens

7 Overzicht baten en lasten

per programma en per programmaonderdeel

	Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2016	Begroting 2016 (Najaarsnota 2016)	Rekening 2016
Baten	Programma 1 Dienstverlening en informatie	59,7	59,7	57,8
	Programma 2 Openbare orde en veiligheid	18,4	18,1	20,2
	Programma 3 Verkeer en openbare ruimte	606,1	612,9	755,8
	Programma 4 Werk, inkomen en participatie	606,6	611,0	605,4
	Programma 5 Onderwijs, jeugd en diversiteit	67,1	69,8	72,1
	Programma 6 Welzijn, zorg en sport	142,9	148,8	156,3
	Programma 7 Economie en cultuur	21,0	21,4	19,7
	Programma 8 Duurzaamheid en water	316,2	340,4	334,7
	Programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen	633,9	793,3	1.015,6
	Programma 10 Bestuur en ondersteuning	3,4	3,5	4,6
	Totaal Baten	**2.475,4**	**2.679,0**	**3.042,2**
Lasten	Programma 1 Dienstverlening en informatie	124,5	121,8	137,8
	Programma 2 Openbare orde en veiligheid	169,9	169,7	166,1
	Programma 3 Verkeer en openbare ruimte	1.140,4	1.139,5	1.078,3
	Programma 4 Werk, inkomen en participatie	993,8	1.000,1	1.007,4
	Programma 5 Onderwijs, jeugd en diversiteit	571,7	580,4	549,3
	Programma 6 Welzijn, zorg en sport	740,4	736,4	728,2
	Programma 7 Economie en cultuur	242,7	241,4	220,5
	Programma 8 Duurzaamheid en water	381,2	402,3	381,7
	Programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen	708,9	838,2	930,1
	Programma 10 Bestuur en ondersteuning	103,2	105,6	125,7
	Totaal Lasten	**5.176,5**	**5.335,4**	**5.325,2**
	Saldo	**-2.701,1**	**-2.656,4**	**-2.282,9**
Algemene dekkingsmiddelen (saldo)				
	A1 Erfpacht	171,6	171,6	145,2
	A2 Gemeentefonds	1.978,4	1.990,9	2.000,3
	A3 Financiering	109,3	114,6	149,8
	A4 Algemene reserve	-	-	-
	A5 Dividenden deelnemingen	85,3	102,5	119,7
	A6 Lokale heffingen	217,7	222,0	231,4
	A7 Onvoorzien	-2,0	-2,0	-1,1
	A8 Overige eigen middelen	117,6	140,7	150,6
	A9 Apparaat	-137,3	-134,6	-128,1
	A10 Gebiedsgericht werken	-26,2	-45,9	-35,0
	Totaal Algemene dekkingsmiddelen	**2.514,4**	**2.559,8**	**2.632,7**
	Saldo van baten en lasten	**-186,8**	**-96,6**	**349,8**
	Onttrekkingen aan reserves	888,3	910,4	995,9
	Dotaties aan reserves	701,6	765,0	1.185,8
	Totale mutatie reserves	**186,8**	**145,4**	**-190,0**
	Resultaat	**-0,0**	**48,8**	**159,8**

Baten per programmaonderdeel

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2016	Begroting 2016 (Najaarsnota 2016)	Rekening 2016
Programma 1 Dienstverlening en informatie			
Programmaonderdeel 1.1 Dienstverlening	45,8	46,5	42,9
Programmaonderdeel 1.2 Informatie	6,4	5,7	7,4
Programmaonderdeel 1.3 Gebiedsgericht werken	7,5	7,5	7,6
Totaal Programma 1 Dienstverlening en informatie	**59,7**	**59,7**	**57,8**
Programma 2 Openbare orde en veiligheid			
Programmaonderdeel 2.1 Brandweer en crisisbeheersing	0,3	0,3	0,2
Programmaonderdeel 2.2 OOV-vergunningen, toezicht en handhaving	9,3	9,1	8,3
Programmaonderdeel 2.3 Veiligheid	4,2	4,2	5,1
Programmaonderdeel 2.4 Gebiedsgericht werken	4,7	4,5	6,6
Totaal Programma 2 Openbare orde en veiligheid	**18,4**	**18,1**	**20,2**
Programma 3 Verkeer en openbare ruimte			
Programmaonderdeel 3.1 Openbaar vervoer	79,4	79,5	196,6
Programmaonderdeel 3.2 Parkeren	371,8	381,8	414,0
Programmaonderdeel 3.3 Verkeersmaatregelen en openbare ruimte	14,9	14,9	15,8
Programmaonderdeel 3.4 Wegen, straten en pleinen	1,5	1,5	1,6
Programmaonderdeel 3.5 Groen en recreatie	6,6	2,9	7,1
Programmaonderdeel 3.6 Gebiedsgericht werken	131,8	132,3	120,7
Totaal Programma 3 Verkeer en openbare ruimte	**606,1**	**612,9**	**755,8**
Programma 4 Werk, inkomen en participatie			
Programmaonderdeel 4.1 Werk	14,6	18,2	15,6
Programmaonderdeel 4.2 Inkomen	581,3	581,3	577,5
Programmaonderdeel 4.3 Armoedebestrijding	2,0	2,0	1,6
Programmaonderdeel 4.4 Participatie	-	-	-
Programmaonderdeel 4.5 Educatie en inburgering	8,6	8,6	8,8
Programmaonderdeel 4.6 Gebiedsgericht werken	0,0	0,9	1,9
Totaal Programma 4 Werk, inkomen en participatie	**606,6**	**611,0**	**605,4**
Programma 5 Onderwijs, jeugd en diversiteit			
Programmaonderdeel 5.1 Onderwijs en voorschoolse educatie	66,7	68,7	70,5
Programmaonderdeel 5.2 Kwetsbare huishoudens	-	-	0,1
Programmaonderdeel 5.3 Jeugd en jeugdzorg	0,0	0,6	1,0
Programmaonderdeel 5.4 Diversiteit	-	-	0,1
Programmaonderdeel 5.5 Gebiedsgericht werken	0,4	0,5	0,4
Totaal Programma 5 Onderwijs, jeugd en diversiteit	**67,1**	**69,8**	**72,1**
Programma 6 Welzijn, zorg en sport			
Programmaonderdeel 6.1 Gezondheidszorg	98,1	98,7	100,5
Programmaonderdeel 6.2 Maatschappelijke ondersteuning	13,7	13,7	10,3
Programmaonderdeel 6.3 Maatschappelijke opvang	11,7	11,7	18,0
Programmaonderdeel 6.4 Welzijn	-	-	-
Programmaonderdeel 6.5 Sport	3,5	14,8	17,0
Programmaonderdeel 6.6 Gebiedsgericht werken	16,0	10,0	10,6
Totaal Programma 6 Welzijn, zorg en sport	**142,9**	**148,8**	**156,3**

Baten per programmaonderdeel (vervolg)

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2016	Begroting 2016 (Najaarsnota 2016)	Rekening 2016
Programma 7 Economie en cultuur			
Programmaonderdeel 7.1 Kunst en cultuur	0,6	0,6	0,6
Programmaonderdeel 7.2 Erfgoed	0,3	0,3	0,4
Programmaonderdeel 7.3 Economie	12,1	12,1	10,3
Programmaonderdeel 7.4 Gebiedsgericht werken	8,0	8,4	8,3
Totaal Programma 7 Economie en cultuur	**21,0**	**21,4**	**19,7**
Programma 8 Duurzaamheid en water			
Programmaonderdeel 8.1 Duurzaamheid	19,4	17,5	8,9
Programmaonderdeel 8.2 Afval	-	115,8	119,0
Programmaonderdeel 8.3 Water	190,4	190,0	191,3
Programmaonderdeel 8.4 Gebiedsgericht werken	106,4	17,1	15,5
Totaal Programma 8 Duurzaamheid en water	**316,2**	**340,4**	**334,7**
Programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen			
Programmaonderdeel 9.1 Gemeentelijk vastgoed	96,9	92,2	93,0
Programmaonderdeel 9.2 Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht	34,3	36,2	43,3
Programmaonderdeel 9.3 Wonen en stedelijke vernieuwing	25,4	26,6	53,0
Programmaonderdeel 9.4 Grond en ontwikkeling	430,8	584,2	740,7
Programmaonderdeel 9.5 Gebiedsgericht werken	46,5	54,3	85,5
Totaal Programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen	**633,9**	**793,3**	**1.015,6**
Programma 10 Bestuur en ondersteuning			
Programmaonderdeel 10.1 Bestuur	-	-	-
Programmaonderdeel 10.2 Bestuursondersteuning	0,3	0,3	0,7
Programmaonderdeel 10.3 Griffie, rekenkamer, ombudsman en ACAM	2,7	2,7	3,1
Programmaonderdeel 10.4 Gebiedsgericht werken	0,5	0,6	0,7
Totaal Programma 10 Bestuur en ondersteuning	**3,4**	**3,5**	**4,6**
A Algemene dekkingsmiddelen			
Programmaonderdeel A.1 Erfpacht	276,4	276,4	251,8
Programmaonderdeel A.2 Gemeentefonds	1.978,4	1.990,9	2.000,3
Programmaonderdeel A.3 Financiering	-4,9	-3,8	-4,6
Programmaonderdeel A.4 Algemene reserve	-	-	-
Programmaonderdeel A.5 Dividenden deelnemingen	108,9	126,2	149,2
Programmaonderdeel A.6 Lokale heffingen	254,1	259,4	269,6
Programmaonderdeel A.7 Onvoorzien	-	-	-
Programmaonderdeel A.8.1 Overige eigen middelen	190,4	215,2	168,2
Programmaonderdeel A.8.2 Vennootschapsbelasting	-	-1,4	-
Programmaonderdeel A.9 Apparaat	-	-	-
Programmaonderdeel A.10 Gebiedsgericht werken	-	-	-
Totaal Programma A Overzicht algemene dekkingsmiddelen	**2.803,3**	**2.862,8**	**2.834,5**
Totaal Baten	**5.278,7**	**5.541,8**	**5.876,7**

Lasten per programmaonderdeel

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2016	Begroting 2016 (Najaarsnota 2016)	Rekening 2016
Programma 1 Dienstverlening en informatie			
Programmaonderdeel 1.1 Dienstverlening	85,1	82,8	94,1
Programmaonderdeel 1.2 Informatie	31,5	31,2	34,0
Programmaonderdeel 1.3 Gebiedsgericht werken	7,9	7,9	9,7
Totaal Programma 1 Dienstverlening en informatie	**124,5**	**121,8**	**137,8**
Programma 2 Openbare orde en veiligheid			
Programmaonderdeel 2.1 Brandweer en crisisbeheersing	79,3	79,3	78,4
Programmaonderdeel 2.2 OOV-vergunningen, toezicht en handhaving	26,0	25,8	25,8
Programmaonderdeel 2.3 Veiligheid	32,7	32,5	28,3
Programmaonderdeel 2.4 Gebiedsgericht werken	31,8	32,0	33,6
Totaal Programma 2 Openbare orde en veiligheid	**169,9**	**169,7**	**166,1**
Programma 3 Verkeer en openbare ruimte			
Programmaonderdeel 3.1 Openbaar vervoer	222,4	232,4	258,9
Programmaonderdeel 3.2 Parkeren	438,6	449,4	383,1
Programmaonderdeel 3.3 Verkeersmaatregelen en openbare ruimte	45,6	45,6	45,7
Programmaonderdeel 3.4 Wegen, straten en pleinen	58,8	55,7	54,7
Programmaonderdeel 3.5 Groen en recreatie	30,4	26,7	23,5
Programmaonderdeel 3.6 Gebiedsgericht werken	344,7	329,7	312,3
Totaal Programma 3 Verkeer en openbare ruimte	**1.140,4**	**1.139,5**	**1.078,3**
Programma 4 Werk, inkomen en participatie			
Programmaonderdeel 4.1 Werk	182,8	185,2	185,0
Programmaonderdeel 4.2 Inkomen	650,1	651,2	658,5
Programmaonderdeel 4.3 Armoedebestrijding	99,4	99,5	100,3
Programmaonderdeel 4.4 Participatie	26,5	28,4	28,1
Programmaonderdeel 4.5 Educatie en inburgering	22,2	21,6	21,9
Programmaonderdeel 4.6 Gebiedsgericht werken	12,9	14,1	13,6
Totaal Programma 4 Werk, inkomen en participatie	**993,8**	**1.000,1**	**1.007,4**
Programma 5 Onderwijs, jeugd en diversiteit			
Programmaonderdeel 5.1 Onderwijs en voorschoolse educatie	274,3	274,5	276,5
Programmaonderdeel 5.2 Kwetsbare huishoudens	4,5	4,8	4,3
Programmaonderdeel 5.3 Jeugd en jeugdzorg	254,8	263,5	229,1
Programmaonderdeel 5.4 Diversiteit	4,9	4,9	4,8
Programmaonderdeel 5.5 Gebiedsgericht werken	33,3	32,7	34,6
Totaal Programma 5 Onderwijs, jeugd en diversiteit	**571,7**	**580,4**	**549,3**
Programma 6 Welzijn, zorg en sport			
Programmaonderdeel 6.1 Gezondheidszorg	137,3	138,2	142,3
Programmaonderdeel 6.2 Maatschappelijke ondersteuning	226,5	227,3	202,6
Programmaonderdeel 6.3 Maatschappelijke opvang	206,1	207,0	213,6
Programmaonderdeel 6.4 Welzijn	-	-	-
Programmaonderdeel 6.5 Sport	54,0	88,2	91,1
Programmaonderdeel 6.6 Gebiedsgericht werken	116,6	75,7	78,6
Totaal Programma 6 Welzijn, zorg en sport	**740,4**	**736,4**	**728,2**

Lasten per programmaonderdeel (vervolg)

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2016	Begroting 2016 (Najaarsnota 2016)	Rekening 2016
Programma 7 Economie en cultuur			
Programmaonderdeel 7.1 Kunst en cultuur	145,8	145,4	145,4
Programmaonderdeel 7.2 Erfgoed	5,7	5,3	5,3
Programmaonderdeel 7.3 Economie	57,4	56,4	37,2
Programmaonderdeel 7.4 Gebiedsgericht werken	33,8	34,3	32,5
Totaal Programma 7 Economie en cultuur	**242,7**	**241,4**	**220,5**
Programma 8 Duurzaamheid en water			
Programmaonderdeel 8.1 Duurzaamheid	37,7	36,8	24,5
Programmaonderdeel 8.2 Afval	0,7	25,6	22,5
Programmaonderdeel 8.3 Water	208,4	208,1	206,2
Programmaonderdeel 8.4 Gebiedsgericht werken	134,5	131,8	128,5
Totaal Programma 8 Duurzaamheid en water	**381,2**	**402,3**	**381,7**
Programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen			
Programmaonderdeel 9.1 Gemeentelijk vastgoed	74,2	68,6	73,0
Programmaonderdeel 9.2 Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht	54,2	52,0	52,4
Programmaonderdeel 9.3 Wonen en stedelijke vernieuwing	52,8	54,4	50,0
Programmaonderdeel 9.4 Grond en ontwikkeling	426,1	557,0	637,9
Programmaonderdeel 9.5 Gebiedsgericht werken	101,6	106,3	116,7
Totaal Programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen	**708,9**	**838,2**	**930,1**
Programma 10 Bestuur en ondersteuning			
Programmaonderdeel 10.1 Bestuur	8,3	8,3	24,3
Programmaonderdeel 10.2 Bestuursondersteuning	58,3	57,6	60,7
Programmaonderdeel 10.3 Griffie, rekenkamer, ombudsman en ACAM	12,2	12,1	12,4
Programmaonderdeel 10.4 Gebiedsgericht werken	24,4	27,6	28,3
Totaal Programma 10 Bestuur en ondersteuning	**103,2**	**105,6**	**125,7**
A Algemene dekkingsmiddelen			
Programmaonderdeel A.1 Erfpacht	104,7	104,7	106,6
Programmaonderdeel A.2 Gemeentefonds	-	-	-
Programmaonderdeel A.3 Financiering	-114,3	-118,3	-154,3
Programmaonderdeel A.4 Algemene reserve	-	-	-
Programmaonderdeel A.5 Dividenden deelnemingen	23,6	23,7	29,5
Programmaonderdeel A.6 Lokale heffingen	36,4	37,4	38,2
Programmaonderdeel A.7 Onvoorzien	2,0	2,0	1,1
Programmaonderdeel A.8.1 Overige eigen middelen	72,9	73,1	15,9
Programmaonderdeel A.8.2 Vennootschapsbelasting	-	-	1,8
Programmaonderdeel A.9 Apparaat	137,3	134,6	128,1
Programmaonderdeel A.10 Gebiedsgericht werken	26,2	45,9	35,0
Totaal Programma A Overzicht algemene dekkingsmiddelen	**288,9**	**303,0**	**201,8**
Totaal Lasten	**5.465,5**	**5.638,4**	**5.527,0**

Lasten per programmaonderdeel (vervolg)

Bedragen x € 1 miljoen	Begroting 2016	Begroting 2016 (Najaarsnota 2016)	Rekening 2016
Saldo van baten en lasten	**-186,8**	**-96,6**	**349,8**
Onttrekkingen aan reserves	888,3	910,4	995,9
Dotaties aan reserves	701,6	765,0	1.185,8
Totale mutaties reserves	**186,8**	**145,4**	**-190,0**
Resultaat	**-0,0**	**48,8**	**159,8**

Balans

8

1	Balans met toelichting	578
2	Verloopstaat reserves	603
3	Verloopstaat voorzieningen	641
4	Verloopstaat ontvangen doeluitkeringen	657
5	Niet uit de balans blijkende verplichtingen	659
6	Kasstroomoverzicht	660

8.1 Balans met toelichting

Balans per 31 december (activa)

	Activa	Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 31-12-2015
1	**Vaste activa**	**12.683,3**	**12.351,4**
11	Immateriële vaste activa	14,6	14,9
112	Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	5,2	2,7
113	Bijdragen aan activa in eigendom van derden	9,4	12,3
12	Materiële vaste activa	11.409,1	10.982,2
121a	Investeringen met een economisch nut	9.804,9	9.673,3
	waarvan in erfpacht uitgegeven	7.160,3	6.801,8
121b	Investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	290,2	
122	Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	1.314,0	1.308,9
13	Financiële vaste activa	1.259,7	1.354,3
131	Kapitaalverstrekking aan deelnemingen	735,6	720,2
132	Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	1,2	1,2
133	Leningen aan deelnemingen	397,2	447,1
134	Leningen aan overige verbonden partijen	0,0	36,3
135	Overige langlopende leningen	90,5	60,8
136	Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	35,2	88,8
2	**Vlottende activa**	**496,9**	**630,1**
21	Voorraden	-372,7	-155,2
211	Grond- en hulpstoffen	0,1	0,1
212	Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	-381,0	-161,4
213	Gereed product en handelsgoederen	8,2	6,0
22	Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	531,9	531,1
221	Vorderingen op openbare lichamen	217,9	208,0
222	Rekening-courantverhoudingen met niet-financiële instellingen	1,2	4,2
223	Overige vorderingen	312,7	318,9
23	Liquide middelen (kas- en banksaldi)	9,6	0,0
24	Overlopende activa	328,1	254,2
241	De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel, uitgesplitst naar:	89,7	-
	- Europese overheidslichamen	4,2	-
	- Het Rijk	15,2	-
	- Overige Nederlandse overheidslichamen	70,4	-
242	Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	238,4	-
Totaal activa		**13.180,3**	**12.981,5**
	Het bedrag waarvan het recht bestaat op verliescompensatie krachtens de Wet op de vennootschapsbelasting 1969	0	

Balans per 31 december (passiva)

Pasiva		Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 31-12-2015
1	**Eigen vermogen**	**8.053,8**	**7.856,0**
11	Algemene reserve	357,2	357,2
12	Resultaat	159,8	152,0
13	Bestemmingsreserves	7.536,8	7.346,9
2	**Voorzieningen**	**520,6**	**782,8**
3	**Vaste schulden**	**3.256,9**	**3.208,6**
31	Obligatieleningen	620,0	520,0
32	Onderhandse leningen	2.622,5	2.670,0
321	Van binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen	50,5	51,0
322	Van binnenlandse banken en overige financiële instellingen	2.254,0	2.253,4
323	Van overige binnenlandse sectoren	0,0	0,7
324	Van openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	318,0	365,0
33	Waarborgsommen	14,5	18,6
4	**Vlottende passiva**	**1.349,0**	**1.134,1**
41	Netto-vlottende schulden	775,0	464,6
411	Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	0,7	57,0
412	Overige kasgeldleningen	605,1	267,2
413	Banksaldi	0,0	18,1
414	Overige schulden	169,2	122,3
42	Overlopende passiva	575,2	671,1
421	Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen	506,2	616,8
422	De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren, uitgesplitst naar:	48,9	54,4
	- Europese overheidslichamen	0,6	-
	- Het Rijk	28,0	-
	- Overige Nederlandse overheidslichamen	20,3	-
423	Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	20,2	-
43	Overige vlottende passiva	-1,2	-1,7
Totaal passiva		**13.180,3**	**12.981,5**
Het bedrag waartoe aan natuurlijke en rechtspersonen borgstellingen of garantstellingen zijn verstrekt		10.850	11.174

Vaste activa

8.1.1 Immateriële vaste activa

Het hierna opgenomen overzicht geeft het verloop weer van de immateriële vaste activa gedurende het jaar.

Bedragen x € 1 miljoen

		Vermeerderingen		Verminderingen		
Omschrijving	Boekwaarde 1-1-2016	Herrubri-cering	Investe-ringen	Desinves-teringen	Afschrij-vingen	Boekwaarde 31-12-2016
Kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	2,7	- 1,9	4,7	0	0,2	5,2
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	12,3	-1,7	0,2	0	1,4	9,4
Totaal	**14,9**	**-3,6**	**4,9**	**0**	**1,6**	**14,6**

Stand ultimo 2016
De omvang van de immateriële vaste activa ultimo 2016 is € 14,6 miljoen en is daarmee € 0,3 miljoen lager dan ultimo 2015. Hierbij is al rekening gehouden met de wijzigingen in het Besluit begroting en verantwoording gemeenten en provincies (BBV) die op 1 januari 2016 zijn ingegaan.

Deze wijzigingen houden het volgende in.
- De 'bijdragen aan activa in eigendom van derden' voortaan verantwoord moeten worden onder immateriële vaste activa (voorheen onder de financiële vaste activa: eindbalans 2015 € 12,3 miljoen).
- Conform de notitie Grondexploitatie van de commissie BBV worden de kosten van voorbereidende proceskosten (voor fase 4) voorafgaand aan het vaststellen van een grondexploitatie verantwoord onder 'kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief'. In 2016 zijn dergelijke investeringen geactiveerd voor een bedrag van € 4,7 miljoen (zie kolom Investeringen onder Vermeerderingen).

Het eindsaldo van € 14,6 miljoen bestaat voor het grootste deel uit de bijdragen aan activa in eigendom van derden van € 9,4 miljoen. Het betreft bijdragen voor sportaccommodaties € 5,3 miljoen (waaronder zwembaden, gymlokalen, sportcentra en de Jaap Eden IJsbaan), de Hemwegtunnel € 2,6 miljoen en voor danscentra en theaterpodia € 1 miljoen. De geactiveerde investeringen voor kosten onderzoek en ontwikkeling bestaan voornamelijk uit voorbereide proceskosten voor grondexploitaties van € 4,7 miljoen.

Mutaties 2016
De daling met € 0,3 miljoen wordt veroorzaakt door investeringen, afschrijvingen en herrubriceringen.
- De investeringen in 2016 bedragen € 4,9 miljoen, waarvan € 4,7 miljoen voor de activering van voorbereidende proceskosten van projecten waarvoor nog geen investeringsbesluit is genomen. De belangrijkste uitgaven zijn gedaan voor de projecten: IJburg Middeneiland (€ 0,8 miljoen), Hamerkwartier (€ 0,7 miljoen), Westelijk deel Jan Evertsenstraat (€ 0,9 miljoen) en PR Riekerhaven (€ 1,7 miljoen).
- De afschrijvingen bedragen € 1, 6 miljoen en zijn conform de daarvoor te hanteren afschrijvingstermijnen, zoals opgenomen onder de waarderingsgrondslagen.
- De herrubricering van € 1,9 miljoen voor de 'kosten van onderzoek voor een bepaald actief' betreft de geactiveerde waarde van de ICT-software, als Planex (€ 1 miljoen), Basis ICT en Im Relight (€ 0,9 miljoen), die vervolgens onder de materiële vaste activa met economisch nut onderdeel overige materiële vaste activa zijn opgenomen.
- De herrubricering van bijdragen aan activa van € 1,7 miljoen betreft bijdragen in aan sport gerelateerde investeringen van stadsdelen, die opgenomen dienen te worden onder materiële vaste activa met economisch nut onderdeel 'grond-, weg- en waterbouwkundige werken'.

8.1.2 Materiële vaste activa

De materiële vaste activa bestaan uit de volgende onderdelen:

Bedragen x € 1 miljoen	31-12-2015	1-1-2016	31-12-2016
Investeringen met een economisch nut	9.673,3	9.385,2	9.804,8
Investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven		288,2	290,2
Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut	1.308,9	1.308,9	1.334,0
Totaal	**10.982,2**	**10.982,3**	**11.409,1**

Deze activa worden per onderdeel toegelicht. Uit bovenstaande tabel blijkt echter dat er een correctie in de beginbalans is doorgevoerd op 1 januari 2016. Daarnaast wijkt binnen de onderscheiden onderdelen de beginbalans 2016 af van de eindbalans 2015, omdat vanaf 2016 de investeringsomvang van de investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven, in de balans moet worden getoond (1-1-2016: € 288,2 miljoen; 31-12-2016: € 290,2 miljoen). Het gaat hier vooralsnog uitsluitend om investeringen in riolen. Voor de investeringen voor de afvalstoffeninzameling zal in 2017 een correctie worden uitgevoerd. Dit vergt nader onderzoek.

De toename in materiële vaste activa bedraagt in 2016 € 426,9 miljoen. Voor een meer uitgebreide toelichting verwijzen wij naar de toelichting per onderdeel. In hoofdlijnen kan de toename als volgt verklaard worden:

- De toename in de investeringen met economisch nut van € 419,6 miljoen wordt voornamelijk veroorzaakt door de toename erfpachtgronden met € 372 miljoen.
- De toename in de Investeringen in de openbare ruimte met € 25 miljoen, worden met name veroorzaakt door mutaties in de overige materiële activa van € 26 miljoen.

Het hierna opgenomen overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de overige investeringen met een economisch nut weer.

Investeringen met een economisch nut (exclusief de kosten waarvoor een heffing kan worden geheven)

Bedragen x € 1 miljoen

		Vermeerderingen		Verminderingen				
Omschrijving	**Boekwaarde 1-1-2016**	**Herrubri-cering**	**Investe-ringen**	**Desinves-teringen**	**Overdracht van activa**	**Bijdragen van derden**	**Afwaar-deringen**	**Boekwaarde 31-12-2016**
Gronden en terreinen	6.990,2	1,6	376,9	4,3	0,5		0,0	7.364,0
Waarvan in erfpacht uitgegeven	6.788,4	-	371,9	-	-		-	7.160,3
Woonruimten	6,6			1,8	0,3		0,8	4,5
Bedrijfsgebouwen	1.781,8	-2,7	129,7	32,7	70,7	3,1	-	1.807,4
Grond-, weg- en water-bouwkundige werken	194,1	1,0	13,0	0,1	3,3	0,6	-	204,3
Vervoermiddelen	32,8	-	8,9	0,5	10,7	-	-	30,5
Machines, apparaten en installaties	195,8	0,2	49,0	0,4	26,9	-	-1,3	219,0
Overige materiële vaste activa	183,8	-4,0	28,6	1,4	29,8	-	1,5	175,6
Totaal	**9.385,2**	**1,6**	**606,1**	**41,1**	**142,2**	**3,7**	**1,0**	**9.804,8**

Stand ultimo 2016
De materiele vaste activa met economisch nut van € 9,8 miljard bestaat met name uit investeringen in gronden en terreinen (€ 7,4 miljard) waarvan het grootste deel in erfpacht uitgegeven gronden betreft (€ 7,2 miljard). Daarnaast is voor € 1,8 miljard aan bedrijfsgebouwen geactiveerd voor onder andere gebouwen in het onderwijs (0,9 miljard), gemeentelijke huisvesting (0,6 miljard), parkeergarages (€ 84 miljoen) en sport en zwembaden (€ 60 miljoen). Verder is € 219 miljoen geactiveerd voor machines, apparaten en installaties (in het bijzonder installaties Waternet € 67 miljoen) en € 204 miljoen geactiveerd voor grond- weg- en waterbouwkundige werken (met name drinkwaterbeheer 160 miljoen)

Mutaties 2016
De stijging van de materiele vaste activa met economisch nut van € 420 miljoen heeft de volgende oorzaken.

- Investeringen van € 606 miljoen bestaande uit:
  - Investeringen in gronden en terreinen van € 377 miljoen, met name door de activering van erfpachtgronden met € 372 miljoen. De belangrijkste uitgiften waren in Houthavens (€ 53 miljoen), Atrium (€ 43 miljoen), Overhoeks (€ 42 miljoen), RAI (€ 31 miljoen) en Zeeburgereiland (€ 21 miljoen). Ook is de activering van de gronden toegenomen met circa € 5 miljoen door investeringen in onderwijspanden. De toename van € 127 miljoen in investeringen in bedrijfsgebouwen is vanwege € 97 miljoen aan investeringen in onderwijsgebouwen en noodhuisvesting onderwijs.
  - De toename in machines, apparaten en installaties met € 49 miljoen betreft voor € 33 miljoen investeringen in onderwijsgebouwen en voor € 12 miljoen investeringen in drinkwaterbeheer.
  - De toename van investeringen in overige materiële vaste activa bedraagt € 29 miljoen. Dat betreft voor € 9 miljoen investeringen in onderwijsgebouwen en noodhuisvesting onderwijs. In de innovatie en implementatie van Professional Portal (informatiesysteem) is € 4 miljoen geïnvesteerd.
  - De investeringen in grond-, weg- en waterbouwkundige werken van € 13 miljoen komen voor € 11 miljoen voor rekening van investeringen door Drinkwaterbeheer en voor € 2 voor de investeringen in het kader van het Sportaccommodatieplan.
- De afschrijving van € 142 miljoen is conform de daarvoor te hanteren afschrijftermijnen.
- De desinvesteringen bedragen € 41 miljoen. Dit betreft voornamelijk verkoop van panden (€ 11 miljoen) en woonruimten (€ 2 miljoen), de verkochte onderwijspanden (€ 9 miljoen) en daarmee samenhangende activeringen van overige materiële activa (€ 1 miljoen) en vervreemding van een parkeergebouw (€ 9 miljoen).
- Bijdragen van derden van € 3,7 miljoen, voornamelijk bestemd voor investeren in onderwijsgebouwen (€ 3,1 miljoen), onder meer voor het onderwijsgebouw Bos en Lommer (€ 2,8 miljoen).

De herrubricering van € 1,6 miljoen wordt met name verklaard door de herrubricering van € 1,9 miljoen van immateriële vaste activa. Deze herrubricering is verantwoord onder de overige materiële vaste activa en betrof geactiveerde ICT-software.

Investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven

Bedragen x € 1 miljoen

		Vermeerderingen		Verminderingen				
Omschrijving	Boekwaarde 1-1-2016	Herrubricering	Investeringen	Desinvesteringen	Overdracht van activa	Bijdragen van derden	Afwaarderingen	Boekwaarde 31-12-2016
Gronden en terreinen	0,0	-	-	-	0,0	-	-	0,0
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	2882	-	21,7	-	19,7	-	-	290,2
Totaal	**288,2**	**-**	**21,7**	**-**	**19,7**	**-**	**-**	**290,2**

Stand ultimo 2016
De materiele vaste activa van € 290 miljoen waarvoor ter bestrijding van de kosten heffingen worden geheven betreft investeringen in rioolgemalen en het rioolstelstel.

Mutaties 2016
Alle mutaties komen volledig voor rekening voor de investeringen in rioleringstaken.

Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut

Bedragen x € 1 miljoen

Voor 1-1-2017		Vermeerderingen		Verminderingen				
Omschrijving	Boekwaarde 1-1-2016	Her-rubricering	Investe-ringen	Desinves-teringen	Overdracht van activa	Bijdragen van derden	Afwaar-deringen	Boekwaarde 31-12-2016
Grond-, weg- en waterbouw-kundige werken	57,0	0,3	3,1	-	4,8	-	-	55,6
Overige materiële vaste activa	1.251,9		264,9	2,1	170,1	86,3	-	1.258,4
Totaal	**1.308,9**	**0,3**	**268,0**	**2,1**	**174,9**	**86,3**	**-**	**1.314,0**

Stand ultimo 2016
De materiele vaste activa met maatschappelijk nut met een waarde van € 1,3 miljard bestaan hoofdzakelijk uit de Noord/Zuidlijn en overige metro- en traminfrastructuur van € 720 miljoen en € 543 miljoen in wegen, bruggen, tunnels, openbare verlichting en parken.

Mutaties 2016
De stijging van de materiele vaste activa met maatschappelijk nut met € 25 miljoen wordt als volgt verklaard.

- Investeringen van € 268 miljoen. Deze investeringen betreffen voor € 76 miljoen investeringen in de openbare ruimte, en voor € 188 miljoen investeringen in infrastructuur metro en tram, zijnde de Noord/Zuidlijn. Enkele in omvang grote projecten in de openbare ruimte zijn verbreding tracé Mosplein-Papaverweg-Klaprozenweg (€ 9,4 miljoen), busbaan Daalwijkerdreef (€ 5,1 miljoen), IJsei (€ 5,9 miljoen), renovatie IJtunnel/voorbereiding Piet Hein tunnel (€5,8 miljoen), verkeersregelinstallatie en openbare verlichting (€ 12 miljoen) en Stadhouderskade Leidse Brug (€ 3,8 miljoen).
- Afschrijvingen ten bedrage van € 175 miljoen, waarvan € 32 miljoen overeenkomstig de daarvoor te hanteren afschrijvingstermijnen en € 143 miljoen als gevolg van extra afschrijving Noord/Zuidlijn als gevolg van het inzetten van een daarvoor beschikbare reserve.
- De bijdragen van derden van € 86 miljoen zijn verkregen voor € 42 miljoen voor investeringen in de openbare ruimte (verbreding tracé Mosplein-Papaverweg-Klaprozenweg € 9,4 miljoen, busbaan Daalwijkerdreef € 5 miljoen en IJsei € 4 miljoen) en voor € 44 miljoen voor aanleg van de Noord/Zuidlijn.

8.1.3 Financiële vaste activa

De financiële vaste activa bestaan uit de volgende onderdelen.

Bedragen x € 1 miljoen

		Vermeerderingen	Verminderingen			
Omschrijving	**Boekwaarde 1-1-2016**	**Investeringen**	**Desinvesteringen**	**Afschrijvingen/ aflossingen**	**Afwaarderingen**	**Boekwaarde 31-12-2016**
Kapitaalverstrekkingen aan:						
- deelnemingen	778,3	21,6	6,3	-	-	793,6
- voorzieningen deelnemingen	-58,0	-	-	-	-	-58,0
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier met looptijd > 1 jaar	1,2	-	-	-	-	1,2
Leningen aan:						
- deelnemingen	447,1	10,0	-	59,9	-	397,2
- overige verbonden partijen	36,3	5,9	-	36,2	-	5,9
Voorziening overige langlopende leningen		-5,9	-	-	-	-5,9
Overige langlopende leningen	113,1	7,0	-	29,6	0,0	90,5
Overige uitzettingen met rentetypische-looptijd >= 1 jaar	27,4	10,4	-	2,5	-	35,2
Totaal	**1.345,3**	**49,0**	**6,3**	**128,2**	**0,0**	**1.259,7**

Afwijking beginsaldo 2016 ten opzichte van ultimo 2015

Het beginsaldo in het overzicht wijkt af van het eindsaldo in de Jaarrekening 2015. De boekwaarde ultimo 2015 bedroeg € 1.366,5 miljoen en is gedaald met € 12,3 miljoen naar € 1.354,3 miljoen als gevolg van de wijziging van het BBV in 2016. De post Bijdragen aan activa van derden van € 12,3 miljoen is in mindering gebracht op deze boekwaarde. Conform het BBV is deze boekwaarde verantwoord onder de immateriële vaste activa onder de post Bijdragen aan activa van derden voor hetzelfde bedrag. Vervolgens is de boekwaarde op 1 januari 2016 aangepast naar € 1.345,3 miljoen door de hieronder beschreven mutaties.

- De boekwaarde is verminderd door een juiste rubricering van € 14,1 miljoen naar overlopende activa.
- De boekwaarde is vermeerderd door een juiste rubricering van € 5,1 miljoen van rekeningcourant-verhoudingen onder de post uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar.

Stand ultimo 2016

De financiële activa van € 1.259,7 miljoen bestaan voor € 735,6 miljoen uit deelnemingen, voor € 488,8 miljoen uit geldleningen en voor € 35,2 miljoen uit overige uitzettingen. Hierbij is rekening gehouden met de getroffen voorzieningen van € 63,9 miljoen (2015: € 58 miljoen).

Mutaties 2016

De afname van de financiële vaste activa van € 1.345,3 miljoen met € 85,6 miljoen naar € 1.259,7 miljoen kan verklaard worden door toename in financiële vaste activa van € 49,0 miljoen (inclusief de getroffen voorziening van € 5,9 miljoen), de desinvesteringen van € 6,3 miljoen en de (extra) aflossingen van leningen van € 128,2 miljoen.

Toelichting per rubriek

- De investeringen bedragen € 49 miljoen. Daarvan wordt € 21 miljoen verklaard door de oprichting van de deelneming NV 1012 INC (€ 21 miljoen), € 10 miljoen door een lening aan AEB Westpoort Warmte BV en € 24 miljoen door overige leningen, waaronder € 6 aan consortium Marktkwartier Amsterdam [Foodcenter] – waarvoor tegelijkertijd een voorziening is gevormd –, € 2,5 miljoen door Energieleningen 2016, € 2,6 miljoen door verstrekte leningen aan klanten kredietbank en € 10,4 miljoen door AKEF (Amsterdam Klimaat & Energiefonds).

- De desinvesteringen bestaan uit de verkoop van Glasvezel € 6,1 miljoen, de afwaardering van Cition met € 0,018 miljoen wegens opheffing en de verkoop van het aandeel NV Havengebouw van € 0,24 miljoen.
- De aflossingen van € 128 miljoen worden verklaard door het aflossen van lening NV Stadsgoed ad € 21,2 miljoen (deelneming NV 1012 INC geworden), aflossing van de lening Regionale Brandweer Amsterdam-Amstelland van € 35,6 miljoen (verbonden partij), (vervroegde) aflossingen van leningen deelnemingen AEB € 36,1 miljoen en aflossing van GVB Activa met € 21,8 miljoen. Van de overige kleinere aflossingen noemen wij de aflossingen van de uitstaande hypotheken AMH € 2,9 miljoen, de terugstorting AKEF met € 2,4 miljoen, aflossingen starterslening € 2,5 miljoen en de aflossing Beurs van Berlage met € 1,7 miljoen.

Voor een meer gedetailleerde toelichting verwijzen wij naar *4.2 Financiering.*

Vlottende activa

8.1.4 Voorraden

De in de balans opgenomen voorraden worden uitgesplitst naar de volgende categorieën:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 1-1-2016	Boekwaarde 31-12-2016
Grond- en hulpstoffen:	0,1	0,1
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	-161,4	-381,0
Gereed product en handelsgoederen	6,0	8,2
Vooruitbetalingen		
Totaal	**-155,2**	**-372,7**

Grond- en hulpstoffen

Stand ultimo 2016
De voorraden grond- en hulpstoffen bestonden op 31 december 2016 uit de voorraden eigen verklaringen en voorraden van stadsdeel Centrum.

Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie

Stand ultimo 2016
De voorraden onderhanden werk bestaat met name uit de grondexploitaties van de gemeente Amsterdam voor intotaal € 384 miljoen.

Overzicht verloop van het onderhanden werk grondexploitaties:

Bedragen x € 1 miljoen	Stand begin 2016	Inkomten 2016	Uitgave 2016	Winstneming 2016	Stand eind 2016	Voorzieningen	Stand eind 2016
Stedelijk	-121,5	-334,4	157,1	138	-160,8	-240,4	-401,2
Zuidas	-95,6	-110,6	50,9	125	-30,3	-	-30,3
Stadsdelen	53,9	-45	41,7	-3,3	47,3	-	47,3
Totaal	**-163,2**	**-490**	**249,7**	**259,7**	**-143,8**	**-240,4**	**-384,2**

De voorraad onderhanden werk Grondexploitaties bestaat uit bijna 200 grondexploitaties, die binnen de gemeente Amsterdam actief zijn.

Mutaties 2016
Bij het onderhanden werk Bouwgrond in Exploitatie is een voorziening voor plantekorten van € 240,4 miljoen in mindering gebracht. Zonder deze voorziening plantekorten bedraagt de Bouwgrond in Exploitatie -/-€ 143,8 miljoen. Het onderhanden werk Bouwgrond in Exploitatie is negatief omdat in de periode 2014 tot en met 2016 beduidend meer inkomsten zijn ontvangen dan er is geïnvesteerd. Sinds 2013 worden ook tussentijdse winsten genomen die enerzijds leiden tot een hogere reservepositie in het Vereveningsfonds en de reserve Zuidas en anderzijds leiden tot een minder negatieve stand van het onderhanden werk Bouwgrond in Exploitatie. Doordat behoedzaam tussentijdse winst wordt genomen

is de stand van het onderhanden werk nog steeds negatief. Het saldo van Bouwgrond in Exploitatie is in 2016 door deze tussentijdse winstnemingen van € 259,7 miljoen per saldo gestegen met € 19,4 miljoen. Over het algemeen kennen de omvangrijke grondexploitaties in de stedelijke gebieden zoals in Overamstel, binnen de flanken van de Zuidas, Buiksloterham, Overhoeks enzovoort een negatieve stand. Grondexploitaties uit het voormalig Stimuleringsfonds en binnen het gebiedsgericht werken in de stadsdelen, zoals de Banne (Noord), Centrum Nieuw West (Osdorp), de Bijlmervernieuwing enzovoort kennen (resterende) positieve standen onderhanden werk omdat dit plannen zijn met een geraamd financieel tekort. Bij planafsluitingen worden deze (resterende) standen verrekend met de voorziening voor plantekorten.

Sinds 2016 wordt op basis van de aangescherpte regelgeving voor grondexploitaties de voorziening voor plantekorten in mindering gebracht op het onderhanden werk Bouwgrond in Exploitatie. Voor 2016 stond deze voorziening nog onder de passivazijde van de balans. Ultimo 2015 bedroeg deze voorziening voor plantekorten € 128,7 miljoen waarbij nog onderscheid werd gemaakt in voorzieningen voor plantekorten onder het Vereveningsfonds en plantekorten onder het per 2016 opgeheven Stimuleringsfonds. De plannen en dus ook plantekorten van het opgeheven Stimuleringsfonds zijn in 2016 ondergebracht onder het Vereveningsfonds. De toename van de voorziening plantekorten naar € 240,4 miljoen kent meerdere oorzaken. De belangrijkste hiervan betreft de toepassing van de nieuwe spelregels voor gebiedsontwikkeling, die medio 2016 zijn vastgesteld door de gemeenteraad. Hierbij worden uit voorzichtigheidsoverwegingen voor nieuwe plannen vooruitlopend op de verdere planontwikkeling bij omvangrijke investeringen de voorinvesteringen direct voorzien ten laste van de voorziening plantekorten. De verhoging van de voorziening plantekorten leidt tot een toename van de negatieve stand onderhanden werk Bouwgrond in Exploitatie. Door deze beheersmaatregel kan de planontwikkeling versneld worden begonnen zonder risico te lopen voor het terugverdienen van deze investeringen. Veelal worden de inkomsten met betrekking van bouwrijpe grond een aantal jaren later over een langdurige periode, vaak meer dan tien jaar, pas geëffectueerd. Deze maatregel sluit aan bij de aangescherpte regelgeving voor grondexploitaties. Voorbeelden van deze voorinvesteringen en het treffen van een voorziening zijn Landmaken van Centrumeiland IJburg, de aanleg van de Singel bij Elzenhage Zuid en de versnelde verwerving van het Lianderterrein bij Overamstel.

Ramingen nog te maken kosten en opbrengsten
De ramingen van de nog te maken nominale kosten en opbrengsten in de in exploitatie genomen gronden zijn gebaseerd op de inzichten van 1 januari 2017 en de daarbij behorende inschatting van de uitgangspunten, de parameters en de risico's.
Uiteraard is dit een inschatting die omgeven is door onzekerheden, die periodiek wordt herzien en waarbij de waardering in het komende jaar zowel positief als negatief kan uitvallen (onder andere door de lange looptijd van de projecten). Inherent aan de marktomstandigheden doen zich onzekerheden voor ten aanzien van de geraamde afzetmogelijkheden voor woning- en werklocaties en de mogelijke uitkomsten daarvan.

De geraamde nog te maken kosten bedragen € 2.308 miljoen. De geraamde opbrengsten bedragen € 3.023 miljoen. Het verwachte eindresultaat (Netto Contante Waarde (NCW)) bedraagt eind 2016 € 880 miljoen positief.

De nominale kostenraming is onder te verdelen in geraamde kosten voor bouw- en woonrijp maken: € 599 miljoen; apparaat: € 495 miljoen; verwervingen: € 154 miljoen; bijdrage Zuidasdok: € 290 en overige kosten: € 770 miljoen.
De nominale opbrengstenraming is onder te verdelen in geraamde opbrengsten voor gronduitgiften: € 2.843 miljoen; subsidies: € 49 miljoen en overige opbrengsten: € 131 miljoen.

Voor een nadere toelichting op de grondexploitatie wordt verwezen naar de toelichting op het programmaonderdeel *9.4 Grond en ontwikkeling* en ook de paragrafen *4.3 Grondbeleid*, *5.5 Vereveningsfonds* en *4.7 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.*

Gereed product en handelsgoederen

Stand ultimo 2016
De voorraad gereed product en handelsgoederen van € 8,2 miljoen bestaat voor een groot gedeelte uit de voorraden verkeer- en openbare ruimte (€ 6,8 miljoen), voorraden vaccinatiemiddelen, testen en groeigidsen van de GGD (€ 0,6 miljoen) en uit de voorraad te veilen panden en winkelvoorraad Stadsbank van Lening (€ 0,8 miljoen).

Mutaties 2016
De toename in 2016 is veroorzaakt door toename van de voorraden verkeer en openbare ruimte van € 2,5 miljoen, welke in 2017 wordt afgerekend met lopende investeringsprojecten, een afname van de waarde van de voorraad te veilen panden en winkelvoorraad in 2016 met € 0,2 miljoen, die het gevolg is van scherper inkoop beleid van de Stadsbank van Lening, en door een afname van de voorraden vaccinatiemiddelen, testen en groeigidsen van de GGD met € 0,2 miljoen.

8.1.5 Uitzettingen met een rentetypische looptijd kort dan 1 jaar

De in de balans opgenomen voorraden worden uitgesplitst naar de volgende categorieën:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2016	Voorziening oninbaarheid	Balanswaarde 31-12-2016	Balanswaarde 31-12-2015
Vorderingen op openbare lichamen	217,9	-	217,9	208,0
Rekening-courantverhoudingen met niet-financiële instellingen	1,2	-	1,2	4,2
Overige vorderingen (inclusief stadsdelen)	412,7	100,0	312,7	318,9
Totaal	**631,9**	**100,0**	**531,9**	**531,1**

Vorderingen op openbare lichamen

Stand ultimo 2016
De vorderingen openbare lichamen van € 217,9 miljoen bestaat uit de vorderingen op de belastingdienst, waar onder de aangiften BCF, BTW en dividendbelasting van € 216,1 miljoen.
Daarnaast zijn er vorderingen opgenomen tussen medeoverheden en het Rijk van € 1,8 miljoen verantwoord

Rekening-courantverhoudingen met niet-financiële instellingen

Stand ultimo 2016
De balanswaarde per 31-12-2016 van deze post heeft met name betrekking op de rekening-courantverhouding van € 1 miljoen met de Triodosbank inzake de realisatie van broedplaatsen.

Mutatie 2016
De mutatie in 2016 is met name veroorzaakt door een vermindering met € 5,1 miljoen, als gevolg van een juiste rubricering als 'overige uitzetting' onder de financiële vaste activa, en een vermeerdering met € 2,1 miljoen door het aanzuiveren van een negatief rekeningcourantsaldo voor het project Noord/Zuidlijn.

Overige vorderingen (inclusief stadsdelen)

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2016	Voorziening oninbaarheid	Balanswaarde 31-12-2016	Balanswaarde 31-12-2015
Belastingvorderingen	117,9	-	117,9	95,9
Beleensommen Stadsbank van Lening	74,2	-	74,2	79,0
Vorderingen op derden (stedelijk)	68,1	-17,8	50,3	45,0
Vorderingen op derden (gebiedsgericht)	25,1	-10,9	14,2	19,9
Vorderingen op klanten beleidsterrein werk, participatie en inkomen	99,3	-68,2	31,1	37,8
Vorderingen op derden uit hoofde van gronduitgifte en/of gronduitgifte gerelateerd	28,3	-3,1	25,2	41,2
Totaal	**412,7**	**-100,0**	**312,7**	**318,9**

Belastingvorderingen
De belastingvorderingen bestaan uit de reguliere belastingdebiteuren (opgelegde aanslagen ozb, afvalstoffenheffing et cetera) en bedragen ultimo 2016 € 117, 9 miljoen (2015: € 95,9 miljoen).

Beleensommen Stadsbank van Lening
Het totaalbedrag van uitstaande beleningen aan klanten bij de Stadsbank van Lening bedraagt op 31-12-2016 € 74,2 miljoen (2015: € 79 miljoen). Dit zijn beleenovereenkomsten die met de klanten zijn afgesloten op het onderpand (bijvoorbeeld sieraden van goud en zilver). De klant betaalt na het verstrijken van de afgesproken looptijd de, in de beleenovereenkomst opgenomen, waarde van onderpand inclusief de afgesproken rente.

Vorderingen op derden (stedelijk)
Ultimo 2016 was de balanswaarde € 50,3 miljoen (2015: € 45 miljoen). De belangrijkste vorderingen op derden zijn drinkwatervorderingen van € 8,2 miljoen – waarvan € 2,5 miljoen is voorzien –, een vordering van € 8,1 miljoen op de stichting Waternet, vorderingen uit hoofde van bestuurlijke boetes van in totaal € 3,8 miljoen – bestuurlijke boetes kennen een betaaltermijn van 5 jaren (voorzien ruim € 3 miljoen) –, vorderingen beleidsterrein verkeer en openbare ruimte € 11,6 miljoen – waarvan € 5,5 miljoen voorzien, met name € 4,6 miljoen voor een nog niet afgeronde rechtsgang –, € 4,2 miljoen vorderingen verhuur panden – waarvan € 0,8 miljoen voorzien –, vordering op Tulp € 5,2 miljoen en vordering oude DMB-facturen van € 2,6 miljoen – welke volledig is voorzien.

Vorderingen op derden (gebiedsgericht werken)
Deze vorderingen hebben een balanswaarde ultimo 2016 van € 14,2 miljoen (2015: € 19,9 miljoen) en betreffen debiteuren gebiedsgericht werken. Voor 2016 is bijna € 11 miljoen voorzien voor oninbaarheid.

Vorderingen op klanten beleidsterrein werk, participatie en inkomen
De boekwaarde van de vorderingen op klanten beleidsterrein werk, participatie en inkomen betreft ultimo 2016 € 99,3 miljoen. Voor deze vorderingen is een voorziening van € 68,2 miljoen getroffen. De balanswaarde ultimo 2016 (de boekwaarde verminderd met de getroffen voorziening) is € 31,1 miljoen (2015: € 37,8 miljoen).

Vorderingen op derden uit hoofde van gronduitgifte en/of gronduitgifte gerelateerd
De boekwaarde van deze vorderingen bedraagt ultimo 2016 € 28,3 miljoen. Deze bestaat hoofdzakelijk uit nog te ontvangen erfpachtcanon van 22,2 miljoen. De overige vorderingen van € 6,1 miljoen bestaan uit nog te ontvangen bedragen als gevolg van uitgegeven kavels, voorfinanciering van rente en dienstverlening gronduitgifte gerelateerd. De balanswaarde ultimo 2016 (de boekwaarde verminderd met de getroffen voorziening) bedraagt € 25,1 miljoen (2015: € 41,2 miljoen).

Voorziening oninbaarheid
Het totaalbedrag aan voorzieningen bedraagt voor de overige vorderingen ultimo 2016 € 100 miljoen (2015: € 100,2 miljoen). De afname van de voorzieningen met € 0,2 miljoen wordt enerzijds veroorzaakt door de afname van de voorziening met € 11,1 miljoen als gevolg van een daling van de boekwaarde van de vorderingen met € 27,1 miljoen en anderzijds door een toename van de voorzieningen met € 10 miljoen als gevolg van een stijging van het gemiddelde percentage van de boekwaarde van de vorderingen (2016: 45,6%; 2015: 41%). De gemiddelde stijging van het percentage komt met name voor rekening van de vorderingen op klanten van werk, participatie en inkomen (2016: 68,7%; 2015 63,1%).

Mutaties 2016
De balanswaarde van de overige vorderingen ultimo 2016 is met € 6,2 miljoen afgenomen ten opzichte van 31-12-2015. Dat wordt vooral verklaard uit een belangrijke toename in de stand van de belastingvorderingen (+€ 22,0 miljoen) en de afname van zowel de vorderingen op derden (gebiedsgericht) (-/- € 5,8 miljoen) als de vorderingen op klanten beleidsterrein werk, participatie en inkomen (-/- € 6,7 miljoen) en de vorderingen op derden uit hoofde van gronduitgifte en/of gronduitgifte gerelateerd (-/- € 16,1 miljoen).
De toename bij de belastingvorderingen is het gevolg van een gemaakte inhaalslag in het vierde kwartaal van 2016. De inhaalslag hield in het waarderen en beschikken van de zogenaamde 'Top 100-accounts', waardoor de opgelegde kohieren en de ramingen substantieel hoger zijn ten opzichte van het jaar 2015.
De afname bij vorderingen op derden uit hoofde van gronduitgifte en/of gronduitgifte gerelateerd is het gevolg van beter betaalgedrag van de debiteuren.

8.1.6 Liquide middelen

Het saldo van de liquide middelen wordt gevormd door de door de gemeente aangehouden bankrekeningen:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 1-1-2016	Boekwaarde 31-12-2015
Kas- en banksaldi	9,6	0
Totaal	**9,6**	**0**

8.1.7 Overlopende activa

De post overlopende activa kan als volgt onderscheiden worden:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 01-01-2016	Boekwaarde 31-12-2015
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voor-financiering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	89,7	59,1	-
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	238,4	209,2	-
Totaal	**328,1**	**268,3**	**254,2**

De oorzaak van het verschil in de boekwaarde per 31-12-2015 en 1-1-2016 is het in de Jaarrekening 2015 onder de financiële vaste activa opnemen van een bedrag van € 14,1 miljoen voor overige overlopende activa.

Met ingang van 2016 wordt onderscheid gemaakt tussen de van de Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel en de Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen.

De in de balans opgenomen van EU en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschot-bedragen die zijn ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel worden als volgt gespecificeerd:

Bedragen x € 1 miljoen **Naam specifieke uitkering**	**Saldo 01-01-2016**	**Toevoegingen**	**Ontvangen bedragen**	**Saldo 31-12-2016**
Europees Overheidslichaam				
Efro World of Food	0,4	-	0,4	-
Efro Kansen voor voor West	3,7	0,5	-	4,2
Totaal	**4,1**	**0,5**	**0,4**	**4,2**
Rijk				
Subsidieregeling programmafinanciering lokale luchtkwaliteits-maatregelen 2008	-	1,6	-	1,6
Subsidie van Ministerie EZ voor project Kansenzones	5,8	0,1	5,9	-
Geoormerkte bijdrage van The Netherlands Foreign Investment Agency ten behoeve van het investment development-programma	0,02	-	0,02	-
Regeling cofinanciering-sectorplannen	-	0,6	-	0,6
Sanering Verkeerslawaai	0,1	-	0,1	-
RUPS II	-	1,2	-	1,2
Europees Sociaal Fonds	6,3	8,5	9,0	5,9
Claim bijdrage SVF	5,4	0,5	-	5,9
Totaal	**17,8**	**12,5**	**15,1**	**15,2**
Overige Nederlandse Overheidslichaam				
SRA/AMSYS	37,3	81,5	48,4	70,4
Totaal	**7,3**	**81,5**	**48,4**	**70,4**
Totaal de van de Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	**59,1**	**94,5**	**63,8**	**89,7**

Stand ultimo 2016

Het saldo ultimo 2016 van de overlopende activa voor nog te ontvangen voorschotten van EU en Nederlandse overheidslichamen bedraagt € 89,7 miljoen is € 30,6 miljoen hoger dan vorig jaar in het bijzonder door een toename voor projecten van het AMSYS (Amsterdam Metro Systemen) waaronder verkeersregeling- en beveiligingsysteem voor de Amsterdamse Noord-Zuidlijn, busstation Noord en Wayfinding. Wayfinding is een verzamelnaam voor reisinformatie, bewegwijzering en fysieke aanpassingen om de toegankelijkheid van het openbaar vervoer en looproutes te verbeteren.

De overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen, worden als volgt gespecificeerd:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 01-01-2016
Overige nog te ontvangen bedragen	114,2	131,4
Vooruitbetaalde kosten	64,9	34,2
Overige overlopende activa	49,8	33,7
Nog te factureren bedragen	9,5	9,9
Totaal	**238,4**	**209,2**

Stand ultimo 2016

Overige nog te ontvangen bedragen
De overige nog te ontvangen bedragen van 114,2 miljoen bestaat hoofdzakelijk uit het te ontvangen dividend van de deelneming in het Havenbedrijf Amsterdam N.V. van € 50 miljoen (2015: € 50 miljoen), nog te ontvangen bedragen door het organisatieonderdeel DIVV: € 25,2 miljoen (2015: € 16,8 miljoen), nog te ontvangen bedragen door het organisatieonderdeel Metro en Tram: € 11,6 miljoen (2015: € 1,8 miljoen), nog te ontvangen uit hoofde van werk- en re-integratie: € 3,1 miljoen (2015: € 3 miljoen) en nog te ontvangen inkomensvoorziening: € 1,6 miljoen (2015: € 1,2 miljoen). De nog te ontvangen eigen bijdragen RIBW en CAK voor zorg en eigen bijdragen AOV-connexxion tellen op tot € 1,1 miljoen (2015: € 15,9 miljoen).

Vooruitbetaalde kosten
De vooruitbetaalde kosten van € 64,9 miljoen bestaan hoofdzakelijk uit vooruitbetaalde kosten zorg: € 17,9 miljoen (2015: € 0,1 miljoen), vooruit betaald aan Ymere en nog te verrekenen: € 7,9 miljoen (2015: € 10 miljoen), vooruitbetaalde subsidies kunst en cultuur voor 2017: € 8,7 miljoen (2015: € 0), overige vooruitbetaalde kosten maatschappelijke ondersteuning: € 7 miljoen (2015: € 4 miljoen), vooruitbetaalde kosten ICT-voorzieningen: € 6,1 miljoen (2015: € 5,3 miljoen) en vooruitbetaalde kosten Stadsbank van Lening: € 4,3 miljoen (2015: 3,5 miljoen).

Overige overlopende activa
De overige overlopende activa van € 49,8 miljoen (1-1-2016: € 33,7 miljoen) bestaan uit nog te alloceren investeringsuitgaven: € 37,9 miljoen (2015: € 0), vooruitbetaald eerste kwartaal Omgevingsdienst: € 4,5 miljoen (2015: € 0) en diverse af te rekenen kosten/btw met derden inzake gemeentelijk vastgoed: € 1 miljoen (2015: € 0,8 miljoen). De nog te betalen erfpacht Overhoeks is ultimo 2016 nihil, omdat deze post volledig is teruggeboekt(2015: € 29 miljoen).

Nog te factureren bedragen
De nog te factureren bedragen met een omvang van € 9,5 miljoen (2015: € 9,9 miljoen) bestaan met name uit nog te factureren zorgkosten van € 5,3 miljoen (2015: € 8,9 miljoen) en uren ingenieursbureau € 1,9 miljoen (2015: € 0).

Buiten de activazijde: Bedrag aan vennootsschapsbelasting verliescompensatie € nihil
Met ingang van dit Jaarverslag 2016 is aan de actiefzijde van de balans buiten de balanstelling het bedrag van € nihil opgenomen, zijnde het bedrag, waarvan het recht bestaat op verliescompensatie krachtens de Wet op de vennootschapsbelasting 1969. Met ingang van 2016 wordt de gemeente voor een aantal activiteiten aangemerkt als ondernemer. Voor 2016 is het bedrag op een eventuele verliescompensatie gesteld op € nihil.

Passiva Eigen vermogen

Het verloop van de reserves in 2016 per soort reserve:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2015	Toevoeging	Resultaat huidig boekjaar	Onttrekking includief vrijval	Bestemming resultaat vorig boekjaar	Boekwaarde 31-12-2016
Algemene reserve	357,2	-	-	-	-	357,2
Resultaat	152,0	-	159,8	-	152,0	159,8
Bestemmingsreserves	7.346,9	1.185,8	-	995,9	-	7.536,8
Totaal	**7.856,0**	**1.185,8**	**159,8**	**995,9**	**152,0**	**8.053,8**

8.1.8 Algemene reserve

De algemene reserve is de buffer voor financiële tegenvallers, is vrij aanwendbaar en maakt deel uit van de weerstandscapaciteit. Zie voor het totale overzicht van de weerstandscapaciteit 4.7 Weerstandsvermogen en risicobeheersing. Conform de begroting 2016 is er niet gedoteerd of onttrokken aan de algemene reserve.

8.1.9 Resultaat

Bij de vaststelling van de Jaarrekening 2015 bedroeg het voordelig resultaat over 2015 € 152 miljoen. Dit bedrag is in 2015 vrijgevallen ten gunste van de incidentele ruimte. Het voordelig resultaat over 2016 bedraagt € 160 miljoen.

8.1.10 Bestemmingsreserves

Het totaalbedrag aan bestemmingsreserves bedraagt € 7.537 miljoen (2015: € 7.347 miljoen). In de verloopstaat reserves (zie: 8.2 Verloopstaat reserves) is het totaaloverzicht van de reserves opgenomen. Hierin is ook per reserve een toelichting gegeven op de mutaties. In de beleidsprogramma's zijn toelichtingen op de belangrijkste reservemutaties per programmaonderdeel opgenomen. Hieronder geven we een overzicht van de belangrijkste bestemmingsreserves met een toelichting.

Bedragen x € 1 miljoen

Naam Reserve	31-12-2015	Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval	31-12-2016
Reserve afkoopsommen erfpacht	4.732,3	81,2	-	-	4.813,5
Reserve Vereveningsfonds algemeen deel	268,9	275,8	-170,5	6,6	380,8
Reserve financiering deelneming Havenbedrijf Amsterdam	304,8	-	-	-	304,8
Reserve Zuidas bijdrage dok en grondexploitaties	81,3	126,5	-	-	207,9
Reserve Mobiliteitsfonds bestemd deel	172,7	85,5	-75,8	-	182,4
Reserve gemeentelijk aandeel kosten Noord/Zuidlijn	198,2	121,9	-144,3	-	175,8
Reserve ambities coalitieakkoord	27,7	101,7	-21,4	-	108,0
Reserve vastgoeddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	67,9	32,2	-18,7	0,4	81,8
Reserve egalisatie inkomensdeel en conjunctuur	111,6	4,0	-18,4	-16,0	81,2
Reserve financiering deelneming GVB	78,8	-	-	-	78,8
Overige bestemmingsreserves	1.302,7	357,0	-484,3	-53,5	1.121,8
Totaal	**7.346,9**	**1.185,8**	**-933,4**	**-62,5**	**7.536,8**

Reserve afkoopsommen erfpacht
De reserve afkoopsommen erfpacht is een financieringsreserve. Aan de reserve worden ontvangen afkoopsommen voor nieuwe uitgegeven afgekochte grondwaarden toegevoegd. In 2016 is minder toegevoegd dan begroot. De lagere toevoegingen houden verband met lagere omzet afkoop. Dit is veroorzaakt door het doorschuiven van gronduitgiften naar 2017.

Reserve Vereveningsfonds algemeen deel
De reserve heeft een tweeledig doel. Een deel van de reserve is aangemerkt als weerstandsvermogen voor gebiedsontwikkeling conform vastgestelde regels in 2013. Het deel boven het berekende weerstandsvermogen is beschikbaar voor nieuwe investeringen in het kader van de gebiedsontwikkeling (zie voor verdere toelichting 5.5 Vereveningsfonds).

Reserve financiering deelneming Havenbedrijf
Dit betreft een financieringsreserve. Bij de verzelfstandiging van het Havenbedrijf is bepaald dat de deelneming NV Haven gewaardeerd zal worden voor de verkrijgingsprijs. Deze reserve heeft ten doel tot uitdrukking te brengen welk deel van de verkrijgingsprijs wordt gefinancierd uit de inzet van eigen middelen. In 2016 hebben geen mutaties plaatsgevonden.

Reserve Zuidas bijdrage dok en grondexploitaties
Het doel van de reserve is dekking bieden aan de gebiedsontwikkeling op de Zuidas en de bijdrage van de gemeente Amsterdam aan de ontwikkeling van de Dokzone/ZuidasDok. De dotatie betreft voornamelijk een winstneming uit de grondexploitaties en de voorraad onderhanden werk van € 125 miljoen, die aan de reserve is toegevoegd.

Reserve Mobiliteitsfonds bestemd deel
De reserve mobiliteitsfonds heeft ten doel projecten te financieren die passen in de doelstellingen uit het uitvoeringsbesluit Mobiliteitsfonds. Een uitgebreide beschrijving van de mutaties in het Stedelijk Mobiliteitsfonds is opgenomen in 5.2 Stedelijk Mobiliteitsfonds.

Reserve gemeentelijk aandeel kosten Noord/Zuidlijn
De reserve betreft de bijdrage van de gemeente Amsterdam aan de Noord/Zuidlijn bovenop de rijksbijdrage en het deel dat geactiveerd is. Binnen een gelijkblijvend totaal projectbudget heeft een verschuiving van € 121,9 miljoen plaatsgevonden van de posten risico's en onvoorzien naar de post bouwkosten. Deze verschuiving van de voorziening Noord/Zuidlijn naar de reserve Noord/Zuidlijn is in de jaarcijfers 2016 verwerkt. De onttrekking heeft plaatsgevonden ten behoeve van de utigaven voor hett project.

Reserve vastgoeddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting
Het Stimuleringsfonds is opgeheven. Conform dit besluit blijven de middelen ultimo 2016 in de reserve Stimuleringsfonds vastgoeddeel (naam wordt gewijzigd in reserve Corporatiebudget) de komende vier jaar beschikbaar voor de corporaties, om subsidies op projectbasis aan te vragen. In 2016 is in totaal voor € 22,2 miljoen aan subsidies verleend.

Reserve ambities coalitieakkoord
De reserve is ingesteld voor het alloceren van middelen voor de uitvoering van de in het coalitieakkoord opgenomen ambities. De dotatie betreft een toevoeging van de budgettaire (begrotings)ruimte teneinde de doelstellingen van het coalitieakkoord te bereiken.

Reserve egalisatie inkomensdeel en conjunctuur
De reserve dient voor het egaliseren van overschotten en tekorten voortvloeiend uit de uitvoering van de Wet werk en bijstand voor het inkomensdeel (bijstandsuitkeringen). De onttrekking dient ter dekking van een deel van de lasten van uitkeringen. Daarnaast heeft conform de begroting een vrijval van de algemene middelen plaatsgevonden.

Reserve financiering deelneming GVB
Dit betreft een financieringsreserve. De hoogte van de reserve is gelijk aan de boekwaarde van de deelneming.

Overige bestemminsgreserves
Binnen de overige (201) bestemmingsreserves heeft een aantal grote mutaties plaatsgevonden, waarvan de grootste drie worden toegelicht:

Reserve Stedelijke Bodemsanering en Nazorg (dotatie € 86,1 miljoen)
De hoogte van de onttrekkingen en dotaties hangt samen met het saldo van de gemaakte kosten bodemsanering. De saldi van de reserves Diemerzeedijk en de voorziening stedelijke bodemsanering alsmede de decentralisatieuitkering bodemsanering zijn toegevoegd aan de reserve. Het eindsaldo van de reserve is € 62,3 miljoen.

Reserve bijdrage Schuldaflossing (dotatie € 68 miljoen)
De reserve bijdrage Schuldaflossing bedraagt ultimo 2016 € 68 miljoen en wordt conform raadsbesluit ingezet voor extra afschrijvingen op investeringen met maatschappelijk nut van € 66 miljoen, echter in 2017.

Reserve gronddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting grondexploitatie (onttrekking € 110 miljoen)
De onttrekking heeft voornamelijk betrekking op de opheffing van het Stimuleringsfonds. De vrijgevallen middelen zijn toegevoegd aan het Vereveningsfonds, algemeen deel. Zie ook paragraaf 5.5 Vereveningsfonds

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd voor verplichtingen, verliezen en risico's, ter egalisering van kosten dan wel tarieven en voor van derden verkregen middelen, die specifiek besteed moeten worden.

Het verloop van de voorzieningen in 2016 per soort voorziening:

Bedragen x € 1 miljoen **Naam Reserve**	**Boekwaarde 31-12-2015**	**Toevoeging**	**Aanwending**	**Vrijval**	**Boekwaarde 31-12-2016**
Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	704,2	51,3	-28,5	-290,1	436,8
Egalisatievoorzieningen	75,1	31,5	-20,7	-6,0	79,9
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden	2,8	0,5	-0,1	-	3,2
Voorzieningen voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is	0,7	-	-	-0,1	0,6
Totaal	**782,8**	**83,3**	**-49,3**	**-296,2**	**520,6**

Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's (2016: € 436,8 miljoen)
In de beginbalans van 2016 waren de voorzieningen, die een waarde correctie betekenden voor enkele activa, opgenomen onder deze post. Conform de BBV-voorschriften zijn deze waarde corrigerende voorzieningen opgenomen onder de activa ultimo 2016. Het betreft de voorzieningen voor tekorten in de grondexploitaties van € 128,7 miljoen. Zie voor een nadere toelichting op deze voorziening hierboven in 8.1.4 Voorraden de toelichting op onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie.

De belangrijkste overige voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's zijn de volgende.

Voorziening integraal vervoerssysteem veren (€ 245,8 miljoen)
De voorziening is gevormd voor de langdurige exploitatie (inclusief beheer, onderhoud en vervangingsinvesteringen) van de veren. Tot nu toe is de voorziening opgebouwd en toegelicht conform het raadsbesluit Financiële Strategie Veren uit 2013. De voorziening bestaat uit een rijksdeel, dit zijn de (eeuwigdurend) contant gemaakte kosten van onderhoud van de Noordzeekanaalveren (€ 220 miljoen) en een gemeentelijk deel (ultimo 2016: € 25,8 miljoen). Aan het gemeentelijk deel wordt de rente toegevoegd vanwege het contante waarde karakter van de overdrachtsvergoeding. Aan het gemeentelijk deel zijn ook tot dusver alle lasten die al dan niet samenhangen met het doel van de overdrachtsvergoeding onttrokken. In 2017 zal (in samenhang met de omvang van het rijksdeel) voor het gemeentelijk deel nader beoordeeld en onderbouwd worden wat de noodzakelijke omvang daarvan dient te zijn.

Voorziening grond-gerelateerde kosten buiten grondexploitaties (was: voorziening gronddeel stimuleringsfonds) (€ 22,7 miljoen)
Deze voorziening is ingesteld om bijdragen aan derden te kunnen dekken die het gevolg zijn van gemaakte afspraken. Dit komt voort uit de opheffing van het Stimuleringsfonds en de gewijzigde BBV-regelgeving. Deze externe bijdragen zijn gerelateerd aan de gebiedsontwikkeling in Amsterdam en worden gedekt uit het Vereveningsfonds. Het gaat dan bijvoorbeeld om toegezegde bijdragen aan woningcorporaties vanuit het gronddeel van het voormalige Stimuleringsfonds en bijdragen aan infrastructurele projecten die niet door de gemeente worden uitgevoerd.

Voorziening risicofondsen N/Z-lijn (€ 40,1 miljoen)
De voorziening dient voor de afdekking van de bouw- en VAT-risico's van het project Noord/Zuidlijn. De voorziening risicofondsen N/Z-lijn is voor een bedrag van € 121,9 miljoen vrijgevallen. In de Q3 rapportage Noord/Zuidlijn heeft de financiële verwerking van de nieuwe datum van exploitatie (22 juli 2018) plaatsgevonden. Binnen een gelijkblijvend totaal projectbudget heeft een verschuiving van € 121,9 miljoen plaatsgevonden van de posten risico's en onvoorzien naar de post bouwkosten. Hiermee is dit bedrag vrijgevallen uit de voorziening en toegevoegd aan de bestemmingsreserve.

Voorzieningen Pensioenfonds (SD) Wethouders (€ 61,9 miljoen)
In het kader van de pensioenregeling voor politieke ambtsdragers zijn bestuursorganen eigen risicodrager. Dit houdt in dat de gemeente zelf verantwoordelijk is voor de bekostiging en uitbetaling van pensioenen aan ex bestuurders en hun nabestaanden. De uitvoering van de APPA (Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers) is na de reorganisatie in 2015 gecentraliseerd bij de rve Personeel en Organisatieadvies en zoveel mogelijk geüniformeerd. Mede als gevolg van de recente wijziging van de rente die wettelijk gehanteerd moet worden bij de actuariële berekening was de voorziening niet toereikend en moest op niveau gebracht worden om in alle (toekomstige) pensioenaanspraken van (ex-) politieke ambtsdragers te kunnen voorzien. De gemeente is gelet op de regelgeving BBV verplicht om de voorziening pensioenverplichtingen politieke ambtsdragers volledig dekkend te maken. In totaal is aan de voorzieningen in 2016 een niet-begroot bedrag van € 17,7 miljoen gedoteerd om deze op hoogte te brengen.

Egalisatievoorzieningen (2016: € 79,9 miljoen)
Enkele grote egalisatievoorzieningen zijn de voorziening groot onderhoud gemeentelijk vastgoed € 20,1 miljoen, voorziening rioolrecht € 14,6 miljoen, voorziening groot onderhoud huisvesting gemeentelijk apparaat € 14,1 miljoen en voorziening groot onderhoud openbare ruimte stadsdeel Zuid € 8,2 miljoen. Aan de egalisatievoorzieningen is in 2016 € 31,5 miljoen gedoteerd. De belangrijkste dotaties betreffen de dotatie van € 11,9 miljoen aan de voorziening groot onderhoud gemeentelijk vastgoed, de dotatie van € 7,4 miljoen aan de voorziening groot onderhoud openbare ruimte sd Zuid en de dotatie van € 5,3 miljoen aan de voorziening groot onderhoud huisvesting gemeentelijk apparaat. Van de aanwending ad € 20,2 miljoen is € 10,8 aangewend ten laste van de voorziening groot onderhoud openbare ruimte sd Zuid en € 5,3 miljoen ten laste van de voorziening groot onderhoud gemeentelijk vastgoed. De vrijval bedraagt € 6,0 miljoen. De vrijval van de voorziening onderhuisvesting PO ad € 2,0 miljoen is conform de begroting uitgevoerd. De voorziening renovatie riolering van € 2,0 miljoen is geheel vrijgevallen op grond van het Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2021.

Voorzieningen van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden (2016: € 3,2 miljoen)
Dit betreft een aantal kleinere voorzieningen.

Voorzieningen voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is (2016: € 0,6 miljoen)
Dit betreft een aantal kleinere voorzieningen.

Het verloop, de aard en de reden van de voorzieningen, evenals de mutaties die hebben plaatsgevonden, zijn opgenomen in 8.3 Verloopstaat voorzieningen.

Vaste schulden

Onder de vaste schulden verantwoordt de gemeente haar portefeuille aan langlopende leningen. Deze leningen voorzien voor belangrijke mate in de financiering van de gemeentelijke investeringen, zoals verantwoord onder de vaste activa, alsmede de financiering van het onderhanden werk.

Verloop in 2016 van de vaste schulden met een looptijd langer dan één jaar:

Bedragen x € 1 miljoen **Naam specifieke uitkering**	**Saldo 31-12-2015**	**Vermeer-deringen**	**Aflossingen**	**Saldo 31-12-2016**
Obligatieleningen	520,0	100,0	0,0	620,0
Onderhandse leningen van binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen	51,0	0,0	0,5	50,5
Onderhandse leningen van binnenlandse banken m,en overige financiële instellingen	2.253,4	200,7	200,1	2.254,0
Onderhandse leningen van overige binnenlandse sectoren	0,7	0,0	0,7	0,0
Onderhandse leningen van openbare lichamen	365,0	0,0	47,0	318,0
Waarborgsommen	18,6	17,1	21,2	14,5
Totaal	**3.208,6**	**317,8**	**269,5**	**3.256,9**

De totale rentelast voor het jaar 2016 met betrekking tot de vaste schulden met een looptijd langer dan één jaar bedraagt € 88 miljoen. In 4.2 Financiering lichten we de uitvoering van de financieringsfunctie nader toe.

Vlottende passiva

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 31-12-2015
Netto-vlottende schulden met een rente-typische looptijd korter dan één jaar	775,0	464,6
Overlopende passiva	575,2	671,1
Overige overlopende passiva	-1,2	-1,7
Totaal	**1.349,0**	**1.134,1**

8.1.11 Netto vlottende schulden

De netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar zijn als volgt te specificeren:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 31-12-2015
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	0,7	57,0
Overige kasgeldleningen	605,1	267,2
Banksaldi	0,0	18,1
Overige schulden	169,2	122,3
Totaal	**775,0**	**464,6**

Stand ultimo 2016

Kasgeldleningen/Overige kasgeldleningen
De kasgeldleningen en overige kasgeldleningen zijn voor kortdurende financiering. In de financieringsparagraaf wordt toegelicht hoe uitvoering wordt gegeven aan de financiering van de activiteiten van de gemeente.

Overige schulden
De belangrijkste en grootste overige schulden worden als volgt gespecificeerd:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2016
Belastingverplichtingen	28,7
Crediteuren	24,2
Facturen in omloop/nog te betalen	116,3
Totaal	**169,2**

Belastingverplichtingen
De belastingverplichtingen van € 28,7 miljoen euro bestaan hoofdzakelijk uit de af te dragen belastingontvangsten aan opdrachtgevers, waarvoor de gemeente Amsterdam zorg draagt voor de inning.

Crediteuren
Dit betreft het saldo aan geboekte facturen, waarvan de betaling op balansdatum nog moet plaatsvinden.

Facturen in omloop/nog te betalen
Deze post betreft facturen die in omloop zijn en betrekking hebben op het boekjaar 2016 alsmede inschattingen van nog te betalen kosten voor het boekjaar 2016.

8.1.12 Overlopende passiva

De specificatie van de post overlopende passiva is als volgt:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2016	Boekwaarde 1-1-2016**	Boekwaarde 31-12-2015*
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	506,2	510,4	616,8
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	48,9	117,9	54,4
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	20,2	42,9	-
Totaal	**575,2**	**671,1**	**671,1**

* Conform de gepubliceerde jaarrekening 2015

** Bij het opstellen van de Jaarrekening 2016 wordt onderscheid gemaakt tussen de balanscategorieën 'Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume', 'de van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren' en de 'overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen'. Dit onderscheid per 1-1-2016 is opgenomen ten behoeve van het verloopoverzicht van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren.

Verplichtingen die tijdens het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume worden als volgt gespecificeerd:

Bedragen x € 1 miljoen	Boekwaarde 31-12-2016
Nog te betalen kosten	123,5
Af te dragen loonheffing en pensioen	71,7
Nog te betalen rente en aflossing	52,4
Canon volgende jaren	45,7
Nog te ontvangen facturen	116,9
Vakantie-uitkering a.g.v. invoering van het Individueel Keuze Budget	30,7
Diverse transitorische verplichtingen	65,3
Totaal	**506,2**

De overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen
Deze post bedraagt ultimo 2016 € 20,2 miljoen (2015: € 42,9 miljoen). De post bestaat voornamelijk uit vooruit ontvangen bedragen van de organisatieonderdelen Verkeer en openbare ruimte € 6 miljoen (2015: € 0), Stadsarchief € 3 miljoen (2015: € 1 miljoen), GGD € 2 miljoen (2015: € 3 miljoen) en ruimte en duurzaamheid € 2 miljoen (2015: € 0). Het aandeel van het organisatieonderdeel Zuidas bedroeg in de post ultimo 2016: -€ 1 miljoen) (2015: € 33 miljoen)..

De in de balans opgenomen van EU, Rijk en provincies ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren worden als volgt gespecificeerd:

Bedragen x € 1 miljoen	Saldo 31-12-2015	Ontvangen bedragen	Vrijgevallen bedragen of terugbetalingen	Saldo 31-12-2016
Europese Unie	1,1		0,5	0,6
Rijk	74,7	7,0	53,7	28,0
Overige Nederlandse Overheidslichamen	42,1	67,6	89,4	20,3
Totaal	**117,9**	**74,6**	**143,6**	**48,9**

In *8.4 Verloopstaat ontvangen doeluitkeringen* is het verloopoverzicht opgenomen van de in de balans opgenomen van EU, Rijk en provincies ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel per specifieke uitkering.

Nog te betalen kosten
De nog te betalen kosten ultimo 2016 van € 123,5 miljoen bestaat hoofdzakelijk uit nog te betalen kosten van de organisatieonderdelen Onderwijs, Jeugd en Zorg: € 90,2 miljoen, waarvan € 5,2 miljoen voor nog af te rekenen subsidies, Verkeer en Openbare ruimte: € 11,6 miljoen, Stadsdeel Zuid: € 9,3 miljoen, Economie: € 3,7 miljoen, Werk en Inkomen: € 1,9 miljoen en stadsdeel West € 1,8 miljoen.

Af te dragen loonheffing en pensioen
Dit is de reguliere verplichting aan het eind van elk kalenderjaar en wordt voldaan in het eerste kwartaal van 2017.

Nog te betalen rente en aflossing
De rente en aflossing wordt betaald na afloop van één jaar. Voor deze kosten ontvangt de gemeente in 2017 een factuur.

Canon volgende jaren
De canon voor een jaar wordt voor aanvang van de contractperiode ontvangen. Het gedeelte van de canon dat voor 2017 is ontvangen, wordt geboekt onder de omschrijving 'canon volgende jaren'.

Nog te ontvangen facturen
Dit betreft een inschatting van de kosten van al geleverde diensten en werkzaamheden, waarvoor de gemeente nog geen factuur heeft ontvangen.

Diverse transitorische verplichtingen
De diverse transitorische verplichtingen ultimo 2016 van € 65,3 miljoen zijn hoofdzakelijk opgebouwd uit een verplichting aan het btw-compensatiefonds voor de Noord/Zuidlijn van € 18,6 miljoen, de verplichtingen Stifo erfpacht van € 21,8 miljoen en verplichtingen uit hoofde van de Wet maatschappelijke ondersteuning van € 23,1 miljoen.

De in de balans opgenomen van EU, Rijk en provincies ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren.

Buiten de passivazijde: Totaalbedrag aan verstrekte borgstellingen/garanties € 10.850 miljoen

Per jaareinde 2016 zijn er voor € 10.850 miljoen aan garanties aan derden verstrekt. Het totaalbedrag aan verstrekte garanties is in 2016 afgenomen met € 324 miljoen. De afname wordt voornamelijk veroorzaakt door de verlaging van de achtervangposities in het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) en het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW).

8.2 Verloopstaat reserves

8.2.1 Verloop reserves: totalen per programma

Bedragen x € 1 miljoen			Begroting				Realisatie			
Programma		Rekening 2015	Dotatie	Onttrekking	Vrijval		Dotatie	Onttrekking	Vrijval	Rekening 2016
1	Dienstverlening en informatie	7,6	0,2	-0,6	0,0		0,2	-0,7	0,0	7,1
2	Openbare orde en veiligheid	21,5	0,0	-2,1	0,0		0,0	-2,3	0,0	19,2
3	Verkeer en openbare ruimte	596,8	137,9	-356,5	0,0		300,7	-313,3	-0,5	583,7
4	Werk, inkomen en participatie	135,5	17,7	-14,4	-35,6		17,7	-24,5	-35,6	93,1
5	Onderwijs, jeugd en diversiteit	31,0	0,4	-10,8	0,0		0,4	-10,4	0,0	21,1
6	Welzijn, zorg en sport	73,6	11,8	-26,4	0,0		10,0	-20,9	-0,9	61,8
7	Economie en cultuur	45,6	38,2	-18,3	-0,5		38,3	-11,0	-0,5	72,3
8	Duurzaamheid en water	130,3	11,9	-8,2	0,0		13,3	-7,8	0,0	135,9
9	Stedelijke ontwikkeling en wonen	741,8	291,3	-263,5	-1,0		542,8	-400,2	-3,9	880,5
10	Bestuur en ondersteuning	3,8	0,7	-3,1	0,0		0,3	-2,6	0,0	1,4
A	Overzicht algemene dekkingsmiddelen	5.833,5	254,9	-110,7	-12,3		261,4	-94,7	-21,1	5.979,2
B	Bedrijfsvoering	83,0	0,2	-46,6	0,0		0,9	-45,0	0,0	38,9
Totaal		**7.704,0**	**765,0**	**-861,1**	**-49,3**		**1.185,9**	**-933,4**	**-62,5**	**7.894,0**

8.2.2 Verloopstaat reserves

In de *Verloopstaat reserves* zijn toelichtingen opgenomen op de (mutaties in) de reserves. Belangrijke afwijkingen tussen begrote en gerealiseerde mutaties in reserves zijn eveneens opgenomen in de toelichtingen per programmaonderdeel (*Hoofdstuk 3 Programma's*). Reserves die muteren in verschillende programma's en programmaonderdelen, zijn in de verloopstaat bij het programmaonderdeel opgenomen waarin de reserve het omvangrijkst is.

Alle bedragen x € 1 miljoen						BEGROTING 2016			REALISATIE 2016			
Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
1 Dienstverlening en informatie												
1.1 Dienstverlening												
Stedelijk	70001	2006	ja	NVT	4,9	-	-	-	-	-	-	4,9
Reserve goudprijsrisico Stadsbank van Lening Het afdekken van het goudprijsrisico in de bedrijfsvoering.						*Toelichting mutaties* Geen mutaties						
Stedelijk	70002	2006	ja	NVT	1,9	-	-0,4	-	0,2	-	-	2,1
Reserve bedrijfsvoering Stadsbank van Lening Reserve is bedoeld om bepaalde projecten van Stadsbank van Lening te kunnen bekostigen. Daarnaast is ook bedoeld om tarief zo laag mogelijk te houden						*Toelichting mutaties* De toevoeging van € 0,2 miljoen is conform raadskaders, waarbij 25% van het positief resultaat aan de reserve wordt toegevoegd. De ontrtrekking heeft niet plaatsgevonden omdat de geraamde (frictie)kosten lager waren en binnen de begroting opgevangen konden worden.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	84032	2014	ja	0,9	0,8	0,2	-0,2	-	-	-0,7	-	0,2

Res Egal expl Nieuwe Ooster
Doel van de reserve is de opvang van fluctuaties in de exploitatie van de De Nieuwe Ooster (DNO)

Toelichting mutaties
De onttrekking is hoger dan begroot vanwege een verrekening van de extra inkomsten en uitgaven die verrekend zijn met de egalisatiereserve.

2 Openbare orde en veiligheid

2.3 Veiligheid

Stedelijk	10003	2001	ja	NVT	18,8	-	-2,0	-	-	-2,0	-	16,7

Reserve project 1012
Deze reserve is bestemd voor planschadekosten in het kader van Project 1012 en voor de proceskosten van het programma.

Toelichting mutaties
De reserve project 1012 is een systeemreserve. De hogere onttrekking betreft de uitkering van planschade.

Stedelijk	10063	2011	nee	NVT	0,8	-	-	-	-	-0,3	-	0,5

Decentralisatiegelden OOV
Deze reserve is gevormd uit Decentralisatie-uitkeringen Veiligheid en Leefbaarheid en Marokkaans Nederlands Probleemjongeren; Polarisatie en Radicalisering. De middelen worden ingezet voor de gefaseerde afbouw van de inzet van SAOA en voor de ombouw van de recidivebeperkende trajecten tot één programma - IFA- voor de zwaardere doelgroepen (Top600)

Toelichting mutaties
De reserve decentralisatie uitkeringen OOV is gevormd uit decentralisatie-uitkeringen Veiligheid en Leefbaarheid en Marokkaans-Nederlandse Probleemjongeren; Polarisatie en Radicalisering. De mutatie in 2016 betreft de dekking van de kosten die gemaakt zijn voor het programma radicalisering.

Stedelijk	10070	2012	nee	NVT	1,9	-	-0,1	-	-	0,0	-	1,9

Regie-unit OBT
Deze reserve is bedoeld voor de implementatie van Organisatie Bestuurlijk Toezicht (OBT)

Toelichting mutaties
Er is minder onttrokken uit de reserve dan begroot. Dit is enerzijds het gevolg van vertraging in de voortgang van programma en anderzijds door een lagere doorbelasting vanuit de organisatie. De vertraging werd (mede) veroorzaakt door de organisatieontwikkeling en het moeilijk beschikbaar krijgen van de vereiste (interne) expertise. De Ambtelijke Stuurgroep Toezicht en handhaving heeft november 2016 het implementatieplan vastgesteld. De implementatie wordt in 2017 gerealiseerd. Afbouw vindt plaats in 2018

Gebiedsgericht	82050	2012	nee	NVT	4,8	-	-0,0	-	-	-	-2,2	2,6

Stedelijke Vernieuwing
Het opvangen van de risico's binnen de stedelijke ontwikkeling. Het reserveren van middelen tbv het nakomen van met partners overeengekomen verplichtingen ivm de stedelijke ontwikkeling. Het reserveren van middelen om aanvullende voorzieningen te treffen. Het opvangen van risico's als gevolg van planschade. Interimbeheer bij herinrichting. 10% bijdrage aan de kosten voor inrichting woonomgeving bij stedelijke vernieuwingsplannen.

Toelichting mutaties
Deze reserve wordt gebruikt ter financiering van verschillende projecten. Deze zijn meerjarig, waardoor de jaarlijkse kosten moeilijk te begroten zijn. Enkele projecten worden pas in 2017 opgestart (interim beheer openbare ruimte, kwaliteitsverbetering Lambert Zijlplein) of lopen vertraging op (project Podium).

Toelichting algemeen
De reserve valt onder programma 9 Stedelijke ontwikkeling en wonen.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
3 Verkeer en openbare ruimte												
3.1 Openbaar vervoer												
Stedelijk	95006	2000	nee	NVT	9,8	-	-1,9	-	-	-1,8	-	8,0
Gemeentelijk aandeel inkosten busstation/auto-onderdoorgang CS Financiële dekking van het gemeentelijk aandeel in de aanleg-kosten voor het busstation / auto-onderdoorgang. *Toelichting mutaties* De onttrekking aan de reserve betreft de dekking van het gemeentelijk aandeel in IJsei. De lager dan begrote onttrekking is o.a. het gevolg van het doorschuiven van onderdelen uit het Waterprogramma als gevolg van de herontwikkelingsopgave door een ondergrondse fietsenstalling (inclusief Aanvaarbescherming) en ontwikkelingen in het kader van Sprong over het IJ. Voor Waterplein Oost zal het komend jaar een variantenstudie worden opgesteld.												
Stedelijk	96004	2012	ja	NVT	198,2	-	-113,6	-	121,9	-144,3	-	175,8
Reserve gemeentelijk aandeel kosten noord zuidlijn (dienst Metro) De reserve betreft de bijdrage van de gemeente Amsterdam aan de NoordZuidlijn bovenop de Rijksbijdrage en het deel wat geactiveerd is. *Toelichting mutaties* In de Q3 rapportage Noord/Zuidlijn heeft de financiële ver-werking van de nieuwe datum van exploitatie (22 juli 2018) plaatsgevonden. Binnen een gelijkblijvend totaal projectbudget heeft een verschuiving ad. € 121,9 miljoen plaatsgevonden van de posten risico's en onvoorzien naar de post bouwkosten, deze verschuiving is hiermee in de jaarcijfers 2016 verwerkt. De uitgaven project Noord/Zuidlijn zijn in 2016 € 30,1 miljoen hoger dan begroot. Dit verschil wordt veroorzaakt door het inves-teringsritme project Noord/Zuidlijn. De hogere uitgaven betreffen een kasritmeverschuiving over het jaar heen, doordat in november en december een flink aantal termijnbedragen zijn betaald aan aannemers. De begroting is gebaseerd op basis van cashflow-prognoses welke op jaarbasis lastig zijn te voorspellen. De hogere lasten hebben geen invloed op prognose einde werk. De vrijval betreft een overdracht van de scope van het project de Entree conform het Raadsbesluit hiertoe.												
3.2 Parkeren												
Stedelijk	95001	2002	ja	NVT	-	46,1	-46,1	-	-	-	-	-
Reserve Mobiliteitsfonds algemeen deel Egalisatiereserve voor niet geraamde inkomsten en uitgaven van de bestemmingsreserve Mobiliteitsfonds. Minimum omvang is bepaald op € 1,5 mln. *Toelichting mutaties* Zie paragraaf Stedelijk Mobiliteitsfonds.												
Stedelijk	95002	1998	ja	NVT	172,7	52,2	-125,1	-	85,5	-75,8	-	182,4
Reserve Mobiliteitsfonds bestemd deel Financiering projecten die passen in de doelstellingen uit het uitvoeringsbesluit Mobiliteitsfonds. *Toelichting mutaties* Zie paragraaf Stedelijk Mobiliteitsfonds												
Stedelijk	95002	2016	ja	NVT	-	-	-	-	50,2	-37,3	-	13,0
Tijdelijk parkeerfonds Financiering projecten die passen in de doelstellingen uit het uitvoeringsbesluit Mobiliteitsfonds. *Toelichting mutaties* Zie paragraaf Stedelijk Mobiliteitsfonds												

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	95008	2015	ja	NVT	9,9	0,3	-0,4	-	0,3	-0,4	-	9,8
Tiidelijke reserve explotatie Parkeergarages. Bestemd voor gedeeltelijke dekking van rente en afschrijvingen van Parkeergarages. Rokin € 6,5 mln en Peit hein 3,5 mln						*Toelichting mutaties* Toevoeging rente 3,25 % over stand reserve per 1 januuari 2016. Onttrekking kapitaallasten Piet Hein en Rokin garage conform raadsbesluit.						
Stedelijk	409005	2009	ja	NVT	5,0	0,5	-0,6	-	0,5	-0,5	-	5,0
Reserve egalisatie CAN-gebied Dekking van de aanloopverliezen van het Parkeerschap Boven 'tIJ						*Toelichting mutaties* Toevoeging rente 3,25% over stand reserve per 1 januuari 2016. Onttrekking betreft exploitatiesaldo van de Bomengarage.						

3.4 Wegen, straten en pleinen

Stedelijk	95060	2008	ja	NVT	14,4	11,3	-6,2	-	11,3	-4,4	-0,5	20,8
Reserve beheer stedelijke infrastructuur Dekking onderhoudskosten van de stedelijke infrastructuur. *Toelichting mutaties* De onttrekkingen t.b.v. projecten is t.o.v. de najaarsnota € 1,8 miljoen lager uitgevallen dan begroot. De achterblijvende						onttrekking wordt voornamelijk veroorzaakt door de projecten Spaklerweg (€ 0,35 mln.), IJdoornlaan (€ 0,37 mln.), bruggen 677 en 678 Allendelaan (€ 0,57 mln.), halteerlocatie touringcars (€ 0,15 miljoen) en voorbereiding sluizen en oevers (€ 0,25 miljoen). Voor verdere toelichting zie het onderdeel reserves in programmaonderdeel 3.4 Wegen, straten en pleinen.						
Stedelijk	95063	2009	nee	NVT	2,7	-	-0,9	-	-	-0,9	-	1,9
IJweg West (VE) Dekking tbv project.						*Toelichting mutaties* De onttrekking betreft het restant van de reserve IJweg dat bestemd is voor het project de Ruijterkade. Geen afwijking t.o.v. de begroting.						
Stedelijk	95077	2014	nee	NVT	40,2	2,0	-	-	2,0	-	-	42,2
Stationseiland Dekking van de projectkosten Stationseiland / De Entree *Toelichting mutaties* De dotatie heeft betrekking op de overheveling van middelen vanuit de systeemreserve Rode Loper van € 0,4 miljoen, de toe-						gezegde bijdrage vanuit het project 'Oosterdok-West' van € 0,5 miljoen en € 1,1 miljoen als gevolg van het toevoegen aan de scope van het project Stationseiland van de aansluiting van de Entree op het Damrak en de definitieve aansluiting van de Entree op de ODE brug, conform besluit Raad van 20 januari 2016 (RB 18/5).						
Gebiedsgericht	81042	2012	nee	*	0,3	-	-0,3	-	-	-0,3	-	0,0
Besteding SVA-Middelen Het wagenpark van het stadsdeel efficienter en milieuvriendelijker te maken door het bekostigen van de volgende uitgaven, conform het raadsbesluit van 14 juni 2012:. 1 Aanschaf elektrische scooters. 2 Aanschaf één kleine elektrische veegmachine.						3 Geautomatiseerd volgsysteem op de wagens. 4 Voertuig beheersysteem (reparatie voertuigen). 5 Reservering vervanging benzine voertuigen door elektrische voertuigen.						

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
* De eenmalige toevoeging ad € 672.000 vanuit de liquidatie Leaseplan wordt besteed conform het raadsbesluit van 14 juni 2012, totdat deze nihil is geworden.						*Toelichting mutaties* SVA-middelen zijn in 2016 aan de volgende twee onderwerpen besteed: 1. Uitbreiding van het elektranetwerk voor de vele elektrische voertuigen. 2. Voor gebruik van elektrische voertuigen zoals Tennant, Goupil en elektrische scooters, een elektrisch controle voertuig en voor een nieuwe elektrische bus en scooters.						
Gebiedsgericht	81043	2013	ja	NVT	9,7	5,9	-5,2	-	5,9	-6,5	-	9,1
Vernieuwing walmuren en bruggen Het door vernieuwing in stand houden van de waterbouwkundige werken, zoals bruggen, walmuren en glooiingen. Dit ter behoud van de functionele eigenschappen van deze werken en ter verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte. *Toelichting mutaties* De dotatie van € 5,9 miljoen is conform begroting toegevoegd						aan de reserve. De gerealiseerde onttrekking van € 6,5 miljoen is € 1,4 miljoen hoger dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door een foutief begrote investeringsbijdrage van € 0,85 miljoen. Dit bedrag had als onttrekking begroot moeten worden. Daarnaast zijn begrotingsmutaties per abuis bij zowel de Voorjaarsnota als de Najaarsnota aangeleverd, waardoor zowel de geprogrammeerde lasten als de begrote onttrekking met € 0,55 miljoen te laag zijn begroot.						
Gebiedsgericht	81047	2005	ja	*	5,0	-	-2,1	-	-	-4,6	-	0,4
Garagefonds Het verbeteren van de leefbaarheid en de kwaliteit van de openbare ruimte en het waarborgen van de bereikbaarheid van de binnenstad door inpandige/ondergrondse parkeervoorzieningen voor auto en fiets te (helpen) realiseren c.q. of deze beter te benutten ter vervanging van straatparkeerplaatsen. Het Garagefonds is bedoeld ter dekking van incidentele kosten. Structurele kosten die met de doelstelling samenhangen, dienen te worden gedekt uit verhoging van de tarieven voor vergunninghouders.						* Ter financiering van de in de Perspectiefnota 2014 genoemde plannen: de stand per 1-1-2013 (€ 9,9 miljoen) plus de toevoeging van jaarlijks € 1,2 miljoen uit de Parkeergelden t/m 2016. *Toelichting mutaties* Het verschil ten opzichte van de begroting heeft betrekking op een terugstoring in het Stedelijk Mobiliteit fonds van € 2,9 conform begroting Stedelijk Mobiliteitsfonds.						
Gebiedsgericht	81048	2007	ja	*	16,8	-	-3,6	-	0,6	-1,9	-	15,5
Leidseplein De opgave is om de herinrichting van het Leidseplein en omgeving middels het samenwerkingsproject Leidseplein gecoördineerd uit te voeren. Het uiteindelijke doel is om het gebied beter te laten functioneren als ontmoetingsplek en als cultureel centrum van Amsterdam. * De actuele projectkostenraming voor het gehele samenwerkingsproject is € 49,3 mln. Dat betekent niet dat dit ook de gewenste omvang van de reserve is. Niet alle middelen van derden zullen aan deze reserve van stadsdeel centrum worden toegevoegd.						*Toelichting mutaties* De lagere lasten zijn een gevolg van een overschatting van de proceskosten in het algemeen (circa. € 0,3 miljoen), correctie in 2016 van kosten die in 2015 op maaiveld waren geschreven, maar die bij Leidsebrug hoorden (circa € 0,3 miljoen) en een verschuiving van lasten naar 2017 (€ 0,9 miljoen.) voor kosten van natuursteen. De dotatie betreft een bijdrage van Stadsregio in de kosten Leidseplein.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	81050	2005	ja	*	51,1	1,3	-21,3	-	1,7	-14,9	-	37,8

Rode Loper
Door de bouw van vier stations voor de noord-zuidlijn in het stadsdeel centrum en stadsdeel Zuid is het nodig om de openbare ruimte rond die nieuwe stations opnieuw in te richten vanwege de verandering van de functie en slijtage van de openbare ruimte door de vele werkzaamheden.
Bij besluitvorming in gemeente- en stadsdeelraad is in december 2012 het coalitiebesluit vastgesteld, waarin de werkzaamheden en de verplichtingen van de coalitiepartijen zijn opgenomen. Bij separate besluitvorming door het colllege van B&W en het DB van Centrum in april 2013 is de scope van het project Rode Loper uitgebreid met een walmuurvernieuwing aan het Natte Damrak.

* De projectkostenraming inclusief walmuur-vernieuwing Natte Damrak en verwachte nadeelcompensatie bedraagt € 89,6 miljoen. Dat betekent niet dat dit ook de gewenste omvang van de reserve is. Niet alle middelen van derden zullen aan deze reserve van bestuurscommissie Centrum worden toegevoegd. De bijdrage vanuit Centrum aan het project bedraagt € 32,9 miljoen.

Toelichting mutaties
De lagere lasten kunnen als volgt worden verklaard:
- De aanbesteding van Rokin/Munt is financieel zeer gunstig geweest. Daarnaast loopt het project vertraging op waardoor kosten later worden gemaakt dan verwacht (schuift door naar 2017). Totaal ca. € 5,5 mln.
- De aanbesteding voor het Damrak van het restwerk is meegevallen én een deel van de K&L kosten is doorbelast aan Waternet (ad 200.000). Project wordt afgesloten. Totaal ca. € 0,4 mln.
- De voorbereiding en uitvoering Ivan de fontein op het Rokin oopt conform planning en binnen financiële kaders. Echter de leverancier financiert voor, kosten worden in 2017 in rekening gebracht.

De hogere dotatie betreft een ontvangen subsidie Hulpimpuls Damrak.

Gebiedsgericht	82009	2015	nee	NVT	-	1,8	-0,7	-	1,8	-0,5	-	1,4

Onderh. Waterbouwkudige werken
Het egaliseren van onderhoudsuitgaven aan waterbouwkundige werken

Toelichting mutaties
Omdat er nog geen maatregelen pakket was voor civiele kunstwerken. Stadsdeel Nieuw-West is gestart met assetmanagement. Assetmanagement is voor gemeente Amsterdam een belangrijk instrument en richt zich op het op een effectieve en efficiënte wijze realiseren van het gewenste ambitieniveau en het vervolgens in de stand te houden. De realisatie ervan is een traject dat meerdere jaren zal vergen. Bij de assets civiele kunstwerken vindt nog een maatregeltoets plaats. Deze toets zal resulteren in een concreet maatregelpakket met projecten. In 2016 was er nog geen maatregelen pakket en zijn alleen de hoogste noodzakelijke werkzaamheden uitgevoerd. Daarnaast is er bij het project kademuren Slotervaart vertraging opgetreden omdat er als gevolg van het gemeentelijk inhuurbeleid wisseling van personeel heeft plaats gevonden.

Gebiedsgericht	82011	2015	nee	NVT	-	0,8	-0,3	-	0,8	-0,3	-	0,4

Vervangen bomen
Vanuit de Groenvisie en het Bomenbeleidsplan is een MJOP Groen en Bomen opgesteld. In het MJOP zijn bomen aangemerkt die vervangen moeten worden als gevolg van de slechte groeiplaats omstandigheden.

Toelichting mutaties
Conform begroting.

Gebiedsgericht	82014	2015	nee	NVT	-	0,4	-0,4	-	0,4	-	-	0,4

Woonboten
Dekken van de uitgaven ivm de inrichting van de oeverstrook langs de woonboten Zwartepad/ Ringvaartdijk.
Toelichting mutaties
Het oorspronkelijke doel van de reserve het dekken van de kosten in verband met de inrichting van de oeverstrook langs de woonboten Zwartepad / Ringvaartdijk, is nog steeds actueel. In 2016 is het project Ringvaartdijk-Oost technisch afgerond. In 2014 is gestart met de voorbereidingen van het project Zwarte Pad. Hiertoe wordt een samenwerkingsovereenkomst gesloten met AGV/Waternet. Het project Ringvaartdijk is technisch gereed. De voorbereiding van het project Zwarte pad is gestart. De uitvoeringswerkzaamheden vinden in 2017 plaats.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	82015	2015	nee	NVT	-	0,2	-0,0	-	0,2	-	-	0,2
Groene AS Realiseren van de deelprojecten onder de titel Groene As. *Toelichting mutaties* De reserve is ingesteld om twee prioriteiten uit 2011 te doteren voor uitgaven met betrekking tot grondkosten en uitvoerings-						kosten openbare ruimte. Mbt de grondkosten is de schikking in de rechtszaak inmiddels afgerond en afgerekend. Mbt de inrichtings-kosten openbare ruimte stemt de gemeente haar werkzaamheden af op de werkzaamheden van de ondernemer die het natuurge-bied inricht. Deze werkzaamheden worden in 2017 verricht en hiervoor is het restant van het budget noodzakelijk.						
Gebiedsgericht	82019	2015	nee	NVT	-	0,4	-	-	0,4	-	-	0,4
Bestemmingsplannen Het zo soepel mogelijkkunnen uitvoeren van de wettelijke taak om iedere tien jaar bestemmingsplannen te actualiseren						*Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Gebiedsgericht	82044	2011	nee	NVT	0,2	-	-	-	-	-	-	0,2
Egalisatie Vervanging materieel openbare ruimte Deze reserve is bedoeld voor een overbruggingsperiode waarin verdere oplossingen worden onderzocht en geïmplementeerd.						*Toelichting mutaties* De werkzaamheden vervangen materieel openbare ruimte verlopen conform plannng en daarmee verlopen dotaties en onttrekkingen conform begroting.						
Gebiedsgericht	82045	2013	ja	NVT	3,9	1,1	-0,9	-	1,1	-0,0	-	5,0
Egalisatie MJOP verhardingen Egalisatiefunctie voor de kapitaallasten voortkomend uit het meerjaren onderhoudsplan verhardingen. *Toelichting mutaties* Er is minder onttrokken uit de egalisatiereserve herinrich-tingen door een aantal redenen. De wijze waarop projecten gefinancierd mogen worden is gewijzigd. Een aantal projecten is vertraagd omdat er eerst zekerheid moest zijn dat er financiële middelen waren voor dat gestart kon worden of verder gegaan						kon worden. Een aantal projecten wordt nu op een andere wijze gedekt en niet meer door kredieten. Bij projecten met een combinatie van budget en krediet wordt eerst van het budget gebruik gemaakt en daarna van het krediet. In 2016 hebben er als gevolg van het gemeentelijk inhuur beleid erg veel personele wisselingen plaats gevonden en is er enige tijd beperkte capaciteit geweest waardoor vertragingen is ontstaan. Daarnaast vraagt het inkoopproces nog steeds erg veel tijd en capaciteit waardoor projecten langer duren en later in uitvoering gaan.						
Gebiedsgericht	83033	2007	ja	NVT	8,2	3,6	-6,5	-	3,8	-4,3	-	7,7
Res. egalisatie kwaliteit openbare ruimte Egalisatie uitgaven onderhoudsprojecten in openbare ruimte *Toelichting mutaties* Vanuit de algemene middelen wordt de jaarschijf volgens het meerjarenplan gedoteerd. Daarnaast wordt jaarlijks het saldo van inkomsten en uitgaven voor het openbreken van wegen						door diensten en bedrijven met de reserve verrekend. De uitgaven van projecten voor groot onderhoud worden onttrokken aan de reserve. In 2016 zijn minder projecten uitgevoerd en /of vertraagd en zijn gunstigere prijzen bedongen voor de uitvoering dan was begroot. Daarnaast is van de voorziening 1e verstratingsgelden € 0,6 miljoen toegevoegd.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	84045	2010	ja	NVT	3,6	5,8	-4,8	-	5,3	-3,1	-	5,8

Reserve meerjarenonderhoud OR
Voorzien in middelen voor meerjarig integraal planmatig onderhoud in de openbare ruimte.

Toelichting mutaties
De dotatie aan de reserve is opgebouwd uit een vaste gemiddelde toevoeging om het onderhoud over meerdere jaren te financieren, en de opbrengst van opbrekingen in de openbare ruimte. De opbrengst voor opbrekingen is ingeschat op € 0,8 miljoen. In 2016 bleken de opbrengsten € 0,5 miljoen minder te zijn. De onttrekking uit de reserve is gebaseerd op de gerealiseerde kosten in de onderhoudsprojecten. In 2016 is er een vertraging geweest in de aanbesteding voor het onderhoud verhardingen. De gunning kon pas veel later verstrekt worden, waardoor de uitgaven laat in het jaar op gang kwamen. Het programma is nog steeds in uitvoering. Daarnaast heeft de uitvoering van het onderhoudsprogramma openbare ruimte vertraging opgelopen door capaciteitsgebrek.

Gebiedsgericht	84063	1997	nee	NVT	3,6	-	-2,4	-	-	-2,0	-	1,6

Reserve Uitvoeringsagenda 2013/2014
De bestemmingsreserve Uitvoeringagenda 2013-2014 is bedoeld om alle vastgestelde budgetten incidentele middelen te doteren na aftrek van al onttrokken c.q. bestede middelen.

Toelichting mutaties
De reserve is besteed confrom het besluit van de deelraad in 2013-2014. Het resterende bedrag van € 1,6 miljoen is nodig voor de volgende projecten:

- Herinrichting 1ste Oosterparkstraat: dit project wordt gedekt uit reserve Uitvoeringsagenda 2013-2014. Voor dit project is voor 2017 € 0,8 miljoen geprognosticeerd en voor 2018 € 0,4 miljoen geprognosticeerd.
- Sociale voorzieningen als gevolg van groei (toename van het aantal bewoners / autonome ontwikkeling): deze extra structurele uitgaven worden gedekt uit de reserve Uitvoeringsagenda. Voor deze uitgaven is voor 2017 € 0,2 miljoen nodig.

Gebiedsgericht	86040	2010	ja	NVT	1,7	0,2	0,9	-	0,2	-0,0	-	1,9

Bestemmingsreserve Extra Kwaliteit Openbare Ruimte (BEKOR)
De sreserve is ingesteld om arealen in de Openbare Ruimte een kwaliteitsimpuls te geven waarvoor geen technische noodzaak is maar een economisch of sociaal stimulans. *Toelichting mutaties*
In 2016 is begonnen met de realisatie van de plannen met betrekking tot het voormalig Archiefterrein. De werkzaamheden met betrekking tot de herinrichting van de openbare ruimte rondom het voormalig Archiefterrein schuiven door naar 2017.

Gebiedsgericht	86045	2010	ja	NVT	22,8	3,0	-5,3	-	3,0	-2,3	-	23,5

Bestemmingsreserve Inpandige parkeervoorzieningen (BIPV)
De ambitie van het stadsdeel is om inpandige parkeerplaatsen te realiseren. Deze reserve kan worden ingezet voor de voorbereiding, realisatie en de exploitatie van de parkeervoorzieningen en de herinrichting van de openbare ruimte direct daaromheen.

Toelichting mutaties
De in 2015 m.b.t. het project Parkeergarage Boerenwetering aan het bestuur gemelde langere bestemmingsplan procedure en verwijdering van het oude riool hebben in 2016 geleid tot aanpassing van deplanning en daarmee opschuiven van betalingen naar 2017.

Gebiedsgericht	86073	2014	ja	NVT	1,3	0,5	-0,9	-	0,5	-0,1	-	1,7

Fietsenstallingen
Het in stand houden en waar mogelijk vergroten van het aanbod aan buurt- en bestemmingsfietsenstallingen.

Toelichting mutaties
Realisatie onttrekking is lager dan begroot door tempoverschil.

Gebiedsgericht	86090	2015	ja	nvt	-	2,5	-0,3	-	2,5	-0,3	-	2,3

Investeringsreserve
Reserve Ondergrondse Afval-InzamelingsSystemen (AOIS) en Reserve Groene As.

Toelichting mutaties
Conform begroting.
Toelichting algemeen
De reserve valt onder A Overzicht Algemene dekkingsmiddelen.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	87044	2010	ja	NVT	1,2	-	-1,0	-	-	-0,8	-	0,4
Reserve Onderhoud Arena De beheerplannen openbare ruimte bestaan uit tal van samenhangende beheeractiviteiten die per jaarschijf of als jaaroverschrijdend project zijn opgenomen. Het Kaderplan Beheer Arenagebied gaat uit van normatieve jaarbedragen. Het gebied is nog in ontwikkeling en de beheeruitgaven zullen de komende jaren stijgen. In het kaderplan is een jaarlijkse extra uitkering opgenomen van de gemeente Amsterdam. Deze bijdrage is € 300.000 lager dan in het kaderplan is opgenomen. In het						huidige beheerplan Arena is de reserve gedeeltelijk opgenomen als dekking voor het uitvoeren van noodzakelijke onderhoudswerk-zaamheden (ruim € 400.000) in de planperiode 2012-2016. *Toelichting mutaties* De werkelijke onttrekking van de reserve Onderhoud Arena is lager dan begroot (€ 0,2 miljoen), doordat niet alle werkzaamheden in 2016 hebben plaats gevonden. In 2017 zal het programma achterstallig onderhoud voortgezet worden.						
Gebiedsgericht	87046	2012	ja	NVT	7,0	-	-4,3	-	-	-4,3	-	2,7
Reserve Beheerplan verhardingen De beheerplannen openbare ruimte bestaan uit tal van samenhangende beheeractiviteiten die per jaarschijf of als jaaroverschrijdend project zijn opgenomen. In het huidige beheerplan Verhardingen is de reserve opgenomen als dekking voor het						uitvoeren van de noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden in de planperiode 2012-2016. *Toelichting mutaties* De werkelijke onttrekking van de reserve beheerplan verharding is conform begroting.						
3.5 Groen en recreatie												
Stedelijk	321004	2003	ja	NVT	2,4	-	-1,0	-	-	-1,0	-	1,4
Reserve incidentele groenmiddelen Het doel van de reserve is de kwaliteit van het groen in en om de stad te behouden en te versterken, te investeren in parken, postzegelparkjes en het instandhouden van cultuurhistorisch landschap en groen rond de stad. De scheggen, waar het groen tot diep in de stad doordringt, blijven behouden. Ecologische						verbindingen worden gelegd en waar mogelijk versterkt. Er wordt invulling gegeven aan het Convenant Biodiversiteit. *Toelichting mutaties* Er is € 1 miljoen besteed aan diverse groenprojecten. Dit bedrag is onttrokken aan de reserve.						
Stedelijk	321027	2014	nee	3,4	3,4	-	-0,4	-	-	-	-	3,4
Reserve onderhoud Vinkeveense plassen Financieren van noodzakelijk onderhoud Vinkeveense Plassen t/m 2025, zoals afgesproken bij uittreding door Amsterdam uit het recreatieschap.						*Toelichting mutaties* Er is een onderschrijding van € 0,4 miljoen op het budget voor de bijdrage aan het recreatieschap Vinkeveense plassen. Het onderhoud is uitgesteld tot 2017. De onttrekking aan deze bijhorende reserve is derhalve niet geboekt.						
Gebiedsgericht	81052	2007	ja	NVT	0,5	0,4	-0,5	-	0,4	-0,5	-	0,5
Groenfonds Het kunnen uitvoeren van de voorstellen voor het uitbreiden, vernieuwen en verbetere n van het groen en het daarmee samenhangende beheer.						*Toelichting mutaties* Ten laste van het groenfonds is minder onttrokken dan begroot omdat een aantal projecten (gedeeltelijk) naar 2017 zijn verschoven. Bij Heel gaat het om de volgende projecten: Frederiksplein, Wittenburgerplein en Conradstraat vervangen zieke kastanjes. De dotatie heeft betrekking op een onderbesteding op de projecten Halfverharding en Siebeleshof.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	84048	<2005	ja	NVT	1,0	0,1	-0,5	-	0,1	-0,1	-	1,1

Reserve egalisatie projectontwikkeling
Het afwikkelen van positieve- en negatieve projectkosten op het gebied van stedelijke ontwikkeling.
Toelichting mutaties
Reserve is bedoeld voor projectmatige aanleg van o.a. speelplekken & kunst in de openbare ruimte. Onttrekking worden gedaan op basis van derealisatie per project.

Toelichting algemeen
De reserve valt onder programma 6.5 Sport.

Gebiedsgericht	87045	2005	ja	NVT	0,6	-	-	-	-	-	-	0,6

Reserve Onderhoud woondekken Amsterdamse Poort
Het kunnen uitvoeren van Groot onderhoud woondekken Amsterdamse Poort die dringend toe zijn aan een groot onderhoudsbeurt c.q. herinrichting.In de notitie doorrekening beheerbudgetten Beheerkwaliteitsplan is ruim € 2 miljoen aan achterstallig onderhoud bij de woondekken geïnventariseerd.
Toelichting mutaties
Conform begroting.

Gebiedsgericht	87047	2012	ja	NVT	0,5	-	-0,5	-	-	-0,5	-	-0,0

Reserve Beheerplan groen
De beheerplannen openbare ruimte bestaan uit tal van samenhangende beheeractiviteiten die per jaarschijf of als jaaroverschrijdend project zijn opgenomen. In het huidige beheerplan Groen is de reserve opgenomen als dekking voor het uitvoeren van de noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden in de planperiode 2012-2016.

Toelichting mutaties
Conform begroting.

4 Werk, inkomen en participatie

4.1 Werk

Stedelijk	80043	2012	nee	21189	1,3	-	-1,3	-	-	-1,3	-	0,0

Reserve preventieve onderwijs uitgaven
Met ingang van medio 2012 zijn preventieve onderwijsuitgaven, die voorheen gedekt werden uit het participatiebudget, niet langer declarabel uit dit budget. In 2012 is een reserve gevormd om deze uitgaven de komende jaren te kunnen blijven financieren. Inmiddels is door aangekondigde wetswijziging de mogelijkheid ontstaan om de preventieve onderwijsactiviteiten als voorheen ten lasten te brengen van het W-deel. In 2013 worden er derhalve naast de activiteiten die gefinancierd worden uit de reserve preventieve onderwijsuitgaven ook preventieve onderwijsactiviteiten gefinancierd uit het participatiebudget, o.a. Amsterdamse Bos (€ 0,4 miljoen) en Streetcornerwork (€ 0,5 miljoen).

Toelichting mutaties
Conform begroting.

Stedelijk	80057	2015	nee	NVT	18,4	-	-	-18,4	-	-	-18,4	-

Reserve Re-integratie
Voor de duur van maximaal 1 jaar, in afwachting van bestuurlijke besluitvorming bij voorjaarsnota 2016 over inzet re-integratiemiddelen, reserveren van niet bestede re-integratiemiddelen uit 2015.

Toelichting mutaties
De reserve re-integratie is conform besluitvorming bij Voorjaarsnota 2016 vrijgevallen in 2016.

Stedelijk	80061	2016	nee	NVT	-	5,4	-0,8	-	5,4	-0,3	-	5,1

Reserve Investeringen Koersbesluit
De middelen worden gebruikt voor de investeringen die naar verwachting nodig zijn als gevolg van het Koersbesluit.

Toelichting mutaties
In de voorjaarsnota is door de raad besloten een reserve koersbesluit in te stellen voor € 5,4 miljoen ten behoeve van

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
investeringen in het koersbesluit in 2016 en 2017. Er werd verwacht in 2016 € 0,8 miljoen en in 2017 € 4,6 miljoen te besteden. In 2016 zijn de plannen voor het koersbesluit uitgekristalliseerd en dit heeft geleid tot een bestedingspa-						troon van € 0,3 miljoen. Dit bedrag valt lager uit dan het begrote bedrag omdat het concretiseren van de plannen meer tijd nodig heeft gehad dan initieel werd verwacht.						
Stedelijk	80063	2016	nee	NVT	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Bureau Leerplicht Plus Bureau Leerplicht voert zogenaamde Plusactiviteiten uit, waarbij de gemeente fors inzet op het tegengaan van						vroegtijdig schoolverlaten tegen en het vergroten van kansen op de arbeidsmarkt. *Toelichting mutaties* Geen mutaties						
Stedelijk	80045	2013	nee	23,7	1,2	-	-	-1,2	-	-	-1,2	-
Reserve Taal en Werk Voor diverse intensiveringsmaatregelen met Werk & Taal als doelstelling is tijdens de behandeling van de rekening 2012 en kadernota 2014 besloten de Reserve Taal & Werk te vormen.						Het totaal van de beschikbare middelen voor 2013 en 2014 bedraagt € 23,7 miljoen. *Toelichting mutaties* Conform begroting.						
4.2 Inkomen												
Stedelijk	1084	2004	ja	niet gelimiteerd	111,6	4,0	-7,7	-16,0	4,0	-18,4	-16,0	81,2
Reserve egalisatie inkomensdeel en conjunctuur Egaliseren van overschotten en tekorten voortvloeiend uit de uitvoering van de Wet Werk en Bijstand voor het inkomensdeel (bijstandsuitkeringen)						*Toelichting mutaties* De werkelijke onttrekking is hoger dan de begrote onttrekking. De werkelijke lasten van uitkeringen vallen hoger uit dan was verwacht.						
4.4 Participatie naar 4.1 Werk												
Stedelijk	80056	2014	ja	1,4	1,4	-	-0,2	-	-	-0,0	-	1,4
Reserve Sociale Firma's De gemeente Amsterdam (uitvoering van de motie 330' (2013) van de raadsleden Hoek en Ulichki inzake de Kadernota 2014) ondersteunt sociale firma's ofwel ondernemingen die zich richten op zowel bedrijfseconomische continuïteit als op het creëren van plekken voor arbeidsmatige dagbesteding en werk onder begeleiding. De ondersteuning van sociale firma's vindt plaats langs de volgende actielijnen (werkplan sociale firma's): 1 het bieden van financiële ondersteuning bij investeringen in Sociale firma`s 2 het bevorderen van de inkoop van producten en diensten door de gemeente bij sociale firma`s; 3 het bevorderen van de invulling van Social Return door leveranciers van de gemeente door het inschakelen van						sociale firma`s; 4 het bieden van non-financial support (bijvoorbeeld begeleiding en advies) voor sociale firma`s In het kader van actielijn 1 zal separate besluitvorming plaatsvinden over een te vormen investeringsfonds. Er wordt hierbij gezocht naar een vorm waarbij de leningen vanuit het investeringsfonds worden terugbetaald. Hierdoor kan een revolverend fonds ontstaan zodat voor een langere periode sociale firma's kunnen worden bediend. Het vormen van een systeemreserve sluit hierop aan. De terugbetalingsverplichting wordt breed gedragen in de sector van sociale firma's. Sociale firma's krijgen van banken immers vaak geen krediet voor een investering maar hebben wel de ambitie om als ondernemer onafhankelijk te blijven van donaties en subsidies.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Toelichting mutaties Omdat de belangstelling voor het investeringsfonds achter is gebleven bij de verwachtingen (weinig leningen aan sociale firma's verstrekt door GKA in 2016) zijn ook de uitvoerings-												
kosten lager dan verwacht. Overigens stijgen de uitvoeringskosten bij meer aanvragen (meer toetsten en meer verstrekkingen) en wordt deze bij een groeiende belangstelling 2017 voor de uitvoeringskosten 2017 benut.												
4.5 Educatie en inburgering												
Stedelijk	80046	2013	nee	0,1	1,5	-	-1,5	-	-	-1,5	-	-
Reserve Uitvoeringskosten Educatie Werkt De reserve uitvoeringskosten inburgering is omgezet in de reserve uitvoeringskosten Educatie Werkt! omdat het beleidsplan Educatie Werkt! de opvolger is het BpBE. In het BpBE stond de afbouw in de inburgering centraal. Bij EW! staat naast												
de afbouw van inburgering de opbouw van een gemeentelijke volwasseneneducatiebeleid centraal. *Toelichting mutaties* Conform begroting.												
Stedelijk	80062	2016	nee	NVT	-	8,3	-2,9	-	8,3	-2,9	-	5,4
Bestemmingsreserve Educatie en Inburgering De middelen worden gebruikt voor de kosten van reguliere taaltrajecten, maatschappelijke begeleiding en flankerende taalsubsidies.												
Toelichting mutaties Bij voorjaarsnota 2016 is besloten tot het vormen van een bestemmingsreserve Educatie & Inburgering voor de duur van drie jaar en hieraan (in totaal) € 8,3 miljoen te doteren. De middelen worden gebruikt voor de kosten van reguliere taaltrajecten, maatschappelijke begeleiding en flankerende taalsubsidies. De onttrekking is conform begroting.												

5 Onderwijs, jeugd en diversiteit

5.1 Onderwijs en voorschoolse educatie

Stedelijk	38023	2014	nee	NVT	19,9	0,4	-6,4	-	0,4	-6,4	-	13,9
Reserve onderwijs huisvesting PO (algemeen) Het dekken van de kosten van toekomstige afboekingen van activa die in de periode 2015 - 2020 gesloopt gaan worden.												
van de Krommeniestraat 1 af te boeken. Dit zal naar verwachting plaatsvinden in 2017. De onttrekking is conform besluitvorming rondom de afboeking van de tijdelijke huisvesting van het 4e gymnasium. *Toelichting mutaties* De dotatie heeft plaatsgevonden om de huidige grondwaarde												
Stedelijk	38024	2014	nee	NVT	3,4	-	-0,1	-	-	-0,1	-	3,3
Reserve vve (voorm. Stadsdelen) Het doen van aanpassingen voor scholen (stadsdeel West) en realisatie VVE-lokalen (stadsdeel Nieuwwest)												
Toelichting mutaties Ten opzichte van de begroting is een bedrag van 0,043 miljoen meer onttrokken uit de reserve vve. In 2016 zijn er 3 voorschoollokalen verbouwd. Dit is 1 voorschoollokaal meer dan gepland.												

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	370017	2014	nee	NVT	3,5	-	-1,7	-	-	-1,7	-	1,8
Reserve Onderwijshuisvesting PO Dekking voor de rentecomponent voor de investeringen die betrekking hebben op de scholen de Kleine Reus (stadsdeel Centrum) en de Notenkraker (stadsdeel Zuid)						*Toelichting mutaties* De onttrekking binnen dit product heeft betrekking op de afwaardering van de scholen Troelstra, Huizinga en Goeman Borgesius conform besluitvorming.						
Stedelijk	370019	2013	nee	NVT	1,2	-	-1,2	-	-	-1,2	-	-
Reserve centralisatie onderwijs Het verbeteren van de kwaliteit van het primair onderwijs						*Toelichting mutaties* De reserve binnen dit productis conform begroting volledig besteed aan coördinatie subsidieproces, ontwikkeling Digitaal School Dossier en doorbelasting onderhoud en beheer van IV applicaties Sociaal.						
Stedelijk	370025	2008	nee	NVT	0,6	-	-0,6	-	-	-0,6	-	0,0
Kwaliteit Voortgezet Onderwijs Impuls voor kwaliteit in het Voortgezet Onderwijs. De reserve Kwaliteit Voortgezet Onderwijs zal in 2014 volledig worden ingezet ter dekking van de uitvoering van de kwaliteitstrajecten in het vo en vso.						*Toelichting mutaties* De reserve binnen dit productis conform begroting volledig besteed aan Matching en vernieuwing ELKK en deels voor trajecten voor Jongeren in een kwetsbare positie (zoals School-2Work)						
Stedelijk	374085	2015	nee	NVT	0,7	-	-	-	-	-	-	0,7
Reserve Binnenklimaat Verbeteren binnenklimaat schoolgebouwen						*Toelichting mutaties* -						
Stedelijk	374086	2015	nee	NVT	0,0	-	-	-	-	-	-	0,0
Reserve RMC Kwalificatieplicht Inzet RMC Kwalificatieplicht 2015						*Toelichting mutaties* Opgeheven 2015						

5.2 Kwetsbare huishoudens

Stedelijk	374013	2013	nee	NVT	0,8	-	-0,8	-	-	-0,3	-	0,5
Samen DOEN Kosten uitrol programma over de hele stad. *Toelichting mutaties* Als gevolg van vertraging rond aanvraag noodfonds 3-decentralisaties, lager geleverde inzet van generalisten door zorginstellingen in Samen DOEN-teams en lagere kosten van klantenregistratiesysteem RIS, heeft de onttrekking aan de reserve zich kunnen beperken tot € 0,3 miljoen. Het restant van de reserve (€ 0,5 miljoen) is in 2017, mede als gevolg van het wegvallen van de bijdrage van de stadsdelen, alsnog benodigd om de kosten van het programma te kunnen dekken.												

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
5.4 Diversiteit												
Stedelijk	374083	2010	nee	0,9	0,8	-	-	-	-	-	-	0,8

Tegengaan Radicalisering en Polarisatie
De middelen worden ingezet voor het tegengaan van radicalisering en polarisatie op basis van concrete aanleidingen.

Toelichting mutaties
De overschrijding van het structurele budget radicalisering en polarisatie is gecompenseerd met onderbesteding binnen hetzelfde product, waardoor onttrekking aan de reserveachterwege kon blijven. In 2017 en 2018 wordt de reserve geheel onttrokken.

6 Welzijn, zorg en sport

6.1 Gezondheidszorg

Stedelijk	23002	2014	nee	NVT	6,7	-	-2,0	-	-	-1,4	-	5,3

Reserve Health Valley
De investering in de onderzoeksinfrastructuur omvat de oprichting van het Sarphati Cohort en de uitbreiding van de bestaande Amsterdamse cohorten Helius en ABCD. Hiermee wordt het instituut een aantrekkelijke partner voor (private) partijen om mede te investeren in specifieke onderzoeksvragen die met behulp van deze onderzoeksinfrastructuur beantwoord kunnen worden. Daarnaast brengt de gemeente de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht in voor onderzoeken van het Sarphati Institute. De kennis die binnen het onderzoeksprogramma wordt verworven, wordt direct omgezet in effectieve preventiestrategieën. Dit versterkt de Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht en verhoogt de kwaliteit van activiteiten binnen de aanpak, zoals Jump-in. Hiermee krijgt de investering voor de gemeente een no regret karakter.

Toelichting mutaties
In 2016 was het ondermeer de bedoeling dat er een app geproduceerd zou worden. Wegens logistieke redenen is dit niet gelukt. Daarnaast zijn een deel van de werkzaamheden vertraagd tot in 2017.

Stedelijk	23010	2003	ja	NVT	0,4	0,5	-0,0	-	0,5	-0,1	-	0,9

Reserve frictiekosten GGD
Opvangen van frictiekosten uitgeplaatst personeel.

Toelichting mutaties
De onttrekking is hoger dan begroot, doordat de uiteindelijke frictiekosten hoger uitvielen dan verwacht ten tijde van de Najaarsnota.

Stedelijk	23015	2005	ja	NVT	1,6	-	-0,9	-	-	-0,4	-	1,3

Reserve Research en Development GGD
In 2001 is besloten dat een positief resultaat bij B taken geld mag worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve RenD. B taken zijn de niet wettelijke taken die de GGD verricht. Alle middelen zijn belegd in lopende projecten. Het doel is realisatie van (onderzoeks)-projecten die de openbare gezondheid in Amsterdam ten goede komen.

Toelichting mutaties
De dotatie van deze reserve is ondermeer afhankelijk van het totale resultaat van de GGD, en van een positief resultaat op de niet wettelijke taken. Gezien de complexe financieringsstructuur was het ten tijde van de Najaarsnota nog erg lastig om een eventueel positief resultaat te bepalen. De onttrekking wordt gebruikt om tientallen projecten te financieren binnen de GGD. Omdat vaak pas halverwege het jaar gestart kan worden (dit is afhankelijk van het goedkeuren van de jaarrekening voorgaand jaar) zijn veel projecten niet afgerond en worden deze vervolgd in 2017.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	23031	2007	ja	NVT	0,5	-	-	-	-	-	-	0,5
Reserve omvangrijke en niet jaarlijks terugkerende kosten (GGD) Egalisatie van de lasten extern gefinancierde activiteiten Streeklaboratorium en Dierplaagbeheersing.						*Toelichting mutaties* Geen mutaties						
Stedelijk	23053	2010	nee	0,3	0,6	0,1	-0,6	-	-	-0,6	-	0,0
Gezond in de Stad 4-12 jaar Uitvoeren decentralisatie uitkering Rijk voor Gezond in de Stad.						*Toelichting mutaties* Reserve is volledig benut.						
6.2 Maatschappelijke ondersteuning												
Stedelijk	370044	2006	ja	*	18,2	1,7	-1,6	-	-	-	-1,2	16,9
Reserve egalisatie WMO Opvangen fluctuaties WMO openeinde regelingen. * 10% van het budget voor de WMO openeinde regelingen in het betreffende boekjaar. *Toelichting mutaties* De egalisatie reserve WMO is een systeem reserve voor het opvangen van fluctuaties in de WMO openeinde regelingen.						Het maximum van de egalisatie reserve WMO is vastgesteld op 10% van het budgettaire kader. In de voorjaarsnota 2016is het budgettaire kader aangepast waardoor bij de jaarrekening 2016 een vrijval is geboekt van € 1,2 miljoen. De totale vrijval inclusief het saldo begrote dotatie en ontrekking van (€ 0,1 miljoen komt uit op € 1,4 miljoen bij een eindstand van € 16,9 miljoen (10% van het kader).						
6.3 Maatschappelijke opvang												
Stedelijk	26019	2013	nee	Investeringsbedrag	1,3	-	-0,4	-	-	-0,4	-	0,9
Reserve warme voeten Stimulering van isolatiebesparende maatregelen aan woningen.						*Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Stedelijk	26068	2012	nee	NVT	3,7	-	-0,7	-	-	-0,7	-	2,9
Reserve voorzieningen begeleid wonen Realiseren opvangvoorzieningen.						*Toelichting mutaties* Een iets lagere onttrekking dan begroot door lagere subsidie aanvragen.						
Stedelijk	26675	2013	nee	NVT	1,0	-	-1,0	-	-	-1,0	-	-
Reserve Pilot Dagbesteding Reservering middelen voor pilot dagbesteding.						*Toelichting mutaties* De onttrekking is ingezet voor de inkoop van dagbesteding.						
6.4 Welzijn												
Gebiedsgericht	83084	2014	nee	NVT	5,0	-	-5,0	-	-	-5,0	-	-0,0
Reserve HSV en doeluitkeringen Niet bestede HSV middelen en doeluitkeringen beschikbaar houden voor nog uit te voeren projecten						*Toelichting mutaties* Totale eindstand van de reserves HSV en doeluitkeringen is 0, conform begroting						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	84061	2013	nee	NVT	0,2	-	-	-	-	-0,0	-	0,2

Reserve knelpunten sociaal domein
Pro-actief inspelen op lopende en komende wijzigingen en bezuinigingen in de zorg en welzijnsstructuur die Bestuurscommissie Oost raken(motie 3 DS).

Gebiedsgericht	86051	2010	ja	NVT	0,8	-	-0,3	-	-	-0,1	-	0,6

Multifunctionele Centra (MFC's)
Het dekken van eventuele exploitatietekorten van MFC's (exclusief scholen) en van onrendabele investeringen.

Toelichting mutaties
Het exploitatieresultaat van de Huizen van de Wijk is gunstiger uitgevallen dan eerder was begroot. Hierdoor is er een lagere onttrekking aan de reserve Multifunctionele Centra benodigd.

6.5 Sport

Stedelijk	38025	2015	nee	22,0	16,1	5,0	-10,8	-	5,0	-8,9	-	12,2

Reserve sport-accommodatiefonds
Deze reserve dient ter dekking van uitbreiding en aanpassingen van sportvelden, zwembaden en andere sportfaciliteiten daar waar een tekort is in de stad (en de 1/3 regeling). Via het sportaccommodatiefonds investeren we in nieuwe sportvoorzieningen maar daarnaast ook in de verbetering van kwaliteit en efficiënter gebruik van bestaande voorzieningen.

Toelichting mutaties
Het gaat hier om meerdere nieuwe of grote, niet zijnde, vervangingsinvesteringen in sportaccommodaties. De onttrekking is lager dan begroot omdat de begroting is op basis van besluitvorming en de start van een project. De realisatie van projecten loopt altijd iets achter.

Stedelijk	38027	2015	nee	NVT	5,8	2,7	-	-	2,9	-	-	8,7

Systeemreserve kapitaallasten sportaccommodaties
De reserve is de dekking voor de kapitaallasten van de kredieten uit het sportaccommodatiefonds.

Toelichting mutaties
De hogere dotatie is conform raadsbesluit, ten behoeve van het vervangen van het veld op Schinkeleiland. In de voordracht Vervangen sportvelden Schinkeleiland dd 29 maart 2016 is besloten om uit de voorziening groot onderhoud van stadsdeel Zuid € 0,2 miljoen te laten vrijvallen en te herbestemmen voor de desinvestering voor deze sportvelden. Deze hogere dotatie is echter niet begroot, dit komt door de herinrichting sport.

Stedelijk	82007	2015	nee	NVT	-	1,0	-	-	1,0	-	-	1,0

Renovatie/onderhoud Sport
Het egaliseren van uitgaven voor renovatie en vernieuwing aan sportvelden en het baggeren van de bijbehorende sloten.

Stedelijk	376055	2012	nee	2,1	1,9	-	-1,9	-	-	-1,9	-	-

Reserve EK-Atletiek
Kosten voor de voorbereiding en organisatie EK atletiek in 2016. De subsidie voor de stichting EK Atletiek wordt bekostigd met deze reserve. Indien de subsdieaanvraag beoordeeld is en het subsidiebedrag 2014 bekend wordt, kan het beeld geactualiseerd worden en zal de omvang van de reserve ultimo 2014 met dit subsidiebedrag afnemen. Ook de subsidies 2015 en 2016 aan de stichting zullen uit deze reserve worden onttrokken. En een bedrag ter dekking van de sportstimuleringstrajecten

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	376080	2014	nee	5,0	5,4	-	-0,1	-	-	-	-	5,4
Reserve sportevenementen Het doel is conform de motie Van Dantzig om middelen te reserveren voor toekomstige topsportevenementen, zoals het						EK 2020. Niet bestede middelen voor topsport kunnen conform deze motie aan deze reserve worden toegevoegd.						
Stedelijk	401007	2013	nee	NVT	0,3	-	-0,3	-	-	-0,3	-	-
Reserve Sportplan 2013-2016 Inzet van niet bestede ontvangen rijksgelden buurtsportcoaches ter dekking van komende jaren. De reserve moet ultimo 2016						zijn besteed. *Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Gebiedsgericht	82041	2012	nee	NVT	0,3	-	-0,1	-	-	-	-	0,3
Verevening Sportcentrum Ookmeer Dekking van verwachte exploitatiekosten Sportcentrum Ookmeer.						*Toelichting mutaties* Onttrekking heeft niet plaastgevonden vanwege binnengemeentelijke overdracht.						
Gebiedsgericht	84051	2010	ja	NVT	0,3	0,2	-	-	0,2	-	-	0,4
Reserve grootonderhoud vastgoed Egalisatie van kosten van groot onderhoud voor werf, stadsdeelkantoor, vastgoed en sport- en welzijnsaccommodaties.						*Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Gebiedsgericht	85042	2013	nee	1,0	-	-	-	-	-	-	0,3	0,3
Kapitaallasten sport Dekking van de kapitaallasten van de bij de begroting 2013						vastgestelde investeringen Perron Brediusbad en Kunstgrasveld Transformatorweg (t/m 2016).						
Gebiedsgericht	86048	2012	ja	NVT	2,6	0,5	-0,0	-	0,3	-	-	2,9
Kapitaallasten Sporthallen en parken en Zwembaden Het jaarlijks gelijk houden van de kapitaallasten voor sporthallen, -parken en zwembaden.						*Toelichting mutaties* De reserve is per 1-1-2016 overgedragen aan de RVE Sport en Bos. De dotatie heeft conform het overdrachtsdocument nog in deze omvang door BC Zuid plaatsgevonden. Het saldo van de reserve is via de balans overgedragen.						

7 Economie en cultuur

7.1 Kunst en cultuur

Stedelijk	370024	2008	ja	NVT	0,8	-	-	-	-	-	-	0,8
Reserve egalisatie huisvestingslasten Cultuurpanden Meerjarig budgettair neutraal exploiteren van de cultuurpanden, waarbij rekening gehouden wordt met onvoorziene gebeurtenissen en benodigde werkzaamheden om de panden functioneel te houden. Het saldo van baten en lasten van de twaalf cultuurpanden van DMO in het centrum wordt verevend via deze reserve. Het gaat om de Appel, de Balie, FOAM, de Hollandsche Schouwburg, het Marionettentheater, de Melkweg,						het Multatulimuseum, het vm. Nederlands Instituut voor Mediakunst (NIMK), Paradiso, het Rembrandthuis, het Rozentheater en de Waag. Aan de Melkweg, het Multatulimuseum en het Rozentheater zijn in totaal negen woningen verbonden. *Toelichting mutaties* Conform begroting geen dotataties of ontrekkingen.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	370059	2014	ja	NVT	0,1	0,5	-0,4	-	0,5	-0,4	-	0,2
Egalisatiereserve Kunstenplan Bij de vaststelling KP beloot de Raad dat KP middelen binnen het KP moeten blijven. De reserve dient hiertoe. De middelen zullen worden ingezet voor een weerbaarheidsfonds om instellingen die in problemen verkeren tegemoet te komen.						*Toelichting mutaties* De dotatie bedraagt conform begroting 0,5 miljoen. De onttrekking is ter dekking van de uitgaven zoals opgenomen inhet B&W besluit om de cultuurhuizen financieel teondersteunen (BD2015-016420 dd 17/11/2015).						
Stedelijk	374068	2008	nee	NVT	1,9	-	-0,3	-	-	-0,3	-	1,6
Urgent onderhoud cultuurinstellingen Oplossing van knelpunten op het terrein van cultureel vastgoed en een jaarlijkse ontrrekking van € 0,3 miljoen de kapitaallasten Vlakke Vloertheater van de Stadsschouwburg voor de periode van het kunstenplan 2013-2016.						*Toelichting mutaties* Conform begroting is € 0,3 miljoen onttrokken. De ontrrekking is ter dekking van dekapitaallasten Vlakke Vloertheater van de Stadsschouwburg.						
Stedelijk	374080	2007	ja	NVT	2,4	0,2	-	-	0,2	-	-	2,5
Reserve cultureel beleggen Enerzijds het voldoen aan de wettelijke voorschriften omtrent cultureel beleggen, anderzijds de uitgaven dekkenvoor de implementatie van het basisipakket cultuureducatie in de periode 2013 - 2016.						*Toelichting mutaties* Conform het raadsbesluit beleidskader cultureel beleggen van 21 juni 2006 wordt het gerealiseerde rentevoordeel toegevoegd aan de reserve cultureel beleggen en ingezet voor cultuur.						
Stedelijk	37050	2014	nee	0,5	0,4	-	-0,1	-	-	-0,1	-	0,3
Reserve Stimuleringsregeling Eigentijdse Dans Uit het krediet Danshuis is door de Raad 500k herbestemd voor een stimuleringsregeling moderne dans. Dit bedrag wordt in vier jaar uitgegeven.						*Toelichting mutaties* Aan de reserve is in 2016 € 0,1 miljoen onttrokken ter dekking van de subsidies voor de stimuleringsregeling.						
Gebiedsgericht	83043	2013	nee	0,5	0,2	-	-0,2	-	-	-0,2	-	-
Res. stimulering culterele projecten Onderst. en stim. van kunst en cult. in A'dam-Noord in overeenst. met de beleidsvisie Kunst en Cult 2013-2020.						*Toelichting mutaties* Conform besluit van de gemeenteraad uit 2014, moesten deze middelen vrijvallen c.q. reserves opgeheven.						
Gebiedsgericht	84087	2012	nee	NVT	0,3	-	-	-	-	-0,0	-	0,3
Kunstwerk Oostelijk Havengebied BC Oost Bij de jaarlijkse beoordeling transitorische posten is gebleken dat deze post, naar aanleiding van het gerealiseerde kunstwerk in de Bogortuin, voor een bedrag van € 350.247 vrij kan vallen ten gunste van het resultaat. Gelet op de voorwaarden van het ter beschikking gestelde bedrag door AFK (Amsterdam Fonds voor de Kunst) dient Stadsdeel Oost in overleg te treden met DMO over de besteding van het resterende bdrag. Het resterende bedrag kan worden ingezet voor het oorspronkelijke doel, namelijk het ontwikkelen van een nieuw kunstwerk ten behoeve van de openbare ruimte in het Oostelijk Havengebied.						het dagelijks bestuur stelt voor om deze middelen beschikbaar te houden en te doteren in een bestemmingsreserve Kunstwerk Oostelijke Havengebied. *Toelichting mutaties* Kunstwerk Oostelijk Havengebied: in de zouthaven loopt een kunstproject eYecatcher in de Zouthaven. De opdracht is al verstrekt en dit bedrag is dus bestemd. Verwachting is dat in 2017 het kunstwerk gerealiseerd zal worden ad € 0,3 miljoen. Daarom heeft er in 2016 geen besteding plaatsgevonden.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	86049	2013	nee	NVT	0,3	-	-0,2	-	-	-0,1	-	0,1

Kunst in de openbare ruimte
Stadsdeel Zuid streeft naar een kwalitatieve collectie kunstwerken in de openbare ruimte. Doel van deze bestemmingsreserve is deze collectie uitbreiden en behouden. Met deze bestemmingsreserve worden de volgende concrete doelen nagestreefd: a) Het bekostigen van de eerste fases van het realiseren van nieuwe kunstwerken in de openbare ruimte (haalbaarheidsonderzoek, schetsontwerp, voorlopig- en definitief ontwerp); b) Het leveren van een bijdrage aan de realisatiefase van nieuwe kunstwerken. Voor de realisatie van een kunstwerk wordt doorgaans een beroep gedaan op speciale fondsen en worden sponsors gezocht. Gezien de bezuinigingen binnen het kunstveld is het te verwachten dat een financiële bijdrage van de opdrachtgever een randvoorwaarde is. c) Het in het bijzonder onderhouden van bestaande beelden en andere decoratieve elementen binnen de collectie.

Toelichting mutaties
Een aantal kunstprojecten is nog niet afgerond in 2016. De lagere projectuitgaven voor 2016 hebben geleid tot een lagere onttrekking aan de reserve Kunst in de openbare ruimte. In 2017 worden deze kunstprojecten nog vervolgd.

7.2 Erfgoed

Stedelijk	4035	2014	nee	NVT	0,5	-	-	-	-	-	-	0,5

Reserve Kunstvorming Metrostation Rokin
Het beheren en conserveren van de Amsterdamse archeologiecollectie.

Toelichting mutaties
Geen muaties.

Stedelijk	411003	2009	nee	NVT	5,2	-	-0,0	-	-	-0,0	-	5,2

Amsterdams Restauratiefonds
In 2009 is de Gemeente Amsterdam een samenwerkingsovereenkomst aangegaan met de Stichting Nationaal Restauratiefonds (NRF). De gemeente heeft € 3,4 miljoen beschikbaar gesteld voor storting in het Amsterdams Restauratiefonds. Dit fonds heeft een revolverend karakter. Dit houdt in dat uitgeleende bedragen inclusief rente op termijn terugvloeien in het fonds en opnieuw ter beschikking kunnen worden gesteld. Dit zelfde geldt voor rekening-courant rente over het niet uitgeleende gedeelte.

Toelichting mutaties
Het verschil is een extra onttrekking in verband met boekingen van uitvoeringskosten van het NRF over de jaren 2014, 2015 en 2016.

7.3 Economie

Stedelijk	56004	1985	ja	NVT	2,2	0,0	-0,9	-	0,2	-0,3	-	2,1

Reserve Fonds Ontwikkelings Maatschappij
Voor deelname in rechtspersonen die bedrijfsactiviteiten ontplooien met een structuurversterkende uitstraling. Voor het leveren van een bijdrage in de voorbereidings- en aanloopkosten die (kunnen) leiden tot de eerder genoemde bedrijfsactiviteiten. Voor de kapitaallasten volgend uit de kapitaalinvesteringen. Voor vestigingsbijdragen voor buitenlandse bedrijven. Het fonds kan aangesproken worden voor actualiteiten passend binnen de doelstelling.

Toelichting mutaties
De dotatie aan de reserve FOM is hoger dan begroot doordat in de begroting geen rekening was gehouden met de toegerekende rente baten voor € 0,1 miljoen. De onttrekking is lager doordat de subsidie voor High TiF niet is verleend voor € 0,5 miljoen.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	56015	2009	ja	NVT	0,6	0,2	-0,2	-	0,2	-0,2	-	0,7

Reserve Holland Casino
De reserve is gevormd in samenspraak met Holland Casino en wordt gevoed vanuit de bezoekersafdracht. De reserve wordt tevens Holland Casino promotiefonds genoemd. Gezamenlijk met de gemeente worden hier projecten uit gefinancierd welke als doel hebben om de (marketing) doelen van zowel Holland Casino als van de gemeente te verwezenlijken.

Toelichting mutaties
De onttrekking aan deze reserve betreft de dekking voor de verleende subsidies voor Amsterdam Light Festival, het Polo event Museumplein, de Lenteconcerten, het Vondelfestival, Amsterdam City index en Open monumentendag. De toevoeging betreft de afdrachten uit bezoekersheffingen.

Stedelijk	56023	2010	ja	NVT	2,2	0,4	-	-	0,4	-	-	2,6

Reserve financiering Amsterdam Science Park (FOM)
Ter dekking van de risico's van de investering Amsterdam Science Park is deze reserve gevormd.

Toelichting mutaties
Deze reserve is gevormd voor afdekking van het risico van de lening voor de bouw van het gebouw Matrix VII. De reserve bedraagt 10% van het door de gemeente uit te lenen bedrag, dus € 0,4 miljoen. De toevoeging aan deze reserve wordt gedekt uit de reserve FOM.

Stedelijk	56029	2012	ja	NVT	0,5	-	-	-0,5	-	-	-0,5	-

Reserve Matrix Innovation Center
Met het besluit van 19 april 2011 is een lening verstrekt ten behoeve van de oprichting van een laboratoriumgebouw (Matrix 6) voor de life Science. Via de reserve wordt het risico afgedekt.

Toelichting mutaties
In 2012 is een risicoreserve Matrix Innovation Center gevormd ter hoogte van € 450.000 ter afdekking van de risico's bij de verstrekte lening voor de bouw van het laboratorium Matrix VI. De bestaande lening is afgelost, waardoor deze reserve kan vrijvallen.

Stedelijk	56031	2014	nee	NVT	11,0	36,0	-3,7	-	35,9	-3,7	-	43,2

Reserve Amsterdam Metropolitan Solutions
Voor de dekking van het final contract ter realisering van het Amsterdam Metropolitan Solution is bij de begroting 2014 een reserve gevormd. De besteding vindt plaats in de jaren 2014 t/m 2023.

Toelichting mutaties
De dotatie en onttrekking zijn conform de begroting. In 2016 is een subsidie verleend voor 2016 van € 4,6 miljoen, waarvan bevoorschot € 3,7 miljoen. De afrekening over 2015 leidde tot een terugbetaling van € 1,8 miljoen.

Stedelijk	56033	2014	nee	NVT	0,5	-	-0,5	-	-	-0,5	-	-

Reserve Economische versterking Pro Congres
Voor de bijdrage aan de Stichting Amsterdam Marketing in de jaren 2015 en 2016 zijn bij de begroting 2014 middelen in de reserve gedoteerd. De bijdrage wordt in de jaren 2015 en 2016 ingezet ter bevordering van congressen in de Amsterdamse regio.

Toelichting mutaties
Voor de bijdrage aan de Stichting Amsterdam Marketing zijn bij de begroting 2014 middelen aan deze reserve gedoteerd. De bijdrage is volledig ingezet ter bevordering van congressen in de Amsterdamse regio.

Stedelijk	56035	2015	ja	NVT	14,9	-	-9,6	-	-	-3,1	-	11,7

Reserve Economische structuurversterking
Ter dekking van de uitvoering van de actieplannen 2015-2018

Toelichting mutaties
De onttrekking aan de reserve is € 6,5 miljoen lager dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de nog niet verleende subsidies voorHigh TIF van € 4,0 miljoen en IXANext van € 1,0 miljoen. Daarnaast zijn de kosten lager uitgevallen dan was begroot voor: Stad in Balans € 0,6 miljoen, Startup Amsterdam € 0,3 miljoen., Actieplan Innovatief Vakmanschap € 0,2 miljoen en Actieprogramma Sociaal ondernemen € 0,2 miljoen.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	81084	2014	nee	NVT	1,0	0,9	-1,7	-	0,9	-1,4	-0,1	0,4
Overheveling oude geoormerkte middelen Het naar volgende boekjaren meenemen van restanten van binnengemeentelijke doeluitkeringen.						*Toelichting mutaties* Conform begroting is in 2016 € 0,9 miljoen aan de reserve toegevoegd, zijnde de dotatie van het rekeningresultaat 2015. In 2016 is € 1,5 miljoen onttrokken aan de reserve, € 0,1 miljoen minder dan begroot door lager uitvallende lasten voor uiteenlopende projecten die uit de hiervoor geoormerkte middelen zijn gedekt.						
Gebiedsgericht	83035	1990	nee	NVT	0,4	-	-0,4	-	-	-0,4	-	0,0
Res. werkgelegenheid Financieren projecten arbeid & scholing en kleinschalige bedrijvigheid.						*Toelichting mutaties* Conform besluit van de gemeenteraad uit 2014, moesten deze middelen vrijvallen c.q. reserves opgeheven.						
Gebiedsgericht	86068	2010	ja	NVT	0,4	-	-0,1	-	-	-0,3	-	0,1
Volkshuisvesting Het financieren van projecten in de volkshuisvesting en woning-onttrekking. *Toelichting mutaties* In 2016 is voor het driejarig project jongerenhuisvesting een volledige subsidiebeschikking afgegeven. Hierdoor worden alle						kosten in 2016 verantwoord. Deze meerjarige kostenverschuiving leidt in 2016 een hogere onttrekking aan de bestemmingsreserve volkshuisvesting. In de komende jaren is geen onttrekking meer benodigd. De onttrekkingen conform realisatie mogen direct in de jaarrekening verwerkt worden. Ook als die hoger zijn dan de begroting.						

8 Duurzaamheid en water

8.1 Duurzaamheid

Stedelijk	19033	2008	nee	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-
Fonds Luchtkwaliteit Dekking kosten programmabureau luchtkwaliteit.						*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Stedelijk	32018	2015	nee	NVT	52,5	0,1	-1,2	-	0,0	-0,5	-	52,0
Reserve duurzaam energiefonds Alloceren van middelen en het verstrekken van leningen ter bevordering van hernieuwbare energie en energiebesparing. *Toelichting mutaties* De dotatie betreft rentebaten over verstrekte leningen uit het Duurzaamheidsfonds. De onttrekking betreft voornamelijk de beheerskosten inzake het Duurzaamheidsfonds van € 0,5 miljoen.						- Lagere dotatie aan de reserve Duurzaamheidsfonds.In plaats van € 75 duizend is € 6 duizend aan rentebaten ontvangen en aan de reserve toegevoegd. - Lagere onttrekking aan de reserve duurzaamheidsfonds van € 0,7 miljoen. Dit is het gevolg van de lagere lasten in het kader van de versnellingsmiddelen en de lagere inrichtingskosten van het Duurzaamheidsfonds.						
Stedelijk	321024	2014	nee	8,0	7,9	-	-1,3	-	-	-0,0	-	7,9
Reserve energie verduurzaming van woningen Uitvoeren motie 825 'sterker uit de crisis' van 7/12/12, om structuurversterking voor te bereiden op het terrein van energieverduurzaming van woningen						*Toelichting mutaties* Er was begroot een onttrekking van € 1,3 miljoen voor een subsidieverstrekking, maar deze is niet in 2016 gerealiseerd in schuift door naar 2017.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	82048	2012	ja	0,5	0,3	0,2	-0,3	-	0,2	-0,2	-	0,4
Baggeren Uitvoeren baggerwerkzaamheden tbv natruurvriendelijke oevers aan de Sloterplas.						*Toelichting mutaties* Het vastgestelde Meerjaren Baggerplan gaat mede uit van een aantal aannames en de planning van Waternet. Doordat Waternet o.a. haar planning heeft aangepast, zijn andere werkzaamheden uitgevoerd dan was voorzien. Dit heeft invloed op de onttrekkingen aan de bagger reserve.						
Gebiedsgericht	83044	1990	nee	NVT	0,3	-	-0,3	-	-	-0,3	-	0,0
Res. milieu Realiseren structurele verbetering milieu danwel duurzame ontwikkeling.						*Toelichting mutaties* Conform besluit van de gemeenteraad uit 2014, moesten deze middelen vrijvallen c.q. reserves opgeheven.						
Gebiedsgericht	84042	1997	ja	NVT	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve egalisatie afvalstoffenheffing De bestemmingsreserve egalisatie tarief afvalstoffen wordt gebruikt om schommelingen ten opzichte van de begrote kosten						en/of opbrengsten van de afvalstoffenheffing af te dekken. *Toelichting mutaties* Reserves afvalstoffenheffing zijn samengevoegd.						
Gebiedsgericht	85053	2010	ja	NVT	-	-	-	-	-	-	-	-
Egalisatiereserve afvalstoffenheffing Egalisatie tarief afvalstoffenbelasting door opvangen schommelingen in lasten en baten afvalinzameling.												
8.2 Afval												
Stedelijk	1077	2015	ja	NVT	10,6	2,3	-	-	-	-	-10,6	-0,0
Reserve investeringen/innovaties afvalketen Innovatie afvalketen.						*Toelichting mutaties* Betreft de administratieve overheveling van het saldo naar de investeringsreserve afval.						
Stedelijk	321030	2015	ja	NVT	-	3,3	-	-	5,1	-0,7	0,8	5,2
Egalisatiereserve afval Het reguleren van de over- en onderschrijding op de kwijtschelding en de solidariteitsbijdrage van de afvalstoffenheffing.						*Toelichting mutaties* In 2016 is € 3,3 miljoen toegevoegd uit het rekeningresultaat 2015 en samenvoeging van reserves en per saldo €0,6 miljoen toegevoegd uit het resultaat kwijtschelding 2016 (saldo van € 1,8 miljoen dotatie en € 1,2 miljoen onttrekking).						
Stedelijk	321031	2015	ja	nvt	-	3,5	-0,7	-	5,6	-1,9	11,2	14,9
Investeringsreserve afval Dekking van incidentele kosten die gemaakt worden ten behoeve van investeringen en innovaties in de afvalketen, het						opvangen van incidentele over- en onderschrijdingen aan de lastenkant en het voorfinancieren van areaaluitbreidingen.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval	Rekening 2016
Toelichting mutaties Naast de begrote dotatie van € 3,5 miljoen (bestemming rekeningresultaat 2015) is in 2016 nog € 2,1 miljoen toegevoegd als saldo op afvalstoffenheffing en reinigingsrecht. De onttrekking						van € 1,9 miljoen betreft € 0,7 miljoen voor de kosten van het programmateam Optimalisering afvalketen en € 1,2 miljoen kosten voor het Uitvoeringsplan Afval. De ('negatieve') vrijval is het gevolg van de administratieve overheveling vanaf reserve 1077.						
Stedelijk	1076	2015	ja	NVT	1,3	-	-	-	-	-	-1,3	-
Reserve egalisatie Tarieven Afval Egaliseren afvaltarief.						*Toelichting mutaties* De vrijval betreft een overheveling van het saldo naar de egalisatiereserve afval.						
Gebiedsgericht	81038	2013	ja	*	-	-	-	-	-	-	-	-
Egalisatieres Afvalstoffenheffing Het verevenen van overschotten of tekorten inzake de afvalstoffenheffing t.b.v. de burgers die bij de jaarrekening zijn ontstaan en, zo mogelijk, te verevenen met een tarief in volgende jaren. * Bij het vaststellen van de Heffingsverordening wordt jaarlijks aan de raad met redenen omkleed aangegeven wat er met de middelen in deze reserve staat te gebeuren						*Toelichting mutaties* De reserve is conform Raadsbesluit 16-12-15 'Opschonen reserves' met de Jaarrekening 2015 opgeheven en via de balans overgeheveld.						
Gebiedsgericht	81039	2001	ja	NVT	-	-	-	-	-	-	-	-
Egalisatie reinigingsrecht (subnr. 816) Reserve RR is bij de JV2014 opgeheven.						*Toelichting mutaties* Reserve Reinigingsrecht is conform raadsbesluitvorming opgeheven.						
8.3 Water												
Stedelijk	63001	2006	ja	NVT	8,3	2,5	-	-	2,3	-	-	10,6
Reserve egalisatie drinkwatertarieven Waternet Afdekken risico's van afwijkingen in het resultaat drinkwatervoorziening						*Toelichting mutaties* De dotatie betreft het positieve exploitatieresultaat van Drinkwater van totaal € 2,3 miljoen. Bij de najaarsnota was een dotatie van € 2,5 miljoen geraamd.						

9 Stedelijke ontwikkeling en wonen

9.1 Gemeentelijk vastgoed

Stedelijk	71003	2015	nee	NVT	2,1	0,3	0,4	-	-	-2,1	-	-
Reserves vastgoed Doel reserve: ter dekking van benodigde dotaties aan de voorziening groot onderhoud huisvesting gemeentelijk apparaat op						basis van nog vast te stellen meerjarenonderhoudsplannen. *Toelichting mutaties* Reserve kan vervallen per 31-12-2016.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	82052	2012	ja	NVT	4,6	-	-	-	0,3	-	-	4,9
Vastgoedreserve Dekking tekorten.						*Toelichting mutaties* Doel van de reserve het opvangen van calamiteiten.						
Stedelijk	71004	2015	ja	NVT	2,8	-	-0,3	-	-	-0,3	-	2,4
Kapitaallasten huisvesting gemeentelijk apparaat Egalisatiereserve ter dekking van een deel van de kapitaallasten						*Toelichting mutaties* Reserve voor het egaliseren van kapitaallasten van de Gemeentelijke Huisvesting, onttrekking conform begroting najaarsnota.						
Stedelijk	71005	2015	ja	NVT	49,0	-	-4,2	-	1,7	-1,7	0,1	49,1
Kapitaallasten gemeentelijk vastgoed Egalisatiereserve ter dekking van een deel van de kapitaallasten.						*Toelichting mutaties* Reserve voor het egaliseren van kapitaallasten van het Maatschappelijk Vastgoed, onttrekking conform begroting najaarsnota. De dotatie van € 1,7 miljoen is ten behoeve van de dekking van kapitaallasten Houthavenschool.						
Stedelijk	83049	1996	nee	NVT	0,4	-	-0,3	-	-	-0,3	-0,1	-0,0
Res. overige eigendom Fin dekking investeringen in (ontwikk. gewenste nieuwe) ov. eigendommen en onr. zaken en afdekken risico's.						*Toelichting mutaties* Extra onttrekking gedaan tbv tekort vastgoed kleiner dan € 100,000.						
Stedelijk	84059	2013	nee	NVT	1,0	-	-1,0	-	-	-1,0	-	-
Reserve MuziQ (1051.13) Bij bestuurlijk besluit van 14 mei 2013 (programmarekening 2012) is besloten om een bestemmingsreserve in te stellen om eventuele exploitatierisico's na aankoop van MuzyQ te kunnen opvangen.						*Toelichting mutaties* Onttrekking conform begroting, reserve is volledig besteed.						
Stedelijk	85062	2013	nee	NVT	0,3	-	-0,3	-	-	-0,3	-	-
A13.15 De Wissel Ontwikkeling van voormalig schoolgebouw de Wissel aan de Cabralstraat, de Baarsjes.						*Toelichting mutaties* Deze reserve is overgedragen aan RVE Vastgoed.						
9.2 Ruimtelijke ordening en bouwtoezicht												
Stedelijk	321041	2016	ja	NVT	-	3,1	-2,4	-	3,1	-1,5	-	1,6
Reserve Actieplan bouwstimulering, deel R&D Alloceren van middelen voor het stimuleren van woningbouw in Amsterdam.						*Toelichting mutaties* In 2016 is € 1,5 miljoen besteed aan Ruimte voor de Stad (incl. proceskosten strategiebesluiten). Oorzaak voor de afwijking t.o.v. begroting is dat de lasten voor het maken van strategiebesluiten lager waren dan begroot.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	321042	2016	ja	NVT	-	-	-	-	2,7	-	-	2,7

Reserve Herplantfonds
De algemene Herplantplicht, geïntroduceerd in de bomenverordening in 2008, schrijft voor dat een te kappen boom wordt vervangen door één of meer bomen van in totaal gelijke 'boomwaarde'. Ook voorziet de verordening sinds 2008 in een gemeentelijk herplantfonds, dat financiële compensatie van bomen mogelijk maakt. Wanneer gekapte bomen niet fysiek gecompenseerd kunnen worden, word de geldwaarde die deze bomen vertegenwoordigen, in het fonds gestort. Met ingang van 1 oktober van 2016 geldt de door de gemeenteraad op 12 februari 2014 vastgestelde bomenverordening stadsbreed.Hierin staat in artikel 7 de Herplantplicht, waarbij het mogelijk is om bomen fysiek (een op een) te compenseren of als dat niet mogelijk is dat de monetaire waarde wordt gestort in het gemeentelijk herplantfonds. Op 14 september 2016 heeft de gemeenteraad besloten tot instelling van een systeemreserve.

Toelichting mutaties
De dotatie is eind 2016 toegevoegd n.a.v. een compensatie ontvangen van Rijkswaterstaat i.v.m. de kap van bomen in het kader van project A9 Gaasperdammerweg.

Toelichting algemeen De reserve valt onder programma 3 Verkeer en openbare ruimte.

9.3 Wonen en stedelijke vernieuwing

Stedelijk	26002	1992	ja	NVT	0,3	0,2	-0,2	-	0,3	-0,3	-	0,3

Reserve besluit woninggebonden subsidies 5e fonds
Reserve dient voor de inzet van de middelen in het kader van het Besluit woninggebondensubsidies 5e fonds.

Stedelijk	26005	2004	ja	NVT	1,9	-	-0,7	-	-	-0,9	-0,4	0,5

Reserve KTA-deel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting
Stimulering herstructurering en verbetering van de woningvoorraad in Amsterdam.
Toelichting mutaties
In de Begroting 2016 is rekening gehouden met € 0,7 miljoen aan subsidies. In 2016 is er ruim € 0,9 miljoen aan subsidies verleend. Daarnaast is in het kader van Eindbalans Stimuleringsfonds € 0,4 miljoen overgeheveld naar de reserve Vastgoeddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting.

Stedelijk	26006	2004	ja	NVT	67,9	10,7	-20,0	-	32,2	-18,7	0,4	81,8

Reserve vastgoeddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting
Stimulering herstructurering en verbetering van de woningvoorraad in Amsterdam.

Toelichting mutaties
Er is meer toegevoegd aan deze reserve. In de Begroting 2016 is alleen rekening gehouden met de meerwaarde uit erfpacht en de rentebaten van de reserve Stimuleringsfonds Vastgoeddeel. Door het vaststellen van de Eindbalans Stimuleringsfonds zijn deze baten alleen in de eerste helft van het jaar ontvangen. Daarnaast is incidenteel € 24,7 miljoen ontvangen uit het Vereveningsfonds en toegevoegd aan de reserve Corporatiebudget. De onttrekking is € 1,3 miljoen lager ten opzichte van de Begroting 2016. Er zijn minder subsidies verleend.

Stedelijk	26049	2013	nee	NVT	1,0	2,0	-	-1,0	-	-	-1,0	-

Hervorming stedelijke vernieuwing
Projecten Hervorming Stedelijke Vernieuwing.

Toelichting mutaties
Vrijval reserve HSV, conform jaarrekening besluit 2015.

Stedelijk	26050	2016	nee	NVT	-	-	-	-	0,5	-	1,0	1,5

Stedelijke reserve Wonen boven winkels en bedrijven
Vanaf 1-1-2017 subsidies verstrekken voor de hele stad o.b.v. de nieuwe verordening voor Wonen boven Winkels en bedrijven (uitvoering motie van Rhee).

Toelichting mutaties
In het kader van de centralisatie zijn deze middelen overgedragen aan de rve Wonen. Dit betreft van de middelen voor de regelingen Wonen boven Winkels. Deze regeling valt onder het beleidsveld van de rve Wonen.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	26041	2015	nee	NVT	58,3	-	-13,9	-	-	-8,0	-	50,3

Reserve Actieplan bouwstimulering
Alloceren van middelen voor het stimuleren van woningbouw in Amsterdam.

Toelichting mutaties
Door vertraging in de uitvoering van het programma waaraan verschillende oorzaken ten grondslag liggen, is de besteding lager dan begroot. Genoemd kunnen worden het pilot coöperatieven, transformatie en het programma rve Wonen. De rrve Wonen heeft minder uitgegeven dan begroot o.a. doordat de externe inhuur lager was dan verwacht en is een deel van de uitvoeringskosten vanuit een ander budget gefinancierd. Daarnaast zijn minder woon-zorgarrangementen ingekocht dan vooraf was gepland.

Gebiedsgericht	81036	1997	ja	*	0,6	-	-	-	0,1	-	-	0,7

Woningontrekking
Het bevorderen van het woningbestand in de binnenstad door het subsidiëren van de omzetting van bedrijfsruimten naar woningen en het heffen van een compensatiebijdrage voor de omgekeerde beweging.

* Toereikend voor de uitbetaling van tien uit te keren subsidies in het kader van de Subsidieverordening Fonds Woningonttrekking (in totaal € 227.000) vermeerderd met bestedingsruimte ten behoeve van woon-/werkruimte voor doelgroepen en ten behoeve van de subsidies in het kader van het project Wonen boven bedrijven, de Regeling Beter Funderen en voor Cascofunderingsonderzoeken (p.m).

Toelichting mutaties
Dit jaar zijn er 2 compensatiebijdragen gefactureerd en ontvangen voor een bedrag van € 70.380. Volgens het systeem moeten compensatiebijdragen voor woningonttrekking op grond van de regionale huisvestingverordening Stadsregio Amsterdam, toegevoegd worden aan de reserve woningonttrekking.

Gebiedsgericht	81061	1999	ja	NVT	5,3	-	-1,9	-	-	-0,8	-	4,5

Verevening onroerend goed
Het dekken van de onrendabele top van panden die met een beleidsmatig doel worden aangeschaft (zgn. strategische aankopen) en het egaliseren van exploitatieresultaten in de vastgoedportefeuille van BC Centrum.

Toelichting mutaties
Van de begrote onttrekking aan de reserve ad € 1,9 miljoen is € 0,8 miljoen gerealiseerd:
- De subsidieverlening voor Wonen boven bedrijven is € 0,2 miljoen lager uitgevallen dan begroot;
- De begrote onttrekking ad € 0,9 miljoen ten behoeve van de bijdrage aan de Tabakspanden is niet in 2016 gerealiseerd.

Dit zal medio 2017 alsnog het geval zijn.

Gebiedsgericht	83085	2014	nee	NVT	-	0,7	-0,2	-	0,7	-0,2	-	0,5

Res. Groencompensatie Noord/Zuidlijn
Verplichting van het herplanten ter vervanging van gekapte bomen rond het project Noord/Zuidlijn.

Toelichting mutaties
Verplichting van het herplanten ter vervanging van gekapte bomen rond het project Noord/Zuidlijn.

Gebiedsgericht	84043	2011	nee	NVT	1,0	-	-	-	-	-0,1	-	0,9

Reserve lasten Huisvesting BC Oost
Doel van deze reserve is het verlagen van deexploitatielasten van het Stadsdeelkantoor, Brede School alsmede de verplaatsing van de werf.

Toelichting mutaties
De reserve is in september 2016 aangewend vooroptimalisatie van ambtenarenhuisvesting.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	84053	2011	ja	NVT	0,3	-	-	-	-	-0,1	-	0,2
Reserve Indische buurt De reserve Indische Buurtis ingesteld om het incidenteel voordeel uit de verkoop vastgoed te parkeren om vervolgens						investeringen in de Indische Buurt mogelijk te maken. (besluit: programmabegroting 2011).						
Gebiedsgericht	84055	2011	nee	NVT	1,1	-	-0,2	-	-	-0,2	-	0,9
Reserve vastgoed exploitatie Door de verkoop vastgoed ontstaat er een structureel begrotingstekort. Deze reserve is ingesteld om de exploitatietekorten in de begroting van vastgoed in 10 jaar in te lopen (besluit: programmabegroting 2011).						*Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Gebiedsgericht	84056	2011	nee	1,9	0,2	-	-	-	-	-	-0,2	-
Reserve woningonttrekking De reserve woningonttrekking heeft tot doel om de woningbouw te stimuleren als compensatie van de woningen, die aan de markt zijn onttrokken.						*Toelichting mutaties* De vrijval betreft een afwikkelingsverschil n.a.v. de binnengemeentelijke overdracht.						
Gebiedsgericht	84065	2013	nee	NVT	1,4	-	-1,4	-	-	-1,3	-	0,1
Reserve FD, SD en VH (1051.15) Op 31 oktober 2013 heeft de deelraad besloten, middels amendement 487, met het vormen van bestemmingsreserve Fysiek, Sociaal, Veilig 2014-2015.												
Gebiedsgericht	84084	2014	nee	NVT	3,1	0,2	-1,4	-	0,2	-1,3	-	2,1
Bestemmingsreserve Voormalige binnengemeentelijke geldstromen BC Zuid Het reserveren van voormalige binnengemeentelijke geldstromen van BC Zuid.						*Toelichting mutaties* Betreft binnengemeentelijke middelen die eind 2016 besteed zouden moeten zijn. Raadsvoordracht: eindsaldo loopt door in 2017 (eenmalig) vanwege aangevraagd verlengingsverzoek.						
Gebiedsgericht	84085	2014	nee	NVT	1,2	-	-1,2	-	-	-1,0	-	0,3
Bestemmingsreserve Voormalige binengemeentelijke geldstromen BC Oost De gemeenteraad heeft besloten dat iedere bestuurscommissie in de Jaarrekening 2014 één nieuwe zogenaamde 'overige bestemmingsreserve' mag vormen. De bestuurscommissies doteren aan deze reserve dan alle ISV-middelen en andere van de centrale stad verkregen doeluit-						keringen als deze bij de huidige taken van de bestuurscomissies horen. In 2015 en 2016 mogen bestuurscommissies middelen aan deze reserve onttrekken ter dekking van al gestarte activiteiten. *Toelichting mutaties* Besteding heeft plaatsgevonden conform besluit van het stadsdeelraad 2013/2014. Restant kan vrijvallen.						
Gebiedsgericht	85060	2012	nee	NVT	0,6	-	-0,2	-	-	-0,2	-	0,4
Duurzaam Wonen Realiseren van in 2012 door stadsdeelraad vastgesteld actieprogramma Duurzaam Wonen.						*Toelichting mutaties* Onttrekking conform begroting tbv project duurzaam wonen. Restant wordt besteed in 2017.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	85070	2013	nee	NVT	13,9	0,2	-14,2	-	0,2	-8,5	-1,5	4,2

Begrotingsuitgaven 2013 3)
Het doel van de reserve is allereerst het reserveren van overschotten in het lopend begrotingsjaar om tekorten in de begroting (2014 en volgende jaren) te kunnen opvangen. Tevens is bij de bestemming vanhet rekeningresultaat 2012 eenmalig een bedrag gestort als buffer voor de realisatie van bestaande en nieuwe taakstellingen.
Toelichting mutaties
Betreft gereserveerde doeluitkering voor diverse ISV en IPSV projecten. Een deel van de middelen is vrijgevallen.

Gebiedsgericht	85078	2014	ja	NVT	1,0	-	-	-	-	-	-	1,0

Stimuleringsfonds SEG
Opvangen wegvallen ISV-middelen na 2014
Toelichting mutaties
Conform begroting.

Gebiedsgericht	85094	2014	nee	NVT	1,4	-	-1,0	-	-	-0,4	-	1,0

Reserve Bredius Sportcentrum (compensatie plankosten
In 2013 is de planschade, met betrekking tot de ontwikkeling van de sporthal, afgewikkeld met de Key voor € 1,8 miljoen.
Toelichting mutaties
De reserve wordt aangewend voor o.a. de proceskosten van woningbouwplannen op de brediuslocatie zelf.

Gebiedsgericht	86039	2014	ja	NVT	1,3	-	-0,6	-	-	-0,6	-0,7	-

Bevordering woningen middensegment
Het tekort aan woningen in Amsterdam (Zuid) met een zogenaamde 'modale huur' beperken door het stimuleren van projecten voor huurwoningen in het middensegment, zodat deze (versneld) van de grond komen.
Toelichting mutaties
De subsidieaanvragen zijn lager geweest dan was ingeschat.

Gebiedsgericht	86070	2010	ja	NVT	2,0	0,0	-1,4	-	-	-1,8	-0,2	0,0

Woningonttrekking
De reserve woningonttrekking heeft tot doel om de woningbouw te realiseren als compensatie van de woningen, die aan de markt zijn onttrokken. Uit deze reserve kunnen subsidies beschikbaar worden gesteld op grond van de nadere subsidieregeling woningonttrekking Zuid 2011. De subsidie is bedoeld voor: a. nieuwbouw van zelfstandige woonruimte; b. het omzetten van onzelfstandige woonruimte in zelfstandige woonruimte; c. het omzetten van een BAR tot zelfstandige woonruimte, waarbij de woonruimte zodanig wordt aangepast, dat wordt voldaan aan de minimale eisen van het Bouwbesluit; d. het tot stand brengen van onzelfstandige woonruimte voor maatschappelijke opvang vanuit een niet- woonbestemming; e. het omzetten van niet-woonruimte in zelfstandige woonruimte. Daarnaast kunnen uit deze reserve tevens bedragen beschikbaar worden gesteld voor het realiseren van nieuwe woonruimte conform artikel 36 lid 5 van de Regionale Huisvestingsverordening Stadsregio Amsterdam 2010.
Toelichting mutaties
Na het opstellen van de Najaarsnota 2016 is een subsidie aangevraagd en toegekend ter hoogte van € 400.000. De begrote dotatie heeft niet plaatsgevonden i.v.m. de overdracht van deze reserve aan de rve Wonen.

Gebiedsgericht	87052	2010	nee	NVT	1,3	-	-1,3	-	-	-	-1,3	-0,0

Reserve Maaiveld Vernieuwing Bijlmermeer
Het dekken van kosten van bouw- en woonrijp maken voor de herinrichting van de openbare ruimte in gebieden waar geen grondexploitatie bestaat.
Toelichting mutaties
Conform begroting.

Gebiedsgericht	87061	2014	ja	NVT	0,6	0,3	-	-	0,3	-	-	0,9

Reserve Bewonersgarages
De reserve is ingesteld om voldoende parkeervoorziening in het stadsdeel te kunnen realiseren.
Toelichting mutaties
Conform begroting.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
9.4 Grond en ontwikkeling												
Stedelijk	31003	2004	ja	NVT	5,4	-	-1,9	-	0,2	-1,3	-	4,3
Reserve Vereveningsfonds bestemd deel Bestemd voor specifieke plannen of doelen binnen de plannen. *Toelichting mutaties* Het bestemde deel van het Vereveningsfonds heeft betrekking op de reserve Marineterrein. Het exploitatieresultaat wordt op jaarbasis verrekend. Verschil dotatie van € 0,2 miljoen heeft betrekking op toevoeging van rente. De lagere onttrekking houdt verband met het doorschuiven van kosten naar 2017. Zie paragraaf 7.5 Vereveningsfonds.												
Stedelijk	31027	2009	ja	NVT	16,1	-	-7,0	-	-	-4,0	-	12,1
Zuidelijke IJ-oevers (POR) De reserve is bestemd voor de voorbereiding en uitvoering van het Plan Openbare Ruimte Zuidelijke Ijoever (Oosterdok en Stationsplein). De uitvoering van de projecten loopt door tot ca. 2020. *Toelichting mutaties* De exploitatielasten van het Project Zuidelijke IJ-oeversworden verrekend met deze reserve. Door vertraging in de uitvoering van het project heeft er een lagere onttrekking plaatsgevonden dan begroot.												
Stedelijk	31029	2010	ja	NVT	11,6	-	-11,6	-	0,4	-12,0	-	0,0
Gemeentelijke bijdrage herstructurering Food Center Amsterdam Deze reserve dient als dekking van de gemeentelijke opgave ten aanzien van de herstructurering Foodcenter. De gemeentelijke bijdrage is gemaximeerd op € 20 miljoen. *Toelichting mutaties* De toevoeging van € 0,4 miljoen houdt verband met de rente. De onttrekking houdt verband met de opheffing van de reserve. De vrijval is toegevoegd aan het Vereveingsfonds, algemeen deel. Zie hiervoor paragraaf 7.5 Vereveningsfonds.												
Stedelijk	31031	2011	nee	NVT	0,5	-	-0,5	-	-	-0,5	-	-
Reserve Studentenhuisvesting Deze reserve heeft ten doel door de Raad vastgestelde stimuleringsbijdragen aan studenten- en jongerenhuisvesting projecten te financieren. *Toelichting mutaties* Conform begroting.												
Stedelijk	31033	2012	ja	NVT	2,5	-	-2,5	-	-	-2,5	-	-
Reserve Transformatie Deze reserve is onderdeel van het Vereveningsfonds (VEF). Dit specifieke onderdeel heeft ten doel door de Raad vastgestelde Transformatie-exploitaties te financieren. *Toelichting mutaties* De reserve is opgegaan in het Vereveningsfonds. Zie hiervoor paragraaf 7.5 Vereveningsfonds.												
Stedelijk	31034	2013	nee	NVT	22,6	-	-22,6	-	-	-22,6	-	-
Reserve Diemerzeedijk (OGA) De reserve dient ter dekking van de nazorg- en beheerskosten van (de voormalige vuilnisstortplaats) de Diemerzeedijk. *Toelichting mutaties* De reserve is opgeheven. Het saldo (vrijval) is gedoteerd aan de reserve Stedelijke Bodemsanering en Nazorg.												
Stedelijk	31040	2016	ja	NVT	-	105,8	-45,5	-	86,1	-23,9	-	62,3
Stedelijke Bodemsanering en Nazorg Doel van de reserve is tweeledig : Bij de voorziening Bodemsanering Grondexploitaties worden de verplichtingen vastgelegd voor de verstrekte machtigingen voor het uitvoeren van bodemsaneringen binnen grondexploitatie-plannen. Het doel van de voorziening Bodemsanering nazorg is het dekken van de toekomstige kosten die gemaakt worden voor Bodemsaneringen en nazorgactiviteiten.												

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Toelichting mutaties De hoogte van de dotatie bestaat uit het saldo van de ontvangen Rijksbijdragen en de gerealiseerde kosten. De realisatie van de kosten is lager dan begroot door vertraging in de uitvoering. Het effect hiervan is een hogere dotatie van circa € 3 miljoen. Daartegenover staat een lagere dotatie dan begroot van € 22,5 miljoen als gevolg van een samenvoeging van twee reserves (Diemerzeedijk en Stedelijke bodemsanering, alsmede de decentralisatieuitkering bodemsanering). Deze												financieel-technische mutatie was begroot via de exploitatie te lopen, maar is in de realisatie als balansmutatie verwerkt, ter voorkoming van een opblaaseffect in de exploitatie. Daarmee is de dotatie (maar ook de onttrekking) € 22,5 miljoen lager dan begroot. Per saldo is sprake van een lagere dotatie van € 19 miljoen. Tenslotte is bij de Voorjaarsnota 2016 € 44 miljoen 'geleend' uit de reserve door het bestuur onder de voorwaarde dat de komende vier jaar € 11 miljoen per jaar wordt teruggestort.
Stedelijk	31043	2016	ja	NVT	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve eeuwigdurende canonbetalende rechten De reserve dient ter dekking van de nieuwe activapost, erfpachtgrondwaarden canonbetalend eeuwigdurend die zijn gemuteerd van de activapost afgekochte erfpachtgrondwaarden als gevolg van het vernieuwde erfpachtstelsel waarbij												erfpachters afgekochte (voortdurende) rechten kunnen omzetten naar eeuwigdurend canonbetalende rechten. *Toelichting mutaties* Geen mutaties.
Stedelijk	33002	2009	ja	NVT	81,3	1,5	-15,3	-	126,5	-	-	207,9
Reserve Zuidas bijdrage dok en grondexploitaties Dekking bieden aan de gebiedsontwikkeling op de Zuidas en de bijdrage van de gemeente Amsterdam aan de ontwikkeling van de Dokzone/ZuidasDok. *Toelichting mutaties* De hogere dotatie dan begroot betreft naast de dotatie van												€ 1,5 miljoen rente een winstneming uit de exploitatie grexen en voorraad onderhandenwerk van € 125 miljoen aan de reserve toe te voegen. De onttrekking was oorspronkelijk bedoeld ter dekking van de jaarlijkse proceskosten. Vanwege een wijziging in de BBV, mogen kosten niet meer tussentijds gedekt worden vanuit een reserve. De proceskosten zijn tezamen met de overige grond-exploitatiekosten geactiveerd.
Gebiedsgericht	81035	2003	ja	*	1,7	-	-	-	-	-	-1,7	-
Grondexploitaties Het op stadsdeelniveau egaliseren van resultaten van grondex-ploitatieplannen. * Op basis van de ervaringen uit de afgelopen jaren wordt vooralsnog een maximum omvang van € 1,5 miljoen aangehouden.												*Toelichting mutaties* Conform besluitvorming d.d. 12-6-2016 Gemeenteraad zijn de bestaande grondproductie gerelateerde reserves bij de stadsde-len per het 1e kw. 2016 opgenomen bij de stedelijke taken. Dit is gebeurd middels een dotatie aan het Vereveningsfonds, voor zover deze betrekking hebben op de risico's en tekorten waarvoor het Vereveningsfonds risicodrager wordt.
Gebiedsgericht	85058	2011	ja	NVT	1,1	0,5	-0,7	-	0,6	-1,2	-	0,5
De Hallen Ontwikkeling van voormalige tramremise (rijksmonument) Bellamybuurt en bouw van ongeveer 390 woningen. *Toelichting mutaties* Deze mutaties zijn uitwerking van de deelraad besluit 2013/14404 van 18 februari 2014 voor de voorfinanciering of												afnamegarantie voor aantal parkeerplaatsen, kelder en bergingen voor de cpo blokken van nieuwbouw Noord De Hallen. In februari 2016 waren de verwachte onttrekking € 1,7 miljoen en toevoeging € 0,9 miljoen geweest. De onttrekkingen en stortingen zijn lager dan verwacht, € 1 miljoen betaalde bouwtermijnen aan Van Wijnen, en de eerste toevoeging, € 0,6 miljoen, terugstorting door Van Wijnen bij uitgifte, heeft ook plaatsgevonden.
Gebiedsgericht	86054	2010	ja	NVT	2,7	-	-	-	-	-	-2,7	-
Stadsdeel vereveningsreserve Het verrekenen van positieve planafsluitingen met negatieve planafsluitingen.												*Toelichting mutaties* Het balanssaldo is overgeheveld naar het stedelijk Verevenings-fonds.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	31002	2004	ja	NVT	268,9	141,6	-64,4	-	275,8	-170,5	6,6	380,8

Reserve Vereveningsfonds algemeen deel
Tweeledig doel een deel van de reserve is benodigd vermogen aangemerkt als weerstandsvermogen conform vastgestelde regels in 2013. het deel boven het berekende weerstands-vermogen is beschikbaar voor nieuwe investeringen in het kader van de gebiedsontwikkeling.

Toelichting mutaties
Zie voor een uitgerbreide toelichting paragraaf 7.5 Vereveningsfonds.Voor de afwijking die zowel bij de dotaties als onttrekking te zien is, liggen verschillende oorzaken ten grondslag. Veruit de belangrijkste oorzaak is de opheffing van het Stimuleringsfonds per 1-7-2016 die in het najaar is geëffectueerd en daardoor niet in de begroting was voorzien. Naast dede opheffing van het Stimuleringsfonds zijn de dotaties hoger vanwege hogere winst-nemingen, mede door hoge gerealiseerde optievergoedingen, het onderbrengen van de reserve herstructurering Foodcenter binnen deze reserve en overheveling van reserves van stadsdelen. De onttrekkingen zijn hoger door het treffen van voorzieningen en additionele toevoeging aan het vastgoeddeel van het Stimuleringsfonds, vanaf 2017 Corporatiebudget.

Stedelijk	31004	2004	ja	NVT	96,4	24,0	-23,5	-	13,7	-110,1	-	0,0

Reserve gronddeel Stimuleringsfonds Volkshuisvesting grondexploitatie
Deze reserve is onderdeel van het Stimuleringsfonds (STIFO). Het STIFO is ingesteld voor de dekking van investeringen in en verevening van door de gemeenteraad goedgekeurde grondex-ploitaties.

Toelichting mutaties
De dotaties hebben voor € 1,8 miljoen betrekking op de toevoe-ging van rente gebaseerd op rekenrente van 3,5% gerekend over een half jaar en voor € 11,8 miljoen met meerwaarden erfpacht-gronden corporatiewoningen. De onttrekkingen houden verband met de opheffing van het Stimuleringsfonds per 1-7-2016. De vrijgevallen middelen zijn toegevoegd aan het Vereveningsfonds, algemeen deel. Zie paragraaf 7.5 Vereveningsfonds.

10 Bestuur en ondersteuning

10.1 Bestuur

Stedelijk	10203	2007	nee	0,2	0,1	0,1	-	-	0,1	-	-	0,1

Vierjarige reserve Raadsgriffie
ter dekking van kosten voortvloeiend uit de raadsverkiezingen 2018.

Toelichting mutaties
Conform begroting.

10.2 Bestuursondersteuning

Gebiedsgericht	82054	2012	ja	1500000	-0,0	0,4	-0,4	-	-	-	-	-0,0

Eg. vervanging automatisering
Dekking van uitgaven voor vervanging van ICT apparatuur (telefoons, computers, servers en netwerk)

Toelichting mutaties
De reserve is overdragen aan de afdeling ICT.

Gebiedsgericht	87062	2014	ja	NVT	0,4	0,2	-	-	0,2	-	-	0,6

Reserve Kansen voor West EFRO Programma 2014-2020
Het hebben van voldoende middelen voor de cofinanciering van EFRO-projecten in de periode 2014-2020

Toelichting mutaties
Conform begroting.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	87080	2014	nee	NVT	2,6	-	-2,6	-	-	-2,6	-	0,0
Overheveling oude geoormerkte middelen Het kunnen realiseren van de door de Stadsdeelraad Zuidoost genomen besluiten.						*Toelichting mutaties* De reserve heeft betrekking op binnengemeentelijke middelen die eind 2016 volledig besteed moeten zijn.							
10.3 Griffie, rekenkamer, ombudsman en ACAM												
Stedelijk	10202	2006	nee	NVT	0,0	-	-	-	-	-	-	0,0
Reserve WW (Raadsgriffie) Deze reserve wordt aangehouden om de WW kosten ten gevolge van boventalligheid te dekken.						*Toelichting mutaties* Geen mutaties						
Stedelijk	10204	2007	nee	1,5	0,6	-	-	-	-	-	-	0,6
Raadsonderzoeken Dekking van de kosten als de raad besluit tot een onderzoek.						*Toelichting mutaties* Een te verwachten tekort in enig jaar (door bijzonder omvangrijk onderzoek of meerdere onderzoeken tegelijk) kan worden opgevangen uit de reserve raadsonderzoeken. Het maximum van deze reserve is op € 1,5 miljoen vastgesteld.							

A Overzicht algemene dekkingsmiddelen

A.1 Erfpacht

Stedelijk	1002	1990	nee	196	16,2	-	-7,0	-	-	-	-7,0	9,2
Meerwaarden afkoopsommen Grondbedrijf Het genereren van een jaarlijkse renteopbrengst die structureel toevalt aan de algemene dienst.						*Toelichting mutaties* Jaarlijks wordt een vrijval gegenereerd ten gunste van de algemene dienst. Deze vrijval is als onttrekking begroot						
Stedelijk	31001	2004	ja	NVT	4.732,3	110,3	-	-	81,2	-	-	4.813,5
Reserve afkoopsommen erfpacht Deze reserve dient voor de financiering van de waarde van de in erfpacht uitgegeven gronden. Hierdoor hoeft de gemeente Amsterdam deze grondwaarde niet te financieren bij externe partijen.						*Toelichting mutaties* De toevoegingen betreffen de ontvangen afkoopsommen voor nieuwe uitgegeven afgekochte grondwaarden. De lagere toevoegingen houden verband met een lagere omzet afkoopsommen dat is veroorzaakt door het doorschuiven vangronduitgiftes naar 2017.							
Stedelijk	31009	1998	ja	NVT	3,4	-	-	-	2,7	-	-	6,1
Reserve afkoopsommen 2e termijn Deze reserve zorgt er voor dat van de afgekochte erfpachtrechten die in een volgend tijdvak canonbetalend worden de grondwaarde niet extern gefinancierd hoeft te worden.						*Toelichting mutaties* Het betreft hier een toevoeging van een afkoopsom die reeds in de 1e termijn was afgekocht. Dit bedrag wordt aan deze reserve toegevoegd zodat over de erfpachtgrondwaarde geen financieringslasten worden berekend. Het dotaties worden niet begroot omdat vooraf niet is in te schatten welke keuze de erfpachter zal maken na beeindiging van het erfpachtcontract.							

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	31022	2004	ja	NVT	2,1	-	-	-	0,1	-	-	2,2

Reserve egalisatie splitsingsunit erfpacht
De egalisatiereserve splitsingsunit is ingesteld om toekomstige verliezen die verband houden met het splitsen van corporatie-woningen te dekken met splitsingswinsten die in het verleden zijn ontstaan..

Toelichting mutaties
Het resultaat van specifieke activiteiten welke verband houden met het splitsen van erfpachtrechten wordt toegevoegd aan de egalisatiereserve.

A.3 Financiering

Stedelijk	1017	1950	ja	60	-	-	-	-	-	-	-	-

Reserve egalisatie kapitaallasten concern
Het tegengaan van renteschommelingen bij doorberekening van rentelasten aan diensten en stadsdelen.

Toelichting mutaties
Geen mutaties.

Stedelijk	1096	2007	ja	78,8	78,8	-	-	-	-	-	-	78,8

Reserve financiering deelneming GVB
De reserve dekt, door de bespaarde rente die met de reserve wordt gegenereerd, de kapitaallasten van de deelneming in de NV GVB.

Toelichting mutaties
De hoogte van de reserve is gelijk aan de boekwaarde van de deelneming.

Stedelijk	1164	2013	nee	NVT	14,0	-	-	-	-	-	-	14,0

Reserve verzelfstandiging AEB
Het opvangen van de effecten van het niet volledig terugbetalen van de achtergestelde lening ad € 138 miljoen door AEB met een looptijd van 12 jaar.

Toelichting mutaties
Geen mutaties.

Stedelijk	1165	2013	ja	*	304,8	-	-	-	-	-	-	304,8

Reserve financiering deelneming Havenbedrijf Amsterdam
Bij de verzelfstandiging is bepaald dat deelneming NV Haven gewaardeerd zal worden voor de verkrijgingsprijs en dat de verkrijgingsprijs de te vormen agioreserve bij NV Haven omvat. Deze reserve heeft tot doel tot uitdrukking te brengen welk deel van de verkrijgingsprijs wordt gefinancierd uit de inzet van eigen middelen.

* Omvang fin. participatie -/- nominale aandelenkapitaal (€ 45.000). In 2013 is € 304,8 miljoen gedoteerd aan de reserve.

Toelichting mutaties
De hoogte van de reserve is gelijk aan de boekwaarde van de deelneming.

Stedelijk	1201	2015	ja	NVT	-	67,9	-	-	67,9	-	-	67,9

Reserve bijdrage Schuldaflossing
De verbetering van het renteresultaat komt conform het bestaande beleid ten gunste van de schuldreductie.

Toelichting mutaties
De dotatie aan de reserve schuldreductie is conform begroting gerealiseerd. Deze bestaat uit de in 2015 gerealiseerde meevaller van het renteresultaat ter hoogte van € 66 miljoen en € 1,9 miljoen uit de verkoopopbrengst van deelnemingen.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
A.4 Algemene reserve												
Stedelijk	1001	1995	nee	*	357,2	-	-	-	-	-	-	357,2
Algemene Reserve Een buffer voor het kunnen opvangen van niet structurele financiële tegenvallers. * Afhankelijk van de geïnventariseerde risico's						*Toelichting mutaties* De hoogte van de algemene reserve is in 2016 niet gewijzigd.						
A.8 Overige eigen middelen												
Stedelijk	1008	1987	ja	NVT	1,8	0,3	-0,3	-	0,3	-0,1	-	2,0
Garantiefonds Gemeentelijke Kredietbank Fonds voor het dekken van door de Gemeentelijke Kredietbank Amsterdam (GKA-DWI) af te boeken delen van leningen.						*Toelichting mutaties* De onttrekking is gelijk aan het bedrag van de werkelijke lasten die de Gemeentelijke Kredietbank heeft afgeboekt op verstrekte leningen aan clienten						
Stedelijk	1010	1997	nee	69,9	49,1	-	-4,5	-	-	-4,1	-	45,0
Reserve fusie waterbeheer Compensatie van de nagelaten tariefsverhoging bij de fusie in 1997 gedurende een periode van 50 jaar. Gedurende deze periode wordt ten laste van deze reserve jaarlijks een bedrag ten gunste van de exploitatie gebracht.						*Toelichting mutaties* Per saldo is sprake van een lagere dan begrote onttrekking op deze reserve.						
Stedelijk	1013	2015	ja	NVT	52,0	-	-4,6	-	-	-	-	52,0
Reserve fonds zorg en werk Het noodfonds dient ter dekking van onvoorziene tegenvallers en risico's in de uitvoering tijdens de transitiefase van de 3 decentralisaties.						*Toelichting mutaties* De onttrekking heeft nu plaatsgevonden vanwege een onderbesteding bij het programma Jeugd en jeugdzorg.						
Stedelijk	1019	2015	nee	NVT	27,7	101,7	-21,4	-	101,7	-21,4	-	108,0
Reserve ambities coalitieakkoord Alloceren van middelen ter uitvoering van de in het coalitieakkoord opgenomen ambities.						*Toelichting mutaties* Met de mutaties in de reserve wordt de verevening van de budgettaire (begrotings)ruimte over de jaren van de raadsperiode gerealiseerd. De mutaties zijn conform begroting.						
Stedelijk	1072	2014	ja	NVT	57,8	-	-57,8	-	32,8	-57,8	-	32,8
Reserve budgetoverheveling restanten incidentele middelen Het naar volgende boekjaren meenemen van restanten van incidenteel toegekende middelen.						*Toelichting mutaties* De onttrekkig betreft de incidentele middelen die in de jaarrekening 2015 aan deze reserve zijn toegevoegd en zijn aangewend in 2016. De toevoeging is de toevoeging van incidentele middelen die in 2017 aangewend worden.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	1097	2008	ja	5,9	1,7	-	-	-	-	-	-1,7	-
Reserve financiering lening Beurs van Berlage De reserve dekt door de bespaarde rente die met de reserve wordt gegenereerd, de rentelasten van de gemeentelijke lening aan de Beurs van Berlage.						*Toelichting mutaties* De verstrekte lening aan de Beurs van Berlage is in zijn geheel afgelost. De aan de lening gekoppelde (systeem)reserve valt hiermee volledig vrij.							
Stedelijk	1100	2008	nee	NVT	53,6	6,2	-11,3	-12,0	6,2	-10,1	-12,0	37,7
Reserve frictiekosten 1 Stad 1 Opgave In 2013 is voor de dekking van verwachte frictiekosten voor diverse organisatieonderdelen m.b.t. de operatie 1 Stad 1 Opgave een reserve ingesteld. Het betreft hier diverse maatregelen (21) die gepaard kunnen gaan met frictiekosten.						*Toelichting mutaties* De gerealiseerde toevoeging aan de reserve frictie in 2016 is conform begroting (€ 6 miljoen). De gerealiseerde onttrekking van € 10 miljoen is lager dan begroot, doordat geen onttrekking benodigd is voor herijking Deelnemingen van € 1,2 miljoen. Een deel van deze kosten schuiven door naar 2017. Bij de Voorjaarsnota 2016 is besloten om € 12 miljoen te laten vrij vallen ten gunste van de algemene middelen.							
Stedelijk	1102	2009	nee	NVT	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve incidentele ruimte jaar T uit rekeningresultaat T-2 Reservering van het (positieve) rekeningresultaat over enig jaar is na besluitvorming door de gemeenteraad incidenteel inzetbaar ten behoeve van de exploitatie (begroting) van het 2e jaar daaropvolgende boekjaar waarin dit resultaat is behaald						*Toelichting mutaties* Geen mutaties.							
Stedelijk	1158	2011	ja	11,3	11,3	-	-	-	-	-	-	11,3
Reserve financiering lening NEMO Deze reserve dekt, door de bespaarde rente die met de reserve wordt gegenereerd, de rentelasten van de gemeentelijke lening aan NEMO.						*Toelichting mutaties* Geen mutaties.							
Stedelijk	1560	2014	ja	NVT	52,0	-	-	-0,3	-	-	-	52,0
Amsterdams Investeringsfonds financieel Het fonds is opgezet om ontwikkelingen gericht op structuurversterking op gang te brengen in de stad, die een grote waarde hebben voor Amsterdam. Het gaat daarbij om ontwikkelingen die zonder het investeringsfonds niet van de grond komen. Investeringen uit AIF dienen de stedelijke infrastructuur voor de toekomst te versterken en zich maatschappelijk en/of economisch terug te verdienen, zodat de middelen in de toekomst opnieuw besteedbaar zijn.						*Toelichting mutaties* Zie de toelichting op het Investeringsfonds in Hoofdstuk 3A.8.							
Stedelijk	1561	2014	ja	NVT	55,3	-34,0	-4,8	-	-34,0	-2,0	-0,4	19,0
Amsterdams Investeringsfonds maatschappelijk Het fonds is opgezet om ontwikkelingen gericht op structuurversterking op gang te brengen in de stad, die een grote waarde hebben voor Amsterdam. Het gaat daarbij om ontwikkelingen die zonder het investeringsfonds niet van de grond komen. Investeringen uit AIF dienen de stedelijke infrastructuur voor de toekomst te versterken en zich maatschappelijk en/of economisch terug te verdienen, zodat de middelen in de toekomst opnieuw besteedbaar zijn.						*Toelichting mutaties* Zie ook de toelichting op het Investeringsfonds in Hoofdstuk 3A.8. De onttrekking is lager dan begroot. Een tweetal subsidies waarvan verwacht werd dat deze laat in het jaar zouden worden toegekend, zijn uiteindelijk niet toegekend. Dit betreft m.n. de subsidies voor het Tracer Center (1,5 miljoen) en ASML (0,9 miljoen).							

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	1006	2000	ja	7,3	7,3	-	-	-	-	-	-	7,3
Reserve financiering Bouwfonds De reserve dekt door de bespaarde rente die met de reserve wordt gegenereerd, de kapitaallasten van de uitbreiding van de gemeentelijke deelneming in de NV Zeedijk en het verlies aan dividend van Bouwfonds.						*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Gebiedsgericht	82080	2014	nee	NVT	4,2	-	-3,2	-	-	-3,0	-	1,2
Reserve Budgetoverheveling Budgetoverheveling restant in. Middelen/overheveling oude geoormerkte middelen JR 2014.						*Toelichting mutaties* De ISV projecten Sportpark Ookmeer, Behoedzame gebieden en het exploitatie project Voorbereidingskosten zijn in 2016 gerealiseerd. Evenals het projectExploitatie Ondernemersklimaat. De overige projecten hebben vertraging opgelopen.						

B Bedrijfsvoering

B.1 Programmaonderdeel bedrijfsvoering

Stedelijk	10043	2007	nee	NVT	3,9	-	-2,9	-	-	-1,7	-	2,1
Reserve AFS Deze reserve is bedoeld om het meerjarenprogramma AFS te dekken. Financiering vindt plaats in 4 tranches, waarvan de laatste in 2014. In de huidige planning loopt het programma tot en met 2015.						*Toelichting mutaties* De onttrekking is lager dan begroot doordat o.a. werkzaamheden naar 2017 zijn verschoven, zoals de doorontwikkeling van Amsterdam Informatiesysteem (AMI).						
Stedelijk	10073	2013	ja	NVT	1,2	-	-0,3	-	-	-0,3	-	0,8
Egalisatiereserve AFS Bedoeld om schommelingen in de interne AFS-tarieven tijdens de AFS-uitrol zoveel mogelijk tegen te gaan. Deze egalisatiereserve is een geïntegreerd onderdeel van het bekostigingsmodel dat door de Raad is goedgekeurd op 11 juli 2012.						*Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Stedelijk	11017	2010	nee	34,1	11,4	-	-10,1	-	-	-8,6	-	2,8
Transitieplan De uitrol van een gestandaardiseerde stadsbrede digitale werkplek, de migratie van alle applicaties, het centraliseren van het desbetreffende personeel en budget, en het ontmantelen van de achtergebleven computers (servers) in de huidige decentrale datacenters van diensten en stadsdelen.						*Toelichting mutaties* De uitgaven 2016 vallen lager uit als gevolg van het buiten scope plaatsen van de migratie van twee rve's en een verschuiving van uitgaven naar 2017.						
Stedelijk	11019	2010	nee	2,6	1,0	-	-0,7	-	-	-0,8	-	0,2
Uitvoeringsplan Het stabiliseren van de ICT qua techniek, financiën en organisatie binnen de scope van dienst ICT in de periode tot april 2013.						*Toelichting mutaties* De onttrekking dekt kapitaallasten van investeringen die in de periode tot april 2013 zijn gepleegd om de ICT te stabiliseren.						

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	12080	2015	nee	30,2	30,2	-	-30,2	-	-	-30,2	-	-

Reserve IKB
In 2015 stemde de raad bij de Najaarsnota in met het reserveren van de in de Voorjaarsnota 2015 opgenomen incidentele last van € 30,2 miljoen om het individueel keuzebudget (IKB) uit de CAO op 1 januari 2016 in te voeren. De invoering vertraagt. Het IKB betekent dat gemeenten overgaan op een systeem waarbij werknemers zelf bepalen op welke momenten in het jaar ze hun opgebouwde vakantiegeld en andere vergoedingen krijgen uitgekeerd. Conform de systematiek IKB is er dan sprake van een éénmalige extra last van zeven maanden vakantiegeld vanuit het jaar voorafgaand aan de invoering van het IKB.Deze middelen worden alvast gereserveerd.

Toelichting mutaties
De onttrekking heeft conform plaatsgevonden.

Stedelijk	14001	2015	nee	NVT	5,4	-	-2,0	-	-	-2,0	-	3,4

Reserve WW
De reserve dient ter dekking van toekomstige WW-verplichtingen.

Toelichting mutaties
Onttrekking conform begroting.

Stedelijk	24003	2012	ja	NVT	2,3	-	-0,2	-	0,6	-	-	2,9

Reserve bedrijfsvoering DAO ABC
Algemene bedrijfsreserve van ABC bedoeld om risico's voortvloeiend uit de facilitaire werkwijze te dekken.

Toelichting mutaties
De begrote onttrekking was bedoeld om de bezuingingen in 2016 deels incidenteel te dekken, maar dit bleek niet nodig. De niet begrote dotatie is, conform de spelregels van de systeemreserve, 50 % van het rekeningresultaat 2016

Stedelijk	24004	2012	ja	NVT	0,3	-	-	-	0,0	-	-	0,3

Reserve bedrijfsvoering DAO AGA
Algemene bedrijfsreserve van AGA bedoeld om risico's voortvloeiend uit de facilitaire werkwijze te dekken.

Stedelijk	29001	2005	ja	NVT	2,2	-	-	-	-	0,6	-	2,9

Reserve bedrijfsvoering IBA algemeen
De algemene reserve van IBA wordt tot een maximum van 10% van de omzet opgebouwd. Bedoelde omzet is verkochte uren maal tarief. Projectresultaten vallen buiten de omzetdefinitie.

Stedelijk	29002	2006	ja	NVT	2,8	-	-	-	-	-0,7	-	2,1

Reserve bedrijfsvoering IBA winsreserve
Deze reserve is gevormd om extra te kunnen investeren in de kennis van medewerkers en de innovatie van producten en processen.

Toelichting mutaties
Voor de opleidingen binnen IB is de reserve vakontwikkeling aangewend om de kosten te dekken die in 2016 zijn gemaakt.

Stedelijk	34002	1997	ja	2,5	2,0	0,1	-	-	0,3	-	-	2,3

Reserve commerciële bedrijfsvoering DBGA
Het dekken van initële kosten en het opvangen van eventuele exploitatieverliezen op het gebied van waarderen, heffen, innen en invorderen in de toekomst.

Toelichting mutaties
De dotatie geschiedt via een vast percentage van het operationele resultaat, wat is vastgesteld op maximaal25% (conform de concernrichtlijnen reserves en voorzieningen Facilitair Bedrijf). Dit operationeel resultaat in 2016 was hoger dan begroot, waardoor een hoger dan begrote dotatie heet plaatsgevonden.

Reserves (vervolg)

Alle bedragen x € 1 miljoen

Reservenaam en doel	ID	Jaar van ontstaan	Systeem-reserve	Maximaal toegestane omvang	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	46001	2008	ja	*	6,2	-	-	-	-	-	-	6,2
Reserve bedrijfsvoering PMB Weerstandsreserve/continuiteit van de bedrijfsvoering * 1% tot 1,5% van omzet.						*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Stedelijk	47001	1992	ja	10% van de omzet	1,0	0,1	-0,1	-	-	-0,1	-	0,9
Reserve bedrijfsvoering ACAM Het opvangen van schommelingen in het bedrijfsresultaat van ACAM.						*Toelichting mutaties* De begrote toevoeging is niet gerealiseed. De grondslag daarvoor is grotendeels komen te vervallen door de gewijzigde systematiek exploitatie ACAM. De onttrekking aan de reserve betreft salaris-lasten trainees welke per 1 september in dienst zijn gekomen.					
Stedelijk	320001	2000	ja	NVT	2,9	-	-	-	-	-	-	2,9
Reserve bedrijfsvoering DRO Buffer voor eventuele toekomstige tegenvallers en/of noodzakelijke incidentele bijzondere uitgaven.						*Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Stedelijk	406001	1990	ja	NVT	3,1	-	-	-	-	-1,2	-	1,9
Reserve bedrijfsvoering materiaaldienst IVV Schommelingen in het exploitatieresultaat kunnen opvangen.						*Toelichting mutaties* De onttrekking is conform besluitvorming, in verband met het afboeken van de binnengemeentelijke vorderingen.					
Stedelijk	1168	2014	nee	NVT	7,0	-	-	-	-	-	-	7,0
Reserve verbouwing stadhuis Dekking van het kasritme verschil/ongedekte kosten in 2014-2017 van de verbouwing van het stadhuis.						*Toelichting mutaties* De reserve was in 2015 onderdeel van programma A8 Overige eigen middelen. In 2016 hebben geen mutaties plaatsgevonden (conform begroot).						
Gebiedsgericht	86035	2012	ja	4,0	-	-	-	-	-	-	-	-
Huishoudelijke afvalinzameling Het hebben van een buffer om prijsfluctuaties in het tarief afval-stoffenheffing te voorkomen.						*Toelichting mutaties* Opgeheven met het besluit In te stemmen met het samenvoegen en opheffen reserves en voorzieningen in de Jaarrekening 2015 (Bestuursopdracht 'opschonen reserves'). d.d. 21 december 2015.						
Eindtotaal					**7.704,0**	**765,0**	**-861,1**	**-49,3**	**1.185,8**	**-933,3**	**-62,5**	**7.894,1**

8.3 Verloopstaat voorzieningen

8.3.1 Verloop voorzieningen: totalen per programma

Bedragen x € 1 miljoen			Begroting			Realisatie			
Programma		Rekening 2015	Dotatie	Onttrekking	Vrijval	Dotatie	Onttrekking	Vrijval	Rekening 2016
1	Dienstverlening en Informatie	1,6	0,2	-	-	0,6	-1,1	-	1,2
2	Openbare orde en veiligheid	0,3	-	-0,3	-	-	-0,3	-	-
3	Verkeer en Openbare Ruimte	443,9	19,9	-33,7	-0,6	21,6	-24,7	-131,3	309,4
5	Onderwijs, jeugd en diversiteit	4,5	2,0	-	-2,0	1,5	-0,1	-2,0	3,9
6	Welzijn, zorg en sport	6,5	1,1	-0,6	-	2,1	-	-2,0	6,5
7	Economie en cultuur	0,9	-	-	-	0,4	-0,1	-0,3	1,0
8	Duurzaamheid en Water	15,8	-	-	-2,0	-	-	-1,1	14,6
9	Stedelijke ontwikkeling en wonen	178,4	31,3	5,7	-8,1	23,7	-7,0	-151,9	43,2
10	Bestuur en ondersteuning	46,8	-	-1,4	-	17,7	-1,6	-0,1	62,8
A	Overzicht Algemene Dekkingsmiddelen	50,3	-	-2,8	-	4,9	-12,0	-7,6	35,6
B	Bedrijfsvoering	33,8	6,0	-2,1	-	10,9	-2,4	-	42,3
Totaal		**782,8**	**60,5**	**-35,2**	**-12,7**	**83,4**	**-49,3**	**-296,3**	**520,6**

8.3.2 Verloopstaat Voorzieningen

In de *Verloopstaat voorzieningen* zijn toelichtingen opgenomen op de (mutaties in) de voorzieningen. Belangrijke afwijkingen tussen begrote en gerealiseerde mutaties in voorzieningen zijn eveneens opgenomen in de toelichtingen per programma (zie: Hoofdstuk 3 Programma's). Voorzieningen die muteren in verschillende programma's, zijn in de verloopstaat bij het programma opgenomen waarin de voorziening het omvangrijkst is.

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
1 Dienstverlening en informatie										
1.1 Dienstverlening										
Stedelijk	4001	<2000	0,0	-	-	-	0,0	-	-	0,0
Legaat van Eck Het legaat is bedoeld voor aankopen. Daar het SAA het vruchtgebruik heeft, worden de rente-inkomsten				jaarlijks gedoteerd. *Toelichting mutaties* Dit betreft de toevoeging van de rente over 2016.						
1.2 Informatie										
Stedelijk	405001	2011	0,3	0,1	-	-	0,1	-	-	0,3
Meten NAP net in 2004 De voorziening is noodzakelijk voor het vernieuwen van de geografische bestanden eens in de vijf jaar en wordt sinds 2011 weer opgebouwd.				*Toelichting mutaties* De afwijking is ontstaan vanwege verlenging van de termijn van hermeting.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	83012	2010	0,1	0,0	-	-	0,0	-	-	0,1
Vrz. groot onderhoud Crematorium Groot onderhoud Nieuwe Noorder				*Toelichting mutaties* Jaarlijks vindt een dotatie plaats op basis van de exploitatiebegroting. Incidentele onttrekkingen voor groot onderhoud zijn gebaseerd op het meerjarig onderhoudsplan. In 2016 zijn geen onttrekkingen geweest.						
Gebiedsgericht	84011	2013	1,0	-	-	-	0,5	-1,0	-	0,5
Belastingverplichting Het opvangen van fiscale risico's n.a.v. de uitgevoerde boekencontrole door de Belastingdienst in 2013.				*Toelichting mutaties* De voorziening is aangewend in verband met een naheffingsaanslag loonheffingen 2012. In 2016 is een bedrag van € 450.000 toegevoegd aan de voorziening in verband met een suppletie btw-aangifte 2013-2015. Deze belastingaangifte volgt eerste kwartaal 2017.						
Gebiedsgericht	84012	1999	0,1	0,0	-	-	0,0	-	-	0,1
Monumenten DNO Dekking van uitgaven voor groot onderhoud en restauratie van monumentale graven en gedenkplaatsen.				*Toelichting mutaties* Conform besluitvorming.						
Gebiedsgericht	84013	1999	0,1	0,0	-	-	0,0	-	-	0,1
Ruimen algemene graven DNO 1x per 10 jaar ruimen van algemene graven.				*Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Gebiedsgericht	84014	1999	0,1	0,1	-	-	0,1	-0,1	-	0,1
Gebouwen DNO Dekking van uitgaven voor groot onderhoud en eventuele aanpassingen van de - deels monumentale - gebouwen.				*Toelichting mutaties* DNO werkt met tarieven en is volledig kostendekkend. Eventuele resultaten worden verrekend met de egalisatiereserve.						

2 Openbare orde en veiligheid

Stedelijk	50005	2014	0,3	-	-0,3	-	-	-0,3	-	-
Dekking van extra kosten kledingpakket Het dekken van verplichte uniforme kleding in				Amsterdam. *Toelichting mutaties.* Conform begroting.						
Gebiedsgericht	83005	2005	0,0	-	-	-	-	-	-0,0	0,0
Vrz. Mobiele Wijkveiligheidspost Dekking leasekosten mobiele wijkveiligheidspost (inzet tbv schoon en heel stadsdeel)				*Toelichting mutaties* Deze voorziening is afgesloten en restant is vrijgevallen in 2016.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
3 Verkeer en Openbare Ruimte										
Stedelijk	63010	2014	2,0	-	-	-	-	-	-2,0	-
Voorziening renovatie riolering Voorziening ten behoeve van renovatie riolering in de toekomst. *Toelichting mutaties* De renovatievoorziening was bedoeld om de benodigde investeringspiek vanaf 2016 op te vangen. Conform afspraken in het Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2021 worden de structureel hogere investeringsuitgaven opgevangen met structurele tariefverhoging en vervalt daarmee de renovatievoorziening.										
Stedelijk	95024	2003	0,1	-	-	-	-	-	-	0,1
Brandwerende coating Piet Heintunnel Bijdrage in de vervanging van de in 1997 foutief aangebrachte brandwerende bekleding van de stalen damwand en stempelconstructie aan de oostelijke in- en uitgang van de Piet Hein tunnel. *Toelichting mutaties* Geen afwijking t.o.v. de begroting. Besteding voorziening voorzien in 2018.										
Stedelijk	95036	2001	162,0	-	-	-	-	-	-121,9	40,1
Risicofondsen N/Z-lijn Afdekking van de bouw- en VAT risico's. *Toelichting mutaties* In de Q3 rapportage Noord/Zuidlijn heeft de financiele verwerking van de nieuwe datum van exploitatie (22 juli 2018) plaatsgevonden. Binnen een gelijkblijvend totaal project-budget heeft een verschuiving ad. € 121,9 miljoen plaatsgevonden van de posten risico's en onvoorzien naar de post bouwkosten. Hiermee is dit bedrag vrijgevallen uit de voorziening en toegevoegd aan de bestemmings-reserve. Deze verschuiving is hiermee in de jaarcijfers 2016 verwerkt.										
Stedelijk	95058	2007	243,0	10,6	-12,8	-	10,8	-8,0	-	245,8
Integraal vervoerssysteem veren Langdurige exploitatie (inclusief beheer, onderhoud en vervangings-investeringen) van de veren. *Toelichting mutaties* De lagere onttrekking bedraagt € 4,8 miljoen. Dit kwam op hoofdlijnen door vertraging in de afwikkeling van de overname Noordzeekanaalveren. De in 2016 beoogde aankoop / afkoop van pontpleinen van o.a. de gemeente Velsen is vertraagd door complicaties op juridisch-notarieel vlak (€ 1,8 miljoen) en de formele aankoop van de (oude) schepen van het rijk heeft niet plaatsgevonden (€ 1,5 miljoen). Daarnaast zijn voor de vervanging van de NZK-veren in 2016 nog geen uitgaven gedaan (€ 1,5 miljoen). De dotatie betreft de rentetoevoeging. Deze wordt berekend op basis van het gemiddelde van de begin- en eindbalans. Door een lagere onttrekking is de dotatie (rentetoevoeging) hoger dan begroot.										
Stedelijk	95065	2009	0,6	0,0	-0,2	-	0,0	-0,2	-	0,4
Bijdrage OGA Fietsenstalling Zuid/WTC Bijdrage van OGA in de huurkosten van de fietsenstalling Zuid/WTC. *Toelichting mutaties* Geen afwijking t.o.v. de begroting. De dotatie betreft de actualisatie van de verwachte rente n.a.v. de actualisatie van de bijdrage van OGA in de huurkosten van de fietsenstalling Zuid/WTC. De onttrekking betreft de bijdrage van OGA in de huurkosten van de fietsenstalling Zuid/WTC t.l.v. de voorziening, die in 2019 geheel is aangewend.										
Stedelijk	95072	2013	4,4	-	-0,3	-	-	-0,4	-1,5	2,5
Sociaal Plan Cition (DIVV) Deze voorziening heeft als doel het verschil tussen het huidige loon en de inschaling in de overheid BV Cition te betalen, conform de gemaakte afspraken bij de overgang van het personeel. *Toelichting mutaties* Deze voorziening heeft als doel de loonverschillen tussen de gemeente en BV Cition te kunnen betalen conform de gemaakte afspraken bij de overgang van het personeel. Een gedeelte van de voorziening is niet meer nodig en valt vrij in 2016.										

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	95073	2013	6,6	-	-1,0	-	-	-1,3	-5,2	0,0
Voorziening Ontwikkelingen Parkeerbeheer (DIVV) Deze voorziening is bestemd voor frictiekosten bij het aanbestedingstraject van de overheid-BV Cition, conform de voordracht aan de raadsvergadering 2012/153				*Toelichting mutaties* De voorziening Ontwikkelingen Parkeerbeheer was bestemd voor frictiekosten bij het aanbestedingstraject van het parkeerbeheer. De voorziening is niet meer nodig en valt vrij in 2016.						
Stedelijk	95075	2013	0,3	-	-0,2	-	-	-0,1	-	0,1
Voorziening ontruimingskosten garages Zuid Oost Dekking ontruimingskosten parkeergarages Zuid Oost *Toelichting mutaties* De onttrekking betreft de afwikkeling van de ontruiming in 2016 van garage Daalwijk. Het saldo op 31-12-2016 bestaat uit geld voor opknapbeurten van bewonersgarages ZO (met name garage Hakfort). Uitvoering van de oorspronkelijk geplande aanpak is in 2016 opgeschort vanwege de geconstateerde slechtere bouwkundige staat van de garages dan bij de planvorming aangenomen. De gelden worden in 2017 betrokken bij de aanpak van de garages.										
Stedelijk	95078	2015	2,0	-	-	-	-	-2,0	-	-
Nadeelcompensatie parkeergarage P1 (IJsei) Vergoeding van inkomstenderving (vanaf 2010), als gevolg van werkzaamheden V&OR, aan de exploitant van betreffende parkeergarage.				*Toelichting mutaties* Door de gunstige kosten- en risico-ontwikkeling bij het project IJsei, kunnen de extra kosten voor de nadeelcompensatie van parkeergarage P1 opgevangen worden in het projectbudget. De in 2015 getroffen voorziening van € 2 miljoen is niet meer nodig en valt vrij.						
Stedelijk	374087	2014	0,2	0,3	-0,3	-	0,3	-0,3	-	0,2
Voorziening groot onderhoud Amsterdamse Bos Groot onderhoud aan wegen en fietspaden op basis Meerjarenonderhoudsplan (MOP).				*Toelichting mutaties* Dotaties en onttrekkingen nagenoeg conform begroot.						
Stedelijk	409002	1995	4,8	1,4	-0,3	-	3,1	-0,2	-	7,6
Groot onderhoud Parkeergebouwen Voorziening gevormd voor te plegen groot onderhoud. *Toelichting mutaties* Er heeft een extra dotatie van € 1.6 miljoen plaatsgevonden in verband met achterstallig onderhoud P10. Dit betreft kosten die waren opgenomen als 'nog te betalen', maar zijn gecorrigeerd en toegevoegd aan de voorziening.										
Gebiedsgericht	82010		5,5	-0,0	-	-	-	-1,5	-	4,0
Onderhoud verhardingen Planmatig en groot onderhoud en investeringen verhardingen (wegen) *Toelichting mutaties* Er is minder groot onderhoud uitgevoerd, doordat diensten en bedrijven bij een aantal deelprojecten ook werkzaamheden wilden uitvoeren en daardoor een langere procedure gevolgd moest worden. Daarnaast waren en werkzaamheden die nog niet uitgevoerd konden worden, omdat er projecten in de directe omgeving in uitvoering waren. Ook was er minder personeel beschikbaar dan gewenst.										
Gebiedsgericht	82012		0,3	-	-	-	-	-	-	0,3
Klein onderhoud plantsoenen Het dekken van kosten van klein onderhoud aan plantsoenen.				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	83008	2011	0,6	-	-	-0,6	-	-	-0,6	0,0
Vrz. 1e verstratingsgelden Aanwenden voor aangewezen verstr.gebieden, wel of niet gecombineerd met andere onderhouds- of herprofileringswerken				*Toelichting mutaties* Saldo van de voorziening is toegevoegd aan de reserve Kwaliteit Groot Onderhoud Openbare ruimte (KOR).						
Gebiedsgericht	83024	2014	0,0	0,0	-	-	0,0	-	-	0,1
VRZ Gr. Onderh. Garage Bezaanj. Deze voorziening is ingesteld voor groot onderhoud van parkeergarage Bezaanjachtplein aan de hand van een meerjarendoorkijk.				*Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Gebiedsgericht	85014	2010	0,0	-	-	-	-	-	-	0,0
Onderhoud panden Is ingesteld om de kosten die samenhangen met het uitvoeren van groot onderhoud aan panden in het bezit van het stadsdeel gelijkmatig te verdelen over een aantal begrotingsjaren. Aan de voorziening ligt een meerjarig onderhoudsprogramma ten grondslag,				dat gespecificeerd naar pand opgenomen is in de paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen in de programmabegroting *Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Gebiedsgericht	86003	2010	11,6	7,5	-18,7	-	7,4	-10,8	-	8,2
Voorziening Groot onderhoud openbare ruimte (VGO) Doel van deze voorziening is de openbare ruimte op een aanvaardbaar kwalitatief niveau te behouden.				*Toelichting mutaties* De onttrekking is lager dan begroot doordat (grote) projecten zijn doorgeschoven of later gestart en gunstige aanbestedingen hebben plaatsgevonden t.o.v. de Standaard Systematiek voor Kostenramingen.						

5 Onderwijs, jeugd en diversiteit

Stedelijk	26658	2015	-	-	-	-	-	-	-	-
Voorziening Diensten Thuis (HHT) Dekking BTW risico conform Collegebesluit.				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Stedelijk	37051	2014	0,3	-	-	-	-	-	-	0,3
Voorziening onderhoud Schooltuinen Groot en achterstallig onderhoud schooltuinen.				*Toelichting mutaties* Er heeft in 2016 geen mutatie plaatsgevonden. De uitvoering van het onderhoudsplan is vertraagd en wordt opgepakt in 2017.						
Stedelijk	38022	2014	2,0	-	-	-2,0	-	-	-2,0	0,0
Voorziening Onderwijshuisvesting PO Diverse voorzieningen Onderwijshuisvesting van de stadsdelen: Centrum 0,3 miljoen; Noord 1,1 miljoen; Nieuw West 1,2 miljoen; Zuid 0,6 miljoen. Tegenover deze voorzieningen staan diverse				verplichtingen jegens verschillende schoolbesturen. *Toelichting mutaties* De onderhoudsvoorziening Onderwijshuisvesting is conform begroting in 2016 aangewend.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	370027	1968	1,1	0,0	-	-	0,0	-0,1	-	1,1
Burgerlijke instellingen maatsch. Zorg Fonds tbv noodruftigen.				*Toelichting mutaties* Dit fonds wordt jaarlijks ingezet ter verlening van een tweetal subsidies. Dotatie is een rentetoevoeging.						
Stedelijk	373001		0,0	0,0	-	-	0,0	-	-	0,1
Onbekende gever Belegd (onderwijs)fonds				*Toelichting mutaties* De voorziening is toegenomen met de jaarlijkse renteboeking.						
Stedelijk	373002		0,1	-	-	-	0,0	-	-	0,1
Linnenbeursje Belegd (onderwijs)fonds				*Toelichting mutaties* De voorziening is toegenomen met de jaarlijkse renteboeking.						
Stedelijk	373003		0,1	-	-	-	0,0	-	-	0,1
Voormalige tussenscholen Belegd (onderwijs)fonds				*Toelichting mutaties* De voorziening is toegenomen met de jaarlijkse renteboeking.						
Stedelijk	373004		0,0	-	-	-	0,0	-	-	0,0
Openbare scholen BLO Belegd (onderwijs)fonds				*Toelichting mutaties* De voorziening is toegenomen met de jaarlijkse renteboeking.						
Stedelijk	373005		0,0	-	-	-	0,0	-	-	0,0
Ontslagen meisjes Belegd (onderwijs)fonds				*Toelichting mutaties* De voorziening is toegenomen met de jaarlijkse renteboeking.						
Stedelijk	373006		0,0	-	-	-	0,0	-	-	0,0
De Geijselaar Belegd (onderwijs)fonds				*Toelichting mutaties* De voorziening is toegenomen met de jaarlijkse renteboeking.						
Stedelijk	373007		0,0	-	-	-	0,0	-	-	0,0
Quien Belegd (onderwijs)fonds				*Toelichting mutaties* De voorziening is toegenomen met de jaarlijkse renteboeking.						
Stedelijk	374085	2013	0,1	-	-	-	0,0	-	-	0,2
Toekomstig onderhoud nieuwbouw Professor Waterinkschool Voorziening voor de toekomstig onderhoud.				*Toelichting mutaties* Conform raadsbesluit worden de jaarlijkse inkomsten gedoteerd aan de voorziening voor groot onderhoud.						
Stedelijk	374086	2014	0,0	0,0	-	-	-	-	-	0,0
Voorziening onderhoud revalidatiecentrum Mytyl/Tyltyl Voorziening vormen voor de toekomstige onderhoud.				*Toelichting mutaties* In 2016 heeft geen dotatie aan de voorziening plaatsgevonden. De dotatie aan de voorziening is afhankelijk van de inkomsten. Deze zijn in 2016 niet gerealiseerd.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	374092	2015	0,8	-	-	-	-	-0,1	-	0,7
Veilig thuis Personele frictiekosten veilig thuis				*Toelichting mutaties* Binnen 10 jaar wordt deze voorziening ingezet.						
Stedelijk	374093	2016	-	-	-	-	0,4	-	-	0,4
Onvolledige facturatie Leerlingenvervoer Sinds 2011 heeft vervoerder Connexxion verzuimd het overeengekomen tarief in rekening te brengen voor het vervoer van leerlingen.Er heeft een herberekening plaatsgevonden waardoor er in 2017 een nabetaling van +/- €600.000 wordt verwacht.				*Toelichting mutaties* In dit programmaonderdeel heeft een dotatie van € 0,4 miljoen plaatsgevonden vanwege een claim voor onvolledige facturering met betrekking tot ritten over de periode 2011-2016.						
Stedelijk	374100	2016	-	2,0	-	-	1,0	-	-	1,0
Voorziening groot onderhoud OHV Dekking (achterstallig) onderhoud (MOP) voor schoolgebouwen en gymlokalen in eigendom van de gemeente.				*Toelichting mutaties* Uit de opgestelde meerjarenonderhoudsplannen (MJOP) blijkt dat een bedrag van € 980.000 nodig is voor het onderhoud van gymlokalen en schoolgebouwen in eigen beheer van de gemeente Amsterdam. Dit bedrag is gedoteerd aan de voorziening.						

6 Welzijn, zorg en sport

Stedelijk	23018	2001	-0,0	-	-	-	-	-	-	-0,0
Amsterdamse Gezondheidsmonitor Uitvoeren vierjaarlijkse gezondheidsmonitor.				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Stedelijk	23059	2011	1,4	-	-0,3	-	0,4	-0,0	-0,4	1,5
Frictiekosten Uitplaatsing Ambulancedienst Onttrekkingen betreffen frictiekosten 2012 *Toelichting mutaties* De afrekening ambulance 2011-2015 zal naar verwachting in 2017 plaatsvinden.				De onttrekking in 2016 betreft administratiekosten. Voor een bedrag van € 0,4 miljoen worden geen kosten meer verwacht, dit bedrag is vrijgevallen. De dotatie van € 0,4 miljoen betreft een nieuw te vormen voorziening voor de afdeling MGGZ.						
Stedelijk	26064	2012	1,5	-	-	-	0,5	-	-	2,0
Voorziening Verhuiskostenvergoeding WMO Dekking kosten verhuiskosten vergoeding WMO oude jaren.				*Toelichting mutaties* Op basis van ervaringscijfers en prognose is de verhuiskostenvoorziening herijkt. Dit heeft geleid tot een dotatie van € 0,5 miljoen.						
Stedelijk	83026	2014	0,2	0,1	-	-	0,2	-	-	0,4
Vrz. groot onderhoud Noorderparkbad Groot onderhoud Noorderparkbad.				*Toelichting mutaties* Volgens het besluit over het Noorderparkbad, bedraagt de jaarlijkse dotatie €184.240.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	85010	2010	0,2	-	-	-	-	-	-	0,2
Groot onderhoud van Hogendorphal Is bestemd voor het uitvoeren van onderhoud aan de binnenkant van het Van Hogendorp Sportcentrum.				Het onderhoud is opgenomen in een Meerjarenonderhoudsprogramma. *Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Stedelijk	370026	1966	0,4	-	-	-	0,0	-	-	0,4
Verzorgingshuizen ouden van dagen Fonds tbv ouderen.				*Toelichting mutaties* Jaarlijks wordt aan dit fonds gedoteerd.						
Stedelijk	407002	2008	0,5	0,1	-	-	0,1	-	-	0,6
Groot onderhoud hallen (DAB / Sporthallen Zuid) Grot onderhoudkosten.				*Toelichting mutaties* Conform begroting.						
Gebiedsgericht	81006	2014	0,0	-	-	-	-	-	-	0,0
Sportfaciliteiten Er is sprake van eenfinancieel onzekere situatie bij de exploitant van de sportaccommodaties in Centrum. De verwachting is dat incidenteel een bijdrage moet				worden geleverd om de exploitant een financieel gezonde toekomt te kunnen bieden. *Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Gebiedsgericht	85011	2010		0,0	-	-	-	-	-	0,0
Renovatie/onderhoud Sport Het egaliseren van uitgaven voor renovatie en vernieuwing aan sportvelden en het baggeren van de bijbehorende sloten.				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Gebiedsgericht	85011	2010	0,2	-	-	-	-	-	-	0,2
Groot onderhoud Brediusbad bestemd voor het uitvoeren van onderhoud aan het casco en de installaties van het familiebad Bredius te				kunnen dekken. Hiervoor is een meerjarenonderhoudsprogramma opgesteld. *Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Gebiedsgericht	85017	2012	1,4	-	-	-	-	-	-1,4	-
Proceskosten Laan van Spartaan Dekking overmaat van proceskosten in grondexploitaties.				*Toelichting mutaties* Restant van de voorziening is vrijgevallen, project is overgedragen aan Grond en Ontwikkeling, Voorziening kan worden opgeheven.						
Gebiedsgericht	85022	2014	0,1	0,1	-	-	0,1	-	-	0,2
Groot Onderhoud Sporthal Laan van Spartaan binnenkant Is bestemd voor het uitvoeren van onderhoud aan de binnenkant van de sporthal Laan van Spartaan.				Het onderhoud is opgenomen in een Meerjarenonderhoudsprogramma. *Toelichting mutaties.* Conform begroting.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	86005	2012	0,0	0,8	-0,3	-	0,8	-	-0,2	0,6

Groot onderhoud sporthallen, parken en zwembaden
Bekostiging van periodiek onderhoud aan de sporthallen en -parken en zwembaden.

Toelichting mutaties
In de voordracht 'Vervangen sportvelden Schinkeleiland' dd 29 maart 2016 is besloten om uit de voorziening € 0,2 miljoen te laten vrijvallen en te herbestemmen voor desinvestering opgenomen in diev oordracht.

Gebiedsgericht	87007	2010	0,4	-	-	-	-	-	-	0,4

Voorziening onderhoud Bijlmer sportcentrum
Het financieren van pieken in de onderhoudsplanning.

Toelichting mutaties
Geen mutaties.

Gebiedsgericht	87008	2011	0,1	-	-	-	-	-	-	0,1

Voorziening onderhoud Bijlmersportpark
De extra middelen zijn nodig om de pieken in de onderhoudsplanning te kunnen financieren. De onderhoudsopgave zal zich met name na 2017 voordoen.

Toelichting mutaties
Geen mutaties.

7 Economie en cultuur

Stedelijk	57019	2009	0,3	-	-	-	-	-	-0,3	0,0

Microkredieten
Om kleine ondernemers te helpen die in het 'normale' financiële circuit moeilijk aan financiering kunnen komen is een microkredietenfonds ingesteld. Medio 2013 is bestuurlijk besloten het fonds voort te zetten tot en met december 2015.

Toelichting mutaties
Om kleine ondernemers te helpen die in het 'normale' financiële circuit moeilijk aan financiering kunnen komen is een microkredietenfonds ingesteld. Ultimo 2015 had de afdeling Economie een voorziening opgenomen van ca. € 0,3 miljoen en stond er tevens een vordering bij de afdeling Werk voor hetzelfde bedrag. In het kader van één Amsterdam is besloten om zowel de voorziening als de vordering vrij te laten vallen.

Stedelijk	371019	2016	-	-	-	-	0,3	-	-	0,3

Danscentrum Dansmakers Amsterdam
De gemeente Amsterdam heeft € 600.000 geinvesteerd in een productiehuis met podium Dans in de Overkant in Amsterdam-Noord. Het Storchgebouw is eigendom van Eigenhaard. De investering van € 400.000 is geactiveerd en als financieel activum op de balans van Kunst en Cultuur opgenomen. Dansmakers ontvangt subsidie uit het Kunstenplan 2013-2016 (€ 399.570 per jaar). Voor de periode 2017-2020 hebben zij een aanvraag bij het Amsterdamse Fonds voor de Kunst (AFK) gedaan van € 700.000 per jaar. In augustus heeft het AFK de subsidiebesluiten bekend gemaakt. Dansmakers ontvangt voor 2017-2020 € 155.000 per jaar (https://www.amsterdamsfondsvoordekunst.nl/toekenningen/toekenningen-vierjarige-subsidies/dansmakers-amsterdam/). En heeft aangegeven de huur vanaf 2017 niet meer te kunnen voldoen. De boekwaarde van het danspodium in het gebouw van Eigenhaard, zou hierdoor eigenlijk afgeboekt moeten worden. Eigenhaard en de gemeente zijn in overleg om het danspodium wel te behouden voor de gemeente Amsterdam. Daarom wordt het activum niet afgeboekt, maar een voorziening ingesteld. De voorziening kan de afwaardering van het activum dekken als dit in 2017 alsnog moet gebeuren omdat het podium afgebroken moet worden en/of niet meer voor dans gebruikt ondanks de inspanningen.

Toelichting mutaties
Eenmalige dotatie bij jaarrekening 2016 van € 346k. De dotatie dekt de boekwaarde van het activa in 2017 van Kunst en Cultuur.

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	84007	2004	0,6	-	-	-	0,1	-0,1	-	0,6

Verwervingsfonds CBK
Pensioenvoorziening DB leden
Toelichting mutaties

De mutaties betreffen toevoegingen en onttrekkingen van de spaartegoeden van de deelnemers. De dotaties en onttrekkingen betreffen afwikkeling spaartegoeden CBK.

Gebiedsgericht	85004		0,0	-	-	-	-	-0,0	-	0,0

Promotie markt
De voorziening betreft gelden van derden (marktkooplieden) die door het stadsdeel beheerd worden tbv promotieactiviteiten.

Toelichting mutaties
Het bedrag dat er nog staat in de voorziening, betreft promotiegeld van de B&L-markt. Omdat daar geen vereniging opgericht is, is in 2015 gestopt met het innen van promogeld en gestart met het terugbetalen van promogeld aan degenen die dit ingelegd hadden de afgelopen 10 à 15 jaar. Een aantal marktkooplieden heeft echter tot nog toe niet gereageerd, is verhuisd, of onvindbaar. Daardoor is er een restbedrag van ongeveer € 11k. Dit dient gereserveerd te blijven voor nog openstaande terugbetalingsverplichtingen.

Gebiedsgericht	87003	2013	0,0	-	-	-	-	-	-	0,0

Voorziening Promotie gelden Warenmarkt
In het tarief Warenmarkten Stadsdeel Zuidoost is een aantal jaar een promotieheffing opgenomen om de ontwikkeling van de warenmarkten te stimuleren.
Toelichting mutaties
Geen mutaties.

8 Duurzaamheid en Water

Stedelijk	53001	2005	15,7	-	-	-2,0	-	-	-1,1	14,6

Rioolrecht
Egalisatiefonds voor de tarieven rioolheffing.
Toelichting mutaties
Het doel van de egalisatievoorziening Riolering is het afvlakken van tariefschommelingen en beperken van tariefstijgingen. De mutatie betreft het saldo van de kosten voor de rioleringstaken en de inkomsten via het rioolrecht.

Gebiedsgericht	82016		0,1	-	-	-	-	-0,0	-	0,1

Sloterplas wateroverl/blauwalg
Aanpak wateroverlast Sloterpark, incl. bestrijding blauwalg

Toelichting mutaties
In 2016 zijn twee projecten uitgevoerd ter verbetering van de wateraf-voer. Het betrof verbetering doorlatendheid van de bodem en grond-werkzaamheden.

Gebiedsgericht	83009	2000	0,0	-	-	-	-	-	-	0,0

Vrz. egalisatie resultaatafwik.afvalstoffenheffing
Egaliseren stijgingen en dalingen van de afvalstoffen-heffing voor de burger.

Toelichting mutaties
Deze voorziening is reeds overgedragen aan de afdelingen Verkeer & openbare ruimte en Economie.

9 Stedelijke ontwikkeling en wonen

Stedelijk	26007	2000	5,1	0,6	-0,7	-	0,5	-0,7	-4,9	-0,0

AMH-fonds
Dekking kosten AMH

Toelichting mutaties
De voorziening komt te vervallen omdat deze niet vodoet aan de richtlijnen.

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	26053	2008	3,3	0,6	-0,8	-	0,5	-0,5	-3,2	0,0
Starterslening Dekking kosten Starterslening				*Toelichting mutaties* De voorziening komt te vervallen omdat deze niet vodoet aan de richtlijnen.						
Stedelijk	26063	2010	0,1	-	-	-	-	-0,0	-	0,1
Voorziening Nationaal Restauratie Fonds Kosten garantstelling NRF				*Toelichting mutaties* Betreft verlaging van een vordering op het NRF.						
Stedelijk	26070	2012	0,3	-	-0,0	-	-	-0,0	-	0,2
Voorziening Energieleningen Dekking kosten Energieleningen.				*Toelichting mutaties* De onttrekking betreffen de beheerskosten van het SVN.						
Stedelijk	26657	2013	3,7	-	-0,5	-	0,0	-0,4	-3,3	-0,0
Voorziening Starterslening 2013 Dekking kosten Starterslening 2013				*Toelichting mutaties* De voorziening komt te vervallen omdat deze niet aan het BBV voldoet.						
Stedelijk	31010	2004	39,0	8,5	-	-	3,8	-	-42,8	-0,0
Risico's grondexploitatie De voorziening is nodig voor de berekende tekorten van stadsdeelplannen die voor rekening en risico komen van van het Vereveningsfonds.				*Toelichting mutaties* De voorziening is conform BBV verplaatst naar debetzijde van de balans.						
Stedelijk	31011	2004	110,6	4,5	7,7	-7,7	7,1	-	-95,0	22,7
Gronddeel Stimuleringsfonds Deze voorziening is onderdeel van het Stimuleringsfonds (STIFO). Hierin zijn de door de Raad vastgestelde negatieve plannen voorzien. *Toelichting mutaties* Deze voorziening was ingesteld om bijdragen aan derden te kunnen dekken die het gevolg zijn van gemaakte afspraken. Door de opheffing van het Stimuleringsfonds en de gewijzigde BBV-regelgeving is deze voorziening grotendeels opgegaan in de voorziening plantekorten GREXen voor gemaakte afspraken. Deze externe bijdragen zijn gerelateerd aan de gebiedsontwikkeling in Amsterdam. Het gaat dan om toegezegde bijdragen aan woningcorporaties vanuit het gronddeel van het voormalige Stimuleringsfonds en bijdragen aan infrastructurele projecten, die niet door de gemeente worden uitgevoerd.										
Stedelijk	31035	2010	1,0	-	-	-	-	-	-1,0	0,0
Borgstelling leningen Triodosbank aan broedplaatsen Dekking kosten borgstelling Triodosban				*Toelichting mutaties* De voorziening komt te vervallen omdat deze niet aan het BBV voldoet.						
Stedelijk	31041	2016	-	-	-	-	-	-	-	-
Vrz grondbedrijf vreemde activiteiten Grondbedrijf vreemde activiteiten betreft kostensoorten die niet voorkomen op de kostensoortenlijst van Bro (besluit ruimtelijke ordening). Deze mogen geen onderdeel zijn van de netto contante waarde saldi van de grondexploitaties. Bij aanvang van een plan moeten deze kosten worden voorzien. *Toelichting mutaties* Geen mutaties.										

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	71007	2015	13,6	17,1	-	-	11,9	-5,3	-	20,1
Voorziening groot onderhoud gemeentelijk vastgoed Egalisatie van de jaarlijks fluctuerende kosten van groot onderhoud van het gemeentelijk vastgoed.				*Toelichting mutaties* De dotatie is conform het MOP gerealiseerd. De totale dotatie is lager dan begroot, dit werd veroorzaakt door actualisatie van het MOP en het afstoten van panden. Daarnaast wijken de gerealiseerde bedragen af door een verschuiving in de verdeling tussen Gemeentelijke Huisvesting en het Maatschappelijk Vastgoed.						
Gebiedsgericht	81003	2013	0,5	-	-0,0	-	-	-	-0,5	0,0
Voorziening grondexploitatie Ter bekostiging van restwerkplannen na afsluiting van grondexploitatieplannen.				*Toelichting mutaties* Conform besluitvorming d.d. 12-6-2016 door de gemeenteraad zijn de bestaande grondproductie gerelateerde voorzieningen bij de stadsdelen per het 1e kwartaal van 2016 overgedragen aan het Vereveningsfonds (voor zover deze betrekking hebben op de risico's en tekorten waarvoor het Vereveningsfonds risicodrager wordt).						
Gebiedsgericht	82019		-	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsplannen Het zo soepel mogelijk kunnen uitvoeren van de wettelijke taak om iedere tien jaar bestemmingsplannen te actualiseren,				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Gebiedsgericht	82023		0,7	-	-	-	-	-	-0,7	-
Risico stadsdeelprojecten Voorziening opgenomen ter afdekking van risico's op stadsdeelplannen. Geregeld per Besluit 2013/62. Drie risico's zijn afgewikkeld resteeert risico Delflandplein / Riekerhaven. *Toelichting mutaties*				Conform besluitvorming d.d. 12-6-2016 door de gemeenteraad zijn de bestaande grondproductie gerelateerde voorzieningen bij de stadsdelen per het 1e kwartaal van 2016 overgedragen aan het Vereveningsfonds (voor zover deze betrekking hebben op de risico's en tekorten waarvoor het Vereveningsfonds risicodrager wordt).						
Gebiedsgericht	83014	2008	0,4	-	-	-0,4	-	-	-0,4	0,0
Vrz. Groencompensatie Noord/Zuidlijn Verplichting van het herplanten ter vervanging van gekapte bomen rond het project Noord/Zuidlijn.				*Toelichting mutaties* Deze voorziening is omgevormd tot een reserve Groencompensatie Noord/zuid lijn.						

10 Bestuur en ondersteuning

Stedelijk	10076	2016	0,9	-	-0,1	-	-	-	-0,1	0,8
Niet opgevraagde tegoeden Op 10 september 2014 heeft de gemeenteraad besloten tot het terugbetalen van de door de gemeente opgelegde boetes over de niet-tijdig betaalde canon tijdens de Tweede Wereldoorlog				(ad € 821.017,13) en het terugbetalen van niet opgevraagde tegoeden bij de Gemeentegiro (ad € 51.078,20). Voor de uitvoering hiervan is een bedrag van € 1.000.000,- ter beschikking gesteld voor de terugbetalingen, de kosten van vervolgonderzoek en kosten van de onafhankelijke stichting die de aanvragen tot terugbetaling van de boetes en de					

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
gemeentegiro behandelt. In 2015 is de stichting van start gegaan, ook in 2016 zullen aanvragen behandelt worden. Indien niet alle bedragen worden terugge-							vraagd, zal het overige bedrag worden gerestitueerd aan één of meer (Joods(e))) goed(e) doel(en).			
Stedelijk	12003	2001	8,6	-	-	-	9,9	-0,6	-	17,9
Waardeoverdracht pensioenen (gewezen) wethouders Bekostiging van waarde-overdracht en -overname van pensioenrechten van (gewezen) wethouders.				*Toelichting mutaties* De dotatie wijkt af van de begroting vanwege een actuariele herberekening van de pensioenverplichting, waarmee een dotatie benoodigd was.						
Stedelijk	12026	2014	37,2	-	-1,3	-	7,7	-0,9	-	44,0
Pensioenfonds SD Wethouders Het afdekken van financiële risico's voor de pensioenen van voormalige wethouders.				*Toelichting mutaties* De dotatie wijkt af van de begroting vanwege een actuariele herberekening van de pensioenverplichting, waarmee een dotatie benoodigd was.						
Gebiedsgericht	82005		0,0	-	-	-	-	-	-	0,0
Voorziening Derdengelden Reserveren van geoormerkte derdengelden in één voorziening.				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Gebiedsgericht	83001	2012	0,0	-	-	-	-	-	-	0,0
Vrz. egalisatie ICT investeringsplan Investeringen in ICT (gesloten circuit tbv jaarlijkse schommelingen investeringsniveau)				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Gebiedsgericht	85009	2010	0,0	-	-	-	-0,0	-	-	0,0
Fonds Peddemors Betreft een legaat van een particulier. Doel is om jaarlijks een bedrag van circa € 5.000 beschikbaar te stellen voor activiteiten voor kwetsbare ouderen in West.				*Toelichting mutaties* Conform de doelstelling van de voorziening is € 4.500 besteed aan ouderenactiviteiten in Oud West.						
B Bedrijfsvoering										
Stedelijk	1120	2016	-	-	-	-	0,2	-	-	0,2
Voorziening Stichting Allard Pierson Het inzetten van de inkomsten van het ontvangen kapitaal ten behoeve van de stichting Allard Pierson.				*Toelichting mutaties* Het in 1929 verkregen legaat Allard Pierson wordt vanaf 2016 opgenomen onder de post voorzieningen.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	2002	2005	9,7	-	-	-	4,2	-	-	13,9
Onderhoudsfonds (DFM) Doel van de voorziening is om groot onderhoud van het stadhuis, Muziektheater, Ambtswoning en de parkeergarages mee te dekken.				vindt plaats op basis van de in de MOP opgenomen bedragen. Bij het opstellen van de begroting 2016 was nog niet voor alle panden een MOP aanwezig, waardoor er onvoldoende inzicht was in het te begroten bedrag. In 2016 is een aantal alsnog beschikbaar gekomen en zijn bedragen van de wel aanwezige MOP's geactualiseerd. Op basis hiervan heeft een dotatie plaatsgevonden.						
Toelichting mutaties Betreft de dotatie voor het Stadhuis. Deze dotatie										
Stedelijk	12005	1956	0,1	0,3	-	-	-	0,2	-	0,3
Pensioenfonds Concertgebouworkest Uitbetaling van (aanvullend) pensioen aan gepensioneerden van het Concertgebouworkest of hun nabestaanden.				*Toelichting mutaties* Dotatie is conform besluit Najaarsnota 2016.						
Stedelijk	14002	2014	8,6	-	-0,9	-	-	-0,0	-	8,5
Dekking financiële risico's (voormalig) personeel De dotatie betreft overheveling en samenvoeging voorzieningen conform raadsbesluit.				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Stedelijk	23009	2001	3,3	0,9	-0,6	-	0,9	-0,1	-	4,1
Groot onderhoud huisvesting (GGD) Egaliseren m^2 prijs panden.				*Toelichting mutaties* De onttrekking is lager dan begroot omdat werkzaamheden zijn uitgesteld tot 2017 om dan gecombineerd te worden met de grootschalige verbouwing aan de gevels van het pand Nieuwe Achtergracht 100 (hoofdkantoor GGD).						
Stedelijk	50004	2014	0,3	-	-0,0	-	-	0,1	-	0,4
Dekking van extra kosten van boventalligheid en arbeidsongeschiktheid Het dekken van salaris en WW en WIA lasten als gevolg van SPP.				*Toelichting mutaties* Betreft actualisatie van de voorziening op basis van laatste inzichten en conform de BBV richtlijnen.						
Stedelijk	50006	2014	0,1	-	-0,1	-	-	0,0	-	0,1
Dekking van bovenformatieve salarislasten bij cameratoezicht				Het dekken van bovenformatieve salarislasten bij CCTR.						
Stedelijk	71006	2015	10,9	4,5	-	-	5,3	-2,0	-	14,1
Groot onderhoud huisvesting gemeentelijk apparaat Egalisatie van de jaarlijks fluctuerende kosten van groot onderhoud van huisvesting gemeentelijk apparaat.				*Toelichting mutaties* De dotatie aan de voorziening vindt plaats op basis van de in de MOP opgenomen bedragen. In 2016 zijn de bedragen van de aanwezige MOP's geactualiseerd en daarmee een hoger bedrag dan begroot is gedoteerd.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrekkingen	Vrijval	Rekening 2016
Gebiedsgericht	81001	2013	0,6	0,4	-0,5	-	0,3	-0,3	-	0,7
Vervanging en Onderhoud beheer Werf Ter dekking van de kosten van groot- en planmatig onderhoud aan de reinigingswerf Jacob Bontiusplantsoen, zowel voor wat betreft het gebouw als voor de gebouwgebonden voorzieningen inclusief het deel dat binnen de VVE valt.				*Toelichting mutaties* In 2016 is € 0,2 miljoen minder dan begroot uitgegeven. Dit wordt verklaard door uitstel van vervanging van de wasstraat en het onderhoud aan de vloer in de zoutloods. De vloer was nog goed genoeg zodat deze niet vervangen hoefde te worden.						
Gebiedsgericht	81085	2015	0,3	-	-	-	-	-0,3	-	-
Naheffing Rijksbelastingdienst Te ontvangen naheffing RBD voor het wagenpark.				*Toelichting mutaties* De naheffing van de Belastingdienst is in 2016 ten laste van de voorziening gebracht.						

A Overzicht Algemene Dekkingsmiddelen

Stedelijk	1041	2002	23,4	-	-	-	4,8	-4,5	-7,6	16,1
Juridische risico's Het afdekken van risico's van belang bij juridische aangelegenheden				*Toelichting mutaties* De mutaties in de voorziening juridische risico's worden gezien het veelal geheime karakter niet toegelicht.						
Stedelijk	1042	1890	0,8	0,0	-	-	0,0	-	-	0,8
Sophia Augusta / Lopez Suasso Het inzetten van de renteopbrengst t.b.v. het onderhoud het woonhuis en inboedel in het museum.				*Toelichting mutaties* Jaarlijks wordt rente aan de voorziening toegevoegd.						
Stedelijk	1043	1889	0,2	0,0	-	-	0,0	-	-	0,2
Willet Holthuysen Het inzetten van de renteopbrengst t.b.v. het onderhoud het woonhuis en inboedel in het museum.				*Toelichting mutaties* Jaarlijks wordt rente aan de voorziening toegevoegd.						
Stedelijk	1116	2013	19,5	-	-2,8	-	-	-6,6	-	12,9
Voorziening exogene risico's Noord-Zuidlijn Deze voorziening dient ter dekking van mogelijke exogene risico's die zich voordoen bij de NoordZuidlijn, bedoeld om stagnatie en vertragingskosten in het project te voorkomen.				*Toelichting mutaties* De onttrekking is hoger dan begroot door facturen van het GVB die € 3,7 miljoen hoger uitvallen.						
Stedelijk	1118	2014	4,0	-	-	-	-	-	-	4,0
Voorziening Sluisjes Halfweg Voorziening ter dekking van de afkoop van € 4,0 miljoen van haar in het verleden gemaakte verplichtingen om bij te dragen aan de kosten voor een veilige afvoer van het boezemwater in het kanaal Halfweg.				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						

Voorzieningen (vervolg)

Alle bedragen in €

Voorziening Doel voorziening	ID	Jaar van ontstaan	Rekening 2015	BEGROTING 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	REALISATIE 2016 Dotaties	Onttrek-kingen	Vrijval	Rekening 2016
Stedelijk	10004	1496	0,1	-	-	-	-	-	-	0,1
Vicarygoederen Een inwoner van Amsterdam heeft tot zijn overlijden recht op (2/3) van de opbrengst van het vicarie. Na 2053 kan het B&W een andere invulling geven aan deze voorziening.				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Stedelijk	10015	1820	0,6	0,0	-	-	-	-	-0,1	0,6
Gildenfondsen Het kapitaal is eeuwigdurend uitgeleend aan het Ministerie van Financien dmv Grootboekleningen.										
Stedelijk	10016	1820	0,7	0,0	-	-	0,1	-	0,1	0,8
Liefdadigheidsdoelen De Burgemeester kan hieruit vanuit zijn functie donaties doen aan personen en/of instanties in schrijnende gevallen.										
Stedelijk	10061	2011	0,2	-	-	-	-	-	-	0,2
Voorziening naslepende kosten uit eerdere privatiseringen en verzelfstandigingen Deze voorziening is bestemd voor gehonoreerde claims van voormalig personeel GVB dat asbestklachten ondervindt.				*Toelichting mutaties* Geen mutaties.						
Gebiedsgericht	85023	2014	1,0	-	-	-	-	-1,0	-	-
BTW controle 2012 Dekking naheffing belastingdienst incl boete en rente.				*Toelichting mutaties* Afrekening van deze voorziening heeft in oktober 2016 plaatsgevonden.						
Eindtotaal			**782,8**	**60,5**	**-35,2**	**-12,7**	**83,3**	**-49,3**	**-296,2**	**520,6**

8.4 Verloopstaat ontvangen doeluitkeringen

Verloopoverzicht van de in de balans opgenomen van EU, Rijk en provincies ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel per specifieke uitkering.

Bedragen in euro Naam specifieke uitkering	Saldo 31-12-2015	Ontvangen bedragen	Vrijgevallen bedragen of terugbetalingen	Saldo 31-12-2016
Europese overheidslichamen				
AMIF programma	752.460	-	373.653	378.807
Local Welcome policies EU migrants	350.335	-	128.128	222.207
Totaal Europese overheidslichamen	**1.102.795**	**-**	**501.781**	**601.014**
Rijk				
Subsidieregeling programmafinanciering lokale luchtkwaliteits maatregelen 2008	2.107.301	-	1.871.515	235.786
Stimulering Regeling Duurzame Energieproductie	-	267	-	267
Besluit Rijksubsidiëring Instandhouding Monumenten	186.506	37.050	147.607	75.749
EFRO technische bijstand	94.761	-	94.761	-
Vooruit ontvangen bedragen Rijk en EU	1.150.807	-	1.150.807	-
COA regeling MB Amsterdam	770.000	2.282.283	2.066.570	985.713
EIF, EVF, Co financiering stadsdelen	396.910	-	296.929	99.981
Specifieke uitkering Regeling regionale aanpak voortijdig schoolverlaten 2017, RMC regio:21	-	1.800.000	-	1.800.000
Schuldhulpverlening	139.804	-	-	139.804
Inburgering	350.758	-	350.758	-
Restant overige doeluitkeringen en gebiedsgerichte activiteiten	8.335.091	-	6.551.048	1.784.043
Hervorming stedelijke vernieuwing	1.103.900	-	65.000	1.038.900
ISV	4.176.935	-	3.081.935	1.095.000
Restwerken Bos en Lommerrplein	328.303	-	76.821	251.482
ISV concerncontroller	54.579.621	2.943.810	37.967.257	19.566.174
investeringsbudget stedelijke vernieuwing	253.053	-	-	253.053
Garantiefonds microkrediet	718.177	-	26.729	691.448
Totaal Rijk	**74.691.927**	**7.063.410**	**53.747.737**	**28.007.600**

Bedragen x € 1 miljoen

Naam specifieke uitkering	Saldo 31-12-2015	Ontvangen bedragen	Vrijgevallen bedragen of terugbetalingen	Saldo 31-12-2016
Overige Nederlandse overheidslichamen				
Uitvoeringsregeling herstructurering en intelligent ruimtegebruik bedrijventerreinen Noord-Holland 2012	500.000	-	100.000	400.000
Uitvoeringsregeling herstructurering en intelligent ruimtegebruik bedrijventerreinen Noord-Holland 2012	325.000	-	325.000	-
Programma Maatschappelijke investeringen	165.600	-	-	165.600
Programma Maatschappelijke investeringen	400.000	-	-	400.000
Provincie Uitvoeringsregeling subsidie molens Noord Holland	-	5.300	-	5.300
Uitvoeringsregeling subsidie molens Noord0Holland 2015	-	5.300	-	5.300
Provincie Uitvoeringsregeling restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord0Holland 2015	-	96.744	-	96.744
EFRO IKKK	15.100	-	15.100	-
Amsterdam Bezoeken Holland Zien (ABHZ)	180.150	-	180.150	-
NFIA Investment Development	41.000	-	-	41.000
Regionaal budget Metropool Regio Amsterdam	4.749.059	448.214	-	5.197.273
Beheer en onderhoud railinfrastructuur	17.419.607	47.383.712	60.595.233	4.208.086
Meerjaren vervangingsprogramma Metro 2015-2032	17.620.995	19.304.327	28.104.606	8.820.716
Proeftuin Jeugdzorg	76.624	-	76.624	-
Planningssite BTO	30.025	-	-	30.025
Winkeltoegankelijkheid	52.680	-	-	52.680
Brede doeluitkering WMO	75.060	-	75.060	-
Woonservicewijk	18.144	-	18.144	-
WPI Armoede projecten	149.604	-	149.604	-
Overige	36.452	-	-	36.452
Provincie NH EK Atletiek 2016	220.000	-	-	220.000
Provincie NH inzake ecologische verbindingszone	6.000	-	-	6.000
HHR Rijnland inzake ecologische verbindingszone	31.100	-	-	31.100
PMI gelden	-	573.993	-	573.993
Totaal Overige Nederlandseoverheidslichamen	**42.112.200**	**67.817.590**	**89.639.521**	**20.290.269**
Totaal*	**117.906.922**	**74.881.000**	**143.889.039**	**48.898.883**

* *Totaal de in de balans opgenomen van EU, Rijk en provincies ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren*

8.5 Niet uit de balans blijkende verplichtingen

De gemeente Amsterdam is voor een aantal jaren in de toekomst verbonden aan verschillende, niet uit de balans blijkende, financiële verplichtingen. De waarde van deze niet uit de balans blijkende verplichtingen bedroeg ultimo 2016 in totaal € 1.004 miljoen. Hier onder bespreken we de belangrijkste verplichtingen.

Langlopende contracten (€ 919 miljoen)
Voorbeelden van langlopende contracten zijn langlopende huurcontracten voor panden, die de gemeente huurt, gegunde opdrachten tot uitvoering van omvangrijke investeringen in de openbare ruimte (bijvoorbeeld aanleg en herstel van wegen) en langlopende contracten in het sociale domein.

Verplichtingen uit hoofde van personeelslasten (€ 69 miljoen)
Voor de arbeidskosten gerelateerde verplichtingen met vergelijkbaar volume heeft de gemeente conform de BBV-voorschriften geen voorziening getroffen. Uitzondering op de BBV-regelgeving vormen specifieke posten voor pensioenen van bestuurders. Jaarlijks wordt een inventarisatie gemaakt van de arbeidskosten gerelateerde verplichtingen. Ultimo 2016 werden de opgebouwde rechten van het Amsterdamse personeel becijferd op € 69 miljoen.

Leasecontracten (€ 16 miljoen)
Leasecontracten zijn contracten voor het betrekken van bedrijfsauto's van leasemaatschappijen voor een periode van meerdere jaren.

De belangrijkste langlopende contracten

Bedragen x € 1 miljoen	**Contractbedrag**
Onderwijs, jeugd en zorg: contracten sociale domein (waaronder thuiszorg)	419
Metro en Tram: infrastructuur	253
Centrum Rode Loper	20
VOR Openbare ruimte	115
Grond en Ontwikkeling	40
ICT (waaronder hosting)	31
Inhuur parkeerdiensten	18
Huren van panden voor gemeentelijk gebruik	17
Overige langlopende financiële verplichtingen	6
Totaal gespecificeerd aan langlopende contracten	**919**

8.6 Kasstroomoverzicht

8.6.1 Inleiding

De functie van het kasstroomoverzicht in het jaarverslag is een verklaring te geven voor de mutatie van de post Liquide middelen in de balans. Het kasstroomoverzicht laat de herkomst en besteding van de middelen zien en geeft antwoord op de vraag welke banksaldi en liquide middelen in 2016 beschikbaar waren en op welke wijze we deze geldmiddelen hebben gebruikt. Het kasstroomoverzicht over 2016 is opgesteld volgens de indirecte methode.

8.6.2 Kasstroomoverzicht 2016

Een kasstroomoverzicht volgens de indirecte methode is opgebouwd uit drie blokken die samen de volledige balans dekken:

- kasstromen uit hoofde van operationele activiteiten
- kasstromen uit hoofde van investeringsactiviteiten
- kasstromen uit hoofde van financieringsactiviteiten

In een kasstroomoverzicht dat is opgesteld volgens de indirecte methode zijn alle transacties die leiden tot mutaties in de balans gedekt en verwerkt.

Kasstroomoverzicht	Bedragen x € 1 miljoen	
Kasstroom uit operationele activiteiten	365	
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-671	
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	334	
Mutatie geldmiddelen		**28**

Aansluiting met de balans		
Boekwaarde 31-12-2-2015 Banksaldi	-18	Passiva
Boekwaarde 31-12-2016 Liquide middelen	10	Activa
Mutatie geldmiddelen	**28**	

Toelichting
Het kasstroomoverzicht verklaart de mutatie van het saldo liquide middelen en de banksaldi op de balans.

We hebben in 2016 € 365 miljoen ontvangen uit operationele activiteiten.

De geldstroom voor de investeringsactiviteiten bedraagt € 671 miljoen (en is per saldo een uitgaande kasstroom), bestaande uit investeringen in kapitaalgoederen van € 766 miljoen en een per saldo afname van de financiële activa met € 95 miljoen, welke laatste vooral verklaard worden door de ontvangen extra aflossingen van verstrekte geldleningen aan deelnemingen ter grootte van € 60 miljoen en door geldleningen van overige verbonden partijen ter grootte van € 36 miljoen.

Voor de geldstroom die nodig was voor investeringsactiviteiten hebben we voor een bedrag van € 334 miljoen aan additionele financiering aangetrokken. Dit is de ontvangen geldstroom uit financieringsactiviteiten, waarvan het grootste deel (€ 282 miljoen) kortlopend is aangetrokken.

Kasstroom uit operationele activiteiten

De kasstroom uit operationele activiteiten geeft de kasstroom weer die voortvloeit uit de bedrijfsvoering. Voor het berekenen van deze kasstroom wordt uitgegaan van het jaarresultaat, welke gecorrigeerd wordt met:

- posten in de gemeentelijke exploitatie, die geen invloed hebben op de ontvangsten en uitgaven in het kalenderjaar (bijvoorbeeld afschrijvingen),
- mutaties in balansposten voorzieningen, waarborgsommen en voorraden
- mutaties in het werkkapitaal.

Het werkkapitaal bestaat uit uitzettingen met een rente-typische looptijd van korter dan één jaar (exclusief liquide middelen), netto-vlottende schulden (exclusief banksaldi en kortlopende leningen o/g), overlopende activa, overlopende passiva en overige vlottende passiva.

Kasstroom uit operationele activiteiten	Bedragen x € 1 miljoen	
Exploitatieresultaat		**160**
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen en afwaarderingen vaste activa	339	
Mutatie voorzieningen	-262	
Mutaties reserves (exclusief jaarresultaat 2016	38	
Mutatie waarborgsommen	-4	
		111
Mutatie voorraden		217
Mutaties in werkkapitaal:		
Mutatie uitzettingen met een rente-typische looptijd korter dan één jaar(exclusief Liquide Middelen)	-1	
Mutatie netto-vlottende schulden (exclusief banksaldi en kortlopende leningen)	47	
Mutatie overlopende activa	-74	
Mutatie overlopende passiva	-96	
Mutatie overige vlottende passiva	0	
		-83
Kasstroom uit operationele activiteiten		**365**

Kasstroom uit investeringsactiviteiten

De kasstroom uit investeringsactiviteiten geeft de kasstroom weer die voortvloeit uit de mutaties in de immateriële activa, de materiële activa en de financiële activa.

Kasstroom uit investeringsactiviteiten	Bedragen x € 1 miljoen	
Mutatie (im)materiële vaste activa		
Investeringen in (im)materiële vaste activa (incl. overdrachten)	-899	
Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa	43	
Bijdragen van derden	90	
		-766
Mutatie financiële vaste activa		
Verstrekking leningen	-49	
Aflossing leningen	128	
Desinvestering kapitaalverstrekking	6	
Correctie waardering FVA	9	
		95
Kasstromen uit investeringsactiviteiten		**-671**

Kasstroom uit de financieringsactiviteiten

De kasstroom uit financieringsactiviteiten geeft weer op welke wijze de gemeente voorziet in haar kapitaalbehoefte. Het aantrekken van geld in de vorm van obligaties of onderhandse leningen o/g leidt tot een positieve kasstroom; het aflossen van obligaties of onderhandse leningen o/g tot een negatieve kasstroom.

Kasstroom uit financieringsactiviteiten	Bedragen x € 1 miljoen
Mutatie kortlopende leningen	282
Aangetrokken leningen o/g	301
Aflossingen o/g	-248
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	**334**

Mutatie geldmiddelen

Mutatie geldmiddelen	Bedragen x € 1 miljoen
Mutatie geldmiddelen	28

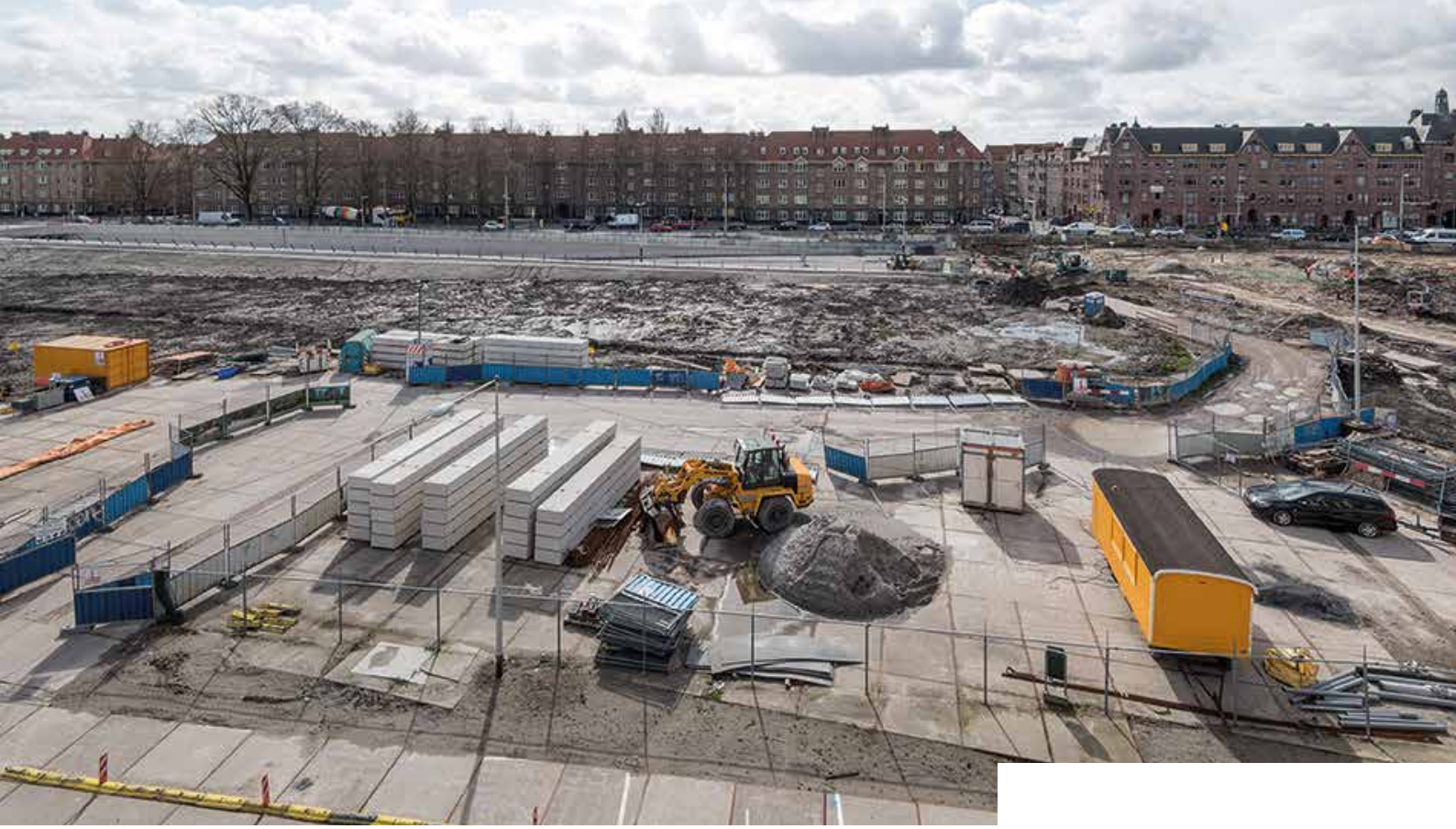

Verantwoordingsinformatie

9

Specifieke uitkeringen (SiSa-bijlage)

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017

OCW	**D1**	**Regionale meld- en coördinatiecentra voortijdig schoolverlaten** **Besluit regionale meld-**	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: D1 / 01*	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicatornummer: D1 / 02*			
			€ 2.075.915	€ 821.544			
OCW	**D1A**	Regionale maatregelen voortijdig schoolverlaten 2016 - 2021 Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten Contact gemeenten	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: D1A / 01*	Besteding aan contactschool (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: D1A / 02*	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicatornummer: D1A / 03*		
			€ 0	€ 0	€ 0		
OCW	**D9**	**Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017 (OAB)** **Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017**	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO) *Aard controle R* *Indicatornummer: D9 / 01*	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO) *Aard controle R* *Indicatornummer: D9 / 02*	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO) *Aard controle R* *Indicatornummer: D9 / 03*	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle R* *Indicatornummer: D9 / 04*	
			€ 47.726.146	€ 9.082.420	€ 1.663.574	€ 6.623.126	
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen *Aard controle n.v.t* *Indicatornummer: D9 / 05*	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid **Bedrag** *Aard controle R* *Indicatornummer: D9 / 06*	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen *Aard controle n.v.t* *Indicatornummer: D9 / 07*	Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid **Bedrag** *Aard controle R* *Indicatornummer: D9 / 08*	
		1					
		2					
		100					
OCW	**D10**	**(Volwassenen) Onderwijs 2015-2017** **Participatiewet** **Contactgemeenten**	Verstrekte uitkering (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: D10 / 01*	Besteding (jaar T) van educatie bij roc's *Aard controle R* *Indicatornummer: D10 / 02*	Besteding (jaar T) van educatie bij andere aanbieders dan roc's *Aard controle R* *Indicatornummer: D10 / 03*	Besteding (jaar T) van educatie totaal (automatisch) *Aard controle nvt* *Indicatornummer: D10 / 04*	Ten minste 50% besteed aan roc's ja/nee (automatisch) *Aard controle nvt* *Indicatornummer: D10 / 05*
			€ 6.285.310	€ 3.351.642	€ 2.703.609	**€ 6.055.251**	**ja**

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017								
			Reservering besteding van educatie in jaar T voor volgend kalenderjaar (jaar T+1) *Aard controle R* *Indicatornummer: D10 / 06*	Onttrekking besteding van educatie in jaar T van volgend kalenderjaar (jaar T+1) *Aard controle R* *Indicatornummer: D10 / 07*				
			€ 1.474.415	€ 0				
I&M	**E3**	**Subsidieregeling sanering verkeerslawaai** **Subsidieregeling sanering verkeerslawaai** **Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)**	Hieronder per regel één beschikkingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 01*	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 02*	Overige bestedingen (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 03*	Besteding (jaar T) door meerwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 04*	Correctie over besteding (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 05*	
		1	IenM/BSK-2014/237760	€ 122.710	€ 0	€ 0	€ 0	
		2						
		3						
		100						
			Kopie beschikkingsnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 06*	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicatornummer: E3 / 07*	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 08*	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 09*	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 10*	Eindverantwoording Ja/Nee *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E3 / 11*
		1	IenM/BSK-2014/237760	€ 0	€ 2.500.000	€ 0	€ 0	Ja
		2						
		3						
		100						
I&M	**E11B**	**Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) SiSa tussen medeoverheden** **Provinciale beschikking en/of verordening** **Gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr) (SiSa**	Hieronder per regel één beschikkingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E11B / 01*	Besteding (jaar T) ten laste van provinciale middelen *Aard controle R* *Indicatornummer: E11B / 02*	Besteding (jaar T) ten laste van eigen middelen *Aard controle R* *Indicatornummer: E11B / 03*	Besteding (jaar T) ten laste van bijdragen door derden = contractpartners (niet rijk, provincie of gemeente) *Aard controle R* *Indicatornummer: E11B / 04*	Besteding (jaar T) ten laste van rentebaten gemeente op door provincie verstrekte bijdrage NSL *Aard controle R* *Indicatornummer: E11B / 05*	Teruggestort/verrekend in (jaar T) in verband met niet uitgevoerde maatregelen *Aard controle R* *Indicatornummer: E11B / 06*
		1	2006-36389	€ 365.000	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
		2	2008-41069	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
		3	2009-74992	€ 2.682.014	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
		4	282342-285002	€ 400.000	€ 8.450.063	€ 0	€ 0	€ 0
		100						

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017								
			Kopie beschikkingsnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E11B / 07*	Cumulatieve besteding ten laste van provinciale middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E11B / 08*	Cumulatieve besteding ten laste van eigen middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E11B / 09*	Cumulatieve besteding ten laste van bijdragen door derden = contractpartners (niet rijk, provincie of gemeente) tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E11B / 10*	
			1	2006-36389	€ 2.540.000	€ 8.166.682	€ 0	
			2	2008-41069	€ 9.886.429	€ 2.023.697	€ 0	
			3	2009-74992	€ 23.509.980	€ 17.869.165	€ 0	
			4	282342-285002	€ 8.000.000	€ 8.450.063	€ 0	
			5					
			Kopie beschikkingsnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E11B / 11*	Cumulatieve besteding ten laste van rentebaten gemeente op door provincie verstrekte bijdrage NSL tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E11B / 12*	Cumulatief teruggestort/verrekend in (jaar T) in verband met niet uitgevoerde maatregelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E11B / 13*	Eindverantwoording Ja/Nee Als u kiest voor 'ja', betekent dit dat het project is afgerond en u voor het komende jaren geen bestedingen meer wilt verantwoorden *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E11B / 14*	
			1	2006-36389	€ 0	€ 0	Ja	
			2	2008-41069	€ 0	€ 0	Ja	
			3	2009-74992	€ 0	€ 0	Ja	
			4	282342-285002	€ 0	€ 0	Ja	
			5					
I&M	**E26**	**Spoorse doorsnijdingen, tranche 1** **Regeling eenmalige uitkeringen spoorse doorsnijdingen** **Gemeenten**	Aantal projecten (waarvoor een beschikking ontvangen is) Afspraak *Aard controle R* *Indicatornummer: E26 / 01*	Aantal afgeronde projecten (jaar T) Realisatie *Aard controle R* *Indicatornummer: E26 / 02*	Eindverantwoording Ja/Nee *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E26 / 03*			
			1	0	Nee			
I&M	**E27B**	**Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden** **Provinciale beschikking en/of verordening** **Gemeenten en Gemeenschappelijke Regelingen**	Hieronder per regel één beschikkingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van provinciale middelen	Overige bestedingen (jaar T)	**Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde bestedingen ten laste van provinciale middelen** **Indien de correctie een vermeerdering van bestedingen betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwoorde bestedingen**	**Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde overige bestedingen** **Indien de correctie een vermeerdering van bestedingen betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwoorde bestedingen**	

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017								
			Aard controle n.v.t. *Indicatornummer: E27B / 01*	*Aard controle R* *Indicatornummer: E27B / 02*	*Aard controle R* *Indicatornummer: E27B / 03*	*Aard controle R* *Indicatornummer: E27B / 04*	*Aard controle R* *Indicatornummer: E27B / 05*	
		1	461526/612451	€ 521.668	€ 1.849.551	€ 0	€ 0	
		2						
		3						
		4						
		100						
			Kopie beschikkingsnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E27B / 06*	Cumulatieve besteding ten laste van provinciale middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E27B / 07*	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E27B / 08*	Toelichting *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E27B / 09*	Eindverantwoording Ja/Nee Als u kiest voor 'ja', betekent dit dat het project is afgerond en u voor de komende jaren geen bestedingen meer wilt verantwoorden *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: E27B / 10*	
		1	461526/612451	€ 632.560	€ 2.242.711	0	Nee	
		2						
		3						
		100						
SZW	**G2**	**Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeente deel 2016** **Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.**	Besteding (jaar T) algemene bijstand Gemeente I.1 Participatiewet (PW) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 01*	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk) Gemeente I.1 Participatiewet (PW) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 02*	Besteding (jaar T) IOAW Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 03*	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk) Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 04*	Besteding (jaar T) IOAZ Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 05*	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk) Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 06*
			€ 566.230.575	€ 11.244.538	€ 21.998.622	€ 495.613	€ 2.178.345	€ 14.250
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 07*	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 08*	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk) Gemeente I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 09*	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet Gemeente I.7 Participatiewet (PW) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 10*	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk) Gemeente I.7 Participatiewet (PW) *Aard controle R* *Indicatornummer: G2 / 11*	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: G2 / 12*
			€ 3.844.730	€ 1.830.198	€ 0	€ 2.983.168	€ 0	Ja
SZW	**G3**	**Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeente deel 2016** **Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004**	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) *Aard controle R* *Indicatornummer: G3 / 01*	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) *Aard controle R* *Indicatornummer: G3 / 02*	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk) *Aard controle R* *Indicatornummer: G3 / 03*	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk) *Aard controle R* *Indicatornummer: G3 / 04*	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob) *Aard controle R* *Indicatornummer: G3 / 05*	Besteding (jaar T) Bob *Aard controle R* *Indicatornummer: G3 / 06*
			€ 4.802.687	€ 1.233.725	€ 1.978.028	€ 1.492.986	€ 344.100	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk) *Aard controle R* *Indicatornummer: G3 / 07*	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 *Aard controle R* *Indicatornummer: G3 / 08*	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee *Aard controle n.v.t.* *Indicatornummer: G3 / 09*			
			€ 0	€ 0	Ja			

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017							
VWS	**H1**	**Ministeriële regeling heroïnebehandeling** **Gemeenten**	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: H1 / 01*				
			€ 2.360.406				
VWS	**H3**	**Seksualiteitscoördinatie- en hulpverlening + aanvullende curatieve SOA bestrijding** **Subsidieregeling publieke gezondheid** **Gemeenten**	Aantal consulten (jaar T) seksualiteitshulpverlening in het verzorgingsgebied. *Aard controle D1* *Indicatornummer: H3 / 01*	Aantal gevonden SOA's (jaar T) in het verzorgingsgebied *Aard controle D1* *Indicatornummer: H3 / 02*	Aantal SOA-onderzoeken (jaar T) in het verzorgingsgebied *Aard controle D1* *Indicatornummer: H3 / 03*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: H3 / 04*	Stand Egalisatiereserve per 31 december (jaar T) *Aard controle R* *Indicatornummer: H3 / 05*
			2.130	11.187	57.169	€ 11.668.715	€ 847.547

Verantwoordings-informatie WNT

10

10 Verantwoordingsinformatie Wet normering topinkomens (WNT)

In de *Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)*, kortweg: Wet normering topinkomens, worden inkomens en ontslagvergoedingen van topfunctionarissen bij instellingen met een publieke taak, genormeerd en openbaar gemaakt. Jaarlijks worden de bezoldigingsnormen in een ministeriële regeling vastgesteld. Voor 2016 geldt als norm € 179.000.
Voor gemeenten geeft de wet specifiek aan wie als topfunctionaris wordt aangemerkt, namelijk de gemeentesecretaris en de griffier. Ook het bonusverbod en een beperkte ontslaguitkering zijn op de gemeentesecretaris en de griffier van toepassing.
Voor niet-topfunctionarissen met een dienstbetrekking schrijft de wet voor dat bezoldigingsgegevens worden gepubliceerd in het financieel verslaggevingsdocument en dat wordt gemeld als deze het wettelijke bezoldigingsmaximum overschrijden, inclusief de onderbouwing van de overschrijding. In onderstaande tabel zijn de topfunctionarissen opgenomen.

Topfunctionarissen	**Dhr. Mr. A.H.P. van Gils**	**Mw. M. Pe**
Functie	Gemeentesecretaris	Raadsgriffier
Duur dienstverband in 2016	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband in fte	1	1
Individueel WNT-maximum	€ 179.000	€ 179.000
Bezoldiging	-	-
Beloning	€ 158.164	€ 135.711
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 16.111	€ 16.144
Subtotaal	*€ 174.275*	*€ 151.855*
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-	-
Totaal bezoldiging	**€ 174.275**	**€ 151.855**

Niet-topfunctionarissen
Volgens opgave van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dienen de bezoldigingen van de functionarissen (boven schaal 16) die uit dienst zijn getreden getoetst te worden op de WNT-norm. Voor deze functionarissen is het uitgangspunt dat alle verrekeningen bij beëindiging van het dienstverband onder andere de afkoop van verlofdagen en de betaling van vakantiegelden worden meegenomen in de bezoldigingsberekening. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van deze functionarissen en de uiteindelijke afwijking ten opzichte van de WNT-norm naar rato. Deze functionarissen vallen volgens de voorwaarden van het ministerie niet boven de WNT-norm, maar er is wel een verplichting om op basis van de rekenregels deze op te nemen in de jaarstukken die betrekking hebben op het jaar van betaling, in dit geval het jaar 2016.

Functie	**Adviseur**	**Programma-manager**	**Adviseur**	**Programma-directeur**	**Adjunct directeur**
Deeltijdfactor	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Duur dienstverband in 2016	1/1 – 14/9	1/1 – 14/3	1/1 – 31/7	1/1 – 31/1	1/1 – 8/1
WNT-norm (naar rato)	125.545	35.800	103.967	15.203	3.923
b. de beloning	146.535	43.490	99.557	15.749	35.887
d. voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn	11.057	3.058	9.190	1.283	232
Totaal	157.592	46.548	108.747	17.032	36.119
Afwijking van de norm	**-32.046**	**-10.748**	**-4.780**	**-1.830**	**-32.196**

11

Bijlagen

1	Kengetal structurele exploitatieruimte	672
2	Bijlage bezuinigingsmonitor na twaalf maanden	675
3	Investeringen	687
4	Europese kerngetallen	713

11.1 Overzicht incidentele baten en lasten (kengetal structurele exploitatieruimte)

11.1.1 Structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte is een van de financiële kengetallen die in begroting en jaarstukken opgenomen moeten worden. Deze verplichting volgt uit het Besluit begroting en verantwoording gemeenten en provincies (BBV) en heeft als doel de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten te verbeteren.

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt thans het onderscheid gemaakt tussen structurele en eenmalige (incidentele) lasten en baten. Bij incidentele lasten of baten gaat het om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering en eigen belastinginkomsten. Bij structurele lasten zijn dat bijvoorbeeld de personeelslasten, kapitaallasten en bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen.

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de structurele onttrekkingen en toevoegingen aan reserves gedeeld door de totale baten (exclusief mutaties reserves) en uitgedrukt in een percentage. Voor het kengetal en de berekening daarvan verwijzen wij naar 11.1.3 Kengetal voor de structurele exploitatieruimte.

11.1.2 Overzicht incidentele baten en lasten

Bedragen x € 1 miljoen

Programma / Onderwerp		2016
Activa		
1	Archief en Basisinformatie	0,5
	Erfgoedregistratie en -gegevens	
	Referendum associatieverdrag Oekraïne	1,5
2	Bedreigde instellingen	0,2
	Budget veiligheid en openbare orde	0,1
	Top1000	1,9
	Top600	1,8
	Veiligheidskosten evenementen en manifestaties	-
3	Garageparkeren	2,8
	Groot onderhoud buurten	4,1
	Herinrichting Nieuwe Kalfjeslaan	-
	Oostveer	0,1
	Schoonmaken van de openbare ruimte	
	Sloterplas	0,6
	Veren (Oostveer)	1,3
	Werkbrigade	
4	Actualisatie budget product 172 naar werk geleiden	1,7
	Actualisatie budget product 180 werk bieden	0,3
	Armoede	20,0
	Budget Participatie	4,0
	Dagbesteding en sociale firma's	
	Educatie werkt	5,0
	Financiële bijdrage Pantar 2016 en 2017	6,5
	Schuldaanpak	2,5
	Vluchtelingen snel aan het werk	1,7

Bedragen x € 1 miljoen

	Programma / Onderwerp	2016
	Activa (vervolg)	
5	Correctie uitgenomen kapitaallasten onderwijs	-
	Jeugd 'Inkoopstrategie 2018'	-
	Jeugd 'Knelpunten wachttijden'	3,0
	Meldpunt discriminatie	0,1
	Onderwijs	14,2
6	1/3 regeling	
	Bijdrage medische dierenzorg minima en kinderboerderijen	
	Budget Maatschappelijke ondersteuning	4,0
	Hulp bij huishouden	3,0
	huurderving Olympisch stadion (EK atletiek 2016)	
	maatschappelijke opvang	0,5
	Onderzoek zedenzaak	
	Prostitutie / Stille dilemma's	0,5
7	Deltaplan Internationaal Onderwijs	-
	Evenementen	
	International trade desk	
	Monumentenzorg	
	Vluchtelingen snel aan het werk	1,0
8	Circulaire economie	0,3
	Implementatie omgevingswet	0,2
	klimaatbureau	1,0
9	Broedplaatsen	1,0
	Havenstad	1,0
	Huisvesting kwetsbare groepen en ouderenhuisvesting	1,4
	Huisvesting statushouders	2,6
	Programma Woningkwaliteit	0,1
	Stadstoezicht	
	Waterrecreatie en infrastructuur	-
	Wijkvernieuwing en -ontwikkeling	4,1
	Zelfbouw	0,6
10	Doorontwikkeling Financiële administratie (DFA)	
	Eu voorzitterschap	
	Financiën	
12	Jeugdcultuurfonds en jeugdsportfonds	
	Partiële vrijval egalisatiereserve I-middelen (egalisatiereserve Inkomensdeel en conjunctuur)	16,0
	Stad in Balans	0,3
	Stelpost investeringen onder de activeringsgrens	
	Vernieuwing erfpachtstelstel	1,5
	- Decentralisatie- en integratieuitkeringen	17,9
	- Incidentele toevoegingen aan reserves	404,9
	- Incidentele toevoegingen aan voorzieningen	-
	Totaal	**535,8**

Bedragen x € 1 miljoen

Programma / Onderwerp		2016
Incidentele baten		
4	Niet aanwenden spaarsaldo bestemmingsreserve re-integratie	2,7
	Onvoorziene baten ESF	7,6
9	Herbestemming ISV- middelen (dekking monumentenzorg)	0
	Intertemporele conpensatie reserve Bodemsanering	0
	Investeringen uit vereveningsfonds	
	Programma Woningkwaliteit	0
	Wijkvernieuwing en -ontwikkeling	4,1
10	Correctie overheveling incidentele middelen	
12	- Decentralisatie en integratieuitkeringen	17,9
	- Incidentele onttrekkingen aan reserves	513,0
	- Incidentele onttrekkingen aan voorzieningen	-
	Overige baten: Terugontvangst onjuiste betalingen (2011-2015) 0,6	
Totaal incidentele baten		**545,9**
Saldo incidentele baten en lasten		**10,1**

11.1.3 Kengetal voor de structurele exploitatieruimte

Bedragen x € 1 miljoen

Programma / Onderwerp		2016
Berekening kengetal voor de structurele exploitatieruimte		
A	Lasten structureel (exclusief toevoegingen reserves)	5.396
B	Baten structureel (exclusief onttrekkingen reserves)	5.845
C	Structurele toevoegingen (lasten)	781
D	Structurele onttrekkingen (baten)	483
	Baten totaal	6.873
	Structurele onttrekkingen aan reserves	483
	Incidentele onttrekkingen aan reserves	513
E	Gerealiseerde Baten (Incidenteel en structureel, exclusief onttrekkingen aan reserves)	5.877
Kengetal	**Structurele exploitatie ruimte [(B-A)+(D-C)] / E x 100% =**	**2,6%**

11.2 Bezuinigingsmonitor na twaalf maanden

Bedragen x € 1 miljoen

Nr	Maatregel	Besluit	Bedrag 2016	Portefeuillehouder
1	ICT (ICT Centraal + applicatierationalisatie)	Slagvaardige overheid / Inzet op Herstel	3,5 14,4	Choho
2	Invoeren betaald parkeren in het Amsterdamse Bos	Inzet op Herstel 2	0,6	Choho
3	Maatregel 1+4 Sociaal domein	1 Stad 1 Opgave	2	Van der Burg
4	Maatregel 5+6 Ruimtelijke ordening	1 Stad 1 Opgave	16,3	Van der Burg
5	Maatregel 12 Dienstverlening	1 Stad 1 Opgave	9,9	Choho
6	Maatregel 16 Toezicht	1 Stad 1 Opgave	4,5	Van der Laan
7	Inkoop	Bestuursopdracht	45	Litjens
8	Slagvaardige Overheid	Bestuursopdracht	20	College
Totaal			**116,2**	

11.2.1a Slagvaardige overheid / ICT Centraal

Portefeuillehouder	Wethouder Choho
Oorsprong maatregel	Inzet op Herstel
Status maatregel	**GROEN** Uitvoering volgens plan (geen/laag risico)

Doel / korte omschrijving van de maatregel
Het programma ICT Centraal migreert de gemeentelijke ICT van decentrale omgevingen naar één gemeentelijke ICT-infrastructuur met één beheerorganisatie. Onderdelen hiervan zijn de uitrol van een gestandaardiseerde stadsbrede digitale werkplek, het verhuizen en ontmantelen van decentrale datacenters naar twee centrale datacenters en centralisatie van het ICT-personeel bij de rve ICT.

Financiële taakstelling
2016: € 3,5 miljoen
2017: € 5,7 miljoen
De eerdere taakstelling ICT Centraal (in het kader van Inzet op Herstel 1) van € 7 miljoen is gerealiseerd. Daar bovenop is in 2015 op basis van de herijkte businesscase ICT Centraal een aanvullende taakstelling in het kader van Slagvaardige Overheid opgelegd die oploopt tot € 5,7 miljoen in 2017.

Aanpak in stappen
Het programma ICT Centraal migreert de huidige decentrale ICT naar een centrale stadsbrede ICT. Dit betreft op hoofdlijnen de onderstaande sporen:

- De uitrol van een gestandaardiseerde stadsbrede digitale werkplek, waarop naast de kantoorautomatiseringsapplicaties ook de businessapplicaties worden ontsloten;
- Het verhuizen van de servers en de businessapplicaties die daarop draaien van de huidige (vijftig) decentrale datacenters naar één van de twee centrale datacenters van de stad;
- Het ontmantelen van de achtergebleven vijftig datacenters van diensten en stadsdelen;
- Instromen decentraal automatiseringspersoneel bij de rve ICT;
- Centralisatie van de decentrale ICT middelen (budget en ICT activa) naar de rve ICT.

Bovenstaande activiteiten worden in de periode 2013-2016 per stadsdeel en rve uitgevoerd tot dat alle gemeentelijke onderdelen op de centrale gemeentelijke ICT-infrastructuur zitten.

Behaalde resultaten
Tot en met 2015 zijn er 33 migraties voor de rve's en stadsdelen afgerond waarbij circa 12.000 ADW useraccounts zijn gemigreerd, 10 decentrale datacenters opgeruimd en er zijn 67 medewerkers (65,1 fte) ingestroomd bij de rve ICT.

Beoogde resultaten 2016 en verder
In 2016 zijn er 24 migraties voor de rve's en stadsdelen afgerond waarbij circa 8.500 ADW useraccounts zijn gemigreerd, 28 decentrale datacenters opgeruimd en er zijn 27 medewerkers ingestroomd bij de rve ICT.
Per ultimo 2016 zijn er zijn er totaal 57 migraties voor de rve's en stadsdelen afgerond waarbij circa 20.000 ADW useraccounts zijn gemigreerd, 38 decentrale datacenters verhuisd naar de centrale datacenters en ontmanteld en er zijn 94 medewerkers (93,4 fte) ingestroomd bij de rve ICT. In de periode t/m 1-5-2017 rond het programma ICT Centraal restpunten, overdracht naar rve ICT, afbouw programmacapaciteit en de decharge af.
De taakstelling tranche 2017 (€ 2,2 miljoen) wordt gerealiseerd d.m.v. verlaging van het structurele budget 2017 van de rve ICT in de begroting 2017.

Wordt de taakstelling 2016 100% gerealiseerd?
Ja

Risico's
Realisatie van ICT Centraal parallel aan de uitvoering van applicatierationalisatie en het stedelijk programma organisatieontwikkeling, dus in een complexe omgeving.

Beheersmaatregelen
Het programma ICT Centraal valt onder de regeling risicovolle projecten waarbij er 4-maandelijks over de voortgang wordt gerapporteerd aan het GMT, het College van B en W en de Raadscommissie.
- Incompliancy voor bedrijfsapplicaties is doorbelast naar de IVE van de rve's en stadsdelen;
- Noodzakelijke investeringen voor de migrerende rve's en stadsdelen als gevolg van het opheffen van incompliancy voor decentrale ICT infrastructuur worden door de rve ICT afzonderlijk verantwoord in haar bestuurlijke rapportages en afgestemd met DMC. De rve ICT heeft de noodzakelijke investeringen voor incompliancy opgelost binnen de reguliere begroting door vervangings-investeringen te herfaseren.

Worden er frictiekosten gemaakt?
Ja

Zo ja, hoeveel en waarom? En hoeveel hiervan kan zelf binnen de huidige begroting worden gedekt?
De kosten voor frictie en opleidingen worden conform college- en raadsbesluit gedekt uit de reserve Frictiekosten (€ 4,5 miljoen). In 2016 is er voor € 1,9 miljoen aan frictiekosten gemaakt. Vanaf 2014 tot en met ultimo december 2016 is in totaal voor € 3,4 miljoen aan frictiekosten gerealiseerd in verband met ICT Centraal.

Er zijn totaal per ultimo december 2016 13 medewerkers bovenformatief verklaard waarbij voor 9 medewerkers herplaatsing of uitstroom is gerealiseerd.
Op basis van de huidige situatie lopende de frictiekosten nog door na het einde van het programma ICT Centraal. Oorzaken zijn dat trajecten voor in 2015 en 2016 ingestroomde medewerkers nog doorlopen in 2017. Kosten voor bovenformatief verklaarde medewerkers, waaronder de wettelijke WW kosten, kunnen doorlopen tot maximaal 2021.
Bij de Voorjaarsnota 2017 zal worden beoordeeld welke deel van het resterende frictiebudget € 1,1 miljoen nog benodigd is voor het dekken van deze kosten. De realisatie, vooruitzichten en bijbehorende (financiële) consequenties worden na afronding van het programma ICT Centraal vanuit de rve ICT in de reguliere P & Cyclus geactualiseerd, verantwoord en afgestemd met DMC.

11.2.1b Inzet op herstel 1 ICT Maatregel Applicatierationalisatie

Portefeuillehouder	Wethouder Choho
Oorsprong maatregel	Inzet op Herstel 1
Status maatregel	**GROEN** Uitvoering volgens plan (geen/laag risico)

Doel / korte omschrijving van de maatregel
De vier clusters en de stadsdelen dienen in 2015 een structurele besparing van € 5,4 miljoen en in 2016 van € 9,0 miljoen te realiseren op het applicatielandschap en het bijbehorende personeel (totaal € 14,4 miljoen). Besparingen in de organisatie naar aanleiding van het realiseren van nieuwe applicaties (digitalisering lijnprocessen) mogen ook ingediend worden om de besparingen te realiseren. Daarbij moet het aantal applicaties teruggebracht worden van 4950 naar 2350.

Financiële taakstelling
2015: € 5,4 miljoen (gerealiseerd)
2016: € 14,4 miljoen (gerealiseerd)

Bedragen x € 1.000

	2015	2016	Totaal
Bedrijfsvoering	539	1.056	1.595
Dienstverlening & Informatie	916	1.791	2.707
Ruimte & Economie	932	1.824	2.756
Sociaal	1.795	3.512	5.307
Stadsdelen	418	817	1.235
Reeds bespaard (ICT-infrastructuur)	800	0	800
Totaal	**5.400**	**9.000**	**14.400**

Bij de Begroting 2014 is een extra besparing gerealiseerd op ICT infrastructuur van € 0,8 miljoen. Hierbij is door het college besloten dat deze extra besparing ingeboekt mag worden als bijdrage aan de realisatie van de taakstelling die via applicatierationalisatie gerealiseerd moet worden.

Aanpak in stappen
Elk cluster heeft een projectleider applicatierationalisatie die verantwoordelijk is voor het opstellen van plannen om applicaties te reduceren. Deze plannen worden door de stedelijke directeur ter vaststelling aan het GMT voorgelegd. De clusters rapporteren periodiek aan de CIO over de voortgang. Daarnaast zorgt het programma ICT Centraal voor het uitzetten van applicaties doordat applicaties (in afstemming met de te migreren organisaties) niet meegenomen worden bij de migratie naar de centrale omgeving.

Behaalde resultaten
De applicatierationalisatie heeft er toe geleid dat het aantal applicaties is gereduceerd van 4.950 tot 2.237. Verdere uitvoering van de plannen zal dit aantal nog iets meer reduceren. De doelstelling was het aantal applicaties terug te brengen tot 2.350 applicaties en is dus gerealiseerd. Hiermee is ook de bijbehorende structurele taakstelling van € 9 miljoen door de clusters en stadsdelen gerealiseerd.

Beoogde resultaten 2016 en verder
Doelstelling is om het aantal applicaties verder te reduceren tot een maximum aantal van 2350 applicaties. Daarbij dienen de clusters en de stadsdelen gezamenlijk € 9,0 miljoen aan besparingen te realiseren op applicaties, bijbehorend IV-personeel of besparingen in de lijn organisatie naar aanleiding van digitaliseringstrajecten.

Wordt de taakstelling 2016 100% gerealiseerd?
De stedelijk directeuren sturen op de realisatie van de taakstelling in 2016. DMC en CIO monitoren de voortgang hierop respectievelijk financieel en inhoudelijk.
Het programma applicatierationalisatie valt onder de regeling risicovolle projecten waarbij 4-maandelijks over de voortgang wordt gerapporteerd aan het GMT, het College van B en W en de Raadscommissie.

Risico's
De taakstelling is volledig ingeboekt bij de IV eenheden c.q. bij de rve's of stadsdelen. Het risico doet zich voor dat een clusterbegroting op onderdelen wordt overschreden. Indien van toepassing zal hierover door de betreffende vakwethouder moeten worden gerapporteerd in het kader van de P&C cyclus (najaarsnota en rekening).

Beheersmaatregelen
Stedelijke directeuren sturen op realisatie van de taakstelling in 2016. DMC en CIO monitoren de voortgang hierop respectievelijk financieel en inhoudelijk.

Worden er frictiekosten gemaakt?
Nee

11.2.2 Inzet op herstel 2 Invoeren betaald parkeren in het Amsterdamse Bos Applicatierationalisatie

Portefeuillehouder	Wethouder Choho
Oorsprong maatregel	Inzet op herstel 2
Status maatregel	**ROOD** Bezuinigingsbedrag wordt niet gerealiseerd volgens planning.

Doel / korte omschrijving van de maatregel
Verhoging inkomsten door invoeren betaald parkeren in het Amsterdamse Bos.

Financiële taakstelling
2016: € 0,6 miljoen (structureel)
2017: € 0,6 miljoen

Aanpak in stappen
1 Op 10 juni 2015 is in de raad de voordracht (nr. 382) voor het beschikbaar stellen van een krediet ten behoeve van invoeren van betaald parkeren per 31 augustus 2015 in het Amsterdamse Bos vastgesteld. Hierbij werd kennis genomen van de gedeeltelijke realisatie van de taakstelling voor een bedrag van € 211.000. In deze vergadering is ook motie 560 (Shahsavari-Jansen/ Toonk/ Vroege) aangenomen betreffende gratis parkeren bij de entree van het Amsterdamse Bos. Hiermee werd het college verzocht het mogelijk te maken dat de eerste drie uur parkeren gratis zou zijn. In de Voorjaarsnota 2017 wordt voorgesteld om de gederfde inkomsten door de aangenomen motie (€ 100.000) ten koste van het Stedelijk Mobiliteitsfond te brengen.
2 Rve Parkeren heeft de resterende opbrengst, door het aanvaarden van motie 560, begroot op € 45.000 voor 2017. De niet gerealiseerde inkomsten bedragen daardoor € 555.000. Het voorstel is om het niet-gerealiseerde bedrag van € 555.000 binnen de bestaande begroting van de gemeente op te vangen. Omdat dit binnen programmaonderdeel 3.5 niet mogelijk is, is het voorstel om daarbij te zoeken naar een oplossing binnen andere programma's.

Behaalde resultaten
2016: € 0

Beoogde resultaten 2016 en verder
2017: € 45.000
2018 e.v. : € 90.000

Wordt de taakstelling 2016 100% gerealiseerd?
Nee, de taakstelling wordt in het geheel niet gerealiseerd.

Indien nee, welk bedrag niet en met welke reden? En wat is het alternatieve bezuinigingsvoorstel?
1 600.000 (2016 geheel, zie bovenstaande redenen). De resterende € 555.000 (2017) en € 510.000 (vanaf 2018) had in gevolge het dictum van bovengenoemde motie 560 gedekt moeten worden uit het mobiliteitsfonds. Wethouder Choho en wethouder Litjens hebben op 21 juni 2016 vastgesteld dat het eerste deel van de motie 'invoeren van eerste drie uur gratis parkeren in het entreegebied' kon worden uitgevoerd, maar dat dekking uit het mobiliteitsfonds niet in overeenstemming met de spelregels was en daardoor niet deugdelijk.
2 Tevens is door beide wethouders kennis genomen van het feit dat het Bos zich door minimaal budget vooral richt op haar wettelijke zorgplicht. Er is geen alternatieve bezuinigingsmogelijkheid.
3 De rve Parkeren heeft een projectleider benoemd en projectgroep gevormd om de daadwerkelijke invoering en uitvoering van het betaald parkeren te realiseren onder verantwoordelijkheid van dit bedrijfsonderdeel;
4 De planning is thans dat het betaald parkeren-regime op de hoofdentree van het Amsterdamse Bos medio 2017 van start gaat.

Risico's
Verbreding van het betaald parkeren is op grond van de publiekrechtelijke bevoegdheid mede afhankelijk van instemming van de gemeente Amstelveen.

Beheersmaatregelen
Met de gemeente Amstelveen is bestuurlijk afgesproken dat een verdere uitbreiding van het betaald parkeren binnen het Amsterdamse Bos een optie is als de bezettingsgraad op de andere parkeerterreinen de 90% bereikt. De Amsterdamse Bosorganisatie organiseert periodieke metingen om de parkeerdruk op de overige parkeergelegenheden te monitoren.

Worden er frictiekosten gemaakt?
Nee

Zo ja, hoeveel en waarom? En hoeveel hiervan kan zelf binnen de huidige begroting worden gedekt?
2016: € 0,60 miljoen
2017: € 0,55 miljoen
2018: € 0,51 miljoen
Er is geen dekkingsmogelijkheid binnen de begroting van het Amsterdamse Bos. Ook zonder rekening te houden met de taakstelling overschrijden de kosten van beheer en onderhoud van het Amsterdamse Bos de begroting.

11.2.3 1 Stad 1 Opgave - Maatregel 1+4 Sociaal domein

Portefeuillehouder	Wethouder Van der Burg
Oorsprong maatregel	1 Stad 1 Opgave
Status maatregel	**ROOD** Bezuinigingsbedrag wordt niet gerealiseerd volgens planning.

Doel / korte omschrijving van de maatregel
De maatregelen zijn bezuinigingen voor het sportdomein waarbij uitvoering van het advies van Herinrichting Sport. Bij Sport dient € 2 miljoen te worden bezuinigd; € 0,3 miljoen is in 2014 en 2015 taakstellend opgenomen in de begroting. De resterende bezuiniging van € 1,7 miljoen maakt deel uit van de herinrichting sport.

Financiële taakstelling
2014: € 0,3 miljoen
2016: € 2 miljoen
2017: € 2 miljoen
2018: € 2 miljoen

Aanpak in stappen
In de overgenomen begroting van de stadsdelen was een taakstelling van € 0,8 miljoen al ingeboekt. De overige € 1,2 miljoen wordt gerealiseerd door:
- Het verbeteren en optimaliseren van de personeelsbezetting
- Het efficiënter organiseren van de verhuur van sportaccommodaties door een centraal verhuurloket
- Gezamenlijke inkoop
- Vaststellen van uniforme tarieven
- Het ontdubbelen van functies o.a. door afwegingen over vacaturestellingen bij personeelsverloop

Behaalde resultaten
Op 8 maart 2016 heeft het College definitief besloten over de herinrichting sport. Kern van dit besluit is dat sport wordt gecentraliseerd met uitzondering van sportstimulering. Dit besluit is met terugwerkende kracht ingegaan per 1 januari 2016. In navolging van dit besluit is bij de najaarsnota 2016 de begroting ook gecentraliseerd.
Naar nu blijkt kennen de overgedragen begrotingen vanuit de stadsdelen een overschrijding van per saldo €3,2 miljoen. Dit betreft vooral uitgaven op inhuur en onderhoud.
De begroting is pas bij de Najaarsnota 2016 overgegaan (in december 2016 verwerkt in AFS). Bovendien kon de Rve pas vanaf eind augustus zelf inkopen en factureren.
De taakstelling op personeel is dan ook niet gehaald. De totale overschrijding op personeel van Sport bedraagt € 0,7 miljoen. Dit is wel binnen de toegestane overschrijding van € 1,1 miljoen voor zowel 2016 als 2017, zoals genoemd in het collegebesluit van 8 maart 2016.

Beoogde resultaten 2016 en verder
Pas bij het opstellen van de jaarrekening 2016 is daadwerkelijk inzichtelijk geworden waar de tekorten zitten, waar overschrijdingen zijn en waar kansen liggen. Een aantal overschrijdingen is incidenteel en een aantal begrotingsposten komt nog over van de stadsdelen.
Begin 2017 wordt de definitieve balans opgemaakt, wat vervolgens bij de Voorjaarsnota 2017 zal leiden tot een aantal budgettair neutrale voorstellen.
Naast de hiervoor geschetste problematiek komt in 2017 ook nog circa €0,5 miljoen aan nog niet ingevulde taakstellingen over vanuit de stadsdelen.

Wordt de taakstelling 2016 100% gerealiseerd?
Nee, zoals vermeld is de totale overschrijding op Sport € 3,2 miljoen. Bij de Voorjaarsnota 2017 zullen voorstellen gedaan worden hoe hier mee om te gaan.
Indien nee, welk bedrag niet en met welke reden? En wat is het alternatieve bezuinigingsvoorstel?
De analyse is gemaakt. Bij de Voorjaarsnota 2017 volgt een nader voorstel hoe hier mee om te gaan.

Risico's
Dat ondanks de beheersmaatregelen de taakstelling niet wordt gehaald.

Beheersmaatregelen
- Analyse van de jaarrekening 2016 geeft inzicht waar de overschrijdingen zitten. Daar op sturen en zo veel mogelijk budgettair neutraal wijzigingen in de begroting doorvoeren
- Overdracht nog van een aantal begrotingsposten van de stadsdelen waardoor meer financiële ruimte wordt gecreëerd (daar tegenover staat wel dat nog circa €0,5 miljoen aan niet ingevulde taakstellingen overkomt vanuit de stadsdelen)
- Sportpunt optimaliseren zodat meer inkomsten kunnen worden gerealiseerd
- Analyseren en omzetten van contracten van exploitanten van sportaccommodaties met een open einde regeling die zijn overgekomen van stadsdelen. Doel: subsidierelatie zonder open einde regeling. Effect op zijn vroegst in 2018
- Worst case scenario: stoppen met bepaalde activiteiten om taakstelling te realiseren.

Worden er frictiekosten gemaakt?
Nee

11.2.4 1 Stad 1 Opgave - Maatregel 5+6 Ruimtelijke ordening

Portefeuillehouder	Wethouder Van der Burg
Oorsprong maatregel	1 Stad 1 Opgave
Status maatregel	**GROEN** Uitvoering volgens plan (geen/laag risico)

Doel / korte omschrijving van de maatregel
De werkprocessen in de ruimtelijk economische sector worden slimmer ingericht en verantwoordelijkheden worden duidelijker benoemd. Hiermee wordt beter gebruik gemaakt van de aanwezige kennis en kunde. De organisatie gaat vraaggericht werken voor burgers en bestuur tegen minder kosten. (Vooronderstelling was bij gelijkblijvend areaal)

Financiële taakstelling
2015: € 16,3 miljoen
2016: € 16,3 miljoen
2017: € 16,3 miljoen
2018: € 16,3 miljoen

Aanpak in stappen
1 Met de reorganisatie van de stad per 1-1-2015 een groot deel van de taakstelling (€ 13,6 miljoen) realiseren door werkprocessen in de ruimtelijk economische sector slimmer in te richten door bundeling expertise processen.
2 Voor de invulling van het resterende deel van de maatregel € 2,7 miljoen betreffende formatieplaatsen (33 fte) vanuit stadsdelen zonder budget overdragen aan het cluster Ruimte en Economie, waarbij het cluster drie jaar de tijd krijgt om deze medewerkers te laten uitstromen, waarbij de kosten worden gedekt uit de frictiereserve 1Stad 1Opgave.
3 De nieuwe werkwijzen vanaf 1-1-2015 van het cluster Ruimte & Economie in samenspel met de nieuwe werkwijzen van overige onderdelen van de stad bezien. Zoals rond de opdrachtgevers-budgetten met de stadsdelen.
4 Invullen van het resterende deel van de taakstelling op de plaatsen waar nog efficiency te behalen is.

Behaalde resultaten
Bezuinigingen zijn vanaf 2014 structureel gerealiseerd voor de centrale stad voor een bedrag van € 13,6 miljoen. Het resterende aandeel van de stadsdelen (€ 2,7 miljoen) is per 1 januari 2015 overgedragen aan de centrale stad en in 2015 en 2016 conform afspraak ten laste van de reserve frictiekosten gebracht.

Resultaten 2017 en verder
Door de groei van de stad blijkt het niet mogelijk om direct en via natuurlijk verloop het resterende deel van de taakstelling te realiseren. Er is daarom gezocht naar andere efficiency-mogelijkheden.

Indien nee, welk bedrag niet en met welke reden? En wat is het alternatieve bezuinigingsvoorstel?
Door de groei van de stad was het niet mogelijk om voor het resterende deel al in 2016 extra efficiency te realiseren. Besluitvorming over het ten laste brengen van de frictiekostenreserve vindt plaats bij de jaarrekening.

Risico's
Structureel is de realisatie van de taakstelling geen risico. De efficiency moet te behalen zijn. Er werd bij de besluitvorming in 2014 al wel rekening gehouden met een incidenteel effect een aantal jaar met een beroep op de frictiekostenreserve.

Beheersmaatregelen
Geen beheersmaatregelen nodig voor structurele realisatie van taakstelling.

Worden er frictiekosten gemaakt?
Ja

Zo ja, hoeveel en waarom? En hoeveel hiervan kan zelf binnen de huidige begroting worden gedekt?
Bij de Jaarrekening 2014 is besloten de vertraging in de realisatie van de taakstelling te betrekken bij de aanspraken op de frictiekosten reserve 1Stad 1Opgave. Voor 2016 kan € 0,3 miljoen gedekt worden door een onderschrijding op de clusterstaf. Voor € 2,4 miljoen wordt conform afspraak een beroep gedaan op de reserve frictiekosten.

11.2.5 1 Stad 1 Opgave - Maatregel 12 Dienstverlening

Portefeuillehouder	Wethouder Choho
Oorsprong maatregel	1 Stad 1 Opgave
Status maatregel	**GROEN** Uitvoering volgens plan (geen/laag risico)

Doel / korte omschrijving van de maatregel
Dienstverlening is gemeentebreed gestandaardiseerd. Bij de vernieuwde dienstverlening is het uitgangspunt dat tegelijk met de vernieuwing van het dienstverleningsconcept, de kosten voor dienstverlening kunnen worden verlaagd.
Om dit mogelijk te maken zijn alle gemeentelijke dienstverleningsactiviteiten, evenals beleidsontwikkeling, afspraken en regelgeving hierover, ondergebracht onder één organisatie: rve Dienstverlening. Het vernieuwde dienstverleningsconcept omvat functies die door stadsdelen en resultaatverantwoordelijke eenheden worden uitgevoerd en geldt voor alle kanalen: stadsloketten, telefonie en online.

Financiële taakstelling
2015: € 9,9 miljoen
2016: € 9,9 miljoen
2017: € 9,9 miljoen
2018: € 9,9 miljoen

Aanpak in stappen
1 Businesscase
2 Uitrol businesscase 2014
3 Begroting 2015
4 Budgetbrieven 2015

Behaalde resultaten
Binnen portefeuille Dienstverlening is deze maatregel voor een bedrag van € 9,9 miljoen structureel gerealiseerd.

Beoogde resultaten 2016 en verder
Niet van toepassing

Wordt de taakstelling 2016 100% gerealiseerd?
Ja. De taakstelling is bij de Voorjaarsnota 2015 bijgesteld van € 10,6 miljoen naar € 9,9 miljoen.

Risico's
Geen

Worden er frictiekosten gemaakt?
Ja

Zo ja, hoeveel en waarom? En hoeveel hiervan kan zelf binnen de huidige begroting worden gedekt?

In navolgende tabel zijn de frictiekosten en de dekking van deze frictiekosten opgenomen.
Ook de overschrijding is in deze tabel opgenomen.

Bedragen x € 1 miljoen

Totaal Frictiekosten 1Stad1Dienstverlening	**5,1**
Dekking uit frictiekostenbudget	
■ Beschikbaar restant 2015 (uit: Eindrapportage RRP 1S1D)	1,8
■ Gerapporteerd in VJN 2016	2,6
■ Gerapporteerd in NJN 2016	0,5
Totaal	4,9
Totaal Overschrijding	**0,2**

11.2.6 1 Stad 1 Opgave - Maatregel 16 Toezicht

Portefeuillehouder	Burgemeester Van der Laan
Oorsprong maatregel	1 Stad 1 Opgave
Status maatregel	**ROOD** Bezuinigingsbedrag wordt niet gerealiseerd volgens planning

Doel / korte omschrijving van de maatregel
De handhavingscapaciteit wordt meer flexibel en efficiënt ingezet. De keten van de 'wegsleep' wordt verbeterd en meer kostendekkend gemaakt. De bezuiniging wordt gerealiseerd door onder andere: betere samenwerking, informatie gestuurd handhaven (IGH), bestuurlijke strafbeschikking (BSB), slimmer roosteren en productiviteitsverhoging.

Financiële taakstelling
2015 € 4,5 miljoen
2016 € 4,5 miljoen
2017 € 4,5 miljoen
2018 € 4,5 miljoen

Aanpak in stappen
De bezuiniging wordt gerealiseerd door onder andere: betere samenwerking, informatie gestuurd handhaven (IGH), bestuurlijke strafbeschikking (BSB), slimmer roosteren en productiviteitsverhoging.

Behaalde resultaten
Er is in 2015 € 3,1 miljoen structureel gerealiseerd.

Beoogde resultaten 2016 en verder
De totale besparing wordt gerealiseerd, behoudens € 1,4 miljoen.

Wordt de taakstelling 2016 100% gerealiseerd?
Nee

Indien nee, welk bedrag niet en met welke reden? En wat is het alternatieve bezuinigingsvoorstel?
€ 1,4 miljoen in 2016 (en 2015) is niet gerealiseerd door de afschaffing van de pv-vergoeding (landelijke regeling) per 1 januari 2015. In het kader van Slagvaardige Overheid (SO) is op 5 januari 2017 de bestuurlijke boete overlast geïntroduceerd als alternatief. Dat bedrag is echter opgevoerd bij SO.

Risico's
Per 1 januari 2015 is de vergoeding voor de BSB door het Rijk afgeschaft. Hiermee komt de bezuiniging onder deze maatregel te vervallen.

Beheersmaatregelen
Indien er bestuurlijk gekozen wordt om het wegvallen van de pv-vergoeding op te vangen met het gebruik van de bestuurlijke boete overlast moet de productie t.o.v. 2014 worden verdubbeld om dit te kunnen realiseren. Dit wordt gelet op o.a. de capaciteitsproblemen bij de handhaving openbare ruimte als niet realistisch gezien.

Worden er frictiekosten gemaakt?
Ja

Zo ja, hoeveel en waarom? En hoeveel hiervan kan zelf binnen de huidige begroting worden gedekt?
Bij invoering van bestuurlijke boete overlast zijn investeringen van circa € 0,15 miljoen nodig.
De frictiekosten zijn opgevoerd in het kader van Slagvaardige Overheid.

11.2.7 Bestuursopdracht: Inkoop

Portefeuillehouder	Wethouder Litjens
Oorsprong maatregel	Financiële bestuursopdracht coalitieakkoord 2014-2018
Status maatregel	**GROEN** Vraagt voortdurende aandacht. Omvangrijke, complexe opgave; onzekere variabelen, grote maatschappelijke, politieke en organisatorische impact.

Doel / korte omschrijving van de maatregel
Door inkoop geconcentreerd en efficiënter te organiseren bijvoorbeeld door meer raamcontracten te sluiten en de juiste processen in te zetten, is het doel om te besparen.

Financiële taakstelling
2015: € 25 miljoen besparing
2016: € 45 miljoen besparing
2017: € 50 miljoen besparing
2018: € 55 miljoen besparing

Aanpak in stappen
De taakstelling vanaf 2015 is via een generieke taakstelling verdeeld.
De taakstelling vanaf 2016 van € 45 miljoen structureel is voor € 18,6 miljoen met specifieke maatregelen ingevuld en voor € 28,6 miljoen met een generieke taakstelling verdeeld.
De specifieke taakstellingen in het fysieke domein zijn gecombineerd met de opdracht Slagvaardige Overheid Groen, Openbare Ruimte en Reiniging.

Behaalde resultaten
€ 17,9 miljoen gerealiseerd in 2015.
€ 45 miljoen gerealiseerd in 2016.

Wordt de taakstelling 2016 100% gerealiseerd?
Ja

Risico's
Er is op een deel van de materiele budgetten sprake van een stapeling van besparingen/taakstellingen die dezelfde budgetten/taken raken.
Er is terugkerende discussie over de gehanteerde grondslag voor besparingen.

Beheersmaatregelen
Centrale inboeking en communicatie over besluitvorming en reden achter de opgelegde maatregelen.

Rve's en Stadsdelen zijn verantwoordelijk voor realisatie van taakstelling en moeten zelf met een alternatieve invulling komen als zij hun materieel budget overschrijden.
Bij de Voorjaarsnota 2016 heeft de gemeenteraad voor het jaar 2016 € 3,6 miljoen ingroeibudget beschikbaar gesteld voor de inkooptaakstelling op de domeinen groen, reiniging en openbare ruimte. Om het ingroeibudget gedeeltelijk te dekken is bij de Voorjaarsnota gemeentebreed een incidentele taakstelling 2016 ter waarde van € 2,2 miljoen extra ingeboekt. Er is geen beroep gedaan op dit ingroeibudget. Hiermee is er dus een hogere taakstelling ingeboekt dan afgesproken was.

Overige opmerkingen
Bij de Voorjaarsnota 2017 komt een voorstel om te komen tot een betere bepaling van de grondslag voor de structurele inboeking van de inkoopbesparing.

Worden er frictiekosten gemaakt?
Nee

11.2.8 Bestuursopdracht: Slagvaardige overheid

Portefeuillehouder	College
Oorsprong maatregel	Financiële bestuursopdracht coalitieakkoord 2014-2018
Status maatregel	**GROEN** Uitvoering volgens plan (geen/laag risico)

Doel / korte omschrijving van de maatregel
Doel is slimmer samenwerken en daarmee meer (maatschappelijk) rendement behalen met minder of gelijkblijvende middelen. Het college zet in op een flexibele en slagvaardige overheid die snel kan inspelen op veranderingen in de samenleving. Dat betekent meer gebruik maken van particulier initiatief en maatwerk kunnen bieden, en vertrouwen op de kracht van Amsterdammers. Op een andere manier de samenwerking aangaan met bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties heeft implicaties voor de gemeentelijke organisatie. Het college zet tevens in op kostenbesparingen in specifieke domeinen, waarin het anders werken concreet vorm krijgt.

Financiële taakstelling
2016: € 20 miljoen (besparing)

Aanpak in stappen
Voor de besparing 2016 zijn in de voorjaarsnota 2015 elf concrete maatregelen benoemd. Voor zeven generieke maatregelen geldt dat deze diverse programma's en producten raken. Het gaat hierbij om verlagen van budget voor contributies, onderzoek en advies, niet verplichte opleidingen medewerkers, drukwerk, binnen- en buitenlandse reizen, vakliteratuur en voormalig personeel. Hiernaast zijn vier specifieke maatregelen in programma's verwerkt. Het gaat hierbij om hogere inkomsten uit abri's, verlagen uitvoeringskosten Educatie en inburgering, verlagen van gemeentelijke kosten voor verkeersborden en herijking business case ICT centraal.
Voor 2017 is er een taakstelling in de boeken gezet van € 1,6 miljoen waarvan bij de opneming verondersteld werd dat deze behaald zou kunnen worden door middel van "verbetering facturatie en Incasso". Deze maatregel wordt momenteel nader uitgewerkt door bij de incasso betrokken partijen rve WPI, rve Financiën en rve Belastingen om tot een gezamenlijk voorstel voor te leggen aan het GMT.

Behaalde resultaten
Besparingen 2016 zijn taakstellend in de begroting 2016 verwerkt.
Alle generieke maatregelen leiden in 2016 tot de gewenste besparing. Voor de specifieke maatregelen geldt:

- De gewenste hogere inkomsten door abri's worden gerealiseerd.
- De verlaging van de uitvoeringskosten voor Educatie en inburgering wordt ruimschoots gerealiseerd.
- De ingeboekte bezuiniging voor gemeentelijke lasten voor verkeersborden wordt gerealiseerd; ondernemers zetten bijvoorbeeld de straat zelf af.
- Het programma ICT centraal ligt op schema en leidt tot de besparingen als opgenomen in de herijkte business case ICT centraal.

Wordt de taakstelling 2016 100% gerealiseerd?
Ja

Risico's
Voor besparingen 2016 geen, deze is in financiële zin behaald. Vanaf 2017 dient € 1,6 miljoen bespaard te worden door de verbetering van de facturatie en incasso. De voorbereidende werkzaamheden in 2016 hebben door de bij de incasso betrokken partijen rve WPI, rve Financiën en rve Belastingen aan het licht gebracht dat er een risico bestaat dat er onvoldoende besparingspotentieel aanwezig is bij deze maatregel om invulling te geven aan de taakstelling.

Beheersmaatregelen
Aan ieder domein is/zijn één of meer bestuurlijk verantwoordelijke(n) gekoppeld die verantwoordelijk zijn voor het behalen van de doelstelling.

Worden er frictiekosten gemaakt?
Voor ICT worden frictiekosten gemaakt, zie hiervoor maatregel ICT Centraal.

Zo ja, hoeveel en waarom? En hoeveel hiervan kan zelf binnen de huidige begroting worden gedekt?
Niet van toepassing.

11.3 Investeringen

11.3a - Investeringsvoorstellen die niet leiden tot een kredietaanvraag

Omschrijving investering	Investeringssom
1 Dienstverlening en informatie	
Gegevensdistributie basisregistraties (oa. Diva)	1.200.000
Totaal Dienstverlening en informatie	**1.200.000**
3 Verkeer en openbare ruimte	
Reconstructie De Boelelaan ts van der Boechorstraat en Buitenveldertselaan	900.000
Renovatie Loopdekken	2.000.000
Stationseiland en Prins Hendrikkade	10.500.000
Stationseiland/De Entree	17.000.000
Vervanging rijbanen Basisweg ts Radarweg en Kabelweg	600.000
Voorbereiding vervanging Meer en Vaart ts Osdorperban en Osdorpplein Oost	100.000
Totaal Verkeer en openbare ruimte	**31.100.000**
6 Welzijn, zorg en sport	
Sportpark Loopveld velden 8	157.000
Totaal Welzijn, zorg en sport	**157.000**
9 Stedelijke ontwikkeling en wonen	
Nieuwpoortstraat	200.000
Totaal Stedelijke ontwikkeling en wonen	**200.000**
Bedrijfsvoering	
Daniel Goedkoopstraat	200.000
Uitbreiding calciuminstallatie tbv Gladheidbestrijding	225.000
Totaal Bedrijfsvoering	**425.000**
Eindtotaal	**33.082.000**

11.3b Bij jaarrekening te beëindigen kredieten

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
1 Dienstverlening en informatie			
02.14.0027.1	1S1D: investeringen ICT	1.692.227	0
02.14.0027.2	1S1D: investeringen ICT	1.137.006	0
04.14.0006	Machines en apparaten	138.966	131.661
04.14.0007	Machines en apparaten	723.050	529.956
04.14.0009	Machines en apparaten	432.910	432.418
04.14.0010	Machines en apparaten	559.030	211.210
04.14.0012	Machines en apparaten	46.010	46.010
04.14.0013	Machines en apparaten	171.110	171.110
04.14.0015	Machines en apparaten	129.015	14.920
04.14.0016.2	Machines en apparaten	277.440	212.810
04.14.0018	Machines en apparaten	21.300	21.300
04.14.0019	Machines en apparaten	21.300	21.300
04.14.0021	Machines en apparaten	40.000	40.000
04.14.0023	Overige materiele vaste activa	144.190	26.962
04.14.0025	Overige materiele vaste activa	92.280	92.280
04.14.0026	Overige materiele vaste activa	346.880	124.010
04.14.0028	Overige materiele vaste activa	212.469	212.469
04.14.0029.2	Overige materiele vaste activa	291.880	136.715
84.15.0464	Verv. grafdelfmachine 2008	100.000	3.363
	Totaal Dienstverlening en informatie	**6.577.062**	**2.428.493**
2 Openbare orde en veiligheid			
13.16.0002	Camera's en infrastructuur in de stad tbv veiligheid	300.000	0
	Totaal Openbare orde en veiligheid	**300.000**	**0**
3 Verkeer en openbare ruimte			
37.14.0832	Amsterdamse Bos, vervangingsinvesteringen 2014	220.660	-6.548
37.14.0833	Amsterdamse Bos, vervangingsinvesteringen 2014	80.000	-16.435
37.15.2309	Amsterdamse Bos, vervangingsinvesteringen 2015	281.550	-2.204
37.15.2315	Amsterdamse Bos, vervangingsinvesteringen 2016	162.400	50.270
70.15.0003	Uitvoering vernieuwing walmuur Westerkanaal (rak WKN0101) langs de Houtmankade t.h.v.de Nova Zemblastraat, aanvullend krediet	642.000	215.626
70.15.0009	De Entree 2015	3.100.000	0
	Indexatie de Entree	2.804.000	0
70.15.0010	Kredieten Centrum 08Walm/brug	0	0
70.16.0001	Nominale ontwikkelingen De Ruijterkade-West	765.000	0
70.16.0022	Ontsluiting Stadionplein	600.000	0
81.15.0311	3586 Garage Singelgracht	28.500.000	27.390.389
82.15.0391	10866 GOW Tooropstr Evertsenstr Galen 71064	1.080.000	371.120
82.15.0458	20086 Fase 1 Bouwmeester-Moerstrt/Caland	916.831	-133.157
82.15.0463	Colenbranderhof	426.705	63.293
82.15.0467	20123 Fase 1 Boer van Rijkst-Westerhovenstr	1.234.815	297.911
82.15.0472	Marius Bauerplantsoen	370.000	153.787

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
82.15.0499	Tussenmeer tussen Baden Powel/ Djikgraafplein	690.000	61.067
82.15.0513	Theodorus Dobbestraat (oostelijk)	870.000	87.698
85.15.0006	Voorbereiding Singelgrachtgarage	26.600.000	25.570.463
87.15.0222	Beheerplan verharding OR	6.200.000	2.039.321
95.14.0017	Voorbereiding IJweg West	1.465.000	0
95.14.0020	Voorbereidingskrediet reconstructie Amstelveenseweg (tussen Zeilstraat en Stadionplein)	400.000	-1.434
95.14.0024	Voorbereidingskrediet voor HOV voor Zaancorridor R-bus Zaanstad-Amsterdam	925.000	0
95.14.0028	Verbreding Klaprozenweg incl. reconstructie Mosplein: aankoop-verplaatsing woonboten	775.000	0
95.14.0029	Voorbereidingskrediet reconstructie rijbanen/fietspaden Diepenbrockstraat	300.000	300.000
95.14.0046	Aanv vervangingsonderhoud Basisweg	2.050.000	0
	Vervanging rijbanen Basisweg ts Radarweg en Kabelweg	3.600.000	0
95.14.0071	Renovatie Amsterdamse wegtunnels, aanvullend krediet t.b.v. 2e fase renovatiewerkzaamheden IJtunnel en start voorbereiding Piet Heintunnel	23.100.000	0
95.14.0093	Allendebrug BD2015-007416	175.000	0
	Voorbereiding bruggen 2012-2014	510.000	0
95.14.0111	Vervanging en herprofilering Openbare verlichting 2012	16.815.095	3.730.000
95.14.0115	Vervanging en herprofilering Openbare verlichting 2016	2.504.000	2.504.000
95.14.0121	Vervanging en aanpassing VRI's en VKM-installaties 2012	6.351.815	-220
95.14.0148	Illuminatie 2011 en 2012	950.000	0
95.14.0150	Illuminatie 2014	360.000	0
95.14.0187	Vervanging parkeerapparatuur 2013	1.475.000	
95.14.0212	BD2013-013827 VB Stationeiland Proj.management 223050	2.716.000	0
95.14.0213	RB1105/2014 UV 2e tramhalte Zeeburgereiland 223085	1.657.378	0
95.15.0007	Voorbereidingskrediet t.b.v. de verbetering van de toegankelijkheid van haltes van openbaar vervoer	1.440.000	
95.15.0008	Uitvoeringsskrediet voor het toegankelijk maken van 325 bushaltes voor mindervaliden	12.760.000	
95.15.0010	Tunneltechnische installaties Michiel de Ruijtertunnel	15.760.000	0
95.15.0011	RB538/2013 1e VK PAT voorbereiding 222871	1.410.000	0
	RB538/2013 2e voorb.kred. PHT No-delaymaatregelen 222870	1.980.000	0
95.15.0015	Busstation Centraal Station (IJsei)	2.800.000	0
95.15.0021	RB199 2014 Ren.Groenhoven PG 270010	175.000	
	RB199:2014 Ren. G Leeuw PG 270009	175.000	
	RB199:2014 Ren. Gooioord PG 270007	450.000	
	RB199:2014 Ren. Hoogoord PG 270008	1.150.000	
96.14.0015	Vervangingsonderhoud metro infra 2010	30.000.000	0
	Totaal Verkeer en openbare ruimte	**209.773.249**	**62.674.947**

5 Onderwijs, jeugd en diversiteit

37.14.0454	ROC-A nwb/uitbr Treublaan/Timorplein	7.210.000	16.838
37.14.0522	Tobiassch kstn tbv uitbr en verb Rietwijkerstr 15	342.459	10.274
37.14.0523	Hubertus/Berkhof bouwbudg verv HV Europaboulevard	4.565.296	90.815
37.14.0634	HVP'12 Groot Onderhoud	192.223	18.521
37.14.0635	HVP'12 groot onderhoud (VO) BSO	131.242	
37.14.0636	HVP'12 1e inrichting (vo)oso	326.151	
37.14.0638	HVP'12 Brandveiligheid (VO) OSO	64.146	40.286
37.14.0649	HVP´12 Cygnus Gymzalen Linnaeushof	208.230	208.230
37.14.0650	HVP´12 Cygnus Verhuiskosten Linnaeushof	147.000	31.359
37.14.0652	HVP'12 Tobias Nwb Rietwijkerstraat	6.554.640	406.112
37.14.0689	Hvp'12 Brandveiligheid B(VO)	1.275.687	

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
37.14.0690	Cygnus Vrolikstraat 8	15.800.000	0
37.14.0691	Coronelsch -uitbr Nooteboomsch 3 groepen	667.414	0
37.14.0693	Altra Coll -1e inricht lok techniek, zorg welzijn	34.579	
37.14.0694	Heldringsch -1e inricht gymnastiekaccommodatie	52.933	
37.14.0695	Alphons Laudy - 1e inricht gymnastiekaccommodatie	52.933	
37.14.0696	Altra College - herstelwerkz. oude staat huurpand	39.168	
37.14.0697	Jonghsch - vervangen kozijnen	62.255	
37.14.0699	Alphons Laudy - sloopkosten	67.818	
37.14.0700	Nooteboomsch - aanpassing en aansluiting	250.432	
37.14.0701	Altra College - hercertificering March div lokalen	47.750	
37.14.0708	Alphons Laudy - installatie borg en brand	50.000	
37.14.0709	Kleine Prins - asbestverwijdering	15.000	
37.14.0710	Van Detsch - asbestverwijdering	34.943	
37.14.0712	SBO Tobiasschool verhuiskosten	28.800	13.045
37.14.0713	Tobiassch - vervangende Nieuwbouw en aankoop pand	2.957.680	48.130
37.14.0714	Tobiassch - sloopkosten	86.275	86.275
37.14.0718	Cygnus Gymn - kosten demontage/verwijd Gymzalen	12.900	12.900
37.14.0719	SGS Oost/zuidoost/Bindelmeer Coll - meerkosten	1.862.000	0
37.14.0721	Hubertus/Berkhoff - terreinwerving/klimaatinstal.	712.095	0
37.14.0724	Tobiasschool verhuiskosten Rietwijkerstraat 55	44.800	0
37.14.0732	Mont.Lyceum -aank+aanpass Ostadestr 101	8.221.419	282.170
37.14.0743	Rosa IJdoorn Coll - vervangende Nieuwbouw	300.000	
37.14.0748	Bredero Coll. - Sloop noodbouw aanhelen terrein	75.000	0
37.14.0775	LUCA - aanvull. kst 1e inrichting Javaplantsoen	193.253	
37.14.0781	A.I.C.S. - 1e inrichting leer/hulpmiddel/meubilair	178.800	
37.14.0782	Hyperioncoll - 1e inr. leer/hulpmiddelen/meubilair	313.347	
37.14.0787	Herv Lyc West - voorziening in stookruimte	1.414	
37.14.0788	Asd Lyceum - onderhoud brandmeld- ontruimingsinsta	7.491	
37.14.0789	Asd Lyceum - aanbrengen van een brandtrap	24.395	
37.14.0792	SGS Bijlmer -herstel geluidsbelasting installatieg	52.454	
37.14.0793	SGS Bijlmer -asbestsenering boeidelen gevelranden	8.050	
37.14.0794	SGS Bijlmer-onderh. brandmeld-ontruimingsinst 2013	10.598	
37.14.0797	Amstel/Cosmicus-asbestonderz/sanering kelder etage	219.079	0
37.14.0802	Mont.Lyc.Asd- kosten asbestonderzoek sanering	72.385	0
37.14.0807	NOVA Coll -Brand- en borgmateriaal	32.753	
37.14.0809	Huygens Coll-brandwerend maken enkele wanden	117.785	6.291
37.14.0810	Praktijkschool Noord-install. /certificering March	103.784	
37.14.0817	Prijscompensatiekrediet 2011	3.003.291	2.402.335
37.14.0818	Prijscompensatiekrediet 2012	991.640	991.640
37.14.0819	RPO bedrag - reallocatie	15.414.985	0
37.14.1204	Document Management Systeem	350.000	12.821
37.15.0660	4e Montessori	206.400	0
37.15.0760	Aldoende	134.000	16.487
37.15.0781	Montessori de Amstel		
37.15.0798	Archipel en Poseidon	5.774.577	8.732
37.15.0800	Archipel/ Poseidon	0	
37.15.1029	Boven 't IJ Montessorischool	84.287	-26.478
37.15.1046	Brandveiligheid scholen	0	
37.15.1181	Kaap, De	0	
37.15.1190	De Schijf	0	
37.15.1248	Energiekescholen	0	
37.15.1407	IJ-plein	106.601	320
37.15.1442	Coen, J.P.	97.000	950
37.15.1448	I e Montessori / De Wielewaal	193.750	174.375
37.15.1453	I e Montessori / De Wielewaal	539.000	1.999
37.15.1481	Kleine Kapitein, De	0	
37.15.1485	Klimop	52.629	3.393

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
37.15.1523	Kraanvogel	0	
37.15.1545	Krijtmolen	245.402	89.937
37.15.1558	Laterna Magica	46.244	33.543
37.15.1570	Lidwina	0	
37.15.1571	Lidwina	0	
37.15.1677	Overamstelschool	0	
37.15.1678	Overamstelschool	0	
37.15.1819	Tamboerijn	60.000	-4.648
37.15.1823	OHP 2012-162 Oudbouw Egoli aanp.luchtbeh.	160.000	88.000
37.15.1825	Klaverblad	498.631	498.631
37.15.1826	Holendrecht	60.000	60.000
37.15.1828	OHP 2012-205 Reigersbos aanp. brede school	250.000	250.000
37.15.1833	Gym / Schakel	53.973	45.363
37.15.1870	Basisschool Oostelijke Eilanden	575.000	3.232
37.15.1916	Piekgebouw	0	
37.15.1961	Poolster	158.932	1.210
37.15.2064	Sint Jan	132.997	673
37.15.2071	Spectrum, Het	152.249	152.249
37.15.2077	Tijl Uilenspiegel	201.000	0
37.15.2119	Tijl Uilenspiegel	417.830	0
37.15.2150	Tijl Uilenspiegel	2.056.785	-133.271
37.15.2270	Zeeburgereiland Ingebruikname huisvesting	0	
37.15.2283	OHP 2014-107 Nellestein, onderhoud, vv boeidelen	120.000	1.353
37.15.2285	OHP 2014-128 Knotwilg 2: vv kozijnen (houtrot).	275.615	275.615
37.15.2308	Informatiseringsysteem Om het Kind	4.090.000	1.024.363
37.15.2400	Holendrecht	120.000	93.459
37.15.2401	Narcis Querido renovatie toiletten	75.000	0
37.15.2402	PO15-008 As Siddieq Sumatraplantsoen 15. Huidige capaciteit 1517 m^2, nodig 1.977 m^2, nog aanspraak op 460 m^2	120.599	10.408
37.15.2403	PO15-148a Catamaran Oostzaanstraat 45. Huidige capaciteit 1.155 m^2, nodig 1.360 m^2, aanspraak op 205 m^2.	133.500	
37.15.2405	Veerkracht tijdelijke huisvesting	250.000	-130.622
37.15.2407	PO15-217 Witte Tulp Anderlechtlaan 1. Na ingebruikname is de capaciteit Koos Vorrinkweg 5 1.825 m^2 en Koos Vorrinkweg 3 7.30 m^2. Totale capaciteit 2.555 m^2.	300.000	36.099
37.15.2411	De Zeelheld / uitbreiding	91.000	
37.15.2413	PO15-008 As-Siddieq Zeeburg Huidige capaciteit 1.517 m^2, nodig 1.977m^2, nog aanspraak op 460m^2, Sumatraplantsoen 15	115.000	115.000
37.15.2414	Knotwilg 1. Uitbreiding grondkosten uitbreiding schoolplein	120.000	120.000
37.15.2416	PO15-228 Knotwilg Overdimensionering neemt af met 1.432 m^2. Vreeswijkpad 5	136.250	136.250
37.15.2420	Diversen Gymzalen	293.800	293.800
37.15.2424	PO15-316 15e montessori school Uiterwaardenstraat 238. Huidige capaciteit 1.590 m^2, nodig 1.686 m^2, nog aanspraak op 96 m^2. Wordt deels opgelost in overdimensionering	445.000	445.000
37.15.2430	PO15-085 Cosmicus Het Breed 10. Huidige capaciteit 580 m^2, nodig 1.015 m^2, nog aanspraak op 435 m^2.	583.896	
37.15.2433	PO15-228 Knotwilg Vreeswijkpad 5. Overdimensionering neemt af met 1.432m^2.	806.419	806.419
55.14.0100	Het 4e Gymnasium Stavangerweg 902 Verwijder - en verplaatsingskosten tijdelijke gymzaal	108.000	32.714
55.14.0104	Iedersland College Zekeringstraat 38-40. Door toename van leerlingenaantal is uitbreiding met 1e inrichting van onderwijsleerpakket en meubilair noodzakelijk	202.406	0
55.14.0105	Div. panden 0 De gemeente betaalt de verzekeringspremie. Een beveiligd schoolgebouw met goed onderhouden installaties voor brand en borg en opgeleide personen leidt tot een lagere verzekeringspremie	280.000	0

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
55.14.0106	Open Schoolgemeenschap Bijlmer Gulden Kruis 5. Door toename van het aantal leerlingen dient naast de fysieke uitbreidingvan het gebouw ook de ICT-infrastructuur uitgebreid te worden	300.000	16.091
55.14.0109	Montessori Lyceum Amsterdam (MLA) v. Ostadestraat 101. Meerkosten nieuwbouw	351.670	450
55.14.0111	Praktijkonderwijs LUCA - VOvA Javaplantsoen 24. Asbestsanering na constatering asbest bij verbouwing.	109.733	0
55.14.0113	Berlage Lyceum P L Takstraat 33. Voor huisvesting van nieuwkomers diende het gebouw aangepast te worden	105.000	0
55.14.0114	De Heldring Bosrankstraat 1. Vanwege de vertraging van de nieuwbouw van de Heldringschool SO. Deze kosten komen voor vergoeding in aanmerking	110.172	0
55.14.0118	De Apollo Oudaen 6. Door optimalisatie van de huidige gymvoorziening kan het gebruik van de bestaande gymzaal geintensiveerd worde.	301.500	0
55.14.0119	spoedaanvragen 2015	500.000	-77.138
55.14.0120	De Heldring Burgemeester Eliasstraat 20. De Heldringschool VSO zal verhuizen.Deze tijdelijke locatie zal op een aantal onderdelen aangepast worden zodat het gebouw geschikt is voor de doelgroep	111.350	4.127
55.14.0124	Coronelschool Drostenburg 1B. Orion wil cluster 3 scholen voor langdurig zieken (LZ) en Mytyl/ Tytyl gezamenlijk huisvesten op Drostenburg in Zuidoost	179.566	47.819
55.14.0125	Altra College Konijnenstraat 7-9. Door het groeiend aantal leerlingen is uitbreiding van het bestaande gebouw noodzakelijk. Dit kan gerealiseerd worden door aankoop en verbouwing van hetnaastgelegen gebouw	181.000	1.785
55.14.0126	Het Amsterdams Lyceum Valeriusplein 15. Door toename leerlingenaantal is uitbreiding met 1e inrichting onderwijsleerpakket en meubilair noodzakelijk	186.000	0
55.14.0128	IJburg College Pampuslaan 1. Door toename leerlingenaantal IJburgcollege is uitbreiding met 1e inrichting onderwijsleerpakket en meubilair noodzakelijk	180.000	0
55.14.0200	IJburg College Pampuslaan 1. Plaatsingskosten tijdelijke huisvesting	486.662	0
55.14.0208	Altra College Johan Braakensiekhof 31 School2Care was vanaf de start gehuisvest op een tijdelijke locatie	650.000	0
55.14.0218	Het Amsterdams Lyceum Valeriusplein 15 Herstelwerkzaamheden fundering en optimalisatie gebouw	2.553.000	0
55.14.0301	Apolloschool aanpassingen tbv brandveiligheid Oudaen 6	7.865	-1
55.14.0312	Barlaeus Gymnasium herstel constructiefouten en isolatie muzieklokaal Weteringschans 29-31	5.000	0
55.14.0320	Spinoza Lyceum aanpassen ventilatiesysteem Peter van Anrooystraat 8	410.795	0
55.14.0321	Spinoza Lyceum aanvuillende lichttechniek theater Peter van Anrooystraat 8	22.673	0
55.14.0323	Barlaeus Gymnasium herstel installatiefouten luchtbehandelingsinstallatie Weteringschans 29-31	20.000	8.062
55.14.0324	spoedaanvragen 2014	250.000	80.611
55.14.0326	Sweelinck College aanpassen over te nemen schoolgebouw Moreelsestraat 19 Moreelsestraat 21	1.439.840	0
55.14.0328	Sweelinck College herstel vochtdoorslag in kantine i.v.m. constructiefouten Moreelsestraat 21	27.515	0
55.14.0329	Tobiasschool extra budget t.b.v. renovatie Rietwijkerstraat 55	800.000	19.626
55.14.0330	Van Detschool asbestsanering niet-hechtgebonden asbest IJsbaanpad 7	33.731	33.733
55.14.0331	Van Detschool vervangen gevelkozijnen Ijsbaanpad 7	437.549	8.730
55.14.0332	Van Koetsveld overheidseisen aanvullende maatregelen brandwerendheid Archimedesplantsoen 98	53.916	7.560
55.14.0334	Barlaeus Gymnasium kosten meting scheuren in gebouw Weteringschans 29-31	726	0
55.14.0340	Zuiderlicht College aanpassingen tbv brandveiligheid Karel du Jardinstraat 54	8.712	0
55.14.0341	Zuiderlicht College aanpassingen tbv brandveiligheid Rustenburgerstr 436-438	15.730	0
55.14.0344	Barlaeus Gymnasium renovatie beeldengroep Weteringschans 29-31	952	0
55.14.0345	Berlage Lyceum Aanpassingskosten verv angende huisvesting tbv nieuwkomers. Pieter de Hoochstraat 78?? P.L. Takstraat	50.000	0
55.14.0352	BSW HAVO OPL. start nieuwe opleiding Buiksloterweg 85	26.000	1.821
55.14.0353	Caland Lyceum II eerste inrichting leer- en hulpmiddelen/meubilair Sint Truidenstraat 20	178.800	0

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
55.14.0355	Chr. SGS. Buitenveldert noodzakelijke werkzaamheden aan brandmeldinstallatie De Cuserstraat 1	4.982	0
55.14.0356	College De Meer aanpassingen tbv brandveiligheid Lavoisierstraat 2	23.111	0
55.14.0357	College De Meer aanpassingen tbv brandveiligheid Radioweg 56	6.413	0
55.14.0358	Comenius College aanpassingen tbv brandveiligheid Derkinderenstraat 44	62.000	0
55.14.0359	Comenius College restyling schoolgebouw 2e fase Derkinderenstraat 44	259.674	0
55.14.0361	Coronelschool verhuiskosten van Coronel naar Noteboom Jan Sluijterstraat 3	28.000	12.673
55.14.0365	Cosmicus Mont. Lyceum meerkosten asbestverwijdering Mauritskade 58	95.356	2.089
55.14.0367	Cosmicus Mont. Lyceum verhuiskosten van Mauritskade 58 naar Van Ostade-straat 101 en vise versa. Mauritskade 58	137.425	0
55.14.0368	Cygnus Gymnasium eerste inrichting leer- en hulpmiddelen / meubilair Vrolikstraat 8	854.966	0
55.14.0369	Cygnus Gymnasium meerkosten renovatie Vrolikstraat 8	2.375.000	0
55.14.0370	Damstede aanpassingen tbv brandveiligheid Rode Kruisstraat 83	84.000	0
55.14.0371	Alex Roozendaal aanpassing Coronelschool Jan Sluijterstraat 3	164.618	24.405
55.14.0372	De Berkhoff/Hubertus meerkosten terreinverwerving Wibautstraat 220	341.518	0
55.14.0373	Esprit vestigingen vergoeding onderhoudskosten BMI & inbraakinstallatie. Alle vestigingen	20.000	0
55.14.0377	Geert Groote College aanvullende erfpachtaanbieding voor 2637 m2 terrein Fred Roeskestraat 84	284.859	0
55.14.0378	Geert Groote College aanvulling verhuiskosten Fred Roeskestraat 84	7.944	0
55.14.0380	Geert Groote College diverse werkzaamheden en voorzieningen voor- en achterterrein Fred Roeskestraat 84	60.732	10.303
55.14.0382	Alex Roozendaal sloop 1e verdieping Jan Tooropstraat	148.433	3.371
55.14.0384	Geert Groote College herstraten, afschot, hemelwaterafvoeren Fred Roeskestraat 84	58.262	7.535
55.14.0385	Geert Groote College huurvergoeding bouwterrein voor 17 maanden Fred Roeskestraat 84	11.050	0
55.14.0387	Geert Groote College reparatie gasleiding Fred Roeskestraat 84	20.137	0
55.14.0388	Geert Groote College verhuiskosten Fred Roeskestraat 84	13.126	0
55.14.0390	Hervomd Lyceum West herstel en vervanging grondleidingen Hemsterhuisstraat 79	79.240	9.558
55.14.0391	Hervomd Lyceum West jaarlijkse controle brandmeldinstallatie en noodverliching Hemsterhuisstraat 79	5.300	523
55.14.0392	Hervormd Lyceum Zuid aanpassen en uitbreiden brandmeldinstallatie en ontruimingsinstallatie Brahmsstraat 7	9.012	0
55.14.0393	Alex Roozendaal verhuiskosten Roozendaal naar Coronel Jan Tooropstraat	21.200	4
55.14.0394	Hervormd Lyceum Zuid geluidsabsorberende voorzieningen in hoofdtrappenhuis Brahmsstraat 7	30.000	0
55.14.0395	Hervormd Lyceum Zuid jaarlijkse controle brandmeldinstallatie Brahmsstraat 7	3.000	0
55.14.0398	Huygens College diverse werkzaamheden ihk veiligheid 2e Constantijn Huygensstraat 31	167.605	-1
55.14.0402	Iedersland College vervangende nieuwbouw Dr. Jan van Breemenstraat 1	545.714	4.639
55.14.0403	Alex Roozendaal verv dak na sloop Jan Tooropstraat	187.977	769
55.14.0410	Ijdoorn College aanpassingen tbv brandveiligheid en veiligheid terrein voor de school. Rode Kruisstraat 14	47.453	3.505
55.14.0411	IVKO-school vergoeding onderhoudskosten BMI & inbraakinstallatie Rustenburgerstraat 15	6.021	0
55.14.0413	Meridiaan College aanpassingen tbv brandveiligheid Karel Klinkenbergstr. 1-3	13.310	0
55.14.0414	Alex Roozendaal vervangen terrein na sloop 1e verdieping Jan Tooropstraat	49.081	31.616
55.14.0417	Mont. College Oost kosten onderhoudscontract BMI & Inbraakinstallatie Polderweg 3	10.668	0
55.14.0418	Mont. Lyceum Amsterdam kosten onderhoudscontract BMI & Inbraakinstallatie plus kosten vervanging voeding BMI Pieter de Hoochstr 59/Van Ostadestr 101	15.317	0
55.14.0419	Mont. Lyceum Amsterdam verhuiskosten van Pieter de Hoochstraat 78 naar Van Ostadestraat 101 Pieter de Hoochstraat 59	23.754	0
55.14.0420	Mr. de Jonghschool asbestsanering niet-hechtgebonden asbest Terpstraat 36	33.025	18.169

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
55.14.0421	Noteboomschool verv dakbedekking linker dakvlak Drostenburg 1B	38.551	13.650
55.14.0423	Open SGS. Bijlmer constructieve aanpassingen Gulden Kruis 5	5.498	
55.14.0426	Orioncollege Noord actualiseren alarm en brandinstallatie nieuwe wetgeving Beijerlandstraat 2	39.990	39.990
55.14.0427	Orioncollege West vervangen dakbedekking lage dakvlak Burg. Eliasstraat	34.456	3.242
55.14.0429	Over - Y College eerste inrichting leer- en hulpmiddelen/meubilair Floraweg 170	72.097	0
55.16.0003	Investeringen Binnenklimaat	2.520.009	0
55.16.0114	Luca Javaplantsoen 24 Afrekening project Javaplantsoen 1e fase.	480.313	0
55.16.0146	spoedaanvragen	150.000	95.958
55.16.0150	Vinse School Haarlemmerstraat 132-136 Aanpassingskosten gebouw Haarlemmerstraat 132-136	375.035	0
55.16.0209	PO16-192 Cosmicus 3b uitbreiding tijdelijk	451.940	397.043
55.16.0215	PO16-043 Regenboog 3a uitbreiding permanent	285.932	285.932
55.16.0218	PO16-011 Elout 3a uitbreiding permanent	349.151	52.465
55.16.0219	PO16-013 Ark 3a uitbreiding permanent	357.937	0
55.16.0222	PO16-104 1e Mont. Wielewaal 3a uitbreiding permanent	339.011	339.011
55.16.0232	PO16-181 Witte Tulp 3a uitbreiding permanent	340.592	340.592
55.16.0235	spoedaanvragen 2016	250.000	250.000
83.15.0285	NME Heggerankweg nieuwbouw	464.411	0
	Totaal Onderwijs, jeugd en diversiteit	**117.472.207**	**11.302.914**

6 Welzijn, zorg en sport

23.14.0512	3250744-11 2011 verb. wachtruimte R	10.000	415
23.14.0864	2011 Verb. r reiz. vac. meubilair	20.000	15.296
23.14.0935	2013 Opleidings-/inwerkprogramma	50.000	210
23.14.0949	2012 Veldregie systeem 600	60.000	60.000
23.14.1012	3250837-13 2011 erb. r reiz. vac.	50.000	3.721
23.14.1112	2014 Uitbreiding mobiele apparatuur	112.500	102.630
23.14.1121	2012 SOA Poli Bouwkundig	20.000	16.874
23.14.1122	2012 SOA Poli E-installatie	5.000	3.900
23.14.1231	2014 SOA Poli Meubilair	5.000	2.096
23.14.1241	2014 SOA Poli Bouwkundig	5.000	5.000
23.14.1243	2014 SOA Poli E-installatie	15.000	15.000
23.14.1247	2014 SOA Poli W-installatie	25.000	25.000
23.15.0114	Meetnet luchtkwaliteit	154.000	14.329
23.15.0126	Uitbreiding mobiele apparatuur	112.500	36.847
23.15.0131	Uitbreiding planningsmodule online en geautomatiseerd plannen	360.000	360.000
23.15.0139	2016 Infectieziekten alg verbouwingen	100.000	0
23.15.0141	2016 MGGZ med. App	20.000	18.119
23.15.0142	2016 MGGZ meubilair	20.000	20.000
23.15.0143	2016 E&G Software	200.000	179.458
23.15.0145	2016 Leefomgeving software	20.000	1.174
23.15.0146	2016 JGZ Groeigids Software	100.000	-25.795
23.15.0147	2016 JGZ Alg. Hardware	50.000	50.000
23.15.0148	2016 JGZ Med. App	80.000	80.000
23.15.0149	2016 JGZ Med. App	30.000	30.000
23.15.0150	2016 JGZ Alg. Software	100.000	39.016
23.15.0151	2016 JGZ KIDOS Software	800.000	595.955
37.14.0836	Sporthallen Zuid 2014	100.000	-62.937
37.14.1101	PMI krediet sport	2.345.000	255.893
37.14.1102.1	PMI Krediet Calvijn	800.000	-86.404
37.14.1102.3	PMI Krediet zwembad IJburg	250.000	250.000

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
56.15.0001	Sportpark Diemerpark (IJburg)	600.000	0
56.15.0002	Sportpark Diemerpark (IJburg)	1.170.000	686.800
56.15.0003	Uitbreiding hockeyvelden Voorland	300.000	0
56.15.0004	Uitbreiding hockeyvelden Voorland	310.000	0
56.15.0005	Aanleg voetbalveld Middenmeer	220.000	0
56.15.0006	Uitbreiding capaciteit Kadoelen	500.000	0
56.15.0007	Uitbreiding capaciteit Kadoelen	150.000	-90
56.15.0008	Kunstgrasveld Schellingwoude	300.000	0
56.15.0009	Kunstgrasveld Schellingwoude	180.000	0
56.15.0010	Kunstgrasveld Durgerdam	500.000	123.203
56.15.0011	Kunstgrasveld Durgerdam	200.000	10.345
56.15.0015	Sportpark Drieburg kunstgrasveld 10 jr	300.000	0
56.15.0016	Sportpark Drieburg kunstgrasveld 25 jr	250.000	0
56.15.0017	Sportpark Sloten kunstgrasveld 10 jr	300.000	0
56.15.0018	Sportpark Sloten kunstgrasveld 25 jr	200.000	0
56.16.0023	Paralympisch zwemmen Sloterparkbad 2017	600.000	600.000
82.15.0520	Vervangen kabels en leidingen sportpark Sloten	300.000	0
82.15.0522	Ontwikkeling sportaccomodatie	740.000	0
83.15.0011	Noorderpartkbad	8.509.010	-176.636
83.15.0055	Optimalisering sportvelden	580.119	0
83.15.0128	Diverse machines Spp	236.667	0
84.15.0135	Entree sportfondsenbad Oost	939.788	80.374
84.15.0147	Onkruidverdelgmachine	130.000	227
84.15.0463	Verv. rollend materieel 2015	100.000	4.262
84.15.0468	Materieel meerjaren vervangingsschema 2015	230.460	5.665
84.15.0471	Geuzen Middenmeer 2- vervanging toplaag kunstgras	264.306	62.444
84.15.0472	Grasveldrenovatie De Meer 1/Fortius diversen	138.400	62.671
86.15.0024	Invest. Nieuwbouw clubgebouw Swift Olympiaplein	2.500.000	1.332.439
Totaal Welzijn, zorg en sport		**26.767.750**	**4.797.500**

8 Duurzaamheid en water

63.14.1521	Drinkwaterdistributie 2016	15.885.000	6.800.135
63.14.1522	Drinkwaterproductie 2016	8.300.000	-5.802.226
63.14.1523	Bron- en natuurbeheer 2016	1.695.000	521.233
63.14.1524	Procesautomatisering 2016	940.000	-352.183
63.14.1573	Rioolgemalen 2016	1.500.000	49.688
63.14.1754	Eerste Aanleg 2016	8.000.000	-714.646
63.14.1759	Ongezuiverde lozingen 2016	500.000	18.403
63.14.1762	Parkstad 2015	2.700.000	1.537.402
63.14.1768	Renovatie riolen 2016	16.500.000	2.392.068
63.14.1805	verlaging brutototaal van waternet met bcf-btw component	-3.630.233	
84.15.0153	Optimalisering containers OBS 2015	2.000.000	2.000.000
84.15.0436	OBS Optimalisering	5.000.000	512.510
85.15.0028	Ondergrondse afvalcontainers BA Postjesbuurt	3.000.000	-118.791
85.15.0030	Ondergrondse afvalcontainers OW	3.000.000	1.906.270
86.15.0014	PvE ondergrondse afvalinzamelingssystemen (OAIS) gebied Zuid	16.300.000	9.621.725
87.15.0219	Ondergrondse containers	2.750.000	1.160.125
88.16.0001	Vervanging ondergrondse inzamelcontainers	2.120.000	1.870.148
95.14.0133	Vernieuwing oevervoorziening Amsterdam Rijnkanaal	4.500.000	559.884
95.14.0134	BD2014-000605 UV aanvul Walmuur Westerkanaal 222885 (nieuw MIP-nummer aanvragen)	700.000	0
95.14.0142	BD2014-000911 VB Walmuur Kostverlorenvaart 210350	300.000	0

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
95.14.0143	Vernieuwen oevercontructies Kostverlorenvaart/2e Kostverlorenkade en Westerkanaal/Houtmankade	1.320.000	32.829
95.15.0018	Walmuur Westerkanaal (WKN rak 0101) langs de Houtmankade ter hoogte van Nova Zemblastraat	900.000	0
	Totaal Duurzaamheid en water	**94.279.767**	**21.994.572**

9 Stedelijke ontwikkeling en wonen

37.14.1191	Nieuwmarkt 4/de Waag/funderingsherstel	5.100.000	864.170
81.15.0071	Recht Boomsloot 52 (799)	432.450	432.449
81.15.0290	2055 Nieuwbouw UJ Klaren speeltuin	124.877	33.622
82.15.0508	Grond Nieuwbouw Kraemerschool	507.238	0
83.15.0047	Havikslaan 22 fundering	65.375	26.940
83.15.0054	OKC Wingerdweg verbouw	1.476.330	909.811
83.15.0126	Bongerdschool kinderopv en welz	1.858.063	218.029
83.15.0127	Bongerdschool speeltuingedeelte	197.172	39.434
83.15.0274	Bezaanjachtpl wijkcentr10	9.434.673	3.759.894
83.15.0278	Aldebaranpl.2-4 Vervanging dakwerk	261.141	136.789
83.15.0287	Buiksloterweg/Tolhuisweg	12.100.000	367.778
85.15.0002	Parkeergarage Hallen Nieuwbouw zuid incl. 11 extra plekken	8.229.664	0
86.15.0009	Krediet 2013 OKC - JvdHH/Stand van zaken doorontwikkeling Brede School Jan van der Heijdenhuis,investeringsvoorstel en tevens een kredietaanvraag verbouwing t.b.v. OKC	648.728	119.469
86.15.0013	J. v. Campenstraat 59, energiebesprarende maatregelen	365.000	358.540
86.15.0021	IKC Zuidas	5.872.732	91.670
86.15.0036	Lizzy Ansinghstraat 86 Nieu	738.124	720.288
86.15.0691	J. v. Campenstraat 59, Lift en C.V.	135.000	135.000
86.15.0700	Olympiaschool bouw	2.740.000	20.396
86.15.0701	Hygieaplein vrije peuterklas	200.000	8.698
87.15.0221	Verbouwing buurthuis H'drecht	1.742.000	1.184.655
	Totaal Stedelijke ontwikkeling en wonen	**52.228.566**	**9.427.632**

10 Bestuur en ondersteuning

10.14.0001	Inrichting AFS en aankoop licenties	7.500.000	1.662.179
10.15.0001	vervangen Andreas	1.600.000	0
	Totaal Bestuur en ondersteuning	**9.100.000**	**1.662.179**

Bedrijfsvoering

02.14.0006	Openingstijden Stadhuis (activering)	280.000	103.234
04.14.0004	Bouwkunde	222.496	17.800
04.14.0010.2	Machines en apparaten	559.030	548.666
04.14.0016	Machines en apparaten	277.440	265.389
04.14.0029	Overige materiele vaste activa	291.880	94.653
11.14.0004	Werkstations	3.823.938	0
11.14.0009	Servers	3.420.000	510.106
11.14.0015	Hardware	100.000	100.000

MIP nr	Omschrijving (nieuwe) investering	Investeringssom	Resterend budget
11.14.0020	LAN	591.000	-407.731
11.14.0025	Software	550.000	-1.039.908
11.14.0031	ALL IP	383.750	383.750
11.15.0008	MAN	2.653.550	1.855.501
11.15.0009	MAN	3.950.156	1.655.057
23.14.0158	3250675-102010 REN BINNEPLAATS FASE	210.000	4.018
23.14.1098	2014 Implementatie Mobile management	90.000	90.000
23.15.0110	Regulier uitbreiding data storage capaciteit	110.000	110.000
23.15.0111	Vervanging datacenter terminalservers	40.000	40.000
23.15.0112	Vervanging/uitbreiding applicatieservers	50.000	50.000
23.15.0113	Vervanging desktops buitenlocaties	80.000	80.000
23.15.0115	Dak nieuwe Achtergracht bouwdelen vervangen	200.000	-5.547
23.15.0116	Algemeen verbouwingskrediet nieuwe achtergracht	44.000	251
23.15.0119	Valbeveiliging dak nieuwe achtergracht	100.000	41.173
23.15.0121	Koppelingen AFS	100.000	100.000
23.15.0122	Ontwikkelkrediet informatisering	500.000	278.683
23.15.0154	2016 bedrijfsv Hardware	325.000	-32.772
24.16.0001	Vervangingsinvesteringen Wagenpark 2016	9.200.000	1.047.173
25.17.0001	Budgetneutraal herfaseren ICT vervangingsinvesteringen periode 2016-2020	3.127.000	2.235.778
31.14.0011	businesscase I en II gem. huisvesting	34.872.545	2.877.057
80.14.0001	Elisabeth Wolffstraat	1.600.000	319.680
80.14.0002	Elisabeth Wolffstraat	4.708.304	949.798
80.14.0003	Elisabeth Wolffstraat	76.500	11.604
80.14.0004	Elisabeth Wolffstraat	16.209	16.209
80.14.0007	Stadspas overdracht 2014	550.000	119.607
82.15.0490	Tuinstadhuis	9.568.000	2.257.665
84.15.0452	Digitalisering archieven	451.000	451.000
86.15.0694	Loket huisvesting 2014	3.923.000	332.411
87.15.0005	Interne verbouwing stadsdeelkantoor	210.000	138.791
87.15.0212	Interne verbouwing stadsdeelkantoor 2013	483.115	236.722
87.15.0226	Interne verbouwing SDKntr 2013		-103.707
95.14.0197	4x tekstwagen op zonne-energie tbv Verkeersvoorzieningen	45.000	
95.14.0198	3x strooier tbv Gladheidbestrijding	165.000	
95.14.0199	18x schuiver tbv Gladheidbestrijding	144.000	
	Totaal Bedrijfsvoering	**88.091.913**	**15.732.109**

Overzicht algemene dekkingsmiddelen

01.14.0001	Bijdrage tweede Zeesluis	107.596.000	107.596.000
	Totaal Overzicht algemene dekkingsmiddelen	**107.596.000**	**107.596.000**
Eindtotaal		**712.186.515**	**237.616.345**

11.3c Investeringen nog zonder kredietbesluit

Omschrijving investering	Investeringssom
1 Dienstverlening en informatie	
Digitaal archief brondocumenten	150.000
Digitaal depot, vervanging 1x 5 jaar	159.830
E-depot	1.000.000
Generieke terugmeldvoorziening basisinformatie	200.000
Migratie bedrijfsapplicatie	195.000
Modernisering gemeentelijke Basisadministratie	9.100.000
Output Management	3.420.000
Technische update van huidig beleensysteem (BLIS)	250.000
Vervangen Quality monitoring en Workforce management	500.000
Vervanging MIR/Crystel Reports	150.000
Totaal Dienstverlening en informatie	**15.124.830**
2 Openbare orde en veiligheid	
Verbouwing meldkamer	350.000
Totaal Openbare orde en veiligheid	**350.000**
3 Verkeer en openbare ruimte	
Brug 117 Raadhuisstraat, voorbereiding	200.000
Groot onderhoud tunnel Arena	500.000
Reconstructie Mauritskade tussen Muntendamstraat en Alexanderplein	2.500.000
Tunnelveiligheid	19.704.000
Uitvoering Amstelveensewg	5.400.000
Voorbereiding bruggen 2012-2014	815.000
Voorbereiding bruggen De Clercqstraat en Raadhuisstraat	580.000
Voorbereiding bruggen Triple R	560.000
Totaal Verkeer en openbare ruimte	**30.259.000**
8 Duurzaamheid en water	
Instandhouden sluizen, oevers en scheepvaartvoorzieningen	650.000
Oevercontructie Kostverlorenvaart nabij molen de Otter	1.660.000
Totaal Duurzaamheid en water	**2.310.000**
Bedrijfsvoering	
ICT (aansluiting op Symfonie) 2015	350.000
Totaal Bedrijfsvoering	**350.000**
Eindtotaal	**48.393.830**

11.3d Lopende kredieten per programma

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
1 Dienstverlening en informatie						
02.14.0027.3	1S1D: investeringen ICT	2013	nee	123.778	0	123.778
02.14.0028.4	1S1D: inrichting loketten	2013	nee	1.300.000	1.254.247	45.753
02.15.0005	Visage	2016	nee	250.000	65.753	184.247
02.15.0007	Kennisbank (Kana)	2016	nee	1.150.000	0	1.150.000
02.15.0015	Zaaksysteem	2016	nee	1.110.000	0	1.110.000
20.14.0015	Modernisering Gemeentelijke Basis Administratie (mGBA) - fase 1	2014	nee	150.000	7.844	101.000
20.14.0016	Technologische vernieuwing applicaties persoons-gegevens	2014	nee	450.000	47.140	352.000
20.14.0020	Transitie/conversie ivm wet Basisreg. Grootschalige Topografie (BGT)	2015	nee	240.000	90.200	82.000
20.14.0021	Systeemintegratie Basis registratie adres/gebouw en WOZ	2016	nee	200.000	0	200.000
20.14.0022	Basisregistratie Nieuw Handelsregister (NHR)	2015	nee	593.000	5.015	448.000
37.16.0001	Paspomaat	2016	nee	492.000	146.000	29.000
84.15.0455	Inrichting kleine aula	2013	nee	350.000	2.930	119.754
	Totaal Dienstverlening en informatie			**6.408.778**	**1.619.129**	**3.945.532**
2 Openbare orde en veiligheid						
02.15.0014	Horeca	2015	nee	1.015.000	0	977.116
37.14.1233	Daniel Goedkoopstraat	2016	nee	150.000	0	150.000
40.17.0001	Vervanging PDA	2016	nee	315.000	0	315.000
50.15.0003	Vervanging PDA	2016	nee	500.000	0	500.000
50.15.0004	Vervanging PDA	2016	nee	500.000	0	500.000
	Totaal Openbare orde en veiligheid			**2.480.000**	**0**	**2.442.116**
3 Verkeer en openbare ruimte						
37.14.1031	ABOS Herinrichting Nieuwe Kalfjeslaan, prio 2009	2010	nee	310.000	45.312	60.002
56.15.0012	Betaald parkeren Abos entreegebied	2015	nee	125.000	0	125.000
70.15.0002	NVU en uitvoering aanpassing kruising Corn. Douwesweg - Klaprozenweg voor HOV Zaancorridor	2015	nvt	535.000	55.000	420.000
70.15.0004	Uitvoeringskrediet Molenwerf	2016	nee	632.000	431.771	200.229
	Uitvoeringskrediet voor de herinrichting Molenwerf	2015	nvt	2.664.000	2.659.540	0
70.15.0005	Uitvoeringskrediet voor de Kleine Maatregelen Verbetering Westelijke Tramlijnen 1, 2 en 13	2015	nvt	2.052.000	358.558	1.491.099
70.15.0006	Rokingarage Fiets	2015	nee	7.800.000	547.834	6.281.067
70.15.0007	Busbaan Daalwijkdreef, voorbereiding en uitvoering	2015	nvt	11.606.000	5.140.183	5.647.387
70.15.0008	Programma Gebiedsregie	2014	nee	3.168.442	1.032.446	1.765.594
70.15.0009	Uitvoeringskrediet De Entree	2016	nvt	136.163.000	3.539.957	132.623.043
70.15.0011	Aanv UV Snelfietsroute Zaandam	2016	nee	679.500	388.196	291.304
	Uitvoeringskrediet ontbrekende schakel snelfietsroute Zaandam-Amsterdam	2015	nee	2.694.520	1.372.071	526.863
70.16.0001	IJsei De Ruijterkade West uitvoering	2016	nee	9.260.000	1.639.540	7.620.460

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
70.16.0002	Nominale ontwikkelingen IJsei	2002	nvt	320.000	0	320.000
70.16.0013	VB bruggen Vijzelstraat	2016	nee	700.000	613.156	86.844
70.16.0017	VB vervolg 10 trajecten Investeringsagenda	2016	nee	1.956.000	739.544	1.216.456
70.16.0018	Wijziging UV toegankelijkheid bushaltes	2016	nee	11.090.000	4.002.594	4.151.203
70.16.0019	UV Tramhalte Weteringcircuit	2016	nee	2.008.000	112.266	1.873.026
70.16.0020	Uitvoeringskrediet vervanging brugdekken	2015	nee	2.038.000	1.426.139	611.861
70.16.0021	Aanvullend VB Piet Heintunnel	2016	nee	1.000.000	172.366	827.634
75.15.0001	WAYFINDING	2015	nee	6.119.484	2.341.651	2.968.047
82.15.0006	Bok de Korverweg	2013	nee	650.000	13.013	614.323
82.15.0007	8236 Ringvaartdijk Oost	2010	ja	400.000	173.246	94.876
82.15.0008	Henri Bersonstraat en Rousseaustraat	2013	nee	575.000	2.239	563.397
82.15.0397	10872 Comeniusstraat OOST	2009	ja	1.760.000	18.533	1.703.366
82.15.0398	10873 Comeniusstraat WEST	2009	ja	1.295.000	409.579	404.635
82.15.0453	Osdorperweg ts Joris van de Bergweg en Halfweg	2011	ja	980.162	-9.643	602.265
82.15.0456	Ghandilaan (MAP I EN II)	2013	ja	4.537.500	0	4.382.900
82.15.0457	Weegener Sleeswijk Noord	2014	nee	800.000	-25.481	424.953
82.15.0459	20087 Fase 2 Bouwmeester-Moerstrt/Caland	2009	ja	383.169	0	380.859
82.15.0462	20102 Fase 1 Hemsterhuis-Brinkhof West	2010	ja	1.300.000	383.548	794.926
82.15.0464	Marius Bauerstraat geheel	2010	ja	937.000	83.812	796.570
82.15.0465	Derkinderenstraat tussen Jan Voermanstraat/Postjesweg	2013	nee	1.200.000	0	1.045.319
82.15.0466	Poeldijkstraat tussen Heemstedestraat en Rijswijkstraat	2013	nee	600.000	94.090	480.753
82.15.0468	JanTooropstraat tussen Postjesweg/J.Evertsenstraat	2014	nee	2.098.000	543.766	730.737
82.15.0470	Jan Tooropstraat tussen Jan Evertussenen/Jan Voermanstr	2013	nee	775.000	0	772.432
82.15.0471	Jan Voermanstraat tussen Jan Toorop/Derkinderenstraat	2013	nee	851.000	7.047	72.933
82.15.0474	van tienhovengracht	2013	nee	700.000	11.583	182.247
82.15.0475	v Molengraaffbuurt	2013	nee	1.080.000	11.628	507.801
82.15.0476	Burg v leeuwenlaan (modderman en Loderstraat)	2013	nee	500.000	15.635	81.293
82.15.0477	Spoorzone ts Postjesweg en Marius Bauer, oostelijke sloot	2011	ja	670.000	0	667.274
82.15.0498	Sieg Vaz Diaz buurt	2013	nee	1.700.000	519.997	1.128.827
82.15.0501	Burg FOCKSTRAAT tussen Burgemeester Venig Meineszlaan/Haarlemmerweg	2013	nee	300.000	-4.950	295.332
82.15.0505	Entree sportpark Sloten	2013	nee	375.000	0	375.000
82.15.0523	Wijsgeren (inzetten voor Ghandilaan)	2013	nee	2.900.000	0	2.900.000
82.15.0524	10210 Jan de Louterpad	2013	nee	1.830.000	8.202	1.798.354
82.15.0525	Postjesweg tussen JanTooropstraat en Derkinderenstraat	2013	ja	820.000	0	820.000
85.15.0004	Parkeergarage Pontsteiger	2014	nee	6.300.000	3.877.322	2.422.678
85.15.0007	COA garage Houthaven 115 plekken	2014	nee	2.536.555	0	2.536.555
85.15.0528	Parkeergarage Pontsteiger, 2e laag	2015	nee	2.500.000		2.500.000
86.15.0003	Boerenweteringgarage	2012	nee	47.400.000	10.007.570	34.052.904
86.15.0006	Parkeergarage Stadionplein	2012	ja	4.888.400	130.920	4.757.480
86.15.0007	Parkeergarage Archiefterrein	2011	ja	3.267.000		3.267.000
95.14.0004	Voorbereidingskrediet hoofdnet auto 2008 (Houtmankade, Hobbemakade, Wibautas)	2008	nee	250.000	73.134	72.448
95.14.0019	Uitvoeringskrediet reconstructie van het Damrak obv het ontwerp van de Rode Loper ts Pr. Hendrikkade en Weteringcircuit (incl. aanschaf natuursteen Rokin)	2012	ja	14.250.000	1.714.305	2.498.731
95.14.0020	Extra VB Amstelveenseweg Zuid	2016	nee	300.000	430.112	-130.112
95.14.0027	Voorbereidingskrediet tbv reconstructie rijbanen en fietspaden De Boelelaan tussen Buitenveldertselaan en Europaboulevard	2012	ja	150.000	14.664	89.914
95.14.0034	Verbreding tracé Mosplein-Papaverweg-Klaprozenweg	2013	nee	41.688.741	9.409.114	24.998.750
95.14.0038	Reconstructie Mauritskade tussen Muntendamstraat en Alexanderplein	2014	nee	200.000	147.457	12.048
95.14.0039	Aanvullend UV Houtmankade	2016	nee	250.000	0	250.000
	Reconstructie Houtmankade tussenTasmanstraat/Westerpark	2014	nee	2.020.000	1.381.640	219.771

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investeringsringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
95.14.0041	Voorbereiding vervangingsonderhoud Spaklerweg	2013	nee	300.000	28.967	66.245
95.14.0042	Vervangingsonderhoud Nieuwe Hemweg	2014	nee	200.000	30.678	158.837
95.14.0047	Voorbereiding vervanging Meer en Vaart tussen Osdorperban en Osdorpplein Oost	2014	nee	150.000	874	137.812
95.14.0053	Projectbesluit vervanging wegverharding Spaklerweg	2015	nee	2.300.000	1.919.052	346.822
95.14.0061	Uitvoering Stadshouderskade	2014	nee	3.020.000	9.080	2.511.079
95.14.0062	Uitvoering Stadshouderskade (onderdeel dekking Rb102/2014) Leidsebrug	2014	nee	10.100.000	3.776.004	4.776.264
95.14.0071	Aanvullend krediet tbv renovatiewerkzaamheden IJtunnel	2015	nee	5.260.000	4.073.208	328.039
95.14.0084	Herijking van bestaande bruggen aan Bouwbesluit	2011	nvt	1.000.000	527.023	0
95.14.0087	Renovatie brug 116, zie ook MIP nr.95.14.0092	2013	nee	4.980.000	242.161	109.103
95.14.0088	Versterken opleglandhoofd brug 348	2014	nee	450.000	71.127	334.680
95.14.0093	Aanv VB levensduurverlengend onderhoud bruggen Latjesbrug, Kattenslootbrug en Overtoomsesluis	2016	nee	235.000	161.449	73.551
95.14.0096	GO en vernieuwing elektrotechnische en werktuigbouwkundige installaties brug 199	2014	nee	350.000	222	342.674
95.14.0097	GO en vervanging elektrotechnische en werktuigbouwkundige installaties brug 50	2014	nee	240.000	0	232.785
95.14.0098	Brugdek en revisie elektrotechnische en werktuigbouwkundige installaties brug 155 Kattensloot	2014	nee	240.000	3.441	229.899
95.14.0099	Vernieuwing elektrotechnische en werktuigbouwkundige installaties + vervanging houtconstructies brug 237 Nieuwe Herengracht	2014	nee	900.000	2.775	889.899
95.14.0112	Vervanging en herprofilering Openbare verlichting 2013	2013	nee	14.900.000	2.814.655	1.279.610
95.14.0113	Vervanging en herprofilering Openbare verlichting 2014	2014	nee	14.262.000	3.211.754	10.429.507
95.14.0114	Vervanging en herprofilering Openbare verlichting 2015	2016	nee	13.657.750	0	13.657.750
95.14.0115	Vervanging en herprofilering Openbare verlichting 2016	2016	nee	9.849.000	0	9.849.000
95.14.0122	Vervanging en aanpassing VRI's en VKM-installaties 2013	2013	nee	6.270.000	1.442.939	2.034.411
95.14.0123	Vervanging en aanpassing VRI's en VKM-installaties 2014	2014	nee	6.100.000	820.408	3.733.895
95.14.0124	Vervanging en aanpassing VRI's en VKM-installaties 2015	2015	nee	5.530.000	959.115	4.364.519
95.14.0125	Vervanging en aanpassing VRI's en VKM-installaties 2016	2016	nee	5.530.000	152.361	5.377.639
95.14.0128	IJsei	2002	nee	160.058.993	5.878.519	11.458.188
	IJsei, nominale aanpassing 2015	2002	nee	1.000.000	0	0
95.14.0149	Illuminatie 2013	2013	nee	272.500	68.924	-3.793
95.14.0150	Illuminatie 2014	2014	nvt	170.000	12.497	134.083
95.14.0186	Realisatie supportershome in Transf/P1 ArenA	2010	ja	2.000.000	31.621	1.968.380
95.14.0188	Aanvullend krediet P10 Plaza ArenA	2016	nee	5.200.000	2.531.359	2.668.641
95.14.0189	Vervanging parkeerapparatuur 2014 t/m 2017	vaststelling bij begroting				
			nee	3.327.000	1.206.988	2.120.012
95.14.0190	Vervanging parkeerapparatuur 2014 t/m 2017	vaststelling bij begroting				
			nee	268.000	268.000	
95.15.0002	Aanvullend krediet Busstation Noord	2012	nee	7.800.000		7.800.000
	Uitvoeringskrediet Busstation Noord	2012	nee	46.400.000	28.518.642	12.879.775
95.15.0009	Uitvoeringsskrediet voor herinrichting 3 kruispunten voor HOV Amsterdam-Zaanstad	2014	nee	3.057.868	184.551	2.780.563
95.15.0128	IJsei aanv Nadeelcompensatie	2016	nee	2.000.000	0	2.000.000
96.14.0001	Renovatie Oostlijn	2013	nee	337.400.000	19.612.060	39.655.642
	Scope uitbreiding Stationsrenovatie Oostlijn	2014	nee	10.597.592		10.597.592
96.14.0002	Rokingarage Fiets	2015	nee	7.900.000		7.900.000
96.14.0003	Aanleg NoordZuidlijn (NZL)	2011	nee	3.143.867.085	186.885.583	183.552.889
	Voorcalculatie 2013 en nacalculatie 2012 NZL	2011	nee	-11.200.000		0
	Voorcalculatie 2015 en nacalculatie 2014 NZL	2016	nee	1.600.000	1.600.000	0
96.14.0012	1e Uitvoeringskrediet AMSYS	2010	nee	575.200.000	19.367.644	205.764.143
	2e Uitvoeringskrediet AMSYS	2011	nee	153.500.000	38.851.245	59.315.900

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
	3e Uitvoeringskrediet AMSYS	2013	nee	77.200.000	23.284.601	28.652.508
	AMSYS	2008	nee	25.000.000		1.250.000
96.14.0016	6e krediet verv onderhoud metro infra	2013	nee	30.000.000	3.138.230	21.208.350
96.14.0017	Planuitwerkingsfase project Ombouw Amstelveenlijn	2014	nee	5.990.130	1.800.446	0
	Totaal Verkeer en openbare ruimte			**5.053.371.391**	**409.280.409**	**932.511.552**

5 Onderwijs, jeugd en diversiteit

37.14.0530	Calvijn Coll, Nieuwbouw Schipluidenlaan 12	2003	ja	6.800.000	-378.963	378.963
37.14.0531	Nieuwb Calvijn Junior Coll Schipluidenlaan 18	2003	nee	3.994.000	447.887	-3.205.336
37.14.0575	AG Bell verv nwb 45 gr + 2 gymz Laan van Spartaan	2010	ja	7.285.656	0	5.612.796
37.14.0577	AG Bell grondkst nwb Laan van Spartaan	2010	ja	925.272	0	925.272
37.14.0632	HVP'12 Wetering NB Zuidas	2011	ja	3.438.850	343.999	2.410.824
37.14.0633	HVP'12 AG Bell NB v Sportlaan	2011	ja	222.988	0	222.988
37.14.0663	Calvijn / Junior College Schipluidenlaan 18 meerkosten nieuwbouw	2011	nee	800.000	0	800.000
37.14.0698	Roozendaalsch -vervangen schoolplein	2012	nee	29.688		16.321
37.14.0705	Van Koetsveld - hercertificering march	2012	nee	2.435		1.379
37.14.0706	Gerhardsch - hercertificering march	2012	nee	2.435		1.379
37.14.0707	Van Detsch - hercertificering march	2012	nee	2.435		1.379
37.14.0722	Nw Opleiding - kst vervang nw bouw zeeburgereiland	2012	nee	300.000	0	9.000
37.14.0740	Calvijn/Junior -extra advies + kst geluid maatrege	2012	nee	135.256	0	135.256
37.14.0746	4e Gymnasium - voorber.krediet vervangende nieuwbo	2012	nee	575.000	0	0
37.14.0749	Bredero Coll. - verpl 25 werkplekken/ vergaderruimte	2012	nee	65.692	0	65.692
37.14.0769	Fons Vitae Lyc. - 1e inrichting 3 gymzalen	2012	nee	132.306		32.480
37.14.0770	Tobiassch - 1e inrichting leer/hulpmiddelen/meubil	2012	nee	643.255	321.628	0
37.14.0771	Cygnus Coll - 1e inr. leer/hulpmiddelen/meubilair	2012	nee	132.306	66.153	0
37.14.0772	Pieter Nieuwland -1e inricht. leer/hulpmiddel/meub	2012	nee	827.533		41.156
37.14.0773	SGS Zuid-oost/Bindelm -1e inr. leer/hulp/meub/2gym	2012	nee	176.901		97.248
37.14.0774	Hubertus/berkh-1e inr. leer/hulpmiddelen/meubilair	2012	nee	1.938.086	969.044	443.336
37.14.0776	Amstel/Cosmicus -1e inricht voor 972 leerlingen	2012	nee	621.312		216.073
37.14.0777	IVKO - 1e inrichting inventaris 30 leerlingen	2012	nee	35.313		1.755
37.14.0778	Mont Lyc Asd- 1e inrichting leer/hulpmiddel/meubil	2012	nee	319.605		15.894
37.14.0779	Comenius Coll - 1e inrichting inventaris	2012	nee	312.304		171.684
37.14.0780	't Hogelant - 1e inrichting invertaris	2012	nee	47.680		2.371
37.14.0783	Spinoza-zonwering/geluidinstall/bewegwijzing/March	2012	nee	142.000		7.062
37.14.0784	Zuiderlicht Coll - 1e inrichting inventaris	2012	nee	102.245		5.084
37.14.0785	IJburg Coll. - 1e inr leer- hulpmiddelen	2012	nee	198.800		18.944
37.14.0786	Esprit -onderhoud brand- en borgvoorzieningen	2012	nee	64.000		4.244
37.14.0790	SGS Bijlmer - herstel akoestiek handvaardigheidslo	2012	nee	67.598		23.173
37.14.0791	SGS Bijlmer -herstel aanpassing ventilatie lesruim	2012	nee	354.768	0	200.910
37.14.0795	Joods Mimonidas-onderhoudscontr brand+abonn alarm	2012	nee	2.363		157
37.14.0796	Amstel/Cosmicus-verg.onderhoudskosten BMI/Inbraak	2012	nee	3.278		217
37.14.0798	Amstel/Cosmicus -verg.onderhoud BMI/Inbraak	2012	nee	2.500		244
37.14.0799	IVKO -vergoeding onderhoud BMI en Inbraak	2012	nee	12.734		6.748
37.14.0800	Mont.Coll.Oost- kosten onderhoudscont BMI/Inbraak	2012	nee	10.226		678
37.14.0801	Mont.Lyc.Asd- kosten onderhoudcont BMI/Inbraak	2012	nee	14.923		989
37.14.0803	Geert Groote Coll -aanpassing alarm/brandsignaleri	2012	nee	3.739		248
37.14.0804	Geert groote Coll. -aanpassingkosten invalidevoorz	2012	nee	4.609		329
37.14.0805	Geert Groote Coll - aansluitkosten PAC-SMC	2012	nee	2.590		172
37.14.0806	Geert Groote Coll - onderhoud brand-ontruimingsins	2012	nee	2.200		146

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
37.14.0808	Spinoza - zonwering/geluidsinst/bewegwijzing/march	2012	nee	139.560		9.255
37.14.0811	Beroepscollege West	2012	nee	3.500.000	0	2.533.125
37.14.0812	Comenius Lyceum restylen openbare ruimte spoed	2013	nee	200.000		14.518
37.14.0814	BTW verhoging 19-21 % (schatting)	2012	nee	694.562	0	161.914
37.14.0820	Vervangende nieuwbouw van de Wetering (ten laste van de bijdrage van de Zuidas)	2012	nee	1.952.038	0	1.952.038
37.15.0803	As Siddieq	2014	nee	1.181.877	1.079.350	136.016
37.15.0806	St. Catharina	2014	nee	250.000	0	50.000
37.15.1009	St. Lidwina	2014	nee	98.591	0	218.873
37.15.1022	Botteloef	2014	nee	1.190.362	0	40.362
37.15.1048	Brede School DE	2014	ja	9.582.652	8.470	1.051.708
37.15.1065	Cosmicus	2014	nee	583.896		
37.15.1082	Burgemeester de Vlugt	2014	nee	3.874.790	25.000	4.571.562
37.15.1085	Burght	2014	nee	856.100	0	421.839
37.15.1109	Capelle	2014	nee	3.650.000	2.126.003	298.557
37.15.1171	Noordrijk	2014	nee	5.590.425	0	377.598
37.15.1200	De Veerkracht	2014	nee	3.050.196	2.517	2.947.071
37.15.1210	Dorus Rijkers	2014	nee	1.520.000	-919.313	0
37.15.1211	Dorus Rijkers	2014	nee	490.000	0	490.000
37.15.1212	Dorus Rijkers	2014	nee	1.250.000	1.079.886	170.114
37.15.1253	Gouden EI	2014	nee	260.583	0	14.685
37.15.1263	Frankendael	2014	nee	164.400	0	164.400
37.15.1264	Frankendael	2014	nee	100.000	0	100.000
37.15.1280	Goeman Borgesius	2014	nee	4.514.026	0	4.091.766
37.15.1355	Het Gein	2014	nee	300.000		
37.15.1378	Huizingaschool	2014	nee	547.816	0	82.066
37.15.1379	Huizingaschool	2014	nee	4.016.442	1.299.810	627.833
37.15.1417	Immanuel	2014	nee	3.411.141	0	3.174.530
37.15.1456	Kaap, De	2014	nee	100.000	0	-33.457
37.15.1482	Kleine Reus	2014	nee	6.310.000	133.557	547.508
37.15.1552	Louis Bouwmeester	2014	nee	4.406.798	0	4.017.750
37.15.1646	Multatuli	2014	nee	330.000	0	-10.569
37.15.1663	Nicolaas Maes	2014	nee	1.100.000	0	49.785
37.15.1673	Bos en Lommer	2014	nee	5.666.000	3.403.455	3.523.741
37.15.1689	Noordmans	2014	nee	4.406.798	0	4.125.998
37.15.1690	Notenkraker	2014	nee	432.072	-110.723	0
37.15.1691	Notenkraker	2014	nee	1.290.084	693.390	154.846
37.15.1811	Achtsprong	2008	nee	3.817.535	813.740	1.335.515
37.15.1813	Rozemarn	2008	nee	3.304.882	2.785.684	1.338.199
37.15.1817	Bijlmerdrie	2011	nee	42.000	0	2.894
37.15.1824	Bijlmerhorst	2011	nee	950.000	911.694	-17.722
37.15.1829	Nellestein	2011	nee	150.000	0	150.000
37.15.1830	Holendrecht	2011	nee	250.000	0	250.000
37.15.1832	Gym / Knotwilg	2012	nee	79.535	0	79.535
37.15.1834	Gym	2012	nee	48.135	0	48.135
37.15.1836	Gym / Rozemarn	2012	nee	921.550	518.566	-67.727
37.15.1837	Gym / Rozemarn	2012	nee	48.135	0	48.135
37.15.1859	Olympia	2014	nee	3.000.000	0	210.000
37.15.1895	Oscar Carré	2014	nee	1.000.000	0	60.000
37.15.1908	Paulusschool	2014	nee	181.738	0	181.738
37.15.1967	Pro Rege	2014	nee	202.500	0	10.125
37.15.1968	Prof. Dr. Kraemer	2014	nee	507.238	0	507.238
37.15.1969	Prof. Dr. Kraemer	2014	nee	3.798.675	4.658	3.513.217
37.15.1976	De Frankendael	2014	nee	1.945.609	648.498	782.609
37.15.1977	St. Lidwina	2014	nee	3.171.074	603.362	377.961

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
37.15.1978	Kaap, De	2014	nee	2.933.788	719.741	2.052.841
37.15.2065	Slootermeerschool	2014	nee	3.536.542	0	3.536.542
37.15.2120	Pieter Jelles Troelstra	2014	nee	7.360.358	4.255.847	2.404.511
37.15.2145	Het Bovenland	2014	nee	1.309.999	1.046.322	140.178
37.15.2180	St. Catharina	2014	nee	315.900	0	63.200
37.15.2183	El Amien 2	2014	nee	2.225.047	1.888.039	114.746
37.15.2286	Energieke scholen 2015	2014	nee	3.600.000		3.600.000
37.15.2298	Brede school IJdoornschool	2014	nee	5.400.000	4.231.781	788.149
37.15.2304	Renovatie De Kraanvogel	2014	nee	3.500.000	-60.000	-13.884
37.15.2404	Burgemeester de Vlugt aanpassing tijdelijke huisvesting + terreininrichting	2014	nee	198.000	0	78.743
37.15.2406	PO15-324 IKC De Lotusschool nog niet bekend Ingericht voor 0 m², aanspraak op 1.819 m², gefaseerd toegekend maximaal 1.819 m².	2014	nee	282.010	0	166.090
37.15.2408	PO15-322 Podium Emmy Andriessestraat 56 Huidige capaciteit 2.140 m², nodig 3.017 m²,, na ingebruikname capaciteit 3.017 m².	2014	nee	313.530	0	73.109
37.15.2409	PO15-018 Sint Henicus Louis Naarstigstraat 1 Voorziening is noodzakelijk voor 2.255 m². gezonde scholen	2014	nee	2.840.085	0	2.556.077
37.15.2410	PO15-306 Oscar Carré Huidige capaciteit 1.590 m², 1.686 m², nog aanspraak op 96 m². Wordt deels opgelost in overdimensionering.1e Jan Vd Heijdenstr. 161	nodig 2014	nee	24.000	0	24.000
37.15.2412	gymzaal Kantershof vergroten zaalvloer	2014	nee	100.000	0	100.000
37.15.2415	Burght extra kosten tijdelijke huisvesting	2014	nee	134.000	0	134.000
37.15.2417	PO15-253 Gymnastieklokaal Voorziening is noodzakelijk. Kantershof 634/635	2014	nee	138.000	0	138.000
37.15.2418	De Ontplooiing / De Meervoud / uitbreiding vanwege leerlingengroei	2014	nee	200.000	22.283	-16.502
37.15.2419	spoedaanvragen 2015 291.000 belegd	2014	nee	209.000		209.000
37.15.2421	PO15-317 Geert Groote Hygieaplein 47. Huidige capaciteit 1.475 m², nodig 1.593 m², nog aanspraak op 118 m².	2014	nee	336.000	150.000	186.000
37.15.2422	PO15-009 As-Siddieq Noord Voorziening is noodzakelijk voor 1.360 m². Dijkmanshuizenstraat 119	2014	nee	340.000	0	340.000
37.15.2423	PO15-182 Dorus Rijkers Voorziening is noodzakelijk voor 1.360 m²Kofschipstraat 47	2014	nee	340.000	340.000	0
37.15.2425	Kraanvogel Renovatie (aanvulling)	2014	nee	500.000	0	500.000
37.15.2426	PO15-123 Slootermeer Burgemeester Fockstraat 85 Huidige capaciteit 2.005 m². Nodig 2.350 m² nog aanspraak op 345 m².	2014	nee	500.864	0	500.864
37.15.2427	PO15-261 Kolom SBO Zuid Sint Paulus. Voorziening is noodzakelijk voor 2.245 m². Dufaystraat 19	2014	nee	561.250	0	561.250
37.15.2428	PO15-018 Sint Henricus Voorziening noodzakelijk voor 2.250 m² Louis Naarstigstraat 1	2014	nee	562.500	0	562.500
37.15.2429	PO15-183 IJdoorn Voorziening is noodzakelijk voor 2255 m2. Werengouw 83	2014	nee	563.750	0	563.750
37.15.2431	PO15-196 Overhoeks De voorziening is noodzakelijk voor 2.370 m² / Chrysantenstraat 28	2014	nee	592.500	0	592.500
37.15.2432	PO15-038 Ijsbreker Chrysantenstraat 26. Huidige capaciteit 756 m2, nodig 1.360 m²	2014	nee	611.451	0	611.451
37.15.2434	PO15-253 Gymlokaal Kantershof 634/635. Voorziening is noodzakelijk.	2014	nee	994.268	20.224	974.044
37.15.2435	PO15-306 Oscar 1e Jan Vd Heijdenstraat 161 Huidige capaciteit 1.590 m², nodig 1.686 m², nog aanspraak op 96 m². Wordt deels opgelost in overdimensionering	2014	nee	1.000.000	0	1.000.000

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
37.15.2436	Spoedaanvragen 2015 / niet besteed	2014	nee	1.000.000	941.694	58.306
37.15.2437	PO15-009 As Siddieq Dijkmanshuizenstraat 119 Voorziening is noodzakelijk voor 1.360 m².	2014	nee	1.648.196	527.660	1.120.536
37.15.2438	PO15-182 Dorus Rijkers Kofschipstraat 47 Voorziening is noodzakelijk voor 1.360 m²	2014	nee	1.818.989	0	1.818.989
37.15.2439	PO15-261 Kolom Dufaystraat 19. Voorziening is noodzakelijk voor 2.245 m²	2014	nee	2.421.128	242.113	2.179.015
37.15.2440	PO15-183 Ijdoorn Werengouw 83. Voorziening is noodzakelijk voor 2.255 m²	2014	nee	3.611.689	0	3.611.689
37.15.2441	PO15-196 overhoeks Chrysantenstraat 28. Voorziening is noodzakelijk voor 2.370 m²	2014	nee	3.742.892	7.581	3.735.312
55.14.0101	Hyperion Tolhuisweg 10. Plaatsingskostenuitbreiding tijdelijke huisvesting in 2014	2014	nee	196.352	0	9.818
55.14.0102	Calandlyceum Pieter Calandlaan 182. Door toename van het aantal leerlingen is uitbreiding met 1e inrichting onderwijsleerpakket en meubilair noodzakelijk	2014	nee	197.259	0	98.630
55.14.0103	Pieter Nieuwland College Nobelweg 6. De gemeente betaalt de verzekeringspremie. Een beveiligd schoolgebouw met goed onderhouden installaties voor brand en borg en opgeleide personen leidt tot een lagere verzekeringspremie	2014	nee	200.088	90.040	10.004
55.14.0107	Het 4e Gymnasium Stavangerweg 902. Door toename van het aantal leerlingen is uitbreiding met 1e inrichting van onderwijsleerpakket en meubilair noodzakelijk.	2014	nee	319.756	0	159.878
55.14.0108	Hyperion Tolhuisweg 10. Plaatsingskostenuitbreiding tijdelijke huisvesting in 2015	2014	nee	341.173	0	17.059
55.14.0110	Calandlyceum Pieter Calandlaan 182. Aanpassingskosten om tijdelijke huisvesting geschikt te maken voor onderwijs	2014	nee	437.500	0	23.344
55.14.0112	Tobiasschool - VOvA Poeldijkstraat 255. Meerkosten als gevolg van aanvullende stedenbouwkundige eisen.	2014	nee	102.000	0	102.000
55.14.0115	Alexander Roozendaalschool Jan Tooropstraat 13. Als gevolg van een herschikking van de cluster 2 en cluster 3 scholen wordt de Roozendaalschool uitgebreid en op twee locaties gehuisvest	2014	nee	129.136	80.000	49.136
55.14.0116	Calvijn met Junior College Calandlaan ICT infracstructuur	2014	nee	130.000	0	130.000
55.14.0117	Pieter Nieuwland College Nobelweg 6. Realiseren van een liftinstallatie	2014	nee	233.110	221.455	11.655
55.14.0121	Hyperion Tolhuisweg 10. Door toename van het aantal leerlingen is uitbreiding met 1e inrichting onderwijs-leerpakket en meubiliar noodzakelijk	2014	nee	132.900	0	66.450
55.14.0122	Over-Y College Floraweg 170. De gemeente betaalt de verzekeringspremie. Een beveiligd schoolgebouw met goed onderhouden installaties voor brand en borg en opgeleide personen leidt tot een lagere verzekeringspremie	2014	nee	171.300	77.085	8.565
55.14.0123	Altra College Johan Braakensiekhof 31 School2Care is nog niet eerder ingericht met onderwijsleerpakket en meubilair. De eerste inrichting voor onderwijsleerpakket en meubilair komt voor vergoeding in aanmerking	2014	nee	174.388	0	87.194
55.14.0127	Signis: Communicatieve Leerstroom Jan Tooropstraat 11 Vervangende nieuwbouw voor de locaties van Signis is noodzakelijk. Locaties zijn bouwkundig en functioneel aan vervanging toe	2014	nee	250.000	0	7.500
55.14.0201	Stelle College - VOvA Mr. Treublaan 1-3 Kosten terreinverwerving nieuwbouw Zeeburgereiland	2014	nee	1.093.460	849.964	243.496
55.14.0202	Hyperion Tolhuisweg 10. Vergoeding terreinkosten	2014	nee	1.555.535	1.599.001	-43.466

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
55.14.0203	Rosa Beroepscollege Schoenerstraat 7. Vergoeding voor nieuwbouw twee gymzalen	2014	nee	1.610.000	779.500	830.500
55.14.0204	Het 4e Gymnasium Stavangerweg 902. Meerkosten nieuwbouw vanwege stedenbouwkundige randvoorwaarden en stringente eisen rondom duurzaamheid in gebied Houthavens	2014	nee	2.500.000	1.784.500	715.500
55.14.0205	Amsterdam International Community School Pr. Irenestraat 59 Kosten terreinverwerving permanente nieuwbouw	2014	nee	2.500.000	213.591	2.286.409
55.14.0206	Mundus College Amsterdam Burgemeester Hogguerstr 2. Het treffen van veiligheidvoorzieningen in de school en de sloop van bouwdeel C	2014	nee	3.603.423	3.423.252	180.171
55.14.0207	Orion College Noord en Zuidoost nevenvestiging Zekeringstraat. Als gevolg van een herschikking van de cluster 2 en cluster 3 scholen	2014	nee	5.081.965	3.600.000	1.481.965
55.14.0209	Hyperion, Tolhuisweg 10. Door toename leerlingenaantal en behoefte aan permanente huisvesting is nieuwbouw voor Hyperion inclusief gymvoorziening noodzakelijk	2014	nee	10.188.232	1.061.700	9.126.532
55.14.0211	Calandlyceum Pieter Calandlaan 182. Voor de nieuwbouw van Caland 2 wordt nog gezocht naar een locatie	2014	nee	6.000.000	3.557.810	2.274.839
55.14.0212	Open Schoolgemeenschap Bijlmer Gulden Kruis 5. Door toename van het aantal leerlingen is uitbreiding van de huidige locatie noodzakelijk. De optimalisatie van de indeling van het gebouw maakt evenredige groei van de verschillende afdelingen mogelijk	2014	nee	836.710	0	25.102
55.14.0214	Geert Groote College Amsterdam Fred. Roeskestraat 84. Door toename van het aantal leerlingen zijn meer fietsparkeerplekken nodig. Vanwege stedenbouwkundige eisen dient deze voorziening onder het maaiveld gerealiseerd te worden	2014	nee	888.650	532.650	10.680
55.14.0215	Rosa Beroepscollege Schoenerstraat 7. Vergoeding voor 1e inrichting olp en meubilair vanwege nieuwbouw.	2014	nee	1.047.980	471.591	52.399
55.14.0216	Calvijn met Junior College Calandlaan. Door toename van het aantal leerlingen is uitbreiding met 1e inrichting van onderwijsleerpakket en meubilair noodzakelijk.	2014	nee	1.100.838	0	858.838
55.14.0217	IJburg College Pampuslaan 1. Kosten verwerving terrein	2014	nee	1.708.300	0	0
55.14.0219	Comenius Lyceum Amsterdam Derkinderenstraat 44 Op basis van de leerlingenprognose is vervangende huisvesting Comenius noodzakelijk.De kosten voor het geschikt maken van het het schoolgebouw aan de J. Geelstraat zijn als voorziening opgenomen.	2014	nee	9.847.603	1.770.423	7.766.128
55.14.0220	IJburg College Pampuslaan 1. Door toename van het aantal leerlingen van IJburgcollege I is uitbreiding noodzakelijk met een nevenvestiging (IJburgcollege II) in de vorm van permanente nieuwbouw.	2014	nee	11.635.536	7.509.654	346.066
55.14.0300	A.g.Bellschool. Meerkosten nieuwbouw Laan v. Spartaan	2013	ja	1.400.000	0	1.400.000
55.14.0327	Sweelinck College aanpassingen tbv brandveiligheid Moreelsestraat 21	2013	nee	7.260	0	3.630
55.14.0338	VSO De Heldring.Vervangende nieuwbouw inclusief gymzaal Burg Eliasstraat 20	2013	nee	3.402.058	1.530.926	102.062
55.14.0346	Bindelmeer College. Aanpassing gevel en installaties Dubbelink 1	2013	nee	800.000	760.000	40.000
55.14.0349	Bredero College. Aanpassen fietsenstalling door grote toename leerlingen op de fiets Tolhuisweg 10	2013	nee	14.500	0	14.500

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
55.14.0354	Caland Lyceum II. Voorbereidingskosten bouw Sint Truidenstraat 20	2013	ja	300.000	0	9.000
55.14.0360	A.I.C.S. Voorbereidingskrediet nieuwbouw Pr. Irenestraat 59	2013	nee	300.000	68.996	231.004
55.14.0366	Cosmicus Mont. Lyceum. Uitbreiding huidig schoolgebouw Mauritskade 58	2013	nee	400.000	190.000	210.000
55.14.0389	Gerrit van der Veen College. Aanpassingen tbv brandveiligheid Gerrit van der Veenstraat 99	2013	nee	54.000	0	27.000
55.14.0396	Hervormd Lyceum Zuid onderzoek fundering oude gymzaal Brahmsstraat 7	2013	nee	28.256	8.617	19.639
55.14.0397	Het 4e Gymnasium. Vervangende nieuwbouw Stavangerweg 902	2013	nee	11.133.847	6.387.930	-291.627
55.14.0400	Hyperioncollege. Voorbereidingskrediet nieuwbouw Tolhuisweg 10	2013	nee	650.000	0	19.500
55.14.0405	Ijburg College. Eerste inrichting Ijburg II. Pampuslaan 1	2013	nee	178.800		4.629
55.14.0407	Ijburg College. Nieuwbouw voor Ijburg College II Zeeburgereiland	2013	nee	400.000	0	12.000
55.14.0415	Mont. College Oost. Herstel constructiefouten ikv brandwerendheid Polderweg 3	2013	nee	991.966	0	495.983
55.14.0428	Over - Y College. Aanpassingen tbv brandveiligheid Floraweg 170	2013	nee	5.605	0	2.802
55.14.0433	Rosa BeroepsCollege. Aanpassingen tbv brandveiligheid Schoenerstraat 7	2013	nee	8.410	0	4.205
55.14.0434	Rosa BeroepsCollege. Vervangende nieuwbouw tbv Rosa Beroepscollegeen Ijdoorn College Rode Kruisstraat 14	2013	nee	9.351.670	8.499.470	467.583
55.16.0001	ENERGIEZUINIGE SCHOLEN	2015	nee	25.479.991	5.023.418	20.456.573
55.16.0010	Besluit aankoop Dintelstraat (Spinoza II)	2016	nee	8.000.000		8.000.000
55.16.0101	4e Gymnasium Stavangerweg 902 Meerkosten nieuwbouw vanwege stedenbouwkundige eisen	2015	nee	1.395.539	0	1.395.539
55.16.0102	Caland II Anderlechtlaan 3. Nieuwbouw- en renovatiebudget schoolgebouw Vlaardingenlaan tbv Caland 2	2015	nee	17.600.000	1.196.083	16.403.917
55.16.0103	Comenius Derkinderenstraat 44. Herberekende kosten schoolgebouw Jacob Geelstraat (incl. overkapping binnenterrein)	2015	nee	6.733.678	0	6.733.678
55.16.0104	Damstede Rode Kruisstraat 83. Voorbereidingskrediet t.b.v. nevenvestiging Damstede (Damstede - Technasium)	2015	nee	533.660	506.977	26.683
55.16.0105	Denise Pieter de Hoochstraat 78. Voorbereidingsbudget t.b.v. nderzoek naar vervangende huisvesting.	2015	nee	75.000	0	75.000
55.16.0106	Geert Groote Fred. Roeskestraat 84. Kosten voor het leveren en realiseren van een fietsenstalling.	2015	nee	564.403	536.183	28.220
55.16.0107	Het Plein Jan de Louterpad 5. Praktijkschool Het Plein is onlangs uitgebreid met een aantal lokalen. Hierbij is ook het kooklokaal en techniekklokaal vernieuwd. Dit is een vergoeding voor de praktijkgerichte leeromgeving van het techniek- en kooklokaal	2015	nee	160.144	0	160.144
55.16.0108	Hyperion Tolhuisweg. Locatiespecifieke kosten en extra eisen bouwbesluit t.b.v. nieuwbouw	2015	nee	2.399.800	0	2.399.800
55.16.0109	Ijburg II Foekje Dillemastraat 1. Kosten precario.	2015	nee	109.785	104.296	5.489
55.16.0110	Ijburg II Foekje Dillemastraat 1. Verrekening verschil normberekening paalfundering.	2015	nee	151.207	143.647	7.560
55.16.0111	Ijburg II Foekje Dillemastraat 1. Kosten voorzieningen t.b.v. veiligheidseisen Marsh	2015	nee	155.958	148.160	7.798
55.16.0112	Ijburg II Foekje Dillemastraat 1. Meerkosten i.v.m. eisen bouwbesluit 2015	2015	nee	425.340	404.073	21.267

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
55.16.0113	Ijburg II Foekje Dillemastraat 1. Aanlegkosten verdiepte fietsparkeervoorziening bij nieuwbouw	2015	nee	1.330.638	1.264.106	66.532
55.16.0115	Metis Montessori Mauritskade 58. Bouwkosten uitbreiding van het Metis Montessori Lyceum.	2015	nee	9.199.077	4.210.020	4.989.057
55.16.0116	Mundus Burg Hogguerstraat 2. Onderzoekskosten naar haalbaarheid schoolgebouw P. Mondriaanstraat en eerste aanpassingskosten	2015	nee	350.000	0	350.000
55.16.0117	OSB Gulden Kruis 5. Aanvulling op uitbreiding kantine met ca. 42 m^2 bvo	2015	nee	189.514	0	189.514
55.16.0118	Pieter Nieuwland Nobelweg 6. Kosten aanpassing schoolgebouw Dapperstraat 315	2015	nee	6.576.505	6.247.679	328.827
55.16.0119	Stelle Mr. Treublaan 1-3. Nieuwbouwbudget VMBO vestiging Zeeburgereiland (excl. kosten terreinverwerving)	2015	nee	8.483.420	1.500.000	6.983.420
55.16.0120	Vossius Messchaertstraat 1. Realisatie 2 gymzalen, plaatsen lift, realisatie overblijf en studieruimte, uitbreiding lokalen schoolbevolking en aanvullende bouwactiviteiten	2015	nee	1.997.710	0	1.997.710
55.16.0121	Altra West Louis Couperusstraat 131. Dit gebouw uit 1964 is onderhoudstechnisch aan vervanging toe e voldoet niet aan NEN-norm 2767. Daarnaast is het een schoolgebouw oorspronkelijk gebouw voor het primair onderwijs waardoor het functioneel en onderwijskundige minder goed aansluiten op leerlingen in de leeftijd van 12-18. Vergoeding is voor circa 150 leerlingen, 22 groepen. Volgens normering, incl. gym en lift	2015	nee	3.828.405	382.840	3.445.565
55.16.0122	Signis Amsterdam Jan Sluijtersstraat 9. Schoolbestuur Kentalis en het nieuwe schoolbestuur Viertaal (opvolger van Orion voor cluster 2 scholen) willen gezamenlijk een cluster 2 campus voor de scholen in cluster 2 maken. Hierbij zal er deels nieuwbouw gerealiseerd worden en een deel van het scholenbestand zal geoptimaliseerd worden. Kentalis heeft een voorbereidingskrediet aangevraagd om de plannen voor cluster 2 te ontwikkelen. Voor het programma 2017 zal vervolgens een aanvraag worden ingediend voor vervangende nieuwbouw.	2015	nee	250.000	250.000	0
55.16.0123	Visio SO Slotermeerlaan 103. Het schoolgebouw uit 1977 is onderhoudstechnisch niet in goede staat en voldoet niet meer aan NEN 2767. Daarnaast voldoet het gebouw functioneel en onderwijskundig niet meer aan de eisen en behoeftes van het cluster 1 onderwijs	2015	nee	4.327.486	432.749	3.894.737
55.16.0124	VSO De Heldring Burgemeester Eliasstraat 20. De VSO Heldringschool krijgt nieuwbouw. Dit bedrag is benodigd voor de uitvoering van het Programma Frisse Scholen, klasse B	2015	nee	516.250	490.438	25.812
55.16.0125	Bijkomende kosten bij diverse projecten 1	2015	nee	4.500.000	0	4.500.000
55.16.0126	De Amsterdamse Mavo Linnaeushof. Kosten ingebruikname schoolgebouw Linnaeushof voor nieuwe school	2015	nee	919.950	1.004.702	52.882
55.16.0127	Bijkomende kosten bij diverse projecten 2	2015	nee	500.000	0	500.000
55.16.0128	Spoedaanvragen	2015	nee	400.000	0	400.000
55.16.0129	Geert Groote Fred. Roeskestraat 84. Kosten aanpassing licht/ kracht verdeelkasten.	2015	nee	106.347	101.030	5.044
55.16.0130	IVKO Rustenburgerstr.15. Kosten aanleg ICT infrastructuur	2015	nee	114.493	108.768	5.725
55.16.0131	OSB Gulden Kruis 5. Aanpassingskosten mechanische ventilatie	2015	nee	104.000	98.800	5.200

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
55.16.0132	4e Gymnasium Stavangerweg 902. Aanvullend budget tbv 1e inrichting nieuwbouw	2015	nee	599.287	569.323	29.964
55.16.0133	Bindelmeer Dubbelink 1. Kosten voor het leveren en plaatsen van wifi-voorzieningen	2015	nee	107.988	102.589	5.399
55.16.0134	Caland II Anderlechtlaan 3. Vergoeding voor eerste inrichting t.b.v.374 leerlingen	2015	nee	472.916	449.270	23.646
55.16.0135	Comenius Derkinderenstraat 44 Leveren en plaatsen van wifi-voorzieningen	2015	nee	360.190	342.181	18.009
55.16.0136	Damstede Rode Kruisstraat 83 Kosten eerste inrichting nevenvestiging Damstede	2015	nee	195.925	186.129	9.796
55.16.0137	Hyperion Tolhuisweg 6. Eerste inrichting voor 6.788 m^2 bvo + 2 gymnastieklokalen	2015	nee	568.121	539.715	28.406
55.16.0138	Ignatius Jan van Eijckstraat 47. Vergoeding voor inventaris sporthallen Zuid	2015	nee	50.000	47.500	2.500
55.16.0139	IJburg I Pampuslaan 1. Vergoeding eerste inrichting onderwijsleerpakket en meubilair schoolgebouw	2015	nee	711.639	676.057	35.582
55.16.0140	Pieter Nieuwland Nobelweg 6. Kosten voor het leveren en plaatsen van wifi-voorzieningen	2015	nee	127.958	121.560	6.398
55.16.0141	Pieter Nieuwland Nobelweg 6. Kosten eerste inrichting voor 340 leerlingen plus lo zaal	2015	nee	472.506	448.881	23.625
55.16.0142	Rosa Schoenerstraat 7. Kosten voor het leveren en plaatsen van wifi-voorzieningen	2015	nee	130.505	123.980	6.525
55.16.0143	Vinse School. Haarlemmerstraat 132-136 Kosten eerste inrichting Haarlemmerstraat 132-134	2015	nee	146.350	139.033	7.317
55.16.0144	Vossius Messchaertstraat 1. Inrichting 5 leslokalen, kantine en leerplein	2015	nee	156.860	149.017	7.843
55.16.0145	Zuiderlicht Rustenburgerstraat 436. Leveren en plaatsen van wifi-voorzieningen	2015	nee	109.320	103.854	5.466
55.16.0147	Caland II Anderlechtlaan 3. Kosten voor uitbreiding en aanpassing kantoorgebouw Sint Truidenstraat.	2015	nee	547.500	520.125	27.375
55.16.0148	Damstede Rode Kruisstraat 83. Aanpassingskosten tijdelijke huisvesting HJ Hisgenpad 13 tbv Damstede.	2015	nee	185.153	175.895	9.258
55.16.0149	Hyperion Tolhuisweg 6 Plaatsingskosten tijdelijke huisvesting	2015	nee	115.105	109.350	5.755
55.16.0151	4e Gymnasium Stavangerweg 902. Meerkosten terreinaankoop	2015	nee	399.661	1.795.200	-1.395.539
55.16.0152	Caland II, Anderlechtlaan 3. Kosten terreinverwerving Vlaardingenlaan	2015	nee	520.749	0	520.749
55.16.0153	Orion College West Drostenburg 1. De Drostenburg zal uitgebreid worden voor de opvang van leerlingen van cluster 3 en 4. Dit bedrag is een vergoeding voor de afkoop van de erfpacht van de grond	2015	nee	711.788	676.200	35.588
55.16.0154	Pieter Nieuwland Nobelweg 6 Aankoopkosten Dapperstraat	2015	nee	3.903.948	0	0
55.16.0200	PO16-087 Kleine Reus 3a uitbreiding permanent	2015	nee	569.270	56.927	512.343
55.16.0201	PO16-091 Dr. E. Boekman 3a uitbreiding permanent	2015	nee	271.642	258.060	13.582
55.16.0202	PO16-093 Oostelijke Eilanden 3a uitbreiding permanent	2015	nee	418.031	412.120	5.911
55.16.0203	PO16-084 Theo Thijssen 11 herstel van constructiefouten	2015	nee	646.866	0	646.866
55.16.0204	PO16-088 Kleine Reus 3b uitbreiding tijdelijk	2015	nee	384.520	38.452	346.068
55.16.0205	PO16-090 Dr. E. Boekman 3b uitbreiding tijdelijk	2015	nee	245.624	233.343	12.281
55.16.0206	PO16-050 IJsbreker 2a nieuwbouw	2015	ja	3.826.371	0	3.951.171
55.16.0207	PO16-046 Wespennest 2b. Vervangende nieuwbouw	2015	nee	2.215.278	221.500	1.993.778
55.16.0208	PO16-051 Biënkorf 2b vervangende nieuwbouw	2015	nee	3.083.141	308.000	2.775.141
55.16.0210	Renovatiebasisschool De Kaap / besluit van 26.05.15 - inpandige gymzaal en frissen scholen B	2015	nee	1.035.440	0	1.035.440

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
55.16.0211	IKC Zeeburgereiland. Meerkosten als gevolg van faillissement aannemer	2015	nee	450.000	377.488	72.512
55.16.0212	PO16-126 4e Mont. Pinksterbloem 3a uitbreiding permanent	2015	nee	321.973	0	321.973
55.16.0213	PO16-134 Laterna Magica 11 herstel van constructiefouten	2015	nee	432.575	29.115	403.461
55.16.0214	PO16-125 Laterna Magica 9 aanpassing gymzaal	2015	nee	126.445	0	126.445
55.16.0216	AICS. Grondkosten nieuwe huisvesting	2015	nee	2.460.000	2.459.859	0
55.16.0217	PO16-169 Nautilus 3a uitbreiding permanent	2015	nee	624.145	0	624.145
55.16.0220	PO16-036 2e Openlucht 3a uitbreiding permanent	2015	nee	477.925	47.792	430.133
55.16.0221	PO16-102 Donge 3a uitbreiding permanent	2015	nee	571.266	57.127	514.139
55.16.0223	PO16-039 Sint Jan 3a uitbreiding permanent	2015	nee	650.194	65.000	585.194
55.16.0224	PO16-055 Zeeheld 3a uitbreiding permanent	2015	nee	645.113	648.022	88.092
55.16.0225	Energiebesparende maatregelen	2015	nee	125.000	0	125.000
55.16.0226	PO16-056 Leonardo da Vinci 3a uitbreiding permanent	2015	nee	434.854	0	434.854
55.16.0227	PO16-058 Corantijn 3a. Uitbreiding permanent	2015	nee	314.357	0	314.357
55.16.0228	PO16-059 Waterkant 3a uitbreiding permanent	2015	nee	516.591	0	516.591
55.16.0229	PO16-018 Wereldschool en Catamaran Bentinck 3b uitbreiding tijdelijk	2015	nee	461.792	88.405	373.387
55.16.0230	PO16-028 Pro Rege 3a uitbreiding permanent	2015	nee	442.206	420.096	22.110
55.16.0231	PO16-191 Ontplooiing 3a uitbreiding permanent	2015	nee	515.163	183.071	332.092
55.16.0233	PO16-031 Noordmans 4 ingebruikneming	2015	nee	257.000	648.886	79.486
55.16.0234	Kraamkamers 2016	2015	nee	1.000.000		1.000.000
	Totaal Onderwijs, jeugd en diversiteit			**422.184.546**	**114.261.880**	**218.857.750**

6 Welzijn, zorg en sport

23.15.0135	2016 Streeklab Med. App	2016	nee	160.000	0	160.000
23.15.0136	2016 Streeklab Software	2016	nee	40.000	0	40.000
23.15.0137	2016 H&P Meubilair	2016	nee	25.000	0	25.000
23.15.0138	2016 H&P Software	2016	nee	50.000	0	50.000
23.15.0140	2016 TBC Verbouwing	2016	nee	20.000	0	20.000
23.15.0144	2016 Leefomgeving Med. App	2016	nee	60.000	0	60.000
37.14.0896	Gymlokalen ASB (aanpassing) 2004	div	nee	752.554		668.660
37.15.2321	Sportpark Amsterdamse Bos en Bosbaan, vervangingsinvesteringen 2016	2016	nee	164.730		0
56.15.0019	Sportpark Spieringhorn kunstgrasveld 1 10 jr	2015	nee	300.000	227.192	72.808
56.15.0020	Sportpark Spieringhorn kunstgrasveld 1 25 jr	2015	nee	200.000	200.000	0
56.15.0021	Sportpark Spieringhorn kunstgrasveld 2 10 jr	2015	nee	300.000	200.000	100.000
56.15.0022	Sportpark Spieringhorn kunstgrasveld 2 25 jr	2015	nee	250.000	250.000	0
56.15.0023	Zeeburgereiland Sporthal 40 jr	2015	nee	3.500.000	374.444	3.125.556
56.16.0014	Tennispark Kadoelen 2017	2016	nee	250.000	0	250.000
56.16.0015	Sportpark het Loopveld, kunstgrasveld 2017	2016	nee	300.000	0	300.000
56.16.0016	Hockeyveld Stadsdeel Zuidoost 2017	2016	nee	300.000	0	300.000
56.16.0017	Hockeyveld Stadsdeel Zuidoost 2017	2016	nee	200.000	0	200.000
56.16.0018	Sportpark Ookmeer, kunstgrasveld (honkbal) 2017	2016	nee	100.000	0	100.000
56.16.0019	Sportverzamelgebouw Sloten 2017	2016	nee	750.000	0	750.000
56.16.0020	Sportpark Sloten, multifunctioneel veld 2017	2016	nee	300.000	0	300.000
56.16.0021	Sportpark Sloten, multifunctioneel veld 2017	2016	nee	250.000	0	250.000
56.16.0022	Herontwikkeling Sportpark Parkschouwburg 2017	2016	nee	200.000	0	200.000
56.16.0024	Sportpark Middenmeer, kunstgrasveld 1 2017	2016	nee	300.000	0	300.000
56.16.0025	Sportpark Middenmeer, kunstgrasveld 1 2017	2016	nee	250.000	0	250.000

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
56.16.0026	Sportpark Middenmeer, kunstgrasveld 2 2017	2016	nee	150.000	0	150.000
56.16.0027	Sportpark Middenmeer, kunstgrasveld 2 2017	2016	nee	125.000	0	125.000
56.16.0028	Sportpark Drieburg kunstgrasveld 2017	2016	nee	300.000	0	300.000
56.16.0029	Sportpark Drieburg kunstgrasveld 2017	2016	nee	250.000	0	250.000
56.16.0030	Velodrome 2017	2016	nee	100.000	0	100.000
56.16.0031	Sporthal Zeeburgereiland 2017	2016	nee	500.000	0	500.000
56.16.0032	Hockeyveld (4) Sloten Stadsdeel Zuidoost 2017	2016	nee	1.200.000	0	1.200.000
56.16.0033	Hockeyveld (4) Sloten Stadsdeel Zuidoost 2017	2016	nee	800.000	0	800.000
56.16.0034	Sportpark Schinkel 10 jr vervanging twee velden	2016	nee	367.000	0	367.000
83.15.0011	Noorderpartkbad	2013	nee	10.776.966	206.813	798.940
84.15.0474	Materieel meerjaren vervangingsschema 2016	2016	nee	163.000	64.400	98.600
	Totaal Welzijn, zorg en sport			**23.754.250**	**1.522.849**	**12.211.564**
8	**Duurzaamheid en water**					
63.14.1794	AD/OABB 2015	2010	nvt	5.000.000		2.104.498
63.14.1795	AD/OABB 2016	2010	nee	7.000.000	3.856.214	3.143.786
63.14.1796	AD/OABB 2017	2010	nee	6.500.000		6.500.000
67.16.000X	Uitbreiding areaal ondergrondse inzamelcontainers	2016	nee	1.255.900	0	1.255.900
83.15.0267	Duurzaam Het Breed	2009	ja	87.909	113.985	0
85.15.0029	Ondergrondse afvalcontainers BL	2016	nee	3.000.000	0	2.731.725
89.16.0001	Vervanging ondergrondse inzamelcontainers	2016	nee	636.500	0	636.500
90.16.0005	Vervanging ondergrondse inzamelcontainers	2016	nee	800.000		800.000
95.14.0134	Vernieuwen oevercontructies Kostverlorenvaart / 2e Kostverlorenkade en Westerkanaal / Houtmankade	2015	nvt	1.900.000	810.506	816.462
96.16.0001	Koude Warmte Sanquin	2016	nee	1.850.000		1.850.000
	Totaal Duurzaamheid en water			**28.030.309**	**4.780.705**	**19.838.871**
9	**Stedelijke ontwikkeling en wonen**					
31.14.0017	Planex	nb	nee	5.000.000	48.862	1.933.205
71.16.0001	Aldebaranpl.2-4 Renovatie	2016	nee	1.882.363	62.622	1.819.741
83.15.0276	Windturbines	2011	ja	483.469	0	138.615
83.15.0282	Helling NDSM oost	2013	ja	9.220.500	977.080	4.058.486
			nee	0	0	0
84.15.0104	De Kraanvogel Brede school welzijnsdeel	2013	nee	670.084	0	610.084
84.15.0138	Lidwina Brede School welzijnsdeel	2013	nee	343.979	0	223.697
84.15.0139	De Kaap Brede school welzijnsdeel	2013	nee	1.074.003	0	908.403
84.15.0140	Frankendael Brede school welzijnsdeel	2013	nee	343.979	0	223.697
85.15.0523	Parkeergarage de Hallen Noord Kwintein II	2013	nee	8.590.000	1.936.344	2.006.431
92.16.0005	De Nieuwe Fabriek	2013	nee	1.748.000		1.748.000
92.16.0006	Clusteraccommodatie Ostadetheater Archiefterrein	2008	ja	6.649.764	1.371.375	4.313.200
	Totaal Stedelijke ontwikkeling en wonen			**36.006.141**	**4.396.283**	**17.983.558**

MIP nr	Omschrijving investering	Krediet-besluit	Verlenging looptijd nodig?	Investerings-ringssom	Werkelijke uitgaven 2016	Resterend budget
Bedrijfsvoering						
23.14.0857	2010 Upgrade vergader-/trainingsruimten	2010	ja	48.000	0	46.801
23.14.0871	2010 verv. sluitplan	2010	ja	65.000	0	65.000
23.14.1125	2014 Digitale vastlegging projecten	2014	nee	60.000	0	58.754
23.15.0118	Vervangen zonwering NA	2015	nee	100.000	0	100.000
23.15.0120	Door ontwikkelen programma WENS en Workforce	2015	nee	100.000	69.870	30.130
23.15.0152	2016 bedrijfsv Software	2016	nee	500.000	0	500.000
23.15.0153	2016 bedrijfsv Bedrijfsgebouwen	2016	nee	1.370.000	537.929	832.071
23.15.0155	2016 bedrijfsv Meubilair	2016	nee	75.000	34.173	40.827
23.15.0254	2009 E- installatie	2009	ja	250.000	0	234.135
23.15.0255	2009 Fricitiehuisvesting	2009	ja	250.000	243.656	3.935
23.15.0256	2009 Renovatie Gevels	2009	ja	500.000	643	344.417
23.15.0257	2009 Bouwkundig 3251060	2009	ja	2.000.000	685	1.964.804
23.15.0258	2009 Ontwerp, advies en begeleiding 3251062	2009	ja	360.000	16.890	311.880
31.14.0027	businesscase III Stadhuis	2014	nee	49.450.000	5.083.293	43.092.318
51.15.0001	Professional Portal / Innovatie G1	2015	ja	5.734.800	1.282.798	4.369.421
	Professional Portal / Innovatie G4	2015	ja	9.405.216	2.801.334	3.703.882
53.16.0001	Inrichting locatie Vd Madeweg 28	2016	nee	2.287.009	0	2.287.009
81.15.0313	2000 Digitaal pandenarchief	2007	ja	3.889.576	1.163.095	317.394
81.15.0329	Upgrade Documentum SW 2015	2013	nee	150.000	0	150.000
81.15.0350	Centrum in Beeld 2015 HW	2013	nee	46.000	0	46.000
81.15.0351	Centrum in Beeld 2016 HW	2013	nee	25.300	0	25.300
81.15.0354	Centrum in Beeld 2015 SW	2013	nee	189.500	0	189.500
81.15.0355	Centrum in Beeld 2016 SW	2013	nee	89.500	0	89.500
81.15.0358	Vergunningenproces 2015 HW	2013	nee	95.000	0	95.000
81.15.0363	Upgrade Documentum SW 2016	2013	nee	80.000	0	80.000
81.15.0364	Upgrade Documentum HW 2015	2013	nee	10.000	0	10.000
81.15.0365	Upgrade Documentum HW 2016	2013	nee	15.000	0	15.000
81.15.0366	Vergunningenproces 2016 HW	2013	nee	95.000	0	95.000
83.15.0060	Inrichting Stadsdeelhuis	2012	nee	1.000.000	0	153.457
84.15.0447	Document management Systeem (DMS)	2012	ja	220.000		26.172
84.15.0449	Hoofdlijnenplanning &aansluiting Microsoft	2013	nee	550.000	0	550.000
84.15.0451.1	Werkplekken ICT	2014	ja	130.000	0	130.000
84.15.0465	Vervanging CIBIS	2016	nee	100.000	7.225	92.775
86.15.0696	Werf Luchtvaartstraat	2012	ja	10.908.082	922.614	2.230.622
95.14.0200	Uitbreiding calciuminstallatie tbv Gladheidbestrijding	2014	nee	40.000		
95.14.0201	Uitbreiding calciuminstallatie tbv Gladheidbestrijding	2014	nee	35.000		
	Totaal Bedrijfsvoering			**90.222.983**	**12.164.205**	**62.281.104**
Overzicht algemene dekkingsmiddelen						
31.14.0016	REWA en OGAGIS	nb	nee	2.250.000	120.038	1.496.748
39.16.0001	Vervanging belasting applicatie neotax	2016	nee	7.000.000	2.825.717	4.174.283
	Totaal Overzicht algemene dekkingsmiddelen			**9.250.000**	**2.945.755**	**5.671.031**
Eindtotaal				**5.671.708.398**	**550.971.215**	**1.275.743.078**

11.4 Europese kengetallen

De City Economic and Financial Governance Group (CEFG Group) is in juni 2014 opgericht en is een Europese samenwerking tussen de CFO's en financieel directeuren van de volgende steden: Amsterdam, Barcelona, Bordeaux, Dublin, Hamburg, London, Milaan en Vilnius. De CEFG Group heeft zich onder meer ten doel gesteld om te pleiten voor goed, transparant en duurzaam financieel beheer in de Europese steden.

Een van de eerste resultaten is de ontwikkeling van een set van financiële kengetallen, welke in lijn zijn met de verslaggevingsregels van de ESA, IPSAS, IMF en de Wereldbank. Om de vergelijkbaarheid met de andere Europese steden te kunnen realiseren zijn de Engelse definities gehanteerd met daarbij een Nederlandse toelichting. Met ingang van 2016 nemen wij deze kengetallen voor financial health op om een bijdrage te leveren aan de vergelijkbaarheid binnen Europa.

Financial health KPI's (FH)

Kengetal	Code	2014	2015	2016
Autonomy	FH1=OP5/OP9	31%	32%	30%
Financial Autonomy In welke mate is de gemeente Amsterdam financieel afhankelijk van andere overheidslichamen (bijv. Rijk, EU, Provincie)? Een hoog positief percentage impliceert een grote mate van onafhankelijkheid		*Berekening* Opbrengsten uit leges, retributies en belastingen/ opbrengsten gegenereerd uit operationele bedrijfsactiviteiten		
Balance	FH2=FF4/OP9	6%	2%	-2%
Overall Financial Flows Balance Hoe groot is het overall overschot/tekort in de financiële transactiestromen? Een positieve waarde impliceert dat er een positief rendement wordt behaald op in het verleden gedane investeringen in de financiële vaste activa. Bijvoorbeeld dividendopbrengsten uit deelneming X.		*Berekening* De som van de (des-)investeringen in de financiële vaste activa/ de opbrengsten gegenereerd uit de operationele bedrijfs-activiteiten		
Balance	FH3=FF1/OP9	-5%	-7%	-3%
Net Lending or Borrowing Capacity Hoe groot is het overschot/tekort in de operationele en financiële bedrijfsactiviteiten? Een positieve waarde impliceert dat er rendement wordt gemaakt op in het verleden gedane investeringen.		*Berekening* De netto financieringsbehoefte / gegene-reerde opbrengsten uit de operationele bedrijfsactiviteiten		

Financial health KPI's (FH) (vervolg)

Kengetal	Code	2014	2015	2016
Balance	FH4=OP9/(OP13+LD3A)	106%	97%	106%
Operating Balance Is er een balans tussen de opbrengsten uit de operationele bedrijfsactiviteiten en de lasten uit operationele bedrijfsactiviteiten (incl. aflossingen van leningen)? Een percentage hoger dan 100% betekent dat nieuwe investeringen in activa kunnen worden gefinancierd zonder het afsluiten van nieuwe leningen. Een percentage lager dan 100% kan duiden op een disbalans.	*Berekening* De gegenereerde opbrengsten uit de operationele bedrijfsactiviteiten / (de som van de gerealiseerde lasten uit operationele bedrijfsactiviteiten +/+ de aflossingen van de onderhandse leningen)			
Debt	FH5=OP10/OP9	3%	3%	2%
Cost of Debt Dit kengetal geeft de relatie weer tussen de externe rentekosten en de gegenereerde opbrengsten uit operationele bedrijfsactiviteiten. Een laag percentage is positief, omdat dit aangeeft dat de rentelasten laag zijn in relatie tot de opbrengsten uit operationele bedrijfsactiviteiten.	*Berekening* Externe rentelasten / opbrengsten uit operationele bedrijfsactiviteiten			
Debt	FH6=LD4/OP9	99%	84%	85%
Debt Repayment Capacity Hoe groot is de langlopende schuld ultimo boekjaar in relatie tot de opbrengsten uit operationele bedrijfsactiviteiten? De ratio is vergelijkbaar met het Stabiliteits- en Groeipact, Verdrag van Maastricht en het Bruto Binnenlands Product.	*Berekening* Langlopende schulden ultimo boekjaar / gegenereerde opbrengsten uit bedrijfsactiviteiten			
Debt	FH7=LD4/LD3A	15	7	12
Debt Repayment Length Hoeveel jaar duurt het om de huidige schuld terug te betalen? Hoe lager het aantal jaar, des te beter.	*Berekening* De langlopende schulden ultimo boekjaar / de aflossingen van de onderhandse leningen.			
Debt	FH8=LD4/OP16	8	9	7
Debt Paydown Capacity Hoe lang duurt het om de huidige schuld terug te betalen als het bruto gerealiseerde resultaat wordt ingezet? Hoe lager het aantal jaar, des te beter.	*Berekening* De langlopende schulden ultimo boekjaar/ het bruto gerealiseerde resultaat.			
Short Term Solvency	FH9=PP4/(OP13+CF7	6%	3%	4%
Amount of Commercial Debts Is de gemeente Amsterdam in staat om aan haar betalingsverplichtingen te voldoen?	*Berekening* De overige schulden/ (de som van de gerealiseerde lasten uit operationele bedrijfsactiviteiten +/+ de investeringen en overdrachten van materiële vaste activa)			

Afkortingen

12

A

AAGG	Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht
AB	Algemeen Bestuur
ABD	Algemene Bestuursdienst
ABM	Amsterdamse burgermonitor
ACAM	Accountancy en Advies Amsterdam
AcVZ	Actiecentrum Veiligheid en Zorg
ADAM	Amsterdamse Dierenhulp aan Minima
ADE	Amsterdam Dance Event
ADW	Amsterdamse Digitale Werkplek
AEB	Afval Energie Bedrijf
AFK	Amsterdams Fonds voor de Kunst
AFS	Amsterdams Financieel Systeem
AFWC	Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties
AGV	Amstel, Gooi en Vecht
AGZ	Algemene gezondheidszorg
AHTI	Amsterdam Health and Technology Institute
AIF	Amsterdams Investeringsfonds
AKEF	Amsterdamse Klimaat & Energiefonds
AMH	Amsterdamse Middensegment Hypotheek
AMHK	Advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling
AMI	Amsterdam Management Informatiesysteem
AMS	Amsterdam Metropolitan Solut
AMSYS	Amsterdamse Metro Systeem
Anmec	Amsterdams Natuur en Milieu Educatie Centrum
AO/IC	Administratieve organisatie interne controle
AOV	Aanvullend openbaar vervoer
AOW	Algemene Ouderdomswet
App	Applicatie
APPA	Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
ASA	Algemene Subsidieverordening
ASW	Amsterdams Steunpunt Wonen
AWA	Algemeen Werkgeverschap Amsterdam
Awbz	Algemene wet bijzondere ziektekosten
AZC	Asielzoekerscentrum

B

B&W	Burgemeester en wethouders
BBL	Beroepsbegeleidende Leerweg
BBV	Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten
BHV	Bedrijfshulpverlening
Bibob	Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur
BIE	Bouwgronden in exploitatie
BIG	Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten
BIO	Beleidsregel Integriteit en Overeenkomsten
BIZ	Bedrijven-investeringszone BLVC
BLVC	Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid & Communicatie
BMA	Bureau Monumenten en Archeologie
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BOL	Beroeps Opleidende Leerweg
BORI	Beheer en onderhoud railinfrastructuur
BPT	Buurt Praktijk Teams
BRP	Basisregistratie Personen
BSB	Bestuurlijke strafbeschikking
Btw	Belasting over de toegevoegde waarde
BVV	Bedrijfsvoeringsverklaring
BW	Beschermd wonen

C

CAB	Change Advisory Board
CAN	Centrumgebied Amsterdam Noord
CAP	Concern Audit Plan
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCA	Contactcenter Amsterdam
CCTR	Centrale Camera Toezichtruimte
CEFG	City Economic and Financial Governance
CEO	Cliëntervaringsonderzoek
CFO	Chief Financial Officer
CIO	Chief Information Officer
CJIB	Centraal Justitieel Incassobureau
COA	Centraal Orgaan opvang Asielzoekers
CPB	Centraal Planbureau
CS	Centraal Station
CSO	Chief Science Officer
CTO	Chief Technology Officer
CTO	Centrum voor Topsport en Onderwijs
CVC	Centrale Verkeerscommissie

D

DFA	Doorontwikkeling Financiële Administratie
DJZ	Directie Juridische Zaken
DMC	Dienst Middelen en Control
DNO	De Nieuwe Ooster
DOA	Doelgericht op Afstand
DORA	Deltaplan Openbare Ruimte Amsterdam
DT	Diensten Thuis
DVO	Dienstverleningsovereenkomsten

E

EBS	Egged Bus Systems
EED	Energie Efficiency Directive
EFRO	Europees Financieringsfonds Regionale Ontwikkeling

EK	Europees Kampioenschap
ESA	European system of national and regional accounts
EU	Europese Unie
EZ	Economische Zaken

F

Fido	Wet financiering decentrale overheden
FIT	Flexibel Interventie Team
FOO	Financiën Op Orde
Fte	Fulltime-equivalent

G

G&O	Grond en Ontwikkeling
G4	De vier grootste steden in Nederland (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht)
GBA	Gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens
Gft	Groente- fruit- en tuinafval
GGA	Gemeenschappelijk Glas Amsterdam
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
GHOR	Gemeenschappelijke hulp bij ongevallen en rampen
GIOS	Groen in en om de Stad
GKA	Gemeentelijke kredietbank
GLI	Gecombineerde leefstijlinterventies
GMT	Gemeentelijk management team
GNA	Glasvezelnet Amsterdam
GR	Gemeenschappelijke regeling
GRIP	Gecoördineerde Regionale Incidentbestrijdingsprocedure
GROR	Groen, Reiniging en Openbare Ruimte
GV	Generaal Verslag
GVB	Gemeentelijk Vervoerbedrijf
GWW	Grond, Weg en Waterbouw Index

H

HA	Huurdersvereniging Amsterdam
HbA	Havenbedrijf Amsterdam
Hbh	Hulp bij het huishouden
HIC	High Impact Crime
HIOR	Handboek Inrichting Openbare Ruimte
HKG	Huisvesting Kwetsbare Groepen
Hof	Wet houdbare overheidsfinanciën
HRM	Human resource management
HvA	Hogeschool van Amsterdam

I

IAB	Indicatieadviesbureau Amsterdam
IBA	Ingenieursbureau Amsterdam
IBOI	Index Bruto Overheidsinvesteringen
IFA	Intensieve Forensische Aanpak
IGH	Informatie gestuurd handhaven
IHP	Instandhoudingsplan
IKB	Individueel keuzebudget
IMB	Integrale Meting Bedrijfsvoering
IMF	International Monetary Fund
IOAW	Inkomensvoorziening voor Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werknemers
IOAZ	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
IPAC	International Para-Athletics Challenge
IPGA-R	Integrale persoonsgerichte aanpak radicalisering
IPS	Individuele Plaatsing en Support
IPSAS	International Public Sector Accounting Standards
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
IV	Informatievoorziening

J

JB	Juridisch Bureau
JBRA	Jeugdbescherming Regio Amsterdam
JGZ	Jeugdgezondheidszorg
JIP	Juridisch Inhuurpunt

K

KNAW	Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen
KVO	Keurmerk Veilig Ondernemen

L

LAP	Landelijk Afvalstoffenplan
LCA	Levens Cyclus Analyse
LHBTI	Lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender en Intersekse personen
LSR	Leider Sportieve Recreatie
LVB	Licht verstandelijke beperking

M

MAI	Maria Austria Instituut
MADI	maatschappelijke dienstverlening
Mbo	Middelbaar beroepsonderwijs
MDHG	Medisch-sociale Dienst Heroïne Gebruikers
MDRA	Meldpunt Discriminatie Regio Amsterdam
MFC	Multi Functionele Centra
MGGZ	Maatschappelijke en Geestelijke Gezondheidszorg
MJP	Meerjarenplan
MJOP	Meerjarenondehoudsplan

MKB	Midden- en klein bedrijf
MO	Maatschappelijke opvang
MOP	Meerjarenonderhoudsprogramma
MORA	Meldingen over de openbare ruimte
MRA	Metropoolregio Amsterdam
MSVOV	Monitor Sociale Veiligheid Openbaar Vervoer
MT	Managementteam
MTN	Medium Term Notes
MVA	materiële vaste activa
MVI	Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen
MVP	Meerjaren Vervangingsplan
MZWO	Meldpunten Zorg en Woonoverlast

N

NCW	Netto contante waarde
NDSM	Nederlandse Dok- en Scheepsbouw Maatschappij
NHA	Naheffingsaanslag
NHG	Nationale Hypotheek Garantie
NIEGG	Niet in exploitatie genomen gronden
NiNsee	Nationaal instituut Nederlands slavernij-verleden en erfenis
NIOD	Nederlands Instituut voor Oorlogs-documentatie
NJN	Najaarsnota
NME	Natuur- en Milieu Educatie
NOC*NSF	Nederlands Olympisch Comité Nederlandse Sport Federatie
NOM	Nul-op-de-Meter
NRGA	Nieuwe Rechtspositieregeling van de Gemeente Amsterdam
NRM	Nationaal Rapporteur Mensenhandel
NS	Nederlandse Spoorwegen
NSL	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
NSOB	Nederlandse School voor Openbaar Bestuur
NZK	Noordzeekanaal

O

OBA	Openbare bibliotheek Amsterdam
OBT	Organisatie Bestuurlijk Toezicht
OD NZKG	Omgevingsdienst Noordzeekanaal-gebied
OGGZ	Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OIS	Onderzoek Informatie en Statistiek
OJZ	Onderwijs, jeugd en zorg
OKT	Ouder- en Kind Teams
OM	Openbaar Ministerie
OMC	Operationeel MobiliteitsCentrum
OMS	Openbaar Meldsysteem
OOV	Openbare Orde en Veiligheid
ORS	Omgevingsraad Schiphol
OV	Openbaar vervoer
Oza	onderwijs- zorgarrangementen
OZB	onroerende zaakbelastingen

P

P&C	Planning en Control
P&O	Personeel en Organisatie
P+R	Park and Ride
PBAZO	Programmabureau Amsterdam Zuidoost
Pgb	Persoonsgebonden budget
PIT	Preventief Interventie Team
PMB	Projectmanagementbureau
POA	Personeel en Organisatieadvies
Po	primair onderwijs
POR	Plan openbare ruimte
PRES	Platform Regionaal Economische Structuur
Pro	praktijkonderwijs

R

R&B	Resocialisatie en Begeleiding
R&D	Ruimte en Duurzaamheid
RAI	Rijwiel- en Automobielindustrie
REB	Regionale Enquête Beroepsbevolking
RKF	Richard Krajicek Foundation
RMA	Rekenkamer Metropool Amsterdam
ROC	Regionaal opleidingscentrum
RRB	Roerende-ruimtebelasting
RTM	regeling tegemoetkoming meerkosten
Rve	Resultaatverantwoordelijke eenheid
RVV	Reglement verkeersregels en verkeerstekens

S

SAF	Sportaccommodatie Fonds
SAOA	Stichting aanpak overlast Amsterdam
Sbo	speciaal basisonderwijs
SCP	Sociaal Cultureel Planbureau
SDE+	Stimuleringsregeling duurzame energie-productie
SER	Sociaal-Economische Raad
SFV	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting
SIS	Subsidies en Inkoop Sociaal
SiSa	Single information Single audit
SMF	Stedelijk Mobiliteitsfonds
SO	Slagvaardige Overheid
So	speciaal onderwijs
SOB	Stedelijke Ontwikkeling en Bereikbaarheid
SPP	Strategische personeelsplanning
SRA	Stadsregio Amsterdam
StiFo	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting
SVB	Sociale Verzekeringsbank
SvdS	Staat van de Stad
SW	sociale werkvoorziening

SWOV	Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T

TOR	Toelage overgangsrecht
TPF	Tijdelijk Parkeerfonds
TTO	Toegelaten Taxi Organisaties

U

UAM	Uitvoeringsagenda Mobiliteit
UVA	Universiteit van Amsterdam
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen

V

V&OR	Verkeer en Openbare Ruimte
VAR	Verklaring Arbeidsrelaties
VEF	Vereveningsfonds
VIP	Vrijwilligers Informatie Punten
VJN	Voorjaarsnota
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
Vo	Voortgezet onderwijs
VOM	Verkeersmaatregelen Omgeving Munt
Vpb	vennootschapsbelasting
VrAA	Veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland
Vso	voortgezet speciaal onderwijs
VTH	Vergunning Toezicht en Handhavingstaken
VU	Vrije Universiteit
VvE	Vereniging van Eigenaren
Vve	Voor- en vroegschoolse educatie
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

W

Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WEW	Waarborgfonds Eigen Woningen
WHO	World Health Organization
WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
WiA	Wonen in Amsterdam
WKI	Wettelijke kwaliteitsnorm
WKR	Werkkostenregeling
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
WNT	Wet normering topinkomens
Wob	Wet openbaarheid van bestuur
WOZ	Wet waardering onroerende zaken
WPI	Werk, participatie en inkomen
WPW	WestPoort Warmte
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
WSV	Weerstandsvermogen
WSW	Waarborgfonds Sociale Woningbouw
WW	Werkloosheidswet

Z

ZEB	Zero Emissie Bus
ZRM	Zelfredzaamheidsmatrix
Zzp	Zelfstandige zonder personeel

Controle-verklaring accountant

13

Nr. 712.000.16-A

Aan de gemeenteraad van de gemeente Amsterdam

A Verklaring over de in de jaarstukken[1] opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2016 van de gemeente Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva per 31 december 2016 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen, in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder gemeentelijke verordeningen.

De jaarrekening bestaat uit:
1 de balans per 31 december 2016 met toelichtingen;
2 het overzicht van baten en lasten 2016 per programma en programmaonderdeel;
3 de in de programma's opgenomen paragrafen *Financiële realisatie* en de *Algemene Dekkingsmiddelen*;
4 het overzicht van de gehanteerde grondslagen voor waardering en resultaatbepaling; de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa-bijlage) en de Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector 2016 (WNT).

De wijze van kostentoerekening in de jaarrekening
Wij vestigen de aandacht op hoofdstuk 3.A.9 van de jaarrekening *(Apparaat, inclusief bedrijfsvoering)* waarin een toelichting wordt gegeven op de wijze waarop in 2016 de kostentoerekening aan de programmaonderdelen heeft plaatsgevonden. De gekozen grofmazige wijze van toerekenen doet geen afbreuk aan ons oordeel.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Sado), de Regeling Controleprotocol Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector 2016 (WNT). Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Amsterdam zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit
Op basis van artikel 2 lid 1 van het Bado en het Raadsbesluit 311/1373 de dato 16/17 december 2015 bedraagt de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves.

1 De jaarstukken zijn uitgebracht onder de naam: Jaarverslag 2016 Gemeente Amsterdam

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2016.

B Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- de programmaverantwoording (exclusief de paragrafen *Financiële realisatie*);
- de verplichte en overige paragrafen;
- de bestuurlijke- en financiële hoofdlijnen;
- en de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- alle informatie bevat die op grond van de BBV is vereist;
- met de jaarrekening verenigbaar is; wij kunnen echter niet bevestigen dat deze andere informatie geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. De andere informatie bevat kwalitatieve en kwantitatieve informatie die niet onderwerp zijn van de accountantscontrole. Vanwege de diversiteit van de gebruikers van de jaarstukken is het daarnaast niet mogelijk om het begrip materieel belang zodanig te operationaliseren dat een geconstateerde afwijking op materialiteit kan worden gewogen. Dit zijn de redenen dat wij niet kunnen bevestigen dat de andere informatie geen materiële afwijkingen bevat.
Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Amsterdam is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, in overeenstemming met het BBV.

C Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van burgemeester en wethouders voor de jaarrekening
Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Amsterdam is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het college van burgemeester en wethouders is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder gemeentelijke verordeningen, zoals opgenomen in het Raadsbesluit 311/1373 van 16/17 december 2015.
In dit kader is het college van burgemeester en wethouders tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De gemeenteraad van de gemeente Amsterdam is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Gemeentewet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeente Amsterdam.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de (economische) beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado en de controleverordening van de gemeente Amsterdam, ethische voorschriften en onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeente.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, van de bij het Raadsbesluit 311/1373 de dato 16/17 december 2015 vastgestelde rechtmatigheidsmatrix, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van burgemeester en wethouders en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de rekeningcommissie van de gemeenteraad onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amsterdam, 16 mei 2017

Origineel getekend door:
drs. Martine J.A. Koedijk RA RE
Auditdienst ACAM